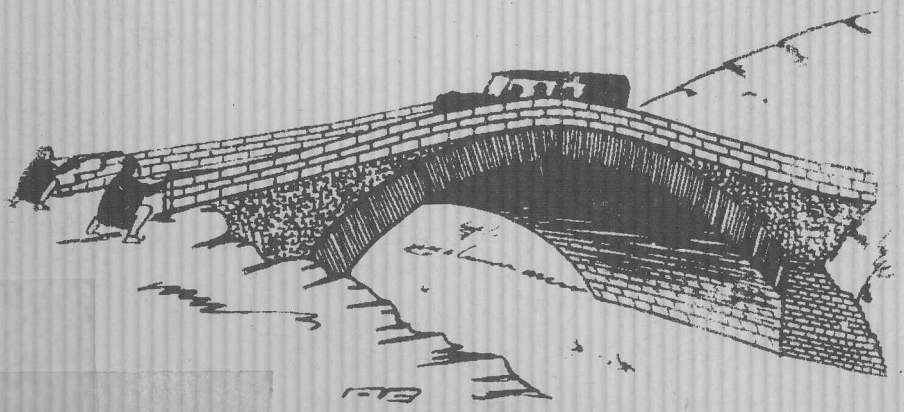
ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ζ΄

1927 - 1928

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1995

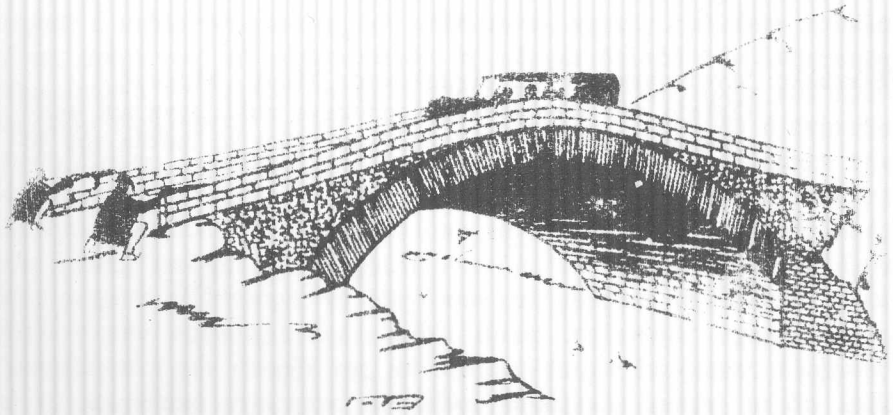
Αρ. εισ. 1734 1997

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ζ΄

1927 - 1928

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1995

Ἐξώφυλλο: Ἀναπαράσταση τῆς αἰχμαλωσίας Μελᾶ - Μυλωνᾶ
(Σκίτσο τοῦ ἀλησμόνητου ἐρασιτέχνη καλλιτέχνη καὶ φωτογράφου Ἀποστόλου Βερτοδούλου. Ὅλα τὰ σκίτσα τοῦ τόμου αὐτοῦ, ὅπως καὶ τῶν προηγούμενων, εἶναι δικά του).

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Ὁπλαρχηγοῦ Πουτέτση 23
Ἰωάννινα 453 32
Τηλ. 28.315

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οἱ ἐλπίδες ποὺ στήριξε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στὸ σχηματισμὸ τῆς «οἰκουμενικῆς» κυβέρνησης (4-12-1926 ἕως 4-7-1928), δὲν πραγματοποιήθηκαν. Ὄχι γιατὶ ἔλειψαν οἱ ἀγαθὲς προθέσεις -θὰ ἦταν ἄδικη ἡ κρίση ἂν παραγνωρίζονταν τὰ θετικὰ σημεῖα της, μερικὰ σημαντικὰ καὶ ἀξιόλογα-, ἀλλὰ γιατὶ δὲν στάθηκε ἱκανὴ νὰ ἀνεβάσει τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ τὴ λιτότητα. Γιὰ ὅσους δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὶς παραμέτρους τους, ἡ ἐλπίδα γιὰ ἕνα καλλίτερο αὔριο, δὲν ἔχει τόση σημασία, ὅση ἡ ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ παρόντος. Οἱ περισσότεροι ζοῦν μὲ τὸ σήμερα κι ὄχι μὲ τὶς προοπτικὲς τοῦ μέλλοντος. Ἰσοσκελίστηκε πράγματι ὁ προϋπολογισμός, ἀλλ' αὐτὸ ἔγινε κατορθωτὸ μὲ μεγάλες θυσίες τῶν πτωχότερων κοινωνικῶν τάξεων, ὅπως συνήθως συμβαίνει.

Ἀπογοήτευση στὸ λαὸ σκόρπισαν καὶ οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις ποὺ πέρασε ἡ κυβέρνηση -μιὰ σχεδὸν κάθε μήνα-, κρίσεις ποὺ εἶχαν ποικίλα αἴτια, προπαντὸς τὸ «ἀποτακτικό», τὸ αἴτημα δηλαδὴ τῶν ἀπότακτων ἀξιωματικῶν νὰ ἐπανέλθουν στὸ στράτευμα, καὶ τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν. Θεωρήθηκε, βέβαια, -καὶ ἦταν- μεγάλο κατόρθωμα ἡ ἐπίτευξη συνεννόησης ἀνάμεσα στὰ τέσσερα κόμματα ποὺ σχημάτισαν τὴν «οἰκουμενικὴ» κυβέρνηση. Ἦταν ὅμως τόσα τὰ προβλήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν (κάθε κόμμα ἀπὸ τὰ συνεργαζόμενα εἶχε τὶς δικές του λύσεις, ἐκεῖνες ποὺ ἐναρμονίζονται μὲ τὰ συμφέροντά του), ὥστε ἦταν μοιραῖο οἱ διαφορὲς νὰ ὁδηγήσουν στὴ ρήξη καὶ τὴ διάλυση. Ὅλοι ἤθελαν τὴν «οἰκουμενική», κάθε ὅμως πολιτικὸς σχηματισμὸς δικαιολογοῦσε τὴν ὕπαρξή της, μόνο ὅταν ἔπαιρνε ἀποφάσεις σύμφωνες μὲ τὸ κομματικὸ συμφέρον. Δὲν εἶναι παράξενο, λοιπόν, τὸ ὅτι κάθε μέρα ἡ κυβέρνηση ἀποδυναμωνόταν, γιὰ νὰ καταντήσει στὸ τέλος κυβέρνηση δυὸ κομμάτων, τῶν «Φιλελευθέρων» καὶ τῶν «Ἐλευθεροφρόνων».

Ἡ ἀποσταθεροποίηση τοῦ πολιτικοῦ σκηνικοῦ δημιούργησε κενὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθεῖ. «Ὁ λαὸς ζητεῖ ἡγέτην», ἦταν τὸ σύνθημα ποὺ ρίχτηκε, οὐσιαστικὸ καὶ ἐπίκαιρο. Καὶ ὁ ἡγέτης ἐμφανίστηκε. Δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, ποὺ εἶχε ἐπιστρέψει στὴν Κρήτη ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1927· στὴν πραγματικότητα ὑπαγόρευε τὶς ἀποφάσεις τῆς «οἰκουμενικῆς», μέσω τοῦ κόμματος τῶν «Φιλελευθέρων», προετοιμάζοντας τὸ ἔδαφος τῆς ἐπανόδου του. Ὅταν

ἔκρινε πὼς ἔφτασε ἡ κατάλληλη στιγμή, ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνηση τῆς χώρας (Ἰούλιος 1928), προκήρυξε ἐκλογὲς καὶ τὶς κέρδισε (Αὔγουστος 1928), μὲ συντριπτικὴ πλειοψηφία. Ὁ λαὸς πίστεψε πὼς βρῆκε τὸν ἡγέτη του. Ἡ πολιτικὴ ποὺ θ' ἀκολουθοῦσε θὰ δικαίωνε ἢ θὰ διέψευδε τὶς ἐλπίδες του....

Ἂν γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες οἱ πολιτικὲς κρίσεις καὶ τὰ σκληρὰ οἰκονομικὰ μέτρα δημιουργοῦσαν προβλήματα, γιὰ τὴν Ἤπειρο ἡ κατάσταση ἦταν περισσότερο δύσκολη καὶ γιὰ μεγάλα τμήματα λαοῦ, ἀπελπιστική. Δυὸ ἦταν οἱ πρόσθετοι λόγοι ποὺ συνέβαλαν στὴν ἐπιδείνωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς: α) Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χορηγούμενων μέσων πρὸς ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς, ὀρεινῆς κατὰ κύριο λόγο, καὶ ἡ συγκοινωνιακή της ἀπομόνωση, καὶ β) Ἡ μεγάλη πληγὴ τῆς ληστείας, ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ συντηρεῖ τὸ αἴσθημα τῆς ἀνασφάλειας, ἐκμηδενίζοντας κάθε προσπάθεια οἰκονομικῆς ἀνόρθωσης καὶ προόδου. Ἡ πληγὴ τῆς ληστείας καὶ τῶν ἐγκλημάτων τῆς Πέτρας αἱμορροοῦσε, οἱ ἀνακρίσεις συνεχίζονταν ἀτέρμονες, ἀνώτατοι κρατικοὶ λειτουργοὶ καὶ δικαστικοὶ ἔρριχναν εὐθύνες ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, μὲ δημόσιες ἀντιπαραθέσεις, διαμάχες ξεσποῦσαν ἀνάμεσα σὲ δημοσιογράφους -κυρίως μεταξὺ τοῦ Χατζῆ καὶ τοῦ Χρηστοβασίλη-, ὅλα γίνονταν κάτω ἀπὸ τὴ βαρειὰ σκιὰ τῶν Ρετζαίων, ποὺ εἶχαν ἐξαφανιστεῖ καὶ τοὺς ἀναζητοῦσαν παντοῦ. Ὁ τύπος τῶν Γιαννίνων, πιστὸς φωτογράφος τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς, ποτὲ δὲν ξεχνοῦσε καὶ τὸ «Βορειοηπειρωτικό», καὶ αὐστηρὸς κριτὴς τῶν τεκταινόμενων, ἀγωνιζόταν νὰ φωτίσει τὰ παρασκήνια, στὰ ὁποῖα κινοῦνταν κράτος, ἐκπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ληστές, ληστόφιλοι, φίλοι, ὑποστηρικτές, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτελικοὶ σχεδιαστὲς τῶν ληστειῶν. Ἡ κοινωνία τῶν Γιαννίνων περνοῦσε μεγάλη κρίση, ἔδειχνε νὰ βαδίζει στὴν ἀποδιάρθρωση καὶ ἀποσύνθεση. Δὲν ἦταν ἄσχετη μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἡ ἀνάπτυξη τῆς σκανδαλολογίας, ποὺ γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ταλαιπώρησε τὴν πόλη, μὲ στόχο ὑποτιθέμενα σκάνδαλα τῶν σπουδαστῶν τοῦ «Μονοταξίου Διδασκαλείου» κι ἀργότερα ἄλλα ὑποτιθέμενα, καὶ κάποια ὑπαρκτά, σκάνδαλα, μὲ πρωταγωνιστὲς καὶ πάλι στελέχη τῆς ἐκπαίδευσης, καθηγητὲς αὐτὴ τὴ φορά...

Ἡ προεκλογικὴ ἐμφάνιση τοῦ Βενιζέλου στὰ Γιάννινα, συνέπεσε μὲ νέα ἐγκληματικὴ ἐνέργεια τῶν καινούργιων ἀστέρων τοῦ ἐγκληματικοῦ στερεώματος, τῶν Κουμπαίων. Μὲ τοὺς συνεργάτες τους σχεδίασαν καὶ ἐκτέλεσαν τὴ σύλληψη τῶν δυὸ κυριότερων ὑποψηφίων τοῦ κόμματος τῶν «Προοδευτικῶν» (ἀντίπαλων τοῦ Βενιζέλου) Ἀλ. Μελᾶ καὶ Ἀλ. Μυλωνᾶ. Ὁ ἀντίκτυπος ἦταν τρομερὸς σ' ὁλόκληρη τὴ χώρα, γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι ἡ ληστεία ὄχι μόνο δὲν βρισκόταν σὲ ὕφεση, ὅπως ὑποστήριζαν πολλοί, ἀλλὰ σὲ νέα ἐπικίνδυνη ἔξαρση. Ἡ ἐγκληματικὴ πράξη τῶν Κουμπαίων εἶχε καὶ ἕνα ἀγαθὸ ἀποτέλεσμα: Ὑποχρέωσε τὸ

Βενιζέλο νὰ δηλώσει στὰ Γιάννινα ὅτι ἂν δὲν ἐξόντωνε τὴ ληστεία θὰ ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του. Κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του. Ραγδαία βελτίωση σημειώθηκε γρήγορα καὶ παρὰ τὴ συνεχιζόμενη δράση τῶν ὑπολειμμάτων τῶν ληστοσυμμοριῶν, ὅλα ἔδειχναν πὼς ἡ ληστεία, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴ σύλληψη τῶν Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, θὰ ἐξαφανιζόταν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο.

Στὶς σελίδες τοῦ τόμου αὐτοῦ δὲν ἐξιστοροῦνται μόνο τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἄλλα, βαρύνουσας σημασίας, γεγονότα ποὺ ἐπηρέασαν τὴ ζωὴ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλα ἐκεῖνα, τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα, τὰ σοβαρὰ καὶ τὰ ἀσήμαντα, τὰ πνευματικὰ καὶ ἀντιπνευματικά, ποὺ δημιουργοῦν τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα καὶ σκιαγραφοῦν τὸ πορτραῖτο τῆς ζωῆς τῆς πόλης σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της, στὴ δεδομένη χρονικὴ περίοδο. Καὶ βέβαια κεντρικὸς ἄξονας, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο κινοῦνταν τὰ πρόσωπα καὶ διαμορφώνονταν οἱ καταστάσεις εἶναι οἱ οἰκογένειες τοῦ Πέτρου Κωστίδη καὶ Γιάγκου Κεϊβανίδη. Ἡ τελευταία εὐτύχησε τὸ 1928 νὰ σφίξει στὴν ἀγκαλιά της τὴ χαμένη κόρη, τὴ Θεώνη, κάτι ποὺ ἔγινε κατορθωτὸ μόνο μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ἐσσὰτ πασά, τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου ποὺ ὑπερασπίστηκε τὰ Γιάννινα, σεβάστηκε τὴν πόλη καὶ ἀπέτρεψε τὴν καταστροφή της. Πόσο μεγάλο σεβασμὸ ἔτρεφαν οἱ Γιαννιῶτες πρὸς τὸν Ἐσσὰτ ἀποδείχτηκε μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων τῆς πόλης κατὰ τὸν ἐρχομὸ καὶ τὴν παραμονή του στὰ Γιάννινα.

Εὐχαριστῶ καὶ πάλι τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς «Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς» γιὰ τὴν κάλυψη μέρους τῶν δαπανῶν -ἄρχισαν πιὰ νὰ γίνονται δυσβάστακτες- τῆς ἔκδοσης αὐτῆς καὶ παραχωρῶ, ὅπως πάντα, τὰ ἀντίτυπά της στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Ζαγοριοῦ «Κώστας Λαζαρίδης» γιὰ ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν του.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἰωάννινα, Νοέμβριος 1994

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΥΠΟ ΤΗ ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΡΕΤΖΑΙΩΝ

Ἡ λεγόμενη οἰκουμενικὴ κυβέρνηση, ποὺ σχηματίστηκε ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς τῆς 7ης Νοεμβρίου 1926, μὲ τὴ συμμετοχὴ τεσσάρων κομμάτων, δυὸ βενιζελικῶν τῆς *Ἑνώσεως Φιλελευθέρων* (Γ. Καφαντάρης καὶ Ἀνδρ. Μιχαλακόπουλος) καὶ τῆς *Δημοκρατικῆς ἑνώσεως* (Αλ. Παπαναστασίου) καὶ δυὸ ἀντιβενιζελικῶν τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* τοῦ Π. Τσαλδάρη καὶ τῶν *Ἐλευθεροφρόνων* τοῦ Ι. Μεταξᾶ, (ὁ τελευταῖος χαρακτηριζόταν ὡς μετριοπαθὴς ἀντιβενιζελικός), εἶχε νὰ ἐπιτελέσει δύσκολο ἔργο, ἐξαιτίας τῆς πληθώρας τῶν προβλημάτων, τῶν κληροδοτημένων ἀπὸ τὶς προηγούμενες κυβερνήσεις καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ δικτατορία τοῦ Παγκάλου. Τὸ ἔργο της γινόταν ἀκόμα δυσκολότερο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ σύνθεση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὅπου γιὰ τὴ λήψη κάθε ἀπόφασης, ἔπρεπε νὰ γίνει συγκερασμὸς τῶν διάφορων κομματικῶν θέσεων. Δυὸ κυρίως μεγάλα προβλήματα ἔπρεπε νὰ ἐπιλυθοῦν: τὸ ἕνα ἦταν τὸ οἰκονομικό, τὸ ἄλλο εἶχε πολιτικὲς προεκτάσεις: τὸ ἀποτακτικό. Τὸ δεύτερο χαρακτηριζόταν ὡς βόμβα, ἕτοιμη νὰ ἐκραγεῖ καὶ νὰ τινάξει στὸν ἀέρα τὴν κυβέρνηση (πρόεδρός της εἶχε ἀναλάβει ὁ Ἀλ. Ζαΐμης), ἂν ἡ λύση του δὲν ἱκανοποιοῦσε τὶς κυριότερες ἀπαιτήσεις τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, τὸ ὁποῖο εἶχε δηλώσει ἐπίσημα ὅτι ἡ παραμονή του στὴν κυβέρνηση θὰ γινόταν δυνατὴ ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τῶν ἀπότακτων. Μόνο ἔτσι θὰ ψήφιζε τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* καὶ τὸ νέο Σύνταγμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀντιδροῦσαν πολλοὶ βουλευτὲς τῆς παράταξης. Κάτω ἀπὸ τέτοιες προϋποθέσεις, ποὺ εὐνοοῦσαν σὲ κάθε στιγμὴ τὴ δημιουργία ἐκρηκτικῶν καταστάσεων, ἄρχισε τὸ ἔργο της ἡ νέα κυβέρνηση. Καὶ παρὰ τὶς ἀλλεπάλληλες κρίσεις ποὺ σημειώθηκαν κατόρθωσε νὰ ἐπιζήσει ὀχτώμισι μῆνες. Στὸ διάστημα αὐτὸ δόθηκε μερικὴ λύση στὸ ἀποτακτικὸ καὶ στὴν ψήφιση τοῦ Συντάγματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, μὲ κύριους στόχους τὴν ἰσοσκέλιση τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὴ σταθεροποίηση τῆς δραχμῆς, ἀντιμετωπίστηκε μὲ ἀποφασιστικότητα, τόσο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεργασίας καὶ τῶν τεσσάρων κομμάτων, ὅσο καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴ διάσπασή τους, μὲ λήψη βέβαια σειρᾶς σκληρῶν μέτρων, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων προκάλεσε μεγάλες ἀντιδράσεις ἀνάμεσα στὶς λαϊκὲς τάξεις, γιαυτὲς ἦταν «ὀδυνηρὰ μέτρα λιτότητας», ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα.

Τὰ μεγάλα θέματα καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμα, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὰ τεράστια προβλήματα των Γιαννίνων καὶ τῆς Ἠπείρου, τὰ εὑρισκόμενα πά-

ντοτε, ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση μέχρι σήμερα, στὸ περιθώριο τῆς κρατικῆς μέριμνας, ἀπασχολοῦσαν τὸ γιαννιώτικο τύπο τῆς ἐποχῆς, τὸν ἐκφραστὴ τῆς λαϊκῆς θέλησης. Κατὰ συγκυρία κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες ἐφημερίδες ποὺ κυκλοφοροῦσαν, ἐκπροσωποῦσε ἕνα ἀπὸ τὰ κόμματα ποὺ συμμετεῖχαν στὴν κυβέρνηση: ὁ *Κῆρυξ* τοὺς *Φιλελευθέρους*, ἡ *Ἐλευθερία*, τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, ἡ *Ἤπειρος*, τοὺς *Ἐλευθερόφρονες* τοῦ Μεταξᾶ καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, τὸ *Ἀγροτικὸ κόμμα* καὶ ὡς ἕνα σημεῖο καὶ τὴ *Δημοκρατικὴ ἕνωση*. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι ποτὲ δὲν ταυτίστηκαν οἱ ἀπόψεις τῶν 4 ἐφημερίδων πάνω στὶς θέσεις τῆς οἰκουμενικῆς κυβέρνησης, σὲ μιὰ γραμμὴ κοινῆς ὑποστήριξης. Κάθε μιὰ εἶχε ὑψώσει τὸ δικό της μπαϊράκι καὶ ἔκρινε ὀρθὲς τὶς δραστηριότητες τοῦ κόμματος ποὺ ἐκπροσωποῦσε. Οἱ ἄλλοι ἦταν ἀναγκαῖο κακὸ ποὺ ἔπρεπε ν' ἀνεχθοῦν. Γιαυτὸ καὶ οἱ διενέξεις μεταξύ τους, πολλὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες γίνονταν σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο, μὲ χρησιμοποίηση ὕβρεων καὶ χαρακτηρισμῶν ἀπαράδεκτων, ἦταν καθημερινές. Ἡ πιὸ μεγαλύτερη διένεξη τὸ 1927 θὰ σημειωθεῖ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πρώην φίλους, πνευματικοὺς καὶ κυρίως ἐκπρόσωπους τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ στὰ Γιάννινα: τὸ Γ. Χατζῆ-Πελλερὲν τῆς *Ἠπείρου* καὶ τὸ Χρ. Χρηστοβασίλη, βουλευτὴ τώρα τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, τῆς *Ἐλευθερίας*. Ἡ διένεξη ἐπέτεινε τὴ διάσπαση ἀνάμεσα στὶς δυὸ πτέρυγες τῶν ἀντιβενιζελικῶν, τῶν *Λαϊκῶν* καὶ τῶν *Μεταξικῶν* καὶ προξένησε ζημιὰ καὶ στὶς δυό. Ἂς σημειωθεῖ τέλος, πὼς μαζὶ μὲ ὅλα τὰ προβλήματα, τὰ γενικὰ καὶ τὰ τοπικά, τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Ἤπειρος, εἶχαν ἀκόμα ἀνοιχτὴ τὴ μεγάλη πληγὴ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. Ἡ καθυστέρηση τῆς ἀνάκρισης καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς σύλληψης τῶν Ρετζαίων, τῶν ὀργανωτῶν τοῦ ἐγκλήματος, κακοφόρμησε τὴν πληγὴ καὶ δημιούργησε τρομακτικὲς παρενέργειες, ποὺ ἀποτυπώθηκαν στὸν τύπο τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς Ἀθήνας, καθὼς καὶ κοινωνικὲς ἀντιδράσεις, οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἡ κυριότερη αἰτία διενέξεων ἀνάμεσα στὶς ἐφημερίδες.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο κιόλας δεκαήμερο τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1927, ξαναγύρισε στὸ προσκήνιο τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς δημόσιας προβολῆς, ἡ μεγάλη ὑπόθεση τῆς ληστείας τῆς Πέτρας, μὲ ἄρθρο τοῦ Χρηστοβασίλη στὴν *Ἐλευθερία*, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο: *Τὸ περὶ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας μυστήριον*. Ὁ ἀρθρογράφος ἀναφερόταν στὴ συζήτηση τῆς Βουλῆς, ὅπου διάχυτη ἦταν ἡ ἐντύπωση πὼς κάποιο μυστήριο κάλυπτε *τὴν ἀπαισίαν ταύτην καὶ τολμηροτάτην εἰς τὸ εἶδος της φονικωτάτην ληστοπραξίαν*. Δὲν ὑπάρχει μυστήριο ὑποστήριζε ὁ Χρηστοβασίλης. Τὸ πράγμα εἶναι ξεκάθαρο καὶ τὸ διαπίστωσε αὐτὸ ἡ κοινὴ γνώμη, *ὅταν ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν ἐβόησε στεντορείως: «Πιάστε τοὺς Ρετζαίους καὶ τὸν Περιστέρην», οἱ ὁποῖοι κατ' ἐγκληματικὸν συλλογισμὸν τῶν Παγκαλικῶν καὶ προπαγκαλικῶν κυβερνήσεων εἶχον οὗτοι διορισθῆ ἀποσπασματάρχαι πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας ἐν Ἠπείρῳ, ὅπου εἶχαν διαπράξει τὰς ἐπικερδεστέρας ληστείας, τὰς τολμηροτέρας αἰχμαλωσίας, καὶ ἐντὸς ἀκόμη*

τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τοὺς στυγερωτέρους φόνους εἰς πολλὰς δεκάδας ἀνερχομένους. Ἀντίθετα πρὸς τὸ ἀλάθητο αἰσθητήριο τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ -συνέχιζε ὁ Χρηστοβασίλης- οἱ ἀρχὲς ἄφησαν τοὺς Ρετζαίους νὰ φύγουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους γιὰ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τρομοκρατοῦν τὴν ὕπαιθρο, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρά τους οἱ ἀποσματάρχες ποὺ καταδίωκαν τοὺς ληστές, παρέβαιναν τοὺς νόμους καὶ ἀσκοῦσαν κι αὐτοὶ τὴ δική τους τρομοκρατία. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ ἀνακριτικὲς ἀρχὲς -πρόσθετε- καὶ ἰδιαίτερα *ὁ δραστήριος καὶ ὀξυνούστατος κ. Λεονταρίτης,* ἐνῶ συνέλαβε μέσα σ' ἕνα μῆνα τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς αὐτουργοὺς καὶ τὸν κυριότερο συνεργό, τὸν ἡγούμενο Παπαγιάννη, διαπίστωσε σὲ λίγο ὅτι οἱ ἐλπίδες ποὺ εἶχε στηρίξει σ' αὐτὸν ἡ κοινὴ γνώμη διαψεύδονταν, ἀπὸ τὰ ἐμπόδια ποὺ συναντοῦσε στὸ ἔργο του. Ἔτσι ἀπογοητευμένος ἐζήτησε μετάθεση καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, ἀλλοιῶς κινδύνευε νὰ ἀποδοκιμαστεῖ δημόσια. *Καὶ ἀνεφώνησαν καὶ ἀναφωνοῦν οἱ ἀγνοοῦντες τὰ πράγματα Ἠπειρῶται καὶ μὴ Ἠπειρῶται: Ἰδοὺ τὸ μυστήριον! Ἀνεκαλύφθησαν μὲν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκτελεστῶν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, ἀλλὰ καλύπτονται ἀπὸ μυστήριον οἱ διοργανώσαντες αὐτὸ μετὰ τῶν Ρετζαίων καὶ οἱ χρησιμεύσαντες ὡς κατάσκοποι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς χρηματαποστολῆς τῶν 15 ἑκατομμυρίων τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, οἱ ὁποῖοι πάντως ἤδρευὸν καὶ ἑδρεύουν ἐν Ἰωαννίνοις, Φιλιππιάδι καὶ Πρεβέζῃ.* Καὶ ὁ Χρηστοβασίλης κατέληγε: *Οἱ κ.κ. ἁρμόδιοι ἂς μὴ περιμένουν ἀποκάλυψιν τοῦ μυστηρίου τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, ἐφ' ὅσον δὲν συλλαμβάνονται οἱ Ρετζαῖοι! Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστήριον ποὺ δὲν εἶναι μυστήριον.* (*Ἐλευθερία,* 6-1-1927).

Τὸ ἄρθρο τοῦ Χρηστοβασίλη ἀποτύπωνε τὴν πραγματικότητα, ὅπως ὡς τότε εἶχε διαμορφωθεῖ. Βέβαια, ἡ κοινὴ γνώμη, δὲν ἀξίωσε τὴ σύλληψη τοῦ Περιστέρη, παρὰ μόνο τῶν Ρετζαίων, (ὁ Περιστέρης μπῆκε γιὰ συμπλήρωμα στοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ἀρθρογράφου, ὡς πολιτικὸς ἀντίπαλος). Ὅλες ὅμως οἱ ἄλλες διαπιστώσεις του εἶναι ὀρθές. Εἶχαν συλληφθεῖ οἱ φυσικοί, κανένας ὅμως, ἐκτὸς τοῦ Παπαγιάννη ἀπὸ τοὺς ἠθικοὺς αὐτουργούς. Γιατί; Ἦταν φυσικό. Ἀφοῦ οἱ Ρετζαῖοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, *ποιὸς εἶχε ἢ ἔχει τὸ κεφάλι του γιὰ χαμὸ ἵνα μαρτυρήσῃ ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως κ. Λεονταρίτη, ἢ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀνακριτοῦ κ. Ἀργυράκη, καὶ τούτου ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων, τοὺς σπουδαιοτέρους δράστας τοῦ ἐγκλήματος τούτου,* τοὺς ἠθικοὺς αὐτουργούς; Οἱ Ρετζαῖοι διέθεταν ἑκατομμύρια, μποροῦσαν νὰ κρύβονται μιὰ ζωή, παραπλανοῦσαν -πάντα κατὰ τὸ Χρηστοβασίλη- τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὶς ἀρχὲς ὅτι κρύβονταν μέσα στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ σταματήσει ἡ καταδίωξή τους στὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους. Διέδιδαν ὅτι ὁ Γιάννης Ρέτζος βρισκόταν στὸ τελευταῖο στάδιο τῆς φυματίωσης, γιὰ νὰ μπαίνουν νύχτα στὰ Γιάννινα, διέδιδαν ἀκόμα ὅτι ὁ ἴδιος πέθανε γιὰ νὰ στρέψουν

πρὸς ἄλλη κατεύθυνση τὴν προσοχὴ τῶν καταδιωκτικῶν ἀρχῶν καὶ νὰ περάσουν ἔτσι ἀνενόχλητοι ἀπὸ τὰ καλοκαιρινὰ στὰ χειμερινὰ λημέρια τους. Ἄφησαν τέλος νὰ κυκλοφορήσει ἡ φήμη ὅτι θὰ ἔπαιρναν γιὰ δεύτερη φορὰ ἀμνηστεία -*καὶ πράγματι διενεργήθη τοιοῦτόν τι ἔγκλημα ἐν Ἀθήναις*, πρόσθετε ὁ Χρηστοβασίλης- γιὰ νὰ μποροῦν ἔτσι νὰ τρομοκρατοῦν τὸν Ἠπειρωτικὸ λαό, νὰ μὴν τολμάει νὰ καταγγείλει στὶς ἀρχὲς τὰ λημέρια τους ἢ ἐκείνους ποὺ τοὺς τροφοδοτοῦσαν.

Ἡ φράση τοῦ Χρηστοβασίλη ὅτι γίνονταν ἐνέργειες στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴ χορήγηση ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους, ἀποτελοῦσε ὑπαινιγμὸ στρεφόμενο ἐναντίον τοῦ Χατζῆ. Δὲν θ' ἀργοῦσε ὁ ὑπαινιγμὸς νὰ πάρει συγκεκριμένη μορφὴ καταγγελίας καὶ ν' ἀρχίσει ἔτσι μιὰ δημοσιογραφικὴ πολύμηνη διαμάχη ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες, ποὺ κράτησε σὲ ἐγρήγορση τὴν κοινὴ γνώμη. Πρὶν ἐκτεθοῦν λεπτομερειακὰ οἱ φάσεις τῆς διαμάχης αὐτῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνει ἀναφορὰ στὰ ἄλλα θέματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν πόλη μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ καινούριου χρόνου -σὲ συνάρτηση πάντοτε μὲ τὰ διαδραματιζόμενα στὴν Ἀθήνα καὶ μὲ τὶς κυβερνητικὲς ἀποφάσεις- καθὼς καὶ στὴ ροὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

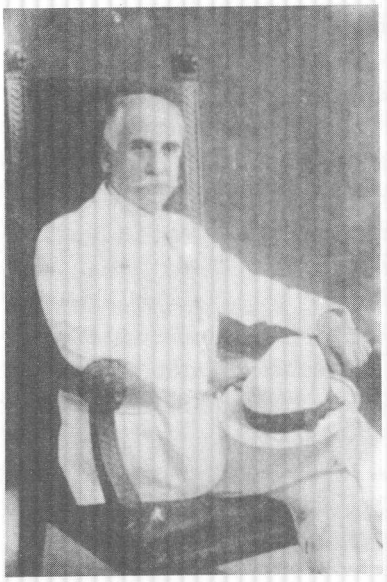
Ἡ ἀντίδραση ποὺ σημειώθηκε, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1926, μεταξὺ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου τῆς πόλης καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐφόρων, ἐξαιτίας τῆς αὔξησης τοῦ φόρου ἐπιτηδεύματος-ἀπόρροια τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης γιὰ ἰσοσκέλιση τοῦ προϋπολογισμοῦ μὲ περισσότερους φόρους- ἄρχισε νὰ κορυφώνεται ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ νέου χρόνου. Ὁ ἀντιβενιζελικὸς κυρίως τύπος βρέθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ πλευρὸ τῶν ἐμπόρων καὶ ὑποστήριζε τὰ αἰτήματά τους. Ἡ θερμότητα τῆς συμπαράστασης ἦταν εὐεξήγητη. Ὁ ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν Γ. Καφαντάρης ἦταν φιλελεύθερος, ἔπρεπε συνεπῶς ἡ πολιτική του νὰ κατακριθεῖ, ἄσχετα ἂν ἦταν ἡ μόνη ἐνδεδειγμένη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὁ Χατζῆς κάκιζε τὸν οἰκονομικὸ ἔφορο, γιατὶ ἀπαξιοῦσε νὰ δώσει προσοχὴ στὰ αἰτήματα τῶν ἀγανακτισμένων ἐμπόρων, καὶ νὰ μειώσει τὸ φόρο ἐπιτηδεύματος ποὺ χαρακτηριζόταν ὡς δυσανάλογος μὲ τὴν ἀντοχὴ τῆς ἀγορᾶς τῶν Γιαννίνων. *Κατὰ πᾶσαν λογικὴν προσδοκίαν* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, (5-1-27)- *θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ἡ μεταξὺ Οἰκονομικῆς ἐφορείας καὶ ἀγορᾶς Ἰωαννίνων διαφορά, ὡς πρὸς τὴν αὐστηρὰν καὶ ὑπερβολικὴν κατάταξιν τοῦ φόρου ἐπιτηδευμάτων, θὰ εἶχε ἤδη διευθετηθῇ... κατὰ τὰς λογικὰς καὶ δικαίας ἀπόψεις τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου τῶν Ἰωαννίνων, ὥστε ἄνευ οἱωνδήποτε ἄλλων ὀξυτέρων φάσεων καὶ ἐξελίξεων, τὸ μὲν κράτος νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἔσοδον φόρου τοιούτου, ὅσον ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τῆς ἀγορᾶς λογικῶς δύναται νὰ βαστάσῃ, οἱ δὲ ἔμποροι νὰ ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὴν καθημερινὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος.* Στὴ συνέχεια ἐξηγοῦσε τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὁδηγήσει σὲ καχεξία τὴν ἀγορὰ τῆς πόλης (ἐμπορικὴ ἀπώλεια τῆς Β. Ἠπείρου, τῆς Παραμυθιᾶς, τῶν Φιλιατῶν, τῆς Πάργας, τῆς Φιλιπ-

πιάδας) καὶ συνιστοῦσε νὰ ἀναθεωρήσει ἡ Οἰκονομικὴ ἐφορεία τὶς ἀπόψεις της, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστεῖ ἡ ἀγορὰ νὰ προχωρήσει *εἰς ἀντάρτιδας ἐκδηλώσεις καὶ πείσμονας ἀντιστάσεις*. Ὁ *Κῆρυξ*, ἀπὸ τὴν πλευρά του, γιὰ νὰ μειώσει τὴν ἔνταση δημοσίευσε τὴν εἴδηση ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητας εἶχε μεσολαβήσει στὸν ἔφορο γιὰ τὴ μείωση τοῦ φόρου, εἴδηση ποὺ χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ὡς ἐντελῶς ἀνυπόστατη. Λόγω τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἐφόρου *νὰ φορολογήση τὸν ἐμπορικὸν κόσμον τῶν Ἰωαννίνων, μὲ μίαν αὐστηρότητα ἀσυμβίβαστον ἐντελῶς πρὸς τὸν οἰκονομικὸν μαρασμὸν τῆς ἀγορᾶς*, οἱ ἔμποροι, σὲ γενικὴ συνέλευσή τους ἀποφάσισαν τὸ κλείσιμον τῶν καταστημάτων τους γιὰ ὀχτὼ μέρες. Σὲ ψήφισμάτους (ἐπιτροπὴ τὸ ἐπέδωσε στὸ Γενικὸ διοικητὴ) ζητοῦσαν, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, τὴν ἀναθεώρηση *τῶν ἐμπαθῶς συντεταγμένων ὑπὸ τοῦ ἐφόρου ἐκλογικῶν καταλόγων* καὶ τὴν ἄμεση ἀπομάκρυνση τοῦ ἐφόρου ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐμπόρων δημοσίευσε ἄρθρα καὶ ἡ *Ἐλευθερία*, μὲ συμπάθεια ἐπίσης εἶδε τὸ θέμα καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἡ ὁποία κάκιζε τοὺς βουλευτὲς τοῦ νομοῦ γιὰ τὸν κακὸ χειρισμό του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κλείσει ἡ ἀγορὰ καὶ νὰ ἀπογοητευθεῖ ὁ ἐμπορικὸς κόσμος, *μέχρι σημείου ἀπελπισίας*. Σὲ γενικότερη τοποθέτησή της πάντως (ἄρθρο τὸ *Οἰκονομικὸν πρόβλημα*, 19-1-27) ἔμμεσα ὑποστήριζε τὴν πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης γράφοντας: *Παρ' ὅλην τὴν ἀπογοήτευσιν ἡ ὁποία κατέχει τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος καὶ δυσπιστίας ὅσον ἀφορᾶ διὰ τὰς οἰκονομίας, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ γίνουν, ἐπιτυγχανομένης τῆς ἰσοσκελίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς καλλιτερεύσεως τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ψυχραίμως θ' ἀναμείνωμεν τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ γριφώδους τούτου καὶ δισεπιλύτου ζητήματος, ἀπὸ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς δυσμοίρου ταύτης καὶ πολυπαθοῦς χώρας μας*. Οἱ μέρες μοιάζουν πολὺ μὲ τὶς σημερινές. Τὸ ἐγχείρημα τῆς ἰσοσκέλισης τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχε πετύχει τότε, θὰ γίνει τὸ ἴδιο καὶ τώρα;

Τὸ κλείσιμο τῆς ἀγορᾶς κράτησε δυὸ μέρες καὶ ἔφερε κάποια ἀποτελέσματα. Τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν (Καφαντάρης) ἀπάντησε τηλεγραφικὰ στὸν ἐμπορικὸ κόσμο καὶ ἔστειλε στὰ Γιάννινα ἀνώτερο οἰκονομικὸ ὑπάλληλο, τὸν ἐπιθεωρητὴ Νεωτάκη, γιὰ νὰ ἐξακριβώσει τὸ δίκιο ἢ ὄχι τῆς διαμαρτυρίας τῶν ἐμπόρων. Ἐκφραζόταν ἡ ὑπόνοια ὅτι ὁ ἐπιθεωρητὴς θὰ συμφωνοῦσε μὲ τὸν ἔφορο, στὸν ὁποῖο ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν θὰ ἔδινε καὶ συγχαρητήρια. Τὴν ὑπόνοια αὐτὴ πρόβαλλαν ἔντονα οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες κρίνοντας τὸ τηλεγράφημα τοῦ Καφαντάρη, ὡς ἀπαράδεκτο, ἀφοῦ παρερμήνευε τὴν ἔννοια τῆς ἐξέγερσης τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου καὶ τὴν χαρακτήριζε ὡς ἐκβιαστική. Κατὰ τὴν *Ἤπειρο* (14-1-27) οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου δὲν χειρίστηκαν τὸ θέμα κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο. Ἀντὶ νὰ ζητοῦν τὴν μετάθεση τοῦ ἐφόρου, ἔπρεπε ἡ ἐπι-

τροπή τους νὰ πάει στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ πείσει τὸν ὑπουργὸ γιὰ τὰ δίκαια τῶν ἐμπόρων, ἀντὶ νὰ περιμένει τηλεγραφήματά του στὰ Γιάννινα. Ἐπικριτικός, γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ τηλεγραφήματος ἦταν καὶ ὁ Χρηστοβασίλης: *Λέγει ρητῶς εἰς τὸ τηλεγράφημά του τοῦτο τὸ ὑπουργεῖον, ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς θελήσεις τῶν ἐμπόρων, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐσήμαινε τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ κράτους. Καὶ θεωρητικῶς μὲν ἔχει δίκαιον τὸ ὑπουργεῖον, πρακτικῶς ὅμως σφάλλει, διότι περιφρονεῖ ὁλόκληρον τάξιν βαρέως φορολογουμένων καὶ ἀναξιοπαθούντων ἀνθρώπων, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ μία κοινωνία.* Τελικὰ φαίνεται πὼς κάποιος συμβιβασμὸς ἔγινε -ἐξάλλου τὸ θέμα ἐνδιέφερε ὅλους τοὺς ἐμπόρους καὶ ἐπαγγελματίες τῆς χώρας- καὶ κόπασε ὁ θόρυβος.

Στὴν *Ἤπειρο* συνεχιζόταν οἱ ἀναδημοσιεύσεις γιὰ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Κ. Καζαντζῆ: *Ὁ Ἀντίχριστος τοῦ Βενιζέλου* (τὸ βιβλίο εἶχε ἐκδοθεῖ τὸ 1926 στὴν Ἀθήνα, μὲ 400 περίπου σελίδες). Δέκα μέρες μετὰ τὴν τελευταία ἀναδημοσίευση (3-10-27). ὁ Κ. Καζαντζῆς ποὺ βρισκόταν στὴν Κέρκυρα πέθανε (13-1-27). Ὁ θάνατός του προξένησε λύπη σ' ὅλες τὶς παρατάξεις, ἰδιαίτερα στοὺς κύκλους τῶν διανοουμένων καὶ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ἐκφράστηκε μὲ τὶς νεκρολογίες ποὺ δημοσιεύτηκαν σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Ὁ Κ. Καζαντζῆς ἦταν φανατικὸς ἀντιβενιζελικός, καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ δημιουργοῦσε προβλήματα στὴν ἀντίπαλη παράταξη, ἦταν ὅμως ἕνας λαμπρὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος, κοφτερὸ μυαλό, λαγαρὴ σκέψη, *ὁ πνευματοδέστερος Ἠπειρώτης τῆς παρούσης γενεᾶς*, ἔγραφαν. *Δριμὺς καὶ πικρόχολος*, πολλὲς φορὲς στὶς παρατηρήσεις του, ἀλλὰ καὶ *ἀπαράμιλλος ἡ λεπτότης τοῦ πνεύματός του*, αὐτὴ ποὺ διέστειλε τὴν προσωπικότητά του ἀπὸ κάθε ἄλλη, φιλικὴ ἢ ἐχθρική, ἐπέβαλλε παντοῦ τὸ σεβασμὸ ἀκόμα καὶ στοὺς ἀντιπάλους του. Ἡ τυφλὴ προσήλωση στὶς πολιτικὲς ἰδέες του, ἀλλὰ καὶ ἡ ὠμότητα στὴν ἔκφραση τῆς ἀλήθειας, δημιούργησαν πολλὲς ἀντιπάθειες, ποὺ ἐμπόδισαν καὶ τὴν πολιτικὴ σταδιοδρομία του. Κανένας ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του δὲ βρέθηκε νὰ πεῖ κακὸ λόγο μετὰ τὸ θάνατό του. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ σχόλιο ποὺ ἔγραψε ὁ Χατζῆς γιὰ τὴ στάση τῶν βενιζελικῶν ἐφημερίδων ἀπέναντι στὸν Καζαντζῆ καὶ γιὰ τὶς τιμὲς ποὺ τοῦ ἐπεφύλαξε ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του: (17-1-27): *Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιαιτέρα του πατρὶς ἠσθάνθη βαθύτατα τὸν πόνον. Ὅλοι ὅσοι ἐγνώρισαν τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρετὰς τοῦ νεκροῦ, ἀσχέτως πολιτικῶν φρονημάτων, ἔσπευσαν παντοιοτρόπως νὰ ἐκδηλώσωσι τὸ πένθος των. Ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν, ὁ Δικηγορικὸς*

Κωνσταντῖνος Καζαντζῆς

σύλλογος καὶ ὁ Σύλλογος Κατσανοχωριτῶν κατέθεσαν στεφάνους ἐπὶ τῆς σοροῦ (στὴν Κέρκυρα)· ἡ δὲ συνάδελφος «Κῆρυξ», κατ' ἐξοχὴν ἀντιθέτων πολιτικῶν φρονημάτων πρὸς τὸν μεταστάντα, ἀφῆκε νὰ ρεύσουν τὰ δάκρυά της ἄφθονα εἰς θαυμασίαν ὄντως νεκρολογίαν της. Καὶ ἡ «Ἀγροτικὴ ἠχὼ» ἔκλαυσεν εἰλικρινῶς τὸν νεκρὸν λογοτέχνην. Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ἀπηύθυνε ὁ Χατζῆς καὶ εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ ὑψηλόφρονα Κέρκυραν, διὰ τὰς τιμὰς μεθ' ὧν περιέβαλε τὸν νεκρὸν τοῦ Κων. Καζαντζῆ. Ἡ ὡραία καὶ μυροβόλος νῆσος, ἡ ἐκθρέψασα τόσους ἐπιφανεῖς τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ποιήσεως ἄνδρας, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ἐκτιμήσῃ δεόντως τὸν ἐπιφανῆ Ἠπειρώτην, τοῦ ὁποίου νοσταλγικὸν ἐστρέφετο τὸ βλέμμα πάντοτε πρὸς ταύτην. Ἡ κηδεία του ἔγινε στὴν Κέρκυρα, δημοσίᾳ δαπάνῃ, μὲ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης, στὶς 14 Ἰανουαρίου. Ἡ Ἠπειρωτικὴ παροικία τοῦ νησιοῦ, οἱ ἐπίσημες ἀρχές, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Γιαννίνων καὶ πλῆθος Κερκυραίων συνόδευσαν τὴ σορό του καὶ παρακολούθησαν τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία στὸ μητροπολιτικὸ ναό. Χοροστάτησε ὁ μητροπολίτης Ἀθηναγόρας Σπύρου, ὁ Ἠπειρώτης, ὁ κατοπινὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μίλησαν πολλοί, τοὺς καλλίτερους λόγους γιὰ τὸ νεκρό, εἶπαν σιωπηρὰ τὰ πλήθη ποὺ κατέκλυσαν τὸ ναὸ καὶ τοὺς γύρω δρόμους. Ἀπὸ ἕνα πολύστηλο δημοσίευμα τῆς *Ἠπείρου* (16-1-27), ὑπὸ τὸν τίτλο: *Ὁ νεκρὸς τῆς νήσου τῶν Μακάρων* πληροφορούμαστε γιὰ τὸ εὖρος τῶν σπουδῶν του καὶ τὴν ἐπιστημονική του κατάρτιση. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* σπούδασε, μὲ δικές του δαπάνες, νομικὰ καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Βερολίνου. Παντοῦ ἀπ' ὅπου περνοῦσε σπούδαζε τὴ γλῶσσα, τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία τῆς χώρας ποὺ ἔμενε. Ἔγραφε καὶ μιλοῦσε ἄριστα τὴ γαλλική, τὴ γερμανική, τὴν ἀγγλική, τὴν ἰταλικὴ καὶ τὴν ἱσπανικὴ γλῶσσα. Γνώριζε ἄριστα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν Δανῶν, τῶν Σκανδιναυῶν καὶ τῶν Φιλανδῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀλβανικὴ γλῶσσα. *Ἐγνώρισεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα μετὰ τῆς ὀξυδερκείας, ἥτις τὸν διέκρινε καὶ ἐσχολίασεν εἰς σειρὰν δημοσιευμάτων του τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἰδικῆς μας καὶ τῆς ξένης ζωῆς. Λογοτέχνης ἄριστος καὶ ὁ εὐφυέστερος Ἠπειρώτης τῆς συγχρόνου γενεᾶς, συγγραφεὺς πλείστων ἔργων, τὰ ὁποῖα διακρίνει τὸ κάλλος τοῦ λόγου, ἡ σαφήνεια καὶ τὸ ἄφθονον ἀττικὸν ἅλας. Τὸ γραφικόν του ὕφος ἦτο τελείως πρωτότυπον, ἀνάμικτος δὲ ὁ λόγος του, ἀφθάστου ὕψους ἰδεῶν καὶ γλαφυρότητος ὕφους. Σπανίως ἄνθρωπος ἔμαθε τόσα πράγματα καὶ τὰ συνεκράτησεν ὅλα, καὶ ἠδύνατο, χρείας τυχούσης νὰ γράψῃ ἢ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ παντὸς πράγματος ἄνευ βοηθήματος. Καίτοι δὲ «τόσων ἀνθρώπων οἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω», τὴν Ἤπειρον οὐδέποτε τὴν ἐλησμόνησε. Εἶχε κλεισμένα στὴν καρδιά του στὰ Γιάννινα καὶ τόπος δὲν ὑπῆρχε γιὰ τίποτε ἄλλο ἐκεῖ μέσα. Εἶναι θαυμαστὸν ὅτι μετὰ τόσον μακρὰν ἀπουσίαν ἀπὸ τὴν πατρίδα του, δὲν ἐλησμόνησε οὔτε τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, οὔτε τοὺς Γιαννιώτικους γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐσχάτως ἐβραβεύθη ὑπὸ τῶν «Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν», οὔτε τὴν Κυρὰ-Σιάνα του, οὐδὲ τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐγνώριζε τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα καὶ ὄχι ἐπιπολαίως ἀλλὰ κατὰ βάθος καὶ κατὰ συνείδησιν πάντοτε τοὺς ἔκρινε. Ἐπολιτεύθη εἰς τὸν τόπον του κατὰ λάθος, παρασυρθεὶς πρὸς τοῦτο κυρίως ἀπὸ τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ ἑκουσίως, διότι ἤξευρεν καλὰ ὅτι μόνον γιὰ πολιτευόμενος δὲν ἔκαμε. Ἡ πρώτη μου ἐκλογὴ -ἔγραφεν ὁ ἴδιος- ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀμοιβαίας παρεξηγήσεως. Σᾶς ἐνόμισα καλλιτέρους ἀφ' ὅ,τι ἦσθε καὶ μ' ἐνομίσατε χειρότερον ἀπ' ὅ,τι εἶμαι.* (Γιὰ τὸν Κώστα Καζαντζῆ ἔχουν γραφεῖ πολλὰ καὶ στοὺς προηγού-

μενους τόμους. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Γ. Χατζῆς εἶχε ἔρθει σὲ ὀξύτατη ρήξη μαζί του πρὶν ἀπὸ χρόνια, γύρω ἀπὸ θέματα πολιτικῆς, ἂν καὶ ἀνῆκαν κι οἱ δυὸ στὸ ἴδιο στρατόπεδο). Οὔτε ὁ Χρηστοβασίλης ὑστέρησε σὲ ὕμνους ἀπέναντι στὸν Καζαντζῆ. Στὶς 20 Ἰανουαρίου ἔγραψε κύριο ἄρθρο στὴν *Ἐλευθερία*, ὑπογραμμίζοντας ἰδιαίτερα τὴν ἐθνική του δράση.- Δέκα μέρες πρὶν ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραφε κύριο ἄρθρο γιὰ τὸν Ἀλέξ. Μυλωνᾶ, ὑπὸ τὸν τίτλο: *Ὁ Μπολσεβῖκος μας!* Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἐρέθισε τόσο γιὰ νὰ ἐκφέρει τέτοιο χαρακτηρισμό; Μιὰ τροπολογία τοῦ Μυλωνᾶ, ποὺ ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὴ Συνταγματικὴ ἐπιτροπή, στὸ ἄρθρο περὶ ἰδιοκτησίας. Ἡ τροπολογία ἔλεγε: *Ἡ ἰδιοκτησία δὲν ἀποτελεῖ μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ γεννᾶ καὶ ὑποχρεώσεις, ἡ δὲ ἄσκησις αὐτῆς δέον συνάμα νὰ εἶναι ὑπηρεσία πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν.* Ἂν ἐφαρμοζόταν αὐτὴ ἡ τροπολογία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πολλὰ θὰ εἶχαν ἀλλάξει στὸν τόπο μας. Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τὴν καταπολέμησαν σφοδρά, ἰδιαίτερα τὸ *Ἐμπρὸς* ποὺ χαρακτήριζε τὴν τροπολογία μπολσεβικική. Πῆρε φωτιὰ κι ὁ Χρηστοβασίλης κι ἔγραψε δριμύτατο ἄρθρο ἐναντίον τοῦ Μυλωνᾶ: *Χαρὰ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν κτήματα καὶ ἀλλοίμονον σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν! Ζήτω ὁ Μπολσεβικισμός! Ζήτω ὁ νέος Μπολσεβῖκος τῆς Ἠπείρου Μυλωνᾶς!.. Κατὰ τὸν πάτρωνα τοῦ ἀνηθίκου τούτου νόμου, τὸν κ. Μυλωνᾶν, οἱ βλάκες καὶ οἱ ἠλίθιοι, οἱ τεμπέληδες καὶ οἱ φαυλόβιοι δικαιοῦνται νὰ γίνωνται μέτοχοι τῆς περιουσίας τῶν εὐφυῶν καὶ τῶν ἔξυπνων, τῶν φιλέργων καὶ τῶν ἐντίμως ἐργαζομένων καὶ κοπιώντων. Νὰ δουλεύουν οἱ δουλευτάρηδες καὶ νὰ τρώγουν οἱ ὀκνηροὶ καὶ οἱ ἠλίθιοι! Θαυμασία λογική! Ἔξοχη δικαιοσύνη!* Φυσικὰ δὲν ἔλεγε καθόλου τέτοια πράγματα ἡ τροπολογία. Τὸ μόνο ποὺ ὑπογράμμιζε ἦταν ὅτι ἡ ἰδιοκτησία ἔπρεπε νὰ ὠφελεῖ καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο.- Τὴ μέρα τῶν Χριστουγέννων ἔφτασε στὸ Καλέντζι ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, μὲ τὴ μετάθεση τοῦ τελευταίου καθηγητῆ τοῦ σχολαρχείου τοῦ χωριοῦ, ἐπειδὴ τὸν ἔκρινε ὡς ...ὑπεράριθμο. Καὶ ἔγραφε διαμαρτυρόμενος Καλεντζιώτης πρὸς τὴν *Ἤπειρο* (4-1-27). *Μάλιστα κ. διευθυντὰ εἶς καὶ αὐτὸς ὑπεράριθμος! Ἐκτὸς ἂν ἡ λέξις αὕτη ἐνέχει ἄλλην σημασίαν. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω τοῦτο, διότι τὸ ὑπουργεῖον κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα μετέθετεν ἐκ τῶν τριῶν καθηγητῶν τοὺς δύο ὡς ὑπεραρίθμους, ἀφῆσαν μόνο ἕναν ἀπὸ τριετίας διὰ νὰ μεταθέσῃ καὶ αὐτὸν σήμερον ὡς ὑπεράριθμον!.-* Στὶς 7 τὸ πρωῒ (5-1-27) σημειώθηκε στὰ Γιάννινα σεισμὸς μικρῆς διάρκειας, ἀλλὰ μεγάλης ἔντασης.- «Μυστηριώδη», χαρακτήριζε ὁ Χατζῆς τὸ δρόμο ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τὸ Πέραμα, *βία τσελεράτα.* Στὸ δρόμο αὐτὸ τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχαν ἐξαφανιστεῖ τέσσερες ἄνθρωποι (ἀνάμεσά τους καὶ ὁ χωριανός μου Χρυσόστομος Ἀναγνωστάκης). Τελευταῖα ἐξαφανίστηκε κάποιος Σκαπαρᾶς, τὸ πτῶμα του βρέθηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες.- Με ἐνέργειες τοῦ βουλευτῆ Ἀλεξ. Μελᾶ, ὅπως ἀνακοίνωσε ὁ ἴδιος σὲ ὁμιλία του στὶς 5-1-27 (Κέντρο Εὐστραταῖου), ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα ἰατρεῖο γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ τὸ ὁποῖο, ὅπως καὶ γιὰ τὸ βουλευτή, *τὸν δραστήριον καὶ νεώτερον ἐξ ὅλων* (*Ἀγροτικὴ ἠχὼ* 5-1-27), ἔγραψαν καλὰ σχόλια οἱ ἐφημερίδες. Ἡ ἵδρυση τοῦ ἰατρείου, κατὰ παράδοξο τρόπο, φαίνετια πὼς δυσαρέστησε τοὺς γιατρούς, ἐπειδή, ὅπως διαδιδόταν, θὰ τοὺς ἔκοβε πελάτες. Πιθανὸ ἡ διάδοση νὰ μὴν εἶχε ἔρεισμα, ὁ Χατζῆς ὅμως τὴν πῆρε στὰ σοβαρὰ καὶ ἀντέδρασε ἔντονα. *Αἶσχος!* τιτλοφοροῦσε τὸ σχόλιό του (15-1-27) καὶ σημείωνε: *Καταπληκτικὰ πράγματα πληροφορούμεθα ὅτι ἔλαβον χώραν εἰς τὴν προψεσινὴν συνεδρίασιν τοῦ Ἰατρικοῦ συλλόγου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐξεδηλώθη πρό τινος προσπάθεια πρὸς ἵδρυσιν Παιδικοῦ καὶ Λαϊκοῦ ἰατρείου εἰς τὴν πόλιν μας. Λοιπὸν οἱ ἰατροί μας ἐν γενικῇ συνελεύσει ἀπεφάσισαν*

νὰ ...καταπολεμήσωσι τοῦτο, διότι ...ἀντίκειται πρὸς τὰ συμφέροντά των, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ λεμβοῦχοι τοῦ Πειραιῶς ἀντιτίθενται εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν ἀτμοπλοίων εἰς τὴν ἀποβάθραν, διότι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὰ συμφέροντά των, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ βάσανα τῶν ἐπιβατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι πάντοτε καὶ πτωχοί, ὡς ἐκεῖνοι δι' οὓς προορίζεται τὸ Λαϊκὸν ἰατρεῖον Ἰωαννίνων... Ἡ λέξις "αἶσχος" ἀσφαλῶς εἶναι ἀνεπαρκὴς νὰ διερμηνεύσῃ τὴν ὀδυνηρὰν κατάπληξιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ πληροφορία... Τὸ θέμα πῆρε διαστάσεις μὲ τὴν ἀνάμιξη τοῦ βουλευτῆ Ἀλεξ. Μελᾶ, ποὺ ἀπαντοῦσε σὲ ὑπαινιγμούς, κυρίως τοῦ Χρηστοβασίλη, οἱ ὁποῖοι μιλοῦσαν ὅτι οἱ Παιδικοὶ σταθμοὶ ἦταν ἔργου τοῦ *λεβέντη* Ἠπειρώτη, τμηματάρχη τοῦ ὑπουργείου Προνοίας Θ. Θεοδωρίδου (κατοπινοῦ δήμαρχου τῆς πόλης) κι ὄχι τοῦ Μελᾶ. *Ναί, ἀπαντοῦσε ὁ Μελᾶς, οἱ παιδικοὶ σταθμοὶ εἰς ὅλον τὸ κράτος εἶναι ἔργον τοῦ Θεοδωρίδη, ὅστις διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος ἐπαίνων καὶ θερμῶν συγχαρητηρίων ἐκ μέρους πάντων. Ἀλλ' ὡς δυστυχῶς συμβαίνει εἰς τὸν τόπον μας, τὸ νὰ ἐκδοθῇ ἓν οἱονδήποτε Ν.Δ. εἶναι εὔκολον. Τὸ νὰ τεθῇ ὅμως τοῦτο ἐν ἐφαρμογῇ, τυγχάνει, δυστυχῶς, δυσκολώτατον.* Ἡ συμβολὴ τοῦ Μελᾶ στὴν ἵδρυση αὐτοῦ τοῦ Παιδικοῦ σταθμοῦ (ἰατρείου), μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ διατάγματος, ἦταν ἀποφασιστικὴ (20-1-27). Σὲ δεύτερη ἐπιστολή του (26-1-27) ὁ Μελᾶς σχολίαζε καὶ αὐτὸς τὴν ἀπόφαση τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*, κατηγορώντας τοὺς γιατροὺς γιὰ τὴ στάση τους, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ Χατζῆς προσπάθησε νὰ ἀμβλύνει τὶς ἀντιδράσεις τῶν γιατρῶν ἀπὸ τὴ δυσαρέσκειά τους γιὰ τὸ σχόλιο *αἶσχος*, γράφοντας πὼς μὲ τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο ἀποσκοποῦσε νὰ καυτηριάσει μόνο τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἰατρικοῦ συλλόγου καὶ καμιὰ πρόθεση δὲν εἶχε νὰ θίξει τὸν ἰατρικὸ κόσμο, *πρὸς ὃν αἱ ἀμέρισται αἱ συμπάθειαί μας στρέφονται καὶ θὰ στρέφωνται πάντοτε...*- Εὐχὲς πρὸς ὅλους, μέσῳ τῆς ἐφημερίδας: *Ὁ ἐκ Μονοδενδρίου τοῦ Ζαγορίου κ. Ματθαῖος Πανταζῆς μᾶς παρακαλεῖ νὰ διαβιβάσωμεν διὰ τῆς «Ἠπείρου» πρὸς ὅλους τοὺς φίλους του τὰς ἐγκαρδίους εὐχάς του διὰ τὸ 1927, ὅπερ εὔχεται εἰς αὐτοὺς αἴσιον καὶ εὐτυχές* (9-1-27).- Διάλεξη δόθηκε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* (11-1-27) μὲ ὁμιλητὴ τὸ Β. Γκορτζῆ καὶ θέμα *Ἡ πάλη τῆς ἐθνικῆς λατρείας πρὸς τὸν Χριστιανισμόν*. Εἴσοδος δρχ. 3. Ἂν βάλεις σήμερα εἰσιτήριο σὲ διάλεξη δὲν θὰ πατήσουν οὔτε τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τοῦ σωματείου ποὺ τὴν ὀργανώνει.- Στὶς ἀρχαιρεσίες γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ὑπόλοιπων μελῶν τοῦ *Κοινοτικοῦ σώματος*, μὲ βάση τὸ νέο κανονισμὸ ἐκλέχτηκαν: *Ἔφοροι τῶν ἐκπαιδευτηρίων:* Περικλῆς Κίγκος, Γ. Βλαχλείδης, Β. Μιχαηλίδης, Ν. Καζαντζῆς. β) *Ἐπίτροποι Πτωχοκομείου:* Σπυρ. Δάκαρης, Περ. Μελίρρυτος. γ) *Ἔφοροι τῶν κορασίων καὶ τοῦ φαρμακείου* (τῶν Ἐλεῶν): 1. Βερτόδουλος, Ἀν. Ξιούρας, Σπ. Τσάντης. *Ἐπίτροποι τοῦ Γηροκομείου:* Ἀναστ. Τόδουλος, Κ. Μουμούδης. *Ἐποπτικὴ ἐπιτροπή:* Λ. Μίσιος, Γ. Κραψίτης, Γ. Κωνσταντινίδης, Τζὼν Κυπριώτης, Φ. Περάτης.- Πέθανε στὴν Πρέβεζα *ὁ εὐδοκίμως ἐκεῖ ἀποκαταστημένος Ἀριστείδης Δόνος, ἐξ Ἄνω Σουδενῶν.*- Στὶς 18-1-27 μίλησε στὸ «Λύκειο Ἑλληνίδων» ὁ γιατρὸς Γ. Δευτεραῖος μὲ θέμα: *Ἡ χρησιμότης τῶν μικροβίων ἐν τῇ φύσει. Οἱ ὀρροὶ καὶ τὰ ἐμβόλια.* Ἡ Ἤπειρος ἐξέφραζε τὰ συγχαρητήριά της στὸ συμβούλιο τοῦ *Λυκείου*, ποὺ μὲ τὶς διαλέξεις του μετέτρεψε τὴν αἴθουσα τοῦ σωματείου σὲ φυτώριο πνευματικῆς ζωῆς. Στὸ ἴδιο σχόλιο διατύπωνε τὴν ἀπορία: *Διατὶ οὐδεὶς τῶν ἐν τῇ πόλει μας δικηγόρων δὲν ἀποφασίζει τὴν διαπραγμάτευσιν ἑνὸς θέματος, ἐξ ὅσων τόσον ἀφθόνως παρέχει αὐτοῖς ἡ ἐπιστήμη των;* (18-1-27).- Στὸ *Λύκειο*, πάλι, ἀπὸ τὴν 1η Φεβρουαρίου ἄρχιζε ἡ διδασκαλία μαθημάτων ζωγραφικῆς. Ὑπεύθυνη ἡ γενικὴ ἔφορος τοῦ τμήματος Μερόπη

Σαλαμάγκα (μητέρα τοῦ Δημήτρη Σαλαμάγκα).- Στὴν *Ἐλευθερία*, τὸ Χρ. Χρηστοβασίλη ποὺ ἀπουσίαζε τακτικὰ στὴν Ἀθήνα -ἦταν τώρα βουλευτὴς- ἀντικαθιστοῦσε συχνὰ στὴν ἀρθρογραφία καὶ τὸ σχολιασμό, ὁ δικηγόρος Γ. Βαβαρέτος, παλιότερα στέλεχος τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ τῆς *Δημοκρατικῆς ἑνώσεως*.

Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Γενάρη, ὁ Καρβούνης γύρισε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Δὲν εἰδοποιήθηκαν ἀμέσως γιὰ τὴν ἄφιξή του ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος, ὁ Καρβούνης ἤθελε νὰ ξεκουραστεῖ, ταλαιπωρήθηκε πολὺ στὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν ἀγριεμένη θάλασσα. Ὅταν ὁ μουφτῆς ἔστειλε μήνυμα νὰ τὸν ἐπισκεφτοῦν, ὁ Πέτρος ποὺ τὸ πῆρε -βρισκόταν στὸ σπίτι, δὲν τὸν ἄφηνε ὁ Δημήτρης νὰ πάει ἀκόμα στὸ μαγαζὶ- λαχτάρησε. Τὶ θάφερνε, ἄραγε, αὐτὴ ἡ ἀργοπορημένη ἐπιστροφὴ τοῦ Καρβούνη; Καλὰ μηνύματα ἢ ἀπογοητεύσεις; Εἰδοποίησε τὸ Γιάγκο κι αὐτὸς τσακίστηκε νὰ φτάσει μ' ἕνα ἁμάξι· τὸν πῆρε καὶ τράβηξαν γιὰ τὸ μουφτῆ.

Στὸ μεγάλο γραφεῖο τοῦ σεβάσμιου γέροντα μουσουλμάνου, τοὺς περίμεναν. Χαιρέτησαν καὶ κάθησαν, μὲ τὴν ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἕτοιμοι ν' ἀκούσουν μιὰ καταδικαστικὴ ἀπόφαση ἀπὸ δικαστήριο. Δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ κοιτάξουν στὸ πρόσωπο τὸ μουφτῆ καὶ τὸν Καρβούνη, φοβοῦνταν πὼς θὰ διάβαζαν σ' αὐτὰ τὴν καταδίκη τους. Ὁ τελευταῖος κατάλαβε τὴν ψυχολογικὴ κατάστασή τους κι ἄρχισε νὰ τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὰ εὐχάριστα νέα ποὺ θὰ τοὺς ἀνακοίνωνε. Γιατὶ αὐτὴ τὴ φορὰ τοὺς ἔφερνε στ' ἀλήθεια εὐχάριστα νέα ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὅταν κατάλαβε πὼς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγωνία μαζὶ εἶχαν κορυφωθεῖ, πετάχτηκε ἀπὸ τὴν πολυθρόνα: *Χαρεῖτε βρὲ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ*, φώναξε, *τὴν εὐτυχία φέρνω, ὄχι τὸν ὄλεθρο*. Στὴ στιγμὴ βρέθηκαν ὅλοι ὄρθιοι, ἀκόμα κι ὁ μουφτῆς, ποὺ ἤξερε τὸ μυστικό. —*Μὴν πεῖς τίποτα παραπανίσιο κὺρ-Θεοχάρη*, τὸν παρακάλεσε ὁ Πέτρος, *δὲν ἔχω πολλὲς μέρες ποὺ σηκώθηκα ἀπὸ σοβαρὴ ἐγχείρηση, δὲν θ' ἀντέξω σὲ ὑπερβολικὴ χαρά. Πὲς τὰ πράγματα μὲ τ' ὄνομά τους, μὴν τὰ χρωματίζεις αἰσιόδοξα, γιὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσεις.* Ὁ Γιάγκος συγκατένευε κουνώντας τὸ κεφάλι του, *τὴν ἀλήθεια μόνο θέλουμε κὺρ-Θεοχάρη*, πρόσθεσε κι αὐτός. —*Εἶστε μυαλωμένοι ἄνθρωποι, πιστεύω*, ἀπάντησε ὁ Καρβούνης, *μήπως πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ σας ἡ σκέψη πὼς ἔφερα μαζί μου καὶ τὴ Θεώνη, καὶ τὴν κρατῶ σ' ἕνα δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ γιὰ νὰ σᾶς κάνω ἔκπληξη; Συγκρατηθεῖτε λοιπόν, θὰ σᾶς μεταφέρω, χωρὶς νὰ προσθέσω τίποτα δικό μου, ὅ,τι μοῦ εἶπε ὁ Ἐσσὰτ καὶ σεῖς θὰ κρίνετε ἂν τὰ λόγια του γεννοῦν ἢ ὄχι ἐλπίδες. Κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ πρῶτο μεγάλο βῆμα γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς Θεώνης ἔγινε, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὅλα θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὸ πόσο θὰ εἶναι συνεπεῖς, ὅσοι ἔδωκαν ὑποσχέσεις στὸν Ἐσσάτ. Ἀκοῦστε λοιπόν.* Κάθησαν ὅλοι στὶς πολυθρόνες τους γιὰ ν' ἀκούσουν καὶ νὰ συλλάβουν, μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις τους σὲ διέγερση, τὸ πραγματικὸ νόημα κάθε λέξης ποὺ θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Καρβούνη.

Ὁ Ἐσσάτ, ἔχοντας ἀποκτήσει σχετικὴ ἐλευθερία κινήσεων, ὕστερα ἀπὸ

ἀπομόνωση πολλῶν χρόνων ἀπὸ τὸ Κεμαλικὸ καθεστώς, πέτυχε νὰ ἐπανασυνδέσει τὶς σχέσεις του μὲ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀνώτερων ἀξιωματικῶν καὶ νὰ γνωριστεῖ μὲ ἄλλους κατώτερων βαθμῶν, ἦταν αὐτοὶ ποὺ ἐπηρέαζαν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν πολιτικὴ τοῦ Κεμάλ, πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι ὅλοι τους στὸ μεγάλο ἀρχηγό, τὸν πατέρα τῆς νέας Τουρκίας, τὸν Ἀτατούρκ. Οἱ γνωριμίες αὐτὲς τοῦ στάθηκαν χρήσιμες σὲ πολλὰ ζητήματα. Κυρίως τὸν ἐνδιέφερε ἡ καλὴ ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων τουρκογιαννιωτῶν, ἀρκετοὶ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴν Πόλη, πήγαινε καὶ τοὺς ἐπισκεπτόταν συχνὰ στοὺς νέους χώρους ἐγκατάστασής τους, κουβέντιαζε μαζί τους ἑλληνικά, δὲν εἶχαν μάθει ἀκόμα καλὰ τὰ τούρκικα οἱ παλιοὶ συμπολῖτες του, στὰ Γιάννινα μόνο ἑλληνικὰ μιλοῦσαν, αἰσθανόταν εὐχαρίστηση νὰ βοηθάει στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τους. Ὅταν τὸν ἐπισκέφτηκε ὁ Καρβούνης τὸν βρῆκε σ' εὐχάριστη διάθεση, μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν τουρκογιαννιωτῶν, θυμήθηκαν τὰ παλιά, μέρες εὐτυχισμένες γιὰ ὅλους, δάκρυσαν γιὰ τὸ τέλος ποὺ τοὺς ἐπεφύλασσε ἡ μοῖρα, δὲν βαρυγκόμησαν ὅμως, ἴσα-ἴσα ξαλάφρωσε ἡ καρδιά τους ἀπὸ τὶς ἐξομολογήσεις καὶ τὶς νοσταλγικὲς ἀναπολήσεις. Ὁ Ἐσσὰτ δὲν εἶχε ξεχάσει τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στὸν Καρβούνη κατὰ τὴν προηγούμενη ἐπίσκεψή του. Ἀνάθεσε τὴν ἔρευνα σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς νέους ἀξιωματικοὺς φίλους του, αὐτοὶ πῆραν μὲ ζῆλο τὴν ὑπόθεση, -τοὺς τιμοῦσε μὲ τὴ φιλία του ὁ δοξασμένος στρατηγός, ἤθελαν νὰ τὸν εὐχαριστήσουν- κι ἔφεραν ἀποτέλεσμα. Ἡ Θεώνη ζοῦσε στὸ σπίτι τούρκου προύχοντα, στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Κοῦρδοι ἦταν ἐκεῖ, φυλὴ ἀνυπότακτη σὰν τοὺς Ἕλληνες, κάποτε ὑπηρετοῦσαν πιστὰ τὴν αὐτοκρατορία, τὴ δεκαετία τοῦ '20 ἄρχισαν νὰ συνειδητοποιοῦν τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς φυλῆς τους (σήμερα χύνουν ἄφθονο αἷμα γιὰ ν' ἀναστήσουν δικό τους κράτος), σεβάστηκαν τὸ βασανισμένο κορίτσι ποὺ ἔφτασε στὰ μέρη τους, τὸ ἀφεντικό της δὲν τὴν πίεσε νὰ γίνει μουσουλμάνα, θάλεγε κανένας πὼς τὴ φρόντιζε σὰν τὰ δικά του παιδιά, μπορεῖ καὶ νὰ σκεφτόταν νὰ τὴν κάνει νύφη του, αὐτὰ ἦταν λεπτομέρειες. Ἐκεῖνο ποὺ μετροῦσε ἦταν πὼς τὸ κορίτσι ζοῦσε, ἦταν καλά, ἀπόμεινε τώρα νὰ βρεθεῖ ὁ τρόπος ἐπικοινωνίας μαζί της καὶ νὰ γίνουν μὲ προσοχὴ ὅλες οἱ ἐνέργειες, ὥστε νὰ ξαναγυρίσει στοὺς δικούς της. Ὅταν ὁ Καρβούνης ὁλοκλήρωσε τὴ διήγησή του, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Γιάγκος δὲν μποροῦσαν νὰ συγκρατήσουν τὰ δάκρυα ἀπὸ τὴ συγκίνησή τους. Ἡ Θεώνη ζοῦσε λοιπόν. —*Δοξασμένος νὰ εἶναι ὁ Κύριος*, μουρμούρισε ὁ Γιάγκος, ἐνῶ ὁ νοῦς τοῦ Πέτρου πέταξε στὴ Φωτεινή, σκεφτόταν μὲ τὶ τρόπο θὰ τῆς τὸ ἔλεγαν, ἡ χαρὰ κάποτε σκοτώνει περισσότερο ἀπὸ τὴ λύπη.

Ἡ Φιλίτσα, ὅταν οἱ δυὸ ἄντρες γύρισαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, κατάλαβε ἀπὸ τὰ πρόσωπά τους πὼς κάτι καλὸ ἔφερναν. Ὅταν μάλιστα ὁ Γιάγκος τῆς εἶπε νὰ πάει γρήγορα στὸ δικό τους σπίτι καὶ νὰ φέρει μ' ἕνα ἁμάξι τὴ μάνα της, πείστηκε πὼς δὲν εἶχε πέσει ἔξω στοὺς συλλογισμούς της.

Ποτὲ ὁ πατέρας δὲν θὰ φώναζε τὴ Φωτεινὴ νὰ κατεβεῖ, ἂν ἦταν νὰ τῆς ἀνακοινώσει κάτι δυσάρεστο. Ἀλλὰ καὶ ἡ Φωτεινή, ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τῆς κόρης της, καθὼς τὴ βοηθοῦσε νὰ ἑτοιμαστεῖ, καὶ τὴν εὐχάριστη διάθεσή της, κατάλαβε πὼς κάτι καλὸ συνέβαινε, τὸ διάβαζε στὰ μάτια τῆς Φιλίτσας. Ἔτσι ἔφτασε στὸ σπίτι τῆς οἰκογένειας Κωστίδη προετοιμασμένη, κατὰ κάποιο τρόπο, ν' ἀκούσει εὐχάριστες εἰδήσεις. Καὶ βέβαια ἡ σκέψη της ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ εἶχε πετάξει στὴν χαμένη κόρη της, δὲν θὰ τὴν κατέβαζαν γιὰ νὰ τῆς ποῦν ἂν οἱ δουλειὲς τῶν ἀνδρῶν στὰ μαγαζιά τους πήγαιναν καλά. Σὰν ἀπὸ διαίσθηση κι ὁ Γιάγκος κατάλαβε τὶ περίμενε νὰ μάθει ἡ γυναίκα του καὶ πὼς ἦταν προετοιμασμένη ν' ἀντιδράσει φυσιολογικά. Μόλις μπῆκε, λοιπόν, στὸ σαλόνι ἔτρεξε, τὴν ἅρπαξε καὶ τὴν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά του. —*Ζεῖ ἡ Θεώνη μας*, τῆς ψιθύρισε στ' αὐτί, *οἱ φροντίδες μας δὲν πῆγαν χαμένες, νὰ βοηθήσει ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἔχουμε γρήγορα κοντά μας.* Ἡ Φωτεινή, δὲν περίμενε ν' ἀκούσει ὅλα, ὅσα τῆς εἶπε ὁ Γιάγκος, τῆς ἔφτανε μόνο τὸ *ζεῖ ἡ Θεώνη*, ἀπὸ τὰ μάτια της ἄρχισαν νὰ τρέχουν μικρὰ ποταμάκια, δάκρυα χαρᾶς, ἀνάμικτης μ' ὅλα τα συναισθήματα ποὺ ξυπνοῦν τὴν ψυχὴ μιᾶς μητέρας γιὰ ὅσους τὴ βοήθησαν νὰ βρεῖ τὸ χαμένο παιδί της. Οἱ ἄλλοι σεβάστηκαν τὴ συγκίνησή της, ἀποτραβήχτηκαν, ἄφησαν μόνο του τὸ ζευγάρι, νὰ ζήσει τὶς μεγάλες στιγμὲς τῆς ἄρρητης εὐδαιμονίας ποὺ τοὺς χάριζε ἡ Θεώνη, ἂς ζοῦσε στὰ βάθη τῆς Μικρασίας, αὐτοὶ τὴν ἔνοιωθαν κι ὅλας κοντά τους, τὴν ἔσφιγγαν στὴν ἀγκαλιά τους, ἡ Φωτεινὴ μάλιστα εἶχε ἐκμηδενίσει χρόνους καὶ χώρους, νόμιζε πὼς αὔριο κιόλας θὰ ἄνοιγε ἡ πόρτα καὶ θάμπαινε τὸ κορίτσι της. —*Πότε θάρθει, πότε θάρθει...*, ρωτοῦσε συνέχεια τὸ Γιάγκο. Ὁ τελευταῖος συνειδητοποίησε πὼς ἡ σκέψη τῆς γυναίκας του διολίσθαινε πάλι σὲ σκοτεινοὺς ἀτραπούς, ἔπρεπε νὰ τὴν προσγειώσει. —*Φωτεινή*, τὴ διέκοψε, *ζεῖ ἡ Θεώνη, αὐτὸ εἶναι σίγουρο, πρόσεξέ με ὅμως, δὲν θάρθει καὶ αὔριο σπίτι μας. Ἴσως περάσει ἀκόμα πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ τὴν ἔχουμε κοντά μας... —Τὶ τὴν ἐμποδίζει νά 'ρθει γρήγορα, ἀφοῦ ζεῖ*, ἀντέτεινε ἡ Φωτεινὴ μὲ τὴ δική της λογική. Ὁ Γιάγκος τὴ χάϊδεψε ἁπαλὰ τὰ μαλλιά, σφούγγισε τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια της, *τώρα θὰ μ' ἀκούσεις* τῆς εἶπε, *δὲν θὰ μὲ διακόψεις, τὰ δικά σου τὰ λὲς ὅταν τελειώσω.* Διηγήθηκε στὴ Φωτεινὴ ὅλα ὅσα τοὺς εἶχε πεῖ ὁ Καρβούνης καὶ προσπάθησε νὰ τὴν κάνει νὰ καταλάβει πὼς τὸ ὅτι ζοῦσε ἡ κόρη της, δὲ σήμαινε καὶ γρήγορη ἀπελευθέρωσή της. Ἦταν ἀκόμα πολλὲς οἱ δυσκολίες ποὺ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσουν, πολλὰ τὰ ἐμπόδια, ἔπρεπε νὰ κάμουν ὑπομονή, ὥσπου νὰ φτάσουν στὸ τέλος. —*Μὰ γιατί;* ρωτοῦσε πάλι ἡ Φωτεινή, *γιατὶ δὲν τὴν ἀφήνουν τώρα ἐλεύθερη, τὶ κάνουν οἱ δικοί μας; —Γιατὶ εἶναι Τοῦρκοι, Φωτεινή, ξεχνᾶς τὶ τραβήξαμε μεῖς γιὰ νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴν κόλαση τῆς Σμύρνης, ξεχνᾶς τὸ σκοτωμένο παλληκάρι μας, Τοῦρκοι εἶναι, ὅ,τι θέλουν κάνουν, τὴ μικρὴ καὶ ἀδύνατη Ἑλλάδα θὰ φοβηθοῦν; Νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ ποὺ βοήθησε αὐτὸς ὁ καλὸς ἄνθρωπος,*

ὁ Ἐσσὰτ πασσᾶς, ἀπὸ δῶ κατάγεται καὶ συμπαθεῖ τοὺς Γιαννιῶτες, χωρὶς τὶς δικές του ἐνέργειες οὔτε θὰ ξέραμε ἂν ζοῦσε ἡ κόρη μας· εἶμαι σίγουρος πὼς θὰ μᾶς τὴ φέρει, ἐμεῖς πρέπει νὰ ὑπομένουμε καὶ νὰ περιμένουμε. Αὔριο κιόλας νὰ πᾶς στὴν Παναγία τὴν Ἀρχιμαντριώτισσα νὰ κάνεις τὴν προσευχή σου καὶ νὰ παρακαλέσεις τοὺς παππάδες ν' ἀρχίσουν ἕνα σαρανταλείτουργο. Θὰ τὴ βοηθήσει ἡ Παναγία τὴν κόρη μας, ὅπως βοήθησε καὶ μᾶς, θὰ τῆς στείλει τὴ φώτιση νὰ ὑπομένει κι αὐτὴ τὴ σκλαβιά της, ὡς ὅτου ἔρθει ἡ εὐλογημένη στιγμὴ τῆς ἀπελευθέρωσης. Τὰ ἄλλα, ὁ ἐρχομός της στὰ Γιάννινα, εἶναι εὐκολότερη ὑπόθεση.

Ἡ Φωτεινὴ ἄκουγε τὸν ἄντρα της, οὔτε ποὺ ἔνοιωθε ὅμως τὶ τῆς ἔλεγε. ὁ νοῦς της ταξίδευε μακρυά, ἔφτανε στὴ Σμύρνη, στὸ σπίτι τους ποὺ ἔγινε στάχτη κι ἀγωνιζόταν ν' ἀνακαλύψει τὰ βήματα τῆς Θεώνης, καθὼς τὴν ἔσερναν στὸ μαρτύριο. Ἔφτανε ὡς ἕνα σημεῖο, στοὺς τόπους ποὺ εἶχαν ποτίσει οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ αἷμα τους, τὴ βοηθοῦσαν οἱ μνῆμες γνωστῶν ὀνομάτων, τὰ ἄκουγε τότε κάθε μέρα στὸ σπίτι τους, Κιουτάχεια, Ἐσκὴ Σεχίρ, Ἀφιὸν Καραχισάρ, Σαγγάριος, Ἁλμυρὰ ἔρημος, Ἄγκυρα, τὶ ἦταν πέρα ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα; Ἀπὸ τὶς παιδικές της ἀναμνήσεις καὶ τὶς διηγήσεις τοῦ παπποῦ της θυμόταν πὼς σ' αὐτὰ τὰ μέρη ἦταν ἡ *Κόκκινη μηλιά*, ὡς ἐκεῖ, ἔλεγαν, θάφταναν οἱ Ἕλληνες κυνηγώντας τοὺς Τούρκους. Ἐκεῖ τάχα βρισκόταν ἡ Θεώνη; Μὰ ἔλεγαν στὴ χώρα αὐτὴ ζοῦσαν τέρατα καὶ δράκοι, πῶς θὰ κατόρθωνε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ θηρία; Ὁ Γιάγκος διαισθάνθηκε πὼς ἡ Φωτεινὴ εἶχε πάρει πάλι τὸ δρόμο γιὰ τοὺς παλιοὺς ἐφιάλτες της, μιὰ τέτοια ὑποτροπὴ θὰ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη, ἔπρεπε νὰ τὴν ξαναφέρει στὴν πραγματικότητα. Τὴν ταρακούνησε λίγο, ἡ γυναίκα ἔδειχνε σὰ νὰ ξυπνάει ἀπὸ ὄνειρο, δὲν ἄργησε ὅμως ν' ἀποκαταστήσει τὴν ἐπαφή της μὲ τὸ περιβάλλον, κοίταξε τὸν ἄνδρα της, ἔφερε γύρα τὰ μάτια της στὸ δωμάτιο, ὅλα τῆς φάνηκαν γνώριμα καὶ φιλικά, *μὲ συγχωρεῖς*, εἶπε, *χάθηκα σὲ σκοτεινοὺς δρόμους, τώρα εἶμαι καλά.* Ὁ ἄνδρας της ἄρχισε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση, νὰ τῆς διηγεῖται ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς ἀφήγησης τοῦ Καρβούνη, νὰ τῆς ἀναλύει τὸ μήνυμα ποὺ ἔκρυβαν, *ἡ Θεώνη ζεῖ Φωτεινή, αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ μεγάλο, τ' ἄλλα θάρθουν μὲ τὴ σειρά τους, φτάνει ἐμεῖς νὰ κρατήσουμε τὴν αὐτοκυριαρχία μας, νὰ ὑπομένουμε καὶ νὰ προσευχόμαστε. Αὐτὸ ζητάει ἡ Θεώνη σήμερα ἀπὸ μᾶς, κι αὐτὸ πρέπει νὰ κάνουμε. —Θ' ἀρχίσω νὰ ἑτοιμάζομαι γιὰ νὰ γίνω ἄξια νὰ τὴν ὑποδεχτῶ, ὅταν ἔρθει μὲ τὸ καλὸ κοντά μας, ὅποτε ἔρθει...*, ψιθύρισε ἡ Φωτεινὴ στὸν ἄνδρα της, *πᾶμε τώρα στὸ σπίτι μας, θέλω νὰ ξαναζήσω μόνη ὅλες τὶς εὐφρόσυνες στιγμὲς ποὺ μοῦ χάρισες σήμερα, μίλησε στὸν Πέτρο, ὅλοι θὰ καταλάβουν.* Τοὺς συνόδευσε, κάτω ἀπὸ τὶς εὐχές ὅλων, στὸ σπίτι τους καὶ ἡ Φιλίτσα, δὲν ἤθελε ν' ἀφήσει μόνη τὴ μάνα της στὶς ἔντονες ψυχολογικὲς στιγμὲς ποὺ ζοῦσε, ἔστω κι ἂν ἦταν εὐχάριστες...

Η ἀναφορὰ τοῦ Χρηστοβασίλη, ὅτι στὴν Ἀθήνα κυκλοφοροῦσαν φῆμες γιὰ χορήγηση νέας ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους, μὲ τὴν προσθήκη ὅτι *πράγματι διενεργήθη τοιοῦτον τι ἔγκλημα ἐν Ἀθήναις*, ἀποτελοῦσε βολὴ ἐναντίον τοῦ Χατζῆ, ὑπαινιγμὸ στὴν ἀρχὴ καὶ στὴ συνέχεια κατὰ μέτωπο ἐπίθεση. Ἡ κατηγορία ἦταν βαρειά: Ὁ Χατζῆς στὴν Ἀθήνα, ἐνεργοῦσε νὰ δοθεῖ ἀμνηστεία στοὺς Ρετζαίους, μέσω πολιτικῶν προσώπων. Οἱ ἀψιμαχίες ἄρχισαν μὲ σχόλιο τῆς *Ἐλευθερίας* (13-1-1297): *Μᾶς εἶπαν* -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης- *ὅτι διευθυντὴς τῆς «Ἠπείρου» κ. Γ. Χατζῆς κατέκρινε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλο «τὸ περὶ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας μυστήριον», κύριον ἄρθρον μας τῆς 6ης τρέχοντος. Δὲν εἴχομεν καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τούτου, διότι ὁ νῦν ἀποστάτης ὁμογάλακτος ἐν δημοσιογραφίᾳ καὶ πολιτικῇ κ. Γ. Χατζῆς θὰ δυσαρεστεῖτο ἐκ τοῦ ἄρθρου μας ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον δὲν εἶναι παράκαιρον, ὅπως λέγει αὐτός, ἀλλ' εἶναι τουναντίον ἐπικαιρότατον. Φαίνεται ὅτι θὰ δυσαρεστήθη... διότι ἀναφέρομεν ὅτι οἱ Ρετζαῖοι διενεργοῦν νὰ διαδοθῇ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν ὅτι ἐπίκειται ἡ χορήγησις εἰς αὐτοὺς καὶ δευτέρας ἀμνηστείας - καὶ πράγματι διενεργήθη τοιοῦτον ἔγκλημα εἰς Ἀθήνας.* Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Χατζῆ ἄρχιζε. Κι ἂς εἶχε γραφεῖ, τὴν προγούμενη στὴν *Ἤπειρο* σχόλιο (12-1-1927), ποὺ ἀποδοκίμαζε τὶς ἀμνηστεῖες καὶ τὴν ἐπανάληψη τῶν λαθῶν τοῦ παρελθόντος. Ἀφορμὴ τοῦ σχολίου στάθηκε ἡ ἀντιδικία μεταξὺ τοῦ *Κήρυκος* καὶ τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* σχετικὰ μὲ διατυπούμενες ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἀναφερόμενος στὶς θέσεις τοῦ *Κήρυκος* ὁ Χατζῆς σημείωνε πὼς εἶναι εὐχάριστο τὸ ὅτι ὁμολογεῖται ἀπὸ βενιζελικὴ ἐφημερίδα *ποῖα εἰδικὰ λάθη τοῦ προσφάτου παρελθόντος ἐδημιούργησαν τὴν θλιβερὰν καὶ οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ.* Καὶ πρόσθετε: *Ὄντως αὐτὰ ἀκριβῶς περὶ τῶν ὁποίων γράφει: δηλαδὴ αἱ ἀμνηστεῖαι, τὰ σῦρ' τα φέρ' τα καὶ αἱ συνεργασίαι καὶ συνεννοήσεις τῶν ἐπισήμων μετὰ τῶν ληστῶν καὶ τῶν κακοποιῶν, αὐτὰ ἐδημιούργησαν... θρασύτητα καὶ αὐθάδειαν καὶ κακουργίαν ἐπὶ τῇ βεβαιότητι συγκαλύψεως τῶν ἐγκληματικῶν σπειρῶν, αἵτινες ἐσκηνοθέτουν τὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς κλοπάς.* Ἀπὸ τὸ σχόλιο γίνεται φανερὸ πὼς ὁ Χατζῆς ἦταν ἀντίθετος μὲ τὶς ἀμνηστεῖες, τὶς ὁποῖες, μαζὶ μ' ἄλλα, χαρακτήριζε λάθη τοῦ παρελθόντος. Πῶς λοιπὸν τώρα διατυπωνόταν κατηγορία ἐναντίον του, ὅτι συνηγοροῦσε στὴν Ἀθήνα γιὰ χορήγηση ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους;

Παρόλα αὐτὰ ὁ ὑπαινιγμὸς τοῦ Χρηστοβασίλη ἦταν σαφὴς καὶ τὸν ἔκαμε ἀκόμα σαφέστερο ἀνάλογο δημοσίευμα τοῦ *Κήρυκος*. Ὁ Χατζῆς βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, πληροφορήθηκε τὰ γραφόμενα στὰ Γιάννινα κι ἔστειλε γιὰ δημοσίευση στὴν *Ἤπειρο* τὴν παρακάτω δήλωση (17-1-27): *Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προχθεσινὸν φύλλον τοῦ «Κήρυκος», ἀναδημοσιεύοντος περικοπὴν ἄρθρου τῆς δισεβδομαδιαίας «Ἐλευθερίας», ὅτι παρὰ τοῦ*

ἀπουσιάζοντος ἤδη εἰς Ἀθήνας ἡμετέρου διευθυντοῦ κ. Γ. Χατζῆ ἐγένετο εἰσήγησις εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν περὶ ἀμνηστείας τῶν Ρετζαίων. Τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέλει λάβει ὁ «Κῆρυξ» παρὰ τοῦ ἐπιστρέφοντος μετ' ὀλίγας ἡμέρας κ. Γ. Χατζῆ, τῆς «Ἠπείρου» ἀρκουμένης ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ τὴν ἀηδίαν, ἣν ἐδοκίμασεν ἡ κοινὴ γνώμη εἰς βάρος τοῦ «Κήρυκος» ἐκ τοῦ συκοφαντικοῦ καὶ ἀνιέρου τούτου δημοσιεύματος.

Πρόγευση τῶν ὅσων θὰ ἔγραφε ὁ Χατζῆς ἐπιστρέφοντας στὰ Γιάννινα ἀποτελεῖ τηλεγράφημά του (19-1-27) δημοσιευμένο στὴν *Ἤπειρο: Ἂν ὁ «Κῆρυξ» ἢ ἡ Ἐλευθερία ἀνέγραψαν τερατῶδες φανταστικὸν ἄτιμον ψεῦδος ὅτι ἐνήργησα ἀμνηστείαν Ρετζαίων, σημαίνει ὅτι εἶναι ἄτιμοι συκοφάνται κακοηθέστατοι, κρίνοντες ἐξ ἰδίων ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἱκανοὶ νὰ γίνωνται προαγωγοὶ διαφόρων ἀτιμιῶν. Ἐπειδή, ἐν γνώσει ψεύδους, ἀνέγραψαν τοῦτο, διότι οὐδέποτε οὐδαμοῦ οὐδεμία τοιαύτη ἐνέργεια ἔγινεν, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, τῆς «Ἠπείρου» ἀναλαβούσης ἔκτοτε ἀνοικτὸν ἀγῶνα, δικαιοῦμαι μετὰ βαθείας περιφρονήσεως νὰ πτύσω καὶ τὸν «Κήρυκα» καὶ τὴν «Ἐλευθερίαν» καὶ οἱονδήποτε ἄλλον κακοήθη μικράνθρωπον, ἀποτελοῦντα συντροφιὰν τῆς ἐντίμου αὐτῆς δυάδος.*

Ὁ Χρηστοβασίλης, τὸν ὁποῖο κυρίως ἔθιγε τὸ περιεχόμενο τοῦ τηλεγραφήματος, ἀφοῦ αὐτὸς ἀνακίνησε τὸ ζήτημα, γιὰ νὰ τὸ ἐκμεταλλευτεῖ ὁ *Κῆρυξ*, ἀπάντησε μὲ δικό του τηλεγράφημα -βρισκόταν στὴν Ἀθήνα- στὸ ὁποῖο ἐξέφραζε τὴν περιφρόνησή του στὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸ Χατζηπελλερὲν (ἔτσι τὸν ἀποκαλοῦσε τώρα), δηλώνοντας ὅτι θὰ ἔδινε σχετικὴ ἀπάντηση. Αὐτὴ δημοσιεύτηκε στὴν *Ἐλευθερία* (27-1-1927) ἦταν λιγόλογη, περιεῖχε κάποια στοιχεῖα σὲ βάρος τοῦ Χατζῆ, ἄφηνε ὅμως ἀναπάντητο τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁλοσέλιδου ἄρθρου ποὺ δημοσίευσε ὁ Χατζῆς στὴν *Ἤπειρο* (21-1-1927), μὲ τίτλο: *Καὶ ἐμπτυσμοῦ ἀνάξιοι*. Στὸ ἄρθρο αὐτό, μὲ ὀξύτατες συχνὰ ἐκφράσεις, ὁ Χατζῆς ἀνέλυε διεξοδικὰ τὴ στάση τῶν ἐφημερίδων τῶν Γιαννίνων ἀπέναντι στὴ ληστεία γενικότερα, καὶ εἰδικότερα ἀπέναντι στοὺς Ρετζαίους, πρὶν καὶ μετὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἀντιπαράθετε τὴ δική του πολιτική, ἀπέναντι σ' ἐκείνη τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, ἰδιαίτερα ἀπέναντι τοῦ *Κήρυκος*, τὸν ὁποῖο κατηγοροῦσε ὅτι ὑποστήριξε τοὺς Ρετζαίους. *Ὁ ἀγὼν τῆς «Ἠπείρου»* -ἔγραφε- *ὑπὲρ τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας, δὲν ἤρχισε τὴν ἑπομένην τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας· ἤρχισε, διεξήχθη καὶ ἐπηκολούθησε συνεχής, ἀδιάλειπτος, λυσσώδης ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν, μὲ πεῖσμα, μὲ φανατισμόν, μὲ ψύχωσιν, μὲ πάθος ἀβυσσαλέον, μὲ ζῆλον φλογερόν, διότι οἱ ἀγῶνες οἱ καλοὶ καὶ εὐγενεῖς, ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦν πάντοτε τὰ τίμια καὶ ἀνεξίτηλα ἐμβλήματα τῆς ἐφημερίδος ταύτης, τῆς ὁποίας τίμιαι εἶναι αἱ παραδόσεις καὶ αἱ παραδόσεις κανὼν ἀκατάλυτος... Τί ἔπραττον τότε οἱ ἤδη ἀσχημονοῦντες διὰ τῶν ρυπαρογραφημάτων τῆς νοσηρᾶς φαντασίας των; Καὶ ποίαν ἐτήρησαν στάσιν ἀπέναντι*

τῶν κατὰ τῆς Ἠπείρου κακουργούντων; (ἀναφέρεται κυρίως στὴ στάση τοῦ *Κήρυκος*). *Ἐσιώπων οἱ μέν, ὑπερθεμάτιζον οἱ ἄλλοι, εἰς πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς χορήγησιν ἀμνηστείας. Καὶ τὰ πάντα καλὰ λίαν ἐν Ἠπείρῳ διέβλεπον, καὶ πάντας τοὺς τεταγμένους διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας δι' ἐγκωμίων περιέβαλλον. Μικροὶ καὶ ταπεινοὶ αὐτοί, ζηλοῦντες δόξαν ἄδοξον μικρῶν καὶ ταπεινῶν κολάκων, ἀλλὰ καὶ εὐτελεῖς οἱ ἄλλοι ὑπηρέται τῆς κομματικῆς ἀκολασίας, ἐσκεμμένως προέδιδον τὰ ἠπειρωτικὰ συμφέροντα καὶ τὸν λαὸν νὰ διαβουκολήσωσι προσεπάθουν καὶ ἠγωνίζοντο καὶ αὐτοὶ τὸν καλὸν (!) ἀγῶνα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀμνηστεύσεως... Συνειργάζετο μετὰ τῶν ληστῶν τὸ Κράτος καὶ οἱ ἐν Ἠπείρῳ ἀνώτατοι ἐκπρόσωποί του καὶ ἐπανηγύριζον τὰ δημοσιογραφικὰ κύμβαλα καὶ ἐξύμνουν τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ καὶ ἀδελφωσύνῃ συνεργατῶν. Δριμύτατα τὴν τακτικὴν ταύτην ἡμεῖς ἠλέγξαμεν καὶ τῶν κυμβάλων οἱ κροῦσται ἐπετέθησαν καθ' ἡμῶν διότι ἀπετολμήσαμεν ν' ἀμφισβητήσωμεν τῆς συνεργασίας ταύτης τὴν ἐπισημότητα... Οἱ ἀνέκαθεν ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς ἀμνηστείας ἢ ἄλλως ἐκ ψυχικῆς συγγενείας πρὸς τοὺς ληστὰς εὐχαρίστως ταύτην ἀποδεχόμενοι, προβλέποντες τὴν λαϊκὴν καταιγίδα ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἐπαναλήψεως παρομοίων ἐνεργειῶν, ἐπεχείρησαν προκαταβολικῶς νὰ ἐπιρρίψουν τὰς εὐθύνας τῶν ἰδίων τῶν ἀσχημιῶν εἰς ἄλλους...* Καὶ κατέληγε: (Ἐγράφομεν εἰς τὸ τηλεγράφημά μας) *περὶ ἐμπτυσμοῦ τῶν συκοφαντῶν. Κατὰ λάθος ἴσως ἢ καθ' ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν. Διότι καὶ τοῦ ἐμπτυσμοῦ ἀνάξιοι εἶναι. Τῶν τιμίων ἀνθρώπων ὁ σίελος δὲν πρέπει νὰ ρίπτεται εἰς τὸ πρόσωπον τοιούτων ὄντων. Ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν ἀξίαν καὶ δὲν εἶναι ἐπιτετραμένον νὰ μολυνθῇ ἐξ ἐπαφῆς πρὸς τοιαῦτα πρόσωπα.* Πρέπει νὰ εἶχε θυμώσει πολὺ ὁ Χατζῆς γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις ἀπαράδεκτες, καθαρὰ ὑβριστικές. Δὲν σταμάτησε αὐτοῦ. Στὶς 25 καὶ 27 Γενάρη ἔγραψε δυὸ ἄρθρα ἀκόμα, μὲ πιὸ δριμύτερες ἐκφράσεις. Στὸ πρῶτο, τιτλοφορούμενο: *Ζητοῦν καὶ ρέστα, ὁμιλοῦν καὶ περὶ ἀξιοπρεπείας*, ἡ ἀντεπίθεση γινόταν, γιατὶ οἱ δυὸ ἐφημερίδες -ὁ *Κῆρυξ*, κατὰ κύριο λόγο, ποὺ πῆρε τὴν πρωτοβουλία τῶν ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία*- ἐπέκρινε τὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν, *διότι διὰ τοῦ ἐπισήμου ἀνακοινωθέντος διέψευσε, μὲ τὸν κατηγορηματικότερον τρόπον τὰς συκοφαντίας τῶν τὰς ἐλεεινὰς καὶ χαμερπεστάτας.* Πράγματι τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν διέψευδε τὰ δημοσιεύματα ὅτι ὁ Γ. Χατζῆς εἶχε εἰσηγηθεῖ τὴ χορήγηση ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους καὶ ἔδιδε ἐντολὴ στὴ Γενικὴ διοίκηση Ἠπείρου νὰ προβεῖ σὲ σχετικὴ ἀνακοίνωση. Ἔτσι στὶς 21 Γενάρη, δημοσιευόταν στὶς ἐφημερίδες τῆς πόλης τὰ παρακάτω: *Ἐξ ἀφορμῆς τῶν δημοσιευμάτων κατ' αὐτὰς ἐν τῷ ἐγχωρίῳ τύπῳ, ἀνακοινοῦμεν, ἐντολῇ τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, ὅτι ὁ κ. Γεώργιος Χατζῆς, δημοσιογράφος, εἰς οὐδεμίαν προέβη ἐνέργειαν ἢ εἰσήγησιν πρὸς παροχὴν ἀμνηστείας ἢ λῆψιν οἱουδήποτε ἄλλου εὐνοϊκοῦ μέτρου ὑπὲρ τῶν ἐπικηρυγμένων ληστῶν Ρε-*

τζαίων. Πᾶσα δ' ἀντίθετος πληροφορία ἢ διάδοσις δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἐλευθερία* στὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν ἀντέδρασαν μὲ τὴ δήλωση ὅτι αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἀσέβεια πρὸς τὴν κρατικὴ ἀξιοπρέπεια. *Διατί;* ρωτοῦσε ὁ Χατζῆς στὸ ἄρθρο του. *Διότι ἐπεζητήθη δι' αὐτοῦ ἡ κατάπτωσις καὶ ὁ στιγματισμὸς τῆς προστυχοτέρας συκοφαντίας καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀληθείας; Ἔπρεπε, λοιπόν, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν κακοπίστων καὶ χαμερπῶν αὐτῶν ἀνθρώπων νὰ συνδυασθῇ τὸ κρατικὸν γόητρον καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια μὲ τὴνπροστασίαν τῶν κακοηθεστάτων σκευωριῶν των;* Τὸ δεύτερο ἄρθρο, μὲ τὸν τίτλο *Οἱ ρεζίληδες δημοσιογράφοι καὶ οἱ ἐστιγματισμένοι ὑπάνθρωποι*, γραμμένο μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Χατζῆ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα (ἔμεινε ἀρκετὲς μέρες γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὶς προετοιμασίες τοῦ ἀνεβάσματος τοῦ ἔργου του *Λιάνα Ἀρσᾶ* στὸ *Κεντρικό*, ἀπὸ τὸν πρώην θίασο τῆς Κυβέλης), ἀποτελοῦσε λίβελλο ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη, γιὰ τὴν πολιτεία του στὸν *Ἑλληνισμὸ* καὶ κατὰ τὴν παραμονή του στὴ Σμύρνη, μὲ ἐπιχειρήματα, ποὺ ἀρκετὲς φορὲς στὸ παρελθὸν εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ πολλούς, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς Ρετζαίους. Ἡ πέννα τοῦ Χατζῆ ἔσταζε χολή, ὄχι μελάνη, γιαυτὸ δὲν μεταφέρονται περικοπὲς ἀπὸ τὸ ἄρθρο του. Ἦταν, τόσο ἀγανακτισμένος, ποὺ ἴσως δὲν εἶχε συνείδηση ἐκείνων ποὺ ἔγραφε. Ἡ κατάληξη καὶ μόνο τοῦ ἄρθρου του ἀποτελεῖ δεῖγμα χαρακτηριστικὸ γιὰ ὅλο τὸ περιεχόμενό του: *Πτύομεν ἐναλλὰξ τὸν ἕναν καὶ τὸν ἄλλον* -τὸν Δ. Πανίδη καὶ τὸν Χρ. Χρηστοβασίλη- *ἐπιδεικνύομεν τὸν μὲν εἰς τὸν ἄλλον, ἵνα τὸν θαυμάσῃ ὁ ἄξιος σύντροφός του καὶ πρὶν ἢ τοὺς ἀφήσωμεν ἀπὸ τὸ αὐτὶ τοὺς ἐπαναλαμβανομεν διὰ μίαν καὶ τελευταίαν ἀκόμη φοράν, εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, διότι οὐδέποτε πλέον ἄλλοτε θέλομεν νὰ τοὺς ἀντικρύσωμεν, ἐκτὸς ἂν πρόκειται νὰ τοὺς ξαναπτύσωμεν μετὰ βαθείας περιφρονήσεως: —Ἄϊ σεχτὶρ ρεζίληδες τῆς Κοινωνίας καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς δημοσιογραφίας.* Εἶναι φανερὸ ὅτι, ὄντας ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὁ Χατζῆς, ἐξακολουθοῦσε νὰ χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις ἀπαράδεκτες. Τὸ τελευταῖο ἄρθρο του ἔχει γραφεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ φέρει τὴν ὑπογραφή του. Τῶν προηγούμενων ὀξύτατων καὶ αὐτῶν (μὲ ὑπογραφὴ *Ἤπειρος*) συντάκτης πρέπει νὰ ἦταν ὁ δικηγόρος Γ. Κωνσταντινίδης, τὸν ὁποῖο εὐχαρίστησε ὁ Χατζῆς μετὰ τὴν ἐπιστροφή του, ἐπειδὴ *τόσον πολυτίμως καὶ σθεναρῶς ἐκράτησεν, ὡς κρατεῖ τὸ δικαστικὸν βῆμα ἀξιοπρεπῶς, καὶ τὰς στήλας τῆς «Ἠπείρου».*

Καὶ ὁ μὲν *Κῆρυξ*, μαθημένος ἀπὸ τέτοιες ἐπιθέσεις τοῦ Χατζῆ, ἀδιαφόρησε καὶ γιὰ τὸν τελευταῖο λίβελλο καὶ συνέχισε τὶς καταγγελίες ἐναντίον του. Ὁ Χρηστοβασίλης, ἀπουσιάζοντας κι αὐτὸς στὴν Ἀθήνα περιορίστηκε σὲ δυὸ μικρὰ σχόλια, μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ δώσει ἀπάντηση κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὰ Γιάννινα. Στὸ πρῶτο σχόλιο (27-1-27) σημείωνε: *Κύριον ἔργον Χατζῆ εἶναι ὑβρεολογία. Μετὰ τοὺς ὑβριστάς μου Γιάννην Ρέτζον ληστὴν καὶ δύο τρεῖς ἄλλους προσετέθη καὶ αὐτός, ὅστις νομίζει ὅτι ἠμπό-*

δισα τὸν κ. Γούδαν νὰ τοῦ χορηγήσῃ 75 χιλιάδας δραχμάς, ἂς ἠξίωσε. Πρὸ τῶν ἐκλογῶν δὲ ἠξίωσε καὶ παρὰ τοῦ κ. Μεταξᾶ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεπέμφθη. Μετὰ δὲ ἠξίωσεν παρὰ τοῦ κ. Καφαντάρη 60.000 δρχ. διὰ νὰ γίνει βενιζελικός, ἀποπεμφθείς. Ἀπολέσας ἤδη δύο σκοποὺς ηὔρυνε τὸν κύκλον τῆς ὑβρεολογίας του μεταφερθείσης ἐνταῦθα (στὴν Ἀθήνα). *Ἡ ἐκλογικὴ ἀφ' ἑτέρου ἐπιτυχία μου τὸν κατέστησεν ἀκαταλόγιστον. Προτιμῶ τὰς ὕβρεις ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τοῦ κ. Χατζῆ.* Τὸ μικρὸ αὐτὸ σχόλιο, εἶναι ἄλλος μικρὸς λίβελλος. Καὶ οἱ δυό τους κατέβαζαν τὸ ἐπίπεδο τῆς συζήτησης στὰ προσωπικὰ καὶ σὲ οἰκονομικὰ συμφέροντα, κι ἦταν καὶ οἱ δυὸ ἀξιόλογοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι. Ἡ συμπεριφορά τους ἀποκαλύπτει μιὰ ἄλλη μορφὴ τοῦ Διχασμοῦ, τὴν ἐσωκομματικὴ ἀντίθεση μὲ μέσα ἀπαράδεκτα. Ἀλληλοσπαράσσονται ὄχι δυὸ ἰδεολογικοὶ ἀντίπαλοι, βενιζελικοὶ καὶ ἀντιβενιζελικοί, ἀλλὰ δυὸ «ὁμογάλακτοι» στὶς πολιτικές τους πεποιθήσεις, μὲ κοινοὺς ἀγῶνες πολιτικοὺς καὶ πνευματικούς. Τὶ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἔσπειρε στὶς καρδιές τους τόσο μῖσος; Ὁ Διχασμός! Ἡ διαβρωτική του δύναμη ἐπηρέασε ὅλους, φίλους καὶ ἀντίπαλους, διαπότισε βαθειὰ κάθε κύτταρο τῆς δημόσιας καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ πολιτικὴ ἠθική, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῶν ἐπιπτώσεων τῆς ληστείας καὶ τῆς καθίζησης τῶν ἀξιῶν, εἶχε γίνει συντρίμμια, δύσκολα θὰ ἔβγαινε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὸ φαῦλο κύκλο, στὸν ὁποῖο εἶχε μπεῖ.

Στὸ δεύτερο σχόλιο (3-2-27) ὁ Χρηστοβασίλης ἔλεγε πὼς δὲν θὰ τὸν παρέσυρε ὁ Χατζῆς στὴν ἀκατάσχετη ὑβρεολογία του, καὶ θὰ ἔδινε τὴν πρέπουσα ἀπάντηση ὅταν γύριζε στὰ Γιάννινα. Ἡ ἀπάντηση δόθηκε στὶς 14-2-27 μὲ ἄρθρο, τιτλοφορούμενο: *Ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἠπείρου» κ. Χατζῆς καὶ οἱ Ρετζαῖοι.* Στὸ μεταξὺ ὁ Χατζῆς, μὲ τὴν ἐπιστροφή του στὰ Γιάννινα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία, διαμαρτυρήθηκε, μὲ τηλεγράφημά του, στοὺς ὑπουργοὺς Ἐσωτερικῶν καὶ Δικαιοσύνης καὶ στὶς ἐφημερίδες *Ἐλεύθερον βῆμα, Καθημερινή, Ἑλληνική, Βραδυνή, Πολιτεία, Πρωΐα, Ἑστία* καὶ *Ἔθνος* γιὰ τὴν *κατάπτυστη συκοφαντία* τῶν ἀντιπάλων του, ὅτι δηλαδὴ εἶχε ἐνεργήσει γιὰ νὰ χορηγηθεῖ ἀμνηστεία στοὺς Ρετζαίους, καταγγέλοντάς τους καὶ γιὰ νέα παραποίηση τῆς ἀλήθειας. Ἀποκάλυπτε, δηλαδή, ὅτι οἱ κατήγοροί του, ὕστερα ἀπὸ τὴ διάψευση τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, μετέφεραν *τὴν φαντασιώδη ταύτην ἐνέργειαν εἰς προγενέστερον δῆθεν χρόνον παρὰ τῇ κυβερνήσει Κονδύλῃ. Ἀλλὰ* -συνέχιζε- *παρὰ κυβερνήσει Κονδύλη, ἀγνοηθείσῃ ὑφ' ἡμῶν τελείως, μόνος Ἠπειρώτης δημοσιογράφος ἔχων παρ' αὐτῇ τοιαύτην ἐπιρροήν, ὥστε νὰ χρισθῇ καὶ ἐπίσημος ἀρχηγὸς ἐνταῦθα Κονδυλικῶν συνδυασμῶν, ἦτο ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἐλευθερίας» Χρηστοβασίλης. Ὥστε ἂν ὄντως ἐγένετό ποτε παρὰ κυβερνήσει Κονδύλῃ τοιοῦτον διάβημα, ὑμεῖς, ζῶντες αὐτόθι πλησίον νῦν καὶ τέως ὑπουργῶν, δύνασθε νὰ ἐξακριβώσητε εὐχερῶς δράστην τοιαύτης ἀτίμου εἰσηγήσεως.*

Μὴν παίρνοντας ἀπαντήσεις στὶς διαμαρτυρίες καὶ καταγγελίες του, ποὺ ἔδιναν στὸ θέμα νέες διαστάσεις, ὁ Χατζῆς συνέχισε τὴν ἀρθρογραφία του, πάντοτε σὲ τόνους ὀξύτατους. *Δὲν ἀπαντοῦν οἱ ἐξευτελισμένοι καὶ τιποτένιοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἐξαναγκάσωμεν*, τιτλοφοροῦσε νέο ἄρθρο (1-2-1927). Ἡ ἀπάντηση τοῦ *Κήρυκος* στὶς καταγγελίες τοῦ Χατζῆ ἦταν: *...Ἀντὶ πραγματικῶν στοιχείων ἀθωότητος προβάλλει πάντοτε ὕβρεις, κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐνόχων κοινῶν γυναικῶν, αἵτινες δὲν ἀρνοῦνται ἀπ' εὐθείας τὴν ἐνοχήν των, ἀλλὰ προσπαθοῦσι διὰ παντὸς μέσου ν' αὐξήσωσι τὸν κύκλον των φέρουσαι εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν καὶ τοὺς γειτόνους των.* Καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Χατζῆ: *Πρόκειται περὶ αὐθεντίας καὶ ἐγκυρότητος παρατηρήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀμφισβήτησις δὲν χωρεῖ. Ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω γραμμάς, γράφει μετὰ πεποιθήσεως ἀνθρώπου μελετήσαντος καλῶς καὶ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ψυχολογίαν. Πάμε πάσο...* Ἡ ἀντιπαράθεση εἶχε ξεπεράσει πιὰ τὰ ὅρια τῆς εὐπρέπειας, ἄλλο σκαλὶ δὲν ὑπῆρχε γιὰ νὰ κατρακυλήσουν οἱ ἀντίδικοι. Παρόλα αὐτὰ συνέχισαν τὴν ὑβρεολόγο ἀντιπαράθεση.

Ο Χρηστοβασίλης εἶχε προαναγγείλει ἀπάντηση στὰ ἄρθρα τοῦ Χατζῆ ἀλλὰ ἀργοῦσε, ἐνῶ ὁ *Κῆρυξ* ἐπέμενε νὰ συνδαυλίζει τὴ φωτιὰ καὶ νὰ κρατάει τὸ θέμα στὴν ἐπικαιρότητα. Βλέποντας τὴν παρατεινόμενη σιωπὴ τοῦ Χρηστοβασίλη ὁ *Κῆρυξ* δημοσίευσε (4-2-27) τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα ποὺ τοῦ ἔστειλε: *Ἐγκατάλειψις ἀγῶνος κατὰ Χατζῆ χαρακτηρίζεται* (ὑπὸ) *Κοινῆς Γνώμης λιποταξία. Προκαλεῖ ἔκπληξιν στάσις σας. Ἔχετε ὑποχρέωσιν ἐκθέσητε γεγονότα, ἄλλως προβῆτε ὁμολογίαν συκοφαντίας.* Ὁ *Κῆρυξ* μιλοῦσε μὲ ὑστεροβουλία. Τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Χατζῆ τὸν ἄρχισε ὁ Χρηστοβασίλης, αὐτὸς πῆρε τὴ σκυτάλη γιὰ νὰ τὸν κατευθύνει ἐκεῖ ποὺ ἤθελε, ἡ διένεξη μεταξὺ ὁμοϊδεατῶν συνέφερε τὴν παράταξή του, ἔπρεπε νὰ συνεχιστεῖ. Ὁ Χρηστοβασίλης βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση, ὁ *Κῆρυξ* τὸν κατηγοροῦσε ὅτι θὰ χαρακτηριζόταν συκοφάντης, ἂν σιωποῦσε. Ἔδωσε, λοιπόν, τὴν ἀπάντηση στὸ ἄρθρο του (*Ἐλευθερία*, 14-2-27), στὴν ὁποία ἀποκάλυπτε, τὰ κατὰ τὴ γνώμη του, ἐνοχοποιητικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Χατζῆ. Πρώτη ἀφορμὴ τοῦ δόθηκε γιὰ νὰ ὑποπτευθεῖ ὅτι ὁ Χατζῆς, ὄντας στὴν Ἀθήνα, ἐνεργοῦσε γιὰ τὴν ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων, ἀπὸ δημοσίευση τηλεγραφήματος τοῦ ἀνταποκριτῆ τοῦ *Κήρυκος* ὅτι γίνονταν ἐνέργειες γιὰ ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων. Κατὰ τὸ Νοέμβριο πληροφορήθηκε πὼς ὁ Χατζῆς μίλησε σὲ Ἠπειρῶτες τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ, πληροφορώντας τους ὅτι ἄγνωστος ἐπισκέφτηκε τὸ γραφεῖο του νύχτα γιὰ νὰ παραπονεθεῖ κατὰ τῆς *ἄδικης* πολεμικῆς τῆς ἐφημερίδας του ἐναντίον τῶν Ρετζαίων, ἐνῶ ἦταν τελείως ἀθῶοι. Ὁ ἄγνωστος δήλωσε, πὼς ἂν ἐπέμβαινε ὁ Χατζῆς στὶς ἀρχὲς γιὰ νὰ τερματιστεῖ ἡ δίωξή τους, οἱ Ρετζαῖοι θὰ παρουσιάζονταν ἀμέσως. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτὲς ὁ γνωστὸς δη-

μοσιογράφος τῆς *Καθημερινῆς* Χρ. Παπανικολάου (εἶχε ἔρθει ἀνταποκριτὴς στὰ Γιάννινα, μὲ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ δημιούργησε πολλὲς προστριβὲς μὲ τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἠχώ*) ἐκμυστηρεύτηκε στὸ Χρηστοβασίλη τὴν ἀπορία του γιὰ τὴ «διαγωγὴ» τοῦ Χατζῆ ἀπέναντι στοὺς Ρετζαίους. Ἦρθε στὴν Ἀθήνα, τοῦ εἶπε, γιὰ νὰ τὸν πείσει ὅτι οἱ Ρετζαῖοι ἦταν ἀθῶοι καὶ τὸν παρότρυνε ν' ἀναλάβει ἀγῶνα, μέσω τῆς *Καθημερινῆς* γιὰ τὴν ἀθωότητά τους. Αὐτὰ ὁ Παπανικολάου τὰ ἐπανέλαβε στὴν αἴθουσα τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, ὅπου ἦταν παρόντες καὶ ἄλλοι. Ἔχοντας αὐτὲς τὶς πληροφορίες -συνέχιζε ὁ Χρηστοβασίλης- καὶ συνδυάζοντάς τες μὲ τὸ τηλεγράφημα τοῦ ἀνταποκριτοῦ τοῦ *«Κήρυκος», ἦχθην μοιραίως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἠπείρου» κ. Γ. Χατζῆς εἶχε ἀναλάβει τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ρετζαίων, ὅπου ἔδει.* Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς κατηγορίες ἔπρεπε νὰ δώσει ἀπάντηση ὁ Χατζῆς, κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης, *ἀδιαφορῶ δὲ ἂν θὰ παύσῃ ἢ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ κατ' ἐμοῦ ὑβρεολόγιον. Καὶ οὐδέποτε πλέον θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν κ. Γ. Χατζῆν, τοῦ ὁποίου θὰ ἀγνοοῦμεν εἰς τὸ ἑξῆς καὶ τὴν ὕπαρξιν καθὼς καὶ τὴν ἐφημερίδα του.* Καὶ ὅμως θὰ ἀσχολοῦνταν καὶ στὸ μέλλον καὶ μὲ τὸ Χατζῆ καὶ μὲ τὴν ἐφημερίδα του.

Στὶς ἀνοιχτὲς πιὰ καταγγελίες ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν ἀπαντήσει ὁ Χατζῆς. Δυστυχῶς στὴν ἀπάντησή του, δὲν ἀπέφυγε καὶ τὴν παρελθοντολογία. Στὸ ἄρθρο του: *Οἱ Ρεντζαῖοι, ὁ Χρηστοβασίλης καὶ ἡ κλοπὴ τοῦ ταμείου τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»* (16-2-27) καὶ στὸ ἑπόμενο (17-2-27) *Ποῖος ἔκλεψε τὸ ταμεῖον τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ποῖοι ἔκαμαν τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας*, ἐπαναλάμβανε μὲ λεπτομέρειες τὶς παλιὲς κατηγορίες γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ὑπόμνηση: *Ἂς εἶναι λοιπὸν βέβαιος ὁ Χρηστοβασίλης ὅτι τότε θὰ μεταβάλλωμεν γνώμην περὶ Ρετζαίων, ὅσον καὶ περὶ αὐτοῦ. Ὅταν, δηλαδή, πιστεύσωμεν ὅτι εἶναι τίμιος ὁ Χρηστοβασίλης, τότε θὰ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ οἱ Ρετζαῖοι ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἔνοχοι τῆς Πέτρας.* Βαρεῖς οἱ χαρακτηρισμοὶ γιὰ τὸ Χρηστοβασίλη, ἀπαράδεκτα καὶ τὰ ἐπίθετα τὰ ὁποῖα καὶ πάλι χρησιμοποίησε. Κάποτε πρέπει νὰ μετάνοιωσε γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ Χατζῆς.

Στὶς κατηγορίες ποὺ τοῦ καταλόγιζε ὁ Χρηστοβασίλης, ἀπαντοῦσε: α) Ὁ δῆθεν ἄγνωστος ποὺ τὸν ἐπισκέφτηκε στὰ γραφεῖα του τὸ Νοέμβριο, δὲν ἦταν ἄγνωστος καὶ τὸ γεγονὸς εἶχε ἀναφέρει στὸν τότε ἀνακριτὴ Λεονταρίτη ἀμέσως, καθὼς καὶ σ' ἄλλους, ἀπ' αὐτοὺς θὰ τὸ ἄκουσε ὁ Χρηστοβασίλης. Γιὰ νὰ πειστεῖ *ποῖον εἶναι τὸ ἠθικὸν ὕψος του ὡς δημοσιογράφου καὶ ὡς ἀτόμου*, συνιστοῦσε στὸ Χρηστοβασίλη νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ νέο ἀνακριτὴ Ἀργυράκη, ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ μάθαινε τὴ στάση καὶ συμπεριφορά του ἀπέναντι σὲ ἀπειλές, προτάσεις καὶ πιέσεις. β) Σχετικὰ μὲ τὶς καταγγελίες γιὰ τὰ ὅσα δῆθεν εἶπε στοὺς Ἠπειρῶτες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιᾶ, ὁ πρόεδρος τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ συνδέσμου* Πειραιᾶ γιατρὸς Γ. Ματσόπουλος καὶ ὁ γενικὸς γραμματέας Γ. Ζῶτος τὰ διέψευδαν ὅλα: *Οὐδέποτε εἰσηγήθητε «Ἠπειρωτικὸν σύνδεσμον» ἀμνηστείαν Ρετζαί-*

ων. Οὔτε ἐνηργήσαμεν τότε διὰ τοιοῦτον ζήτημα καὶ Κονδύλην ἐπισκέφθημεν διὰ ζητήματα Ἠπειρωτικῆς ὠφελείας, τηλεγραφοῦσε ὁ Ζῶτος. Καὶ ὁ Ματσόπουλος: *Ὑμεῖς ἀτομικῶς οὐδὲν περὶ προσώπων κατὰ τὴν συνέντευξίν μας ταύτην εἴπατε, εἰμὴ γενικῶς διεξετραγωδήσατε τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ Ἤπειρος. Οὐδὲν πλέον τούτου ἔλαβε χώραν.* 3) Σχετικὰ μὲ τὶς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ συντάκτη τῆς *Καθημερινῆς* Χρ. Παπανικολάου πρὸς Χρηστοβασίλη, ὁ Χατζῆς ἀπαντοῦσε: *Μὲ τοὺς ἀθηναίους συναδέλφους καὶ τὸν κ. Σβῶκον καὶ τὸν κ. Ἀθανασιάδην (Ἀθάναν, ἤδη βουλευτὴν) καὶ τὸν Παπανικολάου - οἵτινες ἐξ ἡμῶν πρῶτον ἔμαθον καὶ τὰ περὶ Κακαβιᾶς καὶ τὸν σύνδεσμον Πέτρας-Κακαβιᾶς* (εἶχαν δημοσιευτεῖ πληροφορίες ὅτι οἱ Ρετζαῖοι ἐνέχονταν καὶ στὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς, χωρὶς νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν -*ἔχομεν εἴπει τόσα πολλὰ πλειστάκις καὶ ἀντηλλάξαμεν τόσας συζητήσεις ὑπονοιῶν περὶ ἐνοχῆς ἢ ἀθωότητος τόσων προσώπων, ὥστε θὰ ἦτο κωμικὸν αἱ διάφοροι αὐταὶ ὁμιλίαι ν' ἀποτελέσουν καὶ θέμα δημοσίων συζητήσεων, διότι οὔτε περὶ τῆς ἐνοχῆς τὰ στοιχεῖα, οὔτε περὶ τῆς ἀθωότητος τὰς ἀποδείξεις θὰ εἴχωμεν δι' ὅλους ἐκείνους, οὓς ἐναλλὰξ περιέλαβεν ἡ δημοσιογραφικὴ ὅλων μας διαίσθησις ὡς ἐνόχους ἢ ἀθώους.* Καὶ κατέληγε: *Ἀμνηστείαν εἰσηγεῖται κανεὶς εἰς ὑπουργούς, ἐπισήμους, εἰσαγγελεῖς, δικαστὰς κλπ. Ὅταν δὲ ἔχῃ καὶ ἐφημερίδα ἰδικήν του γράφει καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα του.* Ὅλα τὰ ἄλλα, κατὰ τὸν Χατζῆ ἦταν συκοφαντικὰ καὶ ἔπρεπε νὰ δώσει ἀπάντηση ὁ Χρηστοβασίλης.

Συμπαραστάτης τοῦ Χατζῆ στάθηκε καὶ ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Ἀλεξ. Μυλωνᾶς, ὁποῖος μὲ ἐπιστολή του, ἀπαντητικὴ σὲ ὅσα τοῦ εἶχε γράψει ὁ Χατζῆς, δήλωνε ὅτι τόσο ὁ στρατηγὸς Κονδύλης, ὅσον καὶ οἱ ὑπουργοί του Πετιμεζᾶς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Διδάχος τῆς Δικαιοσύνης, τὸν διαβεβαίωσαν κατηγορηματικὰ *ὅτι οὐδέποτε ὁ Χατζῆς ἐμεσολάβησε μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον ὑπὲρ τῶν Ρετζαίων* καὶ τὸν ἐξουσιοδότησαν νὰ κάμει χρήση αὐτῆς τῆς κατηγορηματικῆς διαβεβαίωσής τους. Ρώτησε ἐπίσης καὶ τὸν Γ. Καφαντάρη, ἂν τοῦ ζήτησε πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς 60.000 δρχ. (ὅπως τὸν κατηγοροῦσε ὁ Χρηστοβασίλης) καὶ πῆρε τὴν ἀπάντηση ὅτι *οὐδέποτε συνέβη τοιοῦτόν τι καὶ δύνασθε νὰ κάμητε χρῆσιν. Ἔχει πλήρη ἄγνοιαν* (*Ἤπειρος* 9-2-1927).

Μὲ τὰ τελευταῖα δημοσιεύματα καὶ τῶν δυὸ φαινόταν πὼς ἡ ἔνταση ἐκτονώθηκε καὶ γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα δὲν ξανάγινε λόγος. Ξαφνικά, τέλη Ἀπριλίου, ἡ ἀντιδικία πῆρε νέες διαστάσεις μὲ ὑπαιτιότητα τῶν ἀντιπάλων τοῦ Χατζῆ. Στὶς 28 Ἀπριλίου δημοσιεύονταν ταυτόχρονα στὸν *Κήρυκα* καὶ τὴν *Ἐλευθερία* τηλεγράφημα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὲ τὸ ἑξῆς περιεχόμενο: *Ὁ Φιλ. Παπαρρούσης, τέως διευθυντὴς τῆς «Ἀγροτικῆς ἠχοῦς»*, (ἀρθρογράφος τῆς ἐφημερίδας εἶχε ἀναλάβει γιὰ ἕνα διάστημα, κυρίως σὲ θέματα ληστείας), *συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζῆ, διευθυντοῦ τῆς «Ἠ-*

πείρου», ἐπεσκέφθη τὸν ὑπουργὸν Ἐσωτερικῶν κ. Τσαλδάρην. Ὁ Παπαρρούσης, παρόντος τοῦ Χατζῆ, εἶπε στὸν ὑπουργό: —Ἐὰν θέλετε νὰ σωθῇ ἡ Ἤπειρος ἐκ τῶν Ρετζαίων πρέπει νὰ ἄρετε τὴν ἐπικήρυξίν των, ἀναλαμβάνω δὲ ἐγὼ νὰ τοὺς παρουσιάσω εἰς τὰς ἀρχὰς ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ὁ δὲ Γ. Χατζῆς προσέθεσεν ὅτι «ἡ πρότασις τοῦ συναδέλφου Παπαρρούση εἶναι λογική, ἀλλ' ἀμφιβάλω ἂν παρουσιασθοῦν οἱ Ρετζαῖοι». Οὗτος μετὰ τὴν δήλωσίν του ταύτην ἐξῆλθεν τοῦ γραφείου τοῦ ὑπουργοῦ, ὅπου παρέμεινεν μόνον ὁ Παπαρρούσης. Ὁ δὲ Παπανικολάου, συντάκτης τῆς «Καθημερινῆς», ὅστις παρίστατο ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ὑπουργοῦ μετὰ πολιτικῶν συντακτῶν, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ μέρους ἔνθα ἐκρύπτοντο οὗτοι διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν πολιτικὴν συζήτησιν, ἀπηύθυνεν τὴν ἐρώτησιν εἰς τὸν Παπαρρούσην. —Εἶσθε φίλοι τῶν Ρετζαίων πρὸ τῆς τελευταίας ἐπικηρύξεώς των; —Μάλιστα, ἀπήντησεν. Προσεπάθησε δὲ συγχρόνως ἵνα κανονίσῃ διὰ δικαιολογιῶν τὴν ἔναντι τοῦ ὑπουργοῦ θέσιν του, ὁ δὲ Χατζῆς πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξελθόντος Παπαρρούση ὅτι ὁ Παπανικολάου ἦτο παρὼν καὶ ἀφανής, κατὰ τὴν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ συνομιλίαν του, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ καὶ προσεπάθησε νὰ δικαιολογηθῇ δι' ὅσα εἶπε, ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τοῦ ἀπήντησεν ἐν θυμῷ: —Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς θέλει νὰ πεισθῇ ὅτι γίνεται πραγματικὴ καταδίωξις τῶν Ρετζαίων, συμφώνως δὲ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην, θὰ συνεχισθῇ ἡ δίωξις αὕτη, γενομένη πλέον ἐντονωτέρα, καὶ θὰ ἐνισχυθῇ ἡ δύναμις τῆς Χωροφυλακῆς πρὸς τοῦτο.

Αὐτὴ ἡ τελευταία προσπάθεια σπίλωσης τοῦ Χατζῆ, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν παραπληροφόρηση, ἦταν κακὰ σκηνοθετημένη καὶ κατέρρευσε γρήγορα. Τὸ τηλεγράφημα εἶχε σταλεῖ ἀπὸ τὸν ἀνταποκριτὴ τοῦ *Κήρυκος* Β. Ἠλιάδη, συντάκτη τοῦ *Ἐλευθέρου βήματος*. Τὸ περιεχόμενο τῆς συζήτησης μεταξὺ Τσαλδάρη-Παπαρρούση καὶ Παπαρρούση-Χατζῆ τὸ ἐπιβεβαίωσε ἀντιβενιζελικὸς δημοσιογράφος, ὁ Παπανικολάου τῆς *Καθημερινῆς*, στενὸς ὅμως φίλος τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Κήρυκος*, ποὺ κρυφάκουε κρυμμένος στὸ πολιτικὸ γραφεῖο τοῦ Τσαλδάρη. Ὁ ἴδιος δημοσιογράφος, ὅταν ὁ Χατζῆς διέψευσε τὴν εἴδηση σ' ὅλες τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ἔστειλε τηλεγράφημα στὸν *Κήρυκα* γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσει ὅτι καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ Χατζῆς εἶχε μιλήσει σ' αὐτὸν γιὰ τὴν ἀνάγκη χορήγησης ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους, βεβαίωνε δὲ *κατὰ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον* ὅτι ὁ Χατζῆς ἔκαμε μιὰ ἀνήθικη πρόταση πρὸς τὸν Τσαλδάρη, παρουσία καὶ ἄλλων. Καὶ φυσικὰ ὁ Χρηστοβασίλης, θῦμα μᾶλλον τῆς πλεκτάνης ποὺ εἶχε στηθεῖ ἀπὸ ἄλλους εἰς βάρος τοῦ Χατζῆ, μένεα πνέοντας ἐναντίον του, γιὰ τὴν πολεμικὴ ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ τελευταῖος, πείστηκε ἀπόλυτα γιὰ τὴν ἐνοχή του καὶ στὸ σχετικὸ ἄρθρο ποὺ ἔγραψε ἦταν σὰ νὰ ἔλεγε: *Τί χρείαν ἔχομεν ἄλλων μαρτύρων; Καὶ τίνα σημασίαν ἔχει ἡ δι' ἐπιστολῆς του διάψευσις πρὸς τὸ «Ἐλεύθερον βῆμα»;* Δηλαδὴ ὁ λόγος τοῦ Χατζῆ ἔπαυσε νὰ ἔχει τὴν ὁποιαδήποτε βαρύτητα γιὰ τοὺς ἀντιπάλους του,

εἶχε ὅμως τὸ ἀνάλογο κῦρος ὁ λόγος τῶν ὅσων ἐσκεμμένα διαστρέβλωναν τὴν πραγματικότητα. Ὁ Χατζῆς, ἔξυπνος, θαρραλέος, μὲ πεῖρα δημοσιογράφος, κατηγοροῦνταν καὶ πάλι, ὅτι δῆθεν ὑποστήριζε τὴ χορήγηση ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους, ἔκανε, δηλαδή, τὸ ἴδιο λάθος συμφωνώντας μπροστὰ σὲ τόσους μάρτυρες, μὲ τὴν παράκληση τοῦ βενιζελικοῦ Παπαρρούση πρὸς τὸν Τσαλδάρη, ν' ἀνασταλεῖ ἡ δίωξη τῶν Ρετζαίων. Τόσο κουτὸς ἦταν ὁ Χατζῆς, ὥστε νὰ μὴν ὑπολογίζει τὶς συνέπειες μιᾶς τέτοιας στάσης; Τότε; Τὶ ἦταν ὅλο αὐτὸ τὸ πυροτέχνημα καὶ πῶς κατασκευάστηκε; Ἡ ἀρθρογραφία τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, θὰ ἀποκαλύψει τὶς πραγματικὲς διαστάσεις του καὶ τὶ κρυβόταν πίσω ἀπ' ὅλα αὐτά.

Ὁ Χατζῆς ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, διαπίστωνε ὅπως γινόταν κάθε φορὰ ποὺ ἀπουσίαζε, ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του μηχανορραφοῦσαν σὲ βάρος του. Μὲ τηλεγράφημά του σ' ὅλες τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες καὶ τοὺς βουλευτὲς τῆς Ἠπείρου· διαμαρτυρόταν ἔντονα γιὰ τὴ σκηνοθεσία: *Αὐτόθεν ἀφηνιάσας* -τηλεγραφοῦσε- *κάποιος δημοσιογράφος Παπανικολάου καὶ ἐνταῦθα «Κῆρυξ» «Ἐλευθερία», ἐξακολουθοῦν συκοφαντικὰς ἀθλιότητας ἐπιμένοντες ὅτι εἰσηγήθην δῆθεν Τσαλδάρην οἱονδήποτε μέτρον ἄρσεως ἐπικηρύξεως Ρετζαίων. Ἐν ὀνόματι στοιχειώδους ἀνθρωπίνης ἠθικῆς, δικαιοσύνης καὶ ἐντιμότητος, κύριος ὑπουργὸς ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ ἂν ποτε ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν, ὁμιλίαν ἢ συνέντευξιν, εἰσηγήθην ἢ ὡμίλησα, τώρα ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν τοιοῦτον ἢ ἄλλο τι σχετικῶς, μὲ ἐπικηρυγμένα καθάρματα ταῦτα, ἀφοῦ ἄλλωστε οὐδέποτε ἄλλοτε ἐσχάτως εἶδον ὑπουργὸν παρὰ τὴν ἡμέραν, ὅταν ἐνώπιον τόσων ἄλλων δημοσιογράφων εἰς γραφεῖον ὑπουργοῦ, ὁμιλοῦντος Παπαρρούση ὑπὲρ ἄρσεως ἐπικηρύξεως καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ὑπουργοῦ ἂν πιστεύω λεγόμενα Παπαρρούση ἀπήντησα ρητῶς ὅτι ἔχω σοβαρὰς ἀντιρρήσεις, ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ παρουσιασθοῦν οἱ Ρετζαῖοι, αἰρομένης τῆς ἐπικηρύξεως... Εἶναι πολλαπλῶς καὶ ἀπολύτως ἄδικον νὰ συμφύρωνται καὶ συγχέωνται ἀντιλήψεις Γ. Χατζῆ μὲ ἀντιλήψεις Παπαρρούση. Δικαιοῦμαι, ἐλπίζω, ἱπποτικὴ εὐθύτης ὑπουργοῦ θὰ σπεύσῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀλήθειαν...* (*Ἤπειρος*, 4-5-27). Ἡ «ἱπποτικὴ εὐθύτης» τοῦ ὑπουργοῦ δὲν ἀποκατέστησε στὴν ἀλήθεια, γιατὶ ὁ Τσαλδάρης, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστήσει τὸ βουλευτή του Χρηστοβασίλη, μιὰ ἀπ' εὐθείας διάψευση θὰ ἦταν μειωτικὴ γιὰ τὸν τελευταῖο. Ἄφησε ὅμως νὰ διαρρεύσει ἀπὸ τὸ πολιτικό του γραφεῖο ἡ εἴδηση ὅτι ἄρση ἀναστολῆς δίωξης τῶν Ρετζαίων δὲν ζήτησε ὁ Χατζῆς. Αὐτὸ τὸ πιστοποιοῦσε ὁ βουλευτὴς Σπ. Χασιώτης μὲ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Χατζῆ (*Ἤπειρος*, 6-5-27): *Ὑπουργὸς κ. Τσαλδάρης ἐρωτηθεὶς ἰδιαιτέρως ὑπ' ἐμοῦ, ἂν ὄντως σεῖς ἐπροτείνατε ὀλιγοήμερον ἄρσιν ἐπικηρύξεως τῶν Ρετζαίων, διέψευσε τοῦτο εἰπὼν ὅτι Παπαρρούσης μόνος ἐπρότεινε τοῦτο, λαβὼν ἀμέσως ἀρνητικὴν ἀπάντησιν.*

Σὲ ἐπίρρωση τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ διευθυντῆ τῆς *Ἠπείρου*, ἦρθε ἡ εἰδη-

σεογραφία καὶ ἀρθρογραφία τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*. Τὴ δεύτερη φορὰ τὶς ἐπικρίσεις κατὰ Χατζῆ δημιούργησαν οἱ παράξενες -καὶ ὕποπτες ὡς ἕνα σημεῖο- προτάσεις τοῦ ἀρθρογράφου τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* Φιλ. Παπαρρούση, παλιοῦ φίλου τῶν Ρετζαίων. Βεβαίωνε τὸν Τσαλδάρη, ὅτι ἂν ἀναστελλόταν ἡ ἐπικήρυξή τους γιὰ λίγες μέρες, ἦταν βέβαιος ὅτι θὰ παρουσιάζονταν στὶς ἀρχὲς καὶ θὰ κατέθεταν. Τὶ μποροῦσαν ὅμως νὰ καταθέσουν; Ὅτι δὲν ἦταν οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας; Αὐτὸ τὸ γνώριζε πιὰ ἡ ἀνάκριση καὶ εἶχε γίνει καὶ πεποίθηση στὴν κοινὴ γνώμη. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἀντλοῦσε ὁ Παπαρρούσης τὴν πεποίθησή του; Μήπως παιζόταν θέατρο, γιὰ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ κρύβωνται στὰ παρασκήνια ὅσοι εἶχαν, μὲ τὸν ἕνα ἢ ἄλλο τρόπο, ἀνάμιξη στὸ ἔγκλημα; Καὶ ἔπειτα γιατὶ τόσος θόρυβος ἐναντίον τοῦ Χατζῆ γιὰ προτάσεις ποὺ δὲν ἔκανε ἤ, ἂν τὶς ἔκανε, ποιοὶ φοβοῦνταν νὰ παρουσιαστοῦν οἱ Ρετζαῖοι στὶς ἀρχές, ἂν πραγματικὰ ἦταν ἀθῶοι; Ὁ θόρυβος, συνεπῶς δημιουργήθηκε γιατὶ κάποιοι φοβοῦνταν τὶς ἀποκαλύψεις τῶν Ρετζαίων. Ὁ Χρηστοβασίλης ἀποκλειόταν νὰ μετέχει σ' αὐτὸ τὸ θέατρο, ἦταν σφοδρὸς πολέμιος τῶν Ρετζαίων ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐμφάνισής τους. Κάποιοι ἄλλοι ποὺ καλύπτονταν ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία τοῦ *Κήρυκος* πιθανὸν νὰ εἶχαν σχέση μ' ὅλα αὐτὰ καὶ χρησιμοποίησαν τὴν πίκρα τοῦ Χρηστοβασίλη ἐναντίον τοῦ Χατζῆ γιὰ νὰ τὸν ἐμπλέξουν στὸ σχέδιο τῆς παραπληροφόρησης. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ποὺ τὴν πρώτη φορά, τὸ Γενάρη, ὅταν ἄρχισαν οἱ ἐπιθέσεις *Κήρυκος* καὶ *Ἐλευθερίας*, ἐναντίον τοῦ Χατζῆ δὲν εἶχε γράψει τίποτε γιὰ τὴ διένεξη, τὸ Μάϊο πῆρε θέση. Σὲ ἄρθρο της μὲ τίτλο: *Ἡ διακοπὴ τῆς ἐπικηρύξεως τῶν Ρετζαίων*, ἀποκάλυπτε τὶ ἀκριβῶς εἶχε γίνει στὸ γραφεῖο τοῦ Τσαλδάρη καὶ ἄφηνε ὁρισμένες ὑπόνοιες, ὅπως αὐτὲς ποὺ ἐκτέθηκαν. Ἔγραφε: *Ἀλλὰ τί νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν θόρυβον, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπισκέψεως παρὰ τῷ ὑπουργῷ Ἐσωτερικῶν κ. Τσαλδάρῃ ὑπὸ τοῦ δημοσιογράφου Γ. Χατζῆ καὶ κ. Φ. Παπαρρούση, καὶ καθ' ὥραν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. ὑπουργοῦ εὑρίσκοντο πολλοὶ βουλευταὶ καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου; Ποῖος λογικευόμενος ἄνθρωπος θὰ παραδεχθῇ μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν ἐνώπιον τόσων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ κ. Χατζῆ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἐγκλήματος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἐξαφανισθέντων ἀδελφῶν, ὡς τοῖς πᾶσι τυγχάνει γνωστόν; Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. Παπαρρούση περὶ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ κ. ὑπουργοῦ ἐξ Ἠπείρου* (τὴν προηγούμενη εἶχε γυρίσει στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν περιοδεία του), *ὁ κ. ὑπουργὸς ἀπήντησε ὅτι ἀπεκόμισε τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις ἐξ Ἠπείρου καὶ χάριν ἀστεϊσμοῦ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διότι δὲν προσῆλθον ἐνώπιόν του οἱ Ρετζαῖοι.- Οὗτοι θὰ προσέλθουν κ. ὑπουργέ, προσέθεσεν ὁ κ. Παπαρρούσης, ὅταν θὰ διακοπῇ ἡ ἐπικήρυξίς των καὶ ἐδῶ μάλιστα εἰς τὸ γραφεῖον σας.- Σεῖς κ. Χατζῆ πιστεύετε ὅτι θὰ προσέλθουν οἱ Ρετζαῖοι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θὰ διεκόπτετο ἡ ἐπικήρυξις;* (ρώτησε ὁ ὑπουργός).

—*Ἐγὼ πολὺ ἀμφιβάλλω κ. ὑπουργέ*, ἀπήντησεν ὁ Χατζῆς, *ἐὰν θὰ προσέλθουν. Οὔτε μίαν ἄλλην λέξιν δὲν ἐπρόσθεσεν ὁ ἔντιμος αὐτὸς δημοσιογράφος.* Αὐτὰ γιὰ τὶς στιχομυθίες ποὺ διαστρεβλώθηκαν σὲ βάρος τοῦ Χατζῆ. Προηγουμένως ὅμως ἡ ἐφημερίδα ἔγραφε τὰ ἑξῆς, συμφωνώντας μὲ τὴν ἄποψη τῆς ὀλιγοήμερης διακοπῆς τῆς ἐπικήρυξης τῶν Ρετζαίων, μὲ τὴν ἐλπίδα ἐμφάνισής τους στὶς ἀρχές: *Ὡρισμένοι κύκλοι παρερμηνεύσαντες ἴσως καὶ ἐκ προθέσεως τὴν π ρ α γ μ α τ ι κ ὴ ν ἔννοιαν τῆς προτάσεως* (τῆς ὀλιγοήμερης διακοπης τῆς ἐπικήρυξης), *ἤγειραν ὅλον αὐτὸν τὸν θόρυβον, διὰ νὰ κεντρίσωσι τὴν εὐαισθησίαν τῆς Κοινῆς Γνώμης, κηρύσσοντες ὅτι πρόκειται καὶ ἐκ νέου νὰ ἀμνηστευθοῦν οἱ Ρετζαῖοι.* Ἂν ἐμφανίζονταν οἱ Ρετζαῖοι, (θὰ) *ἀπεκάλυπτον τοὺς πραγματικοὺς δράστας τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας ἢ καὶ τοὺς συνεργοὺς καὶ ἠθικοὺς αὐτουργοὺς αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι δι' ὅλων τῶν μέσων ἅτινα διαθέτουσι προσπαθοῦσι νὰ ἐπιρρίψωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἐνοχὴν εἰς τοὺς ἐπικηρυγμένους Ρετζαίους καὶ νὰ ἐντοπίσωσι τὴν κατηγορίαν μόνον εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐπισπεύσεως τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, διότι ἡ προσέλευσις τῶν Ρετζαίων, εἴμεθα βέβαιοι, θὰ ἐξημίου σοβαρῶς τοὺς σκοπίμως θορυβοῦντας διὰ τὴν μὴ διακοπὴν τῆς ἐπικηρύξεως.*

Στὸ ἑπόμενο φύλλο της (11-5-27) ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἐπανερχόταν στὴν *παράδοξη καὶ τολμηρή*, ὅπως τὴ χαρακτήριζε, πρόταση τοῦ Παπαρρούση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: *Οἱ Ρετζαῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὁμιλήσουν. Διακόψατε δι' ὀλίγας ἡμέρας μόνον τὴν ἐπικήρυξίν των καὶ θὰ προσέλθουν νὰ ὁμιλήσουν ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας.* Κατὰ τὴν ἄποψη τῆς ἐφημερίδας ἡ πρόταση ἔπρεπε νὰ γίνει ἀποδεκτή: *Ἐὰν προσέλθουν -μεταχειριζόμεθα αὐτὴν τὴν φρᾶσιν διότι ὑπεστηρίχθη ὅτι οἱ Ρετζαῖοι δὲν θὰ προσέλθουν καὶ μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐπικηρύξεως- οἱ ἐπικηρυγμένοι ἐνώπιον τῆς ἀνακρίσεως, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ρίψουν φῶς εἰς ὡρισμένα σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ὑποθέσεως, πρὸ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἐν ἀμηχανίᾳ ἡ ἀνάκρισις. Διότι θὰ ἦτο πολὺ ἀφελὲς νὰ πιστευθῇ ὅτι οἱ Ρετζαῖοι θὰ προσήρχοντο ἄνευ ὅλων ἐκείνων τῶν ἀποδείξεων τῶν δυναμένων νὰ ἔχωσι κῦρος, καὶ αἵτινες θὰ ἐξησφάλιζον, ἂν ὄχι ἄλλο τι, τουλάχιστον τὴν ζωήν των, ἐλαφρύνουσαι τὴν θέσιν των, ἢ ἀπαλλάσσουσαι αὐτοὺς πάσης κατηγορίας.* Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* θὰ ἐπέμενε στὴν πρόταση γιὰ ὀλιγοήμερη διακοπὴ τῆς ἐπικήρυξης τῶν Ρετζαίων, καθὼς μάλιστα ἔβλεπε νὰ ὑποχωροῦν καὶ νὰ δείχνουν τάσεις διακοπῆς τῆς συζήτησης οἱ δημιουργοὶ τοῦ θορύβου ἐναντίον τοῦ Χατζῆ: *Ἐντέχνως ἤρχισαν αἱ κανονικαὶ ὑποχωρήσεις* -σημείωνε- *καὶ οἱ ἐλιγμοὶ διὰ τὴν διακοπὴν τῆς συζητήσεως.* Ὁ *Κῆρυξ* ἀποσύρθηκε γρήγορα, ὁ Χρηστοβασίλης δικαιολογούμενος ὅτι τὸν ἔβριζε ὁ Χατζῆς, ἔδωκε μάχη ὀπισθοφυλακῶν, μὲ τὴν ἄρνησή του νὰ ἀπαντήσει *ἐπὶ τῆς οὐσίας* στὰ κείμενα τοῦ Χατζῆ (ὁ τελευταῖος εἶχε περάσει ἤδη στὴν ἀντεπίθεση) -ἔγραφε στὶς 9-5-27: *Μαθαίνω ὅτι ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑβριστὴς*

μου κ. Γεώργιος Δ. Χατζῆς, ὁ Πελλερίνος, μὲ ὑβρίζει στὴν ἐφημερίδα του στὴν «Ἤπειρο» (ὁ Χρηστοβασίλης ἦταν στὴν Ἀθήνα)... Δὲν παραξενεύτηκα γι' αὐτό. Καθένας μὲ τὴν τέχνη του καὶ τὴν ἰδιότητά του. Ὁ σκύλος γαυγίζει, ὁ κόρακας ξεφωνίζει κρὰ-κρά, τὸ ψοφίμι βρωμάει καὶ ὁ κ. Γ. Χατζῆς ὑβρίζει μὲ τὶς βδελυρότερες λέξεις. Αὐτὸ εἶναι ἡ δουλειά του, τὸ ἐπάγγελμά του, ἡ τέχνη του, ἡ φιλοδοξία του: νὰ ὑβρίζῃ καὶ νὰ συκοφαντῇ... Ἂς ὑβρίζῃ, μὴ φειδόμενος κανὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον. Δὲν μᾶς φτάνουν οἱ βρισιές του... δὲν τὸν πιστεύει κανείς. Κατήντησε ἀκίνδυνος. Γηραλέο σκυλί, ποὺ γαυγίζει πίσω ἀπὸ τὸν φράχτη. Πράγματι ὁ Χατζῆς ὕβριζε καὶ συχνὰ κατὰ τρόπο ἀπαράδεκτο. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ ἀντίπαλοί του. Στὸ ἴδιο λάθος παρασύρθηκε καὶ ὁ Χρηστοβασίλης. Ὁ Χατζῆς εἶχε καὶ κάποια δικαιολογία, γιατὶ βρισκόταν σὲ ἄμυνα. Τὸν συκοφαντοῦσαν ἀναίτια καὶ παραποιοῦσαν τοὺς λόγους του γιὰ νὰ τεκμηριώσουν κατηγορία ἐναντίον του, προπαντὸς ὁ Κῆρυξ, γιαυτὸ καὶ τὸ μένος τοῦ Χατζῆ πρὸς ἐκεῖ στράφηκε, ἀφοῦ ἔδωκε κοινὴ ἀπάντηση καὶ στοὺς δυό, γράφοντας: Ἡμεῖς κατὰ ἀπαράβατον δημοσιογραφικὴν παράδοσιν οὐδένα θίγομεν, ἂν δὲν ἀδικηθῶμεν ἢ δὲν προκληθῶμεν. Ἀλλὰ καὶ προκαλούμενοι δὲν συκοφαντοῦμεν. Στιγματίζομεν καὶ καυτηριάζωμεν ἀδυσωπήτως, ἀκολουθοῦντες πιστῶς τὴν θείαν ἐπιταγὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰπόντος: Πατάξατε τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται. Ἂν λοιπὸν ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος τῆς γραφίδος μας τοὺς κατακαίῃ, δὲν φταῖμε ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ αἱ πράξεις των. Τὶ τὸν ζητοῦν ὕστερα τὸν εἰσαγγελέα αὐτεπαγγέλτως νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ τοὺς προστατεύσῃ; Ἀλλ' ἂν ὑπῆρχον νόμοι ἀσφαλίζοντες τοὺς πολίτας ἀπὸ τὰς συκοφαντίας καθαρμάτων καὶ ἂν ὑπῆρχον τοιαῦται πρωτοβουλίαι εἰσαγγελέων, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν οὔτε οἱ Πανίδηδες, οὔτε οἱ Χρηστοβασίληδες νὰ συκοφαντοῦν. Διότι ὁ εἰσαγγελεὺς μὲ ἕνα τηλεγράφημα πρὸς τὸν οἱονδήποτε ὑπουργόν, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουν ἑκάστοτε, θὰ ἐξηκρίβωνε τὰ καθέκαστα ἀκριβῶς καὶ θὰ τοὺς ἔβαζε φίμωτρον. Ἀφοῦ λοιπὸν συκοφαντοῦν καὶ λέγουν ὅσα φαντασιώδη καὶ συκοφαντικὰ θέλουν, βεβαίως θ' ἀκούσουν ὅσα πραγματικὰ δὲν θέλουν... Ἡ εἰδικότερη ἀπάντηση τοῦ Χατζῆ πρὸς τὸν Κήρυκα (Ἤπειρος 5-5-27) ἀπέβλεπε στὸ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ πρόταση Παπαρρούση -ὁ τελευταῖος μὲ δημοσίευμά του στὴ Βραδυνὴ ἐπέμεινε ὅτι εἶχε στὰ χέρια του ἐπιστολὴ τῶν Ρετζαίων, μὲ τὴν ὁποία τὸν διαβεβαίωναν ὅτι θὰ ἐμφανίζονταν στὶς ἀρχὲς καὶ θὰ κατέθεταν, ἂν διακοπτόταν προσωρινὰ ἡ ἐπικήρυξή τους- ἔπρεπε νὰ γίνει ἀποδεκτὴ γιὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν καὶ ἄλλοι συνένοχοι τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. Οἱ φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴν πρωτεύουσα, ἔλεγαν ὅτι ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ τοὺς κατονομάσουν γιὰ νὰ ἐλαφρύνουν τὴ θέση τους. Ἀκριβῶς δὲ ὅσοι ἐφοβοῦντο μίαν τοιαύτην ἀποκάλυψιν συνενοχῆς των καταβάλλουν ἀγωνιώδεις προσπαθείας ὅπως, ἐντοπιζομένης τῆς ἐνοχῆς εἰς τοὺς Ρετζαίους μόνον, σιγήσῃ πᾶσα ὁμολογία ἢ ἀποκάλυψις

τούτων. Αὐτὰ συζητοῦνταν στὶς ἀθηναϊκὲς συγκεντρώσεις, ἔλεγε ὁ Χατζῆς, ὁ ἴδιος εἶχε τὴ γνώμη πὼς ὅλος ὁ θόρυβος ἀποσκοποῦσε στὴν ἔντεχνη παρέλκυση τῆς ἀνάκρισης καὶ τὴν καθυστέρηση τῆς ἔκδοσης παραπεμπτικοῦ βουλεύματος. Πάντως, ἐφόσον ὁ Παπαρρούσης ἐπέμενε γιὰ τὸ γράμμα τῶν Ρετζαίων, ἔπρεπε ὁ ὑπουργὸς νὰ τὸν ἐξουσιοδοτήσει νὰ παρουσιάσει τοὺς Ρετζαίους στὶς ἀρχὲς κι ἂν σὲ πέντε-δέκα μέρες δὲν τὸ ἔκαμε *νὰ τὸν καθήσουν στὸ σκαμνὶ ἐπὶ ἀποπείρᾳ παραπλανήσεως τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπὶ συνεργείᾳ μετὰ κακοποιῶν. Ἔτσι θὰ ἐφωτίζοντο ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα τώρα κατήντησαν ἀνόητοι ὑστερισμοὶ καὶ παραμύθια καὶ ληστοφιλολογία καὶ ἐπίδειξις φιλοηπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ κάθε καρυδιᾶς καρύδι, ἐνῶ εἶναι ἁπλούστατα πράγματα. Θὰ διεφαίνετο δὲ ἀμέσως ἂν ἔχουν κάτι νὰ εἴπουν περὶ ἐνόχων ἢ συνενόχων τῶν οἱ Ρετζαῖοι. Ἡ δὲ ἀνάκρισις, μὴ παρουσιαζομένων, θὰ συνεκόμιζε ἐν εἰσέτι ἀναμφισβήτητον στοιχεῖον τῆς ἐνοχῆς των.* Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔγραφε ὁ Χατζῆς, ἀπευθυνόμενος στὸν *Κήρυκα* μὲ ὑπαινιγμούς.

Τὶ συμπέρασμα μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπ' ὅλο αὐτὸ τὸν θόρυβο τῶν πέντε μηνῶν; Καὶ χρειαζόταν νὰ διατεθεῖ τόσος χῶρος γιὰ μιὰ δημοσιογραφικὴ ἀντιδικία, ἔστω καὶ μακρᾶς διάρκειας; Ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα. Ὁ θόρυβος σίγουρα ἦταν τεχνητὸς καὶ ἀπέβλεπε στὸ νὰ ἀποτραπεῖ κάθε περίπτωση ὁμολογίας τῶν Ρετζαίων, ποὺ θὰ ἀποκάλυπτε τοὺς συνενόχους τους, σίγουρα ὑπῆρχαν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἀποκαλύφτηκαν, δὲν λογοδότησαν δηλαδή, γιατὶ ἡ Κοινὴ γνώμη, μὲ τὸ ἀλάθητο κριτήριό της τοὺς ἀπεκάλυψε καὶ τοὺς καταδίκασε. Ὁ Χατζῆς, ἀπὸ συμπτώσεις, ἔγινε στόχος ἐπιθέσεων, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι ζητοῦσε δῆθεν ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων, τὴ στιγμὴ ποὺ κανένα κείμενό του δὲν φανέρωνε τέτοιες προθέσεις. Ἀντίθετα τοὺς τελευταίους μῆνες ἦταν ὁ πιὸ σφοδρὸς πολέμιος τῶν Ρετζαίων, ὅταν τὸ μένος ἄλλων εἶχε καταλαγιάσει. Βρέθηκε σὲ ἄμυνα, ἔγινε ἐκτὸς ἑαυτοῦ γιὰ τὴ συκοφαντικὴ ἐκστρατεία ἐναντίον του, ἔχασε ἀρκετὲς φορὲς τὸν ἔλεγχο τῶν γραφομένων του καὶ ἐκστόμισε ὕβρεις ἀπαράδεκτες. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἀνταπέδωσαν τὰ ἴσα.

Ὁ χῶρος ποὺ διατέθηκε γιὰ τὴν ἔκθεση μέρους μόνο ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀντιδικίας, δὲν σπαταλήθηκε. Ἔπρεπε νὰ σκιαγραφηθοῦν τὰ περιθώρια μέσα στὰ ὁποῖα διακινόνταν ἡ ζωὴ τῆς πόλης καὶ νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἄξονες τῆς ροῆς της. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι δὲν ὑπῆρχαν τότε τὰ σημερινὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Οἱ ἐφημερίδες ἀποτελοῦσαν τὰ μοναδικὰ μέσα ἐνημέρωσης, αὐτὲς διαβάζονταν στὰ σπίτια, στὰ καφενεῖα, παντοῦ, σχολιάζονταν τὰ κείμενά τους ποικιλότροπα, ἐπηρέαζαν τὸ κοινὸ αἴσθημα, δημιουργοῦσαν καταστάσεις. Ἔπειτα οἱ Ρετζαῖοι, καὶ ὅσοι κρύβονταν πίσω τους, ἦταν ἕνα θέμα ποὺ δὲν μποροῦσε κανένας νὰ σταματήσει τὴ συζήτησή του, κάθε τέτοια προσπάθεια θὰ θεωροῦνταν ὕποπτη. Ἦταν ἀκόμα νωπὸ καὶ τὸ αἷμα τῶν θυμάτων τοῦ ἐγκλή-

ματος τῆς Πέτρας, οἱ Γιαννιῶτες διάβαζαν μὲ ἀπληστία κάθε τι ποὺ εἶχε σχέση μὲ τὴ μεγάλη ληστεία, ἔστω κι ἂν διέβλεπαν, πίσω ἀπὸ τὶς γραμμές, τάσεις παραπληροφόρησης. Θὰ ξαναγυρίσουμε ὑποχρεωτικὰ καὶ στοὺς Ρετζαίους καὶ στὸ ἔγκλημα, θὰ περνοῦσε ἀκόμα πολὺς χρόνος γιὰ νὰ λογοδοτήσουν οἱ πρωταίτιοι...

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου, τὸ θέμα τῶν Ρετζαίων, μὲ τὰ παρασκήνια, τὶς παρενέργειες καὶ τὶς δημοσιογραφικὲς ἀντιδικίες, εἶχαν παραμερίσει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἔρευνας ἄλλων προβλημάτων ποὺ ζητοῦσαν τὴν ἐπίλυσή τους. Τὸ ὀξύτερο ἦταν τὸ οἰκονομικό, ποὺ διογκώθηκε ἐξαιτίας τῆς ἀπόφασης τῆς κυβέρνησης νὰ καθιερώσει περίοδο λιτότητας, μὲ τὴν περιστολὴ τῶν δαπανῶν καὶ τὴν αὔξηση τῆς φορολογίας, στὸν ἐμπορικὸ κόσμο κυρίως, ποὺ συνέχιζε τὶς διαμαρτυρίες του. Ἀναστάτωση προκαλοῦσαν καὶ οἱ συνεχιζόμενες φῆμες γιὰ στρατιωτικὰ κινήματα, παρὰ τὶς ἐπίσημες διαψεύσεις τῆς κυβέρνησης. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἀπὸ τὴν πλευρά τους, ἀνησυχοῦσαν γιὰ τὶς φῆμες, τὶς σχετικὲς μὲ τὶς προθέσεις τῆς κυβέρνησης νὰ περικόψει τὶς ἀποδοχές τους, στὴν προσπάθειά της νὰ ἰσοσκελίσει τὸν προϋπολογισμό. Ἀκόμα καὶ ἡ δίκη καὶ καταδίκη τῶν ἓξ ἦρθε στὸ προσκήνιο τῆς ἐπικαιρότητας, μὲ τὶς κατηγορίες ποὺ ἐκτοξεύτηκαν ἀπὸ ὁρισμένους κύκλους ἐναντίον τοῦ πρώην ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν Ν. Πολίτη, τὸν ὁποῖο κατηγοροῦσαν ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς κυρίους ὑπεύθυνους τοῦ τουφεκισμοῦ τῶν ἓξ. Μὲ τὰ θέματα αὐτὰ ἀσχολοῦνταν κυρίως οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ποὺ διαβάζονταν ἅπληστα ἀπὸ τοὺς Γιαννιῶτες, προβλημάτιζαν πολλοὺς καὶ ἔδιναν ἀφορμὲς γιὰ συζητήσεις κάθε μορφῆς, ἀκόμα καὶ σὲ σοβαρὲς διενέξεις μεταξὺ τῶν ἀντιφρονοῦντων. Λάδι στὴ φωτιὰ ἔρριχναν καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, οἱ ὁποῖες ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θέματα τῆς πόλης, πάντοτε πρόσφορα μὲ τὴν προβολή τους νὰ δημιουργήσουν φιλονικίες καὶ ἀντιθέσεις, σχολίαζαν καὶ κάποτε μεγέθυναν τὰ μεγάλα πολιτικὰ θέματα, ὅπως αὐτὰ προβάλλονταν ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸ τύπο.- Πολλὲς φωνές, λοιπόν, ἀκούονταν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στὰ Γιάννινα, *μόνο ἡ φωνὴ τοῦ δυστυχοῦς Γαμβέττα χάθηκε. Βραχνή, σὰ νὰ βγαίνῃ ἀπὸ βαγένι. Ἐν τούτοις αὐτὸς διατείνεται ὅτι τοῦ τὴν πῆραν οἱ ξωτικὲς καὶ οἱ λάμιες. Κοιμήθηκε κάποια βραδυὰ σὲ κάτι λάκους. Κρῖμα!* (*Ἤπειρος*, 19-1-27).- Οἱ μαθητὲς τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου πῆραν τὴ «ρεβὰνς» ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τους τοῦ Μονοταξίου, μὲ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου τοῦ Δ. Καμπούρογλου: «Ἡ νεράϊδα τοῦ Κάστρου», στὸ θέατρο Εὐστρατιάδου, στὶς 22 Γενάρη. Ἡ παράσταση σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία καὶ θερμὰ χειροκροτήθηκαν οἱ ἐρασιτέχνες πρωταγωνιστὲς Μιχ. Ζήσης, Σταῦρος Καρβέλης, Φώτιος Κοντοπάνος, Γεώργιος Ζάγκλης, Γεώρ. Σουψανᾶς, Ἀπ. Γαλάζιος, Δημήτρ. Σιαφάκας, Χρ. Παπαχριστούλου, Π. Κακούρης, Μ. Κωνσταντινίδης, καθὼς καὶ οἱ πρωταγωνίστριες Εὐγ. Λαΐου, Β. Φίλη καὶ Βιργ. Δημητριάδου. Οἱ εἰσπράξεις διατέθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ σχολικοῦ ταμείου, τὸ κράτος, σὲ περίοδο μάλιστα οἰκονομιῶν ἀδυνατοῦσε νὰ ἐκπληρώσει τὶς ὑποχρεώσεις του.- Στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ὁ διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου Γ. Παλαιολόγος μίλησε, στὶς 15-1-27 μὲ θέμα: *Ἡ φεμινιστικὴ κίνησις ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη.- Σωστὴ ἐρειπιούπολις ἔγιναν τὰ Γιάννινα* διαπίστωνε ἡ *Ἐλευθερία* (27-1-27). *Αἱ τελευταῖαι βροχαὶ ἐγκρέμισαν ἕνα σωρὸ σπίτια-σαράβαλα. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ ἡ πόλις θὰ ξεκαθαριστῇ ἀπὸ τὰ ἑτοιμόρροπα διὰ νὰ ἀνανεωθῇ μὲ καινούργιες οἰκοδομές. Ποῦ εἶναι ὅμως τὸ σχέδιον τῆς πόλεως; Ἕνα ποὺ ὑπάρχει νομίζομεν ὅτι δὲν ἰσχύει. Ποῦ θὰ κτισθοῦν τὰ νέα σπίτια λοιπόν;* Βρέ-

θηκαν τρόποι νὰ κτιστοῦν τὰ νέα σπίτια καὶ νὰ φύγουν ὅλα τὰ ἐτοιμόρροπα. Μόνο ποὺ ὅταν τὰ ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης, ποτὲ δὲν φανταζόταν πὼς στὴ θέση τους θὰ ὑψώνονταν τὰ τσιμεντένια μεγαθήρια ποὺ θὰ ἀλλοίωναν τελείως τὴ φυσιογνωμία τῆς πόλης...- Τὸ κυνήγι στὴ λίμνη εἶναι στὸ στοιχεῖο του. Ὅλοι κάτι σκοτώνουν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστοιχείωτοι κυνηγοὶ δὲν γυρίζουν χωρὶς κυνήγι. Κάποιος θὰ τοὺς πουλήση τίποτε νὰ τὸ δείξουν γιὰ δικό τους. Δὲν φταῖνε αὐτοί, τῶχει τὸ ζανάτι τὸ ψέμμα στὸ αἷμα του.- Στὶς 28-1-27 πέθανε *καὶ ἐκηδεύθη ἐν μεγίστῃ συρροῇ κόσμου ὁ λαμπρὸς συμπολίτης μας Ἰσραηλίτης Ἰσαὰκ Μπατῆς, πατὴρ τοῦ μεγαλεμπόρου κ. Νισὴμ Μπατῆ. Ἐπίσης ἀπέθανε καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρεπῶς ἡ σεβαστὴ μήτηρ τοῦ Προέδρου τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος κ. Κοφίνα.*- Στὸ χορὸ τῶν προσκόπων (29-1) κυκλοφόρησε ἡ σατυρικὴ ἐφημερίδα *Σιοφίνα*, γεμάτη χιοῦμορ, κατὰ τοὺς χρονικογράφους.- Σύμφωνα μὲ τὴ *Ληξιαρχικὴ στατιστικὴ* τοῦ 1926 (ἔργο τοῦ ληξίρχου Ν. Λεκάντα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐπαινέθηκε ἀπὸ τὸν τύπο) ἡ κίνηση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Γιαννίνων ἦταν ἡ ἑξῆς: Γεννήσεις: 236 (ἄρρενες ὀρθόδοξοι) καὶ 267 (θήλεις ὀρθόδοξοι), 19 Ἰσραηλίτες (ἄρρενες) καὶ 25 (θήλεις). Μουσουλμάνοι 1 ἄρρην καὶ 1 θῆλυ. Ἀπὸ μὴ νόμιμους γάμους 7 ἀρ. καὶ 5 θήλ. Ἔκθετα 7 ἄρ. καὶ 5 θήλ. Γάμοι: 154 ὀρθόδοξων καὶ 15 ἰσραηλιτῶν (τὸ 1925 ἦταν 181). Θάνατοι: 386 (τὸ 1925 ἦταν 487). Διαζύγια 1. Υἱοθεσίες 3. Ἕνας μουσουλμάνος βαφτίστηκε χριστιανός.- Ὁ *Κῆρυξ* ἐξαπέλυσε δριμεῖα ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ Μ. ἐκπαίδευσης, γιὰ τὶς αὐστηρὲς παρατηρήσεις ποὺ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς διευθυντὲς τῶν σχολείων γιὰ τὴν ὄχι καλὴ ἀπόδοση καὶ δυσλειτουργία τῶν ἱδρυμάτων ποὺ διηύθυναν. Κακίζοντας τὴν ἐπίθεση τοῦ *Κήρυκος*, ἐναντίον ἀνώτατου ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, καθημερινὰ δημοσίευαν στὶς στῆλες τους ἄρθρα γιὰ τὴν ἀκαταστασία τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς πόλης καὶ προτροπὲς πρὸς λήψη μέτρων γιὰ θεραπεία τοῦ κακοῦ, ἡ *Ἐλευθερία* ἔρριχνε εὐθύνες καὶ στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς ποὺ δὲν ἀντέδρασαν γιὰ ὅσα, κατὰ τὰ δημοσιεύματα, «ἐξευτελεστικὰ» εἶπε σὲ βάρος τους ὁ Γεν. ἐπιθεωρητής. *Ἂν*, -ἔγραφε- *εἶναι ἀκριβεῖς αἱ δημοσιευθεῖσαι πληροφορίαι, εἰς τίνας ἐνεργείας προέβησαν οἱ ἐξευτελισθέντες;.. Ὁ Ἠπειρωτικὸς τύπος ἔπρεπε νὰ στραφῇ ἐναντίον των καὶ νὰ τοὺς ἐλέγξῃ δριμύτατα, διότι ἐπιστήμονες αὐτοί, διευθυνταὶ ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων, προωρισμένοι νὰ διαμορφώσωσι χαρακτῆρας, ἠνέχθησαν ἀδιαμαρτυρήτως ἐξευτελισμὸν ἐν πλήρει συγκεντρώσει.* Ἡ ἐφημερίδα πίστευε ὅτι δὲν εἶχαν εἰπωθεῖ αὐτὰ ποὺ δημοσίευε ὁ *Κῆρυξ*, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἔπεσε θῦμα *κακοβούλων εἰσηγήσεων γνωστῶν τύπων, ἐχόντων ἄμεσον συμφέρον νὰ θολώνουν πάντοτε τὰ νερὰ δι' ἰδίους ὑπολογισμούς...* Τὰ ἴδια συνέβαιναν, ὅπως γνωρίζω ἀπὸ προσωπικὴ πεῖρα, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἐκπαιδευτικοὶ παρέδιδαν ἀνώνυμες ἐπιστολὲς ἐναντίον προϊσταμένων τους καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων χωρὶς ἔλεγχο, τὶς δημοσίευαν. Λίγα ἀπ' ὅσα ἔγραφαν νὰ γίνονταν πιστευτά, ἱκανοποιημένοι ἦταν οἱ διαβολεῖς... Στὰ δημοσιεύματα τοῦ *Κήρυκος* ἀντέδρασε μὲ ἀνακοίνωση ἡ *Ἕνωσις λειτουργῶν Μ. ἐκπαιδεύσεως Ν. Ἰωαννίνων*, ὑποστηρίζοντας ὅτι: *α) Δὲν ἀπεδόθησαν μὲ ἀκρίβειαν διάφορα παιδαγωγικὰ μέτρα τοῦ Γ. ἐπιθεωρητοῦ, τείνοντα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ* καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε διεξοδικὴ συζήτηση. β) Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, τόσο ὡς ἄτομα, ὅσο καὶ ὡς μέλη τῆς ἐκπαιδευτικῆς οἰκογένειας, ἦταν σὲ θέση νὰ διεκδικήσουν τὰ νόμιμα δίκαιά τους, ἂν κάποτε ἀμφισβητοῦνταν.- Νέος Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου, τοποθετήθηκε, στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρί-

ου, ἀπὸ τὴν «οἰκουμενικὴ κυβέρνηση» ὁ Ξενοφῶν Μαυρομάτης, πολιτευτὴς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, ὁ ὁποῖος σὲ δηλώσεις του ὑποσχέθηκε, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ προκάτοχοί του... νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τὴν Ἤπειρο, τὴν ὁποία πολὺ ἀγαποῦσε...- Ὁ ἰατρικὸς κόσμος τῶν Γιαννίνων, ἀντέδρασε στὸ ἀναφερθὲν δημοσίευμα τῆς *Ἠπείρου* ἐναντίον τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*, γιὰ τὸ ὅτι ἡ ἵδρυση Παιδικῶν ἰατρείων, ζημίωνε τοὺς γιατρούς. Ὁ διακεκριμένος γιατρὸς καὶ συγγραφέας Β. Κ. Μιχαηλίδης, σὲ ἀπάντηση ἔστειλε γιὰ δημοσίευση στὴν *Ἤπειρο περισπούδαστον ὑπόμνημα*, σχετικὸ μὲ τὴν ἵδρυση Ἐκθετοτοτροφείων, Βρεφοκομείων καὶ Βρεφοκομικῶν σταθμῶν. Σὲ συνοδευτικὴ ἐπιστολή του ἔλεγε ὁ Μιχαηλίδης, ἀνάμεσα στ' ἄλλα: *Πρὸς Θεοῦ κύριε Χατζῆ, λησμονεῖ ἄραγε ἡ κοινωνία ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν ἀποθνήσκουν πενέστατοι, κατὰ τρόπον μάλιστα προκαλοῦντα τὸν οἶκτον τῆς κοινωνίας ταύτης τῆς τόσον ὑπ' αὐτῶν εὐεργετουμένης; Ἐπίσης δὲν εἶναι δίκαιον νὰ νομίζεται ὅτι οἱ ἰατροὶ ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν ἵδρυσιν Παιδικῶν ἰατρείων. Ἤδη πρὸ δέκα ἐτῶν κατ' αἴτησιν τοῦ μητροπολίτη μας κυρίου Σπυρίδωνος, τοῦ λευΐτου αὐτοῦ, τοῦ μόνου ἐργαζομένου καὶ αὐτοθυσιαζομένου διὰ τὸν ἀτυχῆ αὐτὸν τόπον, τοῦ ὁποίου τυγχάνει γνωστὴ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον ἡ πολυσχιδὴς δράσις εἰς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν προσοχὴν καὶ μέριμναν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐφελκύσῃ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐκθέτων καὶ τὸ ζήτημα ἐν γένει τῶν παιδιῶν, εἶχον ὑποβάλλει αὐτῷ μακροσκελὲς ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέθετον τὰς ἀντιλήψεις μου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐκθέτων καὶ τοῦ ἐκθετοτροφείου καὶ συνίστων θερμῶς τὴν ἵδρυσιν παιδικῶν ἰατρείων.* (Παρὰ τὶς σποραδικὲς ἐπιθέσεις ποὺ δεχόταν ὁ Σπυρίδων, ὅλο καὶ περισσότεροι, ἐπιστήμονες καὶ στρώματα λαοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ παρατάξεις, ἀναγνώριζαν τὸ ἔργο του, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Β. Μιχαηλίδης, ἐπίλεκτο στέλεχος τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων). Αὐτὸ τό, πραγματικὰ ἐμπεριστατωμένο ὑπόμνημα, δημοσίευσε ἡ *Ἤπειρος* σὲ πέντε συνέχειες (29/1 μέχρι 2-2-1927).

Τὴν περίοδο αὐτή, τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1927, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρρεια τῶν ψυχικῶν τραυμάτων ποὺ τοῦ προξένησαν οἱ ἐπιθέσεις τοῦ *Κήρυκος* καὶ τῆς *Ἐλευθερίας*, ὁ Χατζῆς ἔδειχνε μιά, νοσηρὴ κάποτε, ἐπιθετικότητα πρὸς ὅσους ἄμεσα ἢ ἔμμεσα προσπαθοῦσαν νὰ τὸν διαβάλλουν, ἢ ἀντιδροῦσαν στὴν ἀρθρογραφία του γιὰ τὰ θέματα τῆς κοινότητας, κατὰ τρόπο, προκλητικὸ κατὰ τὴν ἄποψή του. Τὸ Φεβρουάριο ἡ ἀντιπαράθεση ἐκδηλώθηκε σὲ δυὸ κυρίως θέσεις ποὺ ὑποστήριζε: α) Τὴν ἀνάγκη τῆς *Ἐκπαιδευτικῆς αὐτοδιοικήσεως* (ἄρθρο τῆς *Ἠπείρου* 7-2-27), τὴν ὁποία ἐννοοῦσε ὡς ἐπιστροφὴ στὰ ἰσχύοντα κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. *Ἄλλοτε* -ἔγραφε- *καὶ κυρίως ἐδῶ ἐν Ἠπείρῳ, δὲν ὑπῆρχον παρὰ Κοινοτικαὶ ἐφορεῖαι καὶ Κοινοτικὰ συμβούλια. Ὁ δάσκαλος καὶ ἡ δασκάλα, ὁ καθηγητὴς καὶ ἡ καθηγήτρια, ὁ διευθυντὴς καὶ ἡ διευθύντρια τοῦ σχολείου μιᾶς κωμοπόλεως ἢ καὶ μιᾶς πόλεως, δὲν ἤξευραν μὲν τοὺς ποικιλωνύμους ἀφεντάδες ποὺ ἔχουν σήμερα, διὰ νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν καὶ νὰ τεμπελιάζουν ὅσο θέλουν, ἅμα τὰ ἔχουν καλὰ μὲ ἕναν ἐπιθεωρητήν, ἢ ἅμα ὁ ἐπιθεωρητής, ὡς ἄλλωστε εἶναι φυσικόν, νὰ μὴν εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν κοινότητα, ὅπου ὁ δάσκαλος ἢ ἡ δασκάλα ἐργάζεται*

-εἶχον ὅμως μίαν Κοινότητα ἐφορεύουσαν ἐπὶ τῆς ἐργασίας των καὶ μίαν Κοινοτικὴν ἐφορείαν, ἄγρυπνον ἐπόπτην πάσης οἱασδήποτε διαγωγῆς των. Καὶ ἡ ὅλη ἐκπαίδευσις ἔβαινε πολὺ καλλίτερα καὶ ἡ ὅλη ἠθικὴ κίνησις τῶν σχολείων ἦτο πολὺ καλυτέρα καὶ τὰ σκανδαλάκια πάσης φύσεως πολὺ ἀραιὰ καὶ ἡ κάποια ἀμοιβαία ἐν πολλοῖς ἐκμετάλλευσις ἐπιθεωρούντων καὶ ἐπιθεωρουμένων ἀνύπαρκτος τότε. Καὶ συνέχιζε: *Φωνὴ ἐπιθυμίας πρὸς αὐτοδιοίκησιν πολλαπλῶς ὑψώνονται πρὸ καιροῦ πανταχόθεν. Εἰς τὴν αὐτοδιοίκησιν δὲ ταύτην καὶ αὐτόβουλον διάθεσιν.... ἐν λογικῷ μέτρῳ καὶ σκοπίμῳ κρατικῶς καὶ ἐθνικῶς, ἐλπίζουσιν ὅλοι διὰ μίαν ἀναδημιουργίαν ἐν Ἠπείρῳ.*

Ἡ πρώτη ἀντίδραση στὶς ἀπόψεις τοῦ Χατζῆ, ἦρθε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν δασκάλων, μέσω ἀνακοίνωσης τοῦ *Συλλόγου τῶν δασκάλων* (πρόεδρος ὁ Σωτ. Δαγκλῆς), δημοσιευμένης στὸν *Κήρυκα*. Μὲ τὴν ἄποψη τοῦ *Συλλόγου* συμφωνοῦσε καὶ ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Ἐλευθερίας* Γ. Βαβαρέτος, ὁ ὁποῖος σὲ ἄρθρο του *Οἱ ὀνειροπόλοι τῶν παλαιῶν ἡμερῶν* (17-2-27) τόνιζε: *Ὁ Χατζῆς ὀνειροπολεῖ τὸν περασμένον καιρόν, ποὺ διηύθυνε τὰ σχολεῖα ἡ Ἐφοροεπιτροπεία τῆς πόλεως, καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον, ὅπως πολὺ ὀρθὰ παρετήρησε ὁ πρόεδρος τῶν δημοδιδασκάλων, οἱ ἐγγράμματοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διευθύνωνται ἀκριβῶς διὰ τὰ γράμματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ ἀγαθούς, καθ' ὅλα τ' ἄλλα, ἀλλὰ ὑστεροῦντας εἰς τὴν μόρφωσιν συμπολίτας. Ὀνειροπολεῖ τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ μαθητὴς ἐθεωρεῖτο μορφωμένος ἢ ὅτι ἔμαθε γράμματα, διότι ἤξερε τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ κατά τι, διότι ἤξευρεν τὸ ἀπαρέμφατον καὶ τὴν εὐκτικήν. Ὀνειροπολεῖ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἅπαντον τοῦ σχολείου συνίστατο εἰς τὴν ἀποστήθισιν ἀναλάτων κανόνων τοῦ συντακτικοῦ, ἢ τὴν ξηρὰν μετάφρασιν ὀλίγων στίχων ἀρχαίων. Ἀλλὰ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεὶ διὰ νὰ συμπαρασύρῃ εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τοὺς ἀμύντοράς της, διὰ νὰ συμπαρασύρῃ εἰς αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ καὶ τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ στελέχη τοιούτους.*

Δὲν ἐνοχλήθηκε ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ Βαβαρέτου ὁ Χατζῆς -οὔτε ἀπάντησε κἂν- θύμωσε ὅμως πολὺ μὲ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ *Συλλόγου δασκάλων* καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸν πρόεδρό του Σωτ. Δαγκλῆ. Θεώρησε προκλητικὴ τὴν ἀνακοίνωση καὶ ἀντέδρασε ἔντονα. Μὲ ἄρθρο του *Ἀντὶ νὰ διορθώνουν τὰ σχολεῖα, καταγίνονται νὰ αὐθαδιάζουν*, 15-2-27) κατηγοροῦσε τὸν Δαγκλῆ ὅτι στὶς ἀπόψεις του γιὰ μιὰ εὐκταία σχολικὴ ἐκπαιδευτικὴ αὐτοδιοίκηση, ἀπόψεις *γενικωτάτας καὶ ὅλως ἀπροσώπους, ἀντέταξε τὴν ἰταμότητα καὶ τὴν αὐθάδειαν, γνώρισμα ποὺ διακρίνει τώρα τελευταῖα τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἐκείνους, ποὺ ἐβάλθηκαν νὰ σαλατοποιήσουν τὰ σχολεῖα, χωρὶς ἄλλα ἐφόδια, ἐκτὸς τῆς μετριωτάτης μορφώσεως ἣν ἔχουν καὶ τοῦ μετριωτάτου κύκλου τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας τελειοποιοῦσιν, ὡς νομίζουσιν, εἰς τὰ καφενεῖα ὅπου συχνάζουν καὶ παίζουν τάβλι. Ἰδού, λοιπὸν -συνέχιζε- ἔρχε-*

ται ὁ Δαγκλῆς, τὸν ὁποῖον οὔτε τὸν ἀναφέραμεν, οὔτε τὸν ἐνεθυμήθημεν, οὔτε κὰν τὸν ξέρουμε -παρὰ ὅταν στὰ σχολεῖα μᾶς ἔλεγαν ὅτι ἐδίδασκε βενιζελικὴν κατήχησιν- καὶ γράφει ἰταμότατα: Ποίαν ὅμως προστασίαν καὶ θετικὴν ὑπηρεσίαν προσέφερεν ὁ κ. Χατζῆς ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ δημοσιογραφικοῦ του καθήκοντος διὰ τὴν ἀναχαίτισιν τῆς καταστάσεως ταύτης; Ἀπαράδεκτο χαρακτήριζε ὁ Χατζῆς τὸ ὕφος τοῦ *κακομαθημένου* δασκάλου, προσθέτοντας ὅτι *ὑπηρεσίας θετικὰς ὁ δημοσιογράφος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ ἄλλας παρὰ νὰ ὑπηρετῇ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ γράμματα τοῦ Ἔθνους του, ὅσον εἰμπορεῖ ἀξιοπρεπῶς. Ἐκτὸς ἂν ἐννοῇ ὁ κ. Δαγκλῆς ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἄλλα μέσα πολιτικὰ καὶ πλάγια...* Καὶ κατέληγε: *Εἰς τὴν τιτλοφορουμένην ὡς «ἀπάντησιν» του, μιὰ ἔκδηλος μικροπρεπὴς καὶ ἐμπαθὴς διάθεσις προσωπικῆς συζητήσεως φαίνεται διαπνέουσα τὸν κ. πρόεδρον τῶν δημοδιδασκάλων. Ἀφοῦ προσωπικῶς ἐρωτᾷ ἡμᾶς τὶ ἐπράξαμεν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως (!), δὲν θέλει νὰ μάθῃ, χάριν κουτσομπολιοῦ ἴσως, διαπυνθανόμενος ποῖοι ἔλαβον ἀδείας. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον τοῦ εἴπαμεν ἀνωτέρω τὶ πράττομεν ἡμεῖς, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲν ἔχει νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὸς διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸς καὶ κοτσομπολέψῃ, ἂν ἐνασμενίζεται, συναδέλφους του. Ὡς πρὸς δὲ τὸ σημερινὸν ἐκπαιδευτικὸν τεμπελχαναριὸ τῶν σχολείων, ἂς ἐρωτήσῃ οἱονδήποτε θέλει. Θὰ μάθῃ, ἂν ἀγνοῇ, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος σήμερα τεμπελχαναριὰ τὰ ἀποκαλεῖ τὰ σχολεῖα. Ὡς γνωστὸν δὲ σπανίως ἀπατᾶται ἡ Κοινὴ Γνώμη εἰς τὰς κρίσεις της ἐν τῷ συνόλῳ, ὅσον ὑπερβολικὴ καὶ ἂν ὑποτεθῇ εἰς τὰς λεπτομερείας.*

Δὲν περιορίστηκε μόνο στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ Χατζῆς, γιὰ νὰ δώσει ἀπάντηση στὸ Δαγκλῆ. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀνακοίνωση *Διδασκαλικοῦ συλλόγου* τὸν εἶχε πειράξει πολύ. Τὴν ἑπόμενη δημοσίευσε κι ἄλλο ἄρθρο (*Ἤ παπᾶς, παπᾶς ἢ ζευγᾶς, ζευγᾶς*, 16-2-27), χρησιμοποιώντας πολλὰ ἐπίθετα γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὴ στάση τοῦ Δαγκλῆ. Ἔκανε ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, ἀπαράδεκτο, ὅσο καὶ ἂν ἔδειχνε ὅτι ἤθελε νὰ ἀποδυναμώσει τὴ σημασία τῆς ἐνεργείας του μὲ ὅσα ἔγραφε. Ἔστειλε στὸν ὑπουργὸ Παιδείας Ἀργυρό, τὸ φύλλο τῆς ἐφημερίδας μὲ τὸ δικό του ἄρθρο *Ἐκπαιδευτικὴ αὐτοδιοίκησις* μὲ συνημμένη τὴν ἀνακοίνωση τοῦ Δαγκλῆ. *Τὰ ἐστείλαμεν* -δικαιολογόταν- *ὄχι βεβαίως διὰ νὰ τὸν μαλώσῃ ἢ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἴδῃ καὶ νὰ πεισθῇ καὶ ὁ ἴδιος ποίας μετριωτάτης συμπεριφορᾶς καὶ ποίας μετριωτάτης διανοήσεως ἄνθρωποι εἶναι μερικοὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι σήμερον διδάσκουν καὶ διαπαιδαγωγοῦν τὴν νεολαίαν εἰς τὰ σχολεῖα.* Εἶχε ἄδικο γιὰ τὸ Δαγκλῆ. Γιατὶ ἦταν ἀπὸ τοὺς μορφωμένους δασκάλους καὶ ἡ θητεία του στὰ Πρότυπα Δημοτικὰ σχολεῖα τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου ἦταν ἀπὸ τὶς πιὸ καρποφόρες. Οἱ δάσκαλοι τὸν ἐκτιμοῦσαν, γιαυτὸ καὶ τὸν ἐξέλεγαν πρόεδρο τοῦ Συλλόγου τους, κι ἀργότερα αἱρετὸ ἐκπαιδευτικὸ σύμβουλο. Οὔτε πειστικὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα

τοῦ Χατζῆ γιὰ τὰ ἐλατήρια ποὺ τὸν ὤθησαν νὰ στείλει τὰ ἄρθρα στὸν ὑπουργὸ Παιδείας. Ἁπλὰ ἤθελε νὰ δώσει διέξοδο στὸ θυμό του...

Τὸ δεύτερο μεγάλο θέμα τοῦ Φεβρουαρίου, ποὺ δημιούργησε πολλὲς συζητήσεις, στὶς ὁποῖες ὁ Χατζῆς πρωταγωνίστησε -ἔχοντας τὸ δίκιο μὲ τὸ μέρος του αὐτὴ τὴ φορὰ- ἦταν ἡ σύνταξη καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου Κανονισμοῦ διοίκησης τῶν *λασοθετημάτων καὶ κοινοτικῶν κληροδοτημάτων τῆς πόλεως*. Μὲ βάση τὸν Κανονισμὸ ἐκλέχτηκε ἡ πρώτη κοινοτικὴ ἐφοροεπιτροπεία, ἡ ὁποία συνεδρίασε στὶς 15 Φεβρουαρίου. *Ἀντὶ δὲ ἡ συνεδριάσασα ἐφοροεπιτροπὴ νὰ συλλογισθῇ, ὅτι μόλις πρὸ ἑξαμήνου ἡ πόλις δὲν θὰ εἶχε τίποτε πλέον, διότι τὸ κράτος εἶχε θέση χεῖρα ἐπὶ τῶν Κοινοτικῶν, εὗρεν ἀμέσως καὶ τὰ τρωτὰ τοῦ νέου Κανονισμοῦ καὶ τὰς διατάξεις, ποὺ ἐπείραξαν τοὺς αἱρετοὺς κοινοτικοὺς ἄρχοντας - οἱ ὁποῖοι ἐννοεῖται, μόνον διότι τὸ καλοκαίρι ἠγωνίσθη ὁ σεβ. μητροπολίτης, τὸν χειμῶνα ἐξελέγησαν ἵνα βυζαντινολογήσουν ἐπὶ τοῦ κανονισμοῦ αὐτοί...* (ἄρθρο: *Ἡ τύχη τῶν ἐργαζομένων καὶ μοχθούντων, Ἤπειρος*, 17-2-27). Οἱ διατάξεις τοῦ *Κανονισμοῦ*, γιὰ τὶς ὁποῖες μέλη τῆς ἐφοροεπιτροπῆς, βενιζελικῆς τοποθέτησης, διατύπωσαν ἀντιρρήσεις, ἀφοροῦσαν τὸ πρόσωπο τοῦ μητροπολίτη ὡς προέδρου. Ἀπὸ τὴν ἀντίπαλη παράταξη χαρακτηρίστηκαν ὡς ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Σπυρίδωνος, στὶς συνεχεῖς παραστάσεις τοῦ ὁποίου ὀφειλόταν, κατὰ κοινὴ ὁμολογία, ἡ διάσωση τῶν κληροδοτημάτων ἀπὸ τὶς ἁρπακτικὲς διαθέσεις τοῦ κράτους, ὅπως εἶχε γίνει γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μ' ἐξαίρεση ὁρισμένες περιοχές. Ἀντὶ γιὰ εὐχαριστίες, λοιπόν, ὁ Σπυρίδων ἄκουε ἐπικρίσεις. Ἐλεεινολογώντας τὴν κατάσταση ὁ Χατζῆς ἔγραφε στὸ ἄρθρο του: *...Θὰ ἐπείσθη διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν* (ὁ Σπυρίδων) *ὅτι σπείρει τὴν θάλασσαν καὶ ἀροτριᾷ ἐπὶ τῆς ἄμμου, παλαίων νὰ εὐχαριστήσῃ ποτὲ ἢ ἱκανοποιήσῃ τοὺς αἱρετοὺς ἢ μὴ αἱρετοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως. Καὶ τὴν λίμνην ἀκόμη τῶν Ἰωαννίνων ἂν μεταβάλῃ εἰς δάσος, τὰ δέντρα τοῦ ὁποίου ἀντὶ καρπῶν θ' ἀνθίζουν πεντόλιρα διὰ τὰ Κοινοτικὰ Καταστήματα τῆς πόλεως οἱ ἑκάστοτε βενιζελίζοντες ἄρχοντες τῆς πόλεως ταύτης θὰ ἐρωτῶσι τὸν μητροπολίτην, εἰδικῶς τὸν Σπυρίδωνα:- Ἀλλὰ ποῖος θὰ πληρώσῃ τοὺς ἐργάτας νὰ μαζεύουν τὰ πεντόλιρα διὰ τὴν πόλιν; Ἔπρεπε νὰ φροντίσῃς καὶ δι' αὐτό, Σύ... Ἐνῶ ἀντιθέτως διὰ πρακτικῶν ἄλλους μητροπολίτας τοὺς ἐπλήρωναν καὶ μηνιαίας χορηγίας διὰ νὰ ταξειδεύουν καὶ νὰ μὴ κάμνουν τίποτε...* (μιλάει γιὰ τὸν μητροπολίτη Γερμανό).

Ἐπικεφαλῆς τῶν ἀντιρρησιῶν ἦταν ὁ Γ. Βλαχλείδης, συμφωνοῦσαν μ' αὐτὸν καὶ οἱ Δάκαρης καὶ Παπλωματᾶς. Ἐναντίον τους κυρίως, καὶ προπαντὸς κατὰ τοῦ Βλαχλείδη, στράφηκε ἡ ἐπίθεση τοῦ Χατζῆ μὲ νέο ἄρθρο (τίτλος: *Ἰωαννιτίζουν..*, 18-2-27), τὴν ἑπόμενη κιόλας μέρα· σ' αὐτὸ ἐκτίθενται ἀναλυτικότερα οἱ ἐνέργειες τοῦ Σπυρίδωνος γιὰ τὴν διάσωση τῶν κληροδοτημάτων. Τὸ κράτος -ἔλεγε- ἐδῶ καὶ ἓξ μῆνες δήμευσε παντοῦ τὶς κοινοτικὲς περιουσίες. Καὶ τὰ Γιάννινα, ὅπως κι οἱ ἄλλες πόλεις, ὑποχρε-

ώθηκαν νὰ ὑπαχθοῦν στὶς διατάξεις τοῦ νόμου 2508. Κανένας δὲν κινήθηκε τότε, οὔτε μπόρεσε νὰ κάνει τίποτα. Μὲ τὸ κράτος πολεμοῦσε ὁ Σπυρίδων, μῆνες ὁλόκληρους, μονάχος του στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ σώσει τὰ κληροδοτήματα. Καὶ πολεμοῦσε γιὰ τὴν πόλη καὶ τὴν ἐπαρχία ἐκεῖνος, στὸν ὁποῖο ὁ νόμος 2508 ἔδινε πολὺ περισσότερα δικαιώματα, ἀπ' ὅσα τοῦ δίδει ὁ νέος κανονισμός. Ὁ Σπυρίδων ὅμως -συνέχιζε- ὡς Ἠπειρώτης, μὲ βαθειὰ ἠπειρωτικὴ συνείδηση, ἔχοντας συναίσθηση ὅτι οἱ μητροπολῖτες καὶ τὰ ἄτομα φεύγουν, ἀλλὰ οἱ κοινότητες κι οἱ πατρίδες ζοῦν, ἐργάστηκε, ἀντίθετα μὲ τὸ συμφέρον του -ποὺ ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου 2508- νὰ μείνουν αὐτοδιοίκητα τὰ Ἑλέη Ἰωαννίνων. Καὶ κατέληγε: *Τὸ Βυζάντιον κάποτε ἀφῆκεν ὡς ἱστορικὸν ἐνθύμημα μιᾶς βαθείας ἀρρώστου παρακμῆς τὴν λέξιν βυζαντινισμός. Ἡ παρακμὴ τῶν σημερινῶν Ἰωαννίνων ἂς διατηρήσῃ ἐνθύμημα τὴν νέαν αὐτὴν λέξιν: Ἰωαννιτισμός. Σημαίνει ἄρνησιν ὑπὸ μορφὴν Βλαχλειδισμοῦ, Δακαρισμοῦ, Παπλωματισμοῦ καὶ γεννηματοθρεμματισμοῦ* (τὸ σύνθημα τῶν παλιῶν Γιαννιωτῶν: γέννημα καὶ θρέμμα) *πάσχοντος ἀρτιοσκλήρωσιν ψυχικήν.*

Τὸ θέμα συζητήθηκε καὶ κατὰ τὶς ἑπόμενες μέρες, μὲ παρεμβάσεις σημαντικῶν παραγόντων τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῆς πόλης. Ὁ γιατρὸς Β. Μιχαηλίδης -μὲ ἐπιστολή του (*Ἤπειρος*, 19-2-27)- μέλος κι αὐτὸς τῆς ἐφοροεπιτροπῆς, χαρακτήριζε τὴν ἐπίθεση τοῦ Βλαχλείδη κατὰ τοῦ *Κανονισμοῦ*, ὡς ἔμμεση ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ μητροπολίτη, διαψεύδοντας ταυτόχρονα τὸν *Κήρυκα*, ὁ ὁποῖος ἰσχυριζόταν ὅτι τὸ σύνολο τῶν ἐφοροεπιτρόπων συμμεριζόταν τὶς ἀπόψεις τοῦ Βλαχλείδη. Ὁ Μιχαηλίδης διαπίστωνε ὅτι ἡ πλειοψηφία τῆς ἐφοροεπιτροπῆς βρέθηκε ἀνέτοιμη ν' ἀντιμετωπίσει τὸ Βλαχλείδη καὶ νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἐναντίον του, γιὰ τὴν ἐπίθεση, τὴν ἄδικη καὶ ἄστοχη, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἑτοίμαζε. Ἄδικη τὴν ἔβρισκε γιατὶ παραγνώριζε τὴν κολοσσιαία σημασία τοῦ γεγονότος ὅτι, μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ μητροπολίτη, ἔγινε δυνατὴ ἡ ἀποκέντρωση καὶ αὐτοδιοίκηση τῶν κληροδοτημάτων τῆς πόλης καὶ καταβαλλόταν προσπάθεια νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς τρωτὸ ἕνα ἀσήμαντο σημεῖο τοῦ *Κανονισμοῦ*, ἡ διάταξη ποὺ ἀναφερόταν στὶς δικαιοδοσίες τοῦ μητροπολίτη. Γιατὶ -ρωτοῦσε- πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς τρωτὸ νὰ εἶναι πρόεδρος τοῦ σώματος ὁ κάθε φορὰ μητροπολίτης ἢ ὁ ἀναπληρωτής του; *Τὸ ἔθιμον τοῦτο δὲν ἐπεκράτει ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἐφοροεπιτροπείας καὶ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι χάρις εἰς αὐτοὺς τοὺς θεσμοὺς ὀφείλονται τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν Κοινῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον;* (Ὄχι πάντοτε, τὸ ξέρει κι ὁ Χατζῆς καὶ θὰ τὸ μνημονεύσει). Τὴν ἐπίθεση ὁ Μιχαηλίδης τὴν ἔβρισκε καὶ ἄστοχη γιατὶ θὰ ἤθελε, στὴν πρώτη συνεδρία τοῦ σώματος, νὰ ἐπικρατοῦσε πνεῦμα ἀγάπης καὶ σύμπνοιας καὶ ὄχι ἀντιπολίτευσης.

Τὴν ἄλλη μέρα (20-2-27) ὁ ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ *Κανονισμοῦ*, δικηγό-

ρος Εὐάγ. Χατζῆς (τὸ οἴκημα ὅπου στεγάζεται σήμερα τὸ *Λύκειο Ἰωαννίνων* εἶναι κληροδότημα τοῦ ἴδιου καὶ τῆς γυναίκας του στὸ ἵδρυμα), σὲ συνέντευξή του ἔδινε λεπτομέρειες γιὰ τὴν κατάρτιση τοῦ *Κανονισμοῦ*. Τρεῖς δικηγόροι ἦταν οἱ συντάκτες: Εὐάγγ. Χατζῆς, Ἀθ. Στούπης καὶ Ἰωαν. (Τζὼν) Κυπριώτης. Ἀναφερόμενος στὶς ἐπικρίσεις τοῦ Βλαχλείδη κατὰ τοῦ *Κανονισμοῦ* δήλωνε: *Ὑποθέσατε ὅτι ἕνας ἱκανὸς καὶ ἐργατικὸς μηχανικὸς ὕψωσε ἕνα τεράστιον καὶ ἐπιβλητικὸν μέγαρον, στολίζον τὴν πόλιν (καὶ ὅτι τὸ μέγαρον εἶναι πραγματικὸν ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κ. Βλαχλείδης κάθεται σήμερα μέσα ὡς κοινοτικὸς ἄρχων). Ἐνῶ λοιπὸν τὸ μέγαρον ὠρθώθη, πραγματικὸν στόλισμα διὰ τὴν πόλιν, ἕνας διαβάτης στέκεται ἀπὸ κάτω καὶ λέγει εἰς τὸν σύντροφόν του: —Κύτταξε, ἂν ἡ καπνοδόχος ἦταν μισὸ μέτρο ἀριστερότερα, τὸ κτίριον θὰ ἦτο λαμπρόν. Καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ μηχανικοῦ, διότι ὅλα τὰ ἔκαμε καλὰ καὶ δὲν ἔβαλε τὴν καπνοδόχον ἐκεῖ ποὺ τὴν ἤθελεν αὐτός.*

Ἡ συζήτηση -καὶ οἱ ἀντεγκλίσεις- συνεχίστηκαν σὲ ὑψηλοὺς τόνους καὶ τὶς ἑπόμενες μέρες. Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε τὶς ἀπόψεις τοῦ Βλαχλείδη, οὐσιαστικὰ τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Σπυρίδωνος, μὲ τήν, κατὰ τὸ Χατζῆ, ὑστερόβουλη σκέψη, νὰ ὑποχρεώσει τὴν τὸ Χατζῆ νὰ σταματήσει τὴν ἐπίθεση κατὰ τοῦ Βλαχλείδη. *...Τὸν βεβαιοῦμεν ὅτι ἀεροκοπανίζει* -ἀπαντοῦσε ὁ τελευταῖος στὸν *Κήρυκα*- *καὶ ὀμφαλοσκοπεῖ πάλιν Βλαχλειδίζων, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀντιληφθῇ καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Πελλερενίζειν. Διότι διὰ τὴν «Ἤπειρον» ἀπὸ κανένα δὲν ἰσχύει οὔτε σύστασις, οὔτε παράκλησις, οὔτε ἀξίωσις εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν ἀντιλήψεών της. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ αἱ ἀντιλήψεις μας εἶναι ὅτι σπανίως στεῖρος, ἀρνητικός, ἀντιδραστικός, μικρολόγος βυζαντινισμὸς ἐξεδηλώθη μὲ τόσην ἀγενῆ καὶ μικροπρεπῆ ψυχικὴν διάθεσιν, ὅπως εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν, καθ' ἣν εὐχαριστιῶν μόνον ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἦταν ἄξιος* (ὁ μητροπολίτης) (*Ἤπειρος*, 21-2-27).

Τὴν ἄλλη μέρα (22-2-27) ὁ Χατζῆς ἔκαμε ὁλομέτωπη ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Βλαχλείδη καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν του, ἀντικρούοντας τὰ ἐπιχειρήματά του, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα, στηριζόμενα στὴν ἱστορία τῆς πόλης, τὴ σχετιζόμενη κυρίως μὲ τὴ διαχείριση τῶν κληροδοτημάτων, ἦταν σωστά. Τὸ πρόβλημα κατὰ τὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Βλαχλείδη, βρισκόταν στὴν ἄμεση ἐμπλοκὴ καὶ τοῦ Σπυρίδωνα στὴ διαχείριση τῶν κληροδοτημάτων, ποὺ ὁ μητροπολίτης, μὲ τὶς πολύμηνες ἐνέργειές του εἶχε ξαναφέρει στὰ Γιάννινα. Τὰ κληροδοτήματα, τὰ εἶχε ἁρπάξει τὸ κράτος μὲ τοὺς νόμους του, τὴν ἐποχὴ *καθ' ἣν ὁ κ. Βλαχλείδης καὶ οἱ ὁμοιοτρόπου μὲ αὐτὸν ψυχοσυνθέσεως ὀμφαλοσκοπισταὶ ἐκοιμῶντο.* Ἦταν γενικὰ παραδεκτὸ πὼς ἡ προνομιακὴ ἐξαίρεση τῶν Γιαννίνων ἀπὸ τὸ νόμο 1208, *ὅστις καὶ προεδρεῖα καὶ προνόμια παρέχει εἰς τὸν μητροπολίτην, ἐνῶ τὴν κοινότητα τὴν ἠγνόει ἐντελῶς*, ὀφειλόταν ἀποκλειστικὰ στὸ Σπυρίδωνα. Ποῦ τελικὰ περιστρέ-

φονταν οἱ αἰτιάσεις τοῦ Βλαχλείδη; Στὶς διατάξεις τοῦ *Κανονισμοῦ* ποὺ ὅριζε ὅτι οἱ συνεδριάσεις τῆς ἐφοροεπιτροπείας θὰ γίνονταν ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ μητροπολίτη ἢ τοῦ (κληρικοῦ) ἀναπληρωτῆ του καὶ βέβαια πάντοτε στὴ Μητρόπολη. Πρὸς ἐνίσχυση τῶν ἰσχυρισμῶν του ἀναφερόταν στὸ παρελθόν, μὲ παραδείγματα ποὺ πιστοποιοῦσαν ὅτι ὑπῆρξαν περιπτώσεις ποὺ δὲν προήδρευε ὁ μητροπολίτης σ' αὐτὲς τὶς συνεδριάσεις. Στὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Βλαχλείδη ὁ Χατζῆς ἀπαντοῦσε: *Λησμονεῖ ὁ κ. Βλαχλείδης σπουδαίας τινὰς λεπτομερείας, τὰς ὁποίας μετὰ λύπης θὰ τοῦ ὑπενθυμίσωμεν. Αἱ περιστάσεις περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἀνήκουν εἰς μίαν φαύλην, αἰσχρὰν παλαιὰν κοινοτικὴν ἐξαχρείωσιν χρόνων* (σὲ δεκαετίες ὁλόκληρες τοῦ 19ου αἰ., ἡ ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, δημοσιευμένη στὰ «Ἠπειρωτικὰ χρονικά», τόμ. ... εἶναι ἀποκαλυπτικὴ) *κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ λασοθετήματα τῶν Ἰωαννίνων ἦταν τσιφλίκια μερικῶν λεγομένων ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι τὲς σακκούλες τὰ γρόσια τὰ ἔβαζαν στὶς τσέπες ὁ καθένας ἀνεξελέγκτως διὰ προικοδότησιν κοριτσιῶν κλπ. ἢ διεχειρίζοντο κληροδοτήματα ἵνα εἰς τὸ τέλος ἀπὸ διαχειρισταὶ γίνουν νοικοκυραῖοι. Λυπηρὰ θὰ ἦτο ἡ ὑπενθύμισις πληροφοριῶν, ἀλλ' ὁ τόμος τοῦ 1910-1911 τῆς «Ἠπείρου», ἥτις ἀκριβῶς ἐξεδόθη τότε ἵνα ρίψῃ ὅπως καὶ κατέρριψε τὸ «γέννημα καὶ θρέμμα», θὰ ὑπενθύμιζε τὴν μέχρι τότε κοινοτικὴν κατάστασιν τῶν κυρίων ἀρχόντων τῆς πόλεως ταύτης, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἑξῆς παράδοξον νοοτροπίαν: νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἄρχοντοι της τὰ ἠπειρωτικὰ κληροδοτήματα τόσων ἐπαρχιωτῶν λασοθετῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐπαρχιώτας νὰ τοὺς κρατοῦν ἔξω τοῦ νυμφῶνος τῆς Ἰωαννιτικῆς πολιτογραφήσεως!.. Τότε ὑψώθη ἡ βοὴ δι' ἕνα νέον Κανονισμὸν πόλεως καὶ ἐπαρχίας. Ὁ ἀγών μας ἐνίκησε, μὲ συναγωνιστὰς ὅλους τοὺς εὐθέως σκεπτομένους καὶ ἐννοοῦντας τὴν Ἤπειρον, ὡς Ἤπειρον, καὶ ὄχι ὡς Ἰωάννινα μόνον. Ἔκτοτε ἐψηφίσθη Κανονισμὸς νέος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν μητροπολίτην ἔδιδε δικαιώματα πολὺ πλειότερα τοῦ νέου νωποῦ. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἔδιδε τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδικαίας προεδρείας εἰς τὸν ἑκάστοτε μητροπολίτην. Διότι ἕνας μητροπολίτης καὶ κακὸς ἂν εἶναι, κρατούμενος ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Σώματος* (ἐφοροεπιτροπείας) *καὶ*

Ὁ δικηγόρος καὶ πολιτευτὴς
Γεώργιος Βλαχλείδης

τὴν δικαιοδοσίαν τούτου -διότι καὶ προεδρεύων οὐδὲν κακὸν δύναται νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως καὶ θελήσεως τοῦ Σώματος - ἀποτελεῖ ἐγγυητικὴν κατοχύρωσιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν λασοθετημάτων. Ἐνῶ δύο-τρεῖς κακοὶ ἀ ρ χ ό ν τ ο ι τῆς πόλεως αὐτοσυνεδριάζοντες, ὅπου θέλουν καὶ ὅπως θέλουν, εἰμπορεῖ νὰ μᾶς ἐνθυμίσουν πάλι τὰ χρόνια, ὅπου οἱ μακαρίτηδες ἀ ρ χ ό ν τ ο ι τῆς πόλεως, μετὰ τὰ γενναῖα γλέντια, ἔπαιζαν καὶ τὸ τελευταῖον παραδοξώτατον παιγνίδι χαρτιῶν ἐπάνω εἰς τοὺς γυμνοὺς ὤμους καλλισώμου ἑταίρας διαπρεποῦς τῶν καλῶν ἐκείνων χρόνων τῶν Γιαννιώτικων γλεντιῶν, τῆς Γιαννιώτικης τεμπελιᾶς καὶ τῆς Γιαννιώτικης ραθυμίας, ἡ ὁποία κατὰ τὸ ὁλόκληρον ἤμιση ἑνὸς αἰῶνος δὲν ἔχει εἰς τὰ χρονικά της παρὰ γλέντια στὸ Νησὶ μὲ τὴν Κίκω καὶ τὴ Μάτω, καταστροφὴν τῶν λεγομένων ἀρχοντικῶν σπιτιῶν ὁλοθέμελον καὶ αὐθάδη καὶ προπέτιδα καὶ ἀνεξέλεγκτον διαχείρισιν τῶν λάσων (κληροδοτημάτων) *ὑπὸ τῆς λεγομένης κλίκας τῶν ἀρχόντων της...*

Ἡ ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν ἐπανέφερε στὴ μνήμη τῶν παλιῶν Γιαννιωτῶν ἐποχὲς κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ διαφθορὰ τῶν ἀρχόντων, γύρω ἀπὸ τὴν διαχείριση τῶν κληροδοτημάτων (λάσων), εἶχε γίνει ἀντικείμενο γενικῆς κατακραυγῆς, τὸ μαρτυροῦσε τὸ δίστιχο τοῦ λαϊκοῦ στιχοπλόκου:

Οἱ ἀρχόντοι τρῶν τὰ λάσσα
κι' οἱ φτωχοί, νουρὲς (οὐρὲς) 'ποὺ (ἀπὸ) πράσσα.

Πολλοὶ τὰ ἔβαλαν μὲ τὸ Βλαχλείδη γιὰ τὴν ἀντιπολιτευτικὴ τακτική του, ἡ ὁποία ἔμμεσα χτυποῦσε τὸ Σπυρίδωνα, κι αὐτὸ τὸν ὑποχρέωσε, παρὰ τὴ συνεχιζόμενη ἀρθρογραφία του στὸν *Κήρυκα*, σὲ κάποια ἀναδίπλωση. Οὔτε αὐτὴ τὴν παραδέχτηκε ὁ Χατζῆς γιὰ νὰ χαμηλώσει τοὺς τόνους.

Ὁ καθηγητὴς Κ. Καρολίδης, μὲ ἐπιστολή του στὴν *Ἤπειρο* (4-2-27), χαρακτήριζε ὡς ἀξιόλογη τὴν πραγματεία τοῦ Γ. Χατζῆ-Πελλερὲν *Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου* καὶ πολύτιμη τὴ συμβολή της στὴν ἱστορία τῆς πόλης.- Στὶς 8-2-27 μίλησε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ὁ διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου Γ. Παλαιολόγος μὲ θέμα: *Ἡ φεμινιστικὴ δρᾶσις ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη*, (μέρος β΄) σὲ ἀραιὸ ἀκροατήριο. *Ἀτυχῶς* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος*- *ἔλειπεν ὁ περισσότερος διανοούμενος κόσμος- ἰατρῶν, δικηγόρων, καθηγητῶν, ὅπως πάντοτε. Ἐκτὸς δέ τινων ἀσθενούντων, ὡρισμένως οἱ ἄλλοι θὰ ἔπαιζαν πάλι χαρτιά. Ὥστε ἂν δὲν κλείσουν τὰ χαρτοπαίγνια ἐδῶ, δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἐνδιαφερθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν διὰ τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸν ἄσσον καρό...*- Ἕνα ὡραῖο χρονογράφημα δημοσίευσε ὁ Χατζῆς (13-2-27) μὲ τίτλο: *Ὁ ...νιφαγάς*. Σατίριζε τοὺς ὑποτιθέμενους δημοτικιστὲς ποὺ πίστευαν ὅτι γράφουν καλὴ δημοτική, ἂν κόβουν τὸ γράμμα *ν* ἀπὸ τὶς καταλήξεις καὶ χρησιμοποιοῦν λέξεις ποὺ προδίδουν ἐκζήτηση. Ἔγραφε: *Ὁ νιφαγὰς* εἶναι *ἡ ἄναρχη ἀκταστασία - ὁ σνομπισμὸς τῆς ἀρλούμπας, τῆς ἀκαλαισθησίας καὶ τῆς ἀμορφωσιᾶς. Ὁ «νιφαγᾶς» τρώει τὰ νί, ἀλλὰ τρώγει καὶ τὰς ἐννοίας. Ψοφᾷ νὰ διαβάζῃ ὅ,τι εἶναι ἀκατανόητον, ὅ,τι εἶναι ῥεμπελεμένον εἰς μορφὴν καὶ εἰς ἔννοιαν. Ὅπως τρώγει τὰ νί, ἔτσι τοῦ*

ἀρέσει καὶ τὸ ἐλεύθερον μέτρον, τὸ ἐλεύθερον ποιητικὸν σύμβολον (στὶς δυὸ τελευταῖες παρατηρήσεις του ὁ Χατζῆς δὲν εὐστοχεῖ πολύ), *τὸ φύρδην μίγδην, ἀπὸ τὸ ὁποῖον χίλια στὰ χίλια δὲν νοιώθει τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ἐνασμενίζεται σ' αὐτό. Ἄλλες φορὲς ὁ τύπος αὐτὸς ἐλέγετο «μαλλιαρός». Ὁ «νιφαγὰς» εἶναι ἡ συμπλήρωσίς του. Σπάζει τὸ κεφάλι του ὄχι νὰ περάσῃ, ὅπως λέγει ὁ Γκαῖτε, στὴν λεωφόρον ποὺ τὴν βλέπουν ὅλα τὰ μάτια, ἀλλὰ νὰ περιπλανᾶται σ' ἀτραποὺς ποὺ χάνεται κι' αὐτὸς καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὁ «νιφαγὰς» εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀνάρχου, μὴν ἔχοντας τὴν εἴδησιν κἂν ὅτι ἡ μεγάλη γραμμὴ τῆς ζωῆς εἶναι μία καὶ ἀναλλοίωτος, νομίζει ὅτι κάθε μέρα ποὺ ἐξυπνάγει καὶ τρώγει αὐτὸς ἕνα νἰ, ἢ βρίσκει κάποιαν λέξιν κακοπρόφερτον, ἀκαλαίσθητον, ἄτονον ἢ ἀχρωμάτιστον, ἔδωκε στὴν ζωὴν νέους δρόμους καὶ νέας κατευθύνσεις! Ὁ «νιφαγᾶς» δὲν γράφει ποτὲ «γεμάτος» - ποὺ τὸ ἀκούει κάθε αὐτὶ καὶ τὸ νοιώθει ὡς τὰ βάθη τῆς γλωσσικῆς του συνειδήσεως. Ὁ «νιφαγᾶς» τρώει τὸ νί, ἀλλὰ γράφει καὶ «πλέριος». Γιατὶ «πλέριος»; Τὶ διαφέρει ὡς πρὸς τὴν φραστικὴν ἰσχνότητά του τὸ «πλέριος» ἀπὸ τὸ «πλήρης»; Ὁ δημοτικισμὸς ποὺ εἶναι μιὰ ζωντανὴ δύναμις τοῦ ἀληθινὰ αἰσθάνεσθαι καὶ ἀληθινὰ ἐκφράζεσθαι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀληθινότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἐντυπώσεως, διὰ τὸν «νιφαγᾶν» εἶναι ἕνα στριφογύρισμα μέσα εἰς παραδοξολογίας λεκτικὰς ἢ λεκτικὰς ἀνοησίας ἢ χυδαίας ἀκυριολεξίας...* (Ἄλλοι γράφουν) *«ἄσφαλτα». Τὶ θὰ πῇ «ἄσφαλτα»... Κι ὅμως! Ἡ δημοτικὴ φωνή, ἡ ἀληθινὰ καλλιτεχνικὴ καὶ ὄχι τῶν ἀκαλαισθήτων «νιφαγάδων» ἔχει τόσες ἀληθινὲς ἐκφράσεις: «Δίχως ἄλλο», «χωρὶς ἄλλο» καὶ πρῶτον ἀπ' ὅλα τὰ ἐκφραστικώτατον «ἀλάθευτα». Διότι εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ σφάλλω = γελιέμαι, δὲν ἔχει ἐπίρρημα ἡ δημοτική, ἔχει τὸ ἐκφραστικώτατον «λαθεύω» καὶ τὸ ἐπίρρημα «ἀλάθευτα». Κοιτᾶξτε ὅμως καὶ ψυχολογεῖστε τὸν «νιφαγάν». Ἀνέβηκεν εἰς τὴν πλέον ἀπίθανον φραστικὴν ἀκροβασίαν, ἔκαμεν μίαν τούμπαν καὶ ἔπλασεν ἕνα «ἄσφαλτα». Μόνον ὁ «νιφαγᾶς» εἰμποροῦσε νὰ τὸ ἐφεύρῃ καὶ δι' αὐτὸ εἶναι τύπος ἀξιομελέτητος τῆς ὅλης φιλολογούσης σημερινῆς ἀρλούμπας καὶ γλωσσικῆς νοοτροπίας.*- Πρόβλημα σταθεροποίησης τῆς στάθμης τῆς λίμνης δὲν ὑπάρχει μόνο σήμερα, ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπὸ 70 χρόνια, ἄλλης μορφῆς τότε. *Ὁλόκληρος ἡ πόλις ὑποφέρει ἀπὸ ἔλλειψιν νεροῦ* -ἔγραφε ὁ Γ. Βαβαρέτος (*Ἐλευθερία*, 3-2-27)- *ὄχι μόνον τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ καὶ τὸν χειμώνα καὶ τοῦτο γιατὶ μὲ ἄνοιγμα τόσων αὐλάκων εἰς τὸ Πέραμα, τὰ νερὰ τῆς λίμνης ποταμηδὸν ἐκφεύγουν πρὸς τὴν Λαψίσταν, ἀναγκάζοντα οὕτω τὴν στάθμην τῆς λίμνης νὰ κατέρχεται, ὅπερ ἐπιφέρει ἀμέσως καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὰ φρέατα... Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἡ ἄμεσος σταθεροποίησις τῆς στάθμης τῆς λίμνης, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ μόνον διὰ τοῦ φραγμοῦ τῶν αὐλάκων τοῦ Περάματος. Ὅλες «οἱ μάννες» πρέπει νὰ φραχθοῦν καὶ νὰ φραχθοῦν σοβαρῶς καὶ ὄχι μὲ παλιοσανίδες.* Ἀπὸ κεῖ φεύγουν καὶ σήμερα τὰ νερὰ τῆς λίμνης, ὄχι γιὰ τὴ Λαψίστα -ἀποξηράνθηκε-, ἀλλὰ γιὰ τὸ πότισμα τῶν χωραφιῶν.- Οἱ δυὸ οἰκονομικοὶ ἐπιθεωρητὲς ποὺ ἦρθαν στὰ Γιάννινα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν Γ. Καφαντάρη, γιὰ νὰ ἐξετάσουν τὰ παράπονα τῶν ἐμπόρων ἐναντίον τοῦ Οἰκονομικοῦ ἐφόρου, δικαίωσαν τὸν τελευταῖο. Λύση στὴν ἀντιδικία ἔδωκε ὁ ἴδιος ὁ ἔφορος *ὑποβαλὼν αἴτησιν μεταθέσεώς του.* Ἔτσι, παρατηροῦσαν οἱ

ἐφημερίδες, καὶ οἱ ἔμποροι θὰ ἱκανοποιοῦνταν ἀλλὰ καὶ ὁ ἔφορος, μὲ τὴ μετάθεσή του μπορεῖ νὰ ἔπαιρνε προαγωγή... Φυσικὰ τὸ πρόβλημα ἔμεινε ἄλυτο. Ὁ Καφαντάρης δὲν ἔκανε εὔκολα πίσω...- Στὶς 18 Φεβρουαρίου ἔγινε στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* τελετὴ γιὰ νὰ τιμηθεῖ ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ Πεσταλότσι. Παροῦσες ὅλες οἱ ἀρχές. Τὸ ἔργο τοῦ Πεσταλότσι ἀνέπτυξαν διάφοροι ρήτορες καὶ οἱ μαθητὲς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μουσικοδιδασκάλου Μαργαρίτη Νικολάου, ἔψαλλαν τὸν Ἑλβετικὸ ἐθνικὸ ὕμνο καὶ ἄλλα τραγούδια, μαζὶ μὲ τὴν μανδολινάτα (μαθητική).- Ἡ Α.Δ.Χ. Ἠπείρου ἔδωσε στὴ δημοσιότητα *Ἔκθεσιν τῶν κατὰ τὸ 1926 ἔτος ἐγκληματικῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐνεργειῶν τῆς Χωροφυλακῆς.* Σκοπὸς τῆς δημοσιοποίησης τῆς ἔκθεσης ἦταν, κατὰ τοὺς συντάκτες της, ἡ ἀνασκευὴ δυὸ κατηγοριῶν σὲ βάρος τῆς Χωροφυλακῆς: α) τῆς ἄποψης, ὅτι ἡ Ἤπειρος ληστοκρατοῦνταν καὶ ὅτι εἶχε ἐκλείψει ἐντελῶς ἡ ἀσφάλεια καὶ β) *τῆς συκοφαντικῶς ἢ ἀνεξετάστως ἐκτοξευθείσης κατὰ τῆς Χωροφυλακῆς μομφῆς, ὅτι δὲν ἐξετέλεσε τὸ καθῆκον της.* Ἀπὸ τὸν ἀπολογισμό, κατὰ τὴν ἄποψη πάντοτε τῶν συντακτῶν τῆς ἔκθεσης, ἐξαγόταν ὅτι ἡ κατάσταση στὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀσφάλειας, δὲν βρισκόταν *εἰς δ σημεῖον διεκτραγωδεῖται ὅτι ὑφίσταται,* ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρά της ἡ Χωροφυλακή, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένες ἐξαιρέσεις, ἀποκάλυψε καὶ συνέλαβε τοὺς δράστες ὅλων τῶν ἐγκληματικῶν ἐνεργειῶν. Συγκρινόμενο τὸ 1926 μὲ τὰ προηγούμενα χρόνια (1923 καὶ 1924) ἐμφάνιζε μεγάλη βελτίωση, παρότι ἐπιβαρυνόταν *ὑπὸ τοῦ στυγεροτέρου καὶ μεγαλυτέρου τῶν ἐγκλημάτων ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ κράτους,* τὴ ληστεία τῆς Πέτρας. *Εἰς ἀντίκρυσμα ὅμως τούτου ὑπῆρχε ἡ ἐξόντωσις ὁλοκλήρων συμμοριῶν ληστῶν καὶ ὁ φόνος πλείστων ἐξ αὐτῶν, ἡ σύλληψις δὲ πάντων σχεδὸν τῶν αὐτουργῶν ἄλλων ἀξιοποίνων πράξεων.* Σύμφωνα μὲ τὰ ἀναλυτικὰ στοιχεῖα ποὺ ἀκολουθοῦν (ἡ ἔκθεση δημοσιεύεται στὴν *Ἤπειρο* σὲ τρεῖς συνέχειες, ἀπὸ 23 μέχρι 25-2-27), κατὰ τὸ 1926 εἶχαν συμβεῖ οἱ ἑξῆς ἐγκληματικὲς πράξεις: α) Κατὰ τῆς ζωῆς 44, β) κατὰ τῆς περιουσίας 39, γ) κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας 1 δ) κατὰ τῆς τιμῆς 3 ε) κατὰ τῆς τιμῆς τοῦ φύλου 4. Σύνολο 91. Ἀπὸ τὴ Χωροφυλακὴ εἶχαν συλληφθεῖ οἱ δράστες τῶν 83 ἐγκληματικῶν πράξεων, καταζητοῦνταν 5 καὶ ἔμειναν ἄγνωστοι 3. Στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Χωροφυλακῆς ἔπρεπε νὰ ὑπολογιστοῦν καί: α) ἡ σύλληψη 575 φυγόδικων β) ἡ σύλληψη 438 φυγόποινων γ) ἡ ἐκτέλεση 82.962 ἐνταλμάτων προσωποκράτησης. Σχολιάζοντας, σὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του, τὴν ἔκθεση τῆς Χωροφυλακῆς (26-2-27) ὁ Γ. Χατζῆς ἐπαινοῦσε τὶς ἐπιτυχίες ποὺ σημείωσε στὸ καταδιωκτικὸ ἔργο καὶ στὶς ἄλλες δραστηριότητές της· θὰ μποροῦσε νὰ διεκδικήσει τὴν ἐπιβράβευση, γιὰ ὅσα ἔπραξε καὶ νὰ θεωρεῖται *ἡ μόνη πραγματικὴ ἀπομένουσα κρατικὴ λυσιτελὴς δύναμις κατὰ τοῦ ληστοῦ καὶ κακοποιοῦ τῆς ὑπαίθρου,* ἂν ἔλειπε τὸ μερίδιο τῆς εὐθύνης ποὺ τῆς ἀναλογοῦσε γιὰ τὴν μὴ ἐξιχνίαση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. *Κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν ἂν εἶχε λείψει τὸ πολυσύνθετον καὶ ἔχον τὴν ἀρχὴν εἰς πόλεις καὶ γραφεῖα τῆς πόλεως ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ἢ ἂν ὁ κ. Γάσπαρης, εὐφυέστερος καὶ ταχύτερος καὶ ὀξύτερος καὶ στοργικώτερος πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς, ἤθελε συλλάβει ἀμέσως ὅσους τοῦ ὑπεδείκνυεν ἡ Κοινὴ Γνώμη ὡς ὑπόπτους, σήμερον ἡ Χωροφυλακὴ μόνον ἐπαίνους θὰ εἰσέπραττε.* Σχολιασμὸς τῆς ἔκθεσης ἀπὸ τὶς ἄλλες γιαννιώ-

τικες ἐφημερίδες δὲν ἔγινε. Μόνο ὁ Φ. Παπαρρούσης μὲ ἄρθρο του στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (29-2-27) συνιστοῦσε στὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν Π. Τσαλδάρη, νὰ ἐξαιρέσει τὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὴ μελετώμενη ἀντικατάσταση τῆς Χωροφυλακῆς ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία πόλεων.

Ο Πέτρος ἔνοιωσε μεγάλη ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν ἀντιδικία τοῦ Χρηστοβασίλη-Χατζῆ. Ἦταν κι οἱ δυό τους σεβαστὰ πρόσωπα στὴν πόλη, πνευματικοὶ ἄνθρωποι μὲ πλούσιο ἔργο, τοὺς ἤθελε νὰ στέκονται ψηλά, νὰ μὴ κατεβαίνουν σὲ ἀντιπαραθέσεις ὕβρεων, διαβάζοντας τὰ ἄρθρα τους ἔνοιωθε νὰ γκρεμίζεται τὸ βάθρο πάνω στὸ ὁποῖο τοὺς εἶχε στήσει. *—Γιατί; γιατί;* μονολογοῦσε κάθε πρωὶ ποὺ διάβαζε στὶς ἐφημερίδες τὶς κατηγόριες ποὺ ἐκτόξευαν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, *δὲν μπορεῖτε νὰ μονιάσετε ἐσεῖς οἱ δυὸ ποὺ ἀνήκετε στὴν ἴδια παράταξη, πῶς ζητᾶτε, κάθε λίγο καὶ λιγάκι, νὰ σταματήσει ὁ Διχασμὸς καὶ νὰ δώσουν τὰ χέρια οἱ ἀντίπαλοι γιὰ νὰ πάει ὁ τόπος μπροστά; Τὰ μεγάλα κεφάλια ἔδειξαν πὼς ἔχουν διάθεση νὰ συνεργαστοῦν, ἔπιασαν τὸ σφυγμὸ τοῦ κόσμου κι ἔκαναν τὴν «οἰκουμενικὴ κυβέρνηση», ἐσεῖς, ἀντὶ νὰ χαίρεστε, ὁρμᾶτε νὰ κατασπαράξετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, σὰν δυὸ θανάσιμοι ἀντίπαλοι. Γιατί;* Μονολογοῦσε κι ἔβαζε ἐρωτηματικὰ ὁ Πέτρος, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ δώσει ἀπάντηση. Ὑποψιαζόταν ὅτι ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀντιβενιζελικῶν σὲ *Λαϊκοὺς* καὶ *Ἐλευθερόφρονες* πρέπει νὰ ἦταν ἡ βασικὴ αἰτία τῆς διένεξης, πάλευαν ποιὸς νὰ πάρει τὴν ἡγεσία τῆς παράταξης, ἔστω καὶ διασπασμένης. Ὁ Χατζῆς πρέπει νὰ ζήλευε τὸ Χρηστοβασίλη, γιατὶ μὲ τὴν ἐκλογή του ὡς βουλευτῆ εἶχε ἀποκτήσει προβάδισμα ἀπέναντί του, ἡ ἐκλογὴ στάθηκε καὶ ἡ ἀφορμὴ γιὰ ν' ἀρχίσει ὁ καυγάς. *Ὄχι ὅμως ἔτσι, ὄχι ἔτσι,* διαλογιζόταν ὁ Πέτρος, *πῶς ἔχετε τὴν ἀξίωση νὰ σᾶς ἀκολουθήσει ὁ κόσμος;* Στὶς μέρες ποὺ ἡ ἀντιπαράθεση εἶχε φτάσει στὸ ἀποκορύφωμά της, σκέφτηκε νὰ πάει νὰ δεῖ καὶ τοὺς δυό, νὰ τοὺς μιλήσει. Ὁ Πέτρος ἔπιανε τὸν παλμὸ τοῦ κόσμου, κι ἔνοιωθε πὼς πολλοὶ διάβαζαν μὲ ἀπληστία τὰ ἄρθρα καὶ τῶν δυό, ὄχι ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ποιὲς ἀπόψεις ἦταν σωστές, ἀλλὰ γιατὶ πρόσφεραν ἄφθονη τροφὴ γιὰ κουτσομπολιὸ καὶ σὲ τέτοιες ἐπιδόσεις τὰ Γιάννινα ἦταν ἀσυναγώνιστα. Δὲν ὑπῆρχε γειτονιά, δὲν ὑπῆρχε μικρὴ ἢ μεγάλη σύναξη, μὲ τρεῖς-τέσσερες γυναικοῦλες στὴν ἀρχή, ὕστερα μὲ εὐρύτερες ὁμάδες στὰ καφενεῖα, στοὺς περίπατους τῆς πλατείας καὶ τὶς κοσμικὲς συγκεντρώσεις, ποὺ νὰ μὴ σχολιάζεται, μὲ τρόπους συχνὰ ἔξω ἀπὸ κάθε λογική, ὅ,τι γινόταν στὴν πόλη καὶ κυρίως ὅσα γράφονταν στὶς ἐφημερίδες. Δὲν προχώρησε στὴν πραγματοποίηση τῆς σκέψης. Φοβήθηκε μὴ ρίξει περισσότερο λάδι στὴ φωτιά, *ἂς τους νὰ ξεθυμάνουν,* σκέφτηκε, *νὰ ἠρεμήσουν, τότε θὰ τοὺς μιλήσω.* Ἀντίθετος μὲ τὴν ἀντιπαράθεση τῶν δυὸ δημοσιογράφων ἦταν καὶ ὁ Δημήτρης, ἀνῆκε στὴν ἀντιβενιζελικὴ παράταξη καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀλληλοτρώγονται δυὸ ἀπὸ τὰ σημαντικότερα στελέχη της,

μὲ ὄνομα καὶ προβολὴ πανελλήνια, τὸ λογοτεχνικό τους ἔργο ἦταν γνωστὸ παντοῦ, τοὺς προσπόριζε κῦρος καὶ τιμές, ἔρχονταν τώρα ὡς δημοσιογράφοι νὰ τὸ ἀμαυρώσουν, δὲν μποροῦσαν νὰ συγκρατήσουν τὸ θυμό τους κι ἄφηναν τὴν πέννα τους νὰ συνθέτει ὀργισμένα ἄρθρα καὶ σχόλια, ἀντλώντας ἔμπνευση ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς χώρους τοῦ ὑποσυνείδητου. —*Ὄχι, δὲν ἔκαναν καλά*, συμπέρανε κι ὁ Δημήτρης, *εἶναι δημόσια πρόσωπα, δὲν μποροῦν νὰ θίγουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, πρέπει κάποιος νὰ τοὺς σταματήσει. —Μόνο ὁ δεσπότης εἶναι σὲ θέση νὰ τοὺς ξαναφέρει στὸ σωστὸ δρόμο, τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν σέβονται κι οἱ δυό, θὰ τὸν ἀκούσουν...*, παρατήρησε ὁ Πέτρος. *Αὐτὸν πρέπει νὰ δῶ*, σκέφτηκε, *κι ὄχι τοὺς ἄλλους...*

Ὁ Καρβούνης βρισκόταν ἀκόμα στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἄγνωστο πότε θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ πάει στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἔπρεπε νὰ περιμένουν. Τέτοιες παραινέσεις ἔκανε κάθε μέρα στὸ μαγαζὶ ὁ Πέτρος στὸ Γιάγκο, ὁ δεύτερος ἔδειχνε ἀνυπόμονος, ὁ ἴδιος ἤξερε νὰ λογικεύεται, εἶχε ἐπηρεασθεῖ ὅμως ἀπὸ τὴ στάση τῆς γυναίκας του, ἐκείνης ἡ φαντασία ἔτρεχε ἀχαλίνωτη, συμπεριφερόταν σὰν ἡ Ἀνατολία νὰ ἦταν κοντὰ στὰ Γιάννινα, καὶ μποροῦσε μ' ἕνα δρασκέλισμα νὰ φτάσει ἐκεῖ νὰ σφίξει τὴ Θεώνη στὴν ἀγκαλιά της. Ἐξουδετέρωνε τὸ χρόνο, ἐκμηδένιζε τὶς ἀποστάσεις, *κάν'την νὰ λογικευτεῖ* παρατηροῦσε ὁ Πέτρος, ὅταν ὁ Γιάγκος ἐξομολογόταν τὶς ἀνησυχίες του, *πρόσεξέ την, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ κατρακυλήσει πάλι καὶ θὰ τρέχουμε στὶς κλινικὲς τῆς Ἀθήνας*. Τὸ κακὸ ἦταν πὼς ἡ Φωτεινὴ δὲν ἔδειχνε τὴν ἴδια ἐμπιστοσύνη στὸ Γιάγκο, ὅπως πρῶτα, ὑποψιαζόταν πὼς τὶς ἔκρυβε εἰδήσεις. Μόνο στὴ Φιλίτσα εἶχε στηρίξει τώρα τὶς ἐλπίδες της, αὐτὴ τὴν πίστευε. —*Ἐσὺ κόρη μου, μόλις μάθεις τὸ καλὸ μαντάτο θάρθεις νὰ μοῦ τὸ πεῖς, δὲν θάρθεις;* ἔλεγε στὴ Φιλίτσα καὶ τὴν κοιτοῦσε μὲ ἀγωνία στὰ μάτια. —*Θὰ πετάξω, μητέρα, γιὰ νὰ σοῦ τὸ προφτάσω*, ἀπαντοῦσε ἐκείνη κι ἔπεφτε στὴν ἀγκαλιά της.

Στὶς ἀρχὲς Μαρτίου ἕνα βράδυ ἔφτασαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου ὁ Θεολόγος Θερειανὸς μὲ τὴ γυναίκα του τὴν Ἀλεξάνδρα. Τὰ πρόσωπά τους ἔλαμπαν ἀπὸ χαρά. Εἶχαν καιρὸ ν' ἀνταμώσουν οἱ δυὸ οἰκογένειες γιαυτὸ κι ἦταν ἀμοιβαία ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία τους. —*Δὲν ἤρθατε μόνο νὰ μᾶς δεῖτε*, παρατήρησε ὁ Πέτρος, *χαρά μας νὰ σᾶς ἔχουμε κοντά μας, κάτι ἄλλο ὅμως σᾶς ἔφερε ἐδῶ ἀπόψε, τὸ εἶδα στὰ πρόσωπά σας, μόλις μπήκατε... —Ἔχεις δίκιο κὺρ Πέτρο*, τὸν πρόλαβε ὁ Θερειανός, *δὲν εἴμαστε μόνο χαρούμενοι ἐγὼ κι ἡ Ἀλεξάνδρα, εἴμαστε κι εὐτυχισμένοι... —Ἐγὼ κάτι μαντεύω*, μπῆκε στὴ συζήτηση ἡ Λευκή, *εἶδα τὴν ἔκφραση τῆς Ἀλεξάνδρας καὶ κατάλαβα. Θὰ γίνει μητέρα... —Αὐτὸ εἶναι*, φώναξε ἡ Ἀλεξάνδρα, κι ὁ παλμὸς τῆς φωνῆς της ἔδειχνε ὅλο τὸν πλοῦτο τῶν συναισθημάτων ποὺ εἶχαν φωλιάσει στὴν καρδιά της, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ γιατρὸς τὴ βεβαίωσε πὼς ἦταν ἔγκυος. Δὲν ἦταν μόνο τὰ συναισθήματα

ποὺ νοιώθει κάθε γυναίκα ὅταν μαθαίνει πὼς θὰ γίνει μητέρα -ἀπὸ τὸν πρῶτο της ἄντρα δὲν εἶχε παιδιὰ- ἦταν καὶ ἡ ἱκανοποίηση γιατὶ θὰ χάριζε στὸν ἄντρα της τὴ χαρὰ τῆς πατρότητας, θὰ τὸν ἔκανε νὰ ξαναζήσει στιγμὲς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας, τοῦ τὶς εἶχαν στερήσει οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸ σφαγιασμὸ τῆς γυναίκας του καὶ τῶν παιδιῶν του, στὶς τραγικὲς μέρες τῆς μεγάλης καταστροφῆς. Ἡ Ἀλεξάνδρα, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τοῦ γάμου της, εἶχε καταλάβει τὸν καϋμὸ τοῦ ἄντρα της, τὸν πόνο ποὺ ἀνάβλυζε ἀπὸ τὴν καρδιά του γιὰ τὸ χαμὸ τῆς οἰκογένειας κι εὐχόταν νὰ βοηθήσει ὁ θεὸς νὰ τῆς χαρίσει τὸ γρηγορότερο ἕνα παιδί. Ἡ εὐχὴ ἔπιασε. Ὁ χρόνος ξέρει νὰ ἐπουλώνει τὶς πληγές, χρειάζεται καὶ ἡ πίστη, ἀκόμα καὶ ἡ τύχη. Ὁ θεὸς ἔφερε νὰ συναντηθοῦν στὸ δρόμο τῆς ζωῆς τους ὁ Γιάγκος καὶ ὁ Θερειανὸς μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου Κωστίδη καὶ ν' ἀλλάξει ἡ μοίρα τοῦ Θεολόγου καὶ τῆς Ἀλεξάνδρας. Ἡ Φιλίτσα θὰ μιλοῦσε στοὺς δικούς της γιὰ τὸ εὐτυχὲς γεγονός, καὶ κάποια μέρα οἱ τρεῖς οἰκογένειες, θὰ τὸ γιόρταζαν στὴν Καλούτσιανη, στὸ σπίτι τοῦ Θερειανοῦ.

Ἡ ὑγεία τοῦ Πέτρου βρισκόταν σὲ καλὴ κατάσταση, ἐξάλλου, μετὰ τὴν ἐγχείρηση, ποτὲ δὲν ἔκανε παραβάσεις στὴ δίαιτα ποὺ εἶχε καθορίσει ὁ Δημήτρης. Ἡ ζωή του ἄρχισε νὰ διακινεῖται στὰ γνωστὰ πλαίσια, ἀρκετὲς ὧρες στο μαγαζί, λίγο στὸ καφενεῖο, στοῦ *Ἀβέρωφ* σύχναζε, σύντομες ἐξορμήσεις στὴν Καλούτσιανη, ὄχι τόσο γιὰ νὰ ἐλέγξει τὴν τιμιότητα τοῦ Θεριανοῦ, γιὰ τὸν Πέτρο ἦταν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πάνω ἀπὸ κάθε ὑποψία, ὅσο γιὰ νὰ μάθει νέα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς Ἀλεξάνδρας. Τὶς περισσότερες ὧρες τὶς περνοῦσε στὸ σπίτι, στὸ μαγαζὶ κουραζόταν κι ὁ γιατρὸς τῆς συνέστησε προσοχή. Τὴν ἀγαποῦσε πολὺ αὐτὴ τὴ γυναίκα ὁ Πέτρος, τὴ θαύμαζε γιὰ τὸ χαρακτῆρα, τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀφοσίωση στὸν ἄντρα της· κουμπάρος θὰ γινόταν καὶ στὸ παιδί τους, αὐτὸς στεφάνωσε, αὐτὸς καὶ θὰ βάφτιζε. Τὴν οἰκογένεια τοῦ Θεριανοῦ, ὅπως καὶ τοῦ Γιάγκου, τὶς θεωροῦσε προεκτάσεις τῆς δικῆς του, ὄχι ἀπὸ τάση νὰ συμπεριφέρεται σ' αὐτὲς σὰν ἐξαρτήματα γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του, ἀλλὰ ἀπὸ βαθειὰ ἐκτίμηση πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴ μοίρα τους, ἀπὸ ἀνοιχτὴ καρδιὰ νὰ ἀγκαλιάζει ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερους δυστυχισμένους καὶ νὰ τοὺς βοηθάει, ὅπως ἔκανε μὲ τὰ ἴδια τὰ παιδιά του, γιὰ νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους.

Στὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Μαρτίου, δέχτηκε στὸ κεντρικὸ μαγαζὶ μιὰν ἀνεπάντεχη ἐπίσκεψη. Ἦρθε νὰ τὸν δεῖ ὁ Σαμπεθάϊ Καμπιλῆς, ἀπὸ τὰ ἡγετικὰ στελέχη τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητας, χρόνια διετέλεσε καὶ πρόεδρός της. Πρόεδρος ἦταν καὶ στὰ μαῦρα χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, ἀπὸ λανθασμένους ὑπολογισμούς, ἔγινε ἄθελά του αἴτιος νὰ σφαγιασθεῖ ἡ ἑβραϊκὴ κοινότητα στὰ κρεματόρια τοῦ Χίτλερ. Γνωρίζονταν ἀπὸ καιρό, ἡ μικρὴ κοινωνία τῆς πόλης, ἔδινε τότε εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμα καὶ μεταξὺ τῶν ἀλλόθρησκων, κυρίως στὶς μέρες μεγάλων

θρησκευτικῶν ἑορτῶν. Ἕλληνες καὶ Ἑβραῖοι ἀντάλλασσαν ἐπισκέψεις καὶ εὐχές, ἀκόμα καὶ δῶρα, ὅταν οἱ γνωριμίες ἦταν στενότερες. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τὴ μουσουλμανικὴ κοινότητα, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, τότε ποὺ οἱ Τοῦρκοι ἦταν πολλοὶ στὰ Γιάννινα. Μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους στὴν Τουρκία, οἱ ἐπαφὲς ἀνάμεσα στοὺς μουσουλμάνους ποὺ ἔμειναν καὶ τοὺς Ἕλληνες ἦταν ἐλάχιστες, οἱ πρῶτοι εἶχαν χαρακτηριστεῖ Ἀλβανοὶ γιὰ νὰ παραμείνουν, οἱ Γιαννιῶτες πίστευαν πὼς ἐξαιτίας τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ, ἦταν ἐχθρικοὶ ἀπέναντί τους, διέκοψαν ἔτσι τὶς ἐπισκέψεις στὰ μουσουλμανικὰ σπίτια, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστους. Μόνο ἡ οἰκογένεια τοῦ μουφτῆ παρέμεινε σεβαστὴ ἀπ' ὅλους τοὺς Γιαννιῶτες, ἐξάλλου ποτὲ δὲν τὸν λογάριασαν γιὰ Ἀλβανό.

Τὸν Σαμπεθάϊ Καμπιλῆ ὁ Πέτρος τὸν εἶχε συναντήσει μερικὲς φορὲς καὶ στὸ τραπεζικὸ γραφεῖο τοῦ φίλου του Ἀβραάμ, ἦταν ἰσχυρὸς οἰκονομικὸς παράγοντας τῆς πόλης ὁ Καμπιλῆς καὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὶς συμβουλὲς καὶ ἀπὸ τὶς τραπεζικὲς δραστηριότητες τοῦ Ἀβραάμ. Δὲν τοῦ ἦταν, λοιπόν, ἄγνωστος, ἀποροῦσε μόνο τὶ γύρευε στὸ μαγαζί του, πρώτη φορὰ ἐρχόταν. Τὶς ἀπορίες τὶς ἔλυσε γρήγορα ὁ ἐπισκέπτης του. *Ὁ Ἐμπορικὸς σύλλογος*, στὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ ὁποίου ἦταν κι ὁ Καμπιλῆς (στὴν πραγματικότητα οἱ ἑβραῖοι ρύθμισαν τὴ σύνθεση τοῦ συμβουλίου τοῦ *Συλλόγου* κατὰ τὶς τελευταῖες ἐκλογές, εἶχαν τὴν πλειοψηφία τῶν ψηφοφόρων, ἀλλὰ δὲν θέλησαν νὰ τὴν ἐκμεταλλευτοῦν, μόνο τρία μέλη ἐξέλεξαν γιὰ νὰ ἐκπροσωπεῖται ἡ ἑβραϊκὴ κοινότητα), ζητοῦσε τὴ συνεργασία τοῦ Πέτρου Κωστίδη ὡς οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ παράγοντα τῆς πόλης, γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἡ ἐπέλαση τῶν ἐφοριακῶν ἀρχῶν ἐναντίον τῶν ἐμπόρων. *—Τὸ ἴδιο θὰ γίνει καὶ μὲ τοὺς ἐπαγγελματίες, μὴν ἀμφιβάλλεις κ. Κωστίδη*, πρόσθεσε μὲ νόημα ὁ Καμπιλῆς γιὰ νὰ τὸν προϊδεάσει εὐνοϊκὰ ἀπέναντι στὰ αἰτήματα τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου. *—Νὰ βοηθήσω*, ἀπάντησε ὁ Πέτρος, *μὲ κάποια ἀμηχανία, ἀλλὰ πῶς; Δὲν ἀνήκω κὰν στὴ διοίκηση τῶν ἐπαγγελματιῶν, γιὰ νὰ τοὺς ἐκπροσωπήσω... —Δὲν χρειάζεται*, ἀντέτεινε ὁ Καμπελῆς, *στὴ γενικὴ συνέλευση ποὺ θὰ κάνουν οἱ ἔμποροι, οἱ ἐπαγγελματίες θὰ στείλουν τὸν ἐκπρόσωπό τους. Ἐμεῖς σὲ θέλουμε ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ εὐρύτερου κοινωνικοῦ συνόλου, ἔχεις μεγάλη πεῖρα, ὁ ἐμπορικὸς κόσμος κι ὅλοι οἱ Γιαννιῶτες σὲ ἐκτιμοῦν, θ' ἀκούσουμε μὲ σεβασμὸ τὴ γνώμη σου, θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ χαράξουμε σωστὴ γραμμὴ στὴ δύσκολη ἀντιπαράθεσή μας μὲ τὶς ἐφοριακὲς ἀρχές. Λένε πὼς ὁ ἔφορος φεύγει κι ἔρχεται νέος, φοβᾶμαι πὼς τὶς ἴδιες ἀποφάσεις θὰ πάρει κι αὐτός, οἱ ἐντολὲς ἔρχονται ἀπὸ τὸν Καφαντάρη, δὲν μποροῦν νὰ τὶς ἀγνοήσουν. Μάταιο ἀγῶνα κάνουμε, τὸν ἀρχίσαμε ὅμως καὶ πρέπει νὰ τὸν συνεχίσουμε...*

Ὁ Πέτρος πῆγε στὴ σύσκεψη τῶν ἐμπόρων, ἄκουσε τὶς ἀπόψεις τους, ὁ καθένας ὑποστήριζε τὸ δικό του, ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν φορτισμένη μὲ ἔντονες ἀντιδράσεις ἐναντίον τῶν κυβερνητικῶν μέτρων, ἀρκετοὶ ζητοῦσαν τὸ

κλείσιμο τῶν καταστημάτων ἐπ' ἀόριστον. Κάποια στιγμὴ πῆρε τὸ λόγο κι αὐτός. Μίλησε ἀργά, σὲ χαμηλοὺς τόνους στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ ἠρεμήσουν πρῶτα τὰ πνεύματα, παραδέχτηκε ὅτι τὰ κυβερνητικὰ μέτρα σήμαιναν σοβαρὴ ἐπιβάρυνση γιὰ τοὺς ἔμπορους καὶ τοὺς ἐπαγγελματίες, συνέστησε ὅμως σ' ὅλους ν' ἀναλογιστοῦν καὶ τὴ δεινὴ θέση τοῦ κράτους, ἄδεια ἦταν τὰ ταμεῖα του, μὲ τί χρήματα θὰ πλήρωνε ὑπαλλήλους, πῶς θὰ ἐκτελοῦσε ἔργα, μεγάλες ἀξιώσεις σ' αὐτά, καὶ μὲ τὸ δίκιο τους, εἶχαν καὶ οἱ Ἠπειρῶτες. *—Νὰ τὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς καταχραστές*, ἀντέτεινε κάποιος, καὶ συμφώνησαν ἀρκετοὶ μαζί του, *νὰ κρεμάσουν ὅσους κλέβουν τὸ δημόσιο, ἐκεῖ βρίσκεται τὸ κακό... —Δὲ φτάνει μόνο τὸ σταμάτημα τῶν καταχρήσεων γιὰ νὰ γεμίσουν τὰ ταμεῖα, χρειάζεται καὶ ἡ συνεισφορὰ ὅλων μας. Δὲν ἄκουσα κανένα νὰ μιλάει γιὰ τὴν ἀνάγκη πληρωμῆς φόρων, οὔτε γιὰ προσφορὲς πλουσίων γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν πτωχῶν, ἢ δὲν ὑπάρχουν πλούσιοι στὰ Γιάννινα; Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶναι ἡ καταβολὴ φόρων μεγαλύτερων ἀπὸ τὸ παρελθόν, μὲ δίκαιη κατανομή. Ν' ἀντιταχτοῦμε στὴν ἀπαίτηση ὑπέρογκης φορολογίας, ἀλλὰ νὰ συμφωνήσουμε σὲ μιὰ λογικὴ αὔξησή της, ἀλλοιῶς δὲ θὰ βροῦμε ἄκρη...* Ἡ γνώμη του, παρόλο ποὺ στὴν ἀρχὴ καταπολεμήθηκε ἀπὸ πολλούς, στὸ τέλος ἔγινε ἀποδεκτὴ μὲ κάποιες ἐπιφυλάξεις...

Φεύγοντας ὁ Πέτρος ἀπὸ τὴ συγκέντρωση τῶν ἐμπόρων, συναντήθηκε μὲ τὸ διάκο καὶ ἱεροκήρυκα τῆς μητρόπολης Γρηγόριο Μαρκόπουλο, ἀργότερα ἐπίσκοπο Δαφνουσίας στὴν Πόλη (στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια διεκδίκησε καὶ τὸ θρόνο τῆς μητρόπολης Ἰωαννίνων, ὅταν χήρεψε, χωρὶς ἐπιτυχία). Ἐκτιμοῦσε τὸ διάκο γιὰ τὴν παράδοση τῆς οἰκογενείας, τὸ καλὸ κήρυγμά του καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη του. Τοῦ ζήτησε πληροφορίες γιὰ τὸ δεσπότη, ἤθελε νὰ τὸν δεῖ. *—Εἶναι ἀδιάθετος*, ἀπάντησε ὁ διάκος, *ἄκεφος, δὲν ἔχει ὄρεξη γιὰ τίποτα, ἐσᾶς ὅμως κ. Κωστίδη θὰ σᾶς ἔβλεπε μ' εὐχαρίστηση. Θέλετε νὰ τὸν εἰδοποιήσω νὰ σᾶς ὁρίσει ἐπίσκεψη;.. —Ὄχι, ὄχι*, ἀντέτεινε ὁ Πέτρος, *ἐγὼ θέλω νὰ μιλήσω μὲ τὸ δεσπότη ὅταν εἶναι κεφάτος, ὄχι τώρα, ἀλήθεια, τί εἴδους ἀδιαθεσία ἔχει; —Κρυολόγησε πάλι*, ἀπάντησε στενοχωρημένος ὁ διάκος, *βήχει, τὰ πλεμόνια του εἶναι ἀδύνατα, μᾶς φοβίζει στιγμές, στιγμές...* Δὲν θέλησε νὰ πεῖ περισσότερα, ὁ Πέτρος ὅμως κατάλαβε πὼς ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας τοῦ δεσπότη δὲν ἦταν καλή. *—Δὲν προσέχει καθόλου τὸν ἑαυτό του ὁ εὐλογημένος*, μουρμούρισε ὁ Πέτρος, πηγαίνοντας γιὰ τὸ σπίτι του, *θὰ πάθει μεγάλο κακὸ ἔτσι ποὺ πάει, ὁ Θεὸς ἂς τὸν βοηθήσει...*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΛΗΓΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ΑΙΜΟΡΡΟΕΙ...

Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, καθὼς οἱ ἀνακρίσεις χρόνιζαν, ἔγινε γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ γιὰ ὅλη τὴν Ἤπειρο χρόνια ἀνοιχτὴ πληγή, ἀνασταλτικὴ πολλῶν δραστηριοτήτων, συνδεόμενων μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἠθικὴ τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας. Ὅλα μποροῦσαν νὰ παρεξηγηθοῦν καὶ νὰ γίνουν ἀντικείμενο σχολίων, φημῶν καὶ διαδόσεων ἢ ἄρθρα ἐφημερίδων. *Ἂς εἶναι καλὰ οἱ Ρετζαῖοι,* ψιθύριζαν πολλοί, ὅταν ἔβλεπαν ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἡ φήμη ἔφερε ὡς προστατευόμενους τῶν ληστῶν, νὰ καταπιάνονται μὲ ἐπιχειρήσεις, ἀκόμα κι ἕνα μικρὸ μαγαζάκι νάνοιγαν δὲ θὰ ἔμεινε ἀπαρατήρητη ἡ ἐνασχόλησή τους. Τὰ τέλματα δημιουργοῦν πάντοτε νοσηρὲς καταστάσεις. Οἱ ἀνακρίσεις γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐγκλήματος εἶχαν ἀποτελματωθεῖ, ἦταν ἐπόμενο καὶ οἱ παρενέργειες νὰ εἶναι νοσηρές.

Σὲ κάποιο Χαρίλαο Στεργίου, γνωστὸ ἢ συγγενὴ τῶν Ρετζαίων, ἐκτοπισμένο, δόθηκε ἄδεια ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, νὰ γυρίσει στὰ Γιάννινα, γιὰ τακτοποίηση ὑποθέσεών του. Ἀνταπόκριση δημοσιευμένη σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα (τὴν *Ἑλληνική,* 31-1-27, μὲ τίτλο: *Οἱ Ρετζαῖοι ἐπικοινωνοῦν ἐλευθέρως*), τὸν ἔφερε ὡς κομιστὴ ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Ρετζαίους. Ἡ ἐπιστολή ὅμως, ποὺ κατασχέθηκε ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο Φιλιππιάδας, κατὰ τὸν ἴδιο τὸ Χ. Στεργίου (*Ἤπειρος,* 7-2-27), ἀπευθυνόταν πρὸς τὸ Φώτιο Ρέτζο, τὸν ὁποῖο ἤθελε νὰ συναντήσει γιὰ νὰ τοῦ ἐκθέσει ὅσα τοῦ εἶχε πεῖ ὁ ἀδερφός του Κων. Ρέτζιος, ἐκτοπισμένος κι αὐτὸς στὴν Ἀθήνα. Γύρω ἀπὸ τὴν ἄδεια Στεργίου, γιὰ τὴν ὁποία κατακρινόταν ὁ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν Π. Τσαλδάρης, δημιουργήθηκε ὁλόκληρη φιλολογία ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλοι ὑποστήριζαν τὴν ἐκδοχὴ ποὺ ὁ ἴδιος ἐξέθετε στὴν *Ἤπειρο* κι ἄλλοι, ὅπως ὁ Φίλ. Παπαρρούσης (*Ἀγροτικὴ ἠχώ,* 2-3-27) ἐπέμειναν, ὅτι πράγματι ὁ Στεργίου πῆρε ἄδεια ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν γιὰ νὰ συναντήσει τοὺς Ρετζαίους. *Ὁ Χαρίλαος Στεργίου* - ἔγραφε ὁ Παπαρρούσης- *πρὸς τὸν ὁποῖο ὁ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν ἔδωσε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας του εἰς τὴν Ἤπειρον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συναντήσῃ τοὺς Ρετζαίους, πρὸς ἐξακρίβωσιν ὡρισμένων στοιχείων διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, τυγχάνει παλαιὸς σύντροφος τῶν Ρετζαίων καὶ συνεπῶς λίαν κατάλληλος διὰ μίαν τοιαύτην ἀποστολὴν ἔστω καὶ ἐμπιστευτικήν, διότι φρονοῦμεν ἀκραδάντως ὅτι ὁ κ. Χαρ. Στεργίου δὲν εἶχεν ἐπίσημον ἐντολὴν νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν*

Ρετζαίων, ὥστε νὰ ζητήσωμεν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Τουναντίον μάλιστα, ὁ κ. ὑπουργὸς θὰ ἦτο ἄξιος πολλῶν συγχαρητηρίων, ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ ἐπέμβῃ μὲ τόσην πρακτικότητα, ἀφοῦ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τύπων εἰς οὐδὲν κατέληξεν ἀποτέλεσμα. Καὶ ὅταν ἡ ἐξόντωσις τῶν ἄλλων ληστῶν ἀνετίθετο εἰς ἀμνηστευθέντας ληστὰς δὲν ἠκούσαμεν τότε διαμαρτυρίας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κινήσωμεν πάντα λίθον διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, ἥτις ἐξέθετε σοβαρῶς τὴν κρατικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἔθιγε σοβαρῶς τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἀποτελούντων τὸ σῶμα τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων.

Τὴν ἴδια ἄποψη, ὅτι ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ δοθεῖ ἄδεια στὸ Χαρ. Στεργίου γιὰ νὰ ὑποδείξει τὸ κρησφύγετο τῶν Ρετζαίων, εἶχε κι ὁ Χρηστοβασίλης, ἀποκάλυπτε μάλιστα καὶ λεπτομέρειες τοῦ θέματος. Στὸν Π. Τσαλδάρη -ἔγραφε- παρουσιάστηκε ἔγκριτος Ἠπειρώτης τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅτι ὁ ἐκτοπισμένος Χαρ. Στεργίου, ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία, ἐγκαταστημένος ὡς παντοπώλης, στὴ Μπάγια τοῦ Ζαγοριοῦ, πρώην ληστοφυγόδικος ἀμνηστευμένος, ὑποσχόταν πὼς ἂν τοῦ ἔδιναν δεκαπενθήμερη ἄδεια θὰ μποροῦσε, μεταβαίνοντας στὴ Μπάγια, νὰ καταδώσει τὸ κρησφύγετο τῶν Ρετζαίων. Ὁ Τσαλδάρης, μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια δήλωση, ποὺ καὶ ἕνα στὰ ἑκατὸ ἂν ἦταν ἀληθινή, θὰ πρόσφερνε πολλὰ στὴν ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου, δὲν δίστασε νὰ δώσει τὴ δεκαπενθήμερη ἄδεια. Τὴν ὀρθὴ αὐτὴ ἄποψη -συνέχιζε ὁ Χρηστοβασίλης- ὁ βενιζελικὸς τύπος τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν Γιαννίνων, πίστεψε πὼς θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσει γιὰ νὰ βλάψει τὸν Τσαλδάρη, ἀρχηγὸ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* κι ἄρχισε τὴν ἀρθρογραφία ἐναντίον του. Ἀλλὰ εἶναι πρῶτος ὁ Χαρ. Στεργίου -ρωτοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης- ποὺ πῆρε τέτοιου εἴδους ἄδεια γιὰ νὰ γυρίσει στὸ σπίτι του; Παρόμοιες ἄδειες εἶχαν δοθεῖ κι ἀπὸ προηγούμενους ὑπουργούς, μὲ τὴν παρέμβαση μάλιστα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς *Δημοκρατικῆς ἕνωσης* Ἀλ. Παπαναστασίου, *κατ' ἀπαίτησιν τοῦ τότε βουλευτοῦ κ. Γ. Καγιᾶ.* Ὁ Χρηστοβασίλης ἀνέφερε τὰ ὀνόματά τους γιὰ νὰ προσθέσει πὼς οἱ βενιζελικὲς ἐφημερίδες ποὺ τόσο κατηγοροῦσαν τώρα τὸν Π. Τσαλδάρη, ξέχασαν πὼς ὁ Χ. Στεργίου, ἦταν κάποτε *στύλος τοῦ βενιζελισμοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φιλιατῶν*, ὅπου βρισκόταν, γιατὶ δὲ μποροῦσε νὰ μείνει στὴν Ἀκαρνανία, ἐξαιτίας τῶν ἐνταλμάτων ποὺ εἶχαν ἐκδοθεῖ ἐναντίον του. Περιερχόταν τὰ χωριὰ ἔνοπλος *καὶ ἐκήρυσσε, ὡς οἱ Ρετζαῖοι, ὅτι ὅποιος δὲν ψηφίσει τοὺς βενιζελικοὺς θὰ ἴδῃ τὸ σπίτι του καμμένο, τὴν περιουσίαν του ληστευομένην καὶ τὸν ἑαυτόν του εἰς κίνδυνον.* Κι ὅταν ὁ ἴδιος, ὡς πολιτευτὴς Φιλιατῶν, διαμαρτυρήθηκε στὸν εἰσαγγελέα τῆς περιοχῆς γιὰ *τὰς ληστοπολιτικὰς πράξεις τοῦ ἐγκληματίου Χαρ. Στεργίου*, ἄκουγε ἔκπληκτος τὸν εἰσαγγελέα νὰ τοῦ ἀπαντᾶ, ὅτι ὁ Στεργίου βρισκόταν στοὺς Φιλιάτες μὲ ἄδεια τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου, *ἢ μᾶλλον αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως δι' ὑψηλοὺς σκοπούς.* Ἂν τὰ γνώριζαν αὐτὰ οἱ βενιζελικὲς ἐφημερίδες -κατέληγε ὁ Χρη-

στοβασίλης- σίγουρα δὲ θὰ μιλοῦσαν καθόλου γιὰ τὸ Στεργίου. Στὸ τέλος-τέλος -πρόσθετε- τὶ κακὸ προέκυψε ἀπὸ τὴν δεκαπενθήμερη ἄδεια τοῦ ἐκτοπισμένου Στεργίου, ποὺ ὑποχρέωσε τὸν εἰσαγγελέα νὰ διατάξει τὴ σύλληψη καὶ φυλάκισή του; *Καὶ ἂν ὁ ἐκτοπισθεὶς οὗτος Χ. Στεργίου ἐγνώριζεν ὄντως τὸ κρησφύγετον τῶν Ρετζαίων καὶ εἶχε τὴν εἰλικρινῆ πρόθεσιν νὰ καταδώσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς ἀρχάς, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ ὑποτεθεῖ, ὅτι ἡ εἰλικρινὴς αὕτης πρόθεσις ἐματαιώθη διὰ τῆς ἀσκόπου ἐπεμβάσεως τοῦ βενιζελικοῦ τύπου καὶ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς Ἰωαννίνων;* (*Ἐλευθερία*, 7-3-1927). Ἔντονα σχολίασε τὴ σύλληψη τοῦ Στεργίου καὶ ἡ *Ἤπειρος* ἐπιτιμώντας τὸν ἀνακριτή, ὁ ὁποῖος εἶχε ὑποχρέωση πρὶν διατάξει τὴ σύλληψη, νὰ ἐπικοινωνήσει μὲ τὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν Π. Τσαλδάρη γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Στεργίου, ὅτι δηλαδὴ τοῦ εἶχε δοθεῖ 15/ήμερος ἄδεια γιὰ εἰδικὸ σκοπό.

Τὸ τελευταῖο ἐρώτημα τοῦ Χρηστοβασίλη ἀφήνει πολλοὺς ὑπαινιγμούς, στοὺς ὁποίους δὲ δόθηκαν ἐπαρκεῖς ἐξηγήσεις. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ὅλη ὑπόθεση, μὲ τὶς πολιτικὲς ἐπεμβάσεις καὶ τὴν ἀρθρογραφία τοῦ τύπου δὲν κατέληξε σὲ ἀποτέλεσμα -ἐξάλλου ἦταν ἀπίθανο νὰ ἐγκλωβιστοῦν οἱ Ρετζαῖοι καὶ νὰ γίνουν εὔκολη λεία τῆς κατάδοσης τοῦ Στεργίου, ἂν τελικὰ εἶχε τέτοια πρόθεση- δυὸ συμπεράσματα ἐξάγονται εὔκολα: α) Ἡ πολεμικὴ τῶν ἐφημερίδων κατὰ τοῦ Στεργίου, ὑποκρύπτει φόβους κάποιων παραγόντων γιὰ ἀποκάλυψη στοιχείων ποὺ δὲν ἤθελαν νάρθουν στὴ δημοσιότητα. Τέτοιες προσπάθειες νὰ μὴ μαθευτεῖ ἡ ἀλήθεια θὰ συνεχιστοῦν καὶ στὸ μέλλον. Ὁ ψευτολοχίας τοῦ *Ἀκραίου*, ἦταν μιὰ πρόσφατη ἔνδειξη. β) Ἐπιβεβαιώθηκε ὅ,τι σὲ προηγούμενες σελίδες ὑποστηρίξαμε: Ὅλοι τὴν ἤθελαν τὴν «οἰκουμενικὴ κυβέρνηση», μὲ τὴν προϋπόθεση νὰ ἐξυπηρετεῖ μόνο τὸ κόμμα τους. Ὁ βενιζελικὸς τύπος κατέκρινε κάθε ἐνέργεια τῶν ἀντιβενιζελικῶν ὑπουργῶν, τὸ ἴδιο συνέβαινε κι ἀπὸ τὴν ἀντίπερα ὄχθη. Ὁ Διχασμὸς ἐξακολουθοῦσε τὸ φθοροποιὸ ἔργο του...

Τὴ φιλολογία γύρω ἀπὸ τὸ Στεργίου διέκοψε προσωρινὰ ἕνα γεγονὸς ποὺ τὶς πρῶτες μέρες προξένησε ὄχι μόνο κατάπληξη, ἀλλὰ καὶ φόβο, μιὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα φυγάδευσης κρατουμένων, ὅπως ἐμφανίστηκε, πιστοποιοῦσε ὅτι οἱ δυνάμεις, οἱ συνεργαζόμενες μὲ τοὺς Ρετζαίους ἐξακολουθοῦσαν νὰ δροῦν ἀνεμπόδιστες. Τὶ εἶχε συμβεῖ; Στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου ὁ νέος ἀνακριτὴς Ἀργυράκης, ἀφοῦ ὁλοκλήρωσε τὴν ἀνάκριση ὑπέβαλε τὸ γενικὸ πόρισμα γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Οἱ λεπτομέρειές του θὰ γίνονταν γνωστὲς ἀργότερα. Οἱ ἐφημερίδες, πρὸς τὸ παρόν, σημείωναν ὅτι: *τὸ πόρισμα, πολυσέλιδον καὶ ὀγκῶδες, ἀποτελοῦν τόμον ὁλόκληρον δικογραφιῶν, συνεχίζει (:) τὰ περιστατικά, ὅσα ἡ ἀνάκρισις ἠδυνήθη νὰ συγκομίσῃ, ὡς στοιχεῖα ἔχοντα ἀξίαν ἀποδεικτικῆς ἐρεύνης, διὰ τοὺς ἐνόχους ἢ συνεργοὺς καί, μετὰ τὰ διαπραχθέντα ἐξ ἀρχῆς ἀθεράπευτα ἀνακριτικὰ ἢ καταδιωκτικὰ λάθη, συλλέγει ὅσα ἠδυνήθη μία ἀφωσιωμένη, ἐπιμελὴς καὶ*

ἔμπειρος ἀνακριτικὴ νοημοσύνη τοῦ κ. Ἀργυράκη νὰ περισώσῃ καὶ ταξινομήσῃ (*Ἤπειρος*, 4-2-27). *Ἐνῶ λοιπὸν* -κατὰ τὶς ἐφημερίδες- *ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐναγωνίως περιμένει ἀπὸ μηνῶν τώρα οἱονδήποτε φῶς διὰ τὸ μυστηριῶδες καὶ στυγερὸν ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ἐνῶ περιμένει τὴν σύλληψιν τῶν δραστῶν, ἢ οἱανδήποτε τέλος δίκην ἵνα διαφωτισθῇ*, νέο γεγονὸς συνέβη στὶς 6 Φεβρουαρίου, ποὺ ἀποδείκνυε πὼς *ἡ σπεῖρα* ἡ ὁποία ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὶς φυλακές, δροῦσε ἀνενόχλητη μὲ ἐπιδίωξη νὰ μὴ μείνει στὸ τέλος κανένας ἔνοχος στὰ χέρια τῆς Δικαιοσύνης. Κατὰ τὶς πρῶτες πληροφορίες τὴν Κυριακή, 6 Φεβρουαρίου, παρουσιάστηκε στὶς φυλακὲς Ἀκραίου, μὲ φύλλο πορείας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, κανονικὰ θεωρημένο, ὁ λοχίας Μάρκος Μαρκόπουλος, γιὰ ν' ἀναλάβει ὑπηρεσία. Ἀπὸ κάποια ἀντικανονικότητα στὸ φύλλο πορείας ὁ διευθυντὴς τῶν φυλακῶν ἔδειξε δυσπιστία γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ λοχία, ποὺ ἔγινε ἐντονότερη ὅταν αὐτὸς ζήτησε νὰ δεῖ τὸ Μερεμέτη, ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς αὐτουργοὺς τοῦ ἐγκλήματος, γιὰ νὰ τοῦ φέρει τάχα χαιρετίσματα ἀπὸ φυλακισμένους τῆς Ἀκροναυπλίας. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε διαταγὴ τοῦ ὑπουργείου γιὰ τοποθέτηση τοῦ Μαρκοπούλου στὶς φυλακές, ὁ διευθυντὴς διέταξε τὴ σύλληψή του. Ἀποδείχτηκε ὅτι ἦταν πλαστογράφος καὶ διαρρήκτης, δραπέτης τῶν φυλακῶν τῆς Ἀκροναυπλίας, μὲ πλαστὸ φύλλο πορείας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἦρθε στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ φροντίσει γιὰ τὴ φυγάδευση τοῦ Μερεμέτη, Καψάλη κ.ἄ. Συμπέρασμα τῆς ἐφημερίδας: *Τὸ δίκτυον τῶν κακοποιῶν τῶν ἀγρυπνούντων καὶ ἐργαζομένων διὰ τὴν συγκάλυψιν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας εἶναι τεράστιον: ἀπὸ τὴν Ἀκροναυπλίαν, εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς Ἰωάννινα. Ὁ ψευδολοχίας ἐμφανίζεται νέος φαντομὰς τῆς μαύρης αὐτῆς χειρός.*

Στὰ ἴδια συμπεράσματα κατέληγε καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (12-2-1927): *Ἡ προχθεσινὴ ἀνακάλυψις τοῦ ψευδολοχίου* -ἔγραφε- *τοῦ ἐπιχειρήσαντος ν' ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν εἰς τὰς φυλακὰς ὅπου κρατοῦνται οἱ διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας κατηγορούμενοι ὡς ἔνοχοι, Μερεμέτης καὶ λοιποί, καὶ σκοποῦντος τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς ὀργανώσεως τῆς σπείρας τῶν ἐγκληματιῶν τῆς Πέτρας. Ἡ μὴ μέχρι τοῦδε ἀνακάλυψις τῶν ἐνόχων καὶ ἡ θρασύτης τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύουν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς μαύρης χειρός, προσπαθοῦντες ν' ἀπελευθερώσωσι τοὺς συλληφθέντας ὡς ἐνόχους καὶ ἡ μέθοδος τῶν ἐνεργειῶν των φανερώνουν ὅτι οἱ ἀρχηγοί των δὲν εἶναι κοινοὶ ἄνθρωποι, μικρολωποδύται ἢ κατσικοκλέπται, ἀλλ' ἐμπειρότατοι καὶ στρατηγικώτατοι, ἔχοντες συνεργοὺς μεγάλα ἴσως ἀξιώματα κατέχοντας, εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ὁποίων κυρίως πρέπειν' ἀποδοθῇ ἡ παραπλάνησις τῆς ἀνακρίσεως.*

Τελικά, μετὰ τὴν ἀπολογία του, ὁ ψευτολοχίας Μαρκόπουλος ἢ Λύτρας προφυλακίστηκε, μὲ τὴν κατηγορία τῆς *ἀντιποιήσεως ἀρχῆς*. Ἂν ἀπὸ τὴ συνεχιζόμενη ἀνάκριση προέκυπταν κι ἄλλα στοιχεῖα θὰ τοῦ ἀπάγγειλαν κατηγορία γιὰ συνεργασία στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας (*Ἐλευθερία*, 24-2-27).

Ὅμως ἡ ὑπόθεση τῆς ληστείας τῆς Πέτρας δὲν εἶχε τελειωμό. Οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ ἀνάκριση πολλαπλασιάζονταν ἀπὸ τὴν διαρροὴ ἀπόρρητων πληροφοριῶν, οἱ ὁποῖες, γνωστοποιούμενες, ματαίωναν σχέδια τῶν ἀρχῶν ποὺ κατέτειναν στὸν ἐντοπισμὸ τῆς διαμονῆς τῶν Ρετζαίων. Στὶς 4 Μαρτίου ὁ *Κῆρυξ* δημοσίευε τὴν εἴδηση ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας θὰ γίνονται συλλήψεις. *(Ἦταν)* -παρατηροῦσε ὁ Χατζῆς τὴν ἑπομένη- *ὡσανεὶ νὰ ἐδίδετο σάλπισμα δημοσιογραφικὸν εἰς πάντα ἔχοντα λόγον νὰ προφυλαχτῇ, νὰ εἰδοποιηθῇ καὶ νὰ τὸ πράξῃ.* Ὁ Χατζῆς ἔριχνε τὸ βάρος στὶς ἀρχὲς γιὰ τὴ διαρροὴ μυστικῶν. Ἂν ἤθελαν νὰ ἐνημερώσουν κάποιον γιὰ τὰ σχέδια τῶν ἐνεργειῶν τους, αὐτοὶ ἦταν οἱ δημοσιογράφοι, ποὺ δὲ θὰ μιλοῦσαν πρὶν τὴν ἐφαρμογή τους, παρὰ μόνο ὅταν θὰ γίνονταν γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα. Μὲ ἄλλο ἄρθρο του *(Τὸ διαπραττόμενον αἶσχος καὶ ἐμπόριον, Ἤπειρος,* 9-3-27) συνιστοῦσε στὶς ἀρχές, (ἀνακριτές, εἰσαγγελεῖς, νομάρχες, Γενικοὺς διοικητές, διοικητὲς Χωροφυλακῆς κλπ.) νὰ τηροῦν ἀποστάσεις, στὶς περιπτώσεις, ὅπως τῶν τελευταίων ἡμερῶν, ποὺ εἶχαν ἐνταθεῖ οἱ ἐντοπισμοί, ἀπέναντι στὴν *περίεργον καὶ ὕποπτον στρατιάν, εἴτε καλοθελητῶν, εἴτε καλοψύχων φιλανθρώπων, εἴτε ἰδεαλιστῶν ἀλτρουϊστῶν, μεσολαβούντων παντοιοτρόπως καὶ διαφοροτρόπως ὑπὲρ ληστῶν, φίλων ληστῶν, ληστοτρόφων καὶ λοιπῶν τοιούτων...* Κι ἀφοῦ ὑπενθύμιζε στὶς ἀρχὲς τὴν πολὺ γνωστὴ στὰ Γιάννινα ἱστορία ἑνὸς ἐκμεταλλευτῆ ἑβραίου καὶ τὸ μάθημα ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Ἀλὴ πασάς, συνέχιζε: *Εἶναι αἶσχος ἐκτοπισμένοι ἢ ἄλλοι νὰ ἐπιστρέφουν ἐδῶ μὲ κάρτες καὶ γράμματα καὶ συστατικὰ διαφόρων τάχα κοπτομένων ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Εἶναι αἶσχος εἰς τὰς ὑπόπτους αὐτὰς ἐπιχειρήσεις ν' ἀναμιγνύωνται δημοσιογράφοι, πολιτευόμενοι, ἰσχύοντες Ἠπειρῶται. Εἶναι αἶσχος καὶ ἀτιμία νὰ ὁμιλῶμεν περὶ δημοσίας ἀσφαλείας, ἀλλ' ὅταν οἱαδήποτε ἐνέργεια ἐκδηλωθῇ ὑπὲρ ταύτης, οἱ δῆθεν κοπτόμενοι νὰ τὴν ματαιώνουν. Ἂς ἀφήσουν τὰς ἰδεολογίας τάχα καὶ τοὺς φαρισαϊσμοὺς εἰς τὰ σπίτια των.* Καὶ οἱ ἀρχὲς -κατέληγε- ὅταν ἐμφανίζονται στὰ γραφεῖα τους *μεγαλόσχημοι συνηγοροῦντες* γιὰ τέτοιες ὑποθέσεις, ὅταν δημοσιογράφοι, πολιτευτὲς ἢ ἄλλοι παράγοντες ἀνακατώνονται πολὺ σ' αὐτὲς τὶς *βρωμοδουλειὲς* τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἐκτοπισμῶν καὶ τοὺς γίνονται *τσιμπούρι*, ἂς ἀπαντοῦν ὅπως ὁ Ἀλὴς στὸν πονηρὸ ἑβραῖο: *Χριστιανέ μου ἐκωφάθηκα! Δὲν ἀκούω τὶ μοῦ λές!*

Στὶς ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Μαρτίου ἀντιδικία σημειώθηκε, ἀνάμεσα στὴν *Ἤπειρο* καὶ τὸν *Κήρυκα* αὐτὴ τὴ φορά, μὲ ἀφορμὴ παλαιότερη πρόταση τοῦ Χατζῆ *ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ δίκη ἔστω καὶ τῶν ὅσων ἐκρατοῦντο διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας.* Ὁ *Κῆρυξ* θεωροῦσε τὴν πρόταση αὐτὴ ὡς *ἄσκοπον, κατὰ τὴν κρίσιν πάντοτε τῶν ὄπισθεν αὐτοῦ λαλούντων,* φρονοῦσε ὁ Χατζῆς, ὁ

ὁποῖος ἐπέμεινε στὴν ἄποψή του. Ἡ ἔναρξη τῆς δίκης -σημείωνε- θὰ προκαλοῦσε ἄμεσο κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον καὶ θ' ἄρχιζαν οἱ ὀχτὼ πληγεῖσες ἀπὸ τὸ ἔγκλημα οἰκογένειες νὰ πιέζουν, μέσω τῆς κοινῆς γνώμης, ἠθικῶς τὸ κράτος, θὰ βοηθοῦσαν σ' αὐτὸ καὶ ὀκτὼ συνήγοροι τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ κι ὁ εἰσαγγελέας ἢ ὁ ἐπίτροπος, θὰ ἄρχιζαν καὶ οἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ θὰ σχηματιζόταν πλέον μιὰ σαφὴς εἰκόνα στὸ δικαστήριο, γιὰ τὸ ποῦ βρίσκεται ἡ δημόσια ἀσφάλεια στὴν Ἤπειρο, ὅπως εἶχε γίνει καὶ κατὰ τὴ διεξαγωγὴ τῆς δίκης Τσελίκη. Στὴν πρόταση αὐτή, ἀπὸ καιρὸ συνέχιζαν ν' ἀντιδροῦν οἱ κύκλοι τοῦ *Κήρυκος*, ὑποστηρίζοντας ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ τιμωρηθοῦν μόνο οἱ κρατούμενοι στὶς φυλακὲς καὶ νὰ διαφύγουν οἱ ἄλλοι. *Ὡσὰν νὰ μὴ ἦτο δικαίωμα τοῦ δικαστηρίου τοῦ στρατοδικείου* -παρατηροῦσε ὁ Χατζῆς- *ὅταν ἤθελε νομίσῃ σκόπιμον ν' ἀναβάλῃ ἢ νὰ διακόψῃ τὴν δίκην διὰ κρείσσονας ἀποδείξεις. Τὶ θὰ ἦτο προτιμώτερον; Τοῦτο, ἢ ἡ τωρινὴ τελματώδης ἀνακριτικὴ κατάστασις ὅπου πέραν τοῦ βρωμεροῦ βάτλου Μερεμέτη-Καψάλη τίποτε ἄλλο οὔτε ἡ κοινὴ γνώμη οὔτε τὸ κράτος ἔμαθεν;* Σὲ μιὰ βδομάδα νέο ἄρθρο τῆς Ἠπείρου γιὰ τοὺς Ρετζαίους μὲ τίτλο: *Κάτι πάλιν βρωμάει...* (27-3-27). *Ἐξαφνικὸς πάλιν καὶ ἀπροσδόκητος θόρυβος ἀνεκινήθη ἐξ ἀοράτων διευθύνσεων, ἐσχάτως, σχετικῶς μὲ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας.* Στὸ μεταξὺ κυκλοφόρησαν εἰδήσεις γιὰ μιὰ ἐπιστολὴ τῶν Ρετζαίων ποὺ στάλθηκε στὴν ἀνάκριση, στὴν ὁποία καταγγέλονταν καὶ πρόσωπα ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὡς ἔνοχα. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ *τῶν ἁρμοδίων κύκλων ἡ μανούβρα αὐτὴ ἐθεωρήθη ὡς μία ἔμμεσος ἐπιτηδεία προσπάθεια παρελκυστικὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πορίσματος τῆς δικογραφίας, τῆς ὁποίας τὴν μελέτην ἔχει περατώσει ὁ εἰσαγγελεὺς κ. Μαυροπούλης καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ἐνάρξεως ἐπὶ τέλους μιᾶς δημοσίας δίκης πέριξ τῆς περιλαλήτου καὶ στυγερᾶς αὐτῆς ὑποθέσεως τῆς Πέτρας.* Ὁ Χατζῆς διαπίστωνε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: *Ἀσυνήθη συντονισμὸν καὶ κίνησιν, ὡς εἶδος καθόδου τῶν ...Ἡρακλειδῶν ὅλων τῆς Πέτρας πρὸς τὰς Ἀθήνας.* Κι ἀκόμα ὅτι: *μερικοὶ ἀπελαυνόμενοι ἐπιστρέφουν μὲ συστατικὰ βουλευτῶν καὶ ἄλλων πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἀγανακτήσεως καὶ τῆς τιμῆς τοῦ κράτους.* Οἱ μεσολαβήσεις καὶ οἱ εἰσηγήσεις πρὸς διάφορους ὑπουργοὺς γιὰ ἐπαναφορὰ ἐκτοπισμένων, γίνονταν *χωρὶς ἴχνος ἠθικῆς ἐντροπῆς.* Ὅλα ὅσα ἀνέφερε ὁ Χατζῆς συνέβαιναν, στὸ ἔγκλημα ἀναμίχτηκαν κι ὁρισμένα πρόσωπα ἀπὸ τὴν Ἄρτα, φυσικὸ ἦταν νὰ καθυστερεῖ καὶ ἡ ἔκδοση τοῦ πορίσματος. *...Κάτι πάλιν ἄρχισε νὰ βρωμάῃ,* ἐπέμεινε ὁ Χατζῆς. *Κι' ὅτι μὲν ἐμύρισε ἴσως ψοφήμι διὰ μερικὰ κοράκια, ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει. Οἱ τεταγμένοι ἁρμόδιοι ὅμως ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ κρατοῦν ἀνοικτὰ καὶ τὰ μάτια καὶ τὸν νοῦν των... Ὑπάρχουν μερικοὶ ἐπιτήδειοι... ποὺ βγάζουν κι ἀπὸ τὴν μυῖγαν μέλι κι ἀπὸ τὶς στεῖρες ἀκόμα γίδες γάλα καὶ κουλόκουρο...*

Ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* ὁ Φίλ. Παπαρρούσης συνέχιζε

τὴν ἀρθρογραφία του γιὰ πολλὲς πτυχὲς τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, διατυπώνοντας ἀπόψεις συχνὰ ἀμφίβολης ἀντικειμενικότητας, ἐνῶ ἡ διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας παραπονοῦνταν γιὰ τὰ σχόλια τοῦ *Κήρυκος*, τὰ ἀναφερόμενα στὸ θέμα Στεργίου, στὶς διαδόσεις ποὺ διέρρεαν ἀπὸ τὰ γραφεῖα του, ὅτι δηλαδὴ συντάκτης τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς εἰς ἐπίσημον κύκλον*, ἐπέρριπτε εὐθύνες στὴ Χωροφυλακὴ γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἡ ἴδια ἐφημερίδα φαίνεται πὼς γνώριζε τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς ποὺ εἶχαν στείλει οἱ Ρετζαῖοι στὴν ἀνάκριση καὶ στὴν ἀπορία τοῦ *Κήρυκος* γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔφτασε ἡ ἐπιστολὴ στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ* αὐτὴ ἀπαντοῦσε: *Εἰς τὴν Ἤπειρον ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν δραστῶν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, καὶ ἐὰν ὁ θορυβώδης ἀγὼν τῶν συντακτῶν τοῦ «Κήρυκος» δὲν κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τοὺς δράστας τοῦ ἐγκλήματος, δὲν δικαιοῦνται νὰ διαμαρτύρωνται καὶ διὰ τὰς ἐνεργείας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι περισσότερον αὐτῶν πονοῦσι διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ διὰ τὰ τοπικά της συμφέροντα.* Στὶς 6 Ἀπριλίου, μὲ δημοσίευμά του στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ὁ Παπαρρούσης ἀποκάλυπτε, ὅτι αὐτὸν εἶχεν ἐπισκεφτεῖ ὁ Ἰωάννης Ρέτζος στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσει ὅτι αὐτὸς κι ὁ ἀδελφός του ἦταν ἀθῶοι κι ὅτι θὰ ἔστελναν ἐπιστολὴ στὴν ἀνάκριση μὲ ἀνάλογο περιεχόμενο. Μετὰ τὴν μυθιστορηματικὴ περιγραφὴ τοῦ Παπαρρούση γιὰ τὸ πῶς ἔγινε ἡ νυκτερινὴ ἐπίσκεψη τοῦ λήσταρχου καὶ γιὰ τὰ συναισθήματα ποὺ ἔνοιωσε ἀπ' αὐτή, συνέχιζε μὲ τὴν ἐξ ἴσου μυθιστορηματικῆς ὑφῆς περιγραφή: *Βεβαιωθέντος τοῦ ἐπισκέπτου μου* (Ἰωαν. Ρέτζου), *ἀπὸ τὴν ἔρευνα ποὺ ἔκανε στὸ δωμάτιό του, ὅτι οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον, ἤρχισε τὰς ἀνακρίσεις του διὰ τὸν σκοπὸν τῆς μεταβάσεώς μου εἰς τὴν περιφέρειαν Φιλιππιάδος καὶ ποίαν ἀκριβῶς πληροφορίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δικογραφίας ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ὁ ἀνακριτὴς κ. Ἀργυράκης. Ἐπὶ τοῦ γραφείου μου εὑρίσκετο εἰσέτι τὸ σημείωμα τοῦ κ. ἀνακριτοῦ, τὸ περιέχουν μερικὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ὁ κ. Ἀργυράκης ἐθεώρει ἀπαραιτήτους πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δικογραφίας του. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σημειώματος ὁ Ἰωάννης Ρέτζος προσέθεσεν ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ἡμεῖς οὐδόλως ἀνεμίχθημεν εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ μᾶς φαίνεται περίεργον πῶς καὶ σεῖς οἱ δημοσιογράφοι συμφωνεῖτε μὲ τοὺς συκοφάντας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν λόγους νὰ φορτώσουν εἰς ἡμᾶς τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ὁ ἐξοντωθεὶς λήσταρχος Τσόγκος, ἐκδικούμενος διότι οἱ κ.κ. ἁρμόδιοι εἰς ἡμᾶς ἀνέθεσαν τὴν ἐξόντωσίν του, κατήγγειλεν ψευδῶς εἰς τὰς ἀρχὰς ἡμᾶς. Ὁ δραπετεύσας κατὰ τὴν μεταφοράν του εἰς τὰς φυλακὰς Ναυπλίου Κίτσος Βαγγέλης, ἐκ τῶν φυλακῶν Ἀκραίου μᾶς κατήγγειλεν ὅτι δῆθεν ἓν ἔτος πρὸ τοῦ ἐγκλήματος ἐπροτείναμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ αὐτοκινήτου τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης. Καὶ ἐρωτῶμεν ὅλους τοὺς λογικευομένους: πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμπιστευθῶμεν μίαν τόσον σοβαρὰν ἐπιχείρησιν εἰς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου

τὸν πατέρα ἐφονεύσαμεν πρὸ τριετίας καὶ πρὸ τῆς ἀμνηστείας μας; Ἐρωτῶμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μετ' αὐστηρότητος ἐξετάζοντας τὰς λεπτομερείας τῆς ὑποθέσεως ταύτης: διὰ ποίους λόγους ἡμεῖς ν' ἀναμιχθῶμεν εἰς τὴν ληστείαν αὐτήν; Διὰ νὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ εὕρωμεν πάλιν τὸ κλαρὶ καὶ τὰ παλιά μας λημέρια, τὰ ὁποῖα εἴχομεν ἐπὶ ἑπταετίαν ἀηδιάσει; Διὰ χρήματα; Εἴχομεν ἀρκετά, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναμίξεώς μας εἰς τὴν ληστείαν αὐτήν. Ἂς διακόψουν τὴν ἐπικήρυξίν μας καὶ τότε προθύμως θὰ προσέλθωμεν διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἡ κοινὴ γνώμη ὅτι οἱ Ρετζαῖοι δὲν ἐνέχονται εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἀλλ' ἐκτὸς ὅλων αὐτῶν τῶν ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων περὶ τῆς ἀθωότητός μας, ὑπάρχει καὶ ἓν ἄλλο ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον συνηγορεῖ σοβαρῶς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπόφασίς μου νὰ νυμφευθῶ τὴν θυγατέρα τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Βασίλη Κολοβοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπετρέπετο νὰ καταστήσω δυστυχῆ καὶ διότι ἡ τάξις ἡ ἰδική μας τὸν γάμον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα θεωρεῖ περισσότερον ἱερόν, ἀπὸ μερικὰς ἄλλας τάξεις, αἱ ὁποῖαι τὸν γάμον θεωροῦν παιγνίδι. Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους - συνεχίζει ὁ Παπαρρούσης- *ὁ ἐπισκέπτης μου ἀνέπτυξε μετὰ συγκινήσεως καὶ ἄφθονα δάκρυα ἀνέβλυσαν ἐκ τῶν ἐξ ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ἀπαστραπτόντων ὀφθαλμῶν του, καὶ ἠγέρθη πρὸς ἀναχώρησιν, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας, καθ' ὃν τρόπον θὰ εὕρισκεν εὔκολον, θὰ ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. ἀνακριτήν. Τὴν ἑπομένην τῆς ἐπισκέψεώς του, μεταβὰς πρὸς συνάντησιν τοῦ κ. Ἀργυράκη, ἀνέφερα εἰς αὐτὸν τὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἰωάννου Ρέτζου, ὡς καὶ τὰ ὅσα μοῦ ἐνεπιστεύθη προφορικῶς. Μετὰ πέντε ἡμέρας, περὶ τὴν μεσημβρίαν, καὶ μετὰ τὴν δοξολογίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πτώσεως τῶν Ἰωαννίνων, μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν μου, εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου εὗρον ἐπιστολὴν ἀπευθυνομένην πρὸς ἐμὲ καὶ ἐσώκλειστον ἐσφραγισμένην μὲ ἰαπωνικὸν κηρὸν διὰ τὸν κ. Ἀργυράκην, τὴν ὁποία παρέδωσα αὐθημερὸν εἰς τὸν ἴδιον, τὸν ὁποῖον εὗρον εἰς τὴν οἰκίαν του. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς, ὁ κ. Ἀργυράκης μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ εἰσαγγελέως Μαυροπούλη, εἰς τὸν ὁποῖον παρέδωσεν τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν διὰ τὰ περαιτέρω. Τὴν ἑπομένην εἰδοποιήθην ὑπὸ τοῦ κ. εἰσαγγελέως νὰ μεταβῶ εἰς τὸ γραφεῖον του διὰ νὰ καταθέσω ἐνόρκως τὰ λαβόντα χώραν, ὅπερ καὶ ἐγένετο.*

Διαβάζοντας τὴν περιγραφὴ τοῦ Παπαρρούση, κάποιος ἀπὸ τοὺς μεγάλους στὴν ἡλικία, νομίζει ὅτι ἔχει μπροστά του ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «μυθιστόρημα» τῆς παραφιλολογίας *Οἱ λήσταρχοι Ρετζαῖοι*, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὐφράδεια λόγου καὶ ἐπιχειρήματα καὶ κηρύγματα καὶ ἠθικὰ διδάγματα ὁ Γιάννης Ρέτζος. Κι ὁ Παπαρρούσης νὰ τὸν ἀκούει, νὰ τὸν θαυμάζει καὶ νὰ συγκινεῖται! Κι ἐκεῖ ποὺ τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα ὄργωναν τὰ κακοτράχαλα βουνά, ὅπου πίστευαν ὅτι κρύβονταν οἱ Ρετζαῖοι, αὐτοὶ ἔμπαιναν ἀνενόχλητοι στὰ Γιάννινα, ἔκαναν ἐπισκέψεις, ἀλληλογραφοῦσαν

μὲ τοὺς ἀνακριτές, ἦταν «ἀθῶοι» ἔλεγαν καὶ πάσχιζαν ν' ἀποδείξουν τὴν «ἀθωότητά» τους... Τὸ αἷμα τῶν θυμάτων, στὴν ὀργανωμένη ἀπ' αὐτοὺς δολοφονία, δὲν τοὺς συγκινοῦσε...

Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων μόνον ὁ *Κῆρυξ* ἀσχολήθηκε ἐκτενῶς μὲ τὸ δημοσίευμα τοῦ Παπαρρούση, κατηγορώντας τον ὡς συγγραφέα ἑνὸς μύθου καὶ παρέθετε ἄλλες ἐκδοχές. Ἔγραφε: *Αἱ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι μέχρι τουλάχιστον τῆς στιγμῆς ἐκείνης* (τῆς ἀνακοίνωσης Παπαρρούση) *δὲν εἶχαν κανέναν λόγον νὰ ὑποπτεύωνται τὸν κ. Φ. Παπαρρούσην, ὡς ὑποθάλποντα τοὺς Ρετζαίους ἢ ὁπωσδήποτε εὑρισκόμενον εἰς σχέσεις μετ' αὐτῶν*, ἄλλαξαν γνώμη. Κατὰ τὸν *Κήρυκα*, οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα (οἱ ἀρχὲς δηλαδὴ) ἰσχυρίζονταν, ὅτι ἂν κανένας πήγαινε στὸ σπίτι τοῦ Παπαρρούση νὰ τοῦ παραδώσει ἐπιστολή, θὰ γινόταν ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας ποὺ τὸν παρακολουθοῦσαν καὶ θὰ τὸν ἔπιαναν. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ποὺ ὑποστήριζε τὸν ἀρθρογράφο της Παπαρρούση, ἐπισήμανε ἀντιφάσεις στοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ *Κήρυκος*. Ἀφοῦ παρακολουθοῦσαν τὸν Παπαρρούση -ἔλεγε-, γιατὶ δὲν εἶδαν ἐκεῖνον ποὺ ἄφησε στὸ σπίτι του τὴν ἐπιστολὴ τῶν Ρετζαίων; Συνεπῶς ἡ ἄποψη τοῦ *Κήρυκος* ἦταν ἐπινόηση γιὰ τὴ δημιουργία ἄσκοπου θορύβου. Ἐπειδὴ ὁ *Κῆρυξ* ἄφηνε ὑπαινιγμούς, ὅτι μὲ τὴ δημοσίευση τῆς ἀνακοίνωσης Παπαρρούση ἀποδεικνυόταν πὼς αὐτὸς πρέπει νὰ ἦταν ποὺ σκηνοθέτησε τὴν ἀπόπειρα δραπέτευσης τῶν ἐνόχων τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας ἀπὸ τὶς φυλακὲς *Ἀκραίου* καὶ συνιστοῦσε στὶς ἀρχὲς νὰ προσέξουν, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (9-4-27) ἀπαντοῦσε μὲ πολλοὺς ὑπαινιγμούς: *Εἰς αὐτὸ μόνον εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι μὲ τὸν «Κήρυκα». Αἱ ἀρχαὶ πρέπει νὰ προσέξουν καὶ νὰ προσέξουν πολύ. Ἡ κωμωδία δὲν ἐτελείωσε. Καὶ ὡς φαίνεται μᾶς ἐπιφυλάσσει στὸ τέλος της, ἀφαντάστου γοητευτικότητος ἢ τραγικότητος ἐκπλήξεις. Ἡ αὐλαία δὲν ἀνεσύρθη εἰσέτι. Ἐὰν τοῦτο συνέβαινεν, οἱ φίλοι τοῦ «Κήρυκος», θὰ εἶχον συμφέρον νὰ σιωπήσουν πρῶτοι. Ἡ προσοχή μας -ἐννοοῦμεν καὶ τὰς ἀρχὰς- ἂς στραφῇ ὁλόκληρος πρὸς τὸ τέλος τῆς κωμωδίας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πλησιάζει. Ὀλίγην ὑπομονὴν μόνον.*

Ὁ Χρηστοβασίλης -τὸν περισσότερο καιρό του τώρα τὸν περνοῦσε στὴν Ἀθήνα, τὸν ἀντικαθιστοῦσε ὁ Γ. Βαβαρέτος στὴν ἀρθρογραφία καὶ στὸ σχολιασμὸ- δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Παπαρρούση. Καυτηρίασε μόνο τὰ μέτρα ἐκτόπισης καὶ τὸν τρόπο καταδίωξης τῶν συμμοριῶν (*Ἐλευθερία*, 31-3-27). Παρότι στὸ παρελθὸν εἶχε ταχτεῖ ὑπὲρ τῶν ἐκτοπίσεων, ἔβρισκε τώρα τὸ μέτρο ἀναχρονιστικό: *Εἰς διακοσίους καὶ πλέον ἀνέρχονται οἱ ἐξ Ἠπείρου ἐκτοπισθέντες ὡς ὑποθάλποντες τοὺς Ρετζαίους, οἱ δὲ διενεργοῦντες τὰς ἐκτοπίσεις ταύτας νομίζουν ὅτι διὰ τοῦ ἀστόχου τούτου μέτρου θὰ συλλάβωσι τοὺς Ρετζαίους ἢ θὰ τοὺς ἀναγκάσωσι τοιουτοτρόπως νὰ παραδοθῶσι μόνοι των εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ἂς εἶναι βέβαιοι... οἱ ἀποφασίζοντες καὶ διατάσσοντες τὰς ἀσκό-*

πους ταύτας ἐκτοπίσεις ὅτι, καὶ ἂν ὅλοι οἱ Ἠπειρῶται ἤθελον ἐκτοπισθῆ, οἱ Ρετζαῖοι δὲν θὰ συλληφθοῦν, διότι ἄνθρωποι, ὡς αὐτοί, θὰ προτιμήσωσι νὰ τραφῶσι μὲ ρίζας, παρὰ νὰ ἀπέλθωσιν ἐξ Ἠπείρου. Ὁ Χρηστοβασίλης ἀντὶ τῶν ἐκτοπίσεων, ποὺ τὶς θεωροῦσε ἄσκοπες, δαπανηρές, ἐξευτελιστικὲς κι ἀτελέσφορες, πρότεινε νὰ ἐντείνουν οἱ ἀρχὲς τὶς προσπάθειές τους γιὰ νὰ ἐπιτηροῦν *τὸν στενὸν ἐκεῖνον χῶρον, τὸν ὁποῖον πάντες οἱ Ἠπειρῶται γνωρίζουν ὡς φωλεὰν αὐτῶν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ θεατρικώτατον μέσον τοῦ ἐκτοπισμοῦ ἑκατοντάδων οἰκογενειῶν...* Οὔτε οἱ ἐκτοπίσεις θ' ἀναστέλλονταν, οὔτε ὁ τρόπος καταδίωξης τῶν Ρετζαίων θ' ἄλλαζε. Αὐτοὶ κινοῦνταν μὲ ἄνεση στὴν Ἤπειρο, γνώριζαν τὸν τόπο σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμή, *καὶ ἐμφανίζονταν ὡς κομῆται πότε εἰς τὸ Ἀγρίνιον, πότε εἰς τὸν Καρβασαρᾶν, πότε εἰς τὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ.* Ἀλλὰ καὶ μέσα στὰ Γιάννινα, ἔστελναν γράμματα στὴν ἀνάκριση, μέσω τοῦ Παπαρρούση, καὶ δημοσίευαν ἐπιστολὲς σ' ἐφημερίδες· τελευταῖα κατηγοροῦσαν ὡς ἐνόχους τῆς ληστείας τῆς Πέτρας ἕνα ἀνθυπομοίραρχο κι ἕνα ποιμνιοτρόφο ἀπὸ τὴν Ἄρτα, συγγενὴ βουλευτῆ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα.

Μὲ ἀφορμὴ τὴ δημοσίευση στὸ περιοδικὸ *Παρνασσός*, εἴδησης σχετικῆς μὲ τὴν ἔκδοση κάποιου παλιοῦ κειμένου, ἀναφερόμενο σὲ Ἠπειρώτη -τὴν ἔκδοση ἀνέλαβε ὁ Δῆμος Κερκυραίων- ὁ Χατζῆς σὲ ἀρθρίδιό του, στὴ στήλη τοῦ χρονογραφήματος, διατύπωνε τὴν ἀπορία: *τί θὰ ἐγίνετο εἰς τὸ ἰδικόν μας, πρωτοτύπων ἀντιλήψεων. Δημοτικὸν συμβούλιον, ἂν οἱοσδήποτε τολμητίας φιλόμουσος ἢ ἱστοριόφιλος ἐριψοκινδύνευε μίαν πρότασιν, νὰ ἐκδοθῇ δηλαδή, δαπάνῃ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν, ἔγγραφόν τι ἀφορῶν τὴν ἱστορίαν τῆς Κερκύρας; Ὁ μακάριος ὑπνηλίας Γιαννωτισμὸς καὶ Δακαρισμὸς* (ὁ Δάκαρης ἦταν ἀπὸ τὰ δρῶντα μέλη τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου) *ἠδύναντο νὰ δημιουργήσουν συλλαλητήριον ἀναθέματος, ἀφορισμὸν ἐπ' ἐκκλησίαις, λιθοβόλημα δημόσιον τοῦ ἀνοήτου ἀνθρώπου, ποὺ θὰ εἰσηγεῖτο τοιαύτας εὐγενεῖς ἰδέας εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἀνθεῖ εὔοσμος ἡ παπυρέα, κατασκευάζονται ψάθες καλὲς καὶ καλαμωτές, μοιράζονται ἐπιδόματα εἰς γηγενεῖς καὶ γεννήματα καὶ θρέμματα, ἀπὸ λάσα καὶ δημαρχεῖα - ἀλλ' ὅπου ὁ πολιτισμὸς τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ κακὴν τύχην ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν, εἶναι ἐλεεινὸς καὶ ἀξιοθρήνητος. Δὲν ἔχει καμμίαν ἐκδήλωσιν ἄλλην πνευματικήν, καλλιτεχνικὴν ἢ ὑψηλοτέραν παρὰ ἑνὸς ρουτινιέρικου καὶ ψιλικατζίδικου νοικοκυρισμοῦ, ὡς εἶδος σπιτιοῦ συνοικιακοῦ μανάβη ἢ ψιλικατζῆ ἀνυπόπτου καὶ ἀνιδέου, ἀφ' ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὸν ὁλόγυρα κόσμον.* Παράδειγμα χτυπητὸ ὁ Χατζῆς ἀνέφερε τὴν περίπτωση τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*, ἀπὸ τὴ μητρόπολη Ἰωαννίνων. Ὅταν ὁ δήμαρχος Β. Πυρσινέλλας, ζήτησε ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο *τὴν ἐπιβαλλομένην, χάριν τῆς διανοητικῆς τιμῆς τῆς πόλεως γενναίαν ἐπιχορήγησιν*, ἀκολούθησε ὁ παρακάτω διάλογος: *—Ἀστειεύεσθε;* εἶπε ἕνας σύμβουλος. *Τὶ χρειάζονται τέτοια πράγματα. Δὲν ἔχει τέτοιον προορισμὸν ὁ Δῆμος. Ὁ Δῆμος εἶναι νὰ πελεκᾷ πέτρες καὶ νὰ στρώνῃ τοὺς δρόμους... —Γράφουν καὶ ἀχρεῖα!!,* εἶπε ἕνας ἄλλος. *—Τί;* ρώτησε τρίτος. *—Δὲν εἶδες; Στὰ λαογραφικὰ αἰνίγματα ἔχει κι ἕνα λαϊκὸν αἴνιγμα ποὺ ὁμιλεῖ γιὰ δυὸ βουνὰ ποὺ στὴ μέση ἀκούονται βροντές... —Δηλαδή;... —Ἡ πρότασις πρέπει νὰ τεθῇ εἰς ψηφοφορίαν καὶ ν' ἀπορριφθῇ, συνεπέρανε τέταρτος. —Μὲ δίκιο, συνεπέρανεν ὁ ὀπισθοδρομικὸς γιαννιώτικος νοικοκυρικὸς Δακαρι-*

σμός. Μᾶς χτυπάει πολὺ στὴ μύτη αὐτό... Καὶ ἡ πρόταση ἀπορρίφθηκε (*Γιαννιώτικος μεσαίων*, Ἤπειρος, 3-3-27).

Τὸ χρονογράφημα τοῦ Χατζῆ, συζητήθηκε εὐρύτατα στοὺς πνευματικοὺς κύκλους τῆς πόλης καὶ σημειώθηκαν ἀντιδράσεις ποὺ ὑποστήριζαν τὴν ἄποψή του. Ὁ καθηγητὴς Χρῆστος Σούλης μὲ ἐπιστολή του στὸ Χατζῆ (6-3-27) ἔγραφε: *Φίλε κ. Χατζῆ, Συμμερίζομαι πληρέστατα τὸν πόνον σας, τὸν ἐκφραζόμενον εἰς τὸ προχθεσινὸν ἄρθρον σας «Γιαννιώτικος μεσαίων». Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη καὶ συνάμα ἱερὸν καθῆκον, ἀπέναντι τῆς σκοτεινῆς ἱστορίας μας, ὁ Δῆμος νὰ σκεφθῆ κάπως καλλίτερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Δὲν ἔχει ἄλλωστε νὰ κάμῃ τίποτε παρὰ νὰ παρατηρήσῃ τὶ κάνουν ἄλλοι Δῆμοι τοῦ κράτους, φτωχότεροι ἴσως.* Καὶ ἀφοῦ ἀπαριθμοῦσε σχετικὲς δραστηριότητες ἄλλων Δήμων, συνέχιζε. *Ἀλλὰ τοῦ Δήμου τὸ καθῆκον εἶναι ἐπιτακτικώτερον καὶ σπουδαιότερον. Ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος μας περιέχει μεγάλα σκοτεινὰ χάσματα. Τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἱδρύθησαν ἀκριβῶς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἕνας ἄλλος Δῆμος δὲν θὰ ἐπερίμενε νὰ κάμῃ τοῦτο ὁ σεβ. μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἀλλὰ θ' ἀπεκδύετο αὐτὸς μόνος εἰς τὸν εὐγενῆ αὐτὸν ἀγῶνα... Ἀλλ' ἐφόσον τοῦτο ἀνέλαβον ἄνδρες τῆς ἀκαταβλήτου δραστηριότητος καὶ θελήσεως τοῦ σεβ. μητροπολίτου μας καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κύρους τοῦ κ. Βιζουκίδου καὶ τῶν ἄλλων ἱδρυτῶν... εἰς τὸν Δῆμον ἀπομένει πλέον ἡ χορήγησις μόνον ἀρωγῆς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀναληφθέντος σκοποῦ.* Τὸ καθῆκον ὅμως, τοῦ Δήμου, ἐπισήμαινε ὁ Χρ. Σούλης, δὲν πρέπει νὰ περιοριστεῖ μόνο στὴν ἐνίσχυση τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ καὶ σ' ἄλλους τομεῖς, ὅπως: α) τὴν ἔκδοση τοῦ *Κουβαρᾶ* -τὸν βρῆκε στὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Πετρούπολης ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης καὶ ἦταν χρησιμότατος γιὰ τὴν ἱστορία τῆς πόλης, β) τὸ σχηματισμὸ *Ἠπειρωτικοῦ ἀρχείου* καὶ *Ἠπειρωτικῆς βιβλιοθήκης*, στὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθεῖ κάθε βιβλίο, σχετιζόμενο μὲ τὴν Ἤπειρο. Στὸ *ἀρχεῖο* ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν οἱ ὄγκοι τῶν ἐγγράφων ποὺ καταστρέφονταν στὰ ὑπόγεια τοῦ Διοικητηρίου (γιὰ τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένα εἶχε γράψει ὁ Χατζῆς) καθὼς καὶ σωρεία ἐγγράφων ποὺ βρίσκονταν σ' ἄλλες βιβλιοθῆκες καὶ ἀρχεῖα. *Πρέπει* -κατέληγε- *νὰ συλληθοῦν τὰ ἀρχεῖα ἀρχαιοτάτων Ἠπειρωτικῶν μονῶν, νὰ καταστραφῆ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ καὶ νὰ φυγαδευθοῦν ἀπὸ τὴν Ἤπειρον τόσα μνημεῖα, βυζαντινῆς ἰδίως τέχνης καὶ λαϊκῆς τοιαύτης, ὡς καὶ πολύτιμα χειρόγραφα; Ἔχομεν καθῆκον πλέον νὰ ἀφήσωμεν τὸν ἐγωκεντρικὸν Ἠπειρωτισμόν, τὸν ὁποῖον τόσον ἐπιμελῶς ἐκαλλιέργησαν μέχρι τοῦδε τὰ Γιάννινα, πρὸς βλάβην των βεβαίως καὶ νὰ κοιτάξωμεν κάπως ὑψηλότερα καὶ μακρύτερα. Ὅσον ἀφορᾶ τὸ ἄσεμνον τὸν ἐν αὐτοῖς (τοῖς «Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς») δημοσιευομένων αἰνιγμάτων δὲν λέγομεν τίποτε ἄλλο, εἰμὴ μόνο τὸ τοῦ Οὔσου:* O sancta simplicitas! (Ὦ ἁγία ἀφέλεια!).

Τὴν ἑπομένη (7-3-27) ἀρθρίδιο τοῦ Γ. Βαβαρέτου στὴν *Ἐλευθερία* (7-3-27), μὲ τίτλο *Οἱ ἀσπάλακες*, συμφωνοῦσε μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν προηγούμενων δημοσιευμάτων: *Θλιβερώτατον θέαμα* -ἔγραφε- *παρουσιάζει τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον τῆς πόλεώς μας μὲ τὴν νοοτροπίαν του. Καμμία προοδευτικὴ πνοὴ δὲν τὸ κατέχει καὶ τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ συγκινήσῃ. Ἡ πρόοδος, ὁ πολιτισμός, ἡ φιλόπολις διάθεσις εἶναι ἄγνωστα εἰς αὐτὸ καὶ δὲν διαπνέεται παρὰ ἀπὸ ἕναν «ὑπνηλίαν Γιαννωτισμόν», ὅπως πολὺ προσφυῶς ἔγραψε ὁ διευθυντὴς ἐγχωρίας συναδέλφου* (ὁ Χατζῆς). Καὶ ἀφοῦ ἀνάφερε περιστατικὰ ποὺ δικαιολογοῦσαν αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς (τὴν περικοπὴ τῆς ἐνίσχυσης τῆς *Φιλαρμονικῆς* τοῦ Δήμου, τὴν πε-

ρικοπὴ τῆς ἐνίσχυσης τῶν Προσκόπων, τὴν ἀπόρριψη τῆς πρότασης γιὰ ἐνίσχυση τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*) συνέχιζε: *Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν* (συμπεριφέρονται) *οἱ ἀσπάλακες, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδουν δύο βήματα μακρύτερον ἀπὸ τὴν μύτην των, οἱ τυφλοποντικοὶ ποὺ δὲν δύνανται νὰ αἰσθανθοῦν καὶ ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἕνας ὀργασμὸς γίνεται εἰς τὴν κοινωνίαν, μία δρᾶσις, μία νέα ζωή, ἡ ὁποία θὰ τοὺς σαρώση μίαν ἡμέραν, ὡς ἀχρήστους καὶ ἐπιζημίους, οἱ μύωπες ποὺ δὲν θέλουν νὰ πάρουν τὰς διόπτρας, διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μία πόλις εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ἔχει ἀνάγκην, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα κακῶς ἐννοούμενον νοικοκυριό, καὶ μέσων πνευματικῆς ἀναπτύξεως, προόδου καὶ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ εἰς τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον ὑπάρχουν πλεῖστοι μορφωμένοι. Τὶ κάμουν αὐτοί; Δὲν δύνανται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ νὰ χειραγωγήσουν τὸ παραπαῖον συμβούλιον; Δὲν ἔχουν φωνήν; Δὲν βλέπουν ἢ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀσπάλακες;* (Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ δήμαρχος Β. Πυρσινέλλας, δὲν εἶχε εὐθύνη γιὰ τὶς ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, τὸ ὁποῖο δὲν τὸ ἐπηρέαζε καὶ πολιτικά. Τὸ ἀναλογικὸ σύστημα ποὺ ἐφαρμόστηκε κατὰ τὶς δημαρχιακὲς ἐκλογές, ἔδωσε μιὰ σύνθεση συμβουλίου, ἀντίθετη μὲ τὶς προοδευτικὲς ἰδέες τοῦ δημάρχου, ὅπως ἀπέδειξε ἡ ὅλη πολιτεία του ὡς τὸ θάνατό του καὶ ἡ διάθεση ὅλων τῶν περιουσιακῶν του στοιχείων στὸ Δῆμο, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση κυρίως πνευματικῶν σκοπῶν).- Ὁ θόρυβος τῶν διαφωνούντων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Γ. Βλαχλείδη, γύρω ἀπὸ τὸ νέο Κανονισμὸ τῆς κοινότητας, ἐξακολουθοῦσε, ὑποτονικὸς βέβαια, ἀλλὰ ἐνοχλητικὸς γιὰ τὸ Χατζῆ. Γιὰ νὰ πεισθεῖ, λοιπόν, τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, πόσο βλαπτικὸς γιὰ τὰ κοινοτικὰ συμφέροντα ἦταν ὁ νόμος 2508, ποὺ προτιμοῦσαν οἱ ἐπικρίνοντες τὸν Κανονισμό, ἄρχισε, ἀπὸ 4-3-1927, τὴ δημοσίευση τοῦ νόμου, σημειώνοντας εἰσαγωγικά: *Κατόπιν τοῦ μωρῶς ἀνοήτου, ἐπιπολαίου καὶ ἀερολόγου θορύβου, τὸν ὁποῖον μία τυφλὴ καὶ ἀγενὴς διάθεσις μωρᾶς ἀντιπολιτεύσεως ἠθέλησε νὰ δημιουργήση πρὸς βλάβην ἐν τέλει τῆς κοινότητος, καὶ ἐπειδὴ μωρῶς ὑπεστηρίχθη τὸ εὐεργετικὸν (!!!) τοῦ νόμου 1208, δημοσιεύομεν αὐτὸν ὁλόκληρον ἀπὸ σήμερον διὰ νὰ ἐννοήση καὶ ὁ πλέον ἐπιπόλαιος ἢ ἀφελὴς συμπολίτης, ὅτι οὐδὲν ἐπιπολαιότερον τοῦ Βλαχλειδισμοῦ εἰς τὰς κοινωνίας, ὅταν τὸν κεντρίζη γεροντίζουσα ἐμπάθεια καὶ ἀνόητος τάσις ἀντιδραστικῆς φλυαρολογίας καὶ ἀερολογίας.* Ἡ δημοσίευση τοῦ νόμου δὲν ὁλοκληρώθηκε. *Ἐπειδὴ* -ἔγραφε ὁ Χατζῆς στὶς 17-3-27 -*ὁ ἴδιος* (ὁ Γ. Βλαχλείδης) *ὁ ἀνακινήσας τὴν ἐντελῶς ἀνόητον, ἄκαιρον καὶ ἀπολύτως οὐδεμίαν ἄλλην πρακτικὴν χρησιμότητα ἔχουσαν... γνωστὴν κοινοτικὴν συζήτησιν περὶ τοῦ Κανονισμοῦ τῶν «Ἐλεῶν» καὶ τοῦ νόμου 2508, τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθη, ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος ἀντελήφθη καὶ τὸ ἄσκοπον καὶ τὸ ἀνόητον... καὶ ἀνέκρουσε πρύμναν, δὲν βλέπομεν πλέον τὸν λόγον τῆς συνεχίσεως τῆς ἀναδημοσιεύσεως τοῦ νόμου, καταλαμβάνοντος τὸν περιορισμένον χῶρον τῆς ἐφημερίδος.*- Ἄρχισαν στὴν πόλη οἱ ἐργασίες τῆς ἀναδόχου ἑταιρείας γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ δικτύου.- Οἱ χοροί, ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια μέσα κοινωνικῶν ἐπαφῶν καὶ γνωριμιῶν, κατὰ τὴ φθινοπωρινὴ καὶ χειμερινὴ περίοδο, συνδυασμένοι, σχεδὸν πάντοτε, καὶ μὲ τὴν ἐξυπηρέτησιν φιλανθρωπικῶν σκοπῶν, συνεχίζονταν. Ἀπὸ τοὺς καλύτερους χορούς, ποὺ ἔγιναν στὴν αἴθουσα τοῦ *Ἀβέρωφ*, ἦταν ἐκεῖνος τῶν Προσκόπων (5-3-27). *Ὅλος ὁ ἐκλεκτὸς καὶ χαριτωμένος κόσμος, κυριῶν καὶ δεσποινίδων* -σημείωνε ὁ χρονικογράφος- *αἱ πιὸ φρέσκες καὶ κομψὲς τουαλέττες, αἱ ὁμορφότερες κορμοστασιὲς καὶ τὰ καλλιτεχνικώτερα πορτραῖτα, καθὼς καὶ ὁ εὐγενικότερος καὶ περιποιητικώτερος καὶ χορευτικώτερος κόσμος νεαρῶν, ὡρίμων καὶ ὑπερωρίμων κυρίων, ὅστις εἶχε προτύτερα*

συγκεντρωθῆ εἰς τὸν ἄλλονχορὸν τῶν αἰθουσῶν τῆς «Στρατιωτικῆς Λέσχης», συνεκεντρώθη περὶ τὸ μεσονύκτιον ὅλος εἰς τὸν «Ἀβέρωφ», ἔνθα εἶχεν ἀρχίσει ἡ πλέον ἀνοιχτόκαρδος εὐθυμία καὶ συνηγωνίσθη μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὡρῶν τῆς αὐγῆς, εἰς ἀλησμόνητον γλέντι, χορὸν καὶ ἀποκριάτικην λησμοσύνην τῶν τόσων καθημερινῶν βασάνων. Κι ἄλλοι χοροὶ ἀκολούθησαν: *Ὁ χορὸς τῶν Ἐφέδρων πολεμιστῶν*, στὸ Κέντρο Εὐστρατιάδη, *ὁ χορὸς τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητας* στὸ ἴδιο κέντρο, *ὁ χορὸς στὴ Στρατιωτικὴ Λέσχη*, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐθνικῆς γιορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου, τοῦ *Λυκείου Ἑλληνίδων* στοῦ *Ἀβέρωφ* (9-4-27) (εἶχε προηγηθεῖ χορὸς παιδιῶν στὶς αἴθουσες τοῦ *Λυκείου* στὶς 3-3-27), *ὁ χορὸς τῶν ἀναπήρων* κι ἄλλοι μικρότερης ἐμβέλειας...- Στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων*, στὸ μεταξύ, συνεχίστηκε ἡ ὀργάνωση διαλέξεων: Στὶς 10 Μαρτίου, ὁμιλητὴς ὁ Γ. Δευτεραῖος μὲ θέμα: *Περὶ ἐξελίξεως*. Στὶς 18 Μαρτίου, ὁμιλητὴς ὁ καθηγητὴς Γ. Οἰκονόμου, μὲ θέμα: *Ἡ παρὰ τῷ παιδὶ ἔννοια περὶ Θεοῦ*. Ἡ εἴσοδος πάντα δρχ. 3.- *Ἀρραβῶνες: Ἰωάννης Θεοδωρίκας-Βαρβάρα Γκλινάβου, ἠρραβωνίσθησαν.- Εὐτυχεῖς γάμοι: Ἐν στενῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ ἐτελέσθησαν εἰς Δοβρᾶν οἱ γάμοι τοῦ διακεκριμένου δικηγόρου Γ. Μουλαϊμίδου μετὰ τῆς δίδος Κούλας Μπροκούμη.-* Ὀδοντοϊατρεῖο στὴν Κόνιτσα: *Ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου ὁ ἐκ Δολιανῶν ἐπιστήμων ὀδοντοϊατρὸς κ. Γ. Τζαμίχας, θέλει ἐγκατασταθῆ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς Κόνιτσαν, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πολυπληθοῦς του ἐκεῖ πελατείας.-* Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἰδεολογικὲς τοποθετήσεις αὐτὴ τὴ φορά, χωρίστηκαν στὰ δυό. Ἀφορμὴ ἡ εἴδηση ποὺ μιλοῦσε γιὰ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν νὰ ἐπεκτείνει τὴν Ἀστυνομία πόλεων καὶ σ' ἄλλες πόλεις, ἀνάμεσά τους καὶ στὰ Γιάννινα. *Ἡ Ἐλευθερία* καὶ ἡ *Ἠπειρωτικὴ ἠχὼ* τάχθηκαν ὑπὲρ τοῦ μέτρου. *Ἡ Ἤπειρος* καὶ ὁ *Κῆρυξ*, ξεσπάθωσαν ὑπὲρ τῆς διατήρησης τῆς Χωροφυλακῆς. Τὰ ἄρθρα καὶ τὰ σχόλια διαδέχονταν τὸ ἕνα τ' ἄλλο. Κάθε πλευρὰ πρόβαλε καὶ τὰ δικά της ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὶς ἀπόψεις της.- Μεταθέσεις γιὰ κομματικοὺς λόγους, ἰδίως μετὰ τὸ β΄ παγκόσμιο πόλεμο, γίνονταν πάντοτε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν κυβερνήσεων, οἱ ὁποῖες ποτὲ δὲν παραδέχονταν ὅτι ἐνεργοῦσαν τέτοιες, μὲ ἀνακοινώσεις μάλιστα. Οἱ βουλευτὲς ὅμως τῆς ἐποχῆς δὲν φοβοῦνταν νὰ ἀνακοινώνουν ὅτι ἔκαναν τέτοιες μεταθέσεις. Ἔτσι διαβάζουμε: *Ἐνεργείαις τῶν βουλευτῶν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος κ.κ. Μιχ. Γούδα, ναυάρχου καὶ Χ. Χρηστοβασίλη, μετετέθη ὁ εἰρηνοδίκης Ζίτσας κ. Δ. Βούλγαρης εἰς Σόλιον τῆς Πελοποννήσου. Ὁμοίως ἐνεργείαις τῶν αὐτῶν βουλευτῶν μετετέθη ὁ τελώνης Ἀρίνιστας, ὁ ὑποβιβάσας ἐκεῖ διὰ τῆς διαγωγῆς του τὴν θέσιν τοῦ Ἕλληνος ὑπαλλήλου, ἀντικατασταθεὶς ἤδη διὰ νέου λαμπροῦ, γνωρίζοντος καὶ αἰσθανομένου τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολίτας καὶ πρὸς τοὺς ξένους.-* Σὲ ἀντιδικία βρισκόταν ὁ Χρηστοβασίλης μὲ τὸν συνάδελφό του βουλευτὴ Ἀλ. Μυλωνᾶ. Πίστευε πὼς ὁ τελευταῖος σφετεριζόταν *τὰς ἐπιτυχεῖς ἐνεργείας*, τὶς δικές του καὶ τοῦ Μ. Γούδα, σὲ θέματα κατασκευῆς ἔργων, ὅπως τῆς γέφυρας Μπαλντούμας.- Τὸν τελευταῖο καιρὸ (Μάρτιο), ὁ γνωστὸς τύπος τῶν Γιαννίνων Ἀράμης, ποὺ δύσκολα τὸν ἔβρισκες ξεμέθυστο, ἔτρωγε ξύλο ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες. *Κάθε λίγο καὶ λιγάκι μερικοὶ χωροφύλακες δοκιμάζουν τὴν ράχιν τοῦ Ἀράμη, ἂν εἶναι γερὴ στὶς βουρδουλιές. Εἶναι ἴσως καὶ φορὲς ποὺ ὁ Ἀράμης βρίσκεται ἐν κρασοκατανύξει, ἀλλὰ προχθὲς καίτοι νηφάλιος τὶς ἔφαγε ἀπὸ χωροφύλακα ὅλως ἀδίκως, κατὰ μαρτυρίαν ἐντιμοτάτων πολιτῶν. Ἀξιοῦμεν τὴν αὐστηροτάτην τιμωρίαν τοῦ χωροφύλακος...* (*Ἐλευθερία*, 14-3-27).- *Τὸ «ἄιστι», τὸ ἀποκριάτικο σύνθημα τῶν Γιαννιωτῶν, ἀρχίζει νὰ ἐγκαταλείπεται. Πληροφοροῦμεν ὅμως*

τὸ ἀδημονοῦν κοινὸν ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν ἀσχολεῖται πυρετωδῶς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν νέου συνθήματος σαρακοστιανοῦ (17-3-27). Τὸ νέο σύνθημα ποὺ λάνσαρε ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἄργησε νὰ χρησιμοποιηθεῖ. Ἦταν τὸ *σύνελθε. Τὸ παραδίδομεν εἰς τὴν ἀθανασίαν καὶ εὐχόμεθα νὰ μὴ μείνῃ ἄτομον νὰ μὴν τὸ λέῃ.* Ὡς ἀπάντησις στὸ *σύνελθε* ἤρθε *τὸ ὤχ. ὤχ. ὤχ. ὤχ.* (4-4-27).- *Νέος ἐπιστήμων: Ὁ κ. Ἀθαν. Εὐγ. Κίτσος, δοὺς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις ἐνώπιον τῶν καθηγητῶν τῆς Νομικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήνησι Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἠρίστευσε ἀποσπάσας τὰ συγχαρητήρια τῶν καθηγητῶν* (Ἐλευθερία, 11-4-27).- Τὸ Διοικητήριο ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐμφανίζει ἄθλια εἰκόνα. *Τὸ κολοσσιαῖον μέγαρον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τόπος πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἀκαταστασίας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἁρμοδίων.*- Τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάρτη ἔδινε παραστάσεις στὰ «Ὀλύμπια» ὁ θίασος Καρολίδου-Στακιᾶ. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἀπριλίου ἄρχισε τὶς παραστάσεις του στὸ Κέντρο Εὐστρατιάδη ὁ θίασος τοῦ Γ. Ξύδη-Λίνας Δώρου, μὲ τὸ ἔργο: *Ἡ γυναίκα τοῦ δρόμου.*- Στοὺς πίνακες προαγωγῆς καθηγητῶν στὸν ἀνώτερο βαθμὸ *ὡς ἀρίστων* περιλαμβάνονταν ἀπὸ τὰ Γιάννινα οἱ καθηγητὲς Ἀλκ. Κοντοπάνος, Μιχ. Ἀλεξανδρόπουλος, Χαρ. Μαστορίδης καὶ Δημ. Κυρούσης.- Σὲ σχόλιό του ὁ Γ. Βαβαρέτος (Γ. Παμβωτιδέας) - ἀπὸ τοὺς πιὸ φανατικοὺς ἀντίπαλους τοῦ Σπυρίδωνος- ἀναφερόμενος στὴ Μονὴ Βελλᾶς, τὴν ὁποία ἐπισκέφτηκε, ἐξυμνοῦσε τὸν Σπυρίδωνα καὶ τὸ ἔργο του, Τὰ πάντα ρεῖ...- Στὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου* (3-4-27) ἐκλέχτηκαν οἱ ἑξῆς: Δημ. Βλαχλείδης, πρόεδρος, Ἰω. Βαδαλούκας, ἀντιπρόεδρος, Π. Ἀποστολίδης, γραμματεύς, Νισὴμ Λεβῆς, ταμίας, καὶ σύμβουλοι: Γεώργ. Φάντης (πατέρας τοῦ Π. Φάντη), Βασ. Γαρούφης, Ἀναστ. Χρηστίδης, Εὐαγ. Παππᾶς καὶ Γεώρ. Γκαρτζούνης. Πειθαρχικὸ συμβούλιο: Π. Πουτέτσης, Δημ. Χατζῆς, Μωϋσῆς Κοφίνας.-- Καθήκοντα Α.Δ.Χ. Ἠπείρου ἀνέλαβε ὁ συνταγματάρχης Τσακανίκας.- Στὶς 14-4-27 πέθανε ὁ ἔμπορος Φίλιππος Περάτης, ἀπὸ τοὺς θερμοὺς ὑποστηρικτὲς τοῦ Ὀρφανοτροφείου *Γ. Σταύρου.* Μὲ τὴ διαθήκη του κληροδότησε στὸ ἵδρυμα 500.000 δρχ.

Ὁ δικηγόρος Ἀθανάσιος Κίτσος, σὲ ὥριμη ἡλικία. Μὲ τὸ γάμο του μὲ τὴ Μαρίνα Ράπτη, κόρη τοῦ γιατροῦ Ἀντωνίου Ράπτη ἀπὸ τὸ Μονοδέντρι, ἔγινε πιὰ Ζαγορίσιος. Ὁ γυιός του, ὁ γνωστὸς πανελληνίως γιὰ τὴν πολυσχιδῆ δράση του δικηγόρος Ἄγγελος Κίτσος, ἀγαπᾶ παθολογικὰ τὸ Μονοδέντρι.

Οἱ προβλέψεις τοῦ Σαμπεθάϊ Καμπιλῆ, ὅτι τὰ κυβερνητικὰ μέτρα θὰ στρέφονταν καὶ ἐναντίον τῶν ἐπαγγελματιῶν, ποὺ διατυπώθηκαν στὴ σύσκεψη τῶν ἐμπόρων, ὅπου παραβρέθηκε κι ὁ Πέτρος Κωστίδης, ἐπαληθεύτηκαν. Ὁ Καφαντάρης, στὴν προσπάθειά του νὰ ἰσοσκελίσει τὸν προϋπολογισμό, αὔξησε τοὺς φόρους ἢ καὶ ἐπέβαλε νέους, σὲ τάξεις ποὺ δὲν

πλήρωναν ὡς τότε τίποτα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκαλέσει τὴν ἀντίδρασή τους. Προηγήθηκαν οἱ ἔμποροι στὶς κινητοποιήσεις τους, χωρὶς καὶ νὰ πετύχουν πολλὰ πράγματα. Ὁ Καφαντάρης ἦταν ἀποφασισμένος, δὲ λύγιζε εὔκολα. Στὸ κλείσιμο τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων στὰ Γιάννινα, οἱ ἐπαγγελματίες δὲν πῆραν μέρος -τοὺς κατηγόρησαν οἱ ἔμποροι γιὰ τὴ στάση τους- δὲν τοὺς εἶχε θίξει ἀκόμα τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν. —*Δὲν θ' ἀργήσει νάρθει καὶ ἡ σειρὰ τῶν ἐπαγγελματιῶν*, εἶχε πεῖ στὸν Πέτρο ὁ Καμπιλῆς, κατὰ τὴ σύσκεψη, *πρέπει νὰ συνεργαστοῦμε*. Ἡ ἄποψη τοῦ Πέτρου ἦταν θετική, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἔπρεπε καὶ οἱ ἐπαγγελματίες νὰ πληρώνουν φόρους, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀποτελέσουν ἐξαίρεση.

Διαβάζοντας στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τὴν εἴδηση ὅτι οἱ ἐπαγγελματίες τῶν Ἀθηνῶν ἑτοιμάζονταν γιὰ ἀπεργιακὲς κινητοποιήσεις, ὁ νοῦς του πῆγε στὸν Καμπιλῆ. —*Ἔξυπνος ἑβραῖος*, συλλογίστηκε, *προβλέπει σωστά, γιαυτὸ διοικεῖ ἀπὸ τὰ παρασκήνια τὴν ἑβραϊκὴ κοινότητα*. Τὸν σύγκρινε μὲ τὸν ἀξέχαστο φίλο του τὸν Ἀβραάμ, ἔβρισκε κάποιες ὁμοιότητες, οἱ διαφορὲς ὅμως ἦταν περισσότερες. *Ὁ Ἀβραὰμ δὲν λάθεβε ποτέ, οὔτε στὶς κρίσεις, οὔτε στὶς προβλέψεις του. Ὁ Σαμπεθάϊ πρέπει ἀκόμα νὰ δοκιμαστεῖ.* (Δοκιμάστηκε, ἐπαναλαμβάνω, καὶ λάθεψε ὅταν πῆρε τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ μὴ φύγουν οἱ ἑβραῖοι ἀπὸ τὰ Γιάννινα τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θυσιαστοῦν οἱ περισσότεροι στὰ γερμανικὰ κρεματόρια). —*Ἂν ἀπεργήσουν στὴν Ἀθήνα οἱ ἐπαγγελματίες, θὰ τοὺς ἀκολουθήσουν καὶ οἱ Γιαννιῶτες*, συνέχισε τοὺς συλλογισμούς του ὁ Πέτρος. *Τοὺς βλέπω, ἔχουν ἄγριες διαθέσεις. Ὅμως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σταθῶ στὸ πλευρό τους.*

Ἡ ἀπεργία τῶν ἐπαγγελματιῶν στὴν Ἀθήνα ξέσπασε ἄγρια καὶ αἱματηρή. Ἡ κυβέρνηση ἔριχνε τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ γεγονότα (2 νεκροί, 5 τραυματίες, κατὰ τὴν ἀνακοίνωση) καὶ τὴ σύγκρουση τῶν ἀπεργῶν μὲ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα *εἰς ἔντεχνον ἀνάμιξιν εἰς τὸ ἀπεργιακὸν κίνημα παραγόντων ἀνηκόντων εἰς μερίδας καθαρῶς ἐχθρικὰς πρὸς τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς*, στοὺς κομμουνιστὲς δηλαδή. Ἀντίθετα οἱ δημοσιογράφοι τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων -τὰ κείμενά τους ἀναδημοσιεύονταν καὶ στὸ γιαννιώτικο τύπο- ἔριχναν τὴν εὐθύνη σὲ ἀξιωματικοὺς τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων καὶ περισσότερο στὸν πρώην ὑπασπιστὴ τοῦ Γ. Κονδύλη ὑπολοχαγὸ Χριστοδούλου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴ μαρτυρία πολλῶν, πρότρεπε τοὺς ἄντρες του *νὰ χτυποῦν στὸ ψαχνό*. Πάντως ἀρκετὲς ἐφημερίδες, στηριζόμενες στὶς κυβερνητικὲς ἀνακοινώσεις, ἔριχναν τὴν εὐθύνη στοὺς κομμουνιστές. Κατὰ τὶς ἀνακρίσεις οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀποσπάσματος ποὺ πυροβόλησε κατέθεσαν ὅτι οἱ στρατιῶτες, χωρὶς δική τους ἐντολὴ χτύπησαν, *φοβηθέντες ἐπίθεσιν τοῦ ὄχλου*.

Τὴν ἴδια μέρα, 10 Μαρτίου ἀπήργησαν καὶ οἱ ἐπαγγελματίες τῶν Γιαννίνων. Ὅλα τὰ μαγαζιὰ ἔκλεισαν, ἡ ἀγορὰ νέκρωσε. Ὅσα μαγαζιὰ τόλμησαν ν' ἀνοίξουν, *τὰ ἠνάγκασεν ἡ πρώτη ὁρμὴ τῆς πρωϊνῆς, ἀκαθορίστου*

ἀκόμη εἰς τὰς τάσεις καὶ ἀντικειμενικοὺς σκοπούς, ἀνθρωποπλημμύρας νὰ κλείσουν. Παρὰ τὰ ὅτι οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες μιλοῦσαν γιὰ ἀσήμαντα ἐπεισόδια, σημειώθηκαν ἀρκετὰ τόσο στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας, ὅσο καὶ στὴν πλατεία, κατὰ τὴ συγκρότηση τοῦ συλλαλητηρίου· ἀπόδειξη πὼς ἔγιναν ἀρκετὲς συλλήψεις στελεχῶν τῆς διοίκησης τῆς *Ὁμοσπονδίας ἐπαγγελματιῶν* καὶ παραπομπή τους σὲ δίκη. Τὸ συλλαλητήριο, ὀγκῶδες καὶ μαχητικό, συγκροτήθηκε στὴν κεντρικὴ πλατεία, τὸ μεσημέρι. Ὁμιλητής, ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ «Ἀβέρωφ» ἦταν ὁ πρόεδρος τῶν ἐπαγγελματιῶν Τζοβάρας ποὺ ἀπηύθυνε ἔκκληση πρὸς τὴν κυβέρνηση νὰ μὴν ἐπιμείνει στὴν ἐπιβολὴ φορολογικῶν μέτρων, δυσβάστακτων γιὰ τοὺς ὤμους τῶν ἐπαγγελματιῶν *τῶν μαστιζομένων ὑπὸ οἰκονομικῆς καχεξίας* καὶ νὰ μὴν ἐπιμείνει στὴν ἄρση τοῦ ἐνοικιοστασίου. Ἡ ἀστυνομία πάντως συνέλαβε ὡς ὑπεύθυνους τῶν σκηνῶν στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν πλατεία, τὸν πρόεδρο τῆς *Ὁμοσπονδίας* Τζοβάρα καὶ τρία μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, τούς: *Φλῶρο, Βακαλόπουλο* καὶ *Κοράκη* καὶ τοὺς παρέπεμψε σὲ δίκη μὲ τὴν κατηγορία τῆς ἀντίστασης κατὰ τῆς ἀρχῆς. Τὸ δικαστήριο, μὲ ἀπόφαση (28 Μαρτίου) ἀπάλλαξε, *λόγω ἀμφιβολιῶν* τοὺς περισσότερους καὶ καταδίκασε τὸν Τζοβάρα σὲ φυλάκιση δυὸ ἑβδομάδων, μὲ ἀναστολή, καὶ τὸν Κοράκη σὲ ὀκταήμερο φυλάκιση, κι αὐτὴ μὲ ἀναστολή.

Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες στὸ σύνολό τους, μὲ διαφοροποίηση μόνο τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, καταδίκασαν τὴν ἀπεργία καὶ τὰ ἐπεισόδια, ρίχνοντας τὴν εὐθύνη στοὺς κομμουνιστές. Πιὸ ἐπικριτικὸς ἦταν ὁ Χρηστοβασίλης: *Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην* -ἔγραφε- *ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐξημέρωσε, φοροῦσα τὸν ἐρυθρὸν σκοῦφον τῆς Ἐπαναστάσεως. Πάντα τὰ σωματεῖα τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐμφωλεύουν καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι τοὺς κομμουνιστὰς ἐνταῦθα, ἠσφάλισαν τὰ καταστήματα καὶ τὰ ἐργαστήριά των καὶ ἐκήρυξαν πανεπαγγελματικὴν ἀπεργίαν.* (*Ἐλευθερία*, 14-3-27). Κι ὁ Χατζῆς, ἀναφερόμενος στοὺς ὑποκινητὲς τῆς ἀπεργίας, σημείωνε: *Μία ἄναρχος τάσις-συνεργοὺς ἔχουσα εἰς τὸ ἔργον της τὸν ἐκνευρισμὸν καὶ τὴν κούρασιν τοῦ ἕλληνος ἀστοῦ... -ἐκ διευθύνσεων καὶ πηγῶν ἄλλων γνωστῶν καὶ ἄλλων ἀγνώστων, ἀλλὰ πάντοτε σατανικῶς φερουσῶν εἰς τὸ μέσον τῆς κοινωνικῆς γαλήνης, κατὰ περιόδους, κινδυνωδέστατον καὶ ἀπειλητικὸν τὸ θανάσιμον δηλητήριον τῆς ἀναρχίας καὶ ἐκτροχιασμοῦ τῶν πάντων, ἀποπειρᾶται πρὸ καιροῦ καὶ πειραματίζεται καὶ ἐπικρούει καὶ στηθοσκοπεῖ τὴν αἱμοπτύουσαν καὶ κουρασμένην ἀστικὴν Ἑλλάδα, προσπαθοῦσα νὰ καταφέρῃ τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς γαλήνης, τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας της* (*Ἤπειρος*, 12-3-27). Μ' ὅλα αὐτά, βέβαια, ἐννοοῦσε τοὺς κομμουνιστὲς γιὰ νὰ ὑπομνήσει στὴ συνέχεια ὅτι *πᾶσα οἱαδήποτε συνδρομὴ τὴν ὁποίαν παρέχει σήμερον ὁ ἕλλην ἀστὸς εἰς τὰς ἐπανειλημμένας αὐτὰς ἀποπείρας τοῦ κομμουνισμοῦ πρὸς διασάλευσιν τῆς τάξεως, πρὸς τοιοῦτον κατάντημα ἀναρχίας ἢ*

στρατοκρατίας τείνει... Ὁ *Κῆρυξ* στὶς ἴδιες περίπου διαπιστώσεις κατέληγε καὶ μόνο ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δὲν ἀνέμιξε τοὺς κομμουνιστὲς στὴν ὑποκίνηση τῆς ἀπεργίας. Μίλησε γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ λάβει ὑπόψη της ἡ «οἰκουμενικὴ κυβέρνηση» τὶς μεγάλες θυσίες τῆς ἐπαγγελματικῆς τάξης καὶ νὰ ἱκανοποιήσει τὰ αἰτήματα τῶν ἐπαγγελματιῶν, γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἔτσι καὶ μιὰ γενικότερη ἀναστάτωση τῆς χώρας (12-3-27).

Ὁ Πέτρος Κωστίδης, στὴ συνέλευση ποὺ τὸν εἶχαν καλέσει, μίλησε γιὰ τὴν ἐξεύρεση μιᾶς συμβιβαστικῆς λύσης ἀνάμεσα στοὺς ἔμπορους καὶ στὸ κράτος, δὲν εἶχαν ἐξαγγελθεῖ ἀκόμα τὰ μέτρα γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες. Τὰ ἴδια θὰ ἔλεγε καὶ στὴ σύσκεψη τῆς *Ὁμοσπονδίας ἐπαγγελματιῶν* - ἔγινε τὴν προηγούμενη τῆς ἀπεργίας, ἀλλὰ δὲν τὸν κάλεσαν. Ὄχι γιατὶ δὲν ὑπολόγιζαν τὴν κρίση του, τὸ ὄνομα τοῦ Κωστίδη εἶχε ἀποχτήσει ἕνα εἰδικὸ βάρος στὴν κοινωνία τῆς πόλης, διαισθάνονταν ὅμως πὼς οἱ συμβιβαστικὲς τάσεις ποὺ πάντα ἔδειχνε στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων, πιθανὸν νὰ ὁδηγοῦσαν σὲ ἀναστολὴ τῆς ἀπεργίας καὶ οἱ ἐπικεφαλῆς τῆς *Ὁμοσπονδίας* δὲν τὸ ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο. Ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ συντονιστοῦν μὲ τὶς ἀπεργιακὲς κινητοποιήσεις τῶν συναδέλφων τους τῆς Ἀθήνας, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς θὰ ὑποχρέωναν τὴν κυβέρνηση νὰ ὑποχωρήσει. Ἂν πήγαινε ὁ Πέτρος στὴ συγκέντρωσή τους ἴσως τὰ ἀνέτρεπε ὅλα. Ἦταν ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ πληρώσουν φόρους, θὰ ἔλεγε καὶ σ' αὐτούς, ὄχι ὅμως ὅσους ζητοῦσε τὸ κράτος, τὰ αἰτήματά τους πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἔπρεπε νὰ στραφοῦν. Θὰ πρότεινε μάλιστα καὶ τὴ συνεργασία μὲ τοὺς ἐμπόρους, κι ἐκεῖνοι τὴν ἀποζητοῦσαν, οὔτε κἂν τοὺς πλησίασαν οἱ ἐπαγγελματίες. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ μείνουν ἀνοιχτὰ ὅλα τὰ μαγαζιὰ τῶν ἐμπόρων, ἐκδικοῦνταν τοὺς ἐπαγγελματίες, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες, γιατὶ καὶ οἱ τελευταῖοι δὲν εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἀπεργία τῶν πρώτων.

Τὴ μέρα τῆς ἀπεργίας ὁ Πέτρος ἔδωσε ἐντολὴ καὶ στὰ δυὸ μαγαζιά νὰ κλείσουν. Δὲν βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι ὡς τὴν ὥρα ποὺ ἔμαθε πὼς στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας ἐξαγριωμένοι ἐπαγγελματίες ἔσπαζαν τζάμια μαγαζιῶν ποὺ εἶχαν ἀνοίξει καὶ ἔδερναν ἀνθρώπους. Πῆρε ἕνα ἀμάξι καὶ κατέβηκε στὴν ἀγορά, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ προλάβαινε τὴν ἐπέκταση τέτοιων ἐκτρόπων. Ὅταν ἔφτασε ὅλα εἶχαν τελειώσει, ἡ ἀστυνομία εἶχε ἐπέμβει, ἔκαναν μάλιστα καὶ μερικὲς συλλήψεις. Ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας τράβηξε γιὰ τὴν πλατεία, ὅπου θὰ γινόταν τὸ συλλαλητήριο, εἶχε ἀρχίσει κι ὅλας. Κόσμος πολύς, ἐξαγριωμένος ὅμως, αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε. Ὁ λόγος τοῦ προέδρου τῆς *Ὁμοσπονδίας* Τζοβάρα, σὲ πολλὰ σημεῖα του ἦταν ἐμπρηστικός, φανάτιζε τὸ ἀκροατήριο, χτυποῦσε τὴν κυβέρνηση, ἔδειχνε σὰ νὰ ἐπιθυμοῦσε τὴν πτώση της. —*Κι ἂν πέσει ἡ «οἰκουμενικὴ» τί θὰ μᾶς ἔρθει;* συλλογίστηκε ὁ Πέτρος. —*Κυβέρνηση Κονδύλη,* μίλησε φωναχτὰ ὁ διπλανός του, σὰ νὰ ἔδινε ἀπάντηση στοὺς συλλογισμοὺς τοῦ Πέτρου. —*Ναί,* πρόσθεσε ὁ ἄλλος, ὅταν ὁ Πέτρος γύρισε καὶ τὸν κοίταξε, *τὴ λίρα 700 καὶ τὸ ψωμὶ*

15 δρχ. αὐτὰ θὰ μᾶς φέρει ὁ Κονδύλης. Ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ *Ἀβέρωφ* ὁ Τζοβάρας διάβαζε τὸ τηλεγράφημα ποὺ θὰ ἔστελναν στὴν *Ὁμοσπονδία* Ἀθηνῶν, ἐκείνη εἶχε ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία τῶν πανελλήνιων κινητοποιήσεων: *Ἀπεργία ἐκηρύχθη γενικὴ ἀπ' ἀκρου εἰς ἄκρον τῆς πόλεως. Καταστήματα παραμένουσι κλειστά. Ἐπαγγελματικὸς κόσμος Ἠπείρου ἐμμένει μετὰ φανατισμοῦ τῇ ἀπεργίᾳ, μέχρι τελείας ἐκπληρώσεως δικαίων αἰτημάτων του.* Βέβαια, μετὰ τὰ αἱματηρὰ γεγονότα τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεργίες δὲν ἔγιναν, ἡ κυβέρνηση ἔδωσε ὑποσχέσεις νὰ ἐξετάσει τὰ αἰτήματα τῶν ἐργαζομένων, δὲ θὰ λύγιζε ὅμως *πρὸ οἱασδήποτε πιεστικῆς καὶ συνδεδιασμένης ἐνεργείας,* ὑπονοώντας πολλὰ μὲ τὴ λέξη *συνδεδιασμένης.* Χωροῦσαν σ' αὐτὴ καὶ οἱ κομμουνιστές, ἀλλὰ καὶ οἱ κινήσεις τῶν φιλικῶν πρὸς τὸν Κονδύλη στρατιωτικῶν παραγόντων, ποὺ ἐπεδίωκαν ἀνατροπὴ τῆς «οἰκουμενικῆς κυβέρνησης». Αὐτὰ συζητοῦσε τὴν ἄλλη μέρα μὲ τὸ Γιάγκο στὸ μαγαζὶ ὁ Πέτρος καὶ ἀναρωτιόνταν τὶ περίμενε τὴν Ἑλλάδα ἂν ἔπεφτε ἡ κυβέρνηση. *—Καὶ νὰ δεῖς,* εἶπε γελώντας ὁ Πέτρος, *αὐτὸς ὁ διάβολος ὁ Χατζῆς σὰ νὰ ἦταν δίπλα μου χτὲς στὴν πλατεία τὴν ὥρα ποὺ κάποιος μοῦ μιλοῦσε γιὰ τυχὸν κυβέρνηση Κονδύλη καὶ τὰ δημοσίευσε στὴν ἐφημερίδα του. —Οἱ δημοσιογράφοι εἶναι πανταχοῦ παρόντες,* παρατήρησε ὁ Γιάγκος *κι ἂς μὴν τοὺς ὑποψιαζόμαστε.* Ἡ ἀναταραχὴ ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὶς ἀπεργίες τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ τὴ σύλληψη τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ὀργάνωσής τους, ἀπορρόφησε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν δυὸ οἰκογενειῶν καὶ δὲν ἄφησε περιθώρια χρόνου γιὰ νὰ συζητήσουν μὲ ἠρεμία καὶ ἄνεση τὸ θέμα τῆς Θεώνης. Ἔκαναν τὸ λάθος νὰ μὴν προσέξουν καὶ τὴ στήλη τῶν *ἀφίξεων καὶ ἀναχωρήσεων* τῆς *Ἐλευθερίας* τὴν εἴδηση: *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔγκριτος συμπατριώτης ἰατρὸς κ. Θ. Καρβούνης.* Οὔτε ὅμως καὶ ὁ μουφτὴς τοὺς εἰδοποίησε γιὰ τὸν ἐρχομό του. Ἐξάλλου καὶ νὰ ἔβλεπαν τὸν Καρβούνη, τὶ θὰ συζητοῦσαν; Τὸν εἶχαν παρακαλέσει τόσες φορές, ἡ ἐπανάληψη γινόταν βαρετή. Τοὺς ἔδωσε ὑπόσχεση καὶ πίστευαν πὼς θὰ κρατοῦσε τὸ λόγο του, δὲν χρειάζονταν λοιπὸν καινούριοι τεμενάδες. Ὅπως πληροφορήθηκαν ὕστερα ἀπὸ μέρες ὁ Καρβούνης αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ξαναγύρισε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἔμειναν μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀκούσουν καλὰ νέα στὸ ἑπόμενο ταξίδι του.

Στὴν Ἀθήνα ἡ «οἰκουμενικὴ κυβέρνηση», παρὰ τὶς μεγάλες δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπιζε, ἐξαιτίας τῶν ἀντιθέσεων τῶν κομμάτων ποὺ τὴ συγκροτοῦσαν, προχωροῦσε στὸ ἔργο της μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα σὲ ἀρκετοὺς τομεῖς. Ὁ Καφαντάρης μπορεῖ νὰ εἶχε πάρει σκληρὰ μέτρα, ἀσυνήθιστα ὡς τότε, ἀφοῦ ὑποχρέωσε νὰ πληρώνουν φόρους, ἀνάλογα μὲ τὰ κέρδη τους, καὶ τάξεις ποὺ ἐλάχιστα πλήρωναν ὡς τότε, βάδιζε σταθερὰ στὴν ἰσοσκέλιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, στὸ τέλος θὰ τὸ πετύχαινε καὶ θὰ

περηφανευόταν γιαυτό. Τὸ ἀποτακτικὸ ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ λυθεῖ καὶ οἱ ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις στοὺς κόλπους τῆς κυβέρνησης, δημιουργοῦσαν πρόσφορο κλίμα γιὰ τὴν ἀποσταθεροποίηση. Ὁ στρατηγὸς Ἀλ. Ὀθωναῖος, ἀποστρατευμένος ὕστερα ἀπὸ ἀξίωση τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* -εἶχε διατελέσει πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου ποὺ καταδίκασε σὲ θάνατο τοὺς ἓξ ἀντιβενιζελικοὺς ἀρχηγοὺς- ἐπηρέαζε πολλοὺς «παράγοντες» τοῦ στρατεύματος, οἱ ὁποῖοι ἀντιδροῦσαν στὴν ἐπαναφορὰ ἀντιβενιζελικῶν ἀξιωματικῶν στὸ στράτευμα καὶ ἀπειλοῦσαν μὲ κινήματα. Τελικὰ καὶ μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Βενιζέλου, ποὺ εἶχε ξαναγυρίσει στὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀπρίλιο, θὰ ἐπιτυγχανόταν συμβιβασμὸς μὲ τὴ δημοσίευση τῶν ἀποφάσεων τοῦ *Ἀνωτάτου Στρατιωτικοῦ συμβουλίου* γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ στὸ στράτευμα ἀριθμοῦ ἀπότακτων. Πάντως ὁ ἀντίκτυπος τῶν κινήσεων τῶν «παραγόντων», γιὰ τὴ δημιουργία στρατιωτικῶν κινημάτων, ἀπασχολοῦσε καὶ τὶς στῆλες τοῦ γιαννιώτικου τύπου ποὺ ἀποδοκίμαζε τέτοιες κινήσεις.

Θὰ ἦταν ἀκόμα πιὸ ἀποδοτικὸ τὸ ἔργο τῆς «οἰκουμενικῆς», ἄν, ὅπως σημειώθηκε, τὰ ἀντιτιθέμενα συμφέροντα τῶν κομμάτων ποὺ συμμετεῖχαν σ' αὐτή, δὲν ἀποτελοῦσαν σοβαρὸ ἀνασχετικὸ φραγμὸ στὴν προσπάθειά της. Ἡ ἐπαναφορὰ τῶν ἀποτάκτων, κυρίως, ἔδινε καθημερινὲς ἀφορμὲς γιὰ φῆμες περὶ ἑτοιμαζόμενων στασιαστικῶν κινημάτων καὶ τροφοδοτοῦσαν τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων, ἀθηναϊκῶν καὶ ἐπαρχιακῶν, μὲ εἰδήσεις γιὰ ἐπικείμενες παραιτήσεις ὑπουργῶν, πιὸ συχνὰ ἀναφερόταν τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Π. Τσαλδάρη. Ἡ βασικὴ ὅμως αἰτία τῆς δημιουργίας τῶν προστριβῶν ἦταν ὁ Δ ι χ α σ μ ό ς, ποὺ δὲν ἔλεγε νὰ ξερριζωθεῖ ἀπὸ τὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων. Πῶς ὅμως νὰ λησμονήσει ὁ λαὸς τὶς κομματικές του ἀντιθέσεις, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχηγοί του δὲν ἄφηναν εὐκαιρία νὰ ρίχνουν λάδι στὴ φωτιὰ καὶ ν' ἀναρριπίζουν τὰ πάθη; Ἐνδεικτικὸ παράδειγμα: Γινόταν, στὰ τέλη Μαρτίου, συζήτηση στὴ βουλὴ σὲ ἄρθρο τοῦ νομοσχεδίου γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς Γερουσίας. Μιλώντας ὁ ἀρχηγὸς τῆς *Δημοκρατικῆς ἕνωσης* καὶ μέλος τῆς κυβέρνησης Ἀλ. Παπαναστασίου ἔρριξε μιὰ βολὴ ἐναντίον τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου, ἐν γνώσει του ὅτι ὁ λόγος του θὰ προκαλοῦσε ἀναταραχή. —*Ἡ Ἐπανάστασις* -εἶπε- *ἔπραξε τὸ καθῆκόν της τουφεκίσασα τοὺς ἓξ.* Ἡ ἀντίδραση ἐκ μέρους τῶν ἀντιβενιζελικῶν βουλευτῶν ἦταν ἄμεση: —*Ἐδολοφονήσατε τὴν Ἑλλάδα* -φώναζαν- *τὸ ἔργον σας εἶναι ἄτιμον καὶ αἰσχρόν. Διασύρατε τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος.* —*Καλὰ ἐκάμαμε,* ἦταν ἡ ἀπάντηση τῶν βενιζελικῶν βουλευτῶν. —*Τὸ αἷμα τῶν ἐγκλημάτων σας ἔβαψε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τοῦ Ἕβρου. Εἶναι ἄτιμον καὶ τὸ ἰδικόν σας ἔργον* (τοῦ Παπαναστασίου) *καὶ τοῦ Πλαστήρα,* οὐρλιαζαν οἱ ἀντιβενιζελικοί. Ἀνάμεσα στὶς φωνὲς τῶν τελευταίων ξεχώριζε καὶ μία ἀληθινή, γεμάτη πόνο, βγαλμένη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς. Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ βουλευτῆ Δραγούμη: —*Ἐδολοφονήσατε τὸν ἀδελφό μου* -φώναξε- *καὶ*

ἐθανατώσατε καὶ τὸν πατέρα μου διὰ μαρασμοῦ καὶ ἔχετε τὴν ἀναίδειαν νὰ μᾶς ὑβρίζετε ἀκόμη; Ἦταν κραυγὴ σπαρακτική, στὸ ἄκουσμά της ὁ Παπαναστασίου αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσει συγγνώμη ἀπὸ τὸ Δραγούμη. Ποιὸ τὸ ὄφελος; Τὸ φάντασμα τοῦ Διχασμοῦ πλανιόταν μέσα στὴν αἴθουσα τῆς βουλῆς, ξαπλώθηκε σὲ λίγο σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καθὼς οἱ Ἕλληνες διάβαζαν τὶς ἐφημερίδες, ξεχνοῦσαν τὴν «οἰκουμενικὴ» καὶ ξαναγύριζαν στὶς φοβερὲς μέρες τῆς ἐμφύλιας διαμάχης.

Ὅλα αὐτὰ δὲ μποροῦσαν νὰ μείνουν ἀσχολίαστα ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο. Ὁ Χατζῆς, κατακρίνοντας τοὺς βενιζελικοὺς γιὰ τὴ στάση τους ἔγραψε ὁλοσέλιδο ἄρθρο (2-4-27), μὲ τίτλο: *Ποῦ βαίνομεν;* Στὸ ἄρθρο του ἄφηνε αἰχμὲς καὶ ἐναντίον τοῦ Τσαλδάρη, γιατὶ δὲν ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Γιὰ λίγες μέρες δημιουργήθηκε πολιτικὴ κρίση, ξεπεράστηκε καὶ πάλι κι ὁ Τσαλδάρης ἔμεινε στὴν κυβέρνηση. Δὲν ἦταν ἡ πρώτη κρίση. Κι εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ἡ «οἰκουμενικὴ» κρατήθηκε στὴ ζωὴ γιὰ πολλοὺς μῆνες καὶ δὲν διαλύθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή...

Τὸ Μάρτιο ἡ Ἀλβανία βρισκόταν πάλι σὲ ἀναταραχή. Ὁ *Κῆρυξ*, πρῶτος, δημοσίευε εἰδήσεις γιὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὸ Γενικὸ προξενεῖο τῆς Ἀλβανίας στὰ Γιάννινα, ὅπως πάντα, τὰ διέψευδε: *τὰ γραφέντα εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόστατα.* Κάποτε, βέβαια, ὁ *Κῆρυξ*, βασισμένος σὲ ὄχι σωστὲς πληροφορίες, δημοσίευε καὶ ψεύτικες εἰδήσεις, τὴ φορὰ αὐτὴ ἦταν καλὰ πληροφορημένος. Οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τὸν ἐπιβεβαίωναν. Ἡ ἐπανάσταση εἶχε ἐκραγεῖ στὴ Β. Ἀλβανία καί, ὅπως ἔλεγαν, αἰτία ἦταν ἡ πρόσκληση δώδεκα ἡλικιῶν ἀπὸ τὸ Ζώγου καὶ ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου. Ἄλλες φῆμες ἐπέμεναν ὅτι ἡ Ἰταλία ἦταν ἕτοιμη νὰ ἀποβιβαστεῖ στὴν Αὐλώνα. Πιθανὸν ὅλες οἱ φῆμες νὰ διαδίδονταν καὶ τὰ κινήματα νὰ ὑποκινοῦνταν ἀπὸ τὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ ὑποχρεώσουν τὸ Ζώγου σὲ πλήρη ὑποταγή. Ἐξάλλου μιὰ ἀπόβαση Ἰταλῶν στὴν Ἀλβανία ἀποτελοῦσε συνηθισμένο φαινόμενο.

Ἡ ὁριστικὴ πάντως ἀποχώρηση τῶν Ἰταλῶν τὸ 1920 ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, εἶχε δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις στὸν ἑλληνικὸ πληθυσμό. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποχώρησή τους ἀπὸ τὴν πόλη οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν πωλήσει στοὺς Ἕλληνες τὶς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ οἰκοδομήματα τῆς ναυτικῆς βάσης, τῆς ὀργανωμένης ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας κατὰ τὸν παγκόσμιο πόλεμο. Γιὰ νὰ ὑποχρεώσουν μάλιστα τοὺς Ἕλληνες νὰ τὰ ἀγοράσουν, ὁ διοικητὴς τῆς βάσης, πλοίαρχος Lavalitero Sinoi, ἀπείλησε νὰ καταστρέψει ὁλόκληρη τὴν πόλη, μὲ βομβαρδισμὸ ἀπὸ τὰ τρία πολεμικὰ πλοῖα τοῦ ναυστάθμου. Τὰ ἀγορασθέντα ἀκίνητα χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ὡς κατοικίες, ἀποθῆκες ἐμπορίου, μετασκευάστηκαν σὲ σχολεῖα, θεράπευσαν τελικὰ πολλὲς οἰκιστικὲς ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Ὅμως οἱ Ἀλβανοί, ἀρχὲς καὶ ἰδιῶτες, καραδοκοῦσαν. Μόλις ἀποχώρησαν οἱ Ἰταλοὶ οἱ

ἀλβανικὲς ἀρχὲς *καὶ οἱ παρὰ τὸ πλευρόν των διάφοροι φυγοδικοῦντες Τσάμηδες*, κατέλαβαν τὰ οἰκοδομήματα ποὺ εἶχαν ἀγοραστεῖ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Λεηλάτησαν πρῶτα τὶς κτιριακὲς ἐγκαταστάσεις (ἅρπαξαν ντεκοβίλ, βαρέλια σιδερένια, βενζίνη, αὐτοκίνητα κ.ἄ.) ἐνῶ ταυτόχρονα καταλάμβαναν τὰ κτίρια, δὲν ἀναγνώριζαν τίτλους ἰδιοκτησίας -καὶ βέβαια δὲν πλήρωναν ἐνοίκια- καὶ δὲν ὑπολόγιζαν τὶς διαμαρτυρίες τῶν Ἑλλήνων. Οἱ παραστάσεις τῶν τελευταίων πρὸς τὰ Τίρανα καὶ ἡ προσφυγὴ στὰ δικαστήρια δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα. Σὰν καλοὶ νοικοκυραῖοι, τόσο οἱ ἀρχές, ὅσο κι ἄλλοι πλούσιοι Ἀλβανοί, ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο κι ἀλλοῦ ἔχτιζαν νέους ὀρόφους στὰ σπίτια ποὺ ἅρπαζαν, ὅλα γίνονταν βάσει σχεδίου, τὸ ὁποῖο εἶχε ὀργανώσει ὁ νομάρχης Ἀργυροκάστρου Ν. Τρομάρας. Οἱ συνεχιζόμενες διαμαρτυρίες καὶ οἱ παραστάσεις τῶν Ἑλλήνων προξένων ὑποχρέωσαν τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ὑποσχεθοῦν -πρῶτος καὶ καλλίτερος *ὁ ἀπαισίας μνήμης Μουφὶτ Λιμποχόβα* (βλ. Ε΄ τόμο)- *ὅτι τὸ ζήτημα θὰ λυθῇ ὡς πρέπει εἰς κράτος, τὸ ὁποῖον σέβεται τὴν περιουσίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ θ' ἀποδοθῇ ἑνὶ ἑκάστῳ τὸ δίκαιον*. Συγκροτήθηκε μάλιστα καὶ ἐπιτροπὴ ἔρευνας, ἡ ὁποία ἐξέδωσε καὶ τὶς πρῶτες ἀποφάσεις της, ἀναγνωρίζοντας τοὺς τίτλους ἰδιοκτησίας τῶν ἀγοραστῶν Ἑλλήνων τῆς περιόδου τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς. *Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐξηγέρθη πρῶτον ὁ μουσουλμανικὸς τοῦ Ἀργυροκάστρου κόσμος, ἄγριος, ἀπειλητικός, πλήρης μίσους καὶ φθόνου ἀπειλῶν γῆν καὶ οὐρανόν*. Ἀμέσως ἀνακλήθηκε ἡ ἐπιτροπὴ -εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὰ Τίρανα- καὶ ὑποβλήθηκε στὴ βουλὴ νομοσχέδιο μὲ τὸ ὁποῖο δημεύονταν ὅλα, χωρὶς ἐξαίρεση, τὰ κτήματα τῶν ὁμογενῶν. Καμιὰ συνηγορία γιὰ τὸ δίκαιο τῶν Ἑλλήνων τῶν Ἁγίων Σαράντα δὲν ἀκούστηκε στὴ βουλή, οὔτε ἀκόμα ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς βουλευτές, κι αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο παράπονο τῶν κατοίκων τῆς πόλης. *Κανεὶς ἐκ τῶν χριστιανῶν βουλευτῶν τοῦ νομοῦ Ἀργυροκάστρου ἢ Κορυτσᾶς ἢ Χειμάρρας δὲν ἤνοιξε τὸ στόμα του. Πτύσσοντες καὶ ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἐξ 25 ναπολεονίων μηνιαῖον μισθόν... ὑποκλινόμενοι καὶ πρὸ τοῦ τελευταίου μουσουλμάνου ὑπαλλήλου*, ψήφισαν τὸ νόμο. Μόνο ἕνας βουλευτὴς διαμαρτυρήθηκε ἔντονα, Τουτουλιάνης τὸ ὄνομά του. *Οὐδέποτε* -εἶπε- *εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου οἱ ἐνάγοντες δικάζουσι τοὺς ἐναγομένους. Ἐὰν νομίζητε ὅτι ἀδίκως καὶ παρανόμως κατέχουσι ἢ ἀγοράσῃ τὰ ἐν Ἁγίοις Σαράντα οἰκήματα, θ' ἀφήσητε τὴν δικαιοσύνην ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον ν' ἀποφασίσῃ. Ἡμεῖς ἐνταῦθα εἴμεθα οἱ ἐνάγοντες, οὐδεὶς νόμος, ἀνθρώπινος ἢ θεῖος, δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἐνάγοντα νὰ γίνῃ καὶ δικαστὴς τοῦ ἐναγομένου...* Ποιὸς νὰ τὸν ἀκούσει; *Ἡ σθεναρὰ φωνή του ἦτο φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ἦτο καὶ εἶναι ἡ ἐξόντωσις τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου*, σημείωνε ὁ συντάκτης τῆς ἀνταπόκρισης. Διαπιστώσεις καὶ σήμερα ἐπίκαιρες... Γιὰ νὰ ρίξει στάχτη στὰ μάτια τῶν Εὐρωπαίων ἡ ἀλβανικὴ

βουλὴ διόρισε ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἔμπιστά της πρόσωπα γιὰ ν' ἀποφασίσει ὁριστικὰ γιὰ τὴν τύχη τῶν κτημάτων, μάλιστα ἔδωσε τὸ δικαίωμα στοὺς ἐνδιαφερόμενους νὰ ὁρίσουν κι αὐτοὶ δυὸ μέλη γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ δικαιώματά τους. Οἱ βαθύτερες σκέψεις της δὲν ἄργησαν νὰ φανοῦν. Κανένα συμβόλαιο καὶ κανένα τίτλο δὲν θέλησε ν' ἀναγνωρίσει ἡ ἐπιτροπὴ καὶ δήμευσε ὅλες τὶς οἰκοδομές, ὄχι μόνο ἐκεῖνες ποὺ εἶχαν ἀγοραστεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς ἢ εἶχαν χτιστεῖ ἐπὶ ἰταλικῆς κατοχῆς, ἀλλὰ κι ὅλες ὅσες εἶχαν ἀνεγερθεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς *Αὐτονόμου*. Κι ὄχι μόνο αὐτό. Ὑποχρέωσε τοὺς Ἕλληνες νὰ πληρώσουν καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν δικῶν τους κτημάτων, ὅσων ἔχτισαν ἢ ἔγιναν κάτοχοί τους μὲ ἀγορὰ καὶ τίτλους ἀνανγνωριζόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς, ἀπαγορεύοντας τὴν ἀναχώρησή τους στὸ ἐξωτερικὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποπληρωμὴ τῶν «χρεῶν» τους. *Ἀπὸ οἰκοκυραῖοι σήμερον εὑρισκόμεθα εἰς τοὺς δρόμους καὶ βεβαρημένοι μὲ τὸ ἄδικον χρέος μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐφόρτωσαν* διαμαρτύρονταν οἱ Ἕλληνες καὶ παρακαλοῦσαν τοὺς Ἠπειρῶτες καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνες νὰ ὑψώσουν φωνὴ διαμαρτυρίας καὶ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση νὰ ζητήσει ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ τὴν ἄμεση κατάργηση τοῦ νόμου καὶ τὴν ψήφιση ἄλλου. *Θὰ ἠθέλαμεν νὰ γνωρίζομεν* -πρόσθεταν στὴ διαμαρτυρία τους οἱ Βορειοηπειρῶτες- *τὶ ἐπιδιώκει ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ τῶν «Ἑλληνοαλβανικῶν συνδέσμων» καὶ τῶν «Ἑλληνοαλβανικῶν ἐπιμελητηρίων»* (μόλις πρόσφατα εἶχαν ἱδρυθεῖ), *ὅταν ἀφήσῃ νὰ φυγαδευθῶσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ὑποστηρίξωσι καὶ θὰ εἰσαγάγωσι τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅταν ἀφήσῃ νὰ ἐκριζωθοῦν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ χιλιάδες τοῦ ὁμογενοῦς κόσμου, αἱ ὁποῖαι θὰ προτιμήσωσι ἔστω κατά τι ἀκριβώτερα τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα; Εἰς τὶ θὰ ὠφελήσουν ὅλα αὐτά, δηλ. ἡ φιλία καὶ ἡ προσέγγισις τῶν δύο συγγενῶν κόσμων, ὅταν ὁ ἀλβανὸς σκέπτεται πῶς νὰ πιέσῃ, νὰ ἐξευτελίσῃ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν φυλετικῶς συγγενῆ του;... («Ἤπειρος», Γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν: Ἄδικος ἐξοντωτικὴ ἐνέργεια κατὰ τῶν ὁμογενῶν Ἑλλήνων τῶν Ἁγίων Σαράντα. Ἡ διαμαρτυρία καὶ ὁ πόνος τῶν ἀδικουμένων*, 17, 18 καὶ 20-3-1927).

Ἡ περιπέτεια τῶν Ἑλλήνων τῶν Ἁγίων Σαράντα, ἀποτελεῖ μιὰ μικρὴ πτυχὴ τῶν δεινοπαθημάτων τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται, χωρὶς τελειωμό, ὀγδόντα χρόνια τώρα, ἀφ' ὅτου γιὰ πρώτη φορὰ ἀπελευθερώθηκε. Ἂς μελετηθεῖ ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ἔστω καὶ ἂν θεωρηθεῖ ὡς ἀσήμαντη ὑποσημείωση, σ' ἕνα πολυσέλιδο ἔργο δραματικῶν διαστάσεων...

Τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων*, ὁ μόνος σχεδὸν ζωντανὸς πνευματικὸς ὀργανισμὸς στὰ Γιάννινα τὴν ἐποχὴ αὐτή, ἀνέλαβε μιὰ νέα πρωτοβουλία: Μὲ ἔκκλησή της *πρὸς τὰς Ἠπειρωτικὰς κοινότητας καὶ τὰ ἁπανταχοῦ Ἠπειρωτικὰ σωματεῖα καὶ ὀργανώσεις*, γνωστοποιοῦσε τὴν ἵδρυση παραρτήματος, *ἀποτελουμένου ἐκ κυριῶν καὶ*

κυρίων τῶν Ἰωαννίνων, σκοπὸν ἔχοντος τὴν μελέτην, ἀλλὰ καὶ τὴν περισυλλογὴν καὶ διαφύλαξιν τῶν κειμηλίων ἐκείνων τῆς Ἠπειρωτικῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας, ὅσων διὰ τοῦ καιροῦ διεσώθησαν καὶ εὑρίσκονται τῆδε κακεῖσε τῆς Ἠπείρου. Σκοπὸς τοῦ *Λυκείου* ἦταν ἡ ἵδρυση *Μουσείου Ἠπειρωτικῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας*, γιαυτὸ καὶ ζητοῦσε τὴν ἐνίσχυση ὅλων στὴν προσπάθειά του, μὲ τὴν προσφορὰ τέτοιων ἀντικειμένων, ἀναγκαίων γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ *Μουσείου*. Οἱ σκοποὶ τοῦ παραρτήματος ἦταν εὐρύτεροι. Ἀποσκοποῦσε καὶ στὴ συλλογὴ *λειψάνων, μαρτυριῶν ἢ χειρογράφων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀπέμεινε σκοτεινοτάτη, διότι αἱ πηγαὶ καὶ αἱ γραπταὶ ἢ ἄλλαι μαρτυρίαι ἱστορικαὶ κατεστράφησαν.* Τὴν ἔκκληση ὑπέγραφαν αἱ κυρίες: Μ. Πυρσινέλλα, πρόεδρος τοῦ *Λυκείου*, Φρ. Ἰωαννίδου, γενικὴ ἔφορος τοῦ τμήματος, Κ. Λύκα, Μ. Χωραΐτου καὶ Κ. Ἀλιέως, εἰδικοὶ ἔφοροι τοῦ τμήματος. Ἐπίσης τὰ συμβουλευτικὰ μέλη τοῦ τμήματος: Β. Πυρσινέλλας, Γ. Χατζῆς, Π. Μελίρρυτος, Ἀλ. Κοντοπάνος, Μ. Γκαραλάνης, Α. Χατζῆς.- Ἡ ἀντιδικία γιὰ τὸ ποιὸ ἦταν καλλίτερο ἀστυνομικὸ σῶμα, ἡ Ἀστυνομία πόλεων ἢ ἡ Χωροφυλακή, συνεχιζόταν, χωρὶς κομματικὲς ἀναμίξεις αὐτὴ τὴ φορά. Ὅπως σημειώθηκε, ἡ *Ἐλευθερία* καὶ ἡ *Ἠπειρωτικὴ ἠχὼ* ἦταν ὑπὲρ τῆς Ἀστυνομίας πόλεων, ἡ *Ἤπειρος* καὶ ὁ *Κῆρυξ* ὑπὲρ τῆς Χωροφυλακῆς. Φυσικὰ ὅλα γράφονταν, ἐν ὄψει τῆς φημολογούμενης ἐπέκτασης τῆς Ἀστυνομίας πόλεων καὶ στὰ Γιάννινα. Ἔγραφε κλείνοντας σχετικὸ ἄρθρο του ὁ Χατζῆς: (*Ἤπειρος*, 7-4-27, ἄρθρο μὲ τίτλο: *Ἐσπευσμένη πρότασις*): *Θέλομεν δι' ὅλων τῶν ἀνωτέρω νὰ καταστήσωμεν φανερὸν ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, σπεύδουσα νὰ ζητήσῃ Ἀστυνομίαν πόλεων καὶ ἐνταῦθα* (πολλὰ σωματεῖα, μὲ ψηφίσματά τους, τὸ εἶχαν ζητήσει ἀπὸ τὴν κυβέρνηση), *φοβούμεθα μήπως ἐλησμόνησε τελείως τὴν πραγματικότητα τῆς καταστάσεως. Ζητεῖ δὲ σμόκιν ἢ φράκον διὰ νὰ καταδιώξῃ τὸ ἀτιθάσευτον ληστρικὸν τσαρούχι καὶ τὸ μαῦρον καλπάκι, ἐφαρμόζει δὲ κυρίως τὴν παροιμίαν τῆς Φατιμές, ἡ ὁποία ὅλα τὰ ἔχει καὶ ὁ μεταξωτὸς ὁ φερετζὲς τῆς λείπει...*- Ὁ γιατρὸς Γεώργιος Σούλης, μὲ ἐπιστολή του πρὸς τὴν *Ἤπειρο* (8-4-27) κατάγγειλε ὅτι στὶς φυλακὲς Ἀκραίου δὲν εἶχαν πεθάνει τὸ χειμώνα μόνο δυὸ ἀπὸ τοὺς κατηγορούμενους γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας, *ἀλλὰ 7-10 ἄτομα, ἐκτίοντα ἄλλα 20 ἡμερῶν φυλάκισιν, ἄλλα μηνιαίαν καὶ ἄλλοι ἦταν ὑπόδικοι καὶ ἴσως ἀθῶοι. Δὲν ἀπέθανον* -συνέχιζε- *ἀποτόμως οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ οἱ τῆς Πέτρας, ἀλλὰ μετὰ 10 ἕως 15 ἡμερῶν ἀσθένειαν... Ἐνῶ ἐγὼ ἐγνωμοδότουν* (ὁ Σούλης ἦταν ἔφεδρος ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοπέδου Ἀκραίου καὶ ἰατρὸς τῶν πολιτικῶν φυλακῶν) *νὰ σταλοῦν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὁ εἰσαγγελεὺς ἐπεκύρωσε τὰς γνωματεύσεις μετὰ 3-4 καὶ 5 ἡμέρας, ὁπότε ὁ δυστυχὴς ἔνοχος ἢ ἀθῶος μετήλασσε βίον. Πάντες οὗτοι ἀπέθανον ἐκ γρίππης καὶ πνευμονίας, ὧν τότε εἴχομεν ἐπιδημίαν καὶ ἀνέφερον ἐγγράφως εἰς τὴν εἰσαγγελίαν τὰ κακὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ μέτρα ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσι. Ἀλλὰ δὲν βαριέσθε!.. ἔπιασε καὶ αὐτὴ τὰ ρωμέϊκα χρονοντούλαπα.* Καὶ κατέληγε: *Ὅσον ἀφορᾶ τὴν κατάστασιν τῶν φυλακῶν ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀποφεύγω νὰ γράψω τί, διότι εἶναι στῖγμα διὰ τὴν Ἤπειρον, εἰμὴ μόνον τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι ζοῦν μαζὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ θαλάμου φυματικοί, συφιλιδικοὶ καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε, ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν καθαριότητα περιττεύει πᾶσα συζήτησις, διότι ὁ καθένας πλησιάζων εἰς ἀκτῖνα 500 μέτρων καταλαβαίνει τὶ γίνεται...* Δὲ νομίζω πὼς χρειάζονται σχόλια. Ἢ ὑπάρχουν περιπτώσεις σύγκρισης καὶ μὲ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν ἑλληνικῶν φυλακῶν;..- Τὸ νέο ἐνοικιοστάσιο δημιούργησε πάλι ἀναστάτωση στὸν ἐπαγγελματικὸ κόσμο, ὁ ὁποῖος ἄρχισε συνεννοή-

σεις γιὰ ἀπεργιακὲς κινητοποιήσεις.- Στὴν Ἀθήνα, στὶς ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Ἀπριλίου, παρατηρήθηκε *ζωηρὰ κίνησις τῶν ληστοτρόφων Ἠπείρου, ἀγωνιζομένων ὅπως παραστήσουν τοὺς Ρετζαίους ὡς ξένους πρὸς τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας.* Σὲ σχόλιό της, τὴν ἄλλη μέρα (14-4-27), ἡ *Ἤπειρος* τόνιζε ὅτι οἱ εἰδήσεις δὲν τὴν ἐξέπληξαν. *Ἀποτελοῦσαν τὴ συνέχεια μιᾶς μακρᾶς ὅσον καὶ θλιβερᾶς ἱστορίας, ἡ ὁποία γράφεται εἰς βάρος τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ λαοῦ της. Ἡ προστασία τῶν ληστῶν καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ὑπῆρξε πάντοτε ἐνασχόλησις πολὺ προσοδοφόρος καὶ ἐπικερδεστάτη, εἰς τρόπον ὥστε εὐλόγως νὰ θεωρῆται ὡς ἐπίζηλος ἐπιτυχία διά τινας ἡ προσφορὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν ληστῶν ἀποδοχὴ καὶ μίσθωσις τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν τιμίων αὐτῶν ὑποκειμένων.* Ὁ σχολιογράφος ἐξέφραζε στὴ συνέχεια τὴν ἀπογοήτευση τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀρχῶν πρὸς λήψη μέτρων ἐναντίον τῶν ληστοτρόφων καὶ γιὰ τὸν συνεχιζόμενο ἐμπαιγμό του. *Ἂς ἐκδοθῇ τουλάχιστον* -κατέληγε- *ὅσο τὸ δυνατὸν ταχύτερον τὸ βούλευμα ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας διὰ ν' ἀποστομωθοῦν πολλὰ στόματα καὶ διὰ νὰ ἀρθοῦν πολλαὶ ἀμφιβολίαι, αἱ ὁποῖαι ρίπτονται εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ δημιουργοῦν κατάλληλον ἔδαφος διὰ τὴν σπορὰν καὶ καρποφόρησιν τῶν προσπαθειῶν πολλῶν προθύμων ὑπηρετῶν τῆς ληστρικῆς ἰδεολογίας.* Αὐτὴ ἦταν ἡ πραγματικότητα. Καὶ τὸ βούλευμα ἀργοῦσε ἀκόμα...- Ἐξαιτίας τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδη, θεωρούμενου κομμουνιστῆ, ὡς γραμματέα τοῦ *Ἰατρικοῦ συλλόγου*, καὶ ὕστερα ἀπὸ δημοσίευση σχολίου στὴν *Ἤπειρο* (13-4-27), ἀπὸ τὸν ἀντικαταστάτη τοῦ Χατζῆ Γ. Ρίκη (ὁ Χατζῆς ἔλειπε στὴν Ἀθήνα), ἐπικριτικοῦ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἀρχαιρεσιῶν στὸ σύλλογο, *ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε ὡς μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δεδηλωμένους κομμουνιστάς*, ὁ πρόεδρος τοῦ συλλόγου Δημ. Βλαχλείδης ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του. Τὸν ἀκολούθησαν οἱ γιατροὶ Γ. Φάντης, Ἀν. Χρηστίδης καὶ Νισὴμ Λεβῆς. Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς παρασκηνιακὲς ἐνέργειες, καὶ μετὰ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Βλαχλείδη στὴν παραίτησή του, ὁρίστηκε νέα γενικὴ συνέλευση, ποὺ ἀνέδειξε ὡς πρόεδρο τὸν Ἀδ. Τσατσάνη. (Τὰ παρασκήνια τῶν ἐκλογῶν στὸν *Ἰατρικὸ σύλλογο* ἐκθέτει μὲ λεπτομέρειες ὁ Π. Ἀποστολίδης στὸ βιβλίο του: *Ὅσα θυμᾶμαι*, 1900-1969, Β΄ Ἀθήνα 1983 σελ. 86-90). Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες δὲν ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ζήτημα.- Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δημοσίευσε, σὲ συνέχειες τὴν εἰσηγητικὴ ἔκθεση τοῦ βουλευτῆ Ἰωαννίνων Ἀλεξ. Μυλωνᾶ, *ἐπὶ τῆς προτάσεως νόμου περὶ ἀναγνωρίσεως κοινοτικῶν τινῶν δασῶν ἐν Ἠπείρῳ, ὡς καὶ τροποποιήσεως δασικῶν τινῶν διατάξεων.* Ὁ Μυλωνᾶς στὴν εἰσήγησή του ἀνέφερε: *Ἐπὶ τουρκοκρατίας πολλὰ χωρία ἐν Ἠπείρῳ... ἐνέμοντο ὡς ἰδιοκτησίαν των, πλὴν ἄλλων ἀκινήτων καὶ τὰ εἰς τὴν περιφέρειάν των δάση. Ἅμα τῇ καταλήψει τῶν χωρῶν τούτων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, πολλὰ τῶν χωρίων τούτων ἐζήτησαν τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δασικῶν δικαιωμάτων των ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου. Τὸ ἑλληνικὸν δμως Δημόσιον, ἀθρόως ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις τῶν χωρίων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν εἶχον ταῦτα τίτλους, εἴτε διότι τὰ προσαγόμενα ὡς τίτλοι ἔγγραφα δὲν ἦσαν ἐν τάξει συμφώνως πρὸς τὸν περὶ τῶν γαιῶν ὀθωμανικὸν νόμον. Τοιουτοτρόπως δικαιώματα ἔκπαλαι ὑφιστάμενα καὶ ἂν μὴ ἀναγνωριζόμενα, τουλάχιστον κατ' ἀνοχὴν τοῦ τουρκικοῦ Δημοσίου ἀσκούμενα ὑπὸ τῶν χωρίων τούτων ἐπὶ τῶν εἰς τὴν περιφέρειάν των δασῶν, ἐκρίθησαν ὡς οὐδεμίαν δημιουργοῦντα διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῶν χωρίων τούτων.* Στὴ συνέχεια ὁ Μυλωνᾶς ζητοῦσε νὰ ληφθοῦν νομοθετικὰ μέτρα ποὺ θὰ ἐπέτρεπαν τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τῶν χωριῶν στὰ διεκδικούμενα δάση, μὲ ὁρισμένες προϋποθέσεις, ἀποτρεπτικὲς

τῶν καταχρήσεων στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, μάταια ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τους πολλὲς κοινότητες, ἰδιαίτερα τοῦ Ζαγοριοῦ, ποὺ *ζάπωσε*, ὅπως *ἔσκουζε* ὁ Βασ. Φανίτσιος κι ἔγραφε, χωρὶς ἀνταπόκριση, ὁ Κων. Λαζαρίδης, τὰ δάση τους τὸ ἑλληνικὸ Δημόσιο.- Νέο λάδι στὴ φωτιὰ ἔρριξε ὁ τέως δικτάτορας Πάγκαλος, μὲ δηλώσεις του, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ἀποκλειστικὸς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἓξ ἦταν ὁ Βενιζέλος. *Ἂν ἤθελε νὰ μὴ τυφεκιστοῦν πρόσθετε, μὲ ἕνα τηλεγράφημά του πρὸς τὴν Ἐπανάσταση, θὰ τοὺς ἔσωζε.* Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες, κάθε ἀπόχρωσης, ἔδωσαν ἰδιαίτερη προβολὴ στὶς δηλώσεις τοῦ Παγκάλου (*Ἤπειρος*, 17-4-27).- *Δι' ἐπιστολῆς του ὁ κ. Μίσιος, πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀποπνεούσης ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς ἐμφύτου εὐγενείας του, μᾶς γνωρίζει ὅτι ἀπὸ σήμερον* (18-4-27) *ἀπεφασίσθη τὸ κατάβρεγμα τῶν ὁδῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ του ὁ ἐκλεκτὸς φίλος καὶ ἐπιστήμων μᾶς γνωρίζει ὅτι ὁ Δῆμος προσπαθεῖ νὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ καταβρέγματος, διὰ λόγους οἰκονομίας.* Κατάβρεγμα δηλαδὴ μὲ τὸ σταγονόμετρο. Ἀλλὰ ὑπῆρχαν στὸν προϋπολογισμὸ τόσες περιττὲς δαπάνες, ἀπὸ τὴν περικοπή τους θὰ μποροῦσαν νὰ ἐξοικονομηθοῦν χρήματα γιὰ τὸ κατάβρεγμα, διαμαρτύρονταν οἱ ἐφημερίδες.- Στὴν *Ἤπειρο*, ἀπὸ 20 Ἀπριλίου μέχρι 1 Μαΐου, δημοσιεύτηκε, σὲ μετάφραση, τὸ τέλος τῆς μελέτης τοῦ Γερμανοῦ φιλόλογου Ο. Κὲρν γιὰ τὴ Δωδώνη. Τὶς πρῶτες τέσσερες σελίδες τῆς μελέτης εἶχε μεταφράσει ὁ Γερμανὸς φιλέλληνας καθηγητὴς Λουδοβῖκος Βύρχνερ, ποὺ εἶχε ἐπισκεφτεῖ τὰ Γιάννινα τὸ 1926. Τὴ μετάφραση συνέχισε, γιὰ τὴν *Ἤπειρο* ὁ γιατρὸς καὶ δήμαρχος Γ. Σταυρίδης, χωρὶς νὰ τὴν ὁλοκληρώσει, γιατὶ τὸν πρόλαβε ὁ θάνατος. Ἡ οἰκογένειά του παράδωσε τὰ ὑπόλοιπα χειρόγραφα στὴν *Ἤπειρο* κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βρέθηκαν καὶ ἐπιστολὲς τοῦ Βύρχνερ, ἀπευθυνόμενες πρὸς τὸν Γ. Σταυρίδη καὶ τὸν Χρ. Σούλη, μὲ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα. Τὶς τελευταῖες σελίδες τῆς μελέτης τοῦ Ο. Κὲρν μετέφρασε *ὁ ἔγκριτος γερμανομαθὴς δικηγόρος* Γ. Κωνσταντινίδης.- Στὶς 28 Ἀπριλίου καὶ 3 Μαΐου ὁ Γ. Ρίκκης ἔδωσε διάλεξη στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* μὲ θέμα: *Τὸ ἐμπόριον διὰ μέσου τῶν αἰώνων.*- Οἱ ἐπίτροποι τῆς ἁγίας Μαρίνας ὀργάνωσαν πανηγυρικὴ λειτουργία στὴ μνήμη τοῦ νεομάρτυρα ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (μαρτύρησε τὸ 1526 στὴν Κωνσταντινούπολη. Στοιχεῖα γιὰ τὸ μαρτύριό του δημοσιεύθηκαν στὴν *Ἤπειρο* τῆς 24ης καὶ στὴν *Ἐλευθερία* τῆς 28ης Ἀπριλίου.- Ὁ Σίμων Ἰωνᾶς (Νέστωρ Γεωργίτσης) δημοσίευσε στὴν *Ἤπειρο* (3-5-27), *Ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις*, μιὰ χαριτωμένη σάτιρα, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἄστοχη συμπεριφορὰ τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου (ὁ δήμαρχος ἦταν ἀντιβενιζελικὸς ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τῶν συμβούλων ἀνῆκε στὴ βενιζελοδημοκρατικὴ παράταξη) νὰ μὴν ὀργανώσει, ὅπως γινόταν στὸ παρελθόν, δεξίωση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν Π. Τσαλδάρη ποὺ εἶχε ἐπισκεφτεῖ τὰ Γιάννινα μὲ ἐπίσημη ἰδιότητα. Τὸ κείμενο ἀναφερόταν στὸ *δόγμα* τοῦ *γεννήματος καὶ θρέμματος*, ἐπινόημα τῶν βέρων Γιαννιωτῶν γιὰ νὰ ἐκμεταλλεύονται μόνο αὐτοὶ τὰ κληροδοτήματα καὶ νὰ διαχειρίζονται τὰ κοινὰ τῆς πόλης. Ἔγραφε ὁ Σ. Ἰωνᾶς: *Θὰ διατηρῆται ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἠπείρου», ἡ μεταξὺ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς ἐπαρχίας ἔρις περὶ καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως καὶ θὰ εἶναι ἔναυλος ὁ περὶ τούτου δημοσιογραφικὸς θόρυβος. Ἡ μὲν πόλις ἠγωνίζετο νὰ φυλάξῃ ὡς παλλάδιον τὸ ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ «γέννημα καὶ θρέμμα», δι' οὗ ἀπέκλειε τοὺς ἐγκατεστημένους ἐπαρχιώτας τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, οἱ δὲ ἐπαρχιῶται ἠξίουν νὰ μετέχωσι τῶν κοινῶν τῆς πόλεως ὡς ζῶντες ἐν αὐτῇ καὶ*

ἐμπορευόμενοι καὶ ἀποτελοῦντες τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καίτοι μὴ ὄντες «γεννήματα καὶ θρέμματα τῆς πόλεως». Ὁ ἀγὼν οὗτος, ὅστις διήρκεσε μίαν περίπου δεκαετίαν, ἀπησχόλησε καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπερ ἐπὶ τέλους, ἀποδυσπετῆσαν (δυσφορώντας ἢ βαριεστημένο) *διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, μεστῆς πικρῶν παραινέσεων, συνέστησε τὴν ἀπάλειψιν ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τοῦ μισοξένου ἄρθρου «γέννημα καὶ θρέμμα». Ἔκτοτε διεγράφη μὲν τοῦ κανονισμοῦ τὸ περίπυστον ἄρθρον, παρέμεινεν ὅμως ἡ ἀνάμνησις ὡς ὑποκάρδιον ἕλκος καὶ ἐκδηλοῦται ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ἐκλογῶν. Οἱ ἡγέται τοῦ «γεννήματος καὶ θρέμματος» δίδουν τὸ σύνθημα τῆς κομματικῆς ἐμπαθείας οἱ δὲ πιστοὶ ὀπαδοὶ πράττουν κατὰ τὰ διατασσόμενα: «Καλὴ γὰρ πόλις... πάντα πειθαρχεῖ ἄναλκις,* (χωρὶς ἀλκή, ἀδύναμη) *ὥσπερ ὄνος...». Οὕτω προχθὲς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν* (Π. Τσαλδάρης) *μετὰ τῆς ἀξιοσεβάστου Ἠπειρώτιδος συζύγου του Λίνας, κόρης τοῦ Σπυρ. Λάμπρου, ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἵνα καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀντιληφθῇ τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου. Ἀλλ' οὐδεμία ἐγένετο, ὡς ἔπρεπε, ἐπίσημος δεξίωσις, διότι ὁ κ. ὑπουργὸς δὲν ἦτο «γέννημα καὶ θρέμμα» καὶ διότι ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος».* Τὶς εὐθύνες, ὅπως σημειώθηκε, ὁ Σ. Ἰωνᾶς τὶς καταλόγιζε στὸ Δημοτικὸ συμβούλιο. (Ἂς σημειωθεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Ν. Γεωργίτσης συνεργαζόταν μὲ πολλὲς ἐφημερίδες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πολιτικὴ τοποθέτηση. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ποὺ φιλοξένησε ἄρθρα του, θεωροῦσε τιμή της τὴ συνεργασία).

Παραμονὴ τοῦ Πάσχα, στὶς 23 Ἀπριλίου, τὸ μεσημέρι, ἔφτασε στὰ Γιάννινα ὁ Π. Τσαλδάρης, πραγματοποιώντας προγραμματισμένη ἐπίσκεψή του στὴν Ἤπειρο, πρὸς μελέτη καὶ ἐπίλυση τῶν προβλημάτων της, ἔτσι λένε πάντα οἱ ὑπουργοὶ ὅταν ἐξορμοῦν στὴν ἐπαρχία. Οἱ ἀρχὲς τῶν Γιαννίνων, εἶχαν κατεβεῖ στὸ Τέρροβο γιὰ νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Ὑπασπιστὴς συνοδὸς τοῦ Τσαλδάρη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ὁ ὑπομοίραρχος Ἔβερτ, ὁ πατέρας τοῦ σημερινοῦ πολιτικοῦ. Στὸ μέγαρο τῆς Γενικῆς διοίκησης ἔγινε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐκεῖ βρίσκονταν καὶ οἱ βουλευτὲς Ἰωαννίνων κι ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων. Τὸν πρῶτο λόγο στὴν ὑποδοχὴ εἶχαν βέβαια οἱ βουλευτὲς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Χρηστοβασίλης καὶ Γούδας. Στοὺς συντάκτες τῶν ἐφημερίδων ὁ Τσαλδάρης δήλωσε πὼς ἐπισκεπτόταν τὴν Ἤπειρο, *διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἀνάγκας της, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολλαὶ καὶ ἐπείγουσαι καὶ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ὁποίων ἡ κυβέρνησις θὰ κατέβαλλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν.* Πρόσθεσε ἀκόμα, πὼς γιὰ τὴν κυβέρνηση ἡ ἐμπέδωση τῆς Δημόσιας ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο καὶ ἡ κατασκευὴ συγκοινωνιακῶν ἔργων ἀποτελοῦσαν πρῶτες προτεραιότητες. Ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τοῦ Μ. Σαβ-

Παναγῆς Τσαλδάρης, ἀρχηγὸς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* καὶ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν.

βάτου ἄρχισε νὰ δέχεται στὴ Γενικὴ διοίκηση, ὅπου καὶ διανυκτέρευσε τὶς μέρες τῆς παραμονῆς του στὰ Γιάννινα, τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἀρχῶν, τῶν σωματείων, τῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν παραγωγικῶν τάξεων, ν' ἀκούει τὰ αἰτήματά τους καὶ νὰ δίνει ὑποσχέσεις γιὰ ἐπίλυση. Τὰ μεσάνυχτα, μὲ τὴ γυναίκα του, τὴ Λίνα Τσαλδάρη, γιόρτασε, μαζὶ μὲ τοὺς Γιαννιῶτες, τὴν Ἀνάσταση, ἄφατη ἦταν ἡ χαρὰ τοῦ Σπυρίδωνος γιὰ τὴν παρουσία του· παραβρέθηκε ἐπίσης καὶ στὴ Δεύτερη Ἀνάσταση, πάλι στὴ Μητρόπολη, *ὅπου ἀνεγνώσθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ ἐγένετο ἡ περιφορὰ τῆς εἰκόνος τῆς Ἀναστάσεως τῇ συνοδείᾳ τῶν μουσικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου «Γεωργίου Σταύρου». Μετὰ τὴν λειτουργίαν ὁ σεβ. μητροπολίτης Σπυρίδων ὡμίλησε ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου εἰς τὰ πλήθη καὶ ἐμοίρασε τὰ πασχαλινὰ αὐγά.* Τὸ μεσημέρι ὁ ὑπουργὸς γιόρτασε τὸ Πάσχα μαζὶ μὲ τὸ στρατό, τὸ ἀπόγευμα συνέχισε νὰ δέχεται ἀντιπροσωπεῖες καὶ τὴν ἑπόμενη μέρα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐπισκέφτηκε τὸ Νησὶ καὶ τὶς ἐκκλησίες του, εἶχε ἰδιαίτερες ἐπαφὲς μὲ τοὺς βουλευτὲς καὶ τὰ στελέχη τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* καὶ τὴν τρίτη μέρα τοῦ Πάσχα ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἀθήνα, *ἀφήσας* -κατὰ τὸν Χρηστοβασίλη- *τὰς λαμπροτέρας ἐνταῦθα περὶ αὐτοῦ ἐντυπώσεις.*

Οἱ κρίσεις τῶν βενιζελοδημοκρατικῶν ἐφημερίδων δὲ συμφωνοῦσαν μὲ τὶς ἐκτιμήσεις τῆς *Ἐλευθερίας*, ἦταν συγκρατημένες καὶ ἐπιφυλακτικές. Κάθε μία δημοσίευε ἀποσπάσματα τῶν δηλώσεων τοῦ Τσαλδάρη, ποὺ πίστευε ὅτι ἔπρεπε νὰ προσεχτοῦν ἰδιαίτερα. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, π.χ. ἔβρισκε ἄξιες προσοχῆς τὶς δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες τὰ διάφορα παραπήγματα τῶν μικροπωλητῶν, τὰ σκορπισμένα στὴν πόλη, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ ὁρισμένα κέντρα μὲ τὴν ἵδρυση μικροαγορῶν, ἔτσι θὰ ἔπαυαν καὶ τὰ παράπονα τῶν ἐπαγγελματιῶν, ποὺ διαμαρτύρονται γιὰ τὴν παρακώλυση τῶν ἐργασιῶν τους ἀπὸ τοὺς μικροπωλητές, στήνονταν ἔξω ἀπὸ τὰ μαγαζιά τους. *Ἡ σύστασις τοῦ κ. ὑπουργοῦ* -ἔγραφε ἡ ἐφημερίδα- *εἶναι λίαν ἐπίκαιρος δι' ἕνα καὶ μόνον λόγον. Ἔρχεται νὰ πιστοποιήσῃ τὸ ἀνύπαρκτον τοῦ καλαισθητικοῦ ἐνστίκτου, τόσον τοῦ κ. δημάρχου, ὅσον καὶ τοῦ Δημ. συμβουλίου...* Ἀντίθετα δὲν ἄρεσαν στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, οἱ δηλώσεις τοῦ Τσαλδάρη, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες *δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῇ ἡ θέσις τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Ἀστυνομίας πόλεων, ἑκάστου σώματος διατηροῦντος ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ πρῶτα ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του.* Ἡ ἐφημερίδα -ἔνθερμη ὑποστηρίκτρια τῆς Ἀστυνομίας πόλεων- ὑπενθύμιζε στὸν Τσαλδάρη τὴν τελευταία ἀπόφαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου γιὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ σώματος καὶ σ' ἄλλες πόλεις. *Ἐλησμόνησε ὁ κ. ὑπουργὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου* -σχολίαζε- *ἢ αἱ δηλώσεις δὲν ἐγένοντο ποτέ, ἀλλ' ἐγράφησαν διὰ νὰ σχολιασθοῦν μὲ ὡρισμένους σκοπούς;*

Λίγες μέρες μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Τσαλδάρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἄρχι-

σε ἡ β΄ φάση τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τῆς *Ἠπείρου*, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τοῦ *Κήρυκος* καὶ τῆς *Ἐλευθερίας*, ἀπὸ τὸ ἄλλο, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ἂν ἢ ὄχι ὁ Χατζῆς μεσολάβησε στὸν Τσαλδάρη νὰ δοθεῖ ἀμνηστεία λίγων ἡμερῶν στοὺς Ρετζαίους, γιὰ νὰ παρουσιαστοῦν στὶς ἀρχὲς καὶ νὰ καταθέσουν. Ἡ ὀξύτατη ἀντιδικία ἔβλαψε καὶ τὴν ὑπόθεση τῆς ἀνάκρισης καὶ τὴν ἀξιοπιστία τῶν ἐφημερίδων, ποὺ δὲν συζητοῦσαν, οὔτε ἔκριναν καλόπιστα ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ὑβρίζονταν μεταξύ τους, μὲ πρῶτο τὸ Χατζῆ, ὁ ὁποῖος πίστευε ὅτι ξεθύμαινε μὲ τὴν ὑβριστικὴ ἀρθρογραφία του· ἀγανακτοῦσε γιατὶ ἦταν βέβαιος, ὅτι τοῦ εἶχαν στήσει σκευωρία.

Μετὰ τὴν ἄμυνα ὁ Χατζῆς πέρασε στὴν ἀντεπίθεση, χρησιμοποιώντας ὅλα τὰ δημοσιογραφικὰ μέσα καὶ ἦταν καὶ σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, ὀξύς, δεικτικός, εἴρωνας. Μεταφέρω ἕνα ἀπόσπασμα ἑνὸς τέτοιου χρονογραφήματος (7-5-27), ἦταν μάστορας καὶ σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ λόγου ὁ Χατζηπελλερέν, κατὰ Χρηστοβασίλη. Τὸ τιτλοφορεῖ *ὁ γύφτος. Τὸ βενιζελικὸν στρατηγεῖον τοῦ ἐγχωρίου «Κήρυκος»* -ἔγραφε- *μ' ἐπικεφαλῆς ἐπιτελάρχην τῆς συντάξεως καὶ τὸν κ. Καγιᾶν κι ὅλους ἐκείνους, ἐπισήμους ἢ μή, ποὺ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐθεωρήθησαν ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν νοήμονα Κοινὴν Γνώμην ὅτι θορυβοῦντες διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ κοπτόμενοι διὰ τὴν Δημοσίαν Ἀσφάλειαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ εἶχαν καταρρακώσῃ εἰς Ἤπειρον μὲ τὰς μετὰ ληστῶν σχέσεις των καὶ συνεργασίας, ἔπαιζαν τὸν ρόλον τῆς Ὀκνοῦς ποὺ πολεμοῦσε νὰ βάλῃ τὸν ἄνδρα της μὲ τοὺς πραγματευτάδες-*όμιλεῖ τώρα κι αὐτὸ (τὸ βενιζελικὸν στρατηγεῖον) *περὶ καταδιώξεως Ρετζαίων κλπ. ἢ ἀστειεύεται ἢ κοροϊδεύει τὸν κόσμον. Εἰς ἐκλογάς, εἰς δημοψηφίσματα, εἰς ἀντεπαναστατικὰ κινήματα τοὺς μετεχειρίσθησαν ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους, ὅμοιοι πρὸς ὁμοίους, σωτῆρας τῆς πατρίδος καὶ τούτους. Ὕστερα τοὺς κατέλαβεν ἱερὰ μανία κι ἀφοῦ τοὺς ἀπεθράσυναν γιὰ νὰ γίνῃ καὶ τὸ ἔγκλημα καὶ τῆς Πέτρας, ὅπως ἔγινε καὶ τὸ τῆς Κακαβιᾶς* (ἡ ἐκδοχὴ γιὰ συμμετοχὴ τῶν Ρετζαίων στὸ φόνο τοῦ Tellini, στὴν Κακαβιά, θὰ ἐμφανιστεῖ καὶ στὸ μέλλον), *τώρα ἐλησμόνησαν καὶ τὰς φιλίας των καὶ τὰς σχέσεις των καὶ θορυβοῦν κι αὐτοὶ ὡς Ἡρακλεῖς τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.*

— *Τὸν λύκο καὶ τὸ γύφτο μοῦ θυμίζουν, μοῦ εἶπε ψὲς ὁ Πολύκαρπος* (ὁ φανταστικὸς ἥρωας τοῦ Χατζῆ ποὺ συνδιαλέγεται μαζί του στὰ περισσότερα χρονογραφήματά του) *ὅλοι αὐτοὶ οἱ μασκαράδες τῶν ὑπόπτων φωνῶν.*

— *Δηλαδή;*

— *Ἀρνιὰ εἶχαν κλέψῃ κάποτε ἀπὸ ἕνα χωριό. Ἀντὶς νὰ κατηγορηθῇ ὁ πραγματικὸς ὁ λύκος ποὺ μπῆκε στὴ στάνη καὶ τάφαγε, τσάκωσαν τὸ καϋμένο σκυλὶ ποὺ τὰ φύλαγε, ἀλλὰ ποὺ δεμένο δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ τίποτε γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ λύκο. Τῶφεραν, λοιπόν, τὸ σκυλὶ μπροστὰ στὸν κατῆ καὶ διαβάστηκε μιὰ μεγάλη ἀναφορὰ τῶν χωριανῶν: Ἄλλος φώναζε ὅτι τοῦ ἔφαγε τὸ κατσίκι, ἄλλος τὴν ἀρνάδα, ἄλλος τὴ γίδα κι ἄλλος τὴν κα-*

τσίκα. Στὴν ἀρχὴ-ἀρχή, φαρδειὰ πλατειά, ἦταν ὑπογραμμένος κι ἕνας γύφτος ἀπὸ τὸ χωριό, ποὺ δὲν εἶχε οὔτε κοτόπουλο δικό του. Αὐτὸς ἐφώναξε κι ἐζητοῦσε τὸ κριάρι ποὺ τοῦ ἔλειψε τάχα.

— Τ' ἄκουσες μωρὲ μοῦργκο (σκύλε), τοῦ εἶπεν ὁ κατής. Τὶ ἔχεις νὰ εἰπῆς σ' ὅλα αὐτά; Ἀναστέναξεν ὁ φουκαρὰς ὁ μοῦργκος, κοίταξε τὸν κατή, ἔπειτα τὸν γύφτον κι ἀπολογήθηκεν ἔτσι:

— Ὅλα κι ὅλα,κατή μου, τὰ φτοράω! Ἀλλὰ καὶ τοῦτος ὁ γύφτος εἶχε ποτὲ κριάρι καὶ φωνάζει τώρα ἔτσι, ὅτι τοῦ τὸ πείραξα ἐγώ;...

Οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις συνοχῆς τῆς κυβερνητικῆς παράταξης, μὲ κύρια αἰτία τὸ θέμα τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν ἀπότακτων, δημιούργησε τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ σχῆμα τῆς «οἰκουμενικῆς» ἦταν *θνησιγενὲς* κι ὅτι, παρὰ τοὺς κάθε φορὰ συμβιβασμοὺς ποὺ ἀπέτρεπαν τὴ διάλυση, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ κατέρρεε. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν κυβέρνηση (ὁ ἀντιβενιζελικὸς τύπος κυρίως, παρὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν Τσαλδάρη καὶ Μεταξᾶ) ὑποψιάζονταν τοὺς βενιζελοδημοκρατικοὺς ὅτι καὶ τώρα, ὡς μέλη τῆς «οἰκουμενικῆς», μόνο γιὰ τὴν παράταξή τους ἐνδιαφέρονταν καὶ προπαντὸς νὰ ἐμποδίσουν μὲ κάθε τρόπο τὴν ἐπάνοδο στὸ στράτευμα πολλῶν ἀπότακτων ἀντιβενιζελικῶν. Ἡ τελευταία κρίση (μέσα Μαΐου) προκλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ Μιχαλακοπούλου (συναρχηγοῦ τῆς *Ἑνώσεως τῶν Φιλελευθέρων*) νὰ ζητήσει τὸ διορισμὸ ὡς πρεσβευτῆ στὸ Παρίσι τοῦ Ν. Πολίτη, εἰσήγηση ποὺ ἀπέρριπτε τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, γιατὶ πίστευε ὅτι ὁ Πολίτης ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἓξ. Ὁ Χατζῆς σχολίαζε ὡς ἑξῆς τὴν κρίση (19-5-27): *Ἡ κοινὴ ὑπομονὴ καὶ γνώμη ἐξενευρίσθη καὶ ἀηδίασε πλέον. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο. Σκέπτεται καὶ βαθύτερον, ἂν εἶναι δυνατόν, ἂν εἶναι λογικῶς ἐφικτόν, ἂν εἶναι δικαιολογημένη ἡ προσδοκία ἐπιτεύξεως ἀγαθοῦ ἢ σκέψεως κυβερνητικῆς σοβαρᾶς ἐκ μέρους μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων παιζόντων δῆθεν τὸ παιγνίδιον κυβερνητῶν χώρας δυσπραγούσης πολλαχῶς καὶ κρισίμως ἐκνευρισμένης, ἐνῶ πραγματικῶς παίζουν ἕνα κρυφτούλι ὑπούλων συνεταίρων, προσπαθούντων ποῖος ν' ἀπατήσῃ πλειότερον ἑαυτὸν καὶ τοὺς συνεταίρους του.* Βέβαια, ὕστερα ἀπὸ δύσκολες διαπραγματεύσεις βρέθηκε κάποια συμβιβαστικὴ λύση καὶ δὲν κατέρρευσε ἡ κυβέρνηση (ἔτσι γινόταν μὲ κάθε κρίση, μιὰ κάθε μήνα σχεδόν), αὐτὴ ὅμως δημιούργησε μεγαλύτερη δυσπιστία στὸν κόσμο, ὅπως ἀποτυπωνόταν στὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων. Ἡ *Ἤπειρος* μὲ τὸν τίτλο: *Μπαλώματα* (21-5-27) δημοσίευε: *Ὁ κ. Ζαΐμης* (πρωθυπουργὸς) *μετεβλήθη εἰς πρόχειρον ράπτην καὶ ἐμβαλωματὴν τοῦ νέου ξεσχίσματος τοῦ ἀστείου οἰκουμενικοῦ μανδύου. Ἡ βελονιὰ καὶ πρόχειρος καὶ χονδροειδὴς εἶναι. Εἴτε ὁ κ. Τσαλδάρης, ἔλκων τὸν χιτῶνά του, ἵνα μὴ μείνῃ ἀσυστόλως ἀκάλυπτος πρὸς κοινὴν ἀηδίαν, δεχόμενος ἀντιπρόσωπόν του ἕνα ἐκ τῶν δολοφόνων τοῦ ἀειμνήστου Γούναρη - εἴτε ὁ κ.*

Μιχαλακόπουλος ἔχων ἐν νῷ, τὶς οἶδε ποῖα σχέδια, καὶ ἐπιμένων ἐπὶ τοῦ τραβήγματος τοῦ χιτωνίου τοῦ κ. Τσαλδάρη, θὰ σχίσουν πάλιν τὴν χονδροειδῆ πρόχειρον ραφὴν τοῦ κ. Ζαΐμη... Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Θεὸς ἂς βοηθῇ καὶ ἂς σώζῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὸ ἄγνωστον, τὸ ὁποῖον ἴσως τὴν περιμένει ἂν πέσῃ ἡ «οἰκουμενική», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ πασιφανὲς καὶ ἐλεεινὸν κατάντημα εἰς τὴν ὁποίαν τὴν περιάγει κυβερνητικῶς αὕτη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν...

Ἀπὸ διαφορετικὴ σκοπιὰ ἔβλεπε τὰ πράγματα ὁ ἀντιβενιζελικὸς ἀλλὰ καὶ βουλευτὴς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Χρ. Χρηστοβασίλης. Γιαυτὸ καὶ ἔνοιωσε ἀνακούφιση μὲ τὴ διευθέτηση τῆς κρίσης, τὴν ὁποία καὶ ἀποτύπωσε σὲ σχόλιο τῆς *Ἐλευθερίας:* (16-5-27): *Ἡ «οἰκουμενικὴ κυβέρνησις» διέφυγε ἕνα ἀκόμη κίνδυνον, ὁ ὁποῖος τὴν ἠπείλησε καὶ παρέκαμψε ἀκόμη ἕνα ἐμπόδιον, τὸ ὁποῖον τῆς παρουσιάσθη πρὸς τὸ καλὸν τῆς χώρας καὶ εἰς πεῖσμα τῶν ἀδιαλλάκτων τῶν διαφόρων μερίδων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων ἐχειρίσθησαν καὶ πάλιν πολὺ καλὰ τὸ ζήτημα καὶ ὁ πατριωτισμός των διέκρινε τὰς πράξεις πάντων καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν.*

Ὁ *Κῆρυξ*, ἀπὸ τὴν πλευρά του ὑποστήριζε τὴν «οἰκουμενικὴ» σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ποὺ διέβλεπε προώθηση τῶν σκοπῶν τῆς *Ἑνώσεως Φιλελευθέρων* (τοῦ Καφανταρικοῦ κόμματος), τὴν ὁποία καὶ ἐκπροσωποῦσε. Δὲν παρέλειπε κάθε τόσο μὲ ἄρθρα ἢ σχόλια ν' ἀποδίδει ὅλα τὰ κακὰ τοῦ τόπου στὸν β α σ ι λ ι σ μ ό ν. Ἀκριβῶς, ὅπως οἱ ἀντιβενιζελικοὶ τὴν καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδας ἀπέδιδαν στὸν Ἀ ν τ ί χ ρ ι σ τ ο (τὸ Βενιζέλο)...

Ὀδυνηρὰν κατάπληξιν ἐνεποίησαν εἰς τὴν κοινωνίαν τὰ γνωσθέντα καὶ διατυμπανισθέντα ἐσχάτως περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ Ἐθνικοῦ οἰκοτροφείου τῶν θηλέων. Πεντήκοντα τέσσερα ἐν ὅλῳ κοράσια, κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τοῦ νομιάτρου εἶναι προσβεβλημένα ὑπὸ ψωριάσεως!! Ἡ ἀρρώστεια εἶχε ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν Αὔγουστο, 24 κορίτσια εἶχαν ψώρα. Ὁ γιατρὸς ποὺ διαπίστωσε τὴν ἀρρώστεια, γιατὶ δὲν πῆρε ἀπὸ τότε μέτρα καὶ τὴν ἄφησε νὰ ἐξαπλωθεῖ; ρωτοῦσαν οἱ ἐφημερίδες καὶ πρόσθεταν πὼς ἐπειδὴ τὰ κορίτσια τοῦ Οἰκοτροφείου φοιτοῦσαν σὲ διάφορα σχολεῖα τῆς πόλης ὑπῆρχε κίνδυνος *νὰ ψωριάσουν ὅλα τὰ Γιάννινα...* -Γάμοι: *Ὁ κ. Β. Τσουκανέλης καὶ ἡ συμπαθεστάτη Νίνα Θώμου ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των.*- *Ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Στρατολογικὸν γραφεῖον Ἰωαννίνων ὁ συμπολίτης ὑπολοχαγὸς Ἀθ. Βαζακίδης.*- Ὁ Γ. Κονδύλης ἄρχισε ν' ἀνασυγκροτεῖ τὸ κόμμα του. Οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἔγραφαν πὼς αὐτὸ ἔγινε ὕστερα ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ Βενιζέλου. Ἡ ἀνασυγκρότηση ἀποσκοποῦσε στὴ δημιουργία τῆς ἐντύπωσης ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ παράγοντες -ποὺ τόσο ταλάνιζαν τὸν τόπο- *ἐπεδίωκαν ν' ἀποβάλλουν τὴν στρατοκρατικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν ὑπὸ καθαρῶς πολιτικὴν τοιαύτην.*- Ἔφτασε στὰ Γιάννινα ἐπιτροπὴ τῆς ἐκτίμησης τῶν μουσουλμανικῶν κτημάτων, ὅσων οἰκογενειῶν δὲν εἶχαν χαρακτηριστεῖ ὡς ἀνταλλάξιμοι.- Κυκλοφόρησε στὴν Κόνιτσα τὸ 1ο φύλλο τῆς ἐφημερίδας *Ἀῶος*, ἐπανεκδόθηκε, ἀπὸ τοὺς Λ. Λαμπρίδη καὶ Σ. Δόβα. Ἡ *Ἤπειρος* χαιρέτησε μὲ θερμὰ λόγια τὴν ἐπανέκδοση.- Στὶς 18 Μαΐου τὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ὀργάνωσε στὸ *Κέντρο Εὐστρατιάδη* μεγάλη καλλιτεχνικὴ γιορτή, μὲ πολλὲς ἐκδηλώσεις: Οἱ δεσποινίδες τοῦ Λυκείου,

ντυμένες Ἠπειρωτικὲς στολὲς χόρεψαν Ἠπειρωτικοὺς χορούς, ποὺ κατενθουσίασαν τοὺς θεατὲς (ἡ εἴσοδος μὲ εἰσιτήριο), πρώτη φορὰ γινόταν τέτοια ἐκδήλωση στὴν πόλη. Τὸ πρόγραμμα περιλάμβανε ἀκόμα ρυθμικοὺς χορούς, εἰκόνες καὶ ἀπαγγελίες. Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔγραψαν ἐπαινετικὰ σχόλια γιὰ τὴν ἐκδήλωση, ὁ Γ. Χατζῆς-Πελλερὲν ἀφιέρωσε ὁλόκληρη τὴν πρώτη σελίδα τῆς *Ἠπείρου* (καὶ μὲ στοιχεῖα τῶν 8, ἀλλοιῶς δὲν θὰ τὸν ἔφταναν ὅλες οἱ στῆλες τῆς δισέλιδης τότε ἐφημερίδας του). Ἀποσπῶ μιὰ παράγραφο τῆς περιγραφῆς του ἀναφερόμενη στοὺς χοροὺς τῶν κοριτσιῶν μὲ Ζαγορίσιες στολὲς (τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ γιὰ τοὺς χοροὺς ὅλων τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἠπείρου συνδέοντας τὰ πρόσωπα μὲ τὶς στολὲς καὶ τοὺς χορούς): *Ἡ εἰκόνα καὶ τὸ ἐνθύμημα τοῦ κάποτε ἄλλου εὐρώστου, εὐτυχισμένου, πλουσίου καὶ γεμάτου ἀπὸ ἀρχοντιὰν καὶ μεγαλεῖον ἀρχοντιᾶς Ζαγοριοῦ, ἐζωντάνεψε ζωηρὰ καὶ ἐπιβλητικὴ μὲ τὰ Ζαγορίσια κοστούμια καὶ ἀνέδειξε ραδινὴν τὴν ὁμορφιὰ τῆς δίδος Πελαγίας Πελένη καὶ λάμποντα εἰς τὴν παρθενικὴν γλυκύτητά των τὰ μαῦρα ὡραῖα μάτια τῆς δίδος Βικτωρίας Παρανίκα...* (Ἡ Βικτωρία, χωριανή μου, πέθανε ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, ἡ Πελαγία δὲν ξέρω ἂν ζεῖ...). *Τὰ χρονικὰ τῆς πόλεως* -πρόσθετε- *δὲν ἐνθυμοῦνται, τοὺς τελευταίους καιρούς, μίαν ἄλλην ὁμοίαν εἰς ἐπιτυχίαν γενικῶς πανθομολογηθεῖσαν καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον μεμψοίρους καὶ δυσκόλους, ἐκδήλωσιν...* Κατὰ περιοχὲς στοὺς χοροὺς πῆραν μέρος οἱ δεσποινίδες: Ἐριφύλη Ρούβαλη, Φρόσω Βασιλάκη, Χαρίκλεια Ι. Λάππα καὶ δεσποινὶς Μίνω (Πωγώνι), δὶς Τζόγια (Βούρμπιανη-Κόνιτσας), οἱ δεσποινίδες Χαρούσια καὶ Μπίμπη (Σούλι), Καλ. Γ. Λάππα, Ἀριστέα Δούβαλη καὶ οἱ δεσποινίδες, Σόμπολα, Πουτέτση, Γέτη Λεβῆ καὶ Κοὲν (Γιάννινα). Στὶς ἀπαγγελίες, εἰκόνες καὶ τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις πῆραν μέρος: Τιτίνα Χρηστοβασίλη, Χαρούσια, Ν. Ἀγνάντη, Ε. Μαρτίνη, Φ. Χατζῆ, Ἐλ. Λεβῆ, Ἰφ. Καραγιώργη, Π. Γκορτζῆ, Ἐλ. Πουτέτση, Πιπ. Βάντζου, Ἀνδρ. Βασιλάκη, Εὐγ. Σαγιάνου, Φ. Βασματζίδου, Φρόσω Βασιλάκη, Ἐρ. Λεβῆ, Εἰρ. Γκάνιου, Ι. Κοέν, Ἰσμήνη Τζαβέλλα, Λίτσα Χατζῆ, Ἑλένη Μελᾶ. Ἡ γιορτή, λόγω τῆς ἐπιτυχίας της, ἐπαναλήφθηκε στὶς 29 Μαΐου, στὸ ἴδιο κέντρο.- Ἀναγγέλλεται ἀπὸ τὸν τύπο, ὡς *λίαν προσεχὴς* ἡ μηνιαία ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ *Πρέβεζα*.- Ἐγκαταστάθηκε στὰ Γιάννινα καὶ ἄνοιξε τὸ ἰατρεῖο του ὁ *ἰατρὸς τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νοσημάτων* Ἰωάν. Μαλαμίδας. Ὑποσχόταν ριζικὴ θεραπεία καὶ *τῆς χρονιωτέρας βλενορροίας...*- Στὶς 15 Μαΐου, στὴν πλατεία Στρατώνων, ἔγινε ἡ τελετὴ τῆς ὁρκωμοσίας τῶν κληρωτῶν. Τοὺς χριστιανοὺς κληρωτοὺς ὅρκισε ὁ ἐπίσκοπος Δωδώνης, τοὺς μουσουλμάνους ὁ μουφτὴς Ἰωαννίνων καὶ τοὺς ἰσραηλίτες ὁ ραββίνος τῆς πόλης. Διαβάστηκαν δυὸ ἡμερήσιες διαταγές: Μιὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς VIII μεραρχίας ὑποστράτηγου Δ. Διαλέτη καὶ δεύτερη τοῦ διοικητοῦ τοῦ 15ου συντάγματος ἀντισυνταγματάρχη Χαρ. Κατσιμήτρου. (Μελετώντας τὴν τελευταία, νομίζω πὼς ἔχω μπροστά μου τὶς ἡμερήσιες πολεμικὲς διαταγὲς τοῦ Κατσιμήτρου, ὅταν στὸν πόλεμο τοῦ 1940 ἦταν διοικητὴς τῆς VIII μεραρχίας. Ὑπηρετοῦσα τότε στὸ στρατηγεῖο τῆς μεραρχίας καὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς διαταγὲς αὐτὲς τὶς δακτυλογραφοῦσα). *Νέοι στρατιῶται*, ἀπευθυνόταν πρὸς τοὺς κληρωτοὺς ὁ Κατσιμῆτρος κατὰ τὴν ὁρκωμοσία τους τότε —*Ἰδοὺ ἔμπροσθέν σας ὁ Δρῖσκος, τὸ Μπιζάνι, ἡ Μανωλιάσσα, ὅπου ἀντηχοῦν ἀκόμη ὁ βρόντος τῶν τηλεβόλων καὶ οἱ νικητήριοι παιᾶνες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἔστησε ἐπ' αὐτῶν ἀθάνατα τρόπαια νίκης καὶ δόξης! Πᾶσα κορυφὴ καὶ χαράδρα αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀνὰ μίαν λαμπρὰν σελίδα ἡρωϊσμοῦ ἀνδρείας καὶ γενναιότητος τῶν μαχητῶν ἐκείνων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔπεσαν ἐκεῖ, πειθόμενοι εἰς τὰ ρήματα τῆς Πατρίδος!* Τοὺς πρότρεπε,

τέλος, νὰ φανοῦν *πολλῷ κάρονες τῶν προγόνων των*, ὅταν καὶ πάλιν θὰ ἀνέτειλαν ἡμέρες δόξας γιὰ τὴν πατρίδα. Φάνηκαν πραγματικὰ ἀντάξιοι τῶν προγόνων τους οἱ στρατιῶτες ἐκεῖνοι.- Ἔφτασε στὰ Γιάννινα ὁ ἰταλὸς ἰχθυολόγος Βίκτωρ Μάτσας, ὕστερα ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ Συνεταιρισμοῦ τοῦ Νησιοῦ, καὶ *ἔρριψε πρὸς καλλιέργειαν εἰς τὴν λίμνην γόνον 20.000 ἰχθύων, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ἐξ Ἰταλίας ἐντὸς βαρελίου.* Ἦταν προπαντὸς κυπρίνοι ποὺ εὐδοκίμησαν πολὺ κι ἔσωσαν τοὺς Γιαννιῶτες ἀπὸ τὴν πείνα κατὰ τὴν κατοχή, ὅταν οἱ συμπατριῶτες τοῦ ἰχθυολόγου βρέθηκαν στὰ Γιάννινα ὡς κατακτητές...

Εντονος ἀντικομμουνιστικὸς ἀγώνας ἄρχισε, τὸ Μάιο, ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο, κατὰ προέκταση τῶν ὅσων ἔγραφαν οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες. Τὰ γεγονότα ποὺ ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴ γιὰ μιὰ τέτοια ἐπίθεση ἦταν πολλά. Οἱ διενέξεις, πρῶτα, στοὺς κόλπους τοῦ *Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου*, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διάσπασή του καὶ τὴν ἀποχώρηση, ὅσων ἦταν ἀντίθετοι μὲ τὴν ἀριστερὴ τάση (τοῦ Δ. Γληνοῦ), ὅπως ὁ Δελμοῦζος κ.ἄ. Οἱ διενέξεις στὸν *Ὅμιλο* τῆς πρωτεύουσας εἶχαν τὸν ἀντίκτυπο καὶ στὸν *Ἠπειρωτικὸ Ὅμιλο*, ὁ ὁποῖος ἀποσυντέθηκε κι αὐτοδιαλύθηκε. Σημαντικὸ γεγονὸς θεωρήθηκε ἡ ἐπιτυχία τῶν κομμουνιστῶν νὰ κερδίσουν τὴ διοίκηση τῆς *Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας* καὶ ὑπογραμμιζόταν ἡ προσπάθεια ποὺ κατέβαλε γιὰ προσανατολισμὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου πρὸς τὴ φιλοσοφία τῆς ἀριστερᾶς. Πολλοὶ σύλλογοι δασκάλων, μὲ ἀνακοινώσεις τους στὶς ἐφημερίδες, ἀποκήρυσσαν τὴ διοίκηση τῆς *Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας*, συνιστώντας στὰ μέλη τους νὰ διαγραφοῦν. Στὴν *Καθημερινὴ* τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύτηκε μιὰ τέτοια ἔκκληση διαφωνοῦντος πρὸς τὴν ἡγεσία σωματείου (τὴν ἀναδημοσίευσε καὶ ἡ *Ἤπειρος*, 15-5-27). Μ' αὐτὴν προτρέπονταν οἱ δάσκαλοι: 1) Ν' ἀγνοήσουν *τὴν λεγομένην Διδασκαλικὴν Ὁμοσπονδίαν* 2) Νὰ ἐπιστρέψουν τὸ δημοσιογραφικό της ὄργανο (τὸ *Διδασκαλικὸν βῆμα*) 3) Νὰ διαγραφοῦν καὶ νὰ πάψουν νὰ τὴν ἐνισχύουν οἰκονομικὰ 4) *Ἀνασυγκροτούμενοι καὶ ἀνασυντασσόμενοι νὰ ἱδρύσουν νέαν ὀργάνωσιν μὲ χαρακτῆρα ἐθνικὸν καὶ μορφὴν ἀποκεντρωτικήν.* Ἡ *Ἤπειρος* χαρακτήριζε τὴν ἀντίδραση ὡς ὀρθή, θὰ στεκόταν ἐμπόδιο στὴν ἐξάπλωση τοῦ κομμουνισμοῦ ἀνάμεσα στὸ διδασκαλικὸ κόσμο.

Ἡ δημοσίευση στὸ *Ἐλεύθερον βῆμα* τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐπιστολῆς τῶν 43 μελῶν τοῦ *Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου*, ποὺ ἀποχώρησαν, κατηγορώντας τὰ ἐναπομείναντα ὅτι ἔδωκαν νέα κατεύθυνση στὸ σωματεῖο, διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη ποὺ καταστατικὰ εἶχε ὁριστεῖ μὲ τὴν ἵδρυσή του καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Δ. Γληνοῦ πρὸς τοὺς ἀποχωρήσαντες (δημοσιεύτηκε στὴν ἴδια ἐφημερίδα) ἔδωσε καὶ στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὸ ἔναυσμα γιὰ νέους σχολιασμοὺς κι ἀρθρογραφία. Ὁ Χατζῆς κρίνοντας περικοπὲς τῆς ἀπάντησης τοῦ Γληνοῦ διαπίστωνε: 1) Ἡ γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὁ *Ὅμιλος*, μὲ τὴ νέα του σύνθεση ἦταν ἕνα ἐκφραστικὸ μέσο ἀντίθετο μὲ τὸ αἴσθημα τοῦ γλωσσικοῦ ρυθμοῦ, *οἰκτρὰ ἀναρχία καὶ ἀηδία τοῦ λεκτικοῦ ὕφους*, μιὰ με-

ταφρασμένη ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα δημοτική. 2) Ὁ *Ὅμιλος* ζητοῦσε στὴν πραγματικότητα τὴν κατάργηση τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν ἀπὸ τὰ σχολεῖα ἀφοῦ στὴν ἀνακοίνωσή του ἔλεγε: *Ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς ὅμιλος», ἐπιδιώκοντας ὡς τώρα τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση ποτὲ δὲ δημιούργησε ζήτημα διδασκαλίας Θρησκευτικῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀντικρύζει ἐπίμονα ὡς ἐμπόδιο στὸ ἔργο του ἀδιάκοπες κατηγορίες γιὰ ἀθεΐα, ἀντιθρησκευτικότητα, ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς θρησκείας κ.λπ., νομίζει χρέος του νὰ διακηρύξῃ ὅτι τὸ θρησκευτικὸ ζήτημα τὸ θεωρεῖ κατ' ἐξοχὴν ζήτημα ἐλευθερίας τῆς συνείδησης καὶ ἑπομένως δὲν θεωρεῖ ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς δημόσιας ἀγωγῆς τὴ διδασκαλία θρησκευτικῶν μαθημάτων στὰ σχολεῖα.* 3) Ἡ κατάληξη τῆς ἀνακοίνωσης -κατὰ τὸ Χατζῆ- ἀποκάλυπτε καὶ τὶς προθέσεις τῶν συντακτῶν της. *Δὲν ἔπρεπε νὰ ταυτίζεται ἡ ἔννοια τοῦ Ἔθνους* -ὑποστηριζόταν στὴν ἀνακοίνωση- *μὲ τὰ συμφέροντα τῆς ἄρχουσας τάξης.* Αὐτὴ ἡ τελευταία φράση -σημείωνε ὁ Χατζῆς- *τὰ συμφέροντα τῆς ἄρχουσας τάξης*- καθορίζει σαφέστατα τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς τάσεις τῶν συντακτῶν καὶ μοιάζουν ὡς παράτονη νότα ξεκουρδισμένου πιάνου. Γενικὰ διαπίστωνε πὼς *ἀναρχίαν πάσης φύσεως ἐξαγγέλουν ὅλαι αἱ γραμμαὶ τοῦ μανιφέστου* καὶ ἔπρεπε νὰ προστατευθοῦν οἱ δάσκαλοι ἀπὸ τέτοια κηρύγματα, γιατὶ ὁ *Ἕλλην ἀστὸς* ποὺ τοὺς πλήρωνε εἶχε τὴν ἀξίωση νὰ προστατευθεῖ τὸ φρόνημα, τὸ αἴσθημα καὶ ἡ σκέψη τῶν παιδιῶν του.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*, ποὺ πῆρε κι αὐτὸς σαφὴ ἀντικομμουνιστικὴ θέση στὰ γεγονότα, οἱ ἄλλες δυὸ ἐφημερίδες δὲν ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα. Ἡ *Ἐλευθερία*, ἐπειδὴ ὁ Χρηστοβασίλης, ὡς βουλευτής, ἔλειπε τὸν περισσότερο καιρὸ στὴν Ἀθήνα -ὁ ἀντικαταστάτης του ἀρθρογράφος Γ. Βαβαρέτος δίσταζε ν' ἀναλάβει τέτοιες πρωτοβουλίες- ἐνῶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἔβρισκε ἐνδιαφέρον σ' ἄλλες ἐνασχολήσεις. Φυσικὰ τὸ θέμα δὲν εἶχε ἐξαντληθεῖ καὶ εἶχε συνέχεια μεγάλης χρονικῆς διάρκειας. Ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναζωπύρησης ἦρθε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ δημοσιεύματα τῆς ἐκδιδόμενης ἐκεῖ ἐφημερίδας *Ἀλήθεια*, ἡ ὁποία ὑποστήριζε πὼς ἡ βαθύτερη ἐπιδίωξη τοῦ *Ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου* τοῦ Δ. Γληνοῦ, ἦταν νὰ γίνει ἡ *Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία* παράρτημα ἢ ἐξάρτημα τοῦ *Ὁμίλου*, σκοπὸς ποὺ πραγματοποιήθηκε. Ἡ *Ἀλήθεια* δημοσίευε πολλὲς λεπτομέρειες γιὰ τὶς μεθόδους ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ ν' ἀποκτήσει ἡ *Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία* ἀριστερὴ διοίκηση (ἐπιλογὴ ἀντιπροσώπων, ἀποκλεισμὸς ἀντίθετων, προπαγάνδα τοῦ *Διδασκαλικοῦ βήματος*, τὸ ὁποῖο ἐξυμνοῦσε τὶς διαλέξεις τοῦ Γληνοῦ πρὸς τοὺς δασκάλους κ.ἄ.). Οἱ διαλέξεις τῶν βασικῶν στελεχῶν τοῦ *Ὁμίλου* στόχο εἶχαν τὸν ἐπηρεασμὸ τοῦ φρονήματος τῶν δασκάλων, ὑποστήριζε ἡ ἐφημερίδα καὶ πρόσθετε: *Πᾶσα ἀντίρρησις ἀπηγορεύετο. Κάθε ἀντίθετος φωνὴ ἐχάνετο μέσα εἰς τὸν σκηνοθετούμενον θόρυβον. Κάποιος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ κάτι διὰ τὸν Γληνόν. Ἀλλ' ὁ κ. Δαγκλῆς ἐξ Ἠπείρου* (ὁ Σωτ. Δαγλῆς ἦταν δάσκαλος τῶν προτύπων στὸ Διδασκαλεῖο καὶ

πρόεδρος τοῦ *Διδασκαλικοῦ συλλόγου Ἰωαννίνων)* ἀπήντησε: *Τέτοιους Γληνοὺς νὰ τοὺς φωνάζουμε κάθε μέρα, λησμονώντας ὅτι ἂν οἱ πρόγονοί του ἐσκέφτοντο σὰν τὸν Γληνόν, αὐτὸς θὰ ἦτο ἀκόμη σκλάβος.* (Ὅλα αὐτὰ γίνονταν κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου, στὴν Ἀθήνα, κατὰ τὴν Θ΄ Διδασκαλικὴ συνέλευση, ἡ ὁποία καὶ ἐξέλεξε τὴν ἀριστερῶν τάσεων διοίκηση). Ὁ σχολιασμὸς τοῦ Χατζῆ συμφωνοῦσε σ' ὅλα τὰ σημεῖα μὲ τὶς διαπιστώσεις τῆς *Ἀληθείας*, τῆς ὁποίας τελικὴ κατάληξη ἦταν ὅτι: ἡ *Διδασκαλικὴ ὁμοσπονδία* εἶχε γίνει ἤδη μιὰ κομμουνιστικὴ ὀργάνωση, διευθυνόμενη ἀπὸ τὸ Γληνὸ καὶ τοὺς συντρόφους του καὶ χρέος, τῆς Πολιτείας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινωνίας ἦταν νὰ ἀντιδράσουν. Οἱ ἀντιδράσεις, θετικὲς ἢ ἀρνητικές, θὰ συνεχίζονταν καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές.

Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς διατήρησης καὶ ἐνίσχυσης τῆς Χωροφυλακῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία, πέρασαν καὶ σ' ἄλλες μορφὲς δράσης. Στὴ σύνταξη κι ἀποστολὴ στὴν κυβέρνηση τηλεγραφημάτων, ἐκ μέρους τῶν σωματείων κι ὀργανώσεων ποὺ ζητοῦσαν τὴ διατήρηση τοῦ σώματος. Στὴν ἀρχή, μὲ τὰ πρῶτα τηλεγραφήματα, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς Ἀστυνομίας πόλεων, διαμαρτυρήθηκαν, προβάλλοντες τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ποὺ ὑπέγραφαν δὲν ἀντιπροσώπευαν τὴ θέληση τῶν μελῶν τῶν σωματείων. Ὅταν ὅμως τὰ τηλεγραφήματα πλήθαιναν, σώπασαν. Ἡ Χωροφυλακή, στὴν Ἤπειρο τουλάχιστον, εἶχε κερδίσει τὴ μάχη στὴν ἀναμέτρησή της μὲ τὴν Ἀστυνομία πόλεων.- Στὶς 22 Μαΐου ἔγιναν στὸν *Ἰατρικὸ σύλλογο* ἐπαναληπτικὲς ἐκλογὲς γιὰ τὴν ἀντικατάσταση τῶν παραιτηθέντων μελῶν (Δ. Βλαχλείδη κ.λπ.). Μετὰ τὶς ἐκλογὲς τὸ συμβούλιο τοῦ συλλόγου καταρτίστηκε ὡς ἑξῆς: Δημοσθένης Δάνος, πρόεδρος, Ἰωάννης Βαδαλούκας, ἀντιπρόεδρος, Ἀδαμάντιος Τσατσάνης, ταμίας, Πέτρος Ἀποστολίδης, γραμματέας. Σύμβουλοι: Γεώργιος Γκαρτζούνης, Βασίλειος Γαρούφης, Εὐάγγελος Παππᾶς, Ἀναστάσιος Χρηστίδης, Ἰωάννης Τζόγιας. Πειθαρχικὸ συμβούλιο: Μωϋσῆς Κοφφίνας, Παῦλος Πουτέτσης, Δημοσθένης Χατζῆς. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Δημ. Δάνου ὡς προέδρου, σχολιάστηκε εὐμενέστατα ἀπὸ τὸν τύπο. *Ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τιμῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν πόλιν μας* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*- ἡ ἀπόφασις τοῦ *Πανελληνίου Ἰατρικοῦ συλλόγου ὅπως τὸ 3ον Πανελλήνιον Ἰατρικὸν συνέδριον συγκροτηθῇ εἰς Ἰωάννινα τὴν 15ην προσεχοῦς Ὀκτωβρίου... Εὐτύχημα ὅτι κατόπιν τῶν τελευταίων ἀρχαιρεσιῶν τοῦ Ἰατρικοῦ συλλόγου, ὁμονοοῦσα παμψηφεία καὶ ὁμόγνωμος ἐκτίμησις πρὸς τὸν διακεκριμένον χειροῦργον τῆς πόλεώς μας κ. Δημ. Δάνον ἀνεκήρυξεν αὐτὸν πρόεδρον διατρανώσασα οὕτως μίαν ἑνότητα τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου, ὄχι μόνον ἀξιοζήλευτον, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα τὰ ὑψηλότερα ὠφέλη ὑποσχομένην...*- Ἀπὸ τὶς 24 Μαΐου ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται στὴν *Ἤπειρο* «πραγματεία» τοῦ μητροπολίτη Παραμυθίας Ἀθηναγόρα *περὶ Κυρὰ-Φροσύνης.* Ὁ Χατζῆς, προλογίζοντας τὴν μελέτη τοῦ Ἀθηναγόρα σημείωνε ὅτι ἡ δημοσίευσή της θὰ διέλυε πολλοὺς μύθους γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς ἡρωΐδος, σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα ποὺ πολλὰ γράφονταν *ἀπολύτως ἀμελέτητα, τὰ ὁποῖα ἀποδείκνυον, ἂν μή τι ἄλλο στοιχειώδη ἄγνοιαν τῶν ὅρων τῆς τότε κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς λυπηρᾶς ἐν γένει καταστάσεως τῆς πόλεως. Διότι μόνον τοιαύτη ἀψυχολόγητος ἄγνοια θὰ ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ Κυρὰ-Φροσύνη, ἡ ὁμολογουμένως ἐρωμένη ἑνὸς αἰσχροῦ Μουχτὰρ βέη, μὲ δυὸ παιδιά, ἀνεψιὰ μητροπολίτου, χριστιανὴ ὀρθόδοξος, θὰ ἤξιζε ἄλλο παρὰ τὴν σιωπηλὴν*

συγγνώμην τῆς ἱστορίας, ἀντὶ τοῦ φωτοστεφάνου μιᾶς ὁσιομάρτυρος, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ἀπρεπὴς καὶ διὰ τὴν κεφαλήν της καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἱστορικοῦ ποὺ θὰ τῆς τὸ ἐφοροῦσε. Τὶς ἴδιες ἀπόψεις εἶχε καὶ ὁ Ἀθηναγόρας. Ἔγραφε στὴ μελέτη του: *Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω βεβαίως ἐγὼ νὰ ἐξαγνίσω τὴν μνήμην τῆς Κυρὰ-Φροσύνης, ἄλλοις ἀπόκειται νὰ μελετήσουν ἐπισταμένως τὰ τόσον ἀντιφατικῶς λεχθέντα καὶ γραφέντα περὶ αὐτῆς... Πονῶ καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, τὸν ἄωρον καὶ τραγικὸν θάνατόν της... δὲν θὰ περιβάλλω ὅμως ποτὲ μὲ τὸν φωτοστέφανον ὡς ἁγίαν αὐτὴν τὴν ἀσεβήσασαν πρὸς τὸν θεὸν τῶν πατέρων της, πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν θρησκείαν, τὰ τέκνα καὶ τὸν σύζυγόν της...* Κι ὅμως! Νεώτερες ἱστορικὲς ἔρευνες μιλοῦν γιὰ ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῆς κυρὰ-Φροσύνης, σὲ ὀργανώσεις ἐπαναστατικές, ποὺ ἀποσκοποῦσαν στὴν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.- Στὴν ἴδια ἐφημερίδα (27-5-27) ὁ Ν. Γ. Δόσιος, (Ἰωαννίτης) δ.φ., δημοσιεύει μελέτη μὲ τίτλο: *Λαογραφικὰ Ἠπείρου.-* Μετὰ τὸ κλείσιμο τῆς *Ἠπειρωτικῆς ἠχοῦς*, ὁ ἐκ τῶν συνεκδοτῶν της Εὐθύμιος Τζάλλας, ἀποφάσισε τὴν ἔκδοση δικῆς του ἐφημερίδας, μὲ τὸν τίτλο *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Μαΐου μὲ ἀφίσες ποὺ τοιχοκολλήθηκαν στοὺς τοίχους καὶ τοὺς τηλεγραφικοὺς στύλους τῆς πόλης, ἀναγγελλόταν ἡ προσεχὴς ἔκδοση μεγάλης ἡμερήσιας ἐφημερίδας, ἐξακολουθεῖ, ὡς τὰ σήμερα νὰ κυκλοφορεῖ, χωρὶς διακοπή. Οἱ συνάδελφοι τοῦ Εὐθ. Τζάλλα ἐκδότες τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, ἐξέφραζαν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας, γιὰ διάφορους λόγους ὁ καθένας. Ὁ Εὐθύμιος ὅμως, μὲ τὴν ἀγωνιστικότητα, τὸ πεῖσμα καὶ τὶς ἱκανότητές του, τοὺς διέψευσε ὅλους. Ἔγραφε χαρακτηριστικὰ τότε ἡ *Ἐλευθερία*, ἀναφερόμενη στὸ *τόλμημα* τοῦ Ε. Τζάλλα: *Δὲν ἴσχυσε φαίνεται οὔτε τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Ν. Λάππα, νῦν νομάρχου Τρικκάλων ὁ ὁποῖος, ἀποσχισθεὶς ἀπὸ τὸν συνδιευθυντήν του κ. Δ. Πανίδην ἐδοκίμασε νὰ ἐκδώσῃ ἐφημερίδα βενιζελικὴν καὶ ἀπέτυχε πανηγυρικῶς, οὔτε καὶ τοῦ λαμπροῦ ἀνθρώπου, τοῦ κ. Τραχήλη, ὅστις διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐξέδωσε τὸν «Φιλελεύθερον» καὶ ὕστερα ἀπὸ δύο μῆνες τὸν ἐκήδευσεν, συγκηδεύσας μετ' αὐτοῦ καὶ περὶ τὰς 75.000 δρχ.... Δὲν ἴσχυσαν, λέγω, τὰ παραδείγματα αὐτὰ νὰ πείσουν τὸν ἀνάδοχον τοῦ ὑπὸ κύησιν «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος» ὅτι βενιζελικὴ ἐφημερίδα ἄλλη ἐκτὸς τοῦ «Κήρυκος» δὲν μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσῃ...* Κι ὅμως! Ὁ Εὐθ. Τζάλλας τόλμησε καὶ πέτυχε...

Στὶς 21 Ἀπριλίου ὁ Πέτρος Κωστίδης διάβαζε στὴν *Ἐλευθερία: Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν... ὁ λαοφιλὴς μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ.κ. Σπυρίδων. Μετὰ τοῦ σεβασμιωτάτου ἀφίκετο καὶ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔγκριτος ὁμογενὴς ἰατρὸς κ. Θεοχ. Καρβούνης ἐκ Δούβιανης τῆς Β. Ἠπείρου.* Ξανάρθε, λοιπόν, ὁ Καρβούνης, ξεχάστηκε ὁ πόλεμος ποὺ τοῦ ἔκαμαν οἱ Γιαννιῶτες γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι στὸν Νικόλαο Εὐαγγελίδη, τὸν ὑποψήφιο πατριάρχη Ἀλεξανδρείας... *Ἐφήμερες ἐκδηλώσεις ἀγανάκτησης,* συμπέρανε ὁ Πέτρος, καθὼς ξανάφερνε στὴ μνήμη τὰ γεγονότα τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχη. *Τόχουν αὐτὸ οἱ Ἠπειρῶτες, τόχουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, τὴ μιὰ στιγμὴ μποροῦν νὰ γίνουν θηρία γιὰ κάτι ποὺ τοὺς ἐνοχλεῖ, τὴν ἄλλη τὸ ξεχνᾶν. Ὁ Καρβούνης μᾶς γνωρίζει καλά, ἦταν σίγουρος ὅτι ὁ ἐρχομός του δὲν θάχει συνέπειες. Γιὰ τὶς οἰκογένειές μας, καλῶς ἦρθε, πρέπει νὰ τὸν δοῦμε. Ἴσως ἔχει προγραμματίσει ταξίδι καὶ γιὰ τὴν*

Κωνσταντινούπολη... Ὅταν πῆγε στὸ μαγαζὶ κι ἀνακοίνωσε στὸ Γιάγκο τὴν ἄφιξη τοῦ Καρβούνη, *νὰ πᾶμε νὰ τὸν δοῦμε σήμερα*, εἶπε ἀμέσως ὁ Γιάγκος, *μὴν φύγει χωρὶς νὰ τὸ πάρουμε εἴδηση. —Δὲν φεύγει, ἡσύχασε*, ἀπάντησε ἤρεμα ὁ Πέτρος, *ἦρθε νὰ κάνει Πάσχα μὲ τοὺς φίλους του, δὲν βλέπεις, καλεσμένος τοῦ δεσπότη πρέπει νὰ εἶναι, ἂς τὸν ἀφήσουμε νὰ γιορτάσει τὶς ἀναστάσιμες μέρες, θὰ πάρω πληροφορίες ἀπὸ τὸν μουφτὴ γιὰ τὴν ἀναχώρησή του, μὴ στενοχωριέσαι.* Ὁ Καρβούνης θάμενε περισσότερες ἀπό δέκα μέρες στὰ Γιάννινα, εἰδοποίησε ὁ μουφτὴς τὸν Πέτρο, θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν δοῦν τὴν παραμονὴ τῆς πρωτομαγιᾶς, θὰ ταξίδευε ὕστερα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὅταν συναντήθηκαν στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, μίλησαν γιὰ πολλὰ θέματα, δὲν ἔκαναν ὅμως, ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος, καμιὰ νύξη γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας, ἤξεραν ὅτι θὰ τὸν ἐξερέθιζαν ὅποια κουβέντα κι ἂν ἔλεγαν. Ὁ Καρβούνης τὴ φορὰ αὐτὴ δὲν τοὺς ἔδωσε ἁπλῶς ὑποσχέσεις, τοὺς δημιούργησε τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ Θεώνη θὰ ξαναγύριζε στὸ σπίτι της. *—Τόση αἰσιοδοξία...*, παρατήρησε ὁ Πέτρος. Ὁ Γιάγκος δὲ μποροῦσε νὰ μιλήσει ἀπὸ τὴ συγκίνηση. *—Ποῦ τὴ στηρίζετε κ. Καρβούνη; —Μόνο σὲ μιὰ πληροφορία ποὺ μοῦ ἔφεραν φίλοι μου ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη: ὁ Ἐσσὰτ δὲν ἐμπνέει πιὰ ἀνησυχίες στὸ Κεμαλικὸ καθεστώς, ἔπαψαν νὰ τὸν παρακολουθοῦν, εἶναι ἐλεύθερος νὰ πάει ὅπου θέλει, δὲν εἶναι παράξενο νὰ τὸν δοῦμε ἀκόμα καὶ στὰ Γιάννινα, τὴν ἀγαπάει παθολογικὰ τὴν πόλη αὐτή, τὴ θεωρεῖ πατρίδα του, κι ἂν ἔρθει θὰ φέρει μαζί του καὶ τὴ Θεώνη, νάστε σίγουροι... Ὅπως καὶ νάναι, γυρίζοντας θὰ σᾶς φέρω χαρμόσυνες εἰδήσεις...*

Ἡ μεταφορὰ τῶν ὅσων εἰπώθηκαν, γέμισαν μὲ χαρὰ καὶ τὶς τρεῖς οἰκογένειες: τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Θεολόγου, ὀνομαστὸς εἶχε γίνει πιὰ στὴν Καλούτσιανη, ἡ Ἀλεξάνδρα τοῦ ἑτοίμαζε καὶ τὸ διάδοχο, ἔπλεε σὲ πελάγη εὐτυχίας... *—Τὴν πρωτομαγιὰ θὰ εἶστε καλεσμένοι μου*, εἰδοποίησε τοὺς ἄλλους, *ἀντιρρήσεις δὲ θέλω, τὸ γλέντι μας θὰ εἶναι ἕνας εὐχαριστήριος ὕμνος στὸ θεό, γιὰ ὅσα μᾶς χάρισε μέσα στὴ δυστυχία μας, καὶ γιὰ ὅσες χαρὲς μᾶς ἐπιφυλάσσει. Γιατὶ κι ἐγὼ εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ Θεώνη θάναι σύντομα κοντά μας...* Κανένας δὲν ἔφερε ἀντίρρηση. Ὁ Θεολόγος ἦταν εἰδικὸς στὴν ὀργάνωση γλεντιῶν. Ἐκεῖ στὶς ἀκτὲς τῆς Ἰωνίας, στὴν ὄμορφη Μαινεμένη, ὅπου ζοῦσε κι ἐργαζόταν, μὲ τὶς ἀλησμόνητες ἐξοχές της, ἕνας τόπος εὐλογημένος, ὁ Θεολόγος πρωταγωνιστοῦσε στὶς ἐκδρομὲς καὶ στὰ «τσιμπούσια», ὅλες οἱ παρέες τὸν ἀποζητοῦσαν. Εἶχε μάθει πὼς καὶ ἡ περιοχὴ τῶν Γιαννίνων εἶχε ὡραῖες ἐξοχές, στὸ Ζαγόρι, τὸ Πωγώνι, τὴν Κόνιτσα, ποιὸς ὅμως τολμοῦσε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ νὰ τὶς πλησιάσει; Ὁ κίνδυνος ἐνέδρευε παντοῦ, ἡ ληστεία βρισκόταν ἀκόμα στὴν ἀκμή της κι ὁ φίλος τους ὁ Πέτρος ἦταν ἕνα δελεαστικὸ κίνητρο γιὰ τοὺς ληστές. Δὲ θὰ πήγαιναν μακρυά, λίγο ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα, στοὺς *Ἀμπελόκηπους*, ἐκεῖ θὰ «ἔπιαναν» τὸ Μάη, τὰ μισὰ Γιάννινα θάταν κοντά τους, δὲν κινδύνευαν...

Ὁ Θεολόγος δικαίωσε τὴ φήμη του, τὰ εἶχε ἑτοιμάσει ὅλα στὴν ἐντέλεια.Πῆραν τέσσερα ἁμάξια, τὸ ἕνα ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Καλούτσιανη μὲ τὸ Θεολόγο καὶ τὴν Ἀλεξάνδρα, ἀπὸ τὸ μαγαζὶ φόρτωσαν καὶ τὸν ὀβελία, ἕτοιμο γιὰ ψήσιμο, τὰ κρασιά, τὰ φροῦτα καὶ τ' ἄλλα ἐδέσματα. Πέρασαν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Γιάγκου, ἕτοιμοι ἦταν, τοὺς περίμεναν στὸ δικό τους ἁμάξι καὶ τράβηξαν γιὰ τὴν Καραβατιὰ νὰ πάρουν τὸν Πέτρο καὶ τὴν οἰκογένειά του· αὐτοὶ ἦταν πολλοί, χρειάστηκαν ἄλλα δυὸ ἁμάξια. Ἡ μέρα εἶχε προχωρήσει ὁ καιρὸς ἦταν καλός, χαρὰ θεοῦ, ζεστὴ ἀνοιξιάτικη μέρα, ἕτοιμη νὰ προσφέρει ὅλα τ' ἀγαθὰ τῆς ἐποχῆς στοὺς ἀνθρώπους... Οἱ *Ἀμπελόκηποι* ἦταν στὶς δόξες τους. Ἀνθισμένα ὅλα, τὰ πάμπολλα ἄγρια καὶ ἥμερα δέντρα, κατάσπαρτη ἡ γῆς ἀπὸ λουλούδια, λογιῶν-λογιῶν παρθένα λουλούδια στὴ θωριὰ καὶ στὸ ἄρωμα, ἀνθισμένες καὶ οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν κατακλύσει ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ θαυμάσιου πάρκου, ἀποφασισμένοι νὰ ξεχάσουν, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ μέρα τὶς μιζέριες τῆς ζωῆς, τὸ σκληρὸ ἀγώνα γιὰ τὴν ἐπιβίωση.

Οἱ *Ἀμπελόκηποι*, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶχαν γίνει ἕνα μὲ τὸ *Μιλιὲτ μπαχτσέ*, τὸν ἐθνικὸ κῆπο τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, τὸν εἶχε ὀργανώσει ἕνας ἀπὸ τοὺς δραστήριους βαλῆδες τοῦ βιλαετιοῦ, ὁ Ρασὴμ πασάς, αὐτὸς ἔλεγαν εἶχε βάλει καὶ τὴ μεγάλη φωτιὰ γιὰ νὰ καταστρέψει τὴν ἄθλια ἀγορὰ τῆς πόλης γιὰ νὰ τὴν κάνει σύγχρονη. Στόλισε τὸ *μπαχτσέ* του μὲ ἀνθόκηπους, δεντροστοιχίες, ὡραῖο ἐξοχικὸ κέντρο, τὸν γέμισε ὅλων τῶν λογιῶν τὰ ὀπωροφόρα ποὺ εὐδοκιμοῦσαν στὰ Γιάννινα. Ὁ ἴδιος ἢ κάποιος διάδοχός του, ἔστησε κι ἕνα κιόσκι ἐκεῖ, τὶς καλὲς μέρες πήγαινε ἡ μουσικὴ τοῦ στρατοῦ, ἡ *μούζικα* τὴν ἔλεγαν οἱ Γιαννιῶτες, κι ἔπαιζε, κόσμος πολὺς συγκεντρωνόταν, ἄκουγε μὲ εὐχαρίστησε καὶ ξεχνοῦσε τὰ βάσανα τῆς σκλαβιᾶς...

Ἔπιασαν μιὰ γωνιά, τὴ διάλεξε ὁ Θεολόγος γιὰ νάχει ἄνεση στὶς κινήσεις του, ἔγιναν οἱ σχετικὲς προετοιμασίες, ἀκόμα ξύλα καὶ κάρβουνα κουβάλησε ἀπὸ τὴν Καλούτσιανη, σὲ λίγο ὁ ὀβελίας σκορποῦσε στὴν ἀτμόσφαιρα τὶς μυρωδιές του. Τὰ παιδιά, ὁ Πετράκης καὶ ἡ Ἑλενίτσα, ἔτρεξαν ν' ἀνταμώσουν τοὺς φίλους καὶ συμμαθητές τους, νὰ παίξουν μαζί τους, νὰ χαροῦν τὴν ἐξοχή. Ὄχι πὼς ἦταν στερημένα ἀπὸ καθαρὸ ἀέρα, λουλούδια καὶ πράσινο, τὸ σπίτι τῆς Καραβατιᾶς εἶχε μεγάλο κῆπο, στὶς ὧρες τῆς σχόλης τους τὸν ἀπολάμβαναν. Ἡ πρόσθετη νότα στὴν εὐφορία ποὺ ἔνοιωθαν προερχόταν ἀπὸ τὸ ἀντάμωμα τῶν φίλων τους, τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια ἔχουν ἄλλες χαρὲς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ παίζει κανεὶς μόνος του. Οἱ μεγάλοι, οἱ ἄντρες προπαντός, ἐναλλάσσονταν στὸ γύρισμα τοῦ ὀβελία, οἱ γυναῖκες ἅπλωναν τὰ κιλίμια, γιὰ νὰ καθήσουν ὅλοι ἄνετα, τὸ χόρτο εἶχε ἀκόμα δροσιὰ ἔπρεπε νὰ παίρνουν προφυλάξεις, κι ἑτοίμαζαν τ' ἄλλα σύνεργα τοῦ τραπεζιοῦ. Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα κάθησαν ὅλοι στὸ τραπέζι, τὸ γενικὸ πρόσταγμα τὸ εἶχε ὁ Θεολόγος, αὐτὸς καθόρισε τὶς θέσεις, λιάνισε τὸ

καλοψημένο ἀρνὶ καὶ τὸ μοίρασε, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχει κανένας παράπονο. Ἤπιαν γλυκὸ Ζιτσιώτικο κρασί, εἶπαν εὐχές, κάθε μιὰ εἶχε καὶ τὴ δική της ζεστασιά, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ γρήγορο γυρισμὸ τῆς Θεώνης εὐχήθηκαν, παρὰ τοὺς ἐνδοιασμοὺς ποὺ εἶχε ὁ Γιάγκος νὰ μὴ μιλήσουν γιαυτό, φοβόταν τὴν ἀντίδραση τῆς Φωτεινῆς. Κι ὅμως αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ γυναίκα του ἔδειχνε φανερὰ ὅτι ἡ εὐχὴ εἶχε εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὸ συναισθηματικό της κόσμο, ἀντέδρασε μὲ τὸ χαμόγελο τῆς μάνας ποὺ ἑτοιμάζεται νὰ ὑποδεχτεῖ μιὰ ταξιδεμένη κόρη, οἱ ἀπαγωγεῖς καὶ οἱ βασανιστὲς τῆς Θεώνης εἶχαν ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὴ συνείδησή της. Ἔφυγαν πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ δύση τοῦ ἥλιου, τοὺς ὑποχρέωσε ἡ ξαφνικὴ ἀδιαθεσία τῆς Χρυσάνθης, ἔνοιωθε ρίγη, τὸ πρόσωπό της εἶχε χλωμιάσει, πρέπει νὰ εἶχε καὶ πυρετό.

Στὸ σπίτι ἡ κατάσταση τῆς Χρυσάνθης χειροτέρεψε. Ἔτρεμε σύγκορμη ἀπὸ τὰ ρίγη, αἰσθανόταν δυσφορία στὴν ἀναπνοή, τὸ θερμόμετρο πλησίαζε τοὺς 40 βαθμούς. Ὁ Δημήτρης τὴν ἐξέτασε μὲ προσοχή, δὲ λάθεψε στὴ διάγνωσή του. *—Εἶναι σοβαρὴ ἡ κατάστασή της πατέρα*, εἶπε στὸν Πέτρο, *πνευμονία βλέπω, τὴ φοβᾶμαι, ἡ ἡλικία καὶ ὁ ἀδύνατος ὀργανισμὸς εἶναι στοιχεῖα ποὺ δὲ μᾶς βοηθοῦν.* Ἔγραψε μιὰ σειρὰ φαρμάκων στὴ συνταγή, ὁ Νίκος ἔτρεξε στὸ φαρμακεῖο καὶ τάφερε γρήγορα, μικρὴ βοήθεια πρόσφεραν στοὺς ἀσθενεῖς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἦταν τὰ πατροπαράδοτα πρακτικά, βεντοῦζες κοφτές, καὶ ζεστὰ ἐπιθέματα μπρὸς καὶ πίσω, οὔτε αὐτὰ ἔφεραν βελτίωση. Πάλαιψε γιὰ λίγες μέρες ἡ Χρυσάνθη μὲ τὴν ἀρρώστεια, τὴ συγκλόνιζε ὁ βήχας ποὺ ὅλο καὶ δυνάμωνε, τὴν ἔψηνε ὁ πυρετός, τὴν ἔπνιγε ἡ ἀσφυξία, ζητοῦσε βοήθεια ἀπὸ παντοῦ, ὅλοι ἤθελαν νὰ τῆς τὴ δώσουν, κανεὶς δὲ μποροῦσε. Ἀγωνιζόταν ἀπελπισμένα νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωή, δὲ μπόρεσε. Τὸ βράδι τῆς πέμπτης μέρας τῆς ἀρρώστειας, καθὼς ὁ ἥλιος ἔγερνε πίσω ἀπὸ τὰ βουνά, ἀναπαύτηκε. Τὴν ἔκλαψαν ὄχι μόνο οἱ τρεῖς οἰκογένειες τοῦ Πέτρου, τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Θεολόγου, ἀλλὰ κι ὅλη ἡ Καραβατιά, ἦταν σ' ὅλους ἀγαπητή. Ἡ Λευκὴ ἦταν ἀπαρηγόρητη. Δὲν ἔχασε μόνο ἕνα πολύτιμο βοηθὸ στὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ, ἡ Χρυσάνθη ἦταν νοικοκυρὰ καὶ τοὺς βοηθοῦσε πολύ, τῆς ἔλειψε ἕνας καλὸς ἄνθρωπος, μιὰ ἀνεκτίμητη ἀδερφή, ἔτσι θεωροῦσε τὴ Χρυσάνθη ἡ Λευκή. Τώρα ἔπρεπε νὰ φροντίσουν γιὰ μιὰ ἄλλη καλὴ γυναίκα, τίμια καὶ συνεργάσιμη, ἡ Λευκὴ ἦταν σίγουρη πὼς Χρυσάνθη ποτὲ δὲ θάβρισκαν.

Μεγάλη ἦταν καὶ ἡ λύπη τοῦ Πέτρου γιὰ τὸ χαμὸ τῆς Χρυσάνθης κι ἂς μὴν τόδειχνε. Ὁ θεῖος ὁ Δημήτρης τὴν εἶχε φέρει, μαζὶ μεγάλωσαν, γεύτηκαν τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τῆς ζωῆς, μοιράστηκαν τὶς εὐφρόσυνες στιγμὲς τῆς οἰκογένειας, μαζὶ ἤπιαν τὸ πικρὸ ποτήρι τοῦ χαμοῦ τόσων ἀγαπημένων προσώπων, τοῦ Βασίλη πρῶτα. Ἡ Χρυσάνθη, χωρὶς ὑπερβολή, τὸν εἶχε κλάψει περισσότερο ἀπ' ὅλους, *ἂν τὸ καλοσκεφτεῖς*, μουρμούρισε ὁ Πέτρος, τὴν ἄλλη μέρα τῆς κηδείας πρὶν σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι, *αὐτὴ ἦταν ἡ κολώνα τοῦ σπιτιοῦ.* Ἡ ἀπουσία της θὰ γινόταν μὲ τὸν καιρὸ πε-

ρισσότερο αἰσθητή, ὅλοι θὰ τὴν ἀναζητοῦσαν, γιατὶ ὅλοι θὰ τὴν εἶχαν ἀνάγκη, ἀπὸ τὰ ἐγγονάκια του ὡς τοὺς μεγάλους, περισσότερο ὁ Πέτρος, ἦταν τὸ πρῶτο πρόσωπο ποὺ συνδέθηκε ὅταν ὁ θεῖος του τὸν υἱοθέτησε καὶ τὸν κατέβασε ἀπὸ τὸ χωριό. Τώρα ἡ ἀγαπημένη της παρουσία ἔλειψε, τὰ χρόνια κύρτωναν τὶς πλάτες τοῦ Πέτρου, εἶχε περάσει τὰ ἑξήντα, γέρους τοὺς θεωροῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἡλικίας του. Ἡ γυναίκα του βέβαια ἦταν θησαυρός, ὅμως στὴ Χρυσάνθη ἐκμυστηρευόταν τὶς πιὸ μύχιες σκέψεις του, αὐτὴ στέγνωνε πολλὲς φορὲς τὰ δάκρυά του, τὸν καταλάβαινε, ἦταν ὁ ἐξομολόγος του. Τώρα ἔφυγε... *Ἦρθε ἡ σειρά μας,* συλλογιζόταν ὁ Πέτρος, *πρέπει νὰ προετοιμαστοῦμε γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι.*

Στὴ λύπη ἀπὸ τὸ χαμὸ τῆς Χρυσάνθης ἦρθε νὰ προστεθεῖ καὶ ἄλλη στενοχώρια. Δὲν ἦταν κάτι δυσάρεστο, κάποιο ἀτύχημα, πόνος ἢ ἀρρώστεια, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ὅλοι ἦταν καλά, ἡ δουλειὰ τοῦ μαγαζιοῦ ἐμφάνιζε αὐξημένα κέρδη, ἡ πελατεία τοῦ Δημήτρη κάθε μέρα μεγάλωνε, εἶχε ἀποκτήσει τὴ φήμη σοβαροῦ ἐπιστήμονα, προσιτοῦ στοὺς ἀσθενεῖς, ὁ κόσμος εἶχε ἐμπιστοσύνη στὶς διαγνώσεις του. Ὁ Νίκος, καθηγητὴς πιὰ στὴ *Ζωσιμαία,* ἐπεβλήθηκε στοὺς συναδέλφους του μὲ τὴν ἄριστη κατάρτισή του καὶ ἔγινε ἀγαπητὸς στοὺς μαθητὲς μὲ τὴν εὐμέθοδη διδασκαλία του. Ἡ Φιλίτσα ἀκτινοβολοῦσε στὸ μαγαζὶ μὲ τὴν εὐχέρεια καὶ τὴ χάρη της, ὁ πατέρας της ὁ Γιάγκος τὴν καμάρωνε, *φέρνει πελάτες στὸ μαγαζὶ αὐτὸ τὸ κορίτσι,* συλλογιζόταν, ἀκόμα καὶ στὰ βιβλία εἶχε ἀποτυπωθεῖ ἡ καλαισθησία της. Ὅλα καλά, λοιπόν, καὶ μὲ τὴ Φιλίτσα, ὅμως ὁ Γιάγκος τὸν τελευταῖο καιρό, ξεχώριζε στὸ πρόσωπό της μιὰ σκιὰ μελαγχολίας, ἄλλος δὲ θὰ τὴν καταλάβαινε, ὁ πατέρας ὅμως δὲν ξεγελιόταν. *Νάναι ἀπὸ τὴν ἔγνοια γιὰ τὴν τύχη τῆς ἀδελφῆς της,* σκεφτόταν ὁ Γιάγκος, *ἀλλὰ γιατὶ αὐτὴ ἡ συναισθηματικὴ φόρτιση, ἀφοῦ ὅλα ἔδειχναν πὼς ἡ περιπέτεια τῆς Θεώνης θὰ εἶχε καλὸ τέλος; Τότε;* Δίσταζε νὰ τὴ ρωτήσει, φοβόταν πὼς ἡ συζήτηση θὰ τῆς δημιουργοῦσε περισσότερα προβλήματα. Οἱ μέρες περνοῦσαν κι ὁ Γιάγκος μὲ λύπη διαπίστωνε ὅτι στὸ πρόσωπο τῆς Φιλίτσας ἦταν πιὰ ἔκδηλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐσωτερικῶν της ἀντιδράσεων, στενοχώρια ἦταν, λύπη, δὲν τὸ ξεχώριζε. Ἡ ἔγνοια τοῦ πατέρα δὲ μποροῦσε νὰ παραβλέψει πιὰ τὸ γεγονός, ἦταν βέβαιος ὅτι κάτι σοβαρὸ ἀπασχολοῦσε τὴν κόρη του, κάτι ποὺ ἤθελε νὰ τὸ κρατήσει κρυφό, ἀλλοιῶς θὰ τόλεγε στὸν ἴδιο, στὴ μάνα της ἢ στὸν ἄνδρα της. Ἔτσι, ἕνα μεσημέρι, ὅταν ἔκλεισε τὸ μαγαζὶ καὶ ἦταν ἕτοιμοι νὰ φύγουν, ὁ Γιάγκος κράτησε τὴ Φιλίτσα. *—Θέλω νὰ μιλήσουμε κορίτσι μου* τῆς εἶπε, *περίμενε. —Τί νὰ ποῦμε πατέρα;* ρώτησε ξαφνιασμένη αὐτή. *—Γιαυτὸ ποὺ σ' ἀπασχολεῖ τὸν τελευταῖο καιρό, αὐτὸ ποὺ χαλάει τὴ διάθεσή σου καὶ τὸ κρατᾶς κρυφό. Ἔλα κόρη μου, ἄνοιξέ μου τὴν καρδιά σου...* Ἡ Φιλίτσα στὴν ἀρχὴ πῆγε νὰ διαμαρτυρηθεῖ, κάτω ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπίμονη ματιὰ τοῦ πατέρα της λύγισε. Κάθησαν στὸ γραφεῖο τοῦ μαγαζιοῦ, *ἄνοιξέ μου τὴν καρδιά σου Φιλίτσα,* ἐπανέλαβε ὁ Γιάγκος, *ὅτι καὶ*

νάναι θὰ σὲ βοηθήσω. Γιὰ λίγο ἔγινε σιωπή. *—Πατέρα,* μίλησε ἀργὰ καὶ φοβισμένα ἡ Φιλίτσα, *δὲν εἶναι τίποτα κακὸ αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ πῶ, οὔτε ἀρρώστεια, οὔτε κίνδυνος, οὔτε πληροφορίες γιὰ τὴ Θεώνη, ποὺ θὰ σὲ ἀπογοητεύσουν. Εἶναι κάτι ποὺ βασανίζει μόνο ἐμένα, γιατὶ δὲν ξέρω πῶς θὰ τὸ πάρετε ὅλοι σας, προπαντὸς ὁ Νίκος, δὲ θέλω νὰ νοιώθει μετανοιωμένος γιατὶ μὲ παντρεύτηκε... —Ἔπαψες ν' ἀγαπᾶς τὸν ἄντρα σου Φιλίτσα;* ρώτησε σὲ τόνο ἐπιτιμητικὸ ὁ πατέρας. *—Ὄχι, ποτέ,* ἀντέδρασε αὐτὴ δυνατά, *ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὸ Νίκο, κάθε μέρα γίνεται καὶ μεγαλύτερη, βαθαίνει, χωρὶς τὸν ἄντρα μου εἶναι ἄδεια ἡ ζωή μου, μόνο ποὺ δὲν εἶμαι σίγουρη ἂν κι ὁ Νίκος, κι ὅλοι σας, θὰ μ' ἀγαπᾶτε, ὅπως πρίν, ὅταν μάθετε τὸ μυστικό μου, αὐτὸ ποὺ μὲ τυραννάει μῆνες τώρα...* Τὸ πρόσωπο τοῦ Γιάγκου ἔδειχνε φανερὰ τὴν ἔκπληξή του. *Ἀρρώστεια, δὲν εἶναι,* συλλογιζόταν, *οὔτε κάτι κακὸ ποὺ νὰ συνδεόταν μὲ τὶς δυὸ οἰκογένειες, τὶ ἦταν αὐτὸ σαράκι ποὺ ροκανοῦσε τὴν καρδιὰ τῆς κόρης του;.. —Θέλω νὰ σπουδάσω, πατέρα, αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικό μου. Θέλω νὰ πάω στὴν Ἀθήνα, στὸ Πανεπιστήμιο, ἔχω κλίση στὴ Φιλολογία, κάποια βιβλία ποὺ διάβασα τελευταῖα, μοῦ ξύπνησαν κοιμισμένα ἐνδιαφέροντα, ξαναγύρισα στὰ ὄνειρα ποὺ ἔπλεκα ὅταν φοιτοῦσα στὴ μεγάλη σχολή μας, στὴν «Εὐαγγελικὴ σχολὴ» τῆς Σμύρνης· θυμάσαι πατέρα πόσες φορὲς ἔτρεχα στὴν ἀγκαλιά σου, νὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ τὰ ὄνειρά μου γιὰ τὸ μέλλον κι ἐσὺ πάντα μὲ στήριζες; Ποτὲ δὲ μοῦ χαλοῦσες τὸ χατήρι· θὰ γίνεις ὅ,τι θέλεις ἐσὺ μικρή μου, μοῦ ἔλεγες, θὰ φτάσεις στὴν κορυφή, ὅσο δύσκολο κι ἂν εἶναι, αὐτὴ ἡ κορυφὴ βασανίζει τὸν ὕπνο μου, πατέρα, καὶ θέλω νὰ τὴν καταχτήσω...* Ὁ Γιάγκος ἔμεινε ἄφωνος. Ποτὲ δὲ μποροῦσε νὰ φανταστεῖ ὅτι οἱ τωρινὲς στενοχώριες τῆς κόρης του εἶχαν σχέση μὲ τὰ παιδικά της ὄνειρα... Πῶς νὰ συνδέσει τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ τῆς Σμύρνης μὲ τὶς καλὲς μέρες ποὺ εἶχαν ἀνατείλει γιὰ τὴν οἰκογένειά του, χωρὶς νὰ ὑπολογίσει τὶς φριχτές, τὶς ἀποτρόπαιες μέρες τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς προσφυγιᾶς; Αὐτὲς ποὺ ἀφάνισαν κάθε ἐλπίδα, σύντριψαν τὰ ὄνειρα, γιὰ νὰ τὰ ἀντικαταστήσουν μὲ τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀγωνία, τὸ αἷμα καὶ τὰ δάκρυα; Πῶς μποροῦσε νὰ ὑπάρχει κάτι ποὺ νὰ ἑνώνει τὶς δυὸ ἐποχές, χωρὶς νὰ ἔχει ἀφανιστεῖ στὸ ἔρεβος τῶν ἡμερῶν τῆς *Ἀποκάλυψης* ποὺ σφράγισαν τὴ ζωή τους;.. Ὅταν ξαναγύρισε στὴν πραγματικότητα κι ἀντίκρυσε τὴ Φιλίτσα ἔνοιωσε ἕναν ἀπέραντο θαυμασμὸ γιὰ τὴν ἀποκοτιὰ τῆς κόρης του νὰ ξεγράψει τὸ παρελθόν, αὐτὸ ποὺ τοὺς χάραξε μὲ πυρωμένο σίδερο τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, γιὰ νὰ ξαναπιάσει τὸ νῆμα ἑνὸς παιδικοῦ ὀνείρου, γεννημένου ἀπὸ τὸ φλοῖσβο τῶν κυμάτων τῆς ἀξέχαστης πόλης, καὶ ν' ἀναστήσει προσδοκίες, θαμμένες στὶς στάχτες τῶν πατρογονικῶν σπιτιῶν ποὺ ἄφησαν πίσω τους. Καθὼς ὁ Γιάγκος δὲ μιλοῦσε, ἡ Φιλίτσα ἀνησύχησε. *—Πατέρα,* φώναξε καὶ τὸν τράνταξε μὲ τὰ δυό της χέρια, *εἶσαι καλά, μοιάζεις σὰ νὰ χάθηκες, ἀνησυχῶ, νὰ φωνάξω γιατρό;* Ὁ πατέρας χαμογέλασε. *—Δὲν ξέρω ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυό μας θέλει*

γιατρό, εἶπε ὁ Γιάγκος, *νομίζω ὅμως ὄχι ἐγώ, ἂς εἶναι. Σὲ θαυμάζω, κόρη μου. Ποῦ βρῆκες τὸ κουράγιο καὶ νὰ σκεφτεῖς ἀκόμα πὼς μπορεῖς ν' ἀναστήσεις ἕνα σβησμένο ὄνειρο, νὰ τὸ στήσεις στὴν καρδιά σου καὶ νὰ τὸ κάνεις βασανιστικὸ βίωμα ζωῆς; Ἀπὸ μένα ἔχεις ὅλη τὴν κατανόηση, οἱ ἄλλοι ὅμως... —Οἱ ἄλλοι, πατέρα,* πῆρε τὴ λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του ἡ Φιλίτσα, *φοβοῦμαι πὼς δὲν θὰ τὸ καταλάβουν, οὔτε κὰν ἡ μάνα μου, πολὺ περισσότερο ὁ Νίκος, καὶ μὲ τὸ δίκιο του. Τώρα ποὺ τακτοποιήθηκε ἐπαγγελματικά, κι ἔχει ριχτεῖ μὲ πάθος νὰ ὁλοκληρώσει τὴ διδακτορική του διατριβή, ἀρκετὲς φορὲς ξενυχτῶ κι ἐγὼ μαζί του βοηθώντας τον, πῶς νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τὴν ἰδέα νὰ μείνει μόνος, μόνη νὰ νοιώθει καὶ μένα στὴν Ἀθήνα, νὰ ὁ μεγάλος κίνδυνος ποὺ ἐνεδρεύει κι ἀπειλεῖ τὴν ἀγάπη καὶ τὸ γάμο μας. Αἰσθάνομαι ἀδύναμη νὰ ξεπεράσω τόσα ἐμπόδια...* Σταμάτησαν πάλι νὰ κουβεντιάζουν. Ὁ καθένας ἔκανε τοὺς συλλογισμούς του γιὰ τὸ πῶς θὰ μποροῦσε ἡ Φιλίτσα νὰ πείσει τοὺς ἄλλους -τολμηρὸ ἦταν τὸ βῆμα ποὺ ἑτοιμαζόταν νὰ κάνει- ὄχι τὸν πατέρα, αὐτὸς εἶχε κι ὅλας ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἀποφασίσει νὰ τὴ βοηθήσει. Καὶ οἱ δυὸ κατέληγαν στὸ συμπέρασμα πὼς οἱ δυσκολίες ἦταν ἀνυπέρβλητες. Ὁ Νίκος, σίγουρα θ' ἀντιδροῦσε ἔντονα, ἀκόμα καὶ μ' ἀπρόβλεπτες συνέπειες. Ἡ μητέρα της ἡ Φωτεινή, σὲ καμμιὰ περίπτωση δὲ θὰ ἔδινε τὴ συγκατάθεσή της ν' ἀποχωριστεῖ τὴν κόρη της, ἡ ψυχολογικὴ κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν τὴ δικαιολογοῦσε. Ἀκόμα κι ὁ Πέτρος δύσκολο ἦταν νὰ συναινέσει στὸ χωρισμὸ τῶν δυὸ νιόπαντρων παιδιῶν, αὐτὸς περίμενε ἐγγονάκια ἀπὸ τὴ Φιλίτσα κι ὄχι πτυχία Φιλολογίας... Ἀλλὰ καὶ ἡ Λευκή, κι ὁ Δημήτρης καὶ ἡ Κατερίνα, ὅλοι, ἀκόμα κι ὁ Θεολόγος κι ἡ Ἀλεξάντρα, θὰ παραξενεύονταν γιὰ ἕνα τέτοιο αἴτημα. Ἡ Φιλίτσα ζοῦσε σ' ἕνα οἰκογενειακὸ περιβάλλον καὶ μὲ οἰκονομικὴ ἄνεση ποὺ καὶ στὰ πιὸ τολμηρὰ ὄνειρά της δὲν εἶχε φανταστεῖ. Τὶ ἦταν ἐκεῖνο, θάλεγαν οἱ ἄλλοι, ποὺ τὴν παρακινοῦσε ν' ἀφήσει τὸ σπίτι της, νιόπαντρη αὐτή, καὶ νὰ τρέχει στὴν πρωτεύουσα; Ὁ ἔρωτας γιὰ τὴν ἐπιστήμη θ' ἀπαντοῦσε ἡ Φιλίτσα, μιὰ σπίθα ποὺ ξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ πυρπόλησε τὴν καρδιά της. Ὁ ἔρωτας γιὰ τὴν περιπέτεια, θὰ σκέφτονταν οἱ ἄλλοι καὶ θὰ κλείνονταν στὸν ἑαυτό τους.

— *Ἄκουσε, παιδί μου,* εἶπε τέλος ὁ Γιάγκος. *Θὰ σοῦ προτείνω κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ μὴ δίνει ἄμεση λύση στὸ πρόβλημά σου, δημιουργεῖ ὅμως προοπτικὲς γιὰ μιὰ μελλοντικὴ ἐπίλυσή του. Δὲ θὰ πεῖς τίποτα σὲ κανέναν, τὸ μυστικὸ θὰ μείνει μεταξύ μας, δὲν εἶναι κατάλληλη ἡ ἐποχὴ γιὰ τέτοια πετάγματα, μόνο στὸν Πέτρο θὰ τὸ ἀποκαλύψουμε. Θὰ περιμένουμε νὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς Θεώνης, κι ὅταν μὲ τὸ καλὸ ἔρθει κοντά μας ἡ χαμένη ἀδελφή σου, ἐγὼ πιστεύω πὼς σύντομα θὰ γίνει, τότε μαζὶ θὰ μιλήσουμε στοὺς ἄλλους, πρῶτα στὸ Νίκο καὶ τὴ μητέρα, γιὰ τὰ δικά σου ὄνειρα, κι οἱ δυὸ μαζὶ θὰ τοὺς πείσουμε. Ὁ Νίκος ὡς τότε θὰ ἔχει τελειώσει τὴ διατριβή του, ἡ μητέρα θὰ ἔχει κοντά της τὴ*

Θεώνη, δὲ θὰ αἰσθανθεῖ πολὺ τὴν ἀπουσία σου, κάτι θὰ βροῦμε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Τὶ λές, συμφωνεῖς μὲ τὴ σκέψη μου; —Μ' ἀπογοητεύει κάπως, ὁδηγεῖ στὴν ἀναβολὴ ὅσων ἐπιθυμῶ, τὴ βρίσκω ὅμως τὴ μόνη λογικὴ κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς συνθῆκες. Σ' εὐχαριστῶ πατέρα γιὰ τὴν κατανόησή σου, ἔχω τὴν αἴσθηση πὼς μὲ κρατᾶς πάλι στὴν ἀγκαλιά σου, ὅπως τότε στὴ Σμύρνη, κι ἀκοῦς τὶς ἐξομολογήσεις μου. Τὸ μυστικὸ θὰ τὸ κρατήσουμε, θὰ τὸ φανερώσουμε ὅταν ἐσὺ νομίσεις πὼς εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή. Τώρα ποὺ σ' ἔχω δίπλα μου μπορῶ νὰ περιμένω... Ὁ Γιάγκος ἅρπαξε τὴν κόρη του καὶ τὴν κράτησε ὥρα πολλὴ στὴν ἀγκαλιά του. *—Πάμε τώρα,* τῆς εἶπε κάποια στιγμή, *σὲ περιμένει ὁ Νίκος καὶ μένα ἡ Φωτεινή.* Ἄνοιξαν τὴν πόρτα, ἔκλεισαν καλὰ τὸ μαγαζὶ κι ἔφυγαν γιὰ τὰ σπίτια τους...

Στὶς ἀρχὲς τοῦ τρίτου δεκαημέρου τοῦ Μαΐου (23), ἐκδόθηκε *τὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀναμενόμενον βούλευμα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ληστείας τῆς Πέτρας.* Προηγήθηκαν πολύωρες καὶ συνεχεῖς διασκέψεις τοῦ συμβουλίου Πλημμελειοδικῶν, στὶς ὁποῖες ὁ πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν, ὡς εἰσηγητὴς τῆς ὑπόθεσης, ἀνέπτυξε τὶς ἀπόψεις του καὶ τὰ συμπεράσματα, στὰ ὁποῖα εἶχε καταλήξει ἀπὸ τὴ μακρόχρονη μελέτη τῆς σχετικῆς δικογραφίας. Τὴν εἴδηση δημοσίευσε πρώτη ἡ *Ἤπειρος* (24-5-27), κι αὐτὸ ἔγινε αἰτία πρόκλησης ἔντονων διαμαρτυριῶν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, προπαντὸς τοῦ *Κήρυκος,* ὁ ὁποῖος μὲ μανία ἐπιζητοῦσε τὴν «πρωτιὰ» στὴ δημοσίευση εἰδήσεων. *Καυγὰν λοιπὸν θὰ κάμωμεν καὶ διὰ τὸ ἀσήμαντον αὐτὸ μικροπράγμα* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος*- *πιστοποιοῦντες οὕτω μικροπρεπῆ ματαιοσχολίαν καὶ ματαιόσχολον μικροπρέπειαν;* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, μὲ ἄρθρο της (25-5-26), ἐξέφραζε τὴν ἱκανοποίησή της γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βουλεύματος, ζητοῦσε ὅμως, ἐκτὸς ἐκείνων ποὺ παραπέμπονταν σὲ δίκη μὲ τὸ βούλευμα, *νὰ τεθῶσιν ὑπὸ δίκην οἱ ἐξ ἀρχῆς χειρισθέντες τὴν ὑπόθεσιν κρατικῶς. Νὰ ἐξετασθῶσιν διατὶ ἀφῆκαν τότε τοὺς ἐνόχους* (τοὺς Ρετζαίους) *νὰ διαφύγουν, ...διατὶ ἀφῆκαν ἕνα πλῆθος ἄλλων ἀποριῶν εἰς τὴν συνείδησιν τῆς Ἠπειρωτικῆς γνώμης ἐντελῶς ἀνεξήγητον. Πρὸ παντὸς δὲ διατὶ μετὰ τὸ ἔγκλημα, πέραν ἑνὸς Παπαγιάννη* (ἡγουμένου τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ προφήτη Ἠλία) *κρατηθέντος καὶ τούτου μὲ χίλια βάσανα καὶ πιέσεις ἔξωθεν, δὲν συνελήφθη οὔτε εἷς ἐκ τῶν δεκάδων κακοποιῶν καὶ ἀμνηστευμένων ληστῶν, ἐνῶ τουναντίον ἑκατοντάδες χωρικῶν πολλαχῶς ἐμαρτύρησαν καὶ ἐδάρησαν ἄνευ ἐνταλμάτων συλλήψεων, ἄνευ ἐνοχῆς, ἄνευ λόγου, ἐνῶ οἱ πανταχόθεν ὡς ἔνοχοι ὑποδεικνυόμενοι ἐθεωροῦντο ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι, ὡσανεὶ ἦσαν οἱ πρεσβευταὶ ἐνταῦθα τῶν Βαλκανίων καὶ ἐλαχίστη μαζί τους προστριβὴ θὰ ἐδημιούργει νέον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον!..*

Ἡ *Ἐλευθερία* σημείωνε γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βουλεύματος (26-5-27): *Κατόπιν πολυμήνου κυοφορίας φαίνεται ὅτι κατ' αὐτὰς θὰ ἴδῃ τὸ φῶς καὶ*

τὸ πολυθρύλητον βούλευμα διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἡ Ἠπειρωτικὴ κοινωνία μὲ ἀγωνίαν ἀναμένει νὰ ἴδῃ δημοσιευόμενον τὸ παραπεμπτικὸν αὐτὸ βούλευμα, διὰ νὰ μάθῃ ἐπὶ τέλους πῶς ἔχει αὐτὴ ἡ σπουδαία ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ἐχρόνισε κυριολεκτικῶς καὶ ἡ ὁποία τόσον ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης.

Τὸ βούλευμα, ἀποτελούμενο ἀπὸ 140 πυκνογραμμένες δακτυλογραφημένες σελίδες, δημοσιεύτηκε στὸ τέλος τοῦ μηνὸς (31 Μαΐου). Ἀποσπάσματά του, καὶ προπαντὸς τὸ παραπεμπτικό, δημοσιεύτηκαν στὶς ἐφημερίδες τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἀθήνας καὶ προκάλεσαν ἀντιδράσεις καὶ κρίσεις, ἀνάλογες μὲ τὴν πολιτικὴ τοποθέτηση κάθε ἐφημερίδας. Εὐνοϊκὲς κρίσεις ἐξασφάλισε ἡ εἰσήγηση τοῦ εἰσαγγελέα Π. Μαυροπούλη πρὸς τὸ συμβούλιο Πλημμελειοδικῶν (τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ δικαστές: Ἰωάν. Βασιλείου, πρόεδρος, Βασίλ. Κυριακόπουλος καὶ Δημ. Ἀργυράκης, ἀνακριτής), ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε ὁλόκληρη στὴν *Ἤπειρο* (2-4/6-27). Κατὰ τὸ Χατζῆ, οἱ προτάσεις τοῦ εἰσαγγελέα εἶχαν κοινωνικὴ σημασία καὶ ἦταν μεστὲς ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν συμπερασμάτων. (Ἀνεξήγητο εἶναι γιατὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἡ ὁποία τόσο εἶχε ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, δὲ δημοσίευσε κρίσεις γιὰ τὸ βούλευμα, δὲν ἔκανε κὰν λόγο γιαυτό). Ἀποσπάσματα τῆς εἰσήγησης δημοσίευσαν κι ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἐλευθερία*.

Σύμφωνα μὲ τὸ βούλευμα, παραπέμπονταν νὰ δικαστοῦν στὸ πενταμελὲς Ἐφετεῖο τῆς Κέρκυρας, ὡς αὐτουργοὶ γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας οἱ: 1) Ἀντώνιος Καψάλης 2) Δημήτριος Ἀθ. Παππᾶς ἢ Μερεμέτης 3) Σταῦρος Βασ. Στάθης 4) Ἀνδρέας Νικ. Κώτσης καὶ 5) Λάμπρος Βασ. Στάθης, ἐπικηρυγμένος ληστής, *διατασσομένης τῆς προφυλακίσεως τῶν 4 πρώτων καὶ τῆς συλλήψεως καὶ προφυλακίσεως τοῦ πέμπτου.* Παραπέμπονταν ἐπίσης οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος Ρέτζος, ἐπικηρυγμένοι ληστές, *ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοὶ εἰς τὴν αὐτὴν πρᾶξιν, διατασσομένης τῆς συλλήψεώς των καὶ προφυλακίσεώς των.* Ὡς συνεργοὶ στὴ ληστεία παραπέμπονταν οἱ: 1) Ἰωακεὶμ Γ. Νάκος ἢ Παπαγιάννης, ἡγούμενος τῆς μονῆς προφήτη Ἠλία 2) Στέργιος Ἀθ. Κοτσιώρης (αὐτὸς εἶχε βρεῖ τὰ χρήματα τῆς ληστείας στὸ Ἡλιοβούνι). Σταματοῦσε προσωρινὰ ἡ δίωξη ἐναντίον τῶν: 1) Ἀθαν. Μιχ. Ρέτζου 2) Ἰωάννου ἢ Νάκου Χρ. Κόκκαλη ἢ Λεμπέση (διατάχτηκε ἡ ἀποφυλάκισή τους) καὶ 3) Βασιλ. Δόση ἢ Φούντα. Σταματοῦσε προσωρινὰ ἡ δίωξη καὶ ἐναντίον τῶν: Ἀθαν. Ἀναστ. Στέφου καὶ Παναγ. Ἀντ. Περιστέρη, κατηγορούμενων γιὰ συνέργεια στὴ ληστεία. Ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν κατηγορία οἱ: 1) Περικλῆς Ματ. Μάστορας 2) Γεωργ. Νικ. Βλάχος ἢ Διαμάντης 3) Δημ. Ἀπ. Κοσμᾶς 4) Βασ. Κων. Ντάγκας 5) Σωτήριος Δ. Τζίμας 6) Φωτ. Παν. Ρέτζος, ὅλοι κατηγορούνταν ὡς αὐτουργοὶ στὴ ληστεία «μετὰ φόνων». Ἀπαλλάσσονταν ἐπίσης οἱ: 1) Γρηγόριος Μιχ. Κολοβός, 2) Γεώργιος Χρ. Τριανταφύλλου, ὑπομοίραρχος 3) Πέτρος Μάστορας 4) Μιχ. Ἀνδρ. Τσουμάνης 5) Ἀθαν. Φιλ. Τζιώλας 6) Ἀπόστολος Θωμᾶ Τζιώλας

7) Θωμᾶς Γεωργ. Τζιώλας 8) Πηνελόπη, χήρα Ἀθαν. Κοτσιώρη, (κατηγοροῦνταν ὡς συνεργοὶ στὴ ληστεία «μετὰ φόνων»). Ἀπαλλάσσονταν, τέλος, οἱ κατηγορούμενοι ὡς αὐτουργοὶ στὴ ληστεία «μετὰ φόνων», οἱ: Κ. Δ. Μητροκώστας 2) Γ. Δ. Μητροκώστας 3) Κ. Ντούλας ἢ Σκίρος 4) Ν. Παν. Κόκκαλης 5) Κ. Σιούλα Μπαΐλης 6) Φῶτος Κολιὸς ἢ Μπόμπορης 7) Λάμπρος Ν. Μπόμπορης 8) Νικ. Κ. Φερεντῖνος 9) Τάσος Χρ. Βέργος. Ἔπαυε κάθε ποινικὴ διαδικασία ἐναντίον τῶν κατηγορούμενων ὡς συνεργῶν, Φιλίππου Ι. Τζιώλα καὶ Ἀπ. Ἰωάννου Ρίζου, ἐπειδὴ εἶχαν πεθάνει.

Μὲ τὴ δημοσίευση τοῦ βουλεύματος ἡ κοινὴ γνώμη κατατοπίστηκε ἐπαρκῶς γύρω ἀπὸ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξαν διάφορα πρόσωπα, ὡς αὐτουργοὶ ἢ συνεργοί, στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, δὲν πείστηκε ὅμως ὅτι στὸ ἐδώλιο τοῦ κατηγορούμενου θὰ κάθονταν, ὅλοι ὅσοι ἐμπλέκονταν σ' αὐτό. Πολλὰ ἐρωτηματικὰ δημιουργήθηκαν, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου κι ὡς τὴν ἡμέρα τῆς δίκης, ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτή, ὅταν θὰ ἔπαιρναν συγκεκριμένη μορφή. Μιὰ περικοπή, πάντως, τῆς εἰσήγησης τοῦ εἰσαγγελέα, ἀναφερόμενη στὴ στάση τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη ἀπέναντι στοὺς Ρετζαίους, ἔδωσε ἀφορμὴ στὸν τελευταῖο νὰ γράψει ὁλοσέλιδο ἄρθρο, μὲ τίτλο: *Ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἐλευθερίας» καὶ οἱ Ρετζαῖοι* (20-6-27). Ἡ περικοπὴ τῆς εἰσαγγελικῆς εἰσήγησης ἀνέφερε τὰ ἑξῆς: *Τὴν 22αν Ὀκτωβρίου 1924* (βλ. τὸν Δ΄ τόμο τοῦ ἔργου) *ὁ Ἰωάν. Ρέτζος, ἀμνηστευμένος ἤδη, ραπίζει ἐπανειλημμένως ἔξωθι τοῦ μεγάρου τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, τὸν γνωστὸν λογογράφον καὶ δημοσιογράφον, ἤδη βουλευτὴν Ἰωαννίνων, Χρῆστον Χρηστοβασίλην, διότι ἐπέκρινε δι' ἄρθρου του τὴν χορήγησιν ἀμνηστείας εἰς ληστάς. Δι' ἀποφάσεως τοῦ Πλημμελειοδικείου Ἰωαννίνων* (4-4-25) *κατεδικάσθη ἐρήμην ὁ Ἰωάν. Ρέτζος εἰς 2 1/2 μηνῶν φυλάκισιν, ἐπὶ ἀδίκῳ ἐπιθέσει καὶ ἀποζημίωσιν 4500 δρχ. ὑπὲρ τοῦ παθόντος διὰ ψυχικὴν αὐτοῦ ὀδύνην. Ἀσκηθείσης ἀνακοπῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάν. Ρέτζου καὶ συζητηθείσης τῆς ὑποθέσεως κατ' ἀντιμωλίαν, τὴν 16-7-25, ὁ Χρηστοβασίλης δηλοῖ ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἰωάν. Ρέτζου διὰ τὰ ὑπὸ τούτου κατενεχθέντα εἰς τὰς παρειὰς αὐτοῦ ραπίσματα καὶ παραιτεῖται τῆς ἐγκλίσεως, καταβαλὼν συγχρόνως καὶ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Οὕτω δὲ κηρύσσεται ἀπεσβεσμένη ἡ ποινικὴ ἀγωγή, χαρακτηρισθείσης τῆς πράξεως ὡς ἀπρομελέτητα τραύματα.*

Ἦταν φυσικὸ ὁ Χρηστοβασίλης ν' ἀντιδράσει ἔντονα στὰ ὅσα ἀναφέρονταν στὴν εἰσαγγελικὴ εἰσήγηση. Σὲ γράμμα του ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἐξιστοροῦσε τοὺς ἀγῶνες του ἐναντίον τῆς ληστείας καὶ εἰδικότερα ἐναντίον τῶν Ρετζαίων καὶ ἔδινε ἐξηγήσεις γιὰ τὴ στάση του στὴ δεύτερη δίκη. *Δὲν εἶναι ἀληθὲς* -σημείωνε- *ὅτι ἐγώ, ὅστις οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ μου ἐλογάριασα τὸν θάνατον καὶ τὸν κιτρινιάρην φόβον, φόβῳ συσχεθείς, ἀπέσυρα τὴν κατὰ τοῦ Γιάννη Ρέτζου καταγγελίαν μου, ἀλλὰ τὴν ἀπέσυρα... διότι ἐνόησα ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς διαδικασίας, ἕνεκα τῶν καταθέσεων τῶν στρατολογηθέντων διαφόρων ψευδομαρτύρων, ὅτι ὁ δολοφο-*

νικῶς κατ' ἐμοῦ ἐπιτεθεὶς Γιάννης Ρέτζος θὰ κατεδικάζετο τὸ πολὺ 10-15 ἡμερῶν φυλάκισιν καὶ 200-300 δρχ. πρόστιμον. Πρὸς ἀπόδειξη τῶν ἰσχυρισμῶν του ὁ Χρηστοβασίλης παρέθετε ὁλόκληρη τὴν κατάθεση, τοῦ ψευδομάρτυρα, ὅπως ἰσχυριζόταν, ἀνθρακέμπορου Δαμουλᾶ, ποὺ ὑποχρέωνε τὸ δικαστήριο, μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες ψεύτικες καταθέσεις, νὰ ἐκδώσει ἀπόφαση ἐπιεικέστατη γιὰ τὸν κατηγορούμενο. Κι ὁ Χρηστοβασίλης κατέληγε: *Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι ἐγὼ ἐλησμόνησα τὸ ΕΓΩ μου καὶ φοβηθεὶς ἀπέσυρα τὴν καταγγελίαν κατὰ τοῦ Γιάννη Ρέτζου, ἀφοῦ δὲν ἔπαυσα ποτὲ γράφων κατὰ τῶν Ρετζαίων μέχρι σήμερον;* Πρὸς ἐπίρρωση τῶν ἰσχυρισμῶν του πρόσθετε πὼς ὅταν, μετὰ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν καταγγελία, οἱ δικηγόροι τοῦ Ι. Ρέτζου Γ. Κωνσταντινίδης καὶ Γ. Μπάρδας ἔφεραν κοντά του τὸν κατηγορούμενο, *τείνοντα ἱκετευτικῶς τὴν χεῖρα, ὅπως (ὦ θεοί! ὦ δαίμονες!) μοὶ προσφέρῃ τὴν φιλίαν του ἔλαβε τὴν ἑξῆς παρ' ἐμοῦ ἀπάντησιν: Δὲν ἐντρέπεσθε, νομίζοντες ὅτι ἐγὼ θὰ σμίξω τὸ τίμιο χέρι μου μὲ τὸ αἱματωμένο χέρι τοῦ Γιάννη Ρέτζου, ἀπὸ τὰ αἵματα ἑκατὸ καὶ πλέον φονευθέντων Ἠπειρωτῶν; Φύγετε ἀπὸ ἐμπρός μου μὲ τὸν πελάτην σας.* Μάρτυρες, γιὰ τὰ ὅσα εἶπε, πρότεινε τοὺς δικαστὲς καὶ τοὺς δικηγόρους. Τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Χρηστοβασίλη ἀμφισβήτησε, μὲ ἐπιστολή του στὴν *Ἤπειρο* (23-6-1927) ὁ δικηγόρος Ἀλ. Μπάρδας, ἀνεψιὸς τοῦ Γ. Μπάρδα, ποὺ μαζὶ μὲ τὸ Γ. Κωνσταντινίδη ἦταν δικηγόροι ὑπεράσπισης τοῦ Ι. Ρέτζου. Ἰσχυριζόταν στὴν ἐπιστολή του ὅτι *ἡ στιχομυθία ἡ δῆθεν γενομένη μεταξὺ τοῦ κ. Χρηστοβασίλη καὶ τῶν συνηγόρων... εἶναι πλάσμα τῆς φαντασίας του, διότι μόνον μεταξὺ ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν συνείδησιν τοῦ βάρους τῶν λέξεων καὶ τῶν ὁποίων ἔχασεν ἡ ψυχὴ τὴν ἀνδρικὴν εὐθιξίαν καὶ ἀπεμπόλισε τὸ φιλότιμον, τοιαύτη στιχομυθία μποροῦσε νὰ γίνῃ, χωρὶς ὁ κ. Χρηστοβασίλης νὰ λάβῃ τὰ ρέστα του εἰς τὸ ἀκέραιον καὶ ἐπὶ τόπου μάλιστα!* Τὴν πρόκληση δὲν τὴν ἄφησε ἀναπάντητη ὁ Χρηστοβασίλης. Σὲ σχόλιό του στὴν *Ἐλευθερία* (4-7-27) σημείωνε ὅτι ὁ Ἀλ. Μπάρδας ὑπέπεσε σὲ ἀτόπημα, θέλοντας νὰ κηδεμονεύσει τὸ θεῖο του Γ. Μπάρδα καὶ Γ. Κωνσταντινίδη (ἔμμεσα στρέφεται καὶ ἐναντίον τῶν δυὸ δικηγόρων γιὰ τὴ σιωπή τους), τὸ ὁποῖο ἔγινε μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, κατ' ἀνακοίνωση τοῦ ἴδιου, ἡ *Ἤπειρος*, δημοσιεύοντας τὴν ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη ἐπιστολή, πρόσθεσε μόνη της τὰ ὑβριστικὰ σχόλια.

Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ Γ. Χατζῆς ἐπικαλέστηκε ἄλλη περικοπὴ τῆς εἰσαγγελικῆς εἰσήγησης γιὰ ν' ἀποδείξει τὸ ἔωλο τῶν κατηγοριῶν ποὺ ἐκτοξεύτηκαν ἐναντίον του τὸ πρῶτο πεντάμηνο τοῦ 1927, ἀπὸ τὸν *Κήρυκα* καὶ τὴν *Ἐλευθερία*, ὅτι δῆθεν εἶχε εἰσηγηθεῖ στὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων. Δὲν ἄφησε βέβαια ἀνεκμετάλλευτη τὴν περικοπὴ ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἀπόσυρση τῆς καταγγελίας τοῦ Χρηστοβασίλη κατὰ τοῦ Ι. Ρέτζου, στὴ δεύτερη δίκη. Προλογίζοντας τὴ δημοσίευσή της σημείωνε: *...Ἡ εἰσήγησις τοῦ εἰσαγγελέως ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς γενικῆς*

τρομοκρατίας, ἣν ἐξήσκουν ἐπὶ τῶν συνειδήσεων οἱ Ρετζαῖοι. Τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι τρομοκρατεῖται μόνον ὅποια συνείδησις θέλει νὰ τρομοκρατεῖται καὶ νὰ εἶναι δούλη καὶ ταπεινόφρων ἢ ὑλιστικῶς δουλόφρων εἰς ἄλλα προστυχώτερα συμφέροντα. (Ὅλες οἱ βολὲς στρέφονταν ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη γιὰ τὴν ἀπόσυρση τῆς μήνυσης). Σ' ὅτι ἀφοροῦσε τὴ δική του περίπτωση ἡ περικοπὴ τῆς εἰσήγησης ἀνέφερε: *...Ὁ Χαρίλαος Στεργίου, ὅστις μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν Ρετζαίων, ἐκόμισεν ἐπιστολὴν τοῦ Ι. Ρέτζου πρὸς τὸν εἰσαγγελέα Λεονταρίτην καὶ δι' ἧς οἱ Ρετζαῖοι προσεπάθουν νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐξαφάνισίν των, προτρέπει ἐκ μέρους τῶν Ρετζαίων καὶ τὸν διευθυντὴν τῆς «Ἠπείρου» Γ. Χατζῆν, νὰ γράψῃ ἄρθρα, ὅπως μετατρέψῃ τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῶν Ρετζαίων, διότι αὐτοὶ δῆθεν ἦσαν ἀθῶοι καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο οἱ Ρετζαῖοι τοῦ καταθέτουν τριακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, ἀλλ' ὁ Χατζῆς ἐδήλωσεν ὅτι χάριν χρημάτων δὲν ἀναλαμβάνει τοιαύτην ὑποχρέωσιν καὶ ὅτι ἂν ἔχουν οἱ Ρετζαῖοι πραγματικὰ γεγονότα νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν ταῦτα, ἄνευ ἀμοιβῆς δέ, θὰ τὰ ἐδημοσίευε, χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν δραστῶν.*

Ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων, ἀναπληρώνοντας τὴν ἀδυναμία καὶ συχνὰ τὴν ἀδιαφορία τοῦ κράτους, συνέχιζε νὰ θεμελιώνει σχολεῖα, ὄχι μόνο στὰ Γιάννινα ἀλλὰ καὶ στὴν ὕπαιθρο. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς θεμελίωσης (2-6-27) τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Τερρόβου, ὁ Χατζῆς ἀφιέρωσε ὁλόκληρη σελίδα (4-6-27) γιὰ νὰ ἐξάρει τὸ ἔργο τοῦ μητροπολίτη καὶ νὰ περιγράψει τὴν τελετή.- Τὸ βούλευμα γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας εἶχε δημοσιευτεῖ, μερικὰ σημεῖα του ὅμως προκαλοῦσαν ἀντιδράσεις καὶ παρενέργειες. Ἡ περιπέτεια π.χ. τοῦ μοιράρχου τῆς Χωροφυλακῆς Τριανταφύλλου προκαλοῦσε δυσμενῆ σχόλια γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχῶν ἀπέναντί του. *Ἕνας ἀτυχὴς τίμιος ἀξιωματικὸς τῆς Χωροφυλακῆς (Ἤπειρος, 5-6-27), ἀνύποπτος καὶ ἀνιδέαστος, θῦμα ἐπιπολαίας ἀμελείας, μέχρις ἐγκληματικῆς ἀσυνειδησίας καὶ προκαταλήψεως ἐξικνουμένης — διότι καμμία λογική, καμμία βάσις καὶ καμμία καλοπιστία δὲν συνέτρεχεν εἰς τὸ νὰ ἐνοχοποιηθῇ - ἐσύρθη μῆνας ὑπόδικος διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἐξουθενώθη, ἐβασανίσθη, ἐτραυματίσθη ψυχικῶς, ὑπὸ τὴν ἀνάλγητον ἐπίσημον ἀσυνειδησίαν, ἡ ὁποία ἐνδυομένη ἓν οἱονδήποτε ἔνδυμα ἀνακριτοῦ καὶ ἔχουσα τὰ ἰδικά της προσωπικὰ μίση, ἢ προσωπικὰς προκαταλήψεις ἀρχίζει οὐχὶ ἀνακαλύπτουσα ἐνόχους ἀλλὰ δημιουργοῦσα μὲ τὸ στανιὸ καὶ μὲ φιλολογίαν τοιούτους. Καὶ ἀργότερον ἕνα βούλευμα, ἀναφέρον τὴν ἀδικίαν, ἐκφράζει καὶ αὐτὸ τὴν λύπην ὅτι ἠδικήθη ὁ ἀξιωματικός. Ἀλλ' ἀρκεῖ τοῦτο; Αὐτὸ ἀρκεῖ διὰ τὸν παθόντα Τριανταφύλλου; Ἔπρεπε τὸ κράτος διαφορετικὰ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ ἐρωτῶν τοὺς φυλακίσαντας αὐτὸν πῶς καὶ διατί τὸ ἔπραξαν.* Δυστυχῶς τὸ κράτος -καὶ σήμερα ἀκόμα- δὲν ἔχει τέτοιες εὐαισθησίες, ἀπέναντι σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀπὸ πλάνη, συγκυρίες ἢ καὶ κάποτε ἀπὸ πρόθεση ἀδίκησε.- Μιὰ ἀστυνομικὴ διάταξη, μὲ τὶς ἀπαγορεύσεις της, ἀποτύπωνε τὴν εἰκόνα ποὺ ἐπικρατοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σὲ κεντρικοὺς δρόμους καὶ πλατεῖες τῶν Γιαννίνων. Ἡ διάταξη ὑποχρέωνε ὅσους μετέφεραν τὸ Σάββατο ζῶα γιὰ πώληση, νὰ τὰ ὁδηγοῦν κατ' εὐθεῖαν στὴν πλατεῖα Πάργης (καθορισμένος τόπος συγκέντρωσης

ζώων) κι ὄχι νὰ τὰ περνοῦν καὶ νὰ τ' ἀφήνουν σὲ δρόμους καὶ πλατεῖες ἄλλες, ὅπου οἱ ἐπισωρευόμενες ἀκαθαρσίες δημιουργοῦσαν πρόβλημα δημόσιας ὑγείας. Ἀπαγορεύονταν ἰδίως ἡ διέλευση ζώων (ποιμνίων ἢ μεμονωμένων) ἀπὸ τοὺς δρόμους Ἀνεξαρτησίας καὶ Ἀβέρωφ καὶ τὴν πλατεία Ἐθνικῆς ἀμύνης. Τὴν ἐξήγηση γιὰ τὴν ἀπαγόρευση διέλευσης ζώων ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας, δίνει σχετικὸ σχόλιο τῆς *Ἠπείρου* (12-6-27): *Ἡ μεγάλη καὶ εὐρυτάτη* (μὲ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς, σήμερα εἶναι στενοτάτη) *ὁδὸς Ἀνεξαρτησίας -ἡ κεντρικωτάτη δηλαδὴ ἀγορὰ- ...παρουσιάζει, κατὰ τὰ Σάββατα μάλιστα, μίαν ὄψιν ἀλογοπάζαρου, μεσοχωριοῦ σταματήματος κολοσσιαίου καραβανίου - πᾶν ἄλλο δηλαδὴ παρὰ ἀγορὰν πόλεως, πρωτευούσης νομοῦ. Ἄλογα, μουλάρια, φοράδες, γαϊδουράκια, φορτωμένα κι ἀφόρτωτα, κλωτσίζοντα, κλωτσιζόμενα, χρεμετίζοντα, ἐξαφνιζόμενα ἀπὸ τὸ πέρασμα τῶν αὐτοκινήτων, ποὺ διέρχονται κι αὐτὰ καὶ σταθμεύουν ἐκεῖ, ὅλα αὐτὰ καθιστοῦν τὴν μὲν ἀγορὰν ἀδιάβατον, τὴν δὲ ὄψιν της, ἐλεεινὴν ὄψιν ἀλογοπαζάρου εἰς μεσοχῶρι.*- Οἱ ἀντιθέσεις τοῦ γιαννιώτικου τύπου, γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἐπέκτασης τῆς Ἀστυνομίας πόλεων καὶ σ' ἄλλα ἀστικὰ κέντρα, συνεχίζονταν καθημερινὰ μὲ ἀρθρογραφία καὶ σχόλια κάθε εἴδους. Κάποτε τὰ ἐπιχειρήματα ἦταν τόσο ἁπλοϊκὰ ποὺ ἔδιναν λαβὴ σὲ ἑρμηνεῖες εὐτράπελες. Κάποια μέρα διαπιστώθηκε μικροκλοπὴ σ' ἕνα καφενεδάκι μέσα στὸ νομαρχιακὸ μέγαρο καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς Ἀστυνομίας πόλεων ἐφημερίδα, συμπέρανε πὼς ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἦταν περιττὴ ἡ διατήρηση τῆς Χωροφυλακῆς καὶ ἀναγκαία ἡ ἄμεση πρόσκληση τῆς Ἀστυνομίας. *Εὐτυχῶς* -παρατηροῦσε ὁ Χατζῆς- *ποὺ ἡ καλὴ συνάδελφος περιορίζει τὴν ἀγανάκτησίν της μέχρι τῆς Χωροφυλακῆς καὶ ἡμῶν μόνον. Διότι δεδομένου ὅτι τὸ κλαπὲν καφενεδάκι ὑπάρχει μέσα στὸ κτίριον ὅπου στεγάζεται καὶ ἡ εἰσαγγελία, ἡ νομαρχία, τὰ δικαστήρια -καὶ ὄχι ἡ χωροφυλακὴ- εἰμποροῦσε κάλλιστα νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν κατάργησιν καὶ τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ νομάρχου, τῶν δικαστῶν κ.λ.π. Τίποτε δὲν θὰ εἶχεν ἀναμφισβητήτως νὰ χάσῃ.*- Νέος ἐπιστήμων: *Δοὺς τὸν νενομισμένον ὅρκον τοῦ δικηγόρου ἐνώπιον τοῦ ἐνταῦθα πρωτοδικείου, ἤρχισε τὰς δικηγορικάς του ἐργασίας ὁ ἐκ Ζίτσης συμπαθὴς δικηγόρος κ. Στέφανος Μπότσιος, εἰς ὃν εὐχόμεθα πᾶσαν εὐδοκίμησιν ἐν τῷ σταδίῳ του, ἀνταξίαν τῶν καλῶν σπουδῶν του.*- Σ' ἐπίρρωση τῶν ἰσχυρισμῶν του γιὰ τὴν κακοποίηση τῆς δημοτικῆς γλώσσας ἀπὸ ὁρισμένους δασκάλους, ὁ Χατζῆς δημοσίευσε ἐπιστολὴ συνδρομητῆ δασκάλου προλογίζοντάς την ὡς ἑξῆς: *Γράφομεν συνεχῶς καὶ κακίζομεν τὸν ἐξωφρενικὸν γλωσσικὸν ἀναρχισμὸν ποὺ δέρνει τ' ἄδεια ἑρμοκέφαλα μερικῶν, ἰδίως δημοδιδασκάλων. Καὶ ὁ ἀναρχισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον ἡ γλωσσικὴ ἀρλούμπα. Εἶναι πλέον*

Ὁ δικηγόρος Στέφανος Μπότσιος σὲ ὥριμη ἡλικία.

βαθυτέρα ἀρρώστεια σχολαστικισμοῦ καὶ λογιωτατισμοῦ, πλέον χειροτέρου ἀπὸ τὸν ἔνδοξον Μιστριώτειον καὶ Κόντειον. Θέλετε νὰ δῆτε; Διαβάστε τὸ κατωτέρω σημείωμα ποὺ μᾶς στέλνει δάσκαλος ἀπὸ χωριὸ συνδρομητής μας, ζητώντας ν' ἀλλάξουμε τὴ διεύθυνσή του. Ἀλλὰ προσέξατε τὸ ἁπλούστατον αὐτὸ πράγμα ποὺ ἠμπορεῖ νὰ γραφῆ: ἡ διεύθυνσίς μου στὸ ἑξῆς εἶναι κ.λ.π. πῶς τὸ γράφει ὁ δάσκαλος: Στὸ χωριὸ Κ.... στὶς 14 Ἰουνίου 1927... Σᾶς παρακαλῶ ἡ ἐφημερίδα σας νὰ μέ... βρίσκει μὲ τὴν ...παρακάτω σύσταση (ἀκολουθεῖ ἡ σύσταση), *μ' ἐχτίμηση... Ἔ; Ἔχομεν ἄδικον λοιπὸν νὰ μαντεύωμεν ἀρρώστειαν ἐκεῖ ὅπου μερικοὶ βλέπουν τάση τῆς ἀναγέννησης καὶ ἀναμόρφωσης τῆς ἐχπαίδευσης;* Τόσο ὅμως οἱ γλωσσικὲς παρατηρήσεις τοῦ Χατζῆ, ὅσο καὶ ἡ ἔντονη ἀντικομμουνιστικὴ ἐκστρατεία του κατὰ τῆς ἀριστερίζουσας μερίδας τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, θ' ἀποτελέσουν ἀντικείμενο διαμάχης μέσω τῶν ἐφημερίδων, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνει ἰδιαίτερος λόγος.- Ἀρραβῶνες: *Ὁ λαμπρὸς καὶ μορφωμένος δικηγόρος κ. Κώστας Στεφόπουλος καὶ ἡ σεμνὴ καὶ ἁβρὰ δεσποινὶς Φρόσω Μέξη, τῆς ἀρχοντικῆς οἰκογένειας Ἀλεξ. Μέξη, ἠρραβωνίσθησαν.*- Ὁ μισθὸς τῶν μουφτήδων Ἠπείρου, ποὺ ἐντάχτηκαν σὲ τρεῖς κατηγορίες, ὁρίστηκε ὡς ἑξῆς: 1ης τάξης δρχ. 1080, 2ας 870 καὶ 3ης 660 δρχ. Ἐπὶ πλέον χορηγοῦνταν ἐπιδόματα 500, 400 καὶ 300 δρχ. γιὰ τὰ δυὸ πρῶτα μέλη τῆς οἰκογένειας καὶ 5% γιὰ τὰ ὑπόλοιπα.- Ἡ ἑλονοσία εἶχε καταντήσει μάστιγα γιὰ τὴν Ἤπειρο, καὶ ἦταν περισσότερο ἐπικίνδυνη ἀπ' ὅτι σήμερα μερικὲς ἀρρώστειες ποὺ προξενοῦν τὸν πανικό, ὅπως τὸ ἔϊτζ. Οἱ καταστροφικὲς συνέπειές της γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἀγροτικοῦ κυρίως, ὑποχρέωσαν τὸ κράτος νὰ ὀργανώσει καλλίτερα τὴν ἄμυνά του, μὲ τὴ συγκρότηση ἐπιτροπῶν ἀνθελονοσιακοῦ ἀγώνα, κατὰ νομούς, ἐπιφορτισμένων γιὰ τὴ λήψη τῶν κατάλληλων μέτρων καὶ τὴ διαφώτιση τοῦ κοινοῦ. Τὸ συντονισμὸ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνέλαβε, στὰ πρῶτα βήματά της, ὁ ἐπιθεωρητὴς τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου, καθηγητὴς Ι. Καρδαμάτης, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν πρώτη συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς πρότεινε τὴ λήψη εἰδικῶν καὶ γενικῶν μέτρων πρὸς καταπολέμηση τῆς ἑλονοσίας. Τὰ εἰδικὰ μέτρα ἀπαιτοῦσαν: α) τὴν τέλεια ἐξαφάνιση τῶν μικροβίων τῆς ἑλονοσίας ἀπὸ τοὺς πάσχοντες ὀργανισμούς, μὲ τὴ μεθοδικὴ χρήση τῆς κινίνης. β) Τὴν ἐξυγίανση τοῦ ἐδάφους, μὲ τὴν ἐξαφάνιση τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων. Ὁ Καρδαμάτης μίλησε καὶ

Ὁ δικηγόρος Κωνσταντῖνος Στεφόπουλος, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἄρχιζε τὴ σταδιοδρομία του.

σὲ πολυπληθέστατο ἀκροατήριο στὴ *Ζωσιμαία σχολὴ* (10 Ἰουνίου) μὲ θέμα τὴν ἐλονοσία, καὶ ζήτησε τὴ βοήθεια ὅλων γιὰ τὴν καταπολέμησή της. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* χαρακτήρισε τὸν Καρδαμάτη ὡς τὸν μεγαλύτερο εὐεργέτη τῶν Ἰωαννίνων γιὰ τὸν ἀγώνα του ἐναντίον τῆς ἐλονοσίας.- Γάμοι: *Βασίλειος Τσαντῆς, δικηγόρος καὶ ἡ δὶς Εὐριδίκη Μελανίδου, ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των εἰς Δολιανά.*- Μὲ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς διοίκησης καταρτίστηκε ἐπιτροπὴ ἀπὸ τελούμενη ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ ἔφορο, ἀπὸ τὸ διευθυντὴ τοῦ μεταφραστικοῦ γραφείου τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων Ἀλκιβιάδη Κοντοπάνο, καθηγητή, καὶ τὸν Γ. Χατζῆ, δημοσιογράφο, *ἥτις θέλει προβῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ ἐνταῦθα διοικητηρίου τουρκικῶν ἀρχείων καὶ τὴν ὑποβολὴν ἐν καιρῷ τῆς περὶ τούτου σχετικῆς ἐκθέσεως.* Παίρνοντας ἀφορμὴ ὁ καθηγητὴς Χρ. Σούλης, ἀπὸ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τῆς Γενικῆς διοίκησης, δημοσίευσε στὴν *Ἤπειρο* (20-6-27) ἐπιστολή, τὸ περιεχόμενο τῆς ὁποίας ὁ Χατζῆς συνιστοῦσε νὰ προσεχτεῖ, γιατὶ προερχόταν ἀπὸ μορφωμένο ἐπιστήμονα καθηγητή, σοβαρὸ μελετητὴ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἱστορικῶν ζητημάτων. Ἔγραφε, λοιπόν, ὁ Χρ. Σούλης: *...Ἀναμφισβητήτως ἐν τῷ ἀρχείῳ τούτῳ* (τὸ τουρκικό), *ὑπάρχουν πληροφορίαι πολύτιμοι διὰ τὴν νεωτέραν καὶ νεωτάτην Ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν. Ἀλλ' ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ κ. Γενικὸς διοικητής.., μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου τὴν ἵδρυσιν «Ἠπειρωτικοῦ ἀρχείου», μὲ μόνιμον διευθυντήν, γνώστην τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ὡς ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Κρήτῃ. Δυστυχῶς τὸ ἐπίσημον κράτος κωφεύει πολλάκις εἰς τοιούτου εἴδους συστάσεις καὶ ἐνεργείας, τὰς ὁποίας ἐννοεῖται ἔπειτα τὰς πληρώνει ἀκριβά, ὅπως τὰς ἀκριβοπλήρωσε εἰς τὸν κ. Βλαχογιάννην... Τὸ «Ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον» δὲν θὰ περιλάβῃ μόνον τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ τουρκικοῦ τοιούτου, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔγγραφον σχέσιν ἔχον μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου... Εἰς τὴν Μητρόπολιν, εἰς τὰς μονάς, εἰς ἰδιώτας ὑπάρχουν εἰσέτι ἀρκετὰ ἔγγραφα σπουδαιότατα, συμβάλλοντα εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας. Τὸ «Ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον» δύναται νὰ στεγασθῇ εἰς ἕνα ἐκ τῶν τζαμίων μετὰ τοῦ τόσον ἐναγωνίως ἀναμενομένου «Μουσείου Βυζαντινῆς τέχνης», ὡς καὶ τῆς Λαϊκῆς Ἠπειρωτικῆς τοιαύτης. Διότι εἶναι ἀληθῶς κρῖμα ἡ Ἤπειρος, εἰς τὴν ὁποίαν ἤνθησεν μακρὰ ἁγιογραφικὴ παράδοσις διασωθεῖσα εἰσέτι εἰς Χιονιάδες καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ ξυλουργικὴ ἐν Τουρνόβῳ καὶ Μετσόβῳ καὶ χρυσοχοϊκὴ ἐν Καλαρρύταις, νὰ μὴν ἔχῃ ἕνα Μουσεῖον, ἐν ᾧ νὰ καταφαίνωνται καὶ νὰ μελετῶνται αἱ πνευματικαί της ἐκδηλώσεις.*- Μὲ πρόταση τῆς ἁρμόδιας νομαρχιακῆς ἐπιτροπῆς δημοσιεύτηκε τὸ διάταγμα τῆς μετονομασίας τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ κοινοτήτων.- Μὲ ταχεῖς ρυθμοὺς προχωροῦσε ἡ συγκρότηση *Συνδέσμων κοινοτήτων* στὴν ὕπαιθρο, ποὺ πρόσφεραν

Ἡ ποδοσφαιρικὴ ὁμάδα *Πύρρος* τοῦ ὁμώνυμου *Γυμναστικοῦ συλλόγου.*

ἀρκετὰ στὴν ἀνάπτυξή της. Οἱ προσπάθειες εἶχαν καὶ τὴ συμπαράσταση τοῦ κράτους.- Ἐπίθεση κατὰ τοῦ νομάρχη Β. Σβολοπούλου ἐξαπέλυσαν ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἐλευθερία*. Τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι πίεσε κοινότητες νὰ διαγράψουν ἀπὸ συνδρομητὲς τὶς δυὸ ἐφημερίδες. Τὸ νομάρχη ὑποστήριξαν σθεναρὰ ἡ *Ἤπειρος* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, σημειώνοντας πὼς οἱ πληροφορίες τους δὲν ἦταν ἀληθινές. Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ νομάρχη συνεχίστηκε γιὰ μεγάλο διάστημα.- Ἐπανασυστήθηκε ὁ Γυμναστικὸς σύλλογος *Πύρρος* καὶ ἀποφάσισε τὴν ὀργάνωση ἀθλητικῶν ἀγώνων στὰ Γιάννινα. Στὸ μεταξύ, στὶς 4 Ἰουνίου, μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ἔγιναν στὸ Γυμναστήριο οἱ ἀγῶνες τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν δυὸ Διδασκαλείων Ἰωαννίνων, τοῦ *Μονοταξίου* καὶ *Πενταταξίου*. Πρῶτοι νικητὲς ἀναδείχτηκαν: 1) Ἠλέκτρα Μαστραπᾶ *(Μονοταξίου)* στὰ 60 μ. καὶ ἅλμα ἁπλοῦν ἄνευ φορᾶς 2) Γεώργ. Ζάγκλης *(Πενταταξίου)* στὰ 80 μ. 3) Μ. Κακλαμάνης, λιθοβολία καὶ δισκοβολία *(Μον.)*, 4) Ι. Ρίγγας, σφαιροβολία *(Μον.)*, 5) Δ. Σιαφάκας, ἅλμα τριπλοῦν *(Πεντ.)* 6) Μέντζος, ἅλμα ἁπλοῦν μετὰ φορᾶς *(Πεντ.)*, 7) Σπ. Τατσόπουλος, ἅλμα εἰς ὕψος *(Πεντ.)*- Ἡ *Ἐλευθερία* ἐξαίρει τὶς δυὸ θαυμάσιες παιδαγωγικὲς ἐκδρομὲς ποὺ ἔκαναν τὰ Διδασκαλεῖα, τὸ *Πεντατάξιο* στὴν Πρέβεζα καὶ τὸ *Μονοτάξιο* στὰ Ζαγοροχώρια. Ἡ ἐκδρομὴ τοῦ δευτέρου θὰ δώσει σὲ λίγες ἀφορμὴ γιὰ σφοδρὲς ἐπιθέσεις τοῦ τύπου ἐναντίον τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διευθυντῆ τουν, γιὰ «σκάνδαλα» ποὺ δημιουργήθηκαν. Ὅπως τὸ «σκάνδαλο» Ξυδιᾶ, ἔτσι καὶ τὸ «σκάνδαλο» τοῦ *Μονοταξίου*, συντάραξαν τὴ γιαννιώτικη κοινωνία.- Ἡ ἐφημερίδα *Ἠχὼ* ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ κυκλοφορεῖ, ἑβδομαδιαία, χωρὶς μεγάλη ἀπήχηση στὸ κοινό. Θὰ ἐξαφανιζόταν μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἀπὸ τὸν Εὐθύμιο Τζάλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΛΥΔΩΝΙΖΕΤΑΙ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΣΚΑΝΔΑΛΟΛΟΓΟΥΝ

Στὴν Ἀθήνα, ἡ «οἰκουμενικὴ» κυβέρνηση, παρὰ τὶς ἔντονες διαφωνίες τῶν κομμάτων ποὺ τὴν συγκροτοῦσαν, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπιτελεῖ θετικὸ ἔργο, κυρίως στὸν οἰκονομικὸ τομέα, ἂν καὶ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀπειλὴ ἔκρηξης κινημάτων καὶ κρίσεων. Στὸ μεταξύ, ἀπὸ τὶς 19 Ἀπριλίου 1927, ἡ κυβέρνηση ζοῦσε κάτω κι ἀπὸ τὴ βαρειὰ σκιὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου στὴν Ἑλλάδα, τὸν ἔφερε πίσω, ἔλεγε, ἡ νοσταλγία γιὰ τὴν πατρίδα του, τὴν Κρήτη. Μπορεῖ νάταν κι αὐτό, πρῶτα ἀπ' ὅλα ὅμως, τὸ σαράκι τῆς πολιτικῆς ποὺ τὸν κατάτρωγε, τὸν ἔκανε νὰ πάρει τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. *Δὲν ἀνακατεύομαι πιὰ μὲ τὴν πολιτική*, δήλωσε στὰ Χανιὰ μόλις ἀποβιβάστηκε. Ὅλοι ἤξεραν ὅτι αὐτὸ δὲν ἦταν ἀλήθεια κι ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ πολιτευόταν. Στὴν Ἀθήνα ὅλοι πίστευαν σ' αὐτό, ἤξεραν πὼς οἱ βενιζελικοὶ ποὺ μετεῖχαν στὴν κυβέρνηση δὲν ἀποφάσιζαν τίποτε πρὶν συμβουλευτοῦν τὸ Βενιζέλο. Ὅπως ἦταν φυσικὸ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βενιζέλου χαιρετίστηκε ἀπὸ τὸ βενιζελοδημοκρατικὸ τύπο, ὄχι κραυγαλέα ὅμως, ἀντίθετα κατακρίθηκε ἀπὸ τὸν ἀντιβενιζελικὸ ὡς ἀρχὴ νέων δεινῶν. Ἐνδεικτικὸ εἶναι τὸ σχόλιο τῆς γιαννιώτικης *Ἐλευθερίας*, (18-4-27), ἡ ὁποία πρὶν ἀκόμα φτάσει ὁ Βενιζέλος στὴν Ἑλλάδα, ἔγραφε: *Ὁ Βενιζέλος, μὲ τὴν ἰδέαν τῆς καθόδου του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔδωσε λαβὴν εἰς τὴν γαλλικὸν τύπον νὰ γράψῃ ὅτι οὗτος σκέπτεται νὰ προκαλέσῃ λαϊκὰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἐκλεγόμενος ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁ κακὸς οὗτος δαίμων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐννοεῖ νὰ ἡσυχάσῃ ἐπὶ τέλους καὶ νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἡσύχους;*

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Ἰουνίου ἡ *Ἤπειρος*, ἄρχισε νέα ἔντονη ἀντικομμουνιστικὴ ἐκστρατεία, κατηγορώντας τὴν κυβέρνηση, ὅτι μὲ τὴν ἀνοχὴ καὶ τὴν ἀδιαφορία της βοηθοῦσε στὴν ἐξάπλωση τοῦ κομμουνισμοῦ. (*Ἤπειρος* 2-6-27, ἄρθρο μὲ τίτλο: *Ἀποθράσυνσις τῶν κομμουνιστῶν καὶ ἀπομώρανσις τῶν κυβερνητῶν*). Ἰδιαίτερα ἐπιθετικὴ ἐμφανιζόταν ἐναντίον τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖο θεωροῦσε ὡς κύριο ὑπεύθυνο τῆς κοινωνικῆς διάβρωσης. Τὶς σκέψεις του αὐτὲς ὁ Χατζῆς διατύπωσε σὲ κύριο ἄρθρο του, δύο μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ προηγούμενο, μὲ τίτλο: *Ὁ κομμουνισμὸς καὶ τὸ σχολεῖον* (*Ἤπειρος*, 10-6-27). *Τὸ σχολεῖον* -ἔγραφε- *ἀπὸ κέντρον ἐκπαιδευτικὸν καὶ μορφωτικὸν* (τῶν ἑλληνοπαίδων) *μετεβλήθη εἰς φωλεὰν*

διὰ νὰ ἐγκεντρίσῃ ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἀθώαν ἀνυποψίαν τῶν νεαρῶν ψυχῶν τὰ τρομερώτερα δηλητήρια τοῦ κλονισμοῦ τῆς ἠθικῆς ὑγείας καὶ τῶν πίστεων ἐκείνων, μὲ τὰς ὁποίας μόνον ζῇ κινεῖται καὶ δρᾷ ἀνθρωπίνως καὶ οὐχὶ κτηνωδῶς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωήν... Μὲ ἄλλας δὲ μωρὰς καὶ ἀχωνεύτους δῆθεν ἐκπαιδευτικὰς θεωρίας καὶ πρακτικότητας, ἄλλοι ξυλοσχίσται τῶν σχολείων, ἀκατάρτιστοι καὶ ἀμόρφωτοι ἢ ψυχικῶς ἀνάπηροι καὶ χυδαῖοι, ἐνόμισαν ὅτι ὁ κόσμος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ διανοίας εἶναι ἁπλῆ πραγματογνωσία ὑλικῶν πραγμάτων καὶ ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη προσπάθεια καὶ ζωὴ πρακτικὴ μόνον ἐκμετάλλευσις ὑλικῶν γνώσεων καὶ ὑλικῶν αἰσθητῶν ὁλόγυρα πραγμάτων. Καὶ στὴ συνέχεια: *...Ὅ,τι πρέπει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἕλληνος πολίτου εἶναι τὸ σχολεῖον. Μεταξὺ μερικῶν ἱκανωτάτων χρηστῶν, μορφωμένων καὶ πονούντων διὰ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως λειτουργῶν, ζοῦν καὶ κινοῦνται ἀμόρφωτα καὶ χυδαῖα δασκαλάρια καὶ δασκαλόπουλα, πράκτορες, ἐν συνειδήσει ἢ ἐκ τελείας ἀγραμματοσύνης, τοῦ κομμουνισμοῦ... Διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς αὐτοὺς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς πράκτορας δὲν χρειάζεται πολλὴ ἰχνηλασία ἢ ὀξυδέρκεια ματιῶν: Μόλις διαβάσῃ ἓν χειρόγραφόν των, ἡ ἀκαταστασία τοῦ λαϊκοῦ ὕφους, τῶν ἐννοιῶν, ἡ χυδαιότης τῆς ἐκφράσεως εἰς ἠθικὴν καὶ νοητικὴν ἀξίαν καὶ ἡ διαρκὴς ἐπαγγελία τῆς ἀναγέννησης καὶ ἀναμόρφωσης τῆς λαϊκῆς τάξης, τοὺς ἐπισημαίνει ἀπὸ πολλὰ μίλια μακράν: ὅτι εἶναι ἢ ἀνόητοι δημοδιδάσκαλοι ἢ πονηροὶ κομμουνισταί.*

Στὴν ἀρθρογραφία τοῦ Χατζῆ ὑπῆρξε ἀντίλογος. Στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (15-6-27), κάποιος μὲ τὸ ψευδώνυμο *Ἐπιστητὴς* -μᾶλλον δημοσιογραφῶν δάσκαλος- ἀπάντησε μὲ ἄρθρο του ἀντικρούοντας, μὲ διπλωματικὸ τρόπο, τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χατζῆ. *Χωρὶς νὰ θέλω* -ἔγραφε- *νὰ γίνω ὁ ἀπολογητὴς τοῦ κομμουνισμοῦ* (θὰ παρατηρήσω): *Ἄστοχα, ἀδικαιολόγητα, μὲ ἀρνητικοὺς παραλληλισμοὺς καὶ χαρακτηρισμούς, πρόχειρα, δημοσιογραφικά, μὲ ἀκαλαίσθητο λεκτικὸ καὶ μὲ ἀνύπαρκτα ἐπιχειρήματα ὑποστηρίζεται στὸ ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἤπειρο» ὅτι ὁ κομμουνισμὸς μπῆκε θριαμβευτὴς στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο (δὲν εἶναι παράδοξο αὔριο νὰ τὸν βροῦμε στὸ νηπιαγωγεῖο καὶ στὸ βρεφοκομεῖο!), πῶς ἐκεῖ βρῆκε ὅλα τὰ μέσα τῆς τρομακτικῆς ἀνάπτυξης καί, τὸ χειρότερο, πῶς ὁδηγός του στάθηκεν ἡ λαϊκὴ γλῶσσα καὶ οἱ δάσκαλοι ποὺ τὴν ἀγκάλιασαν... Ἀλλὰ τὸ εἶπα: Ὅ,τι ἐγράφηκε στὴν «Ἤπειρο», πολεμικὴ ἀναξιόπρεπη καὶ ἀδικαιολόγητη, ἦταν μόνο γιὰ τὴ γλῶσσα τὴ λαϊκή, ποὺ τὴν ὁρμή της τρέμει ὁ λογιοτατισμός...*

Ἀσφαλῶς ὁ Χατζῆς δὲν ἀνῆκε στὴ χορεία τῶν λογιότατων. Ἦταν ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, κι ἀγωνίστηκε γιαυτὴ μέσω τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων του, χωρὶς τὶς ἀκρότητές της, ἰδιαίτερα ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴ γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοῦσε ἡ ἀριστερὰ στὰ κείμενά της. Κατὰ διαστήματα ἔγραφε καὶ

μικρὰ δοκίμια στὴν ἐφημερίδα του γιὰ τὴ δημοτικὴ γλώσσα. Μὲ ἀφορμὴ τὶς γυμναστικὲς ἐπιδείξεις, δημοσίευσε ἕνα ἀκόμα, γιὰ νὰ δεχτεῖ νέα ἐπίθεση ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς *Ἠπειρωτικῆς ἠχοῦς*. Στὶς παρατηρήσεις του γιὰ τὶς ἐπιδείξεις (11-6-27) σημείωνε τὰ ἑξῆς: *Προσπαθοῦμεν σήμερον ὅλοι - ὄχι δηλαδὴ οἱ ἀνόητοι νιφαγάδες* (στὰ προηγούμενα ἔχει γίνει ἀναφορὰ στὸ χρονογράφημα ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τοὺς νιφαγάδες) *μόνον τῶν φραστικῶν ἀρλουμπῶν - νὰ τορνεύσωμεν τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ δώσωμεν μίαν ἁπαλότητα εὔκαμπτον εἰς τὸ λεκτικὸν καὶ τοὺς τύπους της. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ μερικοὶ ἐκπαιδευτικοὶ -κακὰ γραφτὰ- ἔχουν τὴν ἀκαλαίσθητον ἀμουσίαν νὰ γράφουν «τὰ συμφέροντα τῆς ἄρχουσας τάξης», διατὶ δὲν φροντίζουν στὰ γυμναστικὰ παραγγέλματα νὰ γίνῃ τὸ «ἄρξασθε»-«ἀρχίσατε», τὸ «μετὰ προστασίας» (!) (λέξις ἀνόητος αἰσθητικῶς, διότι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως προστασία ἔχει διαπλασθῆ καὶ εἶναι ἐνεργητικὴ πλέον διὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτὶ καὶ ὄχι ταυτοπαθὴς καὶ δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ «κλίνω μπροστά»), τὸ «μετὰ ὀκλασίας» (λέξις καὶ αὐτὴ ἀνοήτως ἀκαλαίσθητος) καὶ μερικὰ ἄλλα τοιαῦτα ν' ἀντικατασταθοῦν; Δὲν θέλομεν νὰ ἐννοήσωμεν τὶ εἶναι ἀκριβῶς σήμερον δημοτικὴ ἑλληνικὴ γραφομένη γλῶσσα. Ὅτι δηλαδή, δὲν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔβλεπεν ὁ Βηλαρᾶς πρὸ 100 ἐτῶν, οὔτε ἐκεῖνο ποὺ ἔβλεπαν ὁ Μιστριώτης, ὁ Ψυχάρης ἢ ὁ Κόντος πρὸ τριάκοντα ἐτῶν. Ἡ δημοτικὴ σήμερα εἶναι ἡ γραφομένη γλῶσσα τῶν διανοουμένων, ἡ τορνευμένη σ' ἕνα εὔκαμπτον ὕφος ἐλευθερωμένον ἀπὸ κάθε παγερὰν ἀκαμψίαν ἀχρήστων τύπων, σ' ἕνα ὕφος ποὺ τὸ ἐννοοῦν ὅλοι, ἅμα τὸ ἀκούουν ἢ τὸ διαβάζουν, ὅσα στοιχειώδη γράμματα κι ἂν ἔχουν μάθει.*

Στὶς παρατηρήσεις τοῦ Χατζῆ, γιὰ τὴ γλώσσα καὶ τὴν ἐξέλιξή της, τὶς διατυπωνόμενες κατὰ καιρούς, μὲ διάφορους τρόπους, μέσω τῆς ἐφημερίδας του, ἀντιπαρατάχτηκαν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *Ἐπιστητοῦ* ἀπὸ τὶς στῆλες πάλι τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (15 καὶ 22-6-27). Στὸ δεύτερο ἄρθρο του τόνιζε ὅτι δὲ θεωροῦσε, κατ' ἀρχήν, τὸν ἀγώνα τοῦ Χατζῆ κατὰ τοῦ γλωσσικοῦ ἀναρχισμοῦ, ἀληθινὰ ὑπηρετικὸ εὐγενικῶν σκοπῶν. *Ἔτσι ποὺ γινόταν* -ἔλεγε- *χωρὶς σύστημα, χωρὶς σκοπὸ κανένα, νευρικά, σπασμωδικά, μὲ ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς, ἀμελέτητα καὶ πρόχειρα, χίλιες θλιβερὲς σκέψεις φέρνει καὶ ἀπογοητεύει σὲ μεγάλο βαθμό.* Ὁ *Ἐπιστητὴς* ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο* περίμενε κάτι πιὸ καλό, πιὸ μελετημένο καὶ πιὸ σοβαρό, ἀπὸ τὶς ὕβρεις καὶ τοὺς ταπεινοὺς χαρακτηρισμοὺς ποὺ δίνονταν στοὺς δασκάλους. Κατὰ τὸν ἴδιο, ὁ ἀγώνας τοῦ Χατζῆ εἶχε ἄλλο σκοπὸ κι ὄχι τὴν πίστη στὴν προσβλημένη αἰσθητικὴ ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ἀναρχισμό. Προχωροῦσε ὅμως ἀκόμα περισσότερο, γράφοντας πὼς *δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα στὸν τίτλο τοῦ ἀγωνιστῆ καὶ τοῦ δογματιστῆ ἐπάνω στὸ γλωσσικὸ ἀναρχισμό*, οἱ ἄνθρωποι τοῦ καθαρευουσιάνικου στρατοπέδου (στὸ ἴδιο τοποθετοῦσαν καὶ τὸ Χατζῆ) *ἀφοῦ πρῶτοι του μεσῖτες καὶ δοῦλοι ταπεινοὶ αὐτοὶ στέκονται.* Κατέκρινε ἀκόμα τὴ θέση τοῦ Χατζῆ γιὰ τὸ χαρακτηρισμό του ὡς

ἀναρμόδιων τῶν δασκάλων στὴ διαμόρφωση τῆς γλώσσας, τονίζοντας πὼς *ἂν δὲν ἔχει γνώμη ὁ δάσκαλος σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση ποιὸς θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ;... Ὁ δάσκαλος εἶναι ἡ πράξη κάθε γλωσσικῆς θεωρίας καὶ χωρὶς τὴν πράξη καὶ ἡ καλλίτερη θεωρία εἶναι νεκρή.* Τὸ δεύτερο ἄρθρο ἀποτελοῦσε μιὰ σφοδρὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς καθαρεύουσας καὶ τῶν ὀπαδῶν της καὶ ἐναντίον τῶν μεθόδων ποὺ μηχανεύονταν γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπιβίωσή της, μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν καὶ ἡ χρήση τῆς μικτῆς. *Τῆς μιχτῆς ὁ σκοπὸς ἕνας εἶναι κι ὄχι τόσο εὐγενικός. Νὰ ξεγελάσῃ τὴ δημοτικὴ καὶ κόβοντας τὴν ὁρμή της, νὰ σώσῃ τὴν καθαρεύουσα, νὰ τῆς χαρίσῃ ἀκόμα μέρες ζωῆς. Γιατὶ τὸ σύστημα τῆς μιχτῆς εἶναι ἡ ἀνακωχή, ὁ συμβιβασμὸς τῶν χτεσινῶν ὀχτρῶν...* Ἂν ζοῦσε σήμερα ὁ *Ἐπιστητής*, θὰ διαπίστωνε πόσο μακρυὰ θὰ βρισκόταν ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ πραγματικότητα τοῦ καιροῦ μας...

Βεβαια ὁ Χατζῆς δὲν ἄφησε ἀναπάντητη μιὰ τέτοια ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ ἴδιου καὶ τῆς ἐφημερίδας του. Στὸν ἀνώνυμο ἐπικριτή του συνιστοῦσε πρῶτα νὰ γράφει ἐπώνυμα, ἐκτὸς ἂν νόμιζε ὅτι *ὅσα γράφει θὰ ἐξέθετον τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν διανοητικῶν χαρισμάτων του,* ἂν γινόταν γνωστὸ τ' ὄνομά του. *Καὶ δεύτερον: Νὰ μάθῃ ὁπωσδήποτε νὰ γράφῃ μὲ στοιχειώδη διαύγειαν καὶ ἁπλότητα καὶ νὰ ἐκφράζεται ὅταν γράφῃ, ὥστε νὰ εἰμπορεῖ νὰ διαβάζηται καὶ νὰ γίνηται ἀντιληπτὸς τουλάχιστον, ὅσον κακά, ὑπὸ ἔποψιν ὕφους καὶ ἂν γράφῃ. Διότι σήμερον συμβαίνει καὶ τοῦτο τὸ μέγα καὶ παράξενον κακόν: Γράφουν δῆθεν μίαν ἁπλῆν γλῶσαν διὰ νὰ γίνουν νοητοὶ καὶ δὲν τοὺς νοιώθει κανείς. Διότι δὲν γράφουν τὴν ὡραίαν καὶ ἐκφραστικὴν δημοτικήν, ἀλλὰ μίαν ἀνουσίαν μετάφρασιν ἐκ τῆς καθαρευούσης, δίχως χάριν, δίχως ζωήν, δίχως κανένα νεῦρον, δίχως καμμίαν ἀπολύτως ἔκφρασιν. Ὁμιλοῦν δὲ περὶ λογιωτατισμοῦ, χωρὶς νὰ ἐννοοῦν ὅτι ὁ λογιωτατισμὸς εἶναι ἀρρώστεια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ μυαλοῦ κι ὄχι τῆς μορφῆς τῆς γλώσσης. Οἱ Μιστριώτιδες στὴν καθαρεύουσαν ἔχουν καὶ τοὺς ἀντίποδας Μιστριώτιδες καὶ στὴν δημοτικήν. Μιστριώτιδες δὲ τῆς δημοτικῆς εἶναι ὅσοι γράφουν ὅπως τὰ γράφει καὶ ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἐγχωρίου ἐφημερίδος. Οἱ καλαίσθητοι τεχνίται ποὺ ξέρουν νὰ παίξουν τὴν ἀπαράμιλλον ἑλληνικὴν φωνὴν στὴν σημερινὴν πλουσίαν γλωσσικὴν κιθάραν... αὐτοὶ εἶναι ὀλίγοι καὶ ἐκλεκτοί. Πολλοὶ ἄλλοι οὔτε ποίαν χορδὴν πατοῦν προσέχουν, οὔτε πῶς τὴν πατοῦν. Ἀνάκατα τὰ δάκτυλα τ' ἀφήνουν ἐπάνω στὲς χορδές. Ἔτσι ὅμως, ὄχι ἁρμονία, ἀλλὰ θόρυβος καὶ πάταγος ἀκατανόητος βγαίνει.* Κλείνοντας τὴν ἀπάντησή του ὁ Χατζῆς ἐξέφραζε τὸ παράπονο πὼς παρὰ τὴ λογοτεχνικὴ του προσφορὰ (ποίηση καὶ πεζογραφία, στὴ δημοτική), θεωρεῖται ἀπὸ μερικούς, ἰδίως δασκάλους, μὲ τὶς ἀκαλαίσθητες ὑπερβολὲς καὶ τὶς φραστικὲς ἀκαταστασίες, ὡς ἀναχρονιστικὸς ἢ πολέμιος τῆς δημοτικῆς! *Ἀλλὰ δημοτικὴν* -προσθέτει- *ἡμεῖς ἐννοοῦμεν σήμερα ὄχι αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι γρά-*

φουν μερικοὶ νιφαγάδες, ποὺ τρώγουν τὰ νὶ καὶ νομίζουν ὅτι μεταφράζοντες μίαν φράσιν ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν στὴν χωρὶς νι γλώσσαν γράφουν δημοτικήν...

Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς χώρας βρισκόταν σὲ δύσκολη καμπή, ἦταν ἐμφανὴς σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ἡ δυσφορία τοῦ κόσμου ἐπιτεινόταν ἀπὸ τὰ σκληρὰ οἰκονομικὰ μέτρα τῆς κυβέρνησης, τὰ ὑπαγόρευαν οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἀλλοιῶς θὰ κατέρρεε. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθεῖ πὼς ἔμοιαζε ἀρκετὰ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ τὴ σημερινή. Ὁ γιαννιώτικος τύπος ἀσχολοῦνταν τακτικὰ μὲ τὰ οἰκονομικὰ θέματα καὶ οἱ ἐπισημάνσεις του ἦταν οὐσιαστικές. Ἕνα ἄρθρο τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* (11-6-27) ἀπεικονίζει πιστὰ τὴν πραγματικότητα, ὅπως εἶχε διαμορφωθεῖ τότε, μὲ προέκταση καὶ στὸ σήμερα: *Φορολογούμεθα ἀγρίως καὶ ζῶμεν μὲ τὰ δάνεια τῶν ξένων*, ἦταν ὁ τίτλος του. Πιὸ παραστατικὸς ἦταν ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης σὲ ἄρθρο του στὴν *Ἤπειρο* (23-6-27), μὲ τὸν τίτλο *Liquidation* (Διάλυση ἑταιρείας). *Ὅταν ἔμπορός τις* -ἔγραφε- *περισφιγχθῇ ἀπὸ ἀνυπερβλήτους οἰκονομικὰς δυσχερείας, καὶ τὸ φάσμα τῆς πτωχεύσεως προκύπτει ἐκ τῶν λογιστικῶν του βιβλίων, τότε θέτει εἰς τὰς προθήκας τοῦ καταστήματός του μὲ μεγάλα γράμματα τὰς λέξεις «ὑπὸ διάλυσιν» καὶ πωλεῖ τὰ ὑπολειπόμενα τῶν ἐμπορευμάτων του. Τοιαύτην περίπου φρασεολογίαν ἐπέθηκαν εἰς τὸν ὑποβληθέντα προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, οἱ ἀνὰ τὰς Εὐρώπας περιοδεύοντες* (γιὰ σύναψη δανείων) *ὑπουργοὶ αὐτοῦ.* Ὁ Γεωργίτσης ὑπογράμμιζε στὴ συνέχεια ὅτι τὸ κατάντημα τῆς οἰκονομίας ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς μόνιμης ἀπειλῆς γιὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα καὶ *τῶν ὑπερδεκαετῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ διαμαχῶν, ἐξωτερικῶν ἀσυνειδήτων ἐκμεταλλεύσεων καὶ ἀλλοφρόνων διπλωματικῶν ἐνεργειῶν* καὶ ὅλων τῶν συνεπειῶν τῆς πολιτικῆς τῆς τελευταίας δεκαετίας, οἱ ὁποῖες, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα συνέβαλαν καὶ στὴ νάρκωση τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀδυναμία ἀντίδρασής του. Χαρακτήριζε τοὺς ὑπουργοὺς τῆς «οἰκουμενικῆς» ὡς πολὺ κατώτερους τῆς ἐμπιστοσύνης, μὲ τὴν ὁποία τοὺς περιέβαλε τὸ ἔθνος. *Ἐπηγγέλθησαν αἱματηρὰς οἰκονομίας, ἀλλ' ἡ χείρ των ἔτρεμε ὅτε ἔλαβε τὴν χειρουργικὴν μάχαιραν. Δοῦλοι τῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα τοὺς ἀνέδειξαν, οὔτε κἂν ἐπεχείρησαν ν' ἀποπλύνουν τὸν κομματικὸν ρύπον καὶ ν' ἀπομακρύνουν τὴν ἐμπάθειαν... Δὲν κυβερνῶσι αὐτοὶ τὴν χώραν, ἀλλ' οἱ στρατιωτικοὶ παράγοντες, οἵτινες ἀνατρέπουσι διὰ στάσεων τὰς ἑκάστοτε κυβερνήσεις καὶ ἀναδεικνύουσι δικτάτορας, ὅπως ἄλλοτε οἱ Πραιτωριανοὶ τῆς Ρώμης τοὺς αὐτοκράτορας, ἢ ἐπιδεικνύουσι τοὺς Σπαῆδες, τοὺς Ντερτιλῆδες καὶ τοὺς Χριστοδούλου* (ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ) *ὅπως ἄλλοτε οἱ Γενίτσαροι τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Σελὴμ ἀνέτρεπον τὰ καζάνια τοῦ ὀρτᾶ εἰς σημεῖον δυσαρεσκείας ἢ οἱ Στρελέτσοι τῆς Ρωσίας ἀνεβίβαζαν ἢ κατεβίβαζαν τοὺς*

Τσάρους κατ' ἀρέσκειαν. Οἱ στρατιωτικοὶ οὗτοι παράγοντες ἐξυπηρέτησαν μετὰ πίστεως τὸ κόμμα καὶ ἐξακολουθοῦν προσκείμενοι εἰς αὐτό, μὴ δεχόμενοι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἀκόμη καὶ οἱ λόγῳ νομιμοφροσύνης ἀποταχθέντες ἀξιωματικοί. Αἱ προσενεχθεῖσαι, λοιπόν, κομματικαὶ ὑπηρεσίαι εἶναι ἰσχυρὸς λόγος παρακωλύων τὰς «αἱματηρὰς οἰκονομίας». Πρὸς πλήρωσιν δὲ τοῦ χάσματος τοῦ οἰκονομικοῦ βαράθρου, ἐπενοήθησαν αἱ αἱματηραὶ φορολογίαι. Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τῶν ἐξ ὑπογυίου οἰκονομολόγων. Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ Κομπογιαννῖται ἰατροὶ δὲν κατεσκεύαζαν ἐκ τοῦ προχείρου τὰ μ ε χ λ έ μ ι α των καὶ τὰς ἀλοιφάς των; Τί θὰ συμβῇ ἐκ τούτων; Ἀδιάφορον. Βαφτίζω καὶ μυρώνω / θέλ' ζήσ', θέλ' μὴ ζήσ'... Ἡ ἰσοσκέλισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐγένετο...

Ἴσως νὰ μὴν ἦταν ὅλα σωστὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Γεωργίτση, ὅμως περιεῖχαν πολλὲς ἀλήθειες. Ἡ προσπάθεια ἐπίλυσης τοῦ ἀποτακτικοῦ δημιουργοῦσε πολλὲς παρενέργειες, δὲν περνοῦσε μέρα ποὺ νὰ μὴ δημοσιεύονται φῆμες γιὰ ἐπικείμενα στρατιωτικὰ κινήματα. Μέσα σὲ τέτοια ἀνασφάλεια, πῶς νὰ πετύχει ὁποιοδήποτε ἀναπτυξιακὸ πρόγραμμα; Οἱ βενιζελικοὶ στρατιωτικοί, ἀγωνίζονταν νὰ μὴν ἐπαναφερθοῦν στὸ στράτευμα παρὰ ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους, οἱ ἄλλοι ἀντιδροῦσαν, μὲ ἀποτέλεσμα κάθε ἀντίδραση νὰ συνοδεύεται καὶ μὲ τὴν κυκλοφορία φημῶν γιὰ κίνημα, μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν Ὀθωναῖο. Χρειάστηκε νὰ ἐπέμβει ὁ Βενιζέλος, γιὰ νὰ σημειωθεῖ κάποια πρόοδος γιὰ τὴ λύση τοῦ ἀποτακτικοῦ, λύση ποὺ δὲν ἱκανοποίησε καμιὰ πλευρά. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦσαν συνεχεῖς κυβερνητικὲς κρίσεις καὶ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ μεγάλο κατόρθωμα ὅσα πέτυχε νὰ κάνει ἡ «οἰκουμενικὴ» κυβέρνηση, κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες. Πάντως ἡ οἰκονομική της πολιτική, ἂν εἶχε σφοδροὺς πολέμιους -κυρίως τοὺς ἀντιβενιζελικούς-, εἶχε ἐξίσου καὶ ἰσχυροὺς ὑπέρμαχους, ποὺ ἔκριναν ὡς θετικὸ τὸ ἔργο της.

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἄρχισε σιγὰ σιγὰ ν' ἀποστασιοποιεῖται ἀπὸ τὸ Σπ. Χασιώτη καὶ ν' ἀναπτύσσει στενότερες σχέσεις μὲ τὸν Ἀλ. Μυλωνᾶ, ἄρθρα τοῦ ὁποίου δημοσίευε τώρα τακτικά. Ἕνα σχόλιό της, ὅμως, ἐπαινετικὸ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξε ὁ Μυλωνᾶς γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν κοινοτικῶν δασῶν -*ἡ ἀναγνώρισις τῶν κοινοτικῶν δασῶν* -ἔγραφε- *δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὴν ἀναμφισβήτητον ἐπιτυχίαν τοῦ κ. Μυλωνᾶ, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ πρᾶξιν δικαίου*- πυροδότησε ἔντονες ἀντιδράσεις ἀνάμεσα στοὺς βουλευτὲς τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, γιὰ τὸ ποιὸς πραγματικὰ εἶχε ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸ θέμα. Οἱ βουλευτὲς Δ. Μπότσαρης καὶ Ἀλκ. Λούλης συνασπίστηκαν ἐναντίον τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ, διεκδικώντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ δικαίωμα ἐκδήλωσης ἐνδιαφέροντος. Οἱ ἀνακοινώσεις ποὺ δημοσιεύτηκαν ἦταν ὀξύτατες καὶ σὲ κάποια σημεῖα ἀπαράδεκτες. Ἡ ἀντιδικία κράτησε μῆνες, γιατὶ στὸ μεταξὺ τροφοδοτήθηκε κι ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῆς *Ἐλευθερίας* ἐναντίον τοῦ Μυλωνᾶ, ἐπειδὴ εἶχε ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς γέφυρας τῆς Μπαλντούμας. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γέφυρα αὐτὴ μονοπωλοῦσαν οἱ Χρηστοβασίλης καὶ Γούδας καὶ δὲν ἐπέτρεπαν σὲ κανέναν ἄλλον ἀνάμιξη... Σχολίαζε σχετικὰ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*: *Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου τῆς κατασκευῆς τῶν γεφυρῶν Μπαλντού-*

μα, Γόγγου καὶ Τσιμόβου, εἰς τὸν ἐγχώριον τύπον ἐγράφησαν εὐτράπελα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὁ κόσμος. Μιὰ βενιζελικὴ συνάδελφος (ὁ Κῆρυξ) ἀνέγραψεν ὅτι τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον ἀποτελεῖ προσπάθειαν καὶ ἐργασίαν τῶν βουλευτῶν κ.κ. Μπότσαρη καὶ Λούλη. Καὶ μιὰ ἀντιβενιζελικὴ (μοναρχικὴ) μὲ τὴν σειράν της ὑποστήριξε ὅτι τοῦτο εἶναι ἔργον μόνον τῶν βουλευτῶν κ.κ. Γούδα καὶ Χρηστοβασίλη (Ἐλευθερία). Τοῦτο, ὡς ἀντιλαμβάνεται ἕκαστος, ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ἐπιδρομικῆς λαφυραγωγικῆς τάσεως τῶν καλῶν αὐτῶν πατέρων τοῦ ἔθνους. Διότι ἡμεῖς γνωρίζομεν τὸν πραγματικῶς ἐργασθέντα εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ νομοσχεδίου (Μυλωνᾶν) ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεκδικοῦσι τίτλους ἰδιοκτησίας καὶ ἐρίζουσιν, οἱ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἄλλων ἐκμεταλλευόμενοι καλοὶ βουλευταί...- Ἀρραβῶνες: Δύο ἐκλεκταὶ ὑπάρξεις, τέκνα ἐκλεκτῶν οἰκογενειῶν ἡ δεσποινὶς Βασιλεία Θ. Στεφανίδου (ἀπὸ τὴ Βίτσα), ἀνεψιὰ τοῦ διακεκριμένου ἰατροῦ τῆς πόλεώς μας κ. Δημ. Δάνου καὶ ὁ Γεώργιος Σούλης (ἀπὸ τοὺς Χουλιαράδες) ἰατρὸς (ἀδερφὸς τοῦ Χρ. Σούλη) ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου (ἀρχὲς Ἰουνίου).- Ἡ διένεξη στοὺς κόλπους τῆς Διδασκαλικῆς ὁμοσπονδίας -τὴ διοίκησή της ἐπηρέαζε ἡ ἀριστερὰ- ἐκδηλώθηκε μὲ διασπάσεις καὶ ἀποσχίσεις συλλόγων ἀπὸ τὴ δύναμή της. Στὴν Ἤπειρο πρῶτος διασπάστηκε ὁ Διδασκαλικὸς σύλλογος Φιλιατῶν, ἀργότερα ἀκολούθησε κι ὁ Σύλλογος Κονίτσης. Οἱ ἀποσχιζόμενοι ἵδρυαν ἄλλους συλλόγους καὶ προσχωροῦσαν στὴ δεύτερη Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία ποὺ ἱδρύθηκε. Ἡ Ἀγροτικὴ ἠχὼ (18-6-27) ἀποδοκίμασε τὴ διάσπαση, θὰ ἀπέβαινε σὲ βάρος τῶν συμφερόντων τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, ἔλεγε.- Μετὰ τρίμηνον ἀπουσίαν ἐπανέκαμψεν ἐκ Παρισίων, ὁ διακεκριμένος ἰατρὸς τῆς πόλεώς μας κ. Β. Μιχαηλίδης καὶ ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας του. Ὡς δὲ ἐπληροφορήθημεν λίαν προσεχῶς εἰς τὸ ἰατρεῖον του θ' ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τῶν ἀκτίνων Roentgen.- Ἵδρυση Συνδέσμων κοινοτήτων ἀναγγέλλονταν καθημερινά, ἡ συγκρότησή τους ἐνισχυόταν ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ τύπου καὶ τὶς ἐνέργειες τῆς Γενικῆς διοίκησης. Οἱ Σύνδεσμοι ἀπέβλεπαν κυρίως στὴ συνεργασία τῶν κοινοτήτων γιὰ τὴ διάνοιξη δρόμων. Εἶχαν ἀπελπιστεῖ ἀπὸ τὸ κράτος οἱ ἀγρότες καὶ πῆραν οἱ ἴδιοι τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ θέματος.

Δύο θαυμάσιαι παιδαγωγικαὶ ἐκδρομαὶ ἔγιναν τὰς τελευταίας ἡμέρας (τέλη Ἰουνίου) *ἀπὸ τὰ δύο Διδασκαλεῖα μας, τοῦ «Μονοταξίου» ὑπὸ τὸν κ. Παλαιολόγον εἰς τὰ μαγευτικὰ χωριὰ τοῦ Ζαγορίου μέχρι τοῦ Τσεπελόβου καὶ τοῦ «Πενταταξίου» ὑπὸ τὸν κ. Σπηλιωτόπουλον εἰς τὴν ὑπέροχον Κέρκυραν. Οἱ διευθυνταὶ τῶν Διδασκαλείων καὶ οἱ καθηγηταὶ κ. Χαρ. Ἰωαννίδης καὶ Ἀλκ. Κοντοπάνος εἶναι ἄξιοι συγχαρητηρίων διὰ τὰς ὡραίας αὐτὰς ἐκδρομάς, τὰς ὁποίας εὐχόμεθα νὰ ἐπιχειρήσουν εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, κατὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος.* (Ἐλευθερία, 30-6-27). Δὲν ξέρω τὶ ἔγινε μὲ τὸ *Πεντατάξιο*, σίγουρα ὅμως ὁ διευθυντὴς τοῦ *Μονοταξίου* Γ. Παλαιολόγος καὶ τὸ διδακτικὸ προσωπικό, χιλιομετάνοιωσαν γιὰ τὴν ἐκδρομή τους στὸ Τσεπέλοβο. Κανένας δὲ μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ τὴν προσφορὰ τοῦ γιαννιώτικου τύπου -ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας- τόσο στὴν προώθηση τῶν ἐθνικῶν θεμάτων, ὅσο καὶ στὴν ἐπισήμανση τῶν μεγάλων Ἠπειρωτικῶν προβλημάτων, ἄσχετα ἂν ἡ ἀδιαφορία τῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση κυβερνήσεων δὲν ὁδηγοῦσε στὴν ἐπίλυσή τους. Μαζὶ μ'

αὐτὴ τὴ θετικὴ συνεισφορὰ ὅμως διαπιστώνει κανεὶς καὶ μιὰ τάση μεγιστοποίησης ὁρισμένων γεγονότων -ἰδιαίτερα ὅσων εἶχαν σχέση μὲ τὴν ἠθικὴ τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας, τῆς συντηρητικῆς κατὰ βάση- κατὰ τρόπο ποὺ ὁδηγοῦσε σὲ περιχαράκωση τῆς κοινότητας, κι ἀποπομπῆς ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν παρεκτρεπόμενων. Ἔρρεπε, δηλαδή, ὁ γιαννιώτικος τύπος πρὸς τὴ σκανδαλολογία καὶ ἐπέμενε νὰ μεγεθύνει καταστάσεις καὶ νὰ κρατάει σὲ ἐγρήγορση τὴν κοινὴ γνώμη ἐπὶ μῆνες. Βέβαια ἡ σχετικὴ εἰδησεογραφία κι ἀρθρογραφία δὲν ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ τίποτε, πάντοτε ὑπῆρχε κάποιο γεγονὸς ποὺ τὴν τροφοδοτοῦσε. Μόνο ποὺ τὸ γεγονὸς αὐτό, ἔπαιρνε τέτοιες μεταλλάξεις μὲ τὶς φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν καὶ υἱοθετοῦσαν οἱ ἐφημερίδες, ποὺ στὸ τέλος καταντοῦσε ἀγνώριστο. Ποιὰ ἦταν τὰ αἴτια τῆς ἐπιμονῆς τῶν ἐφημερίδων στὴ σκανδαλολογία, ἡ ὁποία κάποτε δίχαζε τὸ γιαννιώτικο τύπο, περισσότερο ἀπ' ὅτι οἱ ἰδεολογικὲς διαφορές; Μᾶλλον οἱ κυκλοφοριακὲς ἀνάγκες -τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ κρατιόταν ἀδιάπτωτο ἐπὶ μῆνες καὶ οἱ ἐφημερίδες ἀγοράζονταν- καὶ ἡ ὑποσυνείδητη τάση τῶν δημοσιογράφων νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἠθικὴ τῆς συντηρητικῆς κοινωνίας, στοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ζοῦσαν. Μόνο ποὺ ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦσαν συχνὰ τραύματα σὲ μέλη τῆς κοινωνίας αὐτῆς, πολὺ μεγαλύτερα σ' ἐκεῖνα ποὺ ἐμπλέκονταν στὴ δίνη τῶν σκανδάλων, χωρὶς νὰ φταῖνε, ἐξαιτίας τῆς υἱοθέτησης ἀνεξέλεγκτων φημῶν ἢ πληροφοριῶν. Ἔχουν ἀναφερθεῖ στοὺς προηγούμενους τόμους τέτοιες περιπτώσεις σκανδάλων. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1927 τὴν τιμητική του εἶχε τὸ *Μονοτάξιο Διδασκαλεῖο* μὲ τὴν ἐκδρομή του στὰ *μαγευτικὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ*, ὅπως ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης, ἐκδρομὴ ποὺ χαρακτηρίστηκε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, χωρὶς νὰ ἐνεργηθεῖ ἀκόμα καμιὰ ἔρευνα ὡς δημόσιο σκάνδαλο, ὑπέσκαπτε -ἔλεγαν- τὰ θεμέλια τῆς ἐκπαίδευσης, ἑνὸς νευραλγικοῦ τομέα της μάλιστα, τῶν σχολῶν ποὺ μόρφωναν δασκάλους.

Τὸ *ἐναρκτήριο λάκτισμα*, γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ φακέλλου τοῦ σκανδάλου τοῦ *Μονοταξίου*, ἔδωσε μὲ ἔμμεσο τρόπο, ὁ *Κῆρυξ*. Ἔγραψε στὶς 29 Ἰουνίου σχόλιο, μὲ τὸ ὁποῖο κατηγοροῦσε τὴν *Ἤπειρο* ὅτι δὲ δημοσίευσε ἐπιστολὴ ποὺ ἔφτασε στὴν ἐφημερίδα ἀπὸ τὸ Ζαγόρι καὶ περιέγραφε τὰ «ἔκτροπα» τῶν Μονοταξιτῶν κατὰ τὴν ἐκδρομή τους στὸ Τσεπέλοβο. «Πήραμε μιὰ τέτοια ἐπιστολὴ -ἀπαντοῦσε ἡ *Ἤπειρος* τὴν ἄλλη μέρα-, ἔχει ὅμως τὴ γνώμη ὁ *Κῆρυξ* ὅτι εἴχαμε ὑποχρέωση καὶ νὰ τὴ δημοσιεύσουμε *ἀνεξετάστως;* Ἡ ἀπάντηση, ἀφοῦ ὑπενθύμιζε ὁρισμένους κανόνες δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας, σχετικὲς μὲ τὴ δημοσίευση ἐπιστολῶν, καὶ μάλιστα ἀνυπόγραφων, ἔκλεινε μὲ τὰ ἑξῆς: *Ἂς μὴ βιάζεται λοιπὸν οὐδείς, καὶ οὐδεὶς ἂς μὴ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἐὰν καὶ τὸ «Μονοτάξιον διδασκαλεῖον» ἐκδραμὸν εἰς Ζαγόριον παρεξετράπη ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, θὰ στηλιτεύσωμεν πᾶσαν παρεκτροπήν, καθ' ὃν τρόπον τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῆς παλαιμάχου «Ἠπείρου» μᾶς ἐγνώρισε διεξάγοντας τοὺς τοιούτους ἀγῶνας* (30-6-27).

Τὴν ἑπομένη ἡ *Ἤπειρος* ὑποχρεώθηκε, κατὰ κάποιο τρόπο, νὰ δημοσιεύσει τὴν ἐπιστολή, τὴ σταλμένη ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο ἀπὸ κάποιον Κ.Π., ἐξαιτίας τῆς ἐπέμβασης τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Μονοταξίου* Γ. Παλαιολόγου, ὁ ὁποῖος ζήτησε ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο, κατόπιν τοῦ δημιουργηθέντος θορύβου ἐξ ἀφορμῆς ἐπιστολῆς, ἥτις διαδίδεται ὅτι ἀπεστάλη ὑμῖν καὶ τῶν διαδιδομένων* (εἶχαν βουΐξει ὅλα τὰ Γιάννινα) *εἰς βάρος τῶν μετασχόντων τῆς ἐκδρομῆς*, νὰ δημοσιεύσει αὐτὴ τὴν ἐπιστολή, ἂν πράγματι ὑπῆρχε, γιὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπάντηση στὸ συντάκτη της, οἱ κάτοικοι τοῦ Τσεπελόβου. Ὁ Χατζῆς δημοσίευσε τὴν ἐπιστολή, σημειώνοντας προλογικά, ὅτι ἡ δημοσίευσή της δὲ σήμαινε καὶ ὅτι εἶχε πειστεῖ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν διαλαμβανόμενων σ' αὐτὴ καὶ διατύπωνε τὴν εὐχὴ νὰ μὴν ἀνταποκρίνονταν στὴν πραγματικότητα οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ ἐπιστολογράφου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ ἔτσι κι *ὁ ἐγνωσμένης ἐπιστημονικῆς ἱκανότητος καὶ ἀξίας διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου κ. Γ. Παλαιολόγος.*

Ἡ ἐπιστολὴ ποὺ στάλθηκε στὴν *Ἤπειρο*, (στὴν πραγματικότητα ἀπὸ ἀνώνυμο, ἀφοῦ μόνο τὰ ἀρχικὰ Κ.Π. ἔφερε ὡς ὑπογραφὴ) περιεῖχε τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα-κατηγορίες: *Ἐρωτῶμεν τοὺς ἁρμοδίους νὰ μᾶς εἴπουν ποῖον σκοπὸν εἶχεν ἡ γενομένη ἐκδρομὴ τῶν μαθητῶν τοῦ «Μονοταξίου Διδασκαλείου» Ἰωαννίνων ἀνὰ τὰ Ζαγοροχώρια; Μέχρι τώρα ἐγνωρίζαμεν ὅτι αἱ ἐκδρομαὶ ἐγένοντο μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως οἱ νεαροὶ μαθηταὶ ἀπολαύσουν τὴν μαγευτικὴν φύσιν ἢ νὰ ἐπισκεφθοῦν κανέναν τόπον ἱστορικῆς ἀξίας, νὰ κάμουν δηλαδὴ κάτι, τὸ ὁποῖον θὰ συνέτεινεν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν νὰ ποῦμε ἀνάπτυξιν. Ἀλλ' ἡ ἐφετεινὴ ἐκδρομὴ τοῦ ἐν λόγῳ Διδασκαλείου ἀνὰ τὰ Ζαγοροχώρια καὶ ἰδίως εἰς τὸ Τσεπέλοβον δὲν ἔχει καμμίαν ἀκόλουθον σχέσιν μὲ τὸν ἄνω σκοπόν. Ἡ ἐν γένει διαγωγή του καὶ συμπεριφορά του ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε δικαίως ἤγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κοινοῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ ἄλκιμοι αὐτοὶ σπουδασταὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὸ φιλόξενον τῶν κατοίκων, ὥστε ν' ἀποβάλλουν τελείως τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδρομῆς των, προτιμῶντες τὰ νυκτερινὰ φαγοπότια καὶ γλέντια, ὄχι ἐπάνω εἰς τὰ χαλιὰ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐντὸς καταλλήλως διευθετουμένων οἰκιῶν. Γλέντι τρελλό, εὐρωπαϊκοὶ χοροί, τσάρλεστον (τὸ σίμι καὶ τὸ οὔπα-οὔπα τοὺς διέφυγαν), θεατρικαὶ παραστάσεις ὑποπλατάνιαι, ἰδίᾳ σαλτιμπάγκων, κινήσεις ἄσεμνοι, θωπεῖαι καὶ προστριβαὶ σκανδαλώδεις, ἰδοὺ ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς των, ἰδοὺ ἡ πραγματικῶς ἀξιοκατάκριτος διαγωγὴ τῶν μελλόντων διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν!.. Μήπως πρόκειται περὶ τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος τοῦ Γληνοῦ καὶ Δελμούζου, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν καὶ ἀπὸ τὰ «Μαρασλειακά»; Ἀσφαλῶς τοιοῦτόν τι θὰ συμβαίνῃ. Διότι πῶς δικαιολογεῖται μια τοιαύτη διαγωγή; Ὑπὸ τὰ αὐστηρὰ βλέμματα τοῦ ἱερέως τῆς κοινότητος, τὰ εἰρωνικὰ τοῦ ἰατροῦ καὶ τὰ περίεργα τῶν κεχηνότων κατοίκων, οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ροφῶντες τὸν ξανθὸν Διόνυσον μέχρι

τρυγός, ἐτραύλιζον μεθυσκόμενοι: Ρετσίνα πίνω, φιλάκια δίνω/σὲ χείλη ματωμένα... Ἐκτὸς τούτων διήρχοντο τὰς ὁδοὺς ἄδοντες ἀσυνήθη εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν κατοίκων ἐρωτικὰ ἄσματα, ἴδια Ρωμαίων στρατιωτῶν... Δυστυχὴς ἡ νεολαία, ἡ ὁποία μέλλει νὰ γαλουχηθῇ ἀπὸ τοιαῦτα δηλητηριασμένα στήθη! Κ.Π.

Αὐτὴ ἦταν ἡ πολυσυζητημένη ἐπιστολή, γραμμένη μᾶλλον ἀπὸ χέρι δασκάλου, ὅπως προδίδει ἡ ἀναφορά του στοὺς Γληνὸ καὶ Δελμοῦζο καὶ τὰ «Μαρασλειακὰ» («σκάνδαλα» τοῦ *Μαρασλείου Διδασκαλείου*).

Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες ὁ *Κῆρυξ*, ποὺ πρῶτος ἔκανε λόγο γιὰ τὸ θέμα, συμφώνησε μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ.Π., ἀναγνωρίζοντας ἔτσι τὴν ὕπαρξη σκανδάλου τοῦ ὁποίου ζητοῦσε τὴ διερεύνηση. Ἡ *Ἐλευθερία* (4-7-27) κράτησε ἀρνητικὴ στάση ἀπέναντι στὶς κατηγορίες καὶ σημείωνε: *Κάποιος ἀσφαλῶς καθυστερημένος ἄνθρωπος, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Κ.Π. καὶ σκοπὸν ἔχων μόνον τὸ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Γληνοῦ καὶ Δελμούζου καὶ ν' ἀναφερθῇ εἰς τὰ ἀνύπαρκτα Μαρασλειακὰ σκάνδαλα, ἐδημοσίευσεν ἐπιστολὴν καὶ κακίζει τὸ «Μονοτάξιον Διδασκαλεῖον» διὰ τὴν ἐκδρομήν του εἰς τὰ Ζαγόρια, διότι λέγει δὲν εἶχε σκοπόν. ...Καὶ ὁ Κ.Π., δειλὸς ὤν, ἀποφεύγει νὰ βάλῃ ὅλον τὸ ὄνομά του ὑπὸ τὸ δημοσίευμα, διότι βέβαια θὰ ἐντρέπεται καὶ αὐτὸς διὰ τὰς ἀνοησίας ποὺ ἔγραψε. Ποιὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ κ. Κ.Π. ἐξανέστη κατὰ τῶν μαθητῶν τοῦ «Μονοταξίου»; Διότι λέγει ἔπιαν τὸ κρασὶ ποὺ τοὺς πρόσφεραν οἱ φιλόξενοι κάτοικοι τοῦ Τσεπελόβου καὶ ἐτραγούδησαν διάφορα τραγούδια τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὸν παράξενον αὐτὸν ἐπιστολογράφον οἱ μαθηταὶ ἔπρεπε νὰ τραγουδοῦν τὸν ὕμνον τοῦ Διὸς καὶ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον διὰ νὰ μείνῃ εὐχαριστημένος! Λυπούμεθα πολὺ διότι εὑρίσκονται ἀκόμα ἄνθρωποι μὲ τόσον σκουριασμένες ἰδέες καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἀξίωσιν καὶ νὰ τὰς ἐπιβάλλουν μάλιστα.* Ἀντίθετα, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* πίστευε, μὲ ἐλάχιστες ἐπιφυλάξεις, ὅτι ὑπῆρχε σκάνδαλο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀνακρίσεις: *Ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς ἐπανόδου τοῦ «Μονοταξίου» ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴν Ζαγορίου, ἔφθασε καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ φήμη τοῦ σκανδάλου, διὰ τὸ ὁποῖον τελευταίως πολὺς λόγος γίνεται εἰς τὸν ἐγχώριον τύπον. Καὶ τότε μὲν δὲν ἐσκέφθημεν νὰ δώσωμεν ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὴν πληροφορίαν, ἥτις ἠκολούθησε τοὺς ἐκδρομεῖς εἰς τὴν ἐπιστροφήν των... Σήμερον ὅμως, ὅτε τὰ πράγματα ἔλαβον εὐρυτέραν δημοσίευσιν καὶ τὸ σκάνδαλον σχολιάζεται ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, νομίζομεν ὅτι ἡ σιωπὴ δὲν ἀποτελεῖ τὸν ἀκριβέστερον γνώμονα καὶ οὔτε τὴν ἐπαρκῆ ἀπάντησιν εἰς τὰς τόσας δικαίας ἀπορίας τῆς κοινῆς γνώμης.* Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ συνέχιζε, ἐπιβαλλόταν ἡ ταχύτερη ἐνέργεια ἀνακρίσεων γιὰ τὴν ἐξακρίβωση τῶν γεγονότων *ἐν τῇ ὠμῇ πραγματικότητι αὐτῶν.* Ἔτσι, *οἱ μὲν παρεκτραπέντες οἱοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι δὲν θὰ δυνηθῶσι, οὔτε πρέπει νὰ διαφύγωσι τὸν στιγματισμὸν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας τὸ δὲ σχολεῖον θὰ δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν*

ταχεῖαν ἀνάκτησιν τοῦ κύρους του (2-7-27). Ἡ ἐφημερίδα, ποὺ θεωρεῖ τὸ σκάνδαλο ὡς δεδομένο - εἶχε μάλιστα, ὅπως λέγει πληροφορίες, πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ.Π.- ἐπαινοῦσε τὸ *Σύλλογο Ζαγορισίων*, ποὺ *ἐπενέβη διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ σκανδάλου τοῦ «Μονοταξίου» καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ γραφικωτάτου καὶ πλουσιωτάτου εἰς φυσικὰς καλλονὰς Ζαγορίου οὕτινος τὴν φυσικὴν εὐγένειαν καὶ καλωσύνην φαίνεται ὅτι δὲν ἐσεβάσθησαν οἱ ἀγροῖκοι ἐπισκέπται.* Πρότρεπε μάλιστα τὸ *Σύλλογο ν' ἀποφύγῃ τὰς φιλικὰς ἐπιδράσεις καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς χαρακτηρισμοὺς* γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ ἀλήθεια. Ἀντίθετα μὲ τὶς προσδοκίες τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Συλλόγου Ζαγορισίων*, ποὺ σὲ συνεδρίασή του ἐξέτασε τὴν πρόταση ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι ν' ἀναμιχθεῖ εἰς τὰ *Μονοταξιακὰ* (αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔδωσε στὸ «σκάνδαλο» ὁ τύπος) γιὰ ἐξακρίβωση τῶν καταγγελλόμενων, ἀποφάσισε νὰ μὴν ἀναμιχθεῖ στὴν ὑπόθεση *κηρυχθὲν ἀναρμόδιον, καθ' ὅσον αἱ διαπραχθεῖσαι* (κατὰ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*) *ἀσχημίαι οὐδόλως βαρύνουν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν Ζαγορισίων.*

Πρὶν ἐξεταστοῦν οἱ ἄλλες διαστάσεις τοῦ *σκανδάλου*, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκουστεῖ καὶ ἡ ἄποψη τῶν ἴδιων τῶν Τσεπελοβιτῶν, ἡ διατυπωμένη μὲ ἐπιστολή τους πρὸς τὴν *Ἤπειρο* (7-7-27). Ἀπαντοῦσαν λοιπὸν ἡ κοινότητα καὶ οἱ κάτοικοι Τσεπελόβου στὶς καταγγελίες τοῦ Κ.Π.: *Σύμπασα ἡ κοινότης Τσεπελόβου, κατάπληκτος ἔλαβε γνῶσιν τῆς δημοσιευθείσης λιβελλογραφικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ.Π. περὶ τῆς ἐκδρομῆς τοῦ «Μονοταξίου», ὡς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς σχολίων τοῦ «Κήρυκος». Οὐδέποτε ἐφανταζόμεθα ὅτι μία τοιαύτη αὐτόχρημα ἐκπολιτιστικὴ ἐκδρομὴ ἤθελε δώσει ἀφορμὴν εἰς δημοσίευμα κακόηθες, ἀποτελούμενον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐκ ψευδολογιῶν ἀσυστόλων. Ἡ κοινότης πράγματι, μόλις λαβοῦσα γνῶσιν περὶ τῆς ἐκδρομῆς, ἀνέλαβε προθύμως νὰ παρασκευάσῃ τὰ τῆς ὑποδοχῆς καὶ διαμονῆς τῶν ἐκδρομέων· τὰ γεύματα αὐτῶν παρέθηκεν εἰς οἰκίαν κατάλληλον κειμένην ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς κοινότητος, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ κ. διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου· χωρισταὶ τράπεζαι παρετέθησαν εἰς τοὺς διαφόρους φίλους ἐκδρομεῖς καὶ εἰς ταῦτα μετέσχον πλὴν τοῦ κ. διευθυντοῦ καὶ τῶν κ.κ.καθηγητῶν καὶ ὁ παρατυχὼν διευθυντὴς τῆς Χωροφυλακῆς Ἰωαννίνων, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα Ἑλληνικοῦ σχολείου κ. Θεοφ. Φραγκούλης, τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον, ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς κοινότητος, ὡς καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν κατοίκων, πλὴν τοῦ δράστου τῆς ἐν λόγῳ συκοφαντικῆς ἐπιστολῆς* (ἄρα οἱ Τσεπελοβίτες γνώριζαν ποιὸς κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ Κ.Π.), *ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ζῶντος πάντοτε μονήρη βίον. Ἐπίσης καὶ διὰ τὴν διανυκτέρευσιν τῶν κορασίων ἐλήφθη αὐστηροτάτη πρόνοια καὶ μέριμνα παρὰ τῶν ἐντεταλμένων τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐκδρομέων ὡς καὶ συμπάσης τῆς κοινότητος, καθόσον ἀνὰ δύο ἢ τέσσερα διενυκτέρευσαν ταῦτα εἰς οἰκίας ἐχούσας θήλεις μόνον ἐνοίκους, καὶ δὴ κοράσια*

τῆς αὐτῆς περίπου μὲ τὰ φιλοξενούμενα ἡλικίας. Στὴ συνέχεια τῆς ἐπιστολῆς γίνεται λόγος γιὰ τὸ σκοπὸ καὶ τὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχε ἡ ἐκδρομὴ στὸ Ζαγόρι στοὺς τροφίμους τοῦ *Μονοταξίου*, ἀλλὰ καὶ στοὺς κατοίκους τῆς κοινότητας: *Παρέσχον* (οἱ σπουδαστὲς) *εἰς τοὺς ἐν ἀπομονώσει σχεδόν, ἕνεκα ἐλλιποῦς συγκοινωνίας, διαβιοῦντας κατοίκους τοῦ χωρίου στιγμὰς τινὰς ἀπολαύσεως, ἔστω καὶ ψιχίων τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τῆς παραστάσεως ἐκλεκτῶν θεατρικῶν ἔργων καὶ ἀπαγγελίας ποιημάτων τῶν γνωστοτέρων καὶ τὰ μάλιστα ἐμπνευσμένων ποιητῶν μας καὶ λογογράφων... Ἐπιθυμοῦντες* (οἱ κάτοικοι Τσεπελόβου) *ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ὑπόληψιν τοῦ «Μονοταξίου», τὴν ὁποίαν οὗτος* (ὁ Κ.Π.) *ἐτόλμησε νὰ θίξῃ, ὡς καὶ τὴν τῆς κοινότητος ὁλοκλήρου, ἀνέθηκαν εἰς τὸν κ. πρόεδρον ὡς ἐκπροσώπου αὐτῶν, νὰ ἐπιδώσῃ κατ' αὐτοῦ μήνυσιν διὰ τὰ κατὰ τοῦ «Μονοταξίου» καὶ τῆς κοινότητος ἤτις καὶ ἐπιδίδεται. Ἐν Τσεπελόβῳ τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1927. Τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον: Θεόδ. Κέντρος, Χριστ. Δούβαλης, Εὐστ. Βαζίμας-Οἱ κάτοικοι: Ἀναστ. Γιαννακός, Ἀναστ. Λιάπης, Δημ. Κοσμᾶς, Χρ. Γεροκώστας, Βασ. Δέμκας, Π. Γιαννακός, Νικ. Θέσσος, Δ. Μάος, Βασ. Βλαχόπουλος, Ἀντ. Γεροκώστας, Ι. Μαντζόπουλος, Ι. Βαζίστας, Μ. Δούβαλης, Χρ. Σπύρου, Δημ. Γεροκώστας, Ἀναστ. Μαστορίδης, Στ. Γκούρης, Ἀνδρ. Γκούρης, Γ. Νούρης, Γ. Λουλούδης, Χρ. Πετρινός, Μαρ. Καζαντζής, Χρ. Τσαβαλιᾶς, Θ. Βοῦρβος, Β. Βαζίμας, Ἀλκ. Λάζος, Ἀπ. Ἀστερινός, Π. Μάντζιος, Δημ. Ζησίδης, Πασχ. Δόκος, Ζήσης Ζησίδης.*

Γιὰ ὅσους ἤθελαν νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐπικαιρότητα τὸ σκάνδαλο, τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τῶν κατοίκων τοῦ Τσεπελόβου δὲν τοὺς ἱκανοποίησε. Οὔτε καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ προέδρου τῆς *Μαθητικῆς κοινότητας* τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* Ἀθανασίου Γκρόζα, ἔδινε ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα ποὺ ἔθεταν. Ἡ *Μαθητικὴ κοινότητα* διαμαρτυρόταν γιὰ τὸ θόρυβο ποὺ δημιουργήθηκε σὲ βάρος τοῦ σχολείου, *συνεπείᾳ μιᾶς σαχλῆς ἐπιστολῆς ἀνισορρόπου καὶ θρησκολήπτου δοκησισόφου νέου ἐκ Τσεπελόβου* (ἡ ἀναφορὰ στὴ θρησκοληψία φέρνει πιὸ κοντὰ στὴν ἀποκάλυψη τῆς ταυτότητας τοῦ ἐπιστολογράφου). *Ἀποροῦμεν* -συνέχιζε- *πῶς ἡ ἐνταῦθα δημοσιογραφία καθάπτεται ἀνεξετάστως τῆς ὑπολήψεως καὶ τιμῆς ἑνὸς ἱεροῦ ἱδρύματος. Ἀναφέρει ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ ὅτι ἐχορεύθησαν χοροὶ ἄσεμνοι καὶ ἐδόθησαν παραστάσεις ἀνάρμοστοι εἰς τὸ κοινόν. Ἂν οἱ εὐρωπαϊκοὶ χοροὶ θεωροῦνται ὡς ἔνδειξις διαφθορᾶς καὶ ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν, τότε διατὶ δίδονται τοσάκις εἰς ἐπίσημα καὶ οἰκογενειακὰ κέντρα τῆς πόλεως ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα πάντων;... Τὸ Διδασκαλεῖον εὐτυχῶς κεῖται εἰς τὸ κεντρικώτερον σημεῖον τῆς πόλεως, ὅπου ἡ κοινωνία ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ ἔτους θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς διακρίνῃ ἐκτρεπομένους καὶ ἀναλόγως χαρακτηρίσῃ. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ φύγωμεν μακρὰν τῶν ἠθικολογούντων κυρίων τῆς πόλεως* (ἀναφέρεται κυρίως στὰ ἄρθρα τοῦ *Κήρυκος* (3-7-27) καὶ *Ἠπείρου* (4-7-27), στὰ ὁποῖα οἱ σπουδαστὲς διέβλεπαν *κρίσεις* (ἐνα-

ντίον τους) *ἠθικολόγων, κρυπτομένων ὄπισθεν τῆς ἀνωνυμίας ἢ ψευδωνυμίας καὶ ἐκεῖθεν ἐκτοξευόντων μετὰ πρωτοφανοῦς ἐλαφρότητος τὰς χειρίστας τῶν ὕβρεων...), νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὰ ὡραῖα καὶ ἀγνὰ ἐκεῖνα φυσικὰ τοπία τοῦ Ζαγορίου, ὅπως ἐκτραπῶμεν εἰς ἄτοπα. Ἐθίγημεν καιρίως ἀκούσαντες ἡμεῖς, μέλλοντες διαφωτισταὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἐθνικοὶ ἐργάται τοὺς μισοὺς ἐφημεριδοπώλας τῆς πόλεως διακηρύσσοντας τὰ «Μονοταξιακά».* Καὶ ἡ ἐπιστολὴ κατέληγε μὲ τὸ παράπονο: *...Δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ διακηρύξωμεν τὴν ἄφατον ὀδύνην τὴν πλημμυροῦσαν τὴν ψυχὴν ἡμῶν, διὰ τὸν ἄδικον διασυρμὸν τῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ἡμῶν καὶ τοῦ σχολείου κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐνιαυσίας σπουδῆς μας, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν ᾗ συνεπληρώσαμεν τὴν ἠθικοκοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν ἡμῶν καὶ ἥτις τέλος, κατὰ τὰ ἄλλα, τοσοῦτον φιλόξενος ἐδείχθη πρὸς ἡμᾶς.*

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἡ θεωρούμενη ὡς ἡ προοδευτικότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες συναδέλφους της, ἔκρινε ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τῶν σπουδαστῶν, κυρίως τὸ ἀναφερόμενο στὴ συμπεριφορά τους κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ σχολικοῦ ἔτους μέσα στὴν πόλη, δὲ συνηγοροῦσε στὸ νὰ σχηματιστεῖ θετικὴ εἰκόνα γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ αὐτὸ ἵδρυμα. Ἀπὸ τὴν ἔρευνα ποὺ ἔκανε ἡ ἐφημερίδα, προέκυπτε ὅτι οἱ γειτνιάζοντες μὲ τὸ διδακτήριο τοῦ *Μονοταξίου* δὲν ἦταν καθόλου εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ διαγωγὴ τῶν σπουδαστῶν. Πρόσθετε ἀκόμα πὼς *μερικὰ ἄλλα γεγονότα ἢ εὑρήματα περὶ τῶν ὁποίων ἔχει γνῶσιν ὁ διευθυντὴς κ. Παλαιολόγου, θὰ μᾶς ἠνάγκαζον καὶ ἄνευ τῶν γεγονότων τῆς ἐκδρομῆς, ν' ἀσχοληθῶμεν διὰ μακρῶν καὶ εἰδικῶς μὲ τὴν λειτουργίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐνταῦθα ὑφισταμένων Διδασκαλείων, τῶν ὁποίων ἐὰν δὲν ἐζητοῦμεν τὴν κατάργησιν, θὰ ὑπεδεικνύομεν τὴν ἄμεσον ἀποκάθαρσιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὸν προορισμόν των.* Ἡ ἐφημερίδα ἔδινε τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ δημοσίευε προσεχῶς εἰδικὰ ἄρθρα, *ἀπολύτως ἀντικειμενικά*, ἀναφερόμενα στὴ συνεκπαίδευση καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς παιδαγωγικῆς. Πρὸς τὸ παρὸν συνιστοῦσε στοὺς σπουδαστὲς νὰ εἶναι περισσότερο προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ δημιουργοῦν καταστάσεις ποὺ θὰ κατέληγαν σὲ βάρος τους.

Ἦταν νὰ μὴ γίνει ἡ ἀρχὴ γιὰ ἐπισήμανση ἐκτρόπων, μιὰ ποὺ ἔγινε καὶ τροφοδοτοῦσε καθημερινὰ μὲ σκανδαλιστικὴ ὕλη τὶς συζητήσεις τοῦ κόσμου στὰ σπίτια καὶ τὰ δημόσια κέντρα, καθὼς καὶ τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων, δὲ θὰ τελείωνε γρήγορα. Ἄρθρα ἐπὶ ἄρθρων, ἐπώνυμα καὶ ἀνώνυμα δημοσιεύονταν στὸν τύπο, ὅλων τῶν κομματικῶν ἀποχρώσεων, μόνο ἡ *Ἐλευθερία* κρατήθηκε σὲ κάποια ἀπόσταση.

Ὁ Σίμων Ἰωνᾶς (Νέστωρ Γεωργίτσης), στηριζόμενος κυρίως σὲ φῆμες καὶ ὄχι σὲ γεγονότα, ἦταν δριμὺς στὶς ἐπικρίσεις του κατὰ τῶν πρωταγωνιστῶν τῶν «σκανδάλων» τοῦ *Μονοταξίου*. Ἔγραφε στὴν *Ἤπειρο* (4-7-27): *Τὸ εἰς βάρος τῶν ἐκδρομέων τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου δημιουργηθὲν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἡ μυριόστομος φήμη* (τὸ τόσο ἀρεστό, δη-

λαδή, στοὺς Γιαννιῶτες κουτσομπολιὸ) *ἀνήγαγεν εἰς περιωπὴν σκανδάλου, εἴτε ἀληθεύει, εἴτε μή, πρέπει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν οὐ μόνον τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν καὶ τῶν γονέων, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας, διότι εἶναι ἐκ τῶν ἀδικημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προσβάλλουν τὴν δημοσίαν ἠθικὴν καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας.* (Ὅταν ὁ γηραιὸς Νέστωρ Γεωργίτσης, πραγματικὸς *Νέστωρ* τῆς δημοσιογραφίας στὰ Γιάννινα, καταλήγει σὲ τέτοιες διαπιστώσεις, ἐνῶ ἔχει κάνει τὴν ὑπόθεση ὅτι πιθανὸν νὰ μὴν ἦταν ἀληθινὰ ὅσα κυκλοφοροῦσαν ὡς φῆμες, κατανοεῖται ἡ ὀξύτητα ποὺ πῆρε τὸ θέμα στὰ σχόλια καὶ τὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων). *Τὸ ἀποδιδόμενον εἰς δύο τρεῖς νεανίσκους ἀναιδεῖς σκάνδαλον, πρέπει νὰ τύχῃ τῆς δεούσης ἐπανορθώσεως καὶ ἂν μὲν ἀληθεύῃ, ἔστω καὶ ἐν μέρει νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἀμελητεὶ καὶ ν' ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτοὺς πᾶσα δημοσία θέσις, ἂν δὲ εἶναι προϊὸν κουφότητος ἢ νεανικῆς ἐλαφρονείας, οἱ κύριοι αὐτοὶ νὰ ζητήσουν μόνοι τὴν μετάθεσίν των, διότι ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κακολογῆται ὁλόκληρος ὁ διδασκαλικὸς κόσμος. Ἡ Γενικὴ διοίκησις, ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, αὐτὸς τέλος ὁ διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου, περὶ τοῦ ὁποίου κρατεῖ ἡ καλλιτέρα φήμη διὰ τὸ σεμνὸν τοῦ χαρακτῆρος του, αὐτοὶ ἀπὸ κοινοῦ πρέπει νὰ ἐξακριβώσωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν διαδοθέντων εἰς βάρος τῶν διδασκαλιστῶν, πρὶν ἢ οἱ γονεῖς χειροδικήσωσιν. Ἡ κοινωνία δὲν θ' ἀνεχθῇ κυναίδους διδασκάλους· θὰ προτιμήσῃ δὲ νὰ μένουν κλειστὰ τὰ σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα διδάσκουν ἄσεμνοι καὶ ἀνήθικοι. Οἱ διδάσκαλοι πρέπει διὰ τῆς συμπεριφορᾶς των νὰ εἶναι καὶ κατὰ βίον ἀδιάβλητοι καὶ κατὰ τρόπον ἀνεπίληπτοι· οὐχὶ δὲ οἰνολῆπτοι καὶ κίναιδοι, ὡς χαρακτηρίζει αὐτοὺς ἡ ἐκ Τσεπελόβου ἐπιστολή...* Καὶ κατέληγε: *Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς δὲν θὰ παραμείνῃ ψυχρὸς θεατὴς τῆς διασυρομένης τιμῆς του καὶ θὰ ἐκδιώξῃ πὺξ καὶ λὰξ πάντα κόπρον, διὰ νὰ μὴ καταστήσῃ τὴν νεότητα ἀγέλην αἰγῶν.* Σκληρὴ ἡ κριτικὴ τοῦ Ν. Γεωργίτση, καταδικαστικὴ ἐκ προοιμίου γιὰ δράστες «σκανδάλων», ἥρωες μόνο φημῶν καὶ διαδόσεων, τὶς ὁποῖες δημιούργησε τὸ περιεχόμενο μιᾶς ἀνώνυμης ἐπιστολῆς κάποιου ὑπερσυντηρητικοῦ Τσεπελοβίτη, ποὺ θεωροῦσε τὰ εὐρωπαϊκὰ τραγούδια καὶ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς χορούς, ὡς ἔκφραση τῆς χυδαίας ἀνηθικότητας, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ δίνει σὲ τρίτους τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ὕπαρξης καὶ κύναιδων ἀκόμα ἀνάμεσα στοὺς σπουδαστὲς τοῦ *Διδασκαλείου*. Καὶ χωρὶς νὰ προηγηθοῦν ἀνακρίσεις, γίνονταν πιστευτὰ τὰ καταγγελλόμενα καὶ ἐξάγονταν συμπεράσματα. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζει ἡ σκληρότητα καὶ τὸ ὕφος τοῦ Γεωργίτση. Ἐκπροσωποῦσε τὴ συντηρητικότητα τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας ἀπέναντι σ' ἕνα τομέα τῆς ἠθικῆς. Γιατὶ ὑπῆρχε κι ὁ ἄλλος τομέας, ὅπου ἡ ἴδια αὐτὴ συντηρητικὴ κοινωνία, δὲν ἔδειχνε καὶ τόση εὐαισθησία ἀπέναντι σὲ θέματα ἠθικῆς τάξης, ὅπως ἦταν ἡ κάθε μορφῆς συνεργασία μὲ τοὺς ληστές, καὶ ἡ ἀποκόμιση

ὠφελημάτων ἀπ' αὐτή. Ἡ ἠθικὴ εἶναι ἐνιαία, δὲν τεμαχίζεται. Καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἂν δὲν ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι λόγοι, μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς ἀντιφατική...

Ὅταν ἄρχιζε ἡ σκανδαλολογία στὰ Γιάννινα, δὲν τέλειωνε γρήγορα. Ἄρθρα, σχόλια, παιδαγωγικὲς καὶ κοινωνικὲς μελέτες, ἀνακοινώσεις, διαψεύσεις, ἐπιστολὲς γέμιζαν τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων γιὰ πολλὲς μέρες. Ὁ ἀρθρογράφος τῆς *Ἐλευθερίας* (κατὰ κανόνα, ὅταν ἀπουσίαζε ὁ Χρηστοβασίλης, τὸν ἀντικαθιστοῦσε ὁ Γ. Βαβαρέτος), τῆς ἐφημερίδας ποὺ δὲν τάχτηκε μὲ τὸ μέρος, ὅσων υἱοθέτησαν τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ.Π. περὶ σκανδάλων, διαπίστωνε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συντηρητικότητα καὶ τὴ ροπὴ πρὸς σκανδαλοληθηρία, καὶ μιὰ ἄλλη διάσταση τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας: τὴ δυσπιστία καὶ ἐχθρότητα πρὸς τὸ σχολεῖο. Ἔγραφε: (11-7-27): *Ὁ ἐσχάτως περὶ τὴν ἐκδρομὴν τοῦ «Μονοταξίου» δημοσιογραφικὸς θόρυβος, ἀποδειχθεὶς ἐκ τῶν ὑστέρων ὅλως ἄσκοπος καὶ ἀβάσιμος, μᾶς παρέχει ἱκανὰ διδάγματα σχετικῶς πρὸς τὰς σήμερον ὑφισταμένας σχέσεις Σχολείου καὶ Κοινωνίας. Ὁσονδήποτε καὶ ἂν θελήσωμεν ν' ἀποδώσωμεν εἰς ἐπιπολαιότητα ἢ ἄλλα ἐλατήρια τοῦ τύπου τὴν δριμύτητα τῆς γλώσσης, ἣν κατ' αὐτὰς ἐτήρησεν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ταπεινὴ σκανδαλοθηρία ἢ ἐμπάθεια ὀλίγων ἐνδιαφερομένων ἐπιτηδείων ὑπέθαλψε τὴν γέννησιν καὶ διάδοσιν ἀχαλινώτων φημῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς κρατούσης δυσπιστίας καὶ ἐχθρότητος, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, τῆς κοινωνίας πρὸς τὸ σχολεῖον. Ὅσον δὲ περισσότερον ἀποδεικνύεται τὸ ὅλως ἀβάσιμον τοῦ περὶ τὸ «Μονοτάξιον» θορύβου, τόσον ἔκδηλον ἐμφανίζεται τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον. Εἶναι πλάνη ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὑπεύθυνος τῆς καταστάσεως εἶναι ὁ τύπος. Ἐὰν ὁ τύπος δὲν εὕρισκεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐὰν εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ πολλοῦ κόσμου δὲν ὑπῆρχε πολλὴ εὔφλεκτος ὕλη δυσπιστίας, δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ τύπος νὰ γεννήσῃ τόσην συγκίνησιν καὶ δὴ χωρὶς νὰ παρέχῃ οὐδὲν σοβαρὸν στοιχεῖον.* Ὁ ἀρθρογράφος ἀπέδιδε τὴ συντηρητικότητα τῶν κοινωνιῶν στὶς ἐπιπτώσεις ἀπὸ τοὺς πολέμους, καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση ἡ γιαννιώτικη κοινωνία ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτόν, στὴ συμπεριφορά της ἀπέναντι τῶν νέων παιδαγωγικῶν συστημάτων. Πάντως συνιστοῦσε οἱ περιπτώσεις καταγγελιῶν, σχετικῶν μὲ τὰ σχολεῖα, νὰ ἐλέγχονται αὐστηρά, πρὶν δημοσιευθοῦν καὶ γιαυτὸ ἦταν ἀναγκαία ἡ συνεργασία τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐφημερίδων. Ἔτσι θ' ἀποφεύγονταν δυσάρεστες συνέπειες κι ἄσκοπος ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης.

Συμφωνοῦσε καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, (13-7-27) στὴν ὕπαρξη δυσπιστίας τῆς κοινωνίας ἀπέναντι τοῦ σχολείου, *θὰ ἦτο ὅμως ἀφελὲς* -πρόσθετε- *νὰ πιστευθῇ ὅτι μόνη η ἀντίθεσις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ τελευταῖος πόλεμος μεταξὺ Σχολείου καὶ Κοινωνίας, συνετέλεσεν εἰς τὴν μέχρι τοιούτου βαθμοῦ ἐκδήλωσιν τῆς δυσπιστίας καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῆς τελευταίας.*

Πλέον ἀφελὴς καὶ μακρὰν πάσης πραγματικότητος θὰ ἦτο ἡ ἀντίληψις, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ὑπεστηρίζετο ὅτι ὁ τύπος, ἀντιλαμβανόμενος ταύτην, ἐπεζήτησε νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ εἰς βάρος τῆς ἐξελίξεως τῶν νέων ἀρχῶν καὶ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν καὶ τοῦ Σχολείου... Ὅ,τι κατεδίκασε καὶ καταδικάζει ὁ τύπος καὶ ἡ τόσον λεπτὴ κοινὴ διαίσθησις, δὲν εἶναι βεβαίως τὰ ἑκάστοτε ἐφαρμοζόμενα νέα συστήματα, ἀλλ' ἡ δολία ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπιτηδείων ἰδεοκαπήλων, τῶν εὐαρίθμων εὐτυχῶς ὑστερικῶν ἡδονολατρῶν ἢ νοσηρῶν ἐγκεφάλων καὶ τῶν οἰστροπλήκτων ἀφελῶν ἰδεολόγων, τῶν ὁποίων ἡ οὐτοπιστικὴ βάσις δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῇ εὐχάριστα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας, πρὸς κοινὸν ὄφελος, ἑνὸς οἱουδήποτε συστήματος. Ἐπίσης Τύπος καὶ Κοινωνία ἀπεδοκίμασαν ἐνστίκτως τὰς ἀμφιβόλου ἀποτελέσματος προσπαθείας τῶν παρερμηνευτῶν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰ διάφορα νέα συστήματα. Κι ὁ ἀρθρογράφος κατέληγε: *Τὰ ἄτομα, ἡ ἱκανότης αὐτῶν, εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν τύχην ἑνὸς συστήματος. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἑνὸς θὰ μεταβιβάζῃ τὸν ἀντίκτυπόν της ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Καὶ ἡ ἀποτυχία ἐπίσης. Αὐτὸ συνέβη ἴσως καὶ μὲ διάφορα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεώς μας. Καὶ ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, ἐκ τῶν ἐνεργουμένων ἀνακρίσεων ἐπὶ τῶν «Μονοταξιακῶν» δὲν προκύψωσι βαρεῖαι εὐθῦναι ἐκμεταλλεύσεως ἑνὸς συστήματος εἰς βάρος τῆς ἠθικῆς, θὰ προκύψῃ ἀσφαλῶς ἡ εὐθύνη τῆς, ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀφελοῦς κρίσεως, παρερμηνεύσεως, ἱκανῆς νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τῆς κοινῆς γνώμης τὴν συγκίνησιν καὶ τοῦ τύπου τὴν προληπτικὴν ἐπέμβασιν.*

Δὲν ἦταν, λοιπόν, οἱ εὐρωπαϊκοὶ χοροὶ καὶ τὰ τραγούδια τὰ βασικὰ αἴτια γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ συντηρητικότητα τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας καὶ νὰ φουντώσει ἡ σκανδαλολογία. Αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπιφάνεια. Στὸ βάθος κρύβονταν «οἱ ἄλλοι λόγοι», ποὺ ὑπαινικτικὰ σημειώσαμε, κι αὐτοὶ σχετίζονταν μὲ ὅσα ἀποκάλυψε ἡ ἀρθρογραφία καὶ ἡ ἀντιδικία τῶν ἐφημερίδων: ἡ δυσπιστία τῆς κοινωνίας ἀπέναντι στὸ ἔργο τοῦ σχολείου -καὶ τοὺς φορεῖς του-, ποὺ ἄρχιζε νὰ ἐφαρμόζει ὁλοένα σὲ μεγαλύτερη ἔκταση τὶς νέες παιδαγωγικὲς καὶ διδακτικὲς μεθόδους. Ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Δύση, τὶς ἔφερναν κατὰ τὸ γυρισμό τους, ὅσοι σπούδαζαν τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἀγωγῆς, ὅπως τὶς ὀνομάζουμε σήμερα, στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὴ Γερμανία, τὴ Γαλλία, τὴν Ἑλβετία, τὴν Ἀμερική. Ἦταν δικαιολογημένη ἡ δυσπιστία αὐτή; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ὅμως κάθε νέο, ἰδιαίτερα ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸ σχολεῖο, δύσκολα γίνεται ἀμέσως ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε κοινωνία, πολὺ περισσότερο τὴ συντηρητική, ὅπως ἦταν ἡ γιαννιώτικη. Τὴ δυσπιστία ἐνίσχυαν κι ὁρισμένες ἀκραῖες ἐκδηλώσεις ἐφαρμογῆς τῶν νέων παιδαγωγικῶν συστημάτων, ἔδιναν εὔκολα ἀφορμὲς σὲ παρεξήγηση, κυρίως ὅσες σχετίζονταν μὲ τὴ χρήση τῆς γλώσσας. Γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων μεθόδων ἀγωγῆς δημοσιεύτηκαν κι ἄρθρα παιδαγωγῶν, δύσκολα ὅμως ἔπειθαν τοὺς δύσπιστους.

Στὸ μεταξὺ τὸ «σκάνδαλο» ἐξακολουθοῦσε ν' ἀπασχολεῖ ἔντονα τοὺς Γιαννιῶτες· πίστευαν περισσότερο στὶς φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν, παρὰ στὶς ἐπίσημες ἀνακοινώσεις, ὅπως π.χ. τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου, ποὺ ὑποχρεώθηκε νὰ προχωρήσει σὲ ἀνακρίσεις, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἀρνητικό. Στὴν ἀνακοίνωση ἀναφερόταν: *Κατόπιν τοῦ δημοσιογραφικοῦ θορύβου περὶ ἐκτρόπων καὶ σκανδάλων κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ «Μονοταξίου Διδασκαλείου» διά τινων κωμῶν τοῦ Κεντρικοῦ Ζαγορίου, ἡ Γενικὴ διοίκησις Ἠπείρου ἐνόμισεν ἑαυτὴν ὑπόχρεων πρὸς ἐπέμβασιν καὶ ἐξέτασιν. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως διαφόρων προσώπων, ἐπισήμων καὶ σοβαρῶν, περὶ ὧν ὑπάρχει ἡ πεποίθησις, ὅτι καὶ γνωρίζουσι καὶ ἐνδιαφέρονται περὶ τῆς δημοσίας ἠθικῆς, διαπιστοῦται ὅτι οὐδὲν τὸ ἔκτροπον, οὐδὲ κἂν τὸ ἀσύνηθες συνέβη κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην.* Ἡ ἀνακοίνωση δὲν νὰ ἱκανοποίησε τὶς ἐφημερίδες, γιαυτὸ κι ἀντέδρασαν. Ἡ *Ἤπειρος*, πρῶτα, τὴν ἴδια μέρα τῆς ἔκδοσης τῆς ἀνακοίνωσης, δημοσίευσε ἄρθρο (8-7-27) μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ τίτλο *Νέαι ἰδέαι...*, στὸ ὁποῖο δικαιολογοῦσε τὴ στάση της ἀπέναντι τῶν γεγονότων -ἐπιφυλακτικὴ μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἀνακρίσεων, ἀλλὰ καὶ κριτικὴ καὶ ἐκ προοιμίου καταδικαστική, σὲ περίπτωση ποὺ ἐπαληθεύονταν οἱ καταγγελίες- καὶ κατηγοροῦσε τὴν *Ἐλευθερία*, τὴ μοναδικὴ «παραφωνία», ἀπ' ὅλο τὸν γιαννιώτικο τύπο, γιὰ τὰ ὅσα ἔγραψε καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν παράγραφο ἄρθρου της, στὸ ὁποῖο τονιζόταν: *...Ὅσοι κατηγοροῦν τοὺς ἐκδραμόντας ἔχουν σκουριασμένες ἰδέες καὶ διὰ τὰ τραγούδια ποὺ ἐφέρετο ὅτι ἐτραγούδησαν καὶ δι' ὅσα ἄλλα τυχὸν ἐγένοντο καὶ ἑπομένως ὅ,τι καὶ ἂν ἔγινε, ἔγινε διότι ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὰς νέας ἰδέας καὶ ἀρχάς, ὅπως ἐπιβάλλονται καὶ τὰ νέα τραγούδια...* Διερωτᾶται ὁ Χατζῆς ποιὲς νὰ εἶναι τάχα αὐτὲς οἱ νέες ἰδέες, δὲν ἀργεῖ ὅμως ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ τὶς ἀνακαλύψει: *...Δάσκαλος καὶ παπᾶς, γλεντώντας εἰς βάρος τῶν κοριτσιῶν ποὺ διδάσκει ἢ τῶν γυναικῶν ποὺ ἐξομολογεῖ εἶναι κάτι ποὺ ἐκπροσωπεῖ ὄχι νέας ἰδέας, ἀλλὰ παλαιάν, ταρτουφικήν, ὑποκριτικήν, ὑποκρισίαν. Καὶ οἱ διάφοροι Γληνοὶ καὶ λοιποὶ μακελλάρηδες τῶν σχολείων, οἱ εἰσαγαγόντες διὰ δῆθεν καινοτομιῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν, τὰς πονηρὰς αὐτὰς ἕξεις ἑνὸς ἐλεεινοῦ μαθητικοῦ καὶ διδασκαλικοῦ προσπελάσματος, τῆς ἐξεζητημένης ἐφευρέσεως εὐκαιριῶν διὰ τὴν ἀποτροπαίαν λανθάνουσαν καὶ διαβρωτικὴν διαφθορὰν τῶν φευγαλέων ἐπαφῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν πλησιασμάτων, —πλέον διαφθαρτικῶν ἀπὸ οἱανδήποτε ὁμαλὴν καὶ φυσιολογικὴν ἐπὶ τέλους ἐκδήλωσιν ἁμαρτιῶν ἐρωτικῶν- ὁμοιάζουν κάπως τοὺς πονηροὺς καλογήρους τῶν διηγημάτων τοῦ Βοκκακίου, οἱ ὁποῖοι προσεπάθησαν νὰ πείσουν τοὺς καλοὺς χριστιανοὺς καὶ τὰς καλὰς χριστιανὰς τοῦ καιροῦ των, ὅτι ὁ διάβολος ἐξορκίζεται καὶ ἡσυχάζει -ὅπως τότε διὰ τῆς ἐπανειλημμένης τιμωρίας καὶ φυλακίσεως μέσα εἰς τὴν θερμότητα καὶ τὸ πῦρ κάποιας ἀνοματίστου κολάσεως -τώρα διὰ τῆς στενῆς γνωριμίας καὶ ἐπαφῆς ἀρρένων καὶ θηλέων, ἐκδρο-*

μῶν μὶξτ καὶ γλεντιῶν μὶξτ - μιᾶς τέλος πάντων νέας παιδαγωγικῆς καὶ ἀντιφυσιολογικῆς μεθόδου τοῦ: ἐγγίζε με γιὰ νὰ σὲ συνηθίσω νὰ μὴ μὲ κολάζῃς κι ἀγκάλιασέ με γιὰ νὰ μὴ δίνω σημασίαν πλέον στὸ ἀγκάλιασμά σου... Κι ὅλα αὐτά, τὰ τρομερά, τάγραψε ὁ Χατζῆς σὲ μιὰ μόνο πρόταση, χωρὶς νὰ πάρει ἀνάσα, πιστεύοντας ὅτι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καταπολεμοῦσε τὶς νέες ἰδέες, τὶς νέες μεθόδους τῆς παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς... Ὁ λαϊκισμὸς καὶ οἱ ὑπερβολές του ἔφερναν ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἦταν πεισματάρης στὶς ἀπόψεις του, δὲν τὸ καταλάβαινε. Ἐπειδὴ ὅμως φοβήθηκε πὼς θὰ παρεξηγηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἄμεσα ἐνδιαφερόμενους καὶ πιθανὸν νὰ εἶχε καὶ ποινικὲς εὐθύνες, ἔγραψε ἕνα ὑστερόγραφο: *Αἱ γραμμαὶ αὗται ἀπολύτως ἐκ γενικῶν σκέψεων καὶ ἀντιλήψεων ὡρμημέναι, διὰ τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τοῦ περισσότερον ἐλαττωματικοῦ καὶ ἐλάχιστα παιδαγωγικοῦ ἀποτελέσματος τῶν τοιούτων ἐκδρομῶν γ ε ν ι κ ῶ ς -ὀφείλομεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν εἰδικεύονται καθόλου διὰ τὴν ἐκδρομὴν τοῦ Ζαγορίου, περὶ τῆς ὁποίας τόσος θόρυβος ἐγένετο. Εὐτυχῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου μανθάνομεν ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ε ὐ π ρ ε π έ σ τ α τ α ἔγινε χάρις καὶ εἰς τὸν ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ ἐπαγγελματικῆς εὐθιξίας καὶ εὐσυνειδησίας διευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου κ. Γ. Παλαιολόγον καὶ ἀνεγνωρισμένης καθηγητικῆς ἀξίας καὶ πείρας καθηγητάς. Ἴσως διαθέσεις πονηρῶν σκοπῶν οὐχὶ πόνου γενικῶς πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα ἀλλὰ ἀφορμῆς ἐπιθέσεων προσωπικῶν κατὰ συναδέλφων τῶν καθηγητῶν, τ ι μ ώ ν τ ω ν τὸν κλάδον τὸν ἐκπαιδευτικόν, μετετόπισαν τὴν βάσιν τοῦ θορύβου. Ἡ «Ἤπειρος» ὅμως οὖσα γενικῶς κατὰ τῶν ἐκδρομῶν ἀδυνατεῖ νὰ γίνῃ ὄργανον προσωπικῶν ἐμπαθειῶν καὶ ἀδικιῶν! Ἐννοούμεθα.* Τότε γιατὶ ὅλος αὐτὸς ὁ θόρυβος, ἡ σκανδαλολογία, γιατὶ τὰ ὅσα γράφτηκαν, ἀλλὰ κι ὅσα κατὰ τὶς ἑπόμενες μέρες δημοσιεύτηκαν; Τὴν ἄλλη μέρα (9-7-27) σὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του ὁ Χατζῆς, ἀντικρούοντας τὴ φορὰ αὐτὴ ἄποψη, τοῦ *Κήρυκος* σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία *ὁ ἀγὼν* -τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς- *διὰ τὰ «Μονοταξιακὰ» σκάνδαλα δὲν εἶχε καθόλου τὴν ἔννοιαν ἀποδοκιμασίας ἢ μομφῆς καθ' ὁλοκλήρου τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, ἀλλὰ σκοπὸν εἶχε νὰ στηλιτεύσῃ τὴν διαγωγὴν ὡρισμένων τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου,* διευκρίνιζε ὅτι ὁ ἀγώνας τῆς *Ἠπείρου* εἶχε τελείως ἀντίθετους σκοπούς: Ἦταν δριμύτατος κι ἀπρόσωπος ἀγώνας ἐναντίον τοῦ σ υ σ τ ή μ α τ ο ς κι ὄχι ἐναντίον προσώπων. Τὰ τελευταῖα ἐλέγχονταν μόνο ὡς ἐκτελεστὲς καὶ ὄργανα ἑνὸς «πλημμελοῦς» ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦσαν. Οἱ τελευταῖες παράγραφοι τοῦ ἄρθρου ἀποκαλύπτουν καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῶν προθέσεων τῆς ἐφημερίδας: *Ὄχι κατὰ προσώπων καὶ ὡρισμένων ἐκπαιδευτικῶν. Κατὰ τῆς συνόλης ἀθλίας μηχανῆς ποὺ λέγεται σήμερον ἐκπαιδευτικὴ λειτουργία στρέφεται ὁ ἰδικός μας τουλάχιστον ἀγών. Εἰδικῶς διὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ πταίουν τὰ ἐναγῆ προγράμματα καὶ ὁ ἐναγὴς σκόπιμος ἐκ τοῦ κέντρου ἐ κ π α ι δ ε υ τ ι σ μ ὸ ς* (τὶ ἐννοοῦσε τότε

μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ὁ Χατζῆς δύσκολα ἀνιχνεύεται). *Πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ πόλεμος καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ ἀγών: Γλῶσσα, οἰκογένεια, θρησκεία, κράτος, κοινωνία, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ διαλυθοῦν ὅλα, ἄνευ γενναίας ἀμύνης.* Ἡ *Ἤπειρος* -κατέληγε- γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνα αὐτοῦ εἶχε συνενώσει τὶς δυνάμεις της μὲ ἐκεῖνες «ἐπίλεκτων» ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, μὲ στόχο τὴν ἀνόρθωση τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκπαίδευσης. *Ἀλλὰ ἄθλιον καὶ ἐναγὲς καὶ βρωμερὸν σύστημα καὶ κέντρον καὶ ὁδηγίαι ἐκεῖθεν τοὺς παραστρατίζουν* (τοὺς ἱκανοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργούς). *Κατὰ τούτων λοιπὸν τῶν συστημάτων ὁ ἀγών, οὐχὶ κατὰ προσώπων.*

Μὲ τέτοιου εἴδους ἀρθρογραφία ἦταν ἐπόμενο νὰ μετατεθεῖ τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς κριτικῆς καὶ τοῦ ἐλέγχου ἀπὸ τὰ «σκάνδαλα» -τὰ ἀνύπαρκτα ὅπως ἄρχισαν ὅλοι νὰ παραδέχονται- στὰ ἐφαρμοζόμενα τότε ἐκπαιδευτικὰ συστήματα. Στὸν ἀγώνα αὐτὸ μοιραῖα -καὶ παρὰ τὶς προθέσεις τοῦ Χατζῆ- ἔγινε ἐμπλοκὴ προσώπων ἐκπαιδευτικῶν ὑποστηρικτῶν, ἢ ὑποχρεωμένων ἀπὸ τὸ νόμο νὰ τὰ ἐφαρμόζουν, τῶν νέων ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων. Οἱ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν προκάλεσαν τὴ διαμαρτυρία τῆς *Ἑνώσεως λειτουργῶν Μέσης ἐκπαιδεύσεως* Ἰωαννίνων, τὰ μέλη τῆς ὁποίας, σὲ γενικὴ συνέλευση, ἐξέφρασαν τὴ διαμαρτυρία τους γιὰ τὶς ἐπιθέσεις τοῦ ἐγχωρίου τύπου ἐναντίον τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ γιὰ τὴν πολεμικὴ καὶ τὴν ὑπόσκαψη τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τῆς ἐκπαίδευσης. *Ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος τῆς πόλεως,* -σημειωνόταν- *δὲν ἔχει βεβαίως τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆται ἀλάθητος ἐν τῷ συνόλῳ του, οὐδὲ ν' ἀποφεύγῃ τὸν δημοσιογραφικὸν ἔλεγχον. Ἀλλὰ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ τύπου, ὅπως τὰ μὲν γενικὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίλυσις δὲν ἐξαρτᾶται κἂν ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργούς, συζητεῖ εὐπρεπῶς καὶ ἀπο περιωπῆς, χωρὶς νὰ ἐκτρέπηται εἰς βαρυτάτας ἐκφράσεις ἐναντίον ἑνὸς ὁλοκλήρου κλάδου, τὰ δὲ μερικὰ παραπτώματα, ὁσάκις συγκεκριμένως καταγγέλλονται τοιαῦτα, νὰ μὴν ἀποτελῶσι ἀντικείμενον σκανδαλοθηρίας, ἀλλὰ νὰ ἐξακριβῶνται πρῶτον, ζητουμένων ἐπισήμων πληροφοριῶν παρὰ τῶν ὑπευθύνων καὶ ἁρμοδίων ἐκπαιδευτικῶν παραγόντων, ἐξακριβούμενα δὲ νὰ στηλιτεύωνται μεμονωμένα καὶ οὐχὶ νὰ γενικεύωνται, πρὸς μεγίστην ζημίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ σχολείου ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.* (Τὴν ἀνακοίνωση (9-7-27) ὑπέγραφαν, *κατ' ἐντολὴν τῆς γενικῆς συνελεύσεως* ὁ προεδρεύων σύμβουλος τῆς *Ἑνώσεως* Χαρίλ. Μαστορίδης καὶ ὁ γενικὸς γραμματέας Γεώργ. Οἰκονόμου). Ὁ *Κῆρυξ*, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* καὶ ἡ *Ἤπειρος* ἀντέδρασαν στὴν ἀνακοίνωση τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τὴν ἐπέκριναν. Ὁ Χατζῆς ἔλεγε (12-7-27) πὼς δὲν ἦταν ἁρμόδιος ν' ἀπαντήσει γιὰ τὰ «σκάνδαλα» τοῦ *Μονοταξίου* ὁ Χ. Μαστορίδης, ποὺ δὲν μετεῖχε καὶ τῆς ἐκδρομῆς, ἀλλὰ μόνον ὁ Γ. Παλαιολόγος. Ἀλλὰ κι ἀπὸ γενικότερη ἄποψη, πρόσθετε, ἡ ἀνακοίνωση δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκδοθεῖ. *Ἂν θέλῃ νὰ μᾶς πληρο-*

φορήση ὁ κ. Μαστορίδης -ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλίτερους καὶ τιμιότερους λειτουργοὺς τῆς πόλης, κατὰ τὸν ἀρθρογράφο- *ὅτι τὰ τῶν σχολικῶν πραγμάτων ἔχουσι καλῶς, οὐδένα πείθει. Ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις ὁλόκληρος βοᾷ κατὰ τοῦ σημερινοῦ σχολείου τῶν Γληνῶν καὶ Σία.* Αὐτοὶ ἦταν ὑπεύθυνοι -συνέχιζε- γιὰ τὸ κατάντημα τῆς ἐκπαίδευσης. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἔφταιγαν μόνο γιὰ τοῦτο: *Ὅτι ὁσάκις ἐγείρεται ἡ θύελλα ἑνὸς ἀγῶνος κατὰ τῆς σχολικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀτασθαλίας, ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλοτιμίας καὶ ἀλληλεγγύης, ὑψώνονται ὑπερασπισταὶ πλανερῶν συστημάτων καὶ παραστρατημένων ἐκπαιδευτικῶν τάσεων.* Ἄλλη διάσταση ἔδινε στὴν ἀντίθεσή της ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (13-7-27), ἀναγνωρίζοντας κάποιο δίκιο στοὺς διαμαρτυρόμενους ἐκπαιδευτικούς, ἀλλὰ διαφωνώντας γιὰ τὰ μαθήματα δεοντολογίας ποὺ περιεῖχε ἡ ἀνακοίνωση. *Ἡ εὐθύνη* (γιὰ τὴν μὴ ἐξακρίβωση καταγγελλόμενων ἀπὸ τὸν τύπο) *βαρύνει* -ἔγραφε- *ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργούς, οἵτινες, διαμαρτυρόμενοι ἤδη, ζητοῦσι τὴν ἀπὸ περιωπῆς συζήτησιν, τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν καταγγελλομένων καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν αὐτῶν δι' ἐπισήμων πληροφοριῶν, ἐνῶ ἄλλοτε ἠνέχθησαν εἰς τὰς τάξεις των σιωπηρῶς καὶ ὑπεστήριξαν ἴσως, ἐκείνους οἵτινες συνετέλουν εἰς τὴν δυσφήμησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου, καίτοι ἐγνώριζον ὅτι εἶχον ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῆς κοινωνίας νὰ στιγματίσωσιν ἀπροκαλύπτως τούτους καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξωσι πρῶτοι ἐκ τῶν τάξεών των, ὡς ἀνικάνους νὰ φέρωσι τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα, ὅπερ τοῖς ἐνεπιστεύθη ἡ κοινωνία. Τὰς ἐπισήμους πληροφορίας πρὸς τὰς ὁποίας παραπέμπουσι τὸν τύπον σήμερον οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, τὰς ἠρνήθησαν ἄλλοτε, διότι ἄρνησιν σημαίνει ἡ ἐπιφυλακτικότης ἢ ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς ἀγνοίας. Θὰ τὰς ἀρνηθῶσιν ἴσως καὶ αὖριον, ἐὰν ζητηθῶσι, δίδοντες τοιουτοτρόπως εἰς τὸν τύπον τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ θεωρήσῃ ἀκόμα αὐτοὺς συνυπευθύνους εἰς πράξεις μεταβαλλούσας τὸν σκοπὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ σχολείου καὶ τοῦ καθηγητικοῦ ἀξιώματος.* Βαρύτερα ἦταν τὰ σχόλια τοῦ *Κήρυκος*. Μόνο ἡ *Ἐλευθερία* δὲν ἀντιδίκησε μὲ τοὺς καθηγητές, εἶχε ἐκφραστεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐναντίον τοῦ θορύβου ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ ἀνύπαρκτο «σκάνδαλο». Ἀντίθετα φιλοξένησε στὶς στῆλες της (ἂν κι ἀποδυνάμωσε, κατὰ κάποιο τρόπο τὴ φιλοξενία αὐτή, θέτοντας τὸν ἐπίτι-

Ἀπὸ μεταπολεμικὴ γενικὴ συνέλευση παιδαγωγῶν στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ ἀριστερά: Παν. Κοροντζῆς, διευθυντὴς Ζ.Π. Ἀκαδημίας καὶ τρίτος, ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, Γενικὸς διευθυντὴς τῆς Μαρασλείου Π. Ἀκαδημίας.

τλο *Ξέναι δημοσιεύσεις*, ἀπὸ τὸ φόβο ἴσως τῆς σκληρῆς ἀντιπαράθεσης μὲ τοὺς συναδέλφους της) ἐπιστολὴ τοῦ διευθυντῆ τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* Γ. Παλαιολόγου (ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἀνῆκε στὴ συντηρητικὴ πτέρυγα τῶν ἐκπαιδευτικῶν) ποὺ ἐπιχειρεῖ ἀπολογισμὸ τοῦ ἔργου τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου*, χωρὶς καμιὰ ἀναφορὰ στὰ «σκάνδαλα» ποὺ γιαυτὸν ἦταν ἀνύπαρκτα, καὶ ἐπικρίνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ἄλλες ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων ἀντιμετώπισαν τὰ ἀντίθετα μὲ τὰ πιστεύω τους ἐκπαιδευτικὰ συστήματα. Συμφωνοῦσε μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου τῆς *Ἐλευθερίας (Κοινωνία, τύπος καὶ σχολεῖον*, 11-7-27) καὶ ἔκανε τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις *ἐν σχέσει πρὸς τὸν μήπω κοπάσαντα περὶ το «Μονοτάξιον» θόρυβον καὶ τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ. Ὅτι δηλαδὴ παραδόξως ἐκρίθη ὅλως περιττὸν νὰ ἐξετασθῶσι οἱ διὰ τῆς τόσας μομφὰς ἐφ' ἑαυτὴν ἐφελκυσάσης ἐκδρομῆς ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ καὶ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον οὗτοι ἐπετεύχθησαν. Πρὸς τούτοις τίνες αἱ δυσχέρειαι καθ' ὧν κατ' αὐτὴν ἐπαλαίσαμεν καὶ ἐὰν καὶ κατὰ τίνα τρόπον ὑπερεβλήθησαν αὗται. Τίνες τέλος αἱ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν μετασχόντων τῆς ἐκδρομῆς διδασκαλιστῶν ἀποτυπωθεῖσαι καλαισθητικαὶ καὶ πλατύτερον βαθειὰ μορφωτικαὶ (ἐθνικο-ἠθικο-κοινωνικοῦ περιεχομένου) ἐπιδράσεις. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔχομεν πλέον ἢ ἀρκούσας ἐκδηλώσεις τῶν ἤδη ἀπολυθέντων μαθητῶν μας. Αἱ μεγάλαι γραμμαὶ ἑνὸς μελετημένου προγράμματος παιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς -ἔστω καὶ πεπλανημένου- ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τῶν περισσοτέρων ἐπικριτῶν, τὸ δ' ὅλον ἔργον κατερρίφθη εἰς τὸ ταπεινὸν ἐπίπεδον μιᾶς τὰ πάντα ἐξευτελιζούσης ἐκτροπολογίας καὶ ἀπεραντολόγου κουτσομπολιᾶς, παντοῦ μελανὰ σημεῖα ἀνευρισκούσης καὶ οὐδαμοῦ ἀνώτερόν τινα σκοπὸν καὶ ἀγνὴν τινὰ πρόθεσιν διαβλεπούσης. Βεβαίως πᾶς τις δύναται καὶ δικαιοῦται -μάλιστα δ' ὁ τύπος- νὰ διαφωνῇ ὡς πρὸς τὸ σκόπιμον καὶ λυσιτελὲς τῆς ὑφ' ἡμῶν τεθείσης ὡς βάσεως παιδαγωγικῆς ἀρχῆς: δηλονότι τῆς ἐν ἐλευθέρῳ περιβάλλοντι ἐκουσίας ἐπιβολῆς ἐφ' ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ τροφίμου τῶν ὑπὸ τῆς Ἰδέας τῆς Ἠθικότητος καὶ τοῦ Ὀρθοῦ Λόγου ἐπιτασσομένων περιορισμῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαπλάσεως αὐτονόμου ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Σεβόμεθα δὲ καὶ πᾶσαν ἀντίθετον γνώμην, γνωρίζοντες καλῶς ὅτι μόνον ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν καὶ τὴν πάλην τῶν ἰδεῶν δύναται ν' ἀνακύψῃ ἡ πρόοδος καὶ νὰ προέλθῃ ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἀληθοῦς. Τὸ νὰ κινῇ τις ὅμως σταυροφορίαν κατὰ τῆς ἀντιθέτου Ἰδεολογίας, χαρακτηρίζων αὐτὴν καὶ τοὺς φορεῖς της εἴτε ὡς ἀνηθίκους, εἴτε ὡς ὠθοῦντας εἰς τὴν ἀνηθικότητα, φρονοῦμεν ὅτι οὐδαμῶς συμβάλλει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιντοῦ ἰδεώδους τοῦ Δικαίου, τῆς Ἐλευθερίας τῆς σκέψεως. Τὸ μέλλον θὰ ἀποδείξῃ, ἐὰν ὑμεῖς, μὴ ἀκολουθήσαντες τὴν παρὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων χαραχθεῖσαν πορείαν εὑρίσκεσθε ἐν πλάνῃ ἢ ὄχι. Ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι εὐχαριστοῦμεν καὶ αὖθις διὰ τὴν κατὰ τὰ «Μονοταξιακά!» στάσιν σας.* Στὸ ἴδιο φύλλο τῆς ἐφημερίδας δημοσιευόταν καὶ εὐχαριστήριο τῆς

Μαθητικῆς κοινότητος τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* (στεγαζόταν στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς παλιᾶς Ζωσιμαίας σχολῆς) πρὸς τὸν διευθυντὴ Γ. Παλαιολόγου *διὰ τὸν ζῆλον ὃν ἐπιδείξατο καὶ τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας, ἃς κατὰ τὸ διαρρεῦσαν σχολικὸν ἔτος κατέβαλεν... ἵνα τὰ ἐν Γερμανίᾳ νεώτατα ρεύματα καὶ κατευθύνσεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης ἐμψυχώσῃ αὐτῇ (τῇ Μαθητικῇ κοινότητι) διὰ τὴν ἠθικοπλαστικήν της σταδιοδρομίαν καὶ τὸν Νεοελληνικὸν πολιτισμόν, ὃν καλεῖται ἤδη αὕτη, διαλυομένη, νὰ ἐπεκτείνῃ, καὶ εἰς τὴν πλέον ἀπομακρυσμένην ἀγροικίαν, πρὸς ἐθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ εὐδοκίμησιν.*

Ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Παλαιολόγου καὶ τὸ εὐχαριστήριο τῶν σπουδαστῶν, ἀποδεικνύεται, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, ὅτι «τὰ σκάνδαλα» καὶ τὰ «ἔκτροπα» τῆς ἐκδρομῆς τοῦ *Διδασκαλείου* ἦταν ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὸ θόρυβο ποὺ δημιουργήθηκε κι ἀναστάτωσε τὰ Γιάννινα, ἐνῶ τὰ αἴτια ἦταν ἄλλα: Ἡ ἀντίθεση τῶν συντηρητικῶν κύκλων -παρόμοια φαινόμενα πρέπει νὰ παρατηρήθηκαν καὶ σ' ἄλλες πόλεις-, ὑποστηρικτῶν τῶν παιδαγωγικῶν μεθόδων καὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ παρελθόντος, πρὸς τὶς νέες ἰδέες ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ Γερμανία, ὅπου μετεκπαιδεύονταν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καθηγητὲς ποὺ ἤθελαν νὰ γίνουν παιδαγωγοί. Ἂν σ' ὅλους τοὺς χώρους ἡ πάλη τοῦ παλιοῦ μὲ τὸ νέο πάντοτε δημιουργεῖ ἀναστατώσεις κι ἀντιδράσεις, στὸ χῶρο τῆς παιδείας, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι συντηρητική, οἱ δυσκολίες γιὰ τὴν καθιέρωση τῶν νέων ἰδεῶν εἶναι μεγαλύτερες καὶ κάποτε γίνονται ἀνυπέρβλητες, ὅταν ἐμπλέκονται στὴ διαπάλη αὐτὴ ἰδεολογίες, ὅπως ἔγινε στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἐκείνη ἀκόμα τὴν ἐποχή, ὅπου κάθε νέα ἀντίληψη περὶ ἀγωγῆς συγχεόταν μὲ τὴν κομμουνιστικὴ ἰδεολογία, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ ἀγώνας νὰ προσλαμβάνει ἄλλες διαστάσεις.

Ἡ ἀντίδραση τῶν ἀντιφρονούντων στὰ ὅσα ἔγραψε ὁ Γ. Παλαιολόγος, ἦρθε ἄμεσα ἀπὸ τὸν *Κήρυκα* καὶ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*. Ἡ τελευταία μάλιστα, ἐπιμένοντας στὴν ἄποψη ὅτι εἶχαν γίνει «σκάνδαλα» κατὰ τὴν ἐκδρομή, καταφερόταν κατὰ τοῦ Παλαιολόγου γιὰ τοὺς βαρεῖς χαρακτηρισμούς του κατὰ τοῦ τύπου, μεταθέτοντας τὸ βάρος τῆς συζήτησης καὶ τῆς ἀντιδικίας ἀπὸ τὰ «σκάνδαλα», στὴ διαφωνία τοῦ τύπου γιὰ τὶς παιδαγωγικὲς θεωρίες του καὶ τὸ πρόγραμμα ποὺ ἐφάρμοσε στὸ *Διδασκαλεῖο*. Ἡ *Ἠχὼ* ὑποστήριζε ὅτι ὁ τύπος δὲν κατηγόρησε τὶς παιδαγωγικὲς ἀρχὲς ποὺ ἀπέδωσαν εὐχάριστα ἀποτελέσματα σὲ λαοὺς καὶ τόπους, *ὅπου τὸ πᾶν φέρει τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιστήμης, τῆς κοινωνικῆς καὶ κυρίως τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς* (ἐννοεῖ προφανῶς τὴ Γερμανία), *ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἀπολύτου τῆς ἐφαρμογῆς των ἐπὶ τῶν ἑλληνοπαίδων, τὴν ὁποίαν ἔκρινεν* (ὁ τύπος) *ἀδύνατον, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων στοιχειωδῶν ἐρεισμάτων αὐτῆς. Καὶ δὲν ἐπενέβη εἰ μὴ μόνον, ὅταν τὰ γεγονότα τοῦ ἐπέβαλλον τοῦτο καὶ ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ καταδικάσῃ καὶ νὰ*

πλήξῃ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐγενῆ διάθεσιν νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν καὶ τὸ κῦρος της, τὸ ὁποῖον ἐταλαντεύετο σοβαρῶς ἀπὸ τοὺς πειραματισμοὺς ὡρισμένων παιδαγωγῶν. Ὅλα αὐτὰ ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ «σκάνδαλα» -ποὺ δὲν ἔγιναν- ἀποτελοῦσαν προέκταση τῆς ἀντίθεσης τῶν παιδαγωγικῶν πειραματισμῶν ὁρισμένων καὶ ἐφευρέθηκαν γιὰ νὰ χτυπηθοῦν οἱ νέες ἰδέες τῆς παιδαγωγικῆς, ποὺ κατὰ τὴν ἐφημερίδα δὲ μποροῦσαν νὰ ἐφαρμοστοῦν στὴν Ἑλλάδα. Στὴν πραγματικότητα δὲν ἔφταιγαν οἱ ἰδέες ἀλλὰ ὁ τρόπος ἐφαρμογῆς τους. Στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε ὡς τὶς μέρες μας δυὸ σφάλματα ἔγιναν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ στὸ σχολεῖο τῶν νέων ἀρχῶν, τῶν βασισμένων στὰ πορίσματα ξένων ἐπιστημόνων (εἴτε *Νέο σχολεῖο*, λέγεται αὐτό, εἴτε *Σχολεῖο ἐργασίας* ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο: α) Ἐφαρμόσθηκαν τὰ ξένα παιδαγωγικὰ συστήματα, χωρὶς σοβαρὴ προσπάθεια προσαρμογῆς στὰ ἑλληνικὰ δεδομένα, ἢ β) Ἐφαρμόσθηκαν συστήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ξεπεραστεῖ στὶς χῶρες, ὅπου ἐφευρέθηκαν, ὕστερα ἀπὸ πειραματισμούς, ποὺ σπάνια γίνονται στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Χατζῆς δὲ βιάστηκε νὰ σχολιάσει τὸ ἄρθρο τοῦ Παλαιολόγου στὴν *Ἐλευθερία*. Παραχώρησε μάλιστα τὶς στῆλες τῆς ἐφημερίδας του στὸ διευθυντὴ τοῦ *Μονοταξίου*, ποὺ δημοσίευσε δυὸ ἄρθρα (18 καὶ 19-7-27) μὲ τὸν τίτλο *Αὐτονομία-αὐτενέργεια*, στὰ ὁποῖα ἐξέθετε, σὲ γενικὲς γραμμές, τὸ περιεχόμενο τῶν παιδαγωγικῶν συστημάτων ποὺ ἐφαρμόστηκαν καὶ στὸ *Μονοτάξιο Διδασκαλεῖο*, μὲ ἀνάλυση τῶν δυὸ ὅρων τοῦ τίτλου «αὐτονομία» καὶ «αὐτενέργεια» καὶ μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τῆς λειτουργίας τῶν *Μονοταξίων*, *ἕνεκεν τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἀποτόμως διακόπτεται ἡ ἐν αὐτοῖς βραχυχρόνιος μαθητικὴ ζωή, δὲν ἐπιτρέπει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν προγράμματος ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας.*

Ὁ Χατζῆς, ἐκφράζοντας τὴ λύπη του, γιατὶ μὲ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Παλαιολόγου ἀπὸ τὰ Γιάννινα, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ συνεχιστεῖ ἡ συζήτηση, στὴν πραγματικότητα στέκεται ἀντίθετος, (21-7-27) μὲ τὰ ὅσα γιὰ τὴν «αὐτονομία» καὶ τὴν «αὐτενέργεια» ἔγραψε ὁ Παλαιολόγος στὰ ἄρθρα του. *Τὶ ἐπέτυχον περισσότερον* -ἔγραφε- *αἱ νέαι ἰδέαι εἰς τὰ σχολεῖα σήμερον εἰς θετικὴν κοινωνικὴν ἀξίαν ἢ ἠθικὴν ἀνωτερότητα, μὲ τὰς «αὐτονομίας» καὶ τὰς «αὐτενεργείας» καὶ τὰς συνεκπαιδεύσεις; Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία. Αἱ θεωρίαι εἶναι πάντοτε ἔργον ἀργοσχολίας ματαίας. Διότι εἰς ἑκάστην θεωρίαν, τὴν ὁποίαν προβάλλει ἕνας γραμματισμένος ἄνθρωπος σήμερον -ὑπάρχει μία ἄλλη ἐντελῶς ἀντίθετος, προβαλλομένη ὑπὸ ἄλλου. Ἀτυχῶς τὸ πολὺ βιβλίον καὶ ἡ πολλὴ κομψολογία τῆς θεωρίας ἐθόλωσε σήμερον τὴν ἁπλότητα πολλῶν ζητημάτων, διαυγῶν εἰς τὸ φῶς τῆς ἁπλῆς αἰωνίας ἀληθείας των. Τοιοῦτον δὲ ζήτημα εἶναι καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀγωγὴ τῆς ἀθῴας, ὡραίας καὶ εὐπλαύστου ψυχῆς τοῦ ἀγνοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς ἁγνῆς κόρης, τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ διαφθείρῃ κανεὶς νο-*

μίζων ὅτι τὴν διδάσκει... Ὁ τρόπος γραφῆς τοῦ Χατζῆ δημιουργοῦσε βέβαια ἐντυπώσεις, ὅμως ἡ βάση τῶν συμπερασμάτων του ἦταν ἐσφαλμένες, γιατὶ ἀναφερόταν μόνο σὲ θεωρητικὰ κατασκευάσματα, παραβλέποντας καὶ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή τους στὶς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Γιὰ νὰ γελοιοποιήσει περισσότερο τὶς ἰδέες γιὰ «αὐτενέργεια» κ.λ.π., ἀμέσως μετὰ τὸ προηγούμενο σχόλιο δημοσίευσε ἕνα ἄλλο, στηρίζοντάς το σὲ εἴδηση ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ τιτλοφορώντας το: *Ἡ μαθητικὴ ...αὐτενέργεια: Οἱ γυμνασιόπαιδες* -ἔλεγε ἡ εἴδηση- *Π.Ζ., Θ.Π. καὶ Θ.Κ., πληροφορηθέντες ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεών των ἦταν δυσμενῆ, ἀνέμενον ἔξω τοῦ γυμνασίου τοὺς καθηγητάς, τοὺς ὁποίους ἐξερχομένους ἐχλεύασαν καὶ ἐξύβρισαν* (μεταπολεμικὰ τοὺς «γιαούρτωναν»). Καὶ τὸ σχόλιο τοῦ Χατζῆ: *Ἀντὶ νὰ χάνῃ κανεὶς τὸν καιρόν του εἰς ἄρθρα πολύστηλα διὰ τὴν μαθητικὴν καὶ σχολικὴν ἐν γένει προκοπὴν τῶν τελευταίων καιρῶν καὶ ἀντὶ νὰ συζητῇ ἀκαδημαϊκῶς τὰ καλὰ τῶν νέων σχολικῶν ἰδεῶν, αἱ εἰδήσεις αὐταὶ αἱ ἁπλαῖ ἀποτελοῦν ὁλόκληρα βουνὰ ἐπιγραμμάτων καὶ ἀποκρυσταλλωμένων συμπερασμάτων, διὰ νὰ ἴδῃ κανεὶς τὶ θὰ εἰπῇ πραγματικότης ἐφαρμογῆς ἰδεῶν στὴν ζωὴν καὶ στὸ σχολεῖον καὶ τὶ ἀκαδημαϊκὴ φιλολογία καὶ θεωρία διαφόρων ἀερολογιῶν, ὡραίων μὲν ὡς φραστικῶν σχημάτων καὶ σωρειτῶν συλλογισμῶν, ἀλλ' ἐπικινδύνων εἰς τὴν πραγματικότητα...* Ἔτσι, ὁ τόσο προοδευτικὸς σὲ ἄλλα Χατζῆς, μὲ τὴν ...«αὐτενέργεια» τῶν μαθητῶν τῆς Πρεβέζης, καταργοῦσε τὴν παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη σ' ὅλες τὶς μορφές της...

Ὅταν ἄρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν οἱ φῆμες καὶ νὰ δημοσιεύονται οἱ πρῶτες εἰδήσεις στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὰ «σκάνδαλα» τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* ὁ Πέτρος εἶχε ἐξοργιστεῖ. Πίστεψε σ' ὅσα ἄκουε καὶ διάβαζε κι ἦταν ἀγαναχτισμένος ἐναντίον τῶν σπουδαστῶν ποὺ συμπεριφέρθηκαν ξεδιάντροπα στοὺς συμπατριῶτες του κι ἔγιναν ἀφορμὴ διαταραχῆς τῶν συνειδήσεων, *πᾶνε νὰ καταστρέψουν τὰ ἤθη καὶ τὶς παραδόσεις τῶν χωριῶν μας* -σκέφτηκε- *κάποιος δάχτυλος τῶν κομμουνιστῶν θάναι στὴ μέση.* Ὅταν ἀνακοίνωσε τὶς σκέψεις του στὴ μεσημεριάτικη συγκέντρωση τῆς οἰκογένειας, μὲ ἔκπληξή του διαπίστωσε πὼς οἱ ἄλλοι δὲν συμμερίζονταν τὶς ἀπόψεις του. Μόνο ὁ Δημήτρης συμφώνησε, *δὲν φταῖνε ὅμως τὰ παιδιά,* πρόσθεσε, *τὸ σφάλμα εἶναι τῶν καθηγητῶν ποὺ τὰ συνόδευαν καὶ τοῦ διευθυντῆ τοῦ σχολείου, ἔπρεπε νὰ προσέχουν, ἡ κοινωνία τοῦ Τσεπελόβου εἶναι πολὺ συντηρητική, τὴν ξέρεις πατέρα, τὸ ἴδιο καὶ τοῦ χωριοῦ μας, δὲν ἀπέχουμε καὶ πολύ. Πρέπει νὰ τοὺς σφίξουν λίγο τὰ λουριά, τὸ παράκαναν... —Μὰ τὶ ἔκαναν Δημήτρη;* ρώτησε μὲ κάπως ἐπιθετικὸ τόνο ἡ Φιλίτσα. *Ἐπειδὴ χόρεψαν μοντέρνους χορούς καὶ τραγούδησαν καὶ κάποια εὐρωπαϊκὰ τραγούδια, κατάστρεψαν καὶ τὴνπαράδοση καὶ τὴν ἠθικὴ τοῦ Ζαγοριοῦ; Τέλειωσαν δάσκαλοι πιά, ἔγιναν ἄντρες, θὰ πᾶνε στὰ χωριὰ*

νὰ διδάξουν, πῶς τοὺς ρίχνουμε τέτοια μομφή; Τὶ θὰ λέγατε ἂν μᾶς βλέπατε ἐμᾶς στὴ Σμύρνη, στὶς ἐκδρομὲς τῶν σχολείων μας στὰ χωριὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἰωνίας -σταμάτησε γιὰ λίγο ἡ Φιλίτσα, ἕνας κόμπος τῆς ἔκλεισε τὴ φωνή, στὴν ἀνάμνηση τῆς χαμένης πατρίδας-, *τὶ θὰ λέγατε ἂν μᾶς βλέπατε, σὲ μικρότερη ἀκόμα ἡλικία, νὰ χορεύουμε, νὰ τραγουδᾶμε ἐρωτικὰ τραγούδια ξένα καὶ ἑλληνικά, τὶ τρέλλες, ἀλήθεια, δὲν κάναμε, κανένας δὲν μᾶς παρεξηγοῦσε καὶ καμιᾶς μικρῆς κοινωνίας δὲν χαλάσαμε τὰ ἤθη. Θὰ δεῖτε πὼς τὸ τέλος αὐτὰ «τὰ σκάνδαλα», ἔχουν κάποιο σκοπὸ ποὺ ἐφευρέθηκαν...* Ὁ Νίκος, ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὸ θάρρος τῆς γυναίκας του, πῆρε ἀμέσως τὸ μέρος της, *μὴν παραπιστεύετε τὶς ἐφημερίδες, πρόσθεσε, τὰ παραλένε, δὲν βλέπετε πὼς ὁ Χρηστοβασίλης, συντηρητικὸς ὡς τὸ κόκκαλο, δὲν ἔγραψε τίποτα;* Οἱ ἄλλοι δὲν ἀπάντησαν, ἦταν ὅμως φανερὸ πὼς τὰ λόγια τῆς Φιλίτσας τοὺς ἔκαναν ἐντύπωση, τοὺς ἔβαλαν σὲ σκέψεις.

Ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων δικαίωσε τὴ Φιλίτσα. Καθὼς περνοῦσαν οἱ μέρες, ἀποκαλύπτονταν πὼς τὰ «σκάνδαλα», πέραν ἀπὸ κάποιες ζωηρὲς ἐκδηλώσεις ὥριμων ἐφήβων ποὺ γίνονταν ἄντρες, δὲν εἶχαν τίποτα τὸ ἐπιλήψιμο. Καὶ στὸ μαγαζὶ ὁ Πέτρος, ὅπου συναναστρεφόταν πολὺ κόσμο, εἶχε διαπιστώσει μεταστροφὴ τῆς κοινῆς γνώμης. Πείστηκε ἐντελῶς ὅταν μιὰ μέρα μίλησε μὲ τὸν Τσεπελοβίτη σχολάρχη Ἀχιλλέα Βάντζιο, ποὺ τὸν διαβεβαίωσε πὼς δὲν εἶχε γίνει τίποτα τὸ κακό, *χόρεψαν καὶ τραγούδησαν τὰ παιδιὰ καὶ καλὰ ἔκαναν* τοῦ εἶπε ὁ Ἀχιλλέας, *ἐμεῖς οἱ παλιοὶ δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς καταλάβουμε, κάναμε χειρότερα στὴν ἡλικία μας.* Ὁ Βάντζιος ἦταν γιὰ τοὺς Γιαννιῶτες, μιὰ σεβαστὴ διδασκαλικὴ προσωπικότητα, παρὰ τὶς κάποιες ἀδυναμίες του. Ἡ μεγαλύτερη ἦταν τὸ καλὸ κρασί, τὸ κυνηγοῦσε ἐπίμονα γιὰ νὰ τὸ βρεῖ στὶς ταβέρνες τῆς πόλης, πάντοτε τὸ ἀπολάμβανε μὲ παρέα, ὅλοι ἐπιζητοῦσαν τὴ συντροφιά του, γιατὶ ἦταν ἀσυναγώνιστος στὴ διήγηση εὐτράπελων, ὅλοι κρέμονταν ἀπὸ τὸ στόμα του γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν. Γεμάτος γράμματα, μὲ μιὰ μνήμη καταπληκτική, ἦταν ἱκανὸς νὰ διδάξει, σχολάρχης αὐτός, ὄχι μόνο στὶς ἀνώτερες τάξεις τῶν γυμνασίων ἀλλὰ καὶ στὸ Πανεπιστήμιο, μὲ μεγάλη ἄνεση. Εἶχε κάνει χρόνια ἑλληνοδάσκαλος καὶ στὴν Ἰωνία, ἕνας λόγος νὰ γνωριστεῖ στενότερα μὲ τὸ Γιάγκο Κεϊβανίδη, νὰ μιλοῦν γιὰ τὰ παλιὰ καλὰ χρόνια τῆς Σμύρνης καὶ τῆς περιοχῆς της, γιὰ τὸν παράδεισο ποὺ μὲ τρόπο βίαιο ὑποχρεώθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν. Σὲ μιὰ τέτοια ἐπίσκεψη μίλησαν μὲ τὸν Πέτρο γιὰ τὰ *Μονοταξιακὰ* καὶ γιὰ τὸ κενὸ ποὺ εἶχε ἀφήσει στὸ σπίτι τοῦ τελευταίου ὁ θάνατος τῆς Χρυσάνθης. *—Ἐνδιαφέρεσαι γιὰ καινούρια ὑπηρέτρια;* τὸν ρώτησε ὁ Βάντζιος. *—Εἶναι νὰ τὸ ρωτᾶς; Μόνο δὲν ξέρω ποῦ θὰ τὴ βρῶ. Δὲν θέλω μιὰ τυπικὴ ὑπηρεσία γιὰ τὸ σπίτι μας, θέλω ἄνθρωπο σὰν τὴ Χρυσάνθη, νὰ γίνει μέλος τῆς οἰκογένειάς μου, δύσκολο νὰ τὸ πετύχω... —Θὰ σοῦ πῶ σὲ λίγερες μέρες,* εἶπε ὁ Βάντζιος, *ἔχω στὸ νοῦ μου κάτι... —Θὰ σὲ περιμένω,* ἀπάντησε ὁ Πέτρος.

Ὁ Καρβούνης δὲν εἶχε γυρίσει ἀκόμα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Γιάγκος, ποὺ περίμενε κάθε νέα μέρα ποὺ ξημέρωνε, μήνυμα ἀπὸ τὸ μουφτή, ἀδημονοῦσε. Ὁ Πέτρος προσπαθοῦσε νὰ καταλαγιάσει τὶς ἀνησυχίες του, δύσκολα τὸ κατάφερνε. —*Γιατὶ δὲν ἔρχεται;* ἀντέτεινε ὁ Γιάγκος. —*Ἐμεῖς θὰ κανονίσουμε ἀπὸ δῶ τὴ διεκπεραίωση τῶν ὑποθέσεών του; Γιατὶ εἶσαι τόσο ἀνυπόμονος;* ἀπαντοῦσε σὲ ἔντονο ὕφος ὁ Πέτρος. —*Φοβάμαι μήπως δὲν πάει καλὰ ἡ ὑπόθεση τῆς Θεώνης, ἔχω καὶ τὴ Φωτεινή, τὴν καθησυχάζω κάθε μέρα, καταλαβαίνω πὼς δὲ βρίσκει πειστικὰ τὰ ἐπιχειρήματά μου.* —*Δὲν εἶστε καλὰ καὶ οἱ δυό σας,* παρατηροῦσε ὁ Πέτρος. *Πάτε νὰ βγάλετε συμπεράσματα χωρὶς νὰ στηρίζεστε πουθενά. Ἄργησε νὰ γυρίσει ὁ Καρβούνης; Ἄρα δὲν ἔκανε τίποτα γιὰ τὴ Θεώνη, χάθηκαν οἱ ἐλπίδες μας. Καὶ δὲν στεφτήκατε ποτὲ μήπως συμβαίνει τὸ ἀντίστροφο; Μήπως δηλαδὴ αὐτὴ ἡ ἀργοπορία εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τῆς Θεώνης;* —*Ὅ,τι καὶ νὰ πεῖς δίκιο ἔχεις,* ἔλεγε ὁ Γιάγκος. *Εἶναι ἡ ὑπερένταση καὶ ἡ λαχτάρα νὰ μάθουμε κάτι γιὰ τὴν κόρη μας, ποὺ δημιουργεῖ ὅλα τὰ προβλήματα. Πρέπει νὰ κάνουμε ὑπομονή,* συμπέρανε.

Ναί, ἡ ἀργοπορία τοῦ Καρβούνη αὐτὴ τὴ φορὰ εἶχε ἀφορμὴ τὴν ἀναζήτηση τῆς Θεώνης κι ἦταν γιὰ τὸ καλό της. Ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του. Πρὶν κὰν ὁ Καρβούνης φτάσει στὴν Πόλη, ὁ Ἐσσὰτ ἀποκαταστημένος στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ του, ἐλεύθερος ἀπὸ περιορισμούς, ἔχοντας τὴν ἐκτίμηση τῆς ἡγεσίας τοῦ στρατοῦ, τῆς μόνης δύναμης ποὺ ἀποφάσιζε τότε γιὰ τὶς τύχες τῆς Τουρκίας (καὶ σήμερα τὸ ἴδιο γίνεται, οἱ στρατιωτικοὶ κυβερνοῦν ἀπὸ τὰ παρασκήνια, πάντοτε κάτω ἀπὸ τὸ ἄγρυπνο βλέμμα τοῦ Κεμάλ, δικτάτορας ἦταν), χωρὶς τοὺς χαφιέδες πίσω του, ἄρχισε τὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς Θεώνης μὲ φίλους του ἀξιωματικούς, τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀστυνομίας, τελικὰ πέτυχε νὰ τὴν ἐντοπίσει. Πληροφορήθηκε πολλὰ γιὰ τὴν τύχη της, ἀπὸ τὴ μέρα τῆς ἀπαγωγῆς της ἀπὸ τὴ Σμύρνη, δὲν τὸν ἐνδιέφεραν τώρα αὐτά, μόνο ποῦ ἀκριβῶς βρισκόταν ἤθελε νὰ μάθει. Τὴν εἶχαν τραβήξει πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα, στὰ βάθη τῆς Τουρκιᾶς, νὰ χαθοῦν τὰ ἴχνη της, νὰ μὴν τὴν ἀνακαλύψει ποτὲ ἄνθρωπος. Τὴν περιμάζεψε κάποιος καλὸς Τοῦρκος, καὶ τὴν πῆρε σπίτι του, δίνοντας ἀνταλλάγματα καὶ ὑποσχέσεις γιὰ ἀλλαξοπιστία της. Σ' ἕνα χωριὸ ἔξω ἀπὸ τὸ Ἐρζερούμ ἔμενε ὁ Τοῦρκος, τὴ φρόντισε μὲ στοργή, τὴν εἶχε σὰν κόρη του κι οὔτε τὴν πίεσε ν' ἀπαρνηθεῖ τὸ θεό της. Θὰ συμπεριφερόταν ὅμως σὰ νὰ ἦταν μουσουλμάνα, δὲν ἤθελε νάχει προβλήματα μὲ τὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ του, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν ἀστυνομία, ἔνοιωθε κι ὁ ἴδιος καὶ ἡ Θεώνη πὼς παρακολουθοῦσαν τὴ συμπεριφορά της, ἕτοιμοι νὰ τὴν ἁρπάξουν πάλι γιὰ νέα μαρτύρια. Ὅταν ἐντοπίστηκε ἡ Θεώνη, ὁ Ἐσσὰτ ζήτησε ἀπὸ τοὺς φίλους του νὰ ἐξετάσουν τὶ ἐνέργειες ἔπρεπε νὰ κάνουν γιὰ νὰ τὴν πάρουν καί, σὲ πρώτη φάση, νὰ τὴ φέρουν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὅλα αὐτὰ παρουσίαζαν δυσκολίες, τὶς ἤξερε καὶ ὁ

Ἐσσὰτ καὶ οἱ ἄνθρωποί του, ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν μὲ περίσκεψη, ἀλλοιῶς θὰ τοὺς ὑποψιάζονταν καὶ θὰ τοὺς κατηγοροῦσαν γιὰ πολλά. Τὸ πρῶτο ἦταν ἡ ἐξεύρεση χρημάτων, θὰ τὰ ἔδιναν στὴν οἰκογένεια, στὶς ἀρχὲς ποὺ τὴν ἐπιτηροῦσαν, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ πρόβλημα, ὅταν θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὸ χωριό. Θὰ τὴ ζητοῦσαν ὡς ὑπηρέτρια στὸ σπίτι κάποιου ἰσχυροῦ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔτσι θὰ διασκεδάζονταν οἱ ὑποψίες. Ὕστερα τὰ πράγματα θὰ γίνονταν εὐκολότερα. Ἡ πρώτη φροντίδα τώρα ἦταν ἡ ἐξεύρεση τῶν χρημάτων.

Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἔφτασε κι ὁ Καρβούνης στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὅταν συναντήθηκε μὲ τὸν Ἐσσὰτ κι ἄκουσε σὲ ποιὸ σημεῖο εἶχε προχωρήσει τὸ σχέδιο γιὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ ἀπελευθέρωση τῆς Θεώνης, δὲν κρατήθηκε, ἅρπαξε τὸ χέρι τοῦ Ἐσσὰτ καὶ τὸ φίλησε. *—Τί κάνεις ἐκεῖ*, διαμαρτυρήθηκε ὁ Ἐσσάτ, *ἐμεῖς ἀγωνιζόμαστε νὰ ἐξαφανίσουμε τέτοιες δουλοπρεπεῖς συμπεριφορὲς καὶ σεῖς οἱ Ρωμιοὶ ἀκόμα τὶς διατηρεῖτε; Εἶσαι φίλος, κατάλαβα πὼς ἀγωνίζομαι γιὰ μιὰ δίκαια ὑπόθεση, μοῦ φτάνει ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἐκτίμηση ποὺ ξεχωρίζω στὰ μάτια σου, δὲν θέλω τίποτ' ἄλλο. Ἤ, μᾶλλον, γιὰ νάμαι εἰλικρινής, θέλω. Ὅπως ἄκουσες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ κοριτσιοῦ χρειάζονται χρήματα, οὔτε ἐγώ, οὔτε οἱ συνεργάτες μου, αὐτὴ τὴν ἐποχή, ἔχουμε περισσευούμενα. Τὰ δικά μου τὰ κτήματα, βρίσκονται στὰ Γιάννινα, δὲν ξέρω πότε θὰ τὰ πάρω καὶ πῶς θὰ τὰ ἐκμεταλλευτῶ. Ἡ σύνταξή μου, μόλις φτάνει γιὰ τὴ συντήρηση τῆς οἰκογένειας καὶ μιὰ εὐπρεπὴ παρουσία. Πρέπει νὰ φροντίσεις νὰ τὰ βρεῖς ἐσύ... —Ἐγὼ πασά μου* -ἅρπαξε τὸ λόγο ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Ἐσσὰτ ὁ Καρβούνης- *αὔριο κι ὅλας θὰ συγκεντρώσω τὸ ποσὸ ποὺ χρειάζεστε ἀπὸ φίλους μου ἐδῶ, θὰ δανειστῶ, εἶμαι σίγουρος πὼς δὲ θ' ἀρνηθοῦν νὰ μοῦ δώσουν, εἶμαι ἀξιόπιστος, ξέρουν πὼς δὲ θὰ τὰ χάσουν. Ἂν δεν φτάσουν αὐτά, θὰ σᾶς στείλω κι ἄλλα χρήματα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, οἱ οἰκογένειες ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ κορίτσι, εἶναι διατεθειμένες νὰ δώσουν καὶ τὴν τελευταία τους δραχμὴ γιὰ νὰ τὴ σώσουν... —Ὅταν θάχω τὰ χρήματα, ἡ λύση τοῦ προβλήματος ἐπιταχύνεται*, εἶπε ὁ Ἐσσάτ. Σώπασε λίγο κι ὕστερα συγκινημένος κι αὐτὸς παρατήρησε: *—Θάθελα νὰ βρισκόμουν στὰ Γιάννινα, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πατέρας τῆς κόρης θὰ τὴν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά του. Νοιώθω ἀπὸ τώρα μεγάλη ἱκανοποίηση γιατὶ βοηθῶ νὰ βρεῖ μιὰ γιαννιώτικη οἰκογένεια τὸ παιδί της. Τὰ Γιάννινα ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μέσα μου, σπαρταροῦν ζωντανὰ στὴν καρδιά μου, εἶναι ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα μου, ἡ νοσταλγία μὲ κατατρώει, θέλω νὰ βρεθῶ πάλι ἐκεῖ, νὰ προσκυνήσω τοὺς τάφους τῶν προγόνων μου, ἀγωνίζομαι νὰ τοὺς πείσω νὰ μοῦ δώσουν ἄδεια, δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπουν ἀκόμα... —Θάταν εὐλογία θεοῦ, νὰ συμπέσει ὁ ἐρχομός σας στὰ Γιάννινα, μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ κοριτσιοῦ..*, εἶπε ὁ Καρβούνης, *καὶ πιὸ καλὰ ἀκόμα ἂν ἐσεῖς τὴ φέρνατε στὰ Γιάννινα...* Ὁ Ἐσσὰτ χαμογέλασε. *—Μακρυὰ πάει ὁ νοῦς σου Καρβούνη... ἀλλὰ πάλι, τὶ νὰ πῶ; ὁ Ἀλλὰχ εἶναι μεγάλος...*

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Καρβούνης ἀλώνισε τὴν Πόλη γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὰ χρήματα. Τὸ κατόρθωσε. Τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη οἱ ὁμογενεῖς, ὁμογενὴς κι αὐτὸς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἦταν, τὸν δάνεισαν, ἤξεραν πὼς δὲ θὰ ἔχαναν τὰ χρήματά τους. Τὴν τρίτη μέρα ἐπισκέφτηκε πάλι τὸν Ἐσσὰτ καὶ τοῦ τὰ ἔδωσε, δυὸ χιλιάδες χρυσὲς λίρες. —*Δαιμόνιος ρωμιὸς εἶσαι*, παρατήρησε ὁ Ἐσσὰτ *πότε μπόρεσες καὶ τὰ μάζεψες, πολλὰ εἶναι, δὲ θὰ χρειαστοῦν ὅλα... —Ξόδεψέ τα, πασιά μου, μὴν τὰ λυπάσαι, τὶ ἀξία ἔχουν μπρὸς στὴν εὐτυχία ποὺ θὰ χαρίσουν σὲ μιὰ οἰκογένεια;.. —Σὰ νάχεις δίκιο*, εἶπε ὁ Ἐσσὰτ καὶ χαμογέλασε. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Καρβούνης ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη γιὰ τὰ Γιάννινα. Τούτη τὴ φορὰ ἦταν σίγουρος ὅτι ἡ Θεώνη, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θάβρισκε τοὺς δικούς της.

Τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς *τοῦ Γενεθλίου τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου*, ὁ Καρβούνης βρισκόταν στὰ Γιάννινα. Τὸ ἴδιο βράδι ὁ μουφτὴς εἰδοποίησε τὸν Πέτρο νὰ πάνε σπίτι του μαζὶ μὲ τὸ Γιάγκο, ἔστειλε τὴν μικρὴ κόρη του στὴν Καραβατιά, στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου. Ὁ ἴδιος ἔλειπε στὸ μαγαζί, τὸ κορίτσι ἄφησε τὸ μήνυμα στὴ Λευκή, *καὶ μοῦ εἶπε ὁ πατέρας*, πρόσθεσε, *πὼς τὰ νέα εἶναι καλά*. Ἡ Λευκὴ προσπάθησε νὰ μάθει περισσότερα, κατάλαβε πὼς τὰ καλὰ νέα ἦταν γιὰ τὴ Θεώνη, ἡ μικρὴ ὅμως δὲν ἤξερε. Τὸ βράδι ποὺ συγκεντρώθηκαν ὅλοι κι ἄκουσαν γιὰ τὸ μήνυμα τοῦ μουφτῆ, σὰν ἀπὸ διαίσθηση κατάλαβαν πὼς ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Θεώνης εἶχε ἀρχίσει. Ἡ Φιλίτσα δὲν συγκρατιόταν. —*Θὰ τρέξω στὴ μάνα μου*, εἶπε, *νὰ τῆς δώσω λίγη χαρά, ἡ Θεώνη ἔρχεται. —Δὲ θὰ πᾶς πουθενά*, τῆς εἶπε αὐστηρὰ ὁ Πέτρος, *τὸ μόνο ποὺ θὰ πετύχεις, θάναι νὰ μείνει ἡ μητέρα σου ἄγρυπνη ὅλη τὴ νύχτα. Θὰ πᾶς νὰ τῆς μιλήσεις καὶ τὶ θὰ τῆς πεῖς; Πὼς ὁ Καρβούνης ἔφερε καλὰ νέα; Τὰ ξέρουμε αὐτὰ τὰ νέα γιὰ νὰ ποῦμε κάτι ποὺ νὰ πείθει καὶ τὴ μητέρα σου; Πρέπει νὰ μάθουμε ὁ πατέρας σου κι ἐγὼ πρῶτα, νὰ βεβαιωθοῦμε γιαυτὰ ποὺ μᾶς μήνυσαν, ἔχεις καιρὸ ὕστερα νὰ δεῖς ὅσο θέλεις τὴ μητέρα σου καὶ νὰ γιορτάσεις μαζί της...* Συμφώνησαν καὶ οἱ ἄλλοι σ' αὐτό, πρῶτος ὁ Νίκος ποὺ ἔβλεπε τὴ Φιλίτσα νὰ βρίσκεται σὲ ὑπερδιέγερση ἀναμονῆς εὐχάριστων ἐξελίξεων καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὴν προσγειώσει.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Πέτρος πέρασε ἀπὸ τὸ μαγαζί, ἀφοῦ πρῶτα ἔστειλε ὅλους τοὺς ἄλλους στὶς ἐκκλησίες ν' ἀνάψουν λαμπάδες καὶ νὰ προσευχηθοῦν, ἔπιασε τὸ Γιάγκο ἀπὸ τὸ χέρι, *δῶσε ἐντολές*, τοῦ εἶπε, *ἐμεῖς πρέπει νὰ φύγουμε. —Νὰ πᾶμε ποῦ;* ἀπόρεσε ὁ Γιάγκος. —*Στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, γύρισε ὁ Καρβούνης, ἀπ' ὅσα μοῦ μήνυσαν κάτι καλὸ μᾶς περιμένει, νὰ εἶσαι συγκρατημένος. —Λές..*, ψιθύρισε ὁ Γιάγκος, δὲ μπόρεσε νὰ ὁλοκληρώσει τὴν πρότασή του ἀπὸ τὴ συγκίνηση. —*Λέω, καὶ θὰ μᾶς τὰ πεῖ καλλίτερα ὁ Καρβούνης, πάμε τώρα.*

Μόλις μπῆκαν στὸ γραφεῖο τοῦ μουφτῆ, κατάλαβαν, ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατοῦσε, ὅτι αὐτὴ τὴ φορὰ δὲ θάκουγαν εὐχολόγια καὶ

ὑποσχέσεις, ἀλλὰ γεγονότα ποὺ θὰ ἔπειθαν γιὰ ἕνα εὐτυχὲς τέλος. Ἄκουσαν μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα τὴ διήγηση τοῦ Καρβούνη, δὲν τὸν διέκοψαν κι ὅταν τέλειωσε, ἔμειναν πάλι ἄφωνοι, δὲν ἔρχονταν ἐρωτήσεις στὰ χείλη τους. —*Μὰ τί πάθατε*, ρώτησε ἀπορημένος ὁ μουφτής, *τόσα πολλὰ μᾶς ἔφερε ὁ κὺρ Θεοχάρης ἀπὸ τὴν Πόλη, τίποτα δὲν ἔχετε νὰ πεῖτε;.. —Τί νὰ ποῦμε, σοφολογιότατε*, μίλησε σιγανὰ ὁ Πέτρος, *ἡ καρδιά μας, ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἔκλεισε τὸ στόμα μας, ἔκοψε τὴ λαλιά μας, δὲ βρίσκομε λόγια γιὰ εὐχαριστίες, οὔτε γιὰ τὸν κ. Καρβούνη, οὔτε γιὰ τὸν Ἐσσάτ, οὔτε καὶ γιὰ σᾶς. Μόνο ὁ θεὸς μπορεῖ ν' ἀνταποδώσει τὸ καλὸ ποὺ μᾶς προσφέρατε...* Ὁ Γιάγκος ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει ἄφωνος, ὅταν σηκώθηκε γιὰ νὰ φύγουν, ἔτρεξε κι ἀγκάλιασε τὸν Καρβούνη, φίλησε τὸ χέρι τοῦ μουφτῆ, *θὰ ξαναδῶ τὴν κόρη μου..*, ψέλλισε μόνο. —*Τώρα νὰ εἶσαι σίγουρος πὼς θὰ τὴν ξαναδεῖς* τὸν βεβαίωσε ὁ Καρβούνης.

Ὅταν βγῆκαν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, *πάρε ἕνα ἁμάξι καὶ τρέχα στὸ σπίτι σου νὰ κατεβάσεις τὴ Φωτεινὴ στὸ δικό μου, θάναι καλλίτερα νὰ μοιραστεῖ μ' ἄλλους τὴ μεγάλη χαρά, ἂν εἶναι μόνη της μπορεῖ νὰ τὴ σκοτώσει στὴν ψυχολογικὴ κατάσταση ποὺ βρίσκεται...* Στὸ μεταξὺ ὁ Πέτρος γυρνώντας στὸ σπίτι του, *ἀνοῖξτε τὶς πόρτες*, εἶπε, *γιορτάζουμε σήμερα, λαμπρὴ μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ, ὁ ἁη-Γιάννης ἔκανε τὸ θαῦμα του, ἡ Θεώνη σώθηκε, δὲ θ' ἀργήσει νὰ βρίσκεται κοντά μας... —Ἡ μάνα μου*, φώναξε φοβισμένη ἡ Φιλίτσα, *πρέπει νὰ τρέξω κοντά της, δὲν ξέρω πῶς θ' ἀντιδράσει στὴ μεγάλη χαρά, κινδυνεύει, θὰ πάω κοντά της πατέρα... —Δὲν εἶναι ἀνάγκη*, εἶπε ὁ Πέτρος, *ἡ Φωτεινὴ ἔρχεται ἐδῶ, ἔστειλα τὸν πατέρα σου νὰ τὴ φέρει κοντά μας, ὅλοι μαζί, μιὰ οἰκογένεια εἴμαστε, θὰ κοινωνήσουμε ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ μᾶς στέλνει ὁ θεός... —Κι ὁ ἁη-Γιάννης*, πρόσθεσε ἡ Λευκή, *μὴν τὸ ξεχνάτε, θὰ παραγγείλω αὔριο στὴν Εἰρήνη, τὴ φίλη μου ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο, νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὸν ἡγούμενο τοῦ ἁη-Γιάννη τοῦ Ρογκοβοῦ, νὰ κάνει ἕνα σαρανταλείτουργο... —Κι ἕνα δεύτερο στὴν Παναγία τὴν Ἀρχιμανδριώτισσα*, πρόσθεσε ὁ ἄντρας της, *πάντοτε παραστέκεται στὶς δοκιμασίες μας...*

Ὁ Πέτρος διηγήθηκε σὲ λίγο, μὲ κάθε λεπτομέρεια, ὅσα ἄκουσαν, αὐτὸς κι ὁ Γιάγκος, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Καρβούνη. Ὅ,τι ἔγινε στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, ἐπαναλήφθηκε κι ἐδῶ. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσει ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Τὰ μάτια ὅταν σταματοῦσαν νὰ δακρύζουν ἔλαμπαν ἀπὸ εὐτυχία, ἦταν τώρα ὅλοι σίγουροι πὼς ἡ Θεώνη εἶχε σωθεῖ. Τὸ μεσημέρι ὁ Πέτρος δὲν ἄφησε τὸ Γιάγκο καὶ τὴ Φωτεινὴ νὰ φύγουν. Πίστευε πὼς ἡ γυναίκα χρειαζόταν χρόνο γιὰ νὰ προσαρμοστεῖ ψυχολογικὰ μὲ τὶς νέες συνθῆκες ποὺ δημιουργήθηκαν. Φοβόταν ὑποτροπὴ τῆς ἀρρώστειας της. Τέτοιες καταστάσεις δὲ δημιουργοῦν μόνο οἱ μεγάλες λύπες, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλες χαρές. Τὴν ἔβλεπε εὐτυχισμένη, ἀλλὰ καὶ σιωπηλή, δὲν παρατηροῦσε καμιὰ ἐξωστρέφεια στὶς ἐκδηλώσεις της κι αὐτὸ τὸν φόβιζε. Ἡ κα-

τάσταση καλλιτέρεψε κάπως κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γεύματος. Τραπέζι ἀναστάσιμο ἦταν αὐτό, ὄχι συνηθισμένο, μὲ χαρὰ εἶδε ὁ Πέτρος τὴ Φωτεινὴ νὰ σηκώνει τὸ ποτήρι της γιὰ νὰ εὐχηθεῖ τὴ γρήγορη ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης. —*Βόηθα την, θεέ μου, νὰ προσαρμοστεῖ*, παρακάλεσε ὁ Πέτρος, *ὄχι ἄλλη δοκιμασία, τώρα ποὺ ἄρχισε νὰ γεύεται τὴν εὐτυχία...*

Διαμαρτύρεται καὶ ἐξανίσταται ὁλόκληρος ἡ πόλις (ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος*, 24-6-27) *διὰ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουν μερικοὶ κεντρικώτατοι δρόμοι -καὶ αὐταὶ αἱ κεντρικαὶ πλατεῖαι- κατὰ τὰς ὥρας μάλιστα τοῦ περιπάτου, μὲ τὰ στίφη παντοειδῶν μπεμπέδων, χαμινίων, μαθηταρίων καὶ πάσης τάξεως βυζιανάρηκων καὶ μυξιάρηκων ποδηλατοδρομούντων ἐκεῖ, παρὰ τὰ πόδια τῶν διαβατῶν καὶ περιπατητῶν, ὡσανεὶ αἱ πλατεῖαι καὶ οἱ δρόμοι νὰ εἶναι πεδίον ἀσκήσεων ποδηλάτου διὰ νὰ γουστάρῃ ὁ οἱοσδήποτε μάγκας ἐνοχλῶν τὸν κόσμον.* Ὑπερβολικὸς ἦταν ὁ Χατζῆς. Γιὰ τὰ ποδήλατα, βέβαια, εἶχε δίκιο, ἀλλὰ γιὰ τὰ παιδιά; Μποροῦσε ἡ ἀστυνομία, τὴν ὁποία κατηγοροῦσε γιὰ ἀδράνεια, ν' ἀπαγορεύσει τὴ χρήση τῶν δρόμων καὶ τῶν πλατειῶν ἀπὸ τὰ παιδιά;- Θερμὸ εὐχαριστήριο ἀπηύθυνε ὁ διευθυντὴς τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* Γ. Παλαιολόγος πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν Μονοδενδρίου, Καπεσόβου, Μπάγιας καὶ Τσεπελόβου, γιὰ τὴ θερμὴ φιλοξενία ποὺ ἐπιφύλαξαν οἱ κάτοικοι στοὺς σπουδαστὲς καὶ τὸ διδακτικὸ προσωπικό. Ὁ ἀγώνας ὅμως τοῦ τύπου γιὰ τὰ «σκάνδαλα» συνεχιζόταν.- Σφοδρὴ ἀντιδικία ξέσπασε στὶς ἐφημερίδες μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ διευθυντῆ τῆς *Ἐμπορικῆς σχολῆς* πρὸς τὶς ἐφημερίδες, μὲ τὴν ὁποία γινόταν σύσταση στοὺς γονεῖς νὰ στείλουν τὰ παιδιά τους γιὰ φοίτηση στὴ σχολή του, τὸ οἰκονομικὸ μέλλον τῆς Ἠπείρου στὸ ἐμπόριο στηριζόταν κι ὄχι στὴ γεωργία, ἔλεγε. Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ γεωπόνος Νικ. Π. Ζυγούρης, μὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του (*Ἤπειρος*, 29-6-27 καὶ τίτλο *Ἐμπορικὴ καὶ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις*) ἀντέκρουε τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Μολυβάδα, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θεωροῦσε τὴ γεωργικὴ ἐκπαίδευση ὡς περιττή, καὶ ὑποστήριζε ὅτι *ὄχι μόνον πρέπει ν' ἀποφεύγηται κάθε ἐνέργεια συντελοῦσα εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀγροτῶν ἐκ τῶν χωρίων των, ἀλλὰ πρέπει νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ κράτους, τῶν διανοουμένων ἐν γένει καὶ παντὸς ἀστοῦ, ὅπως καταστῶσι γνωστοὶ οἱ ἐκ τῆς ἀστυφιλίας τῆς ἀποδημίας κίνδυνοι, ἐνισχυθῇ δὲ ἡ παραγωγὴ τοῦ τόπου διὰ καταλλήλου προπαγάνδας καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν ἀγροτοπαίδων, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων ὅρων διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῶν παραγωγικῶν ἔργων εἰς τὴν ὕπαιθρον. Διότι οὔτε ἐμπόριον, οὔτε βιομηχανία δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἕνα τόπον ἄνευ προϊόντων καὶ πρώτων ὑλῶν, οὔτε δὲ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων δύνανται νὰ ζήσωσιν καὶ κινηθῶσι, ἄνευ τῆς οἰκονομικῆς εὐεξίας τῶν ἀγροτῶν.* Σοφὲς ἀπόψεις! Περιέχουν μεγάλο ἐνδιαφέρον αὐτὲς οἱ ἀντιδικίες ἀνάμεσα στοὺς ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς, πάσχιζαν, ὁ καθένας ἀπὸ τὴν πλευρά του, νὰ βρεῖ ποιὸ ἦταν τὸ καλλίτερο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἠπείρου. Μόνο ποὺ οἱ ἀπόψεις αὐτὲς ἔμειναν *ὡς ἐλεύθερες γνῶμες*, χωρὶς κανένας, προπαντὸς τὸ κράτος, νὰ προχωρήσει στὴν ἐξαγωγὴ τῆς ἀλήθειας, ἀπὸ τὴ σύνθεσή τους, καὶ στὴν ἐφαρμογή τους. Ὁ Μολυβάδας ἔδωσε ἀπάντηση στοὺς Ν. Ζυγούρη καὶ Γ. Χατζῆ (συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ τελευταίου) στις 17-7-27 (*Ἤπειρος*).- *Εὐτυχεῖς γάμοι: Ἐν εὐρυτάτῳ κύκλῳ συγγενῶν καὶ φίλων, ἐτελέσθησαν ἐν Κράψῃ οἱ γάμοι τοῦ διακεκριμένου δικηγόρου κ. Κωνσταντίνου Σιαφάκα, μετὰ τῆς ἁβρᾶς καὶ καλλιμόρφου δεσποινίδος Αἰκατερίνης Γεροντάκη. Τοὺς*

νυμφικοὺς στεφάνους ἀντήλλαξεν ὁ κ. Γ. Κωνσταντινίδης.- Οἱ ληστὲς Φορφόλιας ἢ Λεβέντης καὶ Χρ. Τυροδῆμος -εἶχαν κάνει τὴν ἐμφάνισή τους, στὰ τέλη Ἰουνίου, στὴν περιφέρεια Μετσόβου- ἐπικηρύχτηκαν, ὁ πρῶτος μὲ 75.000 καὶ ὁ δεύτερος μὲ 43.000 δρχ.- Στὴν *Ἤπειρο* δημοσιευόταν (σὲ δυὸ συνέχειες, 7 καὶ 8-7-27) κριτικὴ γιὰ τη διάλεξη ποὺ ἔδωσε στὸ Παρίσι *ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ὡραίων Τεχνῶν* (ἔτσι ὀνόμαζαν τότε τὴ *Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν)* ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος Ἠπειρώτης φιλόλογος Ν.Γ.Δόσιος, μὲ θέμα: *Ἡ καταστροφὴ 70 Ἠπειρωτικῶν πόλεων.- Νέος ἐπιστήμων: Τελειοποιήσας εἰς Παρισίους τὰς εὐδοκίμως διανυθείσας σπουδάς του εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἐπανῆλθεν ἤδη ἐνταῦθα ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, πλήρης τῶν δικαιοτέρων ἐλπίδων διὰ πᾶσαν εὐδοκίμησιν, ἀξίαν καὶ τῶν σπουδῶν του καὶ τῶν ἄλλων προσόντων του, ὁ συμπαθὴς νέος δικηγόρος κ. Στέφανος Κατσαδήμας, υἱὸς τοῦ γνωστοτάτου ἐγκρίτου δικηγόρου τῆς πόλεώς μας κ. Κ. Κατσαδήμα.*- Νεκρολογίες: *Φυσιογνωμία γνωστοτάτη τῆς πόλεώς μας... ἐξέλιπε ὁ Σπυρίδων Σπέγγος, κηδευθεὶς προχθὲς* (16-7-27) *ἐν πάσῃ χριστιανικῇ σεμνοπρεπείᾳ καὶ συνοδευθεὶς μέχρι τῆς τελευταίας κατοικίας του ὑπὸ τῆς κοινωνίας τῆς πόλεώς μας, μεθ' ἧς πολλαπλῶς συνεδέετο. Ὁ μεταστὰς συνετέλεσε συνεχῶς δημογέρων ἄλλοτε καὶ συμμετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὴν κοινοτικὴν δρᾶσιν τῆς πόλεως...- ...Ἀπεβίωσεν ἐν Μονοδενδρίῳ Ζαγορίου ἡ Ἀλεξάνδρα Σεμιτέλου, σύζυγος τοῦ ἀνεξαντλήτου εἰς ἐθνικὴν καὶ κοινοτικὴν δρᾶσιν κ. Ἰ. Σεμιτέλου καὶ προσφιλὴς ἀδελφὴ τοῦ τέως ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς τραπέζης Ἀθηνῶν κ. Ἀλ. Πρίγκου* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 20-7-27).- Στὶς 3 Ἰουλίου διοργανώθηκαν ἀπὸ τὸν Γυμναστικὸ σύλλογο *Ὁ Πύρρος* πανηπειρωτικοὶ τελικοὶ ἀγῶνες στὸ γυμναστήριο τῆς πόλης, σημείωσαν μεγάλη ἐπιτυχία. Γράφοντας ἡ *Ἐλευθερία* γιαυτοὺς (7-7-27) σημείωνε τὰ ἑξῆς ποὺ ἴσχυαν καὶ τότε καὶ θὰ ἰσχύουν πάντοτε: *Αἱ περισσότεραι ἐργασίαι καὶ τὰ περισσότερα πράγματα ἐδῶ εἰς τὴν πόλιν μας γίνονται περισσότερον μὲ τὴν ψυχὴν* ἐ κείνων οἱ ὁποῖοι καταγίνονται εἰς αὐτά, παρὰ μὲ τὰ γλίσχρα μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτουν. (Τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ *Πύρρου*, διοργανωτῆ τῶν ἀγώνων, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τούς: Σωτ. Γκιζᾶ, Γεώργ. Βαβαρέτο, Ἐπ. Πουλῆ, Δημ. Χαμπίμπη καὶ Λέοντα Οἰκονόμου).- *Ἡ διατροφὴ μεταξοσκώληκος ἐν τῇ Ἀγροτικῇ σχολῇ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Λαγίδου.*- Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ἰουλίου παρεπιδημοῦσε στὰ Γιάννινα ὁ ὑποστράτηγος Κίτσος Μαλάμος. *Τὸ ὄνομα καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατιώτου εἶναι πασίγνωστα εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἀνεμίχθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου.*- *Τὸ λαθρεμπόριον ὀργιάζει κυριολεκτικῶς καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν.*- Ὁ Χρηστοβασίλης ἐξέφραζε τὴν ἀπορία του (21-7-27), γιατὶ οἱ Ἑβραῖοι τῶν Γιαννί-

Ὁ δικηγόρος Στέφανος Κατσαδήμας, ὅταν ἄρχιζε τὴ σταδιοδρομία του.

νων κρατοῦν κλειστὰ τὰ καταστήματά τους τὰ Σάββατα, τὴ στιγμὴ ποὺ *οἱ ἑβραϊκώτεροι, οἱ ἐμπορικώτεροι, οἱ ἐπιχειρηματικώτεροι Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης μετέθεσαν τὸ ἱερὸν Σάββατόν των εἰς τὴν ἱερὰν Κυριακὴν τῶν χριστιανῶν καὶ ἰδοὺ καθ' ὅλα τὰ Σάββατα τοῦ ἔτους τὰ ἑβραϊκὰ καταστήματα τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἀνοικτά. Μήπως νομίζουν οἱ Γιαννιῶτες Ἑβραῖοι ὅτι εἶναι μωϋσικώτεροι τῶν Θεσσαλονικέων ὁμοφύλων τους; Δὲν τὸ πιστεύομεν.* Τὴν ἄλλη χρονιά, τὸ 1928, ἐποχὴ τῆς καθόδου μου στὰ Γιάννινα, ἔβλεπα δειλὰ-δειλὰ μερικὰ ἑβραϊκὰ καταστήματα ν' ἀνοίγουν τὸ Σάββατο.- Σάλος δημιουργήθηκε στὸ γιαννιώτικο τύπο ἀπὸ τὴν εἴδηση πὼς κάποιος χωροφύλακας, συνοδεύοντας γυναίκα Κατσανοχωρίτισσα, τὴ βίασε (καταγγελία δικηγόρου Γ. Νιαβῆ). Ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* ναύαρχος Μιχ. Γούδας, διαμαρτυρήθηκε ἐντονότατα πρὸς τὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν Π. Τσαλδάρη καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ λάβει αὐστηρὰ μέτρα ἐναντίον τῶν παρεκτρεπόμενων κρατικῶν ὀργάνων. Ὁ Τσαλδάρης διέταξε τὸ συνταγματάρχη τῆς Χωροφυλακῆς Μπαρμπάτση νάρθει στὰ Γιάννινα γιὰ ἀνακρίσεις. *Ἂν καὶ κοντεύῃ μῆνας ἀπὸ τὴ διάπραξη τοῦ ἐγκλήματος ὁ κύριος συνταγματάρχης δὲν ἐφάνηκεν ἀκόμη,* παρατηροῦσε ὁ Χρηστοβασίλης.- Στὴ Ζέλοβα ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Σπυρίδωνος, ἐπίσκοπος Δημήτριος Εὐθυμίου θεμελίωσε τὸ κτίριο τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τοῦ χωριοῦ (30 Ἰουνίου). Μίλησαν γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἔργου ὁ Δημήτριος, ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων κι ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ Νικ. Νικολαΐδης (πατέρας τοῦ λογοτέχνη καὶ συγγραφέα Κώστα Νικολαΐδη).

Στὶς 17 Ἰουλίου 1927 κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο φύλλο τῆς ἐφημερίδας τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, τῆς ἀρχαιότερης σήμερα ἐφημερίδας τῶν Γιαννίνων, πλησιάζει νὰ συμπληρώσει ἑβδομήντα χρόνια ζωῆς. Ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς ὁ Εὐθύμιος Τζάλλας, ποὺ πρίν, μαζὶ μὲ τὸν Παν. Τσιμογιάννη καὶ τὸν Μαν. Νικολαΐδη, ἐξέδιδε τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἠχώ*. Ὁ Τσιμογιάννης, ὕστερα ἀπὸ τὴν παύση τῆς ἔκδοσης τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς καὶ τῆς μετατροπῆς της σὲ ἑβδομαδιαία, τὴν *Ἠχώ*, προχώρησε στὴν ἔκδοση δικῆς του, στὴν οὐσία, ἐφημερίδας, τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*. Ὁ Τζάλλας, ποὺ πιθανὸν καὶ νὰ ἀσφυκτιοῦσε στὰ στενὰ πλαίσια πρωτοβουλιῶν ποὺ ἐπιτρέπει μιὰ συνεταιριστικὴ ἐφημερίδα, ἀποφάσισε νὰ πετάξει μόνος του καὶ προετοίμαζε, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1927, τὴν ἔκδοση τῆς δικῆς του ἐφημερίδας. Ἡ ἔκδοση προαναγγέλθηκε μὲ ἀνακοινώσεις κι ἀφίσες, τὰ ἐμπόδια ὅμως ποὺ πάντα ὑποχρεώνεται ν' ἀντιμετωπίσει μιὰ νεοεκδιδόμενη ἐφημερίδα, καὶ κυρίως οἱ ἐπαρχιακές, καθυστέρησαν τὴν κυκλοφορία. *Θλίψιν αἰσθανόμεθα* -ἔγραφε στὸ πρῶτο φύλλο ὁ ἐκδότης- *διότι διὰ λόγους ὅλως ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μας ἐβραδύναμεν νὰ ἐμφανισθῶμεν ἐνώπιον τῶν μὲ ἀγωνίαν ἀναμενόντων πολλῶν συνδρομητῶν καὶ φίλων μας, ὡς καὶ τοῦ ὅλου Ἠπειρωτικοῦ κόσμου.* Στὸ κύριο ἄρθρο, τιτλοφορούμενο: *Ἐνώπιον τοῦ Ἠπειρωτικοῦ κόσμου* ὁ Εὐθύμιος Τζάλλας μὲ γλώσσα ἁπλή, χωρὶς ἐξάρσεις, ἀνέλυε τὸ σκοπὸ τῆς ἔκδοσης, τὴν ὁποία θεωροῦσε ὡς ἔπαλξη γιὰ συνέχιση τῶν δημοσιογραφικῶν του ἀγώνων, κι ἔδινε τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ ἀφιερωθεῖ μ' ὅλες τὶς δυνάμεις του στὴν ἐπίλυση τῶν μεγάλων

«Ἠπειρωτικῶν προβλημάτων». *Ἡμεῖς* -ἔγραφε- *ἄ σ η μ ο ι ἐπαρχιῶται* (δημοσιογράφοι) *θὰ ἀσχοληθῶμεν κυρίως μὲ τὴν ἐπαρχίαν μας, τὴν Ἤπειρόν μας. Ἀνέκαθεν ἔχομεν φιλοδοξίαν νὰ δημιουργήσωμεν δι' αὐτὴν μίαν νέαν τάξιν πραγμάτων καὶ νὰ τὴν ἴδωμεν ἀναδροσιζομένην μὲ τὴν δρόσον τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀναπτυσσομένην ὑπὸ τὴν δροσιστικὴν πνοὴν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ἡ Ἤπειρός μας ἔχει πολλὰς ἀνάγκας... Ἂν καὶ κατ' ἐλάχιστον κατορθώσωμεν νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον τῆς ἀναδημιουργίας, θὰ λογίζωμεν τὸν ἑαυτόν μας εὐτυχῆ...*

ΤΕΤΑΡΤΗ 10 ΙΟΥΝΙΟΥ 1929

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἔτος Β' Ἀριθμ. Φύλλου 707 | ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΤΖΑΛΛΑΣ | Τιμὴ Φύλλου ΔΡΑΧΜΗ ΜΙΑ

Ἰδεολογικὰ ἡ ἐφημερίδα ἀνῆκε στὸ χῶρο τοῦ «κέντρου», ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Θερμὴ ὀπαδὸς τοῦ Βενιζέλου, ὑποστήριζε καὶ τὶς θέσεις τοῦ Παπαναστασίου, ἀλλὰ τῶν Ἀγροτικῶν κομμάτων, ἰδιαίτερα ἐκεῖνο τοῦ Ἀλεξάνδρου Μυλωνᾶ, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ συνδεθεῖ στενότερα στὸ μέλλον. Μόνιμοι, ἀνώνυμοι, συνεργάτες της ἦταν ὁ «Νοσταλγὸς» (πίσω του πρέπει νὰ κρύβονταν ὁ ἀξιωματικὸς Μ. Κόκκορος), ἡ «Φροῦ-φροῦ», ἡ «Ἀρίδα», ὁ «Ἐρανιστής». Καθιέρωσε καὶ *φιλολογικὴ στήλη*, ὅπου κατὰ τὴν πρώτη περίοδο, δημοσιεύονταν ποιήματα δόκιμων ἑλλήνων ποιητῶν. Ἡ ἐφημερίδα ἐκδιδόταν καθημερινὰ τετρασέλιδη, σὲ μεγάλο σχῆμα, μὲ σταθερὴ ποιότητα χαρτιοῦ, κάτι ποὺ τῆς πρόσθετε σοβαρότητα. (Ἡ *Ἤπειρος*, ἀντίθετα τοῦ Χατζῆ, ἡ ἀρχαιότερη καὶ μαχητικότερη ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων, ἐμφάνιζε ἕνα μωσαϊκὸ χρωμάτων, μεγεθῶν καὶ ποιότητας χαρτιοῦ, ἔνδειξη οἰκονομικῆς ἀδυναμίας, ποὺ δὲν ἐπέτρεπε τὴ δημιουργία ἀποθεμάτων χάρτου). Τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἀνταποκρίθηκε θετικὰ στὴν ἔκδοση τῆς νέας ἐφημερίδας. *Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος», ἐνεποίησεν εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν*, ἔγραφε τὴν ἄλλη μέρα ὁ συντάκτης. Μεγάλες ἔρευνες, ἱστορικὲς κ.ἄ., ἄρχισαν ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες νὰ δημοσιεύονται, ὅπως *τὰ Μοναστήρια τῆς Νήσου μας, Πῶς παρεδόθη ὁ γηραιὸς λέων τῆς Ἀλβανίας* (Ἀλὴ πασάς), σὲ μεγάλες συνέχειες, καθὼς καὶ ἔρευνες ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν πόλη, καὶ πολλὰ ἄρθρα, φιλοαγροτικά. Ἡ νέα ἐφημερίδα ἔδωσε τὸ δικό της χρῶμα στὸ δημοσιογραφικὸ χῶρο τῆς πόλης, καὶ κρατήθηκε στὴ ζωή, τόσο ἐξαιτίας τῆς ποιότητας τῆς προσφορᾶς της, ὅσο καὶ γιὰ τὴ νοικοκυρεμένη της διαχείριση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΛΗΣΤΕΙΑ ΑΝΑΖΩΠΥΡΩΝΕΤΑΙ

Κι ἐνῶ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας ἐξακολουθοῦσε νὰ ρίχνει τὴ βαρειὰ σκιά του στὴ ζωὴ τῆς πόλης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἠπείρου γενικότερα, ἀφοῦ οἱ κυριότεροι δράστες Ρετζαῖοι, Λάμπρος Στάθης, ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν ἀσύλληπτοι, ἡ ληστεία ὑποχώρησε προσωρινά, γρήγορα ὅμως ἄρχισε νὰ κάνει, προκλητικὰ καὶ πάλι τὴν ἐμφάνισή της, σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Ἠπείρου, στὸ βορὰ καὶ στὸ νότο. Ἀγανάκτηση, ἐκφραζόμενη μέσω τοῦ τύπου, προκαλοῦσε καὶ ἡ στάση τῶν ἀρχῶν, οἱ ὁποῖες προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν ἀποδιοπομπαίους τράγους γιὰ δικά τους ἁμαρτήματα. Παρέπεμψαν, παράδειγμα, στὸ στρατοδικεῖο, τὸν ἐνωμοτάρχη, τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ Μπάγιας, Πανάγο, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι εἶχε βοηθήσει τὸ Λάμπρο Στάθη ν' ἀποδράσει, ἐνῶ ὑπεύθυνοι ἦταν οἱ ὑψηλότερα ἱστάμενοί του. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ δίκη αὐτὴ κι ὅλες ἐπαίνεσαν τὸ σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος: Ἡ ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου ἀθώωσις τοῦ διὰ τὴν δῆθεν ἀπόδρασιν τοῦ περιλαλήτου Λάμπρου Στάθη κατηγορουμένου ἐνωμοτάρχου Πανάγου, ὑπῆρξε πρᾶξις ἐξυψώνουσα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ τὴν δικαιοσύνην καὶ μετ' αὐτῆς τοὺς ἀδεκάστους στρατοδίκας τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἀλλ' ἂν πᾶσα συνείδησις ποὺ ἀμερολήπτως καὶ ἀπροκαλύπτως κρίνει τὰ πράγματα ἀνεκουφίσθη ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν, πᾶς ὅμως λογικὸς ἄνθρωπος δικαίως διερωτᾶται: Καὶ δὲν θὰ εὑρεθῇ ὁ πραγματικὸς ὑπεύθυνος ἐπὶ τοῦ προκειμένου; Ὅπως ἐπίσης πλανᾶται παντοῦ, ἄνευ ὅμως ἀπαντήσεως, καὶ τὸ ἄλλο στυγνὸν ἐρώτημα: Καὶ διὰ τὴν ἀπόδρασιν τοῦ Κίτσου Βαγγέλη, δὲν θὰ τιμωρηθῇ κανείς;* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 18-7-27).

Γιὰ τὴν ἀπόδραση τοῦ Κίτσου Βαγγέλη εἶχε χυθεῖ πολλὴ μελάνη, ὁ θόρυβος κράτησε μῆνες ὁλόκληρους. Καὶ νά: Τὶς μέρες ποὺ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔγραφε τὸ προηγούμενο σχόλιο, ὁ Κίτσος Βαγγέλης, *ὁ εἰς ἰσόβια δεσμὰ καταδικασθεὶς ἐπὶ ὑποθάλψει ληστῶν κ.τ.λ. καὶ δραπετεύσας*, παρουσιάστηκε μόνος του στὸ διευθυντὴ τῆς Χωροφυλακῆς Ἰω. Μανουσάκη καὶ κλείστηκε στὴ φυλακή. Ποιὸ ἦταν τὸ κίνητρο αὐτῆς τῆς ἀπόφασης τοῦ ληστῆ; Σίγουρα θὰ ἐπιδίωκε κάποια ὀφέλη μὲ τὶς ἀποκαλύψεις του, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις ποὺ θὰ πῆρε. Ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ ἐντύπωση εἶναι τὸ ὅτι ὁ τύπος ἔπαψε ν' ἀσχολεῖται μὲ τὶς εὐθύνες, ὅσων βοήθησαν στὴν ἀπόδραση τοῦ ληστῆ καὶ ἐνδιαφερόταν μόνο γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τῶν μαρ-

τυριῶν του. Σημείωνε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (23-7-27): *Ἐγράφη ὅτι ὁ Κίτσος Βαγγέλης θὰ εἶναι εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων μαρτύρων διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Ἐπίσης εἷς σοβαρὸς μάρτυς θεωρεῖται καὶ ὁ σύντροφος τοῦ φονευθέντος Τσόγγου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὰς φυλακάς. Χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ ἐναντίον -ἄλλωστε εἰς τοιαύτης φύσεως ζητήματα ἄλλοι εἶναι οἱ φρουροὶ- θαυμάζομεν τὴν ἀφέλειαν τῶν ἀναμενόντων νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ ληστὰς καὶ φονεῖς. Ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ συμβιβασμοῦ, ἀναλόγου μὲ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἐσυνήθισε τὸ παρελθόν. Νὰ δίδωμεν δηλαδὴ τὴν τάμπα καὶ νὰ παίρνωμεν τὸ κότσι.* Σίγουρα κάποιος συμβιβασμὸς θὰ ἔγινε γιὰ νὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὰ γραφεῖα τῆς ἀστυνομίας ὁ Βαγγέλης. Τὶ θ' ἀποκάλυπτε στὴ δίκη καὶ πόσο ἀξιόπιστες θὰ ἦταν οἱ μαρτυρίες του, θὰ τὸ ἔκριναν οἱ δικαστές. Ὁ κόσμος, πάντως, δυσπιστοῦσε...

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ Βαγγέλη, ὁ Χατζῆς, ἀγνοώντας ἀσφαλῶς τὰ παρασκήνια ποὺ ὁδήγησαν στὴν αὐθόρμητη παράδοσή του, ἀρθρογραφοῦσε πάλι γιὰ τὴν κατάσταση τῆς δημόσιας ἀσφάλειας, τὴν ὁποία δὲν ἔβρισκε καθόλου ἱκανοποιητική. Δριμυτάτη ἦταν καὶ ἡ κριτική του γιὰ τοὺς συνεργαζόμενους μὲ τοὺς ληστὲς πολιτικούς. *...Αἱ διάφοροι ληστοφωλεαὶ* -τόνιζε- *ἔμειναν ἀπείρακτοι, οἱ διάφοροι ἐκτοπισμένοι ἕνας ἕνας ἐπανεῦρον τὰ γνώριμα ἐδάφη των - ἤδη δὲ ἐκ τῶν ἰδίων διευθύνσεων δύο συμμορίαι, ὡς πληροφορούμεθα, ἑτοιμάζονται. Ἀτυχῶς αἱ συμμορίαι ἐν Ἠπείρῳ κυρίως μὲ τοὺς πολιτευομένους εὑρίσκονται εἰς φιλικὰς ἐπαφὰς καὶ συνεπῶς τούτους δὲν τοὺς πειράζουν καὶ ἐλεύθεροι κοινωνοῦν οἱ κύριοι αὐτοί, εἴτε κατὰ τὰς ἐκλογάς, εἴτε ἄλλοτε, πολὺ ἀσφαλῶς. Ἐνῶ θὰ ἦτο ἔργον δικαιοσύνης πρῶτοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς ἀτίμους μεθόδους των καὶ δι' ὀλίγας ψήφους ἢ δι' ἄλλα τοιαῦτα αἰσχρὰ καὶ ταπεινὰ πολιτικὰ ὠφελήματα, ἀδικοῦσι μίαν χώραν ὁλόκληρον, αὐτοὶ πρῶτοι νὰ ἐπλήρωναν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ποὺ δημιουργοῦν, φωνασκοῦντες μὲν τάχα πάντοτε κατὰ τῶν ληστῶν, πάντοτε ὅμως ἢ ὑποστηρίζοντες τοὺς φίλους των, ἢ ματαιοῦντες τοὺς ἐκτοπισμούς των, ἢ καταθέτοντες εἰς τὰ δικαστήρια μὲ τὰ χέρια ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, περὶ τῆς τιμιότητος ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ὄχι μόνο τὰ χέρια εἶναι ἐναγῆ λερωμένα καὶ στάζουν αἷμα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία ἡ ἀναπνοή των καὶ τὸ ἴδιον κοίταγμά των εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὸ ἄγος τῶν φόνων, αἱμάτων καὶ κλοπῶν... Κατὰ τὰς εἰδήσεις μας, ἐξ Ἀνωγείου πάλιν καὶ ἐκ τοῦ Κίτσου Βαγγέλη ἔρχεται τοῦ κινδύνου τὸ μήνυμα. Οἱ ἀπολογηταὶ τοῦ Ἀνωγείου καὶ τοῦ Κίτσου Βαγγέλη ἂς ὑπερηφανεύωνται ὅτι τὸ ἔνδοξον χωρίον παράγει καλὸν τυρίον καὶ καλοὺς ληστάς.* Ἔπεσε ἔξω στὶς ἐκτιμήσεις του γιὰ τὸν Κίτσο Βαγγέλη ὁ Χατζῆς. Ἀγνοοῦσε τὶ μαγειρευόταν στὰ παρασκήνια. Καὶ σίγουρα θὰ δοκίμασε ἔκπληξη, ὅταν ἔμαθε ὅτι παραδόθηκε στὶς ἀρχές.

Κι ἐκεῖ ποὺ πήγαινε νὰ σβήσει ἡ ἀναταραχὴ ἀπὸ τὰ «σκάνδαλα» τοῦ *Μονοταξίου*, νέος κουρνιαχτὸς σκανδαλολογίας σηκώθηκε ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, μὲ στόχο αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ *Ἐθνικὸ ἀγροτικὸ οἰκοτροφεῖο*. (Περιέργεια προκαλεῖ τὸ γεγονὸς πὼς μόνο στὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, στὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου, ἀνακαλύπτονταν σκάνδαλα, σὰν νὰ ξεπηδοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ παρθενογενέσεις, στὸ μέσο μιᾶς κοινωνίας ἄσπιλης καὶ ἀμόλυντης...). Τὸ νέο σκάνδαλο ἔφερε πρώτη στὴ δημοσιότητα ἡ *Ἤπειρος*, μὲ τρίστηλο ἄρθρο της (*Πνεῦμα ἀθλιότητος*, 29-7-27). Τὸ «σκάνδαλο» ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ δυὸ τρία γράμματα μαθητριῶν τοῦ *Οἰκοτροφείου θηλέων*, ἀπευθυνόμενα σὲ τρόφιμους τοῦ *Ἀγροτικοῦ Οἰκοτροφείου*. Ὁ διευθυντὴς τοῦ πρώτου ποὺ κατάσχεσε τὰ γράμματα τῶν μαθητριῶν, ἔκρινε πὼς τὸ περιεχόμενό τους ἦταν ἐπιλήψιμο ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς καὶ κατάγγειλε τὶς μαθήτριες στὸ νομάρχη. *Τότε ὅμως* -συνέχιζε ἡ Ἤπειρος- *ἐδημιουργήθη μιὰ ἄλλη ἱστορία, τῆς ὁποίας ἡ ἠθικὴ ἀθλιότης, εἰς ἡμᾶς τουλάχιστον, φαίνεται πολὺ σοβαρωτέρα τοῦ ἀρχικοῦ, κακοῦ μέν, ἀλλὰ πάντως ἁπλοῦ νεανικοῦ παραπτώματος τῶν ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν. Συνεπήχθη, δηλαδή, ὁμάς, ὡς τουλάχιστον παρουσιάζεται ἐξωφθάλμως εἰς πάντα ἔχοντα μάτια καὶ στοιχειώδη νοῦν, ἀπὸ τὰ καταγγελθέντα θηλυκὰ καὶ ἄρρενα νεαρὰ πλάσματα, ἄγνωστον πόθεν διευθυνομένη καὶ δασκαλευομένη καὶ παραπειθομένη, ἀλλὰ πάντως ὅμως σατανικῶς καὶ κακοήθως ὠθουμένη, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ πρώτου σκανδάλου καὶ δεύτερον: δηλαδὴ ὅτι ὁ μετὰ τῆς διευθύνσεως ἐπιβλέπων καὶ ἐφορεύων διαρκῶς ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ διαχειριστὴς τούτου, ὁ καὶ ἐντελῶς ἀλληλένδετος καὶ ἔμπιστος τῆς διευθύνσεως, ἐντὸς τοῦ γραφείου του, ἀνοικτοῦ καὶ περιόπτου ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν* -καλῶν ἀλληλοδιαδόχως πρὸ καιροῦ τὰ 5-6 *καταγγέλλοντα ἤδη κοράσια- ἐξ ὧν μερικὰ ὄχι διὰ τὴν νεανικὴν στοιχειώδη καλαισθησίαν, ἀλλὰ οὔτε διὰ τὸ πλέον ἔκφυλον καὶ ἀρρώστως πεναλέον γῆρας θ' ἀπετέλουν μῆλον ἔριδος - παρεξετρέπετο εἰς ἐπικινδύνους θωπείας καὶ τρυφερότητας ἀξιοστιγματίστους.* Ὅλα αὐτὰ ὑποτίθεται ὅτι γίνονταν -συνέχιζε ἡ Ἤπειρος- ἀπὸ καιρό, κι ὅμως τὰ 5-6 κορίτσια ποὺ δέχονταν τὶς ἐπιθέσεις τοῦ διαχειριστῆ δὲν τὶς κατήγγειλαν, οὔτε ἔδειχναν ἀποστροφὴ νὰ συχνάζουν στὸ γραφεῖο του, ἂν καὶ ἤξεραν τί τὰ περίμενε. Ἡ καταγγελία ἔγινε μόλις ἀνακαλύφτηκαν καὶ κατασχέθηκαν στὰ ἐσώρουχα τῶν ἄλλων κοριτσιῶν οἱ ἐρωτικὲς ἐπιστολὲς πρὸς τοὺς τροφίμους τοῦ *Ἀγροτικοῦ οἰκοτροφείου*.

Κατὰ τὴν *Ἤπειρο*, συνεπῶς, ὑπῆρχαν δυὸ σκάνδαλα, τὸ δεύτερο βαρύτερο τοῦ πρώτου, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ διερευνηθοῦν ὄχι ἀπὸ δικαστὲς κι ἀνακριτές, ποὺ ἡ παρουσία τους τρομοκρατοῦσε τὰ ἐξεταζόμενα νεαρὰ κορίτσια, ἀλλὰ ἀπὸ κυρίες, ἱκανὲς γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο. Τόνιζε ἀκόμη πὼς δὲν ἦταν ἐπιτρεπτὸ δάσκαλοι, καθηγητὲς καὶ διευθυντὲς σχολείων *νὰ εἶναι ἕρμαια εἰς τὰς χεῖρας ἀνακρίσεων τυπικῶν ἢ ὡρμημένων ἀπὸ στενὴν ἀντί-*

ληψιν. Ἀλλοίμονον ἄν, διότι μία πόρνη θὰ περάσῃ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ ἀνακριτοῦ ἢ τοῦ νομάρχου καὶ θὰ βγῇ ἔπειτα ἔξω καὶ ὁπλισμένη καὶ μὲ τὴν μαρτυρίαν δύο ἄλλων ἢ τριῶν συναδέλφων της, ἀρχίσῃ νὰ κραυγάζῃ καὶ νὰ καταγγέλῃ εἴτε εἰς τὸν τύπον, εἴτε ἀλλαχοῦ, ὅτι ὁ εἰσαγγελεύς, ὁ νομάρχης καὶ ὁ ἀνακριτὴς τῆς ἐπετέθησαν μὲ ἀνηθίκους σκοπούς... Αἱ ἐφημερίδες γνωρίζουν τὶ αὐθάδης ἀναρχισμὸς ἐκδηλοῦται, μόλις ἕνα παλιόπαιδον ἀσχημονοῦν εἰς ἕνα οἰκοτροφεῖον ἢ ἕνα σχολεῖον τραβηχθῇ λιγάκι ἀπὸ τὸ αὐτὶ ἀπὸ τὸν καθηγητήν του, ἔρχεται καὶ ἐξεμεῖ εἰς τὰ γραφεῖα παντὸς εἴδους αἰσχρότητας, μόλις εὕρῃ οὖς εὐήκοον...

Σὲ σχόλιό της, τὴν ἑπόμενη μέρα (30-7-27) ἡ *Ἤπειρος* κατάγγειλε τὴ μυστικότητα τῶν συνεδριάσεων, τῶν ἀνακρίσεων καὶ τῶν ἀπόρρητων πρκατικῶν τῆς ἐπιτροπῆς, σχετικὰ μὲ τὰ λεγόμενα οἰκοτροφειακὰ σκάνδαλα, ζητώντας ταυτόχρονα ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Προνοίας νὰ διατάξει *πλήρη καὶ φανερὰν ἀνάκρισιν* γιὰ νὰ πειστεῖ ὁ κόσμος: 1) γιὰ τὴ χρηστότητα καὶ ἐντιμότητα τῶν τροφίμων τῶν οἰκοτροφείων, 2) γιὰ τὴν ἐντιμότητα τῶν διευθυντῶν τους καὶ 3) γιὰ τὴν ὀξυδέρκεια καὶ εἰλικρίνεια τῶν σκοπῶν, ὅσων κάθε φορὰ διενεργοῦσαν ἀνακρίσεις σὲ σχολικὰ καταστήματα.

Σὲ τρίτο συνεχὲς σχόλιό της (1-8-27) καλοῦσε τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα *φύσει καὶ θέσει πρόεδρον καὶ ἀνώτερον ἐπόπτην τῶν οἰκοτροφείων*, μὲ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ν' ἀναλάβει τὴν ὑπόθεση καὶ *νὰ διευκρινίσῃ τελείως, διαυγῶς καὶ μὲ ἀνακρίσεις καὶ ἐρεύνας καὶ ἐξομολογητοῦ ἀκόμη καὶ ποιμενάρχου*, ὅλα ὅσα ἀκούγονταν τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ σκάνδαλα, *καὶ νὰ φανῇ, ἐξακριβώνων ἀμείλικτος τιμωρὸς παντὸς αἴσχους, ἐπανορθωτὴς δὲ πάσης ἀδικίας, ἂν ἔγινε τοιαύτη*. Ἀκολούθησαν κι ἄλλα ἄρθρα τῆς *Ἠπείρου*, δεοντολογικῆς ὑφῆς, πῶς δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ ὀργανωθεῖ ἡ ζωὴ τῶν οἰκοτροφείων καὶ νὰ διαρθρωθεῖ ἡ διοίκησή τους, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ δημιουργία σκανδάλων.

Σχολιασμὸ καὶ εἰδησεογραφία γιὰ τὰ σκάνδαλα δημοσίευσε κι ὁ *Κῆρυξ*, οἱ ἄλλες ὅμως ἐφημερίδες φάνηκαν ἐπιφυλακτικές. Ἐνδεικτικὸ εἶναι τὸ σχετικὸ σχόλιο τῆς *Ἐλευθερίας* (4-8-27): *Μὴ ἐπαγγελλόμενοι τὸν σκανδαλοποιὸν δὲν ἠθελήσαμεν ν' ἀναμιχθῶμεν εἰς τὰ ἀδόμενα περὶ συμβαινόντων ἐν τῷ Ἀγροτικῷ Οἰκοτροφείῳ Ἀρρένων. Δυνατὸν νὰ εἶναι κάτι τι, δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ συκοφαντία. Ἡ ἐνεργηθεῖσα ἀνάκρισις θὰ βάλῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἀλλὰ πρὸ πάσης ἀνακρίσεως ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ μέγας Καῖσαρ διεζεύχθη τὴν ἀθῶαν σύζυγόν του, ψευδῶς κατηγορηθεῖσαν ἐπὶ ἀπιστία καὶ ἀθωωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰπὼν τὸ περίφημον ἐκεῖνο: Ἡ γυνὴ τοῦ Καίσαρος καὶ ἀθωουμένη δὲν πρέπει νὰ εἶναι πλεόν γυνὴ τοῦ Καίσαρος.* Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* δὲν ἀσχολήθηκε καθόλου μὲ τὸ θέμα, ἐνῶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀναφέρθηκε ἔμμεσα σ' αὐτό, στὸ πλαίσιο ἀρθρογραφίας συνεργατῶν του μὲ τοὺς χαρακτηριστικοὺς τίτλους: *Ἡ ἠθικὴ εἰς τὸν τόπον μας* καὶ *Ὀλίγη συντηρητικότης* (3-8-27). (Καὶ τὰ δυὸ

ἄρθρα ἦταν ἀνώνυμα). Στὸ πρῶτο σημειωνόταν: *Ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς εἰς τὰ ἐκπαιδευτήριά μας, ἡ κατάστασις δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστος.* Στὸ δεύτερο τονιζόταν: *Ἀπό τινος χρόνου μερὶς ἐγχωρίου τόπου ἀσχολεῖται μετά τινος νευρικότητος καὶ ἀδικαιολογήτου ταραχῆς ἐξετάζουσα καὶ ἐξονυχίζουσα τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῶν τροφίμων τῶν ἐκπαιδευτηρίων μας. Τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἔκπληκτον ἀναγιγνώσκει, ὅτι οἱ μὲν ἐκπαιδευτικοί μας λειτουργοὶ ἀποκαλοῦνται κάπροι καὶ κίναιδοι, οἱ δὲ μαθηταὶ ὅτι φέρουσι τὰ στίγματα τοῦ στεφάνου τῆς Ἀφροδίτης καὶ οἱ οἰκότροφοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνήλικες ὅτι πυρπολοῦνται ὑπὸ ἐρωτικῆς φλογός, τῆς ὁποίας αἱ γλῶσσαι ἐπαπειλοῦσι τοὺς γείτονας.* Ὅλα αὐτὰ ὁ ἀρθρογράφος τὰ θεωροῦσε ὑπερβολικά, ἐξέθεταν τὴν πόλη καὶ δὲ βοηθοῦσαν στὴν ἀνεύρεση τῆς ἀλήθειας. Συνιστοῦσε ψυχραιμία, συντηρητικότητα καὶ φρόνηση: *Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται* -ὑπογράμμιζε- *πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἑνὸς εὐτελοῦς ἀτομικοῦ συμφέροντος νὰ πυρπολήσωμεν ὁλόκληρον πόλιν.*

Μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες ὁ γιαννιώτικος τύπος ἔπαψε νὰ ἀσχολεῖται μὲ «σκάνδαλα» τοῦ οἰκοτροφείου. Οὔτε εἰδήσεις, οὔτε ἀρθρογραφία. Πρέπει, πάντως, νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ *σκανδαλολογία* καὶ ἡ παρατηρούμενη χαλάρωση τῶν ἠθῶν, δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν ἠθικὴ καθίζηση τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας, δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὶς παρενέργειες ποὺ δημιούργησε ἡ συνεργασία πολλῶν ἀνθρώπων τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου μὲ ληστὲς καὶ ληστάρχους, κάτι ποὺ πήγαινε νὰ καθιερωθεῖ ὡς φυσικὴ ἔκφραση ζωῆς, δικαιολογούμενη ἀπὸ τὶς δημιουργούμενες συνθῆκες.

Οἱ φιλολογικὲς στῆλες τῶν ἐφημερίδων συνέχιζαν νὰ δημοσιεύουν ποιήματα δόκιμων λογοτεχνῶν, ἔβρισκαν ὅμως θέση ἐκεῖ καὶ πρωτοεμφανιζόμενοι ποιητές. Ὁ Χατζῆς, ὁ ἀποκαλούμενος «ἀχόρταγος» ἀπὸ τὸ Γ. Κοτζούλα, γιατὶ δημοσίευε κυρίως δικά του ποιήματα, ἄρχισε νὰ παραχωρεῖ τὶς στῆλες του καὶ σὲ νέους, ὅταν διαπίστωνε ταλέντο δὲ δίσταζε νὰ τὸ προβάλει. Βλέπω στὴ στήλη ἀλληλογραφίας του μιὰ ἀπάντηση πρὸς τὸν κ. Π.Γ.Φ. (πρόκειται γιὰ τὸν Παναγιώτη Φάντη, ἀξιόλογη μορφὴ τῶν Ἠπειρωτικῶν Γραμμάτων στὰ κατοπινὰ χρόνια): *Τὸ ἐδιαβάσαμεν τὸ διήγημά σας μὲ πολλὴν προσοχήν. Περᾶστε ἀπὸ τὸ γραφεῖον νὰ σᾶς εἰποῦμε σχετικῶς. Εἶναι πολὺ καλλίτερον ἀφ' ὅτι φαντάζεσθε. Πρὸ πάντων ἔχει κάπου-κάπου εἰκόνες δυνατές, ὡραῖες καὶ ἐπιβλητικές.* Πρέπει νὰ ἦταν ἡ πρώτη ἀπόπειρα γραφῆς τοῦ Π.Φ., ἀργότερα διακρίθηκε ὡς στοχαστὴς καὶ κριτικός. Στὶς 26-7-27 ὁ Χατζῆς ἔγραφε καὶ δημοσίευσε τὴν ἴδια μέρα στὴν ἐφημερίδα του ἕνα ὡραῖο σονέττο γιὰ τὰ Γιάννινα. Τὸ παραθέτω μὲ τὶς διορθώσεις ποὺ ἐπέφερε μετὰ τὴ δημοσίευσή του:

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Πλημμύρα φῶς, ρόδα, φωτιές, χρυσὸς καὶ μενεξὲς —
σ' ἐαρινὴ πραότητα λιγοθυμᾷ ἡ μέρα...
Ἕνα γαλήνιον ὅραμα στὸν ξάστερο αἰθέρα
καὶ θαῦμα ὡραῖο οἱ γῆϊνες φαντάζουν ὠμορφιές...

Γιαλὶ ἡ λίμνη ἀκύμαντη. Στοὺς ὄχθους, πέρα ὡς πέρα,
σὰν κόσμου ἄϋλου ἄφθαστες, ἐξαίσιες σκιές,
μέσ' τὸν καθρέφτη τῶν νερῶν τὲς γύρω ζωγραφιὲς
τὲς ξαϋλώνει μάγισσα ἑσπέρα, χρυσοχέρα...

Ὤ! τὶ βαθειὰ σ' εὐχαριστῶ Γῆς πατρικὴ ποὺ δίνεις
στὰ κουρασμένα μάτια μου τόσο γλυκειὰν εἰκόνα
μιᾶς τρυφερῆς, μιᾶς ἀπαλῆς, πραείας Καλωσύνης!..

Ἤθελα, ἂν ἦταν βολετό, τώρα ποὺ ζῶ, τὸ γόνα
νὰ κλίνω μπρός σου, νὰ σοῦ πῶ ποιόν ἔχω, ἂν σβήσω πόθο:
Τὴ ζωγραφιά σου νἄβλεπα στὸν τάφο μου, ὡς τὴ νοιώθω!

Γιάννινα 26/7/1927

Γ. Πελλερὲν

Ὅλες οἱ ἐφημερίδες διέθεταν τώρα φιλολογικὲς στῆλες, ἂσχετα ἂν λίγες μόνο δημοσίευαν κείμενα νέων. Πρωτοποροῦσε στὸ θέμα αὐτὸ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, κληρονόμος, κατὰ κάποιο τρόπο τῆς *Ἠπειρωτικῆς ἠχοῦς*, ποὺ παρὰ τὶς ἐπικρίσεις τῶν ἄλλων, ἔδωσε τὴ δυνατότητα ν' ἀνοίξουν τὰ φτερά τους κάποιοι ταλαντοῦχοι ποιητές. Χτυπητὸ παράδειγμα ὁ Γ. Κοτζιούλας, ποὺ ἔνοιωσε χαρὰ ἀνεκλάλητη ὅταν εἶδε δημοσιευμένο τὸ πρῶτο ποίημά του στὴν ἐφημερίδα. (Τὰ συναισθήματα τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀποτυπωμένα στὸ ἀφήγημά του *Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα*, *Ἠπειρωτικὴ Ἑστία* τομ. 3 (1954), σελ. 417-421. Ἐκεῖ μιλάει καὶ γιὰ τὶς ἐπαφὲς ποὺ ἄρχισε μὲ φιλολογοῦντες νέους τῶν Γιαννίνων, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματά τους δημοσιεύτηκαν στὸν προηγούμενο Ε΄ τόμο). Ἕνα μήνα μετὰ τὴν ἔκδοσή του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἄρχισε πάλι νὰ δημοσιεύει στὴ φιλολογική του στήλη, ποιήματα νέων λογοτεχνῶν. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔστειλε κείμενά του ἦταν κι ὁ Γ. Κοτζιούλας. Ἕνα πεζό του (περιγραφὴ τοῦ πανηγυριοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ χωριό του τὴν Πλατανούσα) βρίσκομε δημοσιευμένο, ὡς ἀνταπόκριση, στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (11-8-27) μὲ τὸ ψευδώνυμο Γιῶργος Ἠπειρώτης. Σίγουρα εἶναι δικό του, ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὴ λογοτεχνική του διάρθρωση καὶ τὸν τρόπο γραφῆς ποὺ προσιδιάζει στὸν Κοτζιούλα. Στὴν ἀλληλογραφία τῆς ἐφημερίδας, στὸ ἴδιο φύλλο, ὁ ἐπιμελητὴς τῆς *φιλολογικῆς στήλης* τοῦ συνιστοῦσε: «Γιῶργον Ἠπειρώτην. Πλατανοῦσαν. Ἐλήφθη. Ὀλιγωτέραν φιλολογίαν διὰ νὰ ἱκανοποιοῦμεν ὅλους. Πάντως τὸ σταλὲν θὰ δημοσιευθεῖ». Κατὰ τοὺς βιογράφους του, ὁ Κοτζιούλας ἦταν ἤδη, τὸ 1927, φοιτητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ εἶχε ριχτεῖ στὸν ἀγώνα τῆς βιοπάλης στὴν πρωτεύουσα. Ὅμως τὸ καλοκαίρι ξαναγύριζε στὸ χωριό, τὴ φτωχὴ ἀλλὰ ἀγαπημένη πατρογονικὴ ἑστία, κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλε τὴν ἀνταπόκρισή του, χαίρεται κανεὶς νὰ τὴ διαβάζει καὶ σήμερα. Στὶς 20-8-27 δημοσιεύθηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* καὶ τὸ πρῶτο του ποίημα μὲ τίτλο *Χινόπωρον*. Αὐτὸ καὶ δυὸ ἄλλα ἀκόμα ποὺ δημοσιεύτηκαν ὡς τὸ τέλος τοῦ 1927, δὲν ξέρω ἂν περιλήφθηκαν ἀργότερα σὲ κάποια συλλογή του, μᾶλλον ὄχι (Στὰ *Ἅπαντά* του (ποιήματα), ἔκδοση 1956, δὲν περιλαμβάνονται, σ' αὐτὰ δημοσιεύθηκαν στίχοι του ἀπὸ τὸ 1928 καὶ ὕστερα. Τὰ παραθέτω καὶ τὰ τρία).

ΧΙΝΟΠΩΡΟΝ

Κι ἔτσι ὅσο ζῶ θὰ καρτερῶ, νάρθει ἀπὸ πέρα, τὸν καιρὸ
ποὺ τὰ πουλιὰ τοιμάζονται νὰ φύγουν γιὰ τὰ ξένα
τ' ὡραῖο χινόπωρο τ' ὠχρὸ μὲ χαμογέλιο θλιβερὸ
καὶ μάτια δακρυσμένα.

Θὰ καρτερῶ, θὰ καρτερῶ, τ' ὡραῖο χινόπωρο τ' ὠχρὸ
καθὼς στὸ διάβα τους θ' ἀργοῦν τὰ μάταια καλοκαίρια
κι ἴσως μοῦ φέρει τὴ χαρὰ ποὺ τὴν κρατοῦσα μιὰ φορὰ
καὶ μοῦφυγε ἀπ' τὰ χέρια.

Μὰ ἂν τῶχει ἡ μοῖρα μου γραφτὸ νὰ μὴ χαρῶ τὸ δῶρο αὐτό,
πρὶν τὸ στερνὸ τοῦ λυτρωμοῦ ταξίδι μου ἀρχινήσει,
καὶ πάλι ἐγὼ θὰ καρτερῶ, τ' ὡραῖο χινόπωρο τ' ὠχρό,
νὰ μὲ ξεπροβοδίσει...

20-8-1927

ΕΡΩΤΙΚΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τὸ ξέρω: Τοῦ χινόπωρου μιὰ βροχερὴ βραδειὰ
θἄρθω, ὅπως πάντα, βιαστικὸς κι' ἀμίλητος θὰ κρούσω
τὴν πόρτα σου ἀνυπόμονα βαστώντας τὴν καρδιὰ
καὶ λαχταρώντας τὴ γλυκειὰ φωνή σου, ὦ 'Ανθή, ν' ἀκούσω.

Μὰ θάχεις φύγει ἀγύριστα, ποιὸς ξέρει, ἐσὺ ἀπὸ κεῖ
κι ἐγὼ θὰ συλλογίζωμαι πικρά, γλυκειά μου ξένη,
τὴν πεταλούδα ποὺ τρελλὰ φιλεῖ περαστικὴ
τόσα ἄνθια δίχως σ' ἕνα τους παντοτεινὰ νὰ μένη...

24-8-27

ΠΙΚΡΟΙ ΚΑΗΜΟΙ

Πικροὶ καημοὶ τῶν χωρισμῶν καὶ τῶν ἀποχαιρετισμῶν
βουβὲς λαχτάρες τὴ στιγμὴ ποὺ ἀντάμα τόσα χέρια
σαλεύουν τὰ χαϊδευτικὰ μαντήλια ἀνάερα καὶ λευκὰ
σὰ σκλαβωμένα ποὺ ζητοῦν νὰ φύγουν περιστέρια.

Ὦ γράμματα, ἄλλα ἀπὸ χαρὰ τρέμοντας, κι ἄλλα θλιβερὰ
κι ἄλλα μ' ἀγάπης φλογεροὺς ὅρκους πίστης γεμάτα
κι ὦ ἀπελπισμένες προσμονὲς κι ἐσεῖς πεντάκριβες στερνὲς
ἐλπίδες ποὺ σβυνόσαστε πέρα στὴν ἄδεια στράτα.

Κρυφὲς ματιὲς ἐρωτικὲς ποὺ σμίγετε καὶ βιαστικὲς
χωρίζετε γυρεύοντας ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἀκόμα
κι ὦ λόγια ἀνείπωτα, δειλά, ποὺ χάνεστε ἔτσι σιωπηλὰ
καὶ μάταια πρὶν προφθάσετε ν' ἀνέβητε στὸ στόμα.

Γοερὰ τραγούδια βραδυνά, σὰ μοιρολόγια μακρυνὰ
ποὺ συντροφιὰ στὸ μοναχὸ κρατᾶτε τὸ διαβάτη,
λησμονημένες ζωγραφιές, κι ὦ ἐσεῖς κερένιες ὁμορφιὲς
τὴν ὥρα ποὺ ἀναπαύεστε στὸ νεκρικὸ κρεβάτι.

Κι ἀκόμα ὦ μαῦροι στοχασμοί, κλάματα, δάκρυα καὶ λυγμοὶ
σὰν πέφτει ἀργὰ τὸ σούρουπο μὲς στὶς δεντροστοιχίες
πῶς μοῦ μιλᾶτε σιγανὰ μὲς στὴν ψυχή μου καὶ συχνὰ
μὲ τὶς μικρές σας, τὶς πολὺ θλιμμένες, ἱστορίες...

15-9-27

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
Ἀπὸ τοὺς προπολεμικοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος γύρισε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκαταστάθηκε στὰ Χανιὰ ἀπὸ τὶς 20 Ἀπριλίου. Ἡ ἄφιξή του ἀνησύχησε τοὺς ἀντιπάλους του, ἰδιαίτερα τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*· τὴν ἀνησυχία αὐτὴ ἐξέφρασαν μὲ ἄρθρα τους οἱ ἐφημερίδες τοῦ κόμματος τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Βενιζέλος, παρὰ τὶς δηλώσεις του ὅτι δὲν θὰ ἀναμιγνυόταν στὴν πολιτική, στὴν πραγματικότητα βρισκόταν πίσω ἀπ᾽ ὅλες τὶς πρωτοβουλίες τῶν βενιζελοδημοκρατικῶν κομμάτων καὶ τῶν προσκείμενων σ᾽ αὐτοὺς στρατιωτικῶν παραγόντων. Καμμιὰ ἀπόφαση βασικῆς σημασίας, δὲν ἔπαιρνε ἡ «οἰκουμενικὴ» ἂν δὲν εἶχε τὴν ἔγκριση τοῦ Βενιζέλου. Στὴν παρέμβασή του ὀφείλεται ἡ ἐπαναφορὰ στὸ στράτευμα ὁρισμένου ἀριθμοῦ ἀπότακτων (ἀντιβενιζελικῶν) καθὼς καὶ ἡ ἀποτροπὴ ἔκρηξης νέου ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἀπὸ τὸν Ὀθωναῖο.

Οἱ ἀλλεπάλληλες ὅμως κρίσεις ποὺ δημιουργήθηκαν στοὺς κόλπους τῆς «οἰκουμενικῆς» ἔπληξαν τὴ συνοχή της καὶ τὴ διάθεση γιὰ συνέχιση τῆς συνεργασίας. Ἔτσι, ὅταν δημιουργήθηκε τὸ πρόβλημα τῶν καλυμμάτων σὲ χρυσὸ τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας, τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ὑποστήριξε ὅτι τὰ κωλύμματα ἀνῆκαν στὸ Δημόσιο· ἀντίθετη γνώμη εἶχαν τὰ ἄλλα κόμματα, τὰ μετέχοντα στὴν κυβέρνηση, εἶναι τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας, ἐπέμεναν. Τὸ θέμα ἦταν βασικῆς σημασίας καὶ οἱ ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις δὲν ἔγινε δυνατὸ νὰ συγκερασθοῦν. Τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση στὶς 12 Αὐγούστου. Ὁ Μεταξᾶς παρέμεινε καὶ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη καὶ ἄλλων τομέων τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου (ὑπουργεῖα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Παιδείας).

Στὴ Χαλέπα ὁ Βενιζέλος δὲν ἔπαυε νὰ δηλώνει ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, ὅτι δὲν εἶχε καμμιὰ πρόθεση νὰ ξαναγυρίσει στὴν πολιτική, ἡ ἀπόφασή του, ἔλεγε, ἦταν ὁριστική. Πρόσθετε, ὅμως, κάτι πολὺ σημαντικό. Ἂν διαπίστωνε πὼς τὸ πολίτευμα διέτρεχε κίνδυνο ἀπὸ τοὺς βασιλικοὺς ἢ ὑποψήφιους δικτάτορες, τότε θὰ ξαναγύριζε γιὰ νὰ τὸ προστατεύσει. Βέβαια στὸν ἴδιο ἀνῆκε ἡ ἐκτίμηση τῆς ὕπαρξης ἢ ὄχι κινδύνου, κι αὐτὸ σήμαινε ὅτι ὅποια στιγμὴ ἤθελε θὰ μποροῦσε νὰ ἀνατρέψει τὴν κυβέρνηση καὶ νὰ ὁδηγήσει τὸν τόπο στὶς ἐκλογές. Ἐξάλλου, πολλὲς φορὲς εἶχε κάνει δηλώσεις, μετὰ τὴν ἧττα του στὶς ἐκλογὲς τῆς 6 Νοεμβρίου 1920, ὅτι ἀποχωροῦσε ὁριστικὰ ἀπὸ τὴν πολιτική, ἀλλὰ καὶ πάλι ξαναγύριζε, ὅταν ἔκρινε

ὅτι ἦταν ἀναγκαία ἡ παρουσία του στὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς σημειώνουν πὼς ἡ *Χαλέπα* -παρὰ τὶς δηλώσεις του γιὰ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ- *μετεβλήθη εἰς ἐντευκτήριον ὅλων τῶν δυσαρεστημένων βενιζελικῶν, ὅλων τῶν ἀνησυχούντων δημοκρατικῶν, ὅλων τῶν ἀπογοητευμένων ἐκ τῆς μέχρι τότε πολιτείας τῆς κυβερνήσεως συνεργασίας.* Παραστατικὴ εἰκόνα τῆς ζωῆς τοῦ Βενιζέλου στὴ Χαλέπα δίνει μιὰ ἀνταπόκριση συνεργάτη τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* τοῦ Κυρ. Βαλασίδη (γαμπροῦ ἀπὸ ἀνεψιὰ τοῦ Βενιζέλου), στὴν ὁποία περιγράφεται ὄχι μόνο ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων ἀλλὰ καὶ ἡ στάση του ἀπέναντι στὴ διαμορφωθεῖσα πολιτικὴ κατάσταση. Ἡ ἀνταπόκριση φανερώνει πολλὰ: *Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ὁ κ. Βενιζέλος ἐπάτησε τὸ πόδι του στὰ Χανιά, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἡρωϊκῆς μεγαλονήσου μετεβλήθη σὲ προσκύνημα. Καραβάνια φίλων καὶ θαυμαστῶν ξεκινοῦν ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔρχονταν νὰ δοῦν ἀπὸ κοντὰ τὸν κυκλώπειο πολιτικό, νὰ κουβεντιάσουν μαζί του, ν' ἀντλήσουν αἰσιοδοξία ἀπὸ τὴν Κρητικὴ αὐτὴ Μέκκα καὶ φεύγουν ἱκανοποιημένοι* (18-7-1927). Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη εἶχε ἄλλη ἄποψη. Στενὸς συνεργάτης του, ὁ ἱστοριοδίφης Ν. Νίτσος, σὲ ἄρθρο του (1-8-27), μὲ ἀφορμὴ τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου -γιὰ τὶς ὁποῖες ὑπεύθυνο θεωροῦσε τὸ Βενιζέλο- συνιστοῦσε στὸν ἕλληνα πολιτικό, οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, ν' αὐτοκτονήσει! Ἔγραφε: *Ὁ ῥήτωρ Δημοσθένης* (ὁ Ἰσοκράτης εἶχε αὐτοκτονήσει μετὰ τὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας κι ὄχι ὁ Δημοσθένης· τὸν Ἰσοκράτη ἀνέφερε ὁ Νίτσος στὸ ἄρθρο του, ἀλλὰ ὁ Χρηστοβασίλης, χωρὶς ν' ἀνατρέξει στὴν ἱστορία, τὸν ἀντικατέστησε μὲ τὸ Δημοσθένη, ὁ ὁποῖος αὐτοκτόνησε 16 χρόνια ἀργότερα. Ὁ Χρηστοβασίλης κατάλαβε ὅτι εἶχε κάνει λανθασμένη διόρθωση, γιαυτὸ ζήτησε συγγνώμη ἀπὸ τὸ φίλο του Νίτσο, τὸν ὁποῖο πάντοτε ἀποκαλοῦσε σοφότερό του), *ἐπροτίμησε ν' αὐτοκτονήσῃ μετὰ τὴν ἐν Χερωνείᾳ μάχην, μὴ θέλων νὰ ἐπιζήσῃ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς πατρίδος του. Καὶ ὅμως δὲν ὠφείλετο εἰς αὐτὸν ἡ ἥττα ἐκείνη. Εἰς τὸν Βενιζέλον ὀφείλονται ὅλα τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ἐπεσωρεύθησαν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους καιρούς. Καὶ ὅμως, αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ προαλείφεται νὰ ἐπικαθήσῃ ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ Ἔθνους ὡς πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας! Ἄλλος εἰς τὴν θέσιν του θὰ εἶχε αὐτοκτονήσει δεκάκις, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὴν ἐξουθένωσιν, εἰς ἣν περιεῖλθεν τὸ Ἔθνος ἐξ ὑπαιτιότητός του. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ Βενιζέλος διατηρῇ ἴχνος φιλοτιμίας, ἂς αὐτοκτονήσῃ ἅπαξ, ἵνα ἡσυχάσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ταλαίπωρον Ἔθνον μας.* Οὔτε ἡ *Ἤπειρος* ὑστέρησε σὲ ἀντιβενιζελικὸ μένος. Ἔγραφε (19-8-27): *Ὁ ἄνθρωπος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἐποτίσθη μὲ τὰ δραστικώτατα φαρμάκια, ἐβασανίσθη μὲ τὰς τρομερωτέρας δυστυχίας, ἐκυλίσθη εἰς τὴν ἀθλιεστέραν κατάστασιν, παραφυλάττει καὶ καραδοκεῖ ἀπὸ τῆς κρύπτης του καὶ τῆς φωλεᾶς του τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποί-*

αν θὰ ἐμφανισθῇ ὑπούλως καὶ καταχθονίως διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὰ καταστρεπτικά του σχέδια. Διελύθη ἡ «οἰκουμενική», διεσπάσθησαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ αὐτεπάγγελτοι ὑποστηρικταὶ διάφοροι Πλαστηροκονδυλικοὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ φέρουν τὸν «Σωτῆρα»... Σὲ λίγες μέρες ὁ Σίμων Ἰωνᾶς, στὴν ἴδια ἐφημερίδα (21-8-27) σημείωνε ὅτι οἱ ἐπαναστατικὲς κινήσεις ποὺ σημειώθηκαν στὴν Ἀθήνα μὲ τὶς κρίσεις τῆς «οἰκουμενικῆς» γεννοῦσαν τὴν ὑπόνοια ὅτι *τὰ νήματα τῶν στρατιωτικῶν πραξικοπηματιῶν κινεῖ κατὰ βούλησιν ὁ θέλων νὰ ἐξαγάγῃ ἑαυτὸν ἐκ τῆς λήθης, λησμονημένος ἐρημίτης τῆς Κρήτης. Ἐγωπαθὴς ὢν καὶ φίλαρχος ἀδυνατεῖ νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν παρηγκωνισμένον καὶ ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς. Συμβαίνει καὶ τώρα ὅ,τι εἶπεν ἡ μάνα τοῦ Διαβόλου εἰς τὸ παιδί της: «ἐδῶ εἶσαι παιδί μου, ἀλλὰ τὰ ἔργα σου φτάνουν μακρυά». Ἂς γίνῃ, λοιπόν, πρωθυπουργός, πρόεδρος τῆς βουλῆς, κυβερνήτης, ἂς γίνῃ ὅ,τι θέλει· ἴσως ἡσυχάσει ὁ τόπος.* Ὅλα τὰ δεινά... καὶ *ἂς αὐτοκτονήσῃ ἅπαξ...* Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ ὅλα τὰ δεινοπαθήματα τῆς πατρίδος, οἱ ἀντίπαλοί του δὲν εὐθύνονταν γιὰ τίποτα, ἔπρεπε, κατὰ τὴν ἄποψή τους, νὰ ἐξαφανιστεῖ, αὐτοκτονώντας ἔστω *καὶ ἅπαξ*. Οἱ ὀπαδοί του ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸν θεωροῦν ὡς Μεσσία, ἱκανὸ νὰ ἀναστήσει καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ πολιτικὲς θέσεις οἱ ἀδιάλλακτοι τῶν δυὸ κομμάτων δὲν ἄφηναν ν' ἀναπτυχθεῖ συναινετικὴ θέση ὁποιασδήποτε ἀπόχρωσης, ποὺ θὰ γεφύρωνε τὸ χάσμα καὶ θὰ ἔθετε τέρμα στὸ Διχασμό. Τίποτε. Ἀκόμα καὶ ἡ συνεργασία τῶν δυὸ παρατάξεων στὸ σχῆμα τῆς «οἰκουμενικῆς» κυβέρνησης, δὲν ἀπέβλεπε στὴν συνδιαλλαγή, ἀλλὰ στὴν ἐξασφάλιση ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερων ἐρεισμάτων ἀπὸ κάθε πλευρὰ γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ὁ Διχασμός, νὰ συντριβεῖ ὁ ἀντίπαλος. Ἡ συνέχιση αὐτῆς τῆς διχαστικῆς τακτικῆς δίνει ἑρμηνεία καὶ στὰ γεγονότα ποὺ ἐπακολούθησαν: Ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Βενιζέλου, (ἀφοῦ δὲν αὐτοκτόνησε *ἅπαξ*, καλὸ θὰ ἦταν νὰ δολοφονηθεῖ *ἅπαξ*...), ἐπανάσταση καὶ συντριβή της, παλλινόρθωση. Ἡ ἴδια νοοτροπία ἀπὸ τὸ 1915 ὡς τὴν κήρυξη τῆς Μεταξικῆς δικτατορίας. Μὲ μόνη τὴ διαφορὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ρόλου μερικῶν πρωταγωνιστῶν, ἐξαιτίας τῆς μετάστασής τους ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη παράταξη...

Σ' ὅλες τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, προπαντὸς ὅμως στὸν νεοεκδοθέντα *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* καὶ τὴν *Ἤπειρο* δημοσιευόνταν, αὐτὴ τὴν ἐποχή, ἀλλὰ κι ἀργότερα, κάθε εἴδους ἔρευνες, γιὰ θέματα ποὺ ἐνδιάφεραν τοὺς κατοίκους τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἔρευνες γιὰ τὸ νοσοκομεῖο, γιὰ τοὺς κοινοτικοὺς συνδέσμους ὁδοποιίας, γιὰ τὰ οἰκοτροφεῖα (τὰ *σκάνδαλα* τοῦ *Ἐθνικοῦ οἰκοτροφείου ἀρρένων* ἔδιναν ἐπικαιρότητα στὶς ἔρευνες), γιὰ τὴν *Ἐμπορικὴ σχολή*, γιὰ τὸ τελωνεῖο τῆς πόλης, γιὰ τὴ ληστεία (θέμα, ποὺ ἦταν πάντα ἐπίκαιρο καὶ ποτὲ δὲν μποροῦσε νὰ ἐξαντληθεῖ ἂν δὲν ἐξαφανιζόταν ἡ ληστεία) κι ἄλλες, κι ἄλλες... Μάλιστα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* γιὰ τὴν καλλίτερη μελέτη ὅλων τῶν Ἠπειρωτικῶν προβλημάτων συνιστοῦσε τὴ συγκρότηση συνεδρίου, ποὺ δὲν ἔπρεπε νάχει τὴν τύχη τοῦ προηγούμενου *Πανηπειρωτικοῦ συνεδρίου*.- Μαζὶ μὲ τὶς ἔρευνες, ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν γιαννιώτικων ἐφη-

μερίδων περνοῦσε, ὅπως πάντα, ὅλη ἡ ζωὴ τῆς πόλης, στὶς πολυποίκιλες ἐκφάνσεις της, τὶς σοβαρὲς καὶ τὶς εὔθυμες, τὶς εὐτράπελες καὶ παράδοξες, ὅπως αὐτὲς ποὺ ἀκολουθοῦν: *Πρωτότυπος βιασμός: Ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Τσερβάριον τοῦ Ζαγορίου θεία τοῦ δωδεκαετοῦς παιδὸς *** κατήγγειλεν ὅτι ἡ μεσῆλιξ πεντηκοντούτης συγχωριανή της *** ἀπομονώσασα τὸν δωδεκαετῆ ἀνεψιόν της ἐβίασε τοῦτον καί... παρεπλάνησεν εἰς πρώϊμον ἐρωτικὸν παράπτωμα. Ἀποτέλεσμα: ἡ σφριγηλὴ μεσῆλιξ μετέδωκεν ἀκατανόμαστον ἀσθένειαν εἰς τὸν βιασθέντα ἀτυχῆ παῖδα, ὅστις πρὶν γνωρίσῃ τὰ ἐρωτικὰ ρόδα, ἐκεντήθη ὑπὸ τῶν ἀκαθάρτων ἀκανθῶν των...* Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες (27-7-27) ἡ ἴδια ἐφημερίδα *(Ἤπειρος)* δημοσίευε τὴν εἴδηση: *Συνελήφθη ἡ αἰσχρὰ γυνὴ τοῦ Καλπακίου, ἀποκαλύπτοντας καὶ τ' ὄνομά της...-* Σ' ἕνα χρονογράφημα τῆς ἐποχῆς (τίτλος: *Μαρτυρίες*) ὁ Χατζῆς μιλᾶ γιὰ τὶς γνωματεύσεις (ἐκθέσεις) κάποιων γιατρῶν, *ποὺ σὲ κάνουν νὰ τρελλαθῇς μὲ τὰ ὅσα γράφουν μέσα. Ἐκθέσεις προπάντων διὰ τραύματα, ἰάσιμα ἢ μή, βιασμούς, ἐκπαρθενεύσεις καὶ τοιαύτας ἐξετάσεις, εἶναι πολλάκις κομβολόγιον σωρειτῶν: Ὅ,τι θέλουν λένε κι ὅπως θέλουν τὰ λένε καὶ τὰ παρουσιάζουν ἐνίοτε. Ἐνθυμοῦμαι κάποιαν ἐνδιαφέρουσαν δίκην ἑνὸς ἀνακόπτοντος μίαν καταδικαστικὴν ἐρήμην ἀπόφασιν: Ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀνωτέραν βίαν καὶ ἰσχυρίζετο ὅτι δὲν παρέστη εἰς τὴν δίκην διότι ἦτο ἀγωνιωδῶς ἄρρωστος -κωλικοὶ θανάσιμοι ἐξέσχιζαν τὴν κοιλίαν του καὶ ὠδίνες ἀνώτεραι τῶν ὠδίνων τοῦ τοκετοῦ τὸν ἔκαμαν ν' ἀλγῇ τόσον, ὥστε νὰ λυποθυμήσῃ μάλιστα ἐνώπιον τῶν δύο ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐβεβαίωναν ὅλα ταῦτα εἰς τὴν ἔκθεσίν των!.. Τρεῖς-τέσσερες ὅμως ἀξιόπιστοι μάρτυρες ἐβεβαίωσαν ὅτι εἶδον τὸν ἀνακόπτοντα πολὺ καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν του νὰ γλεντᾷ ἀγρίως τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας ἐκείνης σ' ἕνα καφφενέ: —Ἀλήθεια μάρτυς; Στὸν ὅρκο ποὺ ἔδωκες. —Ναὶ κύριε δικαστά, γιατὶ νὰ πῶ ψέμματα; —Μὰ τότε πῶς ἐξηγεῖτε τὴν ἔκθεσιν τῶν κυρίων ἰατρῶν; ἐρωτᾶ ὁ δικαστής. Πῶς ἔγινες καλὰ καὶ ἐγλεντοῦσες τὸ βράδι κατηγορούμενε; Καὶ ὁ ἀμίμητος εἰς χιοῦμορ καυστικὸν πρόεδρος κ. Βασιλείου λέγει ἤρεμα: —Τὸν ὠφέλησε τὸ ἰατροσυμβούλιον κ. συνάδελφε...* —Ἡ ἀλλαγὴ τῶν τοπωνυμίων συνεχιζόταν. Ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ Παραμυθίας Ἀθηναγόρας καὶ ἄλλοι, ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἔχουν τὶς ἀντιρρήσεις τους. *Τὸ γιατὶ ἡ Ντερβεντίστα λέγεται Ντερβεντίστα, ἡ Κοσόλιανη Κοσόλιανη, τὸ Λυκούρσι Λυκούρσι, ἡ Ζελίστα Ζελίστα, ἡ Παραμυθιὰ Παραμυθιά, τὸ Ζαγόρι Ζαγόρι, τὰ Γιάννινα Γιάννινα, ἡ Πρέβεζα Πρέβεζα κλπ.* -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης (*Ἐλευθερία*, 4-8-27)- *εἶναι ἱστορικὸς λόγος, τὸν ὁποῖον ἡ ἀνιστόρητη ἐπιτροπὴ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ξενογλώσσων τοπωνυμιῶν, οὔτε ἐγνώρισε, οὔτε θὰ γνωρίσῃ ποτέ... Πρέπει ν' ἀφεθοῦν οἱ Ἠπειρωτικὲς τοπωνυμίες ἥσυχες καὶ ν' ἀποβληθοῦν τὰ τσιμπούρια ποὺ κόλλησε στὶς σάρκες τῆς Ἠπείρου ἡ παράξενη αὐτὴ ἐπιτροπὴ καὶ νὰ πᾶν κατὰ διαβόλου τ' Ἀνθοχώρια, οἱ Ἐλάτειες, οἱ Ἀετόπετρες, τὰ Μεσοπόταμα, οἱ Φωτεινὲς κι ὅ,τι ἄλλο ἡ νοσηρὴ της φαντασία ἐφεῦρε...-* Πέθανε στὶς 7 Αὐγούστου καὶ κηδεύτηκε τὴν ἐπόμενη, *ὁ ἐκ τῶν καλλιτέρων νέων τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτευούσης Νικόλαος Λεκάντας*, κηξίαρχος τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων, χτυπημένος ἀπὸ κακοήθη ἐλονοσία. Γυιὸς τοῦ δολοφονημένου στὸ Βουκουρέστι ἀπὸ ἀντιπάλους του, ἄλλοτε διευθυντὴ τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων, Λαζαρέσκου-Λεκάντα, γαμβροῦ τοῦ καθηγητῆ Ἀθαν. Στούπη, ὁ Νικ. Λεκάντας ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ συμπαθεῖς νέους τῆς πόλης, γιαυτὸ καὶ τὴν κηδεία του παρακολούθησε πολὺς κόσμος. Ἀδελφός του ἦταν ὁ ποιητὴς Λεκάντας.- *Πηγὴ ὕδατος: Παρὰ τὴν παραλίαν καὶ ἐν τῇ ὁδῷ Ριτσιώτη Γαριβάλδη* (Σιαράβα) *...ἀπεκαλύφθη πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος ὑπὸ τῶν παροικούντων τὴν ὁδὸν τῆς παρα-*

λίας. Οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας καθαρίσαντες καὶ ἀνασκάψαντες τὸ μέρος τῶν πηγῶν, ἤρχισαν νὰ ὑδρεύωνται ἐνθουσιασμένοι πλέον ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἀπρόοπτον ἀνακάλυψιν (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 3-8-27).- Καὶ πάλι στὸ προσκήνιο οἱ «κοινὲς» γυναῖκες. Μὲ ἐπιστολή του, πρὸς τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, κάποιος γιαννιώτης ζητάει ἀπὸ τὴ Διοίκηση Χωροφυλακῆς νὰ τοῦ ἀπαντήσει: *Εἰς τὰς κοινὰς γυναίκας τῶν οἴκων ἀνοχῆς ὁ κανονισμὸς Χωροφυλακῆς ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον ὡς εἰς τὰ δημόσια θεάματα; Καὶ ἂν μὲν τὴν ἐπιτρέπῃ ἔχει καλῶς, ἂν ὄχι ἂς μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐνόχλησιν, γιατὶ νομίζω πὼς δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ βλέπωμεν τὰς διαπραττομένας ἀσχημίας καὶ ν' ἀκούωμεν τὰς διαφόρους ἀναρμόστους φράσεις ποὺ ἐκστομίζουν αὐταὶ αἱ γυναῖκες χαριεντιζόμεναι μετὰ τῶν διαφόρων τύπων τεμπέληδων ποὺ τὰς συνοδεύουν.* Οὔτε καὶ στὸν κινηματογράφο δὲν ἤθελαν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν εἴσοδό τους κάποιοι Γιαννιῶτες. Ὁ ὑπεύθυνος τῆς στήλης (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 23-7-27) τασσόταν μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐπιστολογράφου, φαίνεται πὼς ἡ συμπεριφορὰ τῶν «κοινῶν», συνοδευόμενων ἀπὸ τοὺς «προστάτες» τους κατὰ τὶς ἐξόδους, κρινόταν ἀπαράδεκτη ἀπὸ πολλούς.- Ἐπιδημία ἄνθρακος στὸ Ζαγόρι. Ἐπεκτάθηκε καὶ σ' ἄλλες περιοχὲς καὶ προξένησε μεγάλες ζημιὲς στὸ ζωϊκὸ πλοῦτο τῆς περιοχῆς.- *Ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα ὁ γυμνασιάρχης τοῦ γυμνασίου Λεωνιδίου κ. Γεώργιος Καλούδης. Καλά, δὲν βρισκόταν μιὰ θέση στὰ Γιάννινα γιὰ τὸ σοφὸ ἐκπαιδευτικό;* ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης.- Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο Ἰωαννίνων ἀποφάσισε τὴν ἀνέγερση ἀνδριάντα στὸν Ἀθανάσιο Τσακάλωφ, τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἱδρυτὲς τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρείας*. Ὄχι μόνο ἀνδριάντας δὲν ἔγινε, ἀλλὰ ὁ Δῆμος φάνηκε ἀνίκανος νὰ διατηρήσει καὶ τὸ σπίτι ὅπου γεννήθηκε ὁ Τσακάλωφ. Κατεδαφίστηκε γιὰ νὰ ὑψωθεῖ στὴ θέση του πολυκατοικία...- Ὁ Ντοῦτσε, στὴν Ἰταλία, ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (28-7-27), εἶχε ἀπαγορεύσει τὴ χρήση ξενικῶν τύπων καὶ ὅρων στὶς ὑπηρεσίες τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῆς ἀεροπορίας, ἔχοντας τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἦταν ἀρκετὰ πλούσια καὶ ἐπιστημονικὰ αὐτάρκης. *Ἡ ἄποψις τοῦ Ντοῦτσε* -σημείωνε ὁ σχολιαστὴς τῆς εἴδησης- *δὲν ἐφάπτεται βεβαίως τῆς λογικῆς καὶ μὲ συγκινεῖ κάπως ὅταν σκέπτομαι ὅτι εἰς τὸν μακάριον τόπον μας ἄλλα πράγματα συμβαίνουν, τραγικὰ καὶ ἀστεῖα μαζί, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης, ποὺ σιγά-σιγά, μὲ τὰ ξένα παραγεμίσματα, ἀρχίζει νὰ παίρνῃ διεθνῆ χαρακτῆρα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀμφιβάλλω ἂν τὸ πνεῦμα τοῦ διεθνισμοῦ εὗρε τόσον παράγωγον ἔδαφος ἀλλοῦ, ὅσον εἰς τὸν τόπον μας.* Στὴν Ἑλλάδα βρῆκε. Γιαυτὸ καὶ ἡ γλῶσσα μας κοντεύει νὰ χάσει τὴν ἰθαγένειά της...- Τίτλος εἴδησης: *Θέσις! Τρέξατε!* Καὶ ἡ εἴδηση: Τὸ Ἐθνικὸ ἀγροτικὸ οἰκοτροφεῖο ζητοῦσε ἕνα καραγωγέα γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Μισθὸς 400 δρχ. τὸ μῆνα, φαγητό, κατοικία, πλυντικὰ καὶ ἐνδύματα ἐργασίας. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἔπρεπε τὸ συντομότερο νὰ ὑποβάλουν αἴτηση στὴ νομαρχία, μὲ τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά. *Τρέξατε!* συνιστοῦσε ἡ ἐφημερίδα. Εἶχε ἀναφανεῖ στὸν ὁρίζοντα θέση!- Ἡ *Ἑλληνικὴ Ἠλεκτρικὴ Ἑταιρεία* ἀνακοίνωσε (8-7-27) πὼς τὸ ἐργοστάσιό της στὰ Γιάννινα θὰ λειτουργοῦσε ὅλο τὸ εἰκοσιτετράωρο καὶ θὰ ἔδινε ρεῦμα γιὰ φωτισμὸ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ὧρες ποὺ εἶχαν καθοριστεῖ γιὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ προσωπικοῦ. Τὰ Γιάννινα εἶχαν ἀποκτήσει πιὰ ἠλεκτροφωτισμὸ διάρκειας. Μόνο ποὺ κάποιοι νεαροὶ ἔβρισκαν πὼς οἱ ἠλεκτρικοὶ λαμπτῆρες προσφέρονταν γιὰ καλὸ σημάδι στὶς πέτρες τους. Τοὺς ἔσπαζαν συνεχῶς καὶ δημιούργησαν πρόβλημα γιὰ τὴν πόλη. *Αἶσχος!* ἀναφωνοῦσε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* σ' ἕνα σχετικό της σχόλιο. Ἀπὸ τότε τὸ κακὸ αὐτὸ συνεχίστηκε ὡς τὶς μέρες μας.- *Περίεργα φαινόμενα: Κατ' ἀσφαλεῖς πληροφορίας μας, ἔξωθι τοῦ πανδοχείου Ρα-*

ψίστης, χωροφύλακες σταματήσαντες δύο χωρικοὺς ἐξερχομένους ἐκ τῆς πόλεως, ἄνευ αἰτίας τοὺς ἔδειραν ἀνηλεῶς, κρατήσαντες συγχρόνως τούτους, μέχρις ὅτου ἐξύπνησεν ὁ κοιμώμενος ἀποσπασματάρχης. Οἱ ἀτυχεῖς χωρικοὶ μὲ ἀγωνίαν ἀνέμενον τὸ ξύπνημα, διότι ἐνόμιζον ὅτι θὰ εὕρουν δίκαιον κριτὴν τῆς παρανομίας τῶν χωροφυλάκων. Πρὸς κατάπληξίν των ὅμως καὶ ἀπογοήτευσίν των ὁ ἀφυπνισθεὶς ἀποσπασματάρχης τοὺς περιποιήθη μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον...- Ἀρραβῶνες: Βασίλειος Γ. Σωτήρης, ἐκ Νεγάδων, υἱὸς τοῦ ἐπὶ πεντηκονταετίαν διδάξαντος τὰ ἑλληνικὰ γράμματα Γ. Σωτήρη καὶ ἡ Ἐλπινίκη Θεοδοσίου ἐκ Ζαγορίου ἠρραβωνίσθησαν. Ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου ἔδωσαν ἐπίσης ὁ Ὀδυσσεὺς Φραγκούλης, υἱὸς τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου Θεοφ. Φραγκούλη, ἐκ Σκαμνελίου, μετὰ τῆς Εἰρήνης Φ. Τάτση, ἐκ τοῦ ἰδίου χωρίου. (Ἠπειρωτικὸς ἀγών, 7-8-27).

Η ἀποσπασματοκρατεία, καλὰ κρατοῦσε... Οὔτε ὅμως καὶ ἡ ληστεία εἶχε σημειώσει ὕφεση, μετὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Τὸ ἐφετεῖο τῆς Κέρκυρας ἑτοιμαζόταν γιὰ τὴ δίκη ποὺ θάρχιζε σὲ λίγο, μὲ ἀπόντες τοὺς μεγάλους πρωταγωνιστές, τοὺς ἠθικοὺς καὶ φυσικοὺς αὐτουργούς, ἀδελφοὺς Ρέτζου, Λάμπρο Στάθη κ.ἄ. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Αὐγούστου σημειώθηκε ἔξαρση τῶν ληστρικῶν δραστηριοτήτων, σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο, ἀλλὰ καὶ αὔξηση τῆς ἐγκληματικότητας. Στὰ Σερβιανά, «ἄγνωστοι» σκότωσαν τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ χανιοῦ Ι. Παπαστύλο, στὸ Λυκόστομο, τὴν ἄλλη μέρα (4-8-27) βρέθηκαν, θανάσιμα χτυπημένες, δυὸ γυναῖκες ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, ἡ Ἀντιγόνη Ν. Παπαγεωργίου καὶ Ἀνδρονίκη Οἰκονόμου, ἀπὸ τὴ Μανασσῆ, ἡ πρώτη πέθανε. Δράστης ἕνας δάσκαλος ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχή, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴ Λακωνία. Στὴν Πέστιανη ἄλλος φόνος. Στὴν περιοχὴ Φιλιππιάδας ὁ φυγόδικος Ἀθαν. Τσάμης, καταδιώκονταν ἀπὸ ἀποσπάσματα, γιὰ τὴν αἰχμαλωσία παιδιοῦ, ἀργότερα ἐπικηρύχτηκε καὶ σκοτώθηκε σὲ συμπλοκή. Ἄλλες συμμορίες, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἦταν ντυμένα μὲ στρατιωτικὲς στολὲς ἢ στολὲς χωροφυλακῆς, λήστευαν χωριὰ καὶ διακινούμενους ἀνθρώπους, στὸ Πωγώνι, στὴν Κόνιτσα, στὴν Κεραμίτσα, στὴ Λάϊστα καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς Ἠπείρου, χωρὶς νὰ διστάζουν νὰ κακοποιοῦν καὶ νὰ δολοφονοῦν τὰ θύματά τους. Ἡ ἀνησυχία τῶν Γιαννιωτῶν καὶ ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν ἦταν ἔκδηλη γιὰ τὴν ἀναζωπύρηση τῆς ληστείας, ἀποτυπωμένη στὰ σχόλια καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ γιαννιώτικου τύπου. Ἔγραφε (6-8-27) ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ: Αἱ ἀλλεπάλληλοι ληστεῖαι, ἀπαγωγαί, αἰχμαλωσίαι, ζωοκλοπαὶ καὶ τὰ φρικαλέα ἐγκλήματα, τὰ λαβόντα χώραν τελευταίως, παρουσιάζουν τὴν ἐν ὑπαίθρῳ ἀσφάλειαν εἰς σημεῖον οὐχὶ εὐοίωνον διὰ τὴν χωροφυλακήν. Ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη ἐσχάτως εἰς τὴν Ἤπειρον, λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ συνεχῶν ληστρικῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν φρικαλεοτήτων, παρουσιάζει καὶ πάλιν τὴν ἀτυχῆ ταύτην ἐπαρχίαν ὡς ἐγκαταλειφθεῖσαν τελείως εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ληστῶν καὶ ὅλων τῶν αἱμοδιψῶν καὶ ἀνθρωπομόρφων τεράτων... Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας διεδέχθησαν ἄλλα τοιαῦτα, ἂν ὄχι τοσαύτης σοβαρότητος, πάντως*

ὅμως εἰς φρικαλεότητα ἐφάμιλλα... Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἀρκετὰ δοκιμασθεὶς ἔχει ἀνάγκην γαλήνης καὶ ἡσυχίας καὶ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας. Θ' ἀργοῦσε ἀκόμα νὰ φτάσει ἡ πολυπόθητη γαλήνη καὶ ἀσφάλεια στὴν Ἤπειρο, ἔπρεπε νὰ θυμώσει, ἕνα χρόνο ἀργότερα, ὁ Βενιζέλος -ποὺ τάραζε τὸν ὕπνο τῶν ἀντιβενιζελικῶν- ὅταν, κατὰ τὴν προεκλογικὴ περιοδεία του στὰ Γιάννινα, πληροφορήθηκε τὴν ἀπαγωγὴ τῶν δυὸ ἀντιπάλων του βουλευτῶν Ἀλ. Μυλωνᾶ καὶ Ἀλ. Μελᾶ, ἀπὸ δυὸ νέους μεσουρανοῦντες ἀστέρες τοῦ ληστρικοῦ πανθέου, τοὺς ἀδελφοὺς Κουμπῆ. Ὡς τότε οἱ ληστεῖες καὶ οἱ φόνοι θὰ πληθαίνουν καὶ οἱ ἐφημερίδες θὰ διαμαρτύρονται.

Ἡ ἔξαρση τῆς ληστείας εἶχε καὶ πάλι τὶς πολιτικὲς προεκτάσεις της. Ἡ *Καθημερινὴ* τῶν Ἀθηνῶν, ἀσχολούμενη μὲ τὴ ληστεία στὴν Ἤπειρο παρατηροῦσε πώς, παρὰ τὶς ἐπικηρύξεις καὶ τὶς καταδιώξεις, οἱ ληστὲς ἔμειναν ἀσύλληπτοι. Ἐνίσχυση τῆς χωροφυλακῆς στὴν περιοχὴ δὲν θὰ ἔφερε ἀποτέλεσμα, γιατί, κατὰ τὴν ἐφημερίδα, ἡ ληστεία ἦταν νόσος ἐνδημικὴ στὴν Ἤπειρο, τὴν ἀνάπτυξή της προστάτευε ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμός. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (10-8-27) ἔσπευσε νὰ χαρακτηρίσει σφάλμα τὸ σχόλιο τῆς *Καθημερινῆς*, ὑπογραμμίζοντας πὼς δὲν φταῖνε οἱ ἀγρότες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ληστείας, ἀλλὰ ἡ ἀδυναμία τοῦ κράτους νὰ ἐπιβάλλει τὸ νόμο, ἡ ἀτιμωρησία τῶν δραστῶν καὶ ἡ σὲ εὐρεία κλίμακα ἀμνηστεύσεις ἐπικηρυγμένων λησταρχῶν καὶ ἐγκληματιῶν, ἡ ἀνικανότητα τῶν κρατικῶν ὀργάνων, οἱ ἀκριτομύθειες, ἡ πλημμελὴς καὶ ἀναποτελεσματικὴ καταδίωξη, καὶ -τὸ πρωτάκουστο- ἡ ἀνάθεση τῆς ἀρχηγίας τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων σὲ ἀμνηστευθέντες ληστές, ποὺ βρῆκαν ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθοῦν ὅσους εἶχαν τολμήσει νὰ ἀποκαλύψουν στὶς ἀρχὲς τὶς κρυψῶνες τους, ὅταν ἦταν ληστές. *Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον* -πρόσθετε ἡ ἐφημερίδα- *ἂν ἡ ληστοκρατία εἶχε τὰ ὁρμητήριά της εἰς τὴν ὕπαιθρον. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἦ δὲν θὰ ὑπῆρχε ἦ θὰ κατεπολεμᾶτο ἀποτελεσματικῶς. Ἡ ληστοκρατία τὰ ὁρμητήριά της ἔχει εἰς τὰς πόλεις, ὅπου ἑδρεύει ἡ ἐπιτελικὴ τῶν ληστῶν ὑπηρεσία, ὅπου ἐκπονοῦνται καὶ συντάσσονται μὲ ἀπαράμιλλον στρατηγικὴν καὶ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν ὅλαι αἱ ληστρικαὶ πράξεις καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅπου τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διευθύνουν, οὐχὶ ἀγρόται, ἀλλὰ ἄνθρωποι ἀνωτέρου κοινωνικοῦ ἐπιπέδου, ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ ἐξαιρετικῆς εὐφυΐας καὶ ἀντιλήψεως. Διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ δὲ χρειάζεται ἀπολύμανσις τῶν πόλεων...* Σοβαρότατες οἱ καταγγελίες, μὲ πολλὰ ὑπονοούμενα. Σὲ λίγο θὰ ἔπαιρναν πιὸ συγκεκριμένη μορφὴ μὲ σαφῆ πολιτικὴ τοποθέτηση. Στὶς 3-9-27, ἡ ἴδια ἐφημερίδα, σὲ σχόλιό της μὲ τίτλο: *Ἀνεξιχνίαστον μυστήριον*, διατύπωνε ἀπορίες μὲ δηλητηριώδεις αἰχμές: *Περίεργοι ἡμεῖς τε καὶ ἡ κοινὴ γνώμη διερωτώμεθα: Πῶς συμβαίνει τόσον ἀφόβως καὶ ἀκινδύνως νὰ κυκλοφοροῦν οἱ βουλευταί μας κ.κ. Λούλης καὶ Μπότσαρης ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον καὶ μάλιστα εἰς περιφερείας, ὅπου συχνό-*

τατα ἔλαβον χώραν πλεῖσται ληστεῖαι καὶ ἁπαγωγαί; Καὶ ἐνῶ ἂν ἐπεχείρει ἄλλος τις πλούσιος, ὡς τουλάχιστον ὁ κ. Λούλης, παρόμοιον ταξείδιον, ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ ἐπέτρεφεν αἰσίως χωρὶς νὰ καταβάλῃ ἂν μή τι ἄλλο, πάντως ὅμως τὰ διόδια, ὁ κ. Λούλης μετὰ τοῦ συναδέλφου του διασχίζων δασικὰς ἐκτάσεις ὁλοκλήρους, ἀφικνεῖται αἰσίως, χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ οὔτε τὸν παραμικρὸν φόβον. Μυστήριον ἀληθῶς ἀνεξιχνίαστον! Ἴσως διὰ νὰ μᾶς ἀποδείξουν καὶ ἐμπράκτως ὅτι κακῶς φωνάζουμε πὼς δὲν ἔχουμε ἀσφάλειαν!!... Τὰ καταγγελλόμενα εἶχαν εὐρύτατη ἀπήχηση στὴν κοινὴ γνώμη, τὰ ἐσχολίασε κατὰ διάφορους τρόπους. Ὁ *Κῆρυξ*, ποὺ ὑποστήριζε πολιτικὰ τοὺς δυὸ θιγόμενους βουλευτές, ἔσπευσε νὰ ἀπαντήσει στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, μὲ ὀξύτατους τόνους, χαρακτηρίζοντάς την ὡς ἐκβιάστρια καὶ ἀπειλώντας την μὲ ἀποκαλύψεις. Μὲ τὴν ἴδια -καὶ μεγαλύτερη- ὀξύτητα ἀνταπάντησε καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, προκαλώντας τὸν *Κήρυκα* νὰ δημοσιεύσει τὶς ἀποκαλύψεις του καὶ προσθέτοντας: *Ἐὰν τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὴν «Ἀγροτικὴν ἠχὼ» καὶ ἀναγνωσθέντα ὑπὸ χιλιάδων ἀναγνωστῶν μας ἐπρόδωσαν μεγαλεπίβουλα σχέδια τῶν κ.κ. βουλευτῶν καὶ τοῦ «Κήρυκος», δὲν πταίομεν ἡμεῖς, ἀλλὰ τὰ ἐξ Ἀθηνῶν λαγωνικά, τὰ ὁποῖα φαίνεται ἔκαναν τοὺς δυὸ ἀχωρίστους φίλους νὰ τρέχουν ἀπὸ τμῆμα εἰς τμῆμα τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπὸ στάνην εἰς στάνην, δεχόμενοι καὶ ὑποσχόμενοι λαγοὺς μὲ πετραχείλια εἰς τοὺς ἁπλοϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀναμένοντας τὰ πάχη των ...δημοσιογράφους μπανταλούς.* Σχόλια γιὰ τὴ ληστεία ἔγραψαν ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες κατὰ τὴν καλοκαιρινὴ περίοδο τοῦ 1927. Σημείωνε χαρακτηριστικὰ ἡ *Ἤπειρος* (8-8-27): *Τὸ γιαταγάνι καὶ ὁ γκρὰς πάλιν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Τὸ δίκοπον λεπίδι ἐμπηγνύεται φρικιαστικὰ εἰς τὴν μαλακὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Καὶ ἡ ἀναισθησία καὶ ἡ σκληρότης ξαναφανερώνεται τρομερὰ καὶ ἀπελπιστικά. Οἱ ἄνθρωποι πληροφοροῦνται ὅτι* (ἡ ληστεία) *ζῇ ἀθανάτως ὡς ἄλλη λερναία ὕδρα. Τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συντρίψῃ τὰς μυρίας κεφαλάς της...* Ἀπελπισία ἐκφράζει αὐτὸ τὸ σχόλιο καὶ δὲν ἀφήνει νὰ διαφανεῖ στὸν ὁρίζοντα καμιὰ ἐλπίδα. Μόνο στοὺς ληστὲς δημιουργοῦσε αἰσιοδοξία, ἀφοῦ πιστοποιοῦσε τὴν παντοδυναμία τους...

Ὅπως ἔγινε καὶ τὰ προηγούμενα χρόνια, ἡ ἔξαρση τῆς ληστείας, δημιούργησε παράλληλη ἔξαρση τῆς ἀποσπασματοκρατίας, ποὺ γινόταν φανερὴ μὲ τὴν ἐμφάνιση πολλῶν κρουσμάτων βάναυσης συμπεριφορᾶς ὀργάνων τῆς χωροφυλακῆς καὶ καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων, ἀπέναντι στὸν ἀγροτικὸ κυρίως κόσμο καὶ τὴν αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου περὶ ἐκτοπισμῶν.

Ἔντονα ἀντέδρασαν οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαγοριοῦ ἐναντίον τοῦ ἐνωμοτάρχη Μπάγιας (Κήπων) Μπεχράκη γιὰ τοὺς «ἄθλους» του, ἔγιναν γνωστοὶ ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων. Γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του -τὴν εἶχαν ζητήσει ἀπὸ καιρὸ οἱ Ζαγορίσιοι, ἀλλὰ κανένας δὲν τοὺς ἄκουε-

ὁ δικηγόρος (δικολάβος) Καπεσόβου Γ. Σαρηγιάννης τὸν μήνυσε καὶ ἡ εἰσαγγελία διέταξε ἀνακρίσεις, χαρακτηρίζοντας τὶς πράξεις του ὡς κατάχρηση ἐξουσίας, παράνομη κατακράτηση κ.ἄ. Κατὰ μία δικάσιμο στὸ εἰρηνοδικεῖο Μπάγιας, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθεῖ πολλοὶ κάτοικοι χωριῶν γιὰ τὴν ἐκδίκαση τῶν ὑποθέσεών τους, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Σαρηγιάννης ὡς συνήγορος, ὁ Μπεχράκης, μόλις τὸν εἶδε, τοῦ ἐγχείρησε ἔνταλμα πληρωμῆς 32 δρχ., προερχόμενων ἀπὸ φόρο προϊόντων. Ὁ Σαρηγιάννης προσφέρθηκε νὰ πληρώσει τὸ ποσὸ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τοῦ δικαστηρίου. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Μπεχράκη κατέπληξε ὅλους. —*Ἐγὼ δὲν παίρνω χρήματα*, εἶπε, *θὰ πᾶς νὰ πληρώσεις στὸ ταμεῖο Ἰωαννίνων. Καὶ χωρὶς ἄλλες διατυπώσεις ἔστειλε μὲ συνοδεία τὸ δικηγόρο πεζὸ ὡς τὴ Δοβρὰ κι ἀπὸ ἐκεῖ στὰ Γιάννινα μὲ αὐτοκίνητο. Οὕτω* -σχολίαζαν οἱ ἐφημερίδες- *ὁ γενναῖος ἐνωμοτάρχης, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ οὔτε ἕναν ζωοκλέπτην, ἐπέτυχε νὰ συλλάβῃ ἕνα ἔντιμον πολίτην, ὀφείλοντα εἰς τὸ ταμεῖον 32 δρχ.!.. καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ συνοδείαν...* Βουλευτές, αὐτόπτες μάρτυρες, ἐνημέρωσαν τηλεγραφικὰ τὸ *Δικηγορικὸ σύλλογο* γιὰ νὰ ἐνεργήσει τὰ δέοντα. Κατὰ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες, στὴ συνέλευση τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου*, κάποιος «μεγαλόσχημος» δικηγόρος διατύπωσε τὴ γνώμη ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἔνταλμα τῶν 32 δρχ. προερχόταν ἀπὸ φόρους ἀγροτικῶν προϊόντων, τὸ ζήτημα ἦταν ἀγροτικῆς φύσης καὶ δὲν ἐνδιέφερε τὸ σύλλογο. Ὁ *Δικηγορικὸς σύλλογος* διέψευδε τὴν εἴδηση. Δὲν εἶχε συνεδριάσει καὶ φυσικὰ δὲν εἰπώθηκαν ὅσα δημοσιεύτηκαν. Τὸ πρόβλημα, ὅμως δὲν ἦταν ἡ στάση τοῦ *Δικηγορικοῦ συλλόγου*, ἀλλὰ τὰ πολλαπλασιαζόμενα κρούσματα βάναυσης μεταχείρισης τῶν πολιτῶν ἐκ μέρους τῶν κρατικῶν ὀργάνων. Δυὸ ἐφημερίδες, μὲ κύρια ἄρθρα τους, στηλίτευσαν αὐτὴ τὴ συμπεριφορά. *Βασιβουζουκισμοί*, τιτλοφοροῦσε ἄρθρο του στὴν *Ἤπειρο* (19-8-27) ὁ Σίμων Ἰωνᾶς (ὅταν ἀπουσίαζε ὁ Χατζῆς στὴν Ἀθήνα, τὸν ἀντικαθιστοῦσε στὴν ἀρθρογραφία κυρίως ὁ γηραιὸς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος Νέστωρ Γεωργίτσης - Σ. Ἰωνᾶς), κατακρίνοντας τὴ στάση τοῦ Μπεχράκη σὲ βάρος τοῦ Σαρηγιάννη. Ἀναφερόταν ἐπίσης σὲ νέο ἄθλο τοῦ ἴδιου, στὴ Βίτσα αὐτὴ τὴ φορά, ὅταν τὸ χωριὸ πανηγύριζε τὸ Δεκαπενταύγουστο. Τὴν πρώτη μέρα τὸ ἀπόγευμα, στήθηκε ὁ χορὸς καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἄρχισε νὰ χορεύει κάποιος Βαγγέλης (ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸ δικηγόρο Εὐάγγελο Βασδέκη) ὁ Μπεχράκης τὸν διέταξε νὰ σταματήσει γιὰ νὰ χορέψουν οἱ γυναῖκες. Ὁ ἄλλος ἀρνήθηκε, συνέστησε στὸ Μπεχράκη νὰ μὴν ἀνακατεύεται στὰ τοῦ χοροῦ, ὁ ἐνωμοτάρχης ἀντέδρασε, ἄρχισαν οἱ διαπληκτισμοὶ καὶ ὁ Μπεχράκης *μένεα πνέων* διέταξε δυὸ χωροφύλακες νὰ δέσουν *πισθάγκωνα* μὲ τριχιὰ τὸν Βαγγέλη. Γεροδύναμος αὐτὸς ἔσπασε τὰ σχοινιὰ κι ἔτρεξε νὰ φύγει, οἱ χωροφύλακες ὅμως τὸν πρόφτασαν, *τὸν ἐξυλοκόπησαν ἀνηλεῶς, τὸν ἔρριψαν κατὰ γῆς καὶ τὸν ἐποδοπάτησαν*. Τὸ ξύλο τῶν χωροφυλάκων συμπλήρωσε σὲ λίγο κι ὁ ἴδιος

ὁ Μπεχράκης μὲ δικό του ξυλοδαρμό. *Πιστεύομεν* -κατέληγε ὁ Ν. Γεωργίτσης- *ὅτι μετὰ τὰ ἀναμφισβήτητα ταῦτα γεγονότα, ἡ Α.Δ. Χωροφυλακῆς, οὐ μόνον θ' ἀνακαλέσῃ, ἀλλὰ καὶ θ' ἀποτάξῃ τοιούτους τῆς κοινῆς ἡσυχίας τῶν πολιτῶν φύλακας, οἵτινες ἐξέλαβον τὴν περιφέρειαν τῆς δράσεώς των ὡς τιμάριον καὶ δικαιοῦνται νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς φιλησύχους καὶ αὐτονόμους πολίτας ὡς βασιβουζοῦκοι. Νὰ παύσουν τὸ ταχύτερον οἱ βασιβουζουκισμοί*, διατύπωνε τὴν ἀξίωση τῶν Ἠπειρωτῶν σὲ ἄρθρο του καὶ ὁ πρώην βουλευτὴς καὶ νομάρχης Πέτρος Μπέμπης στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (22-8-27). *Φθάνουν* -τόνιζε- *τὰ δεινὰ τῆς ληστείας διὰ τοὺς ταλαιπώρους κατοίκους τῆς Ἠπειρωτικῆς ὑπαίθρου. Ἂς μὴν τοὺς ἐξωθοῦν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ οἱ βασιβουζουκισμοὶ ἀναξίων κρατικῶν ὀργάνων, καταχρωμένων τῆς ἰσχύος, ἣν τῆς παρέχει ἡ πολιτεία. Ὁ Ἠπειρωτικὸς τύπος ἀναγράφει πληθὺν τοιούτων κρουσμάτων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐν Ἠπείρῳ.* Ἔπρεπε -συνέχιζε- νὰ ληφθοῦν μέτρα, γιατὶ ὑπῆρχε κίνδυνος ν' ἀντιδράσει ἔντονα ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς καὶ νὰ συμπεριφερθεῖ στὰ παρανομοῦντα ὄργανα κατὰ τρόπο ἀνάλογο.

Ἐξαιτίας ὁρισμένων συλλήψεων μεγαλοκτηνοτρόφων γιὰ ὑπόθαλψη ληστῶν (*Ἐλευθερία*, 24-10-27), μὲ σκοπὸ τὸν ἐκτοπισμό τους, ὁ Χρηστοβασίλης συνιστοῦσε νὰ σταματήσουν οἱ παλιὲς μέθοδοι καταδίωξης τῶν Ρετζαίων, ποὺ στηρίζονταν στοὺς ἐκτοπισμούς. Τοὺς εἴχαμε -ἔγραφε- μέσα στὰ χέρια μας καὶ τοὺς ἀφήσαμε νὰ φύγουν καὶ τοὺς καταδιώκουμε τώρα 17 μῆνες, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Στὸ μεταξὺ ἐκτοπίστηκαν ὡς τώρα ἑκατοντάδες πολίτες ὡς ληστοτρόφοι καὶ *οἱ Ρετζαῖοι κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ τὴν Ἄρτα φοβερίζουν. Τοῦτο σημαίνει ἢ ὅτι ὁ ἐκτοπισμὸς δὲν εἶναι τὸ κατάλληλον μέσον πρὸς σύλληψιν τῶν Ρετζαίων ἢ ὅτι ὁ τρόπος τῆς καταδιώξεως δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ πρέπει ν' ἀλλάξῃ.*

Ὁ Ἀχιλλέας ὁ Βάντζιος, ὁ σοφὸς ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ ἐραστὴς τοῦ καλοῦ κρασιοῦ καὶ τῆς παρέας, κράτησε τὸ λόγο του. Τὶς μέρες ποὺ ἔκλειναν τὰ σχολεῖα γιὰ τὶς θερινὲς διακοπές, πέρασε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Πέτρου -ἦταν καὶ οἱ δυό τους ἐκεῖ καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Γιάγκος- γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλει ὅτι εἶχε βρεῖ τὴν ὑπηρέτρια ποὺ τοῦ ὑποσχέθηκε. *—Εἶναι μιὰ χήρα, ἄκληρη, ἀπὸ τὸ Σκαμνέλι, ὁ ἄντρας της ἔχυσε τὸ αἷμα του στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἐκεῖ χάθηκε, νοικοκυρά, συμμαζεμένη, καθαρή, ἀκαταπόνητη στὴ δουλειά, μισόκαιρη, ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν οἰκογένειά σας. Θὰ τιμήσει τὸ ψωμὶ ποὺ θὰ φάει, δὲν θὰ τὸ μετανοιώσετε... —Ἀφοῦ τὸ βεβαιώνεις ἐσύ, κὺρ Ἀχιλλέα, δὲν χρειαζόμαστε ἄλλες συστάσεις. Νὰ τὴν εἰδοποιήσεις νὰ κατέβει τὸ συντομότερο... —Σὲ δυὸ-τρεῖς μέρες θὰ εἶναι ἐδῶ, νὰ συμμαζέψει τὸ σπίτι της κι ἔφτασε. Ὅλα καλά, λοιπόν, ἀξίζει νὰ ποῦμε τὶς εὐχές μας μ' ἕνα καλὸ κρασί...* Ὁ Γιάγκος περίμενε μιὰ τέτοια πρόταση κι εἶχε ἑτοιμάσει κι ὅλας δυὸ μπουκάλια ἀπὸ γλυκόπιοτο κρασὶ τῆς Ζίτσας ἐκεί-

νης τῆς ἐποχῆς, γέμισαν τὰ ποτήρια, εἶπαν τὶς εὐχές τους, ὁ Βάντζιος ἔβρισκε πάντα τὰ κατάλληλα λόγια γιὰ εὐχολόγια, διανθισμένα καὶ μὲ ἀφηγήσεις σκανδαλιστικές, πολλὲς φορὲς ἀναφέρονταν καὶ στὴ Σμύρνη, ὁ Γιάγκος σταματοῦσε κάθε δουλειὰ ποὺ εἶχε κι ἔτρεχε νὰ τὸν ἀκούσει. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Βάντζιος ἄρχιζε μιὰ συζήτηση δὲν ἔλεγε νὰ τελειώσει. Τὴν τραβοῦσε σὲ μάκρος μὲ τὴν προσδοκία ἀνύψωσης ποτηριῶν γιὰ νέα εὐχολόγια. Τούτη τὴ φορὰ ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ὑπηρέτριας τοῦ Πέτρου, εἶχαν κι ἄλλα νὰ συζητήσουν, πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ «σκάνδαλα» τοῦ *Μονοταξίου*, στὸ Τσεπέλοβο, στὸ χωριὸ τοῦ Βάντζιου εἶχαν γίνει.

Ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος
Ἀχιλλέας Βάντζιος

—Θέλω νὰ μοῦ πεῖς, κὺρ Ἀχιλλέα, τὶ εἶναι σωστὸ καὶ τὶ ὄχι, στὴ γνώμη σου βασίζομαι. Ἔγιναν στὸ χωριό σου ὅλες αὐτὲς οἱ ἀσχήμειες ποὺ γράφουν οἱ ἐφημερίδες; —Τίποτα δὲν ἔγινε στὸ χωριό μου, ἀπάντησε μὲ θυμὸ ὁ Βάντζιος, *ὅσα γράφουν εἶναι κατασκευάσματα γιὰ νὰ πωλοῦν φύλλα. Τοὺς ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ ἕνας στενοκέφαλος χωριανός μου, ἄλλο δὲν ἤθελαν, ἔστησαν τὸ μυθιστόρημα. Τὶ ἔκαναν τὰ παιδιά; Τραγούδησαν καὶ χόρεψαν, μαζὶ μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς χοροὺς καὶ κάποιους εὐρωπαϊκούς, ποὺ τοὺς βλέπομε ὅλοι μας στὶς χοροεσπερίδες τῶν σαλονιῶν. Ἄξιζαν καλύτερη τύχη οἱ νέοι δάσκαλοι ποὺ ἦρθαν κι ὁμόρφηναν τὸ χωριό μας, ὄχι αὐτὴ τὴν κακογλωσσιά. Δὲν χάλασαν τὰ χρηστά μας ἤθη μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους, ἐμεῖς ἀσχημονήσαμε σὲ βάρος τους, δείχνοντας τὸ χειρότερο ἑαυτό μας. Καὶ νὰ σκεφτεῖς ὅτι αὔριο οἱ δάσκαλοι αὐτοὶ θὰ διοριστοῦν καὶ στὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ νὰ διδάξουν τὰ παιδιά μας, οἱ τραυματικὲς ἐμπειρίες ποὺ τοὺς δημιουργήθηκαν θὰ δυσκολέψουν τὸ ἔργο τους. Ἔτσι εἴμαστε ἐμεῖς οἱ Ζαγορίσιοι, κι ἐσὺ δικός μας εἶσαι Πέτρο, ἄλλες φορὲς γινόμαστε γίγαντες, κι ἄλλες νάνοι κι ἀγωνιζόμαστε τότε νὰ ἐπισύρουμε τὴν προσοχὴ τοῦ κόσμου μὲ πράξεις ποὺ δὲν μᾶς τιμοῦν. Ἂς εἶναι. Ἄνοιξε, Γιάγκο, ἕνα μπουκάλι ἀκόμα νὰ τὸ πιοῦμε σὲ ὑγεία τῶν Ζαγορίσιων, ἡ παράδοση τοὺς θέλει νὰ πρωτοστατοῦν σὲ μεγάλα ἔργα, κι ὄχι σὲ διαβολὲς καὶ πανουργίες, δυστυχῶς οἱ τελευταῖες πλεόνασαν στὴν ἐποχή μας.*

Ὅταν ἔφυγε ὁ Βάντζιος, ὁ Πέτρος τράβηξε γιὰ τὰ γραφεῖα τῆς *Ἠπείρου*. Ἤθελε νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις, σήμερα θὰ πέσει ἡ «οἰκουμενικὴ» κυβέρνηση, αὔριο θὰ πέσει, σήμερα γίνεται κίνημα ἀπὸ

τοὺς στρατιωτικούς, αὔριο ματαιώνεται, τὶ παιγνίδια, τέλος πάντων, παίζονταν ποὺ δὲν μποροῦσε ὁ Πέτρος νὰ συλλάβει τὸ νόημά τους; Ὁ Χατζῆς πρέπει νὰ ἦταν ἐνημερωμένος. Ἔπειτα, ἀπὸ καιρὸ ζητοῦσε νὰ τὸν βρεῖ - τὰ ταξίδια τοῦ Χατζῆ στὴν Ἀθήνα γινόταν καὶ πιὸ συχνά, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐφημερίδας βέβαια, ἴσως καὶ γιὰ λόγους ὑγείας- νὰ τὸν ἐπιτιμήσει γιατὶ συνέχιζε τὴν ἀντιδικία του μὲ τὸ Χρηστοβασίλη, μὲ λόγια ὑβριστικά, ἄπρεπα, δυὸ πνευματικὰ ἀναστήματα τῆς Ἠπείρου, τοῦ ἴδιου μάλιστα πολιτικοῦ στρατοπέδου καὶ νὰ μὴν μποροῦν νὰ μονιάσουν; Τὶ παράδειγμα θὰ ἔδιναν στὴ νέα γενιὰ ποὺ παρακολουθοῦσε πάντοτε μὲ ἐνδιαφέρον τὰ πνευματικά τους δημιουργήματα, ἀπεχθανόταν ὅμως τὴν χυδαιολογία τῶν δημοσιευμάτων τους, στὰ ὁποῖα ἔμπλεκαν καὶ τὰ προσωπικά τους ζητήματα κι ἔδιναν ἀφορμὴ στοὺς ἀντιπάλους νὰ τοὺς κακολογοῦν; Ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσουν, δὲν ταίριαζαν σὲ πνευματικοὺς ἀνθρώπους...

Ὁ Χατζῆς ἦταν στὸ γραφεῖο του, σκυμμένος, ὅπως πάντα στὰ χαρτιά του. Ἔγραφε, ἔσβηνε, κάποια δὲν τοῦ ἄρεσαν, τάσχιζε καὶ τὰ πετοῦσε στὸ πάτωμα. Φαινόταν ἐκνευρισμένος τὸ ἔδειχναν φανερὰ οἱ κινήσεις του. *—Δὲν θὰ ἠρεμήσεις ποτὲ κὺρ-Γιώργη;* ἄκουσε ξαφνικὰ τὴ φωνὴ τοῦ Πέτρου πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. *—Πρέπει νὰ τὰ βάλω μαζί σου τώρα,* ἀπάντησε θυμωμένος ὁ Χατζῆς. *Πῶς νὰ ἠρεμήσω ἄνθρωπέ μου, μ' ὅσα γίνονται ἐκεῖ κάτω στὴν ἁμαρτωλὴ πρωτεύουσα; —Καὶ βάλθηκες νὰ τὴν ἐξαγνίσεις ἐσὺ κὺρ Γιώργη;* ἤρθε ὁ ἀντίλογος. *—Βλέπω πὼς ἦρθες μὲ ἄγριες διαθέσεις, δὲν σ' ἔχω συνηθίσει ἔτσι, ἐσὺ μοῦ φαίνεται χρειάζεσαι ἠρεμία, ὄχι ἐγώ...* Ὁ Χατζῆς τὸν παρατηροῦσε λίγη ὥρα σιωπηλός, δυσκολευόταν νὰ διακρίνει τὶς προθέσεις τοῦ φίλου του. *—Κάθησε,* τοῦ εἶπε σὲ κάποια στιγμή, *φαίνεται πὼς θέλεις νὰ μὲ κατηγορήσεις γιὰ πολλά... —Θὰ σὲ κατηγορήσω καὶ θὰ σὲ μαλώσω, τὶ εἶναι αὐτὰ ποὺ γράφεις ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη, δὲν τὸν ἀπαλλάσω κι αὐτὸν ἀπὸ τὸ φταίξιμο, μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν τρόπο σοῦ ἀπαντᾶ, ὅμως ἐσὺ τὸν ξεπερνᾶς, λὲς περισσότερα, ἀπαράδεκτα, συχνὰ τὸν ὑβρίζεις...* Ὁ Χατζῆς πετάχτηκε πάνω ἔξαλλος, χειρονομοῦσε, τὰ λόγια του ἔβγαιναν σὰν ριπὲς πολυβόλου ἀπὸ τὸ στόμα του, στὴν ἀρχὴ κάτι καταλάβαινε ὁ Πέτρος, ὕστερα ὅλα ἔγιναν ἕνα θολὸ ποτάμι, δὲν ξεχώριζες τίποτα. Σηκώθηκε νὰ φύγει. *—Ποῦ πᾶς;* οὔρλιαξε ὁ Χατζῆς, *ἦρθες μούδωσες ἕνα χαστούκι καὶ τώρα τρέχεις νὰ φύγεις σὰν δειλός, γιὰ νὰ προφυλαχτεῖς ἀπὸ τὴν ὀργή μου; Ἐδῶ θὰ καθήσεις, γιὰ νὰ μάθεις ὅσα δὲν ξέρεις καὶ νὰ μὴ χτυπᾶς τὸ Χατζῆ ἄνανδρα, ὅπως κάνουν τόσοι καὶ τόσοι. Μάθε, λοιπόν, ὅτι δὲν ἤμουν ἐγὼ ἐκεῖνος ποὺ ἄρχισε τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Χρηστοβασίλη, ἐγὼ ἀμύνθηκα στὰ ὅσα μαγείρευε μὲ τοὺς φίλους του, θέλησαν τὴν πολιτική μου ἐξόντωση, δὲν τὸ πέτυχαν.* Κάθησαν κι οἱ δυό, ὁ Χατζῆς πιάνοντας τὸ στῆθος μὲ τὸ χέρι του, τὸν εἶχε κουράσει τρομερὰ ἡ προσπάθεια ποὺ κατέβαλε, ὁ Πέτρος μὲ τύψεις γιατὶ ἄθελά του ἔγινε αἰτία αὐτῆς τῆς νευρικῆς ὑπερδιέγερσης. *—Μὰ πῶς;* ρώτησε, σὲ χαμη-

λοὺς τόνους τώρα ὁ Πέτρος. Ἤθελε νὰ ἐπιβάλλει καὶ στὸ συνομιλητή του τὸν ἴδιο τόνο ἀπάντησης, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκνευρίζεται ὁ Χατζῆς. —*Τὰ ἔχω δημοσιεύσει ὅλα*, ἀπάντησε ὁ ἄλλος, *φαίνεται πὼς ἐσὺ δὲν τὰ διαβάζεις. Κρατᾶς μόνο ἐκεῖνα ποὺ νομίζεις ὅτι θίγουν πολὺ τὸν ἀντίπαλό μου, δὲν προσπαθεῖς νὰ ἐμβαθύνεις στὰ αἴτια. Δυὸ λόγια μόνο θὰ σοῦ πῶ, γιατὶ αὐτὴ ἡ ἱστορία γιὰ νὰ ἐξαντληθεῖ, θέλει ὧρες. Λοιπόν. Ὁ Σπ. Μπότσαρης καὶ ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης, προσπάθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνα νὰ μὲ βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῆς εὐρύτερης ἀντιβενιζελικῆς παράταξης -βρῆκαν πρόσχημα τὴν ὑποστήριξη ποὺ ἔδινα στὸ Μεταξᾶ- καὶ τὸ πέτυχαν. Σὰ νὰ μὴν ἤμουν ἐγὼ ἐκεῖνος —ἀφήνω τὴν τουρκοκρατία— ποὺ δέκα πέντε σχεδὸν χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀγωνίστηκα μ' ὅλες τὶς δυνάμεις μου γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς παράταξης, ἐξορίστηκα, πείνασα, συκοφαντήθηκα, καταστράφηκα. Ἀγωνίστηκα ἐγὼ γιὰ νὰ ἔρθει ὁ νεαρὸς τῶν σαλονιῶν Σπ. Μπότσαρης ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, νὰ ἐκμεταλλευτεῖ αὐτὴ τὴν παράταξη, γιὰ τὴν ὁποία ἔφτυσα αἷμα, κι ἐγὼ νὰ μὴν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ πῶ τὴ γνώμη μου. Τιμωρήθηκε, βέβαια, ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸ λαὸ γιὰ τὴ στάση του, τὸν μαύρισε στὶς ἐκλογές, ὅμως ἡ πίκρα ἔμεινε σωρευμένη μέσα μου. Γιαυτὸ καὶ ἄρχισα ἀγῶνα ἐναντίον του καὶ τῶν δυὸ συνεταίρων του, προπαντὸς κατὰ τοῦ Χρηστοβασίλη, πνευματικὸς ἄνθρωπος αὐτός, πῶς δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴ στάση του ἀπέναντί μου; Καὶ νὰ ἦταν μόνο αὐτό;* Σταμάτησε νὰ πάρει βαθειὰ ἀνάσα, τὸ στῆθος του τὸν πίεζε, ἄναψε τσιγάρο γιὰ νὰ χειροτερέψει ἀκόμα περισσότερο τὴν κατάσταση, ἄρχισε νὰ τὸν πνίγει βῆχας κι ἀγωνιζόταν ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτόν. Ὁ Πέτρος δὲν ρώτησε, ἤξερε τὶ ἄλλες κατηγορίες θὰ ἔλεγε ὁ Χατζῆς. Ὅταν καταλάγιασε κάπως ὁ βήχας, ὁ ἄλλος συνέχισε: —*Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν ὅλα αὐτά, ὁ φίλος μου ὁ Χρηστοβασίλης, ἄξιος συμμαχητὴς σὲ πνευματικοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ μικρόψυχος σὲ πολιτικὲς ἀντιπαραθέσεις, ἔγινε ὄργανο, ἂν δὲν πρωτοστάτησε, στὴ σκευωρία ποὺ ἔστησαν οἱ ἀντίπαλοί μου, ὅτι δὴθεν ἐγὼ πρότεινα τὴ χορήγηση προσωρινῆς ἀμνηστείας στοὺς Ρετζαίους, γιὰ νὰ 'ρθουν τάχα νὰ καταθέσουν καὶ ν' ἀποκαλύψουν τὴν ἀλήθεια; Ποιὰ ἀλήθεια; Αὐτὴ ποὺ ὅλος ὁ κόσμος ξέρει καὶ κανένας δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι οἱ Ρετζαῖοι βρίσκονται πίσω ἀπὸ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας, αὐτοὶ εἶναι οἱ ὀργανωταί της κι αὐτοὶ ἐπέλεξαν τὰ ἐκτελεστικά τους ὄργανα; Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς μεγάλης σφαγῆς δὲν ἔπαψα νὰ καταγγέλλω τὴν ἀδράνεια τῶν ἀρχῶν γιὰ τὴν ἀνοχὴ ποὺ ἔδειχναν ἀπέναντί τους καὶ νὰ ὑποδεικνύω, ἄμεσα καὶ ἔμμεσα τὴ σύλληψή τους, καυτηριάζοντας τοὺς ὑπαίτιους τῶν ἀποδράσεων τῶν ἐκτελεστῶν Λάμπρου Στάθη κι ἄλλων. Κι ἔρχονται αὐτοί, μὲ πρῶτο τὸ Χρηστοβασίλη, νὰ κατηγορήσουν ἐμένα ὅτι μεσολάβησα στὸν Τσαλδάρη γιὰ νὰ τοὺς διευκολύνω. Ὑπάρχει μεγαλύτερη βρισιὰ ἀπ' αὐτή; Καὶ γιατί, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Τσαλδάρης διέψευδε τὶς κατηγορίες, ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐπιμένουν; Γιατὶ δὲν ἔβγαιναν σὰν ἄντρες, νὰ ὁμολογήσουν*

ὅτι ἔσφαλλαν καὶ νὰ τεθεῖ τέρμα σ' αὐτὴ τὴν ἀντιπαράθεση, ποὺ τόσο τὴν ἀπεχθάνομαι; Γιὰ νὰ ἀμυνθῶ ἀναγκάζομαι νὰ ξερνάω στὸ χαρτὶ τὸ χειρότερο ἑαυτό μου καὶ νὰ γράφω ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα τὴν ἴδια μέρα μετανοιώνω, δυστυχῶς δὲν μοῦ ἀφήνουν περιθώρια νὰ σκεφτῶ καὶ νὰ γράψω ἤρεμα. Κουράστηκε καὶ πάλι σταμάτησε. Τὰ μάγουλά του χρωματίστηκαν ἀπὸ ἕνα ἔντονο κεραμιδὶ χρῶμα, ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς ὕπουλης ἀρρώστειας ποὺ τὸν φτιασίδωνε ἔτσι. Ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἐκνευρισμένος, κάποια στιγμή, ἕνα μολύβι ποὺ εἶχε πάρει στὰ χέρια του, ἀφήνοντας τὴν πένα, τὸ ἔσπασε στὰ δυό... *—Καὶ τώρα;* ρώτησε δειλὰ ὁ Πέτρος. *—Τώρα, τίποτα. Βαρέθηκα νὰ τοὺς παρακολουθῶ, σταμάτησα. Καὶ νὰ γράψουν δὲν θὰ τοὺς ἀπαντήσω. Θὰ φύγω γιὰ τὴν Ἀθήνα, νὰ μάθω ἀπὸ πρῶτο χέρι πῶς ἐξελίσσεται ἡ πολιτικὴ κατάσταση, ἔφτιασαν τὴν «οἰκουμενικὴ» καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν οἱ ἴδιοι νὰ στεριώσει, γιαυτὴν ἔγραφα ὅταν ἦρθες κι ἤμουν ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀρκετὰ ἐκνευρισμένος. Αὔριο θὰ διαβάσεις τὸ ἄρθρο μου, πιστεύω νὰ συμφωνήσεις. Πρέπει νὰ δῶ καὶ κανένα γιατρό, ἡ ὑγεία μου δὲν πάει καλά. Ἔρχεστε καὶ σεῖς καὶ μοῦ ρίχνετε ὅλο τὸ φταίξιμο. Τόσο κακὸς ἄνθρωπος εἶμαι; —Νὰ μὲ συγχωρήσεις, κὺρ Γιώργη, ἂν ἄθελά μου σὲ στενοχώρησα. Ξέρεις τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμό μου. Μόνο ποὺ νά, δὲν θέλω νὰ σᾶς βλέπω ἀντίπαλους ἐσένα καὶ τὸ Χρηστοβασίλη. Εἶστε δυὸ πολύτιμα κεφάλαια γιὰ τὸν τόπο, δὲν πρέπει νὰ φθείρεστε. Σοῦ εὔχομαι καλὸ ταξίδι, νὰ γυρίσεις γερός, σὲ χρειαζόμαστε...* Τούσφιξε τὸ χέρι κι ἔφυγε...

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Πέτρος διάβαζε στὴν *Ἤπειρο* (31-7-27): *Ἀπὸ τὰς τελευταίας εἰδήσεις ἐξ Ἀθηνῶν, σχετικῶς μὲ τὴν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκομίσῃ κανεὶς τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὕτη κερνᾷ τὸ τελευταῖον ποτήριον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διὰ ν' ἀποστραγγίσῃ οὗτος, μέχρι τελευταίας σταγόνος, τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν, μὲ τὰς ὁποίας τὸν ὑπερπλήρωσεν τὸ παραδοξοφανὲς αὐτὸ κυβερνητικὸν τερατούργημα καὶ συνοθύλευμα τῶν παραδόξων ὑπουργῶν, παραδόξων ἀνθρώπων, παραδόξων νοοτροπιῶν καὶ παραδόξων ἀναιδειῶν ἀπέναντι τοῦ λαοῦ... Ἀφήνουν δὲ αἱ εἰδήσεις αὗται νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι εὑρισκόμεθα πάλιν πρὸ διασπάσεως τῆς οἰκουμενικῆς. Ἂς διασπασθῇ ἐπὶ τέλους νὰ ἡσυχάσῃ ὁ δυστυχὴς ἑλληνισμός, ἀλλὰ καὶ ὁ δυστυχὴς πολιτικὸς κόσμος ἀμφοτέρων τῶν πολιτικῶν στρατοπέδων, τὰ ὁποῖα ὁ ἀκατανόητος κυβερνητικὸς ἑσμὸς καταπληγώνει καὶ καταδοκιμάζει καθημερινῶς. Ἂς διασπασθῇ, ἀλλ' ἂς διασπασθῇ τουλάχιστον μίαν ὥραν ἀρχήτερα καὶ πρὶν ἢ μᾶς κληροδοτήσῃ ὑποδουλώσεις νέας οἰκονομικὰς καὶ νέα βάρη αὐτοσχεδιασμῶν οἰκονομολογικῶν καὶ ἀκροβατισμῶν ἀγυρτικῶν. Ἂς διασπασθῇ πρὶν ἢ καταρρακωθῇ τελείως, ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἑλλήνων πολιτῶν, πᾶσα ἔννοια κοινοβουλευτισμοῦ, ὥστε ἡ χθεσινὴ γενικὴ κατακραυγὴ κατὰ τῆς στρατοκρατίας νὰ μὴ μεταβληθῇ εἰς ἀόριστον σύγκρισιν καὶ παραλλη-*

λισμόν, ὅτι καὶ ὁ τελευταῖος λοχίας τῶν στρατώνων θὰ ἔχῃ καὶ νοῦν καὶ νεῦρα καὶ στοιχειώδη κρίσιν περισσοτέραν ἀπὸ τὰς ἐννέα αὐτὰς πολιτικὰς μούμιας, αἱ ὁποῖαι, ἐπὶ ἓν ἔτος τώρα παρουσιάζουν συνοικιακὸν θέαμα ταπεινοζήλων γραϊδίων, λογομαχούντων ἑκάστην ἡμέραν καὶ ἑκάστην πρωΐαν καὶ ἑκάστην στιγμήν... Ἔγραφε καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμα ὁ Χατζῆς γιὰ τὴν «οἰκουμενική», ποὺ γιαυτὸν εἶχε καταντήσει τελείως ἀνυπόληπτη. Ὑπερέβαλλε. Παρὰ τὶς συχνὲς κρίσεις, παρὰ τὴν ἐπικρεμάμενη δαμόκλειο σπάθη ἐκ μέρους τῶν στρατιωτικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι κάθε τόσο ἀπειλοῦσαν μὲ κινήματα, ἡ «οἰκουμενικὴ» πρόσφερε ἔργο καὶ στὴν ἀρχὴ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν περιέβαλε μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη της. Ὅμως ὁ Διχασμός, ποὺ δοκιμαζόταν αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς «οἰκουμενικῆς», δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τέτοιες προσεγγίσεις. *Οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις,* αὐτὸ ἔλεγε στὴν οὐσία ὁ Χατζῆς μὲ τὸ ἄρθρο του... *—Καταλαβαίνω, κὺρ Γιώργη τὴν ἀναστάτωσή σου καὶ τὶς ἀμφιβολίες σου. Γράφεις ἀλήθειες, λὲς κι ἄλλα ποὺ δὲν εἶναι σωστά. Καὶ πάντα ἀψύς, πῶς νὰ ἠρεμήσεις μὲ τέτοιες ἀνησυχίες; Καταστρέφεις τὴν ὑγεία σου...* σκέφτηκε ὁ Πέτρος, ὅταν τὸ διάβασε. Στὶς 12 Αὐγούστου, τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ἀπεχώρησε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, χωρὶς αὐτὴ νὰ καταρρεύσει. Τὰ ἐναπομείναντα κόμματα μοιράστηκαν, ὅπως σημειώθηκε, τὰ ὑπουργεῖα τῶν Λαϊκῶν μεταξύ τους, ὁ Μεταξᾶς, ὁ πολιτικὸς τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Χατζῆ δὲν ἀκολούθησε τὸν Τσαλδάρη στὴν ἀποχώρησή του...

Κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου ἡ Ἀλεξάνδρα τοῦ Θεολόγου ἔφερε στὸν κόσμο τὸ πρῶτο της παιδὶ κι ἦταν ἀγόρι. Σκόρπισε χαρὰ καὶ στὶς τρεῖς οἰκογένειες. Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος ἔνοιωθαν πὼς κάποιος δικός τους ἄνθρωπος μπῆκε στὸ σπίτι τους, ὁ Θεολόγος πηδοῦσε νὰ φτάσει τὸν οὐρανό, ἔφτιαχνε πάλι οἰκογένεια, θὰ στέριωνε αὐτὴ τὴ φορά, δὲν θἄχε τὴν τύχη τῆς ἄλλης ποὺ ἐξοντώθηκε στὴ χαμένη πατρίδα τῆς Ἰωνίας. Τὸ σπίτι τῆς Ἀλεξάνδρας γέμισε δῶρα γιὰ τὸ νεογέννητο, κουμπάροι θὰ γίνονταν ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος, ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή· μιὰ παράκληση μόνο ἔκανε στὸ Θεολόγο ὁ Πέτρος: νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ δώσει στὸ παιδί του τὸ ὄνομα τοῦ Βασίλη. Ἤθελε νὰ τὸ ἀκούει αὐτὸ τ' ὄνομα, ἔφερνε μπροστὰ τὸ χαμένο γυιό του, ἔστηνε ὁλόρθο τὸ παλληκάρι μὲ τὸν ἡρωϊσμὸ καὶ τὴ μαρτυρικὴ ζωή του, ὁ Πέτρος ἔνοιωθε τύψεις ὅταν θυμόταν τὸ Βασίλη, ἔνοιωθε πὼς ὁ χρόνος πήγαινε νὰ τὸν μεταβάλει σὲ μιὰ μακρυνὴ ἀνάμνηση, αὐτὸ δὲν τόθελε ποτέ, ἔπρεπε ν' ἀναστήσει τ' ὄνομα. Κανένας δὲν ἔφερε ἀντίρρηση κι ὁ Πέτρος αἰσθάνθηκε τὴν καρδιά του νὰ ξαλαφρώνει.

Τὸ καλοκαίρι περνοῦσε κι ὅπου νάταν τὰ σχολεῖα θάνοιγαν. Ὁ Πετράκης τέλειωσε μὲ ἄριστα τὴ δεύτερη τάξη τοῦ Σχολαρχείου, ἕνας χρόνος ἀκόμα καὶ θὰ γινόταν μαθητὴς τῆς περιώνυμης *Ζωσιμαίας σχολῆς.* Οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν πὼς θ' ἀναλάμβανε πάλι τὴ διεύθυνσή της ὁ Γεώργιος Καλούδης, τὸν μετέθεταν, ἔλεγαν, στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸ Λεωνίδιο, ὅπου

ἦταν γυμνασιάρχης, σὲ λίγες μέρες ἡ εἴδηση διαψεύσθηκε, πρὸς μεγάλη καὶ πάλι ἀγανάκτηση τοῦ Χρηστοβασίλη. *Ὁ Καλούδης βρὲ* -τοὺς ἔγραφε- *εἶναι ἄξιος νὰ διδάξει στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ σεῖς τὸν στέλνετε στὸ Λεωνίδιο;* Ποῦ ν' ἀκούσουν οἱ μεγάλοι τῆς πρωτεύουσας... Ἡ Ἑλενίτσα, ἐννιὰ χρονῶν τώρα, θὰ φοιτοῦσε στὴν τέταρτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ, μεγάλωσε, ἔρριξε μπόϊ, σὰν τὴ γιαγιά της, θὰ τέλειωνε κι αὐτὴ τὸ Σχολαρχεῖο καὶ *τὴ Ζωσιμαία*, κι εἶχε ὁ Θεὸς γι' ἀργότερα...

Καὶ γιὰ τὶς δυὸ οἰκογένειες ἔμεινε ἀκόμα ἀνοιχτὸ τὸ θέμα τοῦ γυρισμοῦ τῆς Θεώνης. Εἶχαν βέβαια, διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὸν Καρβούνη, ὅτι σύντομα ὅλα θὰ τέλειωναν, ὁ Ἐσσὰτ πασὰς ἀποτελοῦσε ἐγγύηση γιαυτό, ἀλλά... ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἦταν Τοῦρκοι, δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ εἶναι γιὰ τίποτε σίγουρος. Ὡς τώρα νεότερα δὲν εἶχαν, ὁ Καρβούνης βρισκόταν στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἄγνωστο πότε θὰ ἔκανε τὸ νέο του ταξίδι γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη...

Κάποιες φορές, ἀνατρέχοντας στὰ παλιά, νομίζεις πὼς τὸ παρελθὸν ξαναβιώνει στὰ γεγονότα ποὺ συμβαίνουν στὶς μέρες μας. Στὶς 4 Αὐγούστου 1927, δημοσιευόταν στὴν *Ἤπειρο* τὸ παρακάτω ἀρθρίδιο: *Μετὰ λύπης πληροφορούμεθα ὅτι εἰς τὴν ἀρθρογραφίαν διαφόρων ἀλβανικῶν ἐφημερίδων, ὡς τῆς «Δημοκρατίας» Ἀργυροκάστρου, τοῦ «Τηλεγράφου» τῶν Τιράννων καὶ ἄλλων, καταναλίσκεται τελευταίως πικρόχολος μελάνη κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατηγορίαι ἀβάσιμοι καὶ ἀόριστοι κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ὡς πιεζουσῶν ἀλβανικὰς δῆθεν μειονότητας, ἀπειλαὶ ἀντιποίνων κλπ., πληροῦσι τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων τοῦ φίλου κράτους. Εἴμεθα ἀπολύτως πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις οὐδόλως συμμερίζεται τὰς σκέψεις ταύτας τοῦ ἀνευθύνου τύπου, οὐχ ἧττον εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ἐνταῦθεν, ὅτι τοιαύτη στάσις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ προάγῃ, ὡς εἶναι εὐνόητον, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἑδραίωσιν φιλικῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων λαῶν, ὑπὲρ ἧς πάντες ἐργαζόμεθα. Ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη, γνωρίζουσα ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ τόσης εὐσυνειδησίας τηρεῖ τὰς πρὸς τὴν Κ.Τ.Ε.* (Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, τὸν Ο.Η.Ε. τῆς ἐποχῆς) *ὑποχρεώσεις αὐτῆς καὶ εἰδικῶς πρὸς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ της μειονότητας, ὥστε να δεχθῇ καὶ τὴν ἔκφρασιν εὐχαριστίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ.Τ.Ε., δὲν δύναται ἢ μετὰ βαθείας πικρίας νὰ βλέπῃ δημοσιευόμενα εἰς ἐφημερίδας φίλου κράτους τοιαῦτα ἄρθρα. Εἴμεθα ἔνθερμοι ὀπαδοὶ εἰλικρινοῦς φιλίας καὶ συνεργασίας τῶν δύο χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως λυπούμεθα διαπιστοῦντες ἔλλειψιν τοῦ αὐτοῦ πνεύματος παρὰ ταῖς Ἀλβανικαῖς συναδέλφοις.*

Μὲ τὸ γάντι, λοιπόν, μὲ ὅλη τὴν εὐγένεια, κριτικὴ γιὰ τὴν ἀνθελληνικὴ στάση τῶν ἀλβανικῶν ἐφημερίδων, ποὺ τὰ ἔγραφαν, λέει, ἀπὸ μόνες τους, χωρὶς νὰ παρακινοῦνται ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση, τόση δηλαδὴ ἀνε-

ξαρτησία γνώμης στὸ κράτος τοῦ Ζώγου, τῶν ἀλβανοϊταλῶν ἀργότερα, ποὺ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας στὸν πόλεμο τοῦ '40, τοῦ Χότζα, μετὰ τὸν πόλεμο, τοῦ Ἀλία καὶ τελευταῖα τοῦ Μπερίσα. Γιὰ τὰ ὅσα γράφουν καὶ σήμερα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τοὺς χάρτες ποὺ κυκλοφοροῦν, γιὰ τὶς διώξεις τῶν Βορειοηπειρωτῶν, εὐθύνες δὲν ὑπάρχουν. Οἱ τελευταῖοι φταῖνε γιὰ τὶς διώξεις τους. Τὰ ἴδια καὶ τότε καὶ σήμερα. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι τότε ἡ *Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν* μᾶς ἔδινε συγχαρητήρια γιὰ τὴ συμπεριφορά μας ἀπέναντι στοὺς Τσάμηδες (καὶ ξέρουμε ὅλοι πῶς τὴν ξεπλήρωσαν αὐτὴ τὴ στάση μας), ἐνῶ ἡ σημερινὴ *Κ.Τ.Ε.*, ὁ *Ο.Η.Ε.*, οὔτε ἕνα καλὸ λόγο δὲν λέει γιὰ τὶς διώξεις τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Ἀλλὰ τί, ἀλήθεια, συνέβαινε στὴν Τσαμουριά, γιὰ νὰ διαμαρτύρονται ὑποκριτικὰ οἱ ἀλβανικὲς ἐφημερίδες, στὴν προσπάθειά τους νὰ καλύψουν διωγμοὺς τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ τότε; Ἐπίμονη ἀλβανικὴ προπαγάνδα, τὴν ὁποία ἐπισήμανε ὁ Βορειοηπειρωτικῆς καταγωγῆς διευθυντὴς τοῦ *Κήρυκος* Δημοσθ. Πανίδης καὶ τὴν κατήγγειλε, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρά του, λανθάνοντας στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ Χρηστοβασίλης μιλοῦσε γιὰ λάθη καὶ ἀπειρίες τῶν ἐκεῖ ὑπηρετούντων ὑπαλλήλων. Ἡ προπαγάνδα τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης ἔτεινε στὸ νὰ πείσει μεγάλο ἀριθμὸ Τσιάμηδων νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα, γιὰ ν' ἀρχίσει ἄγριος διωγμὸς τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ ἐκδίωξή τους ἀπὸ τὶς πατρογονικὲς ἑστίες.

Ἐναντίον τῆς ἀλβανικῆς προπαγάνδας στὴν Τσαμουριὰ εἶχε ἀρθρογραφήσει καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, δημοσιεύοντας καὶ ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Σ' αὐτὲς ἡ *Δημοκρατία* τοῦ Ἀργυροκάστρου ἀπαντοῦσε: *Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» ἐδημοσίευσεν ἀνταποκρίσεις ἐξ Ἀργυροκάστρου... εἰς ἀπάντησιν ἄρθρων μας ἐπὶ τῶν παθημάτων τῶν Τσάμηδων, οἱ ὁποῖοι ὡς μειονότης δὲν ἀπολαμβάνουν τῶν δικαιωμάτων των, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχῶν. Αὐτὰ τὰ πράγματα ὅμως τὰ γνωρίζει πολὺ καλὰ καὶ ὁ τύπος τῶν Ἰωαννίνων (ἡμεῖς μόνον γνωρίζομεν* -ἔγραφε, σὲ παρένθεση, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν- ὅτι οἱ Βορειοηπειρῶται Ἕλληνες ὑφίστανται ζυγὸν βαρύτερον τοῦ τουρκικοῦ) καὶ πρὸ μικροῦ χρόνου μάλιστα τὸ ἔχει βεβαιώσει καὶ ἡ ἐφημερὶς «Ἐλευθερία»*. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἔχασαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἀρθρογραφία τοῦ Χρηστοβασίλη, γιὰ τὴν ὁποία ἐπικρίθηκε ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐφημερίδες, ἰδιαίτερα ὅταν ὑποστήριζε πὼς οἱ ἀλβανοὶ μπέηδες τῶν Φιλιατῶν δὲν ἔπρεπε νὰ πληρώνουν γεώμορο, ἄποψη ἀντίθετη μ' ἐκείνη ποὺ εἶχε ὁ ἴδιος πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Στὶς σχέσεις μας μὲ τὴν Ἀλβανία, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, εἴχαμε ν' ἀντιμετωπίσωμε ἕνα δύσκολο θέμα, παρόμοιο μ' ὅ,τι ποὺ συμβαίνει στὶς μέρες μας, σὲ πολὺ μεγαλύτερη κλίμακα. Ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τῆς 31-8-27: *Ἡ συνεχὴς ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἐπιδρομὴ πλιατσικολόγων,*

τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἐσχάτως ἐνετάθη πρὸς σοβαρὰν ἀνησυχίαν τῆς Ἠπειρωτικῆς κοινῆς γνώμης, μᾶς ἄγει εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἑξῆς ὑποδείξεως: Νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰ ἐνδιάμεσα μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν φυλακίων κενὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς, ἐπόπται δὲ τῶν τοποθετηθησομένων φυλακείων χωροφυλακῆς νὰ ὁρισθοῦν δύο ἢ τρεῖς ἀξιωματικοὶ τοῦ σώματος τούτου. Προχωροῦσε καὶ σ' ἄλλες ὑποδείξεις ἡ ἐφημερίδα, ποὺ μποροῦσαν νὰ ἐφαρμοστοῦν τότε, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. Συμπέρασμα: ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται...

Τὸ μεγάλο γεγονὸς γιὰ ὅλες τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὸν Αὔγουστο τοῦ 1927 ἦταν ἡ συγκρότηση τοῦ *Α΄ Πανζαγορισιακοῦ συνεδρίου*, στὸ Σωποτσέλι (Δίλοφο) τοῦ Ζαγοριοῦ, ἀπὸ τὰ ἀρχοντοχώρια τῆς περιοχῆς. Καὶ τὶ δὲ γράφτηκαν τότε γιὰ τὸ Ζαγόρι! Ἄρθρα, σχόλια, περιηγήσεις, ἀποκάλυψη τῶν φυσικῶν του καλλονῶν, ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία του, ὅλα ἐπαινετικά! Τοὺς ἐντυπωσίασε ὅλους ἡ καλὴ ὀργάνωση τοῦ συνεδρίου, οἱ ἐμπεριστατωμένες εἰσηγήσεις καὶ τὰ οὐσιαστικὰ συμπεράσματα, στὰ ὁποῖα περιλαμβάνονταν καὶ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ λάβει ἡ πολιτεία γιὰ νὰ κρατηθεῖ τὸ Ζαγόρι -ἀπὸ καιρὸ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀποψιλώνεται ἀπὸ κατοίκους- ὄρθιο! Στήριξαν πολλὲς ἐλπίδες στὸ συνέδριο αὐτὸ οἱ Ζαγορίσιοι, ὅλες σχεδὸν διαψεύστηκαν, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ σημερινὸ κατάντημα. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ συνεδρίου παρακίνησε κι ἄλλες ἐπαρχίες νὰ ὀργανώσουν τὰ τοπικά τους συνέδρια καὶ τόση ἦταν ἡ προθυμία, ποὺ μία ἐφημερίδα τὴ χαρακτήρισε *ἐπιδημία συνεδριομανίας*...

Τὸ συνέδριο ἄρχισε στὶς 28 Αὐγούστου. Παροῦσες ἐκεῖ ὅλες οἱ θρησκευτικές, πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἀρχές, κανένας δὲν ἔλειψε. Ἁγιασμός, χοροστάτησε ὁ Σπυρίδων, ὁμιλίες καὶ χαιρετισμοὶ τοῦ δεσπότη, τῶν βουλευτῶν, καθὼς καὶ τῶν προέδρου καὶ γραμματέα τοῦ *Ζαγοριασιακοῦ συλλόγου* Ἰωαννίνων Κων. Κατσαδήμα καὶ Ἀχιλ. Βάντζιου. Ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ τελευταίου παραθέτω ἀποσπάσματα: *Κύριοι σύνεδροι, ἡ πατρίς μας καταρρέει. Τὸ ὡραῖον μας Ζαγόρι, ἡ χώρα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων, τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, τοῦ γνησίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁλονὲν ἐρημοῦται εἰς τρόπον ἀπελπιστικόν. Ἡ δροσόλουστος αὐτὴ νύμφη τῆς Ἠπείρου, περίλαμπρος εἰς κάλλος καὶ μαγείαν, φθίνει ὁλοὲν καὶ μαραίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου της δὲν ἀπομένει, ὡς λείψανον παρελθόντος μεγαλείου της, εἰμὴ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη της, δῶρον τῆς ὡραίας της φύσεως. Ὁ Ζαγορίσιος, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε τρώγων τὸν πικρὸν ἀλλὰ τίμιον ἄρτον τῆς ξενητείας καὶ πίνων τὸ ὕδωρ ἀνάμεικτον μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου του, διέσχιζε γῆν καὶ θάλασσαν διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἵνα φιλήσῃ τὸ χῶμα της, καὶ ἐκπληρῶν ἀένναον πόθον του νὰ τὴν εὐεργετήσῃ, νὰ ζήσῃ εὐτυχὴς μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του καὶ νὰ ταφῇ εἰς τὸ χῶμα τῆς πατρίδος του, σήμερον ἐκπατρίζεται, φεύ-*

γων τὸ φάσμα τῆς πενίας, τὸ ὁποῖον διαρκῶς τὸν ἐπαπειλεῖ. Δὲν ἀπομένουν εἰς αὐτὸ παρὰ ὀλίγοι, ἀλλὰ θερμοὶ πατριῶται, θρηνωδοὶ τῆς συνετελουμένης τελικῆς καταστροφῆς.

Μίλησαν πολλοὶ στὸ συνέδριο. Εἰσηγητές, ὅμως, γιὰ τὰ βασικὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὸ Ζαγόρι, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ἡμερήσια διάταξη, ἦταν: α) *Γιὰ τὴ συγκοινωνία* (ἀποτελοῦσε τότε ὄχι μόνο γιὰ τὸ Ζαγόρι, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλη τὴν Ἤπειρο, τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1 πρόβλημα) ὁ γιατρὸς Α. Λιάπης. β) *Γιὰ τὰ κληροδοτήματα καὶ τὴν ἐκπαίδευση*, δυὸ λαμπροὶ καθηγητὲς οἱ: Χαρ. Μαστορίδης καὶ Κων. Γκράτζιος γ) *Γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ἀσφάλεια καὶ τὰ δάση:* ὁ Π. Πρωτοσύγγελος. δ) *Γιὰ τὴν κτηνοτροφία καὶ τὶς βοσκήσιμες ἐκτάσεις:* ὁ Ἠλ. Τσέπης ε) *Γιὰ τὴ δεντροκομία, μελισσοκομία κλπ.:* ὁ Μιχ. Μουτσόπουλος (ὁ μόνος ἐπιζῶν ἀπὸ τοὺς εἰσηγητές). Ἀλλὰ καὶ κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς σύνεδρους μποροῦσε νὰ μιλήσει γιὰ 10 λεπτά.

Πολλὰ ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὸ συνέδριο αὐτό, τὸ τόσο πετυχημένο, πρωτεύει ὅμως ἡ δημοσίευση τῶν ἀποφάσεων ἀποσπασμάτων τεκμηριωμένων εἰσηγήσεων καὶ εὔστοχης κριτικῆς. Τὰ κείμενα παρέχουν τὴν εὐχέρεια στὸ μελετητή, ἀλλὰ καὶ κάθε ἕνα ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ Ζαγόρι ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη περιοχή, νὰ σχηματίσει γνώμη γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν παρουσία τῶν ἐκπροσώπων του στὸ συνέδριο, ἀρχῶν, βουλευτῶν κ.ἄ. συμφώνησε μὲ τὶς ἀποφάσεις καὶ ὑποσχέθηκε τὴν πραγματοποίησή τους. Ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις του, λίγες πραγματοποίησε, ἔτσι τὸ Ζαγόρι ἀφέθηκε στὴ μοῖρα του γιὰ νὰ φτάσει στὸ σημερινὸ κατάντημα.

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου ἦταν οἱ ἑξῆς: α) *Συγκοινωνία:* 1) *Νὰ καταβληθῇ σύντονος ἐνέργεια, ὅπως οἱ ὁδοὶ Ἰωαννίνων-Δοβρᾶς διὰ Κεντρικοῦ Ζαγορίου πρὸς Γρεβενὰ καὶ Ἰωαννίνων-Μετσόβου-Καλαμπάκας, διερχομένη δι' Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἐθνικαί.* 2) *Νὰ συστηματοποιηθῶσιν καὶ ἐνισχυθῶσιν οἱ Σύνδεσμοι κοινοτήτων Ζαγορίου ὁδοποιΐας πρὸς κατασκευὴν διακλαδώσεων ἐκ τῆς κεντρικῆς ἀρτηρίας πρὸς τὰς κοινότητας.* β) *Κληροδοτήματα: Νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ οἰκεῖον διάταγμα πρὸς καταρτισμὸν ἐπαρχιακῶν Ζαγορισιακῶν ἐπιτροπῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, πρὸς κανονισμὸν τῶν κληροδοτημάτων τοῦ Ζαγορίου.* γ) *Ἐκπαίδευσις: Νὰ μὴ καταργηθῶσι τὰ σχολεῖα τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὰ μὴ παρουσιάζοντα τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν μαθητῶν διὰ μίαν πενταετίαν.* δ) *Ἀγροτικὴ ἀσφάλεια: 1) Παγίωσις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἥτις θὰ συντελέσῃ καὶ εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς ἀγροτικῆς τοιαύτης, λαμβανομένων πρὸς τοῦτο εἰδικῶν μέτρων. 2) Κινητὰ πταισματοδικεῖα κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον, πρὸς ἐκδίκασιν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων. 3) Αἱ ἐπιδικαζόμεναι ἀποζημιώσεις, εἰς οἱονδήποτε ποσὸν καὶ ἂν ἀνέρχωνται, νὰ καταβάλλωνται ἀμέσως εἰς τὸν ζημιωθέντα.* ε) *Δάση: 1) Νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Ν.Δ. τῆς 29ης Ἰουλίου 1927 διὰ τὰ μπαλταλίκια μέχρι 2000 στρεμμάτων καὶ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὰς κοινότη-*

τας. 2) Νὰ τροποποιηθῇ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ὡς ἄνω διατάγματος καὶ νὰ παραχωρηθοῦν καθ' ὁλοκληρίαν τὰ δάση εἰς τὰς κοινότητας, ἐπιτρεπομένου οἱουδήποτε ἀποδεικτικοῦ μέσου. στ) Βοσκήσιμες γαῖες: 1) Νὰ καταβληθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς χρήσεως τῶν βοσκησίμων γαιῶν καὶ αἱ ἀποφάσεις των νὰ εἶναι λεπτομερεῖς. 2) Νὰ ἐπιτραπῇ οἱ ἑτεροδημόται ποιμένες οἱ βόσκοντες 250 πρόβατα, νὰ βόσκωσι καὶ ἰδικά των 40 μικρὰ καὶ 5 μεγάλα, ἐπὶ καταβολῇ διπλασίου δικαιώματος βοσκῶν. 3) Νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ δημόται κτηνοτρόφοι, ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τῶν ποιμνίων των εἰς τὰς κοινοτικὰς βοσκάς, νὰ προκαταβάλωσι τὸ 1/3 τοῦ δικαιώματος τῶν βοσκῶν καὶ νὰ ὑποβάλωσιν βεβαίωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐφορείας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δηλωθέντων ζώων των, ὡς καὶ τῶν ποιμένων των, καὶ ἐν περιπτώσει ψευδοῦς δηλώσεως νὰ ὑποχρεωθῶσιν εἰς καταβολὴν διπλασίου δικαιώματος βοσκῶν. 4) Νὰ ἐπιτραπῇ παρὰ τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ἡ βόσκησις δωρεὰν 25 μικρῶν ζώων τῶν κατοίκων καὶ 5 μεγάλων. 5) Νὰ δικαιοῦνται ν' ἀποκτήσωσι δικαιώματα δημότου ἑτεροδημόται, ἔχοντες πραγματικὴν καὶ συνεχῆ ἐγκατάστασιν δεκαετῆ καὶ ἀκίνητον περιουσίαν 50.000 δρχ. ζ) Πρακτικὴ ἐκπαίδευσις. 1) Νὰ ἱδρυθῶσι δύο δενδροκομικοὶ σταθμοὶ εἰς κατάλληλα σημεῖα τοῦ Ζαγορίου, νὰ ἐπιδιωχθῇ δὲ ἡ ἵδρυσις γεωπονικῆς σχολῆς ἐν τῇ Μονῇ Βουτσᾶς, ἐν ᾗ νὰ διδάσκωνται μελισσοκομικὰ καὶ σηροτροφικά. 2) Νὰ ἐπιδιωχθῇ πάσῃ θυσίᾳ ἡ διὰ καταλλήλων διδασκαλισσῶν διδασκαλία τῆς ὑφαντικῆς εἰς πλεῖστα σχολεῖα τοῦ Ζαγορίου. 3) Νὰ ἐπιδιωχθῇ ὁ ἐξευγενισμὸς τῶν ἀφθόνων ἐν Ζαγορίῳ ἀγρίων δένδρων.

Δυό, γενικῆς φύσης, παρατηρήσεις στὶς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου. α) Τὸ κράτος, μὲ τὸ ἀναφερόμενο Ν.Δ., εἶχε ἀποδώσει ἕνα μέρος τῶν δασῶν στὶς κοινότητες, στὶς ὁποῖες ἀνῆκαν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τὸ κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ τὸ χειρότερο. Μὲ τοὺς νόμους ποὺ ψήφισε ἀργότερα, ἀπεστέρησε τοὺς κατοίκους ἀπὸ ἐκτάσεις καὶ πόρους κι ἂς εἶχαν κιτάπια στὰ χέρια τους, χαρακτηρίζοντές της ὡς δασικές. Ἀπὸ τότε ὡς τὶς μέρες μας, ἀγωνίζονται μάταια οἱ Ζαγορίσιοι ν' ἀποδοθοῦν οἱ ἐκτάσεις αὐτὲς στοὺς ἰδιοκτῆτες τους. 3) Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου γιὰ τὶς βοσκές, κατοχυρώνουν περισσότερο τὰ δικαιώματα τῶν κοινοτήτων παρὰ τῶν κτηνοτρόφων καὶ ἐλάχιστα βοηθοῦσαν στὴν μόνιμη ἀποκατάσταση τῶν ἑτεροδημοτῶν Σαρακατσαναίων, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολλὲς κοινότητες εἶχαν κηρύξει πόλεμο. Ὑπῆρχαν βέβαια δικαιολογητικὰ γιὰ μιὰ τέτοια στάση. Ἡ διατάραξη τῆς δημόσιας ἀσφάλειας, ἐξαιτίας τῆς ληστείας, καὶ κατὰ προέκταση τῆς ἀγροτικῆς ἀσφάλειας, δημιούργησε μιὰ κατάσταση ἀναρχίας καὶ ἀσυδοσίας, μὲ συνέπεια τὴν καταπάτηση τῶν βοσκήσιμων ἐκτάσεων ἀπὸ κτηνοτρόφους καὶ σκηνίτες, χωρὶς τὴν καταβολὴ τῶν δικαιωμάτων βοσκῆς γιὰ τὶς κοινότητες, δικαιωμάτων ποὺ γιὰ τὶς περισσότερες ἦταν τὸ κυριότερο ἔσοδο. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε προκατάληψη ἐναντίον

Οἱ σύνεδροι τοῦ Α΄ Πανζαγορισιακοῦ συνεδρίου, σὲ φωτογραφία, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν του.
Στὸ κέντρο ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων.

Ἡ δεξιὰ πλευρὰ τῆς φωτογραφίας τῶν συνέδρων.

τῶν σκηνιτῶν, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ἕνας ἀριθμός τους, ἀπὸ ἀνάγκη ἢ συνειδητά, ἔδινε βοήθεια στοὺς ληστὲς (ἀπόκρυψη, τροφοδοσία κλπ.) καὶ γιὰ τὸ Ζαγόρι ἡ ληστεία στάθηκε μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες αἰτίες τοῦ μαρασμοῦ του.

Σημειώθηκε ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴ συγκρότηση τοῦ συνεδρίου, κατὰ τὴ διάρκειά του καὶ μετὰ τὴ λήξη του, οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὅλες, ἦταν γεμάτες ἀπὸ κάθε εἴδους δημοσιεύματα γιὰ τὸ Ζαγόρι καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ συνεδρίου, τὴ συγκρότηση τοῦ ὁποίου ἀρκετοὶ δημοσιογράφοι χαρακτήρισαν ὡς ἐνδεικτικὸ τῆς ἀφύπνισης τῶν Ζαγορίσιων. Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ θὰ παραθέσω ἀποσπάσματα ἄρθρου, γραμμένου ἀπὸ τὸ Γ. Χατζῆ, λίγες μέρες πρὶν τὴν ἔναρξη τοῦ συνεδρίου, μὲ τὴ γλαφυρότητα ποὺ διέκρινε τὸ συντάκτη του (*Ἤπειρος*, 26-8-27, μὲ τίτλο: *Τὸ Ζαγόριον*): *Ἐνθυμίζει κάτι ἀπὸ τὰς σεμνὰς συγκεντρώσεις τῆς ἀρχαίας Ἠπειρωτικῆς Πασσαρῶνος καὶ μικρογραφεῖ, ἔν τινι μέτρῳ καὶ μὲ τὰς ἀναλογίας ὅλας, τὰς συνεδρίας τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν ἀμφικτυονικῶν συνελεύσεων, ἡ μέλλουσα νὰ συγκροτηθῇ κατὰ τὴν προσεχῆ Κυριακὴν 28 Αὐγούστου, ἐπάνω εἰς τὰ Ζαγορισιακὰ ἐδάφη τῆς ἀρχαίας Παραυαίας, συνέλευσις τῶν Κοινοτήτων τοῦ Ζαγορίου. Τμῆμα τοῦτο τῆς Ἠπειρωτικῆς γῆς ἔνθα, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἔχει ἀνθίσει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἐξεπροσωπήθη, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἡ ἑλληνικὴ ἀλκή, τμῆμα τὸ ὁποῖον, εἰς τὰς τραγικωτέρας καμπὰς τῆς πάντοτε ἐμπεριστάτου, ἀνησύχου καὶ αἱματοβαφοῦς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας, ἔδωκε τὸν πλέον εὔρωστον ὑπερασπιστὴν τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ τὸν πλέον ἑλληνοπρεπῆ φύλακα τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἑλληνικῶν θεσμίων, τμῆμα ἀγωνισθὲν κατὰ τοὺς σκυθρωποὺς χρόνους τῶν Αἰμιλίων Παύλων καὶ τῶν Ἀνικίων καὶ τῶν προδοτῶν Χαρόπων, σπεῦσαν καὶ προτάξαν μὲν ἑαυτὸ τότε εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἠπείρου διαμερίσματα καὶ παρὰ τὸν Ἀῶον - ὥστε, κατὰ τὸν Πολύβιον, ἐκωλύετο ἡ ρωμαϊκὴ λαῖλαψ νὰ προχωρήσῃ, ἠναγκασμένη νὰ διαμάχηται πρὸς τούτους· ἀλλὰ καὶ ἀργότερον, μετὰ 16 αἰῶνας, αὐτὸ πάλιν, ἔσχατον ἀγωνισθέν, ἔστω καὶ ἀπελπισμένως καὶ ἀνωφελῶς, μετὰ τοῦ Πωγωνίου, κατὰ τῆς Σερβοκρατίας, τμῆμα τὸ ὁποῖον συναισθανόμενον ἐν ἑαυτῷ ἀκμαίαν τὴν δύναμιν ἑνὸς ὑπερηφάνου Ἑλληνικοῦ αὐτογνωθισμοῦ ὀλίγα ἀκόμη ἔτη πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, ἐζήτει ν' ἀνακηρυχθῇ αὐτόνομος Ἡγεμονία αὐτοδιοίκητος - τμῆμα, λοιπόν, τοιοῦτον τὸ ἐκπάγλως καὶ γραφικῶς πανέμορφον, ἑλληνικώτατον δὲ τὴν ψυχὴν Ζαγόριον, κατόπιν τῶν ἀλλεπαλλήλων θανατηφόρων τραυμάτων τῆς τουρκικῆς δουλείας, τῶν συμφορῶν καὶ ἐκπατρισμῶν καὶ τοῦ αἰχμηροῦ τοῦ ἐδάφους, μετεβλήθη εἰς μίαν ὡραίαν μὲν ἀλλὰ θλιβερὰν εἰκόνα ἀρχοντικῆς ἐρημίας: Κτίρια ἀληθινῶν μεγάρων καταρρέουσιν ἀκατοίκητα καὶ κατάκλειστα μέσα εἰς τὴν σιωπηλὴν ἐρημίαν ἐρημωμένων κοινοτήτων καὶ χωρίων. Ἀράχναι ὑφαίνουσιν εἰς τὰ εὐρύχωρα δωμάτιά των ποὺ εἶδον*

ἡμέρας ἀκμῆς καὶ εὐτυχίας ἑλληνικῆς, τοὺς πενθίμους ἱστοὺς τῶν ἐγκαταλείψεων καὶ τῶν ἐρημιῶν καὶ εἰς τοὺς εὐρεῖς περιβόλους των καὶ τὰς χορτοβριθεῖς αὐλὰς κάπου-κάπου, εἰς τὴν ἀλτάναν τοῦ κήπου, τὸ γηραλέον χέρι παλαιᾶς ἀρχοντικῆς γριούλας ποτίζει τὴν γλάστραν τοῦ βασιλικοῦ, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο σκουπίζει ἕνα δάκρυ ποὺ ὁ ἀπορφανισμὸς τῆς ξενητειᾶς καὶ ὁ πόνος ξενητεμένων φιλτάτων της καὶ τῶν ἀναμνήσεων ἡ ἀκοίμητος νοσταλγία τῆς φέρει εἰς τὰ μάτια... Διότι ἔτσι τὸ κατήντησε τὸ ἀνθοῦν ἄλλοτε Ζαγόριον ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ὁ ἐκπατρισμός, αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ δυστυχήματα, ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας καὶ συγκοινωνίας, καὶ τὸ ἀχρησιμοποίητον, λόγῳ τῶν ἀφορμῶν τούτων, παντὸς πλουτοφόρου πόρου του καὶ τὸ ἀνεκμετάλλευτον πάσης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς του. Λέγει ἀκόμα πολλὰ ὁ Χατζῆς καὶ ἐκφράζει τὶς εἰλικρινεῖς εὐχές του νὰ ἐπιτύχει ἡ πρωτοβουλία τῶν *ἐπιλέκτων καὶ μορφωμένων τέκνων τοῦ Ζαγορίου*, τὰ ὁποῖα ἐμπνεύστηκαν τὴν ἀνυπολόγιστης ἀξίας πρωτοβουλία γιὰ τὴν πατρίδα τους, τὴ συγκρότηση τοῦ συνεδρίου, ἀρκεῖ νὰ μεταβάλουν αὐτὴ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν ἔμπνευση ἀπὸ ἁπλῆ ὡραία ἰδέα σὲ θετικὴ πραγματικότητα. Δυστυχῶς δὲν ἔγιναν ἐκεῖνα ποὺ ὁραματίστηκαν καὶ ἀποφάσισαν οἱ Ζαγορίσοι στὸ συνέδριό τους. Δὲν βοήθησε ἡ Πολιτεία νὰ γίνουν. Φταῖνε ὅμως καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ζαγορίσιοι σὲ πολλὰ γιατί, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ κόπασαν οἱ ἰαχὲς καὶ οἱ πανηγυρισμοὶ τοῦ συνεδρίου, δὲ δούλεψαν συλλογικὰ γιὰ νὰ κάνουν πράξη τὶς ἀποφάσεις του...

Πρὶν δέκα μῆνες, ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ *Παπαζογλείου ἱδρύματος* εἶχε ὑποσχεθεῖ τὴν ἐπαναλειτουργία του, ὅμως τὸ σχολεῖο ἔμεινε κλειστό. Ὁ Χατζῆς θέλοντας νὰ καυτηριάσει τὴ στάση τῶν ὑπεύθυνων, ἀλλὰ καὶ νὰ θίξει τὴν ὄχι καὶ τόσο ἄμεμπτη διαχείριση τῶν κληροδοτημάτων, παρέθετε (5-8-27) τὸν παρακάτω διάλογο ποὺ ἀκούστηκε σὲ δικαστήριο τῆς πόλης: Πρόεδρος: *—Λέγετε μάρτυς ὅτι ὁ κατηγορούμενος ζῆ πολὺ ἀξιοπρεπῶς.* Μάρτυς: *—Ναί.* Πρόεδρος: *—Εἴπατε περιουσίαν δὲν ἔχει.* Μάρτυς: *Ναί.* Πρόεδρος: *—Ἔχει ἐπάγγελμα;* Μάρτυς: *—Ὄχι.* Πρόεδρος: *—Τότε τί κάμει;* —Μάρτυς: *—Εἶναι ταμίας τῆς κοινότητος καὶ ἐκτελεστὴς κληροδοτημάτων.*- Νέος πρόξενος τῆς Ρουμανίας στὰ Γιάννινα τοποθετήθηκε ὁ Μπουρελιάνο.- Τὰ συμπεράσματα στὰ ὁποῖα κατέληξε ἔρευνα τῆς *Ἠπείρου* γύρω ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα τῆς πόλης, ἦταν τὰ ἑξῆς: Ἵδρυση γυμνασίου θηλέων, σύσταση παιδονομίας, ἵδρυση βιβλιοθήκης, προσανατολισμὸς τῶν οἰκοτροφείων σὲ σκοποὺς ἐπαγγελματικοὺς καὶ ἀγωγῆς, ἐξεύρεση κατάλληλων διδακτηρίων, περιορισμὸς τῶν κλασσικῶν σχολείων, διωγμὸς τῶν *ξυλοδάρτηδων* (τῶν καθηγητῶν ποὺ ἔδερναν), ἐκδήλωση μεγαλύτερου ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὴν Πολιτεία. *—Μία πρόοδος διὰ τὴν πόλιν μας: Ἀξίζει νὰ ἐξαρθῇ καὶ νὰ γνωσθῇ ὅτι ὁ φιλοπρόοδος καὶ ρέκτης Δ. Φλῶρος* (κεντρικὴ πλατεῖα - παραπλεύρως βιβλιοπωλείου Λαμπάτου) *φέρει καθημερινῶς ἐκ Πρεβέζης κολῶνες πάγου εἰς μεγάλην ποσότητα.* Τὰ Γιάννινα δὲν εἶχαν ἀποκτήσει ἀκόμα τὸ δικό τους παγοποιεῖο...- Ὁ Ν. Γ. Δόσιος, δ.φ. ἀσχολήθηκε σὲ δυὸ δημοσιεύματά του στὴν *Ἤπειρο* (14 καὶ 15-8-27) μὲ μιὰ λησμονημένη Ἠπειρωτικὴ φυσιογνωμία, τὸν Βασίλειο Τσίμα, τὸν *χωλόν*, ἀλλὰ σοφὸ καθηγητὴ τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς*, στὴν ὁποία δίδασκε, ὅταν ἦταν γυμνασιάρχες οἱ περιώνυμοι

Ἀναστάσιος Σακελλαρίου καὶ Σπυρίδων Μανάρης μὲ συναδέλφους τὸν ἀργότερα πατριάρχη Ἄνθιμο Τσάτσο, Στέφανο Ράδο, τὸν Ἀθαν. Ποντίκη, τὸ Γρηγοριάδη, τὸν Χαράλαμπο Ἀρεταῖο. Ἔφερε, γράφει ὁ Δόσιος, ἐπάξια τὸν τίτλο τοῦ *διδασκάλου. Ὁ Βασίλειος Τσίμας, παρὰ τὴν βαρεῖαν αὐτοῦ χωλότητα καὶ τὴν μεφιστοφελικήν του φυσιογνωμίαν καὶ τὸ ἀρχαιότροπον τῆς ἀμεταβλήτου αὐτοῦ, ἐν ὥρᾳ θέρους τε καὶ χειμῶνος, ἐνδυμασίας (ντουλαμᾶς) ἐξ ὑφάσματος ραβδωτοῦ, τζουμπὲς ἄνευ μηλωτῆς, ποδήρης, φέσι ἀρχαϊκὸ κόκκινο μὲ ὀλίγην φούνταν, σανδάλια (κοντοῦρες) τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, μετὰ ἐξεχουσῶν ἐκ κιτρίνου νήματος ραφῶν καὶ περικνημίδας (τσουράπια) ἐκ χονδροῦ λευκοῦ ἐρίου, ἀπήλαυε τοῦ γενικοῦ σεβασμοῦ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ὅτε ἐκ τῆς οἰκίας του μετέβαινεν εἰς τὴν σχολὴν καὶ ἐκ ταύτης ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν, διερχόμενος ἐκ τῆς ἀγορᾶς Πλατάνου, οἱ συμπολῖται του τὸν ἐχαιρέτων μετὰ βαθείας ὑποκλίσεως καὶ οἱ τυχὸν καθήμενοι εἰς τὰ μαγαζιά των ἐργαστηριαρέοι ἠγείροντο εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, καλημερίζοντες τὸν ἀρχαιότροπον ἄνδρα...- Ἀρραβῶνες: Ἐτελέσθησαν ἐν Μπούλτζῃ (Ζαγορίου) οἱ ἀρραβῶνες τοῦ ψίλου καθηγητοῦ Ἰωάννου Φερούκα μετὰ τῆς σεμνῆς καὶ ὡραίας νέας Ἀρτέμιδος Παπαμιχαήλ. Εὔχομαι ταχεῖαν τὴν στέψιν Θ. Βέλλης.-* Νέες ληστεῖες στὸ Πωγώνι. Στὴν Κόνιτσα ἀλώνιζε ὁ ληστὴς Μπαμπάνης μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ...- Τὰ κυριότερα νοσήματα ποὺ μάστιζαν τὴν Ἤπειρο (σύμφωνα μὲ ἔρευνα τῆς *Ἠπείρου*) ἦταν ἡ ἑλονοσία, ἡ φυματίωση καὶ ἡ σύφιλη. Στὰ Γιάννινα ἔκανε θραύση ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς καὶ τὰ κοιλιακὰ νοσήματα, ἐξαιτίας τοῦ νεροῦ τῶν πηγαδιῶν.- Στὴν *Ἤπειρο* (30-8-27) καὶ στὴν *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (10-1-27) δημοσιεύτηκε (σὲ συνέχειες) ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεση (μὲ ἡμερομηνία 22-8-27) καθὼς καὶ ἡ πρόταση νόμου ποὺ ὑπέβαλε στὴν βουλὴ ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Ἀλέξ. Μυλωνᾶς *περὶ συντηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἱστορικῶν τόπων τοῦ Σουλίου.* Ἡ πρωτοβουλία, καθ' ὅλα ἐπαινετή, χαρακτηρίστηκε περίπου ὡς ἀσέβεια ἀπὸ τοὺς δυό, Σουλιώτικης καταγωγῆς βουλευτές, Δημ. Μπότσαρη καὶ Χρ. Χρηστοβασίλη, οἱ ὁποῖοι ἐπετέθηκαν ἐναντίον τοῦ Μυλωνᾶ μὲ σφοδρότητα, ὁ πρῶτος μέσω τοῦ *Κήρυκος* καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς ἐφημερίδας του. Ὁ Χρηστοβασίλης ἰσχυριζόταν ὅτι ὁ Μυλωνᾶς ἔκλεψε τὴν ἰδέα τους ποὺ πρὶν ἀπὸ μῆνα εἶχαν σκεφτεῖ, ὅπως τὸ ἴδιο εἶχε κάνει μὲ τὴν κατασκευὴν δρόμων καὶ γεφυριῶν στὴν Ἤπειρο, ὅταν θέλησε νὰ οἰκειοποιηθεῖ ἔργα δικά του. Ἔγραφε συγκεκριμένα: *Ἄγνωστον πόθεν μαθὼν* (ὁ Μυλωνᾶς) *ὅτι οἱ βουλευταὶ Ἰωαννίνων κ.κ. Δημ. Νότη Μπότσαρης καὶ Χρ. Χρηστοβασίλης, οἱ μόνοι ἐν τῇ σημερινῇ βουλῇ τῶν Ἑλλήνων Σουλιῶται βουλευταί, εἶχον πρὸ μηνὸς ἤδη, ὄχι μόνον σκεφθῇ, ἀλλὰ καὶ προβῇ εἰς καταρτισμὸν συλλόγου καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ πρὸς συλλογὴν ἐράνων, διὰ τὴν περίφραξιν τοῦ ἱεροῦ καὶ πανενδόξου ἐκείνου χώρου... Ἄγνωστον πόθεν μαθὼν ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ κ. Μυλωνᾶς ἔσπευσε νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν βουλὴν νομοσχέδιον «περὶ κηρύξεως κ.λ.π.», ἵνα ἰδιοποιηθῇ καὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην τῶν Σουλιωτῶν βουλευτῶν... (διὸ) καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ διαμαρτυρηθῶμεν διὰ τὴν ἀνίερον ταύτην ἰδιοποίησιν τῆς περὶ Σουλίου ἐργασίας τῶν δύο Σουλιωτῶν βουλευτῶν, ὁ ὁποία* (ἐργασία) *δυνατὸν ν' ἀνήκῃ εἰς πάντα ἐν γένει Ἠπειρώτην καὶ ἐν γένει Σουλιώτην, ἀλλ' οὐδόλως εἰς τὸν κ. Μυλωνᾶν, ὅστις οὐδενὸς Ἠπειρώτου, πολλῷ δὲ μᾶλλον Σουλιώτου ἀπόγονος τυγχάνει.* Δὲν πρέπει νὰ εἶχαν δίκιο οἱ δυὸ Σουλιῶτες βουλευτές. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ σχέδιο νόμου καὶ ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεση Μυλωνᾶ περιλάμβαναν πολλὲς διατάξεις γιὰ τὴν πρόνοια ποὺ ἔπρεπε νὰ λάβει τὸ κράτος ἀπέναντι στὸ ἱστορικὸ Σοῦλι, ἄσχετες μὲ τὴν ἵδρυση συλλόγου καὶ τὴ

συλλογὴ ἐράνων, εἶχε καὶ κάποιο δικαίωμα ὁ Μυλωνᾶς νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ Σοῦλι, ὡς γαμπρὸς τοῦ Σουλιώτη στρατηγοῦ Παν. Δαγκλῆ. Τὸ ἀναφέρει στὴν εἰσηγητική του ἔκθεση: *Μὲ λύπην μου ἀντελήφθην, ἐπισκεφθεὶς δὶς τὰ θρυλικὰ αὐτὰ βουνά, τὴν πλήρη ἐγκατάλειψιν τῶν σωζομένουν ἐκεῖ ἐρειπίων τῆς δόξης. Ἐθεώρησα δὲ καθῆκον μου νὰ συντελέσω καὶ ἐγὼ ὡς βουλευτὴς Ἰωαννίνων, τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν περίσωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν κειμηλίων... Τοῦτο δὲ πράττω κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ἐκπληρῶ καὶ σχετικὴν ἐπιθυμίαν, ἐπανειλημμένως ἐκφρασθεῖσαν, τοῦ ἀειμνήστου στρατηγοῦ Δαγκλῆ, καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ὑποδειχθεῖσαν διὰ τῆς ἐντολῆς περὶ ἀνεγέρσεως ἁπλοῦ ἀναμνηστικοῦ μνημείου εἰς τὸ περίβλεπτον Κοῦγκι.*- Πρώτη ἐμφάνιση τοῦ Βασίλη Φανίτσιου (*ἀπού τού Λιασκουβέτσ'*, ὅπως ὑπέγραφε καὶ ὁ ἴδιος ἀργότερα) στὸ προσκήνιο τῆς δημοσιότητας, μὲ τὴ σύλληψή του στὰ Γιάννινα, ὡς μεταφορέα μεγάλων ποσοτήτων κομμουνιστικῶν βιβλίων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τὰ βιβλία προορίζονταν γιὰ τὸ *Ἐργατικὸ κέντρο* τῶν Γιαννίνων, κατασχέθηκαν καὶ παραδόθηκαν στὴν εἰσαγγελία, μαζὶ καὶ ὁ ἐργάτης τυπογράφος Β. Φανίτσιος. *Ἀλλὰ ἡ εἰσαγγελία, κωλυομένη ἐκ τοῦ νέου συντάγματος, οὔτε τὰ κομμουνιστικὰ ταῦτα βιβλία κατέσχεν, οὔτε τὸν κομιστὴν προεφυλάκισεν, ἀφοῦ πάντα ταῦτα, ἐκτὸς ἑνὸς καὶ μόνον εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, εἶναι ἐκτυπωμένα ἐν Ἀθήναις, καί τινα μάλιστα ὑπὸ γνωστοτάτων ἐκδοτῶν ἐκδοθέντα.* Καὶ ὁ Χρηστοβασίλης ποὺ σχολίαζε τὸ γεγονὸς (22-8-27) κατέληγε: *Καλῶς τὴν δεχτήκαμε, λοιπόν, τὴν ἀνωτέραν Κομμουνιστικὴν βιβλιοθήκην!- Εὐτυχεῖς γάμοι: Ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ κ. Σαμουὴλ Χ. Σαμουὴλ μετὰ τῆς Δίδος Νίνας Ε. Μάτσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἐλιάσαφ Μάτσα. Ἡ «Ἐλευθερία» συγχαίρει τὸ εὐάρμοστον ζεῦγος, εὐχομένη αὐτῷ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ τὰ ἀγαθά.-* Ἀφίξεις: *Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν, ἐνεργείᾳ τοῦ σεβ. μητροπολίτου κ. Σπυρίδωνος, ὁ γνωστὸς ἀνὰ τὸ πανελλήνιον ἀρχιτέκτων κ. Ἀριστοτέλης Ζάχος, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς Ἠπείρου καὶ διασώσῃ πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς καταστροφῆς.* Ὁ Ζάχος ἔμεινε στὴν Ἤπειρο ἕνα μῆνα καὶ ἐπετέλεσε σπουδαῖο ἔργο. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του δημοσίευσε στὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά.*- Ὁ δικηγόρος Ἰωαννίνων Ὀρέστης Βάλλας, ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι, ἐγκαταστάθηκε, μὲ τὴν οἰκογένειά του, μόνιμα στὴν Κομοτηνή.- Στὴν *Ἐλευθερία* τῆς 8-9-27, δημοσιεύεται χρονογράφημα τοῦ Ν. Νίτσου, ἀπὸ τὸν Τσαμαντά, ποὺ εἶχε σταλεῖ ἀπ' ἐκεῖ στὶς 28-7-24! Ἔκανε δηλαδὴ τρία ὁλόκληρα χρόνια γιὰ νὰ φτάσει στὰ Γιάννινα, *ὡσὰν νὰ ἦτο ὁ Σεβὰχ ὁ θαλασσινὸς* παρατηρεῖ ὁ Χρηστοβασίλης.- Ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῆς *Ἐπιτροπῆς ἀσφαλείας* Ἰωαννίνων *συνελήφθη καὶ κρατεῖται πρὸς ἐκτόπισιν* ὁ Βασ. Καρασκόγιας, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι ἦταν κομμουνιστής. Ὁ Χρηστοβασίλης ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισή του: *Πολὺ ὀλίγον γνωρίζομεν τὸν ξακουστὸν καὶ ἐπικίνδυνον αὐτὸν Καρασκόγιαν καὶ ἐλάχιστα τὸν συμπαθοῦμεν ὡς κομμουνιστήν, ὅπως οὐδέποτε συνεπαθήσαμεν τὸν κομμουνισμόν. Ἕνα ὅμως πρᾶγμα γνωρίζομεν, ὅτι κομμουνισταὶ καὶ κομμουνιστικὸς κίνδυνος στὰ Γιάννινα δὲν ὑπάρχει... Δι' αὐτὸ ὁ περίφημος νομαρχῶν εἶναι ἀδικαιολόγητος, μεταχειριζόμενος βενιζελικὰς μεθόδους στερήσεως τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, οἵα ἡ τοῦ ἐκτοπισμοῦ, κατὰ τοῦ Καρασκόγια, τὸν ὁποῖον, σώνει καὶ καλά, θέλει νὰ μεταβάλῃ εἰς ἥρωα...* Τὴν ὑπεράσπιση τοῦ νομαρχοῦντος, ὡς βενιζελικοῦ, ἀνέλαβε ἡ *Ἠπειρωτικὴ ἠχώ* (10-9-27), ὑπενθυμίζοντας ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς ἐκτόπισης ἀνῆκε στὴν *Ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας* κι ὄχι στὸ νομαρχοῦντα.- *Ἐδῶ στὰ Γιάννινα, τὸν τόπον τῆς τυροπαραγωγῆς καὶ βουτυροπαραγωγῆς, πεθαίνομε γιὰ μιὰ ὀκὰ τυρί, τὸ ὁποῖον, μὲ πολλὰς δυσκολίας, ἐνδεχόμενον νὰ προμηθευθῶμεν*

πρὸς 40 δρχ. τὴν ὀκᾶν, περὶ βουτύρου δὲν πρέπει νὰ γίνεται λόγος, ὡς ἀνυπάρκτου, ἐνῶ στὴν Ἀθήνα βρίθει, ἡ ἀγορὰ ἀπὸ λαμπρὰ τυριὰ πρὸς 35 δρχ. τὴν ὀκᾶν! Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὁ Ἠπειρωτικὸς τυρός... φυγαδεύεται δι' Ἀλβανίας εἰς Ἀμερικὴν κι ἐμεῖς σκᾶμε γιὰ ἕνα τρίμμα τυρί!.. (Ἐλευθερία, 15-9-27).- Ἀναχώρησε γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση στὴ Ρουμανία ὁ Ἀλκιβιάδης Μάνθος (Ἄλκης Μυρσίνης), ἀπὸ τοὺς μαχητικοὺς δημοσιογράφους καὶ λογοτέχνες τῶν Γιαννίνων. Ἀπὸ τὶς ἀφίξεις καὶ ἀναχωρήσεις τῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς περνοῦσε ὅλος ὁ Ἠπειρωτικὸς κόσμος τῆς διασπορᾶς καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ κίνηση, ὅλη ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς πόλης.- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (8-8-27), δημοσιεύεται ἕνα μικρὸ δοκίμιο τοῦ Κυρ. Βαλασίδη μὲ τίτλο: *Φώτης Κόντογλου, ὁ νεώτερος Γκρέκο.* Εἰσαγωγικὰ ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης τῆς ἐφημερίδας σημείωνε: *Ἂν καὶ τὸ παρὸν θέμα εἶναι γενικωτάτου ἐνδιαφέροντος, ἐν τούτοις ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» δὲν ἀπέφυγε τὴν δημοσίευσίν του, φρονῶν ὅτι ὁ Ἠπειρωτικὸς κόσμος δὲν πρέπει νὰ τηρῆται ἐν ἀπομονώσει πρὸς τὴν γενικωτέραν κίνησιν τοῦ Ἔθνους.*- Ἡ θεία τοῦ βουλευτῆ Ἰωαννίνων Ἀλεξ. Μελᾶ Ἄννα Παπαδοπούλου (ἡ Μάνα τοῦ Στρατιώτου), περιοδεύοντας στὴν Ἀμερική, ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ ἀνεψιοῦ της, κατέβαλε προσπάθειες γιὰ τὴ συλλογὴ ἐράνων ὑπὲρ τοῦ Σανατορίου Ἠπείρου.- *Ἀπίστευτον μέν, ἀλλ' ἐν τούτοις γεγονός. Ὑπὸ ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς ἀποσπασματάρχου τοῦ ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, ἔγινε πρότασις ἐκτοπισμοῦ, ἐπὶ ὑποθάλψει ληστῶν, τοῦ κ. Βασ. Παπαγιάννη ἐκ Τσερνεσίου, τοῦ μεγάλου τῆς κοινότητος ταύτης εὐεργέτου! Καὶ ἡ μὲν «Ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας» ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, ὀρθότατα σκεφθεῖσα, τὸ γεγονὸς ὅμως τῆς προτάσεως παραμένει διὰ νὰ κάμῃ ὅλους νὰ σταυροκοποῦνται καὶ νὰ τρίβουν τὰ μάτια τους.* (Ἠπειρωτικὸς ἀγών, 27-8-27).- Στὸ ἴδιο φύλλο τῆς ἐφημερίδας δημοσιεύεται *κοινωνικὴ μελέτη* τοῦ Τάκη Σωμόπουλου, μὲ τίτλο: *Πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν.*- Ἀπὸ τὴ στήλη τῆς *Ἀρίδας* τῆς ἴδιας ἐφημερίδας: *Παρακολουθήσατε τὰ κορίτσια, τὲς κοντὲς φοῦστες ποὺ φοροῦν ἐφέτος τὸ καλοκαίρι; Μὴ χειρότερα! 15 ἑκατοστὰ πάνω ἀπὸ τὸ γόνυ. Ἐλαφρές, εὔκολες καὶ ...πρακτικές. Ἐθεάθη προχθὲς κατὰ τὸ σουρούπωμα, μιὰ κοπέλλα ἀπ' αὐτές, κοντοφουστοῦ, εἰς τὴν ὁδὸν Καπλάνη, ὀρθὴ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ καινούρια μαρμάρινα ὀρθογώνια τοῦ Δήμου, νὰ κάνῃ ἀφελέστατα ὅ,τι κάνουν οἱ ἄνδρες ἐκεῖ πέρα. Τὶ τὸ περίεργον; Χειραφέτησις. Ὅλα τάχουν σὺν τῷ ὀρθίως οὐρεῖν. Μόνον ἡ ψῆφος τοὺς λείπει.*- Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες φιλοξένησαν, τέλη Αὐγούστου, *ἔνθερμον καὶ ἐγκάρδιον εὐχαριστήριον τῷ ἀξιοτίμῳ ἰατροχειρουργῷ κ. Γεωργίῳ Μπούχαλη ἀπευθυνόμενον*, τοῦ Μιχαὴλ Ν. Διανέζη, γνωστοτέρου ὡς Γαμβάτα, ἀπόφοιτου φρενοκομείου, γραμμένο σὲ ἄψογη καθαρεύουσα, ἔκτασης μισῆς στήλης ἐφημερίδας.

Ὁ μαιευτήρ-γυναικολόγος γιατρὸς Ἐπαμεινώνδας Λέκκας (πατέρας τοῦ χειρουργοῦ Θεμιστοκλή Λέκκα).

Εὐχαριστοῦσε τὸ Γ. Μπούχαλη, *ὅστις διὰ τῆς λίαν ἐπιτυχοῦς καὶ θαυμασίας ἐγχειρίσεως καὶ ραφῆς, ἣν ἐξετέλεσεν ἐπὶ τοῦ παρά τινος ἀναγώγου καὶ κακεντρεχοῦς ἀγυιόπαιδος ἐπενεχθέντος ἐπὶ τῆς κρανιακῆς χώρας μου σοβαρωτάτου τραύματος, μὲ διέσωσεν ἐκ τῆς ἐπικειμένης καὶ ἐπαπειλούσης τὴν ζωήν μου ἀπαισίας καὶ ἐπαράτου γαγγραίνης.- Ἐπανῆλθον πρότινων ἡμερῶν, οἱ χάριν θεραπείας μεταβάντες εἰς τὰς ἰαματικὰς πηγὰς Αἰδηψοῦ καὶ Λουτρακίου, πανοσ. πρωτοσύγγελος κ. Γρηγόριος Ραφανᾶς, Περικλῆς Κίγκος καὶ Μ. Τζιμόπουλος, διευθυντὴς τοῦ Ὀρφανοτροφείου «Γεωργίου Σταύρου», ἀγνώριστοι σχεδὸν καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν πάχος, τὸ ὁποῖον προσετέθη κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον διαμονήν των εἰς τὰ λουτρά!* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 7-9-27).- Στὶς 18-9-27, στὴν αἴθουσα τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας, -παροῦσες οἱ ἀρχὲς καὶ ἀρκετοὶ προσκεκλημένοι- ἔγιναν οἱ πρῶτες δοκιμὲς τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ τῆς πόλης. *Ἡ πρώτη τελετὴ δοκιμῶν σημειώνει ἕνα σταθμὸν προόδου διὰ τὴν πόλιν μας διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ μεγαλοπρεπεστέρα τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 21-9-37).- Μεγάλη σύσκεψη ἔγινε στὶς 18-9-27 στὴ *Γενικὴ διοίκηση*, μὲ θέμα τὴν ὕδρευση τῆς πόλης. Ἀπὸ τὴ σύσκεψη δυὸ κυρίως συμπεράσματα προέκυψαν: α) Ἡ ἐγκατάσταση τῆς ὕδρευσης θ' ἀπαιτοῦσε τὴ σύναψη δανείου, μὲ ἀπόσβεση ὕστερα ἀπὸ 20 ἢ 25 χρόνια. Ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀπόσβεσης θὰ ἀπαιτοῦσε ἐτήσια δαπάνη 1:3.000.000 δρχ. β) Ἡ λειτουργία τῶν ἐγκαταστάσεων θὰ ἀπαιτοῦσε ἐτήσια δαπάνη 1.200.000 δρχ.- Νέος Α.Δ.Χ. Ἠπείρου: *Ἀφίκετο καὶ ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὁ ἄρτι διορισθεὶς Ἀνώτερος διοικητὴς Χωροφυλακῆς Ἠπείρου συνταγματάρχης κ. Καργάκος, ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμμένων ἀξιωματικῶν τοῦ βαθμοῦ του* (*Ἐλευθερία*, 10-10-27).- Τὸ στρατηγὸ Διαλέτη ποὺ ἀνέλαβε ἐπιθεωρητὴς Στρατοῦ, ἀντεκατάστησε προσωρινὰ στὴ διοίκηση τοῦ VIII μεραρχίας, ὁ συνταγματάρχης Β. Φεσσόπουλος.- *Μία Σουλιωτοπούλα τῶν Ἀθηνῶν, ἕνα ἀπὸ τὰ εὐοσμότερα ἄνθη τοῦ Ἀθηναϊκοῦ παραδείσου, ἡ λεβεντόκορμη καὶ νεραϊδοπρόσωπη, δισεγγονὴ τοῦ μεγάλου ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη, πρώτη σὲ χάρη, σ' ὀμορφιὰ καὶ εὐγένεια, ποὺ ρέει στὶς φλέβες της γνήσιον αἷμα ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, πριγκήπων Φαναριωτῶν καὶ κομήτων τῆς Ἠπείρου, μοσχαναθρεφτὴ θυγατέρα τοῦ συμπαθεστάτου ἀρχηγοῦ πολιτευομένου τοῦ «Λαϊκοῦ κόμματος» εἰς τὸν νομὸν Ἰωαννίνων Ἀθανασίου Δ. Μάρκου Μπότσαρη, εὑρισκομένη εἰς τὴν πρώτην ἄνθισιν τῆς νεότητός της, ἠρραβωνίσθη τὸν κ. Δημοσθένην Χωρέμην, τῆς μεγάλης ἀρχαίας ἐμποροτραπεζικῆς οἰκογενείας τῆς Χίου.* (*Ἐλευθερία*, 17-10-27).- *Καὶ τὸ Δοβρὰ ἔγινε Ἀσπράγγελοι! Τώρα πλέον θὰ βρέχῃ μάνα ὁ οὐρανὸς στὸ πρώην Δοβρά! Καὶ οἱ μελαχροινοὶ ἀκόμα Δοβριανῖτες θὰ γίνουν ἄσπροι ὡσὰν τὸ χιόνι!Μήπως ἔχει κουδούνια ἡ τρέλλα;* (*Ἐλευθερία* 27-10-27).- *Ἀπὸ μηνὸς ἤδη καὶ πλέον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν μας ὁ ἄρτι ἐκ Παρισίων ἐπανακάμψας καὶ τελειοποιηθεὶς αὐτόθι εἰς τὰ μαιευτικὰ καὶ γυναικολογικὰ ἰατρὸς κ. Ἐπαμ. Λέκκας, ἐκ Κηπαροῦ τῆς Χειμάρρας, καὶ ἐν Ζίτσῃ νυμφευθείς, γόνος δὲ τοῦ ἡρωϊκωτέρου καὶ ἑλληνικοτέρου οἴκου τῆς ὅλης Χειμάρρας.* (*Ἐλευθερία*, 27-10-27).- Τὸ Γενικὸ προξενεῖο τῆς Ἀλβανίας διέψευδε τὰ ἀναγραφέντα στὸν ἐγχώριο τύπο γιὰ ἐπανάσταση στὴν Ἀλβανία. *Καθ' ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν* -ἔλεγε- *ἐπικρατεῖ πλήρης τάξις καὶ ἡσυχία.*

Καὶ ἐνῶ ἦταν φανερὴ παντοῦ πιὰ ἡ ἀναζωπύρηση τῆς ληστείας στὴν Ἤπειρο, ἡ δίκη τῆς Πέτρας, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς ἀναβολές, ὁρίστηκε νὰ γίνει στὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας, στὶς 24 Ὀκτωβρίου. Εἶχαν κληθεῖ νὰ καταθέσουν σ' αὐτὴ 40 μάρτυρες κατηγορίας. Τὴν 1-9-27, ὅμως, ἡ *Ἤπειρος* σὲ κύριο ἄρθρο της μὲ τὸν τίτλο: *Παράξενα πράγματα*, λίγο πρὶν ὁριστικοποιηθεῖ ἡ μέρα διεξαγωγῆς τῆς δίκης, σημείωνε: *Ἀφ' ὅτου καταρτισθέντος τοῦ βουλεύματος διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ δημοσιευθέντος τούτου ἐτέθη ὡς βέβαιον πλέον ὅτι θὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ δίκη καὶ προσδιορίσθη μάλιστα εἰς τὸ Ἐφετεῖον Κερκύρας, ἤρχισεν μία τακτικὴ εἰδήσεων ὕποπτος καθ' ἡμᾶς: Αἱ εἰδήσεις αὗται, κατὰ περιοδικὰ διαστήματα, ἔτεινον πότε μὲν νὰ παρουσιάσωσι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐφέροντο ὡς ἔνοχοι τοῦ ἐγκλήματος καὶ φυγοδικοῦντες, ὡς ἀθῴους καὶ μὴ ἐνεχομένους, ἑτοίμους δὲ νὰ προβῶσιν εἰς ἀποκαλύψεις κλπ. κλπ. - αἱ ὁποῖαι ἐννοεῖται καθόλου δὲν ἔγιναν, ἅμα πλέον ἐξεδόθη τὸ βούλευμα, πότε δὲ νὰ τρομοκρατήσωσι τοὺς μάρτυρας ἴσως τῆς δίκης, καὶ πότε νὰ παραπλανήσωσι τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχῶν, ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς τῶν φυγοδικούντων καὶ ἐπικηρυγμένων ἐνόχων.* Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ βουλεύματος -ἀποκάλυπτε ἡ *Ἤπειρος*- ἄρχισε δημοσιογραφικὸς θόρυβος ὅτι οἱ Ρετζαῖοι ἤθελαν νὰ ἐμφανιστοῦν γιὰ νὰ καταγγείλουν τοὺς ἐνόχους. Σκοπὸς ἦταν ἡ παράταση τῶν ἀνακρίσεων καὶ ἡ ἀναστολὴ τῆς ἔκδοσης τοῦ βουλεύματος. Μετὰ τὴν ἔκδοση μιὰ πυρκαϊὰ ποὺ ἔγινε στὸ Λοῦρο, χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ὡς τυχαία. Δυὸ μέρες ὅμως ὕστερα, *παραδόξως*, γιαννιώτικη ἐφημερίδα ἀνέγραφε τὴν εἴδηση ὅτι οἱ Ρετζαῖοι ἐπυρπόλησαν τὸ Λοῦρο. Σκοπὸς προφανὴς ἦταν ἡ κατατρομοκράτηση τῶν μαρτύρων γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστοῦν στὴ δίκη καὶ καταθέσουν. Τέλη Αὐγούστου καὶ ἄλλη *παράδοξος* εἴδηση δημοσιευόταν: ὅτι τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν εἶχε τὴν πληροφορία πὼς οἱ Ρετζαῖοι βρίσκονταν στὴν Ἀλβανία καὶ φιλοξενοῦνταν στὴ στάνη κάποιου τσέλιγκα. Εἶχε ὅμως ἀπὸ καιρὸ γραφεῖ πὼς οἱ Ρετζαῖοι ἀδυνατοῦσαν νὰ καταφύγουν στὴν Ἀλβανία καὶ γιὰ ἔγκλημα ποὺ εἶχαν διαπράξει ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἀλβανικὲς καὶ ἰταλικὲς ἀρχὲς -γιὰ νὰ καλύψουν ἀσφαλῶς τὴ δική τους ἐνοχὴ- θὰ τοὺς συλλάμβαναν γιὰ νὰ τοὺς ἀνακρίνουν γιὰ τυχὸν συμμετοχή τους στὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς. Στὴν Ἀθήνα, τέλος, κυκλοφοροῦσε ἡ φήμη ὅτι κάποιο ἄτομο ποὺ εἶχαν συλλάβει οἱ Ἰταλοὶ στὴ χώρα τους -τὴν φήμη ἔσπευσε νὰ τὴ δημοσιεύσει ὁ *Κῆρυξ* ὡς εἴδηση- κατηγορούμενο γιὰ ἄλλο ἔγκλημα, κατέθεσε ὅτι *ἐνέχεται καὶ εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας* καὶ ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε τὴν ἀμοιβή του *θὰ προβῇ εἰς ἀποκαλύψεις διὰ τοὺς συνενόχους του, ἂν σταλῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα!!* Ἡ *Ἤπειρος* θεωροῦσε τὴν εἴδηση *παιδαριώδη καὶ γελοία*, ἦταν παλιά, γνωστὴ στὴν ἀνάκριση καὶ ἀφοροῦσε φονιὰ ἀνισσόροπο, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, ποὺ εἶχε συλληφθεῖ στὴ Γαλλία καὶ ἰσχυριζόταν, ὅτι δῆθεν εἶχε λάβει μέρος στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ ὅτι εἶχε καὶ

ἄλλους συνένοχους, ποὺ θὰ κατονόμαζε ἂν ἐρχόταν στὴν Ἑλλάδα. Ὅλες αὐτὲς τὶς εἰδήσεις ἡ *Ἤπειρος* τὶς χαρακτήριζε ὡς ὕποπτες, ποὺ δημοσιεύονταν γιὰ κάποιους σκοπούς, ἐξυπηρετικοὺς τῶν ἀπόψεων τῶν ληστῶν καὶ τῶν φυγοδικοῦντων κι ὄχι γιὰ διαφώτιση τῆς κοινῆς γνώμης. Μὲ τὴν *Ἤπειρο* συμφωνοῦσε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὁ ὁποῖος στὶς 9-9-27 ἀναδημοσίευσε τὸ σχόλιό της. Ἡ ἴδια ἐφημερίδα χαρακτήριζε περίεργη τὴν εἴδηση ποὺ εἶχε δημοσιευτεῖ στὸν *Κήρυκα* καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἡ δίκη γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας θ' ἀναβαλλόταν ἐπ' ἀόριστον, ἐξαιτίας δικαστικῶν μεταβολῶν. *Καὶ τὸ μὲν ἀφελὲς τοῦ ἰσχυρισμοῦ εἶναι κατάδηλον*, τόνιζε ἡ ἐφημερίδα. *Τὸ περὶ ἀναβολῆς ὅμως θέλει νὰ πῇ πολλὰ πράγματα πρόσθετε. Μήπως οἱ ἐλευθέρως περιφερόμενοι συνένοχοι καὶ συνεργάται τῶν δολοφόνων ἀντελήφθησαν ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῶν μεγάλων ἀποκαλύψεων καὶ φροντίζουν νὰ ματαιώσουν τὴν δίκην; Εἰς τὴν εὐλογημένην ταύτην χώραν ὅλα γίνονται. Καὶ θὰ ἐφοβούμεθα σοβαρῶς τὸ τοιοῦτον, ἂν δὲν μᾶς παρηγόρει ἡ ἐλπὶς ὅτι ὁ Δικαστικὸς κλάδος θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἵσταται εἰς τὸ ὕψος του.*

Δύσκολα νὰ πειστεῖ ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι οἱ συνένοχοι τῶν Ρετζαίων, παράγοντες μὲ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἰσχύ, δὲν θὰ ἐπέμβαιναν γιὰ νὰ ματαιώσουν τὴ δίκη καὶ νὰ ἀποφύγουν ἔτσι τὶς ἀποκαλύψεις. Ὁ τύπος εἶχε ἐμπιστοσύνη στὴ Δικαιοσύνη, ὁ ἴδιος ὅμως τῆς καταλόγισε καὶ πολλὰ λάθη, κυρίως στὸ στάδιο τῆς ἀνάκρισης. Εὔλογη ἦταν, συνεπῶς, ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ ἂν θὰ γινόταν κατορθωτὴ ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης. Κάποιες ἐλπίδες γέννησε ἡ καταδίκη, ἀπὸ τὸ Κακουργοδικεῖο Ἰωαννίνων, σὲ εἰρκτὴ 11 χρόνων τοῦ ψευτολοχία, ποὺ ἀποπειράθηκε νὰ ἀπελευθερώσει ἀπὸ τὶς φυλακὲς Ἰωαννίνων κατηγορούμενους γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, *τῆς καταδίκης ταύτης ἐπικροτηθείσης ὑπὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς κοινωνίας*. Οὔτε καὶ τὸ δικαστήριο ἀπεκάλυψε σὲ βάθος τὶ κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὴν ὑπόθεση τοῦ ψευτολοχία καὶ ποιὲς ἦταν οἱ διασυνδέσεις του. Τὰ μόνα ποὺ ἔγιναν γνωστὰ ἦταν τὰ πλήρη στοιχεῖα τῆς ταυτότητάς του καὶ τῆς δράσης του. Ὀνομαζόταν Νικόλαος Λύτρας, καταγόταν ἀπὸ τὴν Πέτρα, ἦταν τριετὴς φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς, βρισκόταν ἔγκλειστος στὶς φυλακὲς τοῦ Ναυπλίου, ἀπέδρασε ἀπ' ἐκεῖ, ἀφοῦ πλαστογράφησε ψεύτικες διαταγὲς τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν καὶ ψεύτικο φύλλο πορείας καὶ αὐτοτοποθετήθηκε, μὲ τὸ ψευδώνυμο Λέκκας, ὡς ἐπιλοχίας δεσμοφύλακας τῶν στρατιωτικῶν φυλακῶν Θεσσαλονίκης. Ἀπ' ἐκεῖ, μὲ τὴν ἴδια μέθοδο, αὐτοτοποθετήθηκε ἐπιλοχίας δεσμοφύλακας στὶς φυλακὲς Ἰωαννίνων, μὲ τὸ ὄνομα Μάρκος Μαρκόπουλος, μὲ σκοπὸ ν' ἀπελευθερώσει τοὺς φυλακισμένους γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ νὰ δραπετεύσει μαζί τους στὴν Ἀλβανία. Ἡ εἴδηση γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἰδιότητας καὶ τῶν προθέσεών του, εἶχε δημιουργήσει, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς σύλληψής του, πολλὰ ἐρωτηματικά, τὰ ὁποῖα οὔτε στὴ δίκη ἀπαντήθηκαν...

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ ψευτολοχία ἀπέτυχε, ἀλλὰ στὶς 16 Ὀκτωβρίου ἀπέδρασαν ἀπὸ τὶς φυλακὲς Ἀκραίου, τρεῖς κρατούμενοι. Ἀνάμεσά τους ὁ *τρομερὸς Ἀρβανιτόβλαχος Κουμπῆς, ὁ δράστης πολλῶν ληστοπραξιῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας Πωγωνίου, Κονίτσης, Ζαγορίου καὶ Μετσόβου. Αὐτὸς διέπραξε τὴν ἐν Καρυιαῖς ληστείαν τῶν αὐτοκινήτων, οὗτινος οἱ συνένοχοι Τάσης Ζῆδρος καὶ Τάσης Σιούτης, οἵτινες ἐτουφεκίσθησαν πέρυσιν ἐνταῦθα, εἶναι ἀσημότατοι ἀπέναντι αὐτοῦ.* Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1928, θὰ γινόταν περισσότερο διάσημος, μὲ τὴν αἰχμαλωσία τῶν ὑποψήφιων βουλευτῶν Ἀλ. Μελᾶ καὶ Ἀλέξαν. Μυλωνᾶ. Μαζὶ τὸ λήσταρχο Κουμπῆ, δραπέτευσε καὶ ὁ ληστοφυγόδικος Σαρακατσάνος Λουτσάρης. *Τί νομίζετε ὅτι ἔκανε ἅμα δραπέτευσε;* ρωτοῦσε ἡ *Ἐλευθερία* (27-10-27). *Πῆγε στὴ Βίτσα, ὅπου εἶχε τὸν πατέρα του μὲ τὴν οἰκογένειά του, κι ὀγδοήντα πρόβατα, τοὺς πῆρε ὅλους καὶ τὰ πρόβατά του, μέρα μεσημέρι καὶ μπῆκε στὴν Ἀλβανία, σὰ νὰ ἦταν ἔρημος ὁ τόπος· ἀπὸ τὴ Βίτσα, δεκα ὧρες δρόμος, ὡς τ' Ἀλβανικὰ σύνορα!*

Κι ἐνῶ στὴν περιφέρεια Ἄρτης ὁ ἐπικηρυγμένος ληστὴς Τσιάμης σκοτωνόταν σὲ συμπλοκὴ μὲ τὴ Χωροφυλακή, (δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ὀκτωβρίου) στὴν Ἀλβανία, ἀφήνονταν ἐλεύθεροι οἱ ληστὲς ποὺ εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ διάπραξη ληστειῶν στὸ Πωγώνι. Δὲν εἶχε ὑπογραφεῖ -ἰσχυρίζονταν οἱ Ἀλβανοὶ- σύμβαση μὲ τὴν Ἑλλάδα *περὶ ἀμοιβαίας ἐκδόσεως κακοποιῶν*, γιαυτὸ καὶ κατέφευγαν ἐκεῖ οἱ δραπέτες καὶ καταδιωκόμενοι, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἀποδυναμώνονται ποτὲ οἱ συμμορίες ποὺ λυμαίνονταν τὴν Ἤπειρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Ὕστερα ἀπὸ φῆμες καὶ δημοσιεύματα παραπλανητικὰ γιὰ τὴν ἀναβολή, ἀκόμα καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἔναρξής της, μὲ τοὺς μεγάλους ἠθικοὺς αὐτουργοὺς καὶ ἐκτελεστὲς ἀπόντες, ἄρχισε στὶς 24 Ὀκτωβρίου, στὸ Κακουργοδικεῖο Κερκύρας, ἡ μεγάλη δίκη τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. *Ἡ δίκη τῶν κατηγορουμένων διὰ τὴν ληστείαν τῆς Πέτρας* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (24-10-27)- *κρατεῖ τὸ πανελλήνιον ὅλον εἰς ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναμένει ἵνα ἐκ τῆς προόδου τῆς διαδικασίας τῶν «Πετραϊκῶν», χυθῇ πλῆρες φῶς ἐπὶ ὅλων τῶν συνεργῶν καὶ αὐτουργῶν τοῦ βδελυροῦ ἐκείνου ἐγκλήματος, τοῦ συνταράξαντος τὸ πανελλήνιον.* Ἀνάλογα ἦταν καὶ τὰ σχόλια τῶν ἄλλων γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ἀλλὰ καὶ τῆς πρωτεύουσας. Θὰ ἀνέμενε κανεὶς συρροὴ δημοσιογράφων, φωτογράφων καὶ σκιτσογράφων, προπαντὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ ἀποτυπώσουν, καθένας μὲ τὰ δικά του μέσα, τὴ φυσιογνωμία τῆς δίκης, μὲ τὶς ἐναλασσομενες φάσεις της, ἀλλὰ δὲν ἔγινε κάτι τέτοιοι. Μόνο ἡ *Καθημερινὴ* ἔστειλε στὴν Κέρκυρα τὸ γνωστὸ δημοσιογράφο Παπανικολάου, οἱ ἄλλες ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες κάλυπταν τὶς εἰδησεογραφικὲς ἀνάγκες τους μὲ τοὺς τοπικοὺς ἀνταποκριτές. Ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε ἐντύπωση στοὺς ἀνταποκριτὲς τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων ἦταν τὸ μικρὸ ἐνδιαφέρον τῶν Κερκυραίων γιὰ τὴ δίκη. *Ἀκροατήριον πενιχρόν,* τηλεγραφοῦσε ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς *Ἠπείρου* καὶ πρόσθετε: *Κοινωνία Κερκύρας ἐντελῶς ἀδιάφορος.* Ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* τηλεγραφοῦσε κι αὐτός: *Τὸ μόνο, ὅπερ προκαλεῖ ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν, εἶναι ἡ ἀδιαφορία τοῦ Κερκυραϊκοῦ λαοῦ.* Πανομοιότυπο ἦταν καὶ τὸ τηλεγράφημα τοῦ ἀνταποκριτῆ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος.*

Πολλὰ νέα στοιχεῖα ἦρθαν στὴν ἐπιφάνεια, ἀρκετὲς ἀποκαλύψεις ἔγιναν, ὅμως *πλῆρες φῶς,* ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ κοινὴ γνώμη, δὲν χύθηκε. Ἔλειπαν οἱ πρωταγωνιστὲς κι ἦταν φυσικὸ ὁ ἴσκιος τους νὰ βαραίνει στὴν αἴθουσα τοῦ Κακουργοδικείου καὶ νὰ κρατάει κλειστὰ πολλὰ στόματα.

Στὶς 13 Ἰουνίου 1926 διαπράχτηκε τὸ ἔγκλημα, στὶς 24 Ὀκτωβρίου 1927 ἄρχισε ἡ δίκη. Πέρασαν 16 μῆνες καὶ περισσότερο. Ἀπὸ ὅσα εἶχαν γίνει γνωστὰ ἀπὸ τὶς ἀνακρίσεις, οἱ Ἠπειρῶτες, εἶχαν σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι *ἡ διαλεύκανσις καὶ ἀποσαφήνισις τοῦ ἐγκλήματος δὲν συνετελέσθη πλήρως.* Περίμενε λοιπόν, κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴ διαδικασία νὰ ἀποκαλυφθοῦν νέα στοιχεῖα ποὺ θὰ βοηθοῦσαν νὰ σχηματιστεῖ ὁλοκληρωμένη

εἰκόνα γιὰ τὸ ἔγκλημα, τὴν προετοιμασία του καὶ τὴν ἐκτέλεσή του. Παρὰ τὶς προσπάθειες τῶν δικαστῶν πλήρεις ἀποκαλύψεις δὲν ἔγιναν. Οὔτε σ' αὐτὴ τὴ δίκη, οὔτε στὴν ἄλλη ποὺ ἀκολούθησε, μετὰ τὴ σύλληψη τῶν Ρετζαίων. Τὰ δυὸ ἀδέρφια πῆραν πολλὰ μυστικὰ στὸν τάφο τους.

Ὅπως ἦταν φυσικό, μὲ τὴν ἔναρξη τῆς διαδικασίας, τὸ τμῆμα της, ποὺ ἀφοροῦσε τοὺς φυγοδικοῦντες Ρετζαίους, χωρίστηκε ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη δίκη. Κατηγορούμενοι ποὺ δικάζονταν, ἦταν ὅσοι παραπέμφθηκαν μὲ τὸ βούλευμα. Ἡ ἐμφάνισή τους στὴν αἴθουσα τοῦ Κακουργοδικείου προξένησε ποικίλα αἰσθήματα. Ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* σημείωνε: *Τῶν κατηγορουμένων τὰ πρόσωπα εἶναι ὠχρὰ καὶ ἔχουσι καταβληθῆ τελείως. Ὁ ἡγούμενος Παπαγιάννης, ὁ ἄλλοτε παχύτατος καὶ εὔρωστος, ἔγινεν ἤδη ἀγνώριστος. Ἀναφέρει τὴν ζωὴν τοῦ Μοναστηριοῦ του* (τοῦ προφήτη Ἠλία) *καὶ ἀναστενάζει ἐκ βάθους καρδίας.*

Ἡ δίκη ἄρχισε μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κατηγορητηρίου ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὴν ἐξέταση τῶν μαρτύρων κατηγορίας (εἶχαν κλητευθεῖ 104 καὶ ἐμφανίστηκαν 74). Συγκινητικὴ ἦταν ἡ κατάθεση τοῦ πρώτου μάρτυρα Βλαδίμηρου Λαζαρίδη, ὁ ὁποῖος εἶχε σωθεῖ ἀπὸ τὸ θάνατο σκεπασμένος ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν νεκρῶν συνεπιβατῶν του. Κατάθεσε μὲ λεπτομέρειες, ὅλα ὅσα διαδραματίστηκαν τὴ μοιραία ἐκείνη μέρα. Ὁ ἑπόμενος μάρτυρας ἦταν ὁ δεύτερος διασωθείς, χωροφύλακας Ἰωάννης Νικολάου, συνοδὸς τοῦ αὐτοκινήτου, ὁ ἄλλος συνοδὸς χωροφύλακας, σκοτώθηκε κι αὐτός. Ἡ κατάθεσή του περιστράφηκε στὴν προσπάθεια νὰ ὑπερασπισθοῦν τὸ αὐτοκίνητο καὶ τοὺς ἐπιβάτες του. Ὁ τρίτος μάρτυρας, Θωμᾶς Δράκος, ἀδελφὸς τοῦ δολοφονημένου ὁδηγοῦ τοῦ αὐτοκινήτου, ἀποκάλυψε ὅτι, ὅταν ἔφτασε στὸν τόπο τοῦ ἐγκλήματος -ταξίδευε κι αὐτὸς στὰ Γιάννινα ἐκείνη τὴ μέρα μὲ τὸ δικό του αὐτοκίνητο- βρέθηκε ἀντιμέτωπος μὲ τὸ Μερεμέτη, ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴ βαλίτσα μὲ τὰ χρήματα. Μὲ τὸ περίστροφό του πυροβόλησε, χωρὶς ἐπιτυχία, δυὸ φορὲς τὸ Μερεμέτη καὶ ἀντιπυροβολήθηκε ἀπ' αὐτόν. Τὴν κατάθεση τοῦ μάρτυρα ἐπιβεβαίωσε κι ὁ ἴδιος ὁ κατηγορούμενος Μερεμέτης. Ὁ ἑπόμενος μάρτυρας, πρώην ληστὴς Καραμπέτσης, ἐξέθεσε μὲ λεπτομέρειες τὰ τῆς ἐξόντωσης τῆς ληστοσυμμορίας Τσόγγου καὶ διέψευσε τὴ συμμετοχὴ τοῦ Τσόγγου στὸ ἔγκλημα. Πρόσθεσε πὼς τὸ 1925 τοῦ πρότειναν νὰ χτυπήσουν τὸ αὐτοκίνητο τῆς τράπεζας. Τὸ 1926, στὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου Στάθη, ἀποφασίστηκε πάλι μὲ συμμετοχὴ τοῦ Τσόγγου νὰ χτυπηθεῖ τὸ αὐτοκίνητο, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ πετύχαινε τὸ ἐγχείρημα, ἐπειδὴ ὑπάλληλος τῆς τράπεζας καὶ κάποιος τηλεγραφητὴς ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, τοὺς ἐνημέρωναν. Μὲ τὴ διάλυση τῆς συμμορίας Τσόγγου, ἦταν βέβαιος πὼς τὸ ἔγκλημα τὸ εἶχαν διαπράξει οἱ Ρετζαῖοι, μόνο ἡ δική τους συμμορία ὑπῆρχε, οἱ ἄλλες εἶχαν ἐξοντωθεῖ. Ὁ μάρτυρας Φίλιππος Παπαρρούσης, ἀφηγήθηκε λεπτομέρειες ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Γιάννη Ρέτζου, στὸ σπίτι του, στὸ Ἀρχιμανδρειό, (ἔχουν δημοσιευτεῖ στὸν προηγού-

μενο τόμο), κατὰ τὴν ὁποία προτάθηκε ἀπὸ τὸ Ρέτζο ἡ διακοπὴ τῆς ἐπικήρυξης τῶν δυὸ ἀδελφῶν γιὰ δέκα μέρες, γιὰ νὰ παρουσιαστοῦν στὶς ἀρχὲς καὶ νὰ καταθέσουν, σ' αὐτὸ εἶχε συμφωνήσει καὶ ὁ πρώην Γ.Δ. Ἠπείρου Ξεν. Μαυρομμάτης. Ἡ γνώμη του ἦταν ὅτι ἡ πρόταση τοῦ Ρέτζου ἦταν εἰλικρινὴς καὶ ἔπρεπε νὰ γίνει ἀποδεκτή, γιατὶ ἀθέτηση τῆς ὑπόσχεσης νὰ ἐμφανιστοῦν οἱ ἀδελφοὶ στὶς ἀρχές, θὰ τοὺς ἐνοχοποιοῦσε περισσότερο. Σὲ ἐρώτηση ἂν γνωρίζει ὅτι οἱ Ρετζαῖοι βρίσκονται ἀκόμα στὴν Ἤπειρο καὶ τρομοκρατοῦν τοὺς μάρτυρες κατηγορίας, δήλωσε ἄγνοια.

Τὴ δεύτερη μέρα ἐξετάστηκε ὁ μάρτυρας κατηγορίας Ἀλέξ. Λειβαδεύς, διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος στὰ Γιάννινα τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας, ποὺ λησταύτηκε. Κατέθεσε, *πρὸς κατάπληξιν δικαστῶν συνηγόρων καὶ ἀκροατῶν*, ὅτι οἱ λησταὶ γνώριζαν τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς χρηματαποστολῆς τῶν 15.000.000 δρχ. ἀπὸ τὴν Πρέβεζα στὰ Γιάννινα. Ἀπὸ τὴν κατάθεση ἔβγαινε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπῆρχε μεγάλο ὀργανωμένο δίκτυο τῶν ληστῶν, ποὺ πληροφοροῦνταν τὰ πάντα, ἀπὸ ὑπαλλήλους τῆς ἴδιας τῆς τράπεζας.

Στὸ μεταξύ, κι ἐνῶ συνεχίζονταν στὴν Κέρκυρα οἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων κατηγορίας, μὲ κάποιες νέες ἀποκαλύψεις ἀπὸ ὁρισμένους (ὅπως τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ὀρφανουδάκη), διαπιστώθηκε, ὅπως τηλεγραφοῦσαν οἱ ἀνταποκριτὲς τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, πὼς οἱ μάρτυρες ἦταν τρομοκρατημένοι, περισσότερο ἐκεῖνοι ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὰ χωριὰ Ποδογόρα, Κλεισούρα καὶ Ἀνῶγι, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀναιροῦν προηγούμενες καταθέσεις τους. Ἀλλαγὴ ἀτμόσφαιρας στὴ στάση κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων προκάλεσε ἡ εἴδηση τῆς ἀνακάλυψης ἀπὸ τὴ Χωροφυλακή, μεγάλου μέρους ἀπὸ τὰ 15.000.000 δρχ. τῆς χρηματαποστολῆς στὴ Φιλιππιάδα, καὶ τῆς σύλληψης πολλῶν ὕποπτων. *Οἱ κατηγορούμενοι, μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν χρημάτων ἀπεγοητεύθησαν, ἔπαυσαν δὲ νὰ ἐκδηλοῦν τὴν μέχρι τοῦδε ἐπίπλαστον αἰσιοδοξίαν των διὰ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποτελέσματα τῆς δίκης.* Ἄμεση ἐπίπτωση εἶχε ἡ εἴδηση καὶ στὴ συμπεριφορὰ τῶν μαρτύρων ὑπεράσπισης. Οἱ περισσότεροι φρόντισαν νὰ ἐξαφανιστοῦν, ἐνῶ ἄλλοι συνελήφθησαν, ἐξαιτίας ἐνοχοποιητικῶν στοιχείων ποὺ κατέθεσαν σὲ βάρος τους, κάποιοι ἀπ' ὅσους συνέλαβε ἡ Χωροφυλακὴ στὴ Φιλιππιάδα.

Ἡ ἀνακάλυψη 2.500.000 δρχ. ἀπὸ τὰ ληστευθέντα χρήματα, ὀφειλόταν ἀποκλειστικὰ στὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλε ἡ Χωροφυλακὴ καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἐπικεφαλῆς της, Α.Δ.Χ. Ἠπείρου συνταγματάρχης Λεωνίδας Καργάκος, καὶ ὁ ἀναπληρωτής του ἀντισυνταγματάρχης Κων. Βερβέρης. Σὲ δηλώσεις του ὁ τελευταῖος ὑπογράμμιζε πὼς ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἀνέλαβαν ὑπηρεσία στὴν Ἤπειρο οἱ δυό τους, *τὸ ζήτημα τῆς Πέτρας τὸ ἐθεώρησαν ὡς πρῶτον τους μέλημα, τόσον ὡς ἀτομικόν, ὅσον καὶ τοῦ σώματος τῆς Χωροφυλακῆς.* (Ὁ γιαννιώτικος τύπος, μετὰ τὴν ἀνεύρεση τῶν χρημάτων,

Λεωνίδας Καργάκος, συνταγματάρχης Χωροφυλακῆς, ἀπὸ τὰ ἱκανότερα στελέχη τοῦ Σώματος. Κατὰ τὶς πληροφορίες, ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλει ὁ συγγενής του Σαράντος Ι. Καργάκος, ἐκλεκτὸς φιλόλογος, συγγραφέας, ἱστορικός, δοκιμιογράφος, κριτικὸς καὶ ἄριστος χειριστὴς τοῦ λόγου, ὁ Λεωνίδας Καργάκος καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Λουκάδικα τῆς Μέσα Μάνης κι ἀργότερα ἐγκαταστάθηκε στὸ Γύθειο. Κατατάχθηκε στὴ Χωροφυλακή, ὅπου καὶ διέπρεψε. Στὴν ἐξόντωση τῆς ληστείας εἶχε σημειώσει πολλὲς ἐπιτυχίες. Ἡ δράση του, σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ὁμορφιά του, εἶχε δημιουργήσει θρύλους στὴ Μάνη. Στὴ Θήβα, ὅπου πέθανε, εἶχε φήμη εὐπατρίδη. Τὶς ἴδιες καλὲς ἐντυπώσεις ἄφησε καὶ στὰ Γιάννινα κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του. Ἀποστρατεύθηκε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ὑποστρατήγου.

ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ σύνολο δραστηριότητάς τους τοὺς ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιο. Ὁ συνταγματάρχης Καργάκος, γιὰ νὰ σχηματίσει προσωπικὴ γνώμη γιὰ κατηγορούμενους καὶ μάρτυρες, πῆγε στὴν Κέρκυρα καὶ παρακολούθησε τὴ δίκη ὡς τὸ τέλος της).

Ἡ ἀνεύρεση τῶν 2.500.000 δρχ., κατὰ τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ Βερβέρη, ἔγινε κάτω ἀπὸ τὶς ἑξῆς συνθῆκες: Στὶς ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Ὀκτωβρίου, κάποιος «ἀντάρτης» ἀνέφερε στὸ διοικητὴ Χωροφυλακῆς Ἄρτας Μανουσάκη, ὅτι ἤθελε ν' ἀνακοινώσει κάτι σοβαρὸ γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας. Τελικὰ ὁ «ἀντάρτης» (καταδότης στὴν οὐσία) κατέθεσε ὅσα ἤξερε στοὺς Καργάκο καὶ Βερβέρη καὶ διατάχθηκε ὁ Μανουσάκης νὰ τοῦ πάρει κατάθεση. Σ' αὐτὴ ὁ «ἀντάρτης» ἀνέφερε ποῦ ἦταν κρυμμένα πολλὰ ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς ληστείας, προσθέτοντας ὅτι καὶ στὸν ἴδιο ἔδωσε «ἐκβιαστικῶς» ἀρκετὰ χρήματα, κάποιος ποὺ ἀπολύθηκε ἀπὸ τὶς φυλακές, ἐπειδὴ ἡ Δικαιοσύνη δὲν κατόρθωσε νὰ βρεῖ ἐνοχοποιητικὰ στοιχεῖα σὲ βάρος του. Ὕστερα ἀπὸ ἀνταλλαγὴ πολλῶν κρυπτογραφημάτων ἀνάμεσα στοὺς Βερβέρη καὶ Μανουσάκη, ὑποχρεώθηκε ὁ πρῶτος νὰ κατεβεῖ στὶς 27 Ὀκτωβρίου στὴ Φιλιππιάδα, ὅπου ἐνημερώθηκε ὅτι ὁ καταδότης Χρ. Κολιὸς εἶχε κρύψει τὰ χρήματα στὴ θέση *Λιοβούνι*. Εἶχαν ἐνημερωθεῖ γιαυτὸ ἀπὸ τὶς 24 τοῦ μῆνα ὁ εἰσαγγελέας Ἄρτας καὶ ὁ διοικητὴς Χωροφυλακῆς Πρέβεζας, δὲν προχώρησαν ὅμως σὲ καμμιὰ ἐνέργεια. Ὁ Βερβέρης, ὅταν τὰ πληροφορήθηκε, χωρὶς ἀναβολή, ἀφοῦ πῆρε μαζί του τὸν εἰρηνοδίκη Φιλιππιάδας καὶ τὸ Μανουσάκη, (ὁ εἰρηνοδίκης στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ τοὺς ἀκολουθήσει, εἶχε -ἔλεγε- ρητὴ διαταγὴ τοῦ εἰσαγγελέα Ἄρτας νὰ μὴν ἀναμιχθεῖ κα-

θόλου στὴν ὑπόθεση, ὑποχρεώθηκε ὅμως στὸ τέλος νὰ συμμορφωθεῖ, ὅταν τοῦ ἀνακοινώθηκε πὼς ἡ ἄρνησή του θὰ εἶχε σοβαρὲς συνέπειες γιαυτόν), πῆγαν στὸ μέρος ποὺ εἶχε ὑποδείξει ὁ καταδότης, ἔσκαψαν καὶ βρῆκαν τὸ 2.500.000 δρχ. τὰ ὁποῖα καὶ παρέλαβε τελικὰ ὁ Μανουσάκης. Ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ Κολιοῦ συνελήφθησαν ὡς αὐτουργοὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας 7 ἄτομα καὶ κρατήθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Κολιός. (Στὴ δεύτερη δίκη γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας -23.9.29- ὁ Κολιὸς καταδικάστηκε σὲ εἱρκτὴ 5½ χρόνων). Ταυτόχρονα μὲ τὰ συμβαίνοντα στὴ Φιλιππιάδα, ἀνακαλύφθηκαν ἀπὸ τὴ Χωροφυλακὴ νὰ κυκλοφοροῦν στὴν ἀγορὰ τῆς Κέρκυρας, πολλὰ ἀπὸ τὰ κλεμμένα χρήματα, ὑπολογιζόταν πὼς τὸ ποσό τους ξεπερνοῦσε τὸ μισὸ ἑκατομμύριο. Ἡ ἀποκάλυψη τῶν χρημάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα ἐνημερώθηκε τὸ Κακουργοδικεῖο τῆς Κέρκυρας, πέραν τῶν συλλήψεων τῆς Φιλιππιάδας, ὁδήγησε καὶ στὴ σύλληψη πολλῶν μαρτύρων ὑπεράσπισης, ὑποχρεώθηκαν ἔτσι νὰ καταθέσουν ὡς κατηγορούμενοι, μὲ πλῆθος ἀντιφάσεων. Ἡ γενικὴ εἰκόνα ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς δίκης ἦταν ὅτι: Τὸ ἔγκλημα σχεδιάστηκε ἀπὸ τοὺς Ρετζαίους καὶ ἐκτελέσθηκε ἀπὸ ὁμάδα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Λάμπρο Στάθη. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ χρήματα (10.000.000 δρχ.) τὰ πῆραν οἱ Ρετζαῖοι, τὰ ὑπόλοιπα μοιράστηκαν στοὺς ἄλλους (ὁ Λάμπρος Στάθης πῆρε 2.000.000 δρχ.). Τὰ χρήματα ἦταν κρυμμένα τὰ περισσότερα στὸ Ἀνῶγι καὶ τὰ ἄλλα στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἠλιού, μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Παπαγιάννη, ὁ ὁποῖος στὴν ἀπολογία του, *διεβεβαίωσεν ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης του ὅτι δὲν εἶναι ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας.*

Ἡ ἀγόρευση τοῦ εἰσαγγελέα Ἐφετῶν Κερκύρας, μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων, προκάλεσε τὸν ἔπαινο τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων. Ζήτησε τὴν καταδίκη σὲ θάνατο ὅλων τῶν κατηγορούμενων καὶ καυτηρίασε τὴ στάση τῶν ἀρχῶν ἀπέναντί τους, καθὼς καὶ τῶν πολιτικῶν (ἡ *Ἐλευθερία* ἔσπευσε νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὶς καταγγελίες, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ὅλες ἀναφέρονταν σὲ πολιτικοὺς τοῦ βενιζελοδημοκρατικοῦ χώρου), οἱ ὁποῖοι, μὲ διάφορους τρόπους, ὑποβοηθοῦσαν τὴν ἀνάπτυξη τῆς ληστείας. Εἶπε χαρακτηριστικὰ σὲ μιὰ ἀποστροφή του: *...Καὶ ἤδη θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ κάμω μίαν μακρὰν παρέκβασιν, διὰ ν' ἀναπτύξω τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἀκμάζει ἡ ληστεία εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ ν' ἀποδείξω διατὶ οἱ Ρετζαῖοι ἐκρίθησαν δυστυχῶς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν, ὡς ὄργανα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας καὶ ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως... Ἀλλ' ὅπως γνωρίζουν ἡ κυβέρνησις, τὰ ὑπουργεῖα καὶ οἱ πολιτικοί, εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ληστείας ἐν Ἠπείρῳ, συνετέλεσαν κυρίως οἱ π ο λ ι τ ε υ ό μ ε ν ο ι* (ἡ ὑπογράμμιση δική μου) *τῆς Ἠπείρου. Πολλοὶ πολιτευόμενοι ἠθέλησαν νὰ στηρίξουν τὴν πολιτικήν των ἐπιρροὴν ἐπὶ τοιούτων καθαρμάτων καὶ παρὰ τὸ σύνταγμα καὶ παρὰ τὸν νόμον, ἦλθον εἰς συναλλαγὰς μετὰ τῶν ληστῶν καὶ ἐπέτυχον δι' αὐτοὺς*

ἀμνηστείαν!.. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀμνηστευθέντων κατέστησαν ἐκβιασταὶ καὶ ἐξετέλουν διαφόρους ἐκβιάσεις... Αἱ ἀμνηστεῖαι, αἱ ἀθρόαι χάριτες, αἱ ἔμπρακτοι μετάνοιαι, ἀ π ε θ ρ ά σ υ ν α ν τοὺς ληστάς, ἔκαμαν αὐτοὺς νὰ πιστεύουν ὅτι τὰς ποινὰς ἐπηκολούθη χάρις καὶ συνετέλεσαν ν' ἀτιμασθῇ ἡ εὔανδρος Ἤπειρος... Ποίαν χρῆσιν τῆς ἀμνηστείας των ὅμως ἔκαμον οἱ Ρετζαῖοι, οἱ ἀριθμοῦντες 40 θύματα; Θὰ εἶχον ἄπειρα παραδείγματα (ν' ἀναφέρω) *ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν ἐπειράθησαν νὰ ἐκβιάσουν, ὑποστηριζόμενοι παρά τινων πολιτευομένων τῆς Ἠπείρου καὶ τυγχάνοντες πάσης περιποιήσεως ἐκ μέρους τῶν τότε κυβερνώντων καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ Ρετζαῖοι μὲ τὰ τόσα των ἐγκλήματα, τοὺς φόνους, τὰς ληστείας, καὶ τ' ἄλλα των κακουργήματα, βλέποντες τὸ κράτος νὰ ὑποκλίνεται ἐνώπιόν των καὶ νὰ κύπτῃ πρὸ τῶν ποδῶν των, ἐπίστευσαν ὅτι, σὺν τῷ χρόνῳ, ἠδύναντο ν' ἀποβοῦν δεσπόται, τύραννοι, κύριοι τῆς Ἠπείρου.*

Ἂν ἔτυχε τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας ἡ ἀγόρευση τοῦ εἰσαγγελέα, ἡ ἀπόφαση προκάλεσε τὴ γενικὴ ἀγανάκτηση. Μόνο ὁ Μερεμέτης καταδικάστηκε σὲ θάνατο, ὡς αὐτουργός. Ὁ Καψάλης, ὡς συνεργὸς καταδικάστηκε σὲ ἰσόβια, οἱ Παπαγιάννης καὶ Κατσώνης σὲ δυὸ χρόνια φυλάκιση (γνώριζαν τὰ τῆς ληστείας καὶ δὲν τὰ κατάγγειλαν στὶς ἀρχές), ὁ Κώτσης κηρύχτηκε ἀθῶος. Μερικὲς κρίσεις ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀντιδράσεις τῶν ἐφημερίδων, εἶναι ἐνδεικτικὲς τῆς ἐντύπωσης ποὺ προκάλεσε ἡ ἀπόφαση. (Ἂς σημειωθεῖ πὼς ἡ ἀδιαφορία τῶν Κερκυραίων γιὰ τὴν ὑπόθεση, μόνο τὶς πρῶτες μέρες παρατηρήθηκε. Τὶς ἑπόμενες, οἱ αἴθουσες τοῦ δικαστηρίου γέμιζαν ἀσφυκτικά. Ἐπίσης ὅλες οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἔστειλαν τελικὰ ἀνταποκριτές, ἀλλὰ καὶ ἀρκετοὶ ἀνταποκριτὲς ξένων ἐφημερίδων παρακολούθησαν τὴ δίκη). Ἔγραφαν, λοιπόν, γιὰ τὴν ἀπόφαση οἱ ἐφημερίδες: *Μὲ τὴν ἀπόφασιν μόνον ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ δράματος ἐτελείωσεν. Ἡ Ἠ π ε ι ρ ω τ ι κ ὴ κ ο ι ν ὴ γ ν ώ μ η δ ὲ ν ἱ κ α ν ο π ο ι ή θ η.* - *Ἀλλὰ τὸ δράμα δὲν τελειώνει. Ἡ αὐλαία δὲν πίπτει. Πρέπει νὰ μάθῃ τοὺς ἐνόχους καὶ ἔχει τὴν ἀπαίτησιν ὁ Ἠπειρωτικὸς λαός, ὅπως διαλευκανθῇ πλήρως ἡ ὑπόθεσις* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* 9-11-27). *Ἀνικανοποίητος καὶ ἀνευχαρίστητος ἔμεινε -καὶ δικαίως- ἡ Κοινὴ Γνώμη, ἄνευ καθαρμοῦ δὲ τὸ στυγερὸν ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ ἄνευ δικαίου ἐξιλασμοῦ ὀκτὼ τάφοι τῶν ἀτυχῶν θυμάτων καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας...* (*Ἤπειρος*, 15-11-1927), *...Ἡ κοινὴ γνώμη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἡσυχάσῃ* (μὲ τὴν ἐκδοθεῖσα ἀπόφαση), *καθ' ὅσον γνωρίζει ὅτι οἱ καταδικασθέντες δὲν ἦταν μόνο αὐτοὶ οἱ αὐτουργοὶ ἢ συνεργοί, ἀλλ' ὅτι ἦσαν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι διαφεύγουν ἀκόμη, δυστυχῶς, τῶν χειρῶν τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ γόητρο τῆς Ἠπείρου δὲν ἀπεκατεστάθη ἀκόμη... Ἀνέλπιστον πικρίαν ἐδοκίμασεν ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας* (*Ἀγροτικὴ ἠχώ*, 9 καὶ 12-11-27)... *Οἰκτροτάτην ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς ἅπασαν τὴν Ἤπειρον τὰ*

ἀποτελέσματα τῆς δίκης τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας εἰς τὸ Ἐφετεῖον Κερκύρας. Ὅλοι ἐπεριμέναμεν ν' ἀκούσωμεν καὶ τοὺς ἓξ δικαζομένους εἰς θάνατον, καὶ ἀκούσαμεν μόνον ἑνός, τοῦ ὡς αὐτουργοῦ ἀποδειχθέντος Μερεμέτη! Ὥστε διέφυγον ἄλλοι ἑπτὰ αὐτουργοί! Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ διεξαγαγόντες τὰς ἀνακρίσεις ἦσαν οἱ ἀκαταλληλότατοι τῶν ἀνακριτῶν. Ἡ δίκη τῆς Πέτρας ὤδυνεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν! Καὶ σ' ἄλλα μὲ ὑγείαν! (*Ἐλευθερία*, 10-11-27).

Πάντως μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας ἡ ὑπόθεση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας δὲν ἔκλεισε. Ἡ ἀνεύρεση μέρους τῶν χρημάτων καὶ κάποιες ἄλλες ἀποκαλύψεις, ὑποχρέωσαν τὶς ἀρχὲς στὴ συνέχιση τῶν ἀνακρίσεων. Ἡ δεύτερη φάση τῆς ἀποκάλυψης τοῦ ἐγκλήματος ἄρχιζε. Καὶ σ' αὐτὴ θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ ἀπολογηθοῦν δημόσια καὶ ὅσοι ἀναμίχθησαν στὴν ὑπόθεση, ἀρχὲς καὶ ἀνακριτές...

Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ἡ δίκη καὶ ἡ ἀπόφαση ποὺ ἐκδόθηκε, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἱκανοποίησαν τοὺς Ἠπειρῶτες, ἔφεραν στὸ προσκήνιο καὶ μερικὲς πτυχὲς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἐπιπτώσεις συνδεόμενες μὲ τὸ γεγονός. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Σπ. Μπόλα, π.χ., φύλακα τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας ποὺ σκοτώθηκε στὴν Πέτρα, ἀφοῦ χόρτασε ἀπὸ μεγάλα λόγια, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας, ἐγκαταλείφθηκε στὴν τύχη της, συνηθισμένο φαινόμενο στὴν Ἑλλάδα. Ὁ *Κῆρυξ*, πρῶτα καὶ ἡ *Ἤπειρος* στὴ συνέχεια καυτηρίασαν τὸ γεγονός. Ἔγραφε ἡ τελευταία (16-9-27): *Ἡ σύζυγος καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα τοῦ Σπυρ. Μπόλα, τοῦ εὑρόντος φρικτὸν θάνατον ἀπὸ τὰς ληστρικὰς σφαίρας τῶν ἀποτροπαίων κακούργων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας του, ἐξ ἧς ἀπέζη αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του, κρούουσι τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, προτάσσοντες τὴν χεῖρα τῆς ἐπαιτείας καὶ ζητοῦντες τεμάχιον ξηροῦ ἄρτου ἢ δεκάλεπτον ἐλεημοσύνην!..* Ἄλλη πτυχὴ ἀποτελοῦσε ἡ διένεξη μεταξὺ Χρηστοβασίλη καὶ Π. Περιστέρη, ὁπλαρχηγοῦ, ποὺ κρατήθηκε ἀρκετὸ καιρὸ στὶς φυλακές, ὡς συνεργὸς στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας κι ἀργότερα, ὅταν ἀποδείχτηκε ἡ ἀθωότητά του, ἀφέθηκε ἐλεύθερος. Ὁ Χρηστοβασίλης τὸν κατηγοροῦσε ὅτι φρόντισε νὰ ἐξαφανιστεῖ «ἰνκόγνιτο», ἐπειδὴ ἦταν ἔνοχος. Ὁ Περιστέρης, ἀπὸ τὴ Δράμα, ὅπου βρισκόταν, διαμαρτυρήθηκε ἔντονα γιὰ τὸν κατατρεγμὸ ἑνὸς ἀγωνιστῆ, τὸν ὁποῖο ἡ ἀπόφαση τῆς Δικαιοσύνης *τὸν εἶχεν ἀποδώσει λευκὸν καὶ ἄσπιλον εἰς τὴν κοινωνίαν* καὶ ἐπαναλάμβανε κατὰ τοῦ Χρηστοβασίλη ὅλες τὶς κατηγορίες ποὺ κατὰ καιροὺς εἶχαν διατυπώσει ἐναντίον του οἱ ἐχθροί του. (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 2-9-27).- Ἀντίθεση δημιουργήθηκε μεταξὺ Χρηστοβασίλη καὶ Χρ. Παπασταύρου, δικηγόρου ἀπὸ τὴ Θεσπρωτία -λίγο καιρὸ εἶχε ποὺ μπῆκε κι αὐτὸς στὴν πολιτικὴ κονίστρα-, σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγὴ τῶν μουσουλμάνων τῆς Τσαμουργιᾶς (ὁ Χρηστοβασίλης τοὺς θεωροῦσε Ἀλβανούς, ὁ Παπασταύρου χριστιανοὺς ἐξισλαμισθέντες) καὶ μὲ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Χρηστοβασίλη ὅτι 16 χωριὰ τῆς περιφερείας Φιλιατῶν ἀνῆκαν στοὺς ἀλβανοὺς μπέηδες (*Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* 1-9-27).- Ἀντιμέτωποι βρίσκονταν οἱ κάτοικοι τῆς Δοβρᾶς (μὲ προσφυγὴ στὰ δικαστήρια) καὶ τῆς Ἐλάτης (Μπούλτσης) γιὰ τὸ θέμα τῶν νερῶν ποὺ διεκδικοῦσε τὸ πρῶτο χωριὸ ἀπὸ τὸ δεύτερο. Ἡ δίκη κερδήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐλάτη κι αὐτὸ ὄξυνε περισσότερο τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν κατοίκων.- Συνεχιζόταν καὶ ἡ διένεξη μεταξὺ τῶν δασκάλων ποὺ κατηγοροῦσαν τὴ διοίκηση τῆς *Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας* ὡς κομμουνιστικὴ καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν της. Τὰ

μέλη μερικῶν συλλόγων εἶχαν ἀποσχιστεῖ ἀπ' αὐτή, ὅπως τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν Φιλιατῶν καὶ Κόνιτσας. Ἡ προσωρινὴ ἐπιτροπὴ τῶν ἀποσχισμένων τῆς Κόνιτσας (Χρ. Ρεμπέλης, Ἰωάν. Γκιώκας, Μαρ. Οἰκονόμου, Φίλ. Παπαλαμπρίδης) κατηγοροῦσε ἀνοιχτὰ τοὺς φίλους τῆς *Διδ. Ὁμοσπονδίας*, ὅτι ὑποστήριζαν μιὰ κομμουνιστικὴ ὑπόθεση *ἐφ' ὅσον πρόεδρος τῆς «Ὁμοσπονδίας» ἐξελέγη ὁ ἄλλοτε ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ριζοσπάστου»* (Δημητράτος), *ὁ ἀρθρογράφος τῶν δημοσιευμάτων κατὰ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος... τὸ δὲ «Διδασκαλικὸν βῆμα» δημοσιεύει τακτικῶς ὕποπτα ἄρθρα ὑπὲρ τῆς πάλης τῶν τάξεων, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ ἀναγγέλλει τὴν ἑκάστοτε ἔκδοσιν βιβλίων κομμουνιστικοῦ περιεχομένου.* Ἀπαντήσεις στὶς καταγγελίες ἔδινε ὁ προσκείμενος στὴν *Ὁμοσπονδία* πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Κονίτσης Εὐ. Νικολάου, κυρίως ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς*, ἡ ὁποία στήριζε τὴν *Ὁμοσπονδία*.- Τακτικοὶ συνεργάτες τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἐμφανίζονται ὁ Π. Μπέμπτης καὶ Σπ. Χασιώτης, τοῦ ὁποίου οἱ δεσμοὶ μὲ τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἠχὼ* εἶχαν χαλαρωθεῖ.- Οἱ κάτοικοι τῆς Σιαράβας ποὺ πανηγύρισαν γιὰ τὴν ἀνεύρεση *πηγαίου ὕδατος* στὴν περιοχή τους, ἀπαγοητεύτηκαν ὅταν πληροφορήθηκαν ὅτι τὸ νερό, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξέταση τοῦ *Ἐθνικοῦ Χημείου*, ἦταν γεμάτο ἀπὸ μικρόβια *προδρόμου τύφου*. Γινόταν σύσταση στὸ Δῆμο νὰ κλείσει τὸ γρηγορότερο τὴν πηγή, πρὸς πρόληψη κινδύνων ὑγείας τῶν κατοίκων.- Ἀπὸ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου ἄρχισε ἡ συγκοινωνία μὲ αὐτοκίνητα τῆς γραμμῆς Ἰωαννίνων-Θεσσαλονίκης, μέσω Κορυτσᾶς καὶ Φλώρινας. Διάρκεια ταξιδιοῦ 18 ὧρες.- Ὁ *Κῆρυξ* συνέχιζε τὴν πολεμική του ἐναντίον τοῦ βουλευτῆ τῶν Φιλελευθέρων Ἀλεξ. Μελᾶ, κάτι ποὺ ἐνόχλησε τὸν βουλευτὴ τοῦ ἴδιου κόμματος Δημ. Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπιστολή του ἐπέκρινε τὸν *Κήρυκα* γιὰ τὴν τακτική του (*Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* 10-9-27). Ἐπειδὴ ἡ ἀντίδραση τοῦ *Κήρυκος* στὴν ἐπιστολὴ Μπότσαρη ἦταν ἔντονη, ὁ τελευταῖος ὑποχρεώθηκε μὲ νέα ἐπιστολή του, στὸν *Κήρυκα* αὐτὴ τὴ φορά, ν' ἀπαλύνει τὶς ἐντυπώσεις. Κρίνοντας τὴ δεύτερη ἐπιστολὴ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (12-9-27) σημείωνε: *...Ποσῶς δὲν μνησικακοῦμεν ἐναντίον τοῦ κ. Μπότσαρη, διότι γνωρίζομεν πολὺ καλὰ τὴν ἠθικὴν πίεσιν ἡ ὁποία ἐξησκήθη ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ «Κήρυκος»*.- *Ζοφεραὶ προφητεῖαι:* Ὁ Γάλλος στρατάρχης Φός, σὲ συνέντευξή του δήλωσε πὼς ἕνας νέος παγκόσμιος πόλεμος θὰ γίνει ὕστερα ἀπὸ 15-20 χρόνια. *Ἔγινε πολὺ νωρίτερα...*- *Χθὲς* (19-9-27) *περὶ τὴν 7ην μ.μ., ἐν τῷ κεντρικῷ ἐργοστασίῳ τοῦ γενικοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ τῆς πόλεως, ἔλαβον χώραν, μετὰ πάσης ἐπισημότητος, αἱ πρῶται ἐπίσημοι δοκιμαὶ τῆς γενικῆς ἠλεκτροφωτίσεως τῆς πόλεως.* Παροῦσες ὅλες οἱ ἀρχές. Τὴν ὁρισμένη ὥρα ὁ δήμαρχος Β. Πυρσινέλλας ἔθεσε σὲ κίνηση τὴ μηχανὴ παραγωγῆς ρεύματος κι ὅλα τὰ Γιάννινα πλημμύρισαν μὲ φῶς. Τὰ φῶτα ἔμειναν ὅλα ἀναμμένα ὡς τὶς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Ὁ κόσμος -ἦταν καὶ Κυριακὴ- ξεχύθηκε στοὺς δρόμους γιὰ ν' ἀπολαύσει τὸ θέαμα. Θυμᾶμαι τώρα τοὺς ἠλεκτρικοὺς ὑποσταθμοὺς ποὺ εἶχαν ὑψωθεῖ σὲ διάφορα σημεῖα τῆς πόλης. Πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ καθενὸς ἦταν ἐντοιχισμένη καὶ μιὰ πλακίτσα ποὺ ἔγραφε: *Ἐπὶ δημαρχίας Β. Πυρσινέλλα*.- *Ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν* -ἔγραφε ἡ *«Ἀρίδα»* τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (20-9-27)- *τὶ εἴδους μαθήματα εἶναι αὐτὰ ἐφέτος τῆς ρουμανικῆς σχολῆς, κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας. Εἴδομεν μαθητὰς κρεμασμένους εἰς τὰ παράθυρα, μὲ τὰ ποδάρια ἔξω, παίζοντας βιολιὰ καὶ ἄλλα μουσικὰ ὄργανα, τραγουδοῦντας καὶ φωνασκοῦντας. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅλη αὐτὴ ἡ μεταμεσονύκτιος διδασκαλία νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς ὁδοῦ, εἰς τὰ πρὸς τὴν αὐλὴν παράθυρα τῆς σχολῆς, πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀνακούφισιν τῶν ἀντι-*

κρυνῶν γειτόνων καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς σχολῆς;- Γιὰ νὰ σχηματίσετε μιὰ εἰκόνα τῆς ἔκτασης τῆς πόλης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη διαβάστε τὸν κατάλογο τῶν καφενείων ποὺ χαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὴν ἀστυνομία ὡς ἐξοχικά: α) Σπ. Ἀρβανίτη, ὁδὸς ΚΑ΄ Φεβρουαρίου 211, β) Κων. Παραλίκη, ΚΑ΄ Φεβρουαρίου 207, γ) Δημ. Μπακάλη, ΚΑ΄ Φεβρουαρίου 207, δ) Γ. Πρέντζα, ΚΑ΄ Φεβρουαρίου 203, ε) Π. Φώτου, τέρμα Δωδώνης στ) Σπ. Παπασπύρου, ὁδὸς Δωδώνης, ζ) Γ. Μπόγκα, τέρμα ΚΑ΄ Φεβρουαρίου, η) Βασ. Βαρσάμη, πλατεῖα Μαβίλη, θ) Δημ. Βαράκα, πλατεῖα Μαβίλη, ι) Δημ. Μακρῆ, πλατεῖα Μαβίλη, ια) Νικ. Τζουβαντάρη, πλατεῖα Μαβίλη, ιβ) Σπ. Τσάτση, πλατεῖα Σκάλας, ιγ) Κων. Χρυσάφη, πλατεῖα Σκάλας, ιδ) Εὐ. Καζαντζῆ, Ἀμπελόκηποι, ιε) Περ. Σάρρα, Ἀμπελόκηποι, ιστ) Κων. Πανταζῆ, Ἀμπελόκηποι, ιζ) Ἀλ. Ζώη, Ἀμπελόκηποι.- Σχόλιο γιὰ τὴ νεολαία, γράφτηκε πρὶν ἀπὸ ἑβδομήντα περίπου χρόνια. Διαβάζοντάς το νομίζει κανεὶς πὼς ὁ σχολιαστὴς κάνει λόγο γιὰ τὴ σημερινὴ νεολαία: *Τὸ καρκίνωμα τῆς διαφθορᾶς καὶ παραλυσίας τῶν νέων, ἀνενόχλητον ἐξαπλώνει τοὺς πλοκάμους του εἰς τὴν κοινωνίαν μας, τὴν ἄλλοτε σεμνυνομένην διὰ τὴν ἠθικότητά της. Εἰς τὸ προχθεσινὸν θλιβερὸν ἐπεισόδιον τῆς ὁδοῦ Σουλίου* (εἶχε συλληφθεῖ ἕνα ζεῦγος νεαρῶν ὁμοφυλοφύλων, ὁ γιαννιώτικος τύπος ἀσχολήθηκε πολλὲς μέρες γιαυτό, μὲ ἀναφορὲς καὶ στὰ ὀνόματα τῶν συλληφθέντων) *τὸ ἐλθὸν εἰς φῶς, δύνανται νὰ τεθοῦν παραπλεύρως ἄπειρα ἀνάλογα καὶ παραπλήσια τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα πράττονται ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ καὶ τὰ ὁποῖα στιγματίζουν τὴν πόλιν μας... Ὁποία ἠθικὴ κατάπτωσις! Ὁ κατήφορος εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ οὐδεὶς φαίνεται νὰ σώσῃ τὰ φημιζόμενα διὰ τὸν συντηρητισμόν των Γιάννινα* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 29-9-27). Τὰ ἴδια, λοιπόν, γίνονταν καὶ τότε, τὰ ἴδια καὶ τώρα. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι πὼς τότε ὅλα γίνονταν ἐν «κρυπτῷ», ἐνῶ σήμερα στὰ φανερά. Ὁ συντηρητισμός, συνεπῶς τῶν Γιαννίνων ἦταν ἐπιφανειακός.- Ὁ δικηγόρος Βασίλειος Τσαντῆς, παραιτήθηκε ἀπὸ γραμματέας τῆς Μητρόπολης καὶ ἄνοιξε δικηγορικὸ γραφεῖο, Ἀραβαντινοῦ 6.

Λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῶν σχολείων, ὁ Ἀχιλλέας Βάντζιος πραγματοποίησε τὴν ὑπόσχεσή του. Μπῆκε στὸ μαγαζὶ τοῦ Πέτρου, στρίβοντας τὸ τσιγγελωτὸ μουστάκι του, «ἔτρεφε» ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα μουστάκια τῶν Γιαννίνων καὶ ἦταν περήφανος γιαυτό. Τὸν ἀκολουθοῦσε μιὰ μεσόκοπη γυναίκα, συμπαθητικὴ καὶ καλοῖσκιωτη, τῆς ἔδινε ξεχωριστὴ χάρη καὶ τὸ ζαγορίσιο μαντήλι ποὺ ἔκρυβε τὰ πλούσια μαλλιά της. *—Εἶναι ἡ Εἰρήνη, ἀπὸ τὸ Σκαμνέλι,* εἶπε ὁ Βάντζιος, *ἡ καλὴ γυναίκα ποὺ σᾶς ὑποσχέθηκα.* Πρὶν ἀκόμα μιλήσει ὁ δάσκαλος, ὁ Πέτρος διαισθάνθηκε πὼς ἡ μοῖρα αὐτῆς τῆς γυναίκας θὰ συνδεόταν μὲ τὴ δική του. Τοῦ ἄρεσε ἡ ὅλη της ἐμφάνιση, τοῦ ἄρεσε περισσότερο ἡ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργοῦσε μὲ τὴν παρουσία της. *—Καλῶς ὅρισες στὸ σπίτι μας,* τῆς εὐχήθηκε χαιρετώντας την, *ἀπὸ σήμερα θἄναι καὶ δικό σου σπίτι. Ἡ γυναίκα μου καὶ ὅλοι οἱ δικοί μου σὲ περιμένουν.* Ἄφησε τὸ Γιάγκο νὰ περιποιηθεῖ τὸν κὺρ Ἀχιλλέα, μ' ἕνα μπουκάλι καλὸ κρασί, κι αὐτὸς πῆρε τὴν Εἰρήνη, μπῆκαν σ' ἕνα ἀμάξι καὶ τράβηξαν γιὰ τὸ σπίτι.

Ἦταν μαθημένη ἀπὸ ἀρχοντικὰ ἡ Εἰρήνη - καὶ τὸ δικό της σπίτι ἦταν ἀπ' τὰ καλλίτερα τοῦ Σκαμνελιοῦ, πρὶν τὸ ρημάξει ὁ θάνατος· τώρα, χω-

ρὶς ἄντρα, ἄρχισε νὰ καταρρέει, δὲν εἶχε καὶ τὶς οἰκονομικὲς δυνατότητες νὰ τὸ συντηρήσει - ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πέτρου τῆς ἔκανε ἐντύπωση. Ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνιση δὲν βοηθοῦσε νὰ σχηματίσεις σαφῆ εἰκόνα γιὰ τὸ ἐσωτερικό του, ἔπρεπε νὰ βρεθεῖς μέσα, νὰ περιδιαβάσεις ὅλους τοὺς χώρους καὶ τῶν δυὸ ὀρόφων γιὰ νὰ καταλάβεις τὶ κόπος, χρῆμα καὶ γοῦστο, χρειάστηκαν γιὰ νὰ τὸ μετατρέψουν σ' ἕνα μικρὸ παλατάκι. —*Εἶμαι τυχερή*, συλλογίστηκε ἡ Εἰρήνη, μόλις μπῆκε. Ὁ Πέτρος φώναξε τὴ Λευκή, ἦταν στὴν κουζίνα κι ἑτοίμαζε τὸ μεσημεριανό, ὅταν ἀντίκρυσε τὴν Εἰρήνη, κατάλαβε. —*Νἄσαι τυχερὴ στὸ σπιτικό μας*, τῆς εἶπε, τὴν ἀγκάλιασε καὶ τὴ φίλησε. Σὲ λίγο κατέβηκε κι ἡ Κατερίνα μὲ τὴν Ἑλενίτσα ἀπὸ τὸ πάνω πάτωμα, δὲν πρόκαναν νὰ γνωριστοῦν καὶ τὸ κορίτσι πῆρε τὴν Εἰρήνη ἀπὸ τὸ χέρι, νὰ τὴν ἀνεβάσει στὸ δωμάτιό της, νὰ τῆς δείξει τὰ βιβλία, τὰ παιγνίδια καὶ τὶς κοῦκλες της. Δὲν πέρασε παρὰ ἐλάχιστος χρόνος ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῆς Εἰρήνης καὶ ἡ Ἑλενίτσα ἐπικοινωνοῦσε μαζί της σὰ νὰ τὴ γνώριζε ἀπὸ μωρό. Τὸ ἴδιο ἔγινε μ' ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας. Μὲ τὸν Πετράκη, ποὺ διάβαζε ἐντατικὰ γιὰ τὶς ἐξετάσεις στὴ *Ζωσιμαία*, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο ἑνὸς μεγάλου δέντρου τοῦ κήπου κι ἔτρεξε νὰ διαπιστώσει γιατὶ ἔκανε τόσο θόρυβο ἡ ἀδελφή του, τὸ Δημήτρη, τὸ Νῖκο καὶ τὴ Φιλίτσα, ὅταν γύρισαν στὸ σπίτι τὸ μεσημέρι ἀπὸ τὴ δουλειά τους, ὅλοι εἶχαν τὴν αἴσθηση πὼς ἡ Εἰρήνη ἦταν ἕνας δικός τους ἄνθρωπος, κάπου ταξίδευε χρόνια καὶ ξαναγύρισε. Τὴν ἐντύπωση τὴν ἐνίσχυσε καὶ ἡ ἴδια μὲ τοὺς τρόπους, τὴ συμπεριφορά, τὴν εὐγένεια τῶν κινήσεων καὶ τὴ λεπτότητα τῆς ἔκφρασης. Ἔτσι τὸ μεσημεριανὸ τραπέζι πῆρε γιορταστικὸ χαρακτήρα, ἦταν σὰ νὰ πανηγύριζαν γιὰ κάποιο ἀγαπημένο πρόσωπο ποὺ τὸ στερήθηκαν καιρό...

Ἡ Εἰρήνη ἦρθε τὴν κατάλληλη στιγμή. Ἡ Λευκὴ εἶχε κουραστεῖ, ἔνοιωθε τὸ βάρος τῶν χρόνων, στενοχωριόταν γιατί, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς Χρυσάνθης, δὲν μποροῦσε ν' ἀνταποκριθεῖ στὸ βάρος τῶν ὑποχρεώσεων ἑνὸς ἀρχοντικοῦ, ὅπως τὸ δικό της. Βοηθοῦσε βέβαια ἡ Κατερίνα, δὲν τῆς ἔφτανε ὅμως αὐτὴ ἡ βοήθεια. Ἤθελε νὰ αἰσθάνεται δίπλα της ἕναν ἄνθρωπο ποὺ νάχει τὰ ἴδια μ' αὐτὴ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸ ρόλο τῆς παλιᾶς νοικοκυρᾶς, τῆς ἀρχόντισσας Ζαγορίσιας νοικοκυρᾶς, ποὺ κρατοῦσε τὴ ζωὴ τῶν χωριῶν στὰ χέρια της. Τέτοια ἦταν ἡ Χρυσάνθη, διαισθανόταν πὼς καὶ ἡ Εἰρήνη τὰ ἴδια συναισθήματα εἶχε. Δὲ διαψεύστηκε. Σὲ λίγες μέρες ἡ Εἰρήνη ἀνέλαβε τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ σπιτιοῦ. Ἦταν ὅλοι βέβαιοι πὼς εἶχαν κάνει τὴν καλλίτερη ἐπιλογή...

Στὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ μουφτῆς κάλεσε τὸν Πέτρο στὸ σπίτι του. —*Θὰ ἦρθε ὁ Καρβούνης ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια*, σκέφτηκε, *κι ἑτοιμάζεται νὰ φύγει γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη*. Ἔτρεξε ἀμέσως, μόλις πῆρε τὴν εἰδοποίηση, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἐκεῖνο ποὺ σκέφτηκε. Ὁ Καρβούνης δὲν ἦρθε, ἔστειλε ὅμως γράμμα, μὲ τὸν ὁποῖο παρακαλοῦσε τὸ μουφτῆ νὰ εἰδοποιή-

σει τὴν οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἕτοιμες τουλάχιστο χίλιες χρυσὲς λίρες, νὰ τῆς πάρει μαζί του ὅταν θὰ ἐρχόταν στὰ Γιάννινα, μὲ προορισμὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Θὰ ξεπλήρωνε ἕνα μέρος τοῦ χρέους 2.000 λιρῶν ποὺ εἶχε δανειστεῖ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς τῆς Πόλης. Τὶς ἄλλες χίλιες λίρες θὰ τὶς ἐπέστρεφε κατὰ τὸ ἑπόμενο ταξίδι του, ἦταν ἀνάγκη, νὰ συγκεντρωθοῦν κι αὐτές. *Χίλιες λίρες ἦταν ἕνα μεγάλο ποσό*, συλλογιζόταν ὁ Πέτρος, καθὼς γύριζε στὸ μαγαζί, *θὰ τὰ ἐξοικονομήσουμε ὅμως, πρόκειται γιὰ τὴ Θεώνη.* Ὅταν ἀνακοίνωσε τὰ νέα στὸ Γιάγκο, αὐτὸς ἔμεινε σιωπηλός. Ὁ Πέτρος κατάλαβε τὶ τὸν ἀπασχολοῦσε, πῆγε κοντά του, τοῦ ἔσφιξε τὰ χέρια, ἔλα, τοῦ εἶπε, *ἄνοιξέ μου τὴν καρδιά σου. —Δύσκολα νὰ ἐξοικονομήσω τόσο σύντομα χίλιες λίρες*, μίλησε σιγὰ ὁ Γιάγκος. *—Καὶ ποιὸς σοῦ εἶπε πῶς θὰ τὶς βρεῖς μόνος σου;* τὸν ἀποπῆρε ὁ Πέτρος. *Τὴν ὑποχρέωση τὴν ξέραμε ὅταν μᾶς ἔφερε τὰ νέα ὁ Καρβούνης τὴν ἄλλη φορά. Ἀπὸ τότε πῆρα τὴν ἀπόφαση. Τὶς λίρες θὰ τὶς συγκεντρώσω ἐγώ, σήμερα κι ὅλας, πρέπει νὰ εἶναι στὴ διάθεση τοῦ Καρβούνη, δὲν ξέρουμε πότε θὰ περάσει ἀπὸ τὰ Γιάννινα... —Μὰ εἶναι δική μου ὑποχρέωση*, ἀντέτεινε ἀδύναμα ὁ ἄλλος, *ἐγὼ πρέπει νὰ καταβάλω τὰ λύτρα... —Πραγματικά, λύτρα εἶναι*, σκέφτηκε ὁ Πέτρος, *γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἡ Θεώνη. —Ἄκου Γιάγκο* -εἶπε τέλος φωναχτὰ- *ἡ Θεώνη δὲν εἶναι μόνο δική σου κόρη, εἶναι καὶ δική μας, ἔχουμε ὑποχρέωση ὅλοι νὰ φροντίσουμε γιαυτή...* Τὴν ἴδια μέρα ὁ Πέτρος, κάτι ἀπὸ τὶς δικές του οἰκονομίες, φύλαγε γιὰ δύσκολες στιγμὲς πάνω ἀπὸ πεντακόσιες λίρες στὸ σπίτι, κάτι ἀπὸ δάνεια *τραπεζιτικῶν οἴκων*, ἀνθοῦσαν ἀκόμα τότε στὰ Γιάννινα ἀρκετὲς ἰδιωτικὲς τράπεζες, μάζεψε τὶς χίλιες λίρες, τὸ ἴδιο βράδυ πῆγε καὶ τὶς παρέδωσε στὸ μουφτῆ. *—Μὰ γιατὶ τόση βία...*, παρατήρησε ἐκεῖνος. *—Γιατὶ βιαζόμαστε, σοφολογιώτατε νὰ σφίξουμε τὴ Θεώνη στὴν ἀγκαλιά μας, κι ὁ Καρβούνης μπορεῖ νἄναι αὔριο ἐδῶ...* Ὅταν γύρισε σπίτι καὶ διηγήθηκε τὰ νέα στὸ βραδυνὸ τραπέζι, ὅλοι ἦταν σίγουροι πιὰ πὼς ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης εἶχε ἀνοίξει. Τὰ πρόσωπα ἀντικαθρέφτιζαν τὰ συναισθήματα ὅλων, τῆς Φιλίτσας ἔλαμπε, ἀκόμα καὶ ἡ Εἰρήνη ποὺ δὲν εἶχε καλὰ-καλὰ κατατοπιστεῖ σ' ὅσα ἐνδιέφεραν τὸ σπίτι, φανέρωσε τὴ χαρά της μὲ δυὸ καλὰ λόγια, ποὺ εἶπε μὲ τὸν τρόπο της. *—Θησαυρὸ μᾶς ἔφερε ὁ κὺρ Ἀχιλλέας στὸ σπίτι*, σκέφτηκε ὁ Πέτρος.

Ὁ Καρβούνης πέρασε ὕστερα ἀπὸ μιὰ βδομάδα, εἶδε μόνο τὸ μουφτὴ καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Δὲ συναντήθηκε μὲ κανένα, ὁ Πέτρος ὕστερα ἀπὸ μέρες ἔμαθε γιὰ τὴν ἄφιξη καὶ ἀναχώρησή του. Δὲν ἀνησύχησε, ἤξερε ὅτι ἡ ὑπόθεση πήγαινε καλά, θὰ τὴν προωθοῦσε ὁ Καρβούνης, ἦταν ἄνθρωπος ἐξάλλου, ποὺ δυσφοροῦσε μὲ τὶς συνεχεῖς παρακλήσεις. Ἔδωκε τὸ λόγο του, θὰ τὸν κρατοῦσε. Τὸ κορίτσι θὰ γύριζε.

Ἂν τὸ θέμα τῆς Θεώνης δὲν ἀπασχολοῦσε τώρα τὸν Πέτρο, ἦταν βέβαιος γιὰ τὴν αἴσια ἔκβασή του, κάτι ἄλλο τὸν ἀνησυχοῦσε. Στὴν ἔκδοση τῆς

Ἠπείρου ἄρχισαν νὰ παρουσιάζονται δυσκολίες ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου, ἡ ἐφημερίδα δὲν κυκλοφοροῦσε κάθε μέρα, ὁ Χατζῆς ἀπουσίαζε πολὺν καιρό, τὸν ἀντικαθιστοῦσε στὴν ἀρθρογραφία καὶ τὸ σχολιασμὸ ὁ Γ. Ρίκκης, ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης (Σίμων Ἰωνᾶς) κι ἄλλοι. Ρώτησε κι ἔμαθε πὼς ὁ Χατζῆς ἦταν στὴν Ἀθήνα. Βέβαια πήγαινε πολλὲς φορὲς ἐκεῖ, δὲν παρέτεινε ὅμως γιὰ τόσο μεγάλο διάστημα τὴν ἐκεῖ διαμονή του, εἶχαν περάσει δυὸ μῆνες κι ἀκόμα νὰ φανεῖ. Ὁ Πέτρος ὑποψιαζόταν πὼς ἔμεινε στὴν πρωτεύουσα γιὰ λόγους ὑγείας. *—Δὲ νοιάζεται καθόλου γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶναι ξεροκέφαλος, δὲν ἀκούει κανένα..,* συλλογιζόταν. Στὶς 15 Ὀκτωβρίου δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα ἡ παρακάτω δήλωση: *Ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος, λόγῳ ἐλλείψεως ἐργατῶν, ἡ «Ἤπειρος» δὲν ἐκδίδεται τακτικῶς. Καταβάλλοντες πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἑτέρων ἐργατῶν, ἐλπίζομεν ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν νὰ συνεχίσωμεν τὴν τακτικὴν ἡμερησίαν τῆς ἐφημερίδος ἔκδοσιν. —Αὐτὸ νἄναι,* ἀναλογίστηκε ὁ Πέτρος, *ἢ τὸ φέρουν ὡς πρόσχημα; Κι ὁ Χατζῆς γιατὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπουσιάζει στὴν Ἀθήνα;* Ὁ Χατζῆς γύρισε στὰ Γιάννινα ὕστερα ἀπὸ δυόμισι μῆνες κι ἄρχισε πάλι νὰ ἀρθρογραφεῖ. Ὁ Πέτρος περίμενε νὰ τελειώσει ὁ μῆνας γιὰ νὰ τὸν ἐπισκεφτεῖ, ὅταν μιὰ νέα δήλωση τοῦ Χατζῆ, τὸν ἔβαλε πάλι σὲ συλλογισμούς. Στὴ δήλωσή του ὁ Χατζῆς δικαιολογοῦσε τὴ μακρὰ ἀπουσία του ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλε στὴν Ἀθήνα γιὰ τρισεβδομαδιαία, σὲ μεγάλο τετρασέλιδο σχῆμα, ἔκδοση τῆς *Ἠπείρου* στὴν πρωτεύουσα. *Μελετήσασα* (ἡ *Ἤπειρος*) -ἔγραφε- *τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, μετὰ βαθείας σκέψεως καὶ προσοχῆς ὅτι ἡ δημοσιογραφία ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ὅταν δὲν θέλῃ νὰ εἶναι δούλη μισθωτὴ ἑνὸς κόμματος ἢ ἀνθρώπου φιλοδόξου πολιτικοῦ, ἀποβαίνει μάρτυς ψωμοτρώγουσα ἄρτον βρεγμένον εἰς δάκρυα στενοχωριῶν, πόνων -καὶ διατὶ ὄχι;- καὶ φιλικῶν οἰκονομικῶν ἐξευτελισμῶν, ἐσκέφθη μαζὶ μὲ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις καθημερινὴν ἔκδοσιν νὰ δημιουργήσῃ καὶ τρισεβδομαδιαίαν κλπ.* Ἡ *Ἤπειρος* πίστευε -συνέχιζε- ὅτι μὲ τὴ διπλῆ ἔκδοση στὰ Γιάννινα καὶ στὴν Ἀθήνα, καὶ τὴν Ἤπειρο καλλίτερα θὰ ἐξυπηρετοῦσε ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό της θὰ τόνωνε, μὲ τὴ δημιουργία ἑνὸς ἰσχυροῦ ἠπειρωτικοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργανισμοῦ. Παρεῖχε τέλος τὴ διαβεβαίωση στοὺς ἀναγνῶστες της ὅτι θὰ λάβαιναν, μὲ τὴν ἴδια συνδρομή, καὶ τὸ φύλλο τῆς ἀθηναϊκῆς ἔκδοσης, *ὀψέποτε γίνουν πραγματικότης αἱ καταβαλλόμεναι προσπάθειαι...*

—Πάλι ὀνειρεύεται ὁ κὺρ Γιώργης, μουρμούρισε ὁ Πέτρος. *Ἀθηναϊκὲς ἐκδόσεις σχεδιάζει, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀντιμετωπίζει τόσες οἰκονομικὲς δυσχέρειες μὲ τὴν τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ φύλλου στὰ Γιάννινα. Ποῦ θὰ τὰ βρεῖ τόσα χρήματα; Ἢ μήπως ὅλες αὐτὲς οἱ δηλώσεις εἶναι προσχήματα γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴ μακρόχρονη ἀπουσία του, ποὺ ἄρχισε νὰ ψιθυρίζεται στὰ Γιάννινα; Θὰ τὸν δῶ καὶ θὰ μάθω, σὲ μένα δὲν μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ...* Τὴν ἄλλη μέρα βρισκόταν στὸ γραφεῖο του. Ὁ κλειστὸς χῶρος μύριζε ἀντιμόνιο,

ἐκεῖ ἦταν καὶ τὸ τυπογραφεῖο, δὲν ὑπῆρχαν πολυτέλειες γιὰ ξεχωριστὰ δωμάτια. Τὸν βρῆκε σκυμμένο πάνω στὰ χειρόγραφα, μὲ ἀνασηκωμένους τοὺς γιακάδες τοῦ πανωφοριοῦ, ὁ χῶρος δὲν θερμανόταν καλά, ὁ καιρὸς εἶχε ἀγριέψει, κρύο καὶ βροχές, τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου. Ὅταν ἔδωσαν τὰ χέρια ὁ Πέτρος εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς χαιρετοῦσε ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἔκαιγε ἀπὸ πυρετό. *—Εἶσαι ἄρρωστος, κὺρ Γιώργη;* τὸν ρώτησε μὲ ἀνησυχία ὁ Πέτρος. *—Ἔλα καϋμένε, τὰ ἴδια μοῦ λὲς καὶ σύ, ὅπως καὶ οἱ δικοί μου. Κάπου κρυολόγησα στὴν Ἀθήνα, γύρισα στὰ Γιάννινα ἔγινα χειρότερα, διαβολόκαιρος, μᾶς περόνιασε τὸ κρύο καὶ ἡ ὑγρασία, θὰ περάσουν οἱ μέρες, θὰ γίνω καλά, συμμαζεύομαι τώρα γρήγορα στὸ σπίτι, μὴν ἀνησυχεῖς... —Δὲν παίζουν μὲ τὴν ὑγεία κὺρ Γιώργη, νὰ τόχεις στὸ νοῦ σου, κάθησε σπίτι λίγες μέρες νὰ συνέλθεις, οἱ γιαννιώτικοι καυγάδες δὲν τελειώνουν... —Δὲ ἔχουμε μόνο τοὺς δικούς μας καυγάδες,* ἀπάντησε μὲ ἔξαψη ὁ Χατζῆς, *μᾶς περιμένουν ἄλλοι σοβαρότεροι, γιαυτὸ θέλω νὰ ἐκδώσω τὴν «Ἤπειρο» καὶ στὴν Ἀθήνα. Ξαναγυρίζει ὁ Ἀντίχριστος... —Γιὰ τὸ Βενιζέλο λές;* ρώτησε ὁ Πέτρος, *μὰ αὐτὸς εἶναι ἄρρωστος... —Ἦταν ἄρρωστος, ἔγινε καλά, ξανάπεσε, καὶ νάτος πάλι ὄρθιος, ἕτοιμος νὰ ἀνακατευτεῖ στὴν πολιτική, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἔξω ἀπ' αὐτή, ἡ ἀδράνεια τὸν σκοτώνει. Ἄρχισε πάλι τὰ «τσαλίμια», τάχα πὼς δὲν θέλει νέες περιπέτειες, πὼς τὸ συλλαλητήριο ποὺ διοργανώθηκε πρὶν λίγες μέρες στὶς Σέρρες γιὰ τὴν ἐπάνοδό του ἦταν αὐθόρμητο, αὐτὸς δὲν εἶχε ἰδέα, δὲν ξεγελάει κανένα τώρα, ἡ πολιτικὴ κυλάει στὸ αἷμα του σὰν ἀφιόνι, τώρα ποὺ μιλᾶμε βρίσκεται στὴν Ἀθήνα, «οἰκουρεῖ» λένε οἱ ἐφημερίδες του, διάβασε ὅμως τὶ γράφει σήμερα ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγών». (28-11-27). Ὁ Πέτρος διάβασε φωναχτά: Τὸν κ. Βενιζέλον οἰκουροῦντα, ἐπισκέπτονται καθ' ἑκάστην οἱ κορυφαῖοι τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, παρακολουθοῦντες μὲ ἐνδιαφέρον τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑποτροπῆς τῆς νόσου (φλεβίτιδος). Παρὰ τὰ διαδόμενα ὅτι ἡ εἰς Ἀθήνας ἄφιξις τοῦ κ. Βενιζέλου εἶναι ἄμοιρος πολιτικῆς, εἶμαι εἰς θέσιν νὰ μεταδώσω εἰς τὸν «Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα» τὴν εὐχάριστον εἴδησιν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος μὲ ἐνδιαφέρον ἐζήτησεν πλείστας ὅσας πληροφορίας ἐπὶ τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας πραγμάτων, μὴ παραλείψας νὰ ἐκφέρῃ καὶ τὴν προσωπικήν του γνώμην περὶ τοῦ τὶ δέον γενέσθαι, διὰ νὰ σταθεροποιηθῇ ἀπολύτως ἡ ἐσωτερικὴ ὁμαλότης... —Τὰ βλέπεις;* φώναξε ὁ Χατζῆς ὅταν ὁ Πέτρος τέλειωσε, χωρὶς νὰ κάνει καμιὰ παρατήρηση. *Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν προετοιμασίες γιὰ τὴν ἐπάνοδο, παρόλο ποὺ οἱ σημερινοὶ φιλελεύθεροι διάδοχοί του, προπαντὸς ὁ Καφαντάρης, δὲν θὰ τὸ ἤθελαν.* Σὲ δυὸ τρεῖς μέρες οἱ προβλέψεις τοῦ Χατζῆ ἐπιβεβαιώθηκαν. Οἱ ἀθηναϊκὲς καὶ ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες ἔγραφαν ὅτι ὁ Βενιζέλος *πιεσθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων του ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν περὶ ἀποχῆς ἀπόφασίν του, χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους, ἐδέχθη τοῦτο καὶ μετὰ βραχυχρόνιον ταξίδιόν του εἰς Παρισίους θέλει ἐπανακάμψει καὶ ἐγκατασταθεῖ ὁριστικῶς ἐνταῦθα* (στὴν Ἀθήνα) *ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ*

κόμματός του. — Μπορεῖ νἄναι καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας ἡ ἐπάνοδός του, παρατήρησε ὁ Πέτρος, *μυαλὸ καὶ πεῖρα ἔχει, θὰ βοηθήσει.* Ὁ Χατζῆς ἦταν ἕτοιμος νὰ ἐκραγεῖ, τὸν κράτησε ὅμως ὁ Πέτρος, ὑπενθυμίζοντάς του πὼς οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἔγραψαν ὅτι καὶ ὁ Μεταξᾶς ἀκόμα χαρακτήριζε τὴν ἐπάνοδο τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτικὴ ὡς ὠφέλιμη γιὰ τὸ ἔθνος... *—Χάλασε κι αὐτός...* μουρμούρισε ὁ Χατζῆς, *ἡ καθημερινὴ συναναστροφή του μὲ τοὺς φιλελεύθερους στὴν κυβέρνηση τὸν ἄλλαξε...*

Δὲν συζήτησαν ἄλλο γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση, τὸ γύρισαν στὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν πόλη καὶ τὴν ὕπαιθρο: τὴν ἀκρίβεια, τὴν ἔλλειψη ἀγαθῶν -οὔτε τυρὶ δὲν ἔβρισκες εὔκολα στὴν κτηνοτροφικὴ Ἤπειρο, τὸ ἔστελναν ἀλλοῦ, ἀκόμα καὶ στὸ ἐξωτερικό-, τὰ κληροδοτήματα, ποὺ τὸ κράτος ἐπέμενε νὰ τὰ κρατάει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὰ στερεῖ ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τὰ χωριά, ἑτοιμάζονταν πάλι διαμαρτυρίες, κινητοποιήσεις, συλλαλητήρια, καὶ προπαντὸς γιὰ τὴ ληστεία, τὴ γάγγραινα τῆς Ἠπείρου, καὶ γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου τῆς Κέρκυρας, κανέναν δὲν εἶχε ἱκανοποιήσει, μόνον ὅσοι ἦταν μπλεγμένοι μὲ τὸ ἐγκληματικὸ δίκτυο ἔτριβαν τὰ χέρια τους. *—Κρύβονται ἀκόμα πολλά...,* συμπέρανε ὁ Χατζῆς, *πολὺ λίγα ἀποκαλύφτηκαν, ἀρχίζουν, μαθαίνω, νέες ἀνακρίσεις γιὰ τὸ ποῦ βρέθηκαν χρήματα τῆς ληστείας στὴ Φιλιππιάδα, ἐγὼ θ' ἀγωνιστῶ καὶ πάλι, δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω σὲ χλωρὸ κλαδί, διαισθάνομαι ὅμως πὼς κι αὐτὴ τὴ φορὰ ὅλη ἡ ἀλήθεια δὲν θὰ φανερωθεῖ. Μόνον ἂν πιάνονταν οἱ Ρετζαῖοι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ γίνουν τρανταχτὲς ἀποκαλύψεις. Ἐκτός...* Ὁ Χατζῆς δὲν ὁλοκλήρωσε τὴ φράση του. Τὸν ἔπνιξε ἕνας ξαφνικὸς βήχας, δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσει. Ὅταν ἠρέμησε εἶχε χαθεῖ καὶ ὁ εἱρμὸς τῶν σκέψεών του. Ὁ Πέτρος συνέδεσε τὸ κομμένο νῆμα. *—Εἶπες, κὺρ Γιώργη, πὼς μόνο ἡ σύλληψη τῶν Ρετζαίων θὰ βοηθοῦσε νὰ μαθευτεῖ ὅλη ἡ ἀλήθεια. Ἐκτός... ἐκεῖ σταμάτησες. Τὶ ἐννοοῦσες; —Ἐκτὸς ἂν πάρουν τὰ μυστικὰ στὸν τάφο τους, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιθανότερο, αὐτὸ ἐννοοῦσα...* Μίλησαν ὕστερα γιὰ τὰ οἰκογενειακά τους, ὁ Χατζῆς ρώτησε γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς Θεώνης, χάρηκε ποὺ βρισκόταν σὲ καλὸ δρόμο, κουτσομπόλεψαν μὲ τὰ γεγονότα τῆς τρέχουσας ἐπικαιρότητας, χόρτασαν κουβέντα, δὲν ἔλεγαν ν' ἀποχωριστοῦν... Ἡ ὥρα περνοῦσε καὶ τὰ λευκὰ χαρτιὰ περίμεναν τὸ Χατζῆ, οἱ τυπογράφοι ἤθελαν «ὕλη» γιὰ νὰ στοιχειοθετήσουν, *φεύγα Πέτρο,* εἶπε στὸ φίλο του ὁ Χατζῆς, *δὲν θὰ βγάλουμε ἐφημερίδα αὔριο ἂν συνεχίσουμε...* Ὁ Πέτρος συμμορφώθηκε μὲ τὴν παράκληση, χαιρέτησε τὸ Χατζῆ μὲ τὰ δυό του χέρια. *Ἔχει πυρετό,* σκέφτηκε μόλις τ' ἀκούμπησε, *δὲν προσέχει τὴν ὑγεία του, γρήγορα θὰ μᾶς φύγει κι αὐτός...*

Ἀρχίζει ἡ δευτέρα πράξις τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, σημείωναν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης. *Ὁ πολυδαίδαλος τῆς Πέτρας,* τιτλοφοροῦσε ἕνα ἄρθρο του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (8-

11-27), τονίζοντας: *Ἡ Ἠπειρωτικὴ κοινὴ γνώμη, δὲν ἱκανοποιήθη μὲ τὴν ἀπόφασιν. Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ δράματος εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον.* (Πρέπει) *νὰ συλληφθῶσι καὶ οἱ ὑπόλοιποι αὐτουργοὶ τοῦ στυγεροῦ τούτου ἐγκλήματος, νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς τὴν Δικαιοσύνην καὶ νὰ δώσωσι λόγον τῶν κακουργημάτων των. Ἀλλὰ τὸ δράμα δὲν τελειώνει. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς πρέπει νὰ μάθῃ τοὺς ἐνόχους καὶ ἔχει τὴν ἀπαίτησιν ὅπως διαλευκανθῇ πλήρως ἡ ὑπόθεσις. Θέλει νὰ μάθῃ τοὺς ἐμπαίκτας καὶ τοὺς διασύροντας τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψίν του, θέλει νὰ ἴδῃ τοὺς διατυμπανίζοντας, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶναι ἐγκληματικὴ καὶ ληστοτρόφος, νὰ δώσωσι καὶ αὐτοὶ τώρα λόγον τῶν ἐνεργειῶν των καὶ τῶν διατυμπανίσεων ὅπως θολώσωσι τὰ νερά, ἵνα σκεπάσωσι τὴν ἀνικανότητά των ἢ τὶς οἶδε κρυφίους σκοποὺς των.*

Μετὰ τὸ γυρισμό του στὰ Γιάννινα, ὁ Γ. Χατζῆς ἔκρινε τὴν ἀπόφαση καὶ ἀνέλυσε τὴν κατάσταση σὲ τρία συνεχῆ ἄρθρα (15, 16 καὶ 17 Νοεμβρίου 1927). Στὸ δεύτερο ἄρθρο τόνιζε: *Ἀπορεῖ καὶ ἀγανακτεῖ ἡ Κοινὴ Γνώμη ἀπὸ δέκα ἑπτὰ μηνῶν, διατὶ ἡ συνόλη κρατικὴ ἐνέργεια διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας ὑπῆρξεν τόσον ἀξιοδάκρυτος καὶ ἀθλία, ὥστε μαζὶ μὲ τοὺς Μερεμέτηδες καὶ λοιποὺς τοὺς διαπράξαντας ἕνα στυγερὸν ἔγκλημα, νὰ εἶναι ὑπόδικον καὶ τὸ κράτος, διαπράξαν καὶ αὐτὸ ἓν ἀκόμα βαρύτερον: ἀφῆσαν ὅλους σχεδὸν τοὺς κυριοτέρους ἐνόχους νὰ διαφύγουν ἵνα ἐμπαίζουν καὶ τοῦτο καὶ τρομοκρατοῦν τὴν κοινωνίαν.* Στὴ συνέχεια ἀπευθυνόμενος σ' ὅλες τὶς ἀρχὲς ποὺ τὶς θεωροῦσε ὑπεύθυνες, καυτηρίαζε τὸ ἐπιδεικνυόμενο τελευταῖα ἐνδιαφέρον τους: *Τί τὰ θέλετε τώρα κατόπιν ἑορτῆς τὰ λόγια καὶ τὰς ἀνακοινώσεις, ἀφοῦ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κάμετε ἔργα δὲν ἐκάματε τίποτε; Μᾶς ἐνθυμίζουν τοιουτοτρόπως αἱ ἐπιμηθειακαὶ αὐταὶ φιλολογικαὶ ἀνακοινώσεις, αἱ κατόπιν ἑορτῆς, τὰ τὴν δημοσίαν ἀηδίαν προκαλοῦντα χάδια τῶν γηρασμένων ἀνδρογύνων, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ, ἐνδεικτικὰ καὶ ἀποδεικτικά, ὅτι ὁλόκληραι αἱ μακραὶ διὰ πραγματικὴν γόνιμον ἐργασίαν νύκτες κατὰ μόνας, διαρρέουν -φεῦ!- ἐν μακαρίῳ ὕπνῳ καὶ ἀνεργίᾳ, ἵνα ἀπομένουν διὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τὸ δημόσιον θέαμα μόνον αἱ ἄκαρποι καὶ στεῖραι χειρονομίαι, αἱ προσπαθοῦσαι νὰ πείσουν τὸν κόσμον ὅτι ἔχουν ἐκτελεσθῇ ἐν τάξει καθήκοντα, μὴ ἐκτελεσθέντα ἐν τούτοις καθόλου...*

Ἡ ἔντονη κριτικὴ τῶν ἐφημερίδων ἐναντίον τῶν ἀρχῶν ποὺ ἀναμίχτηκαν στὴ διαλεύκανση τῆς ὑπόθεσης, κι αὐτὲς ἦταν κυρίως οἱ ἀνακριτικές, ὑποχρέωσε τὸν ἀνακριτὴ Δ. Ἀργυράκη νὰ δημοσιεύσει μακροσκελεῖς ἀνακοινώσεις, ἀναφερόμενες στὴ διαχείριση τῆς ἀνάκρισης τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, ὅταν αὐτὸς εἶχε τὴν εὐθύνη. Ἀφορμὴ γιὰ τὶς ἀνακοινώσεις Ἀργυράκη ἔδωσαν δημοσιεύματα τοῦ Φ. Παπαρρούση στὸν *Κήρυκα* τῆς 16 καὶ 17-4-1927, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀργυράκης χαρακτήριζε *κακόβουλα, πονηρά, ὑβριστικὰ καὶ ὕποπτα.* Ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, ὁ Παπαρρούσης, ἀπὸ

τοὺς κύριους μάρτυρες τῆς δίκης τῆς Κέρκυρας, κατηγοροῦσε τὸν Ἀργυράκη ὅτι τοῦ ἔδωσε ἐπιστολὴ νὰ τὴν μεταβιβάσει στοὺς Ρετζαίους, ὅταν αὐτοὶ κρύβονταν, καὶ δημιούργησε μὲ τὴν κατάθεσή του στὸ Ἐφετεῖο ἀτμόσφαιρα ποὺ ὥθησε ἕνα δικαστὴ νὰ ρωτήσει πῶς ἀντέδρασε ὁ Ἀργυράκης ὅταν τοῦ προσφέρθηκε ἀπὸ τὸν Παπαρρούση, ἐκ μέρους τῶν Ρετζαίων, δῶρο 300.000 δρχ. Τὰ κυριότερα σημεῖα τῶν ἀνακοινώσεων Ἀργυράκη, στρέφονταν γύρω ἀπὸ ὅσα ἀναφέρθηκαν, καθὼς καὶ στὸ ρόλο ποὺ διαδραμάτισε ὁ Παπαρρούσης στὴν ὅλη ὑπόθεση τῶν Ρετζαίων καὶ εἰδικότερα κατὰ τὴν περίοδο τῶν ἀνακρίσεων. Ὁ Ἀργυράκης ὑπογράμμιζε: 1) *Ὁ Παπαρρούσης εἶναι ὁ θορυβωδέστερος καὶ σκανδαλωδέστερον ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἢ ἀφανοῦς παρακολουθήσας τὴν ἀνάκρισιν, οὐχὶ ὅμως ὁ μόνος, διότι καὶ ἄλλοι δὲν παρέλειπον τοιαύτην ἄγρυπνον παρακολούθησιν, κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον σκανδαλώδη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτήδειον.* 2) Στὸν ἀνακριτὴ ὁ Παπαρρούσης παρουσιάστηκε αὐθόρμητα καὶ ἀνακοίνωσε ἐμπιστευτικὰ ἐντυπωσιακὰ πράγματα, σχετιζόμενα μὲ τὴν τότε καταβαλλόμενη προσπάθεια γιὰ ἀμνήστευση τῶν Ρετζαίων, ἀρνήθηκε ὅμως νὰ δώσει ἔγγραφη κατάθεση γι' αὐτά. 3) Δὲν ἦταν ἀληθινὸς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Παπαρρούση ὅτι τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κατεβεῖ στὴ Φιλιππιάδα γιὰ ὁποιοδήποτε σκοπό. Ἀντίθετα ὁ ἴδιος τὸν ἐκλιπαροῦσε νὰ ἀπολύσει τὸν κρατούμενο Μ. Τσουμάνη, γιὰ νὰ κατεβοῦν μαζὶ στὴ Φιλιππιάδα, ὅπου θὰ συγκέντρωνε στοιχεῖα χρήσιμα γιὰ τὴν ἀνάκριση καθὼς καὶ πληροφορίες γιὰ τὸ κρησφύγετο τῶν Ρετζαίων. Ὁ Παπαρρούσης κατέβηκε στὴ Φιλιππιάδα, μὲ κάλυψη τῆς δημοσιογραφικῆς του ἰδιότητας. 4) Ἔδωσε σημείωμα στὸν Παπαρρούση, στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου, ὄχι γιὰ τὶς ἀρχὲς τῆς Φιλιππιάδας, ἀλλὰ τῆς Μπάγιας, ὕστερα ἀπὸ παράκλησή του νὰ ἀνεβεῖ στὸ Ζαγόρι γιὰ δημοσιογραφικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν ἐξακρίβωση φημῶν, σχετικῶν μὲ τὴν ἀπόκρυψη τῶν χρημάτων τῆς ληστείας καὶ τὴν ἐξιχνίαση τοῦ μυστηρίου τῆς διαφυγῆς τοῦ Λάμπρου Στάθη ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνωμοτάρχη Πανάγιου. Ἡ μόνη παρά-

Φίλιππος Παπαρρούσης

κληση ποὺ ὑποβλήθηκε στὸν Παπαρρούση ἦταν νὰ ἐξακριβώσει, κατὰ τὴν ἄνοδό του στὸ Ζαγόρι, τὰ ὀνόματα τῶν ποιμένων καὶ τυροκόμων τοῦ τσελιγγάτου Λάμπρου Στάθη - Ρετζαίων, ποὺ βρισκόταν στὴν Ἀσφάκα κάτι ποὺ ποτὲ δὲν ἔκανε. 5) Ὅταν στὶς 17-2-27 ὁ Παπαρούσης τοῦ ἀνακοίνωσε ὅτι οἱ Ρετζαῖοι τοῦ ἑτοίμαζαν δῶρο 300.000 δρχ. κατήγγειλε τὸ γεγονὸς στὸν εἰσαγγελέα, ὁ ὁποῖος καὶ διέταξε τὴν παρακολούθηση τῆς οἰκίας τοῦ Παπαρρούση ἀπὸ τὴ Χωροφυλακή. Ἡ ἐπιστολή, τῶν Ρετζαίων, ποὺ τοῦ παρέδωσε ὁ Παπαρρούσης στὶς 21-2-27 (βλ. λεπτομέρειες στὰ προηγούμενα) κατατέθηκε στὸν εἰσαγγελέα καὶ ἔγινε αἰτία ἀνάκρισής του. 6) Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς δραστηριότητας τοῦ Παπαρρούση ὁ ἀνακριτὴς δὲν διατυπώνει γνώμη. Σημειώνει μόνο πὼς ὁ Παπαρρούσης πίστευε ὅτι θὰ κατόρθωνε νὰ παραδώσει στὶς ἀρχὲς τοὺς Ρετζαίους, ἂν ὁ εἰσαγγελέας Μαυροπούλης καὶ ὁ Γενικὸς διοικητὴς Μαυρομάτης, ἄκουαν τὶς συστάσεις του, τὸν περασμένο Μάϊο, νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ συναντήσουν τοὺς Ρετζαίους, οἱ ὁποῖοι μόνο σ' αὐτοὺς ἦταν διατεθειμένοι νὰ παραδοθοῦν. Ἡ γνώμη τοῦ ἀνακριτῆ ἦταν ἀντίθετη μ' ἐκείνη τοῦ Παπαρρούση γιατὶ πίστευε ὅτι οἱ Ρετζαῖοι μποροῦσαν νὰ παραδοθοῦν μὲ κάθε ἀσφάλεια στὸ σπίτι ἢ στὸ γραφεῖο τοῦ εἰσαγγελέα. Τέλος, σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὰ δημοσιεύματα τοῦ Παπαρρούση, ἀνακοίνωνε ὅτι, ἐπειδὴ ἀπὸ τὶς καταθέσεις του ἢ ἀπαντήσεις του σ' ἐρωτήσεις κατὰ τὴ δίκη τῆς Κέρκυρας προέκυψαν ὑπόνοιες σὲ βάρος του (τοῦ Ἀργυράκη) γιὰ δωροδοκία, ὑπέβαλε στὸν εἰσαγγελέα αἴτηση παρακαλώντας ν' ἀσκήσει ποινικὴ δίωξη ἐναντίον του γιὰ παράβαση ἐχεμύθειας, συνέργειάς του στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ δωροληψία κατὰ δὲ τοῦ Παπαρρούση μήνυση γιὰ δωροδοκία ἢ συνέργεια σ' αὐτή.

Τὸ δεύτερο σκέλος τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ ἀνακριτὴ Δ. Ἀργυράκη στρεφόταν κατὰ τοῦ Δ. Λεονταρίτη, εἰσαγγελέα τώρα Μεσολογγίου καὶ εἰδικοῦ εἰσηγητῆ στὴ διερεύνηση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας ὡς τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1926. Κατὰ τὸν Ἀργυράκη, οἱ ἀνακοινώσεις ποὺ εἶχε δημοσιεύσει ὁ Λεονταρίτης στὸν *Κήρυκα* (10 καὶ 11-11-1927) ἦταν *ἐν τοῖς πλείστοις μὲν τελείως ἀναληθεῖς, ἐν τοῖς ὑπολοίποις δὲ διέστρεφον τὴν ἀλήθειαν*. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Λεονταρίτη ὅτι εἶχε *αὐθορμήτως* ἀνακοινώσει στὸν Ἀργυράκη περιστατικὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑπόθεση ἦταν ψευδής. Ὅ,τι ἀνακοίνωσε ἀναγκάστηκε ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ τὸ κάνει, τὰ περισσότερα ὅμως ποτὲ δὲν τὰ ἀποκάλυψε. Γιὰ ἀπόδειξη τῶν ἰσχυρισμῶν του παρέθετε πολλὰ στοιχεῖα ὅπως: 1) τὴν ἀναφορὰ τοῦ κατηγορούμενου ἀνθυπολοχαγοῦ Περιστέρη πρὸς τὴν VIII μεραρχία, στὴν ὁποία σημειωνόταν ὅτι ὕστερα ἀπὸ σύσταση τοῦ ἴδιου τοῦ Λεονταρίτη συνεργάστηκε μὲ τοὺς Ρετζαίους γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν ληστῶν Καραπάνου καὶ Σταύρου. 2) Τὴν διερεύνηση τῆς ὑπόθεσης τοῦ ἀξιωματικοῦ Τριανταφύλλου (τὴν ἀνέθεσε σ' αὐτὸν ὁ Λεονταρίτης) κατηγορούμενου ὅτι ἀπείλησε τὸν Παπα-

γιάννη στὶς φυλακὲς νὰ μὴν προβεῖ σὲ ἀποκαλύψεις. Ὁ Λεονταρίτης ἀπέκλειε κατηγορηματικὰ κάθε ἀνάμιξη τοῦ Α.Δ.Χ. Ἠπείρου Γάσπαρη, γιὰ τὸν ὁποῖο διαδιδόταν ὅτι εἶχε δώσει τὴν ἄδεια στὸν Τριανταφύλλου γιὰ τὴ μετάβασή του στὶς φυλακές. 3) Ὁ Ἀργυράκης ἀνέφερε στὴ συνέχεια, μὲ πολλὲς λεπτομέρειες, ὅσα σχετίζονταν μὲ τὶς καταγγελίες ξυλοδαρμοῦ τοῦ Παπαγιάννη ἐκ μέρους τοῦ Γάσπαρη γιὰ ν' ἀλλάξει τὴν πρώτη του κατάθεση. Λεγόταν πὼς ὁ Παπαγιάννης *ἐν συνομιλίᾳ του ὑπὸ τύπον πνευματικῆς ἐξομολογήσεως πρὸς τὸν πρωτοσύγγελον τῆς μητροπόλεως Πρεβέζης Ἰωακεὶμ Ζαγοριανόν, εἶχεν ἀναιρέσει ὅσα κατέθεσεν ἐναντίον τοῦ Λεονταρίτου καὶ Γκισερλῆ στὶς 24-6-26*, ὕστερα ἀπὸ ξυλοδασρμό του ἀπὸ τὸ Γάσπαρη. Τὴν ἑπομένη ὁ Παπαγιάννης ἀνακάλεσε τὸ περιεχόμενο τῆς ἐξομολόγησής του καὶ *ἐπεβεβαίωσε πλήρως τὰ πρὸς τὸν Λεονταρίτην κατατεθέντα*. Ὁ Λεονταρίτης ἀποδεχόταν τὴν ἄποψη ὅτι ὁ Γάσπαρης εἶχε ξυλοκοπήσει τὸν Παπαγιάννη, ἡ ἀνάκριση ὅμως ἀπέδειξε ὅτι ὁ ἡγούμενος δὲν εἶχε δαρεῖ. 4) Ἦταν ἀναληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Λεονταρίτη ὅτι εἶχε ἐνημερώσει τὸν Ἀργυράκη γιὰ τὰ ἀλλεπάλληλα συμβούλια ποὺ εἶχαν γίνει στὴν VIII μεραρχία, οὔτε ἤξερε ὅτι οἱ Ρετζαῖοι *περιεφέροντο τὴν πρωΐαν τῆς 26-6-26 μετὰ τοῦ Γάσπαρη ἀνὰ τὴν πλατεῖαν Ἰωαννίνων. 5) Οἱοσδήποτε λογικὸς ἀκροβατισμὸς δὲν θὰ ἴσχυε νὰ καταστήσῃ καταληπτὸν τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἄνθρωπος ἐπὶ 20 ἡμέρας ἐνεργήσας προανάκρισιν ὡς εἰσαγγελεὺς* (καὶ) *ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ μῆνας χειρισθεὶς τὴν ὑπόθεσιν ὡς εἰδικὸς εἰσηγητὴς* (ὁ Λεονταρίτης), *γνωρίζων ὅτι ὁ Γάσπαρης περιεφέρετο εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἰωαννίνων τὴν πρωΐαν τῆς 25ης Ἰουνίου μετὰ τῶν Ρετζαίων, ὧν ἡ σύλληψις εἶχεν ἀποφασισθῇ ἀπὸ τῆς προτεραίας, δὲν ἐκάθισεν ἀμέσως εἰς τὸ σκαμνὶ τοῦ κατηγορουμένου τὸν Γάσπαρην, ἀλλ' ἐπερίμενε νὰ πράξωσι τοῦτο οἱ διάδοχοί του ἐν τῇ ἀνακρίσει.* Κατηγοροῦσε ἀκόμα ὁ Ἀργυράκης τὸ Λεονταρίτη ὅτι εἶχε συγκεντρώσει σὲ εἰδικοὺς φακέλλους, μὲ τοὺς χτυπητοὺς τίτλους: *φάκελλος Παπαθανασίου, φάκελλος Ἀναγνώστου* κ.ἄ. (δὲς προηγούμενο τόμο), στοιχεῖα ποὺ δὲν ἦταν παρὰ *ὅλως ἀερώδεις ἐνδείξεις* ἐναντίον ἀνθρώπων ποὺ δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ τοὺς ἀπαγγείλει κατηγορία καὶ δὲν φρόντισε νὰ δώσει στοὺς διαδόχους του ἔστω καὶ μιὰ μόνο κατάθεση, ἀπὸ τὴν ὁποία νὰ φαίνεται ποιοὶ ἔπρεπε νὰ ἐξεταστοῦν γιὰ νὰ *βεβαιωθοῦν οἱ σκανδαλώδεις μετὰ τῶν Ρετζαίων περίπατοι τοῦ Γάσπαρη*, τὸ πρωῒ τῆς 25ης Ἰουνίου 1926. Καὶ ἐνῶ ὁ Λεονταρίτης, ὄντας εἰσαγγελέας Ἰωαννίνων μετὰ τὴ λήξη τῶν ἀνακρίσεων ἀπ' αὐτόν, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπευθύνεται μὲ ἔγγραφα, καὶ ἐμπιστευτικὰ ἀκόμα, στοὺς διαδόχους του ἀνακριτές, προτίμησε τὸ σύστημα τῶν προφορικῶν ἀνακοινώσεων. 6) Ἐπειδὴ ὁ Λεονταρίτης ἦταν εἰσαγγελέας (στὸ Μεσολόγγι) καὶ ὁ Ἀργυράκης ἀνακριτής, ὁ τελευταῖος ζήτησε ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα Ἐφετῶν Κερκύρας ν' ἀσκήσει ποινικὴ δίωξη ἐναντίον τοῦ ἀνακριτῆ Ἀργυράκη γιὰ παράβαση καθήκοντος καὶ νὰ μηνύσει τὸν εἰσαγγελέα

Λεονταρίτη, σὲ περίπτωση ποὺ δὲ διαπιστωνόταν ἡ κατηγορία τῆς παράβασης καθήκοντος ἐκ μέρους του.

Συμπληρώνοντας τὶς ἀνακοινώσεις του ὁ Ἀργυράκης (τῆς 18ης Νοεμβρίου) ἔδωσε στὴ δημοσιότητα νέα στοιχεῖα ἀναφερόμενα κυρίως στὴν ἀνάμιξη τοῦ Φ. Παπαρρούση στὸ ἔργο τῶν ἀνακρίσεων. Τοῦ καταλόγιζε: α) Ἔλεγε ψέμματα ὅταν βεβαίωνε τὸ Δ. Χωροφυλακῆς Παπαντωνίου ὅτι ὁ Ἀργυράκης εἶχε ἐγκρίνει ἄδεια παραμονῆς στὸν ἐκτοπισμένο Κων. Ρέτζο, ἐνῶ γνώριζε πὼς τὴν ἴδια μέρα εἶχε σταλεῖ στὴν ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας ἔκθεση γιὰ νέα του ἐκτόπιση. β) Ἔλεγε ψέμματα ὁ Παπαρρούσης ὅταν ἰσχυριζόταν ὅτι τὸν εἶχε στείλει ὁ Ἀργυράκης στὴ Φιλιππιάδα τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1926. Ἡ ἀναλήθεια ἀποδεικνυόταν μὲ πλῆθος στοιχείων καὶ ἐγγράφων ποὺ παρέθετε ὁ Ἀργυράκης.

Οἱ κρίσεις τοῦ γιαννιώτικου τύπου γιὰ τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ Λεονταρίτη στὸν *Κήρυκα* καὶ τοῦ Ἀργυράκη στὶς ἄλλες ἐφημερίδες, συνέπιπταν σ' ὁρισμένα σημεῖα, ἐνῶ σ' ἄλλα ἐμφάνιζαν διαφοροποιήσεις. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (ἄρθρο: *Ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης* 19-11-27) ὑποσχόταν νὰ μὴ βιαστεῖ νὰ κρίνει τὶς ἀνακοινώσεις τῶν δυὸ ὑπεύθυνων τῶν ἀνακρίσεων γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, πρὶν κατατοπιστεῖ ἐπαρκῶς ἡ κοινὴ γνώμη γύρω ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπῆρχαν. Ἔτσι θὰ γινόταν δυνατό, μὲ τὴ δημόσια συζήτηση, νὰ γίνει ὁ διαχωρισμὸς τῶν ὑπεύθυνων καὶ θὰ διαπιστωνόταν ἂν ὁ Γάσπαρης διευκόλυνε τὴν φυγάδευση τῶν Ρετζαίων, ἂν ὁ Λεονταρίτης, *δι' εὐνοήτους λόγους*, δὲν προχώρησε μὲ θάρρος στὸ ἔργο του, ἂν ὁ Ἀργυράκης δὲν διαχειρίστηκε καλὰ τὴν ὑπόθεση, κι ἄν, τέλος, ἄλλος τιτλοῦχος ἢ βαθμοφόρος, μεγάλος ἢ μικρός, ἦταν αὐτουργὸς ἢ συνεργὸς ἢ ἐπιτελὴς τοῦ ἐγκλήματος. Ἴσως -πρόσθετε ἡ ἐφημερίδα- ἡ συζήτηση ποὺ ἄνοιξε ν' ἀποκαλύψει πῶς καὶ γιατὶ ἐξαφανίστηκαν πολλὲς καταθέσεις μαρτύρων ἀπὸ τὸ φάκελλο τῆς ἀνάκρισης, ποὺ εἶχε γίνει στὴ Φιλιππιάδα. Ἔτσι μποροῦσε ν' ἀνοίξει κι ἕνας ἄλλος δρόμος γιὰ τὴν ἀνάκριση, ὁ ὁποῖος *ἐπιμελῶς ἐφράχθη διὰ τῆς ἐξαφανίσεως ἐγγράφων.*

Ἀναφερόμενη ἡ *Ἤπειρος* στὶς ἀνακοινώσεις τοῦ Λεονταρίτη (δημοσιεύτηκαν στὸν *Κήρυκα*) ποὺ προκάλεσαν τὶς ἀπαντήσεις τοῦ Ἀργυράκη, ἔγραφε: *Ἐβαρύνθημεν ἐν Ἠπείρῳ νὰ ἀκούωμεν τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων φιλολογίαν. Ἐν καιρῷ ὑπεδείχθησαν, μὲ τοὺς πλέον κατηγορηματικοὺς τρόπους καὶ οἱ ἔ ν ο χ ο ι τῆς ληστείας τῆς Πέτρας, καὶ εἰς τὸν κ. Λεονταρίτην καὶ εἰς τὸν κ. Δ. Γάσπαρην καὶ εἰς ὅλους, ὥστε τὸ νὰ μὴ εὑρίσκωνται σήμερον ὅ λ ο ι στὰ χέρια τῆς Δικαιοσύνης, εἶναι ἔργον ὅ λ ω ν α ὐ τ ῶ ν τ ῶ ν κ υ ρ ί ω ν, συλλήβδην. Ὄχι πολλοί, ἀλλὰ μ ό ν ο ν ἕ ν α ς ἐξ ὅλων αὐτῶν τότε, ἂν εἶχε στοιχειῶδες θάρρος νὰ ἀρθῇ ὑψηλότερον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἤπειρον καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν Δικαιοσύνην καὶ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν δ ὲ ν θ ὰ ὑ φ ί σ τ α τ ο π λ έ ο ν εἰσέτι ζήτημα ἐκκρεμὲς Πέτρας, οὔτε οἱ δράσται του, οἱ κυριότεροι φυγόδικοι, στὰ*

βουνά. Τὶς ἑπόμενες ἡμέρες, σὲ συνέχεια ἄρθρων της, ἡ *Ἤπειρος* ὑποστήριζε ὅτι ὅσα, μετὰ τὶς ἀνακοινώσεις, ἀποκαλύφτηκαν, ὅλα τὰ εἶχε προβλέψει καὶ τὰ εἶχε ἐπισημάνει στὸ παρελθόν,καὶ πρὸς ἀπόδειξη παρέθετε τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα.

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἔδινε ἄλλες διαστάσεις στὶς ἀλληλοκατηγορίες μεταξὺ Λεονταρίτη καὶ Ἀργυράκη. *Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως* -ἔγραφε- *τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας διὰ τὴν ληστείαν τῆς Πέτρας, ἰδοὺ καὶ οἱ ἀμέσως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν συσκότισιν τῆς ὑποθέσεως, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ ἐγχωρίου τύπου, ἤρχισαν νὰ βγάζουν τὰ ἄπλυτά των διὰ νὰ τὰ πλύνῃ ὁ ἀτυχὴς Ἠπειρωτικὸς λαός, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ ἑτοιμάσῃ σαπουνάδα καὶ ἕνα κάδον διὰ νὰ βουτήξῃ ἐκεῖ μέσα ὅλους τοὺς φιλοδοξήσαντας δάφνας ἀπὸ ἓν στυγερὸν ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἔθαψαν διὰ παντὸς καὶ οἱ ὁποῖοι ἀσυστόλως παρουσιάζονται μὲ σωρείαν καταγγελιῶν κατ' ἀλλήλων καὶ ἐναντίον τρίτων, κατόπιν ἑορτῆς!* Ἡ ἐφημερίδα κατέληγε μὲ τὴ δήλωση ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ σιωποῦσε, ἀναμένοντας τὴν ἀπάντηση τοῦ Παπαρρούση (φίλου καὶ συνεργάτη της) κυρίως γιὰ τὸ θέμα τῆς τυχὸν ἀπόπειρας δωροδοκίας τοῦ Ἀργυράκη ἐκ μέρους τῶν Ρετζαίων. Ὁ Παπαρρούσης ὅμως, συνεργάτης καὶ τοῦ *Κήρυκος*, τὴν ἀπάντησή του πρὸς τὸν Ἀργυράκη τὴ δημοσίευσε στὸν *Κήρυκα* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* τὴν ἔβρισκε πετυχημένη, χαρακτηρίζοντας ταυτόχρονα τὸν Ἀργυράκη ὡς *Πιλάτον* ποὺ μὲ πρόωρες ἀνακοινώσεις καὶ ἀλληλομηνύσεις προσπαθοῦσε νὰ πλύνει τὰ χέρια του *πρὸ τῆς ἀγωνιώσης κοινῆς γνώμης, αὐτοανακηρυσσόμενος ἀθῶος πάσης περὶ συσκοτίσεως τῆς ὑποθέσεως κατηγορίας.*

Τὰ πυρὰ τοῦ Χρηστοβασίλη στράφηκαν κυρίως στὶς ἀνακοινώσεις τοῦ Λεονταρίτη, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸν *Κήρυκα: Ἡ δημοσιευθεῖσα παντα-χοῦσα τοῦ κ. Δ. Λεονταρίτη εἰς τὸν «Κήρυκα» εἰς δύο συνεχῆ φύλλα* -ἔγραφε- *ἀποβλέπει νὰ βγῇ λάδι ὁ συγγραφεύς της καὶ νὰ ρίξῃ ὅλα τὰ βάρη εἰς τοὺς ἄλλους, Ταμιωλάκην, Ἀργυράκην, τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν εἰς τὴν ἀνάκρισιν, τὸν ὅλως ἀνεύθυνον στρατηγὸν κ. Διαλέτην καὶ πρὸ πάντων στὸν Γάσπαρην.* Ὁ Χρηστοβασίλης καταλόγιζε εὐθύνες: α) Στὸ δικαστικὸ σύμβουλο ἀντισυνταγματάρχη Ταμιωλάκη, *δημιούργημα διαφόρων δημοσιογραφικῶν ρεκλαμῶν* (πρῶτος ἀνακριτής), ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ διαλευκάνει τὸ ἔγκλημα καὶ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα πότε νὰ γυρίσει πίσω, δὲν ἔκανε τίποτα σπουδαῖο καὶ δὲν ἀνέπτυξε καμιὰ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν δραστῶν. β) Ὁ Δ. Λεονταρίτης, ὡς εἰδικὸς ἀνακριτής, εἶχε τὶς δικές του εὐθύνες, ἀγωνίστηκε γιὰ λόγους φιλοδοξίας ν' ἀναλάβει αὐτὸς τὴν ἀνάκριση καὶ κατόρθωσε νὰ πείσει τὸ *Πανηπειρωτικὸ συνέδριο* νὰ στείλει ψήφισμα πρὸς τὴν κυβέρνηση, ἐπαινετικὸ καὶ ἐγκριτικὸ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἐνεργοῦσε τὴν ἀνάκριση (βλ. προηγούμενους τόμους τοῦ ἔργου), σ' ἀντίθεση μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ τότε Γενικοῦ διοικητῆ (δικαστικοῦ) Γιαμαρέλλου, ποὺ εἶχε ἀντιληφθεῖ τὸ στραβὸ δρόμο, στὸν ὁποῖο ὁδηγοῦσε

τὴν ἀνάκριση ὁ Λεονταρίτης. γ) Ὁ Α.Δ.Χ. Ἠπείρου, συνταγματάρχης Γάσπαρης, κράτησε ἀνεξήγητη στάση ἀπέναντι στοὺς Ρετζαίους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ συλληφθοῦν. δ) Ἀνάλογες εὐθύνες εἶχε καὶ ὁ Ἀργυράκης. Οἱ ἀνακρίσεις του, ὅπως καὶ τοῦ Λεονταρίτη, ἦταν ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀνάπηροι. *Καθ' ἡμᾶς* -κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης- *πταίουν ὅλοι οἱ ἀναμιχθέντες εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαλύψεως τῶν συνεργῶν καὶ αὐτουργῶν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν καὶ πρέπει νὰ διαταχθῇ τακτικὴ ἀνάκρισις διὰ ν' ἀποδειχθοῦν αἱ εὐθύναι ἑκάστου.* Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, σὲ νεότερο σχόλιό του, ὁ Χρηστοβασίλης ἐλεεινολογοῦσε τὴν κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε γράφοντας: *Τὴν θλιβερωτέραν ἀποκαρδίωσιν ἐδοκίμασε ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἀπὸ τὴν δίκην τῆς Πέτρας. Ἐκ ταύτης προέκυψεν ὅτι τὰ καταδιωκτικὰ καὶ ἀνακριτικὰ ὄργανα εἰς οὐδεμίαν συνοχὴν καὶ συνάφειαν ἐτέλουν ἀναμεταξύ των, ὡς ἂν μὴ ἦσαν ὑπάλληλοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κράτους. Διενήργουν τρόπον τινα διαγωνισμὸν στραβωμάρας, τὴν ὁποίαν κατέκτων ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον ἐν θριάμβῳ καὶ ἀλαλλαγμοῖς. Οἱ θαυματουργοὶ Ρετζαῖοι εἶχαν ἀφυπνίσει ὅλους. Ἡ ταλαίπωρος Ἠπειρωτικὴ γνώμη ἐτρέφετο μὲ ὑποσχέσεις (περὶ) προσεχοῦς πάντοτε ἀνακαλύψεως τῶν πρωτουργῶν καὶ συναιτίων τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, μέχρις οὗ ἐν Κερκύρᾳ δοκιμάσῃ τὴν ἀπογοήτευσιν. Ἐκεῖ ἡ Πέτρα διερράγη καὶ μετ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθη πλήρης, ἀκατάληπτος καὶ ἀσύλληπτος ἡ κρατικὴ ἀποσύνθεσις. Τώρα πλέον ἤρχισαν καὶ οἱ τῆς Θέμιδος ἐκπρόσωποι περιβεβλημένοι τὴν μεγαλοπρεπῆ δικαστικὴν τήβεννον, νὰ ἐπιδεικνύωσι καὶ αὐτοὶ δημοσιογραφικὴν δεινότητα διαξιφισμῶν, ἐκθέτοντες δημοσίᾳ τὰ ἔργα των.*

Δὲν τελείωσαν, μὲ τὶς ἀνακοινώσεις τῶν δυὸ ἀνακριτῶν καὶ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ προκάλεσαν τὰ δημοσιεύματα καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ τύπου, οἱ ἐνασχολήσεις γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Οἱ ἀλληλοκατηγορίες μεταξὺ τῶν ἀνακριτῶν καὶ τὰ ἐρωτήματα ποὺ δημιουργήθηκαν γιὰ τὸ ρόλο ὑψηλὰ ἱστάμενων τῆς κρατικῆς μηχανῆς, ἐξαγρίωσαν τοὺς Ἠπειρῶτες, οἱ ὁποῖοι τώρα ζητοῦσαν «κάθαρση» πρὸς κάθε κατεύθυνση. Ἡ ζωὴ τῆς πόλης καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν θὰ περιστρέφονταν ἔτσι γιὰ πολὺ καιρὸ ἀκόμα γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα. Δὲν ἦταν μόνο ἡ ἀποτρόπαια πράξη ποὺ τὸ κρατοῦσε στὴν ἐπικαιρότητα, ἦταν καὶ ἡ ἀγανάκτηση τῶν Ἠπειρωτῶν, γιὰ τὴν ἔκδηλη ἀδιαφορία τοῦ κράτους, κάποτε ταυτιζόταν μὲ τὴ συνενοχή, ἡ ἀνικανότητά του νὰ διαλευκάνει τὸ ἔγκλημα, νὰ συλλάβει τοὺς ἐνόχους καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσει παραδειγματικά. Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας ἀπὸ τραγωδία ἔγινε ἐφιάλτης, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ κυριότεροι φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ ἦταν ἐλεύθεροι καὶ τρομοκρατοῦσαν τοὺς μάρτυρες. Ἀκόμα καὶ στὴ δίκη τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας τὸ ἀποπειράθηκαν, μόνο ἡ ἀνεύρεση μέρους τῶν κλοπιμαίων ἄλλαξε τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἐντύπωση, πάντως, προκάλεσε ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξη στὶς ἀνακρίσεις καὶ οἱ μεσολαβητικὲς προσπάθειες ποὺ ἀνα-

λάμβανε ὁ δημοσιογράφος καὶ πολιτευτὴς Φίλ. Παπαρρούσης, ὅποια πέτρα κι ἂν σήκωνες ἀποκάτω θὰ τὸν ἔβρισκες. Σίγουρα ἦταν φίλος τῶν Ρετζαίων, ἄγνωστο ὅμως ὡς ποιὸ σημεῖο ἔφταναν οἱ σχέσεις τους.

Στὸ μεταξὺ ἡ ἀνεύρεση χρημάτων ἀπὸ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας στὴ Φιλιππιάδα, δημιούργησε τὴν ἀνάγκη νέων ἀνακρίσεων. Τελικὰ ἐπιλέχτηκε γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ *ἕνας ἐκ τῶν κερβέρων τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας*, ὁ εἰσαγγελέας Καζακόπουλος. Μετὰ τὴ λήξη τῆς δίκης τῆς Πέτρας, πῆγε στὴν Ἄρτα, ὅπου οἱ πολιτικὲς καὶ οἱ ἀστυνομικὲς ἀρχὲς εἶχαν προστριβὲς μεταξύ τους, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῶν χρημάτων, καὶ στὶς 22 Νοεμβρίου ἀνέβηκε στὰ Γιάννινα. Ὁ τύπος τῶν Γιαννίνων ἔγραψε κολακευτικὰ λόγια γιὰ τὸν εἰσαγγελέα, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, μάλιστα, τόνιζε: *...Κατὰ τὴν δίκην τῆς Πέτρας ἦτο ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος, δι' εὐστόχων ἐρωτήσεων πρὸς τοὺς μάρτυρας κατηγορίας καὶ ὑπερασπίσεως, παρουσιάζετο ὡς ἄνθρωπος μὲ τεραστίαν μνήμην, μὴ παραλείψας καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῆς ἀτυχοῦς ὑποθέσεως...* Στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου, πάντως, ὁ γιαννιώτικος τύπος ἐκδήλωνε τὴν ἀπογοήτευσή του γιὰ τὰ πενιχρὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνακρίσεων. Συνοψίζοντας τὶς ἀπόψεις τοῦ τύπου ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* παρατηροῦσε: *...Ἡ ὑπόθεσις αὕτη* (τῆς ἀνεύρεσης τῶν 2.500.000 δρχ. τῆς ληστείας), *ἡ ὁποία ἔδιδε πολλὰς ἐλπίδας νὰ φέρῃ εἰς φῶς πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα* (τοῦ ἐγκλήματος) *ἐκ τῶν ἀστόχων ὅμως ἐνεργειῶν τῶν ὑπευθύνων διαχειριστῶν της*, (ἀναφέρεται κυρίως στὶς ἀρχὲς τῆς Ἄρτας), *κινδυνεύει νὰ καλυφθῇ ὑπὸ μυστηριώδους πέπλου καὶ ν' ἀποτελέσῃ νέον γόρδιον δεσμόν! Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ αἱ ἔγκριτοι συνάδελφοι «Ἤπειρος» καὶ «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» καὶ ὑπὸ τὸ αὐτό, ὡς καὶ ἡμεῖς πνεῦμα, διατύπωσαν τὰς σκέψεις των καὶ τὰς ἀντιλήψεις των, ἐφ' ὅσον παρῆλθον τόσαι ἡμέραι καὶ ἡ κοινὴ γνώμη μετ' ἀγωνίας ἀναμένουσα τὴν ἔκβασιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, δὲν ἠξιώθη νὰ πληροφορηθῇ καὶ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐλπίς, κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν 2 1/2 ἑκατομ., νὰ χυθῇ φῶς εἰς ποίους ἀνήκει ἡ εὐθύνη διὰ μίαν τοιαύτην συσκότισιν;..* Μόνη διέξοδο ἔβρισκε ἡ ἐφημερίδα τὴν κατάθεση ἐπερώτησης στὴ βουλή, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἀπὸ τὴ συζήτηση θ' ἀποκαλυπτόταν ἡ ἀλήθεια. Σὰ νὰ μὴν ἔφταναν αὐτὰ οἱ φυλακὲς τῶν Γιαννίνων εἶχαν γίνει ξέφραγο ἀμπέλι ἀπ' ὅπου δραπέτευαν κάθε τόσο ὑπόδικοι, ἐνεχόμενοι καὶ στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Στὶς 6-10-27 ἀπέδρασε ἀπὸ τὸν *Ἀκραῖο* ὁ κρατούμενος γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας Κόκκαλης καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν λιποτάκτησε κι ἕνας φρουρός του στρατιώτης ἀπὸ τὸ Ἀνώγι. Στὶς 15 τοῦ ἴδιου μήνα δραπέτευσαν -ἀναφέρθηκε ἤδη- τρεῖς ἀκόμα: ὁ Χρ. Κουμπῆς, μὲ τὸν ἀδελφό του, -σὲ λίγους μῆνες, θὰ ἀνακηρύσσονταν «βασιλεῖς τῶν ὀρέων» καὶ ἥρωες μυθιστοριῶν- Μιλτ. Λουτσάρης καὶ Νικ. Τριάντης. Ἔφυγαν -ἐπιφανειακὰ- ἀπὸ τὸ προσκήνιο οἱ Ρετζαῖοι, ἦρθαν ὅμως ἄλλοι ἀστέρες τοῦ ληστρικοῦ πανθέου νὰ καλύψουν τὸ κενό τους. Πῶς, λοιπόν, νὰ μὴ αἰσθάνονται ἀπο-

γοήτευση, ἀνησυχία καὶ φόβο οἱ Ἠπειρῶτες, ἀπ' αὐτὴ τὴν πρωτοφανῆ ἔλλειψη ἀσφάλειας;

Οἱ ἀνακρίσεις τοῦ εἰσαγγελέα Καζακοπούλου, ὁδήγησαν στὴ σύλληψη τόσο τοῦ καταδότη τῶν κρυμμένων χρημάτων ποὺ βρέθηκαν στὴ Φιλιππιάδα Χρ. Κολιοῦ, ὅσων καὶ ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ἐνεχόμενων στὴν ὑπόθεση τῆς ἀπόκρυψης. Στὴν *Ἤπειρο* (17- καὶ 18-12-27) δημοσιεύονταν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπόθεσης, ὅπως προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἀνάκριση, τῆς ὁποίας ἡ συνέχιση ἀνατέθηκε ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα Καζακόπουλο, στὸν ἀνακριτὴ Ἀργυράκη, μόνο ἱκανό, κατὰ τὴν ἄποψή του, νὰ φέρει σὲ πέρας τὴν ὑπόθεση. Ὁ Ἀργυράκης, ἐξαιτίας τῆς δημόσιας ἀντιδικίας του μὲ τὸν εἰσαγγελέα Λεονταρίτη, εἶχε ὑποβάλει αἴτηση ἐξαίρεσής του ὡς ἀνακριτῆ γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς Πέτρας, ὁ Καζακόπουλος ὅμως δὲν τὴν ἔκανε δεκτή, ὑποστηρίζοντας ὅτι *ὁ Ἀργυράκης ἦταν ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἀνακρίσεως καὶ λόγῳ τῆς μέχρι τοῦδε δράσεώς του, ἀξίας πάσης εὐφήμου μνείας καὶ λόγῳ τῆς πανθομολογουμένης φιλεργίας καὶ φιλοπονίας του.* Φαίνεται ὅτι ἡ δημόσια ἀντιδικία τελικὰ ἔβλαψε τὸν Λεονταρίτη, κατὰ τὶς κρίσεις τοῦ τύπου, στηριζόμενου στὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε γίνει δεκτὴ ἡ αἴτηση τοῦ Ἀργυράκη, γιὰ διενέργεια εὐρύτατης ἔρευνας, γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ δράση ὅλων, ὅσοι εἶχαν διαχειριστεῖ τὴν ἀνάκριση καὶ νὰ ἀσκηθεῖ ποινικὴ δίωξη *κατὰ τῶν ὁπωσδήποτε πλημμελῶς δρασάντων.*

Ἡ ὑπαναχώρηση τῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν κληροδοτημάτων στὴν πόλη καὶ ἡ κατακράτησή τους -μὲ τὶς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχε στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς πόλης καὶ πολλῶν χωριῶν- ξεσήκωσε πάλι τοὺς Γιαννιῶτες, μὲ σωρεία διαμαρτυριῶν. Ὁλόκληρος ὁ τύπος ἔγραφε ἐπικριτικότατα ἄρθρα ἐναντίον τῆς κυβέρνησης καὶ ἰδιαιτέρως ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας Ἀλ. Παπαναστασίου -αὐτὸς εἶχε ἀποσύρει τὸ διάταγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδίδονταν ὁριστικὰ τὰ κληροδοτήματα στὴν πόλη-, θὰ ἀναγκαστεῖ σύντομα, σημείωναν οἱ ἐφημερίδες, νὰ δώσει λόγο γιὰ τὸν κόλαφο ποὺ εἶχε καταφέρει ἐναντίον τῶν Ἠπειρωτῶν, χωρὶς νὰ σκεφτεῖ τὶς συνέπειες. Ὁ Σπυρίδων ἀνεβοκατέβαινε στὴν Ἀθήνα, οἱ ὀργανώσεις καὶ τὰ σωματεῖα συγκρότησαν μεγάλη σύσκεψη (24-11-27) ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ δεσπότη, μίλησαν πολλοὶ καὶ καυτηρίασαν τὴ στάση τῆς κυβέρνησης, πρὸς τὴν ὁποία, ὅπως καὶ στοὺς βουλευτὲς τῆς Ἠπείρου, στάλθηκε τηλεγραφικὴ διαμαρτυρία: *Κατάπληκτος Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἐπὶ ἀνακλήσει Ν.Δ. Κληροδοτημάτων, δημοσιευθέντος εἰς Φ.Ε.Κ., αἰσθάνεται βαθυτάτην ὀδύνην, ἐκχειλίζουσαν εἰς σφοδρὰν πλέον ἀγανάκτησιν, ἀφοῦ εἰς ἐπίμετρον τοῦ ἀστόργου παραγκωνισμοῦ τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ παντοίᾳ κρατικῇ ἀντιλήψει, παρὰ τὰ ἐκ τῆς γενναίας ἱστορικῆς συμβολῆς τῆς χώρας ἡμῶν δικαιώματα, ἐπιπροστίθεται νῦν τραχεῖα ἀπόπειρα ἀποτελματώσεως καὶ αὐτῶν τῶν Ἠπειρωτικῶν Κληροδοτημάτων, ἐξ ὧν, εἰς ἀντιστάθ-*

μισμα τῆς κρατικῆς ὀλιγωρίας, ἀνέμενε ν' ἀναπνεύση ὁ τόπος ἡμῶν. Ἐκπροσωποῦντες εὐρέως τὸν Ἠπειρωτικὸν λαόν... ρηγνύομεν κραυγὴν διαμαρτυρίας ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει τοῦ διατάγματος, ἣν ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς θεωρεῖ ἀντιστρατευομένην πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχάς, καθὸ βαίνουσαν ἐναντίον τῆς ὁμοφώνως ἐκδηλωθείσης ὑπὸ τῶν βουλευτῶν τῆς Ἠπείρου λαϊκῆς θελήσεως, ἐνῶ εἰς πάσας τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας ἡ λαϊκὴ θέλησις εἶναι ὑπέρτατος νόμος. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἀξιοῖ τὴν ἄμεσον ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναφερθέντος Διατάγματος καὶ εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας ἡ ἀγορὰ τῶν Ἰωαννίνων κλείει ἐπὶ 24/ωρον, ἐπιφυλασσομένου τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀπαντήσεως τῆς κυβερνήσεως, νὰ λάβῃ ὅσα ἐνδείκνυνται μέρα ἀκάμπτου ἀμύνης πρὸς προστασίαν τῶν ἱερῶν αὐτοῦ κληροδοτημάτων, ἅτινα ἐσεβάσθη καὶ αὐτὸς ὁ βάρβαρος κατακτητής. Τὸ ψήφισμα ὑπέγραφαν ὁ δήμαρχος καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν συλλόγων, σωματείων, συντεχνιῶν καὶ ἄλλων ὀργανώσεων καθὼς καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ ὑπουργοῦ Γεωργίας Ἀ. Παπαναστασίου, ποὺ ἀναμενόταν μὲ ἀγωνία στὰ Γιάννινα, καθησύχασε κάπως τοὺς Γιαννιῶτες, χωρὶς νὰ κάμψει τὴν ἀποφασιστικότητά τους καὶ τὴν ἑτοιμότητα γιὰ νέους ἀγῶνες. Τὸ τηλεγράφημα ἔλεγε πὼς θὰ λαμβάνονταν μέτρα γιὰ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἰσχύει τὸ διάταγμα γιὰ τὰ κληροδοτήματα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάκληση ὀφειλόταν στὸ γεγονὸς ὅτι περιλάμβανε γενικὲς διατάξεις ἐφαρμογῆς ὄχι μόνο γιὰ τὴν Ἤπειρο ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλη τὴ χώρα, ἀντίθετες πρὸς τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ συντάγματος. *Ἐπιδιώξαμεν* -κατέληγε ἡ ἀπάντηση- *οὐχὶ ἀφαίρεσιν κληροδοτημάτων κοινοτήτων ἀλλὰ ἀπαρέγκλιτον σεβασμὸν βουλήσεως διαθετῶν.* Πολιτικοὶ κύκλοι στὰ Γιάννινα χαρακτήριζαν τὸ περιεχόμενο τοῦ τηλεγραφήματος ὡς ὑποχώρηση τῆς κυβέρνησης. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὰ κληροδοτήματα δὲ σταμάτησε. Συνεχίστηκε καὶ τοὺς ἑπόμενους μῆνες. Ὁ ἀγώνας ὅμως δὲν στρεφόταν μόνο ἐναντίον τῆς κυβέρνησης ἀλλὰ πῆρε καὶ χαρακτῆρα ἐσωκοινοτικό, μέσῳ τῶν ἐφημερίδων, ἀφοῦ κάθε παράταξη ὑποστήριζε τὶς δικές της ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ἐξασφάλισης καὶ τῆς διαχείρισης τῶν κληροδοτημάτων.

Ὁ καυγὰς μεταξὺ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν σωματείων γύρω ἀπὸ τὸ θέμα παραχώρησης οἰκοπέδου γιὰ τὴν ἵδρυση διδακτηρίου τῆς *Ἐμπορικῆς σχολῆς*, συνεχιζόταν. Ὁ καθένας ὑποδείκνυε καὶ μιὰ τοποθεσία γιὰ νὰ ἀντικρουστεῖ ἀπὸ ἄλλους. Τὶς μεγαλύτερες ἀντιδράσεις προκάλεσε ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου, ποὺ παραχωροῦσε τὸ οἰκόπεδο, δίπλα ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο *Ἀβέρωφ*, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σημερινὸ *Διεθνές*. Ὁ καυγὰς θὰ ἐξακολουθοῦσε γιὰ χρόνια ἀκόμα...- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (16 καὶ 17-11-27) ὁ Ν. Μυστακίδης, ἀπὸ τὴ Δρόβιανη Β. Ἠπείρου, δημοσίευσε διάφορα διατάγματα πασσάδων τῶν Ἰωαννίνων, ἀναφερόμενα σὲ ὑποθέσεις Ἠπειρωτῶν (δυὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ δυὸ τοῦ Μεχμὲτ Ρεσὶτ πασᾶ) καθὼς καὶ διαταγὲς τούρκων ἀξιωματούχων.- Εὐχετήρια: *Στὴν ἑορτάζουσαν σήμερον κομψήν,*

ὡραίαν καὶ ἀγαθωτάτην δεσποινίδα Αἰκατερίνην Κ. Παπούλια, μαθήτριον τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις «Μονοταξίου Διδασκαλείου», εὐχόμεθα χρόνια πολλά, πᾶσαν προκοπὴν καὶ καλὸ δίπλωμα. Ν.Μπ.- Στὶς 20 Νοεμβρίου, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ δασάρχη Ἰωαννίνων, πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στὰ γραφεῖα τῆς *Ἐπιθεωρήσεως δασῶν*, μὲ σκοπὸ τὴν ἵδρυση *Ἑνώσεως, πρὸς ἀναδάσωσιν τῶν πέριξ τῆς πόλεως λόφων καὶ γενικῶς τῆς ὅλης πόλεως*. Ἡ *Ἕνωσις* ἱδρύθηκε, τὸ καταστατικό της ἐγκρίθηκε καὶ σὲ λίγο ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς ἀναδάσωσης. Σ' αὐτὴ ὀφείλει ἡ πόλη τὸ πράσινο τῶν λόφων της, ποὺ τὴν προφυλάσσει ἀπὸ πολλὰ δεινά. Χρέος ὅλων νὰ μὴ λησμονοῦν τοὺς πρωτεργάτες.- Φωτογραφία τοῦ ἀγάλματος τῆς *Μητρὸς Ἑλλάδος* -τὴς *Ἐλευθερίας*, τὸ ὀνόμασαν ἄλλοι- δημοσιεύτηκε σ' ὅλες τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, συνοδευόμενη ἀπὸ κολακευτικὰ σχόλια γιὰ τὸ δημιουργό του νεαρὸ γλύπτη Βασ. Φαληρέα. Ὁ Φαληρέας ἦταν πενταετὴς φοιτητὴς τοῦ Πολυτεχνείου, ὅταν, τὸ 1926, βραβεύτηκε στὸ σχετικὸ διαγωνισμό, στὸν ὁποῖο εἶχαν πάρει μέρος φημισμένοι γλύπτες καὶ καθηγητές του. *Ἡ ὅλη ἀξία τοῦ ἔργου* -ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες- *ἔγκειται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πόνου καὶ τῆς ὑπερηφανείας τῆς παριστανωμένης διὰ τοῦ ἀγάλματος Μητρὸς Ἑλλάδος, χάριν τῆς ὁποίας πίπτει ὁ θρυλικὸς τσολιάς μας*.- Ἡ παλιὰ ἀντιδικία ἀνάμεσα στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* καὶ τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα εἶχε λήξει. Οἱ στῆλες τῆς ἐφημερίδας ἦταν τώρα γεμάτες ἀπὸ ἐπαίνους γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὶς πρωτοβουλίες τοῦ δεσπότη, ὅπως ἡ τελευταία γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν κληροδοτημάτων στὴν πόλη, ποὺ μερικοὶ δὲν θέλησαν νὰ τὴν ἀφήσουν ἔξω ἀπὸ τὶς κομματικὲς διαμάχες. Ἔγραφε χαρακτηριστικὰ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (28-11-27, τίτλος τοῦ σχολίου: *Τῶν οἰκιῶν ἐμπιμπραμένων αὐτοὶ ἄδουν*): *Μετὰ θυμηδίας ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐπληροφορήθη τὰς σοβαρὰς ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβον χθὲς διάφοροι ἐδῶ Δημοκρατικοὶ παράγοντες.., ὅπως, δηλαδή, μὴ προσέλθουν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὸ ζήτημα τῶν κληροδοτημάτων. Μετ' ἀστειότητος δὲ ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων κύκλων τὸ ἐπιχείρημα ὅτι κινδυνεύει ἡ Δημοκρατία, ἐξαιτίας γραφεισῶν φράσεων κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῆς «Ἠπείρου» καὶ ὅτι γίνεται κομματικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ ζητήματος. Πολλὰ μέλη τῆς ἐφοροεπιτροπείας, μετὰ τῶν ὁποίων συνεζητήσαμεν χθὲς καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐγνωσμένων Δημοκρατικῶν φρονημάτων, ἐξέφρασαν τὴν ἀπορίαν των διὰ τὰ γραφέντα καὶ μᾶς ἐβεβαίωσαν ὅτι ταῦτα εἰς οὐδεμίαν συγκέντρωσιν Δημοκρατικῶν παρέστησαν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἐτονίζετο ὑπὸ ἐπιλέκτων μελῶν τῆς κοινωνίας εἶναι ὅτι οἱ θολώνοντες τὰ πράγματα προσφέρουν πολὺ κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἤπειρον*. Καὶ στὴ Δημοκρατία, θὰ προσθέταμε. Γιατὶ ὁ στενὸς ἐναγκαλισμὸς ἀπὸ τοὺς Ἡρακλεῖς της, τὸ *κατοχυρωτικόν*, τὰ συνεχῆ ἐπαναστατικὰ κινήματα γιὰ τὴ δῆθεν διάσωσή της, τὴν ἔπνιξαν...- Στὶς 27 Νοεμβρίου τραυματίστηκε σοβαρὰ στὴν καρδιακὴ χώρα ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Ἀλέξ. Μελᾶς. Τὸ δυστύχημα ἔγινε ὅταν ὁ Μελᾶς, στὸ σπίτι του στὴν Ἀθήνα, περιεργαζόταν ἕνα περίστροφο ποὺ ἐκπυρσοκρότησε. Ἡ κατάστασή του ἦταν σοβαρότατη. Κάποιοι κυκλοφόρησαν σκόπιμα τὴν εἴδηση ὅτι τὸ ἀτύχημα ὀφειλόταν σὲ ἀπόπειρα αὐτοκτονίας.- Μεγάλη ἐπιτυχία, ὅπως πάντα, σημείωσε ὁ χορὸς τοῦ *Λυκείου Ἑλληνίδων* στὸ καφενεῖο *Ἀβέρωφ*, τὸ Νοέμβριο. Ἦταν ὁ δεύτερος χορὸς τοῦ *Λυκείου* τὸν ἴδιο μῆνα. Ἀπὸ τοὺς *εὐρωπαϊκοὺς* χοροὺς ὁ πιὸ θορυβώδης καὶ ἐνθουσιώδης ἦταν ἐκεῖνος τοῦ *τσάρλεστον. Τὸ βέβαιον εἶναι* -σημείωνε ὁ χρονικογράφος- *ὅτι στὰ Γιάννινα ἐνέσκηψε φοβερὰ ἐπιδημία, ἡ «τσαρλεστίτης»*.- Ἀρραβῶνες: *Ὁ κ. Ζῆκος Ζῆκος, ὑπάλληλος τῆς Γενικῆς διοικήσεως καὶ ἡ χαριτωμένη δεσποινὶς Φρόσω Βάντζου ἠρραβωνίσθησαν.- Ἡ ἀδηφάγος*

καὶ ἀκόρεστος αἰσχροκέρδεια ἐφευρίσκει μυρίους τρόπους διὰ νὰ ἀφαιμάξῃ τὸν δεινῶς σήμερον δοκιμαζόμενον λαόν. Ὅπου δὲ ἡ ψευτιὰ ἢ ἡ νοθεία δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὁ αἰσχροκερδὴς ἐφαρμόζει νέαν μέθοδον. Προκειμένου π.χ. διὰ τὰ κάρβουνα, ὡσὰν νὰ μὴ ἤρκει ἡ ὑψηλὴ τιμή των καὶ τὸ 30% χῶμα, τὸ ὁποῖο σερβίρεται εἰς τὸν κοσμάκην, ὁ ἐπιτήδειος ἀνθρακέμπορος ἢ ὁ μεσάζων μεταπωλητής, ρίπτουν ἐπ' αὐτῶν τὸν Ἰορδάνην ὁλόκληρον... Παλιὰ καὶ δοκιμασμένη μέθοδος αἰσχροκέρδειας τὸ κατάβρεγμα τῶν κάρβουνων μὲ νερό...- Ὁ *Νοσταλγός*, ἀσχολούμενος καὶ πάλι μὲ τὸ *τσάρλεστον* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 4-12-27) διαπίστωνε οτι οἱ ἐργαζόμενοι στὰ χαλκουργεῖα καὶ τὰ γανωτήρια ἔκαμαν τὶς ὡραιότερες καὶ χορευτικότερες κινήσεις τοῦ νέου χοροῦ. Συνιστοῦσε, λοιπὸν καὶ ὡς φάρμακο κατὰ τῆς ἐπιδημίας, νὰ ἱδρυθοῦν σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ λιμάνια κρατικὰ γανωτήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ περνοῦσαν καὶ θὰ ἐργάζονταν, μέρα καὶ νύχτα, ὡς ὅτου ἀποθεραπευθοῦν, ὅλοι οἱ τσαρλεστομανεῖς.- Ἄρθρο τοῦ Κύρκου Δημάρατου, δημοσιευμένο στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (14-12-27) ἀσχολεῖται μὲ τοὺς σκηνῖτες κτηνοτρόφους καὶ συνηγορεῖ γιὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὶς κοινότητες. Κατέληγε: *Ἡ ἐγκατάστασις δὲ αὕτη θὰ ἔχῃ πολλὰ τὰ ἀγαθά. Θὰ μεταβάλῃ καὶ αὐτοὺς ἀσφαλῶς, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς φιλονόμους πολίτας, οἱ ὁποῖοι, γευόμενοι τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, θὰ ἀποβάλουν τὸ τραχὺ τοῦ χαρακτῆρος καὶ θὰ παύσουν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ληστεῖαν, ἥτις τότε σχεδὸν θὰ ἐκλείψῃ ἐκ τῆς Ἠπείρου.* Δὲν ἦταν μόνο αὐτά. Ἦταν κι ἄλλα τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῶν σκηνιτῶν στὶς κοινότητες. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια ἀκόμα πρὶν τὸ κράτος τὴν ἀποφασίσει. Πολλὲς κοινότητες ὅμως, ἰδιαίτερα τοῦ Ζαγοριοῦ, ἄργησαν νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ τὴν ἰδέα. Ἄλλαξαν γνώμη μετὰ τὸν πόλεμο...- Ἡ *Φιλοδασικὴ ἕνωσις Ἰωαννίνων* μὲ ἀνακοινώσεις της καλοῦσε τοὺς Γιαννιῶτες νὰ τὴν ἐνισχύσουν, *ἐγγραφόμενοι μέλη της.* Ὑποσχόταν στοὺς κατοίκους *ὑγείαν, ψυχικὴν γαλήνην, τέρψιν καὶ πολιτισμόν*, μὲ τὴν ἀναδάσωση τῶν λόφων καὶ τὴ δημιουργία πάρκων στὴν πόλη καὶ τὴ δεντροφύτευση τῶν δρόμων. Κράτησε τὶς ὑποσχέσεις της.- Ἀρραβῶνες: *Τὸν φίλον δικηγόρον ἐκ Παραμυθιᾶς Στυλιανὸν Μπούτην, ἀνταλλάξαντα δακτύλιον ἀρραβῶνος μετὰ τῆς δεσποινίδος Δωροθέας Πηγῆ ἐκ Πάργης, εὔχομαι ταχεῖαν τὴν στέψιν.* Γρηγ. Σακκᾶς. Ὁ Μπούτης ἔγινε γνωστός, μετὰ τὸν πόλεμο, ἀπὸ τὴν ὑπόθεση τῆς δολοφονίας τοῦ βουλευτῆ τῆς ΕΔΑ Λαμπράκη. Ὁ Γρ. Σακκᾶς ἔγινε νομάρχης καὶ δήμαρχος Ἰωαννίνων... Τὸ πῶς, εἶναι ἄλλη ὑπόθεση...

Μετὰ τὶς ἀποκαλυπτικὲς ἀνακρίσεις τῶν προφυλακισθέντων γιὰ τὴν ἀπόκρυψη χρημάτων τῆς ληστείας τῆς Πέτρας στὴ Φιλιππιάδα, ἔγιναν πιὰ γνωστοὶ ὅλοι οἱ φυσικοὶ αὐτουργοὶ τοῦ ἐγκλήματος. Αὐτοὶ ἦταν: Λάμπρος Στάθης (φυγοδικοῦσε), Μερεμέτης (εἶχε καταδικαστεῖ ἀπὸ τὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας σὲ θάνατο), Καψάλης (καταδικάστηκε ἀπὸ τὸ ἴδιο δικαστήριο σὲ ἰσόβια), Εὐάγγελος Κόκκαλης, ἀνεψιὸς τοῦ Θανάση Κόκκαλη, ὁ ὁποῖος στὴ Φιλιππιάδα, πάνω στὸ μεθύσι του, ἀποκάλυψε πολλά, Γεώργιος Καψάλης, ἀπὸ τοὺς νεοσυλληφθέντες, Γιῶργος Διαμάντης ἢ Γιῶργο Γιάννης ἢ Γιῶργο Βλάχος (εἶχε ἀθωωθεῖ ἀπὸ τὸ Ἐφετεῖο Κερκύρας), Περικλῆς Μάστορας, Φίλιππος Διαμάντης ἢ Βλάχος καὶ Ἀνδρέας Κώτσης (ἀθωωθέντες). Ὁ τελευταῖος εἶχε τραυματιστεῖ στὰ χέρια του κατὰ τὴ διάπραξη τοῦ ἐγκλήματος. Οἱ φυσικοὶ αὐτουργοὶ ἀποκαλύφτηκαν ὅλοι. Οἱ ἠθικοὶ αὐ-

τουργοὶ ὅμως; Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐπικηρυγμένους Ρετζαίους οἱ ἄλλοι θὰ ἔμεναν στὸ σκοτάδι. Κάτι προσπάθησε νὰ κάνει ἡ βουλή, κατηγόρησε μάλιστα συγκεκριμένο βουλευτὴ Ἰωαννίνων, τίποτε τελικὰ δὲν ἔγινε, τὰ σκέπασαν οἱ πολιτικὲς σκοπιμότητες... Μάταια ζητοῦσαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες νὰ γίνουν σοβαρὲς ἀνακρίσεις πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀποκάλυψης καὶ τῶν ἠθικῶν αὐτουργῶν, κανένας δὲν τὶς ἄκουγε. Ἔγραφε χαρακτηριστικὰ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών* (18-12-27): *...Ἡ Ἠπειρωτικὴ κοινὴ γνώμη ἀντελήφθη καὶ ἐκ πείρας ὡς γνωρίζει, ὅτι ἔγκλημα τῆς ἀγριότητος καὶ στυγερότητος τῆς Πέτρας, δὲν διαπράττεται, οὔτε ἐκτελεῖται διὰ μιᾶς μόνης προσκλήσεως τῶν κακούργων τῆς ὑπαίθρου, οἵτινες ἔζησαν ἐν ληστείαις καὶ φόνοις. Γνωρίζει ὅτι ὄπισθεν τῶν αὐτουργῶν κρύπτεται ὀργάνωσις δράσασα καὶ ἐνεργήσασα μεθοδικότατα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἦτο ἀπολύτως ἀπόρρητον. Καὶ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην, καὶ τὴν πολυκέφαλον ταύτην σπεῖραν καὶ τὸν πολύπουν αὐτὸν μὴ βλέπων ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς πατασσόμενον, δὲν σπεύδει νὰ ἐνθουσιασθῇ διότι οἱ αὐτουργοὶ (οἱ φυσικοὶ) ἐγνώσθησαν καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων συνελήφθησαν. Καὶ δικαίως ὅλως! Τί ἂν οἱ ἐννέα οὗτοι, καταλαμβάνοντες αὖριον τὸ ἐδώλιον τοῦ κατηγορουμένου πληρώσουν διὰ τοῦ αἵματός των τὸ αἷμα τῶν ἀδίκως φονευθέντων ἐν Πέτρᾳ; Ὄπισθεν αὐτῶν θὰ ἀπραμείνῃ πάντοτε μηχανορραφοῦσα καὶ νέας ληστείας μετὰ φόνων προετοιμάζουσα, ἡ σπείρα τῶν ληστῶν τῶν πόλεων. Οὖσα δὲ αὕτη τελείως ὀργανωμένη καὶ δρῶσα ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, αὖριον ἢ μεθαύριον κάλλιστα θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιστρατεύσῃ νέα ἐκ τῆς ὑπαίθρου κακοποιὰ στοιχεῖα, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προγραφῶν της, πρὸς χρηματισμόν.* Καὶ συνέχιζε ὁ ἀρθρογράφος: Μὲ τὸ δίκιο της ἡ κοινὴ γνώμη ἀπαιτοῦσε νὰ συνεχιστοῦν οἱ ἀνακρίσεις γιὰ νὰ δοθεῖ ἀπάντηση σὲ πολλὰ ἐρωτήματα, κυριότατα δὲ στὰ ἑξῆς: α) Πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἔγινε γνωστὸ στοὺς ληστές, τὸ ποσὸ τῆς χρηματαποστολῆς; β) Πῶς ἐπισημάνθηκε τὸ αὐτοκίνητο ποὺ μετέφερε τὰ χρήματα; γ) Γιὰ δὲν συνελήφθησαν οἱ Ρετζαῖοι; δ) Πῶς ἀπὸ τὸ φάκελλο τῶν ἀνακρίσεων τῆς Φιλιππιάδας λείπουν ὁλόκληρες καταθέσεις; Ὅταν δοθοῦν ἀπαντήσεις σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα -κατέληγε- τότε οἱ Ἠπειρῶτες θὰ πιστέψουν πὼς τὸ ἔγκλημα διαλευκάνθηκε *κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος καὶ ὅτι μετὰ τοὺς αὐτουργοὺς θὰ δώσουν λόγον οἱ συνεργοί.* Οὔτε στὰ ἐρωτήματα δόθηκε ἀπάντηση, οὔτε οἱ συνεργοὶ δικάστηκαν, γιατὶ δὲν ἀποκαλύφτηκαν ἐπίσημα. Ἔμειναν οἱ «γνωστοὶ-ἄγνωστοι», ὁ κόσμος τοὺς κουβέντιαζε, ἀλλὰ κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πεῖ φανερά.

Ἀπὸ τὴν πλευρά του, γιὰ ἄλλη πτυχὴ τοῦ ζητήματος, ὁ Χρηστοβασίλης ἔγραφε: *Φρικτόν! Κατάπληξιν ἐνεποίησαν αἱ δημοσιευθεῖσαι ἀποκαλύψεις τοῦ «Κήρυκος», καθ' ἃς τέσσαρες ἐκ τῶν αὐτουργῶν τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, διέφυγον τῶν χειρῶν τῆς Δικαιοσύνης, ὁ μὲν εἷς ἀθωωθεὶς παρὰ τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας, οἱ δὲ τρεῖς ἀπαλλαγέντες διὰ*

βουλεύματος παρὰ τοῦ Πλημμελειοδικείου Ἰωαννίνων. Σταματᾶ ὁ νοῦς καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ σχολιάσωμεν τὸ ἀποκαρδιωτικὸν τοῦτο γεγονός.

Στὶς 20 Δεκεμβρίου, τὴ νύχτα, μεγάλη πυρκαϊὰ ἀποτέφρωσε τὸ μισὸ Διοικητήριο. Καταστράφηκαν πολλὲς δικογραφίες, σώθηκε ὅμως ἐκείνη τῆς ληστείας τῆς Πέτρας. Πολλὲς φῆμες κυκλοφόρησαν στὴν πόλη γιὰ τὰ αἴτια τῆς πυρκαϊᾶς. Ἡ πιὸ ἔντονη ἦταν ἐκείνη ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῆς καταστροφῆς τῆς δικογραφίας τοῦ ἐγκλήματος. Οἱ ἐφημερίδες ἔρριχναν τὶς εὐθύνες στὶς ἀρχὲς ποὺ δὲν πῆραν μέτρα γιὰ τὴν ἀσφαλῆ φύλαξη τοῦ Διοικητηρίου. Σὲ λίγο καιρὸ νέα πυρκαϊὰ θὰ τὸ κατέστρεφε ὁλόκληρο, ἐξαφανίζοντας πολλοὺς ἐνοχοποιητικοὺς φακέλλους τῶν ἀνακριτικῶν ἀρχῶν... Ἀπὸ τὴν πρώτη πυρκαϊὰ καταστράφηκαν τὰ γραφεῖα: 1) τὰ ἀνακριτικὰ 2) τοῦ Ἐποικισμοῦ 3) τῆς Στατιστικῆς τῶν ποινῶν 4) τοῦ Εἰρηνοδικείου 5) τοῦ Δασαρχείου καὶ τῆς Ἐπιθεώρησης δασῶν 6) τῆς Ἐπιθεώρησης γεωργίας 7) τῆς Ἐπιτροπῆς ἀποκατάστασης προσφύγων. Καταστράφηκε ἐπίσης ἡ αἴθουσα ἐκδίκασης τῶν ὑποθέσεων. Τὴ δικογραφία τῆς ληστείας τῆς Πέτρας ἔσωσε, μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, ὁ ἀνακριτὴς Ἀργυράκης. Ὁ εἰσαγγελέας Ἰωαννίνων Π. Μαυροπούλης, μὲ ἀνακοίνωσή του, καλοῦσε ὅλους, ὅσοι εἶχαν στὰ χέρια τους ἔγγραφα ἀπὸ φακέλλους τοῦ καμένου Διοικητηρίου (πολλοὶ ὑπάλληλοι γιὰ νὰ σώσουν τοὺς φακέλους τοὺς πετοῦσαν στὸ δρόμο) ἢ ἔπιπλα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα (ὅπλα κλπ.) νὰ τὰ παραδώσουν τὸ ταχύτερο στὶς ὑπηρεσίες, πρὸς ἀποφυγὴ ἐπιβολῆς ποινῶν. Ἡ ἐπίσημη ἐκδοχὴ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Διοικητηρίου ἦταν ὅτι αὐτὴ προῆλθε ἀπὸ μιὰ θερμάστρα ποὺ ξεχάστηκε ἀναμμένη. Κανένας δὲν τὴν πίστεψε... Πάντως ἡ πυρκαϊὰ σχολιάστηκε εὐρύτατα στὴν πρωτεύουσα καὶ δημοσιεύτηκαν σχόλια, τὰ ὁποῖα τὴν ἀπέδιδαν στοὺς Ρετζαίους. Ἡ κυβέρνηση, ἔλεγαν οἱ εἰδήσεις, πῆρε ὁριστικὴ ἀπόφαση νὰ *διαλευκάνῃ πλήρως τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ὅπως καὶ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Διοικητηρίου, ἵνα ἀποδειχθῇ μήπως αἱ διαδόσεις ἔχουσι ἀληθείας καὶ ὄντως ἡ πυρκαϊὰ ἐτέθη σκοπίμως ὑπὸ ἐνδιαφερομένων καὶ ὑπὸ ποίων.* Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης ἔστελνε στὰ Γιάννινα, γιὰ νέες ἀνακρίσεις, τὸν εἰσαγγελέα Ἐφετῶν Θεσσαλονίκης Ἐξαρχόπουλο.

Εὐνοϊκὰ σχόλια δημοσιεύονταν στὶς περισσότερες ἐφημερίδες γιὰ τὶς δραστηριότητες τῆς *Ἠπειρωτικῆς μανδολινάτας* καὶ τῆς *Χορωδίας*. Τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ σωματείου ἀποτελοῦσαν οἱ: Παῦλος Βράσκος, Χ. Βούλγαρης, Ἀλ. Τσουκανέλης, Α. Χαντέλης, Δ. Ψάλτης. Διευθυντὴς ὁ καθηγητὴς τῆς Μουσικῆς Καλύβας. Βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ σωματείου ἦταν ἡ ἵδρυση Ὠδείου στὰ Γιάννινα.- Παρὰ τὶς διαψεύσεις τῆς Ἀλβανικῆς πρεσβείας, ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνηση προχώρησε στὴν ἀπαγόρευση τῆς χρήσης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, στὰ σχολεῖα ποὺ διατηροῦσαν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς Βορείου Ἠπείρου. *Ἡ ἐξαγγελθεῖσα εἴδησις* -σημείωνε ὁ Χρηστοβασίλης (8-12-27)- *θὰ συνετέλει εἰς τὴν δημιουργίαν ἀδικαιολογήτου ψυχρότητος καὶ δυσπιστίας ἐπὶ βλάβῃ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.* Δὲν λογάριαζαν αὐτοῦ

τοῦ εἴδους τὶς συνέπειες οἱ Ἀλβανοί. Εἶχαν προσδεθεῖ ἤδη στὸ ἅρμα τῆς Ἰταλίας καὶ ἐνεργοῦσαν σύμφωνα μὲ τὶς ὑπαγορεύσεις της. Κάποιοι ἄλλοι καὶ σήμερα τοὺς ὑποκινοῦν νὰ συμπεριφέρονται ἐχθρικὰ ἀπέναντι στὴν Ἑλλάδα. Εἶχε προηγηθεῖ τῆς ἀπαγόρευσης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας τὸ κλείσιμο τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, παρόλο ποὺ κι αὐτὴ τὴν εἴδηση τὴ διέψευδε ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνηση. Ὑποχρεώθηκε ὅμως ν' ἀναστείλει τὴν ἀπόφασή της, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔντονη διαμαρτυρία τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων. *Καὶ ἡ μὲν ἀλβανικὴ κυβέρνησις* -παρατηροῦσε ἡ *Ἤπειρος* (22-12-27)- *συγκατένευσε καὶ ἔδωσε τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν διὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν σχολείων, ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι ἐχολώθησαν ἐκ μιᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως παραδόξως ἦσαν οἱ Ἀστυνόμοι, οἱ ὁποῖοι ἀσεβοῦντες (!) πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεώς των, ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς προέδρους τῶν κοινοτήτων, διὰ νὰ ἀναγκάσωσι αὐτοὺς νὰ καταγγείλωσι τοὺς συντάκτας τῆς ἀναφορᾶς των πρὸς τὴν ἀλβανικὴν κυβέρνησιν... Καὶ μὴ χειρότερα κύριοι ἀστυνόμοι...*, κατέληγε ὁ Χατζῆς.- Ὁ Δεκέμβριος ἦταν γιὰ τὰ Γιάννινα ὁ μήνας τῶν χορῶν. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ξεχώρισαν οἱ χοροὶ *τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς*, τοῦ *Ἐρυθροῦ Σταυροῦ*, τοῦ *Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος Περιθάλψεως* καὶ τῆς *Στρατιωτικῆς λέσχης*.- Συνεχίστηκε καὶ τὸ Δεκέμβριο ἡ ἀντιδικία -κυρίως ἀνάμεσα στὴν *Ἤπειρο* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*- γιὰ τὸ ποιὸ πολίτευμα ἦταν καλλίτερο: ἡ Δημοκρατία ἢ ἡ Βασιλεία. Ὁ Εὐ. Τζάλλας ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς Δημοκρατίας, παρέθετε σωρεία ἐπιχειρημάτων γιὰ νὰ τὴν ἐκθειάσει, τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ Χατζῆς γιὰ τὴ Βασιλεία. Δυὸ ἐπιχειρήματα ἀποτελοῦσαν τὸ βαρὺ πυροβολικὸ τῶν ἀντιτιθέμενων: Οἱ Δημοκρατικοὶ κατηγοροῦσαν τοὺς ἀντιπάλους τους ὡς ὑπεύθυνους τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, προπαντὸς τὸν Κωνσταντῖνο. Οἱ Βασιλικοὶ ἀπαντοῦσαν: *Ἀλλ' ἡ Δημοκρατία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐφευρέθη μόνον διὰ νὰ δολοφονηθοῦν ἓξ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ νὰ μὴ δώσουν λόγον μιᾶς ἐπαισχύντου φυγῆς καὶ προδοσίας πενῆντα ἢ ἑκατὸν φυγάδες. Καὶ διὰ νὰ ἐκλέγηται μὲ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα βουλευτὴς ὁ κ. Παπαναστασίου, ὁ ἐφευρέτης*.- Φιλολογικὴ ἐπιφυλλίδα μὲ τίτλο *Οὖγος Φώσκολος*, δημοσιεύτηκε στὴν *Ἤπειρο* (6-12-27) ἀπὸ τὸν Γ. Χατζῆ-Πελλερέν. Ἀφορμή: *Οἱ γιορτὲς τῆς Ζακύνθου γιὰ νὰ τιμηθεῖ ἡ μνήμη τοῦ ποιητῆ*.- Νέος διοικητὴς τῆς Δ.Χ. Ἰωαννίνων ἀνέλαβε ὁ Στυλ. Μπριλλάκης.- Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου ὁ θίασος τῆς Κούλας Λουκιανοῦ ψυχαγωγοῦσε τοὺς Γιαννιῶτες μὲ κωμωδίες καὶ δράματα.- Σειρὰ ἄρθρων τοῦ γιατροῦ Πέτρου Ἀποστολίδη δημοσιεύτηκαν τὸ Δεκέμβριο στὴν *Ἤπειρο* μὲ θέμα: *Μέτρα καταπολεμήσεως τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων*.

Καθὼς πλησίαζαν οἱ γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων, μέρες θρησκευτικῆς ἀνάτασης καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς μὲ ἰδιάζουσες ἀπαιτήσεις περισυλλογῆς, ἐγρήγορσης καὶ σχεδιασμοῦ προγραμμάτων γιὰ τὴ νέα χρονιά, ὁ Γιάγκος Κεϊβανίδης ὁλοένα καὶ κλεινόταν περισσότερο στὸν ἑαυτό του, κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ τὸν περίμεναν. Ἦταν πρῶτα ἀναγκασμένος νὰ περιορίσει κάθε περιττὴ δαπάνη τοῦ σπιτιοῦ του, γιὰ νὰ ἐξοικονομηθοῦν οἱ χίλιες λίρες, ποὺ θὰ δίνονταν γιὰ λύτρα τῆς Θεώνης, γιὰ ν' ἀνοίξει ὁ δρόμος της, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς τὰ Γιάννινα. Ὁ Πέτρος μὲ ἁπλοχεριὰ τὶς πρόσφερε, ποτὲ δὲν θὰ τοὔκανε λόγο γιαυτό, θὰ δυσφοροῦσε μάλιστα ἂν ἀντιλαμβανόταν φροντίδες τοῦ Γιάγκου γιὰ τὴν συγκέντρωση τῶν χρημάτων, ὅμως ὁ τελευταῖος ἦταν ἀποφασισμέ-

νος. Δὲν ἔνοιωθε ἄνετα ἀπέναντι στὸ φίλο του μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἐκεῖνος εἶχε χρεωθεῖ γιὰ νὰ τὸν ἐξυπηρετήσει, χωρὶς ἐλπίδα ἐπιστροφῆς τῶν χρημάτων του. *—Εἶναι ἀπόλυτα εἰλικρινὴς στὶς προθέσεις του,* συλλογιζόταν ὁ Γιάγκος, *ἀγαπάει τὴ Θεώνη μας σὰν κόρη του, μᾶς ἀγαπάει ὅλους, ὅσα μοῦ πρόσφερε τὰ ἔδωσε ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιᾶς του, δὲν θὰ τὰ ζητήσει ποτὲ πίσω. Ὁ Πέτρος εἶναι φτιαγμένος γιὰ νὰ κάνει τὸ καλό, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐξαλείφει τὴ δική μου ὑποχρέωση νὰ φανῶ ἀντάξιος τῆς εὐγενικῆς χειρονομίας του, νὰ ἐξοικονομήσω τὰ χρήματα καὶ νὰ τὰ ἐπιστρέψω. Ἀλλοιῶς δὲν θὰ μπορῶ νὰ τὸν κοιτάω στὰ μάτια...* Ἔτσι, ἄρχισε, ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ μέτρησαν τὶς λίρες στὸν Καρβούνη, ἕνα συνεχὴς ἀγώνας γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν χρημάτων, εἶχε ἀποφέρει κι ὅλας τοὺς καρπούς του. Κάθε τόσο ὅ,τι ἀναλογοῦσε στὸ μερίδιο κέρδους του ἀπὸ τὸ μαγαζί, πήγαινε στὰ σαράφικα καὶ μετατρεπόταν σὲ λίρες, εἶχε κι ὅλας στὴ διάθεσή του τριακόσιες, γρήγορα θὰ ἔφτανε στὸ σκοπό του.

Ἦταν φυσικὸ ἡ φροντίδα αὐτή, νὰ ἔχει ἐπιπτώσεις στὴ γενικότερη συμπεριφορά του. Ἡ Φωτεινὴ τὸ κατάλαβε ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες καὶ ἀνησύχησε. *—Τί ἔγνοιες σὲ βασανίζουν Γιάγκο;* τὸν ρώτησε μιὰ μέρα. *Μήπως δὲν εἶναι καλὰ τὰ νέα γιὰ τὴ Θεώνη; —Γιατὶ πάει ὁ νοῦς σου στὸ κακό Φωτεινή,* ἀπάντησε ἀνήσυχος ὁ Γιάγκος γιὰ τὶς ὑποψίες τῆς γυναίκας του. *Ἡ Θεώνη θἄναι κοντά μας σύντομα, σοῦ δώσαμε ὅλοι αὐτὴ τὴν ὑπόσχεση, θὰ τὴν κρατήσουμε. Νοιώθω λίγο ἀδιάθετος, θὰ γίνω καλά.* Δὲν ἦταν, ὅμως, μόνο αὐτὴ ἡ ἔγνοια, ποὺ ὑποχρέωνε τὸ Γιάγκο σὲ ἐσωστρέφεια καὶ ἀλλαγὴ συμπεριφορᾶς. Ὁ Νίκος, ὁ γαμπρός, τοῦ εἶχε μιλήσει, ἀρχὲς Δεκεμβρίου, γιὰ ὁλοκλήρωση τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς, θὰ τὸ ἀνήγγειλε σ' ὅλους ἐπίσημα τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων. Στὶς διακοπὲς θὰ κατέβαινε στὴν Ἀθήνα νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τοὺς ὑπεύθυνους τῆς Μαθηματικῆς σχολῆς, πότε θὰ ὑπέβαλε τὴ διατριβή του καὶ πότε θὰ τὴν ὑποστήριζε. Ἡ ὁλοκλήρωση τῶν προσπαθειῶν τοῦ Νίκου ἔφερε στὸ προσκήνιο τὴν ἀπαίτηση τῆς Φιλίτσας γιὰ φοίτησή της στὴ Φιλοσοφικὴ σχολή, ὁ Γιάγκος εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεση στὴν κόρη του, ἔπρεπε ὅμως ἡ Φιλίτσα νὰ ἐξασφαλίσει καὶ τὴν ἔγκριση ὅλων τῶν ἄλλων, προπαντὸς τοῦ ἄντρα της. Ὁ Γιάγκος σκεφτόταν πὼς τέτοιες συνθῆκες, γιὰ τὴν κοινολόγηση τοῦ αἰτήματος τῆς Φιλίτσας, θὰ δημιουργοῦνταν πολὺ σύντομα. Ὡς τὸ Πάσχα, ἢ λίγο ὕστερα ἀπ' αὐτό, ὁ Νίκος θὰ εἶχε πάρει τὸ διδακτορικό του καὶ ἡ Θεώνη, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶχε φτάσει στὰ Γιάννινα. *—Ὅταν ζητοῦν χρήματα οἱ Τοῦρκοι, ὅλες οἱ πόρτες ἀνοίγουν,* ἦταν σίγουρος γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης ὁ Γιάγκος. Ὕστερα ἐρχόταν τὸ καλοκαίρι, ἀκολουθοῦσε τὸ φθινόπωρο. Ἡ Φιλίτσα εἶχε ἀρχίσει, κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ ἑτοιμάζεται γιὰ τὶς ἐξετάσεις, κάτι ἄρχισε νὰ ὑποψιάζεται ὁ Νίκος, ὅταν ἔβλεπε κανένα ξεχασμένο βιβλίο στὸ κρεββάτι, ποτὲ δὲν πῆγε ὅμως ὁ νοῦς του στὰ ὄνειρα τῆς γυναίκας του. Ἡ σκέψη ὅτι ἡ ζωὴ τῶν δυὸ οἰκογενειῶν

θὰ ἄλλαζε ριζικὰ μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης καὶ τὴ φοίτηση τῆς Φιλίτσας στὸ Πανεπιστήμιο, ἐπέτεινε τὴν ἐσωστρέφεια τοῦ Γιάγκου, τὸ καταλάβαιναν αὐτὸ κι ἄλλοι ἀπὸ τὸ περίφροντι ὕφος του. Ὅ,τι τὸν βασάνιζε περισσότερο ἦταν ἡ τυχὸν ἄρνηση τοῦ Νίκου νὰ συγκατατεθεῖ στὶς σπουδὲς τῆς Φιλίτσας. Τὶ θὰ γινόταν τότε; Ὁ Γιάγκος δὲν ἤθελε νὰ τὸ σκέπτεται...

Ἡ Εἰρήνη μέρα μὲ τὴ μέρα ἀποδεικνυόταν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου σωστὸς θησαυρός. Ξεπέρασε τὶς προσδοκίες ὅλων, φάνηκε ἀνώτερη ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς πληθωρικοὺς ἔπαινους τοῦ Ἀχιλλέα Βάντζιου. Ὁ τελευταῖος χαιρόταν ποὺ στάθηκε χρήσιμος σὲ μιὰ Ζαγορίσια οἰκογένεια ποὺ εἶχε κατακτήσει τὶς καρδιὲς τῶν Γιαννιωτῶν. Μὲ ἰδιαίτερη στοργὴ εἶχε ἀγκαλιάσει τὸν Πετράκη καὶ τὴν Ἑλενίτσα, ἴσως γιατὶ ξύπνησαν μέσα της τὰ μητρικὰ συναισθήματα, οἱ δυστυχίες ποὺ τὴν βρῆκαν, ποτὲ δὲν τὴν ἄφησαν νὰ τὰ νοιώσει. Τὰ δυὸ ἐγγόνια τοῦ Πέτρου ἀνταπέδιδαν μὲ τὸ παραπάνω τὴ στοργή της, ποτὲ δὲν ἔκαναν κάτι ἀντίθετο μὲ τὶς συμβουλές της, δὲν ἤθελαν νὰ τὴν πληγώσουν. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειας δέθηκε στενὰ ἡ Εἰρήνη, ὅλοι τὴ θεωροῦσαν πιὰ δική τους, ἄνθρωπο τοῦ σπιτιοῦ, τὸ ἴδιο ὅπως συνέβαινε καὶ μὲ τὴ Χρυσάνθη. Ὁ Ἀχιλλέας, βέβαια, δὲν παρέλειπε τὴν εὐκαιρία, νὰ περνάει ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Πέτρου, μὲ το πρόσχημα νὰ μάθει νέα γιὰ τὴν προστατευομένη του, στὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ γευτεῖ τὸ ὑπέροχο κρασὶ ποὺ πάντοτε διάλεγαν γιαυτὸν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Γιάγκος.

Λίγο πρὶν τελειώσει τὸ 1927 ὁ Θεολόγος καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα ἀποφάσισαν νὰ βαφτίσουν τὸ παιδί τους. Εἶχαν συμφωνήσει ἀπὸ καιρὸ πὼς τὸ νεογέννητο θὰ ἔπαιρνε τὸ ὄνομα τοῦ χαμένου παλληκαριοῦ, τοῦ Βασίλη. Στὴν ἀρχὴ ὁ Πέτρος ἀποφάσισε, γιὰ νὰ δώσει μεγαλύτερη ἐπισημότητα στὸ γεγονός, νὰ γίνει ἡ βάφτιση στὴ Μητρόπολη. Ὕστερα τὸ σκέφτηκε καλλίτερα, διαισθάνθηκε καὶ κάποια ἀντίδραση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν γονιῶν, *ὄχι*, εἶπε, *τὸ μυστήριο θὰ γίνει στὴν ἐκκλησία τῆς ἐνορίας σας, τὴν ἁγία Μαρίνα, πρέπει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ συνδεθεῖ ὁ μικρὸς Βασίλης μὲ τὴν ἐκκλησία τῆς συνοικίας του, ὅπως καὶ ὅλη σας ἡ οἰκογένεια. Ἐμεῖς τὴν Παναγία τὴν Ἀρχιμανδριώτισσα δὲν τὴν ἀλλάζουμε μὲ καμιὰ ἄλλη ἐκκλησιά, τὸ ἴδιο νὰ κάνετε καὶ σεῖς μὲ τὴν ἁγία Μαρίνα, ἔτσι πρέπει...*

Ἡ βάφτιση ἔγινε τὴ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, μετὰ τὰ Χριστούγεννα. Διάλεξαν αὐτὴ τὴ μέρα γιὰ νὰ χοροστατήσει στὸ μυστήριο ὁ Σπυρίδων, σπάνια τὸν ἔβρισκες τὸν τελευταῖο καιρὸ στὰ Γιάννινα, ταξίδευε συνέχεια στὴν Ἀθήνα γιὰ τὰ κληροδοτήματα, ἐξακολουθοῦσαν νὰ κινδυνεύουν ἀπὸ τὴν ἀχόρταγη βουλημία τοῦ κράτους. Ὅλοι ἀποροῦσαν μὲ αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη κινητικότητα τοῦ δεσπότη, ἤξεραν ὅτι ἡ ὑγεία του ἦταν κλονισμένη, κι ἕνα ταξίδι στὴν Ἀθήνα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν μεγάλη περιπέτεια. Κόσμος πολύς, ἡ ἐκκλησία γέμισε. Τὸν Πέτρο τὸν ἔπνιγε ἡ συγκίνηση, θ' ἀνά-

σταινε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου του γιοῦ. *Βασίλη, Βασίλη...*, μουρμούριζε καὶ τὰ μάτια του γέμιζαν δάκρυα, ἔκανε μεγάλη προσπάθεια νὰ τὰ συγκρατήσει, δὲν ἤθελε νὰ τὸν σχολιάζει ὁ κόσμος, εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Βασίλη αὐτὸ ἐπιθυμοῦσε, νὰ στέκεται ὄρθιος, νὰ μὴν προδίνει τὴν παράδοση τῆς οἰκογένειας. Χαμένος μὲς στὴ βουβὴ συγκίνηση καὶ τὴν ἀναπόληση, ξαφνιάστηκε ὅταν ἄκουσε τὸ δεσπότη νὰ τὸν ρωτάει: *Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ; —Βασίλειος*, ἀπάντησε δυνατὰ ὁ Πέτρος, ἀντιδρώντας ἄμεσα, ἦταν σὰ νὰ δέχτηκε ἠλεκτρικὴ ἐκκένωση. Τὰ ὑπόλοιπα ἐξελίχτηκαν κανονικά, εὐχὲς ἀπὸ ὅλους σὲ γονεῖς καὶ ἀνάδοχους, ἀπὸ τὸ Σπυρίδωνα πρῶτα, ἀρνήθηκε εὐγενικὰ τὴν πρόσκληση νὰ εὐλογήσει τὸ γιορταστικὸ τραπέζι, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ φύγει καὶ πάλι γιὰ τὴν Ἀθήνα. Γλέντι στὸ σπίτι τοῦ Θεολόγου, πλούσια τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου στὴν Καραβατιά. Ὁ Πέτρος ἔδωσε ἐντολὴ ν' ἀνοίξουν διάπλατα οἱ πόρτες, νὰ φάει καὶ νὰ γλεντήσει ὁ κόσμος χρονιάρες μέρες, τὸ ὄνομα τοῦ Βασίλη εἶχε ἀναστηθεῖ, ἔπρεπε νὰ τιμηθεῖ, νὰ γιορταστεῖ αὐτὴ ἡ μέρα...

Σὲ λίγες μέρες ἔμπαινε ὁ καινούριος χρόνος, τὸ 1928. Τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου ἄρχισε τὶς ἑτοιμασίες νὰ δεχτεῖ καὶ πάλι τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα τῶν οἰκογενειῶν τῆς κόρης του, τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Θεολόγου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν φίλων του. Αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ νέου χρόνου, ὅλοι εἶχαν τὴν αἴσθηση πὼς κάτι θ' ἄλλαζε τὴ ροὴ τῆς ζωῆς τῶν τριῶν οἰκογενειῶν. Οἱ συλλογισμοὶ τοῦ Πέτρου προχωροῦσαν καὶ πιὸ πέρα. Θυμόταν τὰ λόγια τοῦ Χατζῆ, κατὰ τὴν τελευταία τους συνάντηση: *Ὁ Βενιζέλος θὰ ξαναγυρίσει στὴν πολιτική... Τόχει στὸ αἷμα του, εἶναι τὸ πάθος του...* Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀθηναϊκὲς καὶ ντόπιες ἐφημερίδες, ὅλο γιαυτὸ τὸ γυρισμὸ μιλοῦσαν. *—Ἂν εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας*, συλλογιζόταν ὁ Πέτρος, *νὰ ξαναγυρίσει. Ἀλλοιῶς...* Σταματοῦσε ἐκεῖ, δὲν ἤθελε νὰ δώσει προέκταση στὴ σκέψη του...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΑΤΕΡΜΟΝΕΣ ΑΝΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ

Ἡ «οἰκουμενικὴ» κυβέρνηση, σιγά-σιγά, ἐξαιτίας τῶν ἀλλεπάλληλων κρίσεων ἀποδυναμωνόταν. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1927 εἶχαν ἀποχωρήσει οἱ *Λαϊκοί*, ὄχι ὅμως καὶ ὁ Μεταξᾶς, τὸ κόμμα του ἀνέλαβε καὶ ἄλλα ὑπουργεῖα. Νέα διαφωνία, τὰ τέλη Ἰανουαρίου τοῦ 1928, σχετικὴ μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς σύμβασης ὁδοποιΐας μὲ τὸν οἶκο Μακρῆ, ὅπως ἐπέμενε ὁ Μεταξᾶς, ὡς ὑπουργὸς Συγκοινωνίας, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς *Παπαναστασιακούς*, οἱ ὁποῖοι τὴν θεωροῦσαν σκάνδαλο (ζημιωνόταν, ἔλεγαν, τὸ Δημόσιο γύρω στὰ 200 ἑκ. δρχ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης), ὁδήγησε στὴν ἀποχώρηση καὶ τῆς *Δημοκρατικῆς ἕνωσης* ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ταυτόχρονα ὅμως καὶ στὴν παραίτηση τῆς κυβέρνησης. Ἡ νέα κυβέρνηση, χωρὶς τοὺς Λαϊκοὺς καὶ τοὺς *Παπαναστασιακούς*, πῆρε ψῆφο ἐμπιστοσύνης στὴ βουλὴ στὶς 20-2-28. Ἦταν ἡ τελευταία κυβέρνηση ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ τὴ βουλὴ τοῦ 1926. Σ' αὐτὴ συμμετεῖχε ὡς ὑφυπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, προσκείμενος στὸν Γ. Καφαντάρη, καὶ ὁ Ἀλεξ. Μυλωνᾶς, ὁ ὁποῖος ἐπετέλεσε σοβαρὸ ἔργο. Ὁ ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν Γ. Καφαντάρης, ὄντας ἄρρωστος, εἶχε ἀναθέσει μεγάλο μέρος τῆς εὐθύνης τοῦ ὑπουργείου στὸν Μυλωνᾶ, ὁ ὁποῖος φάνηκε ἀντάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης του.

Παρόλο ποὺ πάντοτε οἱ κυβερνητικὲς κρίσεις καὶ ἀνασχηματισμοί, προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ὁ Βενιζέλος εἶχε γυρίσει στὴν Κρήτη (Χανιά), ἀπ' ὅπου κατὰ διαστήματα ἀνέβαινε στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ δηλώνει πάντοτε, ἀκόμα καὶ τὶς παραμονὲς τῆς ἐπιστροφῆς του στὴν ἐνεργὸ πολιτικὴ (19 Μαΐου), ὅτι ἡ ἀπόφασή του γιὰ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἦταν ὁριστική, τὸ ἐνδιαφέρον ἔγινε ἐντονότερο. Ὅμως ὁ Βενιζέλος κανένα δὲν ξεγελοῦσε πιά. Οὔτε τοὺς πολιτικούς, ἰδιαίτερα ὅσους μετεῖχαν στὴν κυβέρνηση, οἱ ὁποῖοι μετροῦσαν τὰ βήματά τους κι ἔπαιρναν ἀποφάσεις, ἐναρμονισμένες μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Βενιζέλου -τὶς διαβίβαζε ἄμεσα καὶ ἔμμεσα μέσῳ φίλων του- ἀπὸ τὸ φόβο ἀνατροπῆς τους, οὔτε τὸ λαό, βενιζελικοὺς καὶ ἀντιβενιζελικούς. Ὅλοι εἶχαν περισσότερη ἐμπιστοσύνη στὸ κριτήριο καὶ τὴ διαίσθησή τους, παρὰ στὰ ὅσα ἔλεγε ὁ Βενιζέλος γιὰ μὴ ἐπάνοδό του στὴν πολιτική. Ἤξεραν καλὰ καὶ οἱ δυὸ παρατάξεις τὸ πάθος του καὶ ἦταν σίγουροι ὅτι γρήγορα θὰ ἐμφάνιζε τὸ πραγματικό του πρόσωπο. Οἱ ἀντιβενιζελικοὶ τὸ ἀπευχόταν, ἔνοιωθαν τὸν κίνδυνο ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν παρά-

ταξή τους· οἱ βενιζελικοὶ τὸ περίμεναν καὶ τὸ ἤθελαν, εἶχαν ἀπογοητευτεῖ ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες κρίσεις τῆς «οἰκουμενικῆς» -ἐπιθυμοῦσαν ἐξάλλου νὰ δοῦν τὸ κόμμα τους ἑνωμένο κάτω ἀπὸ ἕνα στιβαρὸ ἡγέτη- καὶ ποιὸς θάταν καλλίτερος γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Βενιζέλο; Ἔτσι καὶ οἱ δυὸ παρατάξεις, μέσω τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τους, μὲ τὸ Βενιζέλο ἀσχολοῦνταν καθημερινά. Οἱ ἀντιβενιζελικοὶ γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν πλήρη τους ἀντίθεση σὲ τυχὸν ἐπιστροφή του στὸ πολιτικὸ παιγνίδι, προειδοποιώντας τὸ λαὸ γιὰ «τὰ δεινὰ» ποὺ τὸν περίμεναν, οἱ βενιζελικοὶ γιὰ νὰ περιβάλλουν μὲ ὕμνους τὸν ἡγέτη τους καὶ νὰ ἀποθέσουν στὶς ἱκανότητές του τὶς προσδοκίες τους γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ τόπου. Μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν 1-1-28, οἱ ἐφημερίδες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὶς ἀθηναϊκές, ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ θέμα, μὲ τὴν ἔλευση ὅμως τοῦ νέου χρόνου ἡ ἀρθρογραφία, θετικὴ ἢ ἀρνητική, ἔγινε συχνότερη. Στὴν «πάλη» αὐτὴ συμμετεῖχαν ἐνεργὰ καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, εἰδησεογραφικά, μὲ ἄρθρα καὶ σχόλια, ἀπὸ τὴ δική της σκοπιὰ ἡ κάθε μιά. Ἐνεργότερα ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ θέμα ὁ *Κῆρυξ*, αὐτὸς κυρίως ἐκπροσωποῦσε κατὰ παράδοση τὸ *Φιλελεύθερο κόμμα*, δὲν ἄφηνε εὐκαιρία νὰ μὴν ἐκδηλώσει τὰ αἰσθήματά του καὶ τὶς εὐχές του γιὰ τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς *Φιλελεύθερους*, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Βενιζέλο. Τὴ σφοδρότερη ἀντιβενιζελικὴ πολεμικὴ ἔκανε ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη, χωρὶς βέβαια νὰ ὑστερεῖ σὲ ἀντιβενιζελικὸ μένος καὶ ἡ *Ἤπειρος*. Ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας μέρες τοῦ 1928 δημοσίευε εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Βενιζέλου νὰ ξαναγυρίσει στὸν ἐνεργὸ πολιτικὸ βίο, παρὰ τὶς ἔντονες διαψεύσεις του γιὰ τὸ ἀντίθετο. Συνδύαζε, μάλιστα, τυχὸν δισταγμοὺς τοῦ Βενιζέλου μὲ τὶς συνεχεῖς ἀναβολὲς τῆς δίκης τοῦ Πάγκαλου· στὶς εἰδήσεις ποὺ διέρρευσε ὁ τελευταῖος στὸν τύπο, ἔλεγε πὼς εἶχε στὰ χέρια του δυὸ ἐπιστολὲς τοῦ Βενιζέλου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποδεικνυόταν ὅτι ὁ Βενιζέλος ἦταν ὁ κύριος ὑπεύθυνος τοῦ τυφεκισμοῦ τῶν πέντε πολιτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ καὶ τοῦ ἀρχιστράτηγου Χατζηανέστη. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* θεωροῦσε αὐτὰ *ὡς ὅλως ψευδῆ καὶ πραγματικὴν συκοφαντίαν*. Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου -ἔλεγε- ἔγινε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀντιβενιζελικῆς παράταξης μήπως ὁ φιλελεύθερος κόσμος συσπειρωθεῖ γύρω ἀπ' αὐτὸν καὶ προκαλέσει τοὺς βασιλόφρονες νὰ δεχτοῦν νέο δημοψήφισμα γιὰ τὸ πολιτειακὸ ζήτημα. Ἡ *Ἐλευθερία*, ἀπὸ τὴν πλευρά της, ὑπογράμμιζε τὶς «συμφορὲς» ποὺ ἔπληξαν τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιτίας τῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, τὸν θεωροῦσε ὑπεύθυνο τῆς ἐξάπλωσης τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τὸν ἀποκαλοῦσε «ἀρχικομμουνιστή». Ὅλα αὐτά, βέβαια, ἦταν ὑπερβολές, ἂν μάλιστα σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι τὰ αὐστηρότερα μέτρα ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ ὁ Βενιζέλος τὰ πῆρε, μὲ τὸν «ἰδιώνυμο» νόμο ποὺ ψήφισε, ὅταν ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνηση τῆς χώρας. Ἔτσι κι ἀλλοιῶς, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1928, ἡ συμπεριφορὰ τῶν πολιτικῶν, καθοριζόταν ἀπὸ τὴ βούληση Ἐκείνου, τὴν ὁποία προσπαθοῦσαν νὰ ἀπο-

κρυπτογραφήσουν τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τῶν δυὸ παρατάξεων. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ἕνα σχόλιο τῆς *Ἠπείρου* (20-1-1928), ἀναφερόμενο στὶς ἐπεμβάσεις τοῦ Βενιζέλου, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας τῆς «οἰκουμενικῆς»: *Τέλος πάντων* -ἔγραφε ὁ Χατζῆς- *ὁ Βενιζέλος δὲν ἐννοεῖ νὰ ἡσυχάσει. Τώρα πάλιν ἐξαγγέλονται νέα σχέδιά του πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῆς οἰκουμενικῆς. Ἀναμφιβόλως δὲν θὰ εἶναι τὰ τελευταῖα, διότι, ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν παρῆλθεν ἡμέρα, χωρὶς νὰ ἐξαγγέληται καὶ μία μεγαλεπήβολος ἀπόφασίς του... πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος. Πότε προορίζεται διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, πότε συνεννοεῖται μὲ τὸν Κονδύλην, διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς πρωθυπουργίας, πότε διαφωνεῖ πρὸς τὸν Κουντουριώτην, πότε ἐπιζητεῖ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὅλης Δημοκρατικῆς παρατάξεως, πότε... πότε, ἀλλ' εἶναι ἀτελεύτητος ἡ ἐφευρετικότης τοῦ ἀνδρὸς προκειμένου περὶ φαρμάκων διὰ τὴν ...σωτηρίαν πάντοτε τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ἐνῶ δημοσίᾳ ἐξαγγέλλεται κατὰ περιόδους ἡ ἀμετάκλητος ἀπόφασίς του, ὅπως μὴ ἀναμιχθῇ πλέον εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ μᾶς ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν τύχην μας. Ὦ, πόσον καλλιτέρα θὰ ἦτο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐὰν οὐδέποτε ὁ κ. Βενιζέλος εἶχεν ἀσχοληθῇ μὲ τὴν σωτηρίαν της.* Χειρότερη θὰ ἦταν. Εἶχαν δίκιο, ὅμως, οἱ ἀντίπαλοί του νὰ μὴν τὸν ἐμπιστεύονται πλέον, ὅταν δήλωνε ὅτι θὰ ἔμενε μακρυὰ ἀπὸ τὴν πολιτική. Τὸν γνώριζαν ἴσως καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς του...

Πανελλήνια ἀναταραχὴ στὸ δημοσιοϋπαλληλικὸ κόσμο ξεσήκωσε ἀπὸ τὰ τέλη Δεκεμβρίου καὶ κράτησε πολὺν καιρό, ἡ ἀπόφαση τῆς κυβέρνησης, νὰ κόψει τὸ 13ο μισθό τους, γιὰ νὰ κάνει οἰκονομίες. Ἔμοιαζε ἡ προσπάθεια τῆς «οἰκουμενικῆς», μ' ἐκείνη ποὺ καταβάλλουν οἱ σημερινὲς κυβερνήσεις γιὰ νὰ ἐλαττώσουν τὶς δαπάνες, καί, ὅπως πάντοτε, τὰ σπασμένα τὰ πληρώνουν κυρίως οἱ μισθωτοὶ καὶ οἱ συνταξιοῦχοι. Οἱ ὑπάλληλοι ἀντέδρασαν, μὲ κινητοποιήσεις, ἀπεργίες, ὑπομνήματα καὶ ὅποιο ἄλλο μέσο εἶχαν στὴ διάθεσή τους. Ἀκόμα καὶ οἱ ψάλτες τῶν ἐκκλησιῶν ἀπήργησαν, σὲ ὧρες μεγάλης ἀνάγκης, ὅπως οἱ γιορτὲς τῶν Θεοφανείων. *Οὐδόλως εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν τὴν κηρυχθεῖσαν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων ἀργίαν τῶν ...ψαλτῶν τῶν ἐκκλησιῶν,* ἔγραφε ὁ Χατζῆς. Βέβαια κάκιζε καὶ τοὺς ἐπιτρόπους γιατί, ἐνῶ εἶχαν πόρους, ψιχία ἔδιναν στοὺς ψάλτες. Ὁπωσδήποτε ὁ Χατζῆς εἶχε ταχθεῖ ἐναντίον τῶν ἀπεργιῶν τῶν ὑπαλλήλων μὲ ἄρθρο του (5-1-28) ὑπὸ τὸν τίτλο: *Τὸ ὑπαλληλικόν.* Ὁ ἀρθρογράφος ὑποστήριζε πὼς τὸ ὑπαλληλικὸ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ συστηματικὴ μελέτη γιὰ τὴ βελτίωσή του καὶ ὄχι προχειρολογίες τῆς στιγμῆς. Ἔβρισκε πὼς πλεόναζαν οἱ ὑπάλληλοι ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸ Δημόσιο καὶ ἔπρεπε νὰ μειωθεῖ ὁ ἀριθμός τους γιὰ νὰ γίνει δυνατὴ καὶ ἡ βελτίωση τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἄλλων. *Ἀνάγκη* -κατέληγε- *ἀλλέως νὰ ἐξετασθῇ τὸ ὑπαλληλικὸν ζήτημα - πρὸ παντὸς νὰ πρυτανεύσῃ*

παρὰ τοῖς ὑπαλλήλοις κάποια ἀντίληψις ὅτι αὐτοὶ εἶναι τὸ κράτος. Εἰς ὅ,τι δὲ χωλαίνει τὸ κράτος, αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι ὑπόλογοι. Διότι κράτος δὲν σημαίνει ἄγνωστον Ἰεχωβᾶ κρυμμένον καὶ τυραννοῦντα τὸν πολίτην. Σημαίνει ὑπηρεσίας κρατικάς, ἐκπροσωπουμένας ἀπὸ ἀνθρώπους ὑπαλλήλους, καλῶς ἢ κακῶς ἐκτελοῦντας τὴν ὑπηρεσίαν των. Στὸ ἄρθρο τοῦ Χατζῆ ἀπάντησε μὲ ἐπιστολή του ὁ Χρῆστος Ι. Σούλης, πρόεδρος τῆς *Λέσχης Δημοσίων ὑπαλλήλων* Ἠπείρου. Συμφωνοῦσε κι ὁ ἴδιος καὶ οἱ ὑπάλληλοι στὸ σύνολότους μὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀρθρογράφου, γιὰ νὰ προσθέσει: *Ἂν ὅμως οἱ ὑπάλληλοι, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων ἐζήτησαν τὴν παροχὴν τοῦ 13ου μισθοῦ, ἀντὶ νὰ ζητήσουν ἐκ νέου τὴν ριζικὴν ρύθμισιν τοῦ ὅλου δημοσιοϋπαλληλικοῦ ζητήματος... τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάμῃ νὰ λησμονῶμεν ὅτι παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ διὰ συνεδρίων καὶ δι' ἐκτεταμένων ὑπομνημάτων των ἐζήτησαν πρὸ παντὸς τὴν ἀκριβοδικαίαν διανομὴν τοῦ ἀναλογοῦντος αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ ποσοστοῦ... Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν ζητοῦμεν τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὴν πρὸ τοῦ 1914 μισθοδοσίαν καὶ διαβάθμισιν. Πρέπει τὸ κράτος νὰ κάμῃ ἀκριβοδικαίαν διαβάθμισιν καὶ ταξινόμησιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ νὰ κανονίσῃ τοὺς μισθοὺς σύμφωνα μὲ τὸν τιμάριθμον τῆς ζωῆς, ἂν θέλῃ νὰ ἔχῃ δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ κρατικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ὕψος των.* Νομίζω πὼς καὶ σήμερα ἴδια παραμένουν τὰ αἰτήματα τῶν ὑπαλλήλων. Ὁ ἐπιστολογράφος ἀμφισβητοῦσε καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Χατζῆ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Τοὺς ἀνέβαζε σὲ 70-800.000, ὁ Σούλης ὑποστήριζε πὼς μόλις ἔφταναν τὶς 55.000. Ὁ Χατζῆς ἐπέμεινε στὶς ἀπόψεις του (πρόσθετε στοὺς τακτικοὺς καὶ τοὺς ἐκτάκτους καὶ τοὺς ὑπεραρίθμους).

Πέραν τῆς δημοσιοϋπαλληλικῆς ἀναταραχῆς, τὸ θέμα ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀπασχολεῖ τὴν κοινὴ γνώμη, ἦταν οἱ νέες ἀποκαλύψεις τῶν συλληφθέντων στὴ Φιλιππιάδα γιὰ τὴν ἀπόκρυψη χρημάτων τῆς ληστείας τῆς Πέτρας. Οἱ ἀποκαλύψεις πιστοποιοῦσαν ὅτι ἀποφάσεις δικαστηρίων (τῆς Κέρκυρας) καὶ ἀνακριτικῶν ἀρχῶν, γιὰ ἀπελευθέρωση συλληφθέντων, ὡς μὴ ἐνεχόμενων, ἀποδεικνύονταν ἐσφαλμένες. Δυσφορία προκαλοῦσε στοὺς Γιαννιῶτες καὶ ἡ συνεχιζόμενη ἀντιδικία ἀνάμεσα στὸν εἰσαγγελέα Λεονταρίτη καὶ τὸν ἀνακριτὴ Ἀργυράκη, ὁ τύπος ἀπεικόνιζε αὐτὴ τὴν κατάσταση. Εὐθύνη ἐπιρριπτόταν κυρίως ἐναντίον τοῦ εἰσαγγελέα (Μεσολογγίου) Λεονταρίτη, ὁ ὁποῖος ἀρθρογραφοῦσε στὸν *Κήρυκα*, καὶ ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ κάνει νέες ἀποκαλύψεις γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ θὰ καταγγείλει τοὺς ὑπεύθυνους ποὺ ἐμπόδισαν τὶς ἀνακρίσεις. Εὐθύνες γιὰ πολλοὺς ποὺ εἶχαν ἀναμιχθεῖ στὴ διαλεύκανση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας καταλόγιζε καὶ ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ Α.Δ.Χ. Ἠπείρου ἀντισυνταγματάρχης Κων. Βερβέρης (ἀποχωροῦσε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία) ἀνακοινώνοντας ὅτι *τὸ*

σκοτεινὸν καὶ ἀποτρόπαιον ἔγκλημα τῆς Πέτρας.., σκεπαζόμενον ἕως ἐσχάτως ἀπὸ τὸν βαρὺν καὶ ἀδιαπέραστον πέπλον τοῦ μυστηρίου, τὸν ὁποῖον δυστυχῶς ἐδημιούργησαν ἀλλεπάλληλοι ἄστοχοι ἐνέργειαι ἐνίων τῶν διαχειρισθέντων τοῦτο καὶ μάλιστα ἡ ἔλλειψις αὐτοπεποιθήσεως καὶ πρωτοβουλίας, χάρη στὶς σύντονες ἀλλὰ ἀθόρυβες ἐνέργειες τῶν ἀνωτέρων ὀργάνων τῆς Χωροφυλακῆς, εἶχε ἀποκαλυφτεῖ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συλληφθοῦν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐνεχόμενοι σ' αὐτὸ -ὡς τότε ἔμειναν ἀκαταδίωκτοι- γιὰ νὰ δικαστοῦν.

Στὸ μεταξὺ *ἡ θρασεῖα* ἀπαγωγή, τὸ Φεβρουάριο, ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Ἄρτας τοῦ Γεωργ. Καραγκούνη, ἀπὸ τὴ συμμορία τῶν Κουμπαίων -εἶχε προηγηθεῖ στὶς ἀρχὲς Ἰανουαρίου ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Κατσάνου ἀπὸ τοὺς Κουμπαίους, *ἐπειδὴ οὗτος εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ βοηθήσῃ τὴν καταδίωξή των*, γιὰ νὰ μείνει τελικὰ ἀπροστάτευτος ἀπὸ τὸ Κράτος, ὅπως εἶχε γίνει σὲ ἀνάλογη περίπτωση μὲ τὸν Παπαγεωργίου ποὺ σκότωσαν οἱ Ρετζαῖοι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο-, ἔδωσε ἀφορμὴ στὸ Χρηστοβασίλη νὰ ὑποστηρίξει ἀκόμα μιὰ φορά, μέσῳ τῆς *Ἐλευθερίας*, ὅτι ἀσφάλεια στὴν Ἤπειρο *οὐδέποτε ὑπῆρξε. Τὸ λυπηρὸν αὐτὸ γεγονὸς* -πρόσθετε- *εἰς ἐπίμετρον τόσων ἄλλων, μαρτυρεῖ, ὅτι παρὰ τὰς ἑκάστοτε παρὰ τῶν κ.κ. ἁρμοδίων ἐξαγγελλομένας ἀνακοινώσεις περὶ λήψεως δραστικῶν μέτρων διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἀσφαλείας, οὐδέποτε ταῦτα σοβαρῶς ἐλήφθησαν. οὔτε πρόκειται ποτὲ νὰ ληφθῶσιν. Ὁ Κρητικὸς λαὸς παρέχει θαυμάσιον καὶ ἀξιομίμητον παράδειγμα βελτιώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων.*

Γιατὶ ἀναφερόταν στὸν Κρητικὸ λαὸ ὁ Χρηστοβασίλης; Τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1928 ἔντονη δυσφορία καὶ ἀναταραχὴ δημιουργήθηκε σ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης, ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ ἰσοσκελίσει τὸν προϋπολογισμό, καταφεύγοντας σὲ ἐπαχθεῖς φόρους. Ἀπὸ τοὺς Ἠπειρῶτες οἱ νέες φορολογίες, ἰδιαίτερα ἐκείνη τῆς αὔξησης τοῦ δασμοῦ στὸν εἰσαγόμενο ἀραβόσιτο, θεωρήθηκαν ἐξοντωτικὲς καὶ ὑποβλήθηκαν ἔντονες διαμαρτυρίες πρὸς τὴν κυβέρνηση. Ἀπὸ τὴν πλευρά τους οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες μὲ τὴν ἀρθρογραφία καὶ τὸ σχολιασμό τους, θεωροῦσαν τὸ θέμα τῶν φορολογιῶν ὡς μείζονος σημασίας γιὰ τὸν Ἠπειρωτικὸ λαό, ἀκόμα καὶ οἱ χρονογράφοι ἀσχολοῦνταν μ' αὐτό. *Φορολογικοὶ ἀναστεναγμοὶ* τιτλοφοροῦσε κάποιος τὸ χρονογράφημά του. Τὶ ἔκαμαν ὅμως οἱ Κρητικοὶ γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὶς δυσβάστακτες φορολογίες; *Δὲν κατέφυγαν εἰς ἱκετευτικὰ τηλεγραφήματα, οὐδὲ εἰς ἀποστολὰς ἀντιπροσώπων τῶν Ἐμπορικῶν συλλόγων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐκλιπάρησιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν* (ὅπως οἱ Ἠπειρῶτες), *ἀλλ' ἐξηγέρθησαν, ἔκαψαν τὴν οἰκονομικὴν ἐφορεία τοῦ Μεσσαρᾶ καὶ χίλιοι πεντακόσιοι ἔνοπλοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ ἀπείλοῦντες ἀνδρικῶς τὰς ἀρχάς, ἀπεφυλάκισαν πάντας τοὺς φυλακισμένους δι' ἐνταλμάτων καθυστερου-*

μένων φόρων. Καὶ ὡς ἦτο ἐπόμενον ἡ κυβέρνησις ὑπεχώρησεν... (*Ἐλευθερία*, 9-2-28, ἄρθρο *Κρητικοὶ καὶ Ἠπειρῶται*). *Τὶ ἔπραξε* -συνέχιζε ὁ Χρηστοβασίλης- σὲ ἀνάλογες περιστάσεις ὁ Ἠπειρωτικὸς λαός; *Παρακλήσεις, ἱκεσίες, τεμενάδες, καὶ κανὲν γενναῖον διάβημα!* Ἔγινε καὶ τὸ ἑξῆς ἀμίμητο: Ἕνας οἰκονομικὸς ἔφορος ἔγδαρε κυριολεκτικὰ τοὺς Γιαννιῶτες μὲ αἱματηρὲς φορολογίες, κατόρθωσαν τελικὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν μὲ τὸ παρακάτω τέχνασμα: ἀντιβενιζελικὸς βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων πῆγε στὸν ὑπουργὸ Οἰκονομικῶν καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ παραμείνει ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος στὴ θέση του, γιατὶ ἦταν ὁ μόνος προστάτης τῶν φορολογικῶν συμφερόντων τῆς κυβέρνησης. *Μὴν ἀκοῦτε* -πρόσθεσε- *τὰ ἄδικα παράπονα τῶν Γιαννιωτῶν.* Ὁ Καφαντάρης ἔπεσε στὴν παγίδα, νόμισε πὼς ὁ ἔφορος ὑποστήριζε τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς καὶ διέταξε τὴ μετάθεσή του. Θέλετε, κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης, νὰ μιμηθοῦμε τοὺς βουλευτὲς τῆς Κρήτης ποὺ κατέβηκαν στὸ νησὶ κι εἶπαν στοὺς ἐκλογεῖς τους: *Ξεβουλῶστε τὰ καζάνια καὶ βγάλτε τὸ ρακί σας ἀφορολόγητο, χωρὶς τὴν ἄδεια τῶν οἰκονομικῶν ἐφόρων; Ἂν τὸ κάνουμε μεῖς* -συνέχιζε- *κανεὶς ἀπὸ τοὺς φορολογούμενους Ἠπειρῶτες δὲν θὰ μᾶς ἀκούσει. Τὸ λιγότερο θὰ μᾶς πάρουν γιὰ παλαβούς.* Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ Χρηστοβασίλης τασσόταν μὲ τὸ μέρος τῶν Κρητῶν, ποὺ στὴν πραγματικότητα ἐπαναστατοῦσαν ἐναντίον τοῦ κράτους. Ἂν τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Ἠπειρῶτες κι ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ποιὸ θὰ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα; Αὐτὸ δὲν τὸ ὑπολόγιζε ὁ Χρηστοβασίλης.

Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες συνέδεαν τὴ φορολογικὴ πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης, μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ κομμουνισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο κύριος ὑπεύθυνος ἦταν πάντοτε ὁ Βενιζελισμός, ὁ ὁποῖος ἄκουσε πολλὰ ἀκόμα μὲ ἀφορμὴ τὴν ἄφιξη στὴν Ἀθήνα τοῦ ρουμάνου κομμουνιστὴ συγγραφέα Πανάϊτ Ἰστράτι. Κυρίως χτυποῦσαν τὸν Ἀλ. Παπανστασίου, βενιζελικῆς προέλευσης πολιτικὸ καὶ ὑπουργὸ Γεωργίας, ποὺ εἶχε παρακαθήσει καὶ σὲ γεῦμα πρὸς τιμὴ τοῦ Ἰστράτι. Ὁ Χατζῆς, σὲ κύριο ἄρθρο του (11-1-28) ἔγραφε: *Ὁ κ. Πανάϊτ Ἰστράτι... θὰ παρήρχετο ἀπαρατήρητος ἐξ Ἀθηνῶν, ἂν μία μερὶς φιλελευθέρων ἐφημερίδων δὲν ἀνελάμβανε «τὸν διαπρεπῆ ἄνδρα» ὑπὸ μίαν παράξενον καὶ προκλητικῶς θορυβώδη προστασίαν, ἐφ' ὅσον ὁ κ. Ἰστράτι εἶναι πασίγνωστος βέρος κομμουνιστής, ἀδιαλλάκτου κομμουνισμοῦ. Ἡ προστασία αὕτη ...ἐκέντρισε τὴν προσοχὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορίαν τοῦ συντηρητικοῦ ἀντιβενιζελικοῦ τύπου. Καὶ ἐτέθη δημόσιον τὸ ἐρώτημα: Διατὶ ὁ Βενιζελισμὸς ἀνέλαβε ὑπὸ τοιαύτην προστασίαν τὸν Ἰστράτι;* Στὸ ἐρώτημα ὁ Χατζῆς ἔδινε ἀπάντηση μὲ νέο δικό του ἐρώτημα: (Μήπως) *ἡ Παπαναστασιακὴ ἀριστερίζουσα δημοκρατία, διὰ τῆς προκλητικῆς προστασίας της πρὸς τὸν ἐρυθρὸν κομμουνιστὴν κ. Ἰστράτι, τεντώνει πλέον σταθερὰς τὰς πτέρυγάς της καὶ τὰς τάσεις της πρὸς μίαν ἀριστερότητα -ὡς ἐσκεμμένην πλέον κατεύθυνσιν τοῦ δημοκρατικοῦ βενιζελισμοῦ;* Ἡ ὑπόθεση αὐτή, ποὺ ἀποτελοῦσε βεβαιότητα γιὰ τὸν ἀρθρογράφο,

ὑπαγόρευε καὶ τὸ καθῆκον τῶν συντηρητικῶν δυνάμεων: *...Τὰ συντηρητικὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ στοιχεῖα ἔχουν ὑποχρέωσιν καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, κοινὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν στοιχειώδους ἀμύνης καὶ αὐτοσυντηρήσεως νὰ σκεφθοῦν κατὰ ποῖον τρόπον θ' ἀντιταχθοῦν εἰς τοὺς ἀριστερισμοὺς καὶ τὸν ἐκκομμουνισμὸν τῆς Παπαναστασιακῆς συλφίδος, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνηγκαλισμένοι εἰς δεῖπνα Θυέστεια οἱ ἀπαίσιοι δημιουργοί της, κατατρώγουν τὰς τελευταίας σάρκας τῆς Ἑλλάδος - μαζὶ μὲ τὰ τελευταῖα χιλιόδραχμα τῶν δημοσίων ταμείων.*

Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων σχολίασαν ἐπαινετικὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Δήμου νὰ ἐνισχύσει οἰκονομικὰ τὸ θίασο Λουκιανοῦ καὶ Καίτης Κύρου καὶ πρότειναν νὰ ὑπάρχει ἕνα μόνιμο κονδύλιο γιὰ πολιτιστικοὺς σκοποὺς πρὸς ὑποβοήθηση καλλιτεχνικῶν προσπαθειῶν. Πολλοὶ θίασοι διαπρεπῶν ἠθοποιῶν, ὅπως τοῦ Ροζὰν καὶ τοῦ Βεάκη εἶχαν καταστραφεῖ δίνοντας παραστάσεις στὰ Γιάννινα, τὰ ὁποῖα τὰ ἄκουγαν οἱ ἠθοποιοὶ καὶ τὰ ἐξόρκιζαν. Κυκλοφοροῦσε μάλιστα κι ὁ ἑξῆς διάλογος: *—Ἔ! τί λέτε, πᾶμε στὰ Γιάννινα ἐφέτος: —Στὰ Γιάννινα; φωνάζει ἔντρομος ἕνας ἠθοποιός, τοῦ ὁποίου ἐκάη ἡ κάππα. Ἀλλὰ τί θὰ τρῶμε ἐκεῖ; —Ψωμί... —Δὲν ἔχει τέτοιο πρᾶγμα γιὰ τοὺς ἠθοποιοὺς ἐκεῖ...* Ὁ Χατζῆς μάλιστα πρότεινε γιὰ νὰ ὑποβοηθεῖται ἡ ἔλευση θιάσων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, τὴν ἀνέγερση Δημοτικοῦ θεάτρου.- Ἀντιδράσεις προκάλεσαν στοὺς ἀντιβενιζελικοὺς κύκλους τῶν Γιαννίνων, τοὺς προσκείμενους στὸ *Λαϊκὸ κόμμα* οἱ δηλώσεις τοῦ Γενικοῦ γραμματέα τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Π. Γαρουφαλιᾶ. Ἔφτασε στὰ Γιάννινα τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰανουαρίου γιὰ ἐξέταση θεμάτων τῆς ἁρμοδιότητάς του (τὰ κυριότερα ἦταν ἡ ἀποζημίωση τῶν ἁμαξοκαραγωγέων, ἀπασχολοῦσε πολλὲς γιαννιώτικες οἰκογένειες, καὶ ἡ ἀνέγερση κτιρίου τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς, γιὰ τὸ ὁποῖο (σὲ ποιὸ οἰκόπεδο θὰ χτιζόταν) εἶχε χυθεῖ πολὺ μελάνι ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων). Ὁ Γαρουφαλιᾶς εἶχε κατηγορήσει τὸ *Λαϊκὸ κόμμα* ὡς ὑπαίτιο τῆς διάσπασης τοῦ κυβερνητικοῦ συνασπισμοῦ καὶ ὁ Χρηστοβασίλης τὸν χαρακτήριζε ὡς συκοφάντη. Ἀντίθετα οἱ *Ἐλευθερόφρονες* τοῦ Μεταξᾶ, ποὺ ἐκπροσωποῦσε ὁ Χατζῆς, ἦταν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν παρουσία καὶ τὶς δηλώσεις Γαρουφαλιᾶ, ἐπειδὴ ὁ Ἀρτινὸς πολιτικὸς -ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '60 διεδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, μὲ τὴν ἄρνησή του νὰ μὴ παραιτηθεῖ ἀπὸ ὑπουργὸς Ἐθνικῆς ἀμύνης τῆς *Ἑνώσεως Κέντρου*, ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ὁ ἀρχηγός της Γ. Παπανδρέου - ἀνῆκε τότε στὸ κόμμα τοῦ Μεταξᾶ καὶ ὑπηρετοῦσε σὲ ὑπουργεῖο μὲ *Ἐλευθερόφρονα* ὑπουργό. Ἔγραψε τότε ὁ Χατζῆς (8-1-28): *Ἡ ἄφιξις τοῦ κ. Γαρουφαλιᾶ ἐνταῦθα, ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ διαπιστωθοῦν αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν «Ἐλευθεροφρόνων» κ. Μεταξᾶ διαθέσεις τῶν συντηρητικῶν στοιχείων τῆς κοινωνίας μας, ἰδίως τοῦ ἐπιστημονικοῦ, διανοουμένου καὶ ἐπαγγελματικοῦ κόσμου, οἵτινες ἀποβλέπουν πρὸς αὐτὸν μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων χρηστῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας.*- Ἡ πρόσκληση τῆς Γενικῆς διοίκησης νὰ παραστοῦν οἱ καλούμενοι στὴ δοξολογία τῆς Πρωτοχρονιᾶς *ἐν στολῇ*, δημιούργησε πολλὰ σχόλια. *Ὁ περιορισμὸς οὗτος* -ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν*- *ὑποχρέωσε πολλοὺς τῶν κεκλημένων νὰ μὴ προσέλθουν, διότι ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν μέτρον, τὸ ὁποῖο δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐφαρμόσουν.* Ὅλα αὐτά, πρόσθετε, θύμιζαν ἐποχὴ μοναρχισμοῦ, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθοῦν σὲ ἄλλες τελετές. Ἀπαντώντας ὁ ἀναπληρωτὴς Γενικοῦ διοικητοῦ Δημ. Βλαχόπουλος

στὶς αἰτιάσεις τῶν ἐφημερίδων -ἔγραψαν καὶ οἱ ἄλλες σχετικὰ- ἔλεγε ὅτι τὸ *ἐν στολῇ* μπῆκε στὸ πρόγραμμα, ἐπειδὴ *ἡ λέξις αὕτη εἴθισται νὰ τίθεται ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰ προγράμματα τῶν ἐπισήμων τελετῶν.* Ἀποτελοῦσε ἕνα τύπο, ποὺ δὲν ὑποχρέωνε πιὰ σὲ τίποτα.- Καὶ ἀπὸ τὰ εὐτράπελα τῆς ἐποχῆς: Κάποιος Μιχ. Κάπας ἔστειλε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγώνα* (3-1-28) ἐπιστολὴ μὲ τὴν ὁποία πρότεινε ἡ κεντρικὴ πλατεία, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ *Μνημείου τῶν Ἡρώων*, νὰ ὀνομαστεῖ, *πλατεῖα τοῦ Ἐλευθερωτοῦ Εὐζώνου.* Ὁ τυπογράφος θεώρησε καλὸ νὰ στοιχειοθετήσει τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ ἐπιστολογράφου μὲ κεφαλαῖα γράμματα. Ἔτσι δὲν καταλάβαινε κανεὶς ἂν ὑπογράφει ὁ Μ. Κάπας ἢ ὁ Μ. Καπᾶς, ὀδοντίατρος. Ὁ τελευταῖος, νομίζοντας ὅτι τοῦ ἔκαναν φάρσα διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν ἀνάμιξη τοῦ ὀνόματός του σὲ θέματα ὀνομασιῶν πλατειῶν καὶ ἐτέθη ἐναντίον τοῦ ἐπιστολογράφου ποὺ δὲν εἶχε σπεύσει νὰ περιφρουρήσει *ἐκ τῆς ἐπαπειλουμένης ἀπαλλοτριώσεως τὴν πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἀξιολόγου ἐμπνεύσεώς του καὶ τῆς χαριτωμένης ἐπιστολῆς του, ἥτις μὲ τὸ Καισαρικὸν ὕφος της μᾶς ἐνθυμίζει ὀλίγον τὴν διάβασιν τοῦ Ρουβίκωνος.* Αὐτὸ ἦταν! Ὁ Μ. Κάπας ἀπάντησε στὸν Μ. Καπᾶ μὲ τὸ ἴδιο ὀξὺ καὶ εἰρωνικὸ ὕφος, πῆραν τὸ θέμα καὶ οἱ χρονογράφοι κι ἄρχισαν νὰ προτείνουν σωρεία ὀνομάτων γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς πλατείας. Κάποιος πρότεινε καὶ τὴν ὀνομασία *Πλατεία τῶν πυρπολητῶν*, ἐξαιτίας τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Διοικητηρίου...- Στὶς 21-1-28 ἡ συναυλία τῆς *Ἠπειρωτικῆς μαντολινάτας*, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Καλύβα πάντοτε, σημείωσε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Ἐπαναλήφτηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες.- Ὁ συντάκτης εὐθυμογραφικῆς στήλης τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (*Ἀγκίστρι*, 24-1-28) σημείωνε ἀπορώντας: *Τὸ Γεωργικὸ φροντιστήριο τῆς πόλης μας ἄρχισε τὰ μαθήματά του ἀπὸ προχτές, μὲ πολλὲς ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀγροτιᾶς. Ἀγροτικὸ οἰκοτροφεῖο καὶ Ἀγροτικὴ σχολή, ποῖον τάχα ἔχουν προορισμό; Τί θὰ βγοῦνε ἀπὸ κεῖ μέσα; Ἀγρότες χωρὶς χωράφια, ἢ δασκάλοι ἀγροτῶν χωρὶς παιδαγωγική;*- Σύμφωνα μὲ ἔρευνα τῆς Γενικῆς διοίκησης Ἠπείρου, σχετικὴ μὲ τὴν παραγωγή, τὴν κατανάλωση καὶ τὶς εἰσαγωγὲς τοῦ 1927, ὁ νομὸς Ἰωαννίνων παρουσίασε τὴν παρακάτω κίνηση:

Παραγωγή			*Κατανάλωση*		
Κάρβουνα	367.100	ὀκ.	Κάρβουνα	1.332.600	ὀκ.
Κρέας	917.400	»	Κρέας	422.060	»
Βούτυρο	421.820	»	Βούτυρο	118.860	»
Γάλα	2.840.700	»	Γάλα	865.000	»
Τυρί	739.750	»	Τυρί	565.400	»
Ὄσπρια	404.800	»	Ὄσπρια	413.300	»
Αὐγὰ	1.505.600	ζεύγη	Αὐγὰ	2.191.288	ζεύγη

Εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό

Βούτυρο	2.500	ὀκ.
Γάλα	13.800	»
Ὄσπρια	33.000	»
Τυρί	4.500	»

Ἀφοῦ τὸ βούτυρο, τὸ γάλα καὶ τὸ τυρὶ ὑπερεπαρκοῦσαν νὰ καλύψουν τὶς ἀνάγκες τῆς ζήτησης, γιατὶ γίνονταν εἰσαγωγὲς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό; Ἁπλούστατα, γιατὶ στὰ προϊόντα αὐτὰ γίνονταν μεγάλες ἐξαγωγὲς καὶ δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὴν κατανάλωση. *Δὲν μποροῦμε νὰ βροῦμε μιὰ τρίμα τυρί*, ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης.- Στὶς

19-1-28 *ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα, ὁ κατόπιν ἀδείας τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του διελθὼν κ. Καργάκος, Α.Δ.Χ. Ἠπείρου.*- Στὴν *Ἤπειρο* (22-1-28) δημοσιευόταν ἐπιστολὴ τοῦ καθηγητῆ Χρ. Ι. Σούλη, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης ἑκατὸ χρόνων, ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* (1828-1928). Μὲ τὴν ἐπιστολή του ὁ Σούλης ζητοῦσε νὰ γιορταστεῖ ἡ ἑκατονταετηρίδα αὐτή, ἐξηγώντας τὴ σημασία της, μὲ ἀναφορὲς στὸ τί ἔργο εἶχε ἐπιτελέσει ἡ σχολή, μέσω διαπρεπῶν δασκάλων. *Ὀφείλει νομίζω* -τόνιζε- *ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸν ἔτη νὰ ἀφιερώσῃ μίαν ἡμέραν διὰ νὰ εἴπῃ δυὸ λόγια εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Σχολήν, ἥτις κατέστη τὸ ἐκπαιδευτήριον τῆς Ἑλλάδος...*- Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης γαλακτοκομικῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ ἀφθονοῦσε στὴν Ἤπειρο, συνιστοῦσαν στὸν πρόεδρο διατιμήσεων, νὰ λάβει αὐστηρότερα μέτρα, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπάρκεια βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς. *Ἡ κτηνοτροφικὴ αὕτη χώρα* (ἡ Ἤπειρος) -σημείωνε ὁ Χατζῆς- *εὑρίσκεται εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν διὰ τὰς μυριάδας τῶν καταναλωτῶν· αἱ τιμαὶ τῶν γαλακτερῶν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξάνουν, ἴχνος γαλακτεροῦ εἴδους δὲν ἀναφαίνεται εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἰωαννίνων καὶ διερωτᾶται κανεὶς εὐλόγως ὑπὸ τοιούτους ὅρους ποίαν κοινωνικήν, δημοσιοοικονομικὴν ἢ οἰκονομικὴν ὠφέλειαν παρέχει εἰς τὴν Ἤπειρον ἡ λεγομένη κτηνοτροφία της; Κρέας δὲν ὑπάρχει, βούτυρον δὲν ὑπάρχει, γάλα δὲν ὑπάρχει καὶ μόνον ἀναμέσου τῶν κεφαλοτυρίων τῶν διαφόρων ποιμνιοστασίων ἐμφανίζεται κανεὶς Μερεμέτης ἢ Καψάλης. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους... ὁ κ. πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς διατιμήσεων καλεῖται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν διατίμησιν τοῦ γάλακτος, τὰ δὲ φιλεύσπλαχνα αἰσθήματα μερικῶν κ.κ. βουλευτῶν Ἠπείρου ν' ἀρχίσουν νὰ ἐνδιαφέρωνται ὀλιγώτερον διὰ τὴν «Στάνην» καὶ περισσότερον διὰ τὸν καταναλωτήν.* Ἡ τελευταία πρόταση ὑπονοεῖ πολλά...- Ὁ Π. Μελίρρυτος ἔδωσε, στὶς 27-28 διάλεξη στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* μὲ θέμα: *Ἐπιθεώρησις τῶν περὶ ἡμᾶς κόσμων.*- Ἡ δολοφονία τοῦ Ντούλα Νάτση, ἀπὸ τὸ Νικολίτσι, τὴν ὁποία διέπραξε ἡ συμμορία τῶν ἐξαδέλφων Κουμπῆ, Μπαλτατζῆ καὶ Κοκκινέλη, γιὰ λόγους τρομοκράτησης τοῦ πληθυσμοῦ ὁδήγησε τὸν Α.Δ.Χ. Ἠπείρου Καργάκο, -ἔκανε ὁ ἴδιος τὶς ἀνακρίσεις- στὴν ἀπόφαση ἐπικήρυξης τῆς συμμορίας γιὰ διευκόλυνση τῆς ἐξόντωσής της.- Οἱ φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὰ Γιάννινα στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου μιλοῦσαν *ὅτι εἰς ὅλους τοὺς οἴκους ἀνοχῆς τὰ ἀφροδίσια νοσήματα πλεονάζουν κατὰ τρόπον ἐπικίνδυνον.* Σύσταση γινόταν στὶς ἁρμόδιες ἀρχὲς νὰ λάβουν τὰ κατάλληλα μέτρα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν *τὸ ὑψίστης κοινωνικῆς σημασίας ζήτημα τοῦτο.*- Οἱ χορευτικὲς ἑσπερίδες ἦταν τὸ κυριότερο μέσο διασκέδασης τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς πόλης. Λέσχες, μὲ πρώτη τὴ *Στρατιωτική*, ἀλλὰ καὶ ἀρχοντικὰ σπίτια παρεῖχαν τὰ μέσα γιὰ τὴν ἄνετη διεξαγωγή τους.- Ἔντονη κριτικὴ ἀσκοῦσε ἡ *Ἤπειρος* ἐναντίον τῶν κρατικῶν ἀρχῶν, οἱ ὁποῖες κρατοῦν στὸ σκοτάδι τὴν κοινὴ γνώμη, ἐνῶ ἀπὸ καιρὸ εἶχαν στὴ διάθεσή τους ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, ὅπως αὐτὲς ἀποκαλύφτηκαν ἀπὸ τὶς ἀνακρίσεις, γύρω ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση χρημάτων ἀπὸ τὴ ληστεία.- *Οἱ νέοι βασιλεῖς τῶν ὀρέων ἐξάδελφοι Κουμπῆ,* ποὺ αἰχμαλώτισαν μέσα στὴν πλατεῖα τῆς Ἄρτας τὸν μεγαλέμπορο Γεώργιο Καραγκούνη, ἐξακολουθοῦσαν νὰ πιέζουν γιὰ τὴ σύντομη καταβολὴ τῶν λύτρων. Οἱ ἐφημερίδες ὑπενθύμιζαν ὅτι σὲ διάστημα λίγων μόνο μηνῶν σημείωσαν τὸν τέταρτο ληστρικὸ ἄθλο τους, ὕστερα ἀπὸ τοὺς φόνους ποὺ διέπραξαν, μετὰ τὴν ἀπόδρασή τους ἀπὸ τὶς φυλακές. Τονιζόταν ἀκόμα πὼς ἕνας ληστὴς ποὺ σκοτώθηκε σὲ συμπλοκὴ μὲ ἀπόσπασμα κοντὰ στὴν Ἄρτα *ἔφερεν στολὴν ταγματάρχου. Φαίνε-*

ται -σχολίαζε ἡ Ἤπειρος- ὅτι θὰ εἶχε μακρὰν δρᾶσιν ἐν τῷ ληστρικῷ στρατοπέδῳ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον προήχθη εἰς ταγματάρχην. Τὶς οἶδε! Ἴσως νὰ προήχθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων του καὶ ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ κατὰ συμπλοκὴν μετὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ὁ Θεὸς πλέον ἂς ἐπιθέσῃ τὴν χεῖρα του ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς Ἠπείρου, ἡ ὁποία ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ ὅλα τὰ παράξενα πράγματα. Νὰ βλέπῃς π.χ. ἕνα ταγματάρχην εἰς τὸν δρόμον καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃς ἂν εἶναι ληστὴς ἢ ὄχι...- Ἀρραβῶνες: *Ἡ ἀβρὰ καὶ χαριτόβρυτος δεσποινὶς Ἀγλαΐα Τόλογλου ἐκ Καπεσσόβου τοῦ Ζαγορίου καὶ ὁ φέρελπις καὶ κοσμοαγάπητος νέος κ. Ἰω. Χατζόπουλος, ρυθμιστὴς τῆς δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνίας τοῦ Ζαγορίου, ἐκ Τσεπελόβου, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου.* Στὶς μέρες μας, τὴ δεκαετία τοῦ '30 ὁ Χατζόπουλος κολακευόταν νὰ τὸν προσφωνοῦν ὡς «ὑπουργὸ τῶν συγκοινωνιῶν»!- Ὁ καθηγητὴς Χαρ. Μαστορίδης ἔδωσε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* (15-2-28) διάλεξη μὲ θέμα: *Ἡ γυναίκα μητέρα· ἡ ἀγάπη της καὶ ἡ ἐπιβολή της.* Εἴσοδος δρχ. 3. Ἕνας ἀκροατὴς μὲ ἐπιστολή του στὴν *Ἤπειρο* καταφερόταν ἐναντίον τῶν γιατρῶν τῆς πόλης ποὺ ἀπουσίαζαν ἐπιδεικτικὰ ἀπὸ τὴ διάλεξη, ἂν καὶ τοὺς ἐνδιέφερε τὸ θέμα. Ἔλεγε μάλιστα ὅτι ἡ ἔλλειψη ἐπιστημόνων ἀπὸ τὶς διαλέξεις καὶ μάλιστα γιατρῶν ἦταν συνηθισμένο φαινόμενο. Μὲ τὴν ἄποψη τοῦ ἀκροατῆ συμφωνοῦσε καὶ ἡ ἐφημερίδα.- Ἡ ταμπέλλα, ἡ ἀναρτημένη σὲ κεντρικὸ δρόμο τῆς πόλης, ἐπάνω ἀπὸ τὸ γραφεῖο τῆς *Ἑνώσεως ἀγροτῶν*, μὲ τὰ ζωγραφισμένα δυὸ βόδια, ποὺ τόσο ἀπασχόλησαν τὶς εὐθυμογραφικὲς στῆλες τῶν ἐφημερίδων πρὶν ἀπὸ χρόνια (βλ. προηγούμενους τόμους) ἔγινε τρίστηλο κύριο ἄρθρο στὴν *Ἐλευθερία* (13-2-28). Ἀνάμεσα σ' ἄλλα σοβαρά, σημειωνόταν: *Τὰ βόδια τῆς ταμπέλας μίαν ἡμέραν* (μετὰ τὶς ἐκλογὲς) *ἔκυψαν καὶ εἶδον ἐντὸς τοῦ μαγαζείου, ἀντὶ ἀρότρων καὶ ζυγῶν ἐγχειρίδιον δικηγορικῆς πρακτικῆς, ἐξέβαλλον ἀγρίους μυκηθμοὺς διαμαρτυρίας καὶ τὴν διαμαρτυρίαν των ἐφοβήθησαν οἱ ἔνοικοι, μὴ ἀγαπῶντες ἐξ ἰδιοσυγκρασίας τοὺς θορύβους καὶ τὰ ζωντανὰ ἐγκατέλειψαν τὴν ταμπέλαν διὰ νὰ ἀπέλθουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν των. Τὰ βόδια ἐσώθησαν διότι ἦσαν ζωντανά, εἶχαν φωνήν. Ἔκτοτε τὴν ταμπέλαν κοσμεῖ ἓν ἄροτρον. Δὲν διαμαρτύρεται, εἶναι ἐργαλεῖον, δὲν ἔχει φωνήν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι πλέον οὔτε ἐργαλεῖον γεωργικόν, εἶναι ἄξιον οἴκτου, ὅταν τὸ βλέπῃ κανεὶς καθόλου δὲν ἀναπολεῖ τοὺς ἀγρούς. Δὲν εἶναι κἀν ἔμβλημα. Εἶναι ἐργαλεῖον ταμιευτικῆς πρακτικῆς, εἶναι δόλωμα...* Ἦταν φανερὸ ὅτι τὸ ἄρθρο στόχευε ἐναντίον συγκεκριμένου προσώπου.- Ἡ *Ἤπειρος* -τοὺς τελευταίους μῆνες ὁ Χατζῆς εἶχε σταματήσει ἐντελῶς τὶς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τοῦ Χρηστοβασίλη- ἔκανε τὴν παρατήρηση πὼς τέτοια ἄρθρα, ποὺ φωτογράφιζαν πρόσωπα, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐνυπόγραφα, πολὺ περισσότερο γιατὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας Χρ. Χρηστοβασίλης ἔλειπε στὴν Ἀθήνα. *Αὐτὰ* -κατέληγεμόνον *χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ τύπου καὶ τοῦ ἀρθρογραφήσαντος, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσωμεν μὲ τὴν πλέον ἀνυστερόβουλον σκέψιν.*- Οἱ Ἕλληνες τοῦ 1994, ὅσοι ἐπιζοῦν, μὲ νοσταλγία θυμοῦνται τὰ παλιὰ χρόνια, τάβρισκαν πολὺ καλλίτερα ἀπὸ τὰ σημερινά. Ποιὸς νὰ τὸ φανταζόταν πὼς πολλοὶ Γιαννιῶτες θὰ νοσταλγοῦσαν ἀκόμα καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς μέρες ποὺ περνοῦσαν τὸ 1928; *Καϋμένη ἀλησμόνητος γιαννιώτικη ζωὴ καὶ εὐτυχία*, τιτλοφοροῦσε ἕνα σχόλιό της ἡ *Ἤπειρος* (17-2-28), σημειώνοντας: *Πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροὶ στὸν κόσμο ἐδῶ κάτω, ἔλεγε κάποιος ἀθάνατος ἐθνικός μας ποιητής! Καὶ ἤλλαξαν πράγματι οἱ καιροὶ εἰς τὴν θρυλικὴν ταύτην πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν ὁποιαν πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν καὶ παρ' ὅλον τὸν τουρκικὸν ζυγόν, οἱ χριστιανοὶ ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίαι τῆς ἀγορᾶς μας τὴν χθεσινὴν ἡμέ-*

ραν, τὴν λεγομένην Τσικνοπέμπτην, ἑώρταζαν μεγαλοπρεπῶς. Οἱ καταστηματάρχαι παρέθετον πλουσιώτατον γεῦμα εἰς ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους των καὶ ἦτο συγκινητικὸν τὸ θέαμα ὅταν κατὰ τὴν χθεσινὴν ἡμέραν διέσχιζέ τις τὴν ἀγοράν μας... Εἰς ὅλα τὰ καταστήματα, μεγάλα καὶ μικρά, μέχρι βαθυτάτης νυκτὸς διήρκει τὸ γλέντι μὲ τὰ ὡραῖα καὶ ἀθάνατα ἐθνικά μας ἄσματα καὶ μίαν ζηλευτὴν συναδέλφωσιν καταστηματαρχῶν καὶ ὑπαλλήλων. Καὶ ὅμως παρῆλθον οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὰ ὡραῖα ἔθιμα τοῦ τόπου μας καὶ τῆς μαρανθείσης ἐμπορικῶς ἀγορᾶς μας, τὴν ὁποίαν δέρνει καθημερινῶς τὸ μαράζι καὶ ἡ ἀναπαραδιά. Ἄχ! χρόνια εὐτυχισμένα δὲν θὰ σᾶς δοῦμε πιά!..

Ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας κυβέρνησης, μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Ἀλ. Παπαναστασίου, στὴν ὁποία ἀνέλαβε τὸ ὑφυπουργεῖο Οἰκονομικῶν ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Ἀλέξ. Μυλωνᾶς, εἶχε ἐπιπτώσεις -σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο- στὴ συνοχὴ τοῦ κόμματος τῶν Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων (Καφαντάρη) στὰ Γιάννινα. Οἱ δυό, τύποις Καφανταρικοί, στὴν οὐσία Βενιζελικοὶ βουλευταὶ Δημ. Μπότσαρης καὶ Ἀλκ. Λούλης, ἐξέφρασαν τὴ δυσφορία τους γιὰ τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ καὶ δὲν ἤθελαν νὰ πειθαρχήσουν στὶς ἀποφάσεις τοῦ ἀρχηγοῦ των. *Τὸ Βενιζελικὸν ἀλληλοφάγωμα* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (16-2-28)- *μετὰ τὴν ὑπουργοποίησιν τοῦ Ἀλεξ. Μυλωνᾶ ἔλαβε σοβαρὰς διαστάσεις. Οἱ κ.κ. Δημ. Μπότσαρης καὶ Ἀλκ. Λούλης, μένεα πνέοντες διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἔσπευσαν ν' ἀποκηρύξωσιν αὐτὸν καὶ ὡς ἄνθρωποι ἐν ἀπογνώσει διατελοῦντες, διασχίζουσι τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, κρούοντες ἀπελπιστικῶς τὰς θύρας τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν κομμάτων.* Ἡ *Ἤπειρος* εἶδε μὲ καλὸ μάτι τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Ἀλεξ. Μυλωνᾶ. Μάλιστα ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης, ἔγραψε ἐγκωμιαστικὸ ἄρθρο γιαυτὸν (18-2-28), ἐπικρίνοντας τοὺς Δημ. Μπότσαρη καὶ Ἀλκ. Λούλη, γιὰ τὴν ἐχθρικὴ στάση ἐναντίον του καὶ γιὰ τὴν ὅλη πολιτεία τους ἀπέναντι στὰ προβλήματα τῆς Ἠπείρου. *Καὶ ἐρωτᾶ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς* -σημείωνε- *πόθεν ἡ μῆνις καὶ κατὰ τί ὑπερτεροῦσιν οἱ ὑστερήσαντες τοῦ προτιμηθέντος; Κατὰ τὴν μόρφωσιν; Οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θὰ τὸ πιστεύωσιν. Κατὰ τὰς περγαμηνάς; Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον... Ἀλλ' οἱ χολωθέντες κληρονόμοι μεγάλων ὀνομάτων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πολιτικῆς των σταδιοδρομίας -διότι πρότερον*

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν *Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων* Γεώργιος Καφαντάρης.

ἠγνόουν τὴν Ἤπειρον- τὶ ἔπραξαν ὑπὲρ τῆς Ἠπείρου; Ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμηση τῶν προβλημάτων ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἀπασχολοῦν τὸν Ἠπειρωτικὸ λαό, ὁ Ν. Γεωργίτσης συμπέρανε ὅτι τίποτα σχεδὸν δὲν εἶχαν κάμει. Ἀντιθέτως, πρόσθετε, ὁ Ἀλ. Μυλωνᾶς εἶχε κάμει πολλὰ γιὰ τὴν Ἤπειρο -τὰ ἀπαριθμοῦσε μάλιστα- *καὶ δικαίως ἔγινε ὑπουργός.*

Μὲ τοὺς δυὸ βουλευτὲς συντάχτηκε καὶ ὁ *Κῆρυξ*, ὁ ὁποῖος μάλιστα, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου ὑποστήριζε ὅτι τὸ συγκοινωνιακὸ πρόβλημα τῆς Ἠπείρου μόνο ὁ Δημ. Μπότσαρης μποροῦσε νὰ τὸ λύσει, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ἀμφέβαλλε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (5-2-28). Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ *Κήρυκος* νὰ ὑποστηρίζει τὴ στάση τῶν δυὸ βουλευτῶν -οἱ ὁποῖοι ἔφεραν διάφορα προσκόμματα στὴ νέα κυβέρνηση-, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι αὐτὸς ἀποτελοῦσε τὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα, ὑποχρέωσε τὸν Γ. Καφαντάρη νὰ δηλώσει ὅτι ὁ *Κῆρυξ* δὲν ἦταν τὸ ἡμιεπίσημο ὄργανο τοῦ κόμματος: *Οὐδαμοῦ τοῦ κράτους τὸ κόμμα τῶν «Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων» ἔχει ἡμιεπίσημον δημοσιογραφικὸν ὄργανον. Βεβαίως τὸ κόμμα ἔχει φιλικὰς ἐφημερίδας, ἀλλὰ πάντοτε τὰ ἐν αὐτοῖς δημοσιευόμενα οὐδόλως ἐκπροσωποῦντα ἀντιλήψεις τοῦ κόμματος, οὐδὲ εὐθύνουν τοῦτο, ὡς καθίσταται ἐμφανὲς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, φιλικαὶ ἐφημερίδες ἐπιτίθενται ἐναντίον πολιτευομένων κατεχόντων ἐντὸς τοῦ κόμματος ἐξέχουσαν θέσιν.* Οἱ δηλώσεις αὐτὲς ἀφοροῦσαν τὸν *Κήρυκα*, γιατὶ ἔγιναν ἐξ ἀφορμῆς συνέντευξης τοῦ ἀνταποκριτῆ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, μὲ τὸν Γ. Καφαντάρη.

Οἱ κραυγαλέες φωνὲς τῶν Ἠπειρωτῶν βουλευτῶν γιὰ τὴ μὴ ὑπουργοποίησή τους -τὸ φαινόμενο συνεχίζεται καὶ σήμερα, ὅσοι μένουν ἔξω ἀπὸ «ἀνασχηματισμοὺς» καὶ «ἀναδομήσεις» χαλοῦν τὸν κόσμο γιατὶ παραγνωρίστηκαν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ οἱ ὑπαρκτὲς ἢ ἀνύπαρκτες ἱκανότητές τους -σκέπαζαν κάποιες ἄλλες φωνὲς διαμαρτυρίας, ἀγανάκτησης, ἀπελπισίας, ποὺ ἔφταναν ὡς τὰ Γιάννινα, καὶ πέρα ἀπ' αὐτά, ἀπὸ ψηλότερα, ἀπὸ τὴ *δυστυχισμένη*, Βόρειο Ἤπειρο, ὅπως σωστὰ τὴ χαρακτήρισε ὁ γάλλος δημοσιογράφος Ρενὲ Πυώ, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ἀκόμα ποὺ γεύτηκε κι αὐτὴ τὴν ἐλευθερία της. Οἱ Ἀλβανοί, συνέχιζαν τὰ μέτρα τῆς καταπίεσης τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἀφελληνισμοῦ τῆς περιοχῆς. Ἔγραφε ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἕνας Βορειοηπειρώτης ἀνταποκριτής, (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 16-2-28): *Διωγμός! Νὰ ἡ λέξις ποὺ συγκινεῖ συγκλονιστικὰ τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν. Ἀπὸ τῆς ἀποφράδος Τρίτης τοῦ 1453, τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐδεμίαν λέξιν ἐπρόφερε συχνότερον ἀπὸ τὴν λέξιν διωγμός.* Καὶ ἀφοῦ ὁ ἀνταποκριτὴς ἀναφερόταν σὲ καίριους σταθμοὺς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ποὺ συνδέονται μὲ διωγμούς, ἐντόπιζε τὸ φαινόμενο στὸ Βορειοηπειρωτικὸ χῶρο, γιὰ νὰ καταλήξει στὰ τελευταῖα γεγονότα, στὰ ὁποῖα στηριζόταν καὶ ἡ διαμαρτυρία του. Οἱ Ἀλβανοί, συμπέρανε, εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. *Ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν κηδεμόνων καὶ πατρώ-*

νων των (τῶν Ἰταλῶν τότε) *δὲν στρέφουν τὸ ἐγχειρίδιον καθ' οἱουδήποτε σημείου τοῦ ἐθνικοῦ σώματος. Φροντίζουν νὰ πλήξουν τὴν καρδίαν, διὰ νὰ παραλύσῃ ἀμέσως κάθε ζωὴ καὶ κίνησις τοῦ Ἕλληνος. Πλήττουν τὴν καρδίαν, τοὐτέστιν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Καὶ ἰδοὺ πῶς προσπερνοῦν τοὺς Τούρκους. Ὁ Τοῦρκος ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ἐσεβάσθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, τὰ πατριά μας! Ὁ Ἀλβανὸς ὅμως, ὅλως τουναντίον, κυρίως κατ' αὐτῶν βάλλει καὶ κατ' αὐτῶν στρέφεται, διὰ νὰ χτυπήσῃ τὴν καρδίαν καὶ παραλύσῃ ὁ ἐθνικός μας ὀργανισμός. Χάρις εἰς τὰς μακιαβελιστικὰς μεθόδους τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, τῆς διατελούσης ὡς γνωστὸν ὑπὸ κηδεμονίαν, παραμένουν τελείως κλειστὰ τὰ σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν χωρίων Γοραντζῆς, Δουβίνας, Σελλείου, Κλεισωρίου, Βωδίνου, Μποτρίτσας, Ἁγίου Νικολάου, Κατούνας. Λειτουργοῦν δέ, κατὰ τὸ κέφι τῶν Ἀλβανῶν, τοὐτέστιν μὲ παράδοσιν κατ' ἑβδομάδα τριῶν ὡρῶν ἑλληνικῶν καὶ δύο ὡρῶν ἀλβανικῶν, τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων Πέπελης, Κακαβιᾶς, Λόγγου, Σωτῆρος καὶ Γεωργουσάδων. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀργυροκάστρου. Εἰς τὴν Χειμάρραν συνεχίζεται ἡ γιγαντομαχία. Καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Βορείου Ἠπείρου ἐξωβελίσθη ἡ ἑλληνικὴ παιδεία. Καὶ ἡ Ἐκκλησία: Τὸν ἴδιον πάντοτε ὑφίσταται διωγμόν!* Καὶ ὁ ἀνταποκριτὴς κατέληγε: *Εἶμαι βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὸ αὐτοῦ Γενικὸν Ἀλβανικὸν προξενεῖον θὰ προθυμοποιηθῇ νὰ μὲ διαψεύσῃ. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδόλως θὰ προσβάλῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν διακηρύττω. Καὶ διὰ νὰ πεισθοῦν οἱ ἀμφιβάλλοντες προτείνω τὴν σύστασιν μιᾶς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς διὰ μίαν ἔρευναν γενικωτάτην διὰ τὴν στάσιν τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ἔναντι τῶν Ἑλλήνων. Καὶ καταφεύγω εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, διότι ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία θέλει νὰ ἀμβλυωπῇ εἰς τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα καὶ νὰ δεικνύει μίαν ἀδικαιολόγητον ἀδιαφορίαν πρὸς τριακοσίας χιλιάδας Ἕλληνας.* Μήπως σήμερα, ὕστερα ἀπὸ 70 χρόνια εἶναι καλλίτερα τὰ πράγματα; Ἀσφαλῶς ὄχι. Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Νὰ σκεφτεῖτε πὼς κινδυνεύει νὰ ἐξαλειφθεῖ ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡ ἡρωϊκὴ Χειμάρα, ποὺ τότε γιγαντομαχοῦσε καὶ σήμερα, βάσει σχεδίου, ἐρημώνεται καὶ ἀφελληνίζεται...

Καὶ ἡ ληστεία τῆς Πέτρας; Ποιά ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῶν νέων ἀνακρίσεων, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε τώρα ὁ ἀντεισαγγελέας Ἐφετῶν Ἀθηνῶν Ἐξαρχόπουλος; *Ἡ Ἤπειρος* θεωροῦσε ἀμφίβολο ἂν θὰ προσκόμιζε νέα στοιχεῖα ἡ ἀνάκριση, γιατὶ μετὰ τὴ δίκη τῆς Κέρκυρας, μετὰ τὶς ἀνακρίσεις γιὰ τὰ ἀνευρεθέντα στὴ Φιλιππιάδα χρήματα τῆς ληστείας καὶ τὶς μαρτυρίες τῶν συλληφθέντων, *τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας ἀπεκαλύφθη πλήρως καὶ ἀπολύτως κατά τε τὰ μετασχόντα πρόσωπα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ὥστε οὐδὲν πλέον σκοτεινὸν σημεῖον νὰ ὑπολειφθῇ.* Συνεπῶς -κατέληγε ὁ σχολιογράφος- δύσκολο νὰ προσκομίσει νέα στοιχεῖα ἡ ἀνάκριση, ἐκτὸς ἂν ὁ Ἐξαρχόπουλος εἶχε ἐντολὴ νὰ ἐρευνήσει τὰ σφάλματα τῶν

πρώτων ἀνακριτῶν, *τὰ ὁποῖα προυκάλεσαν τὴν οἰκτρὰν τροπὴν τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ τὴν φυγάδευσιν τῶν κυρίων ἐνόχων.* Παρὰ τὰ ὑποστηριζόμενα ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα, ὑπῆρχαν ἀκόμα πολλὲς σκοτεινὲς πτυχὲς τῆς ὑπόθεσης, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσει ὁ νέος ἀνακριτής, κυρίως ἐκεῖνες ποὺ συνδέονταν μὲ τὰ *ὑπεράνω πάσης ὑποψίας* πρόσωπα τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας, τὰ ὁποῖα καθοδηγοῦσαν ἐπιτελικὰ τοὺς Ρετζαίους. Μερικὰ εἶχαν ἀποκαλυφτεῖ, τὰ περισσότερα ὅμως ἔμειναν στὴ σκιά, οὔτε οἱ Ρετζαῖοι, ὅταν τελικὰ συνελήφθησαν, μίλησαν γιαυτούς.

Στὸ μεταξύ, στὰ μέσα τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Φεβρουαρίου, ἔγινε δολοφονικὴ ἀπόπειρα -ποὺ δὲν ἀνακοινώθηκε στὸν τύπο- ἐναντίον τοῦ ἐργολάβου Ν. Κολιάκη, κοντὰ στὴ γέφυρα Τσιμόβου. Ἦταν ἡ δεύτερη ἀπόπειρα ἐναντίον του. Ὁ Κολιάκης ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, στὶς 26-4-27 εἶχε δώσει πληροφορίες στὶς ἀρχὲς ποὺ τὶς ὁδήγησαν στὴν ἀνεύρεση τῶν 2.500.000 δρχ. τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας καὶ στὴ σύλληψη καὶ ἄλλων αὐτουργῶν τοῦ ἐγκλήματος. Ἔπρεπε νὰ ἐρευνηθεῖ σὲ βάθος ἡ ὑπόθεση ὑποστήριζαν οἱ ἐφημερίδες. Εἶχαν δίκιο. Τὰ κρυφὰ ἐπιτελεῖα τῶν ληστάρχων ἐξακολουθοῦσαν νὰ χτυποῦν...

> Στὶς 24 Φεβρουαρίου πέθανε ἀπὸ ἀνακοπὴ τῆς καρδιᾶς ὁ μητροπολίτης Μετσόβου Τιμόθεος. Εἶχε τοποθετηθεῖ στὴν κωμόπολη -μὲ προσωρινὴ προαγωγὴ τῆς Ἐξαρχίας σὲ Μητρόπολη- πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια. Ἀνῆκε στὴν κατηγορία τῶν προσφύγων μητροπολιτῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους ἱδρύθηκαν προσωρινὲς μητροπόλεις (στὴν Ἤπειρο τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν Φιλιατῶν) πρὸς τακτοποίησή τους. Μὲ τὸ θάνατό τους οἱ μητροπόλεις καταργήθηκαν, παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων γιὰ διατήρησή τους.- Ἀρραβῶνες: *Ὁ καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Λέλος ἀντήλλαξε δακτύλιον ἀρραβῶνος μετὰ τῆς σεμνῆς καὶ καλλιμόρφου δεσποινίδος Ἰφιγενείας Τσίλη.*- Ἀπὸ τὴ Χωροφυλακὴ συνελήφθησαν δυὸ ἐργάτες, μέλη τοῦ Κομμουνιστικοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, γιατὶ εἶχαν παραγγείλει πρὸς ἐκτύπωση, προσκλήσεις τοῦ κόμματος (26-2-28).- Οἱ ἐφημερίδες σχολιάζουν εὐνοϊκὰ τὴν ἀπόφαση γιὰ ἵδρυση *Ἠπειρωτικῆς* τράπεζας. Ἔπρεπε νὰ περάσουν ἑβδομήντα χρόνια γιὰ νὰ γίνει καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφαση πραγματικότητα.

Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου ὁ Καρβούνης πέρασε πάλι ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος στὸ μεταξὺ ἐξοικονόμησαν καὶ τὶς ὑπόλοιπες χίλιες λίρες, πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ καὶ τὶς παρέδωσαν στὸν Καρβούνη, τὴν ἄλλη μέρα θὰ ἔφευγε γιὰ τὴν Πόλη. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν τοὺς ἔδωσε ὑποσχέσεις, τοὺς ἔπεισε ὅτι τὰ βάσανα τῆς Θεώνης εἶχαν τελειώσει ὁριστικά, σύντομα τὸ κορίτσι θὰ ἦταν κοντά τους. Ἡ ἀλληλογραφία ποὺ εἶχε μὲ τὸν Ἐσσὰτ στὸ διάστημα αὐτὸ μαρτυροῦσε ὅτι ὅλα εἶχαν γίνει σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο τοῦ στρατηγοῦ, σὲ ἕνα-δυὸ μῆνες ἡ Θεώνη θὰ μεταφερόταν στὴν Κωνσταντινούπολη. Θὰ ἀναλάβαινε τὴ φροντίδα της ὁ Ἐσσὰτ καὶ τὸ πιθανότερο ἦταν νὰ τὴ φέρει ὁ ἴδιος στὰ Γιάννινα, ἔνιωθε ἀνάγκη νὰ ξαναδεῖ τὴ γενέθλια γῆ· ἔπρεπε ἀκόμα νὰ φροντίσει καὶ γιὰ τὴν

τύχη τῆς περιουσίας του, οἱ ἑλληνικὲς ὑπηρεσίες τοῦ ἔφεραν προσκόμματα, χωρὶς νὰ σκέπτονται πὼς χωρὶς τὸν Ἐσσὰτ ἀρχιστράτηγο τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἡ πόλη διέτρεχε τὸν κίνδυνο νὰ πυρποληθεῖ, νὰ πέσει σφαγὴ καὶ νὰ δεινοπαθήσουν οἱ Γιαννιῶτες. (Σκέφτομαι τώρα πὼς ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἡγεσία τῆς Ἑλλάδας, στάθηκε τυχερὴ ποὺ στὰ δυὸ κύρια μέτωπα τοῦ πολέμου, τοῦ 1912-13, τὸ Ἠπειρωτικὸ καὶ τὸ Μακεδονικό, εἶχε ἀντίπαλους δυὸ σώφρονες καί, ὡς ἕνα βαθμό, συμπαθοῦντες τὴν Ἑλλάδα ἀνώτατους ἀξιωματικοὺς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν Ἐσσὰτ πασὰ στὰ Γιάννινα καὶ τὸν Χασὰν Ταχσὶν πασᾶ στὴ Θεσσαλονίκη, ποὺ προτίμησε νὰ παραδώσει τὴν πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας στοὺς Ἕλληνες καὶ ὄχι στοὺς Βούλγαρους, παρὰ τὶς μεγάλες οἰκονομικὲς προσφορὲς ποὺ τοῦ εἶχαν κάμει. Καὶ κάτι συγκυρίες! Ὁ γυιὸς τοῦ Ταχσὶν πασᾶ, Κενὰν Μεσσαρὲ, παντρεύτηκε τὴ γιαννιώτισσα ἀρχοντοπούλα Ραφέτ, κόρη τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τῶν Γιαννίνων, ποὺ παρέμεινε στὰ Γιάννινα, δὲν συμπεριλήφτηκε στὴν ἀνταλλαγή, ὡς ἀλβανικῆς καταγωγῆς. Ὁ Κενὰν Μεσσαρέ, λοιπόν, ἄριστος καλλιτέχνης, εἶναι ὁ μοναδικός, σχεδόν, ζωγράφος τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων, στὶς ἐπικὲς μάχες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων. Περισσότερα βρίσκει κανεὶς στὸ ὑπ' ἀριθ. 210/1994 τεῦχος τῆς *Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας* Ἀθηνῶν, σελ. 147-149). Ὁ Καρβούνης θὰ γύριζε σύντομα στὴν Ἀλεξάνδρεια, θ' ἀνέβαινε ὅμως πάλι στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ θὰ συνόδευε τὸν Ἐσσὰτ στὸ ταξίδι του στὰ Γιάννινα. Πίστευαν ὅλοι πὼς μαζί τους θὰ γύριζε καὶ ἡ Θεώνη...

Οἱ δυὸ οἰκογένειες μετροῦσαν τώρα τὶς μέρες, τοὺς φαίνονταν ἀτέλειωτες. Τὸ Πάσχα ἦταν μακρυὰ ἀκόμα κι ἦταν ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς θάφτανε ὁ Ἐσσάτ. Ἀγωνία, λοιπόν, ἀναμονή, ἀλλὰ καὶ μιὰ εὐφορία πρωτόγνωρη, προάγγελος ἀναμενόμενων εὐτυχισμένων στιγμῶν. Ἔσπρωχναν τὸν καιρὸ νὰ προχωρήσει γρήγορα, στὸ τέλος κάθε μέρας ἔκαναν τὸ σταυρό τους κι ἔβγαζαν ἀναστεναγμὸ ἀνακούφισης. Ἡ Φωτεινὴ ἔτρεχε κάθε πρωῒ στὶς ἐκκλησιὲς ν' ἀνάβει λαμπάδες στὴ χάρη τῆς Μεγαλόχαρης, νάχει στὴν ἔγνοια της τὴ Θεώνη, θὰ γύριζε τὸ κορίτσι της, αὐτὸ ἦταν τώρα σίγουρο, τὴ βασάνιζε ὅμως ἡ σκέψη σὲ ποιὰ κατάσταση θὰ βρισκόταν. Θάχαν ἐπουλωθεῖ τάχα τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικά της τραύματα; Δὲν ξεχνοῦσε πὼς οἱ ἀπαγωγεῖς εἶχαν βασανίσει τὸ παιδί της μπροστὰ στὰ μάτια της, ἦταν δυνατὸ σ' ἐκείνη τὴν ἀτέλειωτη πορεία πρὸς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολίας, νὰ μὴν εἶχε ὑποστεῖ κι ἄλλα βασανιστήρια; Καὶ ἡ ψυχικὴ δοκιμασία της; Θυμόταν τὶ εἶχε τραβήξει ἡ ἴδια στὴν ἀρρώστεια της ἀπὸ τὰ ψυχολογικά της τραύματα, κι ἀνατρίχιαζε. Ὅταν τὸ σκεφτόταν, εἴτε στὴν ἐκκλησία βρισκόταν, εἴτε στὸ σπίτι της, γονάτιζε καὶ προσευχόταν. Σὲ λίγο θὰ ἔμπαινε ἡ Μεγάλη Σαρακοστή. Παρακάλεσε τὸν ἄντρα της κάθε δέκα πέντε μέρες τουλάχιστον, νὰ κάνουν ἕνα εὐχέλαιο στὸ σπίτι τους, μὲ ἑφτὰ παπάδες, ἔτσι ἔκανε τὸ εὐχέλαιο καὶ στὸ ἀρχοντικό της στὴ Σμύρνη, πρὶν ἔρθει ἡ

συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ τὰ ρημάξει ὅλα. Βρῆκε κι ἄλλη ἀπασχόληση στὸ μεταξύ. Διάλεξε γιὰ τὴν κόρη της τὸ καλλίτερο δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ, τὸ στόλισε μ' ὅλα, ὅσα νόμιζε πὼς ἤθελε νάχει κοντά της ἡ Θεώνη, ἤξερε τὶς προτιμήσεις της. Τὸ ἴδιο ἔκανε κι ἡ ἀδερφή της ἡ Φιλίτσα στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου Κωστίδη. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Νίκου καὶ τῶν πεθερικῶν της, ἑτοίμασε, μαζὶ μὲ τὴν Εἰρήνη, τὸ πιὸ «ρομαντικὸ» δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Ἔβλεπε, πίσω, πρὸς τὸ μεγάλο κῆπο, μὲ τὰ πανύψηλα δέντρα, καὶ τ' ἄλλα, ποὺ ἡ ἀγάπη τοῦ Πέτρου εἶχε ἀναστήσει, κερασιές, βυσινιές, ἀμυγδαλιές, ὅταν ἄνθιζαν τὴν ἄνοιξη, ἄφηναν νὰ διαχύνεται παντοῦ ἕνα λεπτὸ ἄρωμα, μεθοῦσε τὶς αἰσθήσεις καὶ ὁδηγοῦσε σὲ ἀναπολήσεις. Ὁ κῆπος ἦταν κατάσπαρτος καὶ ἀπὸ τριανταφυλλιές, τὸ γιασεμὶ ἀναρριχόταν στὰ δέντρα -τὶ λεπτότατη αἴσθηση τὸ ἄρωμά του!- κι ἄλλα λουλούδια κάθε ἐποχῆς τὸν στόλιζαν, ἦταν ἕνας μικρὸς παράδεισος. Ἡ Θεώνη θὰ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὁμορφιά, ἔτσι μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ ξεχάσει. Ὅσο μεγάλο κι ἂν εἶναι τὸ κακό, ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴ δύναμη τοῦ καλοῦ. Οἱ ὀδυνηρὲς ἐμπειρίες τῆς Θεώνης θὰ ἔσβηναν σιγά-σιγά, μέσα σ' ἕνα τέτοιο περιβάλλον, ὅπως σβήνει ἡ νύχτα μὲ τὴ δύναμη τοῦ φωτός. Αὐτὰ σκεφτόταν ἡ Φιλίτσα, καθὼς ἑτοίμαζε τὸ δωμάτιο τῆς ἀδελφῆς της, ἦταν βέβαιη γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἐπενέργεια τοῦ περιβάλλοντος, θὰ παρακαλοῦσε τοὺς γονεῖς της ν' ἀφήσουν τὴ Θεώνη νὰ μένει τὸν περισσότερο καιρὸ στὸ σπίτι τῶν πεθερικῶν της· τὸ ἄλλο σπίτι, μπορεῖ νάχε ὅλες τὶς σύγχρονες ἀνέσεις, δὲν προσφερόταν ὅμως γιὰ ἠρεμία καὶ αὐτοσυγκέντρωση. Περιβαλλόταν ἀπὸ δρόμους πολυσύχναστους, θορυβώδεις, δὲν δημιουργοῦσε ἀτμόσφαιρα ὑποβοηθητικὴ τῆς ὁμαλῆς ἐπανένταξης τῆς ἀδελφῆς της στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον, τὸ τόσο διαφορετικὸ μάλιστα, ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Σμύρνης καὶ τελείως ἄγνωστο σ' αὐτή.

Στὸ μεταξὺ ὁ Νίκος ποὺ εἶχε ὑποβάλλει τὴ διδακτορική του διατριβὴ στὴ Μαθηματικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατὰ τὶς διακοπὲς τῶν Χριστουγέννων, εἰδοποιήθηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ τὴν ὑποστηρίξει κατὰ τὰ τέλη τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἔτους, ἀρχὲς Ἰουλίου. Προετοιμαζόταν ἐντατικὰ γιαυτὴ τὴ δοκιμασία, ἤθελε ν' ἀριστεύσει, ὅπως εἶχε γίνει μὲ ἑκατοντάδες ἐπιστήμονες τοῦ Ζαγοριοῦ πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἀνέφερε τιμητικὰ τὰ ὀνόματά τους ὁ γιατρὸς καὶ ἱστοριοδίφης Ἰωάν. Λαμπρίδης, ἀπὸ τὰ Πάνω Σουδενά. Φιλοδοξοῦσε νὰ δεῖ κι αὐτὸς τὸ ὄνομά του σὲ μιὰ σελίδα τοῦ βιβλίου ποὺ θὰ ἔγραφε κάποιος νεώτερος. Καθὼς ὅμως ἡ προετοιμασία τοῦ Νίκου ἐντεινόταν, ἄλλο τόσο μεγάλωνε καὶ ἡ ἀγωνία τῆς Φιλίτσας, στὴ σκέψη πῶς θὰ ἀντιμετώπιζε ὁ ἄντρας της τὸ αἴτημα γιὰ σπουδὲς στὴ Φιλοσοφικὴ σχολή, ποτὲ δὲν εἶχε παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ φιλοδοξία της, ἦταν ἀποφασισμένη νὰ τὴν πραγματοποιήσει. Βέβαια παρεμβαλλόταν ἡ ἄφιξη τῆς Θεώνης, ἔπρεπε νὰ τὴ βοηθήσει μ' ὅλες τὶς δυνάμεις της νὰ λησμονήσει τὸ ὀδυνηρὸ παρελθόν της, θὰ τὸ ἔκανε χωρὶς νὰ θάψει τὰ

δικά της ὁράματα. Τὸ πολὺ νὰ ἀνέβαλε γιὰ ἕνα χρόνο τὴν εἴσοδό της στὸ Πανεπιστήμιο, ἔπρεπε ὅμως ἀπὸ τώρα νὰ ξεκαθαρίσει τὴν κατάσταση μὲ τὸν ἄντρα της, ἔτσι εἶχαν συμφωνήσει καὶ μὲ τὸν πατέρα της. Τὴν κούραζε, ἐξάλλου, νὰ κρύβεται ἀπὸ τὸ Νῖκο καθὼς προετοιμαζόταν γιὰ τὶ ἐξετάσεις. Ἂν εἶχε τὴν ἔγκρισή του ἡ προετοιμασία θὰ γινόταν μ' ὅλη τὴν ἄνεση κι ἴσως καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἄντρα της. Μόλις γύριζε ἡ Θεώνη, θὰ περίμενε λίγο καιρό, ἀλλὰ ἦταν ἀποφασισμένη νὰ προβάλει τὸ αἴτημά της σ' ὅλους. Ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἑνὸς χρόνου ἦταν κάτι ποὺ μποροῦσε νὰ τὴν ἀποδεχτεῖ. Οὔτε ὁ Γιάγκος εἶχε λησμονήσει τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στὴν κόρη του. Ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κρατήσει τὸ λόγο του, ἀναλογιζόταν ὅμως σὲ πόσο δύσκολη θέση θὰ βρισκόταν κι αὐτὸς καὶ ἡ Φιλίτσα ὅταν θὰ ἀνακοίνωναν στοὺς ἄλλους τὶς προθέσεις τους. Σκέφτηκε πὼς καλλίτερο θάταν νὰ ζητήσει ἀπὸ τώρα τὴ γνώμη τοῦ Πέτρου, μιλώντας του γιὰ τὴν ἐπιθυμία τῆς Φιλίτσας, ἤξερε ὅτι γιὰ τὴν κόρη του ἦταν ἀπόφαση πιά, ὄχι ἁπλῆ ἔφεση, δὲν μποροῦσε ὅμως νὰ τοῦ πεῖ κάτι τέτοιο πιθανὸ ν' ἀντιδροῦσε. Ἕνα βράδυ, λοιπόν, τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, καθὼς γύριζαν ἀπὸ τὴ Μητρόπολη -εἶχαν συνεννοηθεῖ νὰ συναντηθοῦν ἐκεῖ γιὰ ν' ἀκούσουν τοὺς πρώτους Χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Σπυρίδωνος- κι ἀνέβαιναν πρὸς τὴν πλατεῖα μὲ τὰ πόδια, ὁ καιρὸς ἦταν καλός, ὁ Γιάγκος, σὲ κάποια στιγμὴ ποὺ συζητοῦσαν γιὰ τὶς φροντίδες ποὺ ἔπρεπε νὰ καταβάλουν γιὰ νὰ ξαναβρεῖ ἡ Θεώνη τὸν ἑαυτό της, ἄγγιξε τὸ θέμα τῆς Φιλίτσας, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι αὐτὸ γινόταν ἀπὸ πρόθεση. *—Θὰ τὴ βοηθήσει τὴ Θεώνη πολὺ καὶ ἡ ἀδελφή της*, εἶχε πεῖ σὲ κάποια στιγμὴ ὁ Πέτρος. *—Σίγουρα θὰ σταθεῖ δίπλα της, μ' ὅλη τὴ θέρμη τῆς ἀδερφικῆς της ἀγάπης*, ἀπάντησε ὁ Γιάγκος, *τὴ βλέπω ὅμως κάπως συλλογισμένη τελευταῖα, κι αὐτὸ μὲ ἀνησυχεῖ*, πρόσθεσε. *—Μήπως εἶναι ἔγκυος*, ρώτησε μὲ τόνο προσδοκίας ὁ Πέτρος. *—Ὄχι, δὲν εἶν' αὐτό, μοῦ τὸ ἀπέκλεισε. —Τότε;* ἀπόρησε ὁ Πέτρος. *—Κάτι ἄλλο τὴ βασανίζει, ἀπὸ τὰ μισόλογα ποὺ μοῦ εἶπε, κατάλαβα πὼς πρόκειται γιὰ θέμα ποὺ θὰ δημιουργήσει ἀναστάτωση στὶς οἰκογένειές μας. —Τὶ εἶναι αὐτὰ ποὺ λὲς Γιάγκο*, μίλησε σὲ τόνο ἐπιτιμητικὸ ὁ Πέτρος. *Κατηγορεῖς τὴν κόρη σου γιὰ τέτοιες προθέσεις; Εἶναι δυνατὸ ἡ Φιλίτσα νὰ διανοηθεῖ κάτι κακὸ γιὰ τὶς οἰκογένειές μας; —Δὲν εἶπα γιὰ κακό, γιὰ ἀναστάτωση ἔκανα λόγο, κι αὐτὸ φοβοῦμαι θὰ γίνει, ἂν ἑρμήνευσα καλὰ τὰ μισόλογά της. —Τί, τέλος πάντων, σοῦ εἶπε τὸ κορίτσι*, ρώτησε, θυμωμένος, τώρα, ὁ Πέτρος. *—Νά, ξύπνησε μέσα της, λέει, ἡ ἔφεσή της γιὰ σπουδές, ὅταν φοιτοῦσε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης, αὐτὸ ἦταν τ' ὄνειρό της. Τώρα ποὺ εἶναι σίγουρη γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης, πιστεύει πὼς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάνει πραγματικότητα τὰ ἐφηβικά της ὄνειρα, ἐλπίζοντας πὼς δὲν θὰ τῆς φέρουμε ἐμπόδια. Δὲν μοῦ τὰ εἶπε ἔτσι ἀκριβῶς, ἐγὼ ὅμως αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἔβγαλα.* Σταμάτησε. Ὁ Πέτρος κρατοῦσε κατεβασμένο τὸ κεφάλι, λὲς κι ἤθελε νὰ συνειδητοποιήσει ἂν

αὐτὰ ποὺ ἄκουγε ἀποτελοῦσαν διακαῆ ἐπιθυμία τῆς νύφης του ἢ λόγια εἰπωμένα σὲ κάποια στιγμὴ συναισθηματικῆς φόρτισης, ἔτσι γιὰ νὰ δώσει κάποια διέξοδο στὶς ἀπωθημένες ἐπιθυμίες της. —*Τὸ θέλει τόσο πολύ*, ρώτησε σηκώνοντας τὸ κεφάλι του ὁ Πέτρος. —*Φοβοῦμαι πὼς τὸ ἔχει κάνει σκοπὸ ζωῆς, θάναι ἔντονες οἱ ἀντιδράσεις της ἂν τῆς φέρουμε ἐμπόδια.* —*Κι ὁ Νίκος; Τὶ λέει ὁ ἄντρας της; Αὐτὸς ἔχει τὸν πρῶτο λόγο. Μίλησε γιὰ τὶς προθέσεις της σ' αὐτόν;* —*Φοβᾶται, Πέτρο, πὼς θὰ συναντήσει τὴν κοφτὴ ἄρνηση, γιαυτὸ κουβέντιασε πρῶτα μὲ μένα, ἐγὼ τὰ ἀνακοίνωσα σὲ σένα, γιὰ νὰ προετοιμάσουμε τὸ Νίκο, ὥστε νὰ μὴ διαταραχτοῦν οἱ σχέσεις τῶν δυὸ παιδιῶν καὶ ἡ οἰκογενειακὴ γαλήνη. Κι ἐγὼ φοβᾶμαι πὼς ὁ Νίκος θ' ἀντιδράσει. Χρειάζεται, ἂν συμφωνεῖς κι ἐσύ, νὰ καταβάλλουμε μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ἔτσι ποὺ ἡ τυχὸν ἀποδοχὴ ἢ ἀπόρριψη τοῦ αἰτήματος τῆς Φιλίτσας, νὰ μὴ προκαλέσει σοβαρὰ τραύματα ἀνάμεσά τους.* —*Ἐσύ, Γιάγκο, συμφωνεῖς μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς κόρης σου νὰ συνεχίσει τὶς σπουδές της;* ρώτησε ὁ Πέτρος καὶ τὸ πρόσωπό του φανέρωνε πὼς περίμενε μὲ ἐνδιαφέρον τὴν ἀπάντηση. —*Στὴν ἀρχὴ ἀντέδρασα*, ἀπάντησε αὐτός. *Ὕστερα συνειδητοποίησα πὼς ἡ Φιλίτσα εἶχε δίκιο, στὰ λίγα χρόνια τῆς ζωῆς της τράβηξε πολλά, ἔθαψε τὴν ἐφηβεία της, μαζὶ καὶ τὰ ὄνειρά της, μέσα στοὺς χαλασμούς, τὶς φωτιές, τὶς σφαγές, τὴν ἁρπαγὴ τῆς ἀδερφῆς της, τὸν ξερριζωμό· τώρα ποὺ λυτρώθηκε ἀπ' ὅλα αὐτά, θέλει ν' ἀνοίξει πάλι τὰ φτερά της νὰ πετάξει σὲ εὐρύτερους ὁρίζοντες. Ἔχουμε δικαίωμα νὰ τῆς φράξουμε τὸ δρόμο τῆς νέας πορείας ποὺ θέλει ν' ἀκολουθήσει;* —*Δὲν ἔχουμε αὐτὸ τὸ δικαίωμα* ὕψωσε τὴ φωνή του καὶ ὁ Πέτρος. *Σ' ἐκτιμῶ τώρα περισσότερο ποὺ πῆρες αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, συμφωνῶ μαζί σου. Οἱ δυό μας θὰ βροῦμε τρόπο νὰ πείσουμε τὸ Νίκο νὰ τὴν ἀφήσει νὰ σπουδάσει. Ἴσως καὶ νὰ νοιώθει πὼς βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέση ἀπέναντί του, τώρα μάλιστα ποὺ αὐτὸς θὰ πάρει καὶ τὸ διδακτορικό του. Θάναι ὡραῖα, τὸ ὁραματίζομαι ἀπὸ τώρα, νὰ καμαρώνουν οἱ οἰκογένειες δυὸ καθηγητὲς μὲ μόρφωση καὶ κῦρος, εἶμαι σίγουρος πὼς καὶ ἡ Φιλίτσα θὰ κατακτήσει τὴν ἐπιστήμη της καὶ θὰ διακριθεῖ. Ἔχουν παράδοση σ' αὐτὰ οἱ οἰκογένειες, ἐσεῖς τῆς Σμύρνης κι ἐμεῖς τοῦ Ζαγοριοῦ, προσφέραμε πολλὰ στὰ γράμματα καὶ στὶς ἐπιστῆμες. Θὰ βρεθεῖ λύση Γιάγκο, ὅλα θὰ πᾶνε καλά...*

Χώρισαν, ἔχοντας τὸ συναίσθημα καὶ οἱ δυό, μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ πῆραν, πὼς εἶχαν πλησιάσει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. *Μιὰ ψυχή, μιὰ καρδιά, ἕνα μυαλό, σὲ δυὸ σώματα, αὐτὸ εἴμαστε* συλλογιζόταν ὁ Πέτρος,καθὼς βάδιζε γιὰ τὸ σπίτι του στὴν Καραβατιά. Μὲ τὸ ποὺ ἀντίκρυσε τὴ Φιλίτσα, ἔνοιωσε νὰ ξυπνάει μέσα του ἕνα αἴσθημα πρωτόγνωρης ἐπαφῆς μαζί της, τὴ θαύμαζε γιὰ τὴν ἀπόφασή της ν' ἀγωνιστεῖ καὶ ν' ἀνέβει. Ἦταν περήφανος ποὺ τὴν ἔκανε νύφη του. —*Χαρούμενο σὲ βλέπω*, παρατήρησε ἡ γυναίκα του, *τίποτε καινούριο ἀπὸ τὰ*

Γιάννινα ποὺ σοῦ δημιούργησε εὐχάριστες ἐντυπώσεις; —Ὁ δεσπότης ἄγγιξε τὴν καρδιά μας, μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔψαλλε τοὺς Χαιρετισμούς, ὕστερα ἡ κουβέντα μὲ τὸ Γιάγκο ἦταν πολὺ εὐχάριστη, τί ἄλλο χρειάζομαι, βλέποντας κι ὅλους ἐσᾶς, γιὰ νὰ εἶμαι εὐτυχισμένος... —Κάτι ἄλλο ἔμαθες ἐσύ, δὲν μὲ ξεγελᾶς, μουρμούρισε ἡ Λευκή, *θὰ τὸ μάθω...*

Ἐξακολουθεῖ ἀθορύβως τὸ ἔργον του ὁ ἀπὸ ἡμερῶν εὑρισκόμενος ἐν τῇ πόλει μας ἀντιεισαγγελεὺς Ἐφετῶν Θεσσαλονίκης κ. Ἐξαρχόπουλος. Ἡ ἔρευνά του, ὡς ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν, στρέφεται περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς ὑποθέσεως τῆς ληστείας τῆς Πέτρας... Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὑπομιμνήσκομεν μόνον ὅτι, καθὼς μᾶς πληροφοροῦν, οἱ εὑρέται τῶν χρημάτων τῆς Τραπέζης, ἦσαν πρώην λησταὶ δράσαντες ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅτι εἶχον ἐπικηρυχθῆ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, μάλιστα δὲ ὅτι εἶχον διαπράξει τὴν ληστείαν κάποιου Ἰσραηλίτου (*Κῆρυξ*, 1-3-28). Ἡ *Ἤπειρος*, τὴν ἄλλη μέρα (2-3-28), σχολιάζοντας ἔντονα τὸ δημοσίευμα τοῦ *Κήρυκος*, διέβλεπε σ' αὐτὸ σκοπιμότητα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀνακάλυψαν τὰ χρήματα ἀπὸ τὴ ληστεία, μὲ ἐπίσημη ἔκθεση τοῦ Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, ἦταν ὄργανα τοῦ σώματος. Πῶς τώρα ἐμφανιζόταν, μὲ τὴν εἴδηση, ὅτι οἱ *εὑρέται* τῶν χρημάτων ἦταν ληστὲς ἐπὶ τουρκοκρατίας; Ποιὸ σκοπὸ εἶχε ἡ «ἀνεξήγητη», γιὰ τὴν *Ἤπειρο*, δημοσίευση τοῦ *Κήρυκος;* Κι ἂν πράγματι, αὐτοὶ ποὺ βρῆκαν τὰ χρήματα ἦταν ληστὲς ἐπὶ τουρκοκρατίας, τί ἐξυπηρετοῦσε ἡ ὑπόμνηση αὐτή, τὴ στιγμὴ ποὺ *ἔχομε ληστὰς χθεσινούς, αἱματοβαμμένους, κακουργήσαντας, αἰχμαλωτίσαντας καὶ ληστεύσαντας ἐν μέσῃ πλατείᾳ τῶν Ἰωαννίνων ἀνθρώπους, περιφερομένους ἐλευθέρως, ἀμνηστευθέντας ὑπὸ τῆς γαληνοτάτης Δημοκρατίας, τιμηθέντας πολλαχῶς διὰ συνεργασιῶν πολυειδῶν μετὰ τοῦ κράτους κλπ. κλπ. καὶ μοιρασθέντας καὶ ἀμοιβὰς ἐπικηρύξεων μετὰ στρατηγῶν τῆς γαληνῆς Δημοκρατίας κλπ. κλπ.* Τώρα ἡ ὑπόμνηση -συνέχιζε ἡ *Ἤπειρος*- ὅτι οἱ *εὑρέται* τῶν χρημάτων τῆς Πέτρας ἦταν πρώην ληστές, μήπως σημαίνει ὅτι δὲν πρόσφεραν καμιὰ ὑπηρεσία μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔδωσαν; Ἢ μήπως ἐπιδιώκεται νὰ δημιουργηθεῖ δυσπιστία καὶ ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀποκάλυψή τους (ἀπὸ τὶς 16-4-27) ὅτι τὰ χρήματα ποὺ βρέθηκαν δὲν ἦταν μόνο 2.500.000 ἀλλὰ 5.000.000 δρχ.; *Ἄλλα μυστήρια πάλιν ἄρχισαν νὰ πυκνώνονται περὶ τὴν ἁμαρτωλὴν ὑπόθεσιν,* τὰ ὁποῖα καλοῦνταν νὰ ἐξιχνιάσει ὁ ἀντιεισαγγελέας Ἐξαρχόπουλος.

Τὰ συνεχιζόμενα «μυστήρια», γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς γενικότερης πολιτικῆς κατάστασης, ἔδωσαν ἀφορμὴ καὶ ἐπιχειρήματα στὸ Χατζῆ νὰ ἀρχίσει ἔντονη ἀρθρογραφία, στρεφόμενη ἐναντίον *τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς τῆς ἐποχῆς* (*Ἤπειρος*, 4-3-28): *Ἐκ τοιούτων, λοιπόν, πολιτικῶν ἠθῶν καὶ ὑπὸ τοιούτων πολιτικῶν ταρτούφων καὶ τοιούτων πολιτικῶν ἰησουϊτῶν... περιμένει ἠθικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἠθικὴν πολιτικὴν ἀναδημιουργίαν;..* (ἡ Ἑλλάδα) *Ἐκ τοιούτων ἀνα-*

μένει δημοσίαν ἀσφάλειαν, δίωξιν κακοποιῶν διαφόρων, διαλευκάνσεις ἐγκλημάτων καὶ -διὰ νὰ ἐντοπιζώμεθα- καὶ διαλεύκανσιν τοῦ μυστηρίου τῆς Πέτρας καὶ καταδίωξιν ὅλου τοῦ κομβολογίου τῶν ἐνόχων, αὐτουργῶν, συνεργῶν κλπ. Ἐκ τοιούτων!! Οἱ ὁποῖοι τὸ Σάββατον ἀμνηστεύουν τοὺς ληστάς, τὴν Κυριακὴν τοὺς καταδιώκουν καὶ τὴν Δευτέραν συνεργάζονται μαζί των:.. Σ' ἕνα ἄλλο ἄρθρο του (11-3-28) στρεφόμενο ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ, μὲ τὴν εὐκαιρία σύλληψης κομμουνιστῶν -εἶχαν γίνει καταγγελίες καὶ γιὰ σύλληψη κομμουνιστῶν στρατιωτῶν τῆς VIII μεραρχίας, κάτι ποὺ ὁ στρατηγὸς-διοικητὴς ὑποχρεώθηκε νὰ διαψεύσει- (ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔγραφαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀντικομμουνιστικὰ ἄρθρα, μιμούμενες τὶς ἀθηναϊκὲς) ἀποκάλυπτε κάποιες σκέψεις του, ποὺ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν υἱοθέτηση διδακτορικῶν τάσεων. *Ἡ Ἑλλὰς* - κατέληγε- *δὲν κυβερνᾶται, δυστυχῶς, ρυμουλκεῖται, ὡς γηραλέα καὶ καταφθαρεῖσα εἰς κυματόδαρτον πέλαγος φρεγάδα... Ἀλλοίμονον! Εἶναι ἔτσι δυστυχῶς καὶ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ΕΝΟΣ ΑΝΔΡΟΣ καὶ κυβερνήτου, ὁ ὁποῖος θ' ἀναλάβῃ στὰ χέρια του τὸ πηδάλιον καὶ ὑπευθύνως ΜΟΝΟΣ θὰ τὴν ὁδηγήσῃ πρὸς ἕνα ἀσφαλῆ καὶ τίμιον λιμένα, ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ διοικεῖται, ἀλλὰ θὰ ρυμουλκεῖται, μοιραίως καὶ τυχαίως ἢ ὑπὸ πειρατῶν!* Ὁ ΕΝΑΣ, βέβαια, ποὺ πρέπει νὰ εἶχε στὸ νοῦ του ὁ Χατζῆς, μόνος ἱκανὸς νὰ κυβερνήσει τὴ χώρα, δὲν θὰ ἦταν γιαυτὸν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος -ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἤδη νὰ ἀναμιγνύεται μὲ τὴν πολιτικὴ- ἀλλὰ ὁ Ἰωαν. Μεταξᾶς...

Ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Χατζῆ, ὅμως, αὐτὴ τὴν ἐποχή, δεχόταν τὰ συνδυασμένα πυρὰ τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ τύπου, τόσο τῶν Ἀθηνῶν, ὅσο καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Τὸν κατηγοροῦσαν ἐπειδὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ συνεργάζεται στὴν κυβέρνηση μὲ τοὺς βενιζελικούς, καὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν προδότη, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ Πάγκαλου, κατὰ τὴν ἀπολογία του, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες: *οἱ τουφεκισθέντες ἓξ μεγάλοι πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρξαν προδόται, κατεδικάσθησαν δὲ ὅλως ἀδίκως χάριν τῆς φλογερᾶς ἀρθρογραφίας τοῦ Ἰωάν. Μεταξᾶ, ζητήσαντος τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐπὶ πίνακι.* Σχολιάζοντας τὴν εἴδηση ὁ Χρηστοβασίλης σημείωνε: (15-3-28): *Εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος προσετέθη καὶ δευτέρα μαύρη σελίς, μετὰ τὴν πρώτην, τὴν ὁποίαν συνέγραψαν αἱμοσταγεῖς χεῖρες διὰ τοῦ τυφεκισμοῦ τῶν ἓξ. Ἀπεκαλύφθη ὅτι τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν, τῆς δολοφονίας τῶν ἓξ μαρτύρων, ἐπηκολούθησεν ἄνανδρος, εἰδεχθὴς προδοσία αὐτῶν παρ' ἐμπίστου φίλου των τοῦ Ἰωάν. Μεταξᾶ... Ὅλαι αἱ προδοσίαι εἶναι εὐτελεῖς καὶ ἄναδροι. Ἀλλὰ τὸ ἄνανδρον καὶ τὴν εὐτέλειαν τῆς προδοσίας τοῦ Μεταξᾶ καὶ τὴν στυγερότητα τῆς ὑποκρισίας του, οὔτε λέξις εἶναι ἐν ζωῇ ἱκανὴ νὰ παραστήσῃ, οὔτε ὁ βαρύτερος μολύβδινος μανδύας τῆς Δαντικῆς κολάσεως νὰ τιμωρήσῃ ἐπαρκῶς μετὰ θάνατον. Ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος, λοιπόν, θὰ παρέμεινε ὁ Μεταξᾶς καὶ μετὰ θάνατον...* Ἀντι-

κρούοντας τὶς ἐναντίον τοῦ Μεταξᾶ κατηγορίες, ὁ ὁποῖος αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δεχόταν ἐπιθέσεις καὶ ἀπὸ τὸν βενιζελικὸ τύπο γιὰ διαφορετικοὺς λόγους, ἡ *Ἤπειρος* συμφωνοῦσε μὲ τὴν ἄποψη τῆς ἀθηναϊκῆς βενιζελικῆς *Ἑστίας*, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ὀξύτατη ἐπίθεση τῶν ἀδιάλλακτων ἀντιβενιζελικῶν ἐναντίον τοῦ Μεταξᾶ, εἶχε μὲν ἀφορμὴ τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν Πάγκαλο, ἡ βασικὴ ὅμως αἰτία ἦταν ἡ πρόθεση τοῦ Μεταξᾶ νὰ ὁδηγήσει τὸ κόμμα τῶν *Ἐλευθεροφρόνων* μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀδιαλλαξία καὶ νὰ τὸ προσανατολίσει στὴν ἐλεύθερη καὶ ἀνεξάρτητη πολιτικὴ σταδιοδρομία.

Ἀλλ' ἂς ξαναγυρίσουμε στὸ θέμα τῆς ἀναζωπύρησης τῆς ληστείας στὴν Ἤπειρο, μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς συμμορίας τῶν Κουμπαίων καὶ τὴν ἐγκληματικὴ δράση της, ποὺ εἶχε ὡς συνέπεια καὶ τὴν ἀνάπτυξη καὶ ἄλλων συμμοριῶν. Ἐπικρίνοντας τὴ στάση καὶ τὴν ἀνεπάρκεια ὅλων τῶν κέντρων ἐξουσίας (χωροφυλακῆς, στρατοῦ, κράτους) ὁ Χατζῆς (8-3-28) τόνιζε: *Ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς οἱ κοινοὶ πολῖται τὰ διάφορα ἰδιαίτερα ἀπόκρυφα τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν καὶ μάλιστα τῶν στρατιωτικῶν. Ἡμεῖς οἱ πολῖται γνωρίζομεν τοῦτο μόνον: Ὅτι οἱ Φορφόληδες, οἱ Κουμπαῖοι καὶ λοιποί, δικτατορεύουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ ἄρχουν εἰς ὁλοκλήρους ἐπαρχίας, ὥστε, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἴτε ὑπάρχει κράτος, εἴτε ὑπάρχει στρατὸς καὶ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία διὰ τὸν πολίτην, κατήντησε πλέον μία ἀδιάφορος πολυτέλεια -ὡσὰν νὰ ἐρωτᾷ κανεὶς ἂν ὑπάρχουν ραπανάκια διὰ τὴν ὄρεξιν στὸ σπίτι, ὅταν λείπῃ καὶ τὸ μαῦρο τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὸ τραπέζι.*

Παίρνοντας ἀφορμὴ καὶ ὁ Χρηστοβασίλης ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Καραγκούνη ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὕστερα ἀπὸ τὴν καταβολὴ λύτρων στοὺς Κουμπαίους -ἐκτενῆ περιγραφὴ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν δεινοπαθημάτων τοῦ Καραγκούνη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία εἶχε μεταβληθεῖ σ' ἕνα ζωντανὸ σκελετό, δημοσίευε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* στὸ φύλλο τῆς 2-3-28, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ παθὼν διηγήθηκε τὰ τῆς αἰχμαλωσίας του- ἄσκησε ἔντονη κριτικὴ ἐναντίον τοῦ κράτους, γιὰ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο. *Προβάλλουν* -ἔγραφε- *ἀλλοι ἤδη τῶν Ρετζαίων μιμηταί. Ὁ Κουμπῆς μίαν νύκτα βαρυνθεὶς τὴν μονοτονίαν τῶν φυλακῶν τὰς ἐγκαταλείπει. Ἐβαρύνετο μὲ σωρείαν κατηγοριῶν διὰ ληστείας. Δὲν ἔτυχε τῆς δεούσης προσοχῆς τὸ τάλαντόν του καὶ ἤδη ἀποδεικνύει ὅτι ἄδικον εἶχον οἱ ἁρμόδιοι νὰ τὸν περιφρονήσωσι...* Οἱ Κουμπαῖοι σὲ λίγους μῆνες μὲ τὴν ἀπαγωγὴ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν Ἀλ. Μελᾶ καὶ Ἀλ. Μυλωνᾶ θὰ κατεξευτέλιζαν τὸ κράτος...

Ἐκτενεῖς ἀναφορές, μὲ ἀρθρογραφία, στὸ χρονίζον ζήτημα τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, ἔκανε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Ἀφορμὴ γιὰ τὸ πρῶτο ἄρθρο του ἔδωσε ἡ πλούσια εἰδησεογραφία τῶν ἀθηναϊκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ἡ ἀναφερόμενη στὴν ἐπισήμανση τῆς διαμονῆς τῶν Ρετζαίων. Πρῶτες οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες *Νέα ἡμέρα* καὶ *Πατρίς*, τῆς 8-3-28, δημοσίευσαν τὴν εἴδηση ὅτι οἱ Ρετζαῖοι εἶχαν καταφύγει στὴ

Σερβία καὶ ἐγκαταστάθηκαν σὲ μιὰ πόλη της. Οἱ Σέρβοι ἀστυνομικοί, κατὰ τὶς ἐφημερίδες πάντοτε, ταύτισαν δυὸ ξένους μὲ τὰ ἑλληνικὰ διαβατήρια, μὲ τοὺς Ρετζαίους, τῶν ὁποίων εἶχαν φωτογραφίες, τὶς εἶχε στείλει ἡ ἑλληνικὴ ἀστυνομία πρὶν ἕνα χρόνο. Οἱ Ἕλληνες παρακάλεσαν τοὺς Σέρβους νὰ παρακολουθοῦν τὶς κινήσεις τους καὶ τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν ἔστειλε στὴ Σερβία δυὸ ἀνωτέρους ἀστυνομικοὺς νὰ τοὺς συλλάβουν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν διέψευδε κατηγορηματικὰ τὴν εἴδηση.

Νεώτερες πληροφορίες μιλοῦσαν ὅτι οἱ Ρετζαῖοι εἶχαν ἀντιληφθεῖ τὶς ὕποπτες κινήσεις τῶν Σέρβων ἀστυνομικῶν καὶ ἐξαφανίστηκαν. Ἔτσι οἱ δυὸ ἕλληνες ἀστυνομικοὶ γύρισαν στὴν Ἀθήνα ἄπρακτοι. Ἄλλη ἐφημερίδα ἔδινε τὴν εἴδηση ὅτι εἶχαν καταφύγει στὴν Τσεχοσλοβακία. *Ἡμεῖς* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (13-3-28)- *θεωροῦμεν ὅλας τὰς εἰδήσεις αὐτὰς ὡς σκοπίμους καὶ ἐξ ἑνὸς μαγειρίου ἐξερχομένας, μόλις μερικαὶ πληροφορίαι εἰς τὰς ἐνταῦθα ἀρχὰς ἤρχισαν νὰ ὁμιλῶσι ὅτι ὁπωσδήποτε εἶναι γνωστὸν ὅτι εὑρίσκοντο εἰς Ἤπειρον οἱ Ρετζαῖοι.* Στὸ ἴδιο πνεῦμα κινεῖται καὶ τὸ ἄρθρο τῆς ἑπομένης (14-3-28), μὲ τίτλο: *Περὶ μίαν εἴδησιν.* Τὶς ἴδιες ἀμφιβολίες διατύπωνε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (15-3-28) γράφοντας: *Ἡ κοινὴ γνώμη, ἀπογοητευμένη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διαδραματισθέντων γύρω εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο* (τῆς Πέτρας), *καλεῖται εἰς προσοχὴν διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὴν μὲν μίαν ἡμέραν ὅτι τὸ κράτος κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ ὅτι οἱ Ρετζαῖοι κατέφυγον εἰς τὴν Σερβίαν, τὴν δὲ ἑπομένην ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι ψεῦδος. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὑπόπτων εἰδήσεων καὶ διαδόσεων καὶ δημοσιευμάτων ἀψυχολογήτων καὶ ἐπιβλαβῶν, ο ὐ δ ε ὶ ς εἰσαγγελεὺς παρουσιάζεται διὰ νὰ θέσῃ πρὸς τοὺς θορυβοῦντας τὸ ἐρώτημα: Π ό θ ε ν κ ύ ρ ι ο ι ἔ χ ε τ ε τ ὰ ς π λ η ρ ο φ ο ρ ί α ς τ α ύ τ α ς;* Στὸ μεταξὺ ἄλλη ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ *Βραδυνή*, δημοσίευε, σὲ συνέχειες, στοιχεῖα καὶ λεπτομέρειες γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, ἄλλα ἀληθινά, ἄλλα φανταστικά, ἄγνωστα ὅμως τὰ περισσότερα στὸ εὐρὺ κοινό. *Ἐκ τῶν λεπτομερεστάτων αὐτῶν ἀφηγήσεων καὶ ἀποκαλυπτικῶν πληροφοριῶν* -σημείωνε ἡ *Ἤπειρος* (16-3-28)- *παρέχεται πλούσιον τὸ ὑλικόν, οἱονδήποτε κοσκίνισμα καὶ ἂν καθαρίσῃ τὸ ἀγνὸν σιτάρι τῶν ἀκριβῶν εἰδήσεων ἀπὸ τὴν ἴραν τῶν ἀνακριβειῶν, ὥστε νὰ ἐξαγάγῃ κανεὶς ἀσφαλῆ καὶ βέβαια συμπεράσματα, τὸ ἓν θλιβερώτερον τοῦ ἄλλου, διὰ τὴν ἀβελτηρίαν, ραθυμίαν, ὀκνὴν καὶ νωχελῆ καὶ ἀδιάφορον σκέψιν καὶ κίνησιν τῆς κρατικῆς ἐνεργείας εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην...* Ἀπὸ τὴ χορεία τῶν πολλῶν ἀνίκανων κρατικῶν λειτουργῶν (πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν) ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (27-3-28) ἀντιδιαστέλλει τὸν Α.Δ.Χ. Ἠπείρου Λ. Καργάκο, γιὰ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ὀξύνοιά του νὰ μὴ ἀπορρίψει τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ Κολιάκη (αὐτὸς μιλοῦσε γιὰ 5.000.000 δρχ. ποὺ ἀνακαλύφτηκαν, προϊὸν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, κι ὄχι γιὰ 2.500.000 μόνο). Λογικό, συνετὸ ὄργανο τοῦ κράτους, θαρραλέο ἀνώτερο ἀξιωματικό, χαρακτηρίζει τὸν Καργάκο ἡ ἐφημερίδα, συνιστώ-

ντας του ὑπομονὴ στὶς προσπάθειές του. *Ὑπῆρξεν ὁ μόνος* -συνέχιζε- *ὁ ὁποῖος ἔδωκε εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἕνα νέον μῖτον τοῦ ὅλου ἐγκλήματος, μῖτον μήτε διακοπτόμενον ὑπὸ τῶν ἀοράτων χειρῶν τῆς σπείρας τῆς ἐνεχομένης εἰς τὸ ἔγκλημα, μήτε καὶ χανόμενον εἰς τὰς τριόδους καὶ τὰς ἀγυιάς, ἀνὰ τὰς ὁποίας ἄλλοι ἄλλοτε ἔτρεχον ἵνα κατορθώσουν ν' ἀποκαλύψουν τὸ ὅλον τῆς Πέτρας μυστήριον.* Συνιστοῦσε ταυτόχρονα καὶ προσοχὴ γιὰ νὰ μὴ παρασυρθεῖ καὶ αὐτὸς *εἰς τὴν ἀηδῆ ἐκμετάλλευσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ κομματικῆς ἀπόψεως κυρίως ὠργίασε καὶ εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐμφανίζεται ἑτοίμη πρὸς δρᾶσιν,* ὑπονοώντας τὰ δημοσιεύματα τῆς *Βραδυνῆς*. Καὶ κατέληγε: *Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται δεδομένον κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως, δὲν εἶναι ἐθνικὴ ὑπόθεσις, εἶναι ζήτημα ἀφορῶν μ ό ν ο ν τὴν Ἤπειρον. ...Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας ὑπῆρξε πράξις πλήξασα τὸ γόητρον τῆς πατρίδος μας. Καὶ πρὸ τοῦ συμφέροντος μόνον ταύτης ὅλοι πρέπει νὰ ὑποχωρήσουν.* Διαφορετικὴ ὅμως γνώμη γιὰ τὸ ἔγκλημα εἶχε ὁ ἀντιβενιζελικὸς κόσμος. Θεωροῦσε τὸ Βενιζελισμό, ποὺ κυβερνοῦσε τὰ τελευταῖα χρόνια, ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ληστείας, ἔξαρση τῆς ὁποίας ἦταν καὶ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, γιαυτὸ καὶ ἔπρεπε νὰ λογοδοτήσει. Οἱ ἐφημερίδες τῆς παράταξης, ἀθηναϊκὲς καὶ ἐπαρχιακές, πρόσδιδαν πάντοτε ἔντονη κομματικὴ χροιὰ στὸ σχολιασμὸ καὶ τὴν ἀρθρογραφία τους. Τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας θὰ δίχαζε κι αὐτὸ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ὅπως τόσα ἄλλα θέματα...

Στὰ ὑπόγεια τῆς *Ζωσιμαίας σχολῆς* σάπιζαν ἀπὸ τὴν ὑγρασία τῶν τοίχων τὰ βιβλία τῆς πλούσιας καὶ πολύτιμης βιβλιοθήκης της. Οἱ ἐφημερίδες διαμαρτύρονταν, κανένας δὲν τοὺς ἔδινε σημασία. Ἡ κατάσταση ἐξακολούθησε ἡ ἴδια καὶ τὰ ἑπόμενα χρόνια, πλῆθος βιβλία καταστράφηκαν, ἄλλα ἔκλεψαν διάφοροι, ὅσα ἀπέμειναν, μετὰ τὸν βομβαρδισμὸ τῆς σχολῆς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὸν πόλεμο, κατέληξαν τελικὰ σὲ μιὰ μικρὴ αἴθουσα τῆς *Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας*, ἐκεῖ τὰ βρῆκα, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀποσπάστηκα ὡς δάσκαλος στὰ Πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα της. Ἔγραφε τότε (1-3-28) ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών: Ἐδῶ λειτουργεῖ καὶ σύλλογος καθηγητῶν καὶ σύλλογος διδασκάλων καὶ κάθε λογῆς σύλλογος. Διατὶ δὲν καταβάλλεται μία προσπάθεια διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ θησαυροῦ τῆς «Ζωσιμαίας» καὶ τὴν ἵδρυσιν μιᾶς Βιβλιοθήκης, ἡ ὁποία θὰ εἶναι δυνατὸν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ πλουτισθῇ; Κύριοι διανοούμενοι ἐμπρός!* Θὰ περνοῦσαν πολλὰ χρόνια ἀκόμα γιὰ νὰ ἀποχτήσουν τὰ Γιάννινα τὴ βιβλιοθήκη τους...- Στὴν ὁδὸ Ἀνεξαρτησίας, ὅπου καὶ τὸ ζαχαροπλαστεῖο *Πάνθεον*, λειτουργοῦσε *Νυκτερινὴ λογιστικὴ σχολή*, ἡ διοίκηση τῆς ὁποίας ἀγωνιζόταν, μὲ συγκεντρώσεις μαθητῶν, νὰ ἀναλύσει τοὺς σκοποὺς καὶ νὰ ὑπογραμμίσει τὴ σημασία τοῦ ἔργου της.- Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου ἐργαζόταν ἀπὸ καιρὸ ὁ Ἄλκης Μάνθος (Μυρσίνης) τροφοδοτοῦσε τακτικὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* -καὶ πρὶν τὴν ἔκδοσή του τὴν *Ἠπειρωτικὴ ἠχώ*- μὲ συνεργασίες. Στὸν πρῶτο ἔστελνε ποιήματα καὶ ἄλλα λογοτεχνικὰ κείμενα, στὴ δεύτερη ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴ Ρουμανία, γιὰ ὅ,τι σχετιζόταν μὲ τὶς προσπάθειες ποὺ καταβάλλονταν στὴ χώρα αὐτὴ πρὸς ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας.- Τὰ δυὸ Διδασκαλεῖα τῆς πόλης, τὸ *Μονοτάξιο* καὶ τὸ *Πεντατάξιο*, ἔμειναν ὀρφανὰ ἀπὸ διευθυντές. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς

τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1927-28 εἶχε διοριστεῖ διευθυντὴς ὁ Γ. Ζομπανάκης, δὲν ἦρθε ὅμως στὰ Γιάννινα ν' ἀναλάβει ὑπηρεσία γιατί, ὅπως ἔγραφε ὁ Χατζῆς, *μολονότι ἡμεῖς κολακευόμεθα νὰ φανταζώμεθα ἑαυτοὺς ὡς θρυλικοὺς καὶ τὰ Ἰωάννινα ὡς πόλιν τῶν θρύλλων, ὁ κ. Ζομπανάκης τὴν φαντάζεται ὡς πόλιν τῶν ἐξορίστων*, ἔτσι κατόρθωσε *μὲ τὰ συνήθη πλάγια μέσα* νὰ τοποθετηθεῖ ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς κρίσης τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ νὰ μείνει στὴν Ἀθήνα. Τὴ διεύθυνση τοῦ *Μονοταξίου* ἀνέλαβε, μαζὶ μὲ τὸ *Πεντατάξιο*, ὁ διευθυντὴς τοῦ τελευταίου Σπηλιωτόπουλος. Ἀλλὰ κι αὐτὸς *εἶχε μπάρμπα στὴν Κορώνη* καὶ μετατέθηκε ὡς διευθυντὴς τῆς *Ἱερατικῆς σχολῆς* Κορίνθου. Ἔτσι ἔμειναν ἀκέφαλα καὶ τὰ δυὸ Διδασκαλεῖα. Τὴ διεύθυνση τοῦ Μονοταξίου ἀνέλαβε προσωρινὰ ὁ καθηγητὴς τοῦ *Πενταταξίου* Ν. Τζούφης. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες διαμαρτύρονταν γιὰ τὴν ἀπογύμνωση τῶν Διδασκαλείων, ἀλλὰ ἡ λύση ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη ποὺ περίμεναν. Τὸ *Μονοτάξιο*, μὲ τὸ τέλος τοῦ σχολ. ἔτους 1927-1928 ἔκλεισε καὶ ὁ Ν. Τζούφης τοποθετήθηκε ὡς διευθύνων στὸ *Πεντατάξιο* κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1928-1929.- Ἡ ἵδρυση τοῦ Φθισιατρείου χαρακτηριζόταν *ὡς μία ἐκ τῶν ἱερωτέρων φροντίδων τῆς πόλεως*. Συμφωνοῦσαν ὅλοι ὅτι ἔπρεπε νὰ διενεργηθεῖ ἔρανος γιὰ τὴν ἀνέγερσή του, ἀκόμα καὶ προσωπικὴ ἐργασία νὰ προσφερθεῖ. Στὰ σχολεῖα εἶχε ἀρχίσει κι ὅλας ὑποχρεωτικὸς ἔρανος. Οἱ ἀντιρρήσεις (*Ἤπειρος* 14-3-28) ἐστιάζονταν πρὸς ἄλλη κατεύθυνση: *Μία ἐρώτησις: Διὰ ποῖον φθισιατρεῖον γίνεται ὁ ἔρανος; Ποῦ θὰ γίνῃ αὐτὸ καὶ ποῖαι σχετικαὶ ἄλλαι ἐνέργειαι καὶ μελέται ἔχουν γίνῃ; Πρόκειται περὶ τοῦ ἀποφασισθέντος ἐπὶ διοικήσεως Στεργιάδου φθισιατρείου ἢ ἄλλου;*- Ἐξαιτίας τῶν τελευταίων φόνων ποὺ εἶχε διαπράξει ἡ συμμορία τῶν Κουμπαίων, φόβος καὶ τρόμος εἶχε κυριεύσει τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν Φιλιππιάδας καὶ Πρέβεζας, κυρίως τοὺς κτηνοτρόφους. Περιγράφοντας τὴν κατάσταση ἡ *Ἤπειρος* (14-3-28), τιτλοφοροῦσε τὸ κείμενό της: *Ἀρχίζει ἡ ἄνοιξη πικρή, τὸ καλοκαίρι μαῦρο...*- Νέα σκληρὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς ἀριστερῆς *Διδασκαλικῆς ὁμοσπονδίας* καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν της δασκάλων ἐξαπέλυσε ὁ Χατζῆς (*Ἤπειρος*, 18-3-28). Ἔγραφε ἀνάμεσα σ' ἄλλα: *Οἱ ἐραστὲς τῆς ἐχπαίδεψης καὶ ἀγωνιστὲς τῆς λαϊκῆς ἀνόρθωσης καὶ οἱ διάφοροι τοιοῦτοι* ν ε ρ ο κ ο υ β α λ η τ ὲ ς *ἀνοήτων φράσεων θὰ πολεμηθοῦν, ὥστε νὰ μείνουν οἱ πραγματικοὶ «ἐραστὲς τῆς αἰωνίας ὠμορφιᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἀγωνισταὶ καλλιτέχναι τῆς ἁρμονικῆς λαλιᾶς τῆς ὡραίας γλώσσας του», ἄξιοι νὰ σηκώσουν τὴν ἑλληνικὴν λαϊκὴν ψυχὴν ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ὄχλους καὶ οὐχὶ νὰ ποδοκυλίσουν καὶ αὐτὴν καὶ ὅ,τι ἀνωτερώτερον ἔχει ἡ φυλὴ μέσα στοὺς ὄχλους, στὲς ταβέρνες καὶ στὰ καταγώγια τῶν ἀκαλαισθήτων ἐνασμενίσεών των.* Ὅ,τι στενοχωροῦσε περισσότερο τὸ Χατζῆ ἀπὸ τὴ δράση τῶν κομμουνιστῶν ἦταν ἡ προσπάθεια ποὺ διέβλεπε γιὰ ἀφυδάτωση τῶν λέξεων ἀπὸ τὸ πραγματικό τους περιεχόμενο, καθὼς καὶ ἡ κατασκευὴ ἄλλων ποὺ ἔρχονταν σ' ἀντίθεση μὲ τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα. Οἱ μεταγενέστεροι ἔδωσαν στὴ γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ κομμουνιστὲς τὸν προσδιορισμὸ «ξύλινη».- Θλιβερὴ κατάσταση, κατὰ τὶς ἐφημερίδες, παρουσίαζε ἡ ἀγορά, παραμονὲς μάλιστα τοῦ Πάσχα. *Εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ ἀπελπισία ἀντὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐθυμίας, ὡς ἄλλοτε... Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις ἐσταμάτησεν ἀποτόμως καὶ τὸ κακὸν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ λαμβάνει σοβαρωτέρας διαστάσεις... Εἰς ὅλην δὲ αὐτὴν τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν προσθέτομεν καὶ τὰς* ἐ ξ ώ σ ε ι ς, *ἐκ τῶν καταστημάτων πτωχῶν βιοπαλαιστῶν, διὰ νὰ παρουσιάσωμεν τὴν θλιβερὰν εἰκόνα τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀπογνώσεως.* Τὰ φαινόμενα εἶναι ἀνάλογα μ' αὐτὰ ποὺ ζοῦμε σήμερα. Οἰκονομικὴ κρίση καὶ λιτότητα.

Ἀλλὰ πότε ἔζησε ἡ Ἑλλάδα, χωρὶς αὐτὲς τὶς δυὸ πληγές;- Στὶς 24 Μαρτίου ὀργανώθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ καφενείου *Ἀβέρωφ* μεγάλη χοροεσπερίδα, *ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ*, πρὸς ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν τοῦ Πανηπειρωτικοῦ ἀθλητικοῦ συλλόγου *Πύρρος*.- Θάνατοι: Στὶς 17-3-28 πέθανε, στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, ὁ ἀγαπητὸς στὴν ἀγορὰ ἔμπορος, ἀπὸ τὴν Ἐλάτη Ζαγορίου, Κωνσταντῖνος Παπαμιχαήλ. Σὲ λίγες μέρες, *πλήρης ἡμερῶν* πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος Δόνος, Ζαγορίσιος κι αὐτός. Κληροδότησε στὸ Ὀρφανοτροφεῖο *Γεωργίου Σταύρου* (διευθυντής του ὁ Ν. Τζιμόπουλος), τοῦ ὁποίου ἦταν ἐπίτροπος γιὰ πολλὰ χρόνια, τὸ ποσὸ τῶν 100.000 δρχ.- Στὰ τέλη Φεβρουαρίου εἶχε πεθάνει, νέος στὴν ἡλικία, ἕνας ἀκόμα Ζαγορίσιος, ὁ Δημοσθένης Τσάντης, ἀδελφὸς τοῦ φαρμακοποιοῦ Σπ. Τσάντη, συνέταιρος τῆς μεγάλης καπνοβιομηχανικῆς ἑταιρείας Ράδου. Στὴν Ἤπειρο τὰ τσιγάρα τῆς ἑταιρείας, ἰδιαίτερα τὸ πακέτο *Ράδιον* εἶχαν μεγάλη κατανάλωση. Ἀργότερα μ' αὐτὰ μυηθήκαμε καὶ μεῖς, τῆς γενιᾶς μας, στὸ κάπνισμα.- Γάμοι: *Μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἀναγγέλλομεν τοὺς γάμους τοῦ πρόσφυγος κ. Σταύρου Καπόγλου, γεωπόνου, κατοίκου τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ Ἀνατολῆς, μετὰ τῆς ἀβρᾶς καὶ καλλιμόρφου κόρης Ἑλένης Ν. Τουστζόγλου, πρόσφυγος καὶ ταύτης, τελεσθέντας ἐν Ἀθήναις.* (*Ἐλευθερία*, 1-3-28). Ἀκόμα δὲν εἶχε ἐπέλθει ἡ ἀφομοίωση τῶν γηγενῶν μὲ τοὺς πρόσφυγες, γιαυτὸ καὶ ἡ συνεχὴς χρήση τοῦ ἐπιθέτου *πρόσφυξ*. Ἐλάχιστοι ἦταν ἀκόμα καὶ οἱ γάμοι μεταξὺ Γιαννιωτῶν καὶ προσφύγων. Πάντως τὸ ὄνομα τοῦ Σταύρου Καπόγλου θ' ἀκουστεῖ πολὺ τὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, ἐξαιτίας τῆς ἀνάμιξής του σὲ πολιτικὲς κινήσεις.- Μεταξὺ τῶν προταθέντων γιὰ νὰ γίνουν μέλη τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλείου τοῦ ὑπουργείου Παιδείας συμπεριλαμβάνονταν *καὶ οἱ ἀριστεῖς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων* Ἠπειρῶτες: Γεώργιος Κ.αλούδης, Κωνστ. Ἀράπης καὶ Ἀλκιβ. Κοντοπάνος. Ἐπίσης καὶ ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Μέσης ἐκπαιδεύσεως Ἠπείρου Χρ. Χριστόπουλος.- Πολλοὶ Γιαννιῶτες ὑπέβαλαν αἴτηση στὴ Γενικὴ διοίκηση ζητώντας τὴν ἀπέλαση τοῦ γνωστοῦ ἀνισσόρροπου τύπου Μιχάλη Δανέζη (Γαμβέττα), μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι γινόταν πρόξενος καθημερινῶν ἐπεισοδίων. Ὁ Χρηστοβασίλης ἦταν ἀντίθετος μὲ τὸ αἴτημα καὶ ἐξηγοῦσε τοὺς λόγους. Στὰ ἐπιχειρήματά του πρόσθετε καὶ τὸ ἑξῆς: *Καὶ ἔπειτα δὲν συλλογίζονται οἱ ὑπογράψαντες τὴν αἴτησιν, τί θὰ γίνουν οἱ πολυπληθεῖς ἀνόητοι τῆς πόλεώς μας, ὅταν ἡ μοναδικὴ τέρψις καὶ ψυχαγωγία των, ὁ Γαμβέττας, ἀπελαθῇ;- Ὁ φέρελπις νέος καὶ ἄλλοτε ἀρχηγὸς τῶν προσκόπων κ. Γεώργιος Βαβαρέτος, δοὺς ἐξετάσεις ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν, πανηγυρικώτατα.- Ἀρχαιότερον ἴσχυεν ὁ θεσμὸς τῶν Εὐταξιῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις. Οἱ Εὐταξίαι ἐπιμελοῦντο τῆς εὐπρεποῦς ἐμφανίσεως τοῦ ἐκκλησιάσματος, τῆς ἡσύχου καὶ ἀξιοπρεποῦς παραμονῆς τῶν ἐκκλησιαζομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν λειτουργιῶν καὶ ἐν γένει ἐπετήρουν τὴν τάξιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.* Ὁ θεσμὸς καταργήθηκε, σημείωνε ὁ Χρηστοβασίλης, γιαυτὸ καὶ σημειώνονταν στὶς ἐκκλησίες, ἰδιαιτέρως κατὰ τὴ Μεγάλη ἑβδομάδα, ἔκτροπα. Χρέος τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῆς Χωροφυλακῆς, τόνιζε, ἦταν ἡ λήψη μέτρων γιὰ νὰ λείψουν τὰ ἔκτροπα, τὰ ὁποῖα ζημίωναν καὶ τὸ καλὸ ὄνομα τῆς πόλης καὶ ἐμφάνιζαν τοὺς κατοίκους της ὡς ἐντελῶς ἀπολίτιστους.- Στὶς ἀρχαιρεσίες ποὺ ἔγιναν στὸν ἐκπολιτιστικὸ σύλλογο *Φιλοδασικὴ ἕνωσις Ἰωαννίνων*, στὶς 15 Ἀπριλίου, ἐκλέχτηκαν στὸ πρῶτο διοικητικὸ συμβούλιο οἱ: Π. Ἰωαννίδης, ἐπιθεωρητὴς δασῶν, πρόεδρος, Εὐδοξία Γκορτζῆ, ἀντιπρόεδρος, Στ. Κατσαδήμας, δικηγόρος, γραμματέας, Ι. Νιτσίδης, ἔμπορος, ἔφορος, Ἰωάν. Οἰκονομίδης, τραπεζικός, ταμίας καὶ μέλη οἱ:

Μερόπη Σαλαμάγκα, Μαρία Βρανᾶ, Ν. Ζυγούρης, διευθυντὴς τῆς Τυροκομικῆς σχολῆς καὶ Π. Μελίρρυτος, δημομηχανικός. Πολλὰ ὀφείλει ἡ πόλη στὸ σωματεῖο αὐτό, φρόντισε γιὰ τὴν ἀναδάσωση τῶν γυμνῶν λόφων της.- Νέος Γενικὸς πρόξενος τῆς Ἰταλίας στὰ Γιάννινα τοποθετήθηκε ὁ Βιντσέτσος Φιλέττι. Ὡς τότε διηύθυνε τὸ προξενεῖο ὁ Λιβεράνι, γνωστὸς γιὰ τὴν κατασκοπευτικὴ δράση του σὲ βάρος τῆς Ἑλλάδας, ἰδίως στὶς παραμονὲς τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου.

Ἀπὸ τὶς κινήσεις καὶ ἐπαφὲς τοῦ Βενιζέλου καὶ τὶς ἀντιδράσεις τῶν κομμάτων, γινόταν φανερὸ πὼς ὁ ἐρημίτης τῆς Χαλέπας ἦταν ἀποφασισμένος νὰ ξαναμπεῖ στὸ πολιτικὸ παιγνίδι, παρὰ τὶς κατὰ καιροὺς διαψεύσεις του, στὶς ὁποῖες κανένας πιὰ δὲν πίστευε, οὔτε κὰν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, Ὁ ἀντιβενιζελικὸς κόσμος -τὸ σημειώσαμε ἤδη- φαινόταν μουδιασμένος καὶ ἀπογοητευμένος, διαισθανόταν -καὶ ὀρθὰ- πὼς ἡ ἀνάμιξη τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτική, θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἐκλογικὴ συντριβή τους. Ὁ λαὸς κουρασμένος ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες κυβερνητικὲς κρίσεις, τὴ λιτότητα, τὴν ἀνασφάλεια, τὶς καθημερινὲς ἀπειλὲς κινημάτων, ἀναζητοῦσε ἡγέτη ποὺ θὰ ἀναλάβαινε μὲ ἀποφασιστικότητα τὰ ἡνία τοῦ κράτους. Καὶ γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο ὁ περισσότερο κατάλληλος ἦταν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, δοκιμασμένος ἐθνικὸς ἡγέτης, τὰ λάθη ποὺ διέπραξε στὸ παρελθὸν λησμονήθηκαν. Ἦταν ὁραματιστής, ἴσως ἔδινε ἕνα νέο ὅραμα στὸ λαό, ποὺ μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ὅλα τὰ ἔβλεπε συντρίμμια.

Ἀμέριμνες στιγμὲς στὸ ἱστορικὸ *Γυαλὶ Καφενέ*, τη δεκαετία του '50. Ἀπὸ ἀριστερά: Ἀθαν. Κίτσος, Γ. Ἀντωνιάδης, Κ. Στεφόπουλος (δικηγόροι), Γ. Τζοβαντάρης (νεαρός), Νικ. Κατσαδήμας (δικηγόρος), Μεν. Καρπούζης(;), Α. Πατσέλης(;) καὶ Ἰωάν. Τζοβαντάρης.

Ἡ «ἀπειλὴ» λοιπὸν τῆς καθόδου τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτικὴ πλανιόταν παντοῦ καὶ τάραζε τὸν ὕπνο τῶν ἀντιβενιζελικῶν. Ἡ ἀντίδρασή τους ἐκδηλώθηκε μέσω τῶν ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες προσφέρουν πολλὲς μαρτυρίες γιαυτό. Φυσικὰ οἱ κατηγορίες ποὺ ἐκτοξεύονταν ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου δὲν ἔμειναν ἀναπάντητες ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ εὐρύτερου δημοκρατικοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Βενιζέλου, ἂν καὶ ὁρισμένα στελέχη τῶν Φιλελευθέρων -καὶ πρῶτος ὁ ἀρχηγὸς τῶν *Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων* καί, κατὰ κάποιο

τρόπο, διάδοχος τοῦ Βενιζέλου Γ. Καφαντάρης- ἦταν ἀντίθετοι μὲ τὴν ἐπάνοδό του.

Διορατικὸς ὁ Χατζῆς, ὡς πρὸς τὶς ἀπώτερες ἐπιδιώξεις τοῦ Βενιζέλου ἔγραφε στὴν *Ἤπειρο* (18-3-28): *Ὁ Βενιζέλος ἀναμφισβητήτως θὰ ἔχῃ ἤδη ὁμόσῃ ἀνέκλητον ἐν τῇ διανοίᾳ του τὴν ἀπόφασιν περὶ ἀνατροπῆς τῶν ἤδη κυβερνώντων. Οἱαδήποτε ἄλλη ἔνδειξις καὶ ἂν ἔλειπε, θὰ ἔφθανε τὸ πιστοποιητικὸν τῶν καλῶν ὑπηρεσιῶν των, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν τελευταίων δηλώσεών του τοὺς ἔδωκε, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ τὶς προθέσεις του. Τὸ πιστοποιητικὸν αὐτὸ ὁμοιάζει μὲ τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον σουλτανικὸν καφέν. Ὅποιος τὸν ἔπινεν, ἔπρεπε νὰ ἑτοιμαστῇ διὰ τὸ λουτρὸν τοῦ Βοσπόρου...* (γιὰ πνίξιμο δηλαδή). Δὲν πείθουν (τὸ λαὸ) -συνέχιζε- οἱ ἐπανειλημμένες διαψεύσεις τοῦ Βενιζέλου, ἴσα ἴσα ἐνισχύουν τὶς ὑποψίες του γιὰ τὸ ἀντίθετο, ὅταν μάλιστα οἱ δηλώσεις εἶναι τοῦ τύπου: *Ἐν οὐδεμιᾷ ἀπολύτως περιπτώσει θ' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν* (ὁ Βενιζέλος), *ἐκτὸς ὁρισμένων περιπτώσεων κινδύνου κλπ.* Ἡ φράση *ἐκτὸς ὡρισμένων περιπτώσεων*, σημείωνε ὁ Χατζῆς, *εἶναι μία ἀπὸ τὰς συνήθεις καὶ ἀηδεῖς καταστάσας πλέον ἀναξιοπρεπεῖς ἐκδηλώσεις, μὲ τὰς ὁποίας τὸ πολιτικὸν «κρυφτούλι» τοῦ παράξενου αὐτοῦ ἀνθρώπου παίζεται ἐσχάτως ἀπὸ τῶν παρασκηνίων καὶ ὄπισθεν διαφόρων μπερντέδων, πολιτικῶν ἢ δημοσιογραφικῶν.* Πιὸ ὁρμητικὸς καὶ καυστικὸς ὁ Χρηστοβασίλης -καὶ οἱ ἀντικαταστάτες του στὴν ἐφημερίδα- ἄφηνε κραυγὴ -ἀγωνίας κατὰ βάση- ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς *Ἐλευθερίας* (19-3-28): *Ἔρχεται! Ἦτο ἄλλοτε τὸ σάλπισμα τῆς λαϊκῆς νίκης, τὸ σύμβολον τῆς ἐπανόδου ἑνὸς Βασιλέως λατρευτοῦ. Ἔρχεται! Εἶναι ἤδη ὁ ψίθυρος ἑκατομμυρίων χειλέων ἑλληνικῶν, ψιθυριζόντων ἓν ὄνομα γνωστὸν μετ' ἀποτροπιασμοῦ. Ἂς ἔλθῃ καὶ πάλιν. Ἀλλ' ἂς προσέξῃ μήπως χάσῃ τὴν ἀκμήν του, τὴν ὁποίαν διὰ τόσων θυσιῶν ἐπανέκτησε. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκεῖ παρὰ τοὺς τάφους τῶν θυμάτων τῶν ἓξ μεγάλων νεκρῶν, οὐδεμία θαλπωρὴ καὶ οὐδεμία χλιδὴ θὰ δυνηθῶσι νὰ τοῦ χαρίσωσιν ὕπνον ἀδιατάρακτον καὶ ἐλαφρόν. Ἂς ἔλθῃ! Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῇ θέᾳ του θὰ σταυροκοπηθῶσιν ἐν ἁγίαις ἡμέραις νηστείας καὶ προσευχῆς, ἵνα λυτρωθῶσιν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην θὰ ἔλθῃ. Τὸ αἷμα τῶν θυμάτων κατ' ἀπαράβατον κανόνα παλαιόν, δι' ἀκατανικήτου ἕλξεως, σύρει τοὺς φονεῖς εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐγκλημάτων τῶν αἱμοσταγῶν.* Σὲ λίγες μέρες (22-3-28) ἔγραφε πάλι: *Ἀκμαῖος καὶ σφριγηλὸς ἐκ τῆς μακρᾶς ἀναπαύσεως ὁ ἀπαίσιος γέρων, κατασιγάσας ἐντελῶς εἰς τὴν εὐμάρειαν τῆς ξένης τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεώς του, τὴν ὁποίαν ἐπώρωσεν ἀπειρία ἐγκλημάτων καὶ ἀνομιῶν, ἐπανέρχεται ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἄθλιος νοσταλγὸς καταστροφῆς καὶ τυραννίας.*

Οἱ θέσεις τῶν ἀντιβενιζελικῶν ἐφημερίδων καὶ οἱ κρίσεις τους γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Βενιζέλου, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση, ἐξίσου μαχητικὴ καὶ ἔντονη, τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων τῆς δημοκρατικῆς παράταξης: Τοῦ *Κήρυκος* καὶ τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*. Ὁ τελευταῖος σὲ ἄρθρο του (21-

3-28), μὲ τίτλο *Ἀδιαλλαξία καὶ μίσος*, τόνιζε ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, ἀπαντώντας κυρίως στὴν ἀρθρογραφία τῆς *Ἐλευθερίας: Καὶ ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἐγχωρίας ἐφημερίδος, δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὸν κακισμὸν τῶν πολιτικῶν πράξεων τοῦ Βενιζέλου, ἀλλ' ἀπετόλμησε ἄνευ συνεπειῶν, νὰ ἀμφισβητήσῃ καὶ τὸν πατριωτισμον Αὐτοῦ* (τὸ ἄλφα κεφαλαῖο). *Νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὸν πατριωτισμὸν Ἐκείνου* (τὸ ἔψιλον κεφαλαῖο), *ὅστις ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων πατριωτῶν, Ἐκείνου, ὅστις ἐξύψωσεν καὶ ὑπερηφάνως περιήγαγε εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰ πολιτικὰ κέντρα τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, Ἐκείνου, ὅστις ἐδημιούργησε τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα τῶν δύο Ἠπείρων καὶ τῶν πέντε θαλασσῶν. Ἡ ἀδιαλλαξία τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων δὲν μᾶς ἀποθαρρύνει διὰ τὸ ἐθνικόν μας μέλλον, τὸ ὁποῖον ἐπιτάσσει τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ κεφαλαίου τοῦ Βενιζέλου. Ὅλοι ἂς συνενώσωμεν τὰς ἐνεργείας μας πρὸς τοῦτο. Τυμβωρύχους* ἀποκαλοῦσε σὲ δεύτερο ἄρθρο της (26-3-28) ἡ ἴδια ἐφημερίδα τοὺς ἀντίπαλους τοῦ Βενιζέλου ποὺ ἔφεραν στὸ προσκήνιον τάφους νεκρῶν, γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν. *Διὰ πολλοστὴν ἀλλὰ τελευταίαν φορὰν* -συνέχιζε- *διαδηλοῦμεν πρὸς τοὺς πολιτικούς μας ἀντιπάλους, ὅτι θὰ μετέλθωμεν πᾶν μέσον διὰ νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν μέγαν πολιτικὸν εἰς τὴν πολιτικήν, διότι τὴν φορὰν ταύτην, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν, ἡ πατρὶς ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν του.* Δὲν χρειαζόταν προσπάθεια γιὰ νὰ πεισθεῖ ὁ Βενιζέλος νὰ πολιτευτεῖ, τὸ εἶχε ἀποφασίσει μόνος του, ἀπὸ καιρό. Ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσε ἦταν ἡ μεθόδευση τῆς ἐπανόδου, ὥστε νὰ μὴ προκληθοῦν τριγμοὶ στὸ ἴδιο τὸ κόμμα του ἀλλὰ καὶ στὴν εὐρύτερη δημοκρατικὴ παράταξη. Ἔμπειρος καὶ πολυμήχανος καθὼς ἦταν ὁ μεγάλος πολιτικός, θὰ εὕρισκε τρόπο... Τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* κρατήθηκε σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὶς διχαστικὲς διενέξεις τῶν δυὸ μεγάλων παρατάξεων. Δὲν διατύπωσε γνώμη, θετικὴ ἢ ἀρνητική, γιὰ τυχὸν ἐπάνοδο τοῦ Βενιζέλου στὴν ἐνεργὸ πολιτική. Πάντως ἡ θεωρούμενη ἀπ' ὅλους ὁριστικὴ ἀπόφαση τοῦ Βενιζέλου, διηύρυνε πάλι τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων, ποὺ εἶχε κάπως ἀμβλυνθεῖ μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς «οἰκουμενικῆς». Τὰ παλιὰ συνθήματα βγῆκαν στὴν ἐπιφάνεια, οἱ κομματικὲς παντιέρες ἀνέμιζαν, καὶ πάλι, ἐπιτείνοντας τὴ σύγχιση καὶ τὸ Διχασμό. Οἱ βενιζελικὲς ἐφημερίδες θυμήθηκαν Ε κ ε ῖ ν ο ν, ποὺ δημιούργησε τὴν Μεγάλη Ἑλλάδα τῶν δύο Ἠπείρων καὶ τῶν πέντε θαλασσῶν καὶ οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἄνοιξαν τοὺς τάφους γιὰ νὰ θυμίσουν Ε κ ε ί ν ο υ ς, τοὺς μεγάλους νεκρούς τους, τὸ Βενιζέλο πάντοτε θεωροῦσαν ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους. Πέρασαν ἑβδομήντα τόσα χρόνια ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ κι εἶναι νομίζω καιρὸς γιὰ μιὰ ἀντικειμενικὴ ἀποτίμηση τῶν γεγονότων. Κατὰ τὴν ταπεινὴ γνώμη μου, στηριγμένη σ' ὅσα μέχρι σήμερα ἔχω διαβάσει, κι εἶναι πολλά, ἡ εὐθύνη βαρύνει καὶ τὶς δυὸ παρατάξεις. Ὁ Βενιζέλος μπορεῖ νὰ ἔδωσε σάρκα καὶ ὀστᾶ στὴ Μεγάλη Ἰδέα, μπορεῖ νὰ γέμισε τὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλή-

νων μὲ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια, τὴ στιγμὴ ποὺ ἔβλεπε νὰ πραγματοποιοῦνται τὰ πιὸ τολμηρά τους ὄνειρα, εἶχε ὅλα τὰ χαρίσματα ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ ἡγέτη, ποὺ ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμηση τῶν τότε ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ὅμως ἡ ἀπόφασή του γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔστω καὶ ἂν τυπικὰ ἐμφανιζόταν ὡς ἐντολὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν μὴ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν στὴν περιοχή, προπαντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἦταν μιὰ τολμηρὴ ἐνέργεια, γεμάτη κινδύνους, ἡ ἐπιτυχία ἦταν συναρτημένη μὲ τὶς θελήσεις τῶν Μεγάλων καὶ μὲ τὶς δυνατότητες ἀντίστασης τῶν Τούρκων, ποὺ ἔβλεπαν τοὺς Ἕλληνες ὡς εἰσβολεῖς. Ὅταν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβαζόταν στὴ Μικρὰ Ἀσία, ὅλα ἔδειχναν εὐνοϊκὰ γιὰ μᾶς. Ὅμως δὲν ἦταν. Ἡ θέληση τῶν συμμάχων μόνο ἐπιφανειακὰ φαινόταν ὡς ὁμόφωνη, οἱ ἀντιρρήσεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἦταν γνωστὲς ὄχι μόνο στὶς κυβερνήσεις, ἀλλὰ καὶ στοὺς λαούς. Ἡ Τουρκία βρισκόταν βέβαια σὲ διάλυση, πίσω ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, κρυβόταν ἡ ἀπόφαση γιὰ ἀντίσταση, ὁ ἡγέτης μόνο ἔλειπε. Κι ὅταν αὐτός, ὁ Κεμάλ, ἐμφανίστηκε, ἡ κατάσταση μεταβλήθηκε ριζικά. Ἄρχισαν τότε οἱ ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν ἐξουδετέρωση τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ποὺ δὲν εἶχαν τελειωμό. Ὅσο πιὸ πολὺ προχωροῦσαν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τόσο μεγαλύτερα καὶ ὀξύτερα γίνονταν τὰ προβλήματα. Λάθος, λοιπόν, τοῦ Βενιζέλου ποὺ δὲν θέλησε νὰ σταθμήσει τὸ οὐσιαστικὸ βάρος τῶν συμμαχικῶν ὑποσχέσεων, ἀπὸ καιρὸ εἶχαν δείξει τὶς πραγματικὲς διαθέσεις τους ἀπέναντι στὴν Ἑλλάδα, στὰ θέματα τῶν ἐθνικῶν μας διεκδικήσεων, καὶ κυριότερα ἐκείνων ποὺ συνδέονταν μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ Πόντου. Οἱ «σύμμαχοι» ἔδωσαν τὴ συγκατάθεσή τους γιὰ τὴν ἀπόβαση στὴ Μικρὰ Ἀσία, ὄχι γιατὶ ἤθελαν νὰ μεγαλώσει ἡ Ἑλλάδα, ἀλλὰ γιατὶ τὰ συμφέροντά τους -κυρίως τῶν Ἄγγλων- ἦταν τέτοια ποὺ τοὺς χρειάζονταν μιὰ δύναμη πίεσης ἐναντίον τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ τὰ ἐξασφαλίσουν, προπαντὸς τὰ πετρέλαια τῆς Μοσούλης. Λάθος, τοῦ Βενιζέλου ἦταν καὶ τὸ ὅτι, δὲν πρόβλεψε τὴν ἐμφάνιση κάποιου Κεμάλ. Ἦταν δυνατὸ μέσα ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ ποὺ ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνες νὰ προχωροῦν στὴν καρδιὰ τῆς Τουρκίας, «Γκιουνὰν γκελίορ» φώναζαν τρομαγμένοι ἐγκαταλείποντας τὰ σπίτια τους, νὰ μὴν ξεπηδήσει ἕνας ἡγέτης ποὺ θὰ συσπείρωνε γύρω του τὸ τουρκικὸ ἔθνος καὶ θ' ἀντιστεκόταν μέχρις ἐσχάτων; Δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ προβλέψει αὐτὰ ὁ Βενιζέλος; Τὴν ἀσυνέπεια τῶν «συμμάχων», οὔτε τὴν ἐμφάνιση τοῦ Κεμάλ; Ἂν τὰ εἶχε ὑπολογίσει πιθανὸν δὲν θὰ ἔστελνε τοὺς Ἕλληνες στὴ Μικρὰ Ἀσία, κι ἂν αὐτὸ δὲν γινόταν, ἴσως ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη θὰ εἶχε σωθεῖ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Μεθυσμένος ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ὅπως καὶ ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔκανε τὸ τόλμημα, χωρὶς νὰ ὑπολογίσει συνέπειες, πιστεύοντας πάντα στὸ καλὸ ἄστρο του, στὸ δαιμόνιό του, ὡς τότε τὸν ὁδηγοῦσε στὴν ἐπιτυχία καὶ στὴ δόξα...

Τῶν ἄλλων, τῶν ἀντιβενιζελικῶν, τὰ λάθη, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ θρηνοῦν πάνω ἀπὸ τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν ἀρχηγῶν τους, ἦταν μεγαλύτερα. Κέρδισαν τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1920 δίνοντας συνεχῶς ὑποσχέσεις νὰ ξαναφέρουν πίσω στὴν πατρίδα τὶς ἑλληνικὲς στρατιὲς ποὺ αἱμορραγοῦσαν στὰ βουνὰ καὶ τὶς ἐρήμους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὰ ἄρθρα τῆς *Καθημερινῆς*, τὸ *Οἴκαδε*, οἱ *Πομμερανοί*, δὲν ἄφηναν καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὶς προθέσεις τους. Ἀντὶ νὰ τὶς τηρήσουν, θέλησαν νὰ φανοῦν βενιζελικότεροι τοῦ Βενιζέλου. Συνέχισαν τὴν ἐκστρατεία, μὲ δυσμενέστερους τώρα ὅρους γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιτίας τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ μὲ τολμηρότερους ὁραματισμούς. Ὅμως ἡ Ἄγκυρα καὶ ἡ *Κόκκινη μηλιά*, ἡ στέψη τοῦ Κωνσταντίνου ὡς αὐτοκράτορα, κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς, πνίγηκαν στὰ ποτάμια τοῦ αἵματος τῆς μεγάλης μάχης τοῦ Σαγγαρίου κι ἔγιναν στάχτη στὶς ἀφιλόξενες ἐκτάσεις τῆς Ἀλμυρᾶς ἐρήμου, γιὰ νάρθει σὲ λίγο ἡ στρατιωτικὴ κατάρρευση καὶ ἡ μεγάλη καταστροφή. Κι ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Δημοσθένης, *πρὸς τὸ τελευταῖον ἐκβὰν ἕκαστον τῶν προϊπαρξάντων κρίνεται*, τὰ λάθη τοῦ Βενιζέλου σκεπάστηκαν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῶν διαδόχων του, ποὺ ἐξαπάτησαν τὸν ἑλληνικὸ λαὸ γιὰ νὰ τοῦ ὑποκλέψουν τὴν ψῆφο του.

Μπορεῖ ν' ἀντιτείνει κανεὶς πὼς ἂν κέρδιζε τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1920 ὁ Βενιζέλος, τὰ πράγματα θὰ ἦταν διαφορετικά. Ἀμφιβάλλω γιὰ μιὰ αἴσια ἔκβαση, γιατὶ τὰ συμφέροντα τῶν «συμμάχων» ἰδιαίτερα τῶν ἐχθρικὰ διακείμενων πρὸς τὴν πατρίδα μας, τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, δὲν συμβιβάζονταν μὲ τὴν παρουσία τῆς Ἑλλάδας στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, θὰ μᾶς ἔδιωχναν. Πιθανὸν ὁ Βενιζέλος, ἔμπειρος διπλωμάτης καθὼς ἦταν, νὰ εἶχε διατάξει τὴν ἐκκένωση, πρὶν τὴν καταστροφή. Θὰ ἦταν κι αὐτὸ ἕνα μεγάλο ἐπίτευγμα...

Τώρα, τὸ 1928, καθὼς πλησίαζε τὸ καλοκαίρι, οἱ βενιζελικοὶ ὕψωναν πάλι τὴ σημαία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἔκλαιγαν ἀκόμα τοὺς νεκρούς τους. Κανένας δὲν κάθησε νὰ σκεφτεῖ γιὰ τὰ βαθύτερα αἴτια τῆς καταστροφῆς καὶ νὰ ὁμολογήσει δημόσια τὰ λάθη του. Δὲν συνέφερε τὰ κόμματα καὶ τοὺς ἀρχηγούς τους μιὰ τέτοια αὐτοκριτική. Κρατοῦσαν τὰ λάβαρα ὑψωμένα καὶ τοὺς τάφους ἀνοικτούς, οἱ βενιζελικοὶ γιὰ νὰ ξαναφέρουν στὴν ἐξουσία τὸν ἐνσαρκωτὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ βασιλιά. Μόνο ποὺ αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου δὲν θὰ ἔμοιαζε καθόλου μ' ἐκείνη τῆς δεύτερης δεκαετίας τοῦ 20οῦ αἰώνα...

Τὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ Ἤπειρος, δὲν θὰ ἔβρισκαν τὴν ἠρεμία τους, ἂν δὲν ἐξιχνιαζόταν τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Δίκη ἔγινε στὴν Κέρκυρα, ἔνοχοι καταδικάστηκαν σὲ θάνατο, ὁ ἀθηναϊκὸς καὶ ὁ γιαννιώτικος τύπος, πρόσφερε νέες ἀποκαλύψεις, ἄλλες ἦταν ἀληθινές, ἄλλες

μυθεύματα, τὸ κοινὸ τὶς καταβρόχθιζε καὶ τὶς μεταποιοῦσε ἀνάλογα μὲ τὶς διαθέσεις του, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴ τοποθέτηση τῶν ἀδηφάγων ἀναγνωστῶν, τὸ ἔγκλημα εἶχε ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες ἐμπλακεῖ στὰ γρανάζια τῆς κομματικῆς ἐκμετάλλευσης. Οἱ ἄνθρωποι πίστευαν ὅσα ἦταν προετοιμασμένοι ἀπὸ τὴν πολιτική τους τοποθέτηση νὰ δεχτοῦν, τὰ ἄλλα τὰ ἀπέρριπταν, ἔστω κι ἂν σ' αὐτὰ κρυβόταν ἡ ἀλήθεια. Ἡ καθημερινὴ ἐνασχόληση τῶν ἐφημερίδων μὲ τὸ ἔγκλημα ἀντλοῦσε ἐμπνεύσεις καὶ ἀπὸ τὴν τρέχουσα ἐπικαιρότητα -οἱ ληστεῖες, οἱ φόνοι, καὶ ἄλλες ἐγκληματικὲς ἐνέργειες εἶχαν πολλαπλασιαστεῖ- ἀκόμα καὶ κρατικὰ ὄργανα δὲν δίσταζαν νὰ συμπλέκονται δημόσια, ὅπως ἔγινε στὶς ἀρχὲς Μαΐου στὴν Κόνιτσα, ὅπου ὁ ἐκεῖ εἰρηνοδίκης τραυμάτισε σοβαρὰ ἕνα ἐνωμοτάρχη- οἱ ἐφημερίδες δὲν παρέλειπαν νὰ ἐνημερώνουν τὸ λαό, συνήθως κάτω ἀπὸ τὸ στερεότυπο τίτλο τῆς εἴδησης: *Ἡ χθεσινὴ ληστεία.* Κάτι ἀνάλογο γίνεται καὶ σήμερα στὶς μέρες μας, μὲ τὶς ληστεῖες τραπεζῶν, ταχυδρομείων, σοῦπερ-μάρκετ κ.ἄ.· *ἡ ληστεία τῆς ἡμέρας,* ἀναγέλλει ὁ παρουσιαστὴς τὴν εἴδηση ἀπὸ τὶς τηλεοράσεις. Καὶ οἱ ἀρχές; Ἐξακολουθοῦσαν νὰ πελαγοδρομοῦν σ' ἕναν ἀτέλειωτο καὶ ἀναποτελεσματικὸ κύκλο ἀνακρίσεων, μὲ ἀνακοινώσεις καὶ διαψεύσεις τῶν ἁρμοδίων καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες νὰ κρίνουν ἐκεῖνες ποιὰ ἦταν ἡ σωστὴ θέση καὶ ποιὰ ἡ λανθασμένη. Οἱ Ρετζαῖοι στὸ μεταξὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν ἀσύλληπτοι, οἱ φῆμες ὀργίαζαν, τὴ μιὰ μέρα τοὺς ἔφεραν στὴν Ἤπειρο, τὴν ἄλλη στὴ Σερβία, μιὰ ἄλλη μιλοῦσε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἔγραφε ἔκτακτος ἀνταποκριτὴς τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή: (8-3-28): *Μία φοβερὰ εἴδησις κατ' αὐτὰς συνετάραξε τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης. Ὁ φοβερὸς λήσταρχος Ἰωάννης Ρέτζος, εὑρίσκετο πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν μας.* Ἡ ἀστυνομία κινητοποιήθηκε καὶ παρακαλουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ κάθε κίνηση τοῦ ὑποτιθέμενου λήσταρχου, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ ἕνα ἥσυχο νοικοκύρη τῆς Λάρισσας, τὸν Παππᾶ. Ἀνέβηκε στὴ Θεσσαλονίκη γιὰ δουλειές του, καὶ μὲ τὴ συντροφιὰ κάποιου φίλου του περιδιάβαζε στὴν πόλη γιὰ νὰ τὴν γνωρίσει καὶ νὰ διασκεδάσει. Τρεῖς ἀξιωματικοὶ τῆς ἀστυνομίας τοὺς πῆραν ἀπὸ κοντά. Ὅταν μάλιστα κάθησαν σὲ μιὰ ταβέρνα νὰ πιοῦν τὸ οὔζο τους κι ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς μίλησε γιὰ ἀρνὶ στὴ σούβλα γιὰ νὰ θυμηθοῦν τὰ παλιά, οἱ ἀξιωματικοὶ σιγουρεύτηκαν πιὰ ὅτι εἶχαν ἀπέναντί τους τὸ Γιάννη Ρέτζο, ἔμοιαζε φυσιογνωμικὰ μὲ τὸν Παππᾶ. Τελικά, ὕστερα ἀπὸ συνεχῆ παρακολούθηση τοὺς συνέλαβαν καὶ ζήτησαν τὰ πιστοποιητικά τους (τὶς ταυτότητες θὰ λέγαμε σήμερα). Ὅταν ὁ Παπᾶς ἔδειξε τὸ δικό του, *πονηρὸν μειδίαμα ἤνθησεν εἰς τὰ χείλη τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς. —Ἄς τα αὐτὰ ποὺ σὲ λένε Παπᾶ... Ἀλλοῦ νὰ τὰ πουλᾶς.* Ὁ ἄλλος διαμαρτυρόταν ἔντονα, ἀκόμα καὶ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἔδειξε τὴ φωτογραφία τοῦ Ρέτζου. *—Μοιάζω κὺρ ἀξιωματικέ μου,* ἀπάντησε ὁ Παπᾶς φοβισμένος, *ἀλλὰ δὲν εἶμαι ὁ Ρέτζος.* Ἡ ἀστυνομία ὅμως δὲν τὸν

πίστευε κι ἦταν ἀποφασισμένη νὰ συνεχίσει τὶς ἀνακρίσεις. Εὐτυχῶς πέρασε ἀπ' ἐκεῖ κάποιος ἀστυνομικοὺς ποὺ γνώριζε τὸν Παπᾶ κι ἔτσι τὸν ἄφησαν. Τοῦ ζήτησαν συγγνώμη καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ μὴν πεῖ τίποτε σὲ κανέναν. *Καὶ ὁ μὲν Παπᾶς δὲν εἶπε τίποτε, διότι τρομοκρατημένος ἀπὸ τὸν ὑπηρεσιακὸν ζῆλον τῆς ἀστυνομίας, τὸ ἔσκασεν ὁλοταχῶς διὰ τὴν πατρίδα του.* Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔμεινε μυστικὸ καὶ κυκλοφόρησε σ' ὅλη τὴ Θεσσαλονίκη, ποὺ γελοῦσε μὲ τὸ πάθημα τῆς ἀστυνομίας.

Οἱ καθημερινὲς ληστεῖες διακόπτονταν κατὰ διαστήματα ἀπὸ τὴ διάπραξη φόνων, ἐκ μέρους τῶν συμμοριῶν, ἄλλους σκότωναν ἀπὸ ἐκδίκηση, ἄλλους γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν ὡς καταδότες, κι ἄλλους γιὰ νὰ τοὺς ληστέψουν. Ὑψώνονταν τότε οἱ φωνὲς διαμαρτυρίας τῶν Ἠπειρωτῶν, ἄρθρα καὶ σχόλια γέμιζαν τὶς ἐφημερίδες, σὲ λίγο ὅλα ξαναγυρνοῦσαν στὴ ρουτίνα, στὶς καθημερινὲς ληστεῖες, ὥσπου νάρθει τὸ νέο ἔγκλημα, γιὰ νέες κατάρες κι ἀναθέματα. Ἡ μεγάλη ἔκρηξη τῆς ἀγανάκτησης τοῦ κόσμου σημειώθηκε στὶς ἀρχὲς Μαΐου, ὅταν ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Γηρομερίου, ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Φιλοθέου, καὶ τῆς καλόγραιας Λαμπρινῆς. Οἱ ἀνακρίσεις καὶ οἱ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες μιλοῦσαν, ἄλλες γιὰ ἀπαγωγὴ πρὸς προσπορισμὸ λύτρων 400.000 δρχ. κι ἄλλες ἀναφέρονταν σὲ λόγους ἐκδίκησης. Αἰτία, ὅπως ἔλεγαν οἱ φῆμες, ἡ σύναψη ἐρωτικῶν σχέσεων μεταξὺ ἡγουμένου καὶ καλόγραιας Λαμπρινῆς, ποὺ εἶχε ἀντικαταστήσει στὸ μοναστήρι τὴν πρώην καλόγραια Ἀγαθή, ἡ ὁποία καὶ θεωρήθηκε, κατὰ μία ἐκδοχή, καὶ ὡς ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τοῦ ἐγκλήματος. Ὅποια καὶ νὰ ἦταν τὰ αἴτια ἡ ἀγριότητα τοῦ ἐγκλήματος σκόρπισε φρίκη, ὄχι μόνο στοὺς γύρω ἀπὸ τὸ Γηρομέρι πληθυσμούς, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο. Καὶ ὁ ἡγούμενος καὶ ἡ καλόγραια δολοφονήθηκαν κατὰ τρόπο ἀποτρόπαιο. Ἡ καλόγραια σύρθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ σφάχτηκε, ἐνῶ τὸν ἡγούμενο τὸν σκότωσαν στὸ ὑπόγειο τοῦ μοναστηριοῦ, ἀποκεφαλίζοντάς τον, καὶ πέταξαν τὸ κεφάλι του πολλὰ μέτρα ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Κινήθηκαν καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα πρὸς σύλληψη τῶν ἐνόχων, ὁ κόσμος ὅμως δυσπιστοῦσε γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς καταδίωξης.

Σχολιασμὸς τοῦ ἐγκλήματος ἔγινε ἀπ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες, στὴν περίπτωση αὐτὴ ἐξέφραζαν καὶ τὰ αἰσθήματα ὅλου τοῦ λαοῦ. *Ἡ ἐκ Φιλιατῶν ἀναγγελία* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (9-5-28)- *καθ' ἣν ὁ πρὸ ἡμερῶν ἀπαχθεὶς ὑπὸ ληστῶν ἡγούμενος τῆς μονῆς Γηρομερίου Φιλόθεος, ἐσφάγη ὑπὸ τῶν ληστῶν, μετὰ τῆς ἐπίσης ἀπαχθείσης νεωκόρου τῆς μονῆς... διεγείρει πάλιν θάλασσαν θλίψεως, ἀλλὰ καὶ ἀγρίαν θύελλαν ὀργῆς εἰς πᾶσαν Ἠπειρωτικὴν καρδίαν... Ὁπωσδήποτε, συνέχοντες πᾶσαν ὀδύνην καὶ πᾶσαν ἀγανάκτησιν, μέχρις ὁριστικωτέρου διασαφηνισμοῦ φημῶν καὶ πληροφοριῶν, ἀρκούμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὸν ἀποτροπιασμὸν σήμερον καὶ νὰ διερμηνεύσωμεν τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀγανάκτησιν, διὰ τὸ ἀνίκανον ἑλληνικὸν κράτος, μὲ τὴν ἀθλίαν δημοσίαν ἀσφάλειαν τὴν ὁποίαν ἔχει, ἰδιαιτέρως ἐν Ἠπείρῳ.*

Στὸ μεταξὺ ἀθηναϊκὲς καὶ γιαννιώτικες ἐφημερίδες μετέτρεπαν σὲ ἀνάγνωσμα τὴν ἄρνηση τῶν ἀρχῶν νὰ στηριχθοῦν στὶς μαρτυρίες τοῦ παλιοῦ ὁπλαρχηγοῦ Κολιάκη. Ὁ *Κῆρυξ* ἀνακάλυψε πὼς τὸ πραγματικό του ἐπίθετο ἦταν Κολιός, καὶ ἦταν ἡ μόνη ἐφημερίδα ποὺ ἀρνιόταν νὰ πιστέψει στὶς καταθέσεις του, προκαλώντας ὅλες τὶς ἄλλες ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων. Στὰ σχόλια τοῦ *Κήρυκος* διέβλεπαν πρόθεση συγκάλυψης ὑψηλὰ ἱστάμενων ἐνόχων, γιατὶ εἶχε γίνει γνωστὸ ὅτι ὁ Κολιάκης ἰσχυριζόταν ὅτι ἤξερε ποῦ βρίσκονταν ὄχι μόνο τὸ ποσὸ τῶν 2.500.000 δρχ. ἀλλὰ ὅλα τὰ χρήματα τῆς ληστείας. Ἔναυσμα γιὰ νέο κύκλο ἀντιπαραθέσεων ἀνάμεσα στὸν τύπο καὶ τὶς κρατικὲς ἀρχές, ἔδωσαν τὰ ἐπὶ ἑβδομάδες, καθημερινὰ δημοσιεύματα τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας *Βραδυνή*, ἡ ὁποία, ὁλοκληρώνοντας τὴν ἔρευνά της γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, σημείωνε, στὰ τέλη Μαρτίου, σὲ ἄρθρο της (ἀναδημοσιεύτηκε στὴν *Ἤπειρο* τῆς 3-4-28): *Δὲν εἶναι διόλου ὑπερβολικὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ἀνεσύρθη μία ἄκρα τοῦ πυκνοῦ πέπλου τοῦ μυστηρίου, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν. Διότι, οὔτε εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις, οὔτε κατ' αὐτὴν τὴν δίκην τῆς Κερκύρας, ἡ ὁποία ἐν τούτοις θὰ ἔπρεπε νὰ διαλευκάνῃ πλήρως τὸ μυστήριον τοῦτο, ἦλθον εἰς φῶς τόσα πράγματα, ὅσα παρήλασαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Βραδυνῆς». Μὲ συγκεκριμένα γεγονότα, μὲ ὀνόματα, μὲ ἡμερομηνίας καὶ μὲ σαφεῖς λεπτομερείας, παρηκολουθήσαμεν ὁλόκληρον τὴν δρᾶσιν τῶν μυστηριωδῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα δροῦν ἐκ τῶν παρασκηνίων πρὸς συγκάλυψιν τῆς ἀληθείας, διαθέτοντα πανίσχυρα μέσα.*

Στὴ νέα ἀντιπαράθεση τύπου καὶ ἀρχῶν, ἐνεργότερη συμμετοχὴ εἶχε ὁ διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς Πρεβέζης Μανουσάκης, στὸν ὁποῖο ὁ Κολιάκης, ἐνώπιον τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας Ἰωαννίνων Ἀλ. Λιβαδέως καὶ τοῦ πρώην Γ.Δ. Ἠπείρου Ε. Μαυρομμάτη, μίλησε γιὰ ἀπόκρυψη τῶν κλαπέντων χρημάτων καὶ γιὰ τοὺς αὐτουργοὺς τοῦ ἐγκλήματος, κάτι ποὺ ὁ μὲν Μανουσάκης, μὲ ἐπιστολή του στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (6-4-28), ἀρνιόταν, ἐνῶ ὁ Λιβαδεύς, κατὰ κάποιο τρόπο ἐπιβεβαίωνε. Ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἑβδομάδες ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* θὰ ἀναδημοσίευε, σὲ συνέχειες τὶς ἀπαντητικὲς ἐπιστολὲς τοῦ Μανουσάκη πρὸς τὴ *Βραδυνή*, στὶς ὁποῖες περιέχονται πολλὲς λεπτομέρειες, σχετικὲς μὲ τὴ διερεύνηση τῶν πτυχῶν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας. Δυὸ κυρίως ἐφημερίδες ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὅσο καὶ ἡ *Ἤπειρος* ἀμφισβήτησαν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Μανουσάκη, κυρίως σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴ μαρτυρία τοῦ Κολιάκη, τὴν ὁποία χαρακτήριζαν ἀξιόπιστη -σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν *Κήρυκα*- καὶ καταλόγιζαν εὐθύνες στὶς ἀρχὲς γιὰ τὴ μὴ ἀξιοποίησή της. (Βλ. ἄρθρα *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* στὶς 31-3-28, 1-4-28, 5-4-28, 6-4-28, 7-4-28, 9-4-28, 18-4-28, 22-4-28, 24-4-28 καὶ τῆς *Ἠπείρου* στὶς 1-4-28, 2-4-28, 5-4-28, 6-4-28, 7-4-28, 8-4-28 (ἄρθρο τοῦ Νέστορα Γεωργίτση μὲ τίτλο: *Τὸ Πετραϊκὸν ἄγος*, στὸ ὁποῖο κατέληγε: *Δι' ἡμᾶς τοὺς πιόντας τὸ πικρὸν τῆς δουλείας ποτή-*

ριον, μίαν καὶ μόνην μᾶς παρέχει ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν ἡ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου καὶ ἐντεῦθεν διοικητικὴ κατάστασις: ὅτι θεωρούμεθα ὡς νεοδαμώδεις (νέοι Ἕλληνες πολίτες) *εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαγορεύεται πάσης προγενεστέρας δουλικῆς καταστάσεως ἡ βελτίωσις.* Μὲ τὸ ἄρθρο του ὁ Ν. Γεωργίτσης, ἔδινε μιὰ ἄλλη διάσταση στὴ στάση τῶν ἀρχῶν, σχετικὰ μὲ τὶς ἀνακρίσεις), 20-4-28, 23-4-28 (τίτλος τοῦ ὁλοσέλιδου ἄρθρου: *Ὁ Κολιός, ὁ Κολιάκης καὶ ὁ κ. Μανουσάκης*, (25-4-28, 26-4-28). Ἡ παρεμβολὴ ἄλλων ἐπίκαιρων γεγονότων διέκοψε γιὰ ἕνα διάστημα τὴν ἐνασχόληση τῶν ἐφημερίδων γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας. Χαρακτηριστικό, πάντως τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπιζαν οἱ Ἠπειρῶτες τὴ στάση τῶν ἀρχῶν, πέραν τῶν ὅσων εἶχε ἐπισημάνει ὁ Σίμων Ἰωνᾶς, εἶναι καὶ τὸ σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* (25-4-28): *Εἶναι φαινόμενον λυπηρὸν μὲν ἀλλ' ἀληθές, ὅτι πάντοτε, ὁσάκις ἐν Ἠπείρῳ γίνεται λόγος περὶ διώξεως τῆς ληστείας καὶ ἀνακρίσεων διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ τῶν τοιούτων, ἑκάστη ἀρχὴ καὶ ἑκάστη ὑπηρεσία νὰ φροντίζῃ τὴν μὲν δάφνην τῆς ἐπιτυχίας νὰ διεκδικήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, τὴν δὲ πικρίαν τῆς ἀποτυχίας νὰ ἀπομακρύνῃ, πρόθυμος νὰ ποτίσῃ μὲ ταύτην ἄλλους. Καὶ τῆς ἐνδημούσης τρόπον τινὰ τοιαύτης ἀσθενείας τὴν ἐπίδρασιν οὐδὲ ὁ κ. Μανουσάκης, ἄνθρωπος μὲ μόρφωσιν, πεῖραν καὶ ὀξείαν κρίσιν καὶ ἀντίληψιν, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ. Ἀπὸ πέρισυ περιεπλανᾶτο, καὶ ὀρθῶς ποιῶν, ἀνὰ τὰ ὄρη τῆς κοιλάδος τῆς Φιλιππιάδος καὶ τῶν Πέντε Πηγαδίων, μὲ τὴν προσπάθειαν ὅπως συντελέσῃ καὶ αὐτὸς διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἐγκλήματος... Καὶ ἐν ὅσῳ ὅλαι του αἱ προσπάθειαι δὲν ἔφερον τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, ὁ κ. Μανουσάκης ἐσίγα, ἀπομάκρυνεν ἀπὸ τοῦ στόματός του τὸ ποτήριον τῆς πικρίας τῆς ἀποτυχίας. Ὅταν ὅμως κοινὸς Ἠπειρώτης ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ ἀρχὰς καὶ ἐπισήμους καὶ παρέσχεν πολυτιμωτάτας πληροφορίας, τότε ἀμέσως ἠγέρθη ἡ διεκδίκησις τοῦ στεφάνου τῆς νίκης καὶ τῆς χαρᾶς τῆς ἐπιτυχίας...*

Ἰσραηλιτικαὶ ἀπόκρεω: Μετὰ μεγάλης εὐθυμίας καὶ πανζουρλισμοῦ ἑορτάζονται αἱ ἑορταὶ τῶν ἀπόκρεω ἐφέτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς πόλεώς μας (πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Μαρτίου). *Εἰς τὰς Ἰσραηλιτικὰς συνοικίας παντοῦ εὐθυμία, γλέντια, χοροὶ καὶ βιολιά. Οἱ μεταμφιεσμένοι εἰς ἡμερησίαν διάταξιν. Εἶναι αἱ μόναι ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας οἱ συμπολῖται μας Ἰσραηλῖται θύουν εἰς τὸν Βάκχον.* Ποῦ νὰ φαντάζονταν οἱ δυστυχεῖς, πὼς ὕστερα ἀπὸ 16 χρόνια, θὰ τοὺς θυσίαζαν στὸ ὄνομα τῆς Ἀρείας φυλῆς, σὲ ἐφαρμογὴ σχεδίου ποὺ εἶχαν συλλάβει ἐγκληματίες καὶ παράφρονες ἡγέτες, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί...- Ἔντονο ἀγῶνα ἄρχισε πάλι ἐναντίον τῆς *Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας* ὁ Χατζῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ *Συλλόγων τῶν διδασκάλων* τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Τοὺς κατηγοροῦσε ἐπὶ *ἀριστερισμῷ* χρησιμοποιώντας βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς ἐναντίον τους καὶ ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴ διαφαινόμενη ἐκλογὴ ὡς ἀναπληρωτῆ αἱρετοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου τοῦ Σωτηρίου Δαγκλῆ. Οἱ ἐπιθέσεις συνεχίστηκαν καὶ τὶς ἑπόμενες ἑβδομάδες, μὲ τὴν ἴδια ὀξύτητα. Σὲ ἔντονους ὅμως τόνους ἀπάντησαν καὶ οἱ δάσκαλοι (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 22-3-28), κατη-

γορώντας τὸ Χατζῆ ὅτι μὲ τὴν ἀρθρογραφία του προσπαθοῦσε νὰ τρομοκρατήσει τοὺς δασκάλους ἐν ὄψει τῶν ἐκλογῶν αἱρετῶν ἐκπαιδευτικῶν συμβούλων. Οἱ ἐκλογὲς ἔγιναν τὴν 1η Ἀπριλίου καὶ ἐκλέχτηκαν (σὲ πανελλήνια κλίμακα) ὡς: τακτικὸς αἱρετὸς ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος ὁ Ἀριστ. Ρουχωτᾶς (εἶχε ὑποδειχτεῖ, ὅπως καὶ ὁ Δαγκλῆς, ἀπὸ τὴ *Διδασκαλικὴ ὁμοσπονδία*) μὲ 126 ψήφους,καὶ Σ. Δαγκλῆς ὡς ἀναπληρωματικὸς μὲ 153 ψήφους. Τὸ ἀντίπαλο ψηφοδέλτιο τοῦ Γιαννικοπούλου πῆρε 49 ψήφους. Οἱ συνεχιζόμενες ἐπιθέσεις τοῦ Χατζῆ κατὰ τῶν δασκάλων, μὲ τὴν κατηγορία τοῦ ἀριστερισμοῦ, ὁδήγησε στὰ γραφεῖα τῆς *Ἠπείρου* ἀντιπροσωπεία δασκάλων γιὰ νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὴ στάση του. Ἡ συνάντηση ἔγινε στὶς 27-4-28 καὶ περιγράφεται ὡς ἑξῆς σὲ σχόλιο τοῦ Χατζῆ (28-4-28): *Ὁ κ. Κων. Σφάγγος -παλαίμαχος δημοδιδάσκαλος ἐκ τῶν κρατίστων- ἐπισκεφθεὶς τὰ γραφεῖα μας χθές, μετὰ τοῦ ἐπίσης δημοδιδασκάλου κ. Δεβέκου, μᾶς παρεπονέθη διότι ἡ «Ἤπειρος» ἐσχάτως δριμὺν διεξάγει ἀγῶνα κατὰ τῶν δημοδιδασκάλων, ὅτι τοὺς ἀδικεῖ ἐπιτιθεμένη καὶ γενικεύουσα τὰς κρίσεις της καὶ τὰ σχόλιά της, κλπ. Ἡ «Ἤπειρος» εὐτυχὴς θὰ ἦτο νὰ ἠδύνατο, τουναντίον, νὰ μερικεύσῃ δι' ἐλαχίστους τὰς δριμείας κρίσεις της καὶ νὰ γενικεύσῃ διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ τοὺς πλείστους τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν καλῶν καὶ ἐπαινετικῶν ἐκφράσεών της. Δυστυχῶς οἱ ἴδιοι οἱ δημοδιδάσκαλοι δὲν μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν τοιαύτην διάθεσιν καὶ πρόθεσίν μας. Διότι ἐνῶ ὅταν δημοσιεύονται, αὐθαδέστεραι, διὰ τὴν φραστικὴν μωρίαν των, προσκλήσεις, καὶ τοιχοκολλοῦνται ἔξωθι σχολῶν, ἢ ὅταν γίνονται συνέδρια, ὡς τὸ τῆς Κονίτσης, πρὸ μηνῶν, καὶ οἱ «ἐραστὲς τῆς ἐχπαίδευψης» καὶ οἱ «μαλλιοτραβηχτὲς τῆς γλώσσας» ἀρλουμπίζουν ἄρρητ' ἀθέμιτα καὶ γρονθοκοποῦν ὅ,τι ἡ ἄλλη Ἑλλὰς λατρεύει ὡς τιμίαν παράδοσιν καὶ ὡς καθεστὼς ἠθικὸν ἰδικόν της, κανεὶς ἐκ τῶν ἄλλων κυρίων δημοδιδασκάλων τῆς* (Διδασκαλικῆς) *Ὁμοσπονδίας δὲν διαμαρτύρεται, ἀλλὰ ὅλοι κάνουν τὸν κωφὸν καὶ ὑποκρίνονται τὸν κωφάλαλον - μόνον δὲ ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ τύπου μὲ τὸ μαστίγιον τῆς κοινῆς ἀδημονίας καὶ ἀγανακτήσεως κτυπήσῃ, τότε ἐμφανίζονται νὰ διαμαρτυρηθοῦν. Ἂς βοηθήσουν λοιπὸν τὸν τύπον οἱ καλοὶ δημοδιδάσκαλοι, κολάζοντες δημοσίᾳ τὰς πλάνας, ἐσκεμμένας ἢ ἀσυνειδήτους, καὶ τὰς μωρίας, ἐξ ἀγραμματωσύνης ἢ ἐκ κενοσπουδίας, μερικῶν μωρῶν συναδέλφων των, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς, ἀντὶ νὰ γενικεύωμεν, ἐκ τῆς σιωπῆς των, κρίσεις, νὰ μερικεύωμεν τὰς μομφὰς εἰς ὡρισμένους μόνον.* Κόπασε, προσωρινά, ἡ ἀντιδικία μεταξὺ δασκάλων καὶ *Ἠπείρου*, γιὰ νὰ ξαναρχίσει ἀργότερα, ὅταν ἄλλα γεγονότα ἔδωκαν ἀφορμή.- Σοβαρότατη ἔλλειψη γιὰ τὴν πόλη ἦρθε νὰ καλύψῃ τὸ ἠλεκτροκίνητο πλυντήριο, καθαριστήριο καὶ βαφεῖο τῶν Ἀθαν. Τσιμογιάννη καὶ Κυριάκου Στόλη. Ἦταν τὸ πρῶτο τοῦ εἴδους αὐτοῦ στὰ Γιάννινα. Ἐπειδὴ ὑπῆρχε προοπτικὴ νὰ πλένονται ἐκεῖ καὶ ὁ ρουχισμὸς καὶ οἱ στολὲς τῶν στρατιωτῶν, ἡ VIII μεραρχία συγκρότησε εἰδικὴ ἐπιτροπή, στὴν ὁποία συμμετεῖχαν καὶ δυὸ στρατιωτικοὶ γιατροί, μὲ ἀποστολὴ νὰ ἐξακριβώσουν ἂν τὸ πλυντήριο πληροῦσε τοὺς ὅρους τῆς καθαριότητας καὶ ἀπολύμανσης. Ἡ ἔκθεση τῆς ἐπιτροπῆς ἀνέφερε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα: *Τὸ πλυντήριον τοῦτο εἶναι ἠλεκτροκίνητον. Διὰ τὴν πλύσιν ἐχρησιμοποιήθη μόνο ὕδωρ καὶ διαλελυμένος σάπων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἑτέρας οὐσίας. Τὰ πρὸς πλύσιν εἴδη ἐτέθησαν ἐντὸς κυλίνδρου, χρησιμοποιουμένου ὡς σκάφης. Διὰ τῆς μηχανικῶς ἐνεργουμένης περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ κυλίνδρου ἐπέρχεται ἡ ἀνακίνησις τῶν εἰδῶν καὶ ἐπιτυγχάνεται τελείως οὕτω ὁ καθαρισμὸς αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἐπέρχεται οὐδεμία φθορὰ εἰς τὰ εἴδη.* Ἀκολουθοῦν κι ἄλλες ἐπαινετικὲς κρίσεις γιὰ τὸ στράγγισμα, γιὰ τὴν ἀπολύμανση τῶν εἰδῶν ἀπὸ κάθε παθογόνο μικρόβιο, ἀκόμα καὶ οἱ

ψεῖρες καταστρέφονταν. Ἄξιζαν, λοιπόν, οἱ ἐκτεταμένες περιγραφὲς γιὰ τὸ νέο ἐργοστάσιο.- Ἡ διένεξη μερίδας τοῦ τύπου, κυρίως τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, μὲ τὴν *Ἠλεκτρικὴ ἑταιρεία*, συνεχιζόταν, χωρὶς ἀνάπαυλα. Τὴν *Ἠλεκτρικὴ ἑταιρεία* ὑποστήριζε ἡ *Ἤπειρος*.- Συνεχιζόταν ἐπίσης ἡ ἀντιδικία ἀνάμεσα στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγώνα* -συχνὰ συνεπικουρούμενο καὶ ἀπὸ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*- καὶ στὸν *Κήρυκα*, γιὰ πολλὰ θέματα πολιτικά, δημόσιας ἀσφάλειας κ.ἄ. Ὁ *Κῆρυξ* ὑποστήριζε μὲ φανατισμὸ τὸ δίδυμο Μπότσαρη-Λούλη καὶ καταφερόταν δριμύτατα ἐναντίον τῶν Ἀλ. Μυλωνᾶ, Ἀλεξ. Μελᾶ καὶ Σπ. Χασιώτη τοὺς ὁποίους ἐπαινοῦσαν οἱ ἄλλες δυὸ ἐφημερίδες. Κύριος στόχος ἦταν ἡ ἐξασφάλιση ἐπιρροῆς στὸ φιλελεύθερο χῶρο, ἡ διεξαγωγὴ ἐκλογῶν ἄρχισε ἤδη νὰ διαφαίνεται. Στὴν ἀντιβενιζελικὴ παράταξη ἡ ἀντιδικία Χατζῆ-Χρηστοβασίλη εἶχε σταματήσει μῆνες πρίν. Στὶς ἐκλογὲς καὶ οἱ δυὸ θὰ συνέκλιναν στὴν ὑποστήριξη τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*.- Τὸν Ἀπρίλιο πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ Βορειοηπειρώτης (ἀπὸ τὴ Χειμάρα) συνταγματάρχης Δημήτριος Δούλης, ἀγαπητὸς στοὺς Ἠπειρῶτες γιὰ τὴν ἀγωνιστική του δράση καὶ προπαντὸς γιὰ τὴν ἐνεργὸ καὶ ἀποτελεσματικὴ συμμετοχὴ στὸν *Αὐτονομιστικὸ ἀγῶνα* τῆς Βορείου Ἠπείρου. Διετέλεσε ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν στὴν κυβέρνηση τῆς *Αὐτονόμου* καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ της. Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀθηναϊκές, ἔγραψαν ὕμνους γιὰ τὸν *τιμημένο στρατιώτη* στὶς νεκρολογίες τους.- Νέοι δικηγόροι: οἱ Μιχαὴλ Δερδεμέζης, Γεώργιος Βαβαρέτος καὶ Χρῆστος Κωνσταντόπουλος, *ἐπιτυχόντες εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἔλαβον τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν*.- Στὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ἀπριλίου ἄρχισε τὶς παραστάσεις του στὸ θέατρο *Εὐστρατιάδου* θίασος νεοελληνικῆς ὀπερέττας, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πολὺ ἀγαπητὸ στὸ γιαννιώτικο κοινὸ Γεώργιο Ξύδη.- Ἕνα ἀκόμη σημαντικὸ γεγονὸς γιὰ τὰ Γιάννινα: ἡ ἐμφάνιση στρατιωτικοῦ ἀεροπλάνου: *Χθὲς* (18-4-28) *περὶ τὴν 11ην πρωϊνήν, ὕπερθεν τῆς πόλεως ἐνεφανίσθη ἀεροπλάνον προερχόμενον ἐκ τῶν Β.Δ. σημείων τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ κόσμος μετὰ περιεργείας παρηκολούθησε τὸν ἐπισκέπτην*. Τὸ ἀεροπλάνο, ἀφοῦ ἔκαμε μερικοὺς γύρους πάνω ἀπὸ τὴν πόλη, κατευθύνθηκε ἀνατολικά, ἀφοῦ πρῶτα ἔρριξε δάφνινο στεφάνι, μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Ἡ ἀεροπορία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Μπιζανίῳ*.- Στὶς 22 Ἀπριλίου, τὸ βράδυ, ἰσχυρότατος σεισμὸς -δὲν ξέρω ἂν τότε μετροῦσαν τὴν ἔντασή του μὲ ρίχτερ- κατέστρεψε τελείως μιὰ ὄμορφη πόλη τῆς Ἑλλάδας, τὴν Κόρινθο. *Ἡ τελεία καταστροφὴ τῆς Κορίνθου τηρεῖ εἰς μεγάλην συγκίνησιν τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος*, ἔγραφαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες καὶ δημοσίευαν ἐκτενεῖς περιγραφὲς τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν τραγικῶν συνεπειῶν της. Ἔτυχε νάχει ἕνα καλὸ δεσπότη ἡ Κόρινθος, τὸ Δαμασκηνό, τὸν κατοπινὸ ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν. Κινήθηκε δραστήρια πρὸς κάθε κατεύθυνση, στὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικό, καὶ κατόρθωσε, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τοῦ κράτους, νὰ ἀνοικοδομήσει τὴν Κόρινθο, μὲ ἀντισεισμικὲς προδιαγραφές. Βοήθησε τότε καὶ ἡ ὅλη Ἑλλάδα μὲ τοὺς ἐράνους σὲ πόλεις καὶ χωριά, τὸ δράμα τῆς Κορίνθου καὶ τῶν κατοίκων της δὲν ἄφησε κανένα ἀσυγκίνητο.- Νέος ὑποδιοικητὴς τῆς Α.Δ.Χ. Ἠπείρου τοποθετήθηκε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κων. Καζάκος.- Ὁ διευθυντὴς τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* Γ. Ζομπανάκης, ὕστερα ἀπὸ τὰ ἔντονα σχόλια τοῦ τύπου γιὰ ἀπόσπασή του στὴν Ἀθήνα, γύρισε στὰ Γιάννινα καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του.- Τὸ *Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν σχολεῖον* τῆς Κόνιτσας, δέχονταν τοὺς τελευταίους μῆνες πολλὲς ἐπισκέψεις ἀπὸ συνεταιριστικὲς ὀργανώσεις, σχολεῖα κ.ἄ. ὁ ἐγχώριος τύπος δημοσίευσε ἐκτενεῖς περιγραφὲς γιὰ τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἀποστολή του. Μιὰ τέτοια, ἐκτενέστατη καὶ κατατοπιστικὴ

περιγραφή, δημοσίευε, σὲ ὡραία δημοτικὴ γλώσσα ὁ Γ.Λ.Κ. στὴν *Ἤπειρο*, σὲ συνέχειες (ἀπὸ 3 μέχρι 17-4-28). Ἐπίτιτλος στὴν περιγραφή του: *Ἕνα κομμάτι ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ κρυμμένο σὲ μιὰ ἄκρη τῆς Ἠπείρου.*- Κυκλοφόρησε καὶ στὰ Γιάννινα τὸ ὡραῖο βιβλίο τοῦ καθηγητῆ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βαρσοβίας Θαδδαίου Ζελίνσκι, μὲ τίτλο: *Ἡμεῖς καὶ οἱ ἀρχαῖοι.* Ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία ποὺ ἀγόρασα, ὅταν σ' ἕνα χρόνο κατέβηκα ἀπὸ τὸ χωριό μου στὰ Γιάννινα καὶ ἡ μελέτη του μοῦ χάρισε ἔξοχες πνευματικὲς συγκινήσεις. Τὸ ἔχω ἀκόμα στὴ βιβλιοθήκη μου.- Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων ἐκφράζονταν ἐγκωμιαστικὰ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἠπειρώτη νομάρχη Τρικκάλων καὶ παλιοῦ δημοσιογράφου Νικ. Λάππα. Τὸν ἐπαινοῦσαν ἀκόμα, γιατὶ ἔπεισε ὅλες τὶς κοινότητες τοῦ νομοῦ του νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομήτριες στὶς ἐγχώριες ἐφημερίδες, κάτι ποὺ μάταια πάσχιζαν νὰ πετύχουν οἱ γιαννιώτικες.- Ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης σὲ ἄρθρο του στὴν *Ἤπειρο* (12-4-28), μὲ τίτλο: *Ἡ καθολικὴ Γαλλία καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἑλλὰς* ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα ἐναντίον τῶν Γαλλόφιλων, ὑπενθυμίζοντάς τους: *...Γάλλοι ἦσαν οἱ ἀνακόψαντες τὴν πρὸς τὴν Κορυτσᾶν πορείαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἵνα τὴν παραδώσουν εἰς τοὺς Ἀλβανούς... Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐλησμόνησαν τὸ γαλλοτουρκικὸν σύμφωνον Φρακλὲν Μπουγιόν, τὴν τουρκόφιλον πολιτικὴν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν πόλεμον, τὴν διαγωγὴν τῶν Γάλλων στρατιωτῶν τὸν καιρὸν τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τὴν παράλειψιν τῶν Γάλλων ὅπως πληρώσουν τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰδῶν, τῶν χορηγηθέντων εἰς τὰ στρατεύματά των ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου. Ἡ Γαλλία οὐδόλως συμμετέσχε χρηματικῶς ἢ ἄλλως πως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων, τουναντίον ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ παράρτημα τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Γενεύης, δι' οὗ ἀνετίθετο ἡ διαχείρησις τῶν νέων δανείων εἰς τὴν Διεθνῆ οἰκονομικὴν ἐπιτροπήν, μέχρις ἐξοφλήσεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ πολεμικοῦ χρέους των. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐκβιασμὸς καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ βουλῇ. Ὅτε ἐπῆλθε ἡ κεραυνοβόλος ἀναγγελία τοῦ ἀμερικανικοῦ δανείου πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀπέσυρε τὴν ἀντίρρησίν της, ἀφοῦ ἐγνώσθη ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰταλία θὰ ὑπέγραφον καὶ ἄνευ αὐτῆς.* Ὁ Γεωργίτσης, στηριζόμενος στὸ τότε ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ μεσαιωνοδίφη Οὐΐλλιαμ Μίλλερ, τὸ ὁποῖο ἐξέταζε τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μὲ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, σημείωνε ἀνθελληνικὲς πράξεις τῆς Γαλλίας, προγενέστερες τῶν προηγούμενων. Μπορεῖ, βέβαια, ἡ κατάληξη τοῦ ἄρθρου του, στὴν ὁποία χαρακτήριζε ὡς *ἀνοήτους καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ*, ὅσους πίστευαν στὴ φιλία μὲ τὴ Γαλλία, νὰ ἐνεῖχε ποσοστὸ ὑπερβολῆς, ἀνατάραξε ὅμως τὶς συνειδήσεις ἐκείνων ποὺ τυφλὰ ὑποστήριζαν ὅτι κάθε τι προερχόμενο ἀπὸ τὴ Γαλλία ἦταν καλὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Ο ΕΣΣΑΤ ΠΑΣΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Γιὰ τὶς οἰκογένειες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου, τὸ Πάσχα ποὺ πλησίαζε (15 Ἀπριλίου) ἔπαιρνε ἄλλες διαστάσεις, δὲν ἔμοιαζε μὲ τὴ μεγάλη ἡμέρα τῆς Χριστιανοσύνης κανενὸς προηγούμενου χρόνου. Ἔξω θρασομανοῦσε ὁ πόλεμος ἀνάμεσα σὲ βενιζελικοὺς καὶ ἀντιβενιζελικοὺς γιὰ τὴν ἐπάνοδο ἢ ὄχι τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτική. Οἱ Βενιζελικοὶ τὸν περίμεναν πάλι, ὅπως καὶ τὴν δεύτερη δεκαετία τοῦ αἰῶνα, ὡς Μεσσία, οἱ ἄλλοι, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς πικρὲς ἐμπειρίες τῆς δεκαετίας τοῦ '20, τὸν ἔβλεπαν ὡς Ἀντίχριστο, ποὺ ξεπηδοῦσε ἀπὸ τὴν κόλαση γιὰ νὰ καταστρέψει τὴν Ἑλλάδα. Τίποτα, ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ διαμάχη, δὲν εἶχε ἀντίκτυπο στὴ ζωὴ τῶν δυὸ οἰκογενειῶν. Ἄλλο ἦταν τὸ φλέγον θέμα γιαυτές: ἡ ἐπιστροφὴ τῆς Θεώνης. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο ταξίδι στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Θ. Καρβούνης γύρισε στὰ Γιάννινα φέρνοντας τὴ μεγάλη εἴδηση: Ὅλα εἶχαν τακτοποιηθεῖ. Μὲ τὸ χρῆμα ποὺ εἶχε στὰ χέρια του ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς ἄνοιξε ὅλες τὶς πόρτες, ἄνοιξε καὶ τὸ κλουβί, ὅπου ἦταν κλεισμένο τὸ τυραννισμένο κορίτσι. Τὸ χρῆμα κάνει θαύματα. Ὅσοι εἶχαν πάρει τὴν ἀμοιβή τους σχημάτισαν μιὰ τεράστια ἁλυσίδα ἀσφάλειας, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔφτιαξαν ἕνα δρόμο χωρὶς ἐμπόδια καὶ ἡ Θεώνη ἔφτασε στὴν Πόλη, χωρὶς καμμιὰ ἐνόχληση. Τὸ μαρτύριό της εἶχε πάρει τέλος. Ὁ Καρβούνης, σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Ἐσσάτ, ἀνάθεσε, πάντα μὲ ἀμοιβή, σὲ μιὰ τουρκογιαννιώτικη οἰκογένεια -πολλὲς εἶχαν ἐγκατασταθεῖ, μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν γύρω ἀπὸ τὴν Πόλη-, τὴ φύλαξη τῆς Θεώνης. Μὲ τὴν τακτοποίηση ὁρισμένων θεμάτων, τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο θὰ ἀναλάβαινε, σὲ συνεργασία μὲ τὶς τουρκικὲς ἀρχές, τὴ μεταφορὰ τῆς Θεώνης στὸν Ἔβρο, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ὅλοι οἱ δρόμοι ἦταν ἀνοιχτοὶ γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ὁ Καρβούνης, γνωρίζοντας τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἐσσὰτ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὰ Γιάννινα τὸ Μάϊο, εἶχε προτείνει νὰ γυρίσει ἡ Θεώνη μαζί του, ἤθελε κατὰ ἕνα τρόπο νὰ δείξει στὸ στρατηγὸ τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς οἰκογένειας, ἂν τὴν ἔβλεπε νὰ στέκεται δίπλα του. Συνετὸς καὶ μὲ πεῖρα ὁ Ἐσσάτ, ἀπέκρουσε τὴν πρόταση, *θὰ γίνει γνωστό*, εἶπε, *στοὺς στρατιωτικοὺς κύκλους τῆς Κωνσταντινούπολης, καὶ θ' ἀντιμετωπίσω προβλήματα κατὰ τὴν ἐπιστροφή μου.* Εἶχε δίκιο. Ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων τοῦ Κεμὰλ ἦταν τόσο ἔντονος ποὺ δὲν ἐπιδέχονταν συμβιβασμοὺς καὶ διευκολύνσεις πρὸς τοὺς γκιαούρηδες. Θὰ ἐρχόταν πρῶτα ὁ Ἐσσὰτ στὰ Γιάννινα καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησή του, θὰ ἐμφανιζόταν ἡ Θεώνη.

Οἱ δυὸ οἰκογένειες, κι ὅλοι οἱ φίλοι καὶ συνεργάτες τους, ἔδειχναν τὴ χαρὰ καὶ τὴ συγκίνησή τους μ' ὅλους τοὺς τρόπους καὶ σ' ὅλους τοὺς τόπους: στὰ σπίτια, στὰ μαγαζιά, στοὺς δρόμους, στὰ καφενεῖα, στὶς συγκεντρώσεις, στοὺς περιπάτους, στὴν πλατεῖα παντοῦ. Ἡ ἄφιξη τῆς Θεώνης εἶχε γίνει κοινὸ μυστικὸ γιὰ ὅλους τοὺς Γιαννιῶτες, ἔγιναν ἀκόμα γνωστὲς καὶ οἱ τραγικές της περιπέτειες καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀπελευθέρωσής της. Ὅλοι περίμεναν νὰ δοῦν αὐτὸ τὸ βασανισμένο κορίτσι, ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν τάφο του, ὅπου νάταν τὸ Πάσχα ἔφτανε. Τὰ δυὸ σπίτια πρετοιμάζονταν ἀπὸ τώρα, εἶχαν ἀρχίσει ἤδη οἱ μέρες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας. Οἱ γυναῖκες σχεδίαζαν, ἔγραφαν καταλόγους προσκεκλημένων, ἔκαναν διπλὲς καὶ τριπλὲς προμήθειες, ὁ κῆπος τοῦ ἀρχοντικοῦ τοῦ Κωστίδη γέμισε τραπέζια, καλοκαίρι θάταν, ὅταν θὰ γύριζε ἡ Θεώνη, ὁ κόσμος δὲν χωροῦσε στὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ, θὰ γιόρταζε στὴν ἅπλα τῶν ἐλεύθερων χώρων. Τὸ βράδυ, στὶς ἀγρυπνίες, ὅλες πήγαιναν στὶς ἐκκλησίες, ν' ἀκούσουν *τὰ πάθη τὰ σεπτά*, τὰ ἴδια εἶχε περάσει καὶ ἡ Θεώνη τους. Εὐχαριστοῦσαν τὸν Ἐσταυρωμένο γιὰ τὴ συγκατάβασή του καὶ τὸ ἔλεός του, κι ὅταν ἔφτασε ἡ νύχτα τῆς Ἀνάστασης δὲν εἶχαν ἄλλα αἰσθήματα νὰ κενώσουν ἀπὸ τὶς καρδιές τους, τὰ εἶχαν ἀδειάσει ὅλα στὸ βάθρο τοῦ Σταυροῦ, τὶς προηγούμενες μέρες. Γιόρτασαν τὴν πρώτη Ἀνάσταση στὸ Ἀρχιμαντρειό, ὁ Πέτρος μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια του, ὁ Γιάγκος μὲ τὴ Φωτεινή, ἡ κόρη τους ἡ Χριστίνα μὲ τὸν ἄνδρα της καὶ τὰ πεθερικά της, ὁ Θεριανὸς μὲ τὴν Ἀλεξάνδρα καὶ τὸ παιδί τους, ὅλοι μιὰ οἰκογένεια ἀποτελοῦσαν, κι ὅλων τὰ σπίτια ἦταν ἕτοιμα γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης. Τὴ δεύτερη Ἀνάσταση πῆγαν, ὅλοι μαζὶ πάλι, στὴ Μητρόπολη, πέρασαν ὕστερα ἀπὸ τὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο γιὰ νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Σπυρίδωνα, νὰ πάρουν τὰ πασχαλιάτικα αὐγὰ ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ νὰ τοῦ ἀναγγείλουν τὴ μεγάλη εἴδηση. Οἱ μακροχρόνιες ἀπουσίες τοῦ δεσπότη στὴν Ἀθήνα καὶ οἱ μεγάλες ἔγνοιες τοῦ Πέτρου δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ περάσει ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸ δεσπότη, παρόλο ποὺ τόθελε πολύ. Εἶδε ὁ Σπυρίδων τὴ χαρὰ ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπο τοῦ Πέτρου καὶ κατάλαβε: —*Ὅλα καλά;* τὸν ρώτησε προσφέροντάς του τὰ πασχαλινὰ αὐγά. —*Δὲν γίνονται καλλίτερα, δεσπότη μου, τὸν ἄλλο μῆνα ἡ Θέωνη ἔρχεται.* Ὁ Σπυρίδων, πρὸς κατάπληξη ὅλων, σηκώθηκε ἀπὸ τὴν πολυθρόνα του, ἀγκάλιασε τὸν Πέτρο καὶ τὸν φίλησε. Μὲ τὴν ἴδια στοργὴ συμπεριφέρθηκε καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους, προπαντὸς στὸ Γιάγκο Κεϊβανίδη, δὲν ἔλεγε ν' ἀφήσει τὰ χέρια του μέσα ἀπὸ τὶς χοῦφτες του... Ὕστερα ὅλες οἱ μέρες καὶ οἱ νύχτες ἦταν γιὰ τὶς εὐτυχισμένες οἰκογένειες, μιὰ συνεχὴς ὁλοφώτεινη μέρα, μιὰ προέκταση τοῦ χρόνου φορτισμένη μὲ τὸ γλυκὸ συναίσθημα τῆς προσμονῆς καὶ τῆς σιγουριᾶς, ὅτι αὐτὸ ποὺ περίμεναν τόσα χρόνια τώρα εἶχε γίνει, ὅπου νάταν ἡ Θεώνη θὰ ξεπρόβαλε στὸ μάκρος τοῦ δρόμου, ὡραία, μὲ στητὴ κορμοστασιά, μ' ὅλες

τὶς χάρες ποὺ τὴν εἶχε προικίσει ἡ φύση, ὅπως τὴν ἤξεραν οἱ δικοί της πρὶν ξεσπάσει ἡ μεγάλη καταστροφή...

Μπῆκε ὁ Μάης, ὁ μήνας τῆς ἀνάστασης τῆς φύσης, κι ἡ ἀδημονία ὅλων μεγάλωνε. Ἀκόμα καὶ ὁ μουφτῆς Μουσταφᾶ Καμπέραγας, δὲν ἔκρυβε τὴ συγκίνησή του γιὰ τὴ συγκυρία τῶν γεγονότων. Οἱ οἰκογένειες τῶν δυὸ φίλων του θάβρισκαν τὸ χαμένο παιδί τους κι ὁ ἴδιος θἄχε τὴν τιμὴ καὶ τὴ χαρὰ ν' ἀγκαλιάσει τὸ φίλο του, τὸν Ἐσσὰτ πασᾶ, τὸν τιμημένο ὑπερασπιστὴ τῶν Γιαννίνων, τὸν ἀγαπητὸ ἀπ' ὅλους, φίλους καὶ ἐχθρούς. Εἶχαν κι οἱ δυό τους γεννηθεῖ καὶ μεγαλώσει σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ἦταν ἡ πατρίδα τους, τρισαγαπημένη πατρίδα, ἂν ἔφευγε ὁ μουφτὴς μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, θὰ πέθαινε, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ζήσει μακρυά της. Καθόταν στὸ γραφεῖο τοῦ σπιτιοῦ του ὁ μουφτὴς κι ἀναπολοῦσε παλιὲς εὐτυχισμένες στιγμὲς ζωῆς στὴ γεννέθλια γῆ, κοινὲς γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὸν Ἐσσάτ, τότε ποὺ ἡ μουσουλμανικὴ κοινότητα ἀριθμοῦσε χιλιάδες μέλη, τὰ δεκάδες τζαμιὰ βούϊζαν ἀπὸ πιστούς, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα ἐπιβίωναν· τώρα, σκεφτόταν ὁ μουφτής, ὅσοι ἀπέμειναν, σκόρπιοι ἐδῶ κι ἐκεῖ στὴν πόλη, σιγὰ-σιγὰ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν παράδοση, ἡ ἐπίδραση τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου πάνω τους ἦταν καταλυτική. Τὰ τζαμιὰ ἐρήμωσαν, ἄλλα καταστρέφονταν ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη κι ἄλλα κατεδάφιζε τὸ κράτος γιὰ νὰ οἰκοδομήσει μεγάλα κτήρια, νὰ δημιουργήσει πλατεῖες, ἡ πόλη σιγὰ σιγὰ ἀποχρωματιζόταν ἀπὸ τὰ σημάδια τῆς κατάκτησης. Βέβαια τὸ μεγάλο τζαμὶ τοῦ περίδοξου Ἀσλὰν πασᾶ ὕψωνε περήφανα τὸ ἀνάστημά του καὶ λόγχιζε τὸν οὐρανὸ στὴν κορυφὴ τοῦ Κάστρου, ἦταν γιὰ τοὺς μουσουλμάνους ποὺ ἀπέμειναν, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα μνημεῖα ποὺ τὸ περιέβαλαν, ὁ ἰσχυρὸς συνεκτικὸς δεσμὸς γιὰ νὰ θυμοῦνται τὴν ἱστορία τους. Δὲν ἔτρεφε κανένα ἐχθρικὸ αἴσθημα ὁ μουφτὴς γιὰ τὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο τῆς πόλης. Ἦταν οἱ πολλοί, μὲ πίστη στὴν πατρίδα τους τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ ἀκλόνητη πεποίθηση πὼς καὶ τὰ Γιάννινα, κι οἱ ἄλλες περιοχὲς ποὺ κρατοῦσαν ἀκόμα οἱ Τοῦρκοι, θὰ ἑνώνονταν μαζί της. Ἐγγύηση ἀποτελοῦσε τὸ σφρίγος καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἀδελφῶν του, ἡ ὁρμή του ἦταν νεανική, ἀντίθετα οἱ ὁμόθρησκοί του τῶν Γιαννίνων φαίνονταν κουρασμένοι, σὰν ἕτοιμοι ν' ἀποδεχτοῦν τὸ μοιραῖο. Αὐτὴ ἡ μοιρολατρικὴ διάθεση διαπότισε καὶ τὸν τουρκικὸ στρατό, καὶ κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες ὁ Ἐσσὰτ ν' ἀνατρέψει τὴν κατάσταση καὶ νὰ τοὺς ἐμπνεύσει τὴν πίστη γιὰ τὴ νίκη. Τὸ πέτυχε. Ἔτσι, ὅταν ἦρθε ἡ μεγάλη στιγμὴ τῆς ἀναμέτρησης, ὁ στρατὸς ποὺ διοικοῦσε ἦταν ἕτοιμος νὰ πολεμήσει καὶ νὰ σκοτωθεῖ ὑπερασπίζοντας τὴν πόλη. Ἡ ἀποφασιστικότητα τῶν ἀντίπαλων, καθοδηγούμενων ἀπὸ ἄξια πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἡγεσία, νίκησε τὸ πεῖσμα τῆς ἀντίστασης τῶν Τούρκων, ἄρχισαν νὰ ἐξασθενίζουν μέρα τὴ μέρα, ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὴ γύμνια, τὴν ἔλλειψη περίθαλψης, τὶς λιποταξίες τῶν Ἀλβανῶν στρατιωτῶν, καὶ τόσες ἄλλες αντιξοότητες. Ὁ

Ἐσσὰτ παραδέχτηκε τὴν ἧττα του, παρέδωσε τὴν πόλη στοὺς Ἕλληνες καὶ φρόντισε ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ ποὺ εἶχε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του νὰ μὴ καταστραφεῖ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἀποχωροῦσαν, μὲ γεμάτη τὴν καρδιὰ ἀπὸ μίσος καὶ δίψα γιὰ ἐκδίκηση. Τὰ Γιάννινα σώθηκαν, εἶχε καταβάλλει κι ὁ μουφτὴς τὶς δικές του προσπάθειες, οἱ Ἕλληνες τὸ ἀναγνώριζαν καὶ γιαυτὸ ὅλοι βοήθησαν νὰ μὴ φύγει ἀπὸ τὴν πόλη. Αὐτὰ συλλογιζόταν ὁ σοφολογιώτατος Μουσταφᾶ Καμπέραγας τὶς μέρες ποὺ περίμενε τὴν ἄφιξη τοῦ Ἐσσάτ, οἱ πληροφορίες ἔλεγαν πὼς θὰ ἔφτανε στὸ τέλος τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Μαΐου, νοσταλγικὰ ἀναπολοῦσε τὸ παρελθὸν καὶ εὐχαριστοῦσε τὸν Ἀλλὰχ γιὰ τὶς καλὲς μέρες ποὺ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ζήσει στὴν ἀγαπημένη πατρίδα του. Τώρα ὁ Ἐσσὰτ ξαναγύριζε στὰ Γιάννινα ὕστερα ἀπὸ δέκα πέντε χρόνια αἰχμαλωσίας καὶ ἀπομόνωσης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἐγκαταστάθηκε. Οἱ Κεμαλικοὶ δὲν τοῦ συγχωροῦσαν γιατὶ παρέδωκε τὰ Γιάννινα, ἔπρεπε, ἔλεγαν, νὰ πέσουν ὅλοι τους ὑπερασπίζοντάς τα, ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγο ὡς τὸν τελευταῖο στρατιώτη. Μόνο τὰ τελευταῖα χρόνια συνειδητοποίησαν πὼς εἶχαν ἄδικο καὶ πὼς ὁ Ἐσσὰτ εἶχε ἐπιτελέσει τὸ χρέος του στὸ ἀκέραιο.

Ὁ Ἐσσὰτ πασὰς
(Σχέδιο τῆς Θάλειας Φλωρᾶ-Καραβία)

Στὸ μεταξὺ ἡ οἰκογένεια τοῦ μουφτῆ, ἑτοίμαζε τὸ σπίτι, καταβάλλοντας ἰδιαίτερες φροντίδες, γιὰ νὰ φιλοξενήσει τὸν Ἐσσάτ, πίστευαν πὼς ἐκεῖ θὰ ζητοῦσε νὰ μείνει ὁ μεγάλος φίλος τῆς οἰκογένειας. Ἦταν κι ἄλλα ἀρχοντικὰ τούρκων στὰ Γιάννινα ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν φιλοξενήσουν, ἄρχισαν μάλιστα κι ἐκεῖ οἱ προετοιμασίες, ὁ μουφτὴς ὅμως ἦταν βέβαιος πὼς τὸ δικό του θὰ προτιμοῦσε.

Τὶ ζητοῦσε ὅμως στὰ Γιάννινα ὁ Ἐσσάτ; Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία ποὺ τὸν ὑποχρέωσε ν' ἀφήσει τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὴν πατρογονικὴ γῆ; Θὰ ὑπέθετε κανεὶς πὼς μόνο τὸ αἴσθημα τῆς νοσταλγίας τὸν παρακίνησε γιὰ ν' ἀποφασίσει τὸ ταξίδι. Ἦταν κι αὐτό, ἀναμφίβολα. Ἡ ἀνάγκη ὅμως δημιουργήθηκε ἀπὸ κάτι περισσότερο πεζό. Ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσει τὴν πατρική περιουσία του, εἶχε δικαιώματα σ' αὐτὴ ἀπὸ τὴ συνθήκη ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ὅμως ἡ ἑλληνικὴ γραφειοκρατία,

ποὺ εἶχε μεταφερθεῖ ἀτόφια ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα καὶ στὶς Νέες χῶρες, ἔβρισκε τρόπους νὰ δημιουργεῖ ἐμπόδια καὶ περίπλοκες καταστάσεις. Γιὰ νὰ ἐπιλυθεῖ τὸ πρόβλημα, χρειαζόταν ἡ αὐτοπρόσωπη παρουσία τοῦ Ἐσσὰτ, ἔτσι ἀποφάσισε τὸ ταξίδι.

Στὶς 15 Μαΐου ἔφτασε, *προερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μέσῳ Ἀθηνῶν, ὁ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 ὑπερασπιστὴς τοῦ Μπιζανίου στρατηγὸς Ἐσσὰτ πασᾶς*, ἔγραφαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες. Τὸν ὑποδέχτηκαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μουσουλμανικῶν οἰκογενειῶν ποὺ παρέμειναν στὰ Γιάννινα, ὡς μὴ ἀνταλλάξιμοι, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ μουφτή, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Γιαννιῶτες. Ἡ ὑποδοχὴ συγκίνησε τὸν Ἐσσάτ, δάκρυα ἔτρεξαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Ξαναπατοῦσε τὸ χῶμα τῆς ἀγαπημένης του πόλης, αὐτὴν ποὺ ὑπερασπίστηκε ἀπεγνωσμένα στὸν πόλεμο, οἱ ἀναμνήσεις τὸν ἔπνιγαν, ξύπνησαν μέσα του, καθὼς ἀντίκρυζε τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους, γνωστοὶ οἱ περισσότεροι, μόλις δέκα ἓξ χρόνια εἶχαν περάσει. Ὅλοι ἤθελαν νὰ τὸν φιλοξενήσουν, αὐτὸν καὶ τὴ συνοδεία του, πρῶτος ἀπ' ὅλους ὁ μουφτῆς, τοὺς γέμισε λύπη ἡ ἀπόφασή του. —*Ὄχι*, εἶπε, *δὲν θὰ γίνω βάρος σὲ κανένα, θὰ μείνω στὸ ξενοδοχεῖο*. Παρακάλεσε καὶ τὸν ὁδήγησαν στὸ ξενοδοχεῖο *Ἴλιον Πάλλας* -σώζεται ὡς τὶς μέρες μας- ὅπου εἶχε κρατήσει δωμάτια, γιαυτὸν καὶ τὴν ἀκολουθία του.

Ἐγκωμιαστικὰ σχόλια ἔγραψε ὁ γιαννιώτικος τύπος γιὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Ἐσσὰτ. Θὰ παραθέσω τὶς κρίσεις ὅλων τῶν ἐφημερίδων -μόνο φύλλα τοῦ *Κήρυκος* δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ, σίγουρα ὅμως καὶ τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς οἱ κρίσεις δὲν θ' ἀντιστρατεύονταν τὸ κοινὸ αἴσθημα. Ἀρχίζω ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο*, τὴν ἀρχαιότερη ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων (17-5-28): *Ἐντελῶς ἀτομικῆς φύσεως ὑποθέσεις ἔφερον, μετὰ δέκα ἓξ ὁλόκληρα χρόνια, τὸν κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912-1913 πολιτισμένον καὶ γενναῖον στρατηγὸν Ἐσσὰτ πασᾶν, τὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ Μπιζανίου καὶ τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν πόλιν μας. Γενέτειρα καὶ τοῦ ἰδίου ἡ πόλις αὕτη, εἰς τὴν «Ζωσιμαίαν σχολὴν» τῆς ὁποίας ἐξεπαιδεύθη ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ τὴν ὁποίαν εἰλικρινῶς καὶ βαθύτατα ἠγάπησεν, ὥστε ἡ ἀγάπη του αὐτὴ νὰ ἐξασκήσῃ τόσον κῦρος ἐπὶ στρατευμάτων, ἅτινα ἡ τύχη τῶν ὅπλων καὶ τοῦ πολέμου αἱ δειναὶ δυσχέρειαι εἶχον περιαγάγη εἰς ἀπόγνωσιν σχεδόν, ἐκ τῆς στενῆς πολιορκίας, ὥστε οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον παράπτωμα, ἡ ἐλαχίστη παρεκτροπή, κατὰ τὸ διάστημα ἑξαμήνου πολιορκίας νὰ σημειωθῇ, θὰ τὸν ἐπανίδῃ μετὰ συμπαθείας καὶ σεβασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀξίζει εἰς γενναίους, τιμίους, ἱπποτικοὺς καὶ πολιτισμένους ἀντιπάλους. Καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς συμπαθείας αὐτῆς νὰ αἰσθάνεται ὅτι ἀξίζει ἕνα τίτλον τιμῆς, διότι μόνον ἡ ἰδική του πολιτισμένη συνείδησις ἔσωσε τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ καταστροφὴν καὶ ἀπὸ τὰ παντοειδῆ κακὰ ἀγριοτήτων, ἅτινα ὁ πόλεμος, καὶ μάλιστα τόσον φυλετικῶς ὀξύς, ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ. Ἐκεῖνος ποὺ γράφει τὰς γραμμὰς αὐτάς, διευθυντὴς τῆς «Ἠπεί-*

ρου», δημοσιογραφῶν καὶ τότε, καὶ διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, κατὰ τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, ὡς συνωμότης καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου Ἰωαννίνων, χρεωστεῖ τὸ κεφάλι του ἔκτοτε εἰς τὸν χθὲς φιλοξενούμενον πολιτισμένον στρατηγόν, μὴ στέρξαντα νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ θανατικὴ ἀπόφασις. Τὸ ἐνθυμούμεθα μετὰ λεπτῆς συγκινήσεως, συνδεδεμένης μετὰ τόσων μεγάλων στιγμῶν καὶ ἀναμνήσεων!

Ἡ Ἐλευθερία τοῦ Χρηστοβασίλη (21-5-28): *Ἀφίκετο ἐν τῇ πόλει μας ὁ τελευταῖος Στρατάρχης τῆς Τουρκίας Ἐσσὰτ πασᾶς, ὁ Ἰωαννίτης, χάριν τῆς ἐνταῦθα ἐγκαταλειφθείσης κτηματικῆς του περιουσίας, ἥτις συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐγκαταλελειμένων τουρκικῶν κτημάτων. Ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς, ἀνήκων εἰς καλλίστην Ἰωαννιτικὴν οἰκογένειαν, υἱὸς δὲ τοῦ περιφήμου δημάρχου Ἰωαννίνων Ἀχμὲτ Χαλαστῆ, ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ὁ τελευταῖος πασᾶς καὶ ὁ τελευταῖος συνθηκολογήσας μετὰ τοῦ Ἐλευθερωτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄, ὡς διαδόχου καὶ ἀρχηγοῦ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἔνδοξος, καίτοι ἡττηθείς, διότι ἐπάλαισεν ἐναντίον νικηφόρου ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ δαφνοστεφοῦς Στρατηλάτου, ἡ δὲ πόλις τῶν Ἰωαννίνων τῷ ὀφείλει τὴν σωτηρίαν της, διότι ἄλλος ἴσως τελευταῖος τοῦρκος πασᾶς, ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τὴν τέφραν της. Τὰ θρυλικὰ Γιάννινα συγκαταλέγουν μεταξὺ τῶν μεγάλων Ἰωαννιτῶν καὶ τὸν Ἐσσὰτ πασᾶν, ἀλλὰ τὰ κατὰ καιροὺς Δημοτικὰ συμβούλια ἐλησμόνησαν νὰ ὀνομάσουν μίαν ὁδὸν μὲ τὸ ὄνομά του. Ἰδοὺ μιὰ ἀξιέπαινος πρᾶξις διὰ τὸ παρὸν Δημοτικὸν συμβούλιον! Τί νὰ εἴπωμεν δὲ διὰ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία κατέσχε τὰ κτήματα τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ πεπολιτισμένου Ἐσσὰτ πασᾶ, ὅστις παρέδωκε τὰ Γιάννινα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χεῖρας σῶα καὶ ἀβλαβῆ; Τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον τῶν Ἰωαννιτῶν ὀφείλει πολυτρόπως νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του εἰς τὸν ἡρωϊκώτατον συμπατριώτην μας Ἐσσὰτ πασᾶν.*

Ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν (18-5-28): *Ἀπὸ τῆς παρελθούσης Τρίτης ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐπαναβλέπει, μετὰ πάροδον μιᾶς ὁλοκλήρου δεκαπενταετίας, τὸν διακεκριμένον ὑπερασπιστὴν τοῦ Μπιζανίου Ἐσσὰτ πασᾶν. Ἅπασα ἡ πόλις, ἐκτιμῶσα τὰ εὐγενῆ καὶ φιλάνθρωπα τοῦ ἀνδρὸς* (αἰσθήματα), *ἅτινα σαφῶς ἐδείχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ Μπιζανίου, ὁπότε ἡ ἀκάθετος ὁρμὴ τῆς ἐκδικήσεως τοῦ ἐξοργισμένου τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν πολιορκητῶν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἐχαλιναγωγήθη. Ἤδη ἀτενίζει αὐτὸν εὐγνωμόνως. Ὁ ἀγαπητὸς οὗτος ἐπισκέπτης, θὰ ξενισθῇ εἰς τὴν πλήρη ἀναμνήσεων πόλιν ἀρκετὰς ἡμέρας, πρὸς διευθέτησιν ἀτομικῶν ὑποθέσεων, ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα κτήματά του. Ὁ «Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν» χαιρετᾷ εὐγενῶς τὸν δημοφιλῆ κ. Ἐσσὰτ πασᾶν.*

Ἡ Ἀγροτικὴ ἠχὼ (σχόλιο τοῦ Ν. Γεωργίτση τῆς 19-5-28): *Ἡ πόλις μας*

φιλοξενεῖ διακεκριμμένον αὐτῆς τέκνον, τὸν στρατηγὸν Ἐσσὰτ πασάν, ὅστις διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ μεγάλου προμαχῶνος τοῦ Μπιζανίου, τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου. Ἀφοῦ ἐπὶ ἑξάμηνον περίπου ἀντέσχεν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ πολιορκοῦντος αὐτὸ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀφοῦ εἶδε πίπτοντας ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς πέριξ ὀχυρωμένους λόφους καὶ περιεσφίχθη εἰς σιδηροῦν κλοιόν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων. Ὅ,τι ἔχει νὰ θαυμάσῃ τις κατὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον ταύτην πολιορκίαν, εἶναι ἡ ἀνδρεία τῶν μαχομένων καὶ ἡ ἐν μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν. Καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔδειξαν τὴν παρὰ πάντων ὁμολογουμένην γενναιότητα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ οἱ πολιορκηταὶ Ἕλληνες ἐξ ἴσου ἐθαυμάσθησαν διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον. Ἀμφότεραι αἱ στρατιαὶ εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς περιφανεῖς στρατηγούς, οἱ μὲν Τοῦρκοι τὸν Ἐσσὰτ πασᾶν, ἐκπαιδευθέντα ἐν Γερμανίᾳ, οἱ δὲ Ἕλληνες τὸν λατρευτὸν διάδοχον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντῖνον, τὸν κουμπάρον τῶν «Τσολιάδων του», ὅστις βραδύτερον, ἐν 29 ἡμέραις, κατήγαγεν 27 νίκας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τῶν Π ο μ ε ρ α ν ῶ ν τούτων τῆς Βαλκανικῆς, ὅπως ἐκαλοῦντο πρότερον. Ἀλλ' ὅ,τι ἐπίσης δὲν θὰ λησμονήσῃ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἡ μεγάλη πειθαρχία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ σιδηρὰ πυγμὴ τοῦ Ἐσσὰτ πασᾶ, διὰ τῆς ὁποίας συνεκράτει τὸν φανατικὸν ὄχλον τῶν Τούρκων. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας, οὐδεμία ἐσημειώθη παρεκτροπή, ὅτε δ' αἱ μάχαι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας συνεκροτοῦντο ἐγγὺς τῆς πόλεως, οἱ κάτοικοι συνεκεντροῦντο εἰς τοὺς περὶ τὴν πόλιν λόφους καὶ ἐθεώρουν τὸν πόλεμον, ὅπως ἄλλοτε οἱ Τρῶες ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐθεώρουν τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἠπειρῶται γνωρίζοντες καὶ νὰ θαυμάζουσι καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀρετήν, δέχονται μετὰ χαρᾶς τὸν συμπατριώτην των, χαιρετῶντες αὐτὸν μὲ τὸ «καλῶς ὥρισεν» εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα.

Ὁ Γιάγκος καὶ ὁ Πέτρος ἤθελαν νὰ ἐπισκεφτοῦν τὸν Ἐσσὰτ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς ἄφιξής του. Αἰσθάνονταν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσουν τὴ βαθύτατη εὐγνωμοσύνη τους στὸ στρατηγό, σ' αὐτὸν ὀφειλόταν τὸ θαῦμα τῆς ἀνεύρεσης καὶ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Θεώνης. Ἀνυπομονοῦσαν ἀκόμα ν' ἀκούσουν τὴ χαρμόσυνη εἴδηση ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐσσάτ. —*Ὄχι*, τοὺς συμβούλεψε ὁ Καρβούνης, *ποὺ εἶχε ἔρθει νωρίτερα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, δὲν εἶναι ἡ κατάλληλη εὐκαιρία, τώρα θέλει νὰ κουβεντιάσει μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους του, νὰ ποῦν τὰ δικά τους. Θὰ διαλέξω τὴ μέρα ποὺ θὰ τὸν ἐπισκεφτεῖτε, μαζί σας θάμαστε κι ἐγὼ κι ὁ μουφτής, θάχει ὅλη τὴν ἄνεση ὁ στρατηγὸς νὰ σᾶς ἀκούσει. Νὰ σταθεῖτε μὲ θάρρος ἀπέναντί του, ὄχι συνεσταλμένοι καὶ κακομοίρηδες, ὁ στρατηγὸς εἶναι περήφανος καὶ γενναῖος, τέτοιους θέλει καὶ τοὺς συνομιλητές του. Θὰ πᾶτε στὴν ὑποδοχή, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Γιαννιῶτες, χωρὶς νὰ δώσετε γνωριμία,*

ὅσα μᾶς ἐνδιαφέρουν θὰ τὰ ποῦμε στὴ δική μας συνάντηση. —Καὶ ἡ Θεώνη; Πότε θὰ γυρίσει ἡ Θεώνη; ρώτησαν κι οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή. *—Ὁ γυρισμὸς τῆς Θεώνης εἶναι δική μας ὑπόθεση, σᾶς τὸ εἶπα καὶ τὴν ἄλλη φορά, κανονίσαμε μὲ τὸ Προξενεῖο, ὅταν γυρίσει ὁ Ἐσσὰτ στὴν Πόλη, θὰ στείλουν τὴ Θεώνη στὴν Ἑλλάδα. Ἕνας σας πρέπει νὰ πάει στὸν Πειραιᾶ, νὰ τὴν ὑποδεχτεῖ, μὲ τὸ βαπόρι θάρθει. —Θὰ πᾶμε κι οἱ δυό,* ἀπάντησαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Γιάγκος, *ὁ ἕνας δὲν φτάνει, γιὰ πολλοὺς λόγους... —Νὰ πᾶτε,* συμφώνησε ὁ Καρβούνης. *Πραγματικὰ ὁ ἕνας δὲν φτάνει...* συμπλήρωσε.

Ὁ Ἐσσὰτ ἔνοιωθε ὡς τὰ μύχια τῆς καρδιᾶς του συγκινημένος ποὺ βρισκόταν πάλι στὴ γεννέθλια γῆ. Ἔφερνε στὸ νοῦ του τὶς εὐτυχισμένες στιγμὲς τῶν παιδικῶν χρόνων καὶ τῆς ἐφηβείας, ξυπνοῦσε μέσα του ὁ πόθος νὰ ξαναδεῖ τὴ συνοικία ποὺ ἔζησε μὲ τοὺς φίλους καὶ συνομιλήκους του, τουρκόπουλα καὶ ἑλληνόπουλα, δὲν ἔκανε διάκριση στὴν ἐπιλογή τους, μαζί τους ἔπαιζε τὰ παιγνίδια τῆς ἐποχῆς του, πολεμικὰ τὰ περισσότερα, πάντοτε ἐπέβαλε τὴν παρουσία του, οἱ ἄλλοι τοῦ ἔδειχναν μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμό τους. Ποτὲ δὲν θὰ ξεχνοῦσε τὰ βιώματα τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ὅσο κι ἂν ἄλλα μεταγενέστερα, σπουδῶν, στρατιωτικῆς δράσης κι ἀνοδικῆς πορείας στὴν κορυφὴ τῶν ἀξιωμάτων, δόξες καὶ τιμές, λαμπρὲς τελετές, ἐπευφημίες καὶ παράσημα, ἐπέμειναν πεισματικὰ νὰ ἐξαφανίσουν τὰ πρῶτα. Ὅλα μποροῦσε νὰ τὰ ξεχάσει ὁ Ἐσσάτ, δυὸ μόνο περίοδοι τῆς ζωῆς του θὰ ἔμειναν ἀνεξίτηλοι στὴ μνήμη του. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ μεγάλωσε κι ἔνοιωσε ἄντρας σ' αὐτὴ τὴν πόλη, τὴν πολυαγαπημένη, καὶ τὰ τελευταῖα τῆς στρατιωτικῆς του σταδιοδρομίας, τὰ ποτισμένα μὲ ἄγχος, θλίψη, δάκρυα, πόνους καὶ πολὺ αἷμα. Ὁ Ἀλλὰχ θέλησε νὰ ὑπερασπιστεῖ ὁ ἴδιος τὸ γενέθλιο τόπο, ὅταν ἦρθε ἡ μεγάλη ὥρα τῆς κρίσης, τότε ποὺ ἕνας στρατός, σκαρφάλωνε στὰ ὀχυρωμένα βουνὰ ποὺ αὐτὸς ὑπερασπιζόταν, γιὰ νὰ χυμήξει ἀκράτητος καὶ ν' ἁρπάξει τὴν πόλη ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἦταν ἡ πατρίδα του, σκεφτόταν, καὶ θὰ πολεμοῦσε νὰ τὴν κρατήσει μ' ὅλα τὰ μέσα. Ὅμως κι ἐκεῖνοι ποὺ σκοτώνονταν καθημερινὰ ἀπὸ τὰ τρομερὰ κανόνια του εἶχαν τὸ δικό τους δίκιο. Ἡ πόλη ἦταν ἑλληνική, ἔπρεπε νὰ τὴν ἀπελευθερώσουν. Καὶ στὶς δικές του φλέβες ἔτρεχε ἑλληνικὸ αἷμα, πῶς μποροῦσε νὰ τὸ ξεχάσει; Ἔνοιωθε πὼς θάφτανε κάποτε ἡ στιγμὴ νὰ συμφωνήσει στὴν παράδοση, πίστευε πὼς θ' ἀργοῦσε, αὐτὸς θάκανε τὸ καθῆκον του ὅ,τι καὶ νὰ γινόταν, καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ καὶ χρέος ἀπέναντι στοὺς συμπολίτες του νὰ κρατήσει τὴν πόλη ἀνέπαφη ἀπὸ τὴ βουλιμία τῶν ἀλβανικῶν κυρίως ὀρδῶν, ποὺ φαίνονταν ἀποφασισμένες νὰ ριχτοῦν στὸ πλιάτσικο, ν' ἁρπάξουν, νὰ καταστρέψουν. Ἔνοιωθε περήφανος γιαυτὴ τὴν ἀπόφαση, οἱ Ἕλληνες τὸ ἀναγνώριζαν καὶ μ' εὐγνωμοσύνη τὸ θυμοῦνταν, τὰ σχόλια τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων τὸν συγκίνησαν. Μὲ ὁδηγὸ τὶς ἀναμνήσεις, ἀφοῦ ἀνέθεσε σὲ καλοὺς δικηγόρους τὴ διακανόνιση τῶν διαφορῶν μὲ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχὲς

γιὰ τὴν ἀποδέσμευση τῆς περιουσίας του, πῆρε σβάρνα μὲ τὴ συνοδεία του τὶς συνοικίες τῆς πόλης, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς τουρκομαχαλάδες, οἱ ἀλλαγὲς ποὺ εἶχαν γίνει στὸ μεταξὺ δὲν εἶχαν ἀλλοιώσει οὐσιαστικὰ τὴ φυσιογνωμία τους -σήμερα δὲν ἀναγνωρίζεις τίποτα ἀπὸ τὴν παλιὰ πόλη-, γιὰ νὰ καταλήξει στὰ τζαμιὰ τοῦ φρουρίου. Ἐκεῖ τὸν ἔπνιξαν τὰ δάκρυα καὶ ἡ συγκίνηση. Προσευχήθηκε νοερὰ κάτω ἀπὸ τὸ Ἀσλὰν τζαμί, ὁ μιναρές του ἐξακολουθοῦσε νὰ σκίζει τὸν ἀέρα, περήφανα ὅπως τότε, κι ἔδωσε στὸν ἑαυτό του τὴν ὑπόσχεση νὰ ξανάρθει πάλι στὴν πόλη αὐτὴ ποὺ σπαρταροῦσε ἀτόφια στὴν καρδιά του...

Ἡ συνάντηση τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Γιάγκου μὲ τὸν Ἐσσάτ, ἔγινε στὸ *Ἴλιον Πάλλας*, τὴ μέρα ποὺ κανόνισε ὁ Καρβούνης. Ὁ Ἐσσὰτ σηκώθηκε ὄρθιος νὰ τοὺς ὑποδεχτεῖ, τοὺς θαύμαζε γιὰ τὴν ἐπιμονὴ ποὺ ἔδειξαν γιὰ ν' ἀπελευθερώσουν τὴ χαμένη κόρη τους. Παρόλα, ὅσα τοὺς εἶχε πεῖ ὁ Καρβούνης νὰ σταθοῦν ἀπέναντί του ὄρθιοι, χωρὶς τεμενάδες καὶ ἐκδηλώσεις ὑποτέλειας, στὶς ὁποῖες ἦταν συνηθισμένος ὁ Ἐσσὰτ μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους του, ὅταν βρέθηκαν ἀπέναντι στὸ στρατηγὸ τὰ ξέχασαν ὅλα. Τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης ποὺ τοὺς πλημμύρισαν τοὺς σώριασαν στὰ πόδια του, ἅρπαξαν ταυτόχρονα καὶ τὰ δυό του χέρια κι ἄρχισαν νὰ τὰ φιλοῦν. —*Ὄχι, ὄχι* φώναζε ὁ Ἐσσὰτ ξαφνιασμένος, *σηκωθεῖτε γρήγορα, θέλω νὰ σᾶς δῶ στὰ μάτια ὄρθιος, δὲν ταιριάζουν αὐτὰ σ' ἐμένα σήμερα.* Ὅταν σηκώθηκαν οἱ δυὸ ἄντρες μὲ ὑγρὰ τὰ μάτια ἀπὸ τὴ συγκίνηση, ὁ Ἐσσὰτ τοὺς ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά του, ἔμειναν ἔτσι γιὰ πολύ, χωρὶς νὰ μιλοῦν. Ὕστερα κάθησαν, ὁ Καρβούνης κι ὁ μουφτὴς ἔκαναν τὶς συστάσεις, μόνο ἐπαίνους εἶχαν νὰ ποῦν καὶ γιὰ τὶς δυὸ οἰκογένειες, οἱ δυὸ ἄντρες δὲ μιλοῦσαν, τοὺς ἔπνιγε ἡ συγκίνηση, ἄφησαν στοὺς ἄλλους νὰ ἐκφράσουν τὰ αἰσθήματα, ποὺ ἔτρεφαν γιὰ τὸν εὐεργέτη τους. Μόνο ὁ Γιάγκος ρώτησε κάποια στιγμὴ τὸν Ἐσσάτ, μὲ αἴσθημα ἀνησυχίας στὴ φωνή του: —*Εἶναι καλὰ ἡ Θεώνη μας, ἐξοχώτατε;* Ὁ Ἐσσὰτ σκέφτηκε λίγο πρὶν ἀπαντήσει. —*Καλὰ εἶναι,* εἶπε, *ὅσο μπορεῖ νὰ εἶναι καλὰ ἕνα κορίτσι μὲ τὴν περιπέτεια ποὺ εἶχε καὶ τὶς ταλαιπωρίες ποὺ ὑπέφερε. Μὴ σᾶς φοβίζει ὅμως αὐτό, θὰ συνέλθει, στὸ σπίτι, ὅπου τὴν ἐγκατέστησα στὴν Πόλη, βρίσκεται σὲ καλὰ χέρια. Γιαννιῶτες εἶναι, τὴ θεωροῦν σὰν κόρη τους. Αὐτὸς εἶναι κι ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ δὲν ἦρθε μαζί μου τώρα. Ὁ ἄλλος ἦταν πὼς δὲν ἤθελα νὰ δώσω λαβὴ σὲ σχόλια κάποιων κύκλων ποὺ εἶναι ἀκόμα προκατειλημμένοι ἐναντίον μου, ἔπρεπε, λένε, νὰ πέσω μὲ τοὺς στρατιῶτες μου ὑπερασπιζόμενος τὰ Γιάννινα κι ἂς γίνονταν στάχτη. Ἂς εἶναι. Τὸ κορίτσι θὰ ἔρθει μετὰ τὴν ἐπιστροφή μου στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν κρίνω πὼς εἶναι ἐντελῶς καλὰ καὶ μπορεῖ νὰ ταξιδέψει χωρὶς συνέπειες. Πρέπει νὰ κάνετε ὑπομονή, πρόβλημα πιὰ δὲν ὑπάρχει...* Εἶπαν κι ἄλλα πολλὰ οἱ τέσσερες γιὰ τὴ ζωὴ στὰ Γιάννινα, γιὰ τὰ παλιὰ καὶ τὰ νέα, καμμιὰ νύξη δὲν ἔκαναν γιὰ τὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, τὴν καταστροφὴ καὶ τὶς συνέ-

πειές της, δὲν ἤθελαν νὰ σχολιάσουν ἀποφάσεις πολιτικῶν. Ὅταν σηκώθηκαν νὰ φύγουν, ὁ Ἐσσὰτ τοὺς διαβεβαίωσε ὅτι εἶχε περάσει ὡραῖες στιγμὲς μαζί τους, αὐτοὶ μπορεῖ νάνοιωθαν εὐγνωμοσύνη, ὅμως κι ὁ ἴδιος αἰσθανόταν πὼς εἶχε κάνει μιὰ θεάρεστη πράξη, γιὰ τὴν ὁποία θὰ ὑπερηφανεύονταν σ' ὅλη τὴν ὑπόλοιπη ζωή του.

Ἄρχισαν νὰ ἐπανιδρύονται στὰ Γιάννινα καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα οἱ *Βορειοηπειρωτικοὶ σύλλογοι*, τοὺς ὁποίους εἶχε καταργήσει ὁ Πάγκαλος κατὰ τὴν περίοδο τῆς δικτατορίας.- *Ἡ τετιμημένη μεγάλη ἀρχόντισσα τῆς Ἠπείρου Κυρία Εὐδοξία χήρα Στεργίου Τζωαννοπούλου, ἡ ἐπὶ τὸ δημοτικότερον Κυρὰ Ντούκω ἐπονομαζομένη, πρωτανεψιὰ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ, ἀκολουθοῦσα καὶ αὐτή, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών της, τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου θείου της, ἐπέδειξε* (καὶ πάλι) *τὰ μεγάλα φιλανθρωπικά της αἰσθήματα κατὰ τὸν γενόμενον ἔρανον τῶν σεισμῶν τῆς Κορίνθου... προσενεγκοῦσα δεκάδας χιλιάδων δρχ. ποσὸν πολλαπλάσιον τῶν μεγαλυτέρων προσενεχθέντων ποσῶν ὑπὸ τῶν πλουσίων τῆς πόλεώς μας.* (*Ἐλευθερία*, 7-5-28).- Στὴν ἴδια ἐφημερίδα (10-5-28) δημοσιεύεται ἄρθρο τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη μὲ τίτλο: *Ἡ ἐγκληματικὴ μετονομασία τῶν Ἠπειρωτικῶν χωρίων.* Ὁ Χρηστοβασίλης, ὅπως καὶ ὁ μητροπολίτης Παραμυθιᾶς Ἀθηναγόρας, ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀντίθετος σὲ κάθε ἀπόπειρα μετονομασίας τῶν χωριῶν καὶ ἔβαλε συνεχῶς ἐναντίον τῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἀπὸ τὶς 14-5-28, ὁ Ἀθηναγόρας, δημοσίευσε σὲ τρεῖς συνέχειες, ἔγγραφό του, ἀπευθυνόμενο στὴ Γ.Δ. Ἠπείρου, μὲ πλῆθος παραδειγμάτων ποὺ στήριζαν τὴν ἄποψή του ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρηθεῖ ἡ μετονομασία τῶν χωριῶν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐπιχειρήθηκε, δὲν ἦταν ἐπιτυχής. Ἔγραφε π.χ.: *Τὸ παρὰ τὴν Ἁγυιὰν χωρίον Ράπεζα μετεβλήθη εἰς Ἀνθοῦσαν, ἀλλὰ διατὶ Ἀνθοῦσαν καὶ ὄχι Πλατανιάν, ἀφοῦ αὐτὸ σημαίνει ἡ ἀλβανικὴ λέξις, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἔτι πλῆθος πλατάνων ὑπάρχει ἐν αὐτῷ; Τὸν συνοικισμὸν Ἀρίλας τὸν εἶπαν Κεφαλάρι! Ἀσφαλῶς ὁ δοὺς τὴν πληροφορίαν ταύτην εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἦτο τέλεον ἀνιστόρητος, ἀγνοῶν τὴν βυζαντινὴν Ἀρίλαν!*- Κατὰ τὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ «Συλλόγου Ζαγορισίων» Ἰωαννίνων ἐκλέχτηκαν στὸ διοικητικὸ συμβούλιο οἱ: Β. Μιχαηλίδης, ἰατρός, Κ. Κατσαδήμας, δικηγόρος (πρόεδρος), Χαρ. Μαστορίδης, καθηγητής, Ἀχ. Βάντζιος, καθηγητής, Π. Ἀποστολίδης, ἰατρός, Δ. Μέρτζιος, δικηγόρος, Γ. Γκαστῆς, συμβολαιογράφος, Ἡ. Τσέπτης, λογιστὴς καὶ Γ. Μουλαϊμίδης, δικηγόρος.- Στὶς 19 καὶ 20 Μαΐου ἔγιναν στὰ Γιάννινα οἱ Πανηπειρωτικοὶ ἀγῶνες στίβου, μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.- Συνέχεια σχολίων Χρηστοβασίλη γιὰ τὶς μετονομασίες τῶν χωριῶν: *Χαρᾶς Εὐαγγέλια! Οἱ σοφοὶ τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν... ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίᾳ τὴν Ἤπειρον, ἀνακαλύψαντες ὁλόκληρον ράχιν, ἔνθα τὸ χωρίον, συγκειμένην ἐξ ἀπέφθου χρυσοῦ, καὶ χάριν τούτου μετονόμασαν τὴν Ζαγόριανην εἰς... Χρυσόρραχην! Μὲ τὴν μετωνυμίαν... λύεται τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ Χρυσόρραχη θὰ μᾶς πληρώσῃ ὅλα τὰ δισεκατομμύρια τῶν χρεῶν, ποὺ ἔχει τὸ ἑλληνικὸν κράτος, κι ὄχι μόνον οἱ Ζαγοριανῖτες, ἀλλὰ ὅλη ἡ Ἤπειρος κι ὅλη ἡ Ἑλλὰς θὰ τρῶνε μὲ χρυσᾶ χουλιάρια καὶ χρυσᾶ μαχαιροπήρουνα!*- Στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* δημοσιεύεται, ἀπὸ 7-5-28, μελέτη τοῦ Ὀδ. Ἀνδρεάδου γιὰ τὸν Ἠπειρώτη λόγιο Κωνσταντῖνο - Ἡροκλῆ Βασιάδη. (Τὸ Ἡροκλῆς δὲν εἶναι πατρώνυμο, ἀλλὰ τὸ δεύτερο ὄνομα ποὺ τοῦ δόθηκε κατὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή).- Στὴν ἴδια ἐφημερίδα δημοσιεύονται ἄρθρα γιὰ τὴν ἀνάγκη ἵδρυσης Γεωργικῆς τράπεζας.-

Ὁ *Νοσταλγὸς* ἐγκαταστημένος πιὰ στὰ Γιάννινα, συνεχίζει νὰ δημοσιεύει χρονογραφήματα στὶς ἐφημερίδες.- Ἀρραβῶνες: Ὁ Ἰωάννης Εὐαγγελίδης, *ἐκ Βραδέτου Ζαγορίου, λαμπρὸς νέος καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατα μορφωμένος, δημοδιδάσκαλος τοῦ ἐνταῦθα Προτύπου σχολείου καὶ ἡ σεμνή, ἐνάρετος καὶ ὡραιοτάτη δεσποινὶς Βασιλικὴ Σιωμάκου, ἀδελφὴ τοῦ λοχαγοῦ Στρατολογίας κ. Λεωνίδα Σιωμάκου, ἠρραβωνίσθησαν.*- Ἡ ληστεία καὶ πάλι σὲ μεγάλη ἔξαρση τὸ Μάϊο: *Καθημερινῶς ἀναγγέλλονται ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον* -σχολίαζε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 12-5-28)- *νέαι ληστεῖαι καὶ φόνοι εἰς σημεῖον ὥστε ἡ ἀσφάλεια τῆς ὑπαίθρου νὰ περιέλθῃ εἰς ἣν κατάστασιν ὑφίστατο πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Σήμερον ὅμως, λόγῳ τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς κρίσεως ἀναμφιβόλως αὕτη θὰ ἐπιδεινωθῇ, ἐὰν δὲν ληφθῶσι μέτρα πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ.* Ἤθελα νὰ ξέρω πότε αὐτὴ ἡ ἔρμη Ἑλλάδα ζοῦσε χωρὶς οἰκονομικὴ κρίση. Καὶ κάτι ἀκόμα. Στὴν ἐποχή μας ἡ ληστεία ἀνθίζει ὅπως καὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Μόνο ποὺ τώρα τὶς συνέπειες τὶς ὑφίστανται ἡ πρωτεύουσα καὶ τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα.- Στὶς 15 καὶ 16 Μαΐου ἔγινε γενικὴ ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ.- Ἡ οἰκονομικὴ κρίση ἀνάγκασε πολλὲς κοινότητες νὰ μὴ γιορτάσουν τὰ καθιερωμένα ἀπὸ αἰῶνες πανηγύρια τοῦ χωριοῦ τους. Χαρακτηριστικὴ ἡ εἰδοποίηση τῆς κοινότητας Σταυρακίου ποὺ δημοσιεύτηκε στὶς ἐφημερίδες: *Λόγῳ τῆς κρισίμου καταστάσεως τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, δὲν γίνεται ἡ ἐφετεινὴ πανήγυρις τῆς κοινότητος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου* (21 Μαΐου).- Ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης δημοσίευσε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (19-20 καὶ 21-5-28), μελέτη γιὰ τὸν ἐξέχοντα ἀγωνιστὴ δημοσιογράφο καὶ συγγραφέα τοῦ Βουκουρεστίου Θωμᾶ Πασχίδη, γιὰ τὴν ἐθνική του προσφορά, τὶς καταδιώξεις του ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὸ τραγικὸ τέλος του.- Τὶς πρῶτες δημοσιογραφικὲς ἐμφανίσεις κάνει ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων ὁ γνωστὸς στὴν πόλη, κατὰ τὴν μεταπολεμικὴ περίοδο Εὐαγ. Α. Φακατσέλης (Ε.Α.Φ.). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (22-5-28) τοῦ φιλοξένησε συνεργασία (ποὺ συνεχίστηκε), σὲ θέση κυρίου ἄρθρου, κάτω ἀπὸ τὸν ἐπίτιτλο *Ἐλεύθεραι πολιτικαὶ γνῶμαι*. Τίτλος τοῦ ἄρθρου τοῦ Ε.Α.Φ. *Πάλιν ἡ Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ὄργια*, ὅπου ἐκφράζει μὲ φανατισμὸ τὰ ἀντιβασιλικά του αἰσθήματα.- Ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴ διαπιστώθηκε ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀνερχόταν σὲ 178.400 κατοίκους (μαζὶ μὲ τὸ σημερινὸ νομό Θεσπρωτίας). Τὰ Γιάννινα εἶχαν τότε 20.919 κατοίκους, ἡ Πρέβεζα 8.400 (συνολικὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Πρεβέζης 80.516), οἱ Φιλιάτες 3.611, ἡ Παραμυθιὰ 2.390, τὸ Μέτσοβο 2.126 καὶ ἡ Κόνιτσα 2.920.- *Στυγερὸν ἔγκλημα διέπραξε ἡ ληστοσυμμορία Κουμπῆ εἰς θέσιν Ριζιανὰ Ζαγορίου.* Ἅπασα ἡ περιφέρεια *διατελεῖ ἐν τρομοκρατίᾳ*, ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες, προσθέτοντας ὅτι ἡ εἴδηση *κατετάραξε τὴν πόλιν*. Τὶ εἶχαν κάνει οἱ Κουμπαῖοι; Ἡ συμμορία Κουμπῆ-Πανταζῆ κατέσφαξε τὸ ποίμνιο τοῦ κτηνοτρόφου Χρ. Καζούκα (320 πρόβατα καὶ 7 ἄλογα), γιατὶ εἶχε τὴν ὑπόνοια πὼς ὁ Καζούκας ἀνέθεσε σὲ ἀνθρώπους του τὴν ἐξόντωση τοῦ Κουμπῆ καὶ τῆς συμμορίας του. *Ἡ συμμορία, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν σφαγήν, διέταξε δι' ἐγγράφου της* (οὔτε καὶ δημόσια ἀρχὴ νὰ ἦταν!) *νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἅπαντες οἱ ποιμένες τὰ ποίμνιά των καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οὗτοι δὲν θέλουσιν ὑπακούσει εἰς τὴν κρατερὰν ταύτην τοῦ ληστάρχου διαταγὴν θὰ ὑποστῶσι ὅ,τι καὶ ὁ συνάδελφός των Χρ. Καζούκας. Τρομοκρατηθέντες ὅθεν οἱ ποιμένες ἐγκατέλειψαν τὰ ποίμνιά των εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ληστῶν, χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ ἐπανέλθωσι πλέον εἰς αὐτά.*- Οἱ κλέφτες καὶ οἱ λωποδύτες δὲν σεβάστηκαν οὔτε τὸ σπίτι τοῦ δήμαρχου Β. Πυρσινέλλα. Τὸ βράδυ ποὺ ὁ δήμαρχος μὲ τὴν οἰκογένειά του, παρακολουθοῦσαν τὴ μεγάλη ἐτή-

σια γιορτὴ τοῦ *Λυκείου Ἑλληνίδων* (26-5-28) μιὰ γνωστὴ τοῦ σπιτιοῦ γυναίκα, μὲ τὸ συνοδό της, διέρρηξαν τὴν εἴσοδο καὶ ἔκλεψαν «τιμαλφῆ» ἀξίας 300.000 δρχ. Οἱ δράστες πιάστηκαν τὴν ἄλλη μέρα.- Ὁ εἰρηνοδίκης τῆς Κόνιτσας ποὺ εἶχε τραυματίσει σοβαρὰ μὲ πιστόλι ἀστυνομικὸ τῆς κωμόπολης καὶ συμπεριφέρονταν ἀνάρμοστα στοὺς κατοίκους διώχτηκε ἀπὸ τὸ λαὸ τῆς κωμόπολης μετὰ τὰ ἐπεισόδια. Τώρα ζητοῦσε νὰ ἐπανέλθει, παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τῶν Κονιτσιωτῶν. Τὸ κράτος δὲν τὶς ἔλαβε ὑπόψη καὶ τάχτηκε στὸ πλευρὸ τοῦ εἰρηνοδίκη. Τὴ μέρα τῆς ἐπανόδου του στὴν Κόνιτσα ὅλα τὰ μαγαζιὰ ἔκλεισαν καὶ ἡ ἀγορὰ ἐρήμωσε.- Ὁ Πάνος Φάντης, φοιτητὴς Νομικῆς τότε ἄρχισε νὰ φανερώνει τὰ λογοτεχνικά του προσόντα μὲ τὴ δημοσίευση χρονογραφημάτων στὴν *Ἤπειρο* (12, 15 καὶ 19-5-28).- Ἀξιόλογη μελέτη δημοσίευσε, σὲ συνέχειες (ἀπὸ 20-5-28 μέχρι 5-6-28) στὴν *Ἤπειρο*, ὁ Βασ. Γ. Γκορτζῆς, μὲ τίτλο: *Διὰ μέσου τοῦ ἱστορικοῦ χάους τῆς Ἠπείρου* (προϊστορικοὶ καὶ ἱστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου).- Γιὰ τὶς ἀρραβῶνες τῆς κόρης τοῦ Χρηστοβασίλη Τιτίνας, μὲ τὸ συνταγματάρχη τοῦ πυροβολικοῦ Κ. Μπακόπουλο, οἱ ἐφημερίδες δημοσίευσαν θερμότατες εὐχὲς στὴ στήλη τῶνκοινωνικῶν. Ἀπ' ὅλες ξεχώριζαν ἐκεῖνες τῆς *Ἠπείρου*, παρὰ τὸ ὅτι πρὶν λίγους μῆνες οἱ δυὸ Ἠπειρῶτες δημοσιογράφοι καὶ λογοτέχνες βρίσκονταν στὰ μαχαίρια (εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀποκατάσταση τῶν σχέσεών τους, στὶς ἐκλογὲς ὑποστήριξαν ἀπὸ κοινοῦ τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*). *Εὐτυχεῖς ἀρραβῶνες: Ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον χαριτωμένα, συμπαθῆ καὶ καλλίμορφα κορίτσια τῆς πόλεώς μας, μὲ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ψυχὴν ἀγγελικήν, ἡ δὶς Τιτίνα Χρηστοβασίλη καὶ ὁ μορφωμένος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ συνταγματάρχης κ. Κ. Μπακόπουλος, ἀντήλλαξαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου. Εἰς τὸ πλούσιον καὶ ἀνθοσκέπαστον κανίσκι τῶν πολλῶν θερμῶν εὐχῶν, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ εἰλικρινὴς χαρὰ τῶν φίλων θὰ ῥάνῃ τὸ εὐτυχὲς γεγονός, ἡ «Ἤπειρος», μ' ὅλην τὴν καρδιάν της, προσθέτει καὶ τὰς ἰδικάς τους ὁλοψύχους εὐχὰς διὰ κάθε εὐτυχίαν καὶ χαρὰν ποὺ ἀξίζει τὸ ταιριαστὸ καὶ εὐτυχισμένον ζευγάρι τῶν μνηστευθέντων.*

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἑλλάδας καταβάλλονταν, ἀπὸ καιρό, σοβαρὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ὁμαλῶν σχέσεων μὲ τὴν Ἀλβανία, πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τῶν δύο χωρῶν. Μιὰ ἄστοχη ὅμως ἐνέργεια τῶν ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ ξυπνήσουν ὅλα τὰ ἀνθελληνικὰ αἰσθήματα τῶν ἐπισήμων Ἀλβανῶν μὲ σωρεία κατηγοριῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας καὶ ν' ἀρχίσουν οἱ διώξεις ἐναντίον τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Τὶ εἶχε συμβεῖ; Οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς συνέλαβαν στὴν Πρέβεζα τὸν ἀλβανικῆς καταγωγῆς, πολιτευόμενο καὶ διανοούμενο Ἀλῆ βέη Ντίνο, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι εἶχε στείλει τηλεγράφημα συμπαράστασης πρὸς τὴν ἀλβανικὴ κυβέρνηση, ἡ ὁποία τότε εἶχε προσφύγει στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, παραπονούμενη ὅτι ἡ μουσουλμανικὴ μειονότητα τῆς Τσαμουριᾶς καταπιεζόταν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές. Ἡ προσφυγὴ τῆς Ἀλβανίας ἀπορρίφθηκε, στὸ μεταξὺ ὅμως οἱ ἀσκοὶ τοῦ Αἰόλου εἶχαν ἀνοίξει καὶ ἄρχισε σφοδρὸς πόλεμος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Πρῶτος ὁ πολὺς Μεχμὲτ Κονίτσα, πρώην πρεσβευτὴς τῆς Ἀλβανίας στὴν Ἑλλάδα, δημοσίευσε στὴν ἐφημερίδα τῶν Τιράννων *Τηλέγραφος* (15-4-28, πολὺ πρὶν ἀπὸ

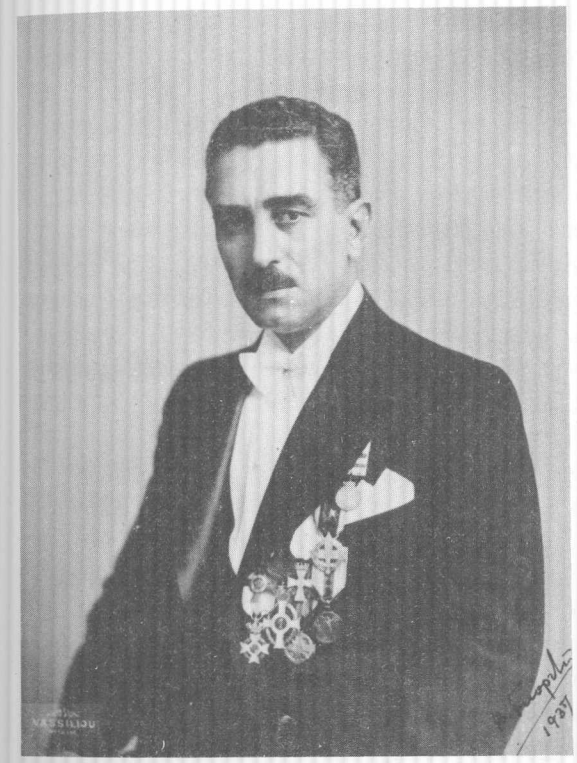
τὴ σύλληψη τοῦ Ἀλῆ Ντίνο), ἀνθελληνικότατο ἄρθρο, μὲ τίτλο: *Ἕως πότε μὲ τὴν Ἑλλάδα;* γιὰ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι *ἡ Ἑλλὰς ἐξυφαίνει συνωμοσίας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐγκλείει εἰς τὰς φυλακὰς ὅλους τοὺς προύχοντας Ἀλβανοὺς τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ ἐλευθέρους Ἀλβανούς, οἵτινες εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι καὶ μὲ τὴν πρόφασιν ταύτην ἁρπάζει τὰς περιουσίας ἑκατοντάδων Ἀλβανῶν, τοὺς ὁποίους ξυλοκοπεῖ..,* ἐνῶ στὴν Ἀλβανία οἱ Ἕλληνες ζοῦσαν στὸν ...παράδεισο. Μᾶς γυρίζει σὲ μέρες ἀγριοτήτων, ὅταν οἱ δερβεναγάδες Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ξεσήκωναν τοὺς ὁμοθρήσκους των ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, γιὰ νὰ κακουργοῦν, ἔγραφαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες. *Ἔχομεν πληροφορίας* -συνέχιζαν- *ὅτι κακουργίαι καὶ ἐγκληματικαὶ μηχανορραφίαι ἐπωάζονται εἰς τὴν πέραν τῆς Κακαβιᾶς χώραν καθ' ὁμογενῶν* (νομίζει κανεὶς πῶς ζεῖ σύγχρονα γεγονότα μὲ τοὺς διωγμοὺς ποὺ ἐξαπέλυσε ὁ Μπερίσα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων!). *Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ἀκεραίαν. Καὶ καθιστῶμεν αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπεύθυνον διὰ πᾶν συμβησόμενον. Θὰ σημειώσωμεν ὡς ἔγκλημα πολιτικὸν ἐναντίον Ἑλλήνων, ὑποθαλπόμενον ὑπὸ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, οἱανδήποτε κακοποίησιν ὁμογενοῦς.*

Ὁ Ἀλῆ Ντίνο βέης

Ἡ ἔνταση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὰ δύο κράτη, ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια γεγονότα, τὰ ὁποῖα φανέρωναν σὲ τὶ μέσα κατέφευγαν οἱ Ἀλβανοὶ γιὰ νὰ παραπλανήσουν τὴ διεθνῆ κοινὴ γνώμη. Τὸ 1927 ὀργανώθηκε καὶ σχεδιάστηκε φυγὴ στὴν Ἀλβανία 200 Τσάμηδων, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι καταδιώκονταν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές, τελικὰ τὸ σχέδιο ματαιώθηκε. Οἱ πληροφορίες τῶν ἐφημερίδων μιλοῦσαν γιὰ νέα ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου, μὲ σκοπὸ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ προσφυγὴ τῆς Ἀλβανίας στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Τὸ χειρότερο ἦταν, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες, ὅτι σχεδιάζονταν γιὰ προσωπικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους φόνοι Ἀλβανῶν ἀπὸ Ἀλβανοὺς (στὴν Ἀλβανία), μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀποδοθοῦν στοὺς Ἕλληνες... Ἦταν φυσικὴ ἡ ἀντίδραση τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς στὰ σχέδια αὐτά. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης ἄρχισε ἔντονη ἀρθρογραφία καὶ σχολιασμὸς ἀπὸ τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες (καὶ ἀπὸ τὶς ἀθηναϊκὲς βέβαια) καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο*, κατὰ τῶν προθέσεων τῆς ἀλβανικῆς κυβέρνησης σὲ βάρος τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου. Ὁ Β. Γκορτζῆς, σὲ δυὸ ἄρθρα του (10 καὶ 11 Μαΐου) μὲ τίτλο *Τὸ ἀλβανικὸν ὄρνεον*, ἔδινε ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση στὸ Μεχμὲτ Κονίτσα ποὺ

ἔχυνε κροκοδείλια δάκρυα γιὰ δῆθεν δεινοπαθήματα τῶν μουσουλμάνων Τσάμηδων, λησμονώντας τὶ εἶχαν διαπράξει οἱ ὁμόφυλοί του ἐπὶ αἰῶνες στὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, σὲ βάρος τῶν Ἑλλήνων καὶ κυρίως τῶν Ἠπειρωτῶν. *Ἡ κραυγὴ τοῦ Μεχμὲτ Κονίτσα* -σημείωνε- *ἐνθυμίζει τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν ντελήδων καὶ τῶν γενιτσάρων τοῦ δεκάτου τέταρτου αἰῶνος, ῥιπτομένων ἐντὸς τῶν ἁλισκομένων πόλεων πρὸς ἀτίμωσιν σφαγὴν καὶ λεηλασίαν, ὑπὸ τὰς ἀγρίας κραυγὰς τῶν φανατισμένων οὐλεμάδων, παρακινούντων τοὺς πιστοὺς εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὀλέθρου καὶ τοῦ θανάτου...* (Εἶναι) *κραυγὴ ἀτιμάζουσα τὸν αἰῶνα, κραυγὴ ἀπαισίας βαρβαρότητος, κραυγὴ τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἤκουσε ἀπὸ αἰώνων.*

Βασίλειος Γκορτζῆς (Ἀντιστράτηγος ἐ.ἀ.). Γεννήθηκε στὴ Χαλκίδα τὸ 1892 καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα, σὲ ἡλικία 51 ἐτῶν. Σπούδασε στὴ Νομικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀλλὰ φοίτησε ἀργότερα στὴ Σχολὴ Εὐελπίδων. Στοὺς βαλκανικοὺς πολέμους συμμετεῖχε ὡς ἀξιωματικός. Τὸ 1915 παντρεύτηκε στὰ Γιάννινα τὴν Εὐδοξία Πουτέτση κι ἀπὸ τότε ἔμεινε στὰ Γιάννινα. Τὸ 1936 διορίστηκε νομάρχης Μυτιλήνης καὶ τὸ 1938 Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου. Θύμα τοῦ Διχασμοῦ ἀποστρατεύτηκε, ἀλλὰ ἀποκαταστάθηκε ἀργότερα. Διακρινόταν γιὰ τὸ ἦθος, τὴ μόρφωση καὶ τὴ συγγραφική του δραστηριότητα, γύρω ἀπὸ ἱστορικὰ θέματα. Σειρὰ ἄρθρων του, κυρίως γιὰ τὸ *Βορειοηπειρωτικό*, ἔχουν δημοσιευθεῖ σ' ὅλες τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Τὸν Μεχμὲτ Κονίτσα ἀκολούθησε σὲ ἐπίδειξη μισελληνικοῦ, ἄλλος ἐπίσημος μουσουλμανικὸς κάλαμος, ὁ Ναμὴκ Σελὴμ Δελβίνας. Στὴν ἀρθρογραφία του ἦταν περισσότερο ἀποκαλυπτικὸς ἀπὸ τὸν Κονίτσα, ὡς πρὸς τὶς ἀλβανικὲς προθέσεις. *Μᾶς δίδει* -ἔγραφε ὁ Χατζῆς (*Ἤπειρος*, 20-5-28)- *ἀδεξίως εἰς τὰς χεῖρας τὸ νῆμα διὰ νὰ φθάσωμεν ἕως τὸ στόμα τοῦ Μινωταύρου του καὶ παρατηρήσωμεν προσεκτικὰ τὶ*

ζητοῦν νὰ καταφάγουν οἱ ὀδόντες του καὶ κροταλίζουν μὲ τόσον ἀγριωπά, μισελληνικὰ ἄρθρα. Συνιστᾶ κατάσχεσιν τῶν περιουσιῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλβανίας! Πλιάτσικο, λοιπόν! Ὡς ἐὰν ἐξύπνησε μέσα του ἡ ἁρπακτικὴ ψυχὴ τοῦ καταστροφέως Λιάπη, ὁ ὁποῖος πέντε αἰῶνας, ὡς πνεῦμα ζοφερὸν ὀλέθρου, περιφερόμενος ὡς ἀγὰς καὶ ζαπτιὲς ἐπὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν χωρίων, κλέβων, ἁρπάζων, λεηλατῶν, ἀτιμάζων, κατακρεουργῶν καὶ βυζαίνων αἷμα κατεβασάνιζεν τὸν ἑλληνικὸν τόπον, περισσότερον διὰ τὸ πλιάτσικον καὶ τὴν ἁρπαγήν, παρὰ ἐξ οἱασδήποτε ἄλλης ἀφορμῆς. Ὁ Ναμὴκ Σελὴμ Δελβίνας συνιστᾶ εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ἁρπαγὴν τῶν περιουσιῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλβανίας: Πλιάτσικο, λοιπόν! Ἡ ὄξυνση τῶν ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων, δὲν σταματάει φυσικὰ ἐδῶ. Θὰ συνεχιστεῖ, μὲ ἰταμὲς προκλήσεις τῶν Ἀλβανῶν σὲ βάρος μας (σήμερα ποιοὶ τάχα τοὺς ὑποκινοῦν, μὲ τὴν ἐπαναλαμβανόμενη ἱστορία;), μὲ διωγμοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὸ κλείσιμο τῶν σχολείων καὶ πλῆθος ἄλλων ἀθλιοτήτων, γιὰ νὰ φτάσει στὸ ἀποκορύφωμά της μὲ τὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο καὶ τὴν ἐπίσημη συμμετοχὴ τῆς Ἀλβανίας σ' αὐτόν, ἀλβανικὰ τάγματα πολέμησαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας, κι ἂς κάνουν πὼς τὰ ξεχνοῦν αὐτὰ οἱ σημερινοὶ ἡγέτες τῆς Ἀλβανίας...

Ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων: Ο ΚΟΓΚΟΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΞΑΝΑΓΥΡΙΖΕΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἀφοῦ ὁ Ἐλ. Βενιζέλος κουράστηκε νὰ διαψεύδει τὶς ἀποδιδόμενες σ' αὐτὸν προθέσεις, ἀπὸ τοὺς ἀντιβενιζελικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διαφωνοῦντες πρώην συνεργάτες του καὶ διαδόχους στὴν ἡγεσία τοῦ κόμματος, στὶς 23 Μαΐου ἐπιβεβαίωσε ἐπίσημα, ὅ,τι προηγουμένως, μῆνες ὁλόκληρους, διέψευδε. Εἶχε προηγηθεῖ στὶς 19 Μαΐου ἡ ἐξαγγελία τῆς πρόθεσής του ν' ἀναλάβει πάλι τὴν ἀρχηγία τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*. Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀγωνίστηκαν μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ φθείρουν τὴν ἀξιοπιστία του καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπάνοδό του στὴν πολιτική, ἀλλὰ ἀπέτυχαν. Ἐνδιαφέρει ἡ σχετικὴ ἀρθρογραφία τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ἰδιαίτερα πληθωρικὴ τοὺς μῆνες Ἀπρίλιο καὶ Μάϊο. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, σχολίαζαν λεπτομερειακὰ τὶς ἐσωκομματικὲς ἀντιθέσεις ποὺ ὑπῆρχαν, ἀποτελοῦσαν πραγματικότητα καὶ δὲν ἦταν ἀποκυήματα τῆς φαντασίας τους. Ἀκόμα καὶ ὁ «παλαιοβενιζελικὸς» *Κῆρυξ* τοῦ Δ. Πανίδη, ἡμιεπίσημο ὄργανο τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα, δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὴν ἐπανεμφάνιση τοῦ Βενιζέλου στὸ προσκήνιο τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Στὶς 4-5-1928 ἔγραφε: *Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν πολιτικὴν σημαίνει ἀνατροπὴν ὁλοκλήρου συστήματος τάξεως πραγμάτων, ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ ἀποχώρησίς του, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι γνωστὸν ἕως ποῦ θὰ ἐξυπηρέτει τὰ γενικὰ συμφέροντα, γνωστοῦ ὄντος τοῦ πάθους, ποὺ εἷς ὁλόκληρος πολιτικὸς κόσμος* (οἱ ἀντιβενιζελικοὶ) *τρέφει ἐναντίον αὐτοῦ.* Ὁ Χρηστοβασίλης πλειοδοτοῦσε: *Εἴμεθα συμφωνότατοι, ἀγαπητὲ συνάδελφε «Κῆρυξ», μὲ ὅσα γράφεις αὐτὴν τὴν φοράν.* Ὅμως καὶ ὁ *Κῆρυξ* καὶ ἡ *Ἐλευθερία* βρίσκονταν πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Γιατὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς αὐτὴ τὴν ἀνατροπὴ «τοῦ συστήματος τῆς τάξεως τῶν πραγμάτων» ζητοῦσε καὶ τὸ ἀπέδειξε μὲ τὴν πλειοψηφία ποὺ ἔδωσε στὸ Βενιζέλο κατὰ τὶς ἐκλογές, ἀκόμα κι ὁ ἴδιος δὲν πίστευε στὴν ἔκταση τῆς νίκης ποὺ πέτυχε.

Μετὰ τὴν ὁριστικὴ ἀπόφασή του γιὰ ἐπάνοδο στὴν πολιτική, οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου ἔγιναν ὀξύτατες. Καὶ τὶ δὲν τοῦ ἔψαλλαν! Στὰ πληθωρικὰ «κατηγορῶ» δὲν ὑστέρησαν καθόλου καὶ οἱ γιαννιώτικες ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες. Μερικὰ ἀποσπάσματα σχολίων καὶ ἄρθρων, πιστοποιοῦν τὸ ἐναντίον του μένος. Ἔγραφε ὁ Χατζῆς στὴν *Ἤπειρο* (21-5-

28), σωστὰ προβλέποντας ὅτι ἡ ἐπανεμφάνιση τοῦ Βενιζέλου καὶ ἡ διαφαινόμενη πρόθεση τοῦ Καφαντάρη νὰ ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, μὲ τὴν ἵδρυση δικοῦ του κόμματος, θὰ ὁδηγοῦσε ἀναπόφευκτα σὲ ἐκλογές: *Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ φοβοῦνται τὰς ἐκλογάς... Τὰ πράγματα ὅμως θὰ βιάσουν τοὺς δισταγμούς των. Ὁ ἀνήσυχος ἐκ Χανίων γέρων αἰσθάνεται πεῖναν δεινὴν ἐξουσίας. Κι ὅταν ὁ πολιτικὸς στόμαχος τοῦ κ. Βενιζέλου κεντᾶται ἀπὸ τοιαύτας βουλιμίας, ὁ Κρόνος αὐτὸς ἔχει πιστοποιήσῃ ὅτι αἱ σάρκες τοῦ οἱουδήποτε υἱοῦ Κρονίδου ἢ ἀντιπάλου δὲν δύνανται νὰ τύχωσιν οὔτε οἴκτου, οὔτε ἐλέου...* Σὲ ἑπόμενα δημοσιεύματά της ἡ *Ἤπειρος* ὑπενθύμιζε στοὺς ἀναγνῶστες της ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπάνοδό του στὴν Ἑλλάδα, εἶχε δηλώσει: *Ἐπάνοδός μου εἰς τὴν πολιτικὴν θὰ ἦτο πρᾶξις ἀντιπολιτικὴ κατ' ἐξοχήν. Διότι θὰ διερρήγνυε τὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κομμάτων, τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν βασιλικῶν καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς πολιτικῆς ὁμαλότητος θ' ἀπέβαιναν ὡς ἐκ τούτου ἀληθὴς χίμαιρα. Ἀλλ' οὔτε κατάληψιν τῆς ἀνωτάτης καὶ ἀνευθύνου ἀρχῆς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῶ* (δηλώσεις του στὸ *Ἐλεύθερον Βῆμα*, τὸ Νοέμβριο τοῦ 1926). Φυσικὰ δικαιολογίες γιὰ μιὰ πολιτικὴ πράξη μποροῦν νὰ βρεθοῦν πολλές, καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Βενιζέλου ὑπῆρχαν.

Τὸ ἴδιο ὀξεῖς ἦταν καὶ οἱ κρίσεις τῆς *Ἐλευθερίας*. Ἔγραφε στὶς 28-5-28: *Θὰ ἦτο ἄφρων καὶ μωρὸς καὶ ἀνόητος πᾶς ὅστις θὰ ἐπίστευεν, ὅτι ἐνεῖχον ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην δόσιν πολιτικῆς ἐντιμότητος αἱ ἐπανειλημμέναι καὶ ἐπίμονοι δηλώσεις τοῦ ἐπανακάμψαντος καὶ ἀτυχῶς διὰ τὴν χώραν ἐπικινδύνως ἀναμιγνυομένου εἰς τὴν ἐσωτερικήν της πολιτικὴν φιλομειδοῦς ἐκ Κρήτης Κατιλίνα* (τοῦ ρωμαίου πατρικίου, τοῦ γνωστοῦ γιὰ τὴ συνωμοσία του γιὰ βίαιη κατάληψη τῆς ἀρχῆς στὴ Ρώμη). *Εὐτυχῶς οὐδεὶς ἐκ τῆς ἀντιβενιζελικῆς παρατάξεως ἔδωκε ποτὲ πίστιν τινα εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας καὶ οὐδεὶς ἀντιβενιζελικὸς ἤλπισε ποτὲ ὅτι θὰ ἔπαυε ἡ γνώριμος κακουργία τοῦ γέροντος κακοποιοῦ νὰ ἀπεργάζεται δεινὰ εἰς βάρος τῆς πατρίδος του.* Ὁ ἀρθρογράφος κατηγοροῦσε ταυτόχρονα τὴν ἀντιβενιζελικὴ ἡγεσία, ὅτι ἐνῶ ποτὲ δὲν εἶχε πιστέψει στοὺς λόγους τοῦ Βενιζέλου, δὲν κατέβαλλε καμιὰ προσπάθεια γιὰ ἑνοποίησή της καὶ ἔτσι ὁ ἀντίπαλος τὴν ἔβρισκε *κατὰ τρόπον ἀξιοθρήνητον διηρημένην καὶ ἀνέτοιμον νὰ παλαίσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν παραδόσεων τῆς χώρας, ὑπὲρ ἑαυτῆς.* Ἂν αὐτὴ ἡ διαπίστωση τοῦ Χρηστοβασίλη ἦταν σωστή, μιὰ ἄλλη, μεταγενέστερη (31-5-28), βρισκόταν ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. *Κατάπληκτος ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀποδοκιμασίας, ἔντρομος πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀγανακτήσεως ἑνὸς λαοῦ ὁλοκλήρου, τὸν ὁποῖον εἶχε συνειθίσῃ νὰ προβλέπῃ ἰταμῶς κύπτοντα, ἀδρανῆ ὑπὸ τὴν αἱμοσταγῆ πυγμήν του, ὁ γέρων κακοποιὸς ὑπεχώρησε ἀφοῦ προσεπάθησε διὰ πανούργων τεχνασμάτων νὰ καλύψῃ εὐσχήμως τὴν ὑποχώρησίν του. Φρυάττων τώρα θὰ μη-*

χανορραφῇ καὶ θὰ μελετᾷ ἐκδίκησιν... (Τώρα) *ὁ Βενιζέλος δύναται ἀκινδύνως νὰ μελετᾷ ὅσην ἐκδίκησιν ποθεῖ ἡ αἱμοδιψὴς ψυχή του καὶ ἡ γεροντικὴ κακία του. Κατέστη ἀκίνδυνος...* Ἔλεγαν ὅτι γνώριζαν καλὰ τὸν Βενιζέλο οἱ ἀντίπαλοί του, τὸ παραπάνω ὅμως κείμενο ἀποδεικνύει ὅτι δὲν τὸν γνώριζαν καὶ τόσο πολύ. Τὸ πόσο «ἀκίνδυνος» ἦταν ὁ Βενιζέλος, ἡ ραγδαία ἐξέλιξη τῶν γεγονότων τὸ ἀπέδειξε.

Καὶ οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες τῆς εὐρύτερης δημοκρατικῆς παράταξης, στὴν ἀρχὴ δέχτηκαν μὲ ἐπιφυλάξεις τὴν ἀνάμιξη τοῦ Βενιζέλου στὰ πολιτικὰ πράγματα. Σημειώθηκε ἤδη ἡ ἄποψη τοῦ *Κήρυκος*. *Ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, παρὰ τὸ ὅτι *πιστοποιοῦσε ὅτι τὸ ἄγγελμα τῆς εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους ὁριστικῆς πλέον ἀναμίξεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου, προκάλεσε εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ πολιτικοὺς κύκλους τῆς Ἑλλάδος ζωηροὺς ἐνδοιασμοὺς καὶ σχόλια*, διαπίστωνε τελικὰ ὅτι *ἡ ἀνάμιξις τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας ἐνέπλησεν πάντας χαρᾶς καὶ ἐλπίδων διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς παλαιᾶς πολιτικῆς τοῦ Μεγάλου Δημιουργοῦ*. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, παρὰ τὶς ἐπιφυλάξεις της, ἐξέφραζε τὴν εὐχὴ *ἡ διανοιγομένη νέα περίοδος νὰ ἀποτελέσῃ σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἐφ' ὅσον τὸ πηδάλιον τοῦ κράτους ἀνέλαβεν ὁ δεινὸς οἰακοστρόφος καὶ μεγαλουργὸς πολιτικὸς κ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος* (23-5-28). Στὶς ἐκλογὲς πάντως τῆς 19ης Αὐγούστου τάχθηκε μὲ τὸ κόμμα τῶν *Προοδευτικῶν* τοῦ Γ. Καφαντάρη.

Μετὰ τὴν ἐξαγγελία τοῦ Βενιζέλου νὰ ἐπανέλθει ὁριστικὰ στὴν ἐνεργὸ πολιτική, οἱ ἐξελίξεις ἦταν ραγδαῖες. Τὴν ἀπόφασή του, -ἡ ὁποία, παρὰ τοὺς κάθε τόσο ἐκδηλωνόμενους παλληκαρισμούς, σκόρπισε τὸν πανικὸ στὴν ἀντιβενιζελικὴ παράταξη, τὴ διηρημένη καὶ ἀλληλομαχόμενη- δικαιολόγησε μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀντιμετώπισης *τῶν καθεστωτικῶν κινδύνων, τῆς ἀπειλῆς τῆς δικτατορίας* -ὁ Κονδύλης κάθε τόσο ἀπειλοῦσε μὲ κινήματα- *καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀκυβερνησίας δυναμένων νὰ προκύψουν κοινωνικῶν διαταράξεων*. Τὸ κυριότερο ὀχυρὸ γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κινδύνους ἦταν τὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*, ἔπρεπε, λοιπόν, ν' ἀναλάβει τὴν ἡγεσία του, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸν προορισμό του. Γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀνιδιοτέλεια τῶν σκοπῶν του, ὅπως ὁ ἴδιος ἰσχυριζόταν, χωρὶς οἱ ἄλλοι, προπαντὸς οἱ ἀντιβενιζελικοί, νὰ τὸν πιστεύουν -μέγα σφάλμα γιὰ κάποιους ἱστορικούς, ἰσχυριζόμενους ὅτι ὁ Βενιζέλος ἦταν ἀπόλυτα εἰλικρινὴς- πρότεινε στὸ *Λαϊκὸ κόμμα* νὰ ἀναγνωρίσει, χωρὶς ἐπιφυλάξεις, τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα τῆς χώρας. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση αὐτὸς θὰ ἀποσυρόταν ἀπὸ τὸ πολιτικὸ παιγνίδι, ἐπιφυλάσσοντας γιὰ τὸν ἑαυτό του ἕνα ρόλο ὑπερκομματικοῦ ἡγέτη, πρόθυμου νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του, ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς τὶς χρειαζόταν.

Ἡ ἀνάληψη τῆς ἀρχηγίας τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ οἱ καθημερινὲς ἐσωτερικὲς τριβὲς τῆς «οἰκουμενικῆς κυβέρνησης» -ἂς προστεθεῖ καὶ ἡ ὑπονό-

μευση τοῦ ἔργου της ἀπὸ κοινοβουλευτικὰ καὶ ἐξωκοινοβουλευτικὰ στελέχη τῶν δυὸ παρατάξεων- τὴν ὁδήγησαν σὲ παραίτηση. Οἱ τελευταῖες μέρες τοῦ Μαΐου πέρασαν μὲ συνεχεῖς διαβουλεύσεις τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς κρίσης, ἡ ὁποία τελικὰ διευθετήθηκε μὲ τὴν παραμονὴ τῆς ἴδιας κυβέρνησης στὴν ἀρχὴ -ἄλλαξαν μόνο δυὸ ὑπουργοὶ- καὶ τὴν ὑποστηριξη τοῦ Βενιζέλου, ὑπὸ ὅρους (στὴν κυβέρνηση δὲν συμμετεῖχε τὸ *Λαϊκὸ κόμμα*, ὕστερα ἀπὸ ἀξίωση τοῦ Βενιζέλου). Οἱ ἀντιβενιζελικοὶ πίστεψαν ὅτι ἡ ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου, ν' ἀναλάβει ὁ ἴδιος τὸ σχηματισμὸ κυβέρνησης, ἦταν ἀποτέλεσμα λαϊκῆς ἀποδοκιμασίας, μὲ συνέπεια τὴ νέα φυγή του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τόσο μυωπικὴ ἦταν ἡ πολιτική τους ποὺ δὲν ἀντιλαμβανόταν, ὅτι ἡ κυβέρνηση παρέμεινε στὴν ἀρχὴ μόνο γιατὶ ἐξυπηρετοῦσε τοὺς σκοποὺς τοῦ Βενιζέλου, ὅποτε ἤθελε τὴν ἔρριχνε. Τὴν ἀπόφαση μάλιστα τοῦ Μεταξᾶ νὰ ἀποδεχτεῖ τὴ λύση τῆς παραμονῆς τῆς κυβέρνησης μὲ ὑποστήριξη τοῦ Βενιζέλου -ὄχι καὶ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος*, ὅπως ἐπιδίωκε- τὴ θεώρησαν ὡς εὐφυέστατο ἐλιγμό, ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν ἀπομόνωση τοῦ Βενιζέλου καὶ τὸν «ἐξοστρακισμό» του. Τὸ τελευταῖο -τὴν αὐτοεξορία δηλαδὴ τοῦ Βενιζέλου- σύμφωνα μὲ δημοσιεύματα ἐφημερίδων τῆς πρωτεύουσας, ἀξίωναν ἔντονα οἱ ἀντιβενιζελικοί, οἱ ὁποῖοι δέχονταν νὰ συνεργάζονται μὲ τοὺς βενιζελικοὺς ὄχι ὅμως καὶ μὲ τὸ Βενιζέλο. Οἱ βενιζελικὲς ἐφημερίδες πρόσθεταν πὼς τὴν ἴδια ἀντίληψη εἶχαν καὶ οἱ «δελφίνοι» -ἂς τοὺς ἀποκαλέσουμε μὲ τὴ σημερινὴ ὁρολογία- τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, οἱ Καφαντάρης καὶ Μιχαλακόπουλος καὶ κάποια ἀπὸ τὰ πρῶτα στελέχη τοῦ κόμματος, ὅπως ὁ Διομήδης. Στὰ Γιάννινα τέτοια ἦταν ἡ πεποίθηση πὼς ὁ Μεταξᾶς εἶχε «κατατροπώσει» τὸ Βενιζέλο, ὥστε ὁ Χατζῆς δημοσίευσε (30 Μαΐου) τρίστηλο ἄρθρο μὲ τίτλο *Ἐξοστρακισμός*, στὸ ὁποῖο κατέληγε: *...Φαίνεται ὅτι ἡ ἰσχυρὰ πρωτοβουλία τοῦ κ. Μεταξᾶ ἔδωκεν τὸ ὄστρακον* (τοῦ ἐξοστρακισμοῦ) *εἰς χεῖρας τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τοῦ ἔδειξεν ὁριστικῶς τὴν φορὰν αὐτὴν τὴν θύραν τῆς Ἑλλάδος. Ἂν κρίνῃ τουλάχιστον κανεὶς ἐκ τινων πικροχόλων ἄρθρων ἐναντίον του, ἐφημερίδων προσκειμένων πρὸς τὴν βενιζελικὴν νέαν αὐτὴν ἐμφάνισιν, πείθεται ἀδιστάκτως ὅτι ἡ πρωτοβουλία τοῦ κ. Μεταξᾶ ἐξωστράκισε τὸν κ. Βενιζέλον - ὑπὸ τοὺς μύδρους βεβαίως τῆς ἀρθρογραφίας τοῦ τύπου, τὴν μυριόστομον ἀρὰν τῆς Κοινῆς Γνώμης καὶ τὴν ἐρινύα καὶ διώκτριαν κραυγὴν τῶν ἀνοικτῶν τάφων...* Πόσο ἔξω ἔπεφτε στὶς ἐκτιμήσεις του ὁ Χατζῆς τὸ ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν...

Στὸ μεταξὺ ὁ Βενιζέλος, ποὺ εἶχε γίνει ὁ ρυθμιστὴς τῆς κατάστασης, (στήριζε τὴν κυβέρνηση, ἀλλὰ ὅποτε ἤθελε μποροῦσε νὰ τὴν ἀνατρέψει) ἄρχισε προεκλογικὲς περιοδεῖες στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα. Ἀπὸ τὸν ὄγκο τῶν συγκεντρώσεων καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ κόσμου διαπίστωνε ὅτι εἶχε ἤδη σχηματιστεῖ πλειοψηφικὸ ρεῦμα ὑπὲρ τοῦ κόμματός του, πάντα ὅμως

εἶχε τὸ φόβο μήπως ἐπαναληφθεῖ ἡ ἧττα τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920, ὅταν καὶ τότε φαινόταν πὼς θὰ ἔπαιρνε τὴν πλειοψηφία στὶς ἐκλογές. Ὅμως ὑπῆρχε κάποια διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις (1 Νοεμβρίου 1920 καὶ 19 Αὐγούστου 1928). Τότε οἱ ἐκλογὲς ἦταν βουβές, ὁ κόσμος φοβόταν τὴν βενιζελικὴ τρομοκρατία, εἶχε διαβρωθεῖ ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῆς ἀντιπολίτευσης γιὰ τερματισμὸ τοῦ Μικρασιατικοῦ πολέμου, περισσότερο ὁ στρατός, οἱ προεκλογικὲς ἐκδηλώσεις τῶν τότε ἀντιπολιτευόμενων δὲν προμήνυαν τὴν ἧττα ποὺ ἀκολούθησε. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1928, ὁ λαὸς εἶχε τὴν ἐλευθερία νὰ ἐκδηλωθεῖ, ὅπως αὐτὸς ἤθελε, κι ἀκόμα ζητοῦσε καὶ πάλι ἕναν ἡγέτη νὰ τὸν ὁδηγήσει σὲ καλλίτερες μέρες. Ὁ καθένας φανταζόταν τὶς μέρες αὐτὲς μὲ τὰ δικά του κριτήρια, ἡ φαντασία ὅμως γεννοῦσε τὴν ἐλπίδα, κι αὐτὴ μετέβαλε μιὰ νίκη ποὺ διαγραφόταν στὸν ὁρίζοντα σὲ ἕνα ἐκλογικὸ θρίαμβο τοῦ Βενιζέλου.

Ὅταν ὁ Βενιζέλος, πείστηκε ὅτι εἶχε φτάσει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, βρῆκε ἕνα πρόσχημα γιὰ νὰ ρίξει τὴν κυβέρνηση. Ὁ Καφαντάρης τίμιος, ὑπερήφανος καὶ εὔθικτος πολιτικὸς -ὁ Βενιζέλος τὸν κατηγοροῦσε ὅτι κάποιες ἐνέργειες τῆς κυβέρνησής του, μόλις εἶχε συμπληρώσει ζωὴ 30 ἡμερῶν, ἀποτελοῦσαν πολιτικὸ σκάνδαλο- ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του. Ἡ νέα κυβερνητικὴ κρίση ποὺ ἐκδηλώθηκε μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀνησυχίας, ἐξαιτίας τῶν μεγάλων ἀπεργιακῶν κινητοποιήσεων πολλῶν κλάδων ἐργαζομένων, ὑποκινούμενων ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα, λύθηκε, ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες διαβουλεύσεις τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων -καὶ μὲ ἔντονο παρασκήνιο- μὲ τὸ σχηματισμό, στὶς 4 Ἰουλίου, κυβέρνησης μὲ πρωθυπουργὸ τὸ Βενιζέλο. Πρῶτο μέλημα τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ, ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς πολιτικὸ σφάλμα ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἀντικειμενικοὺς ἱστορικοὺς ἐρευνητὲς (δὲν χρειαζόταν τὸ πλειοψηφικὸ ὁ Βενιζέλος γιὰ νὰ κερδίσει τὶς ἐκλογές, τὶς κέρδιζε καὶ μὲ τὴν ἀναλογική), ἦταν ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ποὺ ἴσχυε, σὲ πλειοψηφικό, μὲ στενὴ περιφέρεια. Ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις του, ὑπέγραψε τὸ διάταγμα καθὼς καὶ ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖο διαλυόταν ἡ Βουλὴ καὶ προκηρύσσονταν ἐκλογὲς γιὰ τὶς 19 Αὐγούστου. Ὁ δρόμος γιὰ τὴν τετραετία, τὴν τελευταία, τοῦ Βενιζέλου, εἶχε ἀνοίξει...

Τὸ *Λύκειον Ἑλληνίδων* ὀργάνωσε στὶς 26 Μαΐου, στὸ κέντρο Εὐστρατιάδη, μιὰ ἀπὸ τὶς καλλίτερες γιορτές του (ἐπαναλήφτηκε, μετὰ τὴν ἐπιτυχία της, καὶ τὸν Ἰούνιο). Τὰ σχόλια ὅλου τοῦ γιαννιώτικου τύπου ἦταν ἐγκωμιαστικά. Ἡ γιορτὴ ἀναβίωσε σκηνὲς τῆς Ἠπειρωτικῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της, μὲ χορούς, τραγούδια καὶ παραδοσιακὲς στολές, ἀπ' ὅλες τὶς περιοχές, ἀκόμα καὶ χοροὺς τῆς ἀρχαιότητας μὲ κορίτσια, ἀρχαϊκὰ ντυμένα, μὲ κάτασπρους χιτῶνες καὶ ἄσπρα πέπλα: *Ἕνα χαριτωμένον ὅραμα μὲ ὅλην τὴν ἐντέλειαν τῶν γραμμῶν μιανῆς ἀρχαϊκῆς ὁμορφιᾶς...* ἔγραφε ὁ κριτικός. Ὁ τίτλος τῆς σχετικῆς περιγραφῆς τῆς

Ἠπείρου, ἀποδίδει τὸ περιεχόμενο τῆς γιορτῆς: *Ἡ Ἠπειρωτικὴ ζωή, ἡ Ἠπειρωτικὴ γραμμὴ καὶ ὁ Ἠπειρωτικὸς ἦχος - Μιὰ ζωντανὴ ἐμφάνισις τῆς Ἠπειρωτικῆς ὠμορφιᾶς*. Ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν δεσποινίδων ποὺ ζωντάνεψαν τὴ βραδυά: Φωφὼ Κούρεντα, Λίτσα Μίνου, Πελαγία Πελένη, Ἀνθούλα Χρηστοβασίλη, Εὐφροσύνη Βασιλάκη, Εὐλ. Τσίπα, Καλλιρρόη Μαρτίνη, Ἔλλη Πουτέτση, Ἄρτεμις Ἕλληνος, Α. Βλαχοπούλου, Ὄλγα Κουταβέλη, Θάνου, Πατσουράκη, Χαρούσια, Δανέλη κι ἄλλες ἀκόμα. Ἀνάμεσά τους καὶ μιὰ τουρκάλα: Ἀβζὲ Χουλιασῆ.- Στὴ φιλολογικὴ στήλη τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἐξακολουθοῦσαν νὰ δημοσιεύονται ποιήματα τοῦ νέου ποιητή, σπουδαστὴ τοῦ 5/ταξίου Διδασκαλείου, Γεωργίου Παπαδοπούλου (ἂν καλὰ θυμᾶμαι ἀργότερα χρησιμοποιοῦσε ψευδώνυμο)· εἶχε ἐκδώσει καὶ τὴν πρώτη ποιητική του συλλογὴ *Νοσταλγικὲς στιγμές*.- Ἀποφασίστηκε ἡ σύσταση στὰ Γιάννινα *Ταμείου τῆς λίμνης Παμβώτιδος*, οἱ πόροι τοῦ ὁποίου θὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴ φορολογία *τῶν ἐκ ταύτης παραγομένων καὶ καταναλισκομένων προϊόντων*. Ἡ ζωή του κράτησε πολλὲς δεκαετίες, πιθανὸν νὰ ὑπάρχει καὶ σήμερα.- Στὶς 10-6-28 κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο φύλλο τῆς σατιρικῆς ἐφημερίδας *Πολύξερος. Πνευματώδης, χιουμοριστικὸς καὶ λάλος, ἐκπληρώνει τὸ κενὸν τῆς σατυρας εἰς τὴν πόλιν μας*, ἔγραφε ὁ εἰδησιογράφος. Δὲν ἀναφέρονται ἐκδότες, μᾶλλον λιγόζωος θὰ ἦταν.- Σχολίαζε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (6-6-28): *Αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσωμεν τὰ συγχαρητήριά μας δημοσίως εἰς τοὺς ἱππότας μαθητὰς τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Α΄ γυμνασίου* (Ζωσιμαίας), *κατόπιν τῆς κατωτέρω εὐγενοῦς αὐτῶν χειρονομίας. Δὲν πρόκειται βέβαια περὶ τοῦ κυνός, ὃν συνήντησαν χθὲς καθ' ὁδόν, ἔχοντος δεδεμένον ἐπὶ τῆς οὐρᾶς του κενὸν κροτοῦν δοχεῖον. Ἐκεῖνο ὅπερ χαρακτηρίζει αὐτοὺς ὡς ἔχοντας πλήρη γνῶσιν τῆς θέσεώς των εἶναι τὸ ὅτι, ἀντὶ νὰ καγχάσουν ἐπὶ τῷ γελοίῳ θεάματι, ὡς ἤλπιζέ τις, ἐγκατέλειψαν τινὲς τὴν φάλαγγα καὶ ἔτρεξαν ὄπισθέν του, μὲ κίνδυνον ἐπιθέσεως τοῦ κυνός, καὶ ἀπήλλαξαν τὸ ζῶον. Ἀξίζει ὅθεν νὰ συγχαρῶμεν μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς διδάσκοντας καθηγητάς των*.- Στὶς ἀρχαιρεσίες τοῦ Πανηπειρωτικοῦ ἀθλητικοῦ συλλόγου *Πύρρος* ἐκλέχτηκαν «παμψηφεὶ» οἱ παρακάτω: Πρόεδρος: Σωτήριος Γκιζᾶς, δικηγόρος, ταμίας: Ἐπαμεινώνδας Πουλῆς, ἀντιπρόεδρος: Σπυρ. Πούλιος, γενικὸς γραμματέας: Γ. Πουτέτσης καὶ ἔφορος Γυμναστηρίου: Δημ. Αὐγεροπουλος.- Στὶς 20 καὶ 22 Ἰουνίου δημοσιεύτηκαν δυὸ ἄρθρα τοῦ δικηγόρου Ἀθηνῶν Ἀριστείδη Βρέκοση μὲ τίτλο: *Ἡ ἱστορία καὶ τὸ Δίκαιον τῆς Ἠπείρου*. Τὰ ἄρθρα ἐξέφραζαν κάποια διαφορετικὴ ἄποψη στὰ ὅσα εἶχε γράψει ἡ *Ἤπειρος* (6-6-28) σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου, στὶς μελέτες ποὺ εἶχε δημοσιεύσει στὸ παρελθὸν καὶ ἄλλες ποὺ προανήγγειλε καὶ μ' αὐτὲς ἔδινε ἔμμεσα ἀπάντηση καὶ στὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Βρέκοση. Ἔτσι, τὸν Ἰούνιο καὶ τὸν Ἰούλιο, δημοσιεύτηκαν στὴν *Ἤπειρο*, οἱ μελέτες (σὲ συνέχειες): Ν. Γεωργίτση: *Τὸ μαντεῖον καὶ ἡ πόλις Δωδώνη* (8, 9, 10, 11 καὶ 12-6-28). Τοῦ ἴδιου: *Ἠπειρωτικὰ νομίσματα* (14, 15, 16 καὶ 17-6-28). Τοῦ γερμανοῦ καθηγητῆ Κλὼς ἀξιόλογη μελέτη (εἰσαγωγὴ καὶ μετάφραση τοῦ α΄ κεφαλαίου ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη Σούρλα) μὲ τίτλο: *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, μέχρι τοῦ 280 π.Χ.* (ἀπὸ 27 Ἰουνίου μέχρι 11 Αὐγούστου). Τὴ μετάφραση τοῦ β΄ κεφαλαίου ἔκαμε ὁ διευθυντὴς τοῦ *Μονοταξίου Διδασκαλείου* Γ. Ζομπανάκης καὶ τοῦ γ΄ κεφαλαίου ὁ γερμανομαθὴς δικηγόρος τῶν Γιαννίνων Γεώργιος Κωνσταντινίδης.- Σύμφωνα μὲ ἀνακοίνωση τοῦ διευθυντῆ τῆς *Νυκτερινῆς σχολῆς* Ἰωαννίνων Κωνστ. Σφάγγου, ἀπὸ τοὺς πιὸ ἔμπειρους καὶ μορφωμένους ἐκπαιδευτικοὺς τῆς πόλης, κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1927-28 εἶχαν ἐγγραφεῖ 150 μαθητές, ἡλικίας 10-20 ἐτῶν. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ

25 ἦσαν ἐντελῶς ἀγράμματοι, οἱ 28 εἶχαν διακόψει τὰ μαθήματα στὴν Α΄ καὶ Β΄ τάξη καὶ οἱ ὑπόλοιποι στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ. Κατὰ ἐπαγγέλματα ἦσαν: 34 ὑποδηματοποιοί, 14 σανδαλοποιοί, 14 ὑποδηματοκαθαριστές, 12 ξυλουργοί, 7 κηπουροί, 9 σιδηρουργοί, 4 ράφτες, 4 ἐφημεριδοπῶλες, 5 πλανώδιοι πωλητές, 3 κτίστες, 2 καφεπῶλες, 2 γανωτές, 4 πεταλωτές, 2 βαρελοποιοί, 2 κρεοπῶλες καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἐργάτες. Τακτικὰ φοίτησαν γύρω στοὺς 60 καὶ διδάχτηκαν χωρισμένοι σὲ 3 τμήματα. Στοὺς μαθητὲς δίδαξαν «ἐκ περιτροπῆς καὶ ἀμισθὶ» οἱ: Σωτ. Δαγκλῆς, Ν. Σωτηριάδης, Β. Γάκης, Σπ. Παπαγγέλης, Στέφ. Παπαχρήστου, Δημ. Μαντζίλας, Χ. Γερογιάννης, Σπ. Σαφίλιος, Εὐαγ. Ζαγόρος, Χρ. Γκόβελας καὶ Ἰω. Εὐαγγελίδης.- Μὲ τὴ λήξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὁ Δημ. Σακελλαρίδης, γυμνασιάρχης τοῦ β΄ γυμνασίου ἀποχαιρέτησε, ὅπως κάθε χρόνο, τοὺς μαθητές του μὲ *ἡμερήσια διαταγή*, ἕνα κείμενο συμβουλῶν καὶ παραινέσεων.

Ἀπὸ τὰ κυριότερα προβλήματα τῆς Ἠπείρου ἦταν ἡ ἐπάρκεια καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀραβοσίτου (βασικῆς τροφῆς τῶν Ἠπειρωτῶν τότε). Ὁ ἀραβόσιτος ἦταν εἰσαγόμενος καὶ οἱ διάφοροι μεσάζοντες, μὲ τὰ παιγνίδια ποὺ ξέρουν νὰ κάμουν, ἀνέβαζαν συνεχῶς τὴν τιμή του, μειώνοντας ἔτσι στὸ ἐλάχιστο τὰ ποσὰ ποὺ ἐξοικονομοῦσε ὁ ἀγροτικὸς κόσμος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι τῶν πόλεων, γιὰ τὴν ἀγορά του. Ὅλοι διαμαρτύρονταν, ἀγρότες, ἐργαζόμενοι, ἐπαγγελματίες, ὁ τύπος ἀρθρογραφοῦσε συνεχῶς γιὰ τὸ ζήτημα ἐπὶ μῆνες, πετυχημένος ὑπουργὸς θεωροῦνταν ἐκεῖνος ποὺ θ' ἀγωνιζόταν γιὰ τὴ μείωση τῆς τιμῆς τοῦ ἀραβοσίτου. Ἦταν φυσικὸ τόσο τὸ θέμα τοῦ ἀραβοσίτου, ὅσο καὶ ἡ συνεχιζόμενη ἀπ' ὅλες τὶς κυβερνήσεις ἐγκατάλειψη τῆς Ἠπείρου καὶ ἡ ἀδιαφορία ἐπίλυσης τῶν προβλημάτων της, ν' ἀποτελέσουν τὰ βασικὰ θέματα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνα, ποὺ δὲν θ' ἀργοῦσε ν' ἀρχίσει.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς τιμῆς τοῦ ἀραβοσίτου, παράλληλα μὲ τὶς πολιτικὲς ζυμώσεις μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνα, δυὸ θέματα ἀπασχολοῦσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὸν τύπο τῶν Γιαννίνων: ἡ ὄξυνση τῶν ἑλληνοαλβανικῶν σχέσεων, ἐξαιτίας τῶν διώξεων τῶν Βορειοηπειρωτῶν, καὶ ἡ ἔξαρση τῆς ληστρικῆς δράσης.

Μετὰ τὸν κόλαφο ποὺ δέχτηκε ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνηση ἀπὸ τὴν *Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν*, ἡ ὁποία ἀπέρριψε τὴν αἴτησή της σὲ βάρος τῆς Ἑλλάδας, αἴτηση ποὺ περιέκλειε σωβινιστικὲς ἐπιδιώξεις, μὲ πρόσχημα δῆθεν διωγμοὺς τῶν μουσουλμάνων Τσάμηδων, οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἐντάθηκαν. Καὶ δὲν ἔφθανε μόνο αὐτό: *Ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις* - ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 14-6-28- *ἀφοῦ ἔθεσεν ἐν διωγμῷ τοὺς Ἕλληνας τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἤδη ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξοντώσῃ καὶ τοὺς εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ἐλευθέρου κράτους* (τὴν Ἑλλάδα) *καταφυγόντας Ἕλληνας Βορειοηπειρώτας. Δι' ἀσημάντους αἰτίας, διὰ παιδαριώδεις λόγους, καταδικάζει ἐρήμην ὡς πολιτικοὺς ἐγκληματίας Βορειοηπειρώτας βιοῦντας ἐν Ἑλλάδι. Ἐπίσης διὰ τὸν λόγον ὅτι Βορειοηπειρῶται ἐνεγράφησαν εἰς τοὺς*

ἐπανιδρυθέντας Βορειοηπειρωτικοὺς συλλόγους, δημεύει τούτων τὰς περιουσίας, τοὺς θέτει ἐκτὸς νόμου καὶ τοὺς ἀπαγορεύει οὕτω νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἑστίας των. Ὅλα αὐτά, -συνέχιζε ἡ ἐφημερίδα- φανατίζουν τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ τῶν ὅσων κατέφυγαν στὴν Ἑλλάδα καὶ τονώνει τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδίκησης τῶν τελευταίων καὶ τὴν ἰδέα τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν ὑπόδουλων, γιὰ νὰ καταλήξει μὲ τὴν παρατήρηση: *Πῶς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀδιαφορεῖ διὰ τὰς τοιαύτας καταπληκτικὰς ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως τῶν Τυράννων καὶ δὲν διαμαρτύρεται ἢ δὲν ἀποδίδει τὰ ἴσα;* Νὰ ἕνα ἐρώτημα, στὸ ὁποῖο, ὡς τὰ σήμερα ποτὲ δὲν δόθηκε ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση, παρόλο ποὺ πολλὲς εὐκαιρίες εἶχαν οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις νὰ ἀπαντήσουν δυναμικὰ στὶς προκλήσεις τῶν Ἀλβανῶν. Καὶ κάτι ἄλλο: Τὰ ἀλβανικὰ δικαστήρια εἶχαν καταδικάσει ὅλα τὰ μέλη τοῦ *Συλλόγου Βορειοηπειρωτῶν* Ἰωαννίνων σὲ βαρύτατες ποινὲς μὲ τὴν κατηγορία τῆς «ἐσχάτης προδοσίας», κατηγορία ποὺ βαραίνει καὶ τοὺς δικαζόμενους σήμερα στὰ Τύραννα μέλη τῆς *Ὁμόνοιας* (γράφω τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ στὶς 15-8-94). Ποιὸς λέει, λοιπόν, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται;

Ἡ ἄλλη πληγὴ τῆς Ἠπείρου, ἡ ληστεία, δὲν ἔλεγε νὰ κλείσει, παρὰ τὶς προσπάθειες τῶν καταδιωκτικῶν ἀρχῶν. Οἱ συμμορίες πληθύνονταν. Δὲν δίσταζαν νὰ ἀναμετροῦνται καὶ μὲ τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα, σὲ συμπλοκὲς πολύνεκρες, ὅπως ἐκείνη ποὺ ἔγινε κοντὰ στὸ χωριὸ Μαζαρακιὰ τοῦ Μαργαριτίου, στὴν ὁποία ἐξοντώθηκε ἡ συμμορία Κατσέλη (τρεῖς συμμορίτες σκοτώθηκαν καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὁ ἀρχηγός, σκοτώθηκαν ὅμως καὶ δυὸ ἄντρες τοῦ καταδιωκτικοῦ ἀποσπάσματος καὶ τραυματίστηκαν ἄλλοι δυό). Τὶς ἴδιες μέρες στὴν Κέρκυρα διεξαγόταν μιὰ παρωδία δίκης, μὲ κατηγορούμενο τὸν Ν. Γάσπαρη, πρώην Α.Δ. Χωροφυλακῆς Ἠπείρου. Τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι εἶχε διατάξει τὸν ξυλοδαρμὸ τοῦ ἡγούμενου τοῦ προφήτη Ἠλία Παπαγιάννη γιὰ νὰ δώσει κατάθεση ἐναντίον τοῦ Μερεμέτη καὶ ὄχι κατὰ τῶν Ρετζαίων. Ἡ δίκη ἀναβλήθηκε ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας οὐσιωδῶν μαρτύρων, μέσα ὅμως στὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου ἔγινε ἐπεισόδιο, ἀποκαλυπτικὸ τῶν προθέσεων τοῦ κατηγορουμένου. Ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες: *Οἱ Γάσπαρης καὶ Παπαγιάννης* (καταδικασμένος σὲ διετῆ φυλάκιση γιὰ τὴ ληστεία τῆς Πέτρας) *συνεζήτουν ἐπὶ τῆς ὅλης ὑποθέσεως. Κατὰ τὴν συζήτησιν ὁ κ. Γάσπαρης ἐκάκιζε τὸν Παπαγιάννη, ὅστις θυμωθεὶς ἐφώναξε εἰς ἐπήκοον πάντων: «Δὲν φοβοῦμαι κανέναν. Θὰ εἴπω ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ἐμπρός σου* -εἶπε ὁ Παπαγιάννης ἀπευθυνόμενος στὸ Γάσπαρη- *ὁ κ. Μακρυγιάννης* (ἀνθυπομοίραρχος) *μὲ ἐτυράννισε καὶ μὲ ἐσάπισεν εἰς τὸ ξύλον. Ἱκέτευον καὶ τοὺς δυό σας, διὰ ν' ἀπαλλαγῶ τοῦ μαρτυρίου, νὰ μὲ τουφεκίσητε, ἂν ἐπιμένατε νὰ καταθέσω διὰ τὸν Μερεμέτην καὶ ὄχι διὰ τοὺς Ρετζαίους. Σεῖς εἶσθε ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν φυγὴν τῶν Ρετζαίων, οἱ ὁποῖοι θὰ συνελαμβάνοντο ἂν ἠθέλατε τότε. Ὅλοι τότε*

εἴπομεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὅτι οἱ Ρετζαῖοι διέπραξαν τὴν ληστείαν. Σεῖς οὐδὲν ἐνεργήσατε, ἀγνοῶ διατί. Οἱ ἀπορίες τοῦ Παπαγιάννη εἶχαν λυθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀνακρίσεων, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ Γάσπαρη τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ δική του εὐθύνη γιὰ τὴ συμμετοχή του στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας.

Σὲ λίγες μέρες, νέα, τολμηρότατη ἐνέργεια τῶν ληστῶν ἀναστάτωσε τὴν Παραμυθιὰ αὐτὴ τὴ φορά, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν Ἤπειρο καὶ ἔδωσε ἀφορμὲς στοὺς Ἀλβανοὺς νὰ θορυβήσουν καὶ πάλι σὲ βάρος τῆς Ἑλλάδας. Στὶς 15 Ἰουνίου, στὶς 8 τὸ βράδυ, μέρα ἀκόμα, καθὼς ὁ πρόκριτος μουσουλμάνος τῆς Παραμυθιᾶς Ἀγάκος Πρόνιος πήγαινε μὲ δυὸ φίλους στὸ σπίτι του, στὴν ἄκρη τῆς κωμόπολης, μιὰ ὁμάδα τριῶν «χωροφυλάκων» μὲ ἐπικεφαλῆς «ἐνωμοτάρχην» (ἦταν οἱ ληστές, μεταμφιεσμένοι σὲ ἀστυνομικοὺς) σταμάτησαν τὸν Πρόνιο κι ὁ «ἐνωμοτάρχης» τοῦ εἶπε ἐμπιστευτικὰ ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν Παραμυθιὰ εἶχε σταθμεύσει καταδιωκτικὸ ἀπόσπασμα καὶ ὁ διοικητής του τὸν παρακαλοῦσε νὰ τὸν ἐπισκεφτεῖ γιὰ νὰ τοῦ ζητήσει ἐμπιστευτικὲς πληροφορίες, σχετικὲς καὶ μὲ τὶς κινήσεις τῶν ληστοσυμμοριῶν. Ἀνύποπτος ὁ Πρόνιος, χωρὶς νὰ ζητήσει στοιχεῖα γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ «ἐνωμοτάρχη», τοὺς ἀκολούθησε, μαζὶ μὲ τοὺς δυὸ φίλους του. Ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὧρες οἱ τελευταῖοι γύρισαν στὴν Παραμυθιὰ γιὰ νὰ ἀνακοινώσουν ὅτι ὁ Πρόνιος εἶχε κρατηθεῖ ἀπὸ τοὺς ληστὲς ὡς αἰχμάλωτος. *Ἡ εἴδησις διαδοθεῖσα ἀστραπιαίως εἰς τὴν κωμόπολιν, κατετάραξεν τοὺς κατοίκους. Ἀμέσως ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐκεῖ χωροφυλακῆς ἀπόσπασμα γιὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ληστάς.* Ποιά ληστοσυμμορία εἶχε αἰχμαλωτίσει τὸν Πρόνιο καὶ ζητοῦσε λύτρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του; Γιὰ ἀρκετὲς ἑβδομάδες θετικὴ ἀπάντηση δὲν δινόταν ἀπὸ πουθενά. Στὴν ἀρχὴ μιλοῦσαν ὅτι τὴν ἀπαγωγὴ εἶχε κάνει ἡ ληστοσυμμορία τῶν Κουμπαίων, ὕστερα ἔλεγαν γιὰ τὴ συμμορία τῶν ἀμνηστευθέντων Τσίλη Μάστορα καὶ Νικολ. Κιάμου (αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ πιθανότερη ἐκδοχή). Τὴ νύχτα τῆς 19ης Ἰουνίου, ὁ Πρόνιος ἀπελευθερώθηκε, ἀφοῦ οἱ συγγενεῖς του κατέβαλαν ὡς λύτρα 160.000 δρχ. (οἱ ἀπαγωγεῖς εἶχαν ζητήσει 300.000). Ὁ Πρόνιος δὲν μίλησε σὲ κανένα οὔτε γιὰ τοὺς ἀπαγωγεῖς του, οὔτε γιὰ τὶς περιπέτειες τῆς αἰχμαλωσίας του. Οἱ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες ἔλεγαν πὼς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Πρόνιου μεσολάβησε στοὺς ὀργανωτὲς τῆς αἰχμαλωσίας ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων Ἀλκ. Λούλης ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ ἀρκεστοῦν στὰ λύτρα τῶν 160.000 δρχ. Ἡ Διοίκηση Χωροφυλακῆς Ἰωαννίνων εἶχε ἀποστείλει στὴν Παραμυθιὰ ἕναν ἱκανὸ ἀξιωματικό, τὸν ὑπομοίραρχο Μιχ. Μαντούβαλο, ὁ ὁποῖος κατόρθωσε νὰ ἐπισημάνει ὅλους τοὺς αὐτουργοὺς καὶ συνεργοὺς τῆς ληστείας, καὶ νὰ φτάσει στοὺς διοργανωτές της. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Πρόνιου συνέλαβε ὅλους τοὺς ἐνόχους, 22 τὸν ἀριθμό, καὶ τοὺς ὁδήγησε στὰ Γιάννινα, ἀνάμεσά τους καὶ τὸν Τσίλη Μάστορα. Ὁ Νικ. Κιάμος καὶ δυὸ ἄλλοι κατόρθωσαν νὰ δια-

φύγουν. Στὴν ὑπόθεση εἶχαν συμμετοχὴ καὶ μουσουλμάνοι, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδισε τὴν Ἀλβανία νὰ κάνει τὴν προπαγάνδα της. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι πρὶν ἀπὸ καιρὸ ἕνας ἄξιος Α.Δ.Χ. Ἠπείρου, ὁ συνταγματάρχης Καργάκος, ποὺ βρισκόταν γιὰ ἐπιθεώρηση στὴν περιοχὴ τῆς Θεσπρωτίας, *λησμονήσας τὸν βαθμόν του, θυμήθηκε τὰ ἔνδοξα νιάτα του, μετουσιώθη εἰς ἐνωμοτάρχην, ὥπλισε μουσουλμάνους πολίτας μὲ τὸ ἄστε ντούα οὔ!* (ἔτσι τὸ θέλω) *πῆρε καὶ ὅσους χωροφύλακας ἠδυνήθη νὰ ἐξεύρῃ καὶ ἐξώντωσε τὴν τετραμελῆ συμμορίαν τοῦ Κατσέλη, μέχρις ἑνός, δύο φονευθέντων καὶ δύο συλληφθέντων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγός.* (*Ἐλευθερία* 24-6-28).

Ἔντονη κριτικὴ ἀσκήθηκε ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο, ἐναντίον τῆς κρατικῆς μηχανῆς, μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Πρόνιου καὶ τὴ συνεχιζόμενη δραστηριότητα τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν, ἡ πιὸ ἐπικίνδυνη ἦταν τῶν Κουμπαίων, τὴ θεωροῦσαν διάδοχο τῆς συμμορίας τῶν Ρετζαίων. Ἀγανακτισμένος ὁ Ἠπειρωτικὸς τύπος ἐναντίον τῆς ἀναποτελεσματικῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸ κράτος στὴν πάταξη τῆς ληστείας, ζητοῦσε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Χωροφυλακῆς στρατηγὸ Δ. Διαλέττη, νὰ λάβει δραστήρια μέτρα γιὰ τὴν πάταξη τῆς ληστείας. Ἡ *Ἐλευθερία* (19-7-26) πρότεινε 6 κυρίως μέτρα: α) *Τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος καταδιώξεως διὰ τῆς ἀσκόπου περιφορᾶς τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων, ἐν εἴδει ντερβεναγάδων ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Τουρκίας. β) Τὴν ἀνάθεσιν τῆς καταδιώξεως εἰς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας καταλλήλους. γ) Τὴν ἀνθρωπίνην συμπεριφορὰν τῶν ἀποσπασμάτων πρὸς τὸν λαόν. δ) Τὴν ἀνάγκην εἰδικοῦ ἐπόπτου τῶν ἀποσπασμάτων ἀνωτέρω ἀξιωματικοῦ, ὅπως ἄλλοτε ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Φθιώτιδι. ε) Τὴν ἐπαναφορὰν τῶν ἐκτοπισμένων καὶ τὴν παῦσιν τῶν ἐκτοπισμῶν, ὡς μέτρου ἀδίκου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀλυσιτελοῦς. στ) Τὴν τελείαν κατάργησιν τοῦ μωροτάτου νόμου τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ὁπλοφορίας, διὰ νὰ δύναται ὁ λαὸς νὰ ἀμύνεται μόνος του ἐναντίον τῶν ληστῶν.* Τὸ τελευταῖο μέτρο ὁ Χρηστοβασίλης τὸ θεωροῦσε ὡς τὸ σπουδαιότερο.

Ἀντίθετα μὲ τὴν *Ἐλευθερία*, ὁ Χατζῆς στὴν *Ἤπειρο* (23-6-28) ὑποστήριζε -καὶ ἐπαναλάμβανε καὶ σὲ ἑπόμενα ἄρθρα του, κάνοντας ταυτόχρονα καὶ προεκλογικὸ ἀγῶνα-, πώς, κυρίως τὸ μέτρο τοῦ ἐκτοπισμοῦ θὰ ἔσωζε τὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὴ ληστεία. Ἔγραφε: *Καὶ ΥΠΕΡ ΟΛΑ* τὰ μέτρα: *ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΙ ΤΙΜΙΟΝ: Ἡ ὁριστικὴ ἐκδίωξις μακρὰν ἑκάστης ληστοκρατουμένης περιφερείας ὅλων ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὰ ἔνδοξα ὀνόματα συνέδεσεν ὁ θρῦλος, ἡ Κοινὴ Γνώμη, ἀλλὰ καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν ἀρχῶν μὲ τὴν ληστρικὴν ἱστορίαν. Οὔτε χιλιάδες, οὔτε μυριάδες εἶναι. Καὶ εἰδικῶς, προκειμένου διὰ τὴν Ἤπειρον, γνωρίζομεν ὅλοι καὶ πρῶτον τὸ κράτος, ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τριάντα σαράντα τοιούτων καθαρμάτων ἡ δυστυχὴς Ἤπειρος ὄχι μόνον ληστοκρατεῖται, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως ἔχει καὶ τὸ στίγμα -ἡ πλέον τιμία, ἡ πλέον ἥσυχος καὶ ἡ πλέον φιλόνομος καὶ νοικοκυρίστικη*

χώρα- ὅτι εἶναι ληστόφιλος καὶ ληστοτρόφος! Τὸ ἴδιο ὀξύτατος ἦταν ὁ Χατζῆς στὴν κριτική του γιὰ τὴν πολιτεία τοῦ κράτους καὶ στὰ ἑπόμενα ἄρθρα του. *(Νὰ παύσῃ ἡ παιζομένη κωμωδία - Νὰ ἐπιβληθῇ τὸ κράτος ἢ ἂς διοικήσουν οἱ λησταὶ* (26-6-28), *Ἡ Δημοσία ἀσφάλεια - Τὸ Κράτος Κράτος, ἢ οἱ λησταὶ Κράτος!* (27-6-28), *Τὰ λύτρα* (3-7-28), *Αἱ ληστοκρατούμεναι ἐπαρχίαι* (5-7-28), *Ἔργα, ὄχι λόγια προεκλογικὰ* (7-7-28), *Ἂς ἴδωμεν ἂν θὰ παύσῃ ἡ ἐλεεινὴ καὶ ἀθλία κωμωδία* (17-7-28), *Μόνον τὸ μέτρον τοῦ ἐκτοπισμοῦ θὰ σώσῃ τὴν Ἤπειρον* (18 καὶ 20-7-27).

Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τοποθετοῦσε τὸ θέμα τῆς ληστείας μέσα στὸ πλαίσιο τῆς γενικότερης ἀδιαφορίας τοῦ κράτους γιὰ τὴν Ἤπειρο: *Πειθήνιος, νομοταγής, πατριώτης, βαρειὰ φορολογούμενος* (ὁ Ἠπειρώτης) *προσφέρει πάντοτε ὅ,τι τὸ κράτος ζητεῖ. Ποτὲ δὲν ἀντιστρατεύεται, στὶς ἐπιταγές, ἀξιώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους.* Καὶ συνέχιζε: *Καὶ ἔναντι τῶν τόσων θυσιῶν, ἔναντι τῶν τόσων ἀρετῶν τοῦ Ἠπειρώτου, τὶ πράττει τὸ κράτος δι' αὐτόν; Τὶ χθές, ὅταν οἱ Ρετζαῖοι ἠχμαλώτιζον ἐν μέσῃ πλατείᾳ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τὶ σήμερον, ὁπότε ἄλλοι τῶν ὀρέων βασιλεῖς ἐν Παραμυθίᾳ τὸ ἴδιον ἐπαναλαμβάνουν;* Παροτρύνοντας τοὺς ἰθύνοντες, τόνιζε: *Ἐγκαταλείψατε τοὺς θώκους τῶν ἀξιωμάτων σας. Ἀποστρέψατε τὴν προσοχήν σας ἀπὸ τὴν αἴγλην τῶν μυθικῶν σας σαλονιῶν. Καταπαύσατε τοὺς χορούς τῶν ντάσιγκ καὶ τροκαντερώ. Παύσατε μεθύοντες μὲ τὸν καμπανίτην καὶ τὰ ἡδύποτα τῆς ἀκολασίας... Διακόψατε πρὸς στιγμὴν τὴν χλιδήν, τὴν διασκέδασιν, τὴν ἀκολασίαν, τὴν τύρβην τοῦ ἀνηθίκου σας βίου. Στῆτε πρὸς στιγμὴν προσεκτικοί. Καὶ ἀνασύρατε τὸ παραπέτασμα τῶν μεγάρων σας, τὸ ὁποῖον ἐθέσατε μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ σας καὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ διὰ νὰ ἰδῆτε... Θὰ ἴδητε κατάστασιν ἀθλιοτάτην. Θὰ ἴδητε τὴν χώραν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν πατρίδα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπροίκισαν τὴν πρωτεύουσαν μὲ καλλιμάρμαρα μέγαρα, πενθοφοροῦσαν, κλαίουσαν, ὀδυρομένην, καὶ μετανοοῦσαν διατὶ τὴν ἐλευθερώσατε... Εἶναι βαρεῖα ἡ ἔκφρασις. Ἀλλὰ διατὶ νὰ παραλειφθῇ ἐν ὅσῳ ἐκφράζει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σήμερον αἰσθανόμεθα ὅλοι οἱ Ἠπειρῶται;...* Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε σειρὰ ὁλόκληρη κατηγοριῶν ἐναντίον τῶν καννίβαλων τῆς *πόρνης πόλεως* (τῆς πρωτεύουσας) ζητοῦσε πρῶτα ἀπ' ὅλα τὴν ἀσφάλεια τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τὸν τερματισμὸ τῆς ληστρικῆς βασιλείας, καταλήγοντας: *Ἂν εἶσθε ἀνίκανοι νὰ τὸ πράξητε, τότε ἀποδώσατε τὴν ἐλευθερίαν μας, διὰ νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ οἴκου μας, τὸν ὁποῖον θὰ διοικήσωμεν καὶ θὰ διευθύνωμεν ἀσυγκρίτως καλλίτερον καὶ τελειότερον ἀπὸ ἐσᾶς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζετε μόνον νὰ φορολογῆτε καὶ νὰ καταπίνητε τὸ αἷμα τῶν ἐπαρχιῶν* (20-6-28). Ἀνάλογα ἦταν τὰ σχόλια καὶ τῶν ἄλλων ἐφημερίδων *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* καὶ *Κήρυκος.* Καμμιὰ δικαιολογία δὲν μποροῦσε νὰ καλύψει τὴν ἀδιαφορία τοῦ κράτους γιὰ ὅλα τὰ θέματα τῆς Ἠπείρου, προπαντὸς ὅμως γιὰ τὴ συνεχιζόμενη ἀνασφάλεια τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τὴν ἐδραίωση τῆς κυριαρχίας τῶν λη-

στῶν. Σ' ἕνα μῆνα ἡ ἀγανάκτηση θὰ ἔφθανε στὸ κατακόρυφο, ὅταν μέσα στὴν ἔξαρση τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνα ἡ συμμορία τῶν Κουμπαίων αἰχμαλώτισε δυὸ ὑποψήφιους βουλευτὲς τοῦ Καφανταρικοῦ κόμματος, ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα, τὸν Ἀλ. Μυλωνᾶ καὶ τὸν Ἀλ. Μελᾶ. Ἦταν ἡ κορυφαία στιγμὴ τῆς γελοιοποίησης τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους γιὰ τοὺς *βασιλεῖς τῶν ὀρέων.*

Ἀρκετὲς βδομάδες κάθησε στὰ Γιάννινα ὁ Ἐσσάτ, τέλη Ἰουνίου γύρισε στὴν Κωνσταντινούπολη. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς του ἐπικοινώνησε μὲ πολλούς, ἀρχές, προκρίτους, χριστιανοὺς καὶ μουσουλμάνους, ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, περπάτησε ὅλη τὴν πόλη καὶ σχημάτισε προσωπικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν πρόοδό της. Μιὰ συνέντευξή του στὸ ξενοδοχεῖο *Ἴλιον Πάλλας* ποὺ ἔμεινε, σὲ ἀθηναῖο δημοσιογράφο, ἀποκαλύπτει πολλὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς του (ἀναδημοσιεύτηκε στὴν *Ἤπειρο*, 25-6-28). *Ἐγὼ εἶμαι Γιαννιώτης*, δήλωσε ὁ Ἐσσάτ, *ἀλλὰ τώρα τὰ εἶδα* (τὰ Γιάννινα) *ὅτι ἐμεγάλωσαν. Γεννήθηκα καὶ ἔχω σπίτι μέσα στὸ Κάστρο, ἐκεῖ ἔχω καὶ ὅλα τὰ κτήματά μου καὶ πῆγα νὰ τὰ ἰδῶ. Ἔμεινα ἕνα μῆνα στὰ Γιάννινα. Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κόσμο γιὰ τὴν εὐγένειά του. Ὅλοι μὲ περιποιήθηκαν, χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι. Νὰ ἰδῆτε καὶ μιὰ σύμπτωση. Τὸ ἴδιο βράδυ ποὺ ἔφτασα στὰ Γιάννινα ἔγινε ἀπογραφὴ καὶ ὁ ὑπάλληλος τοῦ ξενοδοχείου μοῦ ἔφερε τὸ δελτίο νὰ τὸ συμπληρώσω. Καὶ τὸ συνεπλήρωσα: Ἐσσὰτ πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ἐτῶν 66, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις, ἔγγαμος, πατὴρ ἑνὸς τέκνου, τῆς δεκαοκταέτιδος Νεσιμπέ, μωαμεθανὸς τὸ θρήσκευμα, μητρική μου γλῶσσα ἡ ἑλληνική, δημότης Κωνσταντινουπόλεως, ἀπόστρατος πασσᾶς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.* Ὅταν ὁ δημοσιογράφος τὸν διαβεβαίωνε ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸν θεωροῦν ἡρωϊκὸ ὑπερασπιστὴ τοῦ Μπιζανιοῦ, χωρὶς πρόθεση νὰ ἐξάρουν τὸν ἀντίπαλό του πορθητὴ τοῦ ὀχυροῦ, ὁ Ἐσσὰτ ἀπάντησε: *Ἐγὼ ἔκαμα τὴ δουλειά μου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο φίλος μου. Δὲν ἐκάμαμε συμμαθηταὶ διότι ἐγὼ εἶμαι μεγαλύτερος* (καταρρίπτεται ἔτσι ὁ μύθος ὅτι οἱ δυὸ πρωταγωνιστὲς τῆς μάχης τοῦ Μπιζανιοῦ ἦταν συμμαθητές). *Τὸν ἐγνώρισα ὅμως εἰς ἕνα αὐτοκρατορικὸν στρατιωτικὸν γυμνάσιον τοῦ Βερολίνου, ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ποὺ διηύθυνε προσωπικῶς ὁ Κάϊζερ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο μεγάλης ἀξίας στρατηγός. Ἐγὼ τοῦ ἐκτιμοῦσα πολλὰ χαρίσματα καὶ ἰδίως τὸ πατρικὸν ἐνδιαφέρον ποὺ εἶχε πάντοτε διὰ τοὺς στρατιώτας του. Ὁ στρατηγὸς δὲν πρέπει νὰ μὴν πονάει τὸν στρατιώτην. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅταν ἔφθασε εἰς τὸ Ἐμὶν ἀγᾶ, μοῦ ἔστειλε γράμμα νὰ τοῦ παραδώσω τὰ Γιάννινα. Μοῦγραφε πὼς αὐτὸς τὰ Γιάννινα θὰ τὰ πάρῃ, ὅσο καὶ ἂν ἀντισταθοῦμε καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμε νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ Τουρκία, διότι αὐτὸς μᾶς ἔχει ἀποκλεισμένους. Καὶ πρέπει, ἀφοῦ θὰ τὰ πάρῃ καὶ θὰ τὰ πάρῃ, νὰ τοῦ τὰ παραδώσω μὲ τὸ καλὸ διὰ νὰ μὴ χαθῇ δωρεὰν κόσμος. Ἐγὼ τοὔγραψα ὅτι δὲν μπορῶ νὰ τὰ παραδώσω*

καὶ ἂν τὰ θέλῃς, ἔλα νὰ τὰ πάρῃς. Καὶ ἦλθε καὶ τὰ πῆρε. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ δὲν ἔκαμα τὴ δουλειά μου;... Ὁ δημοσιογράφος διαπίστωσε ὅτι ὁ Ἐσσὰτ μιλοῦσε τὰ ἑλληνικά, ἀλλ' ὄχι ἄπταιστα. Μὲ μεγάλη εὐχέρεια μιλοῦσε τὰ γαλλικὰ καὶ τὰ γερμανικά, βέβαια καὶ τὰ τουρκικά. Ὅταν μιλοῦσε τὰ ἑλληνικά, νόμιζε κανεὶς ὅτι μιλοῦσε ἕνας παλιὸς καὶ βέρος Γιαννιώτης. Οὔτε κυριολεκτοῦσε οὔτε ἤξερε σύνταξη. Μάλιστα μὲ τὴν ὑπένρινη φωνή του καὶ μὲ τὶς τοπικιστικὲς καταλήξεις (μὲ τὰ ἐπήγαμαν καὶ εἴπαμαν) πρόδινε ὅτι ἦταν πραγματικὰ «γέννημα καὶ θρέμμα» τῶν Γιαννίνων. *Ἡ συνομιλία μας ἐσυνεχίζετο* -σημείωνε ὁ δημοσιογράφος- *ὅταν ἐντελῶς ξαφνικὰ μοῦ εἶπε μὲ ἕνα νόστον πρόδηλον —Ἤθελα νὰ πεθάνω εἰς τὰ Γιάννινα. —Καὶ τὰ Γιάννινα, στρατηγέ, σᾶς ἀγαποῦν,* ἀπάντησε ὁ δημοσιογράφος. *—Ἐγὼ εἶμαι Γιαννιώτης,* συνέχισε ὁ Ἐσσάτ. *Στὰ Γιάννινα γεννήθηκα καὶ στὰ Γιάννινα πρωτόμαθα γράμματα. Κατόπιν πῆγα στὰ Βιτώλια, στὸ γυμνάσιο. Στὸν πόλεμο τὰ ἐπροστάτευσα τὰ Γιάννινα. Ὁ κόσμος εἶχε μεγάλη ἡσυχία καὶ δὲν ἄφησα νὰ λείψῃ τίποτα. Ὁ στρατὸς ποὺ πολεμοῦσε δὲν εἶχε νὰ φάῃ, ἀλλὰ ὁ κόσμος ὄχι. Μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ἡ δουλειά τους ἐπολεμοῦσαν. Γιὰ τοὺς πολίτας ὁ πόλεμος ἦταν πανηγύρι. Ὅσοι ἤθελαν ἔβγαιναν σὲ καραούλια καὶ ἔβλεπαν τὸν πόλεμον. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι.* Ὅταν ὁ δημοσιογράφος τὸν ρώτησε νὰ πεῖ τὴ γνώμη του γιὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Τουρκίας, ὁ Ἐσσὰτ τὸν ἀπέτρεψε. Γιὰ τὸν Κεμὰλ δὲν τοῦ εἶπε οὔτε λέξη. *Ἄραγε φοβᾶται ἢ δὲν καταδέχεται;* ἀναλογιζόταν ὁ δημοσιογράφος.

—Ὄχι, δὲν φοβόταν ὁ Ἐσσάτ, μονολόγησε ὁ Πέτρος ὅταν διάβασε μὲ ἀπληστίας τὶς ἐξομολογήσεις τοῦ στρατηγοῦ. *Ἦταν περήφανος Τοῦρκος, παλληκάρι, ἀλλὰ ἦταν καὶ ἄνθρωπος, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα Γιαννιώτης. Γι' αὐτὸ δὲν ἄφησε νὰ καταστραφεῖ ἡ πόλη μας. Οἱ Κεμαλικοὶ ἀγνόησαν καὶ τὸν ἀγώνα του καὶ τὰ αἰσθήματά του.*

Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος, ἐπισκέφτηκαν πολλὲς φορὲς τὸν Ἐσσὰτ στὸ ξενοδοχεῖο, μὲ τὸ μουφτὴ ἢ καὶ μόνοι τους. Πάντοτε εἶχαν νὰ ποῦν ἕνα καινούριο λόγο εὐχαριστιῶν γιὰ ὅσα εἶχε κάνει ὁ πασσᾶς γιὰ νὰ βρεθεῖ καὶ νὰ σωθεῖ ἡ Θεώνη, πάντοτε ὁ Ἐσσὰτ τοὺς σταματοῦσε στὴ μέση, ἤξερε τὶ θὰ τούλεγαν· ἦταν στ' ἀλήθεια περήφανος Τοῦρκος, δὲν ἤθελε νὰ βλέπει τοὺς ἄλλους νὰ ἐξαντλοῦνται σὲ ἱκεσίες καὶ ὕμνους, ἔνοιωθε πὼς μειωνόταν ἡ προσωπικότητά τους, ἀκόμα καὶ στοὺς δικούς του ἀνθρώπους, τοὺς ἐθισμένους ἀπὸ τὸ θεοκρατικὸ καθεστὼς τῶν σουλτάνων, εἶχε ἀπαγορέψει τοὺς τεμενάδες. Ὅταν δεχόταν τὸν Πέτρο καὶ τὸ Γιάγκο, πάντα ἦταν ἐκδηλωτικὸς ἀπέναντί τους, τοῦ ἄρεσαν αὐτοὶ οἱ δυὸ Ρωμιοί, ποὺ κίνησαν γῆ καὶ οὐρανό, πατέρας ὁ ἕνας, φίλος ὁ ἄλλος, νὰ ξαναβροῦν τὴ χαμένη κόρη, τοὺς θαύμαζε γιὰ τὴν ἐπιμονή τους καὶ τὴν πίστη τους σὲ μιὰ ὑπόθεση ποὺ γιὰ κάθε ἄλλον ἔπρεπε νὰ θεωρεῖται χαμένη· βρῆκαν τὸν τρόπο νὰ φτάσουν ὡς τὸν ἴδιο, νὰ τὸν πείσουν γιὰ τὸ δίκιο τους καὶ νὰ κινήσουν τὸ

ἐνδιαφέρον του. Τὸ θαῦμα εἶχε γίνει, σὲ λίγο μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης στὰ Γιάννινα θὰ ὁλοκληρωνόταν. Οἱ δυὸ οἰκογένειες δὲν ἔβλεπαν τὴ μέρα πότε νὰ σφίξουν στὴν ἀγκαλιά τους τὸ βασανισμένο κορίτσι, *ὑπομονὴ* τοὺς συνιστοῦσε ὁ Ἐσσὰτ *δὲν θὰ τὰ χαλάσουμε ὅλα τώρα ποὺ φτάσαμε στὸ τέλος· ὑπομονή,* συμβούλευε καὶ ὁ Καρβούνης, βρισκόταν στὰ Γιάννινα τὸν Ἰούνιο, θάφευγε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἐσσάτ· μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ στρατηγοῦ ἀποφάσισε νὰ συνοδεύσει ὁ ἴδιος τὴ Θεώνη ἀπὸ τὴν Πόλη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔπρεπε πρῶτα νὰ φτάσει ἐκεῖ ὁ Ἐσσάτ, κι ὕστερα νὰ ἀναχωρήσουν, ὁ Καρβούνης καὶ ἡ Θεώνη, νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ στὶς Κεμαλικὲς ἀρχές, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀποκαλυφθεῖ ὁ ρόλος ποὺ διαδραμάτισε ὁ Ἐσσὰτ στὴν ὑπόθεση καὶ νὰ εἶχε συνέπειες.

Ὁ Ἐσσὰτ ἔμεινε στὰ Γιάννινα ἕνα μῆνα καὶ περισσότερο. Τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησής του, τὸ βράδυ, πῆρε μέρος στὸ δεῖπνο, ποὺ εἶχε ἑτοιμάσει ὁ μουφτὴς πρὸς τιμή του. Στὸ τραπέζι κάθησαν τέσσερες μόνο ἄνθρωποι: ὁ Ἐσσάτ, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐναπομείναντες μουσουλμάνους πρόκριτους, ὁ μουφτὴς καὶ ὁ Πέτρος, ὅλοι παλιοὶ Γιαννιῶτες. Τὶ δὲν θυμήθηκαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ! Ἀλησμόνητες σκηνὲς τῶν παιδικῶν τους χρόνων, τὰ παιγνίδια, τοὺς πετροπόλεμους, ἀνάμεσα στὰ τουρκάκια καὶ τὰ χριστιανάκια, ὕστερα ὁ πόλεμος τοῦ 1912-13 ποὺ τόσο ἔντονα τὸν εἶχαν ζήσει ὅλοι, προπαντὸς ὁ Ἐσσάτ, ποὺ ἦταν καὶ ὁ πρωταγωνιστὴς σ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ σύγκρουση· διηγοῦνταν ἀνατριχιαστικὲς λεπτομέρειες ὁ στρατηγός, ἄγνωστες στοὺς ἄλλους, γιὰ τὸ πῶς πολεμοῦσαν οἱ πεινασμένοι στρατιῶτες του, πῶς πέθαιναν, ἀβοήθητοι ἀπὸ ἰατρικοί περίθαλψη, γατζώνονταν μὲ τὰ νύχια στὸ χῶμα, νὰ τὸ κρατήσουν δικό τους, νὰ μὴ τοὺς τὸ πάρουν οἱ ἄλλοι ποὺ διεκδικοῦσαν τὸ ἴδιο χῶμα, πατρογονικὴ κληρονομιὰ αἰώνων, βαμμένο μὲ αἷμα ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων, μοσχοβολοῦσε ἀπὸ ἡρωϊσμό, θυσίες καὶ πολιτισμό, δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἀγνοήσει αὐτὸ ὁ Ἐσσάτ, τὸ δίκιο ἦταν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, κι ἂς ἦταν τὰ Γιάννινα ἡ πατρογονικὴ ἑστία, γιαυτὸ καὶ ἀγωνίστηκε νὰ τὴν κρατήσει, δὲν τὸ κατόρθωσε, ὁ ἀγώνας ἦταν ἄνισος. Θυμήθηκε ὕστερα τὰ χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας του, δὲν εἶχε κανένα παράπονο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, καὶ μὲ ἐπιμονὴ ζήτησε νὰ μάθει ὅλα ὅσα ἔγιναν στὴν πόλη, στὸ διάστημα τῶν δέκα πέντε χρόνων, ἀπὸ τὸ 1913. Τάκουε μὲ τὴν εὐχαρίστηση ἑνὸς ταξιδεμένου, ποὺ γύριζε ἀπὸ πολύχρονο ταξίδι, σὰν μέλος τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας, στὴν ὁποία πίστευε ὅτι ἀκόμα ἀνῆκε, ὁ Ἀλλὰχ τὸ θέλησε νὰ γραφεῖ ἀκόμα μιὰ φορὰ ὡς δημότης τῆς πόλης, μὲ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1928. Γιὰ ὅλα ἦταν εὐχαριστημένος, μόνο σὲ δυὸ περιπτώσεις ἔδειξε νὰ δυσφορεῖ. Πολὺ τὸν ταλαιπωροῦσαν μὲ τὸ θέμα τῶν κτημάτων του οἱ οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες τῶν Γιαννίνων, δὲν ἦταν σίγουρος ἂν ὅλα εἶχαν τελειώσει, σύμφωνα μὲ τὶς προσδοκίες του. Ἡ δεύτερη αἰτία δυσαρέσκειας προερχόταν ἀπὸ τὴν ἐγκα-

τάλειψη τοῦ τάφου τοῦ πατέρα του, δὲν τοῦ ἄρεσε ἡ κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν. Ὁ μουφτὴς ὑποσχέθηκε πὼς ἀπὸ τὴν ἄλλη κι ὅλας μέρα θὰ φρόντιζε γιὰ τὸν τάφο, ὁ Πέτρος ἀπὸ τὴν πλευρά του θὰ ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ νὰ τακτοποιηθεῖ τὸ θέμα τῶν κτημάτων· ἀκόμα καὶ στὸν ἀθηναῖο δημοσιογράφο, στὴ συνέντευξή του, εἶχε ἐκφράσει φόβους ὁ Ἐσσὰτ ὅτι ἡ λύση ποὺ θὰ ἔδιναν οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς δὲν θὰ ἦταν δίκαιη. *Ἴσως χρειαστεῖ νὰ ξανάρθω στὰ Γιάννινα*, εἶπε, *νὰ φροντίσω γιὰ τὰ ἴδια πράγματα ποὺ μ' ἔφεραν καὶ τώρα ἐδῶ*. Τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε μὲ αὐτοκίνητο γιὰ τὴν Πρέβεζα, εἶχε νὰ κάνει μεγάλο ταξίδι γιὰ νὰ γυρίσει στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἕνα μῆνα κρατήθηκε στὴν ἐξουσία ἡ τριμερὴς κυβέρνηση Καφαντάρη-Μιχαλακοπούλου-Μεταξᾶ, μὲ τὴν ἀνοχὴ τοῦ Βενιζέλου. Τὸ μῆνα αὐτὸ ὁ τελευταῖος τὸν χρησιμοποίησε γιὰ νὰ ὀργανώσει καλλίτερα τὸν ἀγῶνα του, νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιτυχία στὶς ἐκλογές, πάντα διακατεχόταν ἀπὸ τὸ φόβο μήπως ἐπαναληφτεῖ ἡ ἀνεπάντεχη, γιὰ τοὺς *Φιλελευθέρους*, ἐκλογικὴ ἀποτυχία τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920. Διαισθανόταν ὅτι ὁ λαὸς ἦταν μὲ τὸ μέρος του, ἀναζητοῦσε ἡγέτη, αὐτὸν τὸν ἴδιο ἤθελε καὶ πάλι νὰ τὸν κυβερνήσει, λησμονοῦσε ὅλα τὰ λάθη του, μόνο τὶς ἀρετές του ἔβλεπε, προπαντὸς εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸ πολιτικό του κριτήριο.

Μὲ ἀφορμὴ τὶς διαφωνίες τῆς κυβέρνησης καὶ τοῦ Βενιζέλου σὲ θέματα οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ὁ Καφαντάρης, μὲ τὴ συγκατάθεση Μιχαλακοπούλου καὶ Μεταξᾶ, ὑπέβαλε τὴν παραίτηση τῆς κυβέρνησης, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι ἐφόσον ὁ Βενιζέλος, ποὺ τὴ στήριζε, εἶχε διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀπὸ τὴν πολιτική της, δὲν μποροῦσε νὰ μείνει στὴν ἐξουσία. Ἡ ἐντολὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβέρνησης, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀνατέθηκε ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας Π. Κουντουριώτη, στὸ Βενιζέλο, μὲ δικαίωμα διάλυσης τῆς βουλῆς καὶ διεξαγωγῆς νέων ἐκλογῶν. Γιὰ νὰ πεισθοῦν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ὅτι οἱ ἐκλογὲς θὰ ἦταν ἀδιάβλητες, ὁ Βενιζέλος ἀνέθεσε τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν στὸν Κ. Ζαβιτσιάνο, ὁ ὁποῖος, εἶχε ἀντίθετη ἄποψη μὲ ὁρισμένα σημεῖα τῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολούθησε ὁ Βενιζέλος κατὰ τὴν περίοδο 1916-1920. Παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Κουντουριώτη καὶ τῶν ἄλλων κομμάτων ὁ Βενιζέλος ζήτησε καὶ πέτυχε τὴν ψήφιση νέου ἐκλογικοῦ νόμου, καταργοῦσε τὴν ἀναλογικὴ καὶ καθιέρωνε τὸ πλειοψηφικὸ μὲ στενὴ περιφέρεια. Μὲ τὸ πλειοψηφικὸ ὁ Βενιζέλος ἀπέκτησε δύναμη, παμψηφίας σχεδόν. Ἡ διαίσθηση τῶν μικρότερων βενιζελογενῶν κομμάτων τὰ ὁδήγησε νὰ ζητήσουν συνεργασία μὲ τοὺς *Φιλελευθέρους* γιὰ νὰ μὴν ἐξαφανιστοῦν. Ὁ Βενιζέλος τὴ δέχτηκε, γιατὶ ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσει ὁπωσδήποτε νίκη αὐτὴ τὴ φορά. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, κυρίως οἱ ἀντιβενιζελικοί, βρέθηκαν σὲ δύσκολη θέση, γιατὶ ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοί τους συσπειρώνονταν, αὐτοὶ ἦταν διασπασμένοι, κι ἔτσι κατέβηκαν καὶ στὶς ἐκλογές. Ἡ ἥττα τους εἶχε προδιαγραφεῖ...

Μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου, ἄρχισε καὶ ἡ προεκλογικὴ κίνηση. Οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τῆς πρωτεύουσας ὕψωσαν τώρα τοὺς τόνους στὴ διαπασῶν γιὰ νὰ κατακεραυνώσουν τὸ Βενιζέλο, γιὰ ὅσα κακά, κατ' αὐτούς, εἶχε διαπράξει ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ τὸ 1912 ὡς τὸ 1928, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπικρίνουν μὲ αὐστηρότητα τὴ στάση τῶν ἀντιβενιζελικῶν κομμάτων, ποὺ δὲν ἐννοοῦσαν νὰ σχηματίσουν ἐνιαῖο μέτωπο, ὅπως τὸ 1920. Τὴν ἴδια γραμμὴ ἀκολούθησαν στὴν ἀρθρογραφία τους καὶ οἱ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων. Ὁ Χατζῆς (ἄρθρο του: *Ἐνῶ μᾶς ἐρωτοῦν, «Ἤπειρος»* 4-7-28) ἔβλεπε, γεμάτος ἀπογοήτευση γιὰ τὴν παράταξή του, τὶς προθέσεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ Βενιζέλου καὶ τὴ στάση τῶν ἀντιβενιζελικῶν κομμάτων ἀπέναντί του. *...Ἐξακολουθεῖ -ἀπὸ ἐτῶν- ἐκ μέρους τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου μία φιλολογία μὲ τὸν κ. Βενιζέλον. Ὁ Βενιζέλος θραύει, ποδοπατεῖ, συντρίβει, ἀναποδογυρίζει, δημιουργεῖ καταστάσεις, μᾶς ἀποσυνθέτει, μᾶς τυραννεῖ, μᾶς τουφεκίζει, μᾶς ἐξανδραποδίζει μέχρι τῆς μοίρας κλαιουσῶν διαρκῶς γυναικῶν, δερομένων ἀπὸ μέθυσον καὶ κτηνώδη σύζυγον - ἀλλ' ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν φιλολογοῦντες, καὶ ἐρωτῶντες διαρκῶς καὶ παραπονούμενοι διαρκῶς... Πρὸς τί, λοιπόν, ἐρωτᾶται κάθε αὐγὴν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ διατὶ ἐπιτιμᾶται τόσον σοβαρῶς διὰ τὰς παλιμβουλίας του καὶ τὰς παλινωδίας του καὶ τὰ ψεύδη καὶ τὰς πολιτικὰς ἀγυρτείας του;.. Τὸ ζήτημα εἶναι ἄλλο: Ἐκτὸς τῆς φιλολογίας, τῶν ἐρωτημάτων καὶ τῶν πυριφλεγῶν ἄρθρων, ὑπάρχει ἄμυνά τις πλέον ἀνδρικὴ κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου; Ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει;.. Ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε πολιτικὸς ἀνδρισμός, οὔτε ἐλευθέρα συνείδησις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως γνωρίζει καὶ ὁ Κουμπῆς καὶ ὁ Φορφόλιας ὅτι δὲν ὑπάρχει κράτος καὶ δημοσία ἀσφάλεια καὶ ἁρπάζουν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς. Διότι, ἂν ὁ Βενιζέλος ἐγνώριζεν ὅτι ὑπάρχει ἀνδροπρεπὴς καὶ ὑπερήφανος πολιτικὸς κόσμος, εὐαίσθητον καὶ τίμιον κοινοβούλιον, λαὸς ἐλεύθερος καὶ ὄχι λαὸς ζητῶν τύραννον* (τὸ κομματικὸ πάθος θόλωνε τὴν κρίση τοῦ ἔξοχου δημοσιογράφου καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ δεῖ πὼς ὁ λαὸς ἠγέτη ζητοῦσε καὶ ὄχι τύραννο) *δὲν θὰ ἤρχετο, νωπὸς γέρων, ἰδιώτης ἁπλοῦς, ἕνα πολιτικὸν τίποτε* (ἄλλο λάθος, κάτι θυμίζει αὐτὸ ἀπὸ τὶς ἀντιπαραθέσεις τῶν ὑποψήφιων δήμαρχων τῆς Ἀθήνας, τῶν τελευταίων δημοτικῶν ἐκλογῶν), *ν' ἀνατρέπῃ δὶς κυβερνήσεις ἐντὸς ἑνὸς μηνός... Ἀλλὰ τότε, κύριοι, διατὶ νὰ μὴ κυβερνήσῃ ἡ δυναμικότης τοῦ Βενιζέλου, ἔστω καὶ γεροντική, ἔστω καὶ μὲ τὴν μέθοδον τοῦ Βορονὼφ ἐπαναστηθεῖσα, ἀφοῦ ἡ δική σας ὅλων μαζὶ - λαοῦ, κοινοβουλίου πολιτικῶν ἀρχηγῶν καὶ φιλολογοῦντος ἀκαδημαϊκῶς ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἴση μὲ τὴν ἰδική του;...* (Σέργιος Βορονώφ: Διάσημος Ρῶσος χειρουργός, πασίγνωστος γιὰ τὶς μεταμοσχεύσεις γεννητικῶν ἀδένων στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ θεράπευαν τὰ συμπτώματα τῶν γερατειῶν. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου, μὴ μπορώντας νὰ ἑρμηνεύσουν μ' ἄλλο τρόπο τὸ σφρίγος τοῦ Βενι-

ζέλου κατὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο τοῦ 1928, διέδιδαν ὅτι ὁ Βενιζέλος εἶχε κάνει μεταμόσχευση τέτοιων ἀδένων).

Τὴν ἀπογοήτευση τοῦ Χατζῆ γιὰ τὴ διασπασμένη ἀντιπολίτευση, ποὺ διαχέεται σ' ὅλα τὰ ἄρθρα του, ἐπέτεινε ἡ ψήφιση -ἡ ἀντισυνταγματικὴ κατὰ τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς- τοῦ πλειοψηφικοῦ ὡς ἐκλογικοῦ συστήματος. Διαισθανόταν ὅτι τώρα ὁ Βενιζέλος εἶχε στὰ χέρια ἕνα σοβαρὸ ὅπλο, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ χτυποῦσε ἀποφασιστικὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Γιαυτὸ συνιστοῦσε ἐπίμονα συσπείρωση τῶν ἀντιβενιζελικῶν δυνάμεων, ὄχι μόνον τῶν *Λαϊκῶν* καὶ *Μεταξικῶν*, ἀλλὰ καὶ ὅλων, ὅσοι ἀντιμάχονταν τὸ Βενιζέλο, καὶ προπαντὸς τῶν *Καφανταρικῶν*. Ἰδιαίτερα ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἐνιαία ἐμφάνιση αὐτῶν τῶν δυνάμεων στὴν Ἤπειρο καὶ κάκιζε τοὺς ὁμοϊδεάτας του, πού εἶχαν ἀρχίσει πάλι νὰ αἰσιοδοξοῦν, ὀνειρευόμενοι, ἕνα νέο 1920. *Ὁ βενιζελισμὸς δὲν δύναται νὰ πολεμηθῇ μὲ αἰσιοδοξίας* -ἔγραφε- (*Ἤπειρος*, 21 Ἰουλίου). *Ὁ βενιζελισμὸς ἐλίσσεται καὶ παρατάσσεται μὲ στρατηγικὴν πολιτικήν, λεπτολογημένην εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας. Ἄνευ ἀπιθάνων προσδοκιῶν καὶ αἰσιοδοξιῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν πλήρη ἐπίγνωσιν, ὅτι τραχὺς καὶ δυσκολώτατος πόλεμος διεξάγεται κατὰ τραχυτάτου καὶ ἰσχυροῦ ἀντιπάλου, ἂς παραταχθῇ καὶ ὁ ἀντιβενιζελικὸς κόσμος μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ὅπλων, ὅσα ὁ πόλεμος καὶ ἡ στρατηγικὴ ἐπιβάλλει, πλὴν τῆς, ἀλογίστου ὅμως, αἰσιοδοξίας...* Πιστὸς στὴν ἀρχὴ τῆς ἐνιαίας ἐμφάνισις τοῦ ἀντιβενιζελικοῦ κόσμου ὁ Χατζῆς, ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ Μεταξᾶ στὸ παρελθόν, δὲν θὰ διασπάσει τὸ ἀντιβενιζελικὸ στρατόπεδο, ἀλλὰ θὰ ὑποστηρίξει τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* στὸ νομὸ Ἰωαννίνων, ὑπογραμμίζοντας σὲ σχετικὸ ἄρθρο του (*Πρὸς τοὺς ὁμόφρονας*, «*Ἤπειρος*» 26-7-28), ὅτι *διὰ πρώτην φορὰν τὸ ὁμόφρον στρατόπεδον θὰ κατέλθῃ εἰς μίαν συγκεκροτημένην καὶ μελετημένην ἐκλογικὴν μάχην*, καὶ ὅτι *ἐσίγησε πᾶσα ἄλλη φωνὴ εἰς τὸ αἴσθημα ἀνωτέρας πειθαρχίας ἑνιαίου ἀγῶνος*. Τὴν ἴδια στάση συνιστοῦσε ν' ἀκολουθήσουν καὶ ὅλοι, οἱ ἔξω τῶν Ἰωαννίνων Ἠπειρῶτες, ποὺ ἀνῆκαν στὸ ἀντιβενιζελικὸ στρατόπεδο. Ὁ Χατζῆς, ὑποστήριξε μὲ συνέπεια τὸ *Λαϊκὸ συνδυασμὸ* ὡς τὸ τέλος, χωρὶς κατὰ βάση νὰ πιστεύει στὴν ἐπιτυχία του, μὲ τὸ γνώριμο τρόπο ἀρθρογραφίας καὶ σχολιασμοῦ, χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ ἀπαράδεκτα γιὰ τὴ δημοσιογραφικὴ δεοντολογία μέσα, κυρίως ὕβρεις, ὅπως, κατὰ τὴ γνώμη του, ἔκανε ὁ *Κῆρυξ*, ὄργανο τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Φιλελευθέρων* καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἀρχηγοῦ του Δημ. Μπότσαρη. Ὁ *Κῆρυξ*, κατηγοροῦσε συχνὰ τὴν *Ἤπειρο* γιὰ ἔμμεση ὑποστήριξη τῶν δημοκρατικῶν ψηφοφόρων τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Καφανταρικῶν*, στὸν ὁποῖο ἀνῆκαν καὶ οἱ Ἀλ. Μυλωνᾶς καὶ Ἀλ. Μελᾶς. Ὁ Χατζῆς ὁμολογοῦσε ὅτι πράγματι συνιστοῦσε *εἰς τοὺς σωφρονοῦντας Ἠπειρώτας τοῦ ἀντιπάλου κόσμου νὰ ψηφίσουν μετ' ἐκλεκτικῆς ἐπιλογῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοὺς Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, διότι οὔτε ὁ κ. Μυλωνᾶς δύναται ν' ἀναπληρωθῇ εἰς τὸ δημοκρατικὸν στρατόπεδον ἀπὸ*

οἱονδήποτε ἄλλον, οὔτε ὁ κ. Μελᾶς, ἀπὸ ἠπειρωτικῆς δὲ ἀπόψεως εἶναι χρησιμώτατοι καὶ οἱ δύο ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ τόπου, δι' ὃ καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἐκλογεῖς ἂς τοὺς ψηφίσουν ἀ γ ρ ί ω ς. Ἡ ἀρθρογραφία τοῦ Χατζῆ ἄλλαξε ὑφὴ καὶ ἔγινε ἐντονότατη ἐναντίον τῶν βενιζελικῶν, μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν δυὸ αὐτῶν *Καφανταρικῶν* ὑποψηφίων ἀπὸ τὴ συμμορία τῶν Κουμπαίων, κατὰ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας εἶχε ἐπιπτώσεις καὶ στὰ δημοτικὰ πράγματα. Ὁ δημοτικὸς σύμβουλος Σπ. Δάκαρης, μὲ τὴν ὑποκίνηση βενιζελικῶν κύκλων, ὑπέβαλε πρόταση στὸ Δημοτικὸ συμβούλιο, στὸ ὁποῖο δὲν πλειοψηφοῦσαν οἱ βενιζελικοί, ν' ἀποφασίσει τὴν ἀποστολὴ πρόσκλησης πρὸς τὸν Βενιζέλο νὰ ἐπισκεφτεῖ καὶ νὰ μιλήσει στὰ Γιάννινα (εἶχε κυκλοφορήσει ἡ φήμη ὅτι ὁ Βενιζέλος δὲν θὰ ἐρχόταν στὴν πόλη). Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο ἀπέρριψε τὴν πρόταση, δὲν ὑποστηρίχτηκε οὔτε ἀπὸ τοὺς βενιζελικοὺς συμβούλους. Ὁ Δάκαρης θεώρησε τὴν ἀπόρριψη, ὡς μειωτικὴ τῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἀξιώματός του, ὡς πρώτου σὲ ψήφους δημοτικοῦ συμβούλου, καὶ παραιτήθηκε. Ἦταν φυσικὸ νὰ σχολιαστεῖ ἡ παραίτησή του, ἀνάλογα μὲ τὴν πολιτικὴ τοποθέτηση τῆς κάθε ἐφημερίδας. *Αὐτοθυσιασθεὶς μ' αἴσθημα ρωμαντικόν, ἐξευτελίζον τὴν πεζὴν ἐποχήν μας, παρέδωκε γενναιοφρόνως, ὡς ἄλλη ἐξιλαστήριος Ἰφιγένεια, τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν βενιζελικὸν βωμόν, ὁ συμπαθέστατος δημοτικὸς σύμβουλος κ. Δάκαρης...* (29-7-28). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἀντιμετωπίζοντας πρακτικότερα τὴν παραίτηση σημείωνε: *Ὁ κ. Δάκαρης ἐπιέσθη διὰ νὰ ὑποβάλλη τὴν παραίτησίν του ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου ὑπὸ ἐνίων μειρακίων καὶ τὸν περὶ τὸν «Κήρυκα» θελόντων νὰ δημιουργήσωσι ζήτημα εἰς τὸν Δῆμον διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τῆς προσκλήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οὗτοι εἶχον χαλκεύση καὶ εἶχον συμβουλεύση τὸν κ. Δάκαρην ὅπως εἰσάγῃ ταύτην εἰς τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον.*

Ὁ Χρηστοβασίλης ἐπέκρινε τὴ νέα κυβέρνηση Βενιζέλου, τὸν ἀρχηγό της καὶ τὸν βενιζελισμό, μὲ χαρακτηρισμοὺς πολὺ ὀξύτερους ἀπὸ ἐκείνους τοῦ Χατζῆ. Ἀψευδὲς τεκμήριο ὁ τίτλος τοῦ πρώτου ἄρθρου του, μετὰ τὴν μεταπολίτευση (*Ἐλευθερία* 9-7-28): *Κατηραμένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ Διαβόλου.* Τὸ περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου δικαίωνε τὸν τίτλο του. Σὲ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ ἀπὸ τὸ 1913 ἕως τὸ 1928 ἀπαριθμοῦσε ὅλες τὶς *κακοποιὲς* ἰδιότητες τοῦ *κατηραμένου* καὶ τὰ *καταστροφικὰ* γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἔργα του: *Ἦλθεν ὁ Λαοπλάνος, ἵνα καὶ πάλιν διαβουκολήσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν μὲ τὰς ψευδοεπαγγελίας του καὶ ἐπαναρχίσῃ τὸ ἀπαίσιον ἔργον του. Ἦλθεν ὁ πράκτωρ τῶν ξένων, ὁ ὑποδουλώσας τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ ξένα συμφέροντα. Ἦλθεν ὁ καταλυτὴς παντὸς νομίμου καθεστῶτος καὶ πάσης τάξεως πραγμάτων... ὁ συλλαβὼν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ παραδώσας αὐτὴν εἰς τὰς φλόγας τοῦ πολέμου... ὁ ἐπαναστάτης κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ διαιρέσας αὐτὴν εἰς δύο ἀλληλομαχόμενα στρατόπεδα... ὁ*

ἐγκαταστήσας ἐν Ἑλλάδι τοὺς ξένους στρατούς... ὁ ἀποκλείσας τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ξένων στόλων καὶ ἐξαναγκάσας αὐτὴν εἰς τὸν διὰ πείνης θάνατον... ὁ ὑπάλληλος τοῦ στρατηγοῦ Σεράϊγ καὶ τοῦ ναυάρχου Φουρνέ, τοῦ βομβαρδίσαντος τὰς ἀποκεκλεισμένας καὶ πεινώσας Ἀθήνας... ὁ ἐκθρονιστὴς τοῦ ἐλευθερωτοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, διὰ τοῦ στρατοῦ τῶν Σενεγαλέζων... ὁ αἱμοδιψὴς ἄνθρωπος, ὁ θανατώσας τόσους ἐντίμους ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, διὰ τῆς μεθόδου τοῦ αἱμοβαφοῦς στρατοδικείου... ὁ ἀποστολεὺς τῆς ἑλληνικῆς μεραρχίας εἰς τὴν Οὐκρανίαν ἵνα πολεμήσῃ ὑπὲρ τῶν Γάλλων τοὺς μπολσεβίκους... ὁ ἀποστολεὺς τῆς ἑλληνικῆς μεραρχίας πρὸς κατάληψιν τῆς Σμύρνης καὶ περιφρούρησιν τοῦ σιδηροδρόμου Κωνσταντινουπόλεως-Βαγδάτης, χάριν τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Κιλικίᾳ, μεταβαλὼν τὴν Ἑλλάδα εἰς χωροφύλακα Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας... ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 καὶ αὐτοεξόριστος εἰς Γαλλίαν... ὁ μέγας ραδιοῦργος ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων... ὁ διενεργήσας τὴν παράνομον ἐκλογὴν τοῦ Μελετίου ὡς Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου... ὁ ἐμπνευστὴς τῆς διαλύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τῶν Μικρασιατικῷ μετώπῳ... ὁ κατασκευαστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Πλαστήρα, ὁ διὰ δευτέραν φορὰν ἐκθρονίσας τὸν μάρτυρα βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ αἴτιος τοῦ θανάτου του... ὁ ἐρυθρὸς τουφεκιστὴς τῶν πέντε πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου, διὰ νὰ ἀποκαθάρῃ τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους του... ὁ κρημνιστὴς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Ἦλθε (τὸ ρῆμα ἐπαναλαμβανόταν σὲ κάθε πρόταση) *τέλος, ὁ ἀπέχων καὶ μὴ ἀπέχων διάβολος τῆς πολιτικῆς, ὁ κρημνίσας τὴν ἔννομον τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησιν καὶ ἀναλαβὼν διαβολικῶς τὴν κυβέρνησιν ταύτης. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πολιτικοὶ τίτλοι τοῦ ἐλθόντος Βενιζέλου. Ἀλλοίμονον εἰς τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα, τὴν ἐπαναπεσοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας του!* Στὸ ἴδιο στὺλ εἶναι γραμμένα τὰ ἄρθρα τοῦ Χρηστοβασίλη ὡς τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν (βλ. ἄρθρα *Θερσῖται*, 16-7-38, *Κάτω ὁ ἀντίχριστος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς*, 30-7-28, *Τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Βενιζέλου*, 2-8-28 (*Ὁ σημερινὸς Βενιζέλος* - ἔγραφε- *ὁ ὑποστὰς τὴν μεταμόσχευσιν τοῦ Βορονώφ, καὶ ἐπανελθὼν μὲ εἰρηνικὰς καὶ χρυσᾶς ἐπαγγελίας, ὁμοιάζει τὸν λύκον τοῦ μύθου, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατεσπάραξε μυριάδας προβάτων, παρουσιάσθη εἰς τὸν ἡγούμενον πολυποιμνίου μοναστηρίου καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιτσέλλιγκά του!*, *Οἱ ἐμπαιγμοί*, 6-8-28). Χαρακτηριστικὸ εἶναι πὼς οἱ τόνοι τοῦ Χρηστοβασίλη δὲν ὑψώθηκαν περισσότερο, μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, ὅπως ἔγινε μὲ τὴν *Ἤπειρο*. Μὲ τοὺς δυὸ αὐτοὺς πολιτικοὺς ὁ Χρηστοβασίλης δὲν βρισκόταν σὲ καλὲς σχέσεις καὶ τοὺς ἐπέκρινε δριμύτατα κατὰ τὸ παρελθόν, ἰδιαίτερα τὸ Μυλωνᾶ. (Γιὰ τὴ δοκιμασία τοῦ Μελᾶ κατὰ τὴν αἰχμαλωσία, δημοσίευσε σχόλιο συμπαράστασης). Πάντως ὅλα ὅσα καταλόγιζε ὁ Χρηστοβασίλης στὸ Βενιζέλο, (κάποια ἀπ' αὐτὰ

ἔκρυβαν καὶ ἀλήθειες) οἱ ὀπαδοί του τὰ θεωροῦσαν βασικά του προτερήματα.

Οἱ ἄλλες τρεῖς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ὁ *Κῆρυξ*, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ Ἠχώ*, ὅλες τοῦ εὐρύτερου δημοκρατικοῦ χώρου, τοποθετήθηκαν ἀπέναντι τῶν ἐκλογῶν, μὲ τὴ δική της κάθε μιὰ φιλοσοφία. Ὁ *Κῆρυξ*, ποὺ ὑπερηφανευόταν -καὶ τὸ τόνιζε μὲ οἴηση- ὅτι ἦταν ὁ μόνος γνήσιος ἐκπρόσωπος τοῦ παραδοσιακοῦ κόμματος τοῦ Βενιζέλου, ὑποστήριξε τὸν συνδυασμὸ τοῦ κόμματος πού, κι αὐτὴ τὴ φορά, καταρτίστηκε στὴν Ἀθήνα, χωρὶς τὴ γνώμη τῆς «βάσης», ὅπως θὰ λέγαμε χρησιμοποιώντας σύγχρονη πολιτικὴ ὁρολογία, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Δημ. Μπότσαρη, αὐτὸς εἶχε καὶ τὸν πρῶτο λόγο στὴν κατάρτιση τοῦ συνδυασμοῦ καὶ ἀπέκλεισε, ὅπως ἦταν φυσικό, ἰσχυροὺς ἐσωκομματικοὺς ἀντιπάλους του, καὶ πρῶτο ἀπ' ὅλους τὸν Ἀλ. Μελᾶ, μὲ τὸν ὁποῖο βρισκόταν σὲ συνεχῆ ἀντιδικία ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἐκλογές. Τὸ ἴδιο βέβαια θὰ ἔκανε καὶ γιὰ τὸν Ἀλέξ. Μυλωνᾶ, ἂν ὁ τελευταῖος (ὅπως μοῦ ἐξομολογήθηκε ὁ γυιός του Γεώργιος Μυλωνᾶς, πρώην ὑπουργός), δὲν δήλωνε ἔγκαιρα ὅτι θὰ μετεῖχε στὸ ψηφοδέλτιο τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφαντάρη), ἐπειδὴ πίστευε στὴν πολιτικὴ τοῦ ἀρχηγοῦ του, εἶχε συνεργαστεῖ στενὰ μαζί του ὡς ὑφυπουργὸς Οἰκονομικῶν, εἶχε ἐκτιμήσει τὶς ἀρετές του, τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα του, ἔνοιωθε ἀπέναντί του καὶ ἕνα χρέος ἐπειδὴ τὸν ὑπουργοποίησε καὶ δὲν θεωροῦσε τίμιο νὰ τὸν ἐγκαταλείψει, ὅπως εἶχαν κάνει πολλοὶ ἄλλοι. Ὁ *Κῆρυξ*, ὄργανο τοῦ Δημ. Μπότσαρη στὴν οὐσία, ἔκανε πόλεμο καθημερινὸ γιὰ ν' ἀποκλείσει ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ ὅλους τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Μπότσαρη καὶ τὸ πέτυχε. Μὲ τὸν ἀποκλεισμὸ δημιουργήθηκε διάσπαση στὸ κόμμα τῶν *Φιλελευθέρων*, κατάσταση τὴν ὁποία ἐπισήμανε καὶ ὁ Βενιζέλος. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἀπευθυνόμενος στοὺς Γιαννιῶτες κατὰ τὴν προεκλογικὴ ὁμιλία του στὴν πόλη, ἀναγνώρισε ὅτι στὸ ψηφοδέλτιό του συμμετεῖχαν πολιτευτὲς ποὺ εἶχαν πολλὲς ἀντιπάθειες, ἐνῶ ἀποκλείστηκαν ἄλλοι ἱκανοί, συνέστησε ὅμως νὰ ψηφιστεῖ ὁλόκληρο τὸ ψηφοδέλτιο, χωρὶς διαγραφές, τὸ κόμμα, εἶπε, εἶχε ἀνάγκη καὶ τῶν ἑπτὰ βουλευτῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. (Δικαιολογημένα οἱ ἀντίπαλες ἐφημερίδες ἐπέκριναν τὶς συστάσεις του καὶ τὸν κατηγόρησαν ὅτι δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ ἱκανοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ ὑπηρετοῦσαν τὰ συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ γιὰ ἕνα ἀριθμὸ βουλευτῶν ποὺ θὰ ὑπακοῦνε τυφλὰ στὶς ἐντολές του).

Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἄρχισε τὴν προεκλογική της τοποθέτηση μὲ κριτικὴ τῶν μετὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1926 κυβερνήσεων, ὑπογραμμίζοντας ὅτι δὲν ἐτήρησαν τὶς προεκλογικὲς ὑποσχέσεις τους καὶ δὲν ἀνταποκρίθηκαν στὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος πολλὰ περίμενε ἀπ' αὐτές. Ἀντὶ ὁ λαὸς νὰ δεῖ καλλίτερες μέρες -συνέχιζε- *εἴδομεν τὸν χωροφύλακα σύροντα τὸν πτωχὸν χωρικόν, τὸν βιοπαλαιστήν, τὸν πλανώδιον μεταπρά-*

την, τὸν μικροεπαγγελματίαν, μὲ τὰς χειροπέδας εἰς τὰς φυλακάς, δι' ὀφειλὰς φόρων κατωτέρας τοῦ ποσοῦ τῶν 100 δραχμῶν, ἀλλ' ἐλευθέρους καὶ ἀνενοχλήτους μερικοὺς προνομιούχους, εὐνοουμένους προνομιούχους, μεγαλοσχήμονας ὀφειλέτας τοῦ δημοσίου, ἑκατοντάδων χιλιάδων δραχμῶν. Εἴδομεν κλαίοντα τὰ τέκνα τοῦ πτωχοῦ ἐργάτου, στερούμενα τοῦ ἐπιουσίου καὶ τοὺς πλουσίους καὶ ἐπιτηδείους εὐωχουμένους καὶ ὀργιάζοντας καὶ παραθέτοντας λουκούλεια γεύματα καὶ πολυδάπανα τέϊα καὶ χορούς. Εἴδομεν πολλοὺς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν οἰκογενειακῶν καὶ οἰκονομικῶν βαρῶν νὰ τερματίζουν τὸν βίον των, ἐνῶ ἄλλους νὰ πλουτίζουν κατὰ τὸν πλέον ἐπαίσχυντον καὶ ἐγκληματικώτερον τρόπον. Εἴδομεν τοὺς ληστὰς πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, τρομοκρατοῦντας τὸ πᾶν καὶ τὴν ὕπαιθρον χώραν διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Εἴδομεν τὴν τελείαν κρατικὴν ἐξάρθρωσιν, τὸ ἄθλιον κατάντημα τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, τὴν δικαιοσύνην ἀδυνατοῦσαν νὰ προστατεύσῃ τοὺς καταδυναστευομένους, τὴν θρασύτητα τοῦ ὑπαλλήλου, τὴν κρίσιν τοῦ ἐμπορίου ἐνταθεῖσαν, τὴν ἀνεργίαν ὑπερβᾶσαν κάθε ὅριον λογικῆς, τὴν χρεωκοπίαν προβάλλουσαν ἀπειλητικὰ τὸ φάσμα της, τὴν γεωργίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν εἰς τὴν τύχην της, τὴν κτηνοτροφίαν καταστραφεῖσαν, τὰ πάντα ἐν ὀλίγαις λέξεσι ὀπισθοδρομοῦντα, τὰ πάντα φθίνοντα. Εἴδομεν τὴν ἀπόγνωσιν ἐξαπλώνουσαν εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρέμματα τοὺς πλοκάμους της καὶ τὴν ἔκρηξιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀπειλοῦσαν νὰ σαρώσῃ τὸ πᾶν (ἄρθρο: *Πρὸ τῶν νέων ἐκλογῶν*, 7-7-28). Μπορεῖ σὲ κάποια σημεῖα νὰ ὑπερβάλει ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου, ὅμως, παρὰ τὶς ὁρισμένες ἐπιτυχίες της, ὅπως τῆς ἰσοσκέλισης τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ μερικὲς ἄλλες, ἡ λιτότητα καὶ ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία ἦταν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ποὺ δημιούργησε ἡ πολιτικὴ τῶν τελευταίων κυβερνήσεων· συνυπεύθυνοι θεωροῦνταν καὶ οἱ βουλευτές, οἱ ὁποῖοι παρερμήνευσαν τὴ λαϊκὴ ἐντολὴ καὶ στήριξαν ἀντιλαϊκὲς κυβερνήσεις. (Μπορεῖ ὁ λαὸς νὰ διαμαρτυρόταν ἔντονα γιὰ τὴν κατάσταση, ἀρκετὲς φορὲς νὰ ἀντιδροῦσε περισσότερο δυναμικὰ μὲ ἀπεργίες, βέβαιο ὅμως ἦταν πὼς ἀναζητοῦσε τὸν ἡγέτη ποὺ θὰ ἔβγαζε τὴ χώρα ἀπὸ τὸ τέλμα).

Ὁ δεύτερος στόχος τῆς ἀρθρογραφίας τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* κατέτεινε στὸ νὰ παύσει ἡ τυραννικὴ κυριαρχία τοῦ κέντρου στὸ θέμα τῆς κατάρτισης τῶν συνδυασμῶν (αἴτημα προβαλλόμενο ἀπ' ὅλες σχεδὸν τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες) καὶ ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὑποψηφίων νὰ γίνεται ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, μὲ βάση τὶς ἱκανότητες τῶν ὑποψηφίων καὶ τὴν ὡς τότε πολιτεία τους. Ἡ ἐφημερίδα ἔβλεπε ὅτι *παρῆλθν πλέον ἡ ἐποχή, καθ' ἣν οἱ συνδυασμοὶ συνεκροτοῦντο ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἐψήφιζε, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ οὔτε κατ' ὄψιν τοὺς ἀντιπροσώπους του. Ἤδη ἀποκτήσας σχετικὴν πολιτικὴν συνείδησιν, ἔχει τὴν ἀξίωσιν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν διαφόρων συνδυασμῶν νὰ ἐρωτᾶται καὶ νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του* (ἄρθρο:

Χωρὶς τὸν ξενοδόχον, 4-7-28). (Φροῦδες ἐλπίδες! Κι αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ τὶς ἑπόμενες δεκαετίες, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμα, οἱ ὑποψήφιοι ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ κέντρο, ἡ γνώμη τῶν τοπικῶν ὀργανώσεων λίγες φορὲς ἀκούγεται). Ὁ ἀρθρογράφος συνέχισε ν' ἀναπτύσσει τὶς θέσεις του καὶ σ' ἄλλα κείμενα, χαρακτηρίζοντας τοὺς περισσότερους Ἠπειρῶτες βουλευτὲς ὄχι μόνο ὡς ἀποτυχημένους, ἀλλὰ καὶ ὡς αἴτιους ὅλων τῶν δεινῶν τῆς Ἠπείρου, ἕτοιμους πάλι νὰ ἐξορμήσουν ὣς τὸ πιὸ ἀπόμακρο χωριὸ γιὰ νὰ δώσουν νέες ὑποσχέσεις, ἀποφασισμένοι νὰ μὴν τὶς πραγματοποιήσουν ποτέ. *Κύριοι, παύσατε τοὺς ἐμπαιγμούς*, τόνιζε ἡ ἐφημερίδα. *Παύσατε νὰ δεικνύητε ὅτι λυπῆσθε καὶ ὅτι ἐνδιαφέρεσθε δι' ἡμᾶς. Σᾶς ἐγνωρίσαμεν καλῶς. Εἶσθε οἱ δημιουργοὶ τῆς δυστυχίας μας, εἶσθε οἱ σφαγιασταὶ τῶν δικαιωμάτων μας. Εἶσθε οἱ κηφῆνες τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἀπομυζηταὶ τοῦ δημοσίου ταμείου. Εἶσθε οἱ ὑποστηρικταὶ τῶν κλεπτῶν καὶ ληστῶν. Εἶσθε, τέλος, ἡ αἰτία ὅλων μας τῶν δεινῶν. Δὲν θέλομεν νὰ σᾶς γνωρίζωμεν πλέον, ὅπως καὶ σεῖς προσεποιῆσθε ὅτι δὲν μᾶς ἐγνωρίζατε, ὅταν ἐφέρατε τὸν τίτλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς σᾶς εἴχομεν τιμήσει. Ἀρκετὰ σᾶς ἐπληρώσαμεν εἰς χρῆμα καὶ εἰς αἷμα, ἤδη οὔτε χρήματα ἔχομεν ἀλλ' οὔτε αἷμα ὑπάρχει εἰς τοὺς ὀργανισμούς μας διὰ νὰ πίετε πλέον* (ἄρθρο: *Θὰ ἔλθωσι, ἀλλὰ τί θὰ τοὺς πῆτε;)*. Μιὰ τέλος σύσταση τῆς ἐφημερίδας πρὸς τοὺς ψηφοφόρους ἦταν νὰ ἐκλέξουν ἀπὸ τὰ διάφορα ψηφοδέλτια τοὺς καλλίτερους κι αὐτοὺς νὰ ψηφίσουν (τὸ ἴδιο συνιστοῦσε κι ὁ Σίμων Ἰωνᾶς σὲ ἄρθρο του (2-8-28) στὴν ἴδια ἐφημερίδα γράφοντας: *Ἠπειρῶται! Μέλλοντες νὰ διαθέσητε τὴν ψῆφον σας, λάβετε ὑπ' ὄψιν τὸ εὐαγγελικὸν ρητόν: Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε. Ἐστὲ ἐκλεκτικοί. Ὑποδείξατε ἀντιπροσώπους σας τοὺς κεκτημένους ἀρτίαν μόρφωσιν, ἀδέκαστον χαρακτῆρα καὶ ἰσχυρὰν θέλησιν περὶ ἐξυπηρετήσεως τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου εἰς οἱονδήποτε κόμμα καὶ ἂν ἀνήκουν.* Τὴν ἀρχὴ τῆς *ἐκλεκτικότητας* καταπολεμοῦσε μὲ φανατισμὸ ὁ *Κῆρυξ, τὸ ὄργανον τοῦ Μποτσαρικοῦ συνδυασμοῦ*, κατὰ τὶς λοιπὲς ἐφημερίδες. *Ὅλος ὁ πολιτικὸς κόσμος τοῦ νομοῦ μας* -σημείωνε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* (11-8-28)- *θεωρεῖ ὡς μέτρον συμφερώτερον διὰ τὸν τόπον μας τὴν ἐκλεκτικότητα, διότι ἐξ ὅλων τῶν ὑποψηφίων θ' ἀναδειχθοῦν οἱ καλλίτεροι διὰ νὰ διαχειρισθοῦν τὰ κοινά. Οἱ ἀδάμαντες ὅμως, οὓς περικλείει ὁ Μποτσαρικο-Λουλικὸς μανδύας, ἂν φοβοῦνται τὴν ἐκλεκτικότητα ἔχουν δίκαιον, διότι ἁπλούστατα δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἱκανότητας.* (Ἡ γενίκευση τῆς κρίσης εἶναι λανθασμένη. Γιατὶ καὶ στὸ συνδυασμὸ τῶν *Φιλελευθέρων* ὑπῆρχαν πολλοὶ ἱκανοὶ ἐκπρόσωποι. Βέβαια, ὅπως σημειώθηκε, κι ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος εἶχε ὁμολογήσει, ὅτι κάποια πρόσωπα ἀπὸ τὸ συνδυασμό του *δὲν ἀπολαύουν συμπαθειῶν*. Ἡ ὁμολογία ὅμως δὲν ἀποτελεῖ γενίκευση). Τελικὰ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, δειλὰ στὴν ἀρχή, μὲ ἀποφασιστικότητα ὕστερα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, τάχτηκε ὑπὲρ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Προοδευτικῶν* τοῦ Καφαντάρη.

Τὴν ἴδια, περίπου, τακτικὴ ἀκολούθησε καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Τὴν ἀνάμιξη τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτικὴ τὴ χαιρέτησε μὲ ἐνθουσιασμό: *...Ἐνεκαρτερήσαμεν καὶ ὑπετάγημεν εἰς τὰς βαρείας μεταπολεμικὰς ἀξιώσεις τοῦ κράτους. Ἀγογγύστως ἐδέχθημεν τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ἔθνους καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρεσκευάσθημεν διὰ νὰ δεχθῶμεν νέον ἄγγελμα ἀναδημιουργίας. Καὶ ἰδοὺ σήμερον νέα ἐποχὴ ἀνατέλλει. Τὰ νέφη τῆς διαιρέσεως διεσκορπίσθησαν. Ὁ οὐρανὸς τῶν παθῶν διελύθη. Καὶ ὑπὲρ τὸν ἑλληνικὸν ὁρίζοντα λαμπρότερος προβάλλει ὁ ἥλιος τῆς νέας δημιουργίας. Σημαίνει ἡ ὥρα μιᾶς νέας περιόδου. Καὶ καλούμεθα πάντες ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ὁποίαν μᾶς ὁδηγεῖ ὁ ἐλπιδοφόρος ἐπανεμφανισθεὶς ἥλιος τῆς δημιουργίας* (ὁ Βενιζέλος) (6-7-28). Μὲ τὸν ἴδιο ἐγκωμιαστικὸ τρόπο ὑποδέχτηκε τὸ Βενιζέλο, κατὰ τὴν ἄφιξή του στὰ Γιάννινα, ἕνα μῆνα ἀργότερα: *...Ἔρχεσαι φιλόστοργος κυβερνήτης διὰ νὰ δροσίσῃς τὰ μέτωπα στεναζουσῶν ὑπάρξεων ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ σπαρασσομένων ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν ληστῶν. Ἔρχεσαι διὰ νὰ μᾶς χαιρετίσῃς καὶ διὰ νὰ σὲ χαιρετίσωμεν, σὺ μὲν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς αἰωνίους Ἕλληνας* (ἔτσι εἶχε ἀποκαλέσει τοὺς Ἠπειρῶτες ὁ Βενιζέλος κατὰ τὸ 1920), *ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸν λυτρωτήν μας... Σὲ χαιρετοῦμεν μὲ εὐλάβειαν καὶ ἀναμένομεν τὴν τρίτην ἀπολύτρωσίν μας ἐκ τῆς κακοδαιμονίας μας* (5-8-28). Ἂν διάβαζε κανεὶς μόνο αὐτὰ τὰ δυὸ ἄρθρα θὰ πίστευε ὅτι ἡ ἐφημερίδα θὰ ὑποστήριζε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ Βενιζέλου. Δὲν ἔγινε αὐτό. Συνιστοῦσε τὴν καταψήφισή του καὶ τὴν ὑπερψήφιση τῶν *Προοδευτικῶν*. Ποιὸς ὁ λόγος ποὺ δὲν ἔγινε πράξη αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη ἀφοσίωση καὶ πίστη πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Βενιζέλου; Τὰ αἴτια εἶναι πολλὰ καὶ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν κυρίως στὶς ἐσωκομματικὲς ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τοῦ εὐρύτερου δημοκρατικοῦ χώρου.

Ἂς βάλουμε σὲ μιὰ τάξη τὰ πράγματα. Εἶναι λάθος νὰ πιστεύεται ὅτι ἡ ἐπανεμφάνιση τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτική, κατασίγασε τὰ πάθη καὶ ἐξαφάνισε τὴν διαίρεση ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, ὅπως πίστευε καὶ ἡ ἐφημερίδα. Ἀντίθετα ὄξυνε τὰ πάθη καὶ ἐπέτεινε τὴ διαίρεση, ὄχι μόνο ἀνάμεσα σὲ βενιζελικοὺς καὶ ἀντιβενιζελικούς, ἀλλὰ καὶ στοὺς κόλπους τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*. Ὁ Γ. Καφαντάρης, π.χ. ἔπνεε μένεα ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου, πιστεύοντας ὅτι τὸν εἶχε χρησιμοποιήσει, τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ ἄλλα στελέχη τοῦ κόμματος. Σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τοὺς ἀντιβενιζελικούς, ἡ παρουσία τοῦ Βενιζέλου, ἀνέξυσε πληγὲς τοῦ παρελθόντος, σκλήρυνε τὴ στάση τους ἀπέναντί του καὶ τοὺς ὁδήγησε τελικά, ὄχι μόνο σὲ ὀξύτητα ἀντιπαραθέσεων ἀλλὰ καὶ σὲ ἀπόπειρες φυσικῆς του ἐξόντωσης. Οἱ ἀντιβενιζελικοὶ μποροῦσαν νὰ συνεργάζονται μὲ τοὺς βενιζελικούς, παράδειγμα οἱ κυβερνήσεις ποὺ σχημάτισαν μαζί τους, μετὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1926, ποτὲ ὅμως μὲ τὸ Βενιζέλο.

Ἡ διάσταση ἀνάμεσα στοὺς *Φιλελευθέρους* ἀντικατοπτρίζεται ἀνά-

γλυφα στὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν κατάρτιση τῶν συνδυασμῶν στὸ νομὸ Ἰωαννίνων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* εἶναι ἀποκαλυπτικός, δημοσιεύοντας τὰ παρασκήνια τῶν πολιτικῶν κινήσεων. Ἐπιθυμία τοῦ Βενιζέλου ἦταν νὰ συμπεριληφθοῦν στὸ ψηφοδέλτιο τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τὰ πιὸ καλλίτερα στελέχη τοῦ κόμματος. Ἂν ὁ λαὸς τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς ὑπαίθρου εἶχε γνώμη γιαυτό, ἀσφαλῶς τὸ ψηφοδέλτιο τῶν *Φιλελευθέρων* θὰ ἦταν διαφορετικῆς σύνθεσης ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐμφανίστηκε. Ὅμως ὅλα ἔγιναν στὴν Ἀθήνα κι ἐκεῖ τὴν κατάσταση διαμόρφωσε τὸ παρασκήνιο καὶ οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν συνδυασμῶν ποὺ ὅρισε ὁ Βενιζέλος. Γιὰ τὰ Γιάννινα τὸν πρῶτο λόγο εἶχε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ συνδυασμοῦ στρατηγὸς Δημ. Μπότσαρης καὶ οἱ φίλοι του, μὲ πόλο συσπείρωσης τὴν ἐφημερίδα *Κῆρυξ*, ἡ ὁποία διεξήγαγε λυσσαλέο ἀγῶνα ἐναντίον ὅλων, ὅσοι δὲν ἦταν ἀρεστοὶ στὸ στρατηγό, παραβιάζοντας κάθε δημοσιογραφικὴ δεοντολογία καὶ ὑποχρεώνοντας ἔτσι τὸ Χατζῆ νὰ ἀπευθυνθεῖ στὸν Μπότσαρη, γιὰ νὰ συστήσει στὸν *Κήρυκα* νὰ κατεβάσει τοὺς ἀπαράδεκτους τόνους μιὰ καὶ οἱ δημοσιογράφοι τῶν Γιαννίνων εἶχαν ἀποφασίσει νὰ ἀγωνιστοῦν μὲ πολιτισμένο τρόπο σ' αὐτὲς τὶς ἐκλογές. Ὁ *Κῆρυξ* ὄχι μόνο δὲν μετρίασε τὴν ἐπιθετικότητά του, ἀντίθετα ἔγινε πιὸ ὀξύτερος, γιαυτὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν καθημερινὴ κατακραυγὴ ὅλων τῶν ἄλλων ἐφημερίδων. Τὸν πρῶτο ποὺ ἀπέκλεισε ὁ Μπότσαρης ἀπὸ τὴ συνεργασία, ἦταν ὁ Ἀλεξ. Μυλωνᾶς, (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 2-8-28), ἂν καί, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἐνδόμυχη ἐπιθυμία τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ ἦταν νὰ ὑποστηρίξει τὸ ψηφοδέλτιο τοῦ Καφαντάρη. Τόσο ἔντονο ἦταν τὸ μένος τοῦ Μπότσαρη ἐναντίον τοῦ Μυλωνᾶ πού, κατὰ τὶς ἐφημερίδες, δὲν δίστασε νὰ δηλώσει: *...Ἀποκρούω ἀπολύτως τὴν συνεργασίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ πολεμήσω μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις νὰ ἀπολυμάνω τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τὸ μίασμα τοῦ κ. Μυλωνᾶ.* (Νά, λοιπόν, ποὺ καὶ τὰ «μιάσματα» ἔχουν προϊστορία...). Δεύτερος στόχος ἦταν ὁ Ἀλεξ. Μελᾶς. Μιὰ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τῆς 23-7-28 (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 28-7-28) εἶναι ἀποκαλυπτική: *Ὁ κ. Βενιζέλος* -ἔλεγε ἡ ἀνταπόκριση- *ἐπιθυμῶν διακαῶς τὴν σύμπραξιν ὅλων τῶν φίλων του πολιτευομένων τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, διεμήνυσεν πρὸς τὸν κ. Μελᾶν ὅτι θὰ ἦτο εὐτυχὴς ἂν οὗτος συγκατένευεν εἰς συνεργασίαν μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ κ. Βενιζέλου φίλων. Προσέθετε δὲ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ μήνυμά του, ὅτι οὗτος παραχωρεῖ εἰς τὸν κ. Μελᾶν τρεῖς θέσεις εἰς τὸν συνδυασμὸν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Ἡ πρότασις ἦ μᾶλλον ἡ ἐπιθυμία τοῦ κ. Βενιζέλου εὗρε προθυμότατον τὸν κ. Μελᾶν, ὅστις ἀπήντησεν εὐχαριστῶν ὅτι δέχεται. Τὶ συνέβη ὅμως, ὥστε ἡ ἐπιθυμία τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ μὴ γίνῃ ἀκουστή; Ἁπλούστατα: Παρενέβη ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ὁ ἐτσιθελισμὸς ἐνίων τρίτων παραγόντων, αὐτοτιτλοφορουμένων ἀρχηγῶν* (διάβαζε Μπότσαρη) *καὶ ἡ προσπάθεια ἀπέτυχε... Τόσον ἦτο ζωηρὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ συνεργασία μετὰ τοῦ κ. Μελᾶ, ὥστε ἐτηλεγραφήθη πρὸς τὸν «Κήρυκα», ὅπως παύσῃ*

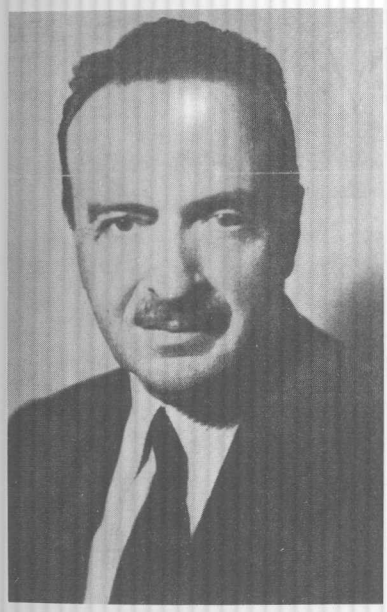
τὴν ἀδικαιολόγητον κατὰ τοῦ κ. Μελᾶ προσωπικὴν πολεμικήν.

Δὲν ἦταν μόνο οἱ Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς οἱ πολιτευτὲς οἱ ὁποῖοι ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῶν *Φιλελευθέρων* μὲ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Μπότσαρη. Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιο καὶ ὁ δικηγόρος Γ. Καγιᾶς, ἀπὸ τὰ μαχητικότερα στελέχη τοῦ κόμματος, στενὸς ἄλλοτε συνεργάτης καὶ ἀρθρογράφος τοῦ *Κήρυκος*. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλα σημαντικὰ στελέχη ἤρθε σὲ ἀντίθεση ὁ Μπότσαρης. Σοβαρότατα ἐπεισόδια δημιουργήθηκαν ἀνάμεσα στὸν Ἠπειρώτη, πρώην βουλευτὴ καὶ διευθυντὴ τῆς *Πατρίδος* Σπ. Σίμο, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὁ στρατηγὸς ἔπνεε μένεα, γιατὶ πίστευε πὼς αὐτὸς εἶχε ἐμποδίσει τὴν ὑπουργοποίησή του καὶ τὸν ἀπέκλεισε ἀπὸ τὴ σύνθεση τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἄρχισε ἔντονη ἀρθρογραφία σὲ μιὰ προσπάθεια ἐξυγίανσης τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καὶ κατάργηση τῆς κομματικῆς φεουδαρχίας στὴν Ἤπειρο. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἄρθρα του: *α) Οἱ πλάνοι δερβίσαι τῆς πολιτικῆς ἐν Ἠπείρῳ* (7-7-28). Ἀφοῦ διεκτραγωγεῖ τὴν κατάσταση στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει ἡ Ἤπειρος, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπελευθέρωσης, ἐπισημαίνει καὶ τοὺς ὑπαίτιους: *Ἐμφανίζονται Ἠπειρῶται δῆθεν, διὰ νὰ δημοκοπήσουν, διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ἴδιά των συμφέροντα· αἴλουροι τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς δημοσιογραφίας, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ συσκοτίσουν τὴν διάνοιαν τοῦ ἀτυχοῦς Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ἀρχίζουν τὰ κηρύγματα τῶν δερβίσηδων τῆς πολιτικῆς, ἀνυψώνουν λάβαρα πολιτικὰ διὰ νὰ φανατίσουν... καὶ ἐπιδιώκουν νὰ συνεχισθῇ ἡ τακτικὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία μᾶς ὡδήγησεν εἰς τὸν ἐξευτελισμόν, τὴν ἐξουθένωσιν, τὴν δυστυχίαν, τὴν κατάραν! Ἐὰν* (κι ὅλες οἱ ἑπόμενες προτάσεις ἀρχίζουν μὲ τὸ «ἐὰν») *ἡ Ἤπειρος μετεβλήθη εἰς ἕνα ἀπέραντον νεκροταφεῖον ...πάσχῃ ὑπὸ πᾶσαν ἄποψιν... ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην της... ἐλησμονήθη... κατήντησεν ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας... δὲν ἀπέκτησεν συγκοινωνίαν... σφαδάζῃ ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν ληστῶν, οἱ ἱεροφάνται τῆς τακτικῆς ταύτης δὲν σκοτίζονται. Ἢ μᾶλλον, ἀπατῶντες ἑαυτούς, προσπαθοῦν νὰ ἀπατήσουν καὶ τὸν δυστυχῆ Ἠπειρωτικὸν λαόν, ὑποσχόμενοι ὅτι ἡ πατρίς των εἰς παράδεισον θὰ μεταβληθῇ, ἂν τηρήσῃ τὰς ἐντολάς του, ἂν δώσῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἂν λησμονήσῃ τὴν ἐγκατάλειψίν της, ἂν χρίσῃ τοὺς κεχρισμένους των. β) Ὄχι ἀνδρείκελα, ἀλλὰ ἄνδρας!* ἀναφωνεῖ στὸ ἑπόμενο ἄρθρο του ὁ Ε.Τ. (Εὐθύμιος Τζάλλας, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας): *Συνεχίζουν*, τόνιζε, *τὰς ἀπὸ τῶν πολιτικῶν των μιναρέδων δογματικὰς ρητορείας. Δὲν κυβερνῶνται τὰ κράτη μὲ μπουλούκια, κηρύσσουν. Ἐννοοῦν, λέγουν, νὰ πολεμήσουν διὰ μίαν τάξιν. Ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἠπείρου, διατείνονται, ὅτι δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἀτομική, ἀλλὰ ὑπόθεσις κοινή. Ἀλλὰ τί πέραν καὶ τὶ διάφορον τούτου ἡμεῖς ὑποστηρίζομεν; Ἡ σωτηρία τῆς Ἠπείρου, ἐγράφομεν, εἶναι ἔργον τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τούτους καλοῦμεν νὰ προσέξουν. Μέχρι τοῦδε, οὐχὶ ἅπαξ, κορδόνι ἐψήφιζον καὶ ἀνεδείκνυον ὁρμαθὸν ἀντι-*

προσώπων, διὰ νὰ τοὺς ἴδουν τὴν ἑπομένην τῶν ἐκλογῶν διῃρημένους εἰς ἀλληλομαχόμενα, ἀλληλοϋβριζόμενα, ὑποβλέποντα ἄλληλα, ὑποσκάπτοντα ἄλληλα, ἄνευ συνοχῆς, ἄνευ πνεύματος συνεργασίας διὰ τὰ Ἠπειρωτικὰ συμφέροντα, «μπουλούκια». Καὶ κατὰ τοῦ συστήματος τῶν τοιούτων «μπουλουκιῶν» σήμερον ἡμεῖς κηρύττομεν τὸν πόλεμον (14-7-28). Εἶναι φανερὸ πὼς καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* εἶχε προσχωρήσει στὴν ἄποψη τῆς ἐκλεκτικότητας, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζαν ὅλες οἱ τοπικὲς ἐφημερίδες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Κήρυκα*, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τοῦ *κορδονιοῦ*, τῆς ψήφισης, δηλαδὴ τοῦ κομματικοῦ ψηφοδελτίου, χωρὶς διαγραφὲς καὶ προσθῆκες ὀνομάτων ὑποψηφίων ἀπὸ ἄλλα ψηφοδέλτια. Τὴν ἄποψη τῆς *ἐκλεκτικότητος* στήριζαν καὶ πολλὰ στελέχη τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, ὅπως ὁ παλιὸς βουλευτὴς Γεώργιος Βλαχλείδης ὁ ὁποῖος ἔστειλε σχετικὴ ἐπιστολὴ στὸν *Κήρυκα* ποὺ τὴν δημοσίευσε. Σημείωνε ὁ Γ. Βλαχλείδης στὴν ἐπιστολή του, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα (*Κῆρυξ*, 13-7-28): *Πρέπει νὰ κατανοηθῇ καλῶς, ὅτι ἡ ἀλόγιστος ἐπιμονὴ πρὸς μὴ σύμπραξιν, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν προέρχηται, θὰ ρίψῃ μοιραίως τὰς ἐπαρχίας εἰς τὴν ἐκλεκτικότητα μεταξὺ τῶν Δημοκρατικῶν κομμάτων, διότι ἡ τοπικὴ ἰδεολογία εἶναι ἰσχυρὰ σήμερον, οἱ δὲ χρόνοι καθ' οὓς ἐψηφίζοντο τυφλῶς συνδυασμοὶ ἀναξιοτήτων παρῆλθον πλέον ἀνεπιστρεπτεί.* (Ὀρθὴ ἦταν ἡ ἄποψη τῶν Γιαννιωτικῶν ἐφημερίδων, καθὼς καὶ πολιτευτῶν, κυρίως τοῦ κόμματος τῶν *Φιλελευθέρων*, ὅπου πλεόναζαν τὰ στελέχη, νὰ ἀναδεικνύονται βουλευτὲς οἱ ἱκανότεροι καὶ ἀποφασισμένοι νὰ ὑπηρετήσουν τὰ Ἠπειρωτικὰ συμφέροντα, ἀνεξάρτητα σὲ ποιὸ κόμμα ἀνῆκαν, ὅμως ὁ Ἠπειρωτικὸς τουλάχιστον λαός, δὲν εἶχε ἀνδρωθεῖ πολιτικά, ὅπως ὑποστήριζαν οἱ δημοσιογράφοι, οὔτε οἱ παλιοὶ χρόνοι *εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτεί*, ὅπως ἤθελε νὰ πιστεύει ὁ Γ. Βλαχλείδης. Καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἐκλογὲς οἱ Ἠπειρῶτες ψήφισαν *κορδόνι* τὸ βενιζελικὸ συνδυασμό, ὅπως γινόταν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση κι ὕστερα, ὅταν ἴσχυε τὸ πλειοψηφικὸ σύστημα. Καὶ οἱ 7 βουλευτὲς τοῦ νομοῦ ποὺ ἐκλέχτηκαν ἦταν βενιζελικοί). γ) *Ἡ Ἤπειρος θὰ καταργήσῃ τὴν κομματικὴν φεουδαρχίαν σας*, ἀπαντάει στὸν ἀρθρογράφο τοῦ *Κήρυκος*, ποὺ ὑποστήριζε ὅτι *ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς δὲν θ' ἀκούσῃ τὰ ἀπατηλὰ περὶ ἐκλεκτικότητος κηρύγματα, ἀλλὰ θὰ ψηφίσῃ ἀναλλοίωτον τὸν συνδυασμὸν τῶν Φιλελευθέρων*, ὑποστήριζε μάλιστα πὼς ἡ ἄποψή του αὐτὴ ἑρμήνευε κατὰ τρόπο ἔγκυρο τὴν Ἠπειρωτικὴ συνείδηση (ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα δικαιώθηκε). *Ὄχι κ. Φιλελεύθερε!* ἀπαντοῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (17-7-28). *Ἡ αἰσχρὰ κομματικὴ φεουδαρχία, τὴν ὁποίαν, διὰ σπουδαιοφανῶν θεωριῶν ἀγωνίζεσθε νὰ συγκροτήσητε θὰ καταπέσῃ πλέον μὲ πάταγον. Οἱ Ἠπειρῶται ἐν τῷ μέσῳ τῶν τόσων δεινῶν τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασαν, ὑπὸ τὴν ἀσυνείδητον ἄσκησιν τῆς φεουδαρχίας σας, ἀνένηψαν πλέον καὶ ἐσχηματίσθη πανηπειρωτικὴ ἡ θέλησις νὰ ἐκλέξουν τοὺς ἀρίστους πολιτευτὰς τῆς δημοκρατικῆς παρατάξεως, εἰς*

οἱονδήποτε ψηφοδέλτιον καὶ ἂν εὕρουν τούτους. Γιὰ νὰ ἐνισχύσει ἀκόμα περισσότερο τὴν ἄποψή του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, ἀπηύθυνε ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ (18-7-28) πρὸς τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, παροτρύνοντάς τον: *Κύριε Ἐλευθέριε Βενιζέλε! Εἴπατε εἰς τοὺς ἐκλεξίμους μας ὅτι ἐγὼ οὐδένα χρίω. Τὸ χρίσμα θὰ σᾶς τὸ δώσῃ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς διὰ τῆς τιμίας ψήφου του!* Δὲν εἰσακούστηκε. Ὁ Βενιζέλος ἔδωσε τὸ χρῖσμα σ' ὅσους πίστευε ὅτι θὰ τὸν ἀκολουθήσουν πιστά, μὲ ἐπικεφαλῆς τοῦ ψηφοδελτίου τὸ Δημ. Μπότσαρη.

Προκαλεῖ ἐντύπωση ἡ δριμύτητα τῆς κριτικῆς ὅλων τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸν *Κήρυκα*, ἐναντίον τοῦ προσώπου τοῦ στρατηγοῦ Δ. Μπότσαρη. Ὁ Μπότσαρης ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Φιλελευθέρων* στὸ νομὸ καί, ὅπως φαίνεται, ὁ Βενιζέλος τοῦ εἶχε παραχωρήσει εὐρεῖες δικαιοδοσίες στὴν κατάρτιση τοῦ συνδυασμοῦ. Λόγω τῆς πληθώρας τῶν ὑποψηφίων στὰ βενιζελικὰ Γιάννινα, ἦταν φυσικὸ νὰ δέχεται ἐπικρίσεις, τὸ ἴδιο γινόταν καὶ στὸ παρελθὸν μὲ τὸ στρατηγὸ Δαγκλῆ, ὅμως ποτὲ δὲν εἶχαν φτάσει σὲ τέτοια ὀξύτητα οἱ ἀντιπαραθέσεις. Τὸ μένος τοῦ Μπότσαρη κυρίως ἐναντίον τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ δὲν εἶχε προηγούμενο καὶ ὑποδαυλιζόταν συνεχῶς ἐκ μέρους τῶν κύκλων τοῦ *Κήρυκος*. Τὶ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε τὸ Μπότσαρη, τὸ στρατηγὸ μὲ τὴν πλούσια ἐθνικὴ δράση, τὴν πολυμερῆ μόρφωση, τὸν μελετητὴ τοῦ παρελθόντος, τὸν τεχνικό, τὸν ἐπιστήμονα, τὸ γεωγράφο, τὸ χαρτογράφο, τὸν δεξιοτέχνη πρεσβευτή, τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, νὰ ἐκδηλώνει τόσο πάθος ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του; Ἔχω τὴ γνώμη πὼς δυὸ κυρίως πράγματα τὸν ὤθησαν σ' αὐτό: Ἐχθρευόταν τὸν Μελᾶ, γιατὶ πίστευε πὼς ἦταν ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ ἐπηρέασαν τὸν Βενιζέλο νὰ μὴν ὑπουργοποιηθεῖ κατὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς κυβέρνησης. Τὸν ἀποκλεισμό του θεώρησε ὡς προσωπικὴ ἐπίθεση ἐναντίον του καὶ πληγώθηκε πολύ. Στὸ βιογραφικό του ὑπόμνημα (ἀχρονολόγητο, μὲ πιθανολογούμενη ἡμερομηνία τὸ 1968) περιέχεται ἕνα ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου πρὸς τὸν ἴδιο, ἀκριβῶς γιὰ τὸ

Δ. Μπότσαρης.
Ἀρχηγὸς τοῦ συνδυασμοῦ
τῶν *Φιλελευθέρων* τοῦ νομοῦ
Ἰωαννίνων

ἐπίμαχο θέμα, τῆς μὴ συμμετοχῆς του στὴν κυβέρνηση. Τοῦ ἔγραφε ὁ Βενιζέλος: *Ἀπόγευμα Τρίτης 3 Ἰουλίου 1928. Φίλτατε Κύριε Μπότσαρη. Παρακαλῶ νὰ πιστεύσητε ὅτι μὲ βαθυτάτην λύπην στεροῦμαι τῆς συνεργασίας σας εἰς τὸ νέον ὑπουργεῖον, συνεργασίαν τὴν ὁποίαν ἐγὼ αὐτὸς ἐθεώρουν βεβαίαν. Γνωρίζετε ὅτι τὴν στέρησιν ταύτην ἐπέφερεν ὄχι σκέψις ἱκανοποιήσεως ἄλλων προσώπων, ἀλλὰ ἀνάγκη γενικωτέρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρωϊνῇ σας ἐπιστολῇ ἐφιστᾶτε ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὴν προσοχήν μου...* Ὁ Βενιζέλος θεωροῦσε βέβαιη τὴν ὑπουργοποίηση τοῦ Μπότσαρη, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς δὲν ἔγινε ὑπουργός. Κάποιοι, λοιπόν, ἀξίωσαν νὰ μὴ γίνει κι ἀνάμεσά τους, ὅπως πίστευε ὁ Μπότσαρης, ἦταν καὶ ὁ Μελᾶς. Ἡ ἀντίθεση του πρὸς τὸν Ἀλ. Μυλωνᾶ ἦταν ἄλλης ὑφῆς. Ὁ Μυλωνᾶς ὡς ὑφυπουργός, κυρίως, τῶν κυβερνήσεων ποὺ σχηματίστηκαν, μετὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1926, εἶχε προσφέρει σημαντικὲς ὑπηρεσίες στὴν προώθηση πολλῶν Ἠπειρωτικῶν ζητημάτων, κάτι ποὺ ἡ δυὰς Μπότσαρη-Λούλη, ἀλλὰ καὶ οἱ Λαϊκοὶ βουλευτὲς δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχτοῦν. Στὸν σύντομο ἀπολογισμὸ μιᾶς πολιτικῆς δωδεκαετίας, (1924-1935) ποὺ συντάχτηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ στρατηγό, περιλαμβάνονται καὶ δραστηριότητες γιὰ ἐπίλυση θεμάτων, ταυτιζόμενες μ' ἐκεῖνες τοῦ Μυλωνᾶ. Ἐξάλλου καὶ οἱ δυὸ πολιτικοί, Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς, μὲ τὴν ἐκλογή τους τὸ 1926, ἀπέδειξαν ὅτι ἦταν ἐπικίνδυνοι κομματικοὶ ἀντίπαλοι καὶ πιθανὸν νὰ ξεπερνοῦσαν σὲ ψήφους τὸν Μπότσαρη. Ἔτσι, μὲ πεῖσμα ἀντιτάχτηκε στὴ συμμετοχή τους στὸ ψηφοδέλτιον τῶν *Φιλελευθέρων*. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τοὺς δικηγόρους Γ. Καγιᾶ, Γ. Βλαχλείδη, Εὐαγ. Χατζῆ καὶ ἄλλους ποὺ ἀποκλείστηκαν.

Τὸ ψηφοδέλτιο τῶν *Φιλελευθέρων* καταρτίστηκε στὴν Ἀθήνα, σύμφωνα μὲ τὶς προτιμήσεις τοῦ στρατηγοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε εὐμενῆ ἀντίκτυπο στὸ βενιζελικὸ κόσμο, καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ μετριασθοῦν οἱ ἐντυπώσεις μὲ τὴν κυκλοφορία φημῶν, ὅτι δὲν εἶχε συμπληρωθεῖ (οἱ ἐφημερίδες τῆς πόλης εἶχαν ἤδη δημοσιεύσει τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (24-7-28) χαρακτήριζε τὴν προσπάθεια αὐτὴ *ὡς ἐμπαιγμὸν τῆς κοινῆς γνώμης* καὶ ὑποστήριζε ὅτι τὸ ψηφοδέλτιο εἶχε καταρτιστεῖ στὴν Ἀθήνα. Ἀντίθετη ἦταν ἡ ἐφημερίδα, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες γιαννιώτικες, καὶ μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Σπ. Δάκαρη, νὰ εἰσηγηθεῖ στὸ Δημοτικὸ συμβούλιο τὴν ἀποστολὴ πρόσκλησης στὸ Βενιζέλο γιὰ ἐπίσκεψή του στὰ Γιάννινα. Ἡ ἐφημερίδα ἔβλεπε πίσω ἀπὸ τὴν κίνηση δάκτυλο τῶν Γ. Καγιᾶ (ἀνῆκε στὴ *Δημοκρατικὴ ἕνωση*, ὅπως καὶ ὁ Δάκαρης, καὶ προσπαθοῦσε μὲ τὶς πρωτοβουλίες αὐτὲς ν' ἀκήσει πίεση γιὰ νὰ συμπεριληφθεῖ στὸ ψηφοδέλτιο τῶν *Φιλελευθέρων*) καὶ τοῦ Δ. Μπότσαρη, ἐνίσχυαν τὴν κίνηση γιὰ τοὺς δικούς τους σκοπούς. Πρὸς ἀντιπερισπασμό, οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς πρωτοβουλίας Δάκαρη, ἀπείλησαν νὰ συγκροτήσουν συλλαλητήριο, ἀπόφαση ἡ ὁποία χλευάστηκε ἀπ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Ἡ *Ἠπει-*

ρος (29-7-28) σημείωνε σχετικά: *Τὶ θὰ κάμῃ; Τὶ ἔννοιαν ἔχει τὸ συλλαλητήριον αὐτό; Ἔχει ἀκουσθεῖ εἰς πόλιν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τοιούτου εἴδους συλλαλητήριον; Ἀτυχὴς πόλις παιδαρίων καὶ μειρακίων, πῶς σὲ κατανταίνουν καὶ πῶς σὲ παρουσιάζουν. Παίδαροι ἐμφανίζονται ρυθμισταὶ τῆς εὐπρεπείας σου. Ἀνεκτικοὶ σύζυγοι, ἐκμεταλλευταὶ τῶν γυναικῶν των, ἐθελούσιοι διαπρεπεῖς κορνοῦτοι ἐστεμμένοι παντοειδῶν ἐλάφων στέφανα, αὐτοκαλοῦνται ρυθμισταὶ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς καὶ τῆς δημοσίας ἠθικῆς! Καὶ μοιχαλίδες διαπρεπεῖς, συνεργάτριαι ἀθλίων συζύγων εἰς ἐπιχειρήσεις πολλαπλᾶς καὶ βδελυράς, τείνουν νὰ γίνουν οἱ τσένσορες* (κήνσορες) *καὶ οἱ κριταὶ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀτυχὴς πόλις πῶς σὲ κατανταίνουν καὶ πῶς σὲ παρουσιάζουν! Διότι ἐδάρης καὶ ἐφονεύθης ἀπὸ ληστὰς καὶ κακοποιούς, ἐφορολογήθης καὶ σοῦ ἀφηρέθη πᾶσα ἰκμάς, ἐταλαιπωρήθης καὶ ἐτυραννήθης καὶ δὲν ἔκαμες συλλαλητήριον κανὲν διὰ νὰ φωνάξῃς νὰ μὴ σὲ δέρουν καὶ νὰ μὴ σὲ κλέπτουν καὶ νὰ μὴ σὲ φορολογοῦν. Καὶ ἐμφανίζεσαι κάμνουσα συλλαλητήριον διὰ νὰ πιστοποιήσῃς ὅτι ἀξίζεις καὶ νὰ δέρνεσαι καὶ νὰ φορολογεῖσαι καὶ νὰ κλέπτεσαι...* Τὸ σχόλιο, μὲ πολλὲς προεκτάσεις πολιτικὲς καὶ σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὴν ἠθικὴ ὑπόσταση τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων, ἀναδημοσίευσε (30-7-28) καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, συμφωνώντας ἀπόλυτα μὲ τὸ περιεχόμενό του. Τελικά, ἀντὶ συλλαλητηρίου, ἔγινε συγκέντρωση 200 ἀτόμων στὸ καφενεῖο *Ὀλύμπια*, μὲ τὴν ὁποία ἐκφράστηκε ἡ διαμαρτυρία τῆς ἀπόρριψης τῆς πρότασης Δάκαρη ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο.

Ὁ Μπότσαρης, γιὰ ν' ἀντικρούσει τὶς ἐναντίον του κατηγορίες, προσπάθησε, μὲ ἀρθρογραφία του στὸν *Κήρυκα* (ἀρχὲς Αὐγούστου) νὰ δώσει μιὰ ἑρμηνεία στὰ αἴτια, ἐπιρρίπτοντας σ' ἄλλους τὴν εὐθύνη. Ἀπάντηση πῆρε ἀπὸ τὸ Γ. Βλαχλείδη (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 3-8-1928). Ὁ Μπότσαρης ἰσχυριζόταν ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ συνεργαστεῖ μὲ Καφανταρικούς, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Καφαντάρης ἔγινε ἀντιβενιζελικός. *Πῶς ὅμως* -ρωτάει ὁ Βλαχλείδης- *ὁ Βενιζέλος μοῦ ἐδήλωσε, ἐνώπιον τοῦ κ. Πετυχάκη, ὅτι ἐδέχετο τὸν κ. Μυλωνᾶν ὡς Καφανταρικὸν εἰς τὸν Βενιζελικὸν συνδυασμὸν Ἰωαννίνων; Πῶς ὁ κ. Βενιζέλος ἐπρότεινε, μέσῳ τοῦ κ. Σκουλᾶ, εἰς τὸν Μυλωνᾶν, ὡς Καφανταρικόν, θέσιν εἰς τὸν Βενιζελικὸν συνδυασμὸν Ἀθηνῶν;* (Κάτι ἀνάλογο εἶχε γίνει καὶ στὴν Πάτρα μὲ συμμετοχὴ Καφανταρικοῦ στὸ Βενιζελικὸ συνδυασμό). Ὁ Μπότσαρης, κατὰ συνάντησή του στὴν Ἀθήνα μὲ τὸ Γ. Βλαχλείδη, τοῦ εἶχε δηλώσει ὅτι δὲν συνεργάζεται μὲ τὸ Μυλωνᾶ, ὄχι γιατὶ ἦταν *Καφανταρικός*, ἀλλὰ ἐξαιτίας *προσωπικῆς πολιτικῆς ἀντιθέσεως*. Τὸ ζήτημα τοῦ εἶχε πεῖ ὁ Μπότσαρης, δὲν ἦταν *Μποτσαρο-Καφανταρικόν*, ἀλλὰ *Μποτσαρο-Μυλωνικόν*. Καὶ ἐπιλέγει ὁ Βλαχλείδης: *Ἄλλωστε εἶναι πασίγνωστος ἡ προσωπικὴ αὕτη πολιτικὴ ἀντίθεσης τοῦ κ. Μπότσαρη πρὸς τὸν κ. Μυλωνᾶν, εἰς ἣν ὀφείλεται καὶ ἡ σημε-*

ρινὴ διαίρεσις. Χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν παρελθουσῶν ἐκλογῶν, ἄνευ διαλείμματος, ἐξεδηλώθη δὲ λίαν ἀπτῶς καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας ἐπὶ κυβερνήσεως Ζαΐμη.

Ἡ ἐπιστολὴ Βλαχλείδη, ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴ δημοσίευση, τὴν ἑπομένη (4-8-28), ὁλοσέλιδου ἄρθρου τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος*, στὸ ὁποῖο ἀποδιδόταν ἡ εὐθύνη τῆς διάσπασης τοῦ δημοκρατικοῦ κόσμου μόνο στὸν Δ. Μπότσαρη: *...Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἤθελε τὰ πάντα δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς Ἠπειρώτας ραγιάδες ψηφοφόρους, διὰ νὰ στερεώσουν τὴν ἰδικήν του αὐθαίρετον πολιτικὴν τοπαρχίαν ἐν Ἠπείρῳ, ἀντέστη ἐρρωμένως καὶ κατηγορηματικῶς κατὰ πάσης ἑνώσεως.* Τὴν ἄλλη μέρα, 5 Αὐγούστου, ἔφτασε στὰ Γιάννινα ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Ἡ ἄφιξή του συνέπεσε μὲ τὴν αἰχμαλωσία τῶν δυὸ Καφανταρικῶν ὑποψηφίων Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, 16 χλμ. ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Οἱ ἀρθρογράφοι τῶν ἐφημερίδων, πρὸ παντὸς τῶν ἀντιπολιτευόμενων τὸ Βενιζέλο, θὰ χρησιμοποιοῦσαν ὑψηλοὺς ἐπικριτικοὺς τόνους ἐναντίον τοῦ κράτους καὶ τοῦ Βενιζέλου, ἀπὸ τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ὁ ἕνας ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, ὁ Ἀλ. Μελᾶς, δήλωσε πὼς ἡ ἀπαγωγή τους εἶχε γίνει γιὰ πολιτικοὺς λόγους.

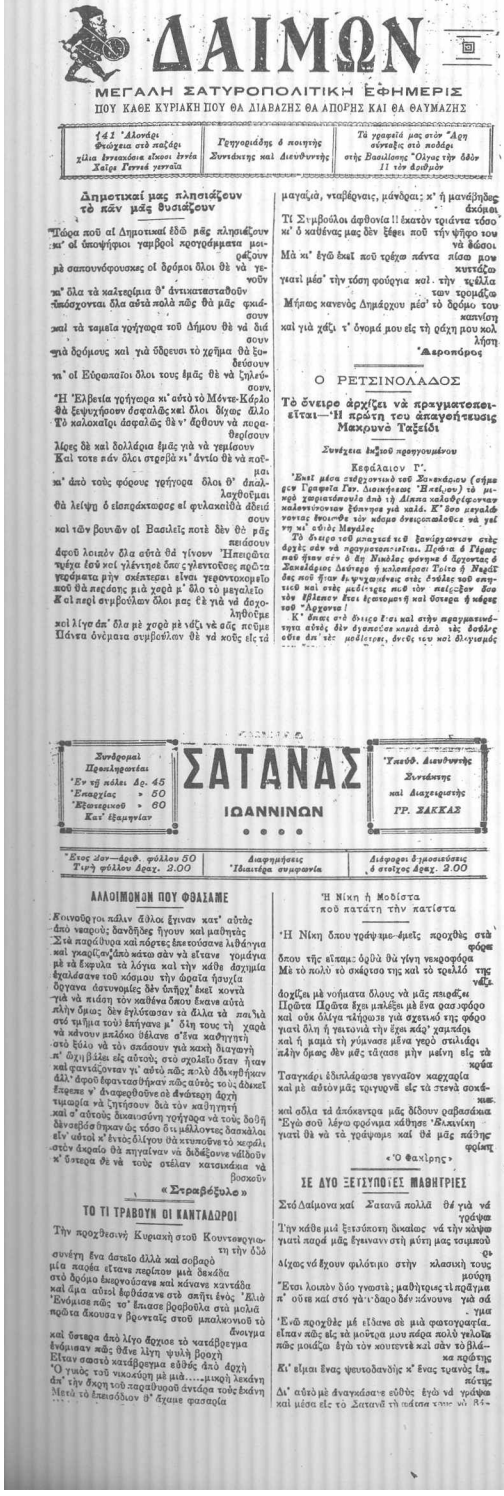
Ὁ Εὐρ. Σούρλας, ἀργότερα διευθυντὴς τοῦ 5/ταξίου Διδασκαλείου, μετεκπαιδευόμενος τότε στὴ Γερμανία, δημοσίευσε στὴν *Ἤπειρο* (1-7-28) ἀνταπόκριση μὲ τὰ κυριότερα πορίσματα τοῦ Α΄ Παιδαγωγικοῦ συνεδρίου στὴ Γερμανία.- Θόρυβος δημιουργήθηκε στὴν ἀγορὰ τῶν Γιαννίνων ἀπὸ καταγγελίες ὅτι στὰ ἑβραϊϊκα παντοπωλεῖα κυκλοφοροῦσε λαθραία ζάχαρη. Ἔφοδοι τῆς ἀστυνομίας ἀνακάλυψαν στὸ σπίτι ἑνὸς ἑβραίου 3-4 ὀκ. ἀπὸ τὴ ζάχαρη τὴ χαρακτηριζόμενη ὡς λαθραία. Τὶ συνέβαινε; Στὴν πραγματικότητα τίποτε. Κάθε χρόνο τὸ κράτος γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴν Ἰσραηλιτικὴ κοινότητα, ἐπέτρεπε, κατὰ τὶς γιορτὲς τοῦ ἑβραϊκοῦ Πάσχα, τὴ διανομὴ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινότητας, τέτοιας ἀφορολόγητης ζάχαρης. Μερικοὶ ἔσπευσαν νὰ καταγγείλουν στὴν ἀστυνομία, ὅτι οἱ ἑβραῖοι κυκλοφοροῦν λαθραία ζάχαρη, ὑποκινούμενοι, ἀσφαλῶς, ἀπὸ λόγους συμφέροντος. Ὁ θόρυβος αὐτὸς κάλυψε τὴν ἐντύπωση ποὺ προκλήθηκε τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀπὸ δυὸ συνεχόμενες αὐτοκτονίες ἑβραίων τῶν: Ναοὺμ Ἰακὼβ Τεπελὲν καὶ τοῦ ἔμπορου Μιχαὴλ Χατζοπούλου (ἀρχὲς Ἰουλίου), Ἡ αὐτοκτονία τοῦ δευτέρου ὀφειλόταν σὲ οἰκονομικοὺς λόγους καὶ ἀντικατόπτριζε τὴν κακὴ οἰκονομικὴ κατάσταση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει ὁ ἐμπορικὸς κόσμος, ἐξαιτίας τῆς λιτότητας. *Οὗτος διατηρῶν ἐμπορικὸν κατάστημα γνωστότατον, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, λόγῳ τῆς γενικῆς κρίσεως, εἶχε μεγάλην ἐλάττωσιν τῶν ἐργασιῶν του, εἰς τρόπον ὥστε ἐπιτακτικαὶ ὑποχρεώσεις ἐμπορικαὶ τοῦ καταστήματος ἔμειναν ἔκθετοι. Εἰς ἀπειλουμένας δὲ διαμαρτυρήσεις γραμματίων προσετέθη ἀπὸ προχθὲς καὶ ἔνταλμα τοῦ Ταμείου διὰ φόρους ἐκ δραχ. 6.000, διὰ τὸ ὁποῖον, μὴ πληρωθέν, ἐγένετο κατάσχεσις.* Ἡ εἴδηση εἶχε καὶ τὸ πολιτικό της σχόλιο: *Ὁ κ. Βενιζέλος ἴσως μεταχειρισθῇ τὴν θλιβερὰν ὑπόθεσιν ὡς ἐπιχείρημα ἰσχυρὸν κατὰ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τοῦ κ. Καφαντάρη. Καὶ διατάξῃ τουλάχιστον, ἀναλαβὼν ἤδη τὴν ἀρχήν, νὰ μὴ ὁδηγοῦν τοὺς πολίτας μέχρις αὐτοκτονίας, μὲ τὴν εἴσπραξιν τῶν φορολογικῶν ἐνταλμάτων.*- Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Ἄνω καὶ Κάτω Λαψίστας, Περιβλέπτου, Βάρβεσης καὶ Πρωτόπαπα, ἔβο-

σκαν τὰ ζῶα τους σὲ δυὸ μεγάλες παραλίμνιες ἐκτάσεις, τὴν *Τούμπα* καὶ τὸ λιβάδι τοῦ *Ἀσήμπεη*. Κάποιος Βασιλειάδης, ποὺ διεκδικοῦσε τὴν κυριότητα τῶν δυὸ ἐκτάσεων, εἶχε πετύχει τὴν ἔκδοση ἀπόφασης προσωρινῶν μέτρων, ἀπαγορευτικῶντῆς βοσκῆς τῶν ζώων στὰ ἐπίμαχα λιβάδια. Οἱ κάτοικοι δὲν σεβάστηκαν τὴν ἀπόφαση -ὅπως καὶ στὸ παρελθὸν- καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ βόσκουν τὰ ζῶα τους ἐκεῖ. Στὶς 30 Ἰουνίου ὅμως, τοὺς περίμεναν οἱ χωροφύλακες τοῦ σταθμοῦ Λυκοστόμου γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Οἱ χωρικοὶ ἀντιστάθηκαν ἔγινε συμπλοκή, οἱ χωροφύλακες τοὺς κτύπησαν ἄσχημα,συνέλαβαν καὶ ἀρκετοὺς καὶ τοὺς ὁδήγησαν στὰ Γιάννινα. Ἡ περιοχὴ ἀναστατώθηκε, διαμαρτυρίες πολλὲς ἀκούστηκαν καὶ οἱ ἐφημερίδες ὑπερασπίστηκαν τὸ δίκιο τῶν χωρικῶν. Ὁ ἀντίκτυπος τῶν συλλήψεων καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν χωρικῶν στὰ Γιάννινα, ἀποδίδεται μὲ τὸ παρακάτω σχόλιο τῆς *Ἠπείρου* (5-7-28): *Κουστωδία χθὲς χωροφυλάκων, ὡδήγει διὰ δρόμων κεντρικῶν τῆς πόλεώς μας, εἰς τὰ κρατητήρια τοῦ Α΄ Ἀστυνομικοῦ τμήματος δεκάδα χωρικῶν. Ἕφερον χειροπέδας ὅλοι καὶ ὁ κόσμος ἐστέκετο πρὸς στιγμὴν θεώμενος καὶ διερωτῶν: —Εἶναι οἱ Κουμπαῖοι; Ἢ οἱ ληστεύσαντες τὸν Πρόνιον εἰς τὴν Παραμυθιάν; Ἀλλὰ ἐλάμβανον ἐντελῶς ἀπροσδόκητον ἀπάντησιν: —Ὄχι. Εἶναι χωρικοὶ ἀπὸ τὴν Λαψίσταν καὶ λοιπὰ παραλίμνια χωρία ποὺ συνελήφθησαν διότι ...ἐδάρησαν ἀπὸ τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα διὰ κτηματικὰς διαφορὰς φιλονικήσαντες. Καὶ οἱ διαβάται μελαγχολικῶς ἀντιπαρήρχοντο συλλογιζόμενοι ὅτι ἡ χειροπέδη ἐφευρέθη μὲν διὰ τοὺς ληστὰς καὶ ἐπιφόβους πρὸς δραπέτευσιν κακούργους, ἀλλ' ὅταν τὸ κράτος ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τοιούτους, τὰς φορεῖ στὰ χέρια τοῦ οἱουδήποτε δυστυχοῦς ὁδηγουμένου στὸ κρατητήριον δι' οἱανδήποτε ἀσήμαντον ἀφορμήν. Καὶ μὲ δίκαιον. Διότι ἀλλέως αἱ χειροπέδαι θὰ ἦσαν ἄχρηστοι καὶ ἀδικαιολόγητος ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν καταδιωκτικῶν ἐξουσιῶν μὲ τοιαῦτα εἴδη...* Οἱ χωρικοὶ ἀπελύθησαν ὕστερα ἀπὸ πολλὲς μέρες, κάποιος ὅμως δικηγόρος -πιθανὸν συνήγορος τοῦ Βασιλειάδη- ἀπεκάλυπτε στὶς ἐφημερίδες ὅτι, στὴν ἐπιτροπὴ τῶν χωρικῶν ποὺ ἐπέδωσε ψήφισμα διαμαρτυρίας γιὰ τὶς συλλήψεις στὴ Γενικὴ διοίκηση, μετεῖχε κι ἕνας ποὺ εἶχε λάβει μέρος στὴ ληστεία τοῦ Πρόνιου...- Καὶ ἕνα ἔξυπνο πολιτικὸ σχόλιο: *Ἐγχωρία βενιζελὶς* -ἔγραφε ἡ *Ἤπειρος* (6-7-28)-, *ὁρκωμοτοῦσα ἐσχάτως καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς βωμοὺς τοῦ κ. Καφαντάρη, ἀλλ' ἐπιορκήσασα μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἔγραφε προχθὲς χαιρετίζουσα μετὰ μένους ἐνθουσιώδους τὴν ἀπόφασιν τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα: Πρὸς αὐτὸν στρέφεται ἡ κοινὴ ἐμπιστοσύνη. Ὁ ὁποῖος ἥρπασε, κατάκοιτον οὖσαν, τὴν Ἑλλάδα «ἀπὸ τὰ μαλλιὰ» κτλ. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἡμιτελὴς* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος*- *καὶ τὴν συμπληροῦμεν: Καὶ ἀνασηκώσας τὴν κουρα-*

Ἄλλη μία φωτογραφία τοῦ Α.Δ. Χ. Ἠπείρου Λ. Καργάκου, ποὺ ἄφησε ἀγαθὴ μνήμη κατὰ τὴ θητεία του στὰ Γιάννινα.

σμένην κεφαλήν της, ἐβύθισεν εἰς τὸ στῆθος της μέχρι λαβῆς τὸ ἐγχειρίδιόν του καὶ τὴν κατέρριψεν αἱμόφυρτον. Ἡ φιλολογικὴ τάξις ἀπαιτεῖ ἀκρίβειαν εἰς τὰς εἰκόνας, ὅταν γράφῃ κανείς. Καὶ ἂς μᾶς συγχωρήσῃ ἡ καλὴ βενιζελὶς ποὺ συνεπληρώσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁρπάγματος ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὸ βύθισμα τοῦ μαχαιριοῦ στὰ στήθεια...- Τὸ νέο διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ Κυνηγετικοῦ συλλόγου Ἰωαννίνων, ὕστερα ἀπὸ ἀρχαιρεσίες, ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς ἑξῆς (ὅλα γνωστὰ ὀνόματα τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων): Βασ. Λάππας, Γεωργ. Μπάρδας, Χρ. Πολυζώης, Ἰωαν. Θεοδωρίκας, Κων. Σπέγγος, Ἀρ. Μιτσιός, Τιμ. Γιαννῆς, Κων. Στεφόπουλος, Ἰω. Σαριδάκης. Πρόεδρος ἐκλέχτηκε ὁ Κ. Σπέγγος.- *Θέατρον ὁ «Παράδεισος»: Ἀπόψε Κυριακὴν* (15-7-28) *δίδεται ἡ κωμικωτάτη καὶ οἰκογενειακὴ παράστασις, ὁ πολύκροτος «Γάμος τοῦ Καραγκιόζη» καὶ ἡ παρέλασις ὅλης τῆς προικός του. Ἀπόψε προσκαλεῖσθε ὅλοι μετὰ τῶν ἀξιοτίμων οἰκογενειῶν σας. Θὰ διανεμηθοῦν καὶ κουφέτα. Σπεύσατε ὅλοι.*- Μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τὸ *Μονοτάξιο Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων* μεταφερόταν στὴν Πρέβεζα, ὅπου καὶ θὰ λειτουργοῦσε ἀπὸ τὸ σχολ. ἔτος 1928-29.- *Εὐτυχεῖς γάμοι: Ἐν εὐρυτάτῳ κύκλῳ συγγενῶν καὶ πολλῶν φίλων, ἱερουργοῦντος τοῦ σεβ. μητροπολίτου Παραμυθιᾶς κ. Ἀθηναγόρου καὶ τοῦ θεοφ. ἐπισκόπου Δωδώνης κ. Δημητρίου, ἐτελέσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Πέτρου Παγώνη, οἱ γάμοι τῆς ἀνεψιᾶς του Γλυκερίας μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Εὐριπίδου Σούρλα...- Νικόλαος Γ. Καλέλλης-Καίτη Δ. Νεζερίτη, ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1928.*- Ἀπόσπασμα ἀπὸ χρονογράφημα τοῦ Γ. Πελλερέν: «Ἡ ὀργὴ τοῦ παπᾶ»: (*Ἤπειρος*, 18-7-28). Ἕνας ἐνωμοτάρχης ποὺ προσποιόταν τὸ φίλο τοῦ παπᾶ τοῦ χωριοῦ, *ἀλλὰ γάμον ἔκαμε στὸ σπίτι του ὁ ἐνωμοτάρχης Μπότσικας, ἄλλον παπᾶν ἔπαιρνε. Τραπέζι εἶχεν, ξεχνοῦσε νὰ καλέσῃ καὶ τὸν παπᾶν. Πάντα ὁ δυστυχὴς παπᾶς ἔξω ἀπὸ τὶς χαρὲς καὶ τὲς εὐτυχίες τοῦ ἐνωμοτάρχου. Μόνο γιὰ τὰ βάσανα καὶ τὶς κακὲς ὧρες, ἅμα ἦταν νὰ μὴν τὸν πληρώσῃ. Ἐθύμωσε λοιπὸν στὸ τέλος κι ὁ παπᾶς, ἔκοψε κάθε σχέσιν καὶ μιὰ Κυριακὴ ποὺ ἐμνημόνευε στὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ ἱκέτευσε τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν ἀοιδίμων κτητόρων τοῦ ναοῦ τούτου, τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος κλπ., ἐφώναξε ἀγριοκυττάζοντας ἀντικρυνὰ τὸν ἐνωμοτάρχην: —Καὶ ὑπὲρ τοῦ γενναιοτάτου στρατοῦ καὶ στόλου, Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἱκετεύσωμεν.- —Καὶ ὑπὲρ τῆς Χωροφυλακῆς τοῦ ἔγνεψεν ἀγριωπὰ ἀπὸ ἀντικρὺ ὁ ἐνωμοτάρχης. —Καὶ ὑπὲρ συμπάσης τῆς Χωροφυλακῆς, πλὴν τοῦ ἐνωμοτάρχου Μπότσικα, ἐμνημόνευσε θριαμβευτικὰ ὁ δυστυχὴς παπᾶς. Καὶ μπῆκε θυμωμένος στὸ Ἱερόν...- Ἡ ἀφυπνιζομένη Ἠπειρωτικὴ ἐπιχειρηματικότης - Μία πρόοδος εἰς τὴν πόλιν μας.* Ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐγκατάσταση στὴ συνοικία Σιαράβα παγοποιείου, βαφείων μὲ ἀτμὸ καὶ ἠλεκτροκίνητου πλυντηρίου. Τὴν ἐγκατάσταση τοῦ παγοποιείου ἔκαμε Γάλλος εἰδικὸς μηχανικός. Ὡς τότε τὰ Γιάννινα ἔφερναν πάγο ἀπὸ τὴν Πρέβεζα.- Ἔφτασε στὰ Γιάννινα καὶ ἀνέλαβε καθήκοντα ὁ νέος Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας. Θὰ ἔμενε ἀρκετὰ χρόνια στὴ θέση αὐτή. Στὶς 26 Ἰουλίου ἔφτασε στὰ Γιάννινα καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς στρατηγὸς Δ. Διαλέτης, ἄλλοτε διοικητὴς τῆς VIII μεραρχίας. Τὰ σχόλια γιὰ τὸ στρατηγὸ ἦταν εὐμενῆ.- *Τεθεὶς εἰς ἀποστρατείαν ἀνεχώρησε χθὲς* (26-7-28) *δι' Ἀθήνας ὁ τέως Α.Δ.Χ. Ἠπείρου συνταγματάρχης κ. Λ. Καργάκος. Ὁ ἀναχωρῶν κ. Καργάκος, τύπος τιμίου, εἰλικρινοῦς καὶ εὐσυνειδήτου ἀνωτέρου ὀργάνου τῆς Χωροφυλακῆς, ἀναχωρεῖ ἀφήνων περὶ αὐτοῦ ἐνταῦθα τὰς πλέον ἀγαθὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰς πλέον λεπτὰς ἐκτιμήσεις διὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἔντιμον εὐσυνειδησίαν εἰς τὸ καθῆκον του.* Εὐνοϊκὰ

ΔΑΙΜΩΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΤΥΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΟΥ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΟΥ ΘΑ ΔΙΑΒΑΣΗΣ ΘΑ ΑΠΟΡΗΣ ΚΑΙ ΘΑ ΘΑΥΜΑΣΗΣ

141 Ἀλονάρι θνώχεια στὸ παλάρι χίλια ἑκατακόσια εἶκοσι ἑντία Χαίρε Γεννὰ γενναῖα

Γρηγοριάδης ὁ ποιητὴς Συντάκτης καὶ Διευθυντὴς

Τὰ γραφτά μας στὸν Ἅδη σύνταξις ἀτὸ πεδάρι στὴς Βασίλισσης Ὄλγας τὴν ὁδὸν 11 τὸν ἀριθμὸν

Δημοτικαί μας πλησιάζουν τὸ πᾶν μᾶς θυσιάζουν

Τώρα ποῦ αἱ Δημοτικαὶ ἐδῶ μᾶς πλησιάζουν
κι' οἱ ὑποψήφιοι γαμβροὶ προγράμματα μοιράζουν
μὲ σαπουνόφουσκες οἱ δρόμοι ὅλοι θὰ νὰ γεμίσουν
κι' ὅλα τὰ καλτερίμια θ' ἀντικατασταθοῦν
ὑπόσχονται ὅλα αὐτὰ πολὺ πῶς θὰ μᾶς φκιάσουν
καὶ τὰ ταμεῖα γρήγορα τοῦ Δήμου θὰ νὰ διάσουν
γιὰ δρόμους καὶ γιὰ ὕδρευση τὸ χρῆμα θὰ ξοδεύσουν
κι' οἱ Εὐρωπαῖοι ὅλοι τους ἐμᾶς θὰ νὰ ζηλεύσουν.
Ἡ Ἑλβετία γρήγορα κι' αὐτὸ τὸ Μόντε-Κάρλο
θὰ ξεψυχήσουν ὁσφαλῶς καὶ ὅλοι ὅχως ἄλλο
Τὸ καλοκαίρι ἀσφαλῶς θὰ ν' ἄρθουν νὰ παραθερίσουν
λίρες δὲ καὶ δολλάρια ἐμᾶς γιὰ νὰ γεμίσουν
Καὶ τοτε πάν ὅλοι στρεβὰ κι' ἀντίο θὰ νὰ πᾶμαι
κι' ἀπὸ τοὺς φόρους γρήγορα ὅλοι θ' ἀπαλλαγθοῦμαι
θὰ λείψῃ ὁ εἰσπράκτωρας αἱ φιλακοῖδα ἀδιάσουν
καὶ τῶν βουνῶν οἱ Βασιλεῖς ποτὲ δὲν θὰ μᾶς πειάσουν
ἀφοῦ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ θὰ γίνουν Ἠπειρῶται
τιμῆα ἐσύ κοὶ γλέντησε ὅπως γλεντοῦσες πρῶτα
χαρήματα μὴν σκέπτεσαι εἶναι γεροντοκορεῖο
ποῦ θὰ περάσῃς μιὰ χαρὰ μ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο
Κ αἱ περὶ συμβούλων ὅλοι μας ἐὲ γιὰ νὰ ἀσχοληθοῦμε
κοὶ λίγο ἀπ' ὅλα μὲ χαρὰ νὰ ἀξῇ νὰ σᾶς πεῦμε
Ὀνόματα συμβούλων θὲ νὰ κοῦς εἰς τὰ μαγαζιὰ, νταβέρναις, μάνδρας; κ' ἡ μανάβηδες ἀκόμοι

Τί Συμβούλοι ἀφθονία !! ἑκατὸν τριάντα τόσο
κι' ὁ καθένας μας δὲν ξέρει ποῦ τὴν ψῆφο του νὰ δώσοι

Μὰ κι' ἐγὼ ἐκεῖ ποῦ τρέχω πάντα πίσω μου κυττάζω
γιατὶ μέσ' τὴν τόση φούργια καὶ τὴν τρέλλα τῶν τρομάζω
Μήπως κανενὸς Δημάρχου μέσ' τὸ δρόμο του καπνίση
καὶ γιὰ χάζι τ' ὄνομά μου εἰς τὴ ράχη μου κολλήση

Ἀεροπόρος

Ο ΡΕΤΣΙΝΟΛΑΔΟΣ

Τὸ ὄνειρο ἀρχίζει νὰ πραγματοποιεῖται—Ἡ πρώτη του ἀπαγωγὴ στους Μακρυνὸ Ταξείδι

Συνέχεια ἐκδοθέντος προηγουμένου

Κεφάλαιον Γ'.

Ἐκεῖ μέσα σφηνωτικὸ τοῦ Συνεκάσων (σήμερον Γραφεῖα Γεν. Διοικήσεως Ἀττικῆς) τὸ μικρὸ χωριατάκουλο ἀπὸ τὴ Δίπλα καλοθεμένων καλοστυνόταν χόνεψα γιὰ καλά. Κ' ἔσο μεγαλώνοντας ἔνοιωθε τὸν κόσμο ὁνειροπαλεύοε νὰ γεύῃ κι' οὐδὲ Μεγάλος

Τὸ ὄνειρο τοῦ μπαγιατζῆ ξενίργονταν στὲς ἀρχὲς σὲν νὰ πραγματοποιεῖται. Πρῶτα ἡ Γέρας ποῦ ἦταν σὲν ὁ ἴδι Νικόλας φόντηκε ὁ ἄρχοντας ὁ Σακελλάριος Δεύτερο ἡ καλοπέρασι Τρίτο ἡ Νεράϊδες ποῦ ἦταν ἡ ψυχοκόνεις στὲς ἐσοδίες τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὲς μεδίτερες σεβ τὸν παίξεδον δυο τὸν ἔβλεπεν ἔνει ἐγκομωτὴ καὶ ὕστερα ἡ νέρες τοῦ Ἄρχοντο !

Κ' ἔπειτ στὸ ὄνειρο ἔ:σι καὶ στὴν πραγματικότητα αὐτὲς δὲν ὑγαπεύσε κοιιὰ ἀπὸ τὲς δοθέντες οὐδὲ ἀπ' τὲς μοδίτερσες, ὄντες τὸν καὶ ὀλιγιμὸς

Συνδρομαὶ Προπληρωτέαι
Ἐν τῇ πόλει Δρ. 45
Ἐπαρχίας » 50
Ἐξωτερικοῦ » 60
Καθ' ἑξαμηνίαν

ΣΑΤΑΝΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὑπεύθ. Διευθυντὴς Συντάκτης καὶ Διαχειριστὴς ΓΡ. ΣΑΚΚΑΣ

Ἕτος Δον—ἀριθ. φύλλου 50 | Διαφημήσεις Ἰδιαίτερα συμφωνία | Διάφορες δημοσιεύσεις ἀ στοῖχος δρὰχ. 2.00

Τιμὴ φύλλου δρὰχ. 2.00

ΑΛΛΟΙΜΟΝΩΝ ΠΟΥ ΘΑΣΑΜΕ

Κοινοῦ γροῦ πάλιν ἄθλιος ξγιναν κατ' αὐτὰς
ἀπὸ νεαρούς δανδῆδες ἤγουν καὶ μαθητὰς
Στὰ παράθυρα καὶ πόρτες ἐπετούσανε λιθάργια
καὶ γναίζαν ἀπὸ κάτω σὰν νὰ εἶναι γοιάργια
μὲ τὰ ἔκφυλα τὰ λόγια καὶ τὴν κάθε ἀσχημία
ἐχαλάσανε τοῦ κόσμου τὴν ὡραία ἡσυχία
ὀργανα ἀστυνομίες δὲν ὑπῆχ' ἐκεῖ κοντὰ
γιὰ νὰ πιάσῃ τὸν καθένα ὅπου ἔκανε αὐτὰ
πλὴν ὅμως δὲν ἐγλύτωσαν τὰ ἄλλα τὰ παιδιὰ
στὸ τμῆμα τοὺ ἐπήγανε μ' ὅλη τους τὴ χαρὰ
νὰ κένουν μπόκο θέλανε σ' ἕνα καθηγητὴ
στὸ ἔξω νὰ τὸ σπάσουν γιὰ κακὴ διαγωγὴ
π' ἄρχιβλίες εἰς αὐτοὺς στὸ σχολεῖο ὅταν ἦταν
καὶ φανιζόνταν γι' αὐτὸ πῶς πολὺ ἀδικηθήκαν
ἀλλ' ἀφοῦ ἐφαντασθήκαν πῶς αὐτὸς τοὺς ἀδικεῖ
ἔπρεπε ν' ἀναφερθοῦνε εἰς ἀνάτερη ἀρχὴ
τιμωρία νὰ ζητήσουν διὰ τὸν καθηγητή
καὶ σ' αὐτοὺς δικαιοσύνη γρήγορα νὰ τοὺς δοθῇ
δὲν ἐφθάσθηκαν ὅς τόσο ὅτι μέλλοντες δασκάλοι
εἶν' αὐτοὶ κ' ἐντὸς ὀλίγου θὰ κτυποῦνε τὸ κεφάλι
στὸν ἀκριβῶ θὰ πηγαίναν νὰ διδέξουνε νάλδοῦν
κ' ὕστερα θὲ νὰ τοὺς στέλλαν κατεπείγοντα νὰ βοσκοῦν

« Στραβέζυλε »

ΤΟ ΤΙ ΤΡΑΒΟΥΝ ΟΙ ΚΑΝΤΑΔΩΡΟΙ

Τὴν προχθεσινὴ Κυριακὴ στοῦ Κουντουργιώτη τὴν ὁδὸ
συνέγτη ἕνα ἀστειο ἄλλὰ καὶ σοβαρὸ
μία παρέα εἴτανε περίπου μιὰ δεκάδα
στὸ δρόμο ἐκεργνοῦσανε καὶ κάνανε καντάδα
καὶ ὅμα αὐτοὶ ἀφθάσανε στὸ σπῆτι ἑνὸς Ἐλιὸ
Ἐνόμισε πῶς τὸ ἔπιασε βροβολὰ στὰ μολὰ
πρῶτα ἄκουσαν βρωνταῖς στοῦ μπαλκονιοῦ τὸ ἄνοιγμα
καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἄρχισε τὸ κατάβρεγμα
ἐνόμισαν πῶς θάνε λίγη ψυλὴ βροχὴ
Εἶταν σωστὸ κατάβρεγμα εὐθὺς ἀπὸ ἀρχὴ
Ὁ γυιὸς τοῦ νικοκύρη μὲ μιὰ.....μικρὴ λεκάνη
ἀπ' τὴν σκρη τοῦ παραύρου ἀνέβρα τοὺς ἐκάνη
Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον θ' ἄρχαιε φασαρία

Ἡ Νίκη ἡ Μοδίστα
ποῦ πατάτη τὴν πατίστα

Ἡ Νίκη ὅπου γράψαμε ἐμεῖς προχθὲς στὰ φόρε
ὅπου τῆς εἴπαμε ὀρθὰ θὰ γίνῃ νεκροφόρα
Μὲ τὸ πολὺ τὸ σκάρισο της καὶ τὸ τρελλό της γέλιο
ἀρχίζει μὲ νοήματα ὅλους νὰ μᾶς πειράξῃ
Πρῶτα Πρῶτα χέρι μπλέξει μὲ ἕνα φασιόφορο
καὶ οὐκ ὀλίγα τἀπῆρωσε γιὰ σχετικό της φόρο
γιατὶ ὅλη ἡ γειτονιὰ τὴν ἔχει πάρ' χαμπάρι
καὶ ἡ μαμὰ τὴ γύμνασε μένα γερὸ στυλιάρι
πλὴν ὅμως δὲν μᾶς τἄχασε μὴν μείνῃ εἰς τὰ λόγια

Τσαγκάρι ἐδιπλάρωσε γενναῖον καρχαρία
καὶ μὲ αὐτὸν μᾶς τριγυρνᾶ εἰς τὰ στενὰ σοκάκια.

καὶ σόλα τὰ ἀπόκαντρα μᾶς δίδουν ραβασάκια
Ἐγὼ σοῦ λέγω φρόνιμα κάθησε Ἐλανίκη
γιατὶ θὰ νὰ τὰ γράψωμε καὶ θὰ μᾶς πάσῃς φρίκη

« Ὁ Φαλίρης »

ΣΕ ΔΥΟ ΞΕΓΥΣΠΟΙΕΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ

Στὸ Δαίμονα καὶ Σατανᾶ πολλὰ θὰ γιὰ νὰ γράψω
Τὴν κάθε μιὰ ξετσύπωτη δικαίως νὰ τὴν κλάψω
γιατὶ παρὰ μᾶς ἔγειναν στὴ μύτη μας τσιμποῦδι
λίγας νὰ ἔχουν φιλότιμο στὴν κλασικὴ τους μοῦρη
Ἔτσι λοιπὸν δύο γνωστὲ μαθήτριες τὶ πράγματα
π' οὔτε καὶ στὸ γάϊδαρο δὲν κάνουνε γιὰ σάγμα
Ἐγὼ προχθὲς μέ εἶδανε σὲ μιὰ φωτογραφία
εἶπαν πῶς εἰς τὰ μοῦτρα μου πάρα πολὺ γελοῖα
πῶς μοιάζω ἐγὼ τὸν κουτεντὲ καὶ σὰν τὸ βλάκα πρόπτης
Κι' εἶμαι ἕνας ψευτοδανδὴς κ' ἕνας τυφλὸς ἱππότης
Δι' αὐτὸ μὲ ἀναγκάσανε εὐθὺς ἐγὼ νὰ γράψω
καὶ μέσα εἰς τὸ Δαίμονα τὴ πάσα νὰ μὴ δίνω

τοῦ στίχου, ἀλλ' οἱ συνεργάται του τὸ παρακάνουν εἰς χυδαιολογίαν. Στὸν «Πολύξερον» φιγουράρουν πολλὰ ὄμορφα πράγματα καὶ πολὺ συχνὰ ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ὁ Ρετσινόλαδος καὶ ὁ ἐκ Σάμου κυνικὸς φιλόσοφος κ. Μιχ. Δανέζης, ὁ ἐπικαλούμενος Γαμβέττας. Ὁ «Πολύξερος» ἄγει ἤδη τὸν 7ον ἀριθμὸν κι εὐχόμεθα νὰ τὸν χιλιοπλασιάσῃ! (Γ. Μασούρας, ὀνομαζόταν στὴν πραγματικότητα ὁ ἐκδότης τοῦ *Πολύξερου*. Στὴ θέση, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο, ὅπου ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ διευθυντῆ τῆς ἐφημερίδας, ὁ ἀναγνώστης διάβαζε: *Ῥὰς Μασσοὺ ὁ ποιητής, συντάκτης καὶ διορθωτής. Τὰ γραφεῖα μας στὸν Ἄρη, σύνταξις εἰς τὸ ποδάρι.* Ὅταν ὁ *Πολύξερος* ἔπαψε νὰ ἐκδίδεται, τοὺς τελευταίους στίχους χρησιμοποιοῦσε ὁ Γρηγ. Σακκᾶς στὸ *Δαίμονα*).- Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1928, ἀρχὲς Αὐγούστου, δυὸ νέες σατιρικὲς ἐκδόσεις, σκανδαλοθηρικὲς περισσότερο, παρὰ χυδαιολόγες, ἤρθαν νὰ ἐπισκιάσουν τὴν «αἴγλη» τοῦ *Πολύξερου*. Ἦταν ὁ *Δαίμων, μεγάλη σατυροπολιτικὴ ἐφημερίς*, ποὺ κυκλοφοροῦσε κάθε Κυριακή, μὲ ἡμερομηνίες καὶ ἔτος ἔκδοσης, καὶ ὁ *Σατανᾶς*, χωρὶς ἡμερομηνία, ἀλλὰ μὲ ἀριθμὸ φύλλου, ταυτόχρονα μὲ τὸ *Δαίμονα*. Ἐκδότης, συντάκτης καὶ διευθυντὴς ὁ Γρηγόριος Σακκᾶς, ἔνθερμος τότε ὑποστηρικτὴς τοῦ Βενιζέλου. Τὰ κείμενα ἦταν κατὰ κύριο λόγο ἔμμετρα, στίχοι τῆς κακιᾶς ὥρας δηλαδή, κάποτε χρησιμοποιόταν καὶ πεζὸς λόγος. Τὰ τυπογραφικὰ καὶ τὰ ἄλλα λάθη πάμπολλα. Δὲν ἔκρυβαν τὶς ἐπιδιώξεις τους οἱ δυὸ ἐφημερίδες: *Ὁ «Δαίμονας» τῆς πόλεως τὰ σκάνδαλα στὰ φόρα θὰ σᾶς πῇ* διακήρυσσε κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο της ἡ ἐφημερίδα. Δείγματα τῶν ἐπιδιώξεων καὶ τῆς ποιότητας τῶν κειμένων, βλέπουν οἱ ἀναγνῶστες στὶς φωτοτυπίες ποὺ δημοσιεύονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΜΕΛΑ - ΜΥΛΩΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Τοὺς τελευταίους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς, ἡ ληστεία, ὅπως ἀναφέρθηκε ἤδη, εἶχε φουντώσει καὶ πάλι. Εἶχαν βέβαια ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὸ προσκήνιο οἱ Ρετζαῖοι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τους, νέοι ὅμως «ἀστέρες» ἀνέτειλαν, ἰσάξιοι σὲ πολλὰ μὲ τοὺς Ρετζαίους. Φόνοι, ἀπαγωγές, ληστεῖες, ἐξοφλήσεις παλιῶν λογαριασμῶν, ἡ ὕπαιθρος στέναζε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ἀπὸ τὴν τυραννία καὶ τὶς ἐγκληματικὲς πράξεις τους. Τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα, μὲ τὴ δική τους βάναυση συμπεριφορά, ἠπιότερη πάντως ἀπὸ ἐκείνη τῆς ἐποχῆς τῶν Ρετζαίων, ἐξαιτίας τῆς ἔντονης ἀρθρογραφίας τοῦ τύπου, συμπλήρωναν τὸ σκηνικὸ τοῦ τρόμου ποὺ εἶχε στηθεῖ στὴν ὕπαιθρο κι εἶχε ὁδηγήσει τοὺς ἀγρότες σὲ ἀπόγνωση. Ὄχι ὅλους. Ὑπῆρχε καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀπ' αὐτοὺς πού, εἴτε ἀπὸ ἀνάγκη, εἴτε ἀπὸ συμφέρον, συνεργαζόταν μὲ τοὺς ληστές, διευκόλυνε τὶς κινήσεις τους, ἐξασφάλιζε τὴν τροφοδοσία καὶ τὰ ἀσφαλῆ «γιατάκια» τους, καὶ βέβαια κατέδιδε τὶς κινήσεις τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων καὶ ὅσων τὰ βοηθοῦσαν καὶ ὑποδείκνυε τὰ θύματα γιὰ νέες ληστεῖες. Μεγάλος ἀριθμὸς συνεργατῶν τῶν ληστῶν ὑπῆρχε καὶ στὰ Γιάννινα καὶ τὶς ἄλλες Ἠπειρωτικὲς πόλεις. Μερικὰ ἀπὸ τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα ἔκαναν καλὴ δουλειά, κυνηγοῦσαν τὶς συμμορίες, δὲν τὶς ἄφηναν σὲ χλωρὸ κλαδί, ἐξόντωναν κάποιες ἀπ' αὐτές, συχνὰ καὶ μὲ ἀπώλειες δικές τους, ὅμως ἄλλοι ἔπαιρναν γρήγορα τὴ θέση τῶν φονευόμενων ἢ αἰχμαλωτιζόμενων συμμοριτῶν, σὰν τὰ μανιτάρια ξεφύτρωναν οἱ νέες συμμορίες. Στὸν πολλαπλασιασμό τους, ἴσως νὰ ἦταν γεννεσιουργὸς αἰτία καὶ ἡ φτώχεια, πεινοῦσαν πολλοὶ κι ἔβγαιναν στὸ κλαρὶ γιὰ ν' ἀποκτήσουν χρῆμα καὶ δόξα, ρισκάροντας τὴ ζωή τους.

Τὸ κράτος κατέβαλε προσπάθειες, μελετοῦσε τὸ φαινόμενο, ἔπαιρνε ἀποφάσεις, δὲν ἦταν ἀποτελεσματικές. Οἱ Κουμπαῖοι μὲ τὴ συμμορία τους, ἔδειχναν ὅτι ἦσαν οἱ ἄξιοι διάδοχοι τῶν Ρετζαίων. Τολμηροί, ριψοκίνδυνοι, χωρὶς συναισθηματικοὺς φραγμούς, λήστευαν, σκότωναν αἰχμαλώτιζαν, ἐκδικοῦνταν (*Ὁ αἱμοβόρος καὶ αἱμοσταγὴς Κουμπῆς* -ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες τῆς 15-7-28- *συνεχίζων τὸ ἔργον ὄχι τῆς ληστείας πλέον, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον τῆς ἐκδικήσεως, κατέσφαξε, πλησίον τοῦ Βρυσοχωρίου, τὸν κτηνοτρόφον Θεόδωρον Χαρδαλιᾶν καὶ ἕτερον τοιοῦτον.* Δὲν εἶχε περάσει πολὺς καιρὸς ποὺ εἶχε κατασφάξει στὸ Ἀνατολικὸ Ζαγόρι ὁλόκληρο τὸ μεγάλο κοπάδι τοῦ κτηνοτρόφου Καζούκα). *Ὁ Μπαμπάνης σφάζει!* ἀνέ-

κραζε ἄλλη ἐφημερίδα. Τὸ ἴδιο ἔκανε κι ὁ Φορφόλιας καὶ πολλοὶ ἄλλοι, περισσότερο ἢ λιγότερο γνωστοί. Οἱ ἐφημερίδες ζητοῦσαν τὴ λήψη σκληρῶν μέτρων, τὸ κακὸ εἶχε παραγίνει. Ἡ ἀναμενόμενη ἄφιξη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς στρατηγοῦ Δ. Διαλέτη, ἔδωσε στὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσουν μὲ τὴν ἀρθρογραφία τους, τὴν ἀγανάκτηση καὶ τὸ πικρὸ παράπονο τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη καὶ τὴν ἀνασφάλειά του, οἱ περισσότερες μὲ ὑποδείξεις γιὰ τὴ λήψη νέων, πιὸ αὐστηρῶν μέτρων. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* διάλεξε ἄλλο δρόμο: *Πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Χωροφυλακῆς ἡμεῖς τουλάχιστον δὲν θὰ προβῶμεν οὔτε εἰς ὑπόδειξιν μέτρων, οὔτε καὶ ἐνώπιόν του θ' ἀρχίσωμεν ψάλλοντες ἱερεμιάδας, χύνοντες ἀσκόπως δάκρυα διὰ τὸ κατάντημα τοῦ τόπου μας... Ἀπὸ τὸν κ. Διαλέτην ἡμεῖς ἓν μόνον θὰ ἀξιώσωμεν: Τὴν σκληρότητα! Οἱ λησταὶ τοῦ τόπου μας, οἱ τούτων συνεργάται καὶ βοηθοί, οἱ διαβιοῦντες εἰς τὰς πόλεις ὡς ἔντιμοι πολῖται καὶ ἀξιοπρεπεῖς κύριοι, οἱ ἐπιτελεῖς, οἱ διοργανώνοντες τὰς ληστρικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀνενόχλητοι εὑρισκόμενοι μεταξὺ ἡμῶν, ὅλη αὐτὴ ἡ σπεῖρα ἡ πολυκέφαλος, ὁ φοβερὸς αὐτὸς πολύπους, ὁ τρομοκρατῶν τὸν φιλήσυχον Ἠπειρωτικὸν λαόν, ὁ ἑσμὸς αὐτὸς τῶν παρασίτων καὶ λυμαιώνων, τὸ κατακάθι αὐτό, κατὰ τὴν συνείδησιν καὶ σκέψιν τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας, τὸ ἀτιμάζον μίαν ἔνδοξον ἐπαρχίαν, τὸ σκυλολόγι γενικῶς ληστῶν, ληστοτρόφων, ληστοφίλων, λησταποδόχων, ἀποτελεῖ διὰ τὸν τόπον μας τὸν μᾶλλον ἐπικίνδυνον ἐσωτερικὸν ἐχθρόν, ἐχθρὸν χειρότερον καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιούτων. Δι' αὐτὸν δὲν πρέπει πλέον νὰ ζητηθῇ ἔλεος. Δι' αὐτὸν μόνον ἡ ἐξόντωσις πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ...* Ὁ στρατηγὸς Διαλέτης - συνέχιζε ἡ ἐφημερίδα- μπορεῖ νὰ μάθει ἀπὸ τοὺς εἰσαγγελεῖς, τοὺς δικαστὲς καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Χωροφυλακῆς, ποιοὶ εἶναι ὅλοι αὐτοὶ καὶ *ἂς τολμήσῃ. Μὲ τὴν ἐδῶ ἄφιξίν του πρέπει ὁ μὲν κακὸς νὰ αἰσθανθῇ τὴν πυγμὴν τοῦ κράτους, ὁ δὲ καλὸς ν' ἀνακουφισθῇ, βεβαιωνόμενος ὅτι ὑπάρχει πλέον κράτος. Καὶ τὸ τοιοῦτον θὰ συμβῇ ἂν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν συλληφθοῦν καὶ ἐκτοπισθοῦν οἰκογενειακῶς πλέον μὲ ὅλα των τὰ ὑπάρχοντα καὶ διασκορπισθοῦν εἰς ὅλα τὰ πέρατα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους οἱ φίλοι τῶν ληστῶν, εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν βαθμίδα καὶ ἂν εὑρίσκωνται οὗτοι. Διὰ τούτους οὔτε οἶκτος, οὔτε ἔλεος ὑπάρχει! Ἀξίζει καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: Ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ!* (19-7-27). Κάτι ἀνάλογο ζητοῦσε λίγο πρὶν καὶ ὁ Γ. Χατζῆς (μὲ ὁλοσέλιδο ἄρθρο του στὴν *Ἤπειρο* (23-6-28), καὶ τίτλο: *Ἐὰν εἶναι πλέον κράτος, ἐὰν δὲν αἰσχύνεται ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν διαπόμπευσίν του...): Καὶ ὑπὲρ ὅλα: Τὸ πρῶτον καὶ τίμιον* (ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνει τὸ κράτος): *ἡ ὁριστικὴ ἐκδίωξις μακρὰν ἑκάστης ληστοκρατουμένης περιφερείας, ὅλων ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὰ ἔνδοξα ὀνόματα συνέδεσεν ὁ θρῦλος, ἡ κοινὴ γνώμη, ἀλλὰ καὶ αἱ πληρο-*

φορίαι τῶν ἀρχῶν μὲ τὴν ληστρικὴν ἱστορίαν. Οὔτε χιλιάδες, οὔτε μυριάδες εἶναι. Καὶ εἰδικῶς προκειμένου διὰ τὴν Ἤπειρον, γνωρίζομεν ὅλοι καὶ πρῶτον τὸ κράτος, ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τριάντα σαράντα τοιούτων καθαρμάτων (δυστυχῶς ἦταν πολὺ περισσότεροι...) *ἡ δυστυχῆς Ἤπειρος ὄχι μόνον ληστοκρατεῖται, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως ἔχει καὶ τὸ στῖγμα -ἡ πλέον τιμία, ἡ πλέον ἥσυχος καὶ ἡ πλέον φιλόνομος καὶ νοικοκυρίστικη χώρα- ὅτι εἶναι ληστόφιλος καὶ ληστοτρόφος. Τόσοι, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐδῶ εἰς τὴν Ἤπειρον κρατοῦν σκλάβους 200.000 ἀνθρώπους καὶ ἐμπαίζουν καὶ σαρκάζουν ἐνώπιον μιᾶς κοινωνίας, ἡ ὁποία τοὺς βλέπει καὶ εἰς τὸ πλάϊ τῶν ἐπισήμων ἑκάστοτε. Εἶναι δὲ ψεῦδος τοῦ κράτους νὰ ζητῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τιμίους πολίτας νὰ τὸ βοηθήσουν νὰ τοὺς εὕρῃ, ὅταν αὐτὸ τοὺς γνωρίζει. Καὶ εἶναι αἶσχος δι' ὅσους ἐκπροσωποῦν τὸ κράτος νὰ ὑποκρίνωνται ὅτι ἀγνοοῦν ὅτι πᾶς ὅστις δώσῃ μίαν πληροφορίαν περὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῶν - αὐτὰ ἔχουσι τόσα μέσα πλησίον τῶν ἁρμοδίων καὶ εἶναι τόσον ἔμπιστα πρόσωπα τῶν ἑκάστοτε, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἂν μὲν εἶναι πολίτης θὰ λάβῃ εἴδησιν νὰ μὴν τοὺς πειράξῃ, ἂν δὲ δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὄργανον καταδιώξεως θὰ μετατεθῇ! Ἀκοῦτε; Θὰ μετατεθῇ!1* Καὶ κατέληγε ὁ Χατζῆς: *Πολιτευόμενοι καὶ κράτος ἂν αἰσθάνωνται οἶκτον διὰ τὸν ἐξευτελισμόν του, ἄν... ἄν... ἂς πράξουν ὅ,τι ἡ τιμή, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ τὸ καθῆκον των ὡς πολιτῶν καὶ ἐκπροσώπων τοῦ κράτους ἐπιβάλλει: Πραγματικὴν καὶ συστηματικὴν ἐξάλειψιν τοῦ αἴσχους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον λέγεται ληστὴς ἀπὸ τὰς ληστοκρατουμένας περιοχάς. Ἄλλως καλύτερον καὶ τιμιώτερον νὰ σιωποῦν (ἀντὶ νὰ ὑποκρίνωνται καὶ ἀερολογοῦν).*

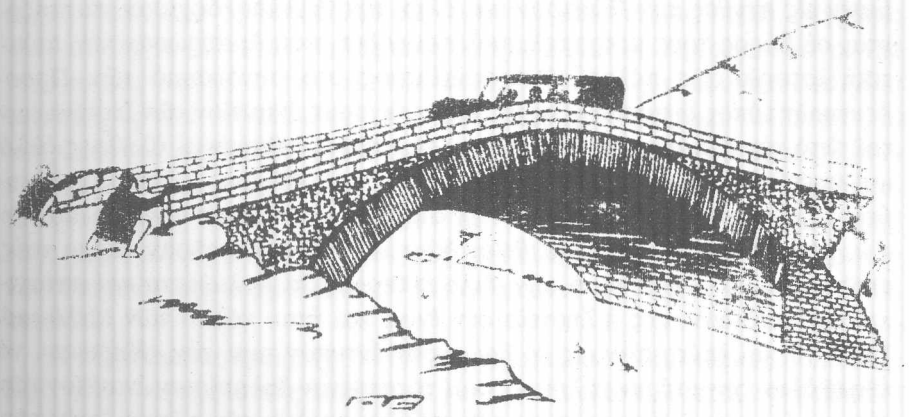
Ἀντίθετος μὲ τὸ μέτρο τοῦ ἐκτοπισμοῦ ἦταν ὁ Χρηστοβασίλης. Ὅπως σημειώθηκε, ζητοῦσε ὄχι μόνο τὴν παύση τῶν ἐκτοπισμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τῶν ἐκτοπισμένων στὰ σπίτια τους (*Ἐλευθερία*, 28-7-28). Ὁ στρατηγός Διαλέτης, ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς, πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθυνόταν ὁ Χρηστοβασίλης μὲ τὴν ἀνοικτή του ἐπιστολή, ἔφτασε στὰ Γιάννινα τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουλίου. Μελέτησε μὲ προσοχὴ τὴν κατάσταση τῆς δημόσιας ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο, ἄκουσε ἀπόψεις καὶ προτάσεις καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀθήνα, συνέταξε τεκμηριωμένη ἔκθεση, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνει λόγος στὴ συνέχεια. Κάποια σημεῖα τῆς ἔκθεσης ξεπεράστηκαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Ἰδιαίτερη προσοχὴ ἔδωσε ὁ Διαλέτης στὶς ἀπόψεις τῶν κτηνοτρόφων, ἀπὸ ὅλες τὶς ἐπαρχίες τοῦ νομοῦ, τοὺς κάλεσε σὲ συσκέψεις καὶ εἶχε πολύωρες συζητήσεις (30-7-28). Μίλησε μαζί τους χωριστὰ καὶ σὲ κοινὲς συγκεντρώσεις καὶ ὑπογράμμισε πὼς ἀπὸ τὴ στάση τους ἐξαρτόταν κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐξάλειψη τῆς ληστείας στὴν ὕπαιθρο. Ταυτόχρονα τοὺς δήλωσε πὼς τὸ κράτος ἦταν ἀποφασισμένο νὰ λάβει τὰ σκληρότερα μέτρα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς δημόσιας ἀσφάλειας. Οἱ συσκέψεις ἐπαναλήφθηκαν καὶ τὴν 31η Ἰουλίου. Οἱ κτηνοτρόφοι ὑποσχέθηκαν ὅτι θὰ

βοηθήσουν τὸ κράτος καὶ ζήτησαν προθεσμία ἕνα μῆνα γιὰ νὰ ὀργανωθοῦν καλλίτερα. Τὴν ἴδια μέρα ὁ στρατηγὸς ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Πάντως οἱ ἐκτοπίσεις συνεχίστηκαν, μὲ γοργότερο μάλιστα ρυθμό.

Τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ προεκλογικὸς ἀγώνας βρισκόταν στὴ μεγαλύτερή του ἔνταση, καὶ τὴν ὥρα ποὺ χιλιάδες Γιαννιῶτες καὶ τῶν γύρω χωριῶν εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὴν Κάτω πλατεία, -τὸ βράδυ τῆς 4ης Αὐγούστου- γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ λόγο τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ ξενοδοχείου *Ἀβέρωφ*, τὸ Βενιζέλο ποὺ ὑποσχόταν, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, ὅτι ἡ δημοσία ἀσφάλεια θὰ παγιωνόταν πιὰ ὁριστικὰ στὴν Ἤπειρο, τὸ θεωροῦσε ζήτημα τιμῆς, μιὰ εἴδηση διαδόθηκε ταχύτατα καὶ συντάραξε τὸν κόσμο: Οἱ ὑποψήφιοι τοῦ *Καφανταρικοῦ κόμματος* Ἀλ. Μελᾶς καὶ Ἀλ. Μυλωνᾶς, ἐπιστρέφοντας στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴν προεκλογικὴ περιοδεία τους, συνελήφθησαν σὲ μιὰ γέφυρα, πέραν ἀπὸ τὸ Λυκόστομο, ἀπὸ ἄγνωστα ὡς τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἄτομα. *Ἡ εἴδησις διασπαρεῖσα ἀστραπιαίως προϋκάλεσεν ἀνυπολόγιστον συγκίνησιν, ἐνταθεῖσαν ὅταν ἐγνώσθη οἱ λησταὶ ἐζήτουν πρὸς ἀπολύτρωσιν πέντε ἑκατομμύρια, κατ' ἄλλους, δέκα, ἀπειλοῦντες ὅτι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ φονεύσωσι τοὺς συλληφθέντας.* (Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔγραφαν ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐνημερώθηκε γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν δυὸ πολιτευτῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁμιλίας του. Ὁ Λέων Ι. Μελᾶς, *Μιὰ οἰκογένεια, μιὰ ἱστορία*, Ἀθήναι 1967, σελ. 295, δίνει μιὰ ἄλλη ἄποψη: *Τὸ περιβάλλον τοῦ Βενιζέλου* -ἀναφέρει- *τοῦ ἀπέκρυψε, γιὰ ψυχολογικοὺς λόγους, τὴν εἴδηση, τὴν ὁποία τοῦ ἀνακοίνωσαν, ἀφοῦ προσφώνησε τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος. Συνοφρυώθηκε τότε ὁ Βενιζέλος, ἀλλὰ συγκρατήθηκε, κι ἀργότερα, στὸ γεῦμα ποὺ τοῦ παρέθεσαν, μίλησε καθαρά, ἔντονα καὶ ἀποφασιστικά: «Ἐὰν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου* -εἶπε- *δὲν δυνηθῶ νὰ ἀποκαταστήσω τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἠπείρου, θὰ θεωρήσω τὸ πρόγραμμά μου ἀποτυχόν, ἔστω καὶ ἐὰν ἐπιτύχῃ εἰς τὰ ἄλλα του σημεῖα καὶ θὰ παραιτηθῶ).* Ἡ σύλληψη τῶν δυὸ βουλευτῶν, ἦταν ἔργο τῆς συμμορίας τῶν Κουμπαίων, τοὺς ἔκανε γνωστοὺς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό, ταυτόχρονα ὅμως σήμανε τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους, ὄχι μόνο τῆς δικῆς τους συμμορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ληστείας γενικότερα. Ὁ Βενιζέλος θύμωσε μὲ τὴν προσβολὴ ποὺ ἔγινε στὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ στὸ κράτος, σὲ μέρες προεκλογικῆς περιόδου. Δήλωσε μάλιστα ὅτι ἂν ὁ ἕνας τουλάχιστο ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ συγκεκριμένα ὁ Ἀλ. Μυλωνᾶς, δὲν ἀφηνόταν ἐλεύθερος, ἡ κυβέρνηση ἦταν ὑποχρεωμένη ν' ἀναβάλει τὶς ἐκλογές. Ὁ μεγάλος πολιτικὸς κράτησε τὸ λόγο του: Ἐξόντωσε τὴ ληστεία, μεγάλο ἐπίτευγμα τῆς κυβέρνησής του. Ἀλλὰ ἂς πάρουμε τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά τους.

Στὶς 10.30 π.μ. τῆς 4ης Αὐγούστου, σὲ ἀπόσταση 13 χλμ. ἀπὸ τὰ Γιάννινα, στὴ μικρὴ γέφυρα ποὺ πῆρε ἀργότερα τὸ ὄνομα τῶν δυὸ αἰχμαλώτων -δεκάδες χρόνια κράτησε αὐτὴ τὴν ὀνομασία- ἡ συμμορία τῶν Κουμπαίων,

ἐπταμελής, τοῦ εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐνέδρα· σταμάτησε τὸ αὐτοκίνητο τῶν ὑποψήφιων βουλευτῶν καὶ διέταξε τοὺς ἐπιβάτες, μὲ τὰ ὅπλα προτεταμένα, νὰ κατέβουν. Στὸ αὐτοκίνητο ἐπέβαιναν οἱ Ἀλ. Μελᾶς, Ἀλ. Μυλωνᾶς, Σπ. Χασιώτης, ὑποψήφιος μὲ τὸ ἴδιο κόμμα, καὶ ὁ ἰδιαίτερος γραμματέας τοῦ Μελᾶ, Μαρκόπουλος. Οἱ ἐπιβάτες συμμορφώθηκαν καὶ οἱ ληστὲς τοὺς ὁδήγησαν σὲ μιὰ χαράδρα στὸ βουνό. Ἀπ' ἐκεῖ ἀνέβηκαν ὅλοι ψηλότερα, ἀφοῦ περπάτησαν μισὴ ὥρα ἀκόμα, κι ὅταν κάθησαν νὰ ξεκουραστοῦν κάτω ἀπὸ ἕνα δένδρο, ὁ Τάκης Κουμπῆς, ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας, στὴν ὁποία μετεῖχε καὶ ὁ ἐξάδελφός του Κώστας Κουμπῆς, κάλεσε τὸ Μελᾶ σὲ ἰδιαίτερη συνομιλία γιὰ νὰ τοῦ ζητήσει νὰ φροντίσει νὰ σταλοῦν ὡς λύτρα 5.000.000 δρχ. ὁ Μελᾶς ἀπάντησε ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐξοικονομήσουν γρήγορα ἕνα τόσο μεγάλο ποσόν, καὶ παρακάλεσε τὸ λήσταρχο νὰ μετριά-

Ἀναπαράσταση αἰχμαλωσίας Μελᾶ - Μυλωνᾶ.
(Σκίτσο γενόμενον ἐπὶ τόπου τὴν 5η Αὐγούστου 1928).

σει τὶς ἀπαιτήσεις του στὸ 1.000.000 δρχ. *Οἱ λησταὶ ἀπαθέστατα ἀπήντησαν ὅτι γνωρίζουν ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσουν τὸ ζητούμενον ποσὸν* - εἶχαν τὶς πληροφορίες ἀπὸ τοὺς κολαούζους τους στὰ Γιάννινα- *προσθέσαντες ὅτι ἂν δὲν τοὺς δοθῇ θὰ αὐξηθῇ εἰς 10.000.000 δρχ.* Γιὰ νὰ στείλουν τὸ μήνυμά τους στὰ Γιάννινα, ἀπέλυσαν τὸν Σπ. Χασιώτη -γέρος καὶ φτωχὸς ἦταν-, τὸ Μαρκόπουλο καὶ τὸ σωφὲρ Δ. Δέλφα, τοὺς ὁποίους διέταξαν νὰ μὴν ποῦν τίποτα στὰ Γιάννινα ὡς τὶς 7 τὸ βράδυ καὶ νὰ μὴ σταλεῖ γιὰ καταδίωξή τους οὔτε ἕνας χωροφύλακας, ἀλλοιῶς θάστελναν τὰ κεφάλια τῶν αἰχμαλώτων *στὸν τρουβᾶ*. Ὁ Σπ. Χασιώτης, ὅταν γύρισε στὰ Γιάννινα, ἔστειλε ἀμέσως τὸν ὁδηγὸ τοῦ αὐτοκινήτου Δέλφα στὴν Φιλιππιάδα, ὅπου βρισκόταν ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας, νὰ τὸν ἐνημερώσει. Ἡ εἴδηση τῆς αἰχμαλωσίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπειλητικὴ ἐντολὴ τῶν Κουμπαίων, διαδόθηκε τὸ βράδυ, μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Βενιζέλου στὰ Γιάννινα, *συνεκίνησε πάντας καὶ προυκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ συγκεντρω-*

θέντος λαοῦ ἐν τῇ πλατείᾳ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἡ αἰχμαλωσία *κατετάραξε* καὶ ὅλους τοὺς ὑποψήφιους βουλευτές, ποὺ συγκεντρώθηκαν σὲ σύσκεψη γιὰ νὰ συζητήσουν τὴν κατάσταση. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνδυασμοῦ τῶν *Φιλελευθέρων* στὴ σύσκεψη Κ. Κατσαδήμας καὶ Παν. Φλῶρος, δήλωσαν ὅτι δὲν εἶχαν ἐντολὴ νὰ εἰσηγηθοῦν ἢ ν' ἀποδεχτοῦν ἀποφάσεις. Ἔτσι ἡ πρόταση ὑποψηφίων γιὰ σχηματισμὸ ἐπιτροπῆς, ποὺ θὰ πρότεινε στὸν Βενιζέλο ν' ἀναλάβει τὸ κράτος τὰ λύτρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων, ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τοὺς *Φιλελευθέρους.* Ἂς σημειωθεῖ ὅτι τὴν ἄλλη μέρα αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ ληστές, τὴν ὥρα ποὺ μετέβαινε στὴ Λιγοψά, ὁ δικηγόρος Ζίτσας Ἐλευθέριος Γύρας.

Κι ἐνῶ *ἡ αἰχμαλωσία τῶν δυὸ ἐπιφανῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν, ἐβύθισεν εἰς πένθος τὴν Ἤπειρον καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα,* ἄρχισαν νὰ παίζονται σὲ βάρος τους μικροπολιτικὰ παιγνίδια, ποὺ ἀμαύρωσαν τὴν πολιτικὴ ἱστορία τῆς πόλης. Ὁ προσκείμενος στὸ συνδυασμὸ τῶν *Προοδευτικῶν* τύπος δημοσίευε βαρύτατες κατηγορίες ἐναντίον τῶν ὑποψηφίων τοῦ ὑπὸ τὸν Μπότσαρη συνδυασμοῦ τῶν *Φιλελευθέρων* μὲ ἀλήθειες ἀλλὰ καὶ ὑπερβολές. Κατηγοροῦσαν ἰδιαίτερα τὸν Π. Φλῶρο, *ὁ ὁποῖος ἐνθυμηθεὶς τὰ δόγματα τοῦ 1920, ἐκήρυττεν ἀνερυθριάστως ὅτι ἡ αἰχμαλωσία τῶν κ.κ. Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ εἶναι θεῖος δάκτυλος!* Κατηγοροῦσαν ἀκόμα τοὺς μετέχοντες στὸ συνδυασμὸ τῶν *Φιλελευθέρων,* ὅτι *δολιώτατα καὶ σατανικώτατα* διέδιδαν πὼς ἡ ληστεία δὲν ἔγινε καὶ ἦταν κόλπο τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ καὶ ἐπέτρεπαν *εἰς τὸ βρωμερὸν ἔντυπόν των, τὸν «Κήρυκα», νὰ ἐξεμῇ ὅλην τὴν μαύρην χολήν του καὶ τὸ κίτρινον δηλητήριον ἐναντίον τῶν εἰς τὰ ὄρη διακινδυνευόντων τὴν πολύτιμον διὰ τὸν τόπον ζωήν των αἰχμαλώτων.* Δυσμενῶς σχολιαζόταν καὶ ἡ χλιαρὴ ἐκδήλωση ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ἐκ μέρους τῶν ὑποψηφίων τοῦ *Βενιζελικοῦ* συνδυασμοῦ. *Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς χθὲς* (5-8-28) -πάντοτε κατὰ τὶς προσκείμενες στοὺς *Προοδευτικοὺς* ἐφημερίδες- *πράκτορες τοῦ Μπότσαρη διεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ διὰ νὰ μειώσουν τὴν παρασχεθεῖσαν ἐλεεινὴν ἐντύπωσιν, διέδιδον ὅτι οἱ κ.κ. Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς ἐκρύπτοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Βλαχλείδου. Ἡ χαμερπὴς αὕτη ἐνέργεια ἀπεδοκιμάσθη ζωηρῶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν μας ἀδιακρίτως πολιτικῶν φρονημάτων.*

Τὸ ἐκλογικὸ κέντρο τῶν *Προοδευτικῶν* -βρισκόταν στὴν πλατεία, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο *Ἀβέρωφ,* ὁ Βενιζέλος, ὅταν μιλοῦσε ἀπὸ τὸν ἐξώστη του, τὸ εἶχε ἀπέναντί του, ἔβλεπε σβησμένα ὅλα τὰ φῶτα καὶ μιὰ μαύρη σημαία νὰ κρέμεται ἀπὸ τὸν ἐξώστη του- γιὰ νὰ ἀντικρούσει τὶς διαδόσεις, ἐξέδωσε τὸ παρακάτω ἀνακοινωθέν: *Κακόβουλοι ἐπιτήδειοι, ἔχοντες συμφέροντα νὰ συσκοτίσουν τὰ πράγματα καὶ νὰ κρύψουν τὴν ἀλήθειαν, διαδίδουν ἀναιδῶς καὶ πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς Κοινῆς Γνώμης, ὅτι δὲν ἠχμαλωτίσθησαν αἱ ἀξιότιμοι ἡγέται τοῦ συνδυασμοῦ τῶν «Προοδευτικῶν»*

κ.κ. Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς. Παρατηροῦμεν μετὰ λύπης μας, ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν πωρωμέναι συνειδήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐννοοῦν οὐδὲ τὸν στοιχειώδη σεβασμὸν νὰ ἐπιδείξουν πρὸς τὴν ψυχικὴν ὀδύνην καὶ τὸν πόνον τῶν ὑπολοίπων ὑποψηφίων τοῦ συνδυασμοῦ, τῶν φίλων των καὶ μετὰ τούτων τῆς ὅλης Ἠπειρωτικῆς γνώμης. Τὰς κακοβούλους ταύτας διαδόσεις θεωροῦμεν ἀναξίους καὶ διαψεύσεως ἀκόμη, ἀφήνοντες τὴν Κοινὴν Γνώμην νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῶν αἰτίων τῶν τοιούτων διαδόσεων. Ἔντονες ἀντιδράσεις γιὰ τὴν αἰχμαλωσία ἐκδηλώθηκαν καὶ στοὺς Ἠπειρωτικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τηλεγραφήματα συμπαράστασης. Ἀφορμὴ στὴν κατακραυγὴ κατὰ τῶν *Φιλελευθέρων* ἔδωσε καὶ τὸ δημοσίευμα τοῦ *Κήρυκος*, ποὺ κυκλοφόρησε τὴν ἑπομένη τῆς αἰχμαλωσίας τῶν δύο πολιτευτῶν -εἶχε προφανῶς ἐκτυπωθεῖ τὴν προηγούμενη, πρὶν γίνει γνωστὴ ἡ εἴδηση τῆς αἰχμαλωσίας- μὲ δριμὺ σχόλιο ἐναντίον τῆς οἰκογένειας Μελᾶ. Ἔγραφε: *Ἐπὶ τέλους κατήντησαν ἀηδῶς ἀνυπόφοροι αὐτοὶ οἱ περίφημοι γόνοι τῆς οἰκογενείας Μελᾶ. Ὁ ἕνας εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐκμεταλλεύεται τὸ αἷμα τοῦ πατρός του. Ὁ ἐξάδελφός του ἐδῶ, ὁ πολὺς Ἄλεξ, ἐκμεταλλεύεται τὸ κληροδότημα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πάππου του Β. Μελᾶ. Ἀλλὰ μήπως ἔχουν καὶ τίποτε ἄλλο νὰ προτάξουν; Ἔτσι κάμνουν ὅσοι στεροῦνται οἱασδήποτε προσωπικῆς ἀξίας. Προσπαθοῦν νὰ νεκραναστήσουν τοὺς προγόνους των, ὡσὰν ὁ λαὸς ἐπρόκειτο ἐκείνους νὰ ἐκλέξῃ.* Κι ὅλα αὐτὰ διαβάζονταν τὴν ἑπόμενη τῆς αἰχμαλωσίας. Ἦταν φυσικὸ νὰ ἔχουν δυσμενῆ ἀντίκτυπο...

Ἡ αἰχμαλωσία ὅμως εἶχε καὶ ἄλλες προεκτάσεις καὶ κυρίως πολιτικές. Πρὶν γίνει λόγος γιαυτὲς καθὼς καὶ γιὰ τὸ πότε καὶ πῶς ἀπελευθερώθηκαν οἱ αἰχμάλωτοι, θὰ συνοψίσουμε τὴν ἀρθρογραφία τοῦ γιαννιώτικου τύπου, πάνω στὸ θέμα. Ἀνάλογες ἦταν καὶ οἱ ἀντιδράσεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, ποὺ εἶχαν στείλει στὰ Γιάννινα εἰδικοὺς ἀπεσταλμένους, ὅπως τούς: Βεκιαρέλη (*Ἔθνος*), Ἀνδρ. Τσαμόπουλο (*Πατρὶς* καὶ *Ἑστία*), Ἐλ. Κωτσαρίδας (*Ἐλεύθερον βῆμα*), Βιδάλης (*Καθημερινή*), Σβῶκος (*Ἑλληνική*). Στὸ πρῶτο ἄρθρο του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 6-8-28, μὲ τίτλο: *Ὤ! Ἀτιμία καὶ αἶσχος!*), ἀφοῦ προλογικὰ ἀναφερόταν στὶς «ἀθλιότητες» τῶν ἀντιπάλων τῶν αἰχμαλωτισθέντων πολιτευτῶν, τόνιζε: *Ὅ,τι ἔγινε προχθές, ὑπῆρξε μία ἀτιμία διὰ τὸ κράτος αὐτό, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπάλληλοι, ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος μέχρι τοῦ ὑποβάθρου, ὅπου κοιμᾶται ὁ κατώτατος κλητήρ, ἐπορώθησαν τοσοῦτον τὴν συνείδησιν, ὥστε νὰ μὴ ἐρυθριοῦν ἐνώπιον τοιούτου καταντήματος. Ἡ προχθεσινὴ αἰχμαλωσία ἀποτελεῖ αἶσχος καὶ ὄνειδος διὰ τὸ κράτος αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀμνηστεύει καὶ στεγάζει ληστοφίλους καὶ φίλους πολιτικοὺς ληστῶν καὶ ληστοφίλων. Τρέμον πρὸ πέντε δέκα ὁπλοφόρων, συνθηκολογοῦν μὲ χεῖρας, ἐξ ὧν στάζει αἷμα, καὶ θωπεῦον παλάμας, αἱ ὁποῖαι ἀποδέχονται λύτρα αἰχμαλωσίας, κατήντησε κράτος παράλυτον, κράτος εὐνούχων, κράτος, ἀντὶ τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας, κατα-*

γέλαστον ἐνώπιον τῶν ὀμμάτων τῶν πολιτῶν, κράτος ἐξουθένωμα καὶ παρωδία... Ἀφιλότιμοι καὶ ἀχαρακτήριστοι ὑπηρέται κατήντησαν τὸ ἀνύπαρκτον κράτος ληστρικόν. Κράτος ἀναρχίας, κράτος πολιτικῶν ὑποτασσόντων ὑπὸ τὸ ἀτομικὸν πολιτικὸν συμφέρον, τὴν γαλήνην ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ. Τὸ ποτήρι τῆς ἀγανάκτησης εἶχε ξεχειλίσει. Γιαυτὸ καὶ στὸ ἑπόμενο ἄρθρο του (*Δυστυχὴς καὶ τάλαινα Ἤπειρος*, 7-8-28) εἶναι περισσότερο ἀκόμα ὀξύς: *Ἐσμοὶ ληστῶν, πολυκέφαλοι δράκοντες ληστοφίλων, φίλοι ληστοφίλων, κουμπάροι καὶ ἀναδεξιμοί, συγγενεῖς τούτων καὶ φίλοι ἔμποροι καὶ ἐμπορευόμενοι, ὕποπτοι νεόπλουτοι καὶ ἐπιχειρηματίαι σκοτεινοί, ὅλον αὐτὸ τὸ ἄθροισμα τῶν βρωμερῶν καὶ συχαμερῶν ὑποκειμένων, ἔπλεξαν τὸ σχοινίον, ἐκ τοῦ ὁποίου κατεσκεύασαν τὸν βρόγχον, δι' οὗ καταπνίγουν σήμερον τὴν Ἤπειρόν μας, τὴν γενέτειράν μας, ὅπου δυστυχῶς καὶ ρακένδυτοι ζῶμεν ὅλοι οἱ γονεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, καὶ ὅπου θὰ διάγουν τὸν αὐτὸν ἐλεεινὸν βίον καὶ οἱ ἀπόγονοί μας, ἐφ' ὅσον διανοούμενοι καὶ ἐπιστήμονες θὰ κηρύττουν, ὅτι ἡ θεία πρόνοια συμμαχεῖ μετὰ τῶν ληστῶν διὰ νὰ τιμωρῇ τοὺς πλουσίους!.. Ὦ δυστυχὴς καὶ τάλαινα πατρίς μας, κατήντησες ἕρμαιον μιᾶς σπείρας ἀναξίων καὶ νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι...*

Ὁ Χατζῆς ἦταν περισσότερο ὀξὺς στὶς κρίσεις του, καὶ βέβαια δὲν ἄφησε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκμεταλλευτεῖ πολιτικὰ τὸ γεγονὸς τῆς αἰχμαλωσίας. *Οὔτε δυστυχία, οὔτε συμφορά, οὔτε ἀτίμωσις, οὔτε κτύπημα θὰ μείνῃ νὰ μὴ πέσῃ κατακέφαλα κατὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ὥστε, ἐν ὅλῃ της τῇ εἰδεχθῇ φρίκῃ, ἐν ὅλῃ της τῇ συχαμερῇ ἀθλιότητι, ἐν ὅλῃ της τῇ κτηνώδει καὶ ὀζούσῃ πλέον σηπεδόνι νὰ ἴδῃ, νὰ ἀντιληφθῇ, νὰ ψηλαφίσῃ, ν' ἀτενίσῃ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν δυσωδίαν, τὸν ἐμπαιγμὸν καὶ τὴν ἐλεεινότητα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκτυλίσσονται καὶ διαπράττονται ὅλα τὰ περὶ αὐτόν... Διότι τὸ νέον κτύπημα, ἡ νέα ἀτίμωσις, τὸ νέον αἶσχος, ἡ νέα ὄζαινα, τῆς ὁποίας αἱ βρωμαλεότητες, ἀπὸ τὴν ἐσπέραν τῆς προχθές, ἀπελύθησαν πλέον καὶ κατεβρώμισαν τὸν ἀέρα τῆς πόλεως, εἶναι τὸ κατακορύφωμα ὅλων τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀθλιοτήτων καὶ τελετουργιῶν...* Ἀναφέρθηκε στὴ συνέχεια στὰ περιστατικὰ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν δυὸ πολιτευτῶν κι ἀπευθύνθηκε πρὸς τὸ Βενιζέλο, ὁ ὁποῖος πληροφορήθηκε τὴν αἰχμαλωσία (κατὰ τὴ δική του ἐκδοχὴ) τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε πρὸς τὸ λαὸ τῆς πόλης γιὰ νὰ τοῦ πεῖ: *Ἀλλὰ τί φλυαρεῖς αὐτοῦ ἐπάνω κύριε Πρόεδρε; Περὶ ποίας ἀσφαλείας ὁμιλεῖς καὶ περὶ ποίας παγιώσεως ταύτης; Ἐδῶ ἡ ὄζαινα ὅλη καὶ ἡ βρωμαλεότης ἔπνιξε τὴν ἀναπνοὴν τῆς πόλεως, ὅπως αὔριον, θὰ πνίξῃ τὴν ἀναπνοὴν τῆς Ἠπείρου ὅλης, τῆς Ἑλλάδος ὅλης, ἕως ὅτου ἐπεκταθῇ καὶ εὐρύτερον ἔξω, εἰς τὸ ἐξωτερικόν, παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι, παντοῦ ὅπου καρδίαι καὶ συνειδήσεις ἀνθρώπων συνταράσσονται ἀπὸ τὰ αἴσχη καὶ τὰς ἀθλιότητας! Ὁ Μελᾶς καὶ ὁ Μυλωνᾶς, οἱ Καφανταρικοὶ ὑποψήφιοι, συνελήφθησαν εἰς ἐκλογικὴν περιοδείαν μίαν*

ὥραν ἔξω τῶν Ἰωαννίνων! Τί φλυαρεῖτε, λοιπόν, ὅλοι σεῖς αὐτοῦ ἐπάνω (ἐννοεῖ τὸ δεῖπνο ποὺ παρατέθηκε πρὸς τιμὴ τοῦ Βενιζέλου, στὸν ἐξώστη τοῦ *Ἀβέρωφ*) *προπίνοντες καὶ ἀλληλοευχόμενοι κωμωδοί;...* Ὁ Χατζῆς ἔκλεινε τὸ ἄρθρο του μὲ σαφεῖς νύξεις ὅτι τὰ αἴτια τῆς αἰχμαλωσίας ἦταν *πολιτικά*, ὑπογραμμίζοντας ἐπίσης πὼς ἐκλογὲς δὲν μποροῦν νὰ γίνουν πρὶν οἱ δυὸ αἰχμάλωτοι ἐπιστρέψουν *σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς*. *Καλῶς ἢ κακῶς* -ἔγραφε- *ὀρθῶς ἢ παραλόγως, δικαίως ἢ ἀδίκως ἡ Κοινὴ Γνώμη* - *καὶ ποῖος εἰς τοιαύτας στιγμὰς δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὰς ὀρμεμφύτους ἀντιλήψεις της;*- *εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην, ἐκτὸς καὶ τῆς ἄλλης λυπηρᾶς διαπιστώσεως ὅτι ἡ δημοσία ἀσφάλεια εἶναι εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἐνόμισεν ὅτι διακρίνει πρόθεσιν τρομοκρατικὴν προεκλογικὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὑποψηφίων. Ἐναπόκειται εἰς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τοὺς ὑποψηφίους του ἐνταῦθα νὰ διασκεδάσουν τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἀποδεικνύοντες ταύτην ψευδῆ, διὰ τῆς ταχείας λυτρώσεως τῶν κ.κ. Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ* (*Ἤπειρος*, 6-8-28). Τὴν ἑπόμενη, 7-8-28, καταφερόταν, μὲ νέο ἄρθρο του, ἐναντίον ὅλων τῶν παραγόντων, τῆς κοινωνίας τῶν Γιαννίνων, ποὺ ἐμπόδιζαν τὴν ἐφαρμογὴ ὅσων μέτρων εἶχαν ψηφιστεῖ γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ληστείας, καὶ ὅσων ἀκόμα θὰ ἀποφασίζονταν, μὲ τὶς παρεμβάσεις τους, ὑπὲρ τῶν συλλαμβανόμενων ὡς ὑπόπτων. *Καὶ πῶς νὰ πιστεύσῃ κανεὶς τὴν σωτηριώδη μεσολάβησιν τῶν μέτρων, ὅταν, περὶ καθαρμάτων προκειμένου πασιγνώστων καὶ αἰτίων κυρίων τῆς ληστείας ἐν Ἠπείρῳ* -*τῆς ἀθλίας στάνης καὶ τοῦ βρωμεροῦ στανοτοπίου καὶ μπατσαριοῦ ἐν Ἠπείρῳ*- *φωναὶ συνήγοροι, εἴτε πολιτικῶν, εἴτε ἄλλων παραγόντων, ὑψώνονται ὅτι πρόκειται περὶ θυμάτων δυστυχῶν; Ἀλλ' ἂν τότε ὅλοι οἱ ἄθλιοι ληστοτρόφοι εἶναι θύματα, τὶ εἶναι τότε οἱ σφαγμένοι τῆς Πέτρας, τὶ εἶναι οἱ ληστευμένοι καὶ θανατωμένοι τῶν Ρετζαίων Παπαγιαννόπουλοι καὶ Μαραμένοι, τὶ εἶναι οἱ σφαγμένοι ἡγούμενοι τῶν Φιλιατῶν, τὶ εἶναι οἱ ληστευμένοι Ἀγάκηδες Πρόνηδες τῆς Παραμυθίας, τὶ εἶναι οἱ αἰχμαλωτισμένοι Μελάδες καὶ Μυλωνάδες καὶ ὅλοι, ὅσους αὔριον-μεθαύριον ἀναμένῃ ἡ ἴδια τύχη, ἂν ἐξακολουθοῦν οἱ κύριοι αὐτοὶ συνήγοροι ἢ φίλοι τῶν ληστῶν καὶ ληστοφίλων νὰ μᾶς τοὺς παρουσιάζουν διαρκῶς «θύματα», αὐτοὺς τοὺς δολοφόνους καὶ τοὺς ληστὰς τῶν Ἠπειρωτῶν; Καὶ ποία φωνὴ τιμία καὶ σθεναρὰ θὰ κατισχύσῃ πρὸς καθαρμὸν τοῦ ἐδάφους, ὅταν αἱ ὕποπτοι αὐταὶ καὶ βδελυραὶ ἑκάστοτε συνηγορίαι, διατηροῦν καὶ τὴν ληστρικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν προστασίαν της πλήρη;...* Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος θὰ ἐκπέμπει ὁ Χατζῆς τὶς ἑπόμενες μέρες...

Μὲ σύντομη ἀναφορὰ στὴν αἰχμαλωσία τῶν δυὸ πολιτευτῶν -βρισκόταν σὲ σφοδρὴ πολιτικὴ ἀντιδικία μαζύ τους- ἀναφέρθηκε στὸ γεγονὸς ὁ Χρηστοβασίλης, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσει περισσότερο τὴν εὐθύνη τῶν βενιζελοδημοκρατικῶν κυβερνήσεων γιὰ τὸ ὅτι ἡ Ἤπειρος, ἐξακολουθοῦσε νὰ ληστοκρατεῖται καὶ διατύπωνε τὴν ἄποψη ὅτι *ἡ ἰσχυρὰ συμμορία τῶν*

Κουμπαίων, ἡ ὁποία ἀμιλλᾶται μετὰ τῶν Ρετζαίων, τῆς ἐποχῆς τῆς μεγάλης των δόξης, ἀκόμα καὶ τὴν ὑπερβάλλει, δὲν τυγχάνει τῆς κρατικῆς ὑποστηρίξεως, ὅπως ἐκείνη τῶν Ρετζαίων, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων.

Ἔντονα ἐπικριτικὴ πρὸς τὴν κυβέρνηση ἦταν καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ. Ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ζητοῦμεν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων* ἦταν ὁ τίτλος τοῦ κυρίου ἄρθρου της (7-8-78). Ἀπέδιδε τὴν εὐθύνη τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὸ κράτος: *Ἀστυνομία, Χωροφυλακή, Δικαστικοὶ λειτουργοί, δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὰς βδέλλας τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅλοι αὐτοὶ χωρὶς αἰσχύνην, χωρὶς ἀνδρισμόν, ἄνευ συνειδήσεως καὶ συναισθήσεως τῶν καθηκόντων των, ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς τὰς θέσεις των καὶ δέχονται κατὰ πρόσωπον τὰ ἐμπτύσματα τοῦ καταδυναστευομένου καὶ κατατρομοκρατημένου λαοῦ, καὶ μετὰ τὴν διάπραξιν καὶ τῶν πλέον στυγερωτέρων καὶ φρικαλεωτέρων ἀκόμη ἐγκλημάτων ἀπαθῶς κομπάζουν εἰς τὰ κέντρα μεταξὺ τῆς καταπλήκτου ἐκ τῆς ἀσυνειδησίας καὶ ἀνισχυντίας των τιμίας Ἠπειρωτικῆς κοινωνίας.* Σχόλιο, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἦταν ἀκόμα ὀξύτερο μὲ ἐμφανεῖς πολιτικὲς αἰχμὲς καὶ πρόθεση ἀνάπτυξης τοῦ κλίματος συμπάθειας ποὺ εἶχε ἤδη δημιουργηθεῖ γύρω ἀπὸ τοὺς δυὸ αἰχμαλώτους: *Ἡ ἐκδηλωθεῖσα συμπάθεια τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἡγέτας τοῦ συνδυασμοῦ τῶν «Προοδευτικῶν», εἶναι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀπροσίτων χωρίων, τῶν ἐνσφηνωμένων ἐπάνω εἰς τὰ κακοτράχαλα βουνὰ τῆς Ἠπείρου, ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς αἰχμαλωτισθέντας πολιτικούς του καὶ ἠσθάνθησαν τὸ ὑπὲρ αὐτῶν εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον των, εἰς ἐποχὴν ποὺ ἄλλοι συνάδελφοί των ἐπαζάρευον τὰ λύτρα τοῦ Ἁγάκου Πρόνιου εἰς τὴν Παραμυθιάν. Καὶ διὰ μὲν τοὺς δύο αἰχμαλώτους, διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ὁποίων πενθεῖ καὶ βαρυαλγεῖ κάθε Ἠπειρωτικὴ ψυχή, ὁ λαὸς ἐκφράζει εἰλικρινῆ συμπάθειαν, τοὺς δὲ κυλίσαντας εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀθλιότητος καὶ ἀτιμίας τὸ τίμιον καὶ ἀγλαὲς Ἠπειρωτικὸν ὄνομα καὶ καταρρακώσαντας καὶ καταστιγματίσαντας τὸ κρατικὸν γόητρον, τέως βουλευτὰς ἑνὸς συχαμεροῦ συνδυασμοῦ, στιγματίζει καὶ δακτυλοδεικτεῖ διὰ τὸ θράσος, τὴν ἀναισχυντίαν καὶ τὸν κυνισμόν των.* Σὲ ὑψηλότατους ἀντιπολιτευτικοὺς τόνους εἶναι διατυπωμένα ὅλα τὰ ἄρθρα τῶν ἀντίθετων μὲ τοὺς βενιζελικοὺς ὑποψηφίων, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς τὶς ἐκλογές. Φυσικὰ ὁ *Κῆρυξ*, τὸ μοναδικὸ ὄργανο τῶν *Φιλελευθέρων*, δὲν ὑστέρησε σὲ μένος ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του. Ἐπιστράτευσε τὶς ἱκανότερες γραφίδες τῆς παράταξης ποὺ ὑποστήριζε, ὅπως καὶ νᾶταν ὅμως, ἡ θέση του ἦταν περισσότερο ἀμυντικὴ παρὰ ἐπιθετική.

Οἱ δυὸ αἰχμάλωτοι εἶχαν ἀκόμα πολλὰ νὰ πάθουν στὰ χέρια τῶν ληστῶν. Τὸ βράδυ τῆς 6ης Ἰουλίου οἱ Κουμπαῖοι ἄφησαν ἐλεύθερο τὸν Μυ-

λωνᾶ σ' ἕνα δάσος πίσω ἀπὸ τὸ Μιτσικέλι, ὅπου περιπλανήθηκε ὅλη τὴ νύχτα, ζητώντας νὰ βρεῖ διέξοδο. Τὸ πρωῒ τῆς 7ης, μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴ Ζωνδήλα (Δίκορφο) τοῦ Ζαγοριοῦ, συνάντησε νεαρὸ ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Μπάγια γιὰ τὰ Γιάννινα, τὸν ἀκολούθησε πεζοπορώντας κι ἔφτασε τὸ μεσημέρι στὸ Λυκόστομο. Κάποιο ἀμάξι ποὺ περνοῦσε τὸν πῆρε καὶ στὶς 2 ἡ ὥρα ἦταν στὴν πόλη. *Ἡ εἴδησις τῆς ἀπελευθερώσεως διεδόθη ἀστραπιαίως. Ὅλοι ἔτρεχον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Ἴλιον Πάλλας», ὅπου κατέλυσεν ἵνα τὸν ἴδουν, καὶ εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα ἐζωγραφίσθη ἡ χαρά. Μὲ ἀγωνίαν ὅμως ὁ λαὸς ἠρώτα νὰ μάθῃ τι περὶ τῆς τύχης τοῦ κ. Μελᾶ. Ὁ κ. Μυλωνᾶς ἀνεκοίνωσεν ὅτι μετὰ τρεῖς τέσσερες ἡμέρας θὰ ἀπελευθερωθῇ καὶ αὐτὸς καὶ ὅτι εἶναι ὑγιής. Ὁ κ. Μυλωνᾶς εἶναι καταβεβλημένος καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του εἶναι ζωγραφισμένα ἡ ἀγωνία, ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος, ἀπέφυγε δὲ νὰ δώσῃ περισσοτέρας λεπτομερείας τῆς αἰχμαλωσίας των* (Ἀγροτικὴ ἠχώ, 7-8-28). Γιατὶ οἱ ληστὲς ἄφησαν ἐλεύθερο τὸν Μυλωνᾶ; Πρῶτα γιατὶ δὲν ἀποτελοῦσε τὸν κύριο στόχο τῆς ληστείας, δὲν ἦταν πλούσιος, ἀντίθετα μὲ τὸν Μελᾶ, ἀπ' αὐτὸν περίμεναν τὰ λύτρα οἱ Κουμπαῖοι· ὕστερα γιὰ νὰ φροντίσει, περισσότερο ὑπεύθυνα, γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν λύτρων, τὰ ὁποῖα ἡ κυβέρνηση προθυμοποιήθηκε νὰ καταβάλει, ἡ οἰκογένεια ὅμως τοῦ Μελᾶ δὲν δέχτηκε. Στὸ μόνο ποὺ συγκατένευσε ἦταν νὰ χορηγήσει ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δάνειο στὴν οἰκογένεια Μελᾶ, γιὰ ν' ἀποσταλοῦν γρήγορα τὰ λύτρα. Σὲ δηλώσεις του πρὸς τὸν Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα ὁ Μυλωνᾶς, ποὺ πλήρωσε κι αὐτὸς μέρος ἀπὸ τὰ λύτρα, κατάγγειλε τὰ ἑξῆς: *Εἶμαι κατάπληκτος, διότι πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ κράτους αἰχμαλωτίζεται πολιτευόμενος καὶ δὴ εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν. Εὐτυχῶς ἡ περιπέτεια λήγει ἄνευ σοβαρωτέρων συνεπειῶν. Εἴχομεν εἰδοποιηθῇ ἀπὸ δεκαπενθημέρου ὅτι θὰ ἠνοχλούμεθα ὑπὸ ληστῶν. Τὸ τοιοῦτον ἀναφέραμεν τόσον εἰς τὸν κ. Καλεύραν* (Γενικὸ διοικητή), *ὅσο καὶ εἰς τὸν κ. Διαλέτη* (ἀρχηγὸ τῆς Χωροφυλακῆς), *χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δηλώσωμεν πίστιν εἰς τὰς προειδοποιήσεις. Δυστυχῶς ὅμως ἡ προειδοποίησις ἐπαλήθευσεν. Οἱ αἰχμαλωτίσαντές μας λησταὶ μᾶς εἶπον ὅτι ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς αἰχμαλωσίας μας εἶχον εἰδοποιηθῇ ἐξ Ἰωαννίνων ὅτι θὰ μεταβαίνωμεν εἰς Πρωτόπαπα, δι' ὃ καὶ ἐνεδρεύσαντες μᾶς ἀπήγαγον* (ὀργανωμένο σχέδιο δηλαδή, ὅπως σχεδιάζονταν οἱ ληστεῖες κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ρετζαίων). Σὲ νεώτερες δηλώσεις του ὁ Μυλωνᾶς εἶπε: *Ὁ συνάδελφός μου κ. Μελᾶς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ εἰσέτι αἰχμάλωτος εἰς μακρυνὰ καὶ ἀπόμερα δάση, κρατῶν ἐν συγκινήσει καὶ ἀγωνίᾳ ὅλους μας. Ἐγὼ ἀπελευθερωθεὶς διὰ νὰ συντελέσω εἰς τὸν διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῶν λύτρων, εἶμαι ἐξ ἀλληλεγγύης οὐσιαστικῶς ἐπίσης αἰχμάλωτος καὶ ὑπεύθυνος μέχρι τῆς πληρωμῆς τῶν λύτρων. Ἐνῶ δὲ ὡς ἐκ τούτου ἀνεκόπη πᾶσα ἐκλογικὴ δρᾶσις μας ἀπὸ ἓξ ἤδη ἡμερῶν καὶ θὰ διαρκέσῃ ἀκόμη ἡ ἀγωνία μας δυὸ ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὡς ἐκ τῶν παρουσιαζομένων ἀνελπίστων δυσχερειῶν διὰ*

τὰ λύτρα... οἱ ἀντίπαλοί μας κ. Μπότσαρης καὶ οἱ συνάδελφοί του, οἵτινες δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐμφανίσωσιν, ἐν ἀρχῇ ἐξ ἀνάγκης, καὶ συμπάθειαν δῆθεν διὰ τὴν ἀγρίαν περιπέτειάν μας, περιοδεύουν ἐλευθέρως εἰς τὴν Τσαμουργιὰν καὶ ἀλλαχοῦ προβαίνοντες εἰς πᾶσαν ἐκλογικὴν ἐναντίον μας ἐνέργειαν, καθ' ὃν χρόνον ἡμεῖς ἀποστερούμεθα καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη ἡμερῶν ποὺ ὑπολείπονται μέχρι τῶν ἐκλογῶν.

Ἡ προθεσμία ποὺ εἶχαν ὁρίσει οἱ ληστὲς γιὰ τὴν καταβολὴ τῶν λύτρων πλησίαζε νὰ τελειώσει καὶ ὁ, ὑπὸ ὅρους, ἀπελευθερωθεὶς Μυλωνᾶς ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν ἐξοικονόμησή τους. Προσπάθεια ἐλάττωσης τοῦ ποσοῦ τῶν λύτρων σὲ 2.500.000 δρχ. ποὺ ἔγινε, μέσω τοῦ μεσολαβητῆ δικολάβου Κόνιτσας Εὐγενίου Χούσιου, ἀπορρίφτηκε ἀπὸ τοὺς ληστές. Δέχτηκαν μόνο νὰ μειώσουν τὸ ποσὸ ἀπὸ 6 σὲ 5.500.000 δρχ. (τελικὰ τοὺς καταβλήθηκαν 5.200.000 δρχ.). Τὴν πιὸ λεπτομερῆ εἰδησεογραφία γιὰ τὴ διαμεσολάβηση Χούσιου, τὴν ἀποστολὴ τῶν λύτρων καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μελᾶ ἔδινε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ* (11-8-28). Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χούσιος πῆγε νὰ συναντήσει τοὺς Κουμπαίους -γνωστούς του- κοντὰ στὴ Δοβρά, ἐπιβαίνοντας αὐτοκινήτου ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή του τὸ Στρατηγεῖο τῆς VIII μεραρχίας, ὁδηγούμενο ἀπὸ τὸ σωφὲρ τοῦ στρατηγοῦ, μὲ πολιτικὴ ἐνδυμασία. Ἡ διαπραγμάτευση ἐλάχιστα ἀπέδωσε κι ὁ Χούσιος γύρισε στὰ Γιάννινα. Ἀπὸ τὴ μακροσκελέστατη ἀφήγησή του ξεχωρίζει ἕνα σημεῖο, πολὺ ἐνδιαφέρον. Στὴ συνομιλία του μὲ τὸν Τάκη Κουμπῆ γιὰ τὴ μείωση τῶν λύτρων εἰπώθηκαν τὰ ἑξῆς: *Κουμπῆς: «Τὸ μόνον ποὺ μπορῶ νὰ σοῦ κάμω τὸ χατήρι σου Εὐγένιε, εἶναι νὰ σᾶς κατεβάσω 500.000 δρχ. πέραν τούτου δὲν μπορῶ». Χούσιος: «Ἀδύνατον. Τρία ἑκατομμύρια καὶ αὐτὰ πολλά. Ἐὰν εἴχαμε πολὺ εὐχαρίστως, ἐφ' ὅσον ὅμως μᾶς εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐξοικονόμησις;...». Κουμπῆς: «Φέρτε ὅσα ἐξοικονομήσατε καὶ βλέπομεν». Χούσιος: «Θὰ τὸν ἀπολύσητε τὸν Μελᾶν;». Κουμπῆς: «Θὰ ἰδοῦμε, φέρτε ὅμως τὰ 3 ἑκατομμύρια». Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς συνομιλίας μας* -συνέχιζε νὰ ἀφηγεῖται ὁ Χούσιος- *μᾶς διέκοψε μιὰ βραχνὴ φωνή: «Τὶ τρία ἑκατομμύρια λὲς αὐτοῦ ρέ, τρία θὰ πάρουν ἐκεῖνοι* (ἡ ὑπογράμμιση δική μου), *ἐμεῖς οἱ δέκα τὶ διάβολο θὰ πάρουμε; Οὔτε πεντάρα λιγώτερο, ἔξ σωστά», καὶ ἀπὸ τὴν κρύπτην του ξεπρόβαλλε ὁ Κώστας Κουμπῆς.* Ποιοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἔπαιρναν τὰ τρία ἑκατομμύρια; Ἀσφαλῶς οἱ ὀργανωτὲς τῆς ληστείας. Τὸ ἐπιτελεῖο τῶν φίλων καὶ συνενόχων τῶν ληστῶν στὰ Γιάννινα, ἐργαζόταν τώρα γιὰ τοὺς Κουμπαίους, ὅπως πρὶν γιὰ τοὺς Ρετζαίους.

Ἐπιστρέφοντας στὰ Γιάννινα ὁ Χούσιος πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Γ. Βλαχλείδη, ὅπου βρισκόταν κι ὁ Μυλωνᾶς, ὁ ὁποῖος εἶχε συγκεντρώσει στὸ μεταξὺ τὸ ποσὸ τῶν 5.200.000 δρχ. Ὅταν ὁ Χούσιος τοὺς διηγήθηκε τὰ διατρέξαντα, ὁ Μυλωνᾶς δὲν ἔχασε χρόνο, πῆρε μαζί του τὰ λύτρα, ἐπιβιβάστηκε στὸ ἴδιο αὐτοκίνητο μὲ τὸ Χούσιο, στὶς 1.10 μετὰ τὰ μεσάνυχτα, καὶ

τράβηξε γιὰ τὰ λημέρια τῶν Κουμπαίων. Τοὺς περίμεναν, πολὺ κάτω πρὶν φθάσουν σ' αὐτά, οἱ δύο λήσταρχοι, τοὺς ρώτησαν ἂν ἔφεραν τὰ λύτρα καὶ σὲ καταφατικὴ ἀπάντηση, μπῆκαν κι αὐτοὶ στὸ αὐτοκίνητο. Πέρασαν τὴ Δοβρᾶ κι ὅταν ἔφτασαν στὰ γιατάκια τους τοὺς παρέδωσαν τὰ λύτρα, ἐκεῖνοι τὰ δέχτηκαν, ἔστω κι ἂν ἦταν κάτι λιγότερο ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τους, καὶ ὑποσχέθηκαν ν' ἀπελευθερώσουν τὸ Μελᾶ, ὅταν θὰ ξημέρωνε. Ἄνοιξαν ἕνα δέμα ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ληστρικὰ ἔθιμα - *γιὰ νὰ τοὺς κάνουν χαλάλι-* ἔδωσαν 3000 δρχ. στὸ Χούσιο, 2250 στὸ Μυλωνᾶ καὶ 750 δρχ. στὸν ὁδηγό. Ἀγκάλιασαν τὸν Μυλωνᾶ καὶ τὸν φίλησαν καὶ ἔφυγαν γιὰ τὸ μέρος ὅπου κρατοῦσαν αἰχμάλωτο τὸ Μελᾶ, τὸν ὁποῖο ἄφησαν ἐλεύθερο τὸ Σάββατο 11 Αὐγούστου, τὸ ἀπόγευμα. Ἔφτασε στὰ Γιάννινα τὴν Κυριακή, στὶς 4 τὸ πρωῒ καὶ εἶχε νὰ διηγηθεῖ πολλὰ γιὰ τὴ ζωή του κατὰ τὶς μέρες τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀπὸ τὴ μέρα -εἶπε- ποὺ ἀπελευθερώθηκε ὁ Μυλωνᾶς, οἱ ληστὲς ἄλλαξαν συμπεριφορὰ ἀπέναντί του *καὶ ἀπὸ πρᾶοι, γλυκεῖς καὶ εὐγενεῖς ποὺ ἦσαν, μετεβλήθησαν εἰς θηρία ἄγρια, εἰς τίγρεις ἑτοίμους νὰ μὲ κατασπαράξουν. Ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἴδιο βράδυ ποὺ ἐδῶ καὶ εἰς Ἀθήνας ἐκυκλοφόρησεν ἡ φήμη ὅτι κατεσφάγην ὑπὸ τῶν ληστῶν. Πῶς τὴν γλύτωσα εἶναι θαῦμα. Ὡς τροφὴν μοῦ ἔδιδον μπομπόταν, συνεχῶς δὲ συνεζήτουν ἐνώπιόν μου καὶ συνεσκέπτοντο νὰ μὲ σκοτώσουν... Ἤμην μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας ἀπέμεινε πλέον εἰς ἐμέ, εἰμὴ μόνον ἡ ἀπόδρασις.* Ὅμως ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχε γιατὶ οἱ ληστὲς τὸν ἀντιλήφθηκαν, μὲ συνέπειες νὰ πληρώσει ἀκριβὰ τὸ τόλμημα. *Ξύλο, τυραννία, θηριωδία, φρικαλεότης ἀφάνταστος. Ἔχασα κάθε ἐλπίδα σωτηρίας καὶ ἀνέμενα τὸν θάνατον. Εὐτυχῶς ἦρθε ἐγκαίρως ὁ Μυλωνᾶς μὲ τὰ χρήματα καὶ ἔληξε ἡ περιπέτεια.* Ὁ Μελᾶς πάντως ἦταν κατηγορηματικὸς γιὰ τὰ αἴτια τῆς αἰχμαλωσίας. Ὑποστήριζε, ὅπως καὶ ὁ ἀντιπολιτευόμενος τὴν κυβέρνηση τύπος τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ὑποκινήθηκε ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους τοῦ κόμματος τῶν *Προοδευτικῶν*, ἐννοώντας προφανῶς τοὺς ὑποψήφιους τῶν *Φιλελευθέρων*.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἐσσὰτ πασσᾶ καὶ τοῦ Καρβούνη γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ἀγωνία τῶν δυὸ οἰκογενειῶν κορυφώθηκε. Ἦταν ἀγωνία προερχόμενη ὄχι ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ ἀπὸ συναισθηματικὴ φόρτιση, ἀπὸ τὴν ἀναμονὴ τοῦ γεγονότος ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε ὅλους εὐτυχισμένους. Ὁ Γιάγκος καὶ ὁ Πέτρος περίμεναν μήνυμα ἀπὸ τὸν Καρβούνη, πότε νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴν Ἀθήνα νὰ ὑποδεχτοῦν τὴ Θεώνη, ἔτσι εἶχαν συμφωνήσει. Μετροῦσαν τὶς μέρες μιὰ μιά, εἶχαν τὴν αἴσθηση πὼς μέρες καὶ νύχτες εἶχαν μεγαλώσει, δὲν ἔλεγαν νὰ περάσουν. Τὰ ἴδια συναισθήματα κατεῖχαν ὅλα τὰ μέλη τῶν δυὸ οἰκογενειῶν, πολλὲς νύχτες ἡ Φωτεινὴ ἔμενε ἄγρυπνη, ἡ ἀντοχή της στὶς δοκιμασίες εἶχε ἐξαντληθεῖ. Ὁ Γιάγκος προ-

σπαθοῦσε νὰ τὴ λογικέψει, φοβόταν μήπως μὲ τὴν ἔνταση ὑποτροπιάσει ἡ παλιὰ ἀρρώστεια της· χαμένη προσπάθεια, τὸ λογικὸ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει σὲ τέτοιες περιπτώσεις. Κάποτε κι ὁ Γιάγκος ξαγρυπνοῦσε μαζί της, χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιάζεται ἡ Φωτεινή, ἡ ἀνησυχία τοῦ ἄντρα προερχόταν ἀπὸ ἄλλη αἰτία. *Σὲ ποιὰ κατάσταση θὰ βρισκόταν ἡ Θεώνη, σωματικὰ καὶ ψυχικά;* ἀναλογιζόταν. *Ἡ ἀπαγωγή, τὰ βάσανα, οἱ κακουχίες, τὰ μαρτύρια κατὰ τὴ διάρκεια τῆς αἰχμαλωσίας, ἄφησαν ἀνέπαφα τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχή της; Θὰ ἔσφιγγαν στὴν ἀγκαλιά τους τὴν κόρη ποὺ ἤξεραν, μὲ τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὰ σπάνια ψυχικὰ χαρίσματα, τὸ πανέμορφο λουλούδι τῆς Ἰωνίας, ἢ κάποια ἄλλη ποὺ δὲν θὰ εἶχε καμμιὰ σχέση μὲ τὴ Θεώνη τους;* Σιωπηρά, στὶς ὧρες τῆς ἀγρύπνιας του, προσευχόταν στὸ θεὸ νὰ βοηθήσει τὴν κόρη του νὰ σταθεῖ ὄρθια, νὰ ἀποκαταστήσει ὅ,τι καλὸ τῆς εἶχε συντρίψει ἡ βαρβαρότητα τῶν ἀπαγωγέων της, *μὴν ἐπιτρέψεις, θεέ μου, νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα καινούριο δράμα στὸ σπίτι μας.*

Καθὼς οἱ μέρες περνοῦσαν, χωρὶς νὰ φτάνει κανένα μήνυμα ἀπὸ τὴν Πόλη, οἱ δυὸ οἰκογένειες ἄρχισαν πλέον νὰ ἀγωνιοῦν. Ὁ Πέτρος κατέβαλε προσπάθειες νὰ καθησυχάσει τὸν Γιάγκο, δὲν τὸ κατόρθωνε, οὔτε ὁ ἴδιος πίστευε στὰ ἐπιχειρήματα ποὺ χρησιμοποιοῦσε. Ὁ Ἐσσὰτ ἦταν κατηγορηματικός. Μόλις γύριζε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Θεώνη θὰ ἔφευγε μὲ τὸν Καρβούνη γιὰ τὴν Ἀθήνα. Πλησίαζε νὰ συμπληρωθεῖ μήνας ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή του, καμμιὰ εἴδηση δὲν ἐρχόταν νὰ τοὺς ἀνακουφίσει. Νὰ μπλέχτηκαν τάχα οἱ ἀρχὲς τῆς Κωνσταντινούπολης στὴν ὑπόθεση καὶ νὰ ἐμπόδισαν τὴν ἀναχώρηση; Μήπως ἡ Θεώνη εἶχε ἀρρωστήσει καὶ δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ταξιδέψει; Μήπως... μήπως... χίλιες δυὸ ὑποψίες ἄρχισαν νὰ τοὺς βασανίζουν, οἱ μέρες ἔγιναν τώρα ὄχι μόνο ἀτέλειωτες, ἀλλὰ καὶ μαρτυρικές...

Πλησίαζε Δεκαπενταύγουστος, πλησίαζαν οἱ ἐκλογές, ἔλεγαν πὼς ὁ Βενιζέλος θαρχόταν στὰ Γιάννινα νὰ μιλήσει, θὰ τὸν ἄκουε μὲ σεβασμὸ ὁ Πέτρος, πίστευε ὅτι θὰ ἦταν ὁ αὐριανὸς κυβερνήτης· ἀπὸ τὶς κουβέντες τῶν ἀνθρώπων ποὺ ψώνιζαν στὸ μαγαζί του διαπίστωνε ὅτι οἱ Γιαννιῶτες τὸ *Μπάμπα* (ἔτσι ὀνομάτιζαν τον Βενιζέλο) ἤθελαν πάλι, ὁ Πέτρος ὅμως μ' ὅλο τὸ σεβασμὸ ποὺ ἔτρεφε γιαυτόν, θὰ ψήφιζε τοὺς *Καφανταρικούς*, τὸ Μυλωνᾶ, τέτοιο ὅρκο εἶχε δώσει στὴ μνήμη τοῦ Βασίλη του. Ἔπειτα εἶχε γνωρίσει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν εἶχε ἐκτιμήσει. Γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη ἀναμονὴ τῶν ἡμερῶν, ἀποφάσισε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ Χατζῆ, εἶχε καιρὸ νὰ τὸν δεῖ. Στὶς 30 Ἰουνίου, τῶν Ἀποστόλων πῆγε στὸ γραφεῖο του. Τὴν προηγούμενη μέρα ὁ ἴδιος εἶχε τὴν ὀνομαστική του γιορτή, πρώτη φορὰ δὲν ἄνοιξε τὸ σπίτι τέτοια μέρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ χάθηκε ὁ Βασίλης, δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ δεῖ καὶ ν' ἀκούσει κανένα, δημοσίευε στὶς ἐφημερίδες ὅτι «δὲν ἑορτάζει, λόγῳ ἀσθενείας», οἱ φίλοι του θὰ τὸν ἔβλεπαν τὶς ἑπόμενες μέρες στὸ μαγαζί, θὰ τοῦ ἔδιναν τὶς εὐχές τους, δὲν ταίριαζαν

αὐτὲς τὶς μέρες γιορτάσια. Βρῆκε τὸ Χατζῆ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ ἐξαντλημένο, ἕτοιμο νὰ καταρρεύσει. Μόνο τὰ μάτια μαρτυροῦσαν τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του καὶ φανέρωναν τὴν ἀποφασιστικότητά του. *—Κὺρ Γιώργη,* ψιθύρισε ὁ Πέτρος χαιρετώντας τον, *πολὺ ἄλλαξες, τόσο πολὺ σὲ ἔχει ἀπορροφήσει ἡ πολιτική, ὥστε νὰ σὲ κάνει νὰ ξεχνᾶς τὴ φροντίδσα τοῦ ἑαυτοῦ σου;.. —Μὴ συνεχίζεις,* τὸν διέκοψε ὁ Χατζῆς, *ἡ πολιτικὴ εἶναι τὸ πάθος μου, δεκάδες χρόνια τώρα μὲ βασανίζει, ἀλλὰ δὲν μὲ ἔφθειρε, ἴσια-ἴσια μοῦ ἔδινε φτερὰ καὶ δύναμη καὶ στὶς καλὲς μέρες γιὰ τὴν παράταξή μας καὶ στὶς θλιβερές, ἀκόμα καὶ στὶς ἀτέλειωτες ὧρες τῆς ἐξορίας μου. Ἄλλο εἶναι ποὺ κατατρώει τὰ σωθικά μου, κι αὐτὸ δὲν βρίσκεται στὴν καρδιά, ἀλλὰ ἐδῶ,* κι ἔδειξε μὲ μιὰ ἀπελπισμένη χειρονομία τὸ στῆθος του. *Ἐδῶ εἶναι ὁ ἐχθρός, αὐτὸς θὰ μὲ καταστρέψει...* Ὁ Πέτρος κατάλαβε. Ἀπὸ καιρὸ ἔβλεπε τὸ φίλο του νὰ βασανίζεται ἀπὸ βήχα, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κόψει τὸ τσιγάρο, ἕνα ἔσβηνε, ἄλλο ἄναβε, σὰ νάθελε νὰ ἐπιταχύνει τὴ φθορά. Ἔβλεπε στὰ μάγουλά του ν' ἀνθίζουν κόκκινες παπαροῦνες, κι αὐτὸς ἐκεῖ, μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ τὸ ἀντιμόνιο, χειρότερο ἀπὸ τὸ τσιγάρο γιὰ τὴν ἀρρώστεια τῶν πνευμόνων, νὰ γράφει κάθε μέρα ἄρθρα, σχόλια, κριτικές, χρονογράφημα, ἱστορία, διήγημα, μυθιστόρημα, ποιήματα, προπαντὸς ποιήματα -κάθε τόσο δημοσίευε κι ἀπὸ ἕνα στὴν πρώτη σελίδα- ὅλα αὐτὰ ἦταν ἡ ζωή του, μὲ τὴ συντροφιά τους θὰ πέθαινε. Τὶ νὰ ἔλεγε τώρα στὸ φίλο του, ὅτι ἀντλοῦσε δύναμη ἀπὸ τὴν ἀρρώστειά του; Ποτὲ δὲν τὴ λογάριασε, μόνο ὅταν τὸν ἄγγιξε ὁ θάνατος, ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔφυγε ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἦταν τόσο περήφανος ποὺ δὲν ἤθελε νὰ δώσει ἀφορμὴ γιὰ οἰκτο, σ' ἐχθροὺς καὶ φίλους, μὲ τὴ σωματική του κατάρρευση. Τὴ σιωπὴ τὴ διέκοψε ὁ ἴδιος ὁ Χατζῆς. *—Ξέρω γιατὶ ἦρθες,* τοῦ λέει, *γιὰ τὶς ἐκλογές. Ἦταν ἀνάγκη νὰ ρωτήσεις ἐμένα γιὰ τὰ ἀποτελέσματα; Δὲν συμπεραίνεις μόνος σου, δὲ βλέπεις, δὲν ἀκοῦς, δὲν ὀσμίζεσαι τὸν ἀέρα; Βενιζελικὴ πλημμύρα θὰ κατακλύσει ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὁπωσδήποτε καὶ τὴν Ἤπειρο, ὁ Βενιζέλος θὰ βγεῖ «μὲ τὰ τσαρούχια», ἀπὸ τὴν πλημμύρα αὐτὴ λίγοι θὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς δικούς μας...* Μιλοῦσε ὄχι μὲ θλίψη, οὔτε μὲ παράπονο καὶ ἀγανάκτηση, ὁ λόγος ἦταν μιὰ ψυχρὴ ἀποτίμηση τῶν γεγονότων, ὅλα τὰ προμηνύματα ἔδειχναν πὼς ὁ Βενιζέλος θὰ κέρδιζε μιὰ τεράστια νίκη, μποροῦσε νὰ κρύψει ἀπὸ τὸ φίλο του αὐτὴ τὴν ἀλήθεια; *—Μὰ τότε τὶ σημαίνει αὐτὴ ἡ πύρινη ἀρθρογραφία σου, ἂν εἶναι ἔτσι, ὅπως τὰ λές;* ἀντέτεινε ὁ Πέτρος. *Ἔπειτα δὲν εἶναι μόνο οἱ «Λαϊκοὶ» ποὺ ἀντιμάχονται τὸ Βενιζέλο, εἶναι καὶ οἱ «Καφανταρικοὶ» καὶ τόσα ἄλλα στελέχη τῶν Βενιζελικῶν ποὺ βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸ συνδυασμό τους. Ὅλοι αὐτοὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ἐπηρεάσουν τὸ λαό; —Μὴν ἔχεις ψευδαισθήσεις Πέτρο, ὁ Βενιζέλος αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν πολεμιέται ἀπὸ κανέναν καὶ μὲ τίποτα. Ἔχει μπεῖ στὶς καρδιὲς τοῦ λαοῦ, οἱ πληροφορίες μου λένε πὼς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα συμβαίνει τὸ ἴδιο, ὁ λαὸς ἀναζητοῦσε*

σωτήρα, πιστεύει ὅτι τὸν βρῆκε στὸ πρόσωπό του. Μακάρι νὰ μὴ διαψευστεῖ στὶς ἐλπίδες του. Κατὰ βάθος τὸ εὔχομαι καὶ ὁ ἴδιος, νὰ δοθεῖ ἕνα τέλος στὴν τραγικὴ κατάσταση ποὺ βρισκόμαστε, προπαντὸς στὴ ληστεία Πέτρο, ἀπελπίστηκε ὁ κόσμος, μόνο μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ Βενιζέλου ζεῖ. Ρωτᾶς γιατὶ ὅλο αὐτὸ τὸ πάθος στὴν ἀρθρογραφία· ἀπελπισμένη ἄμυνα ὀπισθοφυλακῶν κάνω, οἱ δικοί μου εἶναι διαλυμένοι, οἱ δημοσιογράφοι τῆς παράταξής μου ἀγωνίζονται νὰ περισώσουν ὅ,τι μποροῦν. Οὔτε καὶ οἱ «Καφανταρικοί», παρόλο ποὺ ἔχουν μερικὰ ἱκανὰ στελέχη, θὰ μπορέσουν νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν. Θὰ τοῦ κόψουν ἀρκετοὺς ψήφους, ἀλλὰ θὰ ἔχει τόσους πολλούς, ποὺ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὶς ἀπώλειες. Δὲν ἀναχαιτίζονται τὰ ὁρμητικὰ ποτάμια μὲ πρόχειρα ἀναχώματα. Τέτοιο ποτάμι εἶναι σήμερα ὁ Βενιζέλος, θὰ σαρώσει στὸ διάβα του ὅ,τι βρεθεῖ μπροστά του. Σώπασαν πάλι, ἀλλὰ καὶ τὶ νὰ ποῦν; Ὁ Χατζῆς μὲ τὶς προβλέψεις του δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ συζητήσεις. Κάποια νύξη θέλησε νὰ κάνει ὁ Πέτρος γιὰ τὴν ὑγεία του, τὸν διέκοψε ὁ Χατζῆς, δὲν ἤθελε ν' ἀκούσει τίποτα. *—Ὅ,τι εἶναι νὰ γίνει θὰ γίνει,* τοῦ εἶπε, *ἀρχίζω καὶ πιστεύω ὅλο καὶ περισσότερο στὴ φιλοσοφία τῶν μουσουλμάνων, στὸ κισμέτ. Ἄφησέ με, λοιπόν, στὴ μοίρα μου καὶ πές μου τὰ δικά σου. —Οἱ οἰκογένειές μας, ἡ δική μου καὶ τοῦ Γιάγκου, εἶναι πολὺ ἀνήσυχες. Ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς φεύγοντας ἀπὸ τὰ Γιάννινα μᾶς ὑποσχέθηκε πὼς μόλις ἔφτανε στὴν Πόλη, θὰ ἔστελνε τὴ Θεώνη στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν Καρβούνη. Ἀπὸ τότε πέρασε ἕνας μῆνας καὶ δὲν ἔχουμε καμμιὰ εἴδηση. Δὲν ξέρουμε τὶ νὰ ὑποθέσουμε. Ὁ Γιάγκος φοβᾶται γιὰ τὴ γυναίκα του, μὴν ὑποτροπιάσει πάλι ἡ παλιὰ ἀρρώστεια της, ἔχει δίκιο δὲν ὑποφέρεται αὐτὴ ἡ σιωπή, μέρα νύχτα νὰ περιμένεις μήνυμα καὶ νὰ μὴν ἔρχεται ἀπὸ πουθενά. Χίλια δυὸ βάζει ὁ νοῦς μας, μόνο ὁ λόγος τοῦ Ἐσσὰτ κρατάει ἀναμμένο τὸ κερὶ τῆς ἐλπίδας, μὲ τίποτα δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ μᾶς γελάσει. —Καὶ δὲν θὰ σᾶς γελάσει. Ὁ Ἐσσὰτ εἶναι μιὰ σπάνια προσωπικότητα, δύσκολα βρίσκεις τέτοιους ἀνθρώπους σήμερα, θὰ κάνει τ' ἀδύνατα δυνατὰ γιὰ νὰ σᾶς στείλει τὴ Θεώνη, θὰ κρατήσει τὸ λόγο του,* ἀπάντησε ὁ Χατζῆς. Ὁ Πέτρος τοῦ ἔσφιξε τὰ δυό του χέρια, ἔκαιγαν μέσα στὰ δικά του, *εἶναι ἄρρωστος καὶ τὸ ξέρει,* συλλογίστηκε, *ἀλλὰ δὲν τὸ βάζει κάτω· ἂς εἶσαι καλά, κὺρ Γιώργη,* εἶπε φωναχτά, *βάλσαμο ἔχυσες στὴν καρδιά μας. —Ὁ θεὸς βοηθός,* εἶπε μόνο ὁ Χατζῆς κι ἔσκυψε στὰ χαρτιά του.

Στὸ δρόμο συλλογιζόταν ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Χατζῆς. Ἄλλα τοῦ ἀναπτέρωναν τὶς ἐλπίδες, ἄλλα τὸν ἀπογοήτευαν. Δύσκολα νὰ πιστέψει πὼς οἱ *Καφανταρικοὶ* Μελᾶς καὶ Μυλωνᾶς δὲν θὰ ἔβγαιναν βουλευτές. Τὰ γραφεῖα τους ἦταν γεμάτα κόσμο, κάθε μέρα περνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἔβλεπε. Ἀλλὰ πάλι, ἦταν δυνατὸ νὰ ἔσφαλε τόσο πολὺ ὁ Χατζῆς στὶς ἐκτιμήσεις του; Τὸν παρηγόρησε ἡ σκέψη πὼς ὁ φίλος του ἦταν ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι ὁ Ἐσσὰτ

θὰ ἦταν συνεπὴς στὶς ὑποσχέσεις του. *Μακάρι* ψιθύρισε, *νὰ τελειώσει τὸ μαρτύριο τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Φωτεινῆς. Ἀλλὰ καὶ τῆς Φιλίτσας,* σκέφτηκε, τῆς νύφης του, σφιγγόταν ἡ καρδιά του βλέποντάς την κάθε μέρα μὲ βουρκωμένα μάτια, δὲν ἄντεχε ἄλλο τὴ στενοχώρια της. Μὲ τὸ ποὺ θυμήθηκε τὴ Φιλίτσα, σταμάτησε. *Ἂν ὅλα πᾶνε καλὰ* -μουρμούρισε- *κι ἐλπίζω νὰ πᾶνε, τί θὰ γίνει μὲ τὴ Φιλίτσα τὸ φθινόπωρο; Τῆς δώσαμε τὴν ὑπόσχεση κι ἐγὼ κι ὁ πατέρας της, νὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ πάει στὸ Πανεπιστήμιο. Θὰ ἐπιμείνει στὴν ἀξίωσή της, μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης, ἢ θὰ μείνει τούτη τὴ χρονιὰ κοντὰ στὴν ἀδελφή της, νὰ τῆς συμπαρασταθεῖ, νὰ τὴ βοηθήσει γιὰ νὰ λησμονήσει τὴν ὀδυνηρή της περιπέτεια, θυσιάζοντας προσωρινὰ τὶς φιλοδοξίες της; Κι ἔπειτα ποιὰ θὰ ἦταν ἡ ἀντίδραση τοῦ Νίκου, τοῦ ἄντρα της, ποὺ ἀκόμα δὲν ἤξερε τίποτε;* Ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα δὲν ἔβρισκε. *Ἂς τ' ἀφήσουμε στὸν καιρὸ ν' ἀποφασίσει,* κατέληξε. *Ἂς ἔρθει πρῶτα, μὲ τὸ καλό, ἡ Θεώνη.*

Στὸ μαγαζὶ ποὺ γύρισε βρῆκε τὸ Γιάγκο βουτηγμένο στὴν ἔσχατη ἀπελπισία. Τὸ ἔδειχνε τὸ πρόσωπό του, δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸν ρωτήσει. Καμιὰ εἴδηση δὲν εἶχε φτάσει ἀπὸ πουθενά. Δὲν εἶπε τίποτα, μόνο ἔτρεξε στὸ σπίτι τοῦ μουφτῆ, μήπως κι ὁ Καρβούνης εἶχε στείλει κάποιο γράμμα σ' αὐτόν. *—Τίποτε,* ἀπάντησε ὁ μουφτής, *ἂν ἔρθει κάτι, γράμμα, προφορικὸ μήνυμα, τηλεγράφημα, θὰ σᾶς εἰδοποιήσω τὴν ἴδια στιγμή, ὅποια ὥρα κι ἂν εἶναι, μέρα ἢ νύχτα. Μὴν ἀπελπίζεστε, κάποια ἐμπλοκὴ θάγινε θὰ τὴν ἀντιμετωπίσει κι αὐτὴ ὁ Ἐσσάτ, νὰ εἶστε σίγουροι...*

Τὴν ἄλλη μέρα, ἔμπαινε ὁ Αὔγουστος, ἄρχιζαν οἱ ἑσπερινὲς ἀκολουθίες, ὅπου ψάλλονταν οἱ παρακλητικοὶ κανόνες ὁ *Μικρὸς* καὶ ὁ *Μέγας πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.* Ὅπως κάθε χρόνο, ἔτσι καὶ φέτος γεμάτες οἱ ἐκκλησίες, κόσμος πολύς, ἀνάμεσά τους ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φωτεινή, συχνὰ κι ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, στὸ Ἀρχιμαντρειὸ ἐκκλησιάζονταν, κάποτε ἔρχονταν νὰ προσευχηθοῦν μαζί τους καὶ ὁ Θεολόγος μὲ τὴν Ἀλεξάντρα ἀπὸ τὴν Καλούτσιανη. Ἡ Φωτεινὴ ὅλη τὴν ὥρα τῆς ἀκολουθίας, γονάτιζε μπροστὰ στὴ μεγάλη εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ τέμπλου, ἄκουε τὰ τροπάρια τῆς παράκλησης καὶ πρόσθετε σ' αὐτὴ καὶ τὴ δική της προσευχή: *νὰ βοηθήσει ἡ «Ὑψηλοτέρα τῶν Οὐρανῶν» τὴν χαμένη κόρη της, νάρθει γρήγορα στὸ σπίτι τους...*

Ἡ Ἀρχιμανδριώτισσα βοήθησε καὶ τὸ θαῦμα ἔγινε! Τὴ μέρα τῆς μεγάλης γιορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος («τ'ς ἅη Σουτήρους» λέμε τὴ γιορτὴ στὴν Ἤπειρο) ὁ μουφτῆς μήνυσε στὸν Πέτρο νὰ πάει γρήγορα στὸ σπίτι του, ἤθελε νὰ τὸν δεῖ. *—Γιὰ καλὸ εἶναι,* σκέφτηκε μὲ χαρὰ ὁ Πέτρος, δὲν εἶπε ὅμως τίποτε σὲ κανένα. Ὅταν μπῆκε στ' ἀρχοντικὸ τοῦ μουφτῆ, εἶδε νὰ τὸν περιμένει στὸ κεφαλόσκαλο, τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπὸ χαρά. *—Ἔρχονται* τοῦ εἶπε καὶ τὸν ἀγκάλιασε, δὲν χρειαζόταν τίποτ' ἄλλο, ἡ λέξη τάλεγε ὅλα. Ὅταν κάθησαν ὁ μουφτὴς τοῦ ἔδωσε τὸ τηλεγρά-

φημα τοῦ Καρβούνη, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, μόλις τὸ εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ τηλεγραφεῖο. Δὲν ἔλεγε πολλά, οὔτε ἔδινε καμμιὰ ἐξήγηση γιὰ τὰ αἴτια τῆς καθυστέρησης. Μόνο πὼς τὸ πρωὶ τῆς 9ης Αὐγούστου θὰ ἔφθαναν στὸν Πειραιᾶ κι ἔπρεπε νὰ τοὺς περιμένουν. Τὸ ὄνομα τῆς Θεώνης δὲν ἀναφερόταν πουθενά, ὁ φόβος τῶν Τούρκων ἐπέβαλλε ἀκόμα προφυλάξεις, ὅμως ὁ Πέτρος κι ὁ μουφτῆς κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ὕστερα, ὅταν τὸ διάβασαν, κατάλαβαν τὶ ἐννοοῦσε ὁ Καρβούνης, ὅταν τηλεγραφοῦσε πὼς θὰ ἔφταναν...

Ὁ Γιάγκος εἰδοποιήθηκε κι ἦρθε γρήγορα στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, σὲ λίγο τὸ ἔμαθε κι ἡ Φωτεινή, δὲν τὴν κρατοῦσε τὸ σπίτι της. —*Θὰ φύγουμε τὸ ἀπόγευμα κι ὅλας γιὰ τὴν Πρέβεζα*, εἶπε ὁ Πέτρος, ὅταν καταλάγιασαν κάπως οἱ ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα, *θὰ πάρουμε τὸ πρῶτο βαπόρι καὶ στὶς 8 τοῦ μῆνα θάμαστε στὸν Πειραιᾶ. Τὸ ἄλλο πρωί, ξεκούραστοι, θὰ τοὺς ὑποδεχτοῦμε ὅπως πρέπει.* —*Νάρθω κι ἐγὼ πατέρα;* παρακάλεσε ἡ Φιλίτσα, *θέλω νὰ δῶ τὴν ἀδελφή μου, μόλις πατήσει τὸ πόδι της στὴν Ἑλλάδα μας.* —*Ὄχι, ὄχι*, ἀντέτειναν ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος μὲ μιὰ φωνή, κι ἦταν τόσο ἀπαγορευτική, ποὺ ἡ Φιλίτσα δὲν τόλμησε νὰ πεῖ τίποτε ἄλλο. Οἱ δυὸ ἄντρες εἶχαν τοὺς λόγους τους ποὺ ἦταν ἀρνητικοί. Δὲν ἤξεραν τὶ θ' ἀντιμετωπίσουν. Δὲν μποροῦσαν νὰ προβλέψουν τὴ συμπεριφορὰ τῆς Θεώνης, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια κακουχιῶν καὶ μαρτυρίων, δὲν ἤθελαν νάναι ἡ Φιλίτσα μαζί τους, μποροῦσε ἡ πρώτη γνωριμία μὲ τὴν ἀδερφή της νὰ μὴν τὴν ἱκανοποιοῦσε, αὐτὸ θὰ εἶχε σοβαρὲς ψυχολογικὲς ἐπιπτώσεις στὴν κατοπινὴ ζωή της καὶ στὶς σχέσεις τῶν δυὸ κοριτσιῶν. Ὁ Γιάγκος, προπαντός, ἦταν σίγουρος πὼς ἡ κόρη ποὺ περίμενε δὲν θὰ ἦταν ἡ ἴδια μὲ τὴ Θεώνη τῆς Σμύρνης. Τὰ ὅσα εἶχε πάθει κατὰ τὴν αἰχμαλωσία θὰ ἐπέδρασαν στὴν ψυχολογία, τὸ χαρακτῆρα καὶ τὴ συμπεριφορά της. Ποιᾶς ἔκτασης ἦταν αὐτὴ ἡ ἐπίδραση, οὔτε κι αὐτὸς μποροῦσε νὰ τὸ φανταστεῖ. Θὰ τὸ διαπίστωνε ὁ καθηγητὴς ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὴν θεραπεία τῆς Φωτεινῆς, ὅταν θὰ ἔβλεπε τὴ Θεώνη. Τὴν ἐπίσκεψη θὰ τὴ δικαιολογοῦσαν μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴ γνώμη τοῦ γιατροῦ γιὰ τὴ συνέχιση τῆς θεραπείας τῆς Φωτεινῆς. Θὰ παρακαλοῦσαν μόνο τὸν καθηγητή, ἡ ἐξέταση τῆς Θεώνης νὰ γίνει μὲ κάθε διακριτικότητα, γιὰ νὰ μὴν ὑποψιαστεῖ τίποτε τὸ κορίτσι. Τὶς μέρες τῆς παραμονῆς στὴν Ἀθήνα, καθὼς κι ἐκεῖνες τοῦ ταξιδιοῦ γιὰ τὰ Γιάννινα, ἤλπιζαν νὰ γίνει μὲ γρήγορους ρυθμοὺς ἡ προσαρμογὴ τῆς Θεώνης στὸ νέο περιβάλλον, νὰ ἀμβλυνθοῦν οἱ τυχὸν ἀρνητικὲς ἀντιδράσεις της καὶ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς φοβίες καὶ τὶς τραγικὲς ἀναμνήσεις τῶν τελευταίων χρόνων.

Στὶς 9 Αὐγούστου τὸ πρωί, τὸ βαπόρι, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔμπαινε στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ. Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος, στητοὶ στὴν παραλία, εἶχαν καρφώσει τὰ βλέμματά τους στὴ σκάλα, ἀπ' ὅπου κατέβαιναν οἱ ἐπιβάτες, τοὺς ἐξέταζαν μὲ προσοχή. —*Νάτοι* φώναξε κά-

ποια στιγμὴ ὁ Πέτρος, *νάτοι, κατεβαίνουν!* Βέβαια τὸν Καρβούνη εἶχε ἀναγνωρίσει, σίγουρα ὅμως τὸ λυγερόκορμο κορίτσι ποὺ στεκόταν δίπλα του πρέπει νὰ ἦταν ἡ Θεώνη. Ἀντίθετα τὸ βλέμμα τοῦ Γιάγκου στὸ κορίτσι του ἔπεσε, ὁ Καρβούνης εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὸ ὀπτικό του πεδίο. Ναί, ἦταν ἡ Θεώνη ποὺ κατέβαινε, ψηλή, λεπτή, μελαχροινή, ἀντίθετα μὲ τὴν ἀδερφή της τὴ Φιλίτσα, μόνο τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου της δὲν μποροῦσε νὰ ξεχωρίσει καλά, ἡ ἀπόσταση ἦταν μακρυνή. Μὲ δυσκολία συγκρατοῦσε τὰ δάκρυά του, ἡ συγκίνηση τὸν ἔπνιγε, κι ὅταν σὲ λίγο ἡ Θεώνη βρισκόταν στὴν ἀγκαλιά του, τὰ πόδια του δὲν τὸν κρατοῦσαν, τὸν βοήθησαν γιὰ νὰ μὴ σωριαστεῖ στὸ ἔδαφος. *—Γέρασες πατέρα..,* εἶπε μόνο ἡ Θεώνη, ὅταν ἀποσπάστηκαν ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου, *μὲ τόσα βάσανα, πῶς νὰ μὴ γεράσεις;* πρόσθεσε. Γύρισε στὸν Πέτρο, τὸν κοίταξε προσεκτικὰ λίγες στιγμές, κι ὕστερα ρίχτηκε στὴν ἀγκαλιά του. *—Εἶσαι ὁ δεύτερος πατέρας μου,* ψιθύρισε, *μοῦ τὰ εἶπε ὅλα ὁ κ. Καρβούνης, ἡ οἰκογένειά μου κι ἐγώ, θὰ σ' εὐγνωμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωή. Σ' εὐχαριστῶ πατέρα,* κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ χέρι του. Τοὺς συνέφερε καὶ τοὺς δυὸ ἀπὸ τοὺς συναισθηματικοὺς κραδασμούς, τοὺς ἐπικίνδυνους γιὰ τὴν ἡλικία τους, ὁ Καρβούνης, ἦταν ὥρα νὰ χαιρετίσουν κι αὐτόν, νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, νὰ τοῦ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνη τους. Ὁ πειστικὸς λόγος τοῦ Καρβούνη, τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ πολλὲς ἀμφιβολίες καὶ ἡ εὔθυμη χροιὰ ποὺ πρόσδωσε στὴ συνομιλία τους ἀποφόρτισε τὴν ἀτμόσφαιρα κι ἔδωσε τὴν εὐχέρεια γιὰ πρακτικότερες σκέψεις. *—Ἂς ἀνεβοῦμε τώρα στὴν Ἀθήνα,* εἶπε ὁ Πέτρος, *ἔχουμε καιρὸ νὰ κουβεντιάσουμε, τὸ ταξὶ μᾶς περιμένει.* Εἶχαν νοικιάσει δωμάτια καὶ γιὰ τοὺς τέσσερες, σ' ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα ξενοδοχεῖα τῆς *Ὁμόνοιας·* ὅταν ἔφτασαν, τακτοποιήθηκαν, *τώρα ἐγὼ θὰ σᾶς ἀφήσω,* εἶπε ὁ Καρβούνης, *ἔχω πολλὲς δουλειὲς νὰ κάνω, δὲν ξέρω ἂν θὰ τὶς προλάβω ὅλες γιὰ νὰ βρίσκομαι τὸ Δεκαπενταύγουστο στὰ Γιάννινα, γιὰ μένα εἶναι ἡ καλλίτερη ἐποχὴ τῆς πόλης. —Πρὶν μᾶς ἀφήσεις κ. Καρβούνη, σὲ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς ἐξηγήσεις, γιατὶ ἀργοπορήσατε τόσο νὰ φύγετε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη; Ὁ Ἐσσὰτ μᾶς εἶχε ὑποσχεθεῖ πὼς μόλις ξαναγύριζε ἐκεῖ θὰ φεύγατε. Ἀπὸ τότε πέρασε περισσότερο ἀπὸ μῆνας, γιατὶ ὅλη αὐτὴ ἡ καθυστέρηση καὶ ἡ σιωπή; Γιὰ ὅλους μας στὰ Γιάννινα ἦταν μαῦρες οἱ μέρες, γεμάτες ἀπελπισία καὶ ἀπόγνωση. Ποιὸς ἦταν ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ μαρτυρίου ποὺ περάσαμε;* Ὁ Καρβούνης χαμογέλασε: *—Οἱ Τοῦρκοι,* εἶπε, *ποιὸς ἄλλος... —Πῶς οἱ Τοῦρκοι;* ρώτησε ὁ Γιάγκος. *—Κάποιο μάτι σπιούνου, ἔχει γεμίσει ἀπὸ τέτοιους ἡ Κωνσταντινούπολη,* εἶδε τὴ Θεώνη στὸ *σπίτι ὅπου τὴν εἴχαμε ἐγκαταστήσει· τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ποὺ παίρναμε τὸν ἔβαλαν σὲ ὑποψία, δὲν εἶπε τίποτε σὲ κανέναν ἄλλον, διαισθανόταν ὅτι ἀπ' αὐτὴ τὴν παρακολούθηση ἀποκαλύπτονταν μυστικά, ποὺ ἂν τὰ ἐκμεταλλευόταν, θὰ μποροῦσε νὰ κερδίσει πολλά. Κι ἐνῶ ἑτοιμαζόμαστε νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴν Πόλη, ἦρθε καὶ μὲ βρῆκε καὶ μὲ ἀπείλησε πὼς θὰ μᾶς*

κατέδιδε στὶς ἀρχές, μὴ ὄντας κι ὁ ἴδιος σίγουρος γιὰ τὸ τὶ θὰ μᾶς κατηγοροῦσε, ἔπρεπε ν' ἀναβάλλουμε τὴν ἀναχώρηση. Φοβόμουν νὰ σᾶς στείλω εἰδήσεις γιὰ τὴν καθυστέρηση, ὁ σπιοῦνος μᾶς παρακολουθοῦσε στενά, δὲν ἤθελαν ν' ἀνακατευτοῦν στὰ πόδια μας οἱ ἀστυνομικὲς ἀρχές. Οἱ μέρες περνοῦσαν κι εἶχα ἔρθει σὲ ἀδιέξοδο, δὲν ἤξερα τὶ νὰ κάνω. Ἀποφάσισα μόνος μου νὰ δώσω ἕνα τέλος. Παρακολούθησα τὸ σπιοῦνο κι ὅταν τὸν εἶδα νὰ γυροφέρνει καὶ πάλι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Θεώνης, ἔτρεξα κοντά του καὶ τὸν σταμάτησα. —Τὶ θέλεις, τέλος πάντων, τόσες μέρες καὶ μᾶς παρακολουθεῖς; Τὶ νομίζεις πὼς εἴμαστε; Ἂν δὲν σταματήσεις θὰ σὲ καταγγείλω στὴν ἀστυνομία. —Δὲν θὰ τὸ κάνεις, ἀπάντησε μὲ μιὰ παγερότητα ποὺ μὲ τρόμαξε, τὰ ξέρω ὅλα. Ἀνατρίχιασα. —Ὅλα; Ποιὰ ὅλα; ρώτησα, καταβάλλοντας προσπάθεια νὰ μὴ γίνει ἀντιληπτὴ ἡ ἀνησυχία ποὺ μὲ εἶχε καταλάβει. —Τὰ ξέρω ὅλα, ἐπανέλαβε αὐτός, χωρὶς νὰ προσθέσει τίποτε ἄλλο. Δὲν μποροῦσα νὰ ὑπολογίσω τὶ ἀκριβῶς ἐννοοῦσε, ἴσως νὰ τὰ ἤξερε ὅλα, πιθανὸν καὶ τίποτε. —Καὶ τὶ θέλεις τώρα, ἀφοῦ ξέρεις; τοῦ μίλησα ἐπιθετικὰ αὐτὴ τὴ φορά. —Πεντακόσιες λίρες, ἀπάντησε ἀμέσως, σὰ νὰ ἦταν προετοιμασμένος πὼς θάκουε αὐτὴν τὴν ἐρώτηση. —Πεντακόσιες λίρες, ἐπανέλαβε κι εἶστε ἐλεύθεροι νὰ φύγετε, δὲν θὰ σᾶς πειράξει κανένας, ἤξερε καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὁ ἄτιμος. Δὲν μοῦ ἐπιτρεπόταν νὰ βάλω σὲ νέο κίνδυνο τὴ Θεώνη, ὁ Τοῦρκος ἦταν χαφιές, ἀλλὰ καὶ ἐκβιαστής, ἤθελε νὰ κερδίσει χρήματα, ὅπως ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα, καὶ δὲν μοιράστηκε μὲ κανέναν ἄλλο τὸ μυστικό. —Θὰ σοῦ τὰ δώσω, ἀπάντησα ἀμέσως, θὰ τὰ πάρεις ὅμως πάνω στὸ βαπόρι τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ χτυπήσει ἡ σειρήνα γιὰ ἀναχώρηση. Ἂν δὲν κρατήσω τὴ συμφωνία ἔχεις τὴν εὐχέρεια νὰ μᾶς καταδώσεις καὶ οἱ ἀρχὲς δὲν θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀναχώρησή μας. —Σύμφωνοι, ἀπάντησε ὕστερα ἀπὸ σκέψη, θὰ σὲ ξαναδῶ γιὰ νὰ μοῦ πεῖς πότε θὰ φύγετε. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισα πάλι τὴν «ἐπαιτεία» γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν 500 λιρῶν. Ἡ ἀνταπόκριση τῶν ὁμογενῶν, ὅσων φίλων γνώριζα, ἦταν καὶ πάλι συγκινητική. Σὲ λίγες μέρες εἶχα συγκεντρώσει τὸ ποσό. Ὁ σπιοῦνος ἐκεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, κάθε μέρα, δὲν μ' ἔχανε ἀπὸ τὰ μάτια του. Τόνοιωθα πὼς ὅπου πήγαινα μ' ἀκολουθοῦσε, εἶχε γίνει ἡ σκιά μου. Δὲν ἦταν δύσκολο νὰ τὸν βρῶ: «Στὶς 7 τοῦ μῆνα, τὸ βράδυ νὰ εἶσαι στὸ λιμάνι», εἶπα. —«Γιετὲρ» (σύμφωνοι), ἀπάντησε στὰ τουρκικὰ αὐτὴ τὴ φορά. Εἶχα σκεφτεῖ νὰ μὴν ἀναφέρω τίποτα στὸν Ἐσσάτ, ὕστερα ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιμονή του νὰ μάθει γιὰ τὴν ἀργοπορία τῆς ἀναχώρησής μας, ἀναγκάστηκα νὰ τοῦ τὰ πῶ ὅλα. Ἔμεινε μ' ἀνοιχτὸ στόμα. Ἀκολούθησε μιὰ ἔκρηξη ἀγανάκτησης, εἶχε γίνει κατακόκκινος ἀπὸ τὸ θυμό του, φοβήθηκα ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο, ὕστερα θέλησε νὰ φύγει βιαστικά, νὰ πάει νὰ βρεῖ κάποιον ἀξιωματοῦχο τοῦ στρατοῦ νὰ τὸν παρακαλέσει γιὰ τὴ σύλληψη τοῦ ἐκβιαστῆ. —Ὄχι, πασσά μου, τὸν θερμοπαρακάλεσα, θὰ περιπλέξουμε τὸ ζήτημα, φοβᾶμαι πὼς θὰ ἀρχίσουν πάλι νέες ἀνακρίσεις, ἕνας θεὸς ξέ-

ρει πῶς θὰ ξεμπερδέψουμε. Θὰ τοῦ δώσω τὶς λίρες, κι ἂς πάει στὴν εὐχὴ τοῦ θεοῦ. —Εἶσαι πολὺ ἀνεκτικὸς κὺρ Θεοχάρη, ἀπάντησε ὁ Ἐσσάτ, νὰ ξέρεις ὅμως πὼς αὐτὸς καὶ ἀμέτρητοι ὅμοιοί του κατάστρεψαν τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Τὰ ἄλλα ἐξελίχτηκαν ὁμαλά. Τὸ βράδυ ποὺ θὰ ἀναχωρούσαμε ὁ ἐκβιαστὴς μᾶς περίμενε στὸ λιμάνι, στημένος μπροστὰ στὸ βαπόρι μας. Πρὶν ἀνεβοῦμε τὴ σκάλα, τὸν χαιρέτησα, ἀφήνοντας στὰ χέρια του τὴ σακκούλα μὲ τὶς λίρες. Περιεργάστηκε τὸ περιεχόμενο μὲ τὰ δάχτυλά του, πείστηκε ὅτι πράγματι ἦταν λίρες, «καλὸ ταξίδι» εἶπε κι ἐξαφανίστηκε. Τὰ μάθατε ὅλα, πιστεύω νὰ μὲ δικαιολογήσετε γιατὶ σιωποῦσα. Τώρα ἐγὼ φεύγω, ἔχω δουλειές, ἐσεῖς πέστε τὰ δικά σας...

Ἔμειναν οἱ τρεῖς τους στὸ δωμάτιο τῆς Θεώνης, οἱ δυὸ ἄντρες ἔδειχναν ἀμηχανία, δὲν ἤξεραν ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσουν. Γιὰ τὴ Θεώνη οἱ στιγμὲς ἦταν περισσότερο δύσκολες. Διαισθανόταν πὼς ὁ πατέρας της κι ὁ κὺρ Πέτρος θὰ ἤθελαν νὰ μάθουν ὅλα τὰ βάσανά της, τὶς λεπτομέρειες τοῦ μαρτυρίου της. Αὐτὴ καὶ νὰ τὰ ἀνακαλέσει μόνο στὴ μνήμη της ἀνατρίχιαζε, ὄχι νὰ τὰ διηγηθεῖ· εἶχαν σφραγίσει τὴ ζωή της μὲ πυρωμένο σίδερο, ἐνδεικτικὰ σημάδια ἡ διάχυτη μελαγχολία στὸ πρόσωπό της, τὰ μικρὰ χάσματα τῆς μνήμης, ἡ σιωπὴ ποὺ ἔπεφτε ἀπροσδόκητα, ὅταν κουβέντιαζε, σφράγιζε τὰ χείλη της, χρειαζόταν νὰ καταβάλει μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ συνεχίσει. Τὶς λίγες ὧρες ποὺ βρισκόταν μὲ τοὺς δικούς της, φοβόταν νὰ μιλήσει, μήπως γίνει ἀντιληπτὴ ἡ ἐκφραστική της δυσχέρεια, δὲν ἤθελε νὰ τοὺς πληγώσει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Γιὰ νὰ προλάβει τὶς ἐρωτήσεις τους, προφασίστηκε πὼς ἦταν πολὺ κουρασμένη κι ἤθελε νὰ ξαπλώσει. Τὸ μεσημέρι, στὸ φαγητό, καὶ τὸ ἀπόγευμα θὰ κουβέντιαζαν. Ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος σεβάστηκαν τὴν ἐπιθυμία μας, ἂν καὶ φλέγονταν ἀπὸ τὴν περιέργεια ν' ἀκούσουν καὶ νὰ μάθουν. Ἦταν βέβαιοι, ἂν ἡ Θεώνη τοὺς ἔκανε κοινωνοὺς τῶν παθῶν της, πὼς θ' ἀνακουφιζόταν καὶ ἀπὸ τὴν ἀφόρητη πίεση τῶν ὀδυνηρῶν ἀναμνήσεων, ἔνοιωθαν τὴ φουρτούνα ποὺ λυσσομανοῦσε στὸν ἐσωτερικό της κόσμο, ἡ ἄρνησή της νὰ μὴν θέλει νὰ μιλήσει, παρὰ τὴ δικαιολογία ποὺ πρόβαλε, δὲν τοὺς φαινόταν φυσιολογική. *—Πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ τὴ δεῖ ὁ καθηγητὴς Κατσαρᾶς,* εἶπε ὁ Πέτρος, *θὰ πάω τώρα στὴν κλινική του νὰ τὸν προϊδεάσω, νὰ τὸν κατατοπίσω γιὰ τὴν περίπτωση τῆς Θεώνης, ἀπὸ τὴ συνομιλία τους θὰ καταλάβει ἂν συμβαίνει τίποτε σοβαρό, ὄχι ἐξετάσεις, θὰ τὴ βάλουν σὲ ὑποψία κι ἴσως τὰ πράγματα γίνουν χειρότερα. —Κάνε ὅ,τι νομίζεις καλλίτερο,* ἀπάντησε ὁ Γιάγκος. *Σὲ σένα πάλι ἐμπιστεύομαι τὴν τύχη τῆς κόρης μου.* Σὲ λίγες ὧρες ὁ Πέτρος γύρισε ἀπὸ τὴν κλινική. Ὁ καθηγητὴς τὸν ἄκουσε μὲ προσοχή, *ἐλᾶτε αὔριο τὸ ἀπόγευμα, ποὺ δὲν ἔχω πολλὴ δουλειά,* εἶπε, *μὴν φοβᾶστε, ἔχω τὴν προαίσθηση πὼς ὅλα θὰ πᾶνε καλά.*

Τὸ μεσημέρι γύρισε στὸ ξενοδοχεῖο. Ἡ Θεώνη εἶχε ξυπνήσει -ἔλεγε πὼς κοιμήθηκε- ἔδειχνε περισσότερο εὐδιάθετη, τὰ μάτια της ὅμως ἀντανα-

κλοῦσαν τὴν ἐσωτερική της ἀναταραχή. Μιὰ σκιὰ μελαγχολίας ἔπεφτε στὰ βλέφαρά της, οἱ ἄλλοι δὲν τὴν ἔβλεπαν, τὴ διαισθάνονταν. Τὸ ξενοδοχεῖο εἶχε μεγάλο πολυτελὲς ἐστιατόρειο στὸ ἰσόγειο, ἡ Θεώνη ἤθελε κάπου ἀλλοῦ νὰ πᾶνε, νὰ βρίσκονται μακρυὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο, δὲν τολμοῦσε ὅμως νὰ τοὺς τὸ πεῖ, διάλεξαν τέλος μιὰ γωνιά, θὰ μποροῦσαν νὰ μιλήσουν μὲ κάποια ἄνεση. Ἂν μιλοῦσαν... Οἱ ἄντρες ἤθελαν ν' ἀκούσουν γιὰ τὰ πάθη της, γιὰ τὴν ἴδια, ἡ ἐπαναβίωση τῶν ὀδυνηρῶν γεγονότων, ἄνοιγε νέες πληγές, προξενοῦσε ἀβάσταχτο πόνο, ἔπρεπε νὰ περάσει καιρὸς νὰ ἐπουλωθοῦν τὰ τραύματα τῆς καρδιᾶς, νὰ ἐξασθενίσουν οἱ σεισμικὲς δονήσεις ποὺ τὴν ἀνατάρρασαν, νὰ καταλαγιάσει τὸ ἡφαίστειο ποὺ τὴν πυρπολοῦσε. Οἱ ἄλλοι δὲν τὴν καταλάβαιναν· τὸ διαισθανόταν ἡ Θεώνη κι αὐτὸ τὴ στενοχωροῦσε. Ὅμως δὲν γινόταν ἀλλοιῶς. Ἂν αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἄρχιζε νὰ ξαναγυρνάει στὰ βήματα τοῦ ἀπέραντου δρόμου ποὺ εἶχε διανύσει, μὲ αἷμα, δάκρυα καὶ πόνο ἀβάσταχτο, δὲν θάντεχε, ἦταν σίγουρη πὼς τὸ λογικό της θὰ σάλευε. Στὴν πραγματικότητα, τόσο ἡ συμπεριφορὰ τῆς Θεώνης, ὅσο καὶ ἡ ἀντίδρασή της νὰ μὴ θέλει νὰ ξαναγυρίσει στὰ περασμένα, ἀποτελοῦσαν μιὰ φυσιολογικὴ κατάσταση, οἱ ἄλλοι εἶχαν ἀντίθετη γνώμη, γιαυτὸ ἤθελαν καὶ τὴν ἐπίσκεψη στὸν καθηγητή. Μόλις κάθησαν στὸ τραπέζι ἡ Θεώνη τοὺς μίλησε, χωρὶς περιστροφές, μὲ μιὰ πειστικότητα ποὺ τοὺς ἐντυπωσίασε. *—Εἶστε καὶ οἱ δυὸ πατεράδες μου, δὲν βρίσκω λόγια νὰ ἐκφράσω τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη ποὺ νοιώθω γιὰ σᾶς, καὶ τὴν χαρά μου ποὺ εἶμαι ἐλεύθερη μαζί σας, κι αὔριο μ' ὅλους τοὺς δικούς μας. Ἔχετε δίκιο νὰ θέλετε νὰ μάθετε γιὰ τὰ μαρτύρια ποὺ τράβηξα ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια στὰ βάθη τῆς Τουρκιᾶς, ὅμως μὴ μοῦ ζητᾶτε νὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ τώρα, μὴ μοῦ τὰ ζητήσετε καὶ στὰ Γιάννινα γιὰ πολὺ καιρό, δὲν τὸ ἀντέχω, ὅταν θὰ πιστέψω πὼς εἶμαι ἕτοιμη, θὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ὅλα. Προσωρινὰ αὐτὸ τὸ κεφάλιο τῆς ζωῆς μου ἔκλεισε, ἕνα ἄλλο ἀνοίγει ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ βρίσκομαι στὴν Ἑλλάδα, αὔριο θὰ εἶμαι στὰ Γιάννινα. Γιὰ τὴν καινούρια μου πατρίδα θέλω νὰ μοῦ μιλᾶτε, γιὰ τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα τῶν οἰκογενειῶν μας θέλω ν' ἀκούω, γιὰ τὴ μητέρα μου, τὴ Φιλίτσα, τὸν ἄντρα της, τὴ Λευκή, τὴ δεύτερη μητέρα τῆς δικῆς μου οἰκογένειας, γιὰ τὸ Δημήτρη, τὴν Κατερίνα καὶ τὰ παιδιά τους, γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα μοῦ μίλησε ὁ κ. Καρβούνης, γιὰ τὴν πολιτεία καὶ τοὺς ἀνθρώπους της. Αὐτὰ θὰ μὲ βοηθήσουν νὰ λησμονήσω τὰ παλιά, κι ὄχι ἡ ἀνάξεση τῶν δικῶν μου πληγῶν. Θὰ μὲ καταλαβαίνετε.* Φαινόταν κουρασμένη, σταμάτησε. Ὄχι μόνο τὴν καταλάβαιναν, ἀλλὰ ἔνοιωσαν νὰ πλημμυρίζει ἀπὸ χαρὰ ἡ καρδιά τους γιὰ τὴν ἐξομολόγησή της, ἔπρεπε νὰ δοξάζουν τὸ θεὸ γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ βρισκόταν, οἱ πληγές, ὅσο βαθειὲς κι ἂν ἦταν, μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἐπουλώνονταν. Κι ἄρχισε τότε ἕνας διπλὸς μονόλογος -ἡ Θεώνη μόνο ἄκουγε- ὅταν κουραζόταν ὁ Πέτρος, ἔπαιρνε τὴν κουβέντα ἀπὸ τὸ στόμα του ὁ Γιάγκος, κι ἔλεγαν καὶ τὶ δὲν ἔλεγαν. Ἀνακάτευαν ἀνθρώπους, φί-

λους, πρόσωπα, πράγματα, κομμάτια ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν Γιαννίνων, ὅλα τὰ παρουσίαζαν ἀπὸ τὴν καλή τους πλευρά, τίποτε τὸ ἄσχημο δὲν μπλεκόταν στὶς κουβέντες τους, ἀκόμα καὶ τὴν περιπέτεια τῆς ὑγείας τῆς Φωτεινῆς ἀπόκρυψαν, οὔτε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Βασίλη ἔκαναν λόγο, ἔπρεπε οἱ πρῶτες ἐντυπώσεις ποὺ θὰ σχημάτιζε ἡ Θεώνη, ἔστω καὶ ἀπὸ μακρυά, νὰ ἦταν οἱ καλλίτερες. Ἡ Θεώνη φαινόταν εὐχαριστημένη, αὐτὸ τοὺς ἀρκοῦσε. Γύρισαν στὸ ξενοδοχεῖο ἀργά, τὸ πρωὶ θὰ προγραμμάτιζαν γιὰ τὸ τὶ θὰ ἔκαναν, θὰ εἶχαν μαζί τους καὶ τὸν Καρβούνη. Ὅταν ἀποσύρθηκαν στὸ δωμάτιό τους οἱ δυὸ ἄντρες, εἶπε ὁ Πέτρος: *—Νομίζω πὼς ἡ Θεώνη δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸν καθηγητή. Τὰ εἶπε τόσο καλά, κανόνισε μὲ τόση περίσκεψη τὴν πορεία τῆς ζωῆς της, τὶ περισσότερο μπορεῖ νὰ κάνει ὁ Κατσαρᾶς; —Τίποτε,* συμφώνησε ὁ Γιάγκος, *πρέπει νὰ κάνουμε ὑπομονή, προτεραιότητα ἔχει ἡ προσαρμογὴ τῆς Θεώνης στὸ νέο περιβάλλον, κι ὄχι ἡ ἱκανοποίηση τῆς δικῆς μας περιέργειας. —Μόλις σηκωθοῦμε, θὰ πάω στὸν καθηγητή, νὰ τοῦ ἐξηγήσω τὶ ἔγινε καὶ θὰ ἀκυρώσω τὴν ἐπίσκεψη,* ἀπάντησε ὁ Πέτρος.

Τὶς ἀπογευματινὲς ὧρες πῆραν ἕνα ταξὶ καὶ περιδιάβασαν στὴν Ἀθήνα. Ὁ Καρβούνης, γνώστης ὅλων τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ ἀξιόλογων μνημείων τῆς πρωτεύουσας, τοὺς πῆγε παντοῦ, τοὺς κατατόπιζε, τοὺς ἐξηγοῦσε, ἔκανε μεγάλες ἀναδρομὲς στὴν ἀρχαία καὶ πρόσφατη ἱστορία, οἱ ἄλλοι ἄκουγαν μὲ θαυμασμό, περισσότερο ἀπ' ὅλους ἡ Θεώνη ποὺ τὰ γνώριζε ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὶς σπουδές της στὴν ὀνομαστὴ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης, ἡ πραγματικότητα ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή, ἀκόμα καὶ στὶς περιπτώσεις ποὺ ἡ φθορὰ τῶν αἰώνων καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν ἀνθρώπων, τῶν κατακτητῶν, κατὰ κύριο λόγο, καὶ οἱ λησταῖες τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν ἀπὸ τοὺς ξένους, εἶχαν ἀπογυμνώσει τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἀριστουργήματα ἀπὸ βασικὰ στοιχεῖα τῆς ὑπόστασής τους. Ἐρχόταν ἡ φαντασία καὶ συμπλήρωνε τὰ κενὰ καὶ τότε ὁ χῶρος, τὸ ἀρχιτεκτόνημα, τὸ γλυπτό, ἀναπλάθονταν μὲ μορφὴ πιὸ τέλεια ἀπὸ ἐκείνη ποὺ εἶχαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημιουργίας τους. Ἡ Θεώνη ἦταν τώρα λαλίστατη, δὲν σταματοῦσε νὰ ρωτάει γιὰ κάθε τὶ ποὺ ἔβλεπε, νὰ τὸ ἀξιολογεῖ καὶ νὰ τὸ ἐντάσσει στὸ γνωστικὸ πεδίο της, κατὰ τρόπο ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ σβήσει ἀπὸ τὴ μνήμη της. Ὅταν ἄρχισε νὰ πέφτει τὸ βράδυ, γύρισαν στὸ ξενοδοχεῖο, πλύθηκαν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ σκόνη, ἦταν ἄφθονη τότε στὴν Ἀθήνα, τὸ μόνο ρυπαντικὸ στοιχεῖο τῆς ἐποχῆς, καὶ ἑτοιμάστηκαν νὰ κατεβοῦν γιὰ φαγητό. Ὁ Γιάγκος πετάχτηκε στὸ μέγαρο τῶν Τ.Τ.Τ. νὰ τηλεγραφήσει στὴ Φωτεινὴ -εἶχαν στείλει καὶ τὴν προηγούμενη μέρα τηλεγραφήματα καὶ στὶς δυὸ οἰκογένειες, μόλις ἔφτασε ἡ Θεώνη νὰ ἀναγγείλουν τὰ χαρμόσυνα νέα- ὅτι ὅλα πήγαιναν καλά, τὸ κορίτσι τους ἦταν μιὰ χαρὰ καὶ σύντομα θὰ γύριζαν στὰ Γιάννινα. Μετὰ τὸ δεῖπνο, πῆγαν καὶ παρακολούθησαν ἐπιθεώρηση σὲ ὑπαίθριο θέατρο, λειτουργοῦσαν τότε πολλὰ

στὴν Ἀθήνα. Ἡ Θεώνη ἔπεφτε ἀπὸ ἔκπληξη σὲ ἔκπληξη, ρωτοῦσε ἀσταμάτητα γιὰ τὸ κάθε τι, προπαντὸς ἀπολάμβανε τὴν ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α , μ' ὅλη τὴν ἔνταση τῶν αἰσθήσεών της, τὴν ἐλευθερία ποὺ ἔρχονταν καὶ γλύκαινε τοὺς ἐφιάλτες της, στὰ τρομερὰ χρόνια τῶν βασάνων της. Γύρισαν ἀργὰ στὸ ξενοδοχεῖο, κι ἔπεσαν ὅλοι κατάκοποι σὲ βαθὺ ὕπνο, ἔξω περνοῦσαν καθυστερημένοι διαδηλωτὲς τραγουδώντας βραχνὰ καὶ παράφωνα τὸ ἐμβατήριο τοῦ Βενιζέλου: *Βενιζέλε μας πατέρα τῆς Ἑλλάδας...* Οἱ ἐκλογὲς πλησίαζαν... Ἡ ἄλλη μέρα ἦταν ἀφιερωμένη στὴν ἐπίσκεψη τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων. Ψώνισαν γιὰ τὴ Θεώνη ὅ,τι καλλίτερο ἔβρισκαν σὲ ἔνδυση καὶ ὑπόδηση, ψώνισαν καὶ γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους, ἡ κόρη τους γύρισε· Ἀνάσταση γιόρταζαν, σὲ λίγες μέρες ἦταν καὶ ἡ γιορτὴ τῆς Μεγαλόχαρης, ἔπρεπε ὅλοι νὰ ντυθοῦν γιορτινά, γιὰ νὰ τιμήσουν μνῆμες ἁγίων καὶ νεκραναστάσεις, ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο, δὲν εἶχε ξαναγυρίσει ἡ Θεώνη τους;

Ὁ Καρβούνης ἔπρεπε νὰ φύγει γρήγορα γιὰ τὰ Γιάννινα, τὸν βίαζαν οἱ δουλειές του. Οἱ ἄλλοι θάμεναν λίγες μέρες ἀκόμα, ἦταν ἐπιθυμία τῆς Θεώνης γιὰ νὰ γνωρίσει καλλίτερα τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἀττικὴ γενικότερα, νὰ δεῖ Μουσεῖα, συλλογές, νὰ χορτάσει θέατρο καὶ κινηματογράφο, δὲν ἤξερε τὶ θάβρισκε ἀπ' αὐτὰ στὰ Γιάννινα. Ἕνα ἀπόγευμα πῆγαν καὶ στὸ Σούνιο, ἔμειναν ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ, εἶδαν τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ μαγεύτηκαν ἀπὸ τὸ ἡλιοβασίλεμα. Ἡ Θεώνη νόμιζε πὼς ζεῖ σ' ἕνα κόσμο ὀνείρου, κάποιες στιγμὲς τὸ κορμί της ἀνατρίχιαζε, φοβόταν μήπως χαθεῖ τὸ ὄνειρο καὶ ξαναβρεθεῖ στὶς φλόγες τῆς κόλασης... Στὶς 12 τοῦ μῆνα τηλεγράφησαν στὰ Γιάννινα πὼς θὰ ἔφευγαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, μὲ τὸ πρωϊνὸ βαπόρι, στὶς 14, μεσημεριάτικα, παραμονὴ τῆς μεγάλης γιορτῆς τῆς Παναγίας θὰ ἔφταναν στὴν πόλη, ζήτησαν νὰ τοὺς περιμένουν ὅλοι στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου Κωστίδη...

Η αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ βάραινε περισσότερο τὸ πολιτικὸ κλίμα, ποὺ ἦταν ἤδη φορτισμένο ἀπὸ τὸ φανατισμὸ ὅλων τῶν παρατάξεων, κυρίως τῶν *Βενιζελικῶν* καὶ τῶν *Καφανταρικῶν*. Οἱ πρῶτοι στὸ γεγονὸς τῆς αἰχμαλωσίας ἔβλεπαν ὁρατὸ κίνδυνο γιὰ τὴν ἐπιτυχία ὅλων τῶν ὑποψηφίων τοῦ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, τοὺς φόβιζε πὼς πολλοὶ βενιζελικοί, ἀπὸ συμπάθεια πρὸς τοὺς σκληρὰ δοκιμασθέντες αἰχμαλώτους, θὰ διέγραφαν ὁρισμένα ὀνόματα τοῦ ψηφοδελτίου -ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος εἶχε ὁμολογήσει στὸ λόγο του, ὅτι κάποιοι τοῦ συνδυασμοῦ του δὲν ἦσαν πολὺ ἀρεστοὶ στὸ βενιζελικὸ κόσμο τῶν Γιαννίνων- καὶ θὰ τὰ ἀντικαθιστοῦσαν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Ὁ *Κῆρυξ*, προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ διασκεδάσει αὐτὴ τὴν ἐντύπωση καὶ ἀγωνιζόταν νὰ δώσει τὴν *ἀληθῆ σημασίαν* τῶν λόγων τοῦ Βενιζέλου. Τὸ κέντρο μάλιστα τῶν Βενιζελικῶν κυκλοφόρησε καὶ ἰδιαίτερη προκήρυξη, μὲ τὸ δε-

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΨΗΦΟΦΟΡΟΥ

1) Ὁ Βενιζελικὸς συνδυασμὸς Ἰωαννίνων ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἑξῆς ὑποψηφίους:

ΚΑΛΟΥΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Γυμνασιάρχης, πρώην Πληρεξούσιος.

ΚΑΤΣΑΔΗΜΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Δικηγόρος, πρώην Βουλευτής.

ΛΟΥΛΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ
Βιομήχανος, τέως Βουλευτής.

ΜΙΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ
Πρώην Δεσπαγίτης, καὶ πρώην Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΔΗΜ. Τ. ΝΟΤΗ
Ὑποστράτηγος, καὶ Ὑπουργὸς τῆς Συγκοινων. τέως Βουλευτής.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Σ. ΔΟΝΑΤΟΥ
Ἰατρός.

ΦΛΩΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
Δικηγόρος, πρώην Βουλευτής.

2ον) Οἱ Βενιζελικοὶ Ἠπειῶται πρέπει νὰ ψηφίσουν γραμμὴ τοὺς ἑπτὰ ὑποψηφίους τοῦ συνδυασμοῦ, ρίπτοντες εἰς τὴν κάλπην ἀμετάβλητον τὸ ψηφοδέλτιον τοῦ Βενιζελικοῦ Συνδυασμοῦ τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς σῆμα τὴν εἰκόνα τοῦ Βενιζέλου.

Μόνον ἔτσι θὰ βοηθήσουν οἱ Ἠπειῶται τὸν Ἀρχηγόν μας Ἐλευθέριον Βενιζέλον διὰ νὰ ἔχῃ μεγάλην πλειοψηφίαν καὶ νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀποτελέσματα καλὰ ὅπως τὸ 1910 — 1915.

3ον) Μὴ ἀκούετε ἐκείνους ποὺ σὰς συνιστοῦν ἐκλεκτικότητα. Αὐτοὶ εἶναι κρυφοὶ ἐχθροὶ τῆς Βενιζελικῆς ἰδεολογίας. Ὅποιος γελασθῇ καὶ τοὺς ἀκούσῃ θὰ ζημιώσῃ τὸ κόμμα τοῦ Βενιζέλου, χωρὶς καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ κἀμῃ πραγματικὸ καλὸ καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ θὰ προτιμήσῃ. Καὶ μιαν ψῆφον ἐὰν ἀφαιρέσητε ἀπὸ τὸ ψηφοδέλτιον, ζημιώνετε τὸν Βενιζέλο καὶ τὸν ἀγῶνα του διὰ τὴν ἀνόρθωσι τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θέλετε νὰ προτιμήσητε.

4ον) Καταλάβετε καλὰ ὅτι ψηφίζοντες τὸ Βενιζελικὸν ψηφοδέλτιον, ψηφίζετε τὸν Βενιζέλον καὶ ὄχι πρόσωπα.

5ον) Μόνον οἱ ἑπτὰ ὑποψήφιοι τοῦ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ εἶναι στρατιῶται τῆς παρατάξεως τοῦ Βενιζέλου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀνήκουν εἰς ἄλλας παρατάξεις. Μὴ γελασθῆτε ἀπὸ μερικοὺς ἐπιτηδείους λόγους ὅτι καὶ ἄλλοι δῆθεν εἶναι Βενιζελικοί. Ρίξετε μιὰ ματιὰ εἰς τὴν συντροφιά των καὶ θὰ καταλάβετε ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸν Βενιζελισμὸν τῆς Ἠπείρου διὰ νὰ σωθοῦν αὐτοί

6ον) Οἱ Ἠπειῶται ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον καὶ εἰς τὸν κακὸν καιρόν. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Μεγάλου Ἀρχηγοῦ ὅλοι ἡνωμένοι τώρα ποὺ ὁ Βενιζέλος καλεῖται ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ τὴν ξαναδιοικήσῃ μονίμως. Θὰ εἶναι ἀδίκημα διὰ τὴν Ἤπειρον ἐὰν εὑρεθοῦν Βενιζελικοὶ Ἠπειῶται οἱ ὁποῖοι νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰ ψηφοδέλτιά των νὰ μὴν εἶναι ὁλόκληρα εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Βενιζέλου.

7ον) Ἰδοὺ τί ἐζήτησεν ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸν Λαὸν τὴν 4ην Αὐγούστου εἰς τὰ Ἰωάννινα:

« Ψηφίσατε ὁλόκληρον τὸν Συνδυασμὸν ἐξασφαλίζοντες εἰς τὴν Κυβέρνησίν μου ἑπτὰ ψήφους βουλευτῶν ἐκ τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ».

8ον) Ἰδοὺ πῶς ἐξήγησε τὴν ἀξίωσίν του εἰς τὰς δηλώσεις του τῆς 6 Αὐγούστου πρὶν ἀφίσῃ τὸ Ἠπειρωτικὸν ἔδαφος:

« Διὰ νὰ ἀνταποκριθῶ ἐπαξίως εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ δυνηθῶ νὰ πραγματοποιήσω τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας περιλαμβάνει τὸ προγραμμά μου, ἔχω ἀνάγκην ἰσχυρᾶς εἰς τὴν Βουλὴν πλειοψηφίας, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ λαϊκὴ ψῆφος εἶμπορεῖ νὰ μοῦ δώσῃ. Διὰ τοῦτο ἀπευθύνομαι πρὸς τοὺς Ἠπειρώτας καὶ τοὺς ζητῶ νὰ ψηφίσουν τὸν συνδυασμὸν τῶν Βενιζελικῶν. Ἡ ψῆφος ποὺ θὰ δώσουν ὑπὲρ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν Φιλελευθέρων εἶναι ψῆφος ποὺ δίδεται καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων. Διότι ἡ ψῆφος αὐτὴ θὰ ἐξασφαλίσῃ ἰσχυρὰν πλειοψηφίαν, τῆς ὁποίας ἔχω ἀνάγκην διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός μου ».

9ον) Ὁ Βενιζελικὸς Ἠπειρώτης, ὁ «Αἰὼνιος Ἕλλην» κατὰ τὸν περίφημον χαρακτηρισμὸν τοῦ Βενιζέλου καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν θὰ πράξῃ τὸ καθῆκόν του.

10ον) Τὴν νύκτα τῆς 19ης Αὐγούστου Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος μὲ τὰς ψήφους ὅλων τῶν Φιλελευθέρων θὰ ἀναλάβῃ μὲ νέαν δύναμιν τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας. Εἰς τὴν θριαμβευτικὴν αὐτὴν περίοδον ἡ Ἤπειρος θὰ εἶναι πρώτη.

(Ἐκ τοῦ Ἐκλογικοῦ Κέντρου τοῦ Βενιζελικοῦ Συνδυασμοῦ)

κάλογο τοῦ βενιζελικοῦ ψηφοφόρου καὶ μὲ τὴν ἐπίμαχη περικοπὴ τοῦ λόγου τοῦ Βενιζέλου, στὴν ὁποία ἔδινε τὴ δική του ἑρμηνεία. Καθημερινά, μὲ χίλιους τρόπους, ὁ *Κῆρυξ* διατυμπάνιζε τὴν ἀνάγκη νὰ ψηφισθεῖ «κορδόνι» τὸ ψηφοδέλτιο γιατὶ αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Βενιζέλου. *Ἐβράχνιασεν ὁ «Κῆρυξ»* -ἔγραφε στὶς 11-8-28 ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν- κηρύττων πρὸς τοὺς πιστοὺς τὸ κορδόνι... Ματαιοπονεῖ ὅμως, διότι ὁ κ. Βενιζέλος, εἶπε καθαρὰ καὶ ξάστερα: Ἠπειρωτικὲ λαὲ ξεφόρτωσέ με ἀπὸ μερικὰς ἀνικανότητας!* (Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ὁ Βενιζέλος διευκρινίζοντας αὐτή του τὴ δήλωση, εἶπε πὼς κάθε ψῆφος γιὰ τοὺς ὑποψηφίους τοῦ συνδυασμοῦ του, στὴν οὐσία θὰ δινόταν σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, ἔμμεση δηλαδὴ ὑπόδειξη νὰ ψηφιστεῖ, χωρὶς διαγραφὲς ὁ συνδυασμός. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο οἱ ψηφοφόροι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ γράψουν στὰ λευκὰ ψηφοδέλτια, ποὺ ὑπῆρχαν στὰ ἐκλογικὰ κέντρα, ὅσους ἤθελαν νὰ ψηφίσουν ἐπιλεκτικὰ ἀπ' ὅλους τοὺς συνδυασμοὺς τῶν κομμάτων). Οἱ ἐφημερίδες τῶν *Καφανταρικῶν* πάντως, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ἐκμεταλλεύθηκαν στὸ ἔπακρο τὴν περικοπὴ τοῦ λόγου τοῦ Βενιζέλου, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ γεγονὸς τῆς αἰχμαλωσίας, στὸ ὁποῖο ἀπέδιδαν καὶ πολιτικὰ κίνητρα. Τὸ μένος τῶν δυὸ ἐφημερίδων στρεφόταν κυρίως κατὰ τοῦ σκληροῦ πυρήνα τοῦ συνδυασμοῦ τῶν Βενιζελικῶν, τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Λούλη (ἐναντίον τοῦ τελευταίου ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἔγραψε σειρὰ ἔντονων ἐπικριτικῶν ἄρθρων γιὰ τὶς γνωστὲς κατηγορίες περὶ ληστοφιλίας κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ Λ. Μίσιου. *Εἴμεθα κάτοχοι* -ἔγραφε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (9-8-28)- *τόσων λεπτομερειῶν τῆς παιχθείσης ἐν Ἀθήναις κωμωδίας εἰς βάρος τῆς πολιτικῆς τῆς Ἠπείρου ζωῆς, ὥστε δὲν θὰ καταπαύσωμεν συζητοῦντες, μέχρις ὅτου γίνῃ ἀντιληπτὸν παγκοίνως ὅτι ὁ δημιουργήσας τὸ σημερινὸν χάσμα ἐν τῇ πολιτικῇ μας ζωῇ ὑπῆρξεν εἷς καὶ μόνος, ὁ κ. Μπότσαρης. Οὗτος κατήρχετο εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν χαμινίων διὰ νὰ δημιουργῇ ἐπεισόδιον ἐντὸς τοῦ γραφείου τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας. Οὗτος ἠπείλει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν κ. Μυλωνᾶν, ἐνῶ τὴν ἑτέραν ἔτεινεν ἱκετευτικῶς πρὸς τὸν κ. Μελᾶν ζητῶν τὴν συνεργασίαν, διὰ νὰ καταλήξῃ σήμερον ὁ ἐμπνευστὴς τοῦ ὀργάνου του* (τοῦ *Κήρυκος) διὰ τὴν διεξαγωγὴν μιᾶς μικροπρεποῦς πολεμικῆς κατὰ τοῦ κ. Μελᾶ.* Ὀξυτάτη στὴν κριτική της γιὰ τὸ Δ. Μπότσαρη ἦταν καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ.* Τὸν κατηγοροῦσε γιὰ πολλὰ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ ὅτι, περιοδεύοντας στὶς ἐπαρχίες, συνιστοῦσε στοὺς ἐκλογεῖς ὅτι, ἂν ἤθελαν νὰ ψηφίσουν ἄλλον, ἐκτὸς τοῦ βενιζελικοῦ ψηφοδελτίου, καλλίτερα θὰ ἦταν νὰ ἔδιναν τὴν ψῆφο τους στοὺς ὑποψηφίους τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* παρὰ στοὺς Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Ἔγραφε: (ἄρθρο: *Ποῖοι ὑποστηρίζουν τὴν Βασιλείαν,* 16-8-28): *Ὁ κ. Μπότσαρης δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ πολίτευμα, διότι ἐκ συνειδήσεως δὲν εἶναι δημοκρατικός. Ἄνθρωπος αὐτάρχης, ἐπιζητῶν καὶ ἐπιδιώκων τὴν πολιτικὴν ὑποδούλωσιν ἑνὸς λαοῦ φύσει καὶ θέλει φιλελευθέρου, ἄνθρωπος ὅστις εἰς*

τὸν βωμὸν τῆς ἰδεολογίας τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλοδοξίας του, θυσιάζει καὶ τὰ ὑπέρτατα καὶ ἱερώτατα συμφέροντα τῆς Ἠπείρου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθεῖ ὡς δημοκρατικὸς ἀλλ' ὡς τυφλὸν καὶ χαμερπὲς ὄργανον τοῦ ἀπαισιωτέρου Μοναρχισμοῦ, τοῦ πλέον αἱμοσταγοῦς καὶ αἱμοχαροῦς δικτατορισμοῦ... Εὐσταθοῦσαν ὅλες αὐτὲς οἱ κατηγορίες ἐναντίον τοῦ Μπότσαρη; Ὄχι ἀσφαλῶς. Ὅπως δὲν εὐσταθοῦσαν καὶ οἱ κατηγορίες ποὺ ἐκτόξευε καθημερινὰ ὁ *Κῆρυξ* ἐναντίον τῶν *Καφανταρικῶν*, αὐτοὺς θεωροῦσε ἐπικίνδυνους ἀντίπαλους καὶ ὄχι τοὺς *Λαϊκούς*. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ γραφόμενα ἦταν προεκλογικὲς ὑπερβολές, ἔφτασαν μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ ἐπαναφέρουν στὸ προσκήνιο, τὴν παραμονὴ τῶν ἐκλογῶν (18 Αὐγούστου) τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς. Ἡ ἐφημερὶς τῆς Θεσσαλονίκης *Τηλέγραφος* εἶχε δημοσιεύσει *ἀποκαλύψεις μὲ πλήρη στοιχεῖα* -κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς της- *διὰ τὴν ἐνοχὴν ὡρισμένων προσώπων, καὶ δὴ τοῦ κ. Μπότσαρη, εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς*, οἱ ὁποῖες προξένησαν κατάπληξη στὴν Ἀθήνα. *Αἱ ἀποκαλύψεις ἐτηλεγραφήθησαν δυστυχῶς ἐν ἐκτάσει καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Ἑλλάδος.* Τὴν εἴδηση τῶν ἀποκαλύψεων δημοσίευσαν καὶ οἱ *Καφανταρικὲς* ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων. Ἦταν ὅμως ἀργὰ γιὰ ν' ἀλλάξει ἡ ροὴ τῶν γεγονότων. Τὸ ρεῦμα ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου ἦταν τεράστιας ἔκτασης, μὲ τίποτε δὲν ἀντιστρεφόταν. Ἀκόμα καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ τῆς ὑπαίθρου ψήφισαν Βενιζέλο, ὅπως ἀποδείκνυε ὁ Χατζῆς σὲ μετεκλογικὸ σχόλιό του...

Ἀπὸ τὴν πλευρά τους οἱ *Λαϊκοὶ* ἔδιναν ἕναν ἀπεγνωσμένο ἀγῶνα σωτηρίας, ὄντας βέβαιοι ὅτι, στὴν Ἤπειρο τουλάχιστον, δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ ἐλπίδα ἐκλογῆς ὑποψηφίου τοῦ κόμματός τους. Ὁ Χατζῆς εἶχε συνειδητοποιήσει καλλίτερα ἀπ' ὅλους τὴς κατάσταση, τάχτηκε βέβαια ὑπὲρ τῶν ὑποψηφίων τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* -μὲ σαφῆ προτίμηση πρὸς τοὺς Γ. Κωνσταντινίδη, Γ. Τζαβέλλα, Β. Κούρεντα καὶ Κ. Σπέγγο-, ἦταν ὅμως φανερὴ ἡ ἔλλειψη ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα. Ὁ *Κῆρυξ*, κρίνοντας τὴν ἀρθρογραφία του, τὸν κατηγοροῦσε γιὰ *ἔμμεση ὑποστήριξη τῶν Καφανταρικῶν ὑποψηφίων, γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀπάντηση* (1-8-28, δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα ἡ αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ): *Ἐγχωρία βενιζελὶς συχνὰπυκνὰ ὁμιλεῖ περὶ ὑποστηρίξεως τῶν βασιλοφρόνων πρὸς τὸν «Καφανταρικὸν» συνδυασμὸν κλπ. Αἱ ἐκλογικαὶ ἀνάγκαι τῆς παρατάξεως εἰς ἣν ἀνήκομεν... δὲν μᾶς δίδουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ βοηθήσωμεν εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως καὶ ὅσον θὰ ἠθέλαμεν, τοὺς εὑρεθέντας, ἐντελῶς εἰς ἀντίθετον ἰδεολογικὸν στρατόπεδον ὑποψηφίους τοῦ «Καφανταρικοῦ» συνδυασμοῦ κ.κ. Μυλωνᾶν καὶ Μελᾶν. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ἡμεῖς νὰ πράξωμεν τοῦτο δυστυχῶς, συνιστῶμεν εἰς τοὺς σωφρονοῦντας ἠπειρώτας τοῦ ἀντιπάλου κόσμου νὰ ψηφίσουν μετ' ἐκλεκτικῆς ἐπιλογῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ τούτους.* Βέβαια, μετὰ τὴν αἰχμαλωσία, οἱ ἀντιπολιτευτικοὶ τόνοι τῆς *Ἠπείρου* ἀνέβηκαν πολύ, γιατὶ συνδυάστηκαν ὄχι

μόνο μὲ τὴν πολιτικὴ ἀντίθεση, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ φλέγον γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες θέμα τῆς ληστείας καὶ τῆς ἀνασφάλειας. Ἡ μόνη ἐλπίδα τοῦ Χατζῆ γιὰ τὴν ἐξάλειψη αὐτοῦ τοῦ ἄγους ἦταν ἡ ἀντίδραση τῶν ἴδιων τῶν Ἠπειρωτῶν. *Κανεὶς πλέον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντιδράσῃ, κανεὶς πλέον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν κίνδυνον, παρὰ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαός. Ἂς μᾶς ἐννοήσῃ τί τοῦ λέγομεν, τί κραυγάζομεν, τί πονοῦμεν τόσον καιρόν. Ἂς μᾶς ἐννοήσῃ μίαν φορὰν καὶ ἂς μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν αὐτὸν ἀγῶνα τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ληστῶν καὶ ληστοφίλων. Καὶ ἂς μᾶς ἐννοήσουν καὶ μερικοὶ πολιτευόμενοι καὶ ἄλλοι παράγοντες, καὶ ἂς μᾶς ἐννοήσουν καὶ μερικοὶ δικηγόροι, ἂς ἐννοήσουν τὴν ὑπερτάτην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ὅλων μας πρὸς κατασυντριβὴν τῆς Λερναίας αὐτῆς Ὕδρας,τῆς ληστείας, καὶ ἂς ἐννοήσουν τὸν ὑπέρτατον, κατὰ μίαν κλιμακωτὴν διαβάθμισιν, νόμον, σειρᾶς καθηκόντων ὑπερπέραν καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ καὶ οἱουδήποτε ἄλλου: Ὑπὲρ τὴν πατρίδα οὐδενὸς καθήκοντος ἡ ἐπιταγὴ εἶναι ἱερωτέρα, καὶ τέκνα ὑπὸ πατέρων ἐδόθησαν θυσίαι χάριν τῆς Πατρίδος.* Μὲ μιὰ τέτοια σύνθεση περιεχομένου θὰ γραφοῦν ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ Χατζῆ (ἀμυντικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῶν Βενιζελικῶν, γιὰ νὰ περισωθεῖ ὅ,τι ἦταν δυνατό, καὶ ἐπιθετικὴ γιὰ τὸ θέμα τῆς ληστείας) ὡς τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν.

Ὁ Χρηστοβασίλης, ἀντίθετα μὲ τὸ Χατζῆ, ἦταν ἐπιθετικὸς καὶ στὰ δυὸ μέτωπα: τὸ πολιτικὸ καὶ τῆς ληστείας. Δυὸ ἄρθρα του εἶναι χαρακτηριστικά: *Ἐὰν οἱ λίθοι εἶχον φωνὴν θὰ ἐξεγείροντο καὶ αὐτοὶ εἰς πελωρίαν διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς ἀχαλινώτου ἐγκληματικότητος καὶ κακουργίας τοῦ Βενιζελισμοῦ κατὰ τῆς Ἠπείρου, τοῦ Βενιζελισμοῦ, ὅστις ἐκλαμβάνων τὴν Ἤπειρον αἰχμάλωτον εἰς τὸ ἅρμα του προσδεδεμένην οὐδὲ νὰ σκεφθῇ ἁπλῶς τὴν ὕπαρξιν ταύτης κατεδέχετο... Ἐξεδηλώθη οὐχὶ ἁπλῆ ἀδιαφορία, ἀλλ' αὐτόχρημα ἐχθρότης καὶ ἐμπαιγμὸς ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τῆς Ἠπείρου καὶ ἐμπαίκτην αὐτῆς Βενιζελισμόν... Καὶ συνεχίζει ὁ Βενιζελισμὸς τὴν τακτικὴν τοῦ ἐμπαιγμοῦ κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον. Ἀλλ' ὁ Βενιζελισμὸς καὶ ὁ ἀρχηγός του πλανᾶται πλάνην οἰκτράν. Τὰ παλαιά του ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἐπὶ μακρόν, ἠχρηστεύθησαν πλέον. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαός, καλῶς διαγνώσας τοὺς αἰτίους τοῦ καταντήματος τῆς πατρίδος του, τοὺς ἀσυστόλους ἐμπαίκτας τῆς νοημοσύνης του, θὰ δώσῃ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τὸ προσῆκον εἰς αὐτοὺς μάθημα. («Ἐλευθερία»,* 6-8-2). (Πόσο ἔπεξε ἔξω στὶς προβλέψεις του ὁ Χρηστοβασίλης, τὸ μαρτυροῦν τὰ ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα). *Ἤπειρος ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ληστῶν*, τιτλοφοροῦσε τὸ δεύτερο ἄρθρο του (*Ἐλευθερία*, 9-8-27). Τὴν εὐθύνη τῆς ἀνάπτυξής της ἀπέδιδε, φυσικά, στὸν Βενιζελισμό: *Ἡ Ἤπειρος, ἀφότου ἔγινεν τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης... ἔχει μεταβληθῇ εἰς κράτος ληστῶν, ἐξαιρέσει τοῦ μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς περιόδου τοῦ 1920-1922. Οἱ Ρετζαῖοι ὑπῆρξαν*

οἱ στυλοβάται τῆς ἐν Ἠπείρῳ ληστοκρατίας καὶ παντὸς μεγάλου κακουργήματος, ἀλλὰ κατὰ παράδοξον τρόπον ἔχαιρον καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐρυθρᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 καὶ τῶν ἀποτόκων αὐτῆς κυβερνήσεων τῆς Πλαστηρικῆς βουλῆς τοῦ 1923... Συνέπεια τῆς κακούργου πολιτικῆς τῶν μετὰ τὴν κακοῦργον ἐπανάστασιν βενιζελογενῶν κυβερνήσεων, ὑπῆρξε ἡ μεγάλη καὶ αἱματηρὰ ληστεία τῆς Πέτρας, ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ Ρετζαῖοι ἐδραπέτευσαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀρχῶν τῶν Ἰωαννίνων... Οἱ Ρετζαῖοι, τυχόντες τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 καὶ τῶν μετέπειτα βενιζελογενῶν κυβερνήσεων, ἐδημιούργησαν πλῆθος ἑστιῶν περιθάλψεως τῆς ληστείας, τὰ λεγόμενα γιατάκια, καὶ ἔκτοτε, ὅποιος θέλῃ, μεταβάλλεται εἰς ληστὴν καὶ λήσταρχον ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς! Στὴ συνέχεια ἀναφερόταν στὴν ἀναποτελεσματικότητα τοῦ κράτους νὰ ἐξουδετερώσει τὴ ληστεία καὶ κατέληγε στὴ διαπίστωση, μὲ ἀναφορὰ στὴ δράση τῶν Κουμπαίων, ὅτι τὶς τελευταῖες 40 μέρες ἡ δημόσια ἀσφάλεια στὴν Ἤπειρο εἶχε διασαλευθεῖ περισσότερο καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ρετζαίων. Συνεπίκουρος σὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χρηστοβασίλη ἦρθε, μὲ τὰ δημοσιεύματά του στὸ βενιζελικὸ *Ἔθνος*, ὁ ἔμπειρος δημοσιογράφος Βεκιαρέλλης (βρέθηκε στὰ Γιάννινα μὲ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ). Ἔγραφε: *Ὁ πρῶτος, ὁ κύριος, ὁ μόνος ἴσως οὐσιαστικῶς ὑπαίτιος τῆς καταστάσεως εἶναι τὸ Κράτος. Αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος ἔνοχος. Εἰς τὸ Κράτος ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ Ἤπειρος ληστοκρατεῖται σήμερον. Πρόκειται διὰ τὸ Κράτος τῆς μετὰ τὸ 1920 περιόδου. Τὸ Κράτος εἰς πλείστας περιπτώσεις ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς ἐχρησιμοποίησεν ὡς ὄργανά του. Συνειργάσθη μαζί των διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν ἑνὸς συντάγματος* (μιλάει γιὰ τὴν ἀντεπανάσταση τῶν Γαργαλίδη-Λεοναρδοπούλου). *Καὶ δὲν εὑρέθη κανεὶς νὰ σκεφθῇ, ὅτι ἂν πρόκειται νὰ μᾶς ἐξασφαλίζουν οἱ ληστα ἀπὸ τὰ συντάγματα ποὺ στασιάζουν, τότε εἶναι προτιμώτερον νὰ διαλυθοῦν τὰ συντάγματα, νὰ διαλυθῇ καὶ τὸ Κράτος ποὺ βασίζει τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ληστῶν... Τὸ Κράτος διέταξε ἕνα στρατηγὸν νὰ συνεργασθῇ μὲ τὸν λήσταρχον Ρέτζον. Εὐτυχῶς ὁ στρατηγὸς εἶχε συναίσθησιν τῆς ἀξιοπρεπείας του καὶ ἔστειλεν ὀπίσω τὴν διαταγήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξωθεῖτο εἰς μίαν πρᾶξιν ἐξευτελιστικὴν καὶ ἀνήθικον. Τὸ Κράτος ἐπέτρεψεν εἰς ληστάρχους ν' ἀγοράζουν σπίτια μέσα εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τὸ Κράτος καλῶς γνωρίζει ἐκείνους ποὺ διαχειρίζονται τὰς περιουσίας τῶν ληστάρχων μέσα ἐπίσης εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τὸ Κράτος ἄφησε νὰ κυκλοφορῇ μέσα εἰς τὰ Ἰωάννινα, μὲ στολὴν ἐνωμοτάρχου, ὁ λήσταρχος ποὺ ἠχμαλώτισε εἰς τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλεως τὸν πλούσιον ἑβραιόπαιδα* (τὸ Μαραμένο). Στὴ συνέχεια ὁ Βεκιαρέλλης σημειώνει ὅτι ἐνῶ ἡ Χωροφυλακὴ ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῆς ληστείας, δὲν τὴν βοηθοῦσε τὸ κράτος νὰ πράξει στὸ ἀκέραιο τὸ καθῆκον της. *Ἡ Χωροφυλακὴ* -ἔλεγε- *εἶχε συλλάβει τὸν λήσταρχον Κώσταν Κουμπῆν.*

Ἡ Χωροφυλακὴ ἐξετόπισε κατὰ καιροὺς διαφόρους ὑπόπτους, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ἐπανήρχοντο ἐφωδιασμένοι μὲ σημειώματα διαφόρων βουλευτῶν, ὅλων τῶν κομματικῶν ἀποχρώσεων, γαυριῶντες καὶ καυχώμενοι ὅτι «δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς πειράξῃ κανείς». Δὲν φαίνεται, λοιπόν, διόλου παράδοξον πῶς μερικὰ ὄργανα τῆς Χωροφυλακῆς, ἂν ὄχι ὅλα, ἔχουν μειωμένον σήμερον τὸν ζῆλον των. (Ἀναδημοσίευση στὴν *Ἤπειρο* τῆς 17-8-28. Ἂς συγκρατηθοῦν οἱ παρατηρήσεις τοῦ ἀθηναίου δημοσιογράφου γιὰ τὶς ἐπεμβάσεις τῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλων παραγόντων, μὲ σκοπὸ τὴ ματαίωση τῆς ἐκτόπισης ὑπόπτων).

Ἕνα ἄλλο δημοσίευμα ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας γιὰ τὴ ληστεία, τῆς *Καθημερινῆς* αὐτὴ τὴ φορά, λίγες μέρες πρὶν τὶς ἐκλογές, δημιούργησε μεγάλη ἀναστάτωση στὰ Γιάννινα καὶ ἰδιαίτερα ἀνάμεσα στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο τῆς πόλης. Στὴν *Καθημερινὴ* τοῦ πρώτου δεκαήμερου τοῦ Αὐγούστου (ἀναδημοσιεύτηκε στὴν *Ἤπειρο* τῆς 10-8-28), καταχωρίστηκε κείμενο, ἀποδιδόμενο σὲ συνέντευξη τοῦ διοικητῆ Χωροφυλακῆς Ἰωαννίνων Σ. Μπριλάκη. Σ' αὐτὸ ὁ διοικητὴς ἔλεγε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, καὶ τὰ ἑξῆς, ἀναφερόμενος γενικότερα στὴ ληστεία, ἀλλὰ καὶ στὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ: *...Τὸ γενόμενον εἶναι λυπηρόν, ἀλλὰ μόνον οὕτω θ' ἀναγκασθῇ τὸ Κράτος νὰ λάβῃ ἐξαιρετικὰ μέτρα πρὸς καταδίωξιν τῶν ληστῶν, τοὺς συγγενεῖς τῶν ὁποίων, ὅταν ἐγὼ τοὺς ἀπήλαυνον, οἱ πολιτευόμενοι ἐπανέφερον, κατόπιν ἐνεργειῶν των, εἰς τὰς ἑστίας των. Αἱ ληστρικαὶ συμμορίαι* -συνέχιζε- *ἔχουσιν καλλιτέραν ἐνταῦθα ὀργάνωσιν ἀπὸ τὸ Κράτος. Δὲν ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ κακοποιὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ διαφόρους ἐπιστήμονας καὶ πολιτευομένους ἀκόμη, οἵτινες πάντοτε εἶναι ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῶν γενομένων ληστειῶν. Αὐτοὶ σχεδιάζουν τὰς ληστείας, εἴτε διὰ λόγους χρηματικούς, εἴτε δι' ἄλλους καὶ τὴν ἐκτελεσιν ἀναθέτουν εἰς κακοποιοὺς ἢ ὀργανωμένας ληστοσυμμορίας, αἵτινες κατὰ καιροὺς ἀποτελοῦν τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἠπείρου* (Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ κειμένου).

Ἦταν ἐπόμενο μιὰ τέτοια συνέντευξη νὰ δημιουργήσει ἀναταραχὴ στὴ γιαννιώτικη κοινωνία καὶ νὰ ἀπασχολήσει γιὰ μέρες καὶ ἔντονα τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες. Ὁ Χατζῆς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σχολίασε ὡς ἑξῆς: *Ἐκφραστικώτεραι, πλέον ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀλήθειαν δηλώσεις, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθοῦν.* Σὲ ἐπίρρωση τῶν θέσεών του ὁ Χατζῆς ἀναδημοσίευε (11-8-28) καὶ σχόλιο τοῦ *Ἔθνους* τῶν Ἀθηνῶν, στηριζόμενο στὶς δηλώσεις Μυλωνᾶ, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του: *Δὲν συμμεριζόμεθα ἐξ ὁλοκλήρου* -ἔγραφε- *τὴν ἔκπληξιν τοῦ κ. Μυλωνᾶ, ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Κουμπῆ, ὅτι, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ληστείας, περιεφέρετο εἰς Ἰωάννινα καὶ εἶχε μάλιστα καθίσει πλάϊ του εἰς τὸν κινηματογράφον. Οἱ περίπατοι αὐτοὶ τῶν βασιλέων τῶν ὀρέων*

«ἐνγκόγνιτο» εἰς τὰς πόλεις καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν πολλάκις, εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα μία ἀπὸ τὰς μικράς των προνομίας. Καὶ μὲ τὴν ἀφήγησίν του αὐτὴν ἄλλο δὲν ἔκαμε ὁ λήσταρχος παρὰ νὰ ὑπογραμμιση τὰς δύο κυρίας ἀρετάς, ποὺ ἐκτρέφουν καὶ στηρίζουν ἀκριβῶς τὸ ληστρικὸν καθεστώς: τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὴν ἀνανδρίαν. Εἰς τὰ βουνά, τὰ χωριὰ καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἕνα σωρὸ ἄνθρωποι γνωρίζουν τοὺς Κουμπῆδες καὶ τοὺς βοηθοῦν. Ἄλλοι διότι κάτι τσιμποῦν, καὶ ἄλλοι διότι τρέμουν νὰ καταδώσουν... Ἐφ' ὅσον ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ δράσις τῶν ληστῶν στηρίζεται εἰς τὴν εὐρυτάτην συνωμοσίαν τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς δειλίας τῶν ἄλλων, τὸ καταδιωκτικὸν ἔργον τῶν ἀρχῶν γίνεται δυσχερέστατον.

Ὁ Μπριλάκης τὴν ἄλλη μέρα (11-8-28) διέψευσε τὸ δημοσίευμα τῆς *Καθημερινῆς*, δηλώνοντας πὼς καμιὰ συνέντευξη δὲν ἔδωσε σὲ ἐφημερίδα τῆς πρωτεύουσας. *Ἐγένετο μόνον* -εἶπε- *ἁπλῆ συζήτησις μεταξὺ ἐμοῦ καὶ δημοσιογράφου τῆς «Καθημερινῆς», καθ' ἣν ἐθίχθησαν διάφορα ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασιν, ἀρνοῦμαι ὅμως καὶ θὰ διαψεύσω κατηγορηματικῶς τὰ ἀναγραφέντα ὡς ὑπ' ἐμοῦ δηλωθέντα ἢ καὶ ἁπλῶς λεχθέντα ὅτι εἰς τὰς ἐν Ἠπείρῳ γενομένας ληστείας εἶναι πάντοτε ὀργανωταὶ καὶ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ οἱ ἐπιστήμονες καὶ πολιτευόμενοι.* Ὁ Χατζῆς, σὲ μακροσκελέστατο ἄρθρο (12-8-28) ἐξέφραζε τὴ λύπη του γιὰ τὴ διάψευση, ἐξακολουθοῦσε ὅμως νὰ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὲς οἱ δηλώσεις ἦταν ἀνδρικές, τίμιες, ἀληθινὲς καὶ σύμφωνες μὲ τὴν πραγματικότητα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔχει τὴν εὐθύνη ποὺ ἀποδόθηκε σ' αὐτές, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς πολιτευόμενους ποὺ πράγματι ἐπέμβαιναν σὲ συλλήψεις συνεργατῶν τῶν ληστῶν.

Οἱ σύλλογοι *Ἰατρικὸς καὶ Δικηγορικὸς* διεμαρτυρήθηκαν ἐντονότατα, τόσο γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν, ὑποτιθέμενων, δηλώσεων Μπριλάκη πρὸς τὴν *Καθημερινή*, ὅσο καὶ τὴ θέση τοῦ Χατζῆ, ποὺ ὑποστήριζε ὅτι οἱ δηλώσεις αὐτές, ἔστω κι ἂν ἦταν φανταστικές, ἀπέδιδαν τὴν πραγματικότητα. *Μετ' ὀδύνης καὶ ἐκπλήξεως* -ἀνέφερε ἡ ἀνακοίνωση- *παρετηρήθη παρὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου τῆς πόλεώς μας, ὅτι καὶ ὑμεῖς* (ὁ Χατζῆς) *ἐν τῇ εἰσηγήσει, ἀποδέχεσθε ὡς ὀρθὰς τὰς ἐφευρεύσεις τοῦ δημοσιεύματος τούτου, περὶ τῶν ὑπαιτίων τῆς σημερινῆς ληστοκρατίας. Μετ' ὀδύνης, διότι εἶναι ὄντως λυπηρὸν ν' ἀποκαλῆται ληστόφιλος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἠγωνίσθη καὶ ἀγωνίζεται πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας, παλαίων ἐναντίον πλείστων ἀντιξόων περιστάσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ληστεία, πλήξασα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον καὶ ἀμέσως διὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιλέκτων μελῶν του, ὡς τοῦ Εὐρ. Καζαντζῆ καὶ τοῦ Ἐλευθ. Γύρα... Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐκπληκτικὸν τυγχάνει πῶς, ἐνῶ ἐν ταῖς δηλώσεσι ταύταις ἀνακαλύπτονται ἐπιστήμονες συμμετέχοντες εἰς συμμορίας ληστῶν καὶ ὀργανοῦντες ταύτας, οὐδεὶς ἁρμόδιος ἔσχε ποτὲ τὸ θάρρος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός του, διὰ τῆς συλλήψεως τῶν ἐπιστη-*

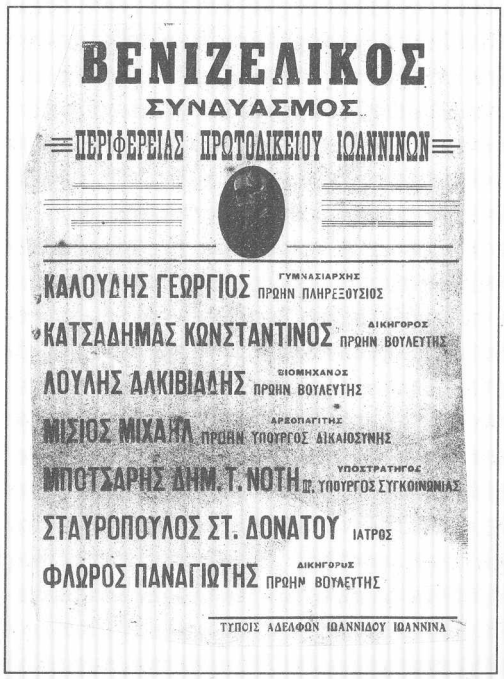
μόνων τούτων ἐκ τοῦ ὠτίου καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων κατ' αὐτῶν. Ἀξιοῦσαν, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, οἱ ἐπιστήμονες τῶν Γιαννίνων νὰ ὑποδείξουν, οἱ δημοσιογράφοι καὶ τὸ κράτος, ποιοὶ ἦταν οἱ ἐπιστήμονες ποὺ συνεργάζονταν μὲ τοὺς ληστές, ὥστε καὶ οἱ σύλλογοι νὰ τοὺς καταγγείλουν στὸν Ἠπειρωτικὸ λαό, γιὰ νὰ δώσουν λόγο τῶν πράξεών τους. Ἡ ἀόριστη ἀναφορά, κατέληγαν, ἀποτελοῦσε ὕβρη γιὰ τὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο, τὸν κατηγορούμενο ὡς ληστόφιλο.

Ἀλλὰ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος τῶν Γιαννίνων, καὶ προπαντὸς οἱ δικηγόροι, δέχτηκαν ἐπίθεση ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο*, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*. Ὁ τελευταῖος (ἄρθρο: *Οἱ ἐπιστήμονές μας*, 10-8-28) κατηγοροῦσε τοὺς ἐπιστήμονες στὸ σύνολό τους, τονίζοντας ὅτι ὅλες οἱ δραματικὲς πτυχὲς τῆς ληστείας στὴν Ἤπειρο *εὑρίσκουν ἀδιάφορον ὁλόκληρον τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον*. Ἀναφερόμενος ἰδιαίτερα στοὺς δικηγόρους, τόνιζε ὅτι δὲν τοὺς εἶχε συγκινήσει καθόλου ἡ αἰχμαλωσία τοῦ συναδέλφου τους Ελ. Γύρα, δικηγόρου ἀπὸ τὴ Ζίτσα: *Ἐπὶ τριήμερον σκέψεις καὶ συσκέψεις, περιαγωγαὶ προσκλήσεων, κουβεντολογία, ἔτσι κατηνάλωσαν χρόνον χωρὶς νὰ κατορθωθῇ οὐδὲ τὸ Διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ Συλλόγου νὰ συγκληθῇ διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἔστω καὶ τυπικῶς, ἐνῶ ἔπρεπε... Καὶ τὶ δὲν ἔπρεπε... Ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸς τῆς διανοήσεως εἰς ἡφαίστειον πνευματικόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἐξηπλώνετο ἡ λάβα τῆς καταδίκης καὶ τὸ θεῖον τοῦ ἐλέγχου καὶ θὰ ἐξετοξεύοντο οἱ πυρόλιθοι διὰ νὰ φωτίσουν τὸ σκοτεινὸν Ἠπειρωτικὸν στερέωμα! Ἔπρεπε ὁ κόσμος αὐτὸς τῶν γραμμάτων νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν θιγόμενον ἐκ τοῦ καταντήματος τούτου καὶ ἐγκαταλείπων τὰ γραφεῖα νὰ διαχυθῇ εἰς τοὺς δρόμους κηρύττων τὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἀνάστασιν...* Ὁ *Δικηγορικὸς σύλλογος* ἀπάντησε μὲ ἀνακοίνωσή του ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ δικηγορικὸς κόσμος καὶ ὁ σύλλογός του, *χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν θεατρικὰς συγκινήσεις καὶ σπασμωδικὰς χειρονομίας, ὥστε νὰ ἐξαπολύσῃ λάβας καὶ θεῖον καὶ πυριτολίθους... προέβη λελογισμένως εἰς δεούσας παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις ἐνεργείας καὶ ὑποδείξεις, πρὸς βελτίωσιν τῆς ὑπὸ τῆς ληστείας δημιουργηθείσης οἰκτρᾶς καταστάσεως. Καὶ κολακεύεται νὰ πιστεύῃ ὅτι οἱ ἄνευ ἐπιδείξεων καὶ τυμπανοκρουσιῶν προσπάθειαι, δὲν ὑστεροῦσιν εἰς ἀποτελεσματικότητα τῶν πομπωδῶς θορυβωδῶν ἐνεργειῶν.* Σχολιάζοντας στὸ ἴδιο φύλλο (12-8-28) τὴν ἀπάντηση τῶν δικηγόρων καὶ μάλιστα τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο ὑποστήριζαν ὅτι ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γύρα, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* τοὺς κατηγοροῦσε, μὲ σειρὰ στοιχείων, ὅτι τὸ ἀντίθετο συνέβη, ἀφοῦ οὔτε μιὰ γενικὴ συνέλευση τοῦ συλλόγου τους δὲν κατόρθωσαν νὰ συγκροτήσουν, γιὰ ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα. Καὶ κατέληγε: *Καθ' ἡμᾶς οὕτω συνέβησαν τὰ πράγματα. Βεβαίως ὁ «Σύλλογος» δικαιοῦται νὰ ὑποστηρίζῃ τὸ ἀντίθετον. Δυστυχῶς ὅμως ἡμεῖς δὲν δικηγοροῦμεν διὰ νὰ μακρύνομεν τὴν συζήτησιν.*

Παρὰ τὶς αὐστηρὲς προειδοποιήσεις τοῦ Γενικοῦ διοικητῆ Ἀχ. Καλεύρα -θὰ γίνει εὐρύτερος λόγος στὴ συνέχεια- οἱ ληστὲς ἐξακολουθοῦσαν τὴν κακοποιὸ δράση τους· λίγες μέρες μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, συνέλαβαν κοντὰ στὴν Ἀβδέλλα, τὸ διευθυντὴ τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων καὶ τὴν γυναῖκα του, ζητώντας 500.000 δρχ. λύτρα. Στὸ μεταξὺ ὁ προεκλογικὸς ἀγῶνας ἔφτανε στὸ κορύφωμά του. Ὅπως καὶ στὴν ἐποχή μας, ἔτσι καὶ τότε, οἱ πολιτευόμενοι γιὰ νὰ διαφημίσουν τὴν ὑποψηφιότητά τους γέμιζαν μὲ τὶς φωτογραφίες τους τοὺς τοίχους, χωρὶς νὰ σέβονται οὔτε τὴ Ζωσιμαία σχολὴ καὶ τὰ ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα (στὴν Ἀθήνα εἶχαν ἀπαγορευτεῖ μὲ νόμο οἱ τοιχοκολλήσεις στὸ Πανεπιστήμιο). *Προχθὲς* -σχολίαζε ἡ *Ἤπειρος* τὴν παραμονὴ τῶν ἐκλογῶν- *ὁπότε πλανώδιοι ἐτοιχοκολλοῦσαν τὰς γλυκείας καὶ ἑλκυστικὰς φάτσας τῶν ὑποψηφίων Φιλελευθέρων, ἠκούσθη διαβάτης παρατυχὼν νὰ λέγῃ: —Νὰ δοῦμε τὶ τύχη ἀναμένει τὸν Ζωσιμάδα! Βενιζελικὸν ὀρθόδοξον, Καφανταρικὸν ἢ Λαϊκὸν θὰ τὸν κάμουν;...* Βασικὸς ἄξονας τῆς ἀντιπολιτευτικῆς ἀντιπαράθεσης τῶν ἀντιβενιζελικῶν κομμάτων ἦταν νὰ πείσουν τὸ λαὸ ὅτι ἡ κακοδαιμονία τῆς Ἑλλάδας καὶ προπαντὸς ἡ ἔξαρση τῆς ληστείας, ποὺ εἶχε καταντήσει κακοφορμισμένη πληγὴ γιὰ τὴν Ἤπειρο, ὀφειλόταν στὶς βενιζελικὲς ἢ βενιζελογενεῖς κυβερνήσεις. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν *Καφανταρικῶν* δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ ὑπαινιγμοὶ γιὰ ἀνάμιξη τῶν *Βενιζελικῶν* στὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Ἐπειδὴ ἡ κατηγορία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀπασχολεῖ τὸν πολιτικὸ κόσμο καὶ μετὰ τὶς ἐκλογές, ὁ στρατηγὸς Δημ. Μπότσαρης δημοσίευσε στὸ *Ἐλεύθερο Βῆμα* Ἀθηνῶν ἐπιστολή, μὲ τὴν ὁποία προκαλοῦσε τοὺς Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ νὰ προσκομίσουν τὶς ἀποδείξεις γιὰ τὰ ἐλατήρια τῆς αἰχμαλωσίας. Στὴν πρόκληση ἀπάντησε ὁ Μυλωνᾶς μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιστολή του (26-8-28): *Ὁ βουλευτὴς Ἰωαννίνων κ. Μπότσαρης προσπαθεῖ νὰ προκαλέσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀπουσιάζοντα εἰς Γαλλίαν κ. Ἀλ. Μελᾶν, νὰ ἐμφανίσωμεν «ἀποδείξεις» περὶ τῶν ἐλατηρίων τῆς αἰχμαλωσίας μας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν μας, εἶναι ἔργον τῆς ἐπιληφθείσης ἤδη ἀνακρίσεως νὰ διαλευκάνῃ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ τυχὸν ἐλατήρια -τὰ συνήθως τόσον ἀσύλληπτα καὶ δυσαπόδεικτα- σταθμίζουσα ὄχι βέβαια μόνον τὸν κυκλοφοροῦντα ψίθυρον καὶ τὴν διαίσθησιν πολλῶν, ἀλλὰ προπαντὸς μερικὰ περιστατικά, παλαιότερα καὶ νεώτερα, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὰ ἐν Ἠπείρῳ πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἡμεῖς κατεθέσαμεν ἐνόρκως ὅ,τι ἐγνωρίζαμεν περὶ τῆς ληστείας. Οὔτε ἔγγραφα, οὔτε «ἀποδείξεις» προσηγάγομεν.* (Ἡ ἐπιστολὴ ἀναδημοσιεύτηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* τῆς 1-9-28. Εἶναι φανερὸ ὅτι περιέχει πολλοὺς ὑπαινιγμούς).

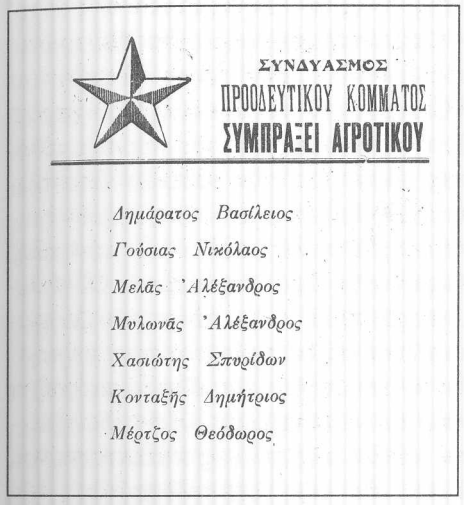
Στὴν ἐκλογικὴ ἀναμέτρηση κατέβηκαν τρία κόμματα μὲ πλήρεις συνδυασμούς: α) Τὸ *Βενιζελικὸ* συνδυασμό, μὲ ὑποψηφίους τοὺς (κατὰ σειρὰ ἐγγραφῆς τους στὸ ψηφοδέλτιο): 1) Καλούδη Γεώργιο, γυμνασιάρχη, 2) Κα-

τσαδήμα Κωνσταντῖνο, δικηγόρο, 3) Λούλη Ἀλκιβιάδη, βιομήχανο, 4) Μίσιο Μιχαήλ, ἀρειοπαγίτη (εἶχε διατελέσει καὶ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης, λίγους μῆνες, μετὰ τὶς ἐκλογὲς πέθανε), 5) Μπότσαρη Δημήτριο Τ. Νότη, ὑποστράτηγο, πρώην ὑπουργὸ Συγκοινωνιῶν, 6) Σταυρόπουλο Στ. Δονάτου, γιατρὸ καὶ 7) Φλῶρο Παναγιώτη, δικηγόρο. β) Τὸ συνδυασμὸ τῶν *Προοδευτικῶν* (Καφανταρικῶν μὲ σύμπραξη τῶν *Ἀγροτικῶν*), μὲ ὑποψηφίους τούς: 1) Δημάρατο Βασίλειο, 2) Γούσια Νικόλαο, 3) Μελᾶ Ἀλέξανδρο, 4) Μυλωνᾶ Ἀλέξανδρο, 5) Χασιώτη Σπυρίδωνα, 6) Κονταξῆ Δημήτριο καὶ 7) Μέρτζιο Θεόδωρο, γ) Τὸ συνδυασμὸ τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* μὲ ὑποψηφίους τούς: 1) Γούδα Μιχαήλ, 2) Κιτσώνα Ἐμμανουήλ, 3) Κούρεντα Βασίλειο, 4) Κωνσταντινίδη Γεώργιο, δικηγόρο, 5) Σπέγγο Κωνσταντίνο, 6) Τζαβέλλα Γεώργιο, δικηγόρο καὶ 7) Χρηστοβασίλη Χρῆστο, δημοσιογράφο. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους συνδυασμοὺς ὑποψηφιότητα εἶχαν θέσει καὶ πολλοὶ ἀνεξάρτητοι, οἱ ὁποῖοι, βλέποντας τὴν πόλωση ποὺ ὑπῆρχε, ἀπέσυραν σχεδὸν ὅλοι τὶς ὑποψηφιότητές τους.

ΒΕΝΙΖΕΛΙΚΟΣ
ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΑΛΟΥΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ ΠΡΩΗΝ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΣ
ΚΑΤΣΑΔΗΜΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ
ΛΟΥΛΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΣ ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ
ΜΙΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΔΗΜ. Τ. ΝΟΤΗ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΠΡ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤ. ΔΟΝΑΤΟΥ ΙΑΤΡΟΣ
ΦΛΩΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ὅπως εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἐπισημανθεῖ, ἡ νίκη τοῦ Βενιζέλου ἦταν σαρωτική, τόσο στὴν Ἤπειρο, ὅσο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Τὸ *Βενιζελικὸ* κόμμα, μαζὶ μὲ τοὺς συνεργασθέντες, ἀπὸ τὶς 250 ἕδρες τῆς Βουλῆς κέρδισαν τὶς 223 (178 ὁ Βενιζέλος, 20 ὁ Παπαναστασίου, 9 ὁ Κονδύλης, 5 ὁ Μιχαλακόπουλος, 5 ὁ Ζαβιτσιάνος καὶ 6 οἱ ἀνεξάρτητοι Δημοκρατικοί). Ἡ ἀντιπολίτευση καταποντίστηκε. Ἀπὸ τὶς 27 ἕδρες ποὺ κέρδισε, 19 πῆραν οἱ Λαϊκοί, 4 οἱ ἀνεξάρτητοι Βασιλόφρονες, 3 ὁ Καφαντάρης καὶ 1 ὁ Μεταξᾶς. Βέβαια, μὲ τὸ ἀναλογικὸ σύστημα ποὺ ἴσχυσε στὶς προηγούμενες ἐκλογὲς (τώρα οἱ ἐκλογὲς ἔγιναν μὲ τὸ πλειοψηφικὸ καὶ στενὴ περιφέρεια) διαφορετικὴ θᾶταν ἡ δύναμη τῶν κομμάτων σὲ ἕδρες. Πάντως ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ συνεργαζόμενοι, μ' ὅποιο σύστημα κι ἂν γίνονταν οἱ ἐκλογὲς θὰ τὶς κέρδιζε, γιατὶ συγκέντρωσε τὸ 61,08% τῶν ψήφων. Ἀπὸ τὴν ἔκταση τῆς νίκης ἔμεινε κατάπληκτος κι ὁ Βενιζέλος καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του. Περίμενε νίκη (μ' ἐπιφύλαξη πάντοτε, θυμόταν τὸ 1920, καὶ τότε ἐπιφανειακὰ ὅλα ἔδειχναν

πὼς θὰ κέρδιζε τὶς ἐκλογές, τὶς ἔχασε ὅμως...) ἀλλὰ ὄχι τόσο μεγάλη: *Οὐσιαστικὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ ἐγκατέστησε κοινοβουλευτικὸν δικτάτορα*, ἔγραφε στὴ γυναίκα του ὁ Βενιζέλος. Κατάπληκτοι ἔμειναν καὶ οἱ ἀντιπολιτευόμενοι. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* Π. Τσαλδάρης δήλωσε: *Πρόκειται περὶ νέας ἐπιδημίας* -εἶχε ἀρχίσει τότε ἡ ἐπιδημία τοῦ Δαγγείου πυρετοῦ στὴν Ἀθήνα ποὺ ἐπεκτάθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα- *ἡ ὁποία ἐσάρωσε καὶ αὐτοὺς τοὺς κορυφαίους ἀντιβενιζελικούς.*

Στὴν Ἤπειρο καὶ στοὺς τρεῖς -τότε- νομούς της, ὅλες τὶς ἕδρες τὶς πῆρε ὁ Βενιζέλος. Στὸ νομὸ Ἰωαννίνων -περιλαμβανόταν ἀκόμα σ' αὐτὸν καὶ τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ νομοῦ Θεσπρωτίας- ἐκλέχτηκαν ὅλοι οἱ ὑποψήφιοι τοῦ συνδυασμοῦ του. Παρὰ τὸν ἀγῶνα τῶν ἀντιπολιτευόμενων ἐφημερίδων νὰ πείσουν τοὺς ψηφοφόρους νὰ κάνουν ἐπιλογὴ τῶν καλλίτερων ἀπ' ὅλα τὰ ψηφοδέλτια, ὁ κόσμος ψήφισε τοὺς βενιζελικούς, «κορδόνι». Ἀκόμα καὶ ἡ αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, ποὺ εἶχε δημιουργήσει κῦμα συμπάθειας πρὸς τοὺς δυὸ πολιτευτὲς τοῦ Καφανταρικοῦ κόμματος, ἐλάχιστη ἐπίδραση εἶχε στὴ διαμόρφωση τοῦ ἀποτελέσματος. Ὁ λαὸς ψήφισε Βενιζέλο, τὰ πρόσωπα δὲν τὸν ἐνδιέφεραν.

Οἱ ἐκλεγέντες 7 βουλευτὲς τοῦ *Βενιζελικοῦ* συνδυασμοῦ (σὲ σύνολο ψηφισάντων 19.921, πλὴν δύο τμημάτων), ἔλαβαν, κατὰ σειρὰ ἐπιτυχίας τοὺς ἑξῆς ψήφους: 1) Μπότσαρης 16112, 2) Μίσιος 16093, 3) Κατσαδήμας 14994, 4) Λούλης 14901, 5) Καλούδης 14200, 6) Φλῶρος 14103 καὶ 7) Σταυρόπουλος 13830. Οἱ ἡττηθέντες ὑποψήφιοι τοῦ *Λαϊκοῦ κόμματος* πῆραν: 1) Γούδας 3743 2) Κωνσταντινίδης 3048, 3) Χρηστοβασίλης 2900, 4) Κούρεντας 2697, 5) Τζαβέλλας 2422, 6) Σπέγγος 2296 καὶ 7) Κιτσώνας 2120. Ὁ ὑποψήφιος τοῦ *Κομμουνιστικοῦ κόμματος* (δὲν ἐξέλεξε κανένα βουλευτὴ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκμηδενίστηκε ὡς κόμμα, ἀφοῦ ἔχασε τὰ 2/3 τῆς δύναμής του πῆρε ποσοστὸ μόλις 1,41%) Πικρὸς 690 ψήφους. Ἀπὸ τοὺς *Ἀνεξαρτήτους* πῆραν οἱ: Φίλιος 341. Μπάρδας 27, Ρώϊμπας 18, Καραμπαγλῆς 14, Καγιᾶς 5, Γιαννάκος 3, Τσιαντῆς 1, Παπαδόπουλος Ιω. δικηγόρος 0.

Καὶ οἱ ψηφοφόροι τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων Βενιζέλο ψήφισαν, στὴ συντριπτική τους πλειοψηφία, στὰ παρακάτω τμήματα (σὲ κάποια τὸ πο-

σοστὸ ἐπιτυχίας ἔφτασε στὸ 80%): Ὁ ἀριθμὸς ὅσων ψήφισαν κατὰ τμῆμα ἦταν: 1) *Ἀγροτικὸ* 548, 2) *Παυλίδειος σχολὴ* 476, 3) *Ζωσιμαία σχολὴ* 556, 4) *Ὀρφανοτροφεῖο Γεωργ. Σταύρου* 288, 5) *Καπλάνειος σχολὴ* 400, 6) *Μαρούτσειος σχολὴ* 396. Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐγγεγραμμένων 3433, ψήφισαν 2664, δὲν ψήφισαν δηλαδὴ 769 (ποσοστὸ ἀποχῆς 22,43%).

Τὴν περιγραφὴ γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς νίκης τῶν *Βενιζελικῶν* τὴν ἀντιγράφουμε ἀπὸ τὴν ἀντιπολιτευόμενη *(Καφανταρικὴ)* ἐφημερίδα *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (21-8-28): *Μετ' ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς, ἡ πόλις ἐδέχθη χθὲς τὰς πρώτας εἰδήσεις τόσον ἐπὶ τῶν τοπικῶν ἀποτελεσμάτων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν γενικῶν τοιούτων. Ἡ πόλις καθ' ὅλην τὴν χθὲς ἡμέραν εἶχε ὄψιν ἑορτασμοῦ. Οἱ Φιλελεύθεροι πολῖται, μὲ τὴν χαρὰν ζωγραφισμένην εἰς τὰ πρόσωπά των, περιήρχοντο τὴν πόλιν καὶ ἐζητωκραύγαζον ὑπὲρ τοῦ κ. Βενιζέλου. Οἱ ἀντιβενιζελικοὶ κύκλοι τῆς πόλεως κατεπτοημένοι, τόσον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Ἠπείρου, ὅσον καὶ ἐκ τῶν γενικῶν τοιούτων, ἐξεφράζοντο μὲ αἴσθημα ἐκπλήξεως. Ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν ὡρῶν αἱ διαδόσεις ἔφερον ἀποτυχόντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀντιπολιτευομένων τὸν κ. Βενιζέλον κομμάτων. Οὕτως ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κόσμου ηὔξανε καὶ αἱ ἐκδηλώσεις καθίσταντο ζωηρόταται. Οἱ μικροὶ ὅμιλοι ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ περὶ τὰς νυκτερινὰς ὥρας εἰς τὴν Κεντρικὴν πλατεῖαν ἐσχηματίσθη ὀγκωδεστάτη διαδήλωσις. Τὰ πλήθη, παιανιζούσης καὶ τῆς μουσικῆς, συνεκεντρώθησαν ἔξωθι τοῦ ἐκλογικοῦ κέντρου τῶν Φιλελευθέρων καὶ ἐζητωκραύγαζον ὑπὲρ τῶν ἐπιτυχόντων βενιζελικῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὁ τόνος τοῦ πανηγυρισμοῦ μετεδόθη ἐκ τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία. Χωρικοὶ μὲ ἐγχώρια ὄργανα, ἑώρταζον τὴν νίκην μὲ ζητωκραυγὰς καὶ ἐπανηγύριζον...* Αὐτὰ τὰ γράφει μιὰ ἀντιπολιτευόμενη ἐφημερίδα. Μόνο ποὺ ὁ διευθυντής της μπορεῖ νὰ χρησιμοποίησε σκληρὴ γλῶσσα γιὰ τοὺς ὑποψήφιους τοῦ Βενιζελικοῦ συνδυασμοῦ, ποτὲ ὅμως δὲν εἶπε κακὸ λόγο γιὰ τὸν ἀρχηγό τους, ἦταν κι αὐτὸς ἀπὸ τοὺς παλιοὺς πιστοὺς τοῦ «Μπάμπα»...

Προεκλογικὸ σκίτσο τοῦ Βενιζέλου, ἀπὸ παλαιότερες ἐκλογές.

Ἀπὸ τὸ πρωὶ τῆς παραμονῆς τῆς γιορτῆς τῆς Παναγιᾶς, τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου Κωστίδη γέμισε κόσμο. Ἦταν ἐκεῖ ὅλη ἡ οἰκογένεια -μόνο ὁ Δημήτρης ἔλειπε-, ἡ Φωτεινή, ὁ Θερειανὸς μὲ τὴν Ἀλεξάνδρα ἀπὸ τὴν Καλούτσανη, ἡ Χριστίνα μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὸ μικρὸ κορίτσι τους, καὶ πολλοὶ φίλοι ἀπὸ τὴν Καραβατιά· εἶχαν μάθει γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης κι ἤθελαν, ἀπὸ ἀγάπη ἀλλὰ καὶ περιέργεια, νὰ παρευρεθοῦν στὴν ἄφιξή της. Οἱ ὧρες τῆς ἀναμονῆς φαίνονταν ἀτέλειωτες κι ὅσο περνοῦσαν, τόσο ἡ ἀδημονία μεγάλωνε. Τελικὰ ἡ Φιλίτσα δὲν κρατήθηκε: —*Δὲν μπορῶ νὰ περιμένω ἄλλο τὴν ἀδελφή μου ἐδῶ μέσα, στὸ κλειστὸ σπίτι, θέλω νὰ τὴν πρωταντικρύσω ἔξω, στὸ φῶς τοῦ ἥλιου. Θὰ πάρουμε ἕνα αὐτοκίνητο,* εἶπε στὴ μητέρα της καὶ τὴν πεθερά της τὴ Λευκή, *θάρθει μαζί μας κι ὁ Νῖκος, καὶ θὰ πᾶμε νὰ τοὺς περιμένουμε ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Δὲν μὲ κρατάει ὁ τόπος.* Οἱ γυναῖκες δὲν ἔφεραν ἀντίρρηση, οὔτε κι ὁ Νῖκος, ἐξάλλου καὶ τῶν ἴδιων ἐπιθυμία ἐνδόμυχη ἦταν νὰ συναντηθοῦν, ὅσο τὸ δυνατὸ γρηγορότερα μὲ τὴ Θεώνη. Ἔστειλαν τὴν Εἰρήνη βρῆκε αὐτοκίνητο καὶ κοντὰ τὸ μεσημέρι ξεκίνησαν ἀκολουθώντας τὸ δρόμο τῆς Πρέβεζας, τότε περνοῦσε -ἀκόμα καὶ μετὰ τὸν πόλεμο- μέσα ἀπὸ τὴν Καλούτσανη. Ὡς ποῦ θὰ ἔφταναν; Δὲν τὸ εἶχαν προαποφασίσει. Πρὶν ὁ δρόμος ἀρχίσει νὰ κατεβαίνει πρὸς τὴν Κανέττα, σταμάτησαν. —*Ἀρκετὸ δρόμο κάναμε,* εἶπε ὁ Νίκος, *ἐδῶ θὰ τοὺς περιμένουμε.* Κοντὰ ἐκεῖ ἦταν ἕνα δέντρο, ξάπλωσαν στὸν ἴσκιο του. Στὴν ἀρχὴ ἄρχισαν συζήτηση γιὰ χίλια δυὸ πράγματα τῆς πόλης, κουτσομπολιὰ περισσότερο, γιὰ τὶς ἐκλογὲς καὶ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ. Ἡ συζήτηση σιγὰ-σιγὰ ἔσβησε, σὰν ἀπὸ ἐσωτερικὴ παρόρμηση, οὔτε καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ ξαναζωντανέψει. Καθένας ἀποτραβήχτηκε στὸν ἑαυτό του κι ἔκανε τὶς δικές του σκέψεις. Ἡ Φωτεινή, ἀνακύκλωνε τὶς ἀνησυχίες της γύρω ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς Θεώνης, πρὸ παντὸς τὶς ἐπικέντρωνε στὸ θέμα τῆς ὑγείας της. Αὐτή, μόνο ἀπὸ τὴν ἀγωνία της, εἶχε ὑποφέρει τόσο πολλά, τὶ συνέπειες θὰ εἶχαν τάχα ἡ βία, ἡ ταλαιπωρία, τὰ βάσανα, τὰ μαρτύρια τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς στὸ ἠθικό, στὴν ψυχολογική της κατάσταση, στὴν ὑγεία τῆς κόρης της; Θ᾽ ἀντίκρυζε σὲ λίγο σωστὸ ἄνθρωπο, ἢ ὁμοίωμα ἀνθρώπου, ἕτοιμου νὰ καταρρεύσει; *Καλὰ εἶναι ἡ κόρη μας* τῆς εἶχε πεῖ ὁ ἄντρας της ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μόνο ὅταν τὴν ἔβλεπε ἡ ἴδια θὰ ἐκτιμοῦσε πόση ἀξία εἶχε αὐτὸ τὸ *καλά*. Ἡ Φιλίτσα τὰ ἴδια μὲ τὴ μάνα της σκεφτόταν, μόνο ποὺ στοὺς συλλογισμούς της μπερδευόταν καὶ τὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς, νὰ σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο. Ὁ πατέρας της καὶ ὁ πεθερός της εἶχαν συμφωνήσει, τοῦ Νίκου ἔπρεπε τώρα νὰ τὸ ποῦν. Ὅλα ὅμως ἐξαρτόνταν ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς Θεώνης καὶ τὶς ἱκανότητες προσαρμογῆς της στὸ νέο περιβάλλον. Μποροῦσε νὰ τὴν ἀφήσει μόνη στὰ πρῶτα μεγάλα καὶ ἀποφασιστικὰ βήματά της, κι αὐτὴ νὰ τρέχει στὴν Ἀθήνα, κυνηγώντας ὄνειρα τῆς ἐφηβείας της; Δὲν ἔπρεπε νὰ βιαστεῖ, αὐτὴ τὴν ἀπόφαση πῆρε τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ

θυσιάσει τὴν ἀδερφή της στὴν ἐκπλήρωση τῶν δικῶν της ἐπιθυμιῶν. Ὁ Σεπτέμβριος ἔφτανε, ἦταν ἕτοιμη γιὰ τὶς ἐξετάσεις, ἔπρεπε ὅμως νὰ τὶς ἀναβάλλει, θὰ πήγαινε τὴν ἄλλη χρονιά, τώρα θὰ στεκόταν στὸ πλευρὸ τῆς Θεώνης. Ἔνοιωσε νὰ τῆς φεύγει ἕνα βάρος ἀπὸ τὴν καρδιά, καιρὸ τώρα πάλευε νὰ δώσει μιὰ λύση στὸ πρόβλημα, ἠρέμησε.

Βόγγος μηχανῆς ἀκούστηκε καὶ τοὺς ξύπνησε ὅλους ἀπὸ τὴν περισυλλογή. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀγκομαχώντας τὴν ἐπικίνδυνη τότε ἀνηφόρα τῆς Κανέττας. Διαισθάνθηκαν πὼς ἦταν τὸ αὐτοκίνητο ποὺ περίμεναν, ἄφησαν τὰ δέντρα κι ἔτρεξαν καὶ στάθηκαν στὴ μέση τοῦ δρόμου. Ὁ ὁδηγός, βλέποντας ἀνθρώπους στὸ κατάστρωμα, εἶχε ἀνεβεῖ πιὰ τὴν ἀνηφόρα, κι ἦταν ἕτοιμος νὰ πάρει τώρα τὸν κατήφορο, σταμάτησε. Περίεργοι οἱ ἐπιβάτες του, ὁ Γιάγκος πρῶτα κι ὕστερα ὁ Πέτρος, κατέβηκαν γιὰ νὰ δοῦν ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἔκοβαν τὸ δρόμο. Μόλις ἀντίκρυσε τὴ γυναίκα του καὶ τοὺς ἄλλους, στὴν ἀρχὴ ἔμεινε ἄφωνος, ἡ ἐμφάνισή τους τὸν ξάφνιασε. Δὲν κράτησε πολὺ ἡ ἀμηχανία του. Ἡ γυναίκα του ἔτρεξε καὶ τὸν ἀγκάλιασε σφιχτά, σὰ νὰ φοβόταν μὴν τὸν χάσει, λόγος δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στόμα της· *Φωτεινή*, τῆς ψιθύρισε ὁ Γιάγκος, *ἔφερα τὴν κόρη μας*. Τὸ ἄγγελμα τῆς χαρμόσυνης εἴδησης δυνάμωσε τὴ θέλησή της νὰ σταθεῖ ὄρθια ἦταν ἕτοιμη νὰ λιποθυμήσει. Στὸ μεταξὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο κι ὁ Πέτρος, ἔλαμπε ἀπὸ χαρά, ἡ Λευκὴ κι ὁ Νίκος ἔτρεξαν κοντά του, ἡ Φιλίτσα πῆγε μὲ τοὺς δικούς της. Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ αὐτοκινήτου ἔκανε τώρα τὴν ἐμφάνισή της ἡ Θεώνη. Ψηλή, στητή, ὄμορφη, ὁ πόνος εἶχε γλυκάνει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου της, ἀντίθετα μ' ὅ,τι συμβαίνει σ' ἄλλους, στεκόταν μπροστά τους ἀκίνητη, προσπαθώντας νὰ συνειδητοποιήσει ποῦ βρισκόταν καὶ ποιοὺς ἀντίκρυζε. —*Μητέρα*, ἄφησε μιὰ κραυγή, ἔκρυβε μέσα της χαρὰ ἀνεκλάλητη, ἀλλὰ μαζὺ ὀδύνη καὶ σπαραγμό. Ὅλα τὰ συναισθήματα ποὺ ἀγωνιζόταν τὸν τελευταῖο καιρὸ ν' ἀπωθήσει στὰ βάθη τοῦ ὑποσυνείδητου, γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν τυραννία τους, πλημμύρισαν ξαφνικὰ τὴν καρδιά της κι ἔδωσαν μιὰ εἰδικὴ ἀπόχρωση στὴν κραυγὴ τῆς χαρᾶς ποὺ ἐκτοξεύθηκε ἀπὸ τὰ στήθη της. Ἔσμιξαν, μητέρα καὶ κόρη, σ' ἕνα σύμπλεγμα βουβῆς ἐπικοινωνίας σωμάτων καὶ ψυχῶν, ποὺ εἶχαν δοκιμάσει ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τοῦ πόνου, ποὺ ζοῦσαν, χρόνια τώρα, μὲ τὴν ἐλπίδα τέτοιων στιγμῶν, δύσκολα νὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἐσωτερικὴ διάσταση μὲ τὸν χρωστήρα ζωγράφου, τὴ σμίλη τοῦ γλύπτη ἢ τὴ συνθετικὴ ἱκανότητα καὶ τὴ φαντασία τοῦ συγγραφέα. Δὲν ἔλεγαν ν' ἀφήσουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, μόνο ὅταν ἦρθε κοντά τους ἡ Φιλίτσα καὶ ψιθύρισε τ' ὄνομα τῆς ἀδελφῆς της, τὸ σύμπλεγμα διαλύθηκε, τὰ μάτια τῆς Θεώνης ἄνοιξαν πελώρια, *ἀδελφή μου*, φώναξε, κι ἔκρυβαν τὰ λόγια της νοσταλγικὲς ἀναμνήσεις ζωῆς εὐτυχισμένης, ἐκτοπλάσματα φαντασιώσεων σὲ στιγμὲς ὀδύνης καὶ σπαραγμοῦ, φτερουγίσματα ἐλπίδων ποὺ συντρίβονταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σκληρῆς πραγματικότητας, κι ἀγάπη ἀδελφική, χωρὶς ὅρια, ἴδιο ἀστείρευτο νερὸ

ἀκοίμητης βρυσομάννας. Κι ἦρθαν μαζὶ ὁ Νίκος καὶ ἡ Λευκή, ὁ Πέτρος, ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φωτεινή, εἶχαν γίνει ὅλοι ἕνα σῶμα, μιὰ ψυχή, μιὰ κοινὴ προσδοκία, γιὰ ὅλους, προπαντὸς γιὰ τὴ Θεώνη, ποὺ ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔκλεινε ἕνα μεγάλο, πολυτάραχο κεφάλαιο τῆς ζωῆς της, κι ἄνοιγε ἕνα ἄλλο, μὲ τοὺς καλλίτερους οἰωνούς. Ἡ Θεώνη δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ ὄρθια ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες συναισθηματικὲς δονήσεις δὲν χόρταινε νὰ βλέπει τὴ μάνα της καὶ τὴν ἀδελφή της, τὸ Νίκο καὶ τὴ Λευκή, ἦταν πληροφορημένη γιὰ ὅλα, πρὶν ξεκινήσουν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τοὺς εἶχε πλάσει στὴ φαντασία της, ἡ πραγματικότητα ξεπερνοῦσε τὶς προσδοκίες της. Ἡ ὥρα περνοῦσε κι ἔπρεπε νὰ βιαστοῦν. Τοὺς περίμεναν κι ἄλλοι στὰ Γιάννινα, τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πέτρου εἶχε γεμίσει κόσμο. Μπῆκαν στ' αὐτοκίνητα μ' ἄλλη σειρὰ τώρα, στὸ ἕνα πῆγαν ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου, ἑνωμένη πιά -κάποιος ἔλειπε, ἦταν τ' ὄμορφο παλληκάρι ποὺ εἶχαν σκοτώσει τὰ μπουλούκια τῶν ἀφηνιασμένων Τσέτηδων, ὅταν μπῆκαν στὴ Σμύρνη, τὸ τρίτο τους παιδί, ὅταν τὸ θυμόταν ἡ Φωτεινή, ἔκλαιγε σιωπηλά, νὰ μὴν τὴν καταλάβει ὁ ἄντρας της- καὶ στ' ἄλλο ὁ Πέτρος μὲ τὴ Λευκὴ καὶ τὸ Νίκο. Ἡ Θεώνη ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ξαναμπῆκε στ' αὐτοκίνητο δὲν ξαναμίλησε, ἤθελε νὰ βάλει σὲ μιὰ τάξη τὸ πλῆθος τῶν νέων παραστάσεων ποὺ τὴν συγκλόνισαν. Ἀνησύχησαν κάπως οἱ δικοί της, ὁ Γιάγκος καταλάβαινε, δὲν εἶχε προκάνει ὅμως νὰ ἐνημερώσει καὶ τοὺς ἄλλους γιὰ τὸ πῶς θὰ τῆς συμπεριφέρονταν στὸ μέλλον, προπαντὸς γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ μὴ δώσουν ποτέ, γιὰ πολὺν καιρό, ἀφορμὴ στὴ Θεώνη νὰ ξαναγυρίσει στὶς ἀποτρόπαιες ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος. Θὰ τοὺς τὰ ἔλεγε μόλις κατέβαιναν στὰ Γιάννινα.

Καθὼς περνοῦσε ἡ ὥρα, ὅλο καὶ περισσότεροι, φίλοι καὶ γνωστοὶ τῶν δυὸ οἰκογενειῶν, συγκεντρώνονταν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου. Τὸ γεγονὸς μαθεύτηκε στὴν πόλη ἀπὸ νωρὶς τὸ πρωί, σχολιάζονταν παντοῦ, στὶς προσφυγικὲς συνοικίες οἱ γυναῖκες τὸ θεωροῦσαν ὡς θαῦμα, ἦταν δυνατὸ ποτὲ ν' ἀφήσουν οἱ Τοῦρκοι ἐλεύθερο ἕνα νέο κορίτσι, πολλὲς οἰκογένειες θρηνοῦσαν τέτοιες ἀπώλειες, κανένα κορίτσι καὶ κανένα ἀγόρι δὲν εἶχε γυρίσει πίσω ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Τουρκιᾶς. Ὁ ἐρχομὸς τῆς Θεώνης ἀνέξυσε πληγὲς κι ἔκανε πολλὰ μάτια νὰ κλάψουν. Τίποτε! Θαῦμα ἔγινε! Γιατὶ μόνο μὲ θαῦμα μποροῦσες νὰ γλυτώσεις ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων...

Ντάλα μεσημέρι, ὁ ἥλιος ἔκαιγε, αὐγουστιάτικος ἥλιος ποὺ τσουρούφλιζε τὰ πάντα, ἡ ὥρα εἶχε περάσει τὶς δυὸ καὶ κανένας δὲν ἔλεγε νὰ φύγει. Κάποια παιδιὰ ποὺ ἔπαιζαν στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου, ὅπου τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πέτρου, εἶδαν τὰ αὐτοκίνητα κι ἔτρεξαν νὰ πάρουν τὰ συχαρίκια. —*Ἔρχονται! Ἔρχονται!* φώναξαν μ' ὅλη τους τὴ δύναμη, ὁ κόσμος ἀναταράχτηκε, ὁ Δημήτρης κατέβηκε καὶ φίλεψε τοὺς ἀγγέλους τῶν καλῶν εἰδήσεων, ὅσο ν' ἀνεβεῖ τὸ κεφαλόσκαλο τοῦ σπιτιοῦ, τ' αὐτοκίνητα στάθμευσαν μὲ τὸ θόρυβο ποὺ ἔκαναν οἱ παλιὲς μηχανές, ὅλοι ἔτρεξαν πρὸς τὴν εἴσοδο, παρολίγο νὰ τὴν γκρεμίσουν, ἂν μερικοὶ ψύχραιμοι δὲν ἐπέβαιναν. Ἡ εἴσοδος

ἔμεινε ἐλεύθερη, ὁ κόσμος παρατάχθηκε σὲ δυὸ σειρές, γιὰ ν' ἀφήνει ἐλεύθερη τὴ δίοδο, ἀπὸ τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο κατέβηκαν ὁ Πέτρος, ἡ Λευκὴ καὶ ὁ Νῖκος, ἡ περιέργεια καὶ ἡ συμπάθεια τοῦ κόσμου εἶχε φτάσει στὸ κατακόρυφο, ἄνοιξαν καὶ οἱ πόρτες τοῦ δεύτερου αὐτοκίνητου, νάτην ἡ Φιλίτσα πρώτη, ὕστερα ἡ Φωτεινή, κοντά της ὁ Γιάγκος, ἀλλὰ ἡ Θέωνη, ποῦ ἦταν ἡ Θεώνη; Περίμεναν καὶ οἱ δικοί της νὰ κατεβεῖ ὕστερα ἀπ' αὐτούς, ὅμως τὸ κορίτσι, βλέποντας τὸ πλῆθος κι ἀκούοντας τὶς φωνές, ἔνοιωσε ἔντονη συγκίνηση, ἀνάμικτη μὲ κάποιο φόβο, στὸ νοῦ της ζωντάνεψαν στιγμὲς ποὺ ἔκανε μεγάλο ἀγῶνα γιὰ νὰ τὶς λησμονήσει, τὶς φάνηκε πὼς ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ἔμοιαζε μὲ τὰ φανατισμένα μπουλούκια τῶν ἀνθρώπων, τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν τῆς Τουρκίας ποὺ λοιδωροῦσαν, χλεύαζαν καὶ ἔβριζαν τοὺς αἰχμάλωτους Ἕλληνες στρατιῶτες καὶ ὅσους εἶχαν ἁρπάξει ἀπὸ τὰ σπίτια τους, καθὼς περνοῦσαν ἀπ' ἐκεῖ, γιὰ νὰ ὁδηγηθοῦν στὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οὔτε καὶ ἡ ἴδια μποροῦσε νὰ ἐξηγήσει αὐτὸ τὸ συνειρμό, ὅμως τὰ πόδια της παρέλυσαν, δὲν ἔνοιωθε τὴ δύναμη νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο. Ὁ Γιάγκος καθὼς δὲν τὴν ἔβλεπε νὰ ἔρχεται, γύρισε πίσω ἀνήσυχος: —*Συμβαίνει τίποτε Θεώνη;* τὴ ρώτησε σιγανά. —*Τίποτα πατέρα,* ἀπάντησε, *ἔνοιωσα μιὰ ξαφνικὴ ἀδυναμία, προχώρα, δὲν θέλω νὰ μὲ βοηθήσεις, θὰ κατέβω μόνη μου.* Συγκέντρωσε ὅλες τὶς δυνάμεις της, ὅπως ἔκανε καὶ στὶς πιὸ δύσκολες στιγμὲς τῆς δοκιμασίας της καὶ νάτη ἔξω ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο ν' ἀντικρύζει μ' ἀπέραντη ἀγάπη, ἀποτυπωμένη σὲ κάθε της ἔκφραση, τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἦρθαν νὰ τὴν ὑποδεχτοῦν, μ' ἕνα πρόσωπο ἴδιο μ' ἐκεῖνο τῆς Παναγίας ποὺ γιόρταζε. Στὴν ἀρχὴ ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴν ὑπέροχη μορφὴ ποὺ ἀντίκρυζαν, περίμεναν νὰ δοῦν ἕνα βασανισμένο πρόσωπο κι ἕνα ἐρειπωμένο ἀπὸ τὰ βασανιστήρια κορμί, κρατοῦσε τὰ στόματα κλειστά, ὕστερα ὅλοι ξέσπασαν σ' ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις συμπάθειας καὶ ἱκανοποίησης. Κάποιος ἄρχισε νὰ χειροκροτεῖ, τὸν ἀκολούθησαν ὅλοι, σ' ὅλη τὴ διάρκεια ποὺ ἡ Θεώνη μὲ βῆμα ἀργό, μὲ δάκρυα τώρα στὰ μάτια ἀπὸ τὴ συγκίνηση, ἀλλὰ μὲ παράστημα μεγάλης ἀρχόντισσας τῶν παλιῶν καιρῶν, περνοῦσε ἀνάμεσά τους γιὰ ν' ἀνεβεῖ τὸ κεφαλόσκαλο καὶ νὰ πέσει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Δημήτρη πρῶτα, κι ὕστερα ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῆς οἰκογένειας τοῦ Πέτρου, τῆς Χριστίνας, τοῦ Θερειανοῦ, τῆς Ἀλεξάνδρας, δὲν χρειάστηκε νὰ λὲν τὰ ὀνόματά τους, οὔτε οἱ μικροί, οὔτε οἱ μεγάλοι, ἀπὸ τὶς περιγραφὲς τοῦ πατέρα της καὶ τοῦ Πέτρου στὴν Ἀθήνα, καὶ τῆς Φιλίτσας κατὰ τὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὴν Κανέττα πρὸς τὰ Γιάννινα, εἶχε κατατοπιστεῖ, καταλάβαινε ἀμέσως ποιὸς ἢ ποιὰ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἀγκάλιαζε καὶ τὴ φιλοῦσε. Ὁ κόσμος ἔδειχνε διάθεση νὰ περάσουν ὅλοι νὰ τὴν χαιρετήσουν, νὰ τῆς ποῦν ἕνα καλὸ λόγο καὶ νὰ ἐκφράσουν τὶς εὐχές τους γιὰ τὸ μέλλον, ὅμως ὁ Πέτρος δὲν τὸ ἐπέτρεψε. Ἡ κούραση, ὕστερα ἀπὸ τόσες ὧρες ταξίδι μὲ τὸ πλοῖο καὶ τ' αὐτοκίνητο, μαζὶ καὶ οἱ συγκινήσεις, εἶχαν ἐξουθενώσει ὅλους, προπαντὸς τὴ Θεώνη, δὲν θάντεχε τὴ δοκιμασία νὰ δε-

χτεῖ τὶς εὐχὲς ἑκατοντάδων ἀνθρώπων. —*Ἀκοῦστε*, φώναξε στοὺς συγκεντρωμένους, *θέλω νὰ μᾶς συγχωρήσετε γιατὶ σήμερα δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ δεχτοῦμε τὶς εὐχές σας καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης σας, δὲν μᾶς κρατοῦν τὰ πόδια μας καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς Θεώνης ἔχει ἐξαντληθεῖ. Αὔριο τὸ σπίτι μας γιορτάζει. Μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, θὰ εἶναι ἀνοιχτὸ γιὰ ὅλους ὡς τὸ βράδυ, θὰ μπορέσουμε ἔτσι καὶ νὰ σᾶς περιποιηθοῦμε. Σήμερα αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο. Ζητῶ καὶ πάλι τὴ συγχώρησή σας, πιστεύω νὰ μᾶς καταλαβαίνετε...* Κατάλαβαν καὶ χωρὶς καμιὰ διαμαρτυρία ὅλοι ἀποχώρησαν, ἀποφασισμένοι νὰ ξαναγυρίσουν τὴν ἄλλη μέρα ὄχι μόνο γιὰ νὰ εὐχηθοῦν ἀλλὰ καὶ νὰ γλεντήσουν...

Τὸ ἀπόγευμα ἦταν ἀφιερωμένο στὴν Παναγία. Ἡ Θεώνη παρακάλεσε τοὺς δικούς της νὰ τὴ συνοδεύσουν στὸ Ἀρχιμανδρειό, γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὸν ἑσπερινὸ τῆς μεγάλης γιορτῆς. Πῆγαν μαζί της καὶ οἱ δυὸ οἰκογένειες, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παιδιά. Γεμάτη ἡ ἐκκλησία ἀπὸ κόσμο, μὲ δυσκολία μπόρεσαν νὰ μποῦν. Ἡ Θεώνη κατευθύνθηκε ἀμέσως πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀσπάστηκε τὴν Κοίμηση κι ὕστερα πῆγε καὶ γονάτισε κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ τέμπλου, ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ. Τὸ ἴδιο ἐπαναλήφθηκε καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ποὺ ψάλλεται τὶς βραδυνὲς ὧρες τῆς ἀγρυπνίας, ὁ κανόνας μόνο, *Ἀνοίξω τὸ στόμα μου..*, χωρὶς τοὺς Χαιρετισμούς, μαζὶ μὲ τὰ τροπάρια τοῦ ὄρθρου τοῦ Δεκαπενταύγουστου: *Πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ...* (Στὸ χωριό μου, τὴ Βίτσα Ζαγοριοῦ, πρόφτασα καὶ ἔψαλλα καὶ τὰ τροπάρια τοῦ ἐπιτάφιου ὕμνου τῆς Παναγίας: *Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, κατετέθης Ἁγνή.., Ἄξιόν ἐστί, μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον.., Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ὕμνον τῇ ταφῇ σου, προσφέρουσι Παρθένε...* Μετὰ τὸν πόλεμο ὁ ἐπιτάφιος ὕμνος τῆς Παναγίας δὲν ξανακούστηκε...). Στὸ μεταξύ, σ' ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα διαδόθηκε ἡ εἴδηση ὅτι ἡ κόρη τοῦ Γιάγκου Κεϊβανίδη, εἶχε φτάσει στὰ Γιάννινα καὶ βρισκόταν στὴν ἐκκλησία. Ὅταν οἱ ἀκολουθίες τελείωσαν καὶ ἡ Θεώνη μὲ τοὺς δικούς της, ἀφοῦ ἀσπάστηκε πάλι τὶς εἰκόνες, κινήθηκε πρὸς τὴν ἔξοδο, δεκάδες γνωστοὶ καὶ φίλοι τοὺς περικύκλωσαν, γιὰ νὰ τοὺς χαιρετήσουν καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγάπη τους. Ὁ Πέτρος ἔβλεπε τὸ ἀδιέξοδο, ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα θὰ ἤθελε νὰ δεῖ τὴ Θεώνη, *θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ σταματήσουμε*, εἶπε, *αὔριο ὕστερα ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία, σᾶς περιμένω ὅλους στὸ σπίτι μου.*

Γύρισαν στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πέτρου ἀργὰ τὴ νύχτα. Ἔβαλαν δυὸ μπουκιὲς στὸ στόμα τους, νηστεία ἦταν ἀκόμα, κι ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν, τσακισμένοι ἀπὸ τὴν κούραση. Ὁ Πέτρος ἤξερε ὅτι τὴν ἄλλη μέρα θ' ἀντιμετώπιζαν νέα δοκιμασία, τὸ ἐκκλησίασμα θὰ ἦταν πολυπληθέστερο, ὅλα τὰ Γιάννινα μαζεύονταν στὸ Ἀρχιμανδρειὸ τὸ Δεκαπενταύγουστο· ὕστερα θὰ χοροστατοῦσε καὶ ὁ Σπυρίδων, ἔπρεπε νὰ ἑτοιμαστεῖ ν' ἀκούσει τὰ παράπονά του, καιρὸ εἶχε νὰ τὸν ἐπισκεφτεῖ στὴ Μητρόπολη, οὔτε γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης δὲν τὸν εἶχε ἐνημερώσει. Ὅπως τὰ πρόβλεψε ἔγιναν.

Ὁ Σπυρίδων μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ φωνή του θύμισε στὴ Θεώνη τὸ μάρτυρα ἱεράρχη τῆς Σμύρνης, τὸ Χρυσόστομο, ἀπὸ κορίτσι ἀκόμα παρακολουθοῦσε τὶς χοροστασίες του στὴν Ἁγία Φωτεινὴ καὶ πάντοτε τὴν ἐντυπωσίαζε ὁ λόγος του καὶ τὸ κήρυγμά του. Μὲ περίτεχνο τρόπο ἄφηνε νὰ περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν ἱερῶν κειμένων, λόγια ποὺ ἄγγιζαν τὴν καρδιά, δημιουργοῦσαν ἐλπίδες καὶ ἐθνικὲς προσδοκίες. Ὅλα ὑπαινικτικά, γιὰ τὸ φόβο τῶν Τούρκων, ποὺ παρακολουθοῦσαν παντοῦ, σὲ κάθε του ἐμφάνιση, τὸν ἱεράρχη. Ὅταν, μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας -ἡ Θεώνη κοινώνησε καὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων- πῆγαν ὅλοι νὰ πάρουν τὸ ἀντίδωρο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ δεσπότη, ὁ Σπυρίδων, πρὶν προκάμει ἀκόμα ὁ Πέτρος νὰ μιλήσει, *εἶσαι ἡ Θεώνη*, τῆς εἶπε, *ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ νὰ σὲ συνοδεύει σ' ὅλη τὴ ζωή σου.* Τὸν Πέτρο τὸν κοίταξε μ' ἕνα βλοσυρό, ἐπιτιμητικὸ δῆθεν βλέμμα, *ἐσένα δὲν θέλω νὰ σὲ δῶ, οὔτε ποὺ καταδέχτηκες νὰ ἔρθεις στὴ Μητρόπολη, γιατὶ μοῦ στέρησες αὐτὴ τὴ χαρὰ βρέ!.. —Δεσπότη μου..*, ἄρχισε νὰ λέει ὁ Πέτρος, ὁ Σπυρίδων δὲν τὸν ἄφησε νὰ συνεχίσει. *—Δὲν θέλω τώρα κουβέντες, θὰ τὰ ποῦμε ὅταν θἄρθει ἡ ὥρα...* Ὁ Πέτρος ἅρπαξε τὸ χέρι του, τὸ φίλησε, δὲν ἔλεγε νὰ τ' ἀφήσει. Ἕνα χέρι ποὺ ἔκαιγε, ἴδια ὅπως τοῦ ἄλλου φίλου του, τοῦ Χατζῆ. *Τὴν ἴδια ἀρρώστεια ἔχουν κι οἱ δυό*, σκέφτηκε φοβισμένος.

Μικρὸ Πάσχα τοῦ καλοκαιριοῦ ὀνομάτισε ὁ λαὸς τὴ γιορτὴ τῆς Παναγίας. Λαμπριάτικα τραπέζια στήθηκαν καὶ στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Πέτρου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θάρχονταν νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγάπη τους στὶς δυὸ οἰκογένειες. Καὶ ποιοὶ δὲν ἦρθαν! *Πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας*, ὅπως σημείωνε ὁ χρονικογράφος. Τὸ ἱερατεῖο τῆς πόλης πρῶτα, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Σπυρίδωνα, ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας, φίλοι, γνωστοί, πρόσφυγες, γυναῖκες κι ἄντρες, ἤθελαν νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τους καὶ νὰ σφίξουν στὴν ἀγκαλιά τους τὸ κορίτσι τῆς Ἰωνίας, ὁ ἐρχομός της ἀναφτέρωσε ἐλπίδες πολλῶν, ποῦ εἶχαν κι αὐτοὶ χαμένα παιδιά, ἁρπαγμένα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μπορεῖ τὸ θαῦμα νὰ ἐπαναλαμβανόταν. *Ἄγνωστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου*, σιγομουρμούριζε ἕνας γέρος πρόσφυγας, εἶχε σωθεῖ μόνος αὐτὸς ἀπὸ τὴν καταστροφή, ὅλη ἡ οἰκογένειά του ξεκληρίστηκε. Οἱ ἐπισκέψεις τοῦ κόσμου συνεχίστηκαν ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ, τὸ σπίτι εἶχε μεταβληθεῖ σὲ λαϊκὸ προσκύνημα... Ὅταν ἔφυγε καὶ ὁ τελευταῖος ἐπισκέπτης ὅλοι ἦταν ἐξουθενωμένοι ἀπὸ τὴν κούραση... Μόνο τὸ πρόσωπο τῆς Θεώνης ἦταν ξάστερο, ἔλαμπε ἀπὸ ἱκανοποίηση, εἶχε κλείσει ὅλο τὸν κόσμο στὴν καρδιά της, κι ἄλλους πολλοὺς ἀκόμα χωροῦσε, ἔτσι ἄδεια ἀπὸ αἰσθήματα καθὼς ἦταν, τὰ εἶχαν νεκρώσει οἱ δήμιοί της, κατὰ τὴν πολύχρονη αἰχμαλωσία της. Δὲν ἤθελε οὔτε νὰ τοὺς σκέφτεται. Μόνο μιὰ μικρὴ φλόγα καντηλιοῦ ἔκαιγε μέσα της, ἕνα ἱλαρὸ φωτάκι εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Τούρκων, ποὺ τὴν εἶχαν ἀγοράσει ἀπὸ τοὺς τυράννους της τὰ τελευταῖα χρόνια. Γιαυτὴ θὰ μιλοῦσε κάποτε στοὺς δικούς της, γιὰ τοὺς βασανιστές της ποτέ...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΜΕΤΕΚΛΟΓΙΚΑ...

Πῶς σχολίασαν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες τὴν περιφανῆ νίκη τοῦ Βενιζέλου; Ὁ *Κῆρυξ*, ὁ μοναδικὸς ἐκφραστὴς τῶν θέσεων τοῦ *Βενιζελικοῦ* κόμματος, ἔπλεε σὲ πελάγη εὐτυχίας. Ἄρθρα, σχόλια, περιγραφές, εἰδήσεις, χρονογραφήματα, ἦταν ὅλα ἀφιερωμένα στὴν μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ κόμματος, γραμμένα μὲ περισσὴ ναρκισσιστικὴ διάθεση, ὅτι μόνος αὐτὸς εἶχε προϊδει τὸν ἐκλογικὸ θρίαμβο, ὅτι τὰ προγνωστικά του ἦταν ἀλάνθαστα. Ἰδιαίτερα ἐγκώμια ἔπλεκε στοὺς ἐπικεφαλῆς τοῦ συνδυασμοῦ Μπότσαρη καὶ Λούλη καὶ στ' ἄλλα μαχητικὰ στελέχη τοῦ κόμματος, στὰ γραφεῖα του εἶχαν στήσει τὸ στρατηγεῖο τους. Ὁ ἀντιπολιτευόμενος *(Καφανταρικὸς) Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, μὲ ἱκανοποίηση δέχτηκε τὸ ἀποτέλεσμα, ἐξάλλου *τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται*, κι ὁ ἴδιος τέκνο τῆς βενιζελικῆς παράταξης ἦταν. Τὴν ἱκανοποίηση ἐξέφραζε ἄμεσα, μὲ σχόλια καὶ ἀρθρογραφία, καὶ ἔμμεσα μὲ ἀναδημοσίευση κειμένων βενιζελικῶν ἐφημερίδων, τῆς πρωτεύουσας, κυρίως τοῦ *Ἐλευθέρου Βήματος*. Στὶς 22-8-28 ἔγραφε: *Τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων αἴρει πρωτοφανῆ νίκην καὶ σημειώνει θρίαμβον, τοῦ ὁποίου ὅμοιος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ πολιτικὰ χρονικὰ τῆς χώρας. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μετανοῶν διὰ τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον διέπραξεν εἰς βάρος τῆς πατρίδος του κατὰ τὸ 1920, σήμερον ἀναβιβάζει κοινοβουλευτικῶς κυρίαρχον καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν κ. Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Πρὸς τὸν Μέγαν τοῦτον ἄνδρα στρέφονται τὰ βλέμματα τοῦ Πανελληνίου καὶ τοῦ Γένους, τὸ ὁποῖον καὶ πάλιν θὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν μεγάλην λεωφόρον τῶν πεπρωμένων του. Ἡ νίκη τοῦ κ. Βενιζέλου εἶναι καὶ νίκη τοῦ Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον στερεούμενον ἀπολύτως, θ' ἀποδώσῃ τοὺς ἀγλαοὺς καρπούς του...*

Περισσότερο συγκρατημένη ἡ ἄλλη *Καφανταρικὴ* ἐφημερίδα, ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ἐξακολούθησε νὰ εἶναι ἔντονα ἐπικριτικὴ γιὰ ὁρισμένους βουλευτὲς τοῦ *Βενιζελικοῦ* συνδυασμοῦ καὶ ἰδιαίτερα ἐναντίον τοῦ Λούλη, τὸν ὁποῖον κατηγοροῦσε ἀνοιχτὰ γιὰ ἀνάμιξή του στὴν ὑπόθεση τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἀγάκου Πρόνιου. Δέκα μέρες μετὰ τὶς ἐκλογές, ἔθετε τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα στὸν ἐκλεγέντα βουλευτή: *Ἐρωτῶμεν δημοσίᾳ τὸν κ. Λούλην καὶ τὸν προκαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ: Ἀνεμίχθη εἰς τὴν ληστείαν τοῦ Ἀγάκου Πρόνιου ναὶ ἢ ὄχι; Μετέφερε τὰ λύτρα ναὶ ἢ ὄχι; Συνδέεται στενώτατα μὲ τοῦς Κιάμον, Μάστορην καὶ Οἰκονόμου, ναὶ ἢ ὄχι; Γνωρίζει ὅλους τοὺς ἐνόχους, ναὶ ἢ ὄχι;* Τὰ ἐπικριτικὰ σχόλια τῆς ἐφημερίδας ἐναν-

τίον τοῦ Λούλη ἀλλὰ καὶ τοῦ Μπότσαρη, ἐξακολούθησαν γιὰ πολὺν καιρὸ ἀκόμα.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, ἡ *Ἤπειρος*, ἡ πάντοτε μαχητικὴ σὲ πολιτικοὺς ἀγῶνες, ἔδειξε μετριοπάθεια ὄχι συνηθισμένη. Οἱ τόνοι χαμήλωσαν προσωρινὰ γιὰ τὸν κυριότερο λόγο, ὅτι ὁ Χατζῆς, προσγειωμένος περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοϊδεάτες του στὴν πραγματικότητα, εἶχε προϊδει τὸ ἀποτέλεσμα, γιατὶ εἶχε ἐπισημάνει τὰ αἴτια τῆς ἀποτυχίας τῶν ἀντιπολιτευόμενων. Στὸ πρῶτο του ἄρθρο, μετὰ τὶς ἐκλογές, δὲν ἔκανε λόγο γιὰ τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα. Μόνον τὶς προεκλογικὲς ὑποσχέσεις σχολίασε μὲ εἰρωνεία, ἀλλὰ καὶ ἀπογοήτευση: *Ἀπὸ τῶν ἐξωστῶν τῶν ξενοδοχείων καὶ εἰς τὰς τερπνὰς στιγμὰς δαψιλῶν γευμάτων καὶ λόγοι πολλοὶ καὶ ἀμετροεπεῖς προπόσεις ἐπηγγέλθησαν τοὺς χρυσοὺς κρουνοὺς τῶν χρυσῶν αἰώνων. Δρόμοι, συγκοινωνία, πλοῦτος, ὅλα τὰ καλὰ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ ἐχαρίσθησαν μὲ τὰ λόγια καὶ τὰς ὑποσχέσεις. Ἀλλ' ἡ σήμερον ἐξυπνᾶ ἡ ἰδία: Βαρεῖα, σκυθρωπή, γνώριμος ἠπειρωτικὴ σήμερον, γεμάτη ἀπὸ τὰς γνωρίμους θλίψεις καὶ στενοχωρίας της. Παρ' ὅλα αὐτὰ -συνέχιζε- ὅλα μποροῦν νὰ περιμένουν, μόνον μία, ἡ φρικτὴ ἀγωνία τῆς δημοσίας ἀσφαλείας δὲν ἔχει καιρὸν νὰ περιμένῃ καθόλου, ἕως ὅτου ὡριμάσουν εἰς καρποὺς ἔργων αἱ πλατυλογίαι τῶν χθεσινῶν ὑποψηφίων-σημερινῶν βουλευτῶν.* Ἡ ἐξουδετέρωση τῆς ληστείας ἔπρεπε νὰ ἦταν τὸ πρῶτο μέλημα τῆς νέας κυβέρνησης, τόνιζε. *Τριακόσιαι χιλιάδες φιλησύχων ἀνθρώπων εἶναι κρῖμα καὶ ἔγκλημα νὰ τυραννοῦνται καὶ νὰ ἀτιμάζηται ἡ χώρα των διὰ πενῆντα ἢ ἑκατὸν βρωμαλέα ὑποκείμενα. Ἂς ἐξέλθῃ ἡ τσιμπίδα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας μὲ χεῖρα στερεὰν καὶ ἀπόφασιν στερεοτέραν νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς λυσσαλέους αὐτοὺς κύνας τῆς ληστοτροφίας. Ἀλλ' ἂς ἐξέλθῃ ταχεῖα, ἀποφασιστική, συστηματική: Βύουσα τὰ ὦτα της εἰς τὰς ἀνοήτους ὡραιολογίας τῶν «προστατῶν»* (σαφὴς ὑπαινιγμὸς γιὰ κάποιους) *καὶ σφίγγουσα τὴν τσιμπίδα εἰς τὴν χειρουργικὴν χεῖρα της* (ἄρθρο: *Καὶ τώρα ἐπὶ τὸ ἔργον*, 20-8-28).

Πολλοὺς -φαίνεται- ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευομένους εἶχε ἐνοχήσει τὸ σύνθημα τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1928 *κούκου-κούκου*, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ βενιζελικοί. Ὁ Χατζῆς σχολίασε τὸ θέμα ἀπὸ τὴν εὔθυμη πλευρά του: *Ἴσως κι ἀπόψε ἀκόμη* (20-8-28) *τὰ κέντρα τῆς πλατείας, ἰδίως τὸ μεταβληθὲν εἰς τακτικὴν ἐκλογικὴν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν κομμάτων καὶ ἀποχρώσεων καφενεῖον τοῦ Μαλάμου, θὰ κρατήσῃ τὴν ζωηρότητά του μέχρι τῶν μεταμεσονυκτίων ὡρῶν. Ἴσως κι ἀπόψε ἀκόμη τὸ εὔθυμον νέον σύνθημα τῶν ἐφετεινῶν ἐκλογῶν «κούκου» «κούκου» θ' ἀκουσθῇ ἐπὶ τῇ θέᾳ ὑποψηφίων ἐπὶ τῷ ἀκούσματι λόγων ἐκλογικῶν. Αὔριον ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἡσυχία θὰ ἐπαναγυρίσῃ πάλιν εἰς τὴν πλατεῖαν. Καὶ μόνος πλανώμενος περιπατητὴς φιλόσοφος οἰκτείρων τὰ ἀνθρώπινα, ἕλκων τὴν τύχην του καὶ τὸ λερὸν ὑποκάμισον πρὸς τὰ χείλη του, ὁ Μιχάλης Γαμβέτας, θὰ μείνῃ μία πλανωμένη*

εἰκὼν τῆς σκυθρωπῆς ἐπαύριον ὅλων τῶν ζωηρῶν καὶ εὐθύμων νυκτῶν τῆς χθές. Ἀντίθετη γνώμη καὶ γιὰ τὰ δυό, τὸ *κούκου* καὶ τὸ Γαμβέττα, εἶχε ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, (23-8-28): *Τὸ «κούκου» καὶ οἱ χλευασμοὶ ἐξακολουθοῦν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ κέντρα νὰ ἀκούωνται εἰς τὴν ἐμφάνισιν παντὸς ἀπίστου. Τὸ τοιοῦτον -δὲν πιστεύομεν νὰ ἔχῃ τις ἀντίθετον γνώμην- ἀποτελεῖ αἶσχος διὰ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα. Πᾶς πολίτης ὑπὸ τὸν δημοκρατικὸν ἥλιον εἶναι ἐλεύθερος νὰ πρεσβεύῃ οἱασδήποτε ἀρχὰς καὶ νὰ ἔχῃ οἱονδήποτε φρόνημα πολιτικόν... Τὸ κακὸν παράγινε καὶ ἡ ἀστυνομία πρέπει νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ παύσῃ ἡ ἐνόχλησις τῶν πολιτῶν. Καὶ πρέπει νὰ παύσῃ τὸ «κούκου» καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ὡριμωτέρα σκέψις διότι, ὅπως σκεπτόμεθα δυστυχῶς σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἠπειρῶται, πολὺ γρήγορα θὰ ἀκούσωμεν ἀληθινὲς κουκουβάγιες νὰ ἐπαναλαμβάνουν πενθίμως αὐτό, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπινίκιον θούριον ἐξακολουθοῦν νὰ κουκουρίζουν οἱ μικροπρεπεῖς νικηταί!* Γιὰ τὸ Γαμβέττα, τὴν ἴδια μέρα, ἔγραφε: (φαίνεται ὅτι εἶχε ὀργιάσει στὶς ἐκλογὲς ὑποστηρίζοντας τοὺς βενιζελικούς): *Ἐὰν οἱ ἁρμόδιοι δὲν κρίνουν ἀπαραίτητον τὴν χορήγησιν εἰσιτηρίου διὰ τὸν πρὸς ὃν ὅρον* (φρενοκομεῖο) *δὲν νομίζουν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ ἡ εὔσχημος ἐπαιτεία του;*

Μία ἑβδομάδα μετὰ τὶς ἐκλογές, ὁ Χατζῆς ἀνέλυσε τὰ αἴτια τῆς ἥττας τῆς παράταξής του (ἄρθρο: *Τὰ διατί*, 26-8-28): *Ἡμεῖς ἡττήθημεν* -συνοψίζει σὲ μιὰ πρότασή του τὰ αἴτια- *ὄχι μόνον διότι δὲν ἐπιστεύομεν εἰς καμμίαν νίκην, ἀλλὰ καὶ διότι μία νίκη μᾶς ἀπησχόλει ἠθικῶς τὴν συνείδησιν περισσότερον μιᾶς ἥττης. Δὲν νικᾶ κανεὶς παρὰ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας. Ἀλλὰ ποῦ πίστις καὶ ποῦ ἐνθουσιασμὸς εἰς ἔρημον, ἀκέφαλον καὶ παραπαΐον στρατόπεδον;* Ψύχραιμος στὰ συμπεράσματά του, ἀναλύοντας τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων, διαπιστώνει οἱ ἀντιβενιζελικοὶ εἶχαν σημαντικὴ ἀπώλεια ψήφων κατὰ τὶς ἐκλογές, γύρω στὶς 4000. Καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν ψήφων αὐτῶν ὀφείλονταν, κατὰ τὸ Χατζῆ, στὴ μεταστροφή, κυρίως, τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου. *Ὁ ἀγροτικὸς ἀντιβενιζελικὸς κόσμος δὲν ἐψήφισεν οὔτε ἡμᾶς, οὔτε κἂν τὸν κ. Χασιώτην* (τοῦ *Ἀγροτικοῦ κόμματος*, συνεργαζόμενου μὲ τοὺς *Προοδευτικούς*), *ἀλλὰ τοὺς Φιλελευθέρους ἀσφαλῶς.*

Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ Χρηστοβασίλης ἀπέφυγε νὰ ἀναλύσει τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν καὶ νὰ ἐπισημάνῃ τὰ αἴτια τῆς ἀποτυχίας τῆς παράταξής του, *Ἀντιπαρέρχομαι τὰ αἴτια τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Βενιζέλου*, ἔγραφε (23-8-28). *Ταῦτα ἀνήκουν πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν...* Καὶ κατέληγε: *Καὶ τώρα... ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐπληρώσεως τῆς ὑποσχέσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι θέλει καταστήσει τὴν Ἑλλάδα ἀγνώριστον, περιοριζόμεθα ἀπὸ σήμερον εἰς τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐλέγχου τῶν κρατικῶν ὀργάνων, ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των... καταπαύομεν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ*

ἀνδρὸς τούτου (τοῦ Βενιζέλου) *πρὸς ὃν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς παρέδωσε τὰ ἡνία τῆς διοικήσεώς του, καὶ ἀνακωχεύομεν!*

Πρὶν ἀκόμα ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὑποσχεθεῖ στὰ Γιάννινα ὅτι θὰ ἐξοντώσει τὴν ληστεία, ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρας εἶχε διακηρύξει, σὲ μέρες προεκλογικοῦ ἀγῶνα, ὅτι κύριο μέλημά του θὰ ἦταν ἡ ἐμπέδωση τῆς ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο. Δήλωνε, στὶς 12-8-28, πὼς πρώτη του μέριμνα ἀφότου ἀνέλαβε τὴ Γενικὴ διοίκηση, ἦταν νὰ μελετήσει ἐξονυχιστικὰ τὴν κατάσταση καὶ κυρίως τὰ αἴτια ποὺ συνέβαλαν στὴν ἔξαρση τῆς ληστείας. Τὰ αἴτια ἦταν πολλὰ καὶ οἱ εὐθύνες κοινές. Τὶς μεγαλύτερες εὐθύνες εἶχε τὸ κράτος, τὶς λιγότερες ὁ τόπος. *Ἀπὸ ἐτῶν τὸ κράτος* -ἔλεγε- *ἐνεφανίσθη δυσκίνητον, καθυστερημένον, ἀσυγκίνητον καὶ ἀτελές. Ἀτελές! Ἴσως εἶναι ὁ ἐπιεικέστερος χαρακτηρισμὸς τῆς δυσκινησίας τοῦ κράτους εἰς τὴν δίωξιν καὶ ἐξόντωσιν τῆς ληστείας. Ἀνεξαρτήτως τῆς κατ' ἀδήριτον ἀνάγκην ἀργότερα λήψεως γενικωτέρων μέτρων, θὰ προσπαθήσω νὰ ἐπανακτήσῃ ὁ χωρικὸς τὴν ἐμπιστοσύνην του πρὸς τὸ κράτος, ἀπὸ πολλοὺ φυγαδευθεῖσαν. Ἐπιτακτικῶς πλέον ἐπιβάλλεται νὰ κάνῃ τὸ κράτος τὴν ἐμφάνισίν του ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιβολῆς, κύρους, μεθόδου καὶ δράσεως ἀκαμάτου καὶ συστηματικῆς. Καλῶ τοὺς καλοὺς πολίτας νὰ μὲ βοηθήσουν εἰς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίμοχθον ἔργον μου. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστρατευθῶσιν ὅλαι αἱ ἠθικαὶ δυνάμεις τοῦ τόπου αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἀπολείπουν αἱ ἠθικαὶ ἐν Ἠπείρῳ δυνάμεις. Τὸ κράτος θὰ κινητοποιήσῃ τὴν ἰσχύν του ὀργανωμένην καὶ μεθοδικήν. Καὶ ἡ Ἤπειρος πρὸς ἰδίαν σωτηρίαν ἂς κινητοποιήσῃ τὴν ἀρετήν της.*

Οἱ δηλώσεις τοῦ Καλεύρα, πρὶν κἂν ἀρχίσει ἡ ἐφαρμογὴ ὁποιουδήποτε μέτρου, κρίθηκαν εὐμενέστατα ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο τύπο, μὲ τὴν παράλληλη ἔκφραση γνώμης, σχετικῆς μὲ τὰ μέτρα ποὺ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν. *Τιθέμεθα ὑπὸ τὰς διαταγάς σας,* τιτλοφοροῦσε τὸ ἄρθρο του ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (13-8-28) καὶ ἐπέλεγε: *Ὁρίσετε Κύριοι Ἠπειρῶται. Ἕνας Γενικὸς διοικητὴς ζητεῖ τὴν βοήθειάν σας, διὰ νὰ ἀναπλάσῃ τὴν ἰδιαιτέραν σας πατρίδα... Προσέλθετε νὰ ὁρκισθῆτε τὸν ὅρκον τῆς διασώσεως τῆς Ἠπείρου... Διώξατε τοὺς δισταγμοὺς καὶ γενῆτε ἄνδρες. Οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. Δράξασθε τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἀποπλύνωμεν τὸ σημερινὸν Ἠπειρωτικὸν αἶσχος. Ἡμεῖς εἴμεθα ὑπὸ τὰς διαταγάς σας.*

Ἡ ἐκλογικὴ νίκη τοῦ Βενιζέλου καὶ οἱ κατηγορηματικὲς διαβεβαιώσεις του γιὰ τὴν πάταξη τῆς ληστείας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ ἄμεσα μέτρα ποὺ πῆρε ἡ κυβέρνηση, ἔδωσαν φτερὰ στὸν Καλεύρα γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὶς ἐξαγγελίες του. Τὸ πρῶτο μέτρο του ἦταν οἱ πολλὲς ἐκτοπίσεις ὕποπτων γιὰ περίθαλψη ληστῶν, κτηνοτρόφων κυρίως, ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο. Ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, ὅταν ἐφαρμόστηκε τὸ μέτρο τῶν ἐκτοπίσεων, ἔτσι καὶ τώρα, ἐκφράστηκαν καὶ ἀντίθετες γνῶμες ἀπὸ τὸν τύπο, ἴσως καὶ

ἀπὸ ὁρισμένες ἀρχές. Ἡ Ἤπειρος ἦταν σύμφωνη μὲ τὴ λήψη τοῦ μέτρου: *Ἡμεῖς συμφωνοῦμεν ἀπολύτως, ὅτι καὶ ὁ ἐκτοπισμὸς ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυριοτέρων, κατὰ σειρὰν ἀλληλένδετον, μέτρων πρὸς παγίωσιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Ὅσο ξεκόβωνται οἱ ἅρμοὶ καὶ αἱ κλειδώσεις τοῦ ληστρικοῦ σώματος, τόσον παραλύει ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἰσχύς του.* Δὲν ἔφτανε ὅμως αὐτό, πρόσθετε ὁ Χατζῆς. Μαζὶ μὲ τὸν ληστοτρόφο τσέλιγκα ἔπρεπε νὰ ἐκτοπίζονται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς στάνης, μαζὶ μὲ τὰ πρόβατα, καὶ νὰ γίνεται ἡ ἐγκατάστασή τους, μὲ τὴ φροντίδα τοῦ κράτους, σ' ἄλλες περιοχές. Μὲ τοὺς ἐκτοπισμοὺς συμφωνοῦσαν ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ὄχι ὅμως ἡ *Ἐλευθερία* τοῦ Χρηστοβασίλη. *Ὁ ἀπάνθρωπος ἐκτοπισμὸς ἐφηρμόσθη καὶ ἐπὶ τῶν προκατόχων κυβερνήσεων, χάριν τῶν Ρετζαίων· τριακόσιοι καὶ πλέον οἰκογενειάρχαι ποιμνιοτρόφοι ἐξετοπίσθησαν εἰς διάφορα μεμακρυσμένα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὔτε οἱ Ρετζαῖοι, οὔτε ἄλλοι λησταὶ συνελήφθησαν ἢ ἐφονεύθησαν ἕνεκα τούτου! Καὶ τώρα θὰ συμβῇ τὸ ἴδιον... (Ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς κ.κ. Ἀχ. Καλεύραν, τὸν διοικητὴν καὶ συνταγματάρχην Καράμπελαν, Α.Δ.Χ. Ἠπείρου,* σὲ συνέχειες ἀπὸ 27-8-28). Δὲν ἔγινε τὸ ἴδιο. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Καλεύρας διέβλεπε ἀντιδράσεις τῶν γνωστῶν κύκλων τῶν Γιαννίνων στὸ μέτρο τῶν ἐκτοπισμῶν καὶ γιὰ νὰ διαψεύσει τὶς φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν, ἐξέδωσε ἐπίσημη ἀνακοίνωση γιὰ νὰ δηλώσει κατηγορηματικά, ὅτι καμμιὰ διαφωνία δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὶς ἀρχὲς γιὰ τὴ λήψη τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς ἐμπέδωση τῆς ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο. *Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐκτοπισμῶν τῶν προσώπων, -*συνέχιζε- *καθ' ὧν ὑπάρχουσι σαφεῖς ἐνδείξεις ὅτι ὑποθάλπουσι τοὺς ληστάς, ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι οὐδεὶς ἀπεπειράθη νὰ μεσολαβήσῃ διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκτοπίσεως τούτου ἢ ἐκείνου. Ἀλλὰ καὶ ἂν τυχὸν ἀποφασίσῃ τις καὶ μεσολαβήσῃ οὐδαμῶς θὰ εἰσακουσθῇ. Τὰ μέχρι Ἀθηνῶν ταξίδια ἀναψυχῆς τῶν ἄλλοτε ἐκτοπιζομένων ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ λείψῃ νὰ λάβῃ καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα μέτρα ὑποδειχθέντα αὐτῇ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑπαίθρου.* (*Ἤπειρος*, 25-8-28).

Παρὰ τὶς διαβεβαιώσεις τοῦ Καλεύρα οἱ μεσολαβήσεις τῶν ληστοφίλων γιὰ τὴν μὴ πραγματοποίηση τῶν ἐκτοπισμῶν ἄρχισαν καὶ συνεχίζονταν. Ἐπειδὴ οἱ μεσολαβητὲς δὲν εὕρισκαν στὰ Γιάννινα πρόσφορο ἔδαφος ἱκανοποίησης τῶν προσπαθειῶν τους, ἔρριξαν τὸ βάρος του, ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, σὲ κύκλους τῆς πρωτεύουσας προσκείμενους στὴν κυβέρνηση καὶ τὶς ἀστυνομικὲς ἀρχές. Οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὑποστηρίκτριες τοῦ ἐκτοπισμοῦ, διαβλέποντας τὶς κινήσεις αὐτὲς σκλήραιναν τὴν κριτική τους, τονίζοντας ὅτι *ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ ἄγους δὲν ἐπιτρέπει οὔτε νωχέλειαν οὔτε δισταγμούς.* Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ταυτιζόταν ἀπολύτως μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς *Ἠπείρου* γράφοντας (24-8-28): *Τὸ κράτος ἂν θέλῃ νὰ δείξῃ τὴν πυγμήν του δὲν ἔχῃ παρὰ νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις ἔσχατα*

μέτρα, χωρὶς δὲ νὰ προειδοποιήση ἄτομα, χωρὶς νὰ δημιουργήση θόρυβον, νὰ στείλη ἕν, δύο, τρία ἀτμόπλοια εἰς τὴς Πρέβεζαν, ἵνα διὰ τούτων μεταφερθῆ ἐξ Ἠπείρου ὅλη ἡ σπεῖρα, ὅλη ἡ συντροφιά, ὅλοι οἱ ληστόφιλοι καὶ λησταποδόχοι, πανοικεί, μὲ οἰκείους καὶ ὑπάρχοντα, μὲ κτήνη καὶ αἰγοπρόβατα καὶ παραλύση οὕτω ἡ ἐπ' αὐτῶν στηριζομένη ληστοβασιλεία. Καὶ τοῦτο διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν θὰ δοθῆ καιρὸς εἰς μερικοὺς ὑπόπτους κουμπάρους νὰ ἐπέμβουν καὶ διὰ τῶν δικολαβισμῶν νὰ ἀξιώσουν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Οἱ ἐκτοπισμοί, στὰ νησιὰ κυρίως, ἄρχισαν ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ τρίτου δεκάημερου τοῦ Αὐγούστου. Στὶς 24 Αὐγούστου ἦταν λίγες, τὴν ἄλλη μέρα 30 καὶ τὶς ἑπόμενες πολλοί. Ὅμως, κατὰ τὶς πληροφορίες τῶν ἐφημερίδων, ὁ ληστρικὸς πολύπους περισφιγγόμενος ἤρχισε νὰ ἀμύνεται ἐνταῦθα καὶ ἐν Ἀθήναις. Ὅ,τι ἡ δημοσιογραφική μας διαίσθησις διεπίστωσεν -σημείωνε ὁ Ἠπειρωτικὸς ἀγών, 29-8-28-, ἐκ κινήσεων διαφόρων σεσημασμένων προσώπων καὶ ἐξ ἐπισκέψεων, αἱ ὁποῖαι σημειώνονται εἰς τὴν πόλιν μας, ὁσάκις τὸ κράτος ὑψώνει τὴν σιδηρᾶν πυγμήν του διὰ νὰ πατάξη ληστάς, ληστοτρόφους, ληστοφίλους καὶ λησταποδόχους, ἐξελέγχεται ἀληθέστατον. Καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Ἀθήναις καλοθελητὰι τοῦ πολύποδος τῶν ληστοσυμμοριῶν καὶ ἔχθιστοι τῆς ἡσυχίας καὶ γαλήνης τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, ἔχοντες κέρδη ἐκ τῶν διαφόρων ληστρικῶν ἐπιχειρήσεων, πρόσωπα ἔχοντα ἐπάγγελμα τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπεράσπισιν τῶν ληστῶν καὶ ληστοτρόφων, ἐπενέβησαν ὑπὲρ τῶν ἐκτοπιζομένων. Ἡ κοινὴ γνώμη καλεῖται εἰς προσοχὴν καὶ ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ὀφείλει νὰ ταχθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀρχῶν. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Καλεύρας ὑποχρεώθηκ ενὰ ἀνακοινώσει καὶ πάλι στὸν τύπο τὰ ἑξῆς: Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δηλώσω σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἀκόμη μίαν φοράν, ὅτι οὐδαμῶς εἶμαι διατεθειμένος νὰ ἀκούσω οἱανδήποτε μεσολάβησιν, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν διατυπουμένην, ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐκτοπιζομένου. Θὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ τῆς ἀμύνης ἀκάμπτως. Ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἤρχισαν αἱ ἀποτυχοῦσαι ἐνταῦθα ὀλίγων φίλων ἢ συγγενῶν ἐνέργειαι νὰ διαγράφωνται εἰς Ἀθήνας. Αἱ ἐνέργειαι αὗται θ' ἀποτύχωσι καὶ ἐκεῖ ὡς ἔχω πάντα λόγον νὰ ἐλπίζω. Ἔχομεν πλήρη τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ ἐκτοπιζόμενοι ὑπέθαλπον συστηματικῶς τοὺς ληστάς. Ἀρκετοὶ τῶν ἐκτοπιζομένων ἀνωμολόγησαν ὅτι ἐτροφοδότουν τὴν συμμορίαν Κουμπῆ, χωρὶς μίαν στιγμὴν νὰ σκεφθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ πρὸς τὴν χώραν καθῆκον. Δὲν πιστεύω νὰ εὑρεθῶσι πολλοὶ συνήγοροι ὑπὲρ αὐτῶν. Εὐτυχῶς ὅσον οὔπω θὰ χυθῆ πλῆρες φῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ θὰ διαπιστωθῆ ὅτι ἐκ τῶν ἀκάκων καὶ ὑπὸ τὸ κράτος δῆθεν τοῦ τρόμου ὑποκυπτόντων τσελιγκάδων, μικροτσελιγκάδων καὶ σκηνιτῶν ὑπάρχουν καὶ οἱ καρπούμενοι καὶ οἱ πολλαπλῶς διευκολύνοντες τὰς τῶν ληστῶν ἐπιχειρήσεις. Ὑπάρχουν ἤδη τὰ ἀδιάσειστα στοιχεῖα ἐνοχῆς. Τὸ νερὸ εἶχε μπεῖ στ' αὐλάκι. Τὸ κράτος αὐτὴ

τὴ φορὰ δὲν ἔπαιζε. Ἦταν ἀποφασισμένο -ὁ Βενιζέλος ἔδωσε τὸ λόγο του- νὰ ἐξοντώσει τὴ ληστεία. Τὰ ἀποτελέσματα δὲν θ' ἀργήσουν νὰ φανοῦν. Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἔφτασε στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὰ μέσα Αὐγούστου, ὁ ἀντιεισαγγελέας Ἐφετῶν Γρανίτσας γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὴν πορεία τῶν ἀνακρίσεων γύρω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ καὶ νὰ εἰσηγηθεῖ μέτρα γιὰ τὴ γενικότερη ἀσφάλεια τῆς Ἠπείρου.

Γιὰ μιὰ ἀποτυχία στὶς βουλευτικὲς ἐκλογὲς θρηνοῦσε ὁ Γ. Χατζῆς. Γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ, ποὺ ἀνέκαθεν ὑποστήριζε, καὶ τὴν ἀπόφασή του ν' ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωή: *Εἰς τὸν ἐκλογικὸν καταποντισμὸν ἀπωλέσθη πολιτικὸν κεφάλαιον ἀνεκτιμήτου χρησιμότητος καὶ ἀξίας. Συκοφαντούμενος, καταπολεμούμενος, ὑβριζόμενος, ὑποσκαπτόμενος πανταχόθεν ἀπέτυχε, δολοφονηθεὶς πολιτικῶς δι' ὅλων τῶν ἀθλίων μεθόδων τῶν δῆθεν συναγωνιστῶν του, ὁ κ. Ἰωάννης Μεταξᾶς.* Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς δυὸ ἀποτυχόντες τοῦ *Καφανταρικοῦ* συνδυασμοῦ Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, εἶχε θερμὰ λόγια ὁ Χατζῆς: *Εἰς οἱονδήποτε λαόν, ἔχοντα λεπτὸν αἰσθητήριον τῆς ψυχικῆς εὐγενείας, δύο ἄνθρωποι, ὑπηρετήσαντες ὁμολογουμένως αὐτὸν πολλαπλῶς, πλεῖστον δὲ κόσμον καὶ κοινότητας εὐεργετήσαντας καὶ εἰς τὸ τέλος ὑποστάντες, ἐν ἐνασκήσει τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, μίαν ἀγρίαν ληστρικὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ζημίαν ἓξ ἑκατομμυρίων δραχμῶν, θὰ ὑπῆρχε φυλαγμένη μία λευκὴ ψῆφος δι' ἀμφοτέρους, τιμητικὴ ἢ ἁπλῶς ἀνθρωπίνης συμπαθείας καὶ ψυχικοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Εἰς τὴν Ἤπειρον ὅμως ὁ κ. Μυλωνᾶς καὶ ὁ κ. Μελᾶς ἐμαυρίσθησαν ἀμφότεροι. Διὰ τοὺς ὄχλους εἶναι θρίαμβος καὶ ἀλλαλαγμός. Δι' ὅσους ὅμως φιλοσοφοῦν, ψυχολογοῦν καὶ αἰσθάνονται, εἶναι ἓν ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΑΙΣΧΟΥΣ, μία ἐπιβράβευσις τοῦ ληστρικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐτιμώρησε τοὺς ἀνθρώπους μὲ ταλαιπωρίας καὶ ἓξ ἑκατομμύρια. Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς προσέθεσε καὶ τὴν κρίσιν του. Ἐπιβράβευσε τὴν πρᾶξιν τῶν ληστῶν...*

Ἀλέξανδρος Μυλωνᾶς

Ἀπὸ τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Αὐγούστου ἡ πρωτεύουσα ἄρχισε νὰ δοκιμάζεται σκληρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ δαγγείου πυρετοῦ (διάρκειας τριῶν ἡμερῶν) μεταδιδόμενου ἀπὸ εἶδος κουνουπιοῦ. Σὲ λίγο πῆρε διαστάσεις πανδημίας μὲ πολλὰ θανατηφόρα κρούσματα. Στὰ μέσα τοῦ ἴδιου δεκαήμερου σημειώθηκαν τὰ πρῶτα κρούσματα καὶ στὰ Γιάννινα. Στὴ Γενικὴ διοίκηση συγκροτήθηκε σύσκεψη γιὰ λήψη προληπτικῶν μέτρων τῶν κατοίκων. Πρώτιστη φροντίδα ἦταν ἡ καταπολέμηση τῶν κουνουπιῶν, τῶν φορέων τῆς νόσου. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε: 1) Νὰ μὴν ὑπάρχει σὲ κανένα μέρος τοῦ σπιτιοῦ στάσιμο νερό. 2) Νὰ μὴν ἀφήνονται τὰ ντεπόζιτα τοῦ νεροῦ ἀνοιχτά. Σὲ περίπτωση ποὺ αὐτὸ δὲν γινόταν κατορθωτό, νὰ ρίχνεται γιὰ 5 μέρες πετρέλαιο στὴν ἐπιφάνεια. Πετρέλαιο καὶ λυωμένη ἀσβέστη ἔπρεπε νὰ ρίχνεται στὶς τρύπες τῆς καταβόθρας τῆς αὐλῆς, τὰ πλυσταριὰ καὶ τὰ στόματα τῶν ἀποχωρητηρίων. 3) Τὰ σκουπίδια ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνονται σὲ δοχεῖα κλεισμένα ἐντελῶς καὶ νὰ μὴ μένουν στὰ σπίτια περισσότερο ἀπὸ 24 ὧρες. 4) Κάθε πρωὶ ἔπρεπε νὰ κλείνονται τὰ παράθυρα καὶ οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν καὶ νὰ σκοτώνονται μὲ ξεσκονόπανα τὰ κουνούπια, ποὺ κατέφευγαν κυρίως στὰ σκοτεινὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ. 5) Γιὰ τὴν ἐξολόθρευση τῶν κουνουπιῶν, ὅσοι μποροῦσαν, ἂς χρησιμοποιοῦσαν τὸ ἐντομοκτόνο Φλίτ. 6) Ὅσοι δὲν εἶχαν οἰκονομικὲς δυνατότητες ν' ἀγοράσουν ἐντομοκτόνα, μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ κάπνισμα τῶν δωματίων μὲ θειάφι κάθε πρωΐ. 7) Ἀποτελεσματικὸ μέτρο προφύλαξης ἦταν καὶ ἡ χρήση κουνουπιέρας. Τέλος γινόταν σύσταση οἱ ἄρρωστοι ἀπὸ δάγγειο πυρετό, ὅσο ἐλαφρὰ κι ἂν ἦταν ἡ περίπτωσή τους, νὰ συμβουλεύονται γιατρό.- Παρὰ τὰ μέτρα ποὺ ἄριχσαν νὰ ἐφαρμόζονται ἡ ἐπιδημία καὶ στὰ Γιάννινα πῆρε μεγάλες διαστάσεις. οἱ ἐφημερίδες ἀσχολοῦνταν καθημερινὰ μὲ τὸ θέμα, περιέγραφαν ὅλα τὰ στάδια τῆς νόσου, ἔδιναν καὶ τὶς δικές τους συμβουλὲς γιὰ τὴν προφύλαξη. Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν ἀνακοίνωσε τὰ δικά του μέτρα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς διαπιστώσεις τῶν ἐφημερίδων ὅτι: *ἡ πόλις κατέστη ἐπωαστήριον μικροβίων ἐπικινδύνων εἰς τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν. (Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 31-8-28). Ἡ *Ἤπειρος* (1-9-28) δημοσίευε καὶ τοῦτο τὸ «παράξενο»: *Ἀκοῦστε καὶ κάτι ποὺ θὰ ἐφαίνετο ἀπίστευτον ἀλλὰ εἶναι γεγονός: Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐξαπλωνομένου καὶ εἰς τὴν πόλιν μας δαγγείου πυρετοῦ καὶ συζητουμένων ἁρμοδίως τῶν ληπτέων μέτρων, ἰδίως καθαριότητος, ἀνεκαλύφθη ὅτι οἱ σωροὶ τῶν σκουπιδιῶν καθημερινῶς τῆς πόλεως καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι αἱ διὰ τῶν κάρρων μεταφερόμεναι, δὲν ἐρρίπτοντο ἔξω τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐντὸς αὐτῆς καὶ πλησίον τῶν τελευταίων προαστείων οἰκημάτων της. Καὶ ὁ λόγος; Ἀκοῦστε: Ἐπειδὴ παρακάτω εἶναι ὁ σταθμὸς τοῦ φόρου καὶ ὁ σταθμὸς ἐζήτει διόδια ἀπὸ τὰ κάρρα τοῦ Δημαρχείου, τὰ δὲ διόδια θὰ ἀνήρχοντο εἰς 180 δρχ. ἡμερησίως, εὑρέθη ὡς λύσις ἡ ...σιωπηλῷ τῷ τρόπῳ ἐναποθήκευσις τόσων σκουπιδιῶν ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος τῆς πόλεως, διὰ νὰ μὴ πληρώνωνται τὰ διόδια!!! Καὶ δὲν εὑρέθη ἐπὶ τέλους κανεὶς νὰ δώσῃ τὴν λύσιν, ἡ ὁποία ἐδόθη τώρα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ δαγγείου, δηλαδὴ νὰ χαρακτηρισθοῦν τὰ κάρρα ὡς τοῦ δημοσίου, τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας -προκειμένου περὶ καθαριότητος- καὶ νὰ μὴ πληρώνηται ὁ φόρος τῶν διοδίων καὶ διὰ τὰ ἐξαγόμενα σκουπίδια;- Γάμοι ἐκλεκτοί: Ἐτελέσθησαν τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐν Ζίτσῃ οἱ γάμοι τῆς περικαλοῦς ἀμαζόνος δίδος Μαρίνας Δημ. Γύρα, μετὰ τοῦ λαμπροῦ λοχαγοῦ τῆς Στρατολογίας Λεωνίδα Σωμάκου. (Ἐλευθερία* 23-8-28). (Ὁ Λεων. Σωμάκος, μετεῖχε στὴν ἐθνικὴ ἀντίσταση, κατὰ τὴν κατοχή, μὲ τὸ ΕΑΜ, μὲ τὸ ψευδώνυμο Μπότσαρης. Πρὸς τὸ τέλος τῆς κατοχῆς καὶ μὲ τὴν εἴσοδο τῶν Ἐλασιτῶν στὰ Γιάννινα, ἔγινε καὶ Α.Δ. τῆς Πολιτοφυλακῆς Ἠπείρου).- Ὁ

Χρηστοβασίλης ἐξέφραζε τὴν ἔκπληξή του, γιατὶ οἱ Κουμπαῖοι ἐπικηρύχθηκαν *μὲ τὸ γελοῖον ποσὸν* τῶν 200.000 δρχ., ἐνῶ οἱ Ρετζαῖοι εἶχαν ἐπικηρυχθεῖ μὲ 1.500.000 δρχ. καὶ ὁ Λάμπρος Στάθης μὲ 500.000 δρχ.- Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο διόρισε, γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ δαγγείου πυρετοῦ, τρεῖς γιατρούς, τούς: Γ. Φάντη, Γ. Γαρούφη καὶ Χ. Χαρίση. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ἀπὸ τὸ δάγγειο δὲν γλύτωσε οὔτε ὁ Βενιζέλος στὴν Ἀθήνα, οὔτε ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Καλεύρας, ποὺ ἀρρώστησε κατὰ τὴν περιοδεία του στὴ Θεσπρωτία.- *Ἐκλεκτοὶ ἀρραβῶνες: Ἐτελέσθησαν οἱ ὄντως ἐκλεκτοὶ καὶ εὐτυχεῖς ἀρραβῶνες μιᾶς τῶν ὡραιοτέρων νεανίδων καὶ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν τῶν Ἰωαννίνων, τῆς περικαλλεστάτης καὶ εὖ ἠγμένης δίδος Ἑλένης Ι. Λάππα, προσφιλοῦς θυγατρὸς τοῦ δικηγόρου κ. Ἰωάννου Λάππα* (καὶ πρόξενου τῆς Γαλλίας στὰ Γιάννινα) *καὶ τῆς ἐριτίμου κυρίας Εὐφροσύνης Ι. Λάππα, μετὰ τοῦ ἐκ Ζίτσης καὶ ἐκ πρωτευούσης ἐκεῖθεν οἰκογενείας νεαροῦ καὶ τὰ μάλα εὐέλπιδος δικηγόρου κ. Στεφάνου Μπότσιου.* Ὅλες οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων δημοσίευσαν ἀνάλογου περιεχομένου ἀγγελίες τῶν ἀρραβώνων καὶ εὐχές.- Στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου τὰ κρούσματα τοῦ δαγγείου εἶχαν φτάσει τὰ 200, ὡς τὸ τέλος τοῦ μῆνα ὅλα τὰ Γιαννιώτικα σπίτια εἶχαν τοὺς ἀρρώστους τους, σὲ πολλὲς περιπτώσεις ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας εἶχαν προσβληθεῖ. Ποιὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐπιδημίας: Ἀπόσπασμα ἄρθρου τῆς *Ἐλευθερίας*, ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα (4-10-28), ἐνῶ ἡ ἐπιδημία βρισκόταν ἀκόμη σὲ ἐξέλιξη ἔδινε τὴν εἰκόνα: *Ὁ δάγγειος κάνει θραῦσιν καὶ εἰς τὴν πόλιν μας, ἰδίως μεταξὺ τοῦ γυναικείου κόσμου. Ἔκλεισαν πολλὰ καταστήματα καὶ ἐργαστήρια... Οἱ δρόμοι ἀραίωσαν, οἱ περίπατοι ἐρήμωσαν, τὰ κέντρα διασκεδάσεως δὲν λειτουργοῦν, πολλαὶ ὑπηρεσίαι ἐσταμάτησαν καὶ ἡ ἀγορὰ ἐνεκρώθη. Τὰ κρούσματα ὑπερβαίνουν τὶς 2000 ἴσως καὶ τὶς 3000. Καὶ τὸ χειρότερον, οἱ ἀσθενεῖς δὲν ἔχουν τί νὰ φᾶνε! Γάλα νωπὸ δὲν ὑπάρχει. Δέκα ὀκάδες γάλα νωπὸ γελαδινὸ διαθέτει ὁ γαλακτοπώλης Μπουκοβάλας, ἀλλὰ ποιὸς νὰ τὸ πρωτοπάρῃ; Ὁμηρικὴ μάχη συνάπτεται πρὸ τοῦ καταστήματός του γιὰ ἑκατὸ καὶ γιὰ πενήντα δράμια γάλα! Οὕτω ὅλη ἡ διατροφὴ τῶν ἀσθενῶν γίνεται μὲ γάλατα εὐρωπαϊκὰ τῶν κουτιῶν. Ἂν ἔλειπαν καὶ αὐτὰ ἔπρεπεν οἱ ἀσθενεῖς νὰ πεθάνουν τῆς πείνας. Ἀλλὰ καὶ στὴν πατρίδα τῆς πορτοκαλιᾶς καὶ τῆς λεμονιᾶς δὲν ὑπάρχουν λεμόνια, διότι εὑρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος τῆς ἐσοδείας.* Καὶ συνεχίζει διεκτραγωδώντας κι ἄλλες ἀκόμα συνέπειες τῆς ἐπιδημίας. Σὲ κάποιες περιπτώσεις ἡ κατάσταση ἔπαιρνε δραματικὲς διαστάσεις. Σχολίαζε μία ὁ Χατζῆς, σχετικὴ μὲ τὴ διάφορη μεταχείρηση τῶν ἐκτοπιζόμενων καὶ μὲ ὑπαινικτικὲς ἀντιπολιτευτικὲς αἰχμές: *Ἀφελεῖς μόνον νομίζουν ὅτι αἱ δημοκρατίαι σημαίνουν ὅλοι νὰ εἶναι ἴσοι καὶ νὰ πάσχουν ἐξ ἴσου. Ὁ κ. Βενιζέλος μὲ τὸν δάγγειον νοσηλεύεται εἰς τὸν «Εὐαγγελισμὸν» μὲ εἴκοσι γιατροὺς καὶ τριάντα λευκοφορεμένας νοσοκόμους, σὰν ὄνειρα δροσερὰ τόσον, ποὺ νὰ ξεφλογίσουν καὶ τὸν ἐντονώτερον πυρετόν... Μία δυστυχὴς γυναικούλα ὅμως χθές, πολίτις καὶ αὐτὴ τῆς Δημοκρατίας, ἐσύρετο στοὺς δρόμους* (ἐκτοπιζόμενη) *μὲ πυρετὸν 39,8, ἐξάνθημα δαγγείου εἰς τὸ μέτωπον καὶ περιβλεφαρικόν. Ἐζητοῦσε δὲ δίδραχμον δι' ἀγορὰν ἑνὸς λεμονίου. Ἀφοῦ λοιπὸν οὔτε ὁ θεὸς ἐδημιούργησε δημοκρατίαν ἀληθινήν, θὰ ταξειδεύῃ καὶ κάποιος ἐκτοπιζόμενος μ' αὐτοκίνητον καὶ κάποιος ἄλλος πεζὸς ἴσως καὶ ξυπόλητος. Ἔτσι βλέπετε τὸ θέλησε κι ὁ θεός, οἱ δὲ ἄνθρωποι πορεύονται κατοπίσω τῶν βουλῶν καὶ τοῦ παραδείγματος ποὺ ἔδωκεν...* (*Ἤπειρος*, 18-9-28).- Νὰ καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς εἰδησιογραφίας τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων: *Ἀθηναϊκὴ συνάδελφος* -γράφει- *ἀσχολουμένη μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς κυρίας Νικολέσιου* (συζύγου τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου Κων. Νικολέσκου καὶ

κόρη τοῦ γιατροῦ Βασιλάκη, ἀπὸ τοὺς ἐπικεφαλῆς τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας στὴν Ἤπειρο): *Ἡ κυρία Νικολέσκου, εὐειδὴς καὶ ἐκπάγλου ὡραιότητος, ἀναμφιβόλως ἔπεσε θῦμα ἐρωτικῆς ἀντιζηλίας καὶ ἐκδικήσεως... Οἱ ἐν Ἰωαννίνοις διαβάζοντες τὰς χαριέσσας αὐτὰς περιγραφὰς ψιθυρίζουν: Ἔτσι γράφονται λοιπὸν αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν;* (Ἤπειρος 28-8-1928). Ἔτσι γράφονταν. Κάποιες ἔτσι γράφονται καὶ σήμερα. Λίγες μέρες νωρίτερα ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς *Καθημερινῆς*, ἀπὸ τὴ Λάρισα τηλεγραφοῦσε ὅτι στὶς καταδιωκτικὲς ἀρχὲς Θεσσαλονίκης σχηματίστηκε ἡ ὑπόνοια γιὰ συμπαιγνία μεταξὺ τοῦ ζεύγους Νικολέσκου, μὲ σκοπὸ ν' ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸν πεθερὸ Ν. Βασιλάκη τὰ λύτρα ἢ ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ κυβέρνηση καὶ νὰ τὰ μοιράσουν μὲ τοὺς ληστές... (*Ἐλευθερία*, 10-9-28). Οἱ αἰχμαλωτίσαντες τὴ Νικολέσκου στὴν ἀρχὴ ζητοῦσαν πολλά, συμφώνησαν τελικὰ νὰ τὴν ἀπελευθερώσουν. Σὲ λίγες μέρες -ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Σεπτεμβρίου- ἀπελευθερώθηκε ἡ Νικολέσκου μὲ τὴν καταβολὴ 200.000 δρχ. ὡς λύτρων.- Στὸ Βουκουρέστι, ἀπὸ τὶς 18-23 Ἰουλίου συγκροτήθηκε διεθνὲς συνέδριο καθηγητῶν Μέσης ἐκπαίδευσης, στὸ ὁποῖο μετεῖχαν 140 ἀντιπρόσωποι. Τὴν Ἑλλάδα ἐκπροσώπησαν ἐπίσημα τρεῖς καθηγητές, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ δυὸ ἦταν ἀπὸ τὰ Γιάννινα, οἱ Φ. Σαγκούνης καὶ ὁ Χρ. Σούλης, κάτι ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς ἐξαιρετικὴ τιμὴ γιὰ τὴν πόλη. Στὸ συνέδριο μίλησε ὁ Φίλ. Σαγκούνης. Ἀνέπτυξε τὰ πορίσματα τῆς μακρόχρονης διδακτικῆς του πείρας σχετικὰ μὲ τὴ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν. Σὲ σχόλιό της ἡ *Ἤπειρος* (14-9-28), καυτηρίαζε τὴ στάση τῶν ἑλλήνων ἁρμόδιων, ποὺ δὲν ἔδωσαν ὁδηγίες στοὺς ἐκπρόσωπους τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὸ τί θὰ ἔκαναν, οὔτε τοὺς ἐφωδίασαν μὲ προγράμματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, *εἰς τρόπον ὥστε ἀπροετοίμαστοι ἐντελῶς μετέβησαν, μόνον δὲ χάρις εἰς τὴν ἰδικήν των πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἰδικήν των μόρφωσιν κατώρθωσαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὰς ἐργασίας καὶ συζητήσεις καὶ ἀνακοινώσεις τοῦ συνεδρίου.* Ἀπὸ τὸ σχόλιο ἐνοχλήθηκε σοβαρὰ ὁ Φίλ. Σαγκούνης, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν παράγραφο ὅτι πῆγε ἀπροετοίμαστος στὸ συνέδριο (τὰ ἄλλα σημεῖα τοῦ σχολίου ἦταν ἀκριβῆ) καὶ ἀπάντησε μὲ μακροσκελῆ ἐπιστολή του στὴν ὁποία κατέληγε: *Ἀπὸ ἕνα φίλον δημοσιογράφον, τοῦ ὁποίου συμπαθῶς ἀπὸ δεκαετίας παρακολουθῶ τὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, περιέμενα εἰς τὴν μοναδικὴν ταύτην δι' ἐμὲ περίστασιν, ἰδιαιτέραν καὶ βαθυτέραν ἐκτίμησιν τῆς ἐμφανίσεως ἐνώπιον ἀντιπροσώπων ἐπιστημόνων ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, διότι δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ αὕτη πρὸς μίαν διάλεξιν ἐνώπιον φιλομούσου ἀκροατηρίου συμμίκτου. Πάντοτε ὑπῆρξα μετριόφρων, διότι δὲν ὑπερτιμῶ τὸν ἑαυτόν μου, μὲ λυπεῖ ὅμως καὶ ἔχω τὸ παράπονον ὅτι πατρίωται καὶ φίλοι μου μὲ ἀδικοῦν εἰς ὅσα ξένοι ὅλως καὶ ἀνεπηρέαστοι μὲ ἐτίμησαν.* Σχολιάζοντας στὴν ἐπιστολὴ ὁ Χατζῆς ἐξέφραζε τὴν κατάπληξή του γιὰ τὸ περιεχόμενό της, προσθέτοντας πὼς -ὅπως καὶ Φ. Σαγκούνης γνώριζε- *πᾶσα πληροφορία περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ συνεδρίου δὲν ἦτο ἰδική μας,*

Ὁ δημόσιος κήρυκας Θωμᾶς.
Ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν Γιαννίνων τοῦ μεσοπολέμου

ἀλλ' ἡ ἐνημερότης ταύτης, καλὴ ἢ κακὴ (ὁ Χατζῆς εἶχε δημοσιεύσει ἐκτενέστατη περιγραφὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου στὶς 13-9-28), *ὀφείλεται εἰς τὸν φίλον, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς παράσχῃ πληροφορίας λεπτομερεῖς.* Φαίνεται ὅτι ὁ «φίλος» ἦταν ὁ Χρ. Σούλης ποὺ εἶχε πεῖ στὸ Χατζῆ ὅτι ἐπειδὴ τὸ κράτος δὲν φρόντισε νὰ τοὺς ἐνημερώσει γιὰ τὰ θέματα τοῦ συνεδρίου, στέλνοντάς τους στὸ Βουκουρέστι ἀπροετοίμαστους, δὲν μπόρεσε κι αὐτὸς νὰ πάρει μέρος στὴ συζήτηση γιὰ τὸ *ἐνιαῖο σχολεῖο, μὴ ἔχων μαζί του τὰς ἀναγκαιούσας σημειώσεις ἢ βοηθήματα.*- Ἀλληλογραφία Χατζῆ: *Διανούμενον, ἐνταῦθα. Ἐλάβομεν καὶ τὰ τέσσερα χρονογραφήματα. Πρέπει νὰ σᾶς εἰποῦμε ὅτι: τὸ χρονογράφημα δὲν εἶναι οὔτε ἀτελείωτος φιλοσοφικὸς διάλογος, οὔτε ἐπιστημονικός, οὔτε ἐγκυκλοπαιδικός, οὔτε μία τυχαία ξεκάρφωτη μέσα στοὺς διαλόγους ἐπίνοια. Μία λέξις, μία φρᾶσις, ποὺ κλείει ἕνα χρονογράφημα, εἶναι ἡ αἰσθητική του ὅλη. Διότι τὸ χρονογράφημα εἶναι ἕνα παιγνιῶδες φιλολογικὸν μικρούργημα, ἀλλ' ὅπως καὶ πᾶν ἔργον τέχνης, πρέπει νὰ εἶναι καλλιτεχνικῶς καὶ τελειολογικῶς ἔτσι «κλεισμένον», ὥστε νὰ σοῦ ὑποβάλῃ μίαν ζωηρὰν εἰκόνα ἢ ἐντύπωσιν ἢ ἰδέαν.* Καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ διδάσκει ὁ Χατζῆς, ἀναλύοντας μὲ λεπτομέρειες τὶ εἶναι τὸ χρονογράφημα (19-8-28).- Ἀλληλογραφία Χρηστοβασίλη: *Μαθητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκοτροφείου ἀρρένων Πωγωνίου, Βοστίναν: Τὸ ποίημά σου δὲν εἶναι δημοσιεύσιμον. Τοῦ λείπουν πολλὰ πράγματα. Κοίταξε τὰ μαθήματά σου πρὸς τὸν παρὸν καὶ ὅταν μεγαλώσῃς καὶ ἐκδηλωθοῦν μεγάλα ποιητικὰ κεφάλαια μέσα σου, τότε θάχῃς ὅλον τὸν καιρὸν νὰ γράφῃς ποιήματα.* (17-9-28).- Ἀλληλογραφία *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος:* Γ. Π., Πάργαν. *Σταλέντα θὰ δημοσιευθοῦν τροποποιούμενα. Φροντίσατε νὰ γράφητε θετικώτερα καὶ νὰ χρησιμοποιῆτε λέξεις καὶ φράσεις μὲ κυριολεξίαν.*- Τὸ συμβούλιο κυριῶν τῆς *Ζωοδόχου πηγῆς* ἐλεγχόταν ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία* (24-9-28), γιατὶ ζητοῦσε τὴν ἔξωση ἀπὸ τὸ Οἰκοτροφεῖο ὅλων τῶν κοριτσιῶν ποὺ κατάγονταν ἀπὸ χωριὰ τῆς ὑπαίθρου. *Νὰ τὸ πιστεύσωμεν;* -ἔγραφε ὁ Χρηστοβασίλης. *Καὶ ἐδῶ Γιαννιώτισσες καὶ ἐπαρχιώτισσες; Καὶ ἐδῶ γέννημα καὶ θρέμμα; Γιὰ καθίσετε καλὰ κυρίες Γιαννιώτισσες, διότι ἂν καθήσωμεν νὰ λογαριάσωμεν ἐδῶ μέσα στὰ Γιάννινα ποιὰ εἶναι γιαννιώτικα καὶ ποιὰ χωριάτικα ἀγαθοεργήματα θὰ βγῆτε πολὺ ζημιωμένες!..*- Ἀναχώρησε ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ πρόεδρος τῆς ὑποεπιτροπῆς ἐκτίμησης τῶν μουσουλμανικῶν κτημάτων τῆς Ἠπείρου Σουηδὸς βαρῶνος Στρίενστεν, συνοδευόμενος ἀπὸ πολὺ ἐπαινετικὰ λόγια γιὰ τὴν ἀμεροληψία καὶ δικαιοσύνη στὸ ἔργο του, πρᾶγμα ποὺ ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμηση καὶ τὸ σεβασμὸ ὁλόκληρης τῆς Ἠπειρωτικῆς κοινωνίας. Ἡ γυναίκα του Φλούβια ἦταν διακεκριμένη δημοσιογράφος καὶ φιλόλογος.- Ἀναχωρήσεις: *Ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας, συνοδεύων τὸν ἐπ' ἀδείᾳ Γ.Δ. Ἠπείρου κ. Α. Καλεύραν.., ὁ τετραπέρατος διευθυντὴς τοῦ ἐγχωρίου βενιζελικοῦ «Κήρυκος» κ. Δ. Πανίδης, ὁ γνωστὸς δημαρχοποιός, βουλευτοποιὸς καὶ στύλος τοῦ Βενιζελισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ, εἰς ὃν εὐχόμεθα πλήρη ἐπιτυχίαν, ὑποκειμενικῶς τε καὶ ἀντικειμενικῶς. (Ἐλευθερία*, 27-9-28). Πραγματικὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἐκλογικὴ ἐπιτυχία τοῦ Βενιζέλου, ὁ Δημοσθένης Πανίδης βρέθηκε στὸ ἀπόγειο τῆς δραστηριότητας καὶ δύναμής του.- Στὴν *Ἤπειρο* συνέχιζε νὰ δημοσιεύει χρονογραφήματα ὁ Παν. Φάντης, ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ Π.Γ.Φ., σφόδρα ἀντιβενιζελικὸς τότε καὶ ὁ *Νοσταλγὸς* στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα.*- Ἀντίθετα μὲ τὸ Χρηστοβασίλη ποὺ κολάκευε τὸν Πανίδη, ὁ Εὐθ. Τζάλλας, μὲ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, ἀσκοῦσε δριμύτατη κριτικὴ ἐναντίον του, ξεπερνοῦσε πολλὲς φορὲς κι ἐκείνη τοῦ Χατζῆ. Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, ὅπως καὶ ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, κράτησαν, γιὰ μεγάλο διάστημα μετὰ τὶς ἐκλογές, ἀνοιχτὸ τὸν πό-

λεμο ἐναντίον τοῦ βουλευτὴ Ἀλ. Λούλη, κατηγορώντας τον γιὰ ὑποστήριξη τῶν ληστῶν καὶ τῶν φίλων τους. Δεῖγμα γραφῆς, τὸ ἡπιότερο, τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἔναντι τοῦ Πανίδη: *Μὲ τὸ ὕφος τοῦ Λιονταρῆ ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν χθὲς τὸ ὄργανον τοῦ κ. Λούλη καὶ Σίας (ὁ Κῆρυξ). Καὶ μὲ πατριωτισμὸν μάλιστα ἄφθαστον κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Στρατολογικοῦ γραφείου Ἰωαννίνων.* (Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες κατηγοροῦσαν τὸν Πανίδη ὅτι δὲν πῆγε νὰ καταταγεῖ στρατιώτης, ὅταν εἶχε προσκληθεῖ, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι ἦταν Βορειοηπειρώτης). *Ἐπίσης ἰσχυρίσθη ὅτι ὑπηρέτησε πιστῶς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Καὶ μὲ ἀφοσίωσιν μάλιστα, ὅπως τὸ ἐπιβεβαιώνουν μερικαὶ συναντήσεις, ἐπισκέψεις, ἱκεσίες καὶ γονυκλισίες τῆς Κηφισιᾶς. Ἀλλὰ καὶ περὶ γύρας ὁμίλησεν ἡ συνάδελφος. Καὶ ποῖος ἀντιλέγει; Μήπως ἐσχάτως, ὅπως καὶ προηγουμένως, δὲν ἔφερε γύρα τοὺς κ.κ. Μυλωνᾶν καὶ Μελᾶν; Τὸ ἴδιον ὄργανον ἀνομολογῆσαν ὅτι ἡ νίκη ὀφείλεται εἰς τὸν «Μπάμπαν»* (Βενιζέλο), *ἐπεχείρησε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ περὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος. Πόσον ὅμως ἀληθὲς εἶναι τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ στρατηγὸς* (ὁ Μπότσαρης) *τρομοκρατηθεὶς πρὸ τῶν ἐκλογῶν, γονυπετῶν εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Βενιζέλου!* Σ' ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν ἀντιπαράθεση μὲ τὸ Λούλη, φτάνουν μόνον ὁρισμένοι τίτλοι γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν τὸ περιεχόμενο τῆς σχετικῆς ἀρθρογραφίας: *Ἀπολογήσου κ. Λούλη!* (31-8-28), *Ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κ. Ἐλευθέριον Βενιζέλον ἐπὶ τῆς σιωπῆς τοῦ βουλευτοῦ κ. Ἀλ. Λούλη* (9-9-28), *Παραδίδεται εἰς τὴν κοινὴν περιφρόνησιν* (ὁ Λούλης) (17-9-28). Στὸ ἴδιο φύλλο ἀναδημοσιευόταν ἀπὸ τὸν *Κήρυκα* καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀλ. Λούλη πρὸς τὶς δυὸ ἐφημερίδες, ἐφάμιλλη σὲ σκληρότητα μ' ἐκείνη τῶν ἀντιπάλων του. Δυὸ ἀποσπάσματα: *...Μ' ἐξαναγκάζει* (νὰ ἀπαντήσω) *ἡ πρωτοφανῶς ἐκβιαστικὴ πολιτική, ἣν ἀπέναντί μου καὶ πρὸ τῶν ἐκλογῶν, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὰς ἤσκησαν τὰ δύο γνωστὰ καὶ ἀργυρώνητα ρυπαρόφυλλα (Ἀγὼν καὶ Ἠχώ)... ἅτινα* (μετὰ τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα) *ἔχουσι τὴν κυνικὴν ἀναίδειαν νὰ μὲ ἐγκαλῶσιν ἐνώπιον τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ.* Καὶ ἀφοῦ ἔδινε ἀπαντήσεις σὲ ὅσα τὸν κατηγοροῦσαν, κατέληγε: *Παύω πλέον νὰ καταχρῶμαι τῆς φιλοξενείας τοῦ «Κήρυκος», σὺν τῇ δηλώσει, ὅτι τὰ ὡς ἄνω λαθρόβια περιφρονῶ ἐσαεί, θεωρῶν τιμήν μου νὰ ὑβρίζωμαι ἀπὸ τοιαύτης ὑποστάθμης ρυπαρόφυλλα...* Βέβαια ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* συνώδευε τὴν ἀναδημοσίευση μὲ κύριο ἄρθρο, τὸ ὁποῖο κατέληγε μὲ τὴν ἀποστροφή: *Ἠπειρωτικὲ λαέ, Τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, τὸν δυστυχῶς βουλευτήν σου, τὸν χορευταρὰν μετὰ τοῦ Κοντογιώργου καὶ Μερεμέτη* (ληστῶν) *τὸν σιωπῶντα εἰς τὰ ἐρωτήματά σου καὶ τεχνηέντως μετατοπίζοντα τὴν συζήτησιν, ἀπὸ σήμερον τὸν παραδίδομεν εἰς τὴν κοινὴν περιφρόνησιν.* Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ ποιὸς εἶχε δίκιο, αὐτὸ ἀνήκει στὴν κρίση τῆς Ἱστορίας, ἡ ὁποία μᾶλλον ἔχει ἀποφανθεῖ...

Οἱ Ἀλβανοὶ προετοιμάζονταν καὶ ὀργάνωναν γιορτὲς καὶ πανηγύρια γιὰ τὴν ἐπικείμενη ἀνακήρυξη πρόεδρου τῆς Ἀλβανικῆς δημοκρατίας Ἀχμὲτ Ζώγου σὲ βασιλιά, ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ σκλάβου Βορειοηπειρώτη ὑπενθύμιζε καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ στοὺς τότε ἰσχυροὺς τῆς γῆς τὴν τραγικὴ κατάσταση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει ὁ ἐκεῖ Ἑλληνισμός. Σὲ ἀνταπόκριση τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο ἀναφερόταν: *Εἰς σειρῆνα καὶ ἂν μετεβάλλετο ἡ σκλάβα Βόρειος Ἤπειρος καὶ διὰ τυρρηνικῶν σαλπίγγων οἱ σκλάβοι Βορειοηπειρῶται ἂν ἐσκόρπιζον εἰς τὰς*

πέρατα τῆς οἰκουμένης τὴν φωνὴν τῆς ἀπελπισίας των καὶ τὴν κραυγὴν τοῦ πόνου των, δὲν θὰ κατορθώνετο οὔτε καὶ ἴχνος πίστεως νὰ δώσῃ ἡ βωβὴ διπλωματία. Ἐπὶ σειρὰν τώρα ἐτῶν οἱ Βορειοηπειρῶται Ἕλληνες ὑφίστανται τὰς συνεπείας ἑνὸς ἐξευτελεστικοῦ διὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ζυγοῦ, τὸν ὁποῖον κατηργάσθη ἡ διπλωματία. ...Καὶ ἐνῶ πρότερον ἐτηροῦντο τὰ προσχήματα σήμερον ἔπαυσαν καὶ αὐτά... ἡ φωνὴ τοῦ Βορειοηπειρώτου οὐδὲ καὶ εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα εὑρίσκει ἀπήχησιν. ...Ἐπίσημος ἀναγνώρισις τοῦ πόνου τοῦ Βορειοηπειρώτου εἶναι ἡ πολιτειακὴ μεταβολή. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θρόνοι αἰωνόβιοι τρίζουν καὶ θρυμματίζονται, ἡ Ἀλβανία ὠνειρεύθη βασιλικὴν ἀλουργίδα καὶ Σουλτανικὸν μεγαλεῖον. Τὸ δύσμοιρον νεαρὸν Ἀλβανικὸν κράτος ἐξακολουθεῖ οὐσιαστικῶς νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς διαφόρους μπέηδες. Οὗτοι δὲ ἀντιληφθέντες ὅτι τὰ μεγάλα των οἰκονομικὰ συμφέροντα μόνον μὲ βασιλείαν ἐξυπηρετοῦνται, δὲν ἔχασαν καιρὸν νὰ μεταβάλλουν τὸ πολίτευμα. Ἄλλωστε μήπως πρόκειται περὶ δυσκόλου ἐγχειρήματος; Ἁπλούστατα μερικοὶ λόχοι τζανταρμάδων εἰς τὴν γραμμὴν καὶ ἡ κηδεία τῆς Δημοκρατίας -τῆς Ἀλβανικῆς ὅμως- ἐκτελεῖται. Καὶ ἔτσι ὁ Βορειοηπειρώτης Ἕλλην θὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν μνήμην του πλήρη καὶ ὁλόκληρον τὴν εἰκόνα τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Σουλτάνων τὰς ἐντολὰς ἐτήρει καὶ σουλτάνος ἐπικάθεται ἐπὶ τοῦ τραχήλου του. Δύσμοιρε Ἕλλην σκλάβε! Ρίπτεται ὁ τελευταῖος κόμβος τοῦ σχοινίου, διὰ τοῦ ὁποίου προσδίδεσαι εἰς τὴν τυραννίαν καὶ οὐδεὶς συγκινεῖται. Ἂς τοιχοκολλοῦνται κατασχετήρια ἔξωθι τῶν οἰκιῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἂς προγράφωνται Βορειοηπειρῶται. Ἂς καταδικάζωνται εἰς θάνατον ἐκεῖνοι ποὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρικὴν ἑστίαν χύνουν τὸ δάκρυ τῆς σκλαβιᾶς καὶ τῆς ξενητειᾶς. Οὐδεὶς συγκινεῖται. Οὐδεὶς ἐνδιαφέρεται. Ἡ βωβὴ διπλωματία σαρκαστικῶς μειδιᾷ, βλέπουσα σφαγιαζόμενα τὰ δίκαια ἑνὸς λαοῦ. Ἐλησμονήθη ἡ αὐτοδιάθεσις τῶν λαῶν. Ἀποτελεῖ δὲ γλυκεῖαν ἀνάμνησιν ἡ κυριαρχία των! Καὶ ὅμως εὑρίσκονται οἱ ἀναγνωρίζοντες ὅτι καλὰ περνοῦν οἱ σκλάβοι... (28-8-28).

Παρὰ τὶς ἀντιδράσεις μερικῶν ἐπαναστατημένων Ἀλβανῶν φυλάρχων, ἡ πλειοψηφία τῆς ἀλβανικῆς ἐθνοσυνέλευσης ἀπεφάσισε, τέλη Αὐγούστου, τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Ζώγου σὲ βασιλιά. Τὰ ὅμορα μὲ τὴν Ἀλβανία κράτη εἶδαν ἀπὸ διαφορετικὴ σκοπιὰ αὐτὴ τὴ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος. Στὸ Βελιγράδι, ὅπως φανέρωνε ἡ ἀρθρογραφία τοῦ τύπου, δὲν ἄρεσε καθόλου ἡ ἀλλαγή, θεωρήθηκε ὡς ἀποκλειστικὸ ἔργο τοῦ Μουσολίνι, ἀναμιγνυόταν ἔτσι, μέσω τοῦ Ζώγου, στὰ βαλκανικὰ πράγματα. Στὴν Ἑλλάδα, ἀντίθετα, μᾶλλον θετικὰ ἀντέδρασαν οἱ ἐφημερίδες, τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν Γιαννίνων, ἴσως γιατὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται ἡ νέα γραμμὴ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, ποὺ ἔτεινε στὴ σύναψη πιὸ στενῶν δεσμῶν μὲ τὴν Ἰταλία, δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ ὑπογραφῇ τὸ ἑλληνοϊταλικὸ σύμφωνο φιλίας. Ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου ὡς βασιλιὰς ὀνομάστηκε Ἀχμὲτ Σκεντέρμπεη ὁ Γ΄ (πρῶ-

τος ὁ Σκεντέρπεης, κατὰ τοὺς Ἀλβανούς, ἦταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, δεύτερος ὁ Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης) καὶ τρίτος ὁ Ζώγου). Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, σχολιάζοντας τὴ μεταβολὴ σημείωνε (4-9-28): *Ἡ Ἑλλὰς εὑρισκομένη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναπλάσεώς της εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ εὐχηθῇ ὅπως τὸ γεῖτον κράτος ἀνεύρῃ τὴν ὁδὸν τῆς γαλήνης.. Καὶ ἡ Ἑλλὰς πρώτη εὔχεται ὅπως ὁ νεαρὸς βασιλεὺς μορφωμένος ἀρτίως* -κατὰ τὴν ἐφημερίδα- *προικισμένος μὲ θέλησιν, πατριώτης ἐπιφανής, ὑποβοηθηθῇ ὑφ' ὅλων τῶν περιστάσεων διὰ νὰ καταστῇ τὸ βασίλειόν του εἷς καλός μας γείτων.* Ἡ *Ἤπειρος*, σὲ σχετικὸ ἄρθρο της τόνιζε (3-9-28): *Ἡ Ἑλλάς, αἱ φιλικαὶ διαθέσεις τῆς ὁποίας πρὸς τὴν Ἀλβανίαν πλειστάκις εὗρον τὰς εὐκαιρίας νὰ ἐκδηλωθῶσι, καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ εὔχεται, ὅπως ἡ νέα ἐγκαινιαζομένη πολιτειακὴ μεταβολὴ εἰς τὴν γειτονικὴν ἐπικράτειαν παράσχῃ εἰς τὸν Ἡγεμόνα της τὰς περιστάσεις, ἵνα αἱ ἑκατέρωθεν ἀμοιβαῖαι φιλικαὶ διαθέσεις συντείνουν καὶ πρὸς σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν καὶ πρὸς ἀμοιβαῖον καλὸν τῶν δύο λαῶν.* Στὴν ἀντίθεση Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἰταλίας ἔβλεπε ἡ *Ἐλευθερία* τὰ αἴτια τῆς πολιτειακῆς μεταβολῆς, μὲ κατίσχυση τῆς Ἰταλικῆς πολιτικῆς: *Διατὶ νὰ φανῇ παράδοξον ὅτι ἕνας μεγάλης διανοητικότητος, περινοίας καὶ τόλμης Ἀλβανός, ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς πατρίδος του; Ὁ Ἀχμὲτ-μπέης Ζώγου τουλάχιστον ὑπῆρξε τέκνον φυλάρχου, εἴδους βασιλίσκου, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου, ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες τῆς Σερβίας Καραγιώργεβιτς καὶ Ὀμπρένοβιτς δὲν ἦσαν παρὰ μεγάλοι χοιρέμποροι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφιλοδόξησε ποτὲ ὁ Ἀχμὲτ Ζῶγος!* Ἡ ἴδια ἐφημερίδα δημοσίευε ἐκτενῆ περιγραφὴ τῶν τελετῶν ἀνακήρυξης τοῦ Ζώγου σὲ βασιλιὰ καὶ τοῦ τρόπου, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ πολιτειακὴ μεταβολή. Στὴν τελετὴ ποὺ ἔγινε στὰ Τύρανα παραβρέθηκε καὶ ὁ Γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀλβανίας στὰ Γιάννινα Ραμζῆ βέης Μουσταφᾶ πασάς, μὲ τὴν ἀδελφή του Ραφέτ. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ραμζῆ βέης ἦταν ἀρραβωνιασμένος μὲ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ζώγου, κι αὐτό, κατὰ τὶς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, θὰ ὁδηγοῦσε στὴν προαγωγὴ τοῦ γαμπροῦ τοῦ Ἀλβανοῦ βασιλιὰ σὲ πρεσβευτὴ καὶ τὴν τοποθέτησή του σὲ πρωτεύουσα κάποιας μεγάλης δύναμης. Στὶς ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις πῆρε μέρος καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ *Ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου* τῶν Γιαννίνων, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ μουσικοδιδάσκαλο Ἀρώνη, προσκαλεσμένη ἀπὸ τὸ νομάρχη Ἀργυροκάστρου. Στὸ ἐπίσημο γεῦμα ποὺ δόθηκε ἐκεῖ τὰ κομμάτια ποὺ ἔπαιξε ἡ γιαννιώτικη μουσικὴ προξένησαν ἐντύπωση. Ὅλες αὐτὲς ὅμως *αἱ ἑορταὶ καὶ πανηγύριες*, καθόλου δὲν βελτίωσαν τὴ θέση τῶν Βορειοηπειρωτῶν, οἱ ὁποῖοι σὲ λίγο θὰ ἔνοιωθαν βαρύτερη τὴ σκλαβιά τους, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἄρχισαν οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν δασκάλων τους.

Η αἰχμαλωσία τῶν Μυλωνᾶ καὶ Μελᾶ ἦταν ἡ σταγόνα ποὺ ξεχείλισε τὸ ποτήρι τῆς ἀγανάκτησης ἐναντίον τῆς ληστείας, ἡ ὁποία τὸ καλοκαίρι τοῦ 1928 εἶχε σημειώσει ἐπικίνδυνη ἔξαρση στὴν Ἤπειρο. Δὲν ἔφτανε ὅμως μόνο ἡ ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ ἐπιφέρει ἀποφασιστικὸ πλῆγμα καὶ ν' ἀποδιαρθρώσει τὸ κράτος τῶν ληστῶν. Εἶχαν φτιάσει πράγματι δικό τους κράτος στὴν Ἤπειρο, ἔσπειρε τὸν τρόμο, παντοῦ, τιμωροῦσε ἀμείλικτα καθένα ποὺ πρόσφερνε τὴ βοήθειά του στὸ ἐπίσημο κράτος, ἔπαιρνε κεφάλια, αἰχμαλώτιζε ἀνθρώπους, ἐξόντωνε γιὰ ἐκδίκηση κοπάδια ὁλόκληρα μὲ χιλιάδες ζῶα, δὲν ἔφτανε, λοιπόν, μόνο ἡ ἀγανάκτηση. Ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ πολιτικὴ βούληση -ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα- ποὺ θὰ μετέτρεπε αὐτὸ τὸ συσσωρευμένο μῖσος τοῦ λαοῦ σὲ τιμωρὸ δύναμη, ἱκανὴ νὰ θέσει τέρμα σὲ μιὰ ἀπαράδεκτη κατάσταση, ποὺ τόσα δεινὰ προξένησε στὴν Ἤπειρο, στιγματίζοντας τὴν ἱστορία της. Ἔ, λοιπόν, ὁ Βενιζέλος ποὺ συγκλονίστηκε κατὰ τὴν παραμονή του στὰ Γιάννινα ἀπὸ ὀργὴ καὶ ἀγανάκτηση, ὅταν πληροφορήθηκε τὴν αἰχμαλωσία τῶν δυὸ πολιτικῶν του ἀντιπάλων κι ἔδωκε τὸ λόγο του, ὅτι πρῶτο μέλημα τῆς κυβέρνησής του θὰ ἦταν ἡ ἐξόντωση τῆς ληστείας, τὸν κράτησε. Ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβέρνησης, σὲ ἐπανειλημμένες συσκέψεις, πάρθηκαν ἀποφάσεις γιὰ νὰ θέσουν τέρμα σ' αὐτὴν τὴν ἀπαράδεκτη κατάσταση. Διατέθηκαν ἱκανὲς πιστώσεις, ἐνισχύθηκαν τὰ καταδιωκτικὰ σώματα, οἱ ἡγήτορές τους ἐνέπνευσαν ἀποφασιστικότητα μὲ τὸ παράδειγμά τους, δὲν περίμεναν νὰ κυνηγήσουν τοὺς ληστές, μόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκδήλωση κάποιας ἐγκληματικῆς ἐνέργειας, γιὰ νὰ χάσουν ἀργότερα τὴν ἐπαφὴ μαζί τους, συνέχιζαν τὴν καταδίωξη μὲ πεῖσμα, δὲν τοὺς ἄφηναν πιὰ σὲ χλωρὸ κλαδί, συμπλέκονταν μαζί τους καὶ τοὺς ἐξόντωναν. Στὸ μεταξὺ τοὺς εἶχαν στερήσει μὲ τὶς ἐκτοπίσεις ἀπὸ χωριὰ καὶ πόλεις -ἀρκετοὺς ἐκτόπισαν καὶ μέσα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τῶν ληστόφιλων κύκλων- ἀπὸ τὶς διασυνδέσεις τους, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν παροχὴ διευκολύνσεων στὶς κινήσεις τους (ἀσφαλῆ καταφύγια, τροφοδοσία, πληροφορίες γιὰ τὶς κινήσεις τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων κ.ἄ.) δὲν εἶχαν πιὰ ποῦ νὰ σταθοῦν. Κάποιες συμμορίες γιὰ νὰ σωθοῦν περνοῦσαν στὸ Ἀλβανικὸ ἔδαφος, ἐκεῖ ἀναγκάστηκαν τελικὰ νὰ καταφύγουν καὶ οἱ Κουμπαῖοι. Στὸ μεταξὺ ψηφίστηκε καὶ ὁ σκληρὸς νόμος περὶ ληστείας· ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἔδινε ἀμνηστεία σ' ὅσους ληστὲς ἐξόντωναν συντρόφους τους, ἄρχισαν νὰ τρώγονται μεταξύ τους δὲν εἶχαν πιὰ καμιὰ ἐμπιστοσύνη ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Χρησιμοποιήθηκαν καὶ στρατιωτικὲς δυνάμεις γιὰ τὴν καταδίωξη τῶν συμμοριῶν, κι ἀκόμα, ὅλες οἱ καταδικαστικὲς ἀποφάσεις σὲ θάνατο ληστῶν, ποὺ ἀναβάλλονταν, χάρη στὴν ἐπέμβαση τῶν γνωστῶν φίλων, ἐκτελέστηκαν. Ἔτσι στὶς 10-9-28 ἐκτελέστηκε στὰ Γιάννινα ὁ καταδικασμένος καὶ κρατούμενος στὶς φυλακὲς Τσάϊμος (κατὰ τὶς ἐφημερίδες, *εἰς τὸν εἰσαγγελέα ὁ μελλοθάνατος ἐξέφρασε τὸ παράπονον διότι ἡ κυβέρ-*

νησις ἐκτελεῖ τὰς θανατικὰς ποινὰς τῶν μικρῶν ληστῶν, ἐνῶ τῶν μεγάλων δὲν ἐκτελοῦνται, διότι ἔχουν πολιτευομένους προστάτας...), ἕνα μῆνα ἀργότερα ἔγινε ἐκτέλεση στὴν Πέτρα, τὸν τόπο τοῦ ἐγκλήματος, τοῦ Μερεμέτη, δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ ἔρθει καὶ ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων... Οἱ ἐκτοπισμοὶ καὶ ἡ ἀναγγελία εἰδήσεων ἐξόντωσης μεμονωμένων ἢ ὀργανωμένων σὲ συμμορίες ληστῶν καὶ οἱ συλλήψεις ἄλλων ἀποτελοῦσαν τὴν κύρια εἰδησιογραφία τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων κατὰ τοὺς μῆνες Σεπτέμβριο καὶ Ὀκτώβριο. Οἱ συμμορίες, παρὰ τὴ συνεχιζόμενη κακοποιὸ δράση τους -τελευταῖοι σπασμοὶ τοῦ θηρίου πρὶν ἐκπνεύσει- ἐξουδετερώνονταν ἡ μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη κι αὐτὸ γινόταν αἰσθητὸ ἀπὸ τὴν ἀνακούφιση τῆς ὑπαίθρου. Μὲ τὶς συλλήψεις ληστῶν ἀποτρόπαια ἐγκλήματα ἀποκαλύπτονταν· πολλὰ π.χ. πληροφορήθηκε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἐξουδετέρωση τῆς συμμορίας τῆς *Μαύρης χειρὸς* ποὺ τρομοκρατοῦσε τὴν περιοχὴ Κουρέντων. *Ἐκ τῆς γενομένης ἀνακρίσεως καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιστολῶν κατασχεθεισῶν ἐπὶ τῶν συμμοριτῶν προκύπτει ὅτι οἱ συλληφθέντες ἀπετέλουν τὴν συμμορίαν τῆς «Μαύρης χειρός», ἥτις εἶχε τρομοκρατήσει ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν Κουρέντων, μὴ τολμῶντος οὐδενὸς νὰ καταγγείλῃ ταύτην, καθ' ὅσον ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, πολλάκις καταδικασθείς, ἀπελευθεροῦτο, χάριν τῶν μέσων ἅτινα ἐνταῦθα* (στὰ Γιάννινα) *διέθετε (Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* 10-9-28).

Πολὺ συζητήθηκε καὶ ἐκτεταμένα σχολιάστηκε ἀπὸ τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ ἔκθεση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς στρατηγοῦ Διαλέττη *περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ ληστοκρατίας* (εἶχε ἐπισκεφτεῖ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἤπειρο κατὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο). Ὁ Χρηστοβασίλης στὴν *Ἐλευθερία* (20-9-28) προλογίζοντας τὴν δημοσίευση τῆς ἔκθεσης, -παρότι εἶχε διαφωνίες μὲ ὡρισμένες ἀπόψεις τοῦ στρατηγοῦ- τὶς ἐξέθεσε σὲ ἑπόμενα φύλλα - σημείωνε: *Σπανίως ἢ μᾶλλον οὐδέποτε, ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς ὑπέβαλε τοιαύτην ἔκθεσιν μὲ τοιαύτην φωτεινὴν ἀντίληψιν καὶ τοσαύτην εἰλικρίνειαν. Ἔθιξεν ὅλα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν Δημοσίαν ἀσφάλειαν τῆς Ἠπείρου ζητήματα καὶ ἐβροντοφώνησε τὴν ἀλήθειαν, ἀδιαφορῶν ἂν οἱ λόγοι του δυσαρέστησαν οὐκ ὀλίγους.* Τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς ἔκθεσης ἦταν τὰ ἑξῆς: Μετὰ τὴ γενικότερη ἀναφορὰ στὰ αἴτια τῆς ληστείας στὴν Ἑλλάδα, ἀναλυόταν ἡ κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ στὴν Ἤπειρο καὶ διαπιστωνόταν ὅτι: 1) *Εἰς τὴν Ἤπειρον συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ληστείας περισσότερον ἄλλης χώρας:* α) *τὸ παραμεθόριον αὐτῆς καὶ ἡ ὀλιγότερον ἀσφαλὴς φρούρησις τῶν συνόρων, ἀπὸ παντὸς ἄλλου τμήματος τῆς μεθορίου* (ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. Τότε ἔμπαιναν ληστές, στὶς μέρες μας λαθρομετανάστες). 2) *Ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας ὁδικῆς καὶ τηλεφωνικῆς. Συμβαίνει πολλάκις νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τοῦ ἐγκλήματος ἡ ὑπηρεσία μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας καὶ νὰ μὴ δύναται ταχέως νὰ τεθῇ εἰς καταδίωξιν τῶν κακοποιῶν...* 3) *Τὸ ἄγο-*

νον τοῦ ἐδάφους, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὑφίσταται πεῖνα περισσότερον παντὸς ἄλλου μέρους. 4) *Ἡ μὴ ἀρκοῦσα παίδευσις τῶν κατοίκων πολλῶν χωρίων της. Ἀπόδειξις ὅτι εἰς ὅσα τμήματα τῆς Ἠπείρου ὑπάρχει σχετικὴ ἀνάπτυξις δὲν γεννῶνται λησταὶ (Ζαγόρι, Πωγώνι, Κόνιτσα) ...ἐνῶ τουναντίον ληστογόνα χωρία εἶναι ἡ Κλεισούρα, τὸ Ἀνῶγι, τὸ Τσαγκαρόπουλον, ἡ Κρανιά, ὅπου ἡ παιδεία εἶναι ἄγνωστος.* 5) *Σπουδαίως συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ληστείας καὶ τὸ ὅτι ἐνῶ τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων εἶναι φιλήσυχοι καὶ νομοταγεῖς, ὑφίστανται μοιρολατρικῶς τὴν τυραννίαν τῶν ληστῶν.., οὔτε ἀμέσως παρέχουν τὴν συνδρομήν των κατ' αὐτῶν, φοβούμενοι τὰς ἀντεκδικήσεις.* 6) *Ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ τὸ παρελθὸν τοῦ νόμου περὶ ἀμνηστείας τῶν ληστῶν καὶ γενικῶς τῶν ἀδικημάτων, συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας. Ἐξοντώθησαν μὲν λησταὶ τινὲς ὑπὸ ἄλλων ληστῶν, ἐπὶ σκοπῷ ἀμνηστείας, ἀλλ' οἱ ἀμνηστευθέντες ταχέως ἐνοστάλγησαν τὸν παλαιὸν βίον καὶ ἐπανῆλθον εἰς αὐτὸν καὶ οἱ μὴ ἐπανελθόντες δὲ εἰς αὐτὸν ἐπισήμως, διὰ διαπράξεως νέας ληστείας, ἐξακολουθοῦν διατηροῦντες ἐπιβολὴν καὶ τρόμον εἰς τοὺς φιλησύχους πολίτας, ἐκβιάζοντες αὐτούς, ἔστω καὶ διὰ τῆς ἁπλῆς ἐμφανίσεώς των, εἰς τρόπον ὥστε πάντες νὰ προσέχουν νὰ μὴν τοὺς θίξουν, μήπως τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ ἐπαναλάβουν τὸν ληστρικὸν βίον. Τηροῦν οὕτω προνομιοῦχον θέσιν μεταξὺ τῶν πολιτῶν...* 7) *Δύο ἐπίσης σπουδαῖοι λόγοι τῆς διατηρήσεως τῆς ληστείας ἐν Ἠπείρῳ εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γενικῶς ἐπικρατοῦσα ἰδέα ἢ μᾶλλον πεποίθησις ὅτι οἱ λησταὶ ὑποστηρίζονται καὶ ὁδηγοῦνται ὑπὸ ἰσχυρῶν καὶ μεγαλοσχημόνων κατοίκων τῶν πόλεων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μὴ πλήρης ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν καταδιωκτικὴν δύναμιν καὶ ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐχεμυθείας αὐτῆς.* (Κατὰ τὸ στρατηγὸ ὑπῆρχαν πολλὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποδείκνυαν τὴ σχέση *μεγαλοσχημόνων τινῶν* μὲ τοὺς Ρετζαίους καὶ ἄλλους ληστές: ἀποκαλύφτηκε π.χ. ὅτι τὰ σχέδια τῶν ληστειῶν καταστρώνονταν στὶς πόλεις). 8) *Τὸ ὀρεινὸν καὶ δασῶδες τοῦ ἐδάφους παρέχει ἀσφαλῆ κρησφύγετα εἰς τοὺς ληστὰς καὶ ἐπίκαιρα παρατηρητήρια.* (Χωρὶς κατάδοση ἦταν ἀδύνατο ν' ἀνακαλυφθοῦν τὰ καταφύγια τῶν συμμοριῶν. Ἀντὶ τῆς κατάδοσης ὅμως γιὰ τὸ ποῦ κρύβονταν οἱ ληστές, συνέβαινε τὸ ἀντίθετο: αὐτοὶ πληροφοροῦνταν ἀμέσως γιὰ τὶς κινήσεις τῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τους κι ἄλλαζαν καταφύγια). 9) *Ἦταν ἀδύνατον εἰς τὰ ἀποσπάσματα νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς ληστὰς ἢ ν' ἀποκρύψουν τὰς κινήσεις των, ὅταν ὅλη ἡ ὕπαιθρος ἦταν κατεσπαρμένη ὑπὸ σκηνιτῶν βλαχοποιμένων, οἵτινες ἐκ συμπαθείας ἢ φόβου ὑποστηρίζουν τοὺς ληστάς.* Ἡ Χωροφυλακὴ τῆς Ἠπείρου -συνέχιζε ἡ ἔκθεση- ἔπραξε τὸ καθῆκον της, ἀπόδειξη ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ποὺ εἶχε καὶ ἡ ἐξόντωση ἢ σύλληψη δεκάδων συμμοριτῶν. Αὐτὸ δὲν σήμαινε ὅτι δὲν διαπράχθηκαν καὶ βιαιότητες κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ ὄργανα τῆς Χωροφυλακῆς. *Ὑπερέβησαν ὄντως τὰ ὅρια τοῦ ἀνεκτοῦ τὰ ἔκτροπα ὀργάνων*

τινῶν, εἰς βάρος τῶν κατοίκων τῆς Ἠπείρου, στραφέντων ἐνίοτε καὶ κατ' ἀθώων πολιτῶν. Ὁμολογεῖται ἐπίσης στὴν ἔκθεση ὅτι *δὲν ὑπῆρξε σύστημα, οὐδὲ συνοχὴ ἐνεργείας καὶ δὲν ἐλήφθησαν μέχρι τοῦδε σοβαρὰ μέτρα πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας.* Ἡ ἀνάθεση, ἐξ ἄλλου, γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἀσφάλειας σὲ ὁπλαρχηγούς, ποὺ πῆραν βαθμοὺς ἀξιωματικῶν, καθὼς καὶ σὲ προσληφθέντες *ἄνευ θητείας* ὑπαξιωματικοὺς καὶ χωροφύλακες, δημιούργησε τέτοια κατάσταση ποὺ ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου νόμιζε πὼς ξαναγύρισε στὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας. *Σχετίζεται, ἕνεκα τούτου, ὑπὸ τῶν ἀπαιδεύτων χωρικῶν ὁ ληστὴς μὲ τὸν Κλέφτην τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων καὶ κατὰ συνέπειαν τίθεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ τυράννου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ σημερινὸς ἀποσπασματάρχης καὶ τὸ κράτος ἐν γένει, τὸ κατ' ἀνάγκην πιέζον τοὺς ὑποθάλποντας τοὺς ληστάς...*

Ἐπείγοντα μέτρα ποὺ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν: 1) *Νὰ ὑπογραφῇ ἡ σύμβασις μετὰ τῆς γείτονος Ἀλβανίας περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν.* 2) *Νὰ καταργηθῇ ἀνεκλήτως ὁ νόμος περὶ παροχῆς ἀμνηστείας καὶ νὰ μὴν ἐπαναληφθῇ γενικῶς ἡ ἀμνήστευσις τῶν κοινῶν ἀδικημάτων ἢ ἡ χορήγησις χάριτος διὰ μέρος τῶν ἐπιβαλλομένων ποινῶν.* 3) *Νὰ πυκνωθῇ ἡ τηλεφωνικὴ συγκοινωνία, ὅπως καὶ ἡ ὁδική.* 4) *Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τῆς ἐκτοπίσεως δέον νὰ γίνεται μετὰ τῆς προσηκούσης αὐστηρότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ περισκέψεως.* (Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ στρατηγοῦ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα ὥστε οἱ ἐκτοπισμένοι νὰ μὴν ἐνισχύονται μὲ χρήματα ἀπὸ τοὺς ληστές, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἐκτοπίστηκαν). 5) *Νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν βλαχοποιμένων εἰς διάφορα κτηνοτροφικὰ μέρη...* (διότι) *αἱ προσωριναὶ ποιμενικαὶ ἐγκαταστάσεις ἀποτελοῦν τὴν ἑστίαν τῶν διαφόρων κακοποιῶν, οἵτινες μετακινοῦνται μετὰ τῶν ποιμενικῶν ὁμάδων εἰς τὰς νέας των ἐγκαταστάσεις.* 6) Δυὸ ἦταν οἱ σοβαρότερες ληστοσυμμορίες ποὺ δροῦσαν στὴν Ἤπειρο: α) Τῶν Κουμπαίων, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς Τάκη καὶ Κώστα Κουμπῆ καὶ Σωτ. Πάσχο, σὲ ὁρισμένες ληστεῖες ἐνισχυόταν ἐκτάκτως καὶ ἀπὸ ἐθελοντὲς ληστὲς (αὐτὴ αἰχμαλώτισε τοὺς Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ) καὶ β) Ἡ συμμορία τοῦ Τζατζᾶ (ἀπὸ τὴ Ραψάνη τοῦ Ὀλύμπου) ἀποτελούμενη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγό, ἀπὸ τοὺς Εὐαγ. Τάσση (συναρχηγό, ἀπὸ τὴ Ζερμὴ Ζαλόγγου) τὸ Χρῆστο Τσαμπούρα (ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Μαλακασίου), τὸ Νάκο Πανταζῆ (ἀπὸ τὴν Κρανιὰ) καὶ ἀπὸ ἕναν ἄλλο σκηνίτη (αὐτὴ ἡ συμμορία αἰχμαλώτισε τὸ δικηγόρο Γύρα ἀπὸ τὴ Ζίτσα). Οἱ πληροφορίες ἔλεγαν πὼς οἱ δυὸ συμμορίες ἦταν ἑνωμένες, ὕστερα χώρισαν μὲ ἐπιμονὴ τῶν Κουμπαίων, οἱ τελευταῖοι ἤθελαν νὰ διαπράξουν μόνοι τους τὴν αἰχμαλωσία τῶν πολιτευτῶν. (Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ἐκτὸς τῶν δύο συμμοριῶν ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἔκθεση Διαλέττη ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες ἀκόμα, ποὺ ἔμπαιναν στὴν Ἤπειρο ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς καὶ διέπρατταν ληστεῖες καὶ φόνους, ὅπως τῶν Μπαμπάνη, Φορφόλια κ.ἄ.).

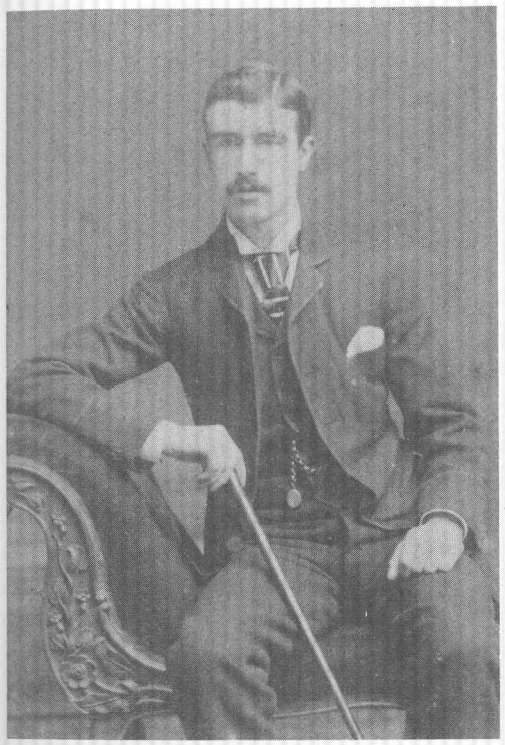
Εὐνοϊκὰ σχόλια γιὰ τὴν ἔκθεση Διαλέττη ἔγραψε καὶ ἡ *Ἤπειρος*, ποὺ καὶ αὐτὴ τὴ δημοσίευσε ὁλόκληρη: *...Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ της σχεδὸν ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Διαλέττη περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ ληστείας καὶ μελετημένη εἶναι καὶ ὀρθῶς ἔχει ἀντιληφθῆ τὰ ζητήματα καί, κατὰ τὸ δυνατὸν γενέσθαι, ὀρθὰς προτείνει τὰς λύσεις. Ἀποδίδει δὲ τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ κατανέμει τὰς ἀφορμὰς τῆς διατηρήσεως τῆς ληστείας καὶ εἰς τοὺς ὑποθάλποντας ταύτην καὶ μὴ καταδίδοντας καὶ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς Χωροφυλακῆς, εὑρισκομένης εἰς δύσκολον θέσιν, λόγῳ τῆς μὴ παροχῆς πληροφοριῶν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καταδιωκτικὸν ἔργον της. Οὔτε ἀρνεῖται τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν Χωροφυλακὴν τῶν πολιτῶν, διότι πολλάκις ἀκριτομύθιαι ἢ ἀκρισίαι ἢ ἐπιπολαιότητες ἢ κάκιστοι τρόποι συλλογῆς πληροφοριῶν δι' ἀνακρίσεων καὶ καταθέσεων διὰ τοῦ ψύλλου πήδημα, ἔχουν στοιχίσει τὴν ζωὴν εἰς καταδόσαντας πολίτας.* (20-9-28). Οἱ ἄλλες ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων δὲν ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἔκθεση Διαλέττη, ἴσως γιατὶ τὰ γεγονότα, σὲ ἀρκετὰ σημεῖα, τὴν εἶχαν ξεπεράσει.

Παρὰ τὶς συνεχιζόμενες διαμαρτυρίες ὁρισμένων γιὰ τὶς ἐκτοπίσεις καὶ τὶς ἐπεμβάσεις ἄλλων στὶς ἀρχὲς γιὰ τὴν ἐξαίρεση κάποιων, φίλα προσκείμενων πρὸς τοὺς ληστές, (ἀναφέρθηκε ἀκόμα καὶ ὄνομα διευθυντῆ ἐφημερίδας ποὺ εἶχε ἀνάμιξη, πέραν τῶν γνωστῶν πολιτικῶν), οἱ ἐκτοπίσεις συνεχίζονταν μὲ ἔντονους ρυθμοὺς (Σεπτέμβριο καὶ Ὀκτώβριο), ἔμοιαζαν μὲ τὴν ἐξάπλωση τῆς ἐπιδημίας τοῦ δαγγείου, θύματα τοῦ ὁποίου ἔπεσαν πολλὰ γνωστὰ ἄτομα, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ βουλευτὴς τῶν *Φιλελευθέρων* Μιχ. Μίσιος (πρώην ἀρειοπαγίτης καὶ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης, νεκρολογία του δημοσιεύτηκε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα*, τῆς 5ης-10-28). Οἱ Ἠπειρῶτες, ἐπηρεασμένοι καὶ ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου, στὴ μεγάλη τους πλειοψηφία τάχθηκαν ὑπὲρ τοῦ μέτρου τῶν ἐκτοπίσεων, εἶχαν ἀγανακτήσει ἀπὸ τὴν ὑποκατάσταση τοῦ ἐπίσημου κράτους ἀπὸ τὸ κράτος τῶν ληστῶν, αἰσθάνονταν ὅτι ζοῦσαν κάτω ἀπὸ μιὰ νέα τυραννία. Ἐκφραστικὸ τῶν διαθέσεων τῆς κοινῆς γνώμης, εἶναι τὸ ψήφισμα ποὺ σύνταξαν καὶ παρέδωσαν στὶς ἀρχὲς οἱ φοιτητὲς Ἰωαννίνων, ὡς ἐκπρόσωποι καὶ ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν φοιτητῶν, μὲ τὸ ὁποῖο: 1) Ἐξέφραζαν *τὴν ἱκανοποίησίν των πρὸς τὰς ἀρχάς, διότι ἀποφάσισαν τέλος πάντων νὰ λάβωσι μέριμναν διὰ τὴν Ἤπειρον.* 2) Συνιστοῦσαν στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀσφαλείας *νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς καὶ ἄνευ ἐπιφάσεων, πατάσσουσα τοὺς δι' οἱουδήποτε μέσου συνεργοὺς τῆς ληστείας, κυρίως δὲ τοὺς ἐκουσίους τῶν πόλεων, τοὺς σχεδιαστὰς δηλονότι τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων, δευτερευόντως δὲ τοὺς ἀναγκαστικῶς ὑποθάλποντας τοὺς ληστὰς καὶ μηδὲν ἢ πολὺ ὀλίγα λαμβάνοντες ἐκ τῶν ληστειῶν.* 3) Ἐξέφραζαν τὴ λύπη τους γιατὶ ἀκούστηκε ὅτι *πρόσωπα διακεκριμμένα τῆς πόλεως, ὀργανώσεις καὶ βουλευταί, συνέστησαν παρὰ ταῖς ἁρμοδίαις ἀρχαῖς μεροληψίαν δι' ὡρισμένα ἄτομα*

ἀνεπιθύμητα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ γνωστὰ διὰ τὴν ληστοφιλίαν των. 4) *Ἀποδοκιμάζουσι τὴν στάσιν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐπιφυλάσσουσι αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ καταγγείλωσι τούτους εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ὡς ἠθικοὺς αὐτουργοὺς πάσης ἐπιπλοκῆς τοῦ κακοῦ.* Τὸ ψήφισμα (12-9-28) ὑπέγραφαν ὡς ἐπιτροπή, οἱ: Σωτ. Τζιμόπουλος, Θ. Μανδέλης, Μ. Τσελίκη, Γρ. Τζομάκας, Τάκης Σιωμόπουλος.

Μετὰ πολύμηνον ἀπουσίαν εἰς Ἀθήνας, χάριν τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» (ἐκεῖ γινόταν ἡ ἐκτύπωση) *καὶ ἄλλων ὑποθέσεων τῆς Μητροπόλεως, ἀφίκετο ἡ Α.Σ. ὁ λαοφίλητος Μητροπολίτης μας Κος Σπυρίδων, ὃν μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἐπανείδομεν (Ἐλευθερία,* 8-10-28). Οἱ ἄλλες ὑποθέσεις, ἦταν κυρίως τὰ προβλήματα ποὺ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσει ἡ Μητρόπολη στὸ θέμα τῶν κληροδοτημάτων. Ἡ παραμονὴ τοῦ δεσπότη στὴν Ἀθήνα ὀφειλόταν ἀκόμα καὶ στὸ θέμα τῆς παρακολούθησης τῆς ὑγείας του.- Μιὰ πολιτικὴ μετάσταση συζητήθηκε πολὺ στὰ Γιάννινα καὶ σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο, καὶ γέμισε μὲ πικρία τὸ Χρηστοβασίλη. Ὁ φίλος του καὶ στενὸς συνεργάτης, λόγιος, ἱστορικὸς καὶ συγγραφέας, ὁ Ν. Νίτσος, *ὁ ἐρημίτης τοῦ Τσαμαντᾶ* (συγγραφέας τῆς θαυμάσιας μονογραφίας γιὰ τὸ χωριό του), μεταπήδησε ἀπὸ τὸν ἀντιβενιζελισμὸ στὸ βενιζελισμό. Τέτοιες *μεταστάσεις* τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στελεχῶν κομμάτων ἦταν σπάνιες κι ὅταν γινόταν σήκωναν ἀναταραχή. Ἔγραφε μὲ λύπη ὁ Χρηστοβασίλης (*Ἐλευθερία,* 11-10-28): *Θὰ παραξενευθοῦν βέβαια οἱ ἀναγνῶσται μας, ἀναγιγνώσκοντες τὸ ἐπιστολιμαῖον ἄρθρον τοῦ φιλτάτου μας καὶ σοφοῦ μας συνεργάτου κ. Ν. Νίτσου, τοῦ καυχήματος τούτου τοῦ Τσαμαντᾶ, ὁ ὁποῖος δι' ἑνός, ὁπωσδήποτε ἀδεξίου, πηδήματος, μετέστη ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ τῆς Ἠπείρου, οὗ ὑπῆρξε πράγματι καύχημα καὶ σημαιοφόρος, εἰς τὰς τοῦ βενιζελισμοῦ. Στὴν Ἑλλάδα πολλὰ τ' ἀπίστευτα ἔγιναν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἀπιστεύτων εἶναι καὶ ἡ ὀψιμωτάτη βενιζελοποίησις τοῦ ἐρημίτου τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἀφοῦ ὑποφέρωμεν τοὺς 225 βενιζελικοὺς βουλευτὰς τῆς παρούσης βουλῆς, γιατὶ νὰ μὴν ὑποφέρωμεν καὶ τὸν κ. Νίτσον ὡς βενιζελικὸν καὶ δημοκρατικόν;* Ἀκολουθεῖ ἡ δημοσίευσις τῆς μακροσκελέστατης ἐπιστολῆς τοῦ Νίτσου, μὲ τὴν ὁποία δικαιολογοῦσε τὴ μεταστροφή του. Πίστεψε ὅτι ἡ παντοδυναμία τοῦ Βενιζέλου θὰ δήμιουργοῦσε τὶς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραμελημένης Τσαμουργιᾶς, προπαντὸς θὰ ἔλυε τὸ μέγα πρόβλημα τῆς συγκοινωνίας. Ἔγραφε καὶ κάτι ἄλλο: *Οἱ ἀγῶνες μου διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀντιβενιζελικῆς ἰδέας, δὲν μ' ἐμποδίζουν ν' ἀνομολογήσω ὅτι ἠπατώμην καὶ νὰ διαπιστώσω ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι δυστυχίαι ποικίλαι θὰ ἐνέσκηπτον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ὑπερεψηφίζετο κατπαληκτικῶς. Βλέπεις ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι πείσμων, οὐδὲ ἐπιμένω ἀναλλοτριώτως εἰς τὰς ἰδέας μου, ὅταν πεισθῶ ὅτι αὗται ἦσαν πεπλανημέναι. Ἄλλωστε οὐδέποτε λησμονῶ ὅτι τὸ ἁπατᾶσθαι ἀνθρώπινον.*- Παρ' ὅλα αὐτά, ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα ὁ Ν. Νίτσος μὲ ἄλλη ἐπιστολή του στὴν *Ἐλευθερία* (12-11-28) δήλωνε ὅτι παρέμεινε ἀντιβενιζελικός. *Ὁμολογία πίστεως ὅτι ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀντιβενιζελικός!* τιτλοφοροῦσε τὸ κείμενο ὁ Χρηστοβασίλης. Φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Νίτσου γράφτηκε κάτω ἀπὸ τὶς καταθλιπτικὲς ἐπιπτώσεις ποὺ εἶχε τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τοὺς ἀντιβενιζελικούς.- Ἡ ὀξύτατη πολιτικὴ ἀντιδικία ἀνάμεσα στὸν *Κήρυκα* καὶ τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα,* ἔγινε αἰτία δημιουργίας *θλιβεροῦ ἐπεισοδίου* στὴν κεντρικὴ πλατεῖα. Ὁ Δ. Πανίδης τοῦ *Κήρυκος,* μένεα πνέων κατὰ τοῦ Εὐ. Τζάλλα, γιατὶ ὁ τελευταῖος σὲ σχόλιό του τὸν κατηγόρησε ὅτι εἶχε με-

σολαβήσει γιὰ τὴν ἀναστολὴ ἐκτοπισμοῦ κάποιων, χειροδίκησε κατὰ τοῦ δεύτερου.- Ἀρραβῶνες: *Ὁ ἐκ Λευκάδος λαμπρὸς νέος κ. Στάθης Ἁρματᾶς, δημ/λος, καὶ ἡ χαριτωμένη καὶ ἀβρὰ δεσποινὶς Ἀλεξάνδρα Βαρδάκη, δημ/σα, ἔδωσαν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν γάμου.* Ὁ Ἁρματᾶς, διεδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐκπαιδευτικὴ ζωὴ τῶν Γιαννίνων.- *Περιτομή: Συμφώνως πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν νόμον, προχθές,* (20-9-28) *ἔλαβε χώραν ἡ περιτομὴ τοῦ ἀγγελουδιοῦ τοῦ κ. Λέοντος Λευΐ, γραμματέως τοῦ τελωνείου. Ἐδόθη δὲ συγχρόνως καὶ τὸ ὄνομα Νισὴμ καὶ Χαΐμ. Ὡς ἀνάδοχος παρέστη ὁ διευθυντὴς τοῦ τελωνείου Ἰωαννίνων κ. Ἀχιλ. Εὐθυμίου.- Θάνατοι: Ἀπέθανεν καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρεπῶς ἡ σεβασμία οἰκοδέσποινα Ἑλένη Χαρ. Ἀρεταίου.- Ἐνῶ εἰσέτι ἀνημμέναι ἐτηροῦντο αἱ λαμπάδες τῆς νυμφικῆς της παστάδος, εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της, ἀπεβίωσεν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐτάφη ἐν Κατερίνῃ, ἡ Εὐλαλία Βασ. Βασιλειάδου, κόρη τοῦ διδασκάλου Γεωργ. Βάντζιου.-* Ἱστορικὴ μελέτη γιὰ τὸ τέμενος τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ στὸ Φρούριο, δημοσίευσε ὁ Σωτ. Ζοῦμπος (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών,* 12-10-28).- Ἔγραφε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1928 ὁ Εὐ. Τζάλλας στὴν ἐφημερίδα του: *Τὸ κῦμα τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παραλυσίας ἄγριον καὶ ἀπειλητικὸν τείνει νὰ κατακλύσῃ τὴν κοινωνίαν, μὴ ἀφῆνον ὄρθιον ὅ,τι ὀρθὸν μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ ἠθική. Ἡ δὲ πόρωσις τῶν χριστιανικῶν συνειδήσεων ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Καὶ ἐνῶ ἓν θλιβερὸν κατάντημα ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως πικραίνει τὴν ψυχὴν παντός, ὅστις εὔχεται καὶ ἐπιθυμεῖ ἕνα καλὸν αὔριον διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ ἕνα καλλίτερον μέλλον διὰ τὸν ἄνθρωπον γενικῶς, οὐδαμόθεν ἐκδηλώνεται οὐδὲ ἡ παραμικρὰ προσπάθεια πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ οἴστρου τῆς ἀκολασίας...* Ἂν ζοῦσε στὴν ἐποχή μας ὁ μακαρίτης Θύμιος τὶ θὰ ἔγραφε;- Μὲ μακροσκελέστατες ἐπιστολές του, δημοσιευόμενες στὶς ἐφημερίδες, καὶ μὲ σύνθημα: *ἔμποροι συμπατριῶται συγχρονισθῆτε!* ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς Κ. Μολυβάδας, προσπαθοῦσε νὰ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐμπόρων γιὰ τὴν ἐγγραφὴ τῶν παιδιῶν τους στὴ σχολή.- Στὴν

Ὁ γιατρὸς Ἰωάννης Βαδαλούκας.
Ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα στελέχη τῶν *Φιλελευθέρων* στὰ Γιάννινα. Στὶς δημοτικὲς ἐκλογές, τῆς 25-10-25, κατάρτισε δικό του ψηφοδέλτιο καὶ ἦρθε δεύτερος (ἐπίσημος ὑποψήφιος τῶν *Φιλελευθέρων* ἦταν ὁ Γ. Σταυρίδης). Δήμαρχος ἀναδείχτηκε ὁ Β. Πυρσινέλλας.

Πρέβεζα εἶχε αὐτοκτονήσει στὶς 20 Ἰουλίου 1928 ὁ ποιητὴς Κώστας Καρυωτάκης. Οἱ Γιαννιώτικες ἐφημερίδες δὲν ἀσχολήθηκαν μὲ τὸν τραγικότου θάνατο. Μόνο ὁ λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος Ἰωάν. Παπαβασιλείου ἀπὸ τὴν Ἄρτα (ἀργότερα δήμαρχος αὐτῆς τῆς πόλης) δημοσίευσε ἕνα φιλολογικὸ σημείωμα στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (18-10-28). Πῶς ὅμως νὰ ἀσχοληθοῦν οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων γιὰ τὸ θάνατο ἑνὸς ποιητὴ ποὺ ἀργότερα ἀναγνωρίστηκε ἡ προσφορά του, ὅταν στὸ ἀναφερόμενο σημείωμα ὁ Παπαβασιλείου ἔγραφε: *Στὴν Πρέβεζα ἡ αὐτοκτονία τοῦ Καρυωτάκη πέρασε ἀπαρατήρητη. Καὶ φυσικά. Ἕνας ὑπάλληλος αὐτοκτόνησε, τί τό σπουδαῖο;*- Σὲ σύσκεψη ποὺ ἔγινε στὸ Δημαρχεῖο, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Δήμου, τῶν ἐκπαιδευτικῶν, καὶ παραγόντων τῆς πόλης, γιὰ τὴν ἵδρυση γυμνασίου θηλέων -εἶχε ὑποβληθεῖ αἴτημα τῶν κατοίκων- σημειώθηκε διαφωνία μεταξὺ τῶν συγκεντρωθέντων. Δὲν ἦταν πολλοὶ οἱ συγκεντρωθέντες, οἱ γυμνασιάρχες τῶν γυμνασίων ἀρρένων δὲν παραβρέθηκαν, προφανῶς γιατὶ ἡ ἵδρυση γυμνασίου θηλέων θ' ἀπογύμνωνε τὰ σχολεῖα τους.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1928 κυκλοφόρησαν τὸ 1ο καὶ 2ο τεῦχος τοῦ τρίτου τόμου τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* μὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἱστορικῶν μελετῶν Ἠπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος καί, ὅπως γινόταν μὲ κάθε ἔκδοση, δημοσιεύτηκαν ἐπαινετικὰ σχόλια ἀπὸ τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὄχι ὅμως ἀπ' ὅλες αὐτὴ τὴ φορά. Ἡ *Ἤπειρος* ἀνήγγειλε μὲ ἐπαίνους τὴν ἔκδοση, ὕστερα ὅμως ἀπὸ μελέτη τῶν κειμένων, ὁ Χατζῆς καὶ ὁ Ν. Γεωργίτσης, ἄσκησαν δριμεῖα κριτικὴ ἐναντίον προσώπων καὶ ὡρισμένων δημοσιευμάτων, τὰ ὁποῖα χαρακτήριζαν ὅτι δὲν ἦταν ἐπαρκῶς τεκμηριωμένα ἢ ἀντιστρατεύονταν ἱστορικὲς θέσεις παγιωμένες καὶ κοινὰ ἀποδεκτὲς ἀπὸ ἕλληνες καὶ ξένους ἐρευνητές. Ἡ κριτικὴ τοῦ Χατζῆ δημοσιεύτηκε σὲ ἓξ συνέχειες (*Ἤπειρος*, 27-9 μέχρι 2-10-28) μὲ τὸν τίτλο: *Ἠπειρωτικαὶ συζητήσεις -Μομφαὶ καὶ παράπονα- Ἔλεγχος ἐπιπολαιοτήτων καὶ κακοπιστιῶν.* Ὁ Χατζῆς ἐπέκρινε πρῶτα τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα, γιατὶ στὸ προλογικὸ ἄρθρο τοῦ τελευταίου τόμου, ἐξέφραζε παράπονα ὅτι δὲν στηρίζονταν, ὅσο ἔπρεπε, ἀπὸ τοὺς Ἠπειρῶτες, τὰ *Ἠπειρωτικὰ χρονικά*. Ὁ Χατζῆς ὑποστήριζε ὅτι οἱ Ἠπειρῶτες ἐνίσχυαν μὲ σημαντικὰ ποσὰ *μίαν ἔκδοσιν πολυτελεστάτην ἐπὶ χάρτου, ἐφ' οὗ διπλώματα μόνον καὶ περγαμηναὶ ἐκτυποῦνται, στοιχίζουσαν ἐτησίως κολοσσιαῖα ποσά, μὲ πλείστας δαπάνας Ἠπειρωτῶν, ἐμμίσθων ἀνθρώπων, ἐξόδων ἐνταῦθα καὶ ἐν Ἀθήναις... Τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἴπουν* -πρόσθετε- *διὰ τὴν Ἠπειρωτικὴν ὑποστήριξιν καὶ μὲ ποῖον, ὄχι παράπονον, ἀλλὰ κλάμμα καὶ λυγμὸν καὶ ὀλολυγμὸν βαθὺν θὰ ἔπρεπε νὰ παραπονεθοῦν ἄνθρωποι, τέταρτα αἰῶνος ὁλόκληρα ἐργαζόμενοι μὲ τὴν πένναν ἐδῶ, ἐνωπιον μιᾶς φρικώδους αὐτόχρημα ἀδιαφορίας καὶ φίλων καὶ γνωστῶν; Τί θὰ ἔλεγον λ.χ. λόγιοι Ἠπειρῶται, ἐκδίδοντες ἓν ἔργον, ἀφιερωμένον αἴφνης εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως, ὅταν οὐδὲ ἡ κοινότης* (τῆς πόλης) *θὰ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ προμηθευθῇ δέκα σώματα ἵνα τὸ ὑποστηρίξῃ, οὔτε ὁ Δῆμος δύο κἄν, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὁμωνυμίαν*

του μὲ τὴν πόλιν, περὶ τῆς ὁποίας καταγίνεται τὸ ἔργον ἢ ἡ μελέτη; Οὔτε καὶ τὸ δεύτερον παράπονο τοῦ μητροπολίτη, ὅτι οἱ λόγιοι Ἠπειρῶτες δὲν τὸν συντρέχουν, ἔβρισκε βάσιμο ὁ Χατζῆς. Πῶς δὲν τὸν συντρέχουν, τόνιζε, ἀφοῦ τὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ* οἱ λόγιοι Ἠπειρῶτες τὸ ἐκδίδουν, τὸ συγγράφουν, τὸ ἐπιμελοῦνται, τὸ διευθύνουν. Ἂν ἐννοεῖ, πρόσθετε, τοὺς λόγιους τῶν Ἰωαννίνων πάλι τὸ παράπονό του δὲν εὐσταθεῖ, ἀφοῦ τοὺς λόγιους αὐτοὺς ὁ μητροπολίτης *τοὺς ἠγνόησε παντελῶς μὲ ἄγνοιαν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο τόσον δεινή, ὅσον ἡ ἄγνοια τῶν λογίων αὐτῶν, ἂν αἴφνης ἤθελον νὰ ὑπανδρεύσουν τὰ τέκνα των ἢ νὰ ρίξουν τρισάγιον εἰς τοὺς νεκροὺς γονεῖς των καὶ θὰ μετεκάλουν πρὸς τοῦτο τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου ἤ.., θέλοντες ν' ἀγνοοῦν ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μητροπολίτης ἐπίσης ἱκανὸς δι' ἕνα ἐπιτέλους τρισάγιον ἢ τὴν ἀνάγνωσιν μιᾶς γαμηλίου εὐχῆς, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπάνω-κάτω ἐπιτελοῦν οἱ συντάκται τῶν «Χρονικῶν». Τοὺς λογίους, λοιπόν, τοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἠγνόησεν ὁλότελα ὁ σεβασμιώτατος καὶ ἀφῆκεν εὐγενῶς νὰ ἐννοηθῇ ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἦτο διατεθειμένος νὰ τοὺς δώσῃ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ τὸν ἔλεγχον ἀμφιβόλων σοφῶν καὶ ἀμφιβόλων κριτῶν...* Καὶ θὰ σιωποῦσαν, παρόλα αὐτὰ οἱ λόγιοι Γιαννιῶτες, ἔστω καὶ ἂν *ὁ φίλτατος καὶ σεπτὸς δεσπότης* τοὺς ἀδικοῦσε, ἂν ἀπὸ τὸν τελευταῖο τόμο τῶν *Χρονικῶν* δὲν ἀναπηδοῦσε ξαφνικὰ *μὲ γλῶσσαν αὐθάδη καὶ παραίνεσιν ἀνοίκειον...* καὶ σφοδρὲς ἐπικρίσεις ἐναντίον τῶν λογίων τῆς πόλης ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου Περικλὴς Βιζουκίδης (ἀπὸ τοὺς ἐπιμελητὲς τῆς ἔκδοσης τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν*), στὸ ἄρθρο του *Ποικίλα σημειώματα.* Ὁ Βιζουκίδης μὲ ὑποτίμηση ἀντιμετώπιζε τὴν κριτικὴ τῶν ἀσχολούμενων μὲ τὴν ἱστορία τῆς πόλης Γιαννιωτῶν, τὴ σχετικὴ κυρίως μὲ τὴ θεωρία τοῦ «Ἠπειρώτη» Ἰωάννου Χότζη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε παραδοθεῖ στοὺς Τούρκους *διὰ συνθήκης,* ἄποψη μὲ τὴν ὁποία ἔδειχνε νὰ συμφωνεῖ καὶ ὁ Βιζουκίδης. Στὴν ἀπάντησή του ὁ τελευταῖος (Γ΄ τόμος τῶν *Η.Χ.*, σελ. 233 κ.ἑ.) ἔγραφε: *Ἡ ὑπόμνησις τῆς θεωρίας ἐκείνης* (δημοσιεύτηκε στὸν Β΄ τόμο τῶν *Η.Χ.*) *οὐχὶ βεβαίως πρὸς τυφλὴν ἀποδοχὴν ἀλλὰ πρὸς συζήτησιν, γενομένη ἐξ ἀγνῆς προθέσεως πρὸς τὴν δίχα πάσης προκαταλήψεως ἔρευναν... προκάλεσεν ἐν Ἰωαννίνοις θύελλαν ὀργίλης ἀγανακτήσεως, ἐκδηλωθεῖσαν εἰς δημοσιεύματα «ἐκπαιδευτικῶν» καὶ ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων διαπρεπῶν ἀνδρῶν φιλοξενηθέντα ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ.* Τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ τὰ χαρακτήριζε φαντασιόπληκτα καὶ δημοκοπικά, κωμικὲς σκιαμαχίες, *πρὸς ἀποσόβησιν δῆθεν μεγάλων ἐθνικῶν κινδύνων* καὶ ὅτι μερικὰ περιεῖχαν καὶ *ἀνοικείους εἰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις ὕβρεις κατὰ ζώντων καὶ τεθνεώτων.* Κι ἐνῶ τέτοια παράπονα ἐξέφραζε ὁ Βιζουκίδης δὲν δίστασε καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἐκφραστεῖ ὑβριστικά, ὑποτιμητικὰ καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ ἐναντίον τῶν Γιαννιωτῶν ἱστοριοδιφῶν, χαρακτηρίζοντάς τους ὡς ἐκπαιδευτικούς, μέσα σὲ εἰσαγωγικά, ἀξιωματικοὺς -ὡσὰν οἱ τελευταῖοι

δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορία- γιὰ νὰ καταλήξει: *Ἕκαστος τόπος ἔχει τὰς συνηθείας του, διαφέρουσι δὲ πολύ, ὡς φαίνεται, αἱ ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς συζητήσεις συνήθειαι τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐργατῶν τοῦ πνεύματος τῶν συνηθειῶν «σοφῶν»* (καὶ πάλι σὲ εἰσαγωγικὰ) *τινῶν ἀνωνύμων καὶ ἐπωνύμων συνεργατῶν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἡμερησίου τύπου.* Μὲ δριμύτητα ἐλέγχει τὴν ἀπάντηση τοῦ Βιζουκίδη ὁ Χατζῆς, κατηγορώντας τον μάλιστα καὶ γιὰ κακοπιστία, ἐπειδὴ δὲν ἐπέτρεψε, ὡς συντάκτης τῶν *Χρονικῶν*, τὴ δημοσίευση μελέτης τοῦ Νέστορα Γεωργίτση *ἀναιρετικῆς μιᾶς ἱστορικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ κ. Βιζουκίδου*, τὸν ὁποῖο ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπικρίνει, ἐπειδὴ στὴν οὐσία ὑποστήριζε τὴν ἄποψη τοῦ Χώτζη γιὰ τὴν παράδοση τῆς Κωνσταντινούπολης, ὅπως ἀποδεικνυόταν ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ὑποσημείωσής του, ποὺ δὲν ἦταν τόσο ἀθῶο, ὅσο ὑποστήριζε ὁ Βιζουκίδης. Ἐκεῖ ἔλεγε πώς: *Τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ ὁμολογῶ ὅτι εἶχον πεισθῇ περὶ τῆς μεγάλης πιθανότητος τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Χώτζη, ὅτε ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσω παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ διακεκριμένου καὶ φιλίστορας Ἠπειρώτου... τὴν χρονολογικὴν ἀναπαράστασιν τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ τῶν κατὰ ταύτην γεγονότων καὶ τὴν διατύπωσιν τῶν ποικίλων ἐπιχειρημάτων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς μνημονευθείσης γνώμης.* Γιὰ τὸ ποιὸς ὅμως ἦταν ὁ Χώτζης καὶ γιὰ τὴ θεωρία του ὅτι ἡ Πόλη εἶχε παραδοθεῖ στοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴ λατινόφρονη μερίδα καὶ δὲν ἁλώθηκε, ἔδωσε διεξοδικὲς ἀπαντήσεις ὁ ταγματάρχης Βασίλειος Γκορτζῆς (*Ἤπειρος*, 6, 7 καὶ 8 Αὐγούστου 1927) σημειώνοντας τότε χαρακτηριστικὰ ὅτι: *Ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι μὲν αἰὼν τῶν ἱστορικῶν ἐπανορθώσεων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ νὰ γράφῃ ὁ κ. Βιζουκίδης ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις παρεδόθη διότι τοιοῦτόν τι ἀνεκάλυψεν ὁ Χώτζης εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὑπάρχει τεραστία διαφορά. Ὑπεδείκνυε δ' ἄλλως τε* -συνέχιζε ὁ Γκορτζῆς- *ὅτι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι καὶ πρωτότυπον, διότι πρόκειται περὶ μύθου, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Καντεμὶρ ἔχει πραγματευθῇ καὶ τὸν ὁποῖον ἤδη ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀναφέρει καὶ ἐλέγχει ὡς μῦθον ἁπλοῦν.* Σ' ὅτι σχετιζόταν μὲ τὸ Χώτζη, ὁ Γκορτζῆς σημείωνε ὅτι ἦταν γυιὸς φανατισμένου Ἀλβανιστὴ ἀπὸ τὴ Β. Ἤπειρο, *συμπήξαντος μετὰ τοῦ Ναὴμ Φράσσαρη τὴν ἀνθελληνικὴν καὶ ἀντιηπειρωτικὴν Λίγκα Ἀλμπανέζα (1880), ἐμπαθοῦς καὶ αὐτοῦ Ἀλβανιστοῦ. Ὁ Χώτζης καταφυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν προσελήφθη εἰς ἀμφιβόλου ἐθνικῆς ἐντιμότητος ὑπηρεσίας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, λογοκριτὴς καὶ ἔπειτα ὑπάλληλος καὶ σύμβουλος τοῦ Σουράϊ Ντοβλὲτ - ἄνθρωπος δηλαδὴ τοῦ ὁποίου οἱαδήποτε ἱστορία τῆς Τουρκίας δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἔχῃ τὴν ποταπότητα κολακείας δούλου πρὸς αὐθέντην.*

Βολὲς καὶ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ Δ. Σάρρου (*Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, τ. Γ΄, 1928, σελ. 169) περὶ *Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλοσόφου καὶ τῶν συναποστησάντων*

αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα, ἐν ἔτει 1911, μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς, ἐκτοξεύει ὁ Γ. Χατζῆς, σημειώνοντας ὅτι τοῦ ἔχει διαφύγει ἡ ψυχολογία τοῦ στηλιτευτικοῦ λόγου τοῦ Μαξίμου, *ὅπως ἐπίσης τοῦ διέφυγε τὴν προσοχὴν καὶ ὁ δόλιος καὶ ἐπίβουλος καὶ ἄπιστος χαρακτὴρ τοῦ πλάνητος καὶ μηχανορράφου ἐκείνου κληρικοῦ. Συνεπῶς ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Σάρρου ὅτι πιθανὸν ἡ δριμυτάτη (γράφε βάναυσος καὶ ἀειδῶς πρόστυχος) γλῶσσα τοῦ λόγου τοῦ Μαξίμου νὰ προέρχηται ἀπὸ τὴν τρομοκρατίαν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησεν ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀντικρούεται ἀπὸ πολλὰς μὲν ἄλλας φαύλας, ἰδίως δὲ ἀπὸ τὴν περικοπὴν τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ λόγου τοῦ Μαξίμου κατὰ τοῦ Διονυσίου: Ἄρτι συνῆκαν ὅτι καλῶς ἐγὼ τούτοις παρήνουν τε καὶ συνεβούλευον τοιούτῳ λυμεῶνι μὴ συγγίγνεσθαι. Λύκος γὰρ οὐκ ἄν ποτε γένοιτο πρόβατον...* Κατὰ τὸ Χατζῆ ἡ φράση αὐτή, σὲ συνάρτηση μὲ πολλὲς ἄλλες, ἀποδείκνυε ὅτι *ὁ ραδιοῦργος καὶ μηχανορράφος ἐκεῖνος, ἀσεβὴς καὶ θορυβοποιὸς κληρικός, πλανητεύων, ἀπὸ καιροῦ ὑπονόμευε καὶ διέβαλε τὸν ὑψηλόφρονα Διονύσιον, συμπήξας κέντρα καὶ φατρίαν ἀντιδιονυσιακὴν στὰ Γιάννινα μετ' ἄλλων ραγιάδων καὶ δούλων, ἀντιτασσομένων εἰς πᾶσαν περὶ ἐπαναστάσεως παρόρμησιν.*

Ἦταν φίλος καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἔνθερμους ὑποστηρικτὲς τοῦ Σπυρίδωνος ὁ Χατζῆς. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδισε, ὅταν διαπίστωσε ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη του, κακοποιεῖται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ὅτι οἱ συντάκτες τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* ὑποτιμοῦσαν τὴν προσφορὰ τῶν Γιαννιωτῶν λογίων καὶ δὲν ἔδιναν προσοχὴ στὶς μελέτες τους, νὰ τὰ βάλει καὶ μὲ τὸ δεσπότη. *Σεπτὸς καὶ φίλτατος μητροπολίτης ὁ κ. Σπυρίδων* -ἔγραφε κλείνοντας τὴ μελέτη του- *ἐπέτρεψε, δυστυχῶς, μόλις μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν», νὰ γίνωνται καὶ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βιζουκίδου ἀντικείμενον εἰρωνείας αἱ στῆλαι ἐκεῖναι, ἐντὸς τοῦ πενιχροῦ ἀλλὰ στοργικοῦ καὶ τιμίου λίκνου τῶν ὁποίων ἔχει ἀνδρωθῆ καὶ μεγαλώση ἐν τούτοις πᾶν ὅ,τι ἐντὸς τῆς εἰκοσαετίας δύναται νὰ καυχηθῆ ἐν Ἠπείρῳ ὅτι ἔλαβεν ἐμφάνισιν καὶ μορφὴν καὶ σοβαρότητα καὶ ἀξίαν, εἰς πᾶσαν διεύθυνσιν τῆς πολιτικῆς ἢ ἄλλης ζωῆς τοῦ τόπου...* Ζηλεύω, ἀλήθεια, τὴ δύναμη τῆς γραφίδας καὶ τὴν τόλμη τοῦ Χατζῆ, ποὺ ποτὲ δὲν δίσταζε νὰ πεῖ τὴ γνώμη του, ἀκόμα κι ὅταν μὲ τὴ διατύπωσή της πικραίνονταν στενοὶ φίλοι του, ὅπως ὁ μητροπολίτης Σπυρίδων.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Χατζῆ ἀπαντήσεις στὸ Βιζουκίδη ἔδωσαν ὁ Β. Γκορτζῆς (30-9-28) καὶ ὁ Νέστωρ Γεωργίτσης μὲ σειρὰ ἄρθρων του, ὑπὸ τὸν τίτλο *Ἀνακριβειῶν ἔλεγχος* (*Ἤπειρος*, 1, 3, 5, 6, 7-10-1928).

Τὸ καλοκαίρι ἔφευγε μὲ γοργὸ βῆμα, οἱ μεγάλες μέρες ποὺ ἡ ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς τῶν δυὸ οἰκογενειῶν τὶς ἔκανε μεγαλύτερες, εἶχαν περάσει. Ἡ χαρὰ μικραίνει καὶ κάνει ἀνάλαφρο τὸ χρόνο, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ βαραίνει

στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Θεώνη φανέρωσε μιὰ καταπληκτικὴ δύναμη προσαρμογῆς. Τὶς περισσότερες ὧρες τὶς ἀφιέρωνε γιὰ νὰ γνωρίσει τὴν πόλη καὶ τὸν περίγυρό της, παρέα μὲ τὴ Φιλίτσα. Κατέβαινε στὸ μαγαζὶ τὴν ἅρπαζε ἀπὸ τὸ γραφεῖο της, -ὁ Πέτρος κι ὁ Γιάγκος χαίρονταν πολὺ ποὺ συνδέθηκε τόσο στενὰ ἡ Θεώνη μὲ τὴν ἀδερφή της, στὸ λογιστήριο τὰ κατάφερνε ὁ βοηθὸς τῆς Φιλίτσας, ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους τελειόφοιτους τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς, ἔτσι ἡ ἀπουσία της δὲν ἔφερνε προσκόμματα στὶς δουλειὲς τοῦ μαγαζιοῦ, κι ἁλώνιζαν τὶς συνοικίες τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ καταλήξουν πάντα στὴ λίμνη. Ἦταν ὁ μεγάλος πόθος τῆς Θεώνης νὰ κάθεται στὸ μῶλο καὶ ν' ἀντικρύζει τὰ ἤρεμα, τὸ καλοκαίρι, νερὰ τῆς λίμνης, τῆς θύμιζαν, ἔστω καὶ σὲ σμικρογραφία, τὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου, ποὺ ἔλουζαν τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, φιλοῦσαν τὰ πόδια τῆς Σμύρνης, τῆς λατρεμένης πόλης ποὺ σπαρταροῦσε ἀκόμα ὁλόκληρη μέσα της. Ἀπὸ τὰ ἴδια συναισθήματα κατακλυζόταν τὰ πρῶτα χρόνια καὶ ἡ Φιλίτσα, πάντα στὴ λίμνη τὴν ἔβρισκες, μὲ τὸν καιρὸ προσαρμόστηκε στὴν πραγματικότητα κι ἡ λίμνη πῆρε τὶς πραγματικὲς διαστάσεις στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά της. Τὸ ἴδιο θὰ γινόταν σιγὰ-σιγὰ καὶ μὲ τὴ Θεώνη, τώρα ὅμως τὸ πρωταρχικὸ ρόλο στὴ συμπεριφορά της ἔπαιζε ἡ φαντασία, ὁ μῶλος φάνταζε σὰν ἡ προκυμαία τῆς Σμύρνης... Ἀνάλογο ρόλο ἔπαιζε ἡ φαντασία καὶ στὴν αἴσθηση τοῦ χώρου. Τὸ σπίτι της ἄλλοτε ἔμοιαζε σὰν κελὶ πανάθλιας φυλακῆς, κι ἄλλες φορὲς μεταμορφωνόταν σὲ κλειστὸ δωμάτιο τοῦ τούρκικου σπιτιοῦ ποὺ τὴν κρατοῦσαν, ποτὲ δὲν τὴν ἄφηναν νὰ βγεῖ ἀπ' ἐκεῖ. Ἦταν μιὰ φυλακὴ χωρὶς σίδερα, χειρότερη καμιὰ φορά, γιατὶ δημιουργοῦσε τὴν ψευδαίσθηση τῆς ἐλευθερίας. Περιδιαβάζοντας στοὺς δρόμους τῆς πόλης, στὴν ἀρχὴ πάντοτε μὲ τὴ συντροφιὰ τῆς Φιλίτσας, ὕστερα στὰ προάστειά της κι ἀργότερα στὰ γύρω χωριά, ἀποκαθιστοῦσε στὸν ἐσωτερικό της κόσμο, ὅ,τι φθορὲς εἶχε προξενήσει ἡ σκλαβιά, ἡ βία καὶ τὸ μαρτύριο. Τώρα ἔνοιωθε τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας, εἶχε τὴν αἴσθηση ὅτι ἄρχιζε νὰ ἀκολουθεῖ τὴν πορεία μιᾶς νέας ζωῆς, ἀπαλλαγμένης ἀπὸ τὸ βάρος ὁποιασδήποτε τυραννίας, ἦταν ἕνα ὄνειρο ποὺ γινόταν πραγματικότητα, τὸ καλύτερο ὄνειρο τῶν ἐφηβικῶν της χρόνων. Ὅλα, λοιπόν, βάδιζαν φυσιολογικά, τόβλεπαν οἱ γονεῖς της καὶ πλημμύριζαν ἀπὸ εὐτυχία, χαρὰ γέμιζε καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, ὅλα τὰ σπίτια ποὺ γνώριζαν τὴν τραγικὴ περιπέτεια τῆς Θεώνης. Μόνο εὐπαθὲς σημεῖο στὸ νέο δρόμο τῆς ζωῆς της ἦταν τὸ ὅτι δὲν μποροῦσε ν' ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τὴ Φιλίτσα, ὅταν δὲν βρισκόταν κοντά της, νόμιζε πὼς τῆς ἔλειπε ὁ μισὸς κόσμος, ἤθελε ν' ἀναπληρώσει ὅλα τὰ χρόνια ποὺ στερήθηκε τὴν παρουσία της. Καὶ γιὰ τὴ Φιλίτσα αὐτὸς ὁ δεσμός, ποὺ ξεχείλιζε ἀπὸ ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἦταν ἡ πλήρωση τοῦ κενοῦ ποὺ ἔνοιωθε τόσον καιρὸ ἀπὸ τὴν ἀπουσία τῆς ἀδελφῆς της, ἀποτελοῦσε ὅμως ταυτόχρονα κι ἕνα χρέος, ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐγκαταλείψει αὐτὴν τὴν περίοδο τὴ Θεώνη γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὶς δικές της φιλοδοξίες,

φοιτώντας στὸ Πανεπιστήμιο. Θὰ πρόδινε τὴν ἀδερφή της μὲ μιὰ τέτοια ἀπόφαση. Τὸ εἶπε στὸν πατέρα της καὶ στὸν Πέτρο, χάρηκαν πολὺ ποὺ τὸ ἄκουσαν, ἔφυγε ἕνα βάρος ἀπὸ πάνω τους, ἤθελαν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὴν παρακαλέσουν νὰ μείνει, δὲν ἤξεραν πῶς νὰ συμπεριφερθοῦν, κι ὅλο ἀνέβαλαν. Ἦρθε μόνη της τώρα ἡ Φιλίτσα κι ἔδωσε λύση στὸ ἀδιέξοδο.

Κι ἐνῶ ὅλα βάδιζαν καλά, καλλίτερα κι ἀπὸ τὶς τολμηρότερες προσδοκίες τῶν δυὸ οἰκογενειῶν, λίγο ὕστερα ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεώνης, κάτι ποὺ εἶπε ἐμπιστευτικὰ στὸν Πέτρο ἕνας φίλος του, πελάτης τοῦ μαγαζιοῦ, ἦρθε νὰ δημιουργήσει μεγάλη ἀναστάτωση. Οἱ ἐκλογὲς εἶχαν γίνει, ὁ Βενιζέλος παντοδύναμος σχημάτισε κυβέρνηση, ἀποφασισμένος νὰ ἐξοντώσει τὴ ληστεία, ὅμως οἱ συμμορίες ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα ν' ἀλωνίζουν τὴν Ἤπειρο, νὰ τρομοκρατοῦν τὴν ὕπαιθρο, νὰ ἐμπνέουν φόβο καὶ στοὺς κατοίκους τῶν πόλεων. Δὲν εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμα οἱ ὁμαδικοὶ ἐκτοπισμοί, ποὺ ἀποδυνάμωσαν τὴν ὀργάνωση, τὴ στημένη ἀπὸ τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς συνεργάτες τους στὶς πόλεις. Τὰ Γιάννινα ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀποτελοῦν σφηκοφωλιὰ σπιούνων, καταδοτῶν, καὶ ἐπιτελικῶν στελεχῶν τῶν ληστάρχων, ἦταν παντοῦ διάχυτη ἡ ἀνησυχία. Μόνον οἱ ἐφημερίδες ἀγωνίζονταν νὰ δίνουν κουράγιο στοὺς καταπτοημένους Γιαννιῶτες, ποὺ ἀγανακτοῦσαν ὅταν ἔβλεπαν νὰ ὑποστηρίζουν τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς συνεργάτες τους «ὑψηλὰ ἱστάμενα» πρόσωπα. Ὁ Πέτρος, ἐξωστρεφὴς τύπος καθὼς ἦταν, δὲν ἄφηνε εὐκαιρία, στὸ μαγαζί, στὶς ἐπαφές του μὲ τὸν κόσμο, κατὰ τὴν ἐκτέλεση κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων, νὰ μιλεῖ γιαυτὴ τὴν ἀπαράδεκτη κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ, ἔπρεπε νὰ δοθεῖ ἕνα τέλος. Ἡ πρώτη προειδοποίηση ποὺ πῆρε ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τῶν ληστῶν ἦταν νὰ κλείσει τὸ στόμα του, νὰ μὴ μιλάει. Ὅταν τάκουσε ἀνησύχησε, γιὰ λίγο καιρὸ δὲν ἔλεγε τίποτε, ἀπόφευγε τὶς συναναστροφές, ὅπου γινόταν λόγος γιὰ τοὺς ληστὲς καὶ τὰ «κατορθώματά» τους, ὕστερα ξεθάρρεψε κι ἄρχισε πάλι νὰ κρίνει καὶ νὰ καταδικάζει μὲ σκληρὰ λόγια τὶς πράξεις τους. Τὸ δεύτερο μήνυμα δὲν ἄργησε νάρθει. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἦταν ἁπλὲς προειδοποιήσεις. Τὸν ἀπειλοῦσαν μὲ ἀπαγωγὴ καὶ σκληρὴ τιμωρία. Θὰ τὸν ἔπιαναν, ὄχι γιὰ νὰ ζητήσουν λύτρα, μόνο νά, θὰ τοῦ ἔκοβαν τὴ γλῶσσα, τοῦ μήνυσαν κι ὕστερα θὰ τὸν ἄφηναν. Στὴν ἀρχὴ τοῦ φάνηκε ἀστεία ἡ ἀπειλή, ἔπειτα ὅμως σκέφτηκε πὼς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὰ ἐγκλήματά τους, ὅλα μποροῦσαν νὰ τὰ κάνουν. Ἔσφαζαν τοὺς ἀνθρώπους σὰν τ' ἀρνιά, ξεκλήρισαν κοπάδια μὲ χιλιάδες πρόβατα, ἀφάνιζαν περιουσίες, ἔδειχναν ἀποφασισμένοι γιὰ ὅλα. Τὰ ὄργανά τους στὰ Γιάννινα τοὺς ἐνημέρωναν μὲ κάθε λεπτομέρεια γιὰ κάθε τι ποὺ συνέβαινε, ἀπελευθερωθέντες αἰχμάλωτοι ἔκαναν τὸ σταυρό τους, ὅταν διηγοῦνταν ὅσα μάθαιναν ἀπὸ τοὺς ληστὲς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς αἰχμαλωσίας τους γιὰ τὰ Γιάννινα, τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωὴ τῶν σαλονιῶν, οἱ σπιοῦνοι τους μετέφεραν καὶ τὶς κουβέντες τοῦ Πέτρου, σίγουρα θὰ παρακολουθοῦσαν καὶ κάθε του κίνηση. Δὲν εἶπε τί-

ποτε στὴν οἰκογένειά του, ἀλλὰ φοβήθηκε πολύ. Στὴν ἀρχὴ ἀντιδροῦσε σπασμωδικά, δὲν ἤξερε τὶ μέτρα νὰ λάβει γιὰ νὰ προφυλαχτεῖ, μαζευόταν γρήγορα στὸ σπίτι, ἀπέφευγε τὶς ἐπισκέψεις καὶ τὶς βόλτες στὴν κεντρικὴ πλατεῖα, ὕστερα σκέφτηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀργανώσει τὴν ἀσφάλειά του σὲ μόνιμη βάση. Μίλησε μὲ τὸ Γιάγκο καὶ ζήτησε τὴ γνώμη του· θορυβήθηκε κι αὐτός, σκέφτηκε ἀμέσως τὸ Θερειανό, τὸν πιὸ ἔμπειρο σὲ τέτοιες δουλειές, ἔξω ἀπὸ τὴ Σμύρνη ποὺ ζοῦσε ἀντιμετώπιζε ἀνάλογες περιπτώσεις μὲ ντόπιους κακοποιούς, τὸν κάλεσαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, τάχα γιὰ τὶς δουλειές, οἱ γυναῖκες δὲν κατάλαβαν τίποτα. Ὁ Θερειανὸς ἔδωκε τὴ λύση. —*Ἔχω στὸ μαγαζί μου,* τοὺς εἶπε, *ἕνα ὑπάλληλο, ψυχωμένο παλληκάρι, θὰ τὸν στείλω νὰ φυλάει τὸν κὺρ Πέτρο, θὰ γίνει ἡ σκιά του σ' ὅλες τὶς μετακινήσεις του, δὲν θὰ τολμήσει νὰ τὸν πλησιάσει κανένας.* Καὶ δὲν τὸν πλησίασε, ὁ φύλακας ἄγγελός του ἀγρυπνοῦσε. Ὁ Πέτρος ἤρεμος πιά, ξανάρχισε τὴν κανονική του ζωή, σὲ λίγο ἡ παρουσία τοῦ φύλακά του ἔγινε περιττή, εἶχαν ἀρχίσει οἱ ὁμαδικὲς ἐκτοπίσεις, καθὼς καὶ οἱ μεγάλης ἔκτασης ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις, μὲ συμμετοχὴ τώρα καὶ τοῦ στρατοῦ, τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα δὲν ἄργησαν νὰ φανοῦν. Οἱ ληστὲς ἐξοντώνονταν ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἡ ἀνησυχία τῶν συνεργατῶν τους στὰ Γιάννινα ἦταν ἔκδηλη, ἀγωνίζονταν νὰ περισώσουν ὅ,τι μποροῦσαν, μὲ χαρὰ οἱ Γιαννιῶτες μάθαιναν πὼς οἱ Ρετζαῖοι εἶχαν ἐξαφανιστεῖ, δὲν εἶχαν δώσει πουθενὰ σημάδια ζωῆς, πὼς οἱ Κουμπαῖοι «λούφαζαν», δὲν μποροῦσαν πιὰ νὰ ὀργώνουν τὴν Ἤπειρο, πουθενὰ δὲν ἔβρισκαν ἀσφαλὲς καταφύγιο. Ὁ Πέτρος ἔνοιωθε τώρα ν' ἀναπνέει ἐλεύθερα, εὐχαρίστησε τὸ σωματοφύλακά του, τὸν ἀποζημίωσε πλουσιοπάροχα καὶ τὸν ἔστειλε πάλι στὸ μαγαζὶ τῆς Καλούτσιανης.

Στὸ μεταξὺ ἄρχισαν οἱ προεργασίες γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν σχολείων, κι ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πέτρου στράφηκε στὴ φροντίδα τῶν ἐγγονῶν του. Ὁ Πετράκης ἑτοιμαζόταν νὰ δώσει ἐξετάσεις γιὰ τὴ *Ζωσιμαία σχολή,* ἡ Ἑλενίτσα εἶχε κι αὐτὴ ἀφοσιωθεῖ στὴ μελέτη, θὰ ἔδινε ἐξετάσεις γιὰ τὸ Σχολαρχεῖο (τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο). Ὅλα πῆγαν καλά. Καὶ τὰ δυὸ ἐγγόνια ἀρίστευσαν στὶς ἐξετάσεις, ὁ Πέτρος ἔνοιωθε περήφανος γιαυτά. Εἶχε πάντοτε στὸ νοῦ του καὶ τὸ κορίτσι τῆς θυγατέρας του, τῆς Χριστίνας, ἦταν ὅμως μικρὴ ἀκόμα, ἡ φοίτησή της θάρχιζε ὕστερα ἀπὸ ἕνα-δυὸ χρόνια. Πάντως κάθε τέτοια ἐποχή, ποὺ ἄρχιζε τὸ φθινόπωρο καὶ τὰ σχολεῖα ἄνοιγαν, ὁ Πέτρος περνοῦσε μιὰ περίοδο προσαρμογῆς στὴν ἐποχή, στὴν πραγματικότητα ἦταν περίοδος ἐσωτερικῶν ἀνακατατάξεων καὶ προσπάθεια συμφιλίωσης μὲ τὸ χρόνο, ἦταν σὰ νὰ τὸν κρατοῦσε στὶς χοῦφτες τῶν χεριῶν του, κρύο, λαγαρὸ νερό, ἔβρισκε ἀδιόρατες σχισμὲς ἀνάμεσα στὰ δάχτυλά του κι ἔτρεχε σταγόνα σταγόνα, μάταια προσπαθοῦσε νὰ τὸν συγκρατήσει ὁ Πέτρος, δὲν τὸ κατόρθωνε. Μιὰ μελαγχολία τὸν κυρίευε, ἀναζητοῦσε τρόπους ν' ἀπομονωθεῖ, νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸν ἑαυτό του, τὶ νὰ

πεῖ; Ἦταν ἡ ζωὴ ποὺ ἔτρεχε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάχτυλά του, ἡ ζωὴ ποὺ τὸ νῆμα της μίκραινε, εἶχε περάσει πιὰ τὰ ἑξῆντα, σὲ λίγο θἄρχιζαν τὰ γηρατειά. *Οἱ μικροὶ βιάζονται νὰ μεγαλώσουν*, ἀναλογιζόταν, *εἶναι οἱ δρομεῖς ποὺ βιάζονται νὰ βρεθοῦν μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἐκκίνηση, ἀνυπομονοῦν νὰ φτάσουν στὸ τέρμα, κι ἐμεῖς ἀγωνιζόμαστε νὰ σταματήσουμε τὸ χρόνο, νὰ ἀποφύγουμε τὸ τέρμα, μάταιος κόπος. Τὸ τέρμα εἶναι ἐκεῖ καὶ μᾶς περιμένει, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ φτάσουμε, ὄχι γιὰ νὰ ζητωκραυγάσουμε τὴ νίκη μας, ἀλλὰ νὰ μοιρολογήσουμε τὴν ἥττα μας. Τί κάθομαι καὶ σκέπτομαι τώρα ὅλα αὐτά;* κατέληγε κάθε φορὰ ποὺ ἡ περισυλλογὴ ἔπαιρνε τέλος, *ὅ,τι εἶναι γραμμένο αὐτὸ θὰ γίνει, κισμέτ, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ συμπολῖτες μας οἱ Τοῦρκοι. Φτάνει μόνο νάχουμε καθαρὴ τὴν καρδιὰ καὶ ἥσυχη τὴ συνείδησή μας...*

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ὀκτωβρίου ἡ πλάστιγγα ἄρχισε νὰ γέρνει πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ κράτους. Βέβαια δὲν εἶχε ἐξαλειφτεῖ ἐντελῶς ἡ ληστεία, ἀλλὰ τὰ πλήγματα ποὺ δεχόταν τώρα τὸ θηρίο ἦταν ἀποφασιστικά. Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων ἐπικροτοῦσαν τὰ μέτρα, διέθεταν ὅμως καὶ ἀρκετὸ χῶρο γιὰ περιγραφὲς δολοφονιῶν, ὅπως τοῦ Γκισάκη στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ἀπὸ τοὺς λήσταρχους Ζώγα ἢ Τούλη (νέου ἀστέρα), ληστρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐμφανίσεων, ὅπως τῆς συμμορίας Τζιατζιᾶ στὰ Δοβίσδιανα, τῆς συμμορίας Μπαμπάνη στὴν περιοχὴ Κόνιτσας (κατέφυγε ἐκεῖ καταδιωκόμενη ἀπὸ ἀποσπάσματα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας). Διέθεταν τώρα περισσότερο χῶρο γιὰ νὰ ἐπαινέσουν τὴ δράση τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων ποὺ διέλυαν συμμορίες καὶ ἐξόντωναν τοὺς ἀρχηγούς τους, ὅπως τοῦ Φορφόλια, ἀργότερα τοῦ Ζιώγα, τὰ κεφάλια τῶν ὁποίων, *κατὰ τὰ εἰωθότα*, μεταφέρθηκαν στὰ Γιάννινα καὶ κρεμάστηκαν στὴν κεντρικὴ πλατεία γιὰ παραδειγματισμό. Δὲν ἦταν λίγες καὶ οἱ αἰχμαλωσίες ληστῶν, π.χ. τοῦ Κερκυραίου Ἄνθη στὴν Ἄρτα (αὐτὸς εἶχε ἀπαγάγει τὴ γυναίκα τοῦ διευθυντὴ τοῦ ρουμανικοῦ γυμνασίου Νικολέσκου), καθὼς καὶ ἡ παράδοση ἄλλων στὶς ἀρχές, ὅπως τοῦ Κιάμου κ.ἄ. Τοῦ Κιάμου, κατὰ τὶς ἐφημερίδες, *ἡ παράδοσις συνετελέσθη τῇ μυστικῇ βοηθείᾳ καὶ ἐργασίᾳ μυστικῶν πρακτόρων ἰδιωτῶν, κινουμένων ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ Ἠπείρου κ. Καλέυρα καὶ τοῦ νομάρχου Πρεβέζης κ. Μαυρίκη πρὸ μηνός.* (*Ἤπειρος*, 29-10-29). Ἡ στάση τοῦ Καλεύρα, κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, τὴ μετεκλογικη, γιὰ τὴν πάταξη τῆς ληστείας, ἦταν ἀποφασιστικῆς σημασίας. Ἐφάρμοσε, παρὰ τὶς πιέσεις ποὺ δεχόταν ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν ληστοφίλων, τὸ μέτρο τῆς ἐκτόπισης, μὲ ὅλη τὴν αὐστηρότητα ποὺ ἐπέβαλλαν οἱ περιστάσεις, δὲν χαρίστηκε σὲ κανένα καὶ δὲν ἔκανε διακρίσεις, κι ὅταν τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ὀκτωβρίου βρέθηκε στὴν Ἀθήνα γιὰ συνεννοήσεις μὲ τὴν κυβέρνηση, σχετικὲς μὲ τὴ λήψη πρόσθετων μέτρων γιὰ ἐξάλειψη τῆς ληστείας, ἀπείλησε μὲ παραίτηση, ἂν δὲν γίνονταν δεκτὲς οἱ προ-

τάσεις του, σὲ δυὸ τουλάχιστον σημεῖα: νὰ ἔχει ἐλευθερία ἐνεργειῶν καὶ νὰ μὴν τοῦ προβάλλονται προσκόμματα στὸ θέμα τῆς ἐκτόπισης τῶν ὑποπτων στοιχείων, ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο, τὶς Ἠπειρωτικὲς πόλεις καὶ κυρίως ἀπὸ τὰ Γιάννινα. *Τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργειῶν* (κατὰ τὸν *Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα* τῆς 8-10-28), *ἠρνήθη εἰς τὸν κ. Καλεύραν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Ζαβιτσάνος, κατόπιν παρακλήσεων ἐνίων βουλευτῶν τῆς Ἠπείρου.* Οἱ Γιαννιώτικες ἐφημερίδες, σχεδὸν στὸ σύνολό τους, στάθηκαν σταθερὰ στὸ πλευρὸ τοῦ Καλεύρα καὶ ἀποδοκίμασαν τὶς ἐπεμβάσεις τοῦ κέντρου, ποὺ ἤθελαν νὰ ἀποδυναμώσουν βασικὲς ἀποφάσεις του καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσουν σὲ παραίτηση. *Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαός, ὅστις μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐχαιρέτησε τὸν ἐνταῦθα διορισμὸν τοῦ κ. Καλεύρα ὡς Γενικοῦ διοικητοῦ Ἠπείρου καὶ εἰς αὐτὸν ἐστήριξεν ὅλας τὰς ἐλπίδας τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς πατρίδος του ἐκ τοῦ ληστρικοῦ ἄγους, μετ' ἀγανακτήσεως ἐπληροφορήθη τὰ τῆς διαφωνίας κυβερνήσεως καὶ κ. Καλεύρα ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἠπείρου... Ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς ἠγανάκτησε καὶ ἐναντίον τῶν πολιτευομένων ἐκείνων, οἵτινες προσπαθοῦν νὰ ματαιώσουν τὰς ἐνεργείας τῶν ἀρχῶν, ὑποστηρίζοντες τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζουν τὴν πολιτικήν των ἐπιτυχίαν.* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 9-10-28). Ἀπὸ τὴν ἀναμέτρηση τελικὰ νικητὴς βγῆκε ὁ Καλεύρας καὶ γύρισε στὰ Γιάννινα ἀποφασισμένος νὰ φέρει σὲ πέρας τὸ ἔργο του. Πρῶτο μέλημά του, μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἦταν νὰ «ἐξαπολύσει» ἐγκύκλιο πρὸς ὅλες τὶς κοινοτικὲς ἀρχὲς τῆς περιφερείας του, μὲ τὴν ὁποία ζητοῦσε τὴν ὑποβοήθηση τοῦ ἔργου τῆς ἐμπέδωσης τῆς ἀσφάλειας στὴν Ἤπειρο ἀπὸ τὶς κρατικὲς ἀρχές: *Ἐὰν εἶναι -ἔγραφε- ἐπιτακτικὴ ἡ ὑποχρέωσις ἁπάντων τῶν πολιτῶν -οἱ ὁποῖοι ἔχουσι δικαιώματα ἀλλὰ καὶ καθήκοντα, νὰ ἐνισχύσωσι τὸν ἀγῶνα τοῦ κράτους κατὰ τῆς ληστείας, εἰς μείζονα βαθμὸν καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἡ ὑποχρέωσις τῶν προέδρων τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν κοινοτικῶν συμβούλων ἐν γένει, ὅπως συναισθανθῶσιν εἰς τὴν παροῦσαν ὥραν τὸ πρὸς τὴν Ἤπειρον ἰδιαίτατα καθῆκον των. Δὲ θὰ συγχωρηθῇ ἡ οἱαδήποτε ὀλιγωρία αὐτῶν, θὰ προκαλέσῃ δὲ τὴν ἄμεσον λῆψιν τῶν κατὰ νόμον διοικητικῶν μέτρων πᾶσα τυχὸν ἐκδήλωσις εὐνοοῦσα κατάστασιν ἀνώμαλον ἐν τῇ ἀκτῖνι τῆς δράσεώς των. Ὁ ἀγὼν δέον νὰ καταστῇ, ἐφ' ὅσον δυνατόν, κοινὸς τοῦ κράτους καὶ ὅλων τῶν κοινοταρχῶν. Τοιουτοτρόπως θὰ φθάσωμεν ταχύτερον εἰς ἕνα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐάρεστον ἀποτέλεσμα...* Λίγες ἑβδομάδες ἀργότερα ἡ *Ἤπειρος* (2-11-28) ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Καλεύρα: *Τὸ κράτος τῶν ληστῶν, τῶν ληστοφίλων, τῶν ληστοσυνεταίρων, ἔδρα ἀνενόχλητον μετ' ἀνηκούστου θρασύτητος. Καὶ ἡ κοινωνία ἐρρίγει ἐπὶ τῇ ἁπλῇ σκέψει ὅτι θὰ ἔλθῃ πάλιν ἡ στιγμὴ νὰ πληρώσῃ εἰς ἄφθονον αἷμα, ὅπως τότε εἰς τὴν Πέτραν, τὸν ἐπαχθῆ ληστρικὸν φόρον καὶ τὸ κράτος, τὸ ἐπίσημον κράτος, θὰ εἶναι διαρκῶς ἀνίκανον νὰ ἐπιβληθῇ. Καὶ ἐν τούτοις. Πόσον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἐν διαστήμα-*

τι ἑνὸς μόνον μηνός! Εὑρέθη εἷς ἄνθρωπος. Εὑρέθη εἷς Γενικὸς διοικητὴς ὁ ὁποῖος εἶπεν: ἡ ληστεία θὰ παταχθῇ. Καὶ ἡ θέλησίς του αὕτη εἶναι εἰλικρινής, σταθερά, ἀδιάσειστος. Καὶ ἡ ληστεία ἐπατάχθη... Ὑπῆρξαν πολλοί, ἄλλοι καλῇ τῇ πίστει καὶ ἄλλοι, οἱ πλεῖστοι, κακοπίστως φωνασκοῦντες, ὅτι τὸ μέτρον τῶν ἀπελάσεων (ἐκτοπίσεων) *κατ' οὐδὲν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν ληστῶν. Ὅλοι αὐτοὶ τώρα δὲν ἀκούονται πλέον. Ὁ Γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου κ. Καλεύρας ὕψωσε ἐπὶ τοῦ Σμόλικα λευκὴν σημαίαν. Ἂς εἶναι εὐλογημένος...*

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν καταδιωκτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων, γίνονταν δεκτὰ μὲ ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη. Δεκάδες ληστὲς καὶ λήσταρχοι ἐξοντώθηκαν, ἐπικηρυγμένοι καὶ μὲ σωρεία ἐγκληματικῶν πράξεων, ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν ἢ παραδόθηκαν, ἔγινε αἰσθητὴ πιά, στὴν ὕπαιθρο κυρίως, ἡ ἐμπέδωση τῆς τάξης, ὅμως τὸ μεγάλο ἄγγελμα ποὺ περίμεναν ν' ἀκούσουν οἱ Ἠπειρῶτες δὲν ἐρχόταν. Οἱ Ρετζαῖοι καὶ οἱ Κουμπαῖοι, οἱ διασημότεροι *βασιλεῖς τῶν ὀρέων*, οἱ πρῶτοι περισσότερο, κράτος ἐν κράτει ἀποτελοῦσε ἡ ἐγκληματικὴ ὀργάνωσή τους, δὲν ἀκούονταν πουθενά. Πολλὰ διαδίδονταν, πολλὲς φῆμες κυκλοφοροῦσαν, οἱ περισσότερες μιλοῦσαν γιὰ ἀπόσυρσή τους σὲ μυστικὰ καταφύγια, στὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο πάντοτε, οἱ ἀρχὲς ἐρευνοῦσαν πρὸς κάθε κατεύθυνση, ἤλεγχαν ὅλες τὶς πληροφορίες, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ πρῶτες ἀχτίδες φωτὸς στὴ διαλεύκανση τοῦ μυστηρίου ἄρχισαν νὰ πέφτουν στὶς ἀρχὲς τοῦ τρίτου δεκαήμερου τοῦ Ὀκτωβρίου, ὅταν τηλεγραφήματα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα πρὸς τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες (δὲν τὰ δημοσίευσαν ὅλες) ἔλεγαν πώς: *ἡ ληστοσυμμορία Κουμπαίων, καταφυγοῦσα εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος, διηυθύνθη εἰς τὰ πέριξ τοῦ Μπερατίου, ὅπου τὰ μέλη της συνελήφθησαν καὶ ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν αὐτόθι ἀλβανικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις λαβοῦσα γνῶσιν τούτου, παρεκάλεσε τὴν ἀλβανικὴν νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὴν τοὺς Κουμπαίους, ἐλπίζει δὲ ὅτι τοῦτο θὰ γίνῃ πρὸ τῆς ψηφίσεως τῆς ἑλληνοαλβανικῆς συμβάσεως.* (*Ἐλευθερία*, 22-10-28). Τὴν ἄλλη μέρα ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (23-10-28) σημείωνε: *Ἀπὸ ἡμερῶν κατέχοντες πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς σχετικὰς μὲ τὰς κινήσεις τῶν Κουμπαίων, δὲν προέβημεν εἰς τὴν δημοσίευσίν των, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ παρεμβάλωμεν νέας δυσχερείας εἰς τὰς ἤδη ὑπάρχούσας.* Τὴν εἴδηση, πρὶν ἀπὸ τὴν *Ἐλευθερία*, εἶχε δημοσιεύσει ὁ *Κῆρυξ*, ὁ ὁποῖος μάλιστα τὴ στήριζε, ὅπως ἰσχυριζόταν, σὲ ἀνακοίνωση τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου Καλεύρα. Στὶς 24 Ὀκτωβρίου ἡ *Ἤπειρος* σὲ σχόλια καὶ εἰδήσεις, ἐπέκρινε τὸν *Κήρυκα* γιὰ τὰ δημοσιεύματά του, ὅτι δηλαδὴ οἱ Κουμπαῖοι βρίσκονταν στὴν Ἀλβανία, ἡ κυβέρνηση τῆς ὁποίας πρόβαλε ἄρνηση γιὰ τὴν ἔκδοσή τους, ὅτι οἱ μπέηδες ἀνέλαβαν τὴν προστασία τους κι ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἡ *Ἤπειρος* χαρακτήριζε *ὡς ἀστοχάστως ἄκριτον παραμύθιον. Ἀμφιβάλλομεν σοβαρῶς* -πρυσθετε- *ὁ κ. Καλεύρας νὰ ἔκαμεν τοιαύτας ἀνακοινώσεις το-*

σούτω μᾶλλον καθόσον ἐξ ἐ γ κ υ ρ ο τ ά τ ω ν π η γ ῶ ν ἔχομεν διαβεβαίωσιν ὅτι οἱ Κουμπαῖοι εὑρίσκονται ἐπὶ Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους. Μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς *Ἠπείρου*, ἦταν σύμφωνος καὶ ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγών*. Παρόλο ποὺ οἱ εἰδήσεις τοῦ *Κήρυκος* περιεῖχαν πολλὲς ἀνακρίβειες, κυρίως ὡς πρὸς τὸ χρόνο τῆς σύλληψης τῶν Κουμπαίων, ἀποδείχτηκαν ἀκριβεῖς. Οἱ Κουμπαῖοι κατέφυγαν τελικὰ στὴν Ἀλβανία ὅπου καὶ συνελήφθησαν. Ἡ σύλληψή τους ἔγινε κοντὰ στὴν Κακαβιὰ στὶς 29 Ὀκτωβρίου, τὴν ἴδια μέρα ἀναχωροῦσε γιὰ τὰ σύνορα ὁ Α.Δ.Χ. Ἠπείρου Καζάκος *πρὸς παραλαβήν των καὶ πιθανὴν μεταφοράν των εἰς τὴν πόλιν.* Ἀδημονοῦσαν πολὺ οἱ δημοσιογράφοι νὰ δοῦν τοὺς Κουμπαίους στὰ Γιάννινα, οἱ Ἀλβανοὶ δὲν βιάζονταν νὰ τοὺς παραδώσουν. Πάντως, κατὰ τὴν ἐκτίμηση τῶν ἐφημερίδων, *ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς μετ' ἀνακουφίσεως ἐπληροφορήθη τὴν σύλληψιν τῶν φοβερῶν ληστάρχων Κουμπαίων.* Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* μὲ τὸ δίκτυο τῶν ἀνταποκριτῶν του, παρακολουθοῦσε τὶς ἐνέργειες τῶν Ἀλβανῶν ποὺ θ' ἀποφάσιζαν γιὰ τὴν τύχη τους. Οἱ Κουμπαῖοι, στὶς 30-10-28, ὁδηγήθηκαν στὸ Ἀργυρόκαστρο, μαζὶ μὲ τὸ συλληφθέντα ἐπίσης ληστὴ Πάσχο, καὶ ὕστερα ἀπὸ πρόχειρη ἐξέταση ὁμολόγησαν ὅλα τὰ κακουργήματά τους καὶ κλείσθηκαν σὲ κελιὰ ἀπομονωτηρίου. *Τοὺς συνώδευον καὶ αἱ ἀδελφαί των κλαίουσαι.* Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάκριση *ἐτέθησαν εἰς κοινὴν θέαν εἰς τὸ προαύλιον τοῦ διοικητηρίου.* Ἀργότερα ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνηση ἔδωσε ἐντολὲς νὰ μεταφερθοῦν στὰ Τύραννα. Νεώτερες πληροφορίες ἀνέφεραν ὅτι ἡ σύλληψη ἔγινε στὸ χωριὸ Μουζίνα, στὸ ὁποῖο κατέβηκαν οἱ Κουμπαῖοι ἀπὸ τὴ Μέρτζανη, μὲ προορισμὸ τὸ Δέλβινο, ὅπου βρισκόταν γνωστὸς φίλος τους κτηνοτρόφος, ὁ ὁποῖος πρὶν ἓξ μῆνες εἶχε φυγαδεύσει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς οἰκογένειες τῶν ληστάρχων καὶ τὶς ἐγκατέστησε σ' ἕνα ἀλβανικὸ χωριό. Ἐπακολούθησαν συναντήσεις ἐκπρόσωπων τῶν ἀλβανικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀρχῶν στὰ σύνορα καὶ ἀπὸ τὶς συζητήσεις ἔγινε φανερὸ ὅτι ἡ Ἀλβανία εἶχε τὴ διάθεση νὰ παραδώσει τοὺς Κουμπαίους. Μόλις ὑπογραφόταν ἡ σχετικὴ ἑλληνοαλβανικὴ σύμβαση γιὰ τὴν ἀμοιβαία ἔκδοση κοινῶν ἐγκληματιῶν, αὐτὸ θὰ γινόταν κατορθωτό.

Οἱ χαρμόσυνες εἰδήσεις, ὅπως καὶ οἱ κακές, δὲν ἔρχονται μόνες τους, τὶς περισσότερες φορὲς συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ἄλλες, ἐξίσου εὐχάριστες ἢ δυσάρεστες. Πρὶν καλὰ καλὰ πιστοποιηθεῖ ὁριστικὰ ἡ σύλληψη τῶν Κουμπαίων στὴν Ἀλβανία, κυκλοφόρησαν εὐρύτατα στὰ Γιάννινα φῆμες ὅτι οἱ Ρετζαῖοι εἶχαν συλληφθεῖ στὴ Βουλγαρία. Ἔλεγαν ὅτι πρῶτα εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴ Ρουμανία, φιλοξενούμενοι στὸ κτῆμα κάποιου γνωστοῦ τους, ὑποχρεώθηκαν ὅμως νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ χώρα, γιατὶ τοὺς ἀνακάλυψε ἡ ἀστυνομία καὶ πέρασαν στὴ Βουλγαρία, γιὰ νὰ συλληφθοῦν καὶ ἐκεῖ. Τὸ Ἀρχηγεῖο Χωροφυλακῆς, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπικοινώνησαν οἱ γιαννιῶτες δημοσιογράφοι δὲν ἐπιβεβαίωσε ἀμέσως τὴν εἴδηση, οἱ ἀνταποκριτὲς ὅμως τῶν ἐφημερίδων τηλεγραφοῦσαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὅτι ὁ ὑπουρ-

γὸς Ἐξωτερικῶν Καραπάνος, ἄρχισε κιόλας συνεννοήσεις μὲ τὸ Βούλγαρο πρεσβευτὴ γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἔκδοσης τῶν Ρετζαίων (δὲν εἶχε ὑπογραφεῖ συνθήκη ἔκδοσης ἐγκληματιῶν καὶ μὲ τὴ Βουλγαρία). Οἱ συνεννοήσεις κατέληξαν σὲ συμφωνία. Οἱ Ρετζαῖοι θὰ παραδίδονταν στὶς ἑλληνικὲς ἀρχές, μὲ ἀνταλλαγὴ δυὸ Βουλγάρων ὑπόδικων. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, καθὼς οἱ Ρετζαῖοι προσπαθοῦσαν νὰ ἀποφύγουν τὴν ἔκδοση -πλήρωσαν γιαυτὸ μεγάλα ποσά, σὲ βούλγαρο δικηγόρο γιὰ νὰ φέρει προσκόμματα,μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ματαιώσει τὴν ἔκδοση- ἦρθαν στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας πολλὲς λεπτομέρειες σχετικὲς μὲ τὸ θέμα τῆς ἀνακάλυψης τῆς χώρας ὅπου εἶχαν καταφύγει οἱ λήσταρχοι -τοὺς συνόδευε ὁ στενὸς συνεργάτης τους Ματσάγγας- καὶ τοῦ τρόπου τῆς σύλληψής τους. Σημαντικὸ ρόλο ἔπαιξαν σ' αὐτὴ δυὸ ἕλληνες ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀστυνομίας, οἱ Καλυβίτης καὶ Κουτσουμάρης, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν, ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸ κυρίως τύπο, ἥρωες μυθιστορηματικῶν ἀφηγήσεων, στηριζόμενων ὅμως καὶ σὲ πραγματικὰ γεγονότα. Ἡ πρώτη πληροφορία ποὺ ἐκμεταλλεύτηκε ἡ ἀστυνομία ἦρθε ἀπὸ τὸ Κιλκίς. Ὁ ἐκεῖ ἀρχιφύλακας ἀστυνόμος, τοποθετημένος στὸ ταχυδρομεῖο τοῦ Κιλκὶς ὡς διανομέας, παρατήρησε ἐπιστολὴ τῶν Ρετζαίων, ἀπευθυνόμενη στὸν πεθερὸ τοῦ ἑνός, τὸν Κολοβό. Ἄνοιξε καὶ ἀντέγραψε τὴν ἐπιστολή, τὴ σφράγισε καὶ τὴν ἔδωκε στὸν παραλήπτη, ἐκτοπισμένο ἐκεῖ. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ Κολοβοῦ πρὸς τοὺς Ρετζαίους. Ἔτσι οἱ ἀστυνομικὲς ἀρχὲς τῶν Ἀθηνῶν, εἶχαν στὰ χέρια τους τὶς διευθύνσεις τῶν Ρετζαίων, ἐγκαταστημένων στὴ Βάρνα τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐμπορευόμενων, καὶ διέταξαν τοὺς Καλυβίτη καὶ Κουτσουμάρη νὰ φύγουν γιὰ τὴ Βάρνα, ὅπου καὶ τοὺς συνέλαβαν, μὲ τὴ βοήθεια τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Ὁ Κουτσουμάρης πῆγε καὶ στὴ Ρουμανία γιὰ νὰ ἐρευνήσει ἂν ὑπῆρχαν καταθέσεις τῶν Ρετζαίων σὲ ρουμανικὲς τράπεζες καὶ γιὰ νὰ ἀνακαλύψει καὶ ἄλλους συνενόχους,γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν ὁποίων ἦταν σίγουρη ἡ ἑλληνικὴ ἀστυνομία. Σὲ συνέντευξή του πρὸς τοὺς δημοσιογράφους ὁ Καλυβίτης, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀθήνα, ἔδωσε ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ πῶς ἀποκαλύφθηκαν καὶ συνελήφθησαν οἱ Ρετζαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐξήγησε τὴν παρατηρούμενη στὴν ἔκδοσή τους βραδύτητα, τὴν ὀφειλόμενη στὶς παρεμβάσεις τοῦ βούλγαρου δικηγόρου. Διαβεβαίωνε πάντως ὅτι πιθανὸν νὰ ἐπιβραδυνόταν ἡ ἔκδοση, ἦταν ὅμως ἀδύνατο νὰ ματαιωθεῖ. Ὁ Καλυβίτης ἐνημέρωσε τοὺς δημοσιογράφους καὶ γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισε στὴν ἀναγνώριση τῶν Ρετζαίων. Ὅταν τοὺς ἔφεραν, εἶπε, στὴν ἀστυνομικὴ διεύθυνση Βάρνας, τὸ Θύμιο Ρέτζο τὸν ἀναγνώρισε χωρὶς πολλὲς δυσκολίες, τὸν πρόδωσαν τὰ πλούσια μαλλιά του, ποὺ δὲν τὰ εἶχε πειράξει καθόλου. Ἀντίθετα ὁ Γιάννης ἦταν τελείως ἀγνώριστος, γιατὶ εἶχε κόψει μουστάκι καὶ μαλλιά, τελικὰ ἀναγνωρίστηκε κι αὐτός. Οἱ Ρετζαῖοι ὅταν ρωτήθηκαν ἀπὸ τὸν Καλυβίτη γιατὶ ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ δὲν παρουσιάστηκαν στὶς ἀρχές, μετὰ τὴ ληστεία

τῆς Πέτρας, ἀφοῦ ἰσχυρίζονταν ὅτι ἦταν ἀθῶοι, ἀπάντησαν ὅτι *θὰ μᾶς ἔρριπτον εἰς τὰς φυλακὰς ἀδίκως καὶ παραλόγως. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς ἐπροτιμήσαμε νὰ βγοῦμε ξανὰ στὸ κλαρί, ὅταν δὲ εἴδαμε ὅτι τὰ πράγματα ἐστένεψαν, ἐφύγαμεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν εἴμαστε τυχεροί.* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 9-11-28). Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Ρετζαῖοι ὁμολόγησαν στὴ βουλγαρικὴ εἰσαγγελία τὴν ἐνοχή τους στὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας καὶ κατονόμασαν ὅλους τοὺς συνεργάτες τους. Κατηγορηματική, πάντως, ἦταν ἡ ἄρνησή τους ὅταν ρωτήθηκαν, ἂν πῆραν μέρος ἢ ὀργάνωσαν τὴ δολοφονία τοῦ ἰταλοῦ στρατηγοῦ Τελλίνι. Τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ρετζαίων στὴ Βάρνα καὶ οἱ καταθέσεις τους στὶς βουλγαρικὲς τράπεζες κατασχέθηκαν. Ἡ ἀξία ὅλων ὑπολογιζόταν σὲ 3.000.000 δρχ.

Παρὰ τὶς σύντονες ἐνέργειες τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης, οἱ ἀλβανικὲς καὶ βουλγαρικὲς ἀρχὲς καθυστεροῦσαν τὶς ἐκδόσεις τῶν Κουμπαίων καὶ τῶν Ρετζαίων. Οἱ ἀνακριτικὲς ἀρχὲς τῶν χωρῶν αὐτῶν ζητοῦσαν στοιχεῖα γιὰ τὴ συμμετοχή τους σὲ ἐγκληματικὲς ἐνέργειες. Ὁ εἰσαγγελέας τῶν Γιαννίνων τηλεγράφησε στὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης ὅτι σὲ βάρος τῶν Ρετζαίων ἐκκρεμοῦσε κατηγορία γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἐκτέλεση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας, τὰ ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα ἐγκλήματά τους εἶχαν ἀμνηστευθεῖ. Ὡς πρὸς τοὺς Κουμπαίους ὁ εἰσαγγελέας ἀνέφερε ὅτι εἶχε ἀποστείλει στὸν εἰσαγγελέα Τυράννων τὰ παραπεμπτικὰ ἐναντίον τους βουλεύματα. Βαρύνονταν μὲ 4 κυρίως κατηγορίες: 1) Γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ 2) Γιὰ τὴ ληστεία καὶ ζωοκτονία τοῦ ποιμνίου τοῦ Χρήστου Καζούκα 3) Γιὰ τὸ φόνο τοῦ Χαρδαλιᾶ καὶ 4) Γιὰ τὸν ἐκβιασμὸ σὲ βάρος τῶν Δ. καὶ Σπ. Τσουμάνη. Ὅλα αὐτὰ εἶχαν γίνει μέσα στὸ 1928.

Τὴ νύχτα τῆς 12ης Νοεμβρίου ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Καλεύρας, κάλεσε τοὺς γιαννιῶτες δημοσιογράφους καὶ τοὺς ἀνεκοίνωσεν *εὐχαρίστως*, ὅτι μετὰ τὴ λήξη τῶν συνεννοήσεων μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Ἀλβανίας, οἱ Κουμπαῖοι καὶ ὁ Σωτ. Πάσχος παραδόθηκαν στὰ Τύραννα στὶς 10 Ὀκτωβρίου σὲ 15/μελὲς ἀπόσπασμα τῆς ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς. Τὴν ἴδια νύχτα μεταφέρθηκαν στὸ Δυρράχιο, ὅπου ἐπεβιβάσθηκαν μὲ τοὺς συνοδούς της στὸ ἀτμόπλοιο *Χρυσαλλὶς* καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἀποβιβάστηκαν στὴν Κέρκυρα καὶ κλείστηκαν στὶς φυλακές.

Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου, μετὰ τὴν εὐόδωση τῶν διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Βουλγαρία, ἐκδόθηκαν καὶ οἱ Ρετζαῖοι καὶ στὶς 19-20-28 κλείστηκαν σὲ κελλιὰ τῶν φυλακῶν τῆς Αἴγινας. Οἱ κεφαλὲς τῆς πολυπλόκαμης σπείρας ποὺ γιὰ μιὰ δεκαετία σχεδὸν τυράννισαν τὸν Ἠπειρωτικὸ λαό, περισσότερο ἴσως καὶ ἀπὸ τοὺς κατακτητές, εἶχαν ἀποκοπεῖ. Ζήτημα χρόνου πιὰ ἦταν ἡ ὁλοσχερὴς ἐξόντωση τῆς ληστείας. Ὁ κόσμος ἀνακουφίστηκε, ἀλλὰ δὲν πανηγύρισε. Φοβόταν τὰ πλοκάμια τῆς σπείρας, ἀκόμα καὶ ὑποτροπὲς καὶ πισωγυρίσματα. Τὸ μόνο ποὺ ἀξίωνε τώρα ἦταν ἡ ἐπίσπευση τῶν ἀνακρίσεων γιὰ νὰ καθήσουν

οἱ λήσταρχοι μιὰ ὥρα γρηγορότερα στὸ σκαμνὶ καὶ νὰ δώσουν λόγο γιὰ τὰ ἐγκλήματά τους. Ἀπηχώντας τὴ βούληση τῆς κοινῆς γνώμης ἡ Ἤπειρος, ἔγραφε σὲ κύριο ἄρθρο της (20-10-28): *Κατὰ τὰς χθεσινὰς τηλεγραφικὰς ἐξ Ἀθηνῶν πληροφορίας, ἡ κυβέρνησις διέταξε νὰ ἐπισπευσθοῦν αἱ ἀνακρίσεις καὶ τῶν διακομισθέντων χθὲς εἰς τὰς φυλακὰς Αἰγίνης Ρετζαίων καὶ τῶν εἰς Κέρκυραν κρατουμένων Κουμπαίων. Ὀρθότατα δέ. Ὁ τόπος ἤρχισε ν' ἀναπνέῃ ἀνακουφισμένος. Αἴσθημα ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας ἤρχισε νὰ τονώνῃ τὰς καρδίας καὶ τὰς συνειδήσεις τῶν πολιτῶν. Καὶ τὰ ἀγριόσκυλα τῶν τσομπαναραίων, ἔξω εἰς τὰ στανοτόπια καὶ τὰς ἐρήμους βοσκάς, ἔγιναν κάπως ἡμερότερα καὶ οἱ τσομπάνοι ἐτορνεύθησαν κάπως εἰς τὸν τόρνον κάποιας ἀνθρωπινῆς ἡμερωσύνης. Περιπατεῖ κανεὶς καὶ ὁδεύει καὶ ταξιδεύει καὶ κυνηγᾶ εἰς τὴν ὕπαιθρον ἀσφαλῶς· ὁ τσομπάνης καὶ τὸ ἀγριωπὸν κακομαθημένον λυκόσκυλόν του, τὸ μὴ γνωρίζον ἐσχάτως καὶ μὴ σεῖον περιχαρὲς τὴν οὐράν του, παρὰ ὅταν ὁ φίλος τοῦ κυρίου του Φορφόλιας ἢ Μερεμέτης ἢ Κουμπῆς ἐπλησίαζαν εἰς τὴν στάνην, δι' ὑπόπτους συνεννοήσεις, δὲν ἐμπνέει αἴσθημα ἀποτροπιασμοῦ καὶ φόβου... Εἰς τὸ αἴσθημα αὐτὸ τῆς γενικῆς ἀνακουφίσεως ἂς προστεθῇ ταχέως καὶ ἡ τελευταία εὐεργετικὴ τοῦ κράτους ἐνέργεια. Νὰ ἐπισπευσθοῦν ταχέως αἱ ἀνακρίσεις καὶ νὰ λήξῃ καὶ ἡ ἀπαισίας μνήμης ληστολογία ἐν Ἠπείρῳ. Ὅ,τι ἔχουν νὰ ποῦν οἱ συλληφθέντες π ρ α γ μ α τ ι κ ό ν, δὲν ἔχει ἀνάγκην μακροχρονίων ἐπωασμῶν διὰ νὰ λεχθῇ. Ἂς τὸ συλλέξῃ ταχέως ἡ ἀνάκρισις, ἵνα τελειώσῃ καὶ τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἀπομείνῃ μία ἀνάμνησις μόνον κακὴ τὸ ὅ,τι ὑπέστη ἡ ἀτυχὴς Ἤπειρος ἐπὶ τόσα ἔτη ἐκ διαφόρων τεράτων.*

Οἱ ἀνακρίσεις ποὺ ἄρχισαν στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα Πίκουλα -μὲ παράλληλη διεξαγωγὴ ἄλλων στὴν Κέρκυρα, στὴν Ἀθήνα κι ἀλλοῦ- δὲν ἦταν τόσο σύντομες, ὅσο περίμεναν οἱ Ἠπειρῶτες. Κράτησαν μῆνες κι αὐτό, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔδωσε λαβὴ γιὰ ποικίλες φῆμες, ἄλλες στηριζόμενες σὲ κάποιες ἀλήθειες κι ἄλλες ὄχι. Τὶς ἔφερναν στὸ φῶς, μὲ τὴ δική τους μεγέθυνση, οἱ ἀθηναϊκὲς καὶ γιαννιώτικες ἐφημερίδες. Οἱ τελευταῖες ἐπισήμαναν ἀμέσως τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν οἱ πράκτορες τῶν Κουμπαίων νὰ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μ' αὐτούς, ἔγκλειστους στὶς φυλακὲς τῆς Κέρκυρας, γιὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ μὴν προβοῦν σὲ ἀποκαλύψεις στὴν ἀνάκριση καὶ ἐνοχοποιήσουν ἄλλους, δίνοντάς τους τὴν ὑπόσχεση, ὅτι δὲν θὰ καταδικάζονταν σὲ θάνατο (ἡ φήμη ἀποδείχτηκε ὅτι εἶχε βάση. Κατὰ τὴν πρώτη δίκη στὴν Κέρκυρα, οἱ Κουμπαῖοι δὲν καταδικάστηκαν σὲ θάνατο). Ἄλλες φῆμες ἔλεγαν ὅτι οἱ Κουμπαῖοι ἀποκάλυψαν πολλοὺς συνεργάτες τους -πιθανὸν ὄχι ὅλους- στὴν ὕπαιθρο καὶ τὶς πόλεις καὶ ἀναμένονταν συλλήψεις (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 21-11-28).

Ἐντυπωσιακὲς ἀνταποκρίσεις δημοσιεύονταν καὶ γιὰ ἀποκαλύψεις τῶν Ρετζαίων, πρὶν αὐτοὶ ἀκόμα φθάσουν στὴν Ἑλλάδα. Σὲ συντάκτη βουλγα-

ρικῆς ἐφημερίδας τῆς Σόφιας οἱ Ρετζαῖοι ἀποκάλυψαν πὼς εἶχαν διαπράξει δώδεκα φόνους καὶ πενήντα ληστεῖες. *Διὰ τὴν ληστοποίησίν των θεωροῦμεν* -εἶπαν- *ὑπεύθυνον τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνεθάρρυνε καὶ μᾶς ἐξώθησεν εἰς τὴν διάπραξιν ἐγκλημάτων, διὰ τῆς ἀσυδοσίας, τὴν ὁποίαν ἀπελαμβάνομεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.* Μίλησαν καὶ γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ ἰταλοῦ στρατηγοῦ Τελλίνι στὴν Κακαβιά, ποὺ τόσο στοίχισε στὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Τελλίνι -κατὰ τὸν ἀνταποκριτὴ πάντα- οἱ δυὸ ληστὲς (δὲν εἶχαν ἀμνηστευθεῖ ἀκόμα τότε), συναντήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ τὸ μέραρχο Χασαπίδη καὶ τὸν ταγματάρχη Παπαθανασίου. Οἱ δύο ἀξιωματικοὶ πρότειναν τότε στοὺς Ρετζαίους *ἀμνηστείαν καὶ ἀμοιβὴν ἑνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν, ἐὰν εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος καὶ ἠχμαλώτιζαν ἕναν ἀλβανὸν ταγματάρχην, ὅστις ἦτο ὁ δράστης τοῦ ἐγκλήματος τῆς Κακαβιᾶς. Ὅπως τοὺς βεβαίωσεν ὁ μέραρχος Χασαπίδης, τὸν ἀλβανὸν ταγματάρχην εἶχε ὑποδείξει εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς ὡς ἔνοχον τῆς δολοφονίας τοῦ Τελλίνι ὁ ληστὴς Κ. Μέμος, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ταγματάρχης, εἶχε προτείνει εἰς αὐτόν, ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς νὰ δολοφονήσῃ τὸν Τελλίνι.* (Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἐκτεθεῖ στοὺς προηγούμενους τόμους τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγινε τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς καὶ εἶχε τότε κριθεῖ ὡς ἐνοχοποιητικὴ γιὰ τοὺς ἀλβανοὺς ἡ ἄρνησή τους νὰ ἐξεταστεῖ ὁ ἀναφερόμενος ταγματάρχης κατ' ἀντιπαράσταση μὲ τὸ Μέμο).

Μὲ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν Ρετζαίων γιὰ τοὺς ὑπαίτιους τῆς δολοφονίας τοῦ Τελλίνι, ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης, μὲ δυὸ ἄρθρα του στὴν *Ἐλευθερία* (29-11-28 καὶ 3-12-28), ἔφερνε πάλι στὸ προσκήνιο τῆς ἐπικαιρότητας τὸ θέμα, δίνοντας ἄλλη διάσταση σ' αὐτό. Στηριζόμενος, ὅπως ἔγραφε, στὰ ὅσα εἶχε πεῖ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ὁ στρατηγὸς Χασαπίδης (τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐγκλήματος τῆς Κακαβιᾶς ἦταν ἀντισυνταγματάρχης καὶ ἐπιτελάρχης τῆς VIII μεραρχίας καὶ ὄχι μέραρχος), πὼς οἱ Ρετζαῖοι ἦταν οἱ δράστες τῆς δολοφονίας τοῦ στρατηγοῦ Τελλίνι καὶ τῆς συνοδείας του, ὁ Χρηστοβασίλης ἐπέμενε πὼς ὁ δράστης τοῦ ἐγκλήματος ἦταν ὁ πεθερὸς τοῦ Γιάννη Ρέτζου, ὁ Βασίλειος Κολοβός. Περιέγραφε μάλιστα τὰ αἴτια καὶ τὶς συνθῆκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔγινε τὸ ἔγκλημα. Ὁ Χρηστοβασίλης, ὑποστήριζε, (τὸ εἶχε γράψει μάλιστα καὶ μόλις μαθεύτηκε τὸ ἔγκλημα) ὅτι ὁ Κολοβὸς ἦταν *ὁ συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς στυγερᾶς αὐτῆς δολοφονίας, ὁ μυστικὰ δῆθεν, ἀλλὰ πανηγυρικώτατα ἀρραβωνίσας τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρετζαίων Γιάννη Ρέτζου, ἀφοῦ εἶχε προηγουμένως ἐξασφαλίσει τὴν ἀμνηστείαν αὐτῶν διὰ διαφόρων πολιτικῶν παραγόντων πρὸς τὸν τότε πανίσχυρον Πάγκαλον, τὸν προχειρίσαντα αὐτὸν ἀργότερα ὡς ἀνθυπολοχαγὸν τῆς δῆθεν Ἐννόμου Τάξεως* (ἐπειδὴ εἶχε λάβει μέρος ὡς ὁπλαρχηγὸς στὸ Βορειοηπειρωτικὸ ἀγῶνα), *πρὸς ὃν ὁ Κολοβός, ἐκτοπιζόμενος εἰς Κρήτην, ὡς ὑποθάλπτης τῶν πρὸ ἐτῶν ὅλων ἐπικηρυγμένων Ρετζαίων καὶ διερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν, ἐδήλωσε φιλίαν καὶ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ χορηγήσῃ,*

ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης του, 600 τουφέκια, ἤγουν ἰσαρίθμους ἀφοσιωμένους ὁπλίτας, οὕτω δὲ ὁ Κολοβὸς ἀντὶ νὰ ἀχθῇ εἰς Κρήτην, ἐπέστρεψεν ἐλεύθερος εἰς Ἰωάννινα, νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος, λέγων: Ὥσπου εἶναι ὁ Πάγκαλος ζωντανὸς δὲν μοῦ βάζει κανεὶς χέρι ἐπάνω μου.., μυκτηρίζων ὁλόκληρον τὸ καταδικάσαν αὐτὸν Δικαστήριον εἰς ἐκτοπισμόν! Δυὸ ἄρθρα ἔγραψε ὁ Χρηστοβασίλης γιὰ τὸ παρελθὸν τοῦ Κολοβοῦ, τὶς διασυνδέσεις του, τὶς δραστηριότητες, τὶς ἐπιχειρήσεις κ.ἄ., χρειάζεται πολὺς χῶρος γιὰ νὰ ἀναφερθοῦν ὅλα. Θὰ σταχυολογήσουμε ὅσα τοῦ καταλογίζει γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἐγκλήματος τῆς Πέτρας καὶ τὰ αἴτια ποὺ τὸν ὤθησαν σ' αὐτό.

Ὁ Βασίλειος Κολοβός, *ἕνας καθ' ὁλοκληρίαν ἀναλφάβητος καὶ χυδαῖος ἄνθρωπος, καταγόταν ἀπὸ τὴν Σωτείρα, ἑλληνικὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου.* Στὸν ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο πῆρε μέρος ὡς ὁπλαρχηγός, καὶ μὲ τὸ σῶμα συμμετεῖχε καὶ στὸ Βορειοηπειρωτικὸ ἀγῶνα, *ἀλλὰ περισσότερον* -κατὰ τὸν Χρηστοβασίλη- *κατεγίνετο μὲ τὸ πλιάτσικο, παρὰ μὲ τὸν ἀγώνα.* Ὁ ἀγώνας αὐτὸς ἔκανε τὸ Βασ. Κολοβὸ καὶ ἀρκετοὺς ἄλλους, μὲ χιλιάδες πρόβατα, ποὺ ἅρπαζαν ἀπ' ὅλους, ἀλβανοὺς καὶ χριστιανούς. Ἔτσι μὲ τὸ τέλος τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα βρέθηκαν, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφό του τὸ Σταῦρο, μεγάλοι ποιμνιοῦχοι. Οἱ κάτοικοι ποὺ τοὺς ἅρπαξαν τὰ ζῶα δὲν τολμοῦσαν νὰ τοὺς καταγγείλουν, *διότι ὁ Βασ. Κολοβὸς ἦτο εἶδος βασιλίσκου εἰς τὴν ὑπαιθρον Ἤπειρον* μὲ τὴν ἀνοχὴ τοῦ κράτους, γιατὶ εἶχε διατελέσει ὁπλαρχηγός. Μὲ τὴν ἰταλικὴ κατοχὴ τμήματος τῆς Ἠπείρου, οἱ Κολοβαῖοι βρέθηκαν στὸ χῶρο τῆς ἰταλικῆς ζώνης. Κάποιοι τότε, ποὺ τοὺς εἶχαν ἁρπάξει τὰ ζῶα, κατέφυγαν στὸν ἰταλὸ διοικητὴ Φιλιατῶν Mandello, καὶ τὸν ἔπεισαν, μὲ τὴ βοήθεια καὶ ἀποδεικτικῶν στοιχείων, νὰ διατάξει τὴν παράδοση ὅλων τῶν ἁρπαγέντων ζώων στοὺς πραγματικοὺς κατόχους των. Οἱ Κολοβαῖοι δὲν συμμορφώθηκαν, οἱ ἰταλοὶ τοὺς κυνήγησαν κι ὅταν τοὺς ἔφτασαν, κοντὰ στὸν Τσαμαντᾶ, τοὺς πυροβόλησαν, σκότωσαν τὸ Σταῦρο Κολοβό, μιὰ ἀκόμα γυναῖκα κι ἄλλη πλήγωσαν. Μῆνες ἀργότερα, μετὰ τὸ ἐπεισόδιο, ὁ Β. Κολοβὸς πῆρε τοὺς ληστοφυγόδικους τότε Ρετζαίους, μὲ τοὺς ὁποίους συνεργαζόταν, μπῆκε στὴν Ἀλβανία καὶ σκότωσε τὸν ὁδηγὸ τοῦ ἰταλικοῦ ἀποσπάσματος ποὺ τοὺς καταδίωξε, ὁρκίστηκε δὲ νὰ ἐκδικηθῇ καὶ τοὺς Ἰταλοὺς γιὰ τοὺς φόνους τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Καὶ κατέληγε ὁ Χρηστοβασίλης: *Οὕτω ὁ Βασ. Κολοβός, παχυλῆς ἀμαθείας ἄνθρωπος, ἀκαταλόγιστος, θεωρῶν παλληκαριὰν τὸν φόνον καὶ τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὴν κλοπὴν ἐπάγγελμα καὶ τέχνην, συνέλαβε τὸ κακοῦργον σχέδιον τῆς δολοφονίας τοῦ Τελλίνι καὶ τῆς συνοδείας του, καὶ ὅλως ἀσυνειδήτως τὸ ἐξετέλεσεν, μὴ δυνάμενος ν' ἀναλογισθῇ ὅτι θὰ ἐζημιοῦτο τόσον πολὺ ἡ Ἑλλάς, ἠθικῶς μὲν ἀπέναντι ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὑλικῶς δὲ 150.000.000 δρχ.! Ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο εἰς θέσιν ὁ Βασ. Κολοβὸς ν' ἀναλογισθῇ τοιοῦτον τι, πάλιν θὰ διέπραττε τὸ φρικαλέον κακούργημα, ἕνεκα τῶν κα-*

κούργων ἐνστίκτων του καὶ τῆς θηριώδους ψυχῆς του. Ἴσως μάλιστα νὰ ἐνόμιζε ὅτι προσέφερε καὶ ἐθνικὴν ἐκδούλευσιν διὰ τῆς δολοφονίας ταύτης.

Ἦταν φυσικὸ τὰ ἄρθρα τοῦ Χρηστοβασίλη, νὰ δημιουργήσουν ἀντιδράσεις ἀνεπίσημες καὶ ἐπίσημες. Ἡ ἱστορία μπορεῖ νὰ φαινόταν ἀληθοφανής, ἀλλὰ δὲν ἦταν πειστική, γιατὶ δὲν περιεῖχε τὰ ἀναγκαῖα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα. Ἐξάλλου ἀνέτρεπε σχηματισμένες γνῶμες γιὰ τὸ ἔγκλημα, ἡ κυριότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν πὼς αὐτὸ εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἐκτελέστηκε ἀπὸ Ἀλβανούς. Ἀναστάτωση εἶχαν δημιουργήσει καὶ οἱ δηλώσεις τοῦ στρατηγοῦ Χασαπίδη, ποὺ προηγήθηκαν τῶν ἄρθρων τοῦ Χρηστοβασίλη καὶ μιλοῦσαν κι αὐτὲς γιὰ εὐθύνες τῶν Ρετζαίων. Παρατηροῦσε ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (6-12-28): *Κατάπληξιν ἐπροξένησαν παρὰ τῇ Ἠπειρωτικῇ κοινῇ γνώμῃ αἱ δημοσιευθεῖσαι* (στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες) *δηλώσεις τοῦ στρατηγοῦ Χασαπίδου*, διοικητῆ (τότε) *τῆς Χ μεραρχίας Βερροίας, σχετικῶς μὲ τοὺς ληστάρχους Ρετζαίους καὶ τὸ ζήτημα τῆς Κακαβιᾶς. Λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῶν καταγγελιῶν, παραθέτομεν μερικὰς παραγράφους: «Εἶμαι ἀκραδάντως πεπεισμένος* -εἶπε ὁ στρατηγὸς- *ὅτι οἱ Ρετζαῖοι ἐνέχονται εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ στρατηγοῦ Τελλίνι. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κακαβιᾶς φαίνονται ὅτι ὑπάρχουν ἀναμεμιγμένα καὶ ἄλλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὑπεκίνησαν τοὺς Ρετζαίους. Ἡ ἀποκάλυψις ὅμως αὕτη θὰ ἐδημιούργει περιπλοκάς... Οἱ Ρετζαῖοι εἶναι κάτι παλιόπαιδα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε θὰ εἶχον τὴν τόλμην, ἡ ὁποία τοὺς ἀποδίδεται, ἐὰν δὲν εἶχον ἰσχυροὺς προστάτας. Πρέπει, ἐκτὸς τῶν Ρετζαίων, νὰ κτυπηθοῦν κατακέφαλα καὶ ἄλλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ διστάσουν καὶ δι' ἄλλων ἀσυνειδήτων κακούργων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν ἀρκετοὶ εἰς τὴν Ἤπειρον, νὰ συνεχίσουν τὸ ἐγκληματικόν των ἔργον.* Καὶ βέβαια ὡς ὑποκινητὲς τοῦ ἐγκλήματος τῆς Κακαβιᾶς δὲν θὰ ἐννοοῦσε ὁ στρατηγὸς τὸ Βασ. Κολοβὸ τοῦ Χρηστοβασίλη. Δικαιολογημένα γιαυτὸ τὸ σχόλιο τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* κατέληγε μὲ τὴν ἀπορία: *Ἀλλ' ἐρωτῶμεν τὸν στρατηγὸν Χασαπίδην, γνωρίζοντα πρὸ πολλοῦ ὅτι ὑπάρχουν ἐν Ἠπείρῳ τοιαῦτα σοβαρὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διευθύνουν ληστρικὰς ἐπιχειρήσεις, πῶς δὲν κατέδωσε ταῦτα εἰς τὴν Δικαιοσύνην τῆς πατρίδος του; Ἐὰν δὲν ἔπραξε τοῦτο ἐπὶ τόσον καιρόν, ἂς τὸ πράξῃ τώρα τουλάχιστον...* Δὲν γνωρίζω τὶ ἔκανε ὁ στρατηγός, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι κατάγγειλε κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπονοοῦσε.

Ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ εἶδε τὸ θέμα ὁ Χατζῆς, (*Ἤπειρος*, 8-12-128). *Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἐκδόσεως τῶν Ρετζαίων* -ἔγραφε- *ἐβρυκολάκιασε, θορυβωδῶς ἐμφανισθεῖσα δημοσίᾳ, ἡ θλιβερὰ ὑπόθεσις τῆς Κακαβιᾶς. Αἱ ἀνακοινώσεις τοῦ στρατηγοῦ κ. Χασαπίδου εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν τύπον, σχολιασθεῖσαι καὶ ὑπὸ τούτου καὶ ὑπὸ μερίδος τοῦ ἐγχωρίου ἐνταῦθα, ἄλλα ἐπίσης δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν Ἰωαννί-*

νων, ἐπανέφερον ἐπὶ τάπητος τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς, κατὰ τρόπον ὠμόν, γυμνὸν καὶ ἀπερίφραστον. Δυνάμεθα νὰ ψυχολογήσωμεν καὶ νὰ διαισθανθῶμεν καλῶς ὅτι, μετὰ τὴν ἀνακίνησιν ἑνὸς τοιούτου θορύβου, ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἡ Πανηπειρωτικὴ τοιαύτη, θὰ ἀνέμενεν ἀναμφιβόλως καὶ θ' ἀναμένῃ ἐκ μιᾶς ἐφημερίδος ὡς ἡ «Ἤπειρος», τὴν γνώμην καὶ τὴν ἀντίληψίν της, μὴ ἐκφρασθεῖσαν ἐν τούτοις εἰσέτι. Πειθαρχήσασα ὅμως ἡ ἐφημερὶς αὕτη, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἑλληνικῶν συναισθημάτων, ἐπὶ τόσα ἔτη εἰς μίαν ὑψηλοτέραν ἠθικὴν ἐπιταγὴν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, μὴ ὁμιλήσασα ποτέ, μὴ διατυπώσασα γνώμην ποτὲ ἐπ' αὐτοῦ, εἶχε καὶ ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι προκειμένου περὶ τοιαύτης σημασίας ὑποθέσεως... δὲν δύνανται αἱ ἐφημερίδες ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΝ ΘΟΡΥΒΟΥ ΟΙΟΥΔΗΠΟΤΕ, ἂν ἡ κρατικὴ ἐπιταγὴ καὶ ἡ κυβερνητικὴ κατεύθυνσις ὑπευθύνως δὲν ζητήσῃ τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν, πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κράτους, χάριν τῆς τιμῆς ἢ τῶν συμφερόντων του. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον... κληθέντες κάποτε νὰ καταθέσωμεν ἐπισήμως τὶ ἐγνωρίζομεν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, παρεπέμψαμεν τοὺς κυρίους εἰσαγγελεῖς καὶ ἀνακριτὰς νὰ ζητήσουν τὸν ἐπίσημον φάκελλον ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον, εἰς ὃ ἤδη εὑρίσκεται, ἵνα διαφωτισθοῦν καὶ αὐτοί, διαφωτίσουν καὶ ἡμᾶς, μὴ ἔχοντας βεβαίως ὑποχρέωσιν νὰ εἴπωμεν περισσότερα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἔλεγον οὔτε αὐτοὶ ἐξ ἰδιας πρωτοβουλίας, καὶ ἂν μὴ διετάσσοντο πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κράτους... Τὴν ἰδίαν γνώμην ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἔχωμεν καὶ τώρα. Δημοσιογραφικὴ πρωτοβουλία (ἡ ὑπογράμμιση αὐτὴ τὴ φορὰ δική μου, γιὰ ἀντιδιαστολὴ τῶν ὅσων γίνονται σήμερα στὸ δημοσιογραφικὸ χῶρο γιὰ τὰ ἐθνικὰ θέματα) εἰς τοιαῦτα ζητήματα μᾶς φαίνεται -τ' ὀλιγώτερον- ἐπιπολαιότης πολυπραγμωσύνης ἐπιβλαβοῦς. Ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει εἰς τὸ κράτος. Τὸ κράτος βεβαίως ἀμέτοχον εἶναι τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἀδίκως ὑπέστη ζημίας καὶ ἐξευτελισμούς. Ἂν αὐτὸ νομίσῃ ὅτι ἡ τιμὴ καὶ τὰ συμφέροντά του ἐπιβάλλουν ἀνακίνησιν θορύβου καὶ διατάξῃ τοὺς εἰσαγγελεῖς του νὰ πράξουν τοῦτο, ἡμεῖς οἱ δημοσιογράφοι εἰς τὸ πλευρὸν πάσης ἐθνικῆς ἐνεργείας θὰ εἴμεθα. Ἀλλὰ διὰ νὰ θορυβῶμεν ἁπλῶς διὰ νὰ θορυβῶμεν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὶ ζητοῦμεν, τὶ ὑπηρετοῦμεν καὶ εἰς τὶ θὰ καταλήξῃ ὁ θόρυβός μας, ἡμεῖς τουλάχιστον εἰς τοιοῦτόν τι δὲν θὰ παρασυρθῶμεν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σιωπῶμεν...

Ἡ Ἀγροτικὴ ἠχὼ (4-12-28, ἀρθρογράφος Γ. Σπ. Σαλούκας) φαίνεται νὰ συμφωνεῖ μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ στρατηγοῦ Χασαπίδη, γιὰ ὕπαρξη ἠθικῶν αὐτουργῶν, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε ν' ἀποκαλυφθοῦν καὶ τιμωρηθοῦν. Οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ ἑνὸς ἐγκλήματος -ἔγραφε- διὰ τὸ ὁποῖον ὑπέστη τόσας ταπεινώσεις τὸ ἑλληνικὸν κράτος... πρέπει ἀπαραιτήτως ν' ἀποκαλυφθοῦν. Πρέπει, διότι τὸ αἷμα τῶν ἀθώων ἑλληνοπαίδων ζητεῖ νὰ τουφεκισθοῦν εἰς

τὸν τόπον τοῦ ἀδικοσκοτωμοῦ των, εἰς τὸ Φρούριον τῆς Κερκύρας. Τὸ ὅτι βεβαίως ὑπάρχουν ἠθικοὶ αὐτουργοὶ καὶ μάλιστα ἰσχυροί, δὲν χωρεῖ ἀμφισβήτησις. Πολὺ δὲ ὀρθῶς εἶπεν ὁ ὑποστράτηγος κ. Χασαπίδης: «Δὲν θὰ ἐτόλμων ποτὲ οἱ Ρετζαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐνέχονται ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς νὰ διαπράξουν τοῦτο, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἠθικοὶ αὐτουργοὶ καὶ μάλιστα ἰσχυροί. Αὐτοὶ οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοί, λοιπόν, ἦταν οἱ ἰσχυροὶ παράγοντες ποὺ ὑποστήριζαν τοὺς Ρετζαίους δέκα ὁλόκληρα χρόνια. Ὄργανά τους, συνέχιζε, ἦταν *οἱ Ρετζαῖοι καὶ οἱ διάδοχοι τούτων, οἱ ὁποῖοι αἱματόβαψαν τὴν Ἤπειρον καὶ ἐμαυροφόρεσαν χιλιάδας Ἠπειρωτῶν, διαπράξαντες τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας, Μελᾶ καὶ Μυλωνᾶ, Παραμυθιᾶς κ.ἄ., σχεδὸν ἦσαν γνῶσται.*

Μὲ τὶς ἀπόψεις ὅμως τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ ἄκρη. Ὁ Χρηστοβασίλης θέλει ὡς ὀργανωτὴ τοῦ ἐγκλήματος τὸν Β. Κολοβό, πεθερὸ τοῦ Ι. Ρέτζου, γιὰ λόγους ἐκδίκησης κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* ἀπορεῖ -καὶ δικαιολογημένα- πῶς ὁ στρατηγὸς Χασαπίδης ἐπὶ τόσα χρόνια κρατοῦσε κλειστὸ τὸ στόμα του καὶ δὲν μιλοῦσε γιὰ τὴν ἐνοχὴ τῶν Ρετζαίων, ὁ *Κῆρυξ*, προσπαθοῦσε μὲ τὴν ἀρθρογραφία του, νὰ μὴ ἀναμιχθοῦν στὴν ὑπόθεση πολιτικὰ πρόσωπα προσκείμενα στὴν παράταξή του, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, ἐνῶ ὁ Χατζῆς σιωποῦσε, γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ κρίνει πρόσωπα καὶ καταστάσεις καὶ νὰ γίνει πρόξενος ἐθνικῆς ζημίας, πρόθυμος ὅμως νὰ βοηθήσει τὸ κράτος σὲ κάθε περίπτωση. Ὁ *Κῆρυξ*, μάλιστα, στὴν προσπάθειά του νὰ ἀμβλύνει τὶς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ θόρυβο ποὺ δημιούργησαν οἱ δηλώσεις τοῦ στρατηγοῦ Χασαπίδη, δημοσίευε *ἀνακριβεῖς καὶ ὅλως φαντασιώδεις πληροφορίας* - κατὰ τὴν κρίση τῶν ἄλλων ἐφημερίδων- γιὰ κυβερνητικὲς ἐνέργειες μὲ σκοπὸ νὰ σταματήσει ἡ διεξαγωγὴ ἀνακρίσεων γύρω ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς. Ὁ Γ.Δ. Ἠπείρου Καλεύρας, μὲ ἀφορμὴ τὰ δημοσιεύματα, ἀνακοίνωνε: *Οὐδεμία ἀνάγκη παρίστατο νὰ διατυπώσῃ σκέψεις ἢ νὰ προβῇ εἰς ἐνέργειάν τινα ἡ κυβέρνησις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπόθεσιν Κακαβιᾶς, δι' ἣν ἁρμοδία εἶναι μόνον ἡ Δικαιοσύνη. Ἡ κυβέρνησις οὐδαμῶς ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος Κακαβιᾶς καὶ πᾶν ὅ,τι ἐλέχθη ἢ ἐγράφη εἶναι ἀνακριβές.* Ποιὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀπόψεις; Κανένα. Ἠθικοὶ αὐτουργοὶ γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῶν ληστάρχων ὑπῆρχαν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς καλύπτουν καὶ νὰ τοὺς προστατεύουν προσδοκοῦσαν οἰκονομικὰ ὠφέλη, ἢ ὑποστήριξη, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ πολιτευόμενους. Τὶ ὄφελος ὅμως μποροῦσαν νὰ προσδοκοῦν ὀργανώνοντας τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς; Κυνηγώντας φαντάσματα οἱ γιαννιώτικες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς ἐνόχους, ὀργανωτὲς καὶ ἐκτελεστὲς τοῦ ἐγκλήματος τῆς Κακαβιᾶς, τοὺς ὁποίους ἔχουμε ἐπισημάνει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν γεγονότων. Ὁ φάκελλος τοῦ ἐγκλήματος παρέμεινε ἀνοιχτός, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ πλουτισθεῖ μὲ κα-

νένα καινούριο στοιχεῖο, ποὺ θὰ φώτιζε τὴν ὑπόθεση. Καὶ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα θὰ ἐρχόταν σὲ λίγους μῆνες τὸ ἑξῆς μήνυμα: Ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Ἀθηναγόρας, ὁ κατοπινὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ζήτησε ἀπὸ τοὺς Ρετζαίους, λίγες ὧρες πρὶν ἐκτελεστοῦν, νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν ὅ,τι γνώριζαν γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Κακαβιᾶς. Ἀπάντησαν ὅτι δὲν ἤξεραν τίποτε. Τὴν ἴδια ἀπάντηση ἔδωκε, λίγα λεπτὰ πρὶν ἐκτελεστεῖ, ὁ Θύμιος Ρέτζος στὸν τότε φρούραρχο τῆς Κέρκυρας συνταγματάρχη Π. Καλλονᾶ. (Γρ. Δαφνῆ, *Ἡ Ἑλλὰς μεταξὺ δύο πολέμων, 1923-1940* τ. Α΄, Ἀθήνα 1955, σελ. 106).

Τὸ αἴτημα πολλῶν γονέων τῶν Γιαννίνων γιὰ ἵδρυση τρίτου γυμνασίου θηλέων -αἴτημα ποὺ ἐπαναφερόταν στὸ προσκήνιο τοῦ ἐνδιαφέροντος, γιατὶ εἶχε τεθεῖ πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια- καὶ οἱ συσκέψεις ποὺ συγκροτήθηκαν γιὰ τὴ μελέτη του, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἀσχοληθοῦν οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες μὲ τὸ γενικότερο ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα, ἐπὶ μῆνες, καὶ μὲ σειρὰ ἄρθρων εἰδικῶν καὶ μή. Ἐνδεικτικὰ σημειώνεται ἡ ἀρθρογραφία τῆς *Ἠπείρου*, μὲ ἀφορμὴ τὸ θέμα τοῦ γυμνασίου θηλέων, ἀλλὰ μὲ γενικότερες προεκτάσεις (Βλ. φύλλα: 4-10-28, 8-10-28, 28-10-28, 29-10-28, 3-11-28, 25-11-28, 27-11-28, 28-11-28, 29-11-28, 1-12-28, 9-12-28, 18-12-28). Συνυφασμένη μὲ τὸ θέμα ἦταν καὶ ἡ ἐπιλογὴ οἰκοπέδου γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ διδακτήριου τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἡ κοινωνία τῶν Γιαννίνων, συνεχίζοντας μιὰ ἀντιδικία ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ χρόνια, ἦταν διχασμένη. Ὁ ἐμπορικὸς κόσμος, πάντως, ἔκανε ἔντονο ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι, τὴν ἴδια ἐποχή, πολλὰ ἐπικριτικὰ ἄρθρα δημοσιεύονταν καὶ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, ἀναφερόμενα στὴν ἀγραμματοσύνη τῶν ἀποφοίτων τῶν γυμνασίων. Στὶς ἴδιες διαπιστώσεις εἶχε καταλήξει καὶ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας. Σὲ ἐγκύκλιό του πρὸς τοὺς Γενικοὺς ἐπιθεωρητὲς σημείωνε: *Μετὰ βαθυτάτης λύπης παρετηρήσαμεν ὅτι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γυμνασίων τοῦ κράτους, κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις των διὰ τὸ Πανεπιστήμιον, ἐπανειλημμένως παρουσίασαν ἀποκαρδιωτικὴν εἰκόνα καταρτισμοῦ, ἀποδεικνύουσαν, ὅτι οἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐπιτελουμένη ἐργασία πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἡ προσήκουσα...* Ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλες διαπιστώσεις τοῦ ὑπουργείου, μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι ἐνδιαφέρουσα, γιατὶ προσιδιάζει στὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ σήμερα ὄχι μόνο στὰ γυμνάσια, ἀλλὰ καὶ τὰ πανεπιστήμια: *Τὸ πνεῦμα τῆς ἀκράτου ἐπιεικείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δικαιολογῇ πλέον πράξεις καὶ ἐνεργείας τῶν συλλόγων τῶν καθηγητῶν, ἀποδιδούσας εἰς τὴν κοινωνίαν τόσον ἡμιμαθεῖς καὶ ἀκαταρτίστους μαθητάς...* (Τὴ χρονιὰ αὐτὴ -σχολικὸ ἔτος 1928-1929- ἄρχισα νὰ φοιτῶ κι ἐγὼ στὸ Β΄ γυμνάσιο (πλατεῖα Βενιζέλου τότε) μὲ γυμνασιάρχη

Ἰωάννης Κανάτας, φιλόλογος (1892-1917), ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους καθηγητὲς τῆς *Ζωσιμαίας Σχολῆς*.

τὸν Δ. Σακελλαρίου ἀπὸ τὸν Ἐλαφότοπο. Πρὶν ἀρχίσουν τὰ μαθήματα ἔγινε ἁγιασμός, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ὁ γυμνασιάρχης ἐκφώνησε λόγο -συνήθιζε κάτι τέτοιο καὶ στὴν ἔναρξη καὶ στὴ λήξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους-, τὸν ὁποῖο ὁ Χατζῆς σχολίασε (9-11-28): *Ἐν τῷ τελεσθέντι ἁγιασμῷ ὁ γυμνασιάρχης τοῦ Β΄ γυμνασίου ἐξήρθη εἰς τὸ ὕψος τῆς θείας τοῦ διδασκάλου ἀποστολῆς. Οἱ ὀλίγοι ἀλλὰ θερμοί του λόγοι ἐπάλλοντο ὑπὸ πατριωτισμοῦ ἀκραιφνοῦς. Πόσον χρόνον εἴχομεν ν' ἀκούσωμεν ὕμνους πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας!...*- Ἀντίδραση σημειώθηκε ἐκ μέρους τῶν ἰδιοκτητῶν βυρσοδεψείων (ταμπάκηδων) γιὰ τὴ μελετώμενη ἀπόφαση τοῦ Δήμου, νὰ προεκτείνει τὴν παραλιακὴ λεωφόρο πρὸς τὴν περιοχὴ αὐτή. Ὁ Χατζῆς τάχθηκε ἀμέσως μὲ τὴν ἄποψη τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῆς πόλης καὶ ἐναντίον ὅσων τὴν παρεμπόδιζαν. *Δὲν εἰμπορεῖ* -ἔγραφε- *ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων διαρκῶς νὰ ἔχῃ σύμβολον ἱστορικῆς ἀξίας τὸ ἀρχέγονον βυρσοδεψεῖον καὶ τὴν ὀσμήν του. Νοοτροπίαι ὁλόκληροι δημιουργοῦνται καὶ ψυχικαὶ καταστάσεις πλάττονται καὶ μεταβάλλονται καὶ ἀναλόγως τῶν εἰκόνων, τῶν θεαμάτων, τῶν συνηθειῶν, τῶν ὀσμῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῇ κανείς. Καί, μεταβαλλομένου τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐξελισσομένου εἰς ἀνώτερον πολιτισμὸν ἢ καλλωπισμόν, καλλωπίζεται, ἐξωραΐζετα καὶ ἐκπολιτίζεται καὶ τὸ περιεχόμενον. Μερικαὶ ὀπισθοδρομικότητες τοῦ Ἰωαννιτισμοῦ διὰ τοῦ χρόνου πρέπει νὰ λείψουν. Ὁ παλαιὸς Γιαννιώτης εἶναι ἀξιοπερίεργον βέβαια σύμβολον μελέτης ψυχολογικῆς - ἀλλὰ εἶναι συγγενὴς τῆς καραβίδας τῆς λίμνης. Σύμβολον ἀναχρονισμοῦ καὶ ὀπισθοδρομισμοῦ.* (Ἤπειρος, 5-10-28).Μετὰ τὸν πόλεμο ὁ γυός του, Δημήτρης Χατζῆς, θὰ ἔγραφε ἕνα ὡραῖο διήγημα γιὰ τοὺς ταμπάκηδες στὴ *«Μικρή μας πόλη»*.- Θάνατοι: Συγκίνηση προκάλεσε στὴν κοινωνία τῶν Γιαννίνων ὁ θάνατος τοῦ στρατιωτικοῦ γιατροῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ σὲ ὅλους, Πλάτωνος Κωνσταντινίδη. *Θῦμα τοῦ καθήκοντος νοσηλευόμενος ὁ μεταστὰς εἰς τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων, ἐμολύνθη ἐκ τετάνου καὶ ἐντὸς δεκατεσσάρων ὡρῶν ὑπέκυψεν εἰς τὸ μοιραῖον* (18 Ὀκτωβρίου).- Κάπου-κάπου οἱ γιαννιῶτες δημοσιογράφοι, ἰδιαίτερα ὁ Χατζῆς, θυμόταν τὸν Α. Στεργιάδη, ποὺ εἶχε διατελέσει Γ.Δ. Ἠπείρου, πρὶν ὁ Βενιζέλος τὸν διορίσει Ὕπατο Ἁρμοστὴ Σμύρνης. Ἡ παρεξηγημένη σὲ πολλὰ αὐτὴ προσωπικότητα, κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του στὰ Γιάννινα, ἔδωσε ἀρκετὰ δείγματα τῶν ἱκανοτήτων του. Κάποτε -ἀναφέρει ὁ Γ. Χατζῆς σὲ χρονογράφημά του (27-10-28)- ὁ Στεργιάδης, *ὁ ἰδιότροπος ἐκεῖνος, ἀλλὰ φωτεινότατος εἰς Σολομώντειον σοφίαν διοικητής*, κάλεσε τὸν εἰσαγγελέα γιὰ νὰ συζητήσει μαζί του τὴν ὑπόθεση ἑνὸς χωρικοῦ, ποὺ εἶχε συλληφθεῖ κατὰ λάθος καὶ κρατοῦνταν στὶς φυλακὲς ἄδικα. Ἀκολούθησε ὁ ἑξῆς διάλογος: *—«Γνωρίζεις τὴν ὑπόθεσιν τούτου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀδίκως φυλακισμένου ἐπὶ ἡμέρας;» —«Ναί», εἶπεν ὁ εἰσαγγελεύς. —«Καὶ γιατὶ δὲν τὸν βγάζεις ἀπὸ τὴ φυλακή;» —«Ἀνάγκη νὰ γίνουν οἱ τύποι, τὰ χαρτιά, νὰ δικασθῇ.» —«Ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἄλλου...» —«Ναί. Ἀλλὰ εἶναι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν... καί...» Ὁ Στεργιάδης τὸν διέκοψε: —«Ἄκουσε κ. Εἰσαγγελεῦ. Διάταξε ἀμέσως νὰ ἀπολυθῇ ὁ χωρικὸς αὐτός...». —«Ἀδύνατον! ἀντέτεινε ὁ εἰσαγγελεύς, ἂν δὲν γίνουν τὰ χαρτιά...». Ὁ Στεργιάδης τὸν ἐκύτταξε μίαν στιγμήν. Ἔπειτα ἐφώναξεν: —«Ἰάκωβε! Ἰάκωβε!» Ἦτο δὲ ὁ Ἰάκωβος Κρητικὸς πελώριος χωροφύλαξ, ὡς μολοσσὸς καὶ κέρβερος, πάντοτε ἔξωθι τοῦ γραφείου τοῦ Στεργιάδου ὄρθιος. Ὁ Ἰάκωβος ἐνεφανίσθη: —«Ἄκου Ἰάκωβε», διέταξε ὁ Στεργιάδης. «Ἔπαρε τὸν εἰσαγγελέα καὶ πήγαινέ τον ἀμέσως στὴ φυλακή. Νὰ πῇς στὸν διευθυντὴ τῶν φυλακῶν ὅτι εἶναι διαταγή ἰδική μου!». Ὁ εἰσαγγελεὺς ἤρχισε νὰ διαμαρτύρηται κι ὁ χωρικὸς νὰ τρίβῃ τὰ μάτια του μήπως ἐνυπνιάζεται.*

Ὁ Ἰάκωβος, ὅμως, ἀνένδοτος, ἔβαλε χέρι στὸ σακκάκι τοῦ εἰσαγγελέως: —«Ἄϊντε πᾶμε, διότι ὁ κ. διοικητὴς ἔχει καὶ δουλειά...». Καὶ τὸν ἔσερνε πρὸς τὴν θύραν, ἐνῶ ὁ εἰσαγγελεὺς ἐφώναζεν ὅτι εἶναι ἐντροπὴ καὶ ὅτι θὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὴν αὐθαιρεσίαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν. —«Τὸ ξέρω», τοῦ εἶπεν ἥσυχα ὁ Στεργιάδης. «Καὶ ἡ κυβέρνησις βεβαίως θὰ διατάξῃ τὴν ἀπόλυσίν σου. Ἀλλ' ἕως ὅτου γίνουν οἱ τύποι αὐτοὶ καὶ πάνουν κι ἔρθουν τὰ χαρτιά, θὰ μάθῃς, κύριε εἰσαγγελεῦ, καὶ θὰ δοκιμάσῃς τὶ πρᾶγμα εἶναι ἡ φυλακὴ εἰς τὴν ὁποίαν, δι' ἕνα τύπον καὶ διὰ τὴν α ὐ τ ὴ ν ἢ ἄ λ λ η ν α ἰ τ ί α ν στέλλεις ἕνα ἀθῶον ἄνθρωπον!». Καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς βλέποντας τὰ στενὰ καὶ αἰσθανόμενος ὡς τσιμπίδαν τὸ χέρι τοῦ Ἰακώβου νὰ τοῦ σφίγγῃ τὸ μπράτσο, συγκατετέθη ν' ἀπολύσῃ τὸν χωρικόν, χωρὶς νὰ ἐπιμένῃ πλέον εἰς τὸ δ ι ὰ τ ὴ ν α ὐ τ ὴ ν α ἰ τ ί α ν...- Ἐπαναλαμβανόμενη ἱστορία: Ἔχω σημειώσει πὼς οἱ ἀλβανικὲς ἀρχὲς εἶχαν καταδικάσει «ἐρήμην», σὲ βαρειὲς ποινὲς τὰ μέλη τῶν Βορειοηπειρωτικῶν συλλόγων -εἶχαν ἀνασυσταθεῖ, μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς δικτατορίας τοῦ Παγκάλου- μὲ κατηγορίες παρόμοιες μ' αὐτές, ποὺ ἀκούστηκαν στὶς πρόσφατες δίκες τῶν μελῶν τῆς *Ὁμόνοιας* στὴν Ἀλβανία. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσή του σὲ βασιλιά, ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου χορήγησε ἀμνηστεία στοὺς καταδικασθέντες, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ σχετικῆς αἴτησης. Οἱ Βορειοηπειρῶτες ποὺ πῆραν ἀμνηστεία, ἦταν α) Τὰ μέλη τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ συλλόγου Ἰωαννίνων ποὺ εἶχαν τὶς οἰκογένειές τους καὶ τὶς περιουσίες τους στὴν Ἀλβανία, χωρὶς νὰ εἶναι γραμμένοι στὰ βιβλία τοῦ Γενικοῦ προξενείου τῆς Ἀλβανίας στὰ Γιάννινα: Παῦλος Πουτέτσης, Κ. Λούτσης, Β. Ράμμος, Σ. Ντέτσικας, Τ. Σούτης, Χ. Βάρφης, Ε. Κολοβός, Γ. Φίλιος, Χ. Πουτέτσης, Π. Χαρίτος, Π. Τζουβάρας, Γ. Λέκκας, Χ. Γκιώκας, Πέτ. Πουτέτσης, Γ. Πουτέτσης, Ν. Πουτέτσης, Ι. Πουτέτσης, Α. Μέξης, Ν. Κέντρος, Π. Σπυρίδης, Δ. Κάτσης, Φ. Κέντρος, Ε. Παπαδόπουλος, Ι. Τσάντης, Θ. Μπεκρῆς, Π. Βάτσης, Κ. Δέτσικας, Α. Ρούσης, Μ. Μπενχαβᾶς, Λ. Καλλίας, Ἠλ. Ζούστης, Α. Πελίλης, Ε. Θάνας, Θ. Λίλης, Ι. Τόλης, Εὐαγ. Θάνας, Τ. Μελίκης, Μ. Λέκας, Θ. Μελέκης, Δ. Κολοβός, Χ. Σωτηρίου, Γ. Δημητρίου, Μ. Ζάχος, Χ. Δέτσικας, Σ. Σίρμος, Σ. Νάρσκας, Χ. Νικόλας, Γ. Χρηστίδης, Ι. Πάτερας, Μ. Θάνας, Σ. Παπᾶς, Ι. Μέξης, Γ. Τσάκης, Γ. Κώστας, Ι. Πέτρου, Λ. Νικολάου, Κ. Κολοβός, Χ. Κότης, Α. Παπᾶς, Δ. Σωτηρίου, Σ. Γρηγορίου, Ν. Θωμᾶς, Α. Ναούμ, Λ. Τσικόπουλος, Σ. Μάλλιος, Ἐπαμ. Λέκκας, Δημοσθ. Πανίδης, Π. Πάλλας, Θ. Μπαμίχας, Β. Μπαμίχας καὶ Ν. Μπαμίχας. β) Μέλη τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ συλλόγου Ἰωαννίνων, γραμμένα στὰ βιβλία τοῦ Γενικοῦ Ἀλβανικοῦ προξενείου Ἰωαννίνων: Εὐθ. Βάρης, Γ. Ματσούκας, Μηνᾶς Ματσούκας, Εὐαγ. Κέρης, Λ. Κόμπης, Β. Βοϊνίκος, Ι. Κουλίδας, Α. Λαχανᾶς, Π. Ντίλιος, Σ. Λούτσης, Χ. Παπᾶς, Π. Μήτρου, Χ. Δεῦτος, Εὐστ. Δεῦτος, Α. Νάκου, Γ. Κακῆς καὶ Π. Σ. Φιλιππαῖος.- Ὁ καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς Ἀλκ. Κοντοπάνος (ὁ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ μητροπολίτη Σπυρίδωνος) προήχθη σὲ γυμνασιάρχη καὶ τοποθετήθηκε στὸ γυμνάσιο Καστελλίου Πεδιάδος Κρήτης. Ἡ *Ἤπειρος* ἀντέδρασε γιὰ τὴν τοποθέτησή του στὴν Κρήτη, σχολιάζοντας: *Καὶ ὡς ἠθικῆς μὲν ἱκανοποιήσεως ἐπιβαλλομένη ἐκδήλωσις ἡ ἐκ μέρους τοῦ κράτους προαγωγὴ αὕτη, κατὰ πάντα δικαία. Ἀπὸ πρακτικῆς ὅμως ἀπόψεως δῶρον ἄδωρον ἐχάρισε τὸ κράτος εἰς τὸν Ἠπειρώτην γυμνασιάρχην. Διότι ἀποστέλλει τοῦτον εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Κρήτης, ὄντα τόσον χρήσιμον ἐν τούτοις διὰ τὰ ἰδικά μας ἐν Ἠπείρῳ σχολεῖα. Καὶ ὑπενθυμίζει κάπως ἡ προαγωγὴ αὕτη τὰς σουλτανικὰς εὐνοίας, αἱ ὁποῖαι ἀνεκήρυσσον στρατηγοὺς καὶ ἔστελλον εἰς τὰ βαθύτερα ἕδυτα τῶν Ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν, ὅσους ἤθελον, χάριν ἄλλων, ν' ἀπομακρύ-*

νουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως... Ὁ Κοντοπάνος, φυσικά, δὲν ἀποδέχτηκε τὴν προαγωγή. Ἔμεινε ὡς καθηγητὴς στὰ Γιάννινα.- Νέα αὐστηρὴ κριτικὴ γιὰ τὸ περιεχόμενο μελετῶν, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸν τελευταῖο τόμο τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* δημοσίευσε ὁ Χατζῆς (16-11-28). Τὴ φορὰ αὐτὴ ὁ ἔλεγχος στρεφόταν ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου Παραμυθιᾶς Ἀθηναγόρου, ποὺ στὴ μελέτη του γιὰ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴ Μητρόπολή τους, δημοσίευσε *σιγίλλιον τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου*, ἀνύπαρκτο μὲ τὴ μορφὴ ποὺ δημοσιεύτηκε. Ὁ Χατζῆς, σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἱστοριοδίφες Νέστορα Γεωργίτση, Βασ. Γκορτζῆ καὶ Χρῆστο Σούλη, ἀποκάλυπτε, ἀνατρέχοντας στὰ *Βυζαντινὰ φύλλα* τοῦ Κρουμβάχερ, ὅτι ὑπῆρχαν τρία σιγίλλια τοῦ Βουλγαροκτόνου, τὰ ὁποῖα συνενώθηκαν σὲ ἕνα στὴ μελέτη τοῦ Ἀθηναγόρα. Τὸ περιεχόμενο μάλιστα τοῦ τρίτου σιγιλλίου, ἦταν τελείως ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Χατζῆς μὲ βάση τὰ σιγίλλια τοῦ Βουλγαροκτόνου, τὰ χρυσόβουλλα τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1319 μ.Χ.) καὶ ἄλλες πηγές, ἄρχισε τὴ δημοσίευση στὴν *Ἤπειρο* ἀξιόλογης ἱστορικῆς μελέτης, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: *Ἠπειρωτικαὶ μελέται: «Τὸ περὶ τὴν Ἤπειρον ἄστυ...»*, ἀναφερόμενες στὴν ἱστορία τῆς πόλης καὶ τῆς Μητρόπολης τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ δημοσίευση τῆς μελέτης ἄρχισε στὶς 19-11-28 καὶ περατώθηκε στὶς 22-12-28, σὲ 33 συνέχειες. Ἐπικριτικὰ σχόλια γιὰ κάποιες μελέτες τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* καὶ ἐναντίον τοῦ καθηγητῆ Π. Βιζουκίδη, δημοσίευσε, μὲ ἐπιστολή του στὴν *Ἤπειρο* (18-11-28) ὁ τότε μονάζων στὸ Ἅγιον Ὄρος (κατόπιν μητροπολίτης Κορυτσᾶς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου) πολυγραφότατος *Γέρων Εὐλόγιος Κουρίλλας, Λαυριώτης*.- Στὴν *Ἐλευθερία* (1-11-28) δημοσιεύτηκε ἡ ἑξῆς ἀνακοίνωση: *Ὁ κ. Χρῆστος Χρηστοβασίλης καὶ ἡ κ. Ἀλεξάνδρα Χρηστοβασίλη ἀναγγέλλουσι τοὺς γάμους τῆς θυγατρός των Δίδος Τιτίνας Χρηστοβασίλη, μετὰ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μπακοπούλου, συνταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ, τελεσθέντος ἐν Ἀθήναις τὴν 25-10-28.* Συγχαρητήρια γιὰ τὸ γάμο τῆς κόρης του καὶ εὐχές, δέχτηκε ὁ Χρηστοβασίλης ἀπὸ ὅλες τὶς γιαννιώτικες ἐφημερίδες.- *«Μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰν μανθάνομεν τοὺς τελεσθέντας ἀρραβῶνες τοῦ καλοῦ φίλου καὶ συμπαθοῦς νέου Ἀγησιλάου Σακελλαρίδου, μετὰ τῆς ἐκ Παπίγκου χαριτωμένης καὶ καλῆς Δίδος Εὐφημίας Π. Δερβένη»* (*Ἤπειρος* 27-11-28).- Στὶς 18-11-28 ὁ καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς Φ. Σαγκούνης ἔδωσε διάλεξη μὲ θέμα *Τὸ διεθνὲς ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον εἰς Ρουμανίαν* (Ἰούλιος '28) *καὶ ἡ ἐν Ρουμανίᾳ κίνησις τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως*. Κάποιο σχόλιο τοῦ Χατζῆ, ἀναφερόμενο στὶς διαπιστώσεις τοῦ Σαγκούνη γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἐκπαίδευσης στὴ Ρουμανία καὶ τὰ ἐκεῖ ἐφαρμοζόμενα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα, ἔγινε ἀφορμὴ ἀντιδικιῶν μὲ τὴν *Ἕνωσιν λειτουργῶν Μ. Ἐκπαιδεύσεως Ἰωαννίνων.*

Μέρα μὲ τὴ μέρα ἡ κατάσταση στὴν Ἤπειρο -ἀλλὰ καὶ πανελλήνια- βελτιωνόταν. Οἱ ληστὲς ἐξοντώνονταν ἀπὸ τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα, ἢ σκότωναν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ νὰ πάρουν ἀμνηστεία, τὰ κεφάλια τους κρέμονταν στοὺς στύλους τῶν Γιαννίνων, ὁ κόσμος τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἀναθάρρησε, ἄρχισε νὰ βοηθεῖ τὶς ἀρχές, χωρὶς νὰ φοβᾶται τὴν ἐκδίκηση τῶν ληστῶν. Καθὼς πλησίαζε ὁ χειμώνας, ἡ ἀσφάλεια εἶχε ἀποκατασταθεῖ σχεδὸν παντοῦ. Οἱ ἐφημερίδες ἀφιέρωναν πολλὲς στῆλες γιὰ τοὺς ἄθλους τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων, ἀνασκάλευαν τὸ παρελθὸν γιὰ νὰ ἐπισημάνουν τοὺς ἐνόχους τῆς ὀλιγωρίας τοῦ κράτους

ἢ δημοσίευαν ἄρθρα καὶ σχόλια γιὰ τὴν ἐξουδετέρωση ὅλων τῶν καταστάσεων ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ δημιουργήσουν συνθῆκες πρόσφορες γιὰ νὰ ὑποτροπιάσει ἡ ληστεία. Δημοσιογράφοι ἄρχισαν νὰ περιοδεύουν στὶς ἐπαρχίες, ἀπρόσιτες ὡς πρὶν λίγους μῆνες, ἐξαιτίας τῆς ληστρικῆς δράσης, νὰ μελετοῦν τὰ προβλήματά τους καὶ νὰ καταγράφουν τὶς ἀνάγκες τους. Ὡς θαῦμα χαρακτήριζαν οἱ ἀρθρογράφοι τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων τὴν ἐξόντωση τῆς ληστείας καὶ δικαιολογημένα ἀπέδιδαν τὸν ἔπαινο στὴν ἀποφασιστικότητα τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου, στὸν ἴδιο τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τοὺς συνεργάτες του, προπαντὸς στὸν ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν Ζαβιτσάνο. Ἔγραφε στὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* (6-11-28), ὁ Πύρρος Γιαννόπουλος, Ἠπειρώτης, πρώην νομάρχης: *Ἡ ἐξόντωσις τῶν ληστῶν τῆς Ἠπείρου ὑπῆρξε πράγματι κεραυνοβόλος. ...Πῶς ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ ἐδραιωθῇ ἐντὸς μηνὸς ἡ πλήρης ἀσφάλεια καὶ τάξις τῆς ὑπαίθρου ἐν Ἠπείρῳ; Διατὶ ἄλλοτε τόσαι κυβερνήσεις οὐδὲν ἔπραξαν καὶ ἐπέτρεπον τὸν κατεξευτελισμὸν τῶν νόμων, καταπατουμένων ὑπὸ τῶν ἀγροίκων καὶ θρασυτάτων πελμάτων τῶν χυδαίων ληστῶν; Δὲν ὑπῆρχον καὶ χθὲς Διοίκησις Χωροφυλακῆς, Δικαιοσύνη, Στρατός; Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀδράνεια, ἡ νάρκωσις, ἡ ἀπραξία των; Καὶ πῶς τώρα εἰς ἕνα μῆνα ἡ ἐκκαθάρισις τῆς ληστοκρατουμένης Ἠπείρου ὑπῆρξε πλήρης; Τὸ θαῦμα ἐπετελέσθη ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου...* Ἐξετάζοντας στὴ συνέχεια ὁ ἀρθρογράφος, τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦσαν ἀνασχετικοὺς φραγμοὺς στὴν προσπάθεια ἐξόντωσης τῆς ληστείας, σημείωνε: *Ἡ ληστοκρατία τῆς Ἠπείρου ἐβασίζετο οὐχὶ ἁπλῶς ἐπὶ τῆς ἀνοχῆς, ἀλλὰ τῆς θελήσεως τῶν πολιτικῶν, ἢ ἔστω, ἐνίων ἐκ τῶν πολιτικῶν της. Διότι αὐτοὶ περιποιοῦντο τοὺς ἐγκληματίας διὰ νὰ ἔχωσι ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐπιρροήν των κατὰ τὰς ἐκλογάς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπιρροὴ ἑνὸς ληστοῦ εἰς τὴν ὕπαιθρον, εἶναι πάντοτε ἀποτελεσματικωτέρα τῆς δράσεως καὶ ἐπιρροῆς ἑνὸς τιμίου ἢ περισσοτέρων πολιτῶν.* Κατηγορία βαρύτατη, τὴν ὁποία δὲν δίσταζε ἡ ἐφημερίδα νὰ τὴν ἀπεικονίσει στοὺς τίτλους τοῦ δημοσιευόμενου ἄρθρου: *Δὲν ἐκακούργησαν μόνον οἱ λησταὶ τῶν ὀρέων, ἀλλὰ ὑπῆρξαν συνεργοί των καὶ ἀνήθικοι πολιτικοί.*

Καὶ οἱ ἄλλες γιαννιώτικες ἐφημερίδες, ὅλων τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων, συνέχιζαν νὰ ἐπαινοῦν τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς κυβέρνησης καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν προσπαθειῶν της. Δὲν παρέλειπαν ὅμως νὰ ἀναφερθοῦν καὶ στοὺς ὑπαίτιους τῆς ἄνθησής της, στοὺς κρυβόμενους πίσω ἀπὸ ληστὲς ὑπερασπιστές, καὶ ἐναντίον ὁρισμένων πολιτικῶν. Ἀπέδιδαν ἀκόμη τὸ δίκαιο ἔπαινο πρὸς τοὺς ἐφαρμοστὲς τῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, τὸ Γ.Δ. Ἠπείρου Α. Καλεύρα καὶ τὶς ἀρχὲς τῆς Χωροφυλακῆς. *Ἡ ἐμπέδωσις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐν Ἠπείρῳ, ἡ ἐξόντωσις τῶν ληστῶν, ἡ σύλληψις ἄλλων, ἡ δημιουργία τέλος μιᾶς ἀτμοσφαίρας, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας πλέον ἐλεύθερα ἀναπνέει ὁ Ἠπειρώτης, ὑπῆρξε πρωτίστως*

ἔργον τόσον τοῦ Γενικοῦ διοικητοῦ μας τοῦ κ. Καλεύρα ὅσον καὶ τῶν ἀνωτέρων ὀργάνων τῆς Χωροφυλακῆς (*Ἠπειρωτικὸς ἀγών*, 15-11-28). Ἡ μόνη ἀντίθετη φωνὴ ποὺ ἀκούστηκε ἐναντίον τοῦ Καλεύρα καὶ τοῦ διοικητῆ τῆς Χωροφυλακῆς Σ. Μπριλλάκη, ἦταν, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἐκείνη τοῦ Χρηστοβασίλη. Τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι μὲ τὴν πολιτικὴ ποὺ ἐφάρμοσαν, κυρίως στὸ θέμα τῶν ἐκτοπισμῶν, ἔγιναν οἱ ὑπαίτιοι τῆς καταστροφῆς τῆς Ἠπειρωτικῆς κτηνοτροφίας. Στοὺς ἐπικριτές του ἀπαντοῦσε: *Εἶναι ἀποκαρδιωτικὸν ὅτι διανοούμενοι καὶ δημοσιογράφοι ὑπέπεσαν εἰς τὴν σύγχισιν αὐτήν*, (ὅτι δηλαδὴ οἱ ἐκτοπισμοὶ συνέβαλλαν ἀποτελεσματικὰ στὴν ἐξάρθρωση τῆς ληστείας) *καὶ τόσον ἐπιπόλαια δὲν διέκριναν ὅτι μεταξὺ τῶν ἐκτοπισμῶν, ὅπως ἐνεργήθησαν ἐπ' ἐσχάτων, καὶ τῶν τελευταίων εὐτυχῶν γεγονότων, ὡς ἀποτελέσματος, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία αἰτιώδης σχέσις.* (*Ἐλευθερία*, 5-11-28).

Γεῦμα πρὸς τιμὴ τοῦ Γ.Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα στὴ θέση «Γκούρα» Σκαμνελίου. Διακρίνονται οἱ καθηγητὲς Χαρ. Μαστορίδης, Χ. Ἰωαννίδης, Ν. Βολονάσης, οἱ γιατροὶ Ἀν. Λιάπης καὶ Π. Γιαννακός, Φρόσω Ἰωαννίδου κ.ἄ. (Φωτογραφία Θεοφ. Φραγκούλη).

Διάσταση ἐκδηλώθηκε καὶ στὸ θέμα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐκτοπισμένων. Ὅταν ἔγινε φανερὸ πὼς ἡ ληστοκρατεία περνοῦσε τὶς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς της, ἄρχισαν οἱ συζητήσεις στὶς ἁρμόδιες κρατικὲς ὑπηρεσίες, ἀλλὰ καὶ στοὺς κοινωνικοὺς φορεῖς, γιὰ τὸ ἂν θὰ ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ ἐπιτραπεῖ στοὺς ἐκτοπισμένους νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους. Πολλοὶ ὑποστήριζαν ὅτι ἦταν ἀναγκαία ἡ ἄμεση ἐπιστροφὴ ἑκατοντάδων ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς ἐξορίας τους· ἄλλοι ὅμως ἦταν ἐπιφυλακτικοὶ καὶ ἐπέμειναν ὅτι ἡ ἀπόλυση τῶν ἐκτοπισμένων δημιουργοῦσε προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀναζωπύρηση τῆς ληστείας. Ἐντονώτερα πρόβαλε τὴν τελευταία ἄποψη ἡ *Ἤπειρος*, σὲ σειρὰ ἄρθρων της. Στὶς 24-11-29 ἔγραφε: *Ζήτημα κρατικῆς τάξεως, ζήτημα ἀσφαλείας, ζήτημα κοινωνικὸν ἀλλὰ καὶ ζήτημα δικαιοσύνης, ὄχι τυπικῆς ἀλλὰ ὑπερτέρας, ἐπανέρχεται πάλιν μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμέσως καὶ ἅμα τῇ σημειωθείσῃ ἐκκαθαρίσει τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς ληστρικῆς λώβης καὶ λύμης, ἀνυπομόνου*

συζητήσεως καὶ σπουδῆς πρὸς ἐπαναφορὰν τῶν ἐκτοπισμένων ληστοτρόφων καὶ ληστοφίλων. ...Δὲν εἴμεθα ὑπὲρ τῶν ἀδικιῶν. Ἀλλ' ὁμολογοῦμεν, ἀδυνατοῦμεν νὰ εἴμεθα ὑπὲρ τῆς ἀνοήτου λογικῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως, ἡ ὁποία ἐν τῇ δικονομίᾳ λέγεται διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, καὶ ἡ ὁποία θέλει, ἐπειδὴ ἔλειψεν αἴφνης ὁ Φορφόλιας, νὰ θεωρηθῇ καὶ τίμιος ἄνθρωπος ὁ χθεσινὸς ἐκτοπισμένος ὑποθάλπτης του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἄλλους Φορφόληδες. Ἀποτελεῖ δὲ καὶ μίαν ὕβριν καὶ πρόλησιν κατὰ τοῦ δημοσίου αἰσθήματος ἡ ἐπανεμφάνισις τῶν κακοποιῶν αὐτῶν βρυκολάκων πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων καὶ ἀγροικιῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ λησταί, οὓς ὑπέθαλπον, ἐσκοτώθησαν ἢ συνελήφθησαν... Εἶναι ζήτημα ἄξιον σοβαρᾶς προσοχῆς καὶ οὐχὶ ἐπιπολαιότητος τῶν πολιτευομένων ἢ δικολαβούντων τὸ ζήτημα τοῦτο. Ζήτημα κρατικῆς τάξεως, ἀσφαλείας καὶ κοινωνικὸν μαζί. Θέλομεν νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ χώρα, μετὰ δεινὴν ἀγωνίαν, μόλις ἀναπνέει ἐκ τῶν βρυκολάκων. Βιάζονται νὰ ἐπανιδρύσουν ἢ νὰ ἐπαναφέρουν τὸ πρώην Νοεμβρίου ληστρικὸν καθεστώς; Ἐπειδὴ ἄρχισαν νὰ ἐκδίδονται οἱ πρῶτες ἀποφάσεις ἐπιστροφῆς τῶν ἐκτοπισμένων, μὲ φανερὲς ἢ παρασκηνιακὲς ἐνέργειες πολιτικῶν καὶ πολιτευόμενων πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Χατζῆς, σὲ λίγες μέρες, ἐπανῆλθε στὸ θέμα γιὰ νὰ ἐπιστήσει καὶ πάλι τὴν προσοχὴ τῶν ἁρμοδίων (27-11-28): *Καιροὺς καὶ καιρούς, χρόνια καὶ χρόνια μᾶς ἔσφιξεν ἡ ἀγωνία καὶ ὁ βρόχος τῆς ληστείας. Ρετζαῖοι ἐδῶ, Κουμπαῖοι ἐκεῖ, Κιάμηδες παρακάτω καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτὰ ὁ τρόμος τῆς ὑποψίας τῶν ληστοφίλων καὶ τῶν ληστοτρόφων, ἡ κατακραυγὴ καὶ ὁ βόγγος ὅτι τὸ κράτος τοὺς ὑποθάλπει εἰς βάρος τῆς κοινωνίας, ὁ διαρκὴς φόβος ὑπόπτων φυσιογνωμιῶν, βλεμμάτων ζοφερῶν, κατατομῶν ἀπαισίων. Ἰδοὺ μία στιγμὴ γαλήνης, μία στιγμὴ ἡσυχίας ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς ν' ἁπλωθῇ ὑπεράνω τοῦ πολυπαθοῦς τόπου. Ποῖος λοιπὸν ἐλύσσαξεν πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν νὰ ἐπανέλθουν αἱ θλιβεραὶ ἡμέραι; Τὸ θὰ γενῇ ἂν οἱ διάφοροι ἐκτοπισμένοι μείνουν ἕναν δύο μῆνας ἀκόμη τουλάχιστον, ἕως ὅτου τελειώσουν αἱ δίκαι τῶν συλληφθέντων;...* Ἐπικίνδυνη ἔμπνευση χαρακτήριζε ὁ Χατζῆς *τὴν ἀπροσδόκητον καὶ ἐντελῶς ἀπρόοπτον* ἄποψη τοῦ *Κήρυκος* νὰ δικαστοῦν οἱ ἐκδοθέντες ληστὲς (Ρετζαῖοι καὶ Κουμπαῖοι) στὸ Κακουργιοδικεῖο Ἰωαννίνων. Κάτι τέτοιο σημείωνε ὁ Χατζῆς *θὰ ἐσήμαινεν 99 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τὴν βεβαίαν ἀθώωσίν των. ...Ὅταν κάποτε* -συνέχιζε- *πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ πρὶν ἢ φουντώσῃ ἡ ληστεία αἱ ἀρχαί, δικαστικαὶ καὶ ἀσφαλείας, εἶχον φθάσει εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκτοπισμοῦ ἐνταῦθα μερικῶν ἐξελιχθέντων ἀργότερα εἰς τοὺς κυρίους στυλοβάτας τῆς ληστείας, δύο ἑνωμοτίαι ὁλόκληροι ἐντίμων μέν, ἀλλὰ πολὺ δειλῶν, ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων πολιτῶν, ἐπαλάμισαν ὅλα τὰ εὐαγγέλια τῶν δικαστηρίων, ὁρκιζόμενοι ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι οἱ ὑπὸ κατηγορίαν καὶ ἐνιστάμενοι κατὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκτοπιστέοι ἦσαν οἱ ἐντιμότεροι καὶ ἀκακότατοι ἄνθρωποι τῆς*

πόλεως καὶ τῶν περιχώρων! Κι ὅταν στὸ παρελθόν, πρόσθετε ὁ Χατζῆς, γίνονταν δίκες στὰ Γιάννινα ἢ τὴν Ἄρτα μὲ κατηγορούμενους φίλους ἢ προστάτες τῶν ληστῶν, αὐτοὶ ἀθωώνονταν ὅλοι, γιατὶ οἱ ἀμνηστευόμενοι ληστὲς ἢ ἄλλοι φίλοι τους, περιδιαβάζοντες ἔξω ἀπὸ τὶς αἴθουσες τῶν δικαστηρίων, θύμιζαν σὲ δικαστὲς καὶ ἐνόρκους, ὅτι *οἱ βασιλεῖς τῶν ὀρέων* τῆς Ἠπείρου, ἐνδιαφέρονταν προσωπικὰ γιὰ τοὺς κατηγορούμενους καὶ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν, ὅπως καὶ γινόταν. Ὄχι μόνο στὰ Γιάννινα, ἐπέμενε ὁ Χατζῆς, δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν δίκες, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὴν Κέρκυρα, ἀλλὰ μόνο στὴν Ἀθήνα. Στάθηκε καὶ πάλι προφητικός. Οἱ Κουμπαῖοι, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ δικάστηκαν στὴν Κέρκυρα (τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου 1929) τοὺς ἐπεβλήθηκε ποινὴ μόνο ἰσόβιων δεσμῶν. Χρειάστηκε νὰ ἐπέμβει ὁ Βενιζέλος γιὰ νὰ γίνει δεύτερη καὶ τρίτη δίκη τῶν Κουμπαίων στὴν Ἀθήνα, *ὅπου οἱ ἔνορκοι, ὀλιγώτερον εὐαίσθητοι τῶν Κερκυραίων* τοὺς καταδίκασαν σὲ θάνατο κι ἐκτελέστηκαν.

Ὁ Χρηστοβασίλης εἶχε τοποθετηθεῖ ἤδη ἀπὸ καιρὸ στὸ θέμα, κατήγγειλε τὸ μέτρο τοῦ ἐκτοπισμοῦ καὶ βέβαια ζητοῦσε τὴν ἐπιστροφὴ τῶν ἐκτοπισθέντων, ἔχοντας τὴν ἄποψη ὅτι τὸ μέτρο δὲν βοηθοῦσε στὴν καταστολὴ τῆς ληστείας. Ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ὑποστήριζε καὶ αὐτὴ νὰ μὴν ἀπολυθοῦν ἀμέσως οἱ ἐκτοπισμένοι. Ζητοῦσε μάλιστα αὐστηρότερα μέτρα ἐναντίον τῶν κρινόμενων ἐκτοπιστέων, ὡς συνεργατῶν τῶν ληστῶν: *Ἂν πράγματι τὸ κράτος ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ πατάξῃ τὴν ληστείαν ἐν Ἠπείρῳ* - ἔγραφε στὶς 18-9-28- *καὶ νὰ παγιώσῃ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, πρέπει νὰ φανῇ σκληρὸν εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ὅλων αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν περίφημον ληστρικὴν καμόραν τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου, ὅσων τουλάχιστον ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ κατεχόμενη περιουσία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐξήσκουν ἀνενοχλήτως, τὸ τῆς ληστοφιλίας δηλαδή, πρέπει νὰ δημευθῇ καὶ νὰ διατεθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ σώματος τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.* Στὶς 18-10-28 δημοσίευσε, υἱοθετώντας τὸ περιεχόμενό της, ἐπιστολὴ ἐκτοπισθέντος ποὺ πρόβαλε στὴν Ἐπιτροπὴ Δημ. Ἀσφαλείας τὸ ἐρώτημα: *Διατὶ ἠρκέσθη εἰς τὸν ἐκτοπισμὸν ὀλίγων μόνον φίλων τῶν Ρετζαίων, ἐνῶ παραμένουν ἐλεύθεροι καὶ ἄλλοι πολλοί, μάλιστα μεγαλοσχήμονες, ἐναντίον τῶν ὁποίων ὄχι μόνον ἁπλῆ ὑπόνοια ληστοφιλίας ἢ ληστοτροφίας ὑπάρχει, ἀλλὰ ἀποδείξεις ἁπλαῖ, σοβαρώταται μάλιστα, τῶν μετὰ τῶν Ρετζαίων σχέσεών των, οἱ ὁποῖοι τὰ μέγαρά των εἶχον μεταβάλει εἰς κρησφύγετα τῶν ληστῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνέτρωγον, συνδιεσκέδαζον, συνεζήτουν περὶ αἰχμαλωσιῶν καὶ τέλος φιλανθρωπικώτατα!! ἀνελάμβανον καθήκοντα μεσίτου καὶ κομιστοῦ λύτρων; Μήπως αὐτοὶ δὲν εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν;* Ἀργότερα (1-11-28) ἡ *Ἀγροτικὴ ἠχὼ* ζητοῦσε κάτι περισσότερο: *Νομίζομεν ὅτι ὁ λαὸς οὗτος* (ὁ Ἠπειρωτικὸς) *ἔχει ὅλον τὸ δικαίωμα... νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς τῆς Ἠπείρου, ἵνα ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου βήματος, ἐμφα-*

νιζόμενοι ὡς δημόσιοι κατήγοροι καὶ εἰσαγγελεῖς τοῦ νομοῦ μας, νὰ ἀπαγγείλωσι δριμὺ κατηγορητήριον κατὰ τῶν βουλευτῶν ἐκείνων, οἵτινες συνδέονται μετὰ τῶν αἱμοβόρων τεράτων, τῶν τυράννων τῆς Ἠπείρου...

Ὁ *Κῆρυξ* τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῶν ἐκτοπισθέντων καὶ μὲ ἄρθρα του κατηγοροῦσε, ὄχι τόσο τὴν *Ἤπειρο*, ποὺ εἶχε θέσει τὸ ζήτημα μὲ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο, ἀλλὰ κυρίως τὸν *Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα* καὶ τὴν *Ἀγροτικὴ ἠχώ*, ποὺ καθημερινὰ σχολίαζαν δυσμενῶς τὶς ἀπόψεις καὶ τοποθετήσεις του.

Παρὰ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ σημειώθηκαν, οἱ ἐκτοπισμένοι κατὰ δεκάδες ἄρχισαν ἀπὸ τὰ τέλη Νοεμβρίου, νὰ γυρίζουν στὰ σπίτια τους. *Μὴ ὑπάρχοντος λόγου πλέον περαιτέρω παραμονῆς ἐν τῇ ἐξορίᾳ, κατόπιν τῆς συλλήψεως τῶν Κουμπαίων, τῶν ἐκτοπισθέντων ὡς ἐνοχοποιουμένων ἐπὶ συνεργασίᾳ καὶ ὑποθάλψει, διετάχθη ἡ ἐπιστροφὴ 70 τοιούτων εἰς τὰς ἑστίας των.* (*Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* 27-11-28).

Μετὰ τὴ σύλληψη Ρετζαίων καὶ Κουμπαίων, ἡ εἰδησεογραφία τῶν γιαννιώτικων ἐφημερίδων κάλυπτε πολλὲς στῆλες μὲ τὶς -ὑποτιθέμενες πολλὲς φορὲς- ἀποκαλύψεις τῶν ληστάρχων γιὰ τοὺς συνεργάτες τους, κατὰ τὶς ἀνακρίσεις ποὺ ἄρχισαν. *Νέαι ἀποκαλύψεις τῶν Ρετζαίων, νέαι ἀποκαλύψεις τῶν Κουμπαίων, Καὶ ἄλλοι ἔνοχοι, Ἤρχισαν ἀνησυχοῦντες οἱ συνεργοὶ τῶν Ρετζαίων, Ποῖοι ὀργάνωσαν τὴν ληστείαν τῆς Πέτρας;* Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς φερόμενες ὡς ἀποκαλύψεις μικρὴ σχέση εἶχαν μὲ τὴν πραγματικότητα.- Τὸ ζήτημα τοῦ ἐγκλήματος τῆς Κακαβιᾶς ἐξακολουθοῦσε, ἀκόμα καὶ τὸ Δεκέμβριο ν' ἀπασχολεῖ τὸν τύπο. Ὁ *Ἠπειρωτικὸς ἀγὼν* (1-12-28) σημείωνε πὼς *ὁ ἀρχιδολοφόνος τοῦ στρατηγοῦ Τελλίνι ἦτο ἀλβανός τις ταγματάρχης ἐκ τῆς περιοχῆς Αὐλῶνος, ὀνόματι Φ. Λεπενίτσας, φανατικὸς Φανολικός, διατελῶν σήμερον ἐν ἀποστρατείᾳ καὶ λαμβάνων 25 εἰκοσόφραγκα ἐπιχορήγησιν κατὰ μῆνα. Τώρα ἐὰν ἦσαν συνεργοὶ οἱ Ρετζαῖοι δὲν γνωρίζομεν καὶ οὔτε δυνάμεθα νὰ τὸ παραδεχθῶμεν, ἐπειδὴ εἶναι κάπως ἀσυμβίβαστος μία τοιαύτη συνεννόησις Ρετζαίων καὶ Λεπενίτσα.*- Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Ἰωαννίνων ἐξέδωκε ψήφισμα *ὑπὲρ τοῦ Γ. Δ. Ἠπείρου Ἀχ. Καλεύρα*, γιὰ τὴν πρωταρχικῆς σημασίας συμβολὴ στὴν ἐξουδετέρωση τῆς ληστείας.- Μεγάλη πυρκαϊὰ ἀποτέφρωσε τὰ καταστήματα Ράδου καὶ Τζουμάκα. Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἡ ἔλλειψη πρωτοβουλίας, ἔγιναν αἰτία νὰ φουντώσει ἡ πυρκαϊὰ μὲ τὰ καταστροφικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ κίνδυνος ἐπέκτασής της προκάλεσε συναγερμὸ τῶν Γιαννιωτῶν, ποὺ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὶς κωδωνοκρουσίες τῆς Μητρόπολης καὶ πρόσφεραν τὴ βοήθειά τους. Οὔτε αὐτοί ὅμως, οὔτε οἱ χειροκίνητες, «ἀρχέγονες», πυροσβεστικὲς ἀντλίες τοῦ στρατοῦ κατάφεραν νὰ περιορίσουν τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀποτέφρωση.- Στὴν Ἀθήνα ὁ Ἀριστοφάνης Τζάλλας, ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, ἐξέδωκε τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα *Ἠπειρωτικὸν βῆμα*. Ὁ Εὐθύμιος Τζάλλας, πρὸς ἀποφυγὴ σύγχισης, δημοσίευσε δήλωση ὅτι δὲν ἔχει καμμιὰ συγγένεια μὲ τὸ νέο ἐκδότη.- Ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν *Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν* κρατοῦσε ὅλο καὶ περισσότερο καιρὸ τὸ μητροπολίτη Σπυρίδωνα στὴν Ἀθήνα.- Ἀφίξεις: *Ἀφίκοντο ἐνταῦθα ἵνα διέλθουν τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων παρὰ ταῖς οἰκογενείαις των, οἱ συμπολῖται φίλοι φοιτ,ταὶ κ.κ. Π. Φάντης, Α. Ζαρίμπας, Γ. Τζαβέλλας, Ν. Κατσαδήμας, Δ. Μελᾶς, Γ. Νιάρος, Γ. Φρίγκας καὶ Ἰ. Ἰωαννίδης.*- Σ' ὅλες τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες συνεχί-

στηκε ἡ ἀρθρογραφία -προέκταση ἐκείνης τῶν ἀθηναϊκῶν- γιὰ τὴν κακὴ κατάσταση τῆς Μέσης καὶ τῆς Ἀνώτατης ἐκπαίδευσης.- Ἀπὸ τὶς 6-12-28 ἄρχισε στὸ *Λύκειο Ἑλληνίδων* ἡ διδασκαλία τῶν Ἠπειρωτικῶν χορῶν. Τὰ μαθήματα γίνονταν κάθε Πέμπτη ἀπὸ 3-5 μ.μ.- Οἱ μαθητὲς τῆς ρουμανικῆς σχολῆς, τῶν ὁποίων εἶχε διαταχθεῖ ἡ μεταφορὰ σὲ ἄλλο κτίριο, γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὴ διαμαρτυρία τους κατέστρεψαν ὅλα τὰ τζάμια τοῦ παλιοῦ οἰκήματος. Ὁ τύπος ζητοῦσε ἀπὸ τὸ διευθυντὴ τῆς σχολῆς τὴν παραδειγματικὴ τιμωρία τῶν ἐνόχων.- Ἀρραβῶνες: *Τὸν ἔγκριτον ἰατρὸν τῆς πόλεώς μας κ. Βασίλειον Μιχαηλίδην, ὡς καὶ τὴν ἀξιότιμον οἰκογένειάν του, συγχαίρομεν ἐπὶ τῷ ἀρραβῶνι τῆς ἀγαπημένης κόρης του Θαλείας μετὰ τοῦ συμπαθοῦς δικηγόρου κ. Ἀλέκου Μπάρδα, εὐχόμενοι πᾶσαν εὐτυχίαν. Ἀδελφοὶ Χατζηγώγου.*- Ὁ διευθυντὴς τοῦ 5/ταξίου Διδασκαλείου Εὐριπίδης Σούρλας δημοσίευσε στὴν *Ἤπειρο* (9-12-28) ἀνέκδοτο χειρόγραφο τοῦ 17ου αἰ., ἀναφερόμενο στὴν ἱστορία τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων.- Αὐστηρὴ κριτικὴ *διὰ τὴν ἀθλίαν, ἀνεπιτήρητον καὶ ἀνεξέλεγκτον κατάστασιν,* ποὺ ἐπικρατοῦσε στοὺς συνεταιρισμούς, δημοσίευσε, σὲ συνέχεια ἄρθρων ἡ *Ἤπειρος* (14, 22 καὶ 23-12-28). Στὸ τελευταῖο κατέληγε: *Ὁ κ. Ἀλ. Καλεύρας ἂς ἐπιτελέσῃ διπλοῦν ἔργον: Καθαίρων τοὺς συνεταιρισμούς, ἂς καθάρῃ καὶ τὴν συνείδησιν τῶν χωρικῶν, μιανθεῖσαν ἀπὸ τὸ ἄγος αὐτὸ καὶ συνειθίσασαν εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ οἱ συνεταιρισμοὶ ἔγιναν διὰ καταχρήσεις ὑποβοηθουμένας ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε πολιτικῆς.* Κάτι θυμίζουν ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν συνεταιρισμῶν.- Πέθανε στὶς ἀρχὲς τοῦ δεύτερου δεκαήμερου τοῦ Δεκεμβρίου, στὶς Νεγάδες, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἀσθένεια, ὁ δημοσιογράφος, πολιτευτὴς καὶ κοινοτικὸς ἄρχοντας Φίλιππος Παπαρρούσης, ἀπὸ τὴ Βίτσα Ζαγορίου, γαμπρὸς στοὺς Νεγάδες. Πέθανε μὲ τὸ μεγάλο καϋμὸ ὅτι, παρὰ τὴ συμμετοχή του σὲ τόσες ἐκλογές, μὲ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, δὲν μπόρεσε νὰ ἐκλεγεῖ ποτὲ βουλευτής. Τὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου τραγουδιόταν πολὺ -ἔγινε καὶ χορὸς- τὸ κατασκευασμένο ἀπὸ τοὺς ὀργανοπαῖχτες τραγούδι: *Παπαρρούσης στὴ βουλή, φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ Δαγκλῆ...* Ὅλες οἱ γιαννιώτικες ἐφημερίδες ἔγραψαν νεκρολογίες σ' αὐτόν. Ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν *Ἤπειρο: ...Ἐντελῶς ἰδιότυπος φυσιογνωμία, ἐκ τῆς παλαιᾶς σχολῆς τῶν στομφωδῶν ρητόρων, παθαινόμενος καὶ ἐνθουσιαζόμενος ἀμέσως, αἰωνίως ἕτοιμος ν' ἀπαγγείλῃ τὸν βροντώδη φιλιππικὸν ἢ πανηγυρικόν, κατὰ προσώπων καὶ καταστάσεων, τὰς ὁποίας συνεπάθη ἢ ἀντεπάθη, φίλος καλός, πολύπειρος καὶ πολύπλαγκτος, ἔτη μακρὰ διελθὼν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὸ Παρίσι ἰδίως, πλουσιώτατος εἰς γνωριμίας ἀρκετὰς καὶ ἀναμνήσεις πλουσιωτάτας, ὁ ἀποθανὼν ἀπετέλει τύπον, ὅστις ἐκλείπει μετ' αὐτοῦ... Τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἐπιδοθῇ, ἐκ τοῦ ἀνησύχου καὶ πολυπράγμονος χαρακτῆρος του καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὰ δὲ δημοσιογραφικὰ γραφεῖα καὶ τὰ ἐνταῦθα καὶ τῶν Ἀθηνῶν, θὰ διατηροῦν τὴν μνήμην του.*- Θεατρικὸ γεγονὸς χαρακτηρίστηκαν γιὰ τὰ Γιάννινα οἱ παραστάσεις τοῦ θιάσου τοῦ ζεύγους Νέζερ (ἄρχισαν τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου), ὁ ὁποῖος εἶχε συνδεθεῖ μὲ τὴν πόλη· παλιότερα ἀνέβασε καὶ τὴν *Κίρκη* τοῦ Γ. Χατζῆ-Πελλερέν.- Σὲ συγκέντρωση γονέων καὶ ἐκπαιδευτικῶν, δασκάλων κυρίως, στὴ Ζωσιμαία σχολή, ἀντὶ νὰ συζητηθοῦν τὰ σοβαρότατα προβλήματα τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς ἐκπαίδευσης, ἄρχισε καυγᾶς μεταξὺ τῶν καθαρόαιμων δημοτικιστῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς χρησιμοποίησης τῆς μικτῆς, δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας. Σχολιάζοντας σὲ χρονογράφημά του τὰ γεγονότα ὁ Χατζῆς σημείωνε: *Καὶ δὲν μοῦ λέτε σᾶς παρακαλῶ -ἐρώτησε ἕνας ὀπαδὸς τῆς «ἐκπαιδευτικῆς ἀνόρθωσης»- ἐσεῖς οἱ ἐραστὲς τῆς καθαρευούσης, ἂν καθιερωθῇ αὐτὴ ὡς γλῶσσα,*

πῶς θὰ ἐκφράσωμεν καὶ θὰ εἴπωμεν τὴν ἀγκλίτσαν; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐρχόμενον ἐπὶ τάπητος εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Μερεμέτη καὶ τοῦ Καψάλη ἦτο... τόσον σπουδαῖον φαίνεται, ὥστε ἐθεωρήθη ἀναγκαιότατον νὰ σταματήσῃ ἡ συνέλευσις, προσπαθοῦσα νὰ εὕρῃ τὶ θὰ γίνῃ ἡ ἀγκλίτσα τοῦ τζομπάνου μὲ τὴν καθαρεύουσαν. Ἐν τέλει κάποιος παρετήρησεν ὅτι δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ἁρπάγη», χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ οὐσιωδῶς ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν λέξιν «ἁρπάγη» δὲν ἐπιμένομεν. Εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως, εἴτε ἀγκλίτσα μείνῃ, τὰ τζομπαναριὰ καὶ οἱ τζομπαναραῖοι θὰ ἐξοικονομηθοῦν μὲ αὐτήν, ὅσα δὲ παιδιὰ ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν θὰ μείνουν τζομπάνοι, εἴτε ἀγκλίτσαν φωνάζουν τὴν ἀγκλίτσαν, εἴτε ἁρπαχτούραν, εἴτε ἁρπάγην, ζημίαν δὲν θὰ ἔχουν. Ἀλλὰ δὲν ἠρώτησαν «τὸν ἐραστὴν αὐτὸν τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσης», κι ἂν μείνουμεν μὲ τὴν ἀγκλίτσα του στὸ χέρι, στὸ πνεῦμα, στὴν ψυχὴν καὶ τὴν μόρφωσιν, τὶ θὰ γίνουν αἱ λεπτότητες τῆς διανοήσεως, αἱ εὐστροφίαι τῶν συλλογισμῶν καὶ τῶν διανοημάτων, αἱ συνειδήσεις καὶ τὰ συναισθήματα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνωτέρου κόσμου; Ἢ θὰ τὰ κρεμάσωμεν ὅλα αὐτὰ στὸ μπαϊράκι τῆς ἀγκλίτσας καὶ διορίζοντες τσομπαναραίους διδασκάλους στὰ σχολεῖα, θὰ διατηρήσωμεν ὡς ἅπαντον ἑλληνικῆς μορφώσεως καὶ τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς καρδάρας, τῆς γκουμελίτσας, τοῦ μανουριοῦ καὶ τῆς οὔρδας, τοῦ κασκαβαλιοῦ καὶ τῆς γλιάστρας; Διότι ἀτυχῶς ἕνα μέρος ἀνθρώπων καὶ διδασκάλων ἔχουν παρεξηγήση ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, χωρὶς ὀλίγην βρώμαν στάνης καὶ καρδάρας, οὔτε γλῶσσαν, οὔτε λογοτεχνίαν δύναται νὰ ἔχῃ.- Ἐκλεκτοὶ γάμοι: Ἐτελέσθησαν τὴν 22-12-29 οἱ εὐτυχεῖς γάμοι τοῦ ὁδοντοϊατροῦ τῆς πόλεώς μας κ. Ἀριστομένους Λεύκοβιτς, μετὰ τῆς δίδος Ἀλεξάνδρας Νικ. Καζαντζῆ, θυγατρὸς τοῦ εὐφημότατα γνωστοῦ ἐμπόρου κ. Νικολ. Καζαντζῆ, οὓς καὶ ἐγκαρδίως συγχαίρομεν (Ἐλευθερία, 31-12-28).

Ὁ ὀδοντίατρος Ἀριστομένης Λεύκοβιτς, μὲ ἐνεργὸ δράση στὰ κοινοτικὰ πράγματα.

Ο χειμώνας εἶχε μπεῖ βαρύς, ἀπὸ τὸ Νοέμβριο ἀκόμα ἔδειχνε ἄγριες διαθέσεις, ἡ φτωχολογιὰ ὑπόφερε, περισσότερο οἱ οἰκογένειες ποὺ εἶχαν ἄνεργους. Οἱ δουλειὲς εἶχαν στενέψει, ἡ ἀγορὰ ἀγωνιζόταν νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν κρίση, εἶχε γίνει πιὰ μόνιμη κατάσταση, ὅλοι στήριζαν τὶς ἐλπίδες τους στὸ Βενιζέλο. Ἀφοῦ μπόρεσε καὶ καθάρισε τὸν τόπο ἀπὸ τοὺς ληστές, σκέπτονταν, δὲν μπορεῖ, κάτι θὰ ἔκανε γιὰ νὰ πάει ὁ τόπος μπροστά, ν' ἀρχίσουν ἔργα, ν' ἀνοίξουν οἱ δουλειές, νὰ φάει ὁ κόσμος ψωμί. *Εἶπε πὼς θὰ κάνει τὴν Ἑλλάδα ἀγνώριστη*, ἔλεγαν στὶς συζητήσεις τους οἱ βενιζελικοὶ ἐργαζόμενοι, οἱ ἀντιβενιζελικοὶ γίνονταν θηρία, ὅταν τἄκουγαν, οἱ κομμουνιστὲς

τοὺς μυκτήριζαν, ἔκαναν ἀπεργίες, προσπαθοῦσαν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους καὶ τοὺς ἄλλους ἐργαζόμενους, ἄλλοτε τὸ πετύχαιναν, ἄλλες φορὲς ὄχι. Στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα οἱ ἀπεργίες ἔπαιρναν συχνὰ ἀπειλητικὲς διαστάσεις κι ὁ Βενιζέλος σκεφτόταν νὰ ψηφίσει νόμο γιὰ τὴν καταδίωξη τῶν κομμουνιστῶν. Ἕνα ἀπὸ τὰ φλέγοντα θέματα τῶν ἐφημερίδων ἦταν τὸ ψωμί, ἡ τιμή του, μισὴ δραχμὴ πάνω, μισὴ κάτω τὴν ὀκᾶ, ἦταν μεγάλο πρόβλημα γιὰ τὴ φτωχολογιά, τὸ ψωμὶ ἀποτελοῦσε τὴ βασικὴ τροφή της.

Καθὼς καταλάγιαζε σιγὰ σιγὰ ὁ θόρυβος, γιὰ ὅλα ὅσα σχετίζονταν μὲ τὴ ληστεία -ποτὲ δὲν θὰ σταματοῦσε, θὰ ἀναζωπυρωνόταν μὲ τὶς δίκες τῶν Ρετζαίων καὶ τῶν Κουμπαίων- ἔβγαιναν στὴν ἐπιφάνεια τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ τόπου ποὺ ζητοῦσαν ἐπίλυση, τὰ γενικότερα καὶ τῆς πόλης. Ἄρθρα γιὰ καλύτερο ἠλεκτροφωτισμὸ δημοσιεύονταν, ἄλλα γιὰ ἐκπονούμενες μελέτες ν' ἀποκτήσει ἡ πόλη νερό, ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ μαστίζεται ἀπὸ τὸν τύφο, πολλὰ πηγάδια ἦταν μολυσμένα· ἄρθρα γιὰ τοὺς δρόμους, ἡ ἔλλειψή τους ἦταν βασικὴ αἰτία τῆς οἰκονομικῆς καθυστέρησης τοῦ τόπου, ὁ Καλεύρας μετὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς ληστείας, μ' αὐτὸ τὸ θέμα καταπιάστηκε ἀμέσως. Ὁ Πέτρος διάβαζε τὶς ἐφημερίδες, ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, τόβλεπε κι ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν κίνηση στὰ καταστήματά του, οἱ εἰσπράξεις εἶχαν πέσει πολύ, πίστευε ὅμως στὸ Βενιζέλο· *ὅλα θὰ φτιάξουν*, ἔλεγε, στὶς συζητήσεις ποὺ ἔκανε μὲ τοὺς πελάτες τοῦ μαγαζιοῦ του. *Μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ληστῶν*, σκεφτόταν *θὰ πολεμήσει καὶ τὴν πεῖνα, δὲν μπορεῖ*. Ἐξαιτίας τῶν ἀπειλῶν ποὺ εἶχε δεχτεῖ ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν ληστῶν, πολὺ λίγο κυκλοφοροῦσε, σταμάτησε νὰ βλέπει φίλους καὶ συγγενεῖς, ὁ δρόμος του καθημερινὰ ἦταν σπίτι-μαγαζὶ καὶ τὸ ἀντίστροφο. Τώρα ποὺ ὁ κόσμος κυκλοφοροῦσε πιὰ ἐλεύθερος, ἄρχισε πάλι τὶς ἐπισκέψεις, κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τὸ δεσπότη, πολλοὺς μῆνες εἶχε νὰ τὸν συναντήσει, ποῦ νὰ τὸν βρεῖ, ἐξάλλου τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν περνοῦσε στὴν Ἀθήνα, ἐκεῖ τύπωνε τὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, ἡ ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ εἶχε γίνει πάθος του. Ἔμαθε πὼς γύρισε παραμονὲς Χριστουγέννων καὶ πῆγε στὴ Μητρόπολη τὶς μέρες ποὺ ὁ Χατζῆς συνέχιζε τὶς δημοσιεύσεις του μὲ ἔκδηλη πικρία γιὰ τὸν παραγκωνισμὸ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς πόλης. Πρώτη φορὰ ἐρχόταν σὲ ἀνοιχτὴ σύγκρουση μὲ τὸ Σπυρίδωνα, ἐπειδὴ δὲν ζήτησε τὴ βοήθεια κανενός, οὔτε τὴ συνεργασία τους, γιὰ τὰ *Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ* στηρίχτηκε κυρίως στὸν καθηγητὴ Π. Βιζουκίδη, παρ' ὅλο ποὺ κοντά του εἶχε κι ἄλλους ἐπιστήμονες. Βρῆκε τὸ Σπυρίδωνα στενοχωρημένο, τοῦ εἶχε στοιχίσει αὐτὴ ἡ ἐπίθεση ἀπὸ ἕνα στενὸ φίλο. Ὁ Πέτρος τοῦ φίλησε τὸ χέρι, στάθηκε ὄρθιος μπροστά του, *κάθησε* τοῦ εἶπε σὲ κάποια στιγμὴ ὁ δεσπότης, φαινόταν ἀφηρημένος, ἄκεφος. —*Ἕνας, ἕνας μ' ἐγκαταλείπετε μπρέ..*, φώναξε ὕστερα ἀπὸ μιὰ παρατεταμένη σιωπή, *τώρα βαλθήκατε νὰ βρῆτε ὅλα τὰ κουσούρια μου;* —*Γιατὶ τὸ λὲς αὐτὸ δεσπότη*, ἀντέτεινε συνεσταλμένα ὁ Πέτρος. —*Τὶ θέ-*

λεις νὰ πῶ, ὕστερα ἀπ' ὅσα ἔγραφε καὶ γράφει ὁ Χατζῆς, εἶναι νὰ μὴν πληγωθῶ; Ἀπὸ ἕνα τόσο στενὸ φίλο καὶ σπάνιο πνευματικὸ ἄνθρωπο, περιμένεις τὸν ἔπαινο, στὴ χειρότερη περίπτωση, τὴ συγκατάβαση, ὄχι τὰ κοτρώνια ποὺ μοῦ ρίχνει καθημερινά, μοῦ ἔχει καταπληγώσει τὴν καρδιά... —Μήπως ἔχει κι ὁ Χατζῆς κάποιο δίκιο; τόλμησε νὰ ρωτήσει δειλὰ ὁ Πέτρος. —Ἔχει, ἀπάντησε ὕστερα ἀπὸ σύντομη σιωπὴ ὁ Σπυρίδων. Τὸ σφάλμα του εἶναι πὼς αὐτὸ τὸ δίκιο, ἀντὶ νὰ ἔρθει νὰ τὸ κουβεντιάσουμε καὶ νὰ βροῦμε κάποια λύση, τὸ ἔκανε βούκινο στὴν ἐφημερίδα του, δὲν ἄφησε τίποτα ὄρθιο. Ὄχι δὲν θέλω νὰ φιμώσω τὴ γλῶσσα, νὰ στραγγαλίσω τὴ σκέψη του, ἀλλὰ νά, τώρα, στὰ πρῶτα βήματα αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ, μόλις τὸ στήσαμε μὲ χίλιους κόπους, πιστεύω πὼς θὰ βοηθήσει πολὺ νὰ ἀνασυνθέσουμε τὴν ἱστορία τῆς Ἠπείρου, μὲ τὰ τόσα σκοτεινὰ σημεῖα της, τώρα, λοιπόν, αὐτὸ τὸ πνευματικὸ νεογνό, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ στοργὴ καὶ κατανόηση, ἂν ἀρχίσουμε νὰ τὸ πυροβολοῦμε, θὰ τὸ θανατώσουμε. Ὁ Χατζῆς ἔχει σχηματίσει τὴ σφαλερὴ ἐντύπωση, ὅτι δὲν θὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ πνευματικὰ κεφάλια τοῦ τόπου, κάνει λάθος ἐκτιμήσεις. Μὲ τὸν καιρὸ ὅλοι θὰ συνεισφέρουν τὸν ὀβολό τους, ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ περιοδικοῦ θὰ τὸ δείξει. Βέβαια εἶναι κι ὁ Βιζουκίδης, αὐτὸν κυρίως χτυπάει καὶ τὸν ἀδελφὸ Ἀθηναγόρα τῆς Παραμυθιᾶς. Ἔχει καὶ μὲ τοὺς δυὸ διαφορὲς σὲ ἱστορικὲς ἐκτιμήσεις, αὐτὰ συμβαίνουν, κανεὶς δὲν εἶναι ἀλάθητος, κομμάτι κομμάτι χτίζεται ἡ ἱστορία, ὅπου μιὰ πέτρα δὲν εἶναι καλὴ τὴν ἀλλάζουμε μὲ ἄλλη, μὲ τὴν καλὴ καὶ ἀνθεκτική, γιαυτὸ ὑπάρχει ὁ ἀντίλογος. Ἡ ὀξύτητα τοῦ Χατζῆ, ξεκινάει περισσότερο ἀπὸ τὸν τρόπο προβολῆς τῶν θέσεων τοῦ Βιζουκίδη, ἔθιγαν πράγματι τὸν πνευματικὸ κόσμο τῶν Γιαννίνων, προσπάθησα ν' ἀποτρέψω τὴ δημοσίευσή τους, δὲν τὸ κατόρθωσα... Ὁ εὐλογημένος δὲν ἔρχεται καὶ στὴ Μητρόπολη νὰ τὰ κουβεντιάσουμε. Μὲ ἀποφεύγει. Τὸν συνάντησα στὸ γάμο τοῦ Λεύκοβιτς, λίγες κουβέντες ἀνταλλάξαμε, μοῦ φάνηκε πολὺ ἀλλαγμένος, στενοχωρημένος, κάτι τὸν βασανίζει. Σίγουρα αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀντιδικία μας, ἄλλες, σοβαρότερες ἔγνοιες τὸν ἀπασχολοῦν. Δὲν θέλω νὰ ὑποφέρει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, φτάνει ὅσα ἔπαθε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ἔπεφτε πρῶτος στὴ μάχη γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τίποτα δὲ λογάριαζε, ἀγωνιστὴς θαρραλέος, μπρὸς στὸ καθῆκον τὰ ξεχνοῦσε ὅλα, ὑγεία, σπίτι, οἰκογένεια, σάπισε στὴ φυλακή, ἐγὼ ξέρω πῶς τὸν γλυτώσαμε ἀπὸ τὴν κρεμάλα, ἂς εἶναι καλὰ ὁ Ἐσσὰτ ποὺ τὴν ἐμπόδισε, ὕστερα οἱ ἐξορίες, πολύχρονες καὶ καταστρεπτικὲς γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὸ σπίτι του. Καταλαβαίνω γιατὶ εἶναι τόσο εὔθικτος, γιατὶ τάβαλε καὶ μαζί μου. Θὰ προσπαθήσω νὰ βρῶ τρόπους συνεννόησης, ἂν τὸν δεῖς νὰ τοῦ μεταφέρεις τὶς σκέψεις μου. Πολλὰ εἴπαμε, πές μου τώρα γιὰ τὶς δικές σου ἔγνοιες...

— Δοξάζω τὸ θεό, δεσπότη μου, ποὺ χάρισε τόση εὐτυχία στὶς δυὸ οἰκογένειές μας, τὴ δική μου καὶ τοῦ Γιάγκου. Ἡ Θεώνη εἶναι καλά, ὅλα

τὰ σημάδια αὐτὸ δείχνουν. Ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτό της, νοσταλγεῖ ἀκόμα τὴ Σμύρνη της, δὲν εἶναι ὅμως ἀρνητικὴ μὲ τὸ νέο περιβάλλον. Προσαρμόζεται ἀργά, ἀλλὰ σταθερά. Ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπη της γιὰ τὴν πόλη καὶ τοὺς ἀνθρώπους της, τὴ βοηθάει σ' αὐτὸ πολὺ καὶ ἡ ἀδελφή της, ἡ Φιλίτσα, εὐλογία ἦταν αὐτὸ τὸ κορίτσι γιὰ τὸ σπίτι μου. Θυσίασε τὶς φιλοδοξίες της, τὸ ἐξομολογοῦμαι στὴν ἁγιωσύνη σου, δὲν θέλει νὰ τὸ μάθει ἄλλος, οὔτε στὸν ἄντρα της δὲν τόχει πεῖ, γιὰ νὰ μείνει στὰ Γιάννινα, νὰ βοηθήσει τὴν ἀδελφή της... —Γιὰ ποιὲς φιλοδοξίες μιλᾶς Πέτρο; Τὶ μπορεῖ νὰ θέλει ἄλλο ἡ νύφη σου; Πῆρε ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα παλληκάρια τῶν Γιαννίνων, τὸ Νίκο, ἄριστο καθηγητή, ὅπως μαθαίνω, τὸν σέβονται οἱ μαθητές του, ἡ κοινωνία, ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος, δὲν ἱκανοποιεῖται ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡ χαριτωμένη νύφη σου; Τὶ ἄλλο θέλει; —Ν' ἀνεβεῖ θέλει, κι ἔχει δίκιο, ὑποσχέθηκα νὰ τὴ βοηθήσω καὶ πιστεύω πὼς θάχει καὶ τὴ δική σου εὐλογία, σεβασμιώτατε... —Τί, τέλος πάντων, ζητάει; ρώτησε γεμάτος περιέργεια τώρα ὁ Σπυρίδων... —Νὰ σπουδάσει, νὰ πάει στὸ Πανεπιστήμιο καὶ νὰ γίνει φιλόλογος. Στὴ Σμύρνη, στὴν «Εὐαγγελικὴ σχολή», ἦταν ἡ πρώτη μαθήτρια, καὶ δῶ στὴ «Ζωσιμαία» συμπλήρωσε τὶς σπουδές της ἀριστεύοντας· εἶχε, πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη καταστροφή, τοὺς ὁραματισμούς της γιὰ ἀνώτερες σπουδές, νὰ γίνει καθηγήτρια, νὰ σταδιοδρομήσει. Βλέπει τὴν πρόοδο τοῦ Νίκου, τὸν χαίρεται καὶ τὸν ζηλεύει, θέλει νὰ τὸν φτάσει, ἔχει ὅλες τὶς ἱκανότητες γιὰ νὰ πετύχει. Δὲν μπορεῖς νὰ φανταστεῖς, μὲ τὶ πάθος μοῦ μιλοῦσε πέρυσι γιαυτὸ τὸ μεγάλο ὄνειρο τῆς ζωῆς της, τὴν κατάλαβα, τῆς ἔδωσα τὴ συγκατάθεση, τὸ ἴδιο ἔκανε κι ὁ πατέρας της, ἔμεινε νὰ πειστεῖ καὶ ὁ Νίκος, ἀκόμα δὲν τὸ ξέρει. Θάδινε ἐξετάσεις στὶς ἀρχὲς τῆς χρονιᾶς, ὅταν ὅμως ἦρθε ἡ Θεώνη καὶ συνειδητοποίησε πόση ἀνάγκη τὴν εἶχε ἡ ἀδελφή της, τάφησε ὅλα γιὰ ν' ἀφοσιωθεῖ σ' αὐτήν. Τοῦ χρόνου, ἂν ὅλα πᾶνε καλά, θὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα... —Πάντα ἐκτιμοῦσα αὐτὸ τὸ κορίτσι, εἶπε ὁ Σπυρίδων, τώρα περισσότερο. Μπράβο της. Θὰ χαρῶ πολὺ νὰ μαθαίνω πὼς δὲν θὰ θαφτοῦν ἀλλὰ θ' ἀναστηθοῦν τὰ ὄνειρά της. Νὰ τὴ βοηθήσεις. Εἶσαι γεννημένος νὰ προσφέρεις Πέτρο, θὰ ἦταν ἀδιανόητη μιὰ διαφορετικὴ στάση σου... Μίλησαν ὕστερα γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ τὸ Δημήτρη, τὸ γιατρό, τὸ ἐπιστημονικό του κῦρος εἶχε ἀνέβει πολὺ ψηλὰ στὴν κοινωνία τῶν Γιαννίνων, γιὰ τὰ ἐγγονάκια του, τὸν Πετράκη καὶ τὴν Ἑλενίτσα, ἄνοιγαν κι ὅλας τὰ φτερά τους γιὰ νὰ πετάξουν, τὸ Νίκο ποὺ δὲν ἐπαναπαύθηκε μὲ τὸ ἄριστα τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς, ἑτοίμαζε τώρα ἄλλη ἐργασία, πήγαινε γιὰ ὑφηγητής· μίλησαν καὶ γιὰ τὴν κόρη του τὴ Χριστίνα, γιὰ τὶς οἰκογένειες τοῦ Γιάγκου καὶ τοῦ Θεολόγου Θερειανοῦ, περπάτησαν κουβεντιάζοντας στὴ συνοικία τῆς Καραβατιᾶς, σ' ὅλες τὶς συνοικίες τῶν Γιαννίνων, δὲν ἄφησαν πτυχὴ τῆς δημόσιας, τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ποὺ νὰ μὴ θίξουν, ἄπληστη ἦταν ἡ περιέργεια τοῦ Σπυρίδωνα νὰ τὰ μαθαίνει ὅλα, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ πληροφο-

ρεῖται γιὰ τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε τὸ ἔργο του στὰ πλατειὰ στρώματα τοῦ λαοῦ. Βασιζόταν στὸ κριτήριο τοῦ Πέτρου, στὴν εἰλικρίνειά του καὶ προπαντὸς στὸ ὅτι δὲν ἀνῆκε στὴν κατηγορία τῶν κολάκων, τοὺς ἤθελε στὴν αὐλή του ὁ Σπυρίδων γιὰ νὰ τὸν ὑμνοῦν, κατὰ βάθος τοὺς περιφρονοῦσε. Ἔμεινε στὰ Γιάννινα ἱστορικὴ ἡ φράση ποὺ ἀπηύθυνε σὲ τέτοιου εἴδους συνομιλητές του: *—Ξέρω, βρέ, πὼς δὲν πιστεύεις τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ λές, ἀλλὰ ἔλα ποὺ μ' ἀρέσουν...* Εἶπαν κι ἄλλα οἱ δυὸ παλιοὶ φίλοι, δὲν ἄφησαν τίποτα ἀσχολίαστο. Ὅταν ὁ Σπυρίδων ἤθελε κουβέντα, ὅλα τ' ἄλλα προβλήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσαν παραμερίζονταν. Ἔδινε ἐντολὴ νὰ μὴν τὸν ἐνοχλοῦν γιὰ τίποτε, ὅταν ἀποφάσιζε νὰ περάσει τὴν ὥρα του μ' ἕνα καλὸ φίλο. Ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ γραφεῖο τῆς παλιᾶς Μητρόπολης πέρασαν ἀνώτατοι ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, ἐπιστήμονες καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, συζητήθηκαν καὶ πάρθηκαν ἀποφάσεις γιὰ πάμπολλα προβλήματα τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου. Τὸ μεγάλο μεράκι τοῦ δεσπότη ἐξακολουθοῦσαν νἄναι τὰ σχολεῖα, ἐξοικονομοῦσε χρήματα ἀπὸ χίλιες πηγές, κατὰ βάση στηριζόταν στὰ κληροδοτήματα, ἀδίκησε πολλὰ χωριὰ γιὰ ἀρκετὰ χρόνια, κρατώντας τὰ κληροδοτήματα στὰ χέρια του, ὅμως ὕψωσε μεγάλο ἔργο, πλούτισε τὴν πόλη καὶ τὰ χωριὰ μὲ σχολεῖα, οἱ ἐφημερίδες κάθε τόσο ἔγραφαν γιὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια ποὺ θεμελίωνε ἢ ἐγκαινίαζε, ἀναγνώριζε πιὰ τὴν προσφορά του ὅλη ἡ γιαννιώτικη κοινωνία, ἀκόμα καὶ οἱ φανατικότεροι βενιζελικοὶ ἀντίπαλοί του· λίγοι ἔμειναν νὰ τὸν κακολογοῦν, δὲν τοὺς λογάριαζε πιά, μόνο ὁ ἐπικριτικὸς λόγος καλῶν φίλων καὶ συνοδοιπόρων στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες, ὅπως τώρα ὁ Χατζῆς, τὸν πλήγωνε καὶ τὸν ἔφερνε σὲ ἀμηχανία... Μὲ τὸ Χατζῆ ξεκίνησαν τὴν κουβέντα, μ' αὐτὸν τὴν τελείωσαν. *—Ἂς εἶναι καλὰ ὁ εὐλογημένος...* μουρμούρισε ὁ Σπυρίδων, καθὼς ὁ Πέτρος τοῦ φιλοῦσε τὸ χέρι, ζητώντας τὴν εὐλογία του...

—Ὁ Χατζῆς κάτι ἔχει, τὸ ξέσπασμά του ἐναντίον τοῦ Βιζουκίδη καὶ τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν», πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀφορμή, ὄχι ἡ αἰτία, μονολογοῦσε ὁ Πέτρος καθὼς ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴ Μητρόπολη. *Θὰ τὸν δῶ, ἂς περάσουν οἱ γιορτὲς μὲ τὸ καλό, θὰ τὸν δῶ...* Γύρισε σπίτι του βαθειὰ ἱκανοποιημένος γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοῦ ἔδειχνε ὁ Σπυρίδων. Ἔνοιωθε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ ζωή, ἡ καρδιά του ξεχείλιζε ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τοὺς δικούς του, γιὰ τὶς χαρὲς ποὺ τοῦ ἔδιναν, τὰ ἴδια συναισθήματα τὸν κατέκλυζαν καὶ γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Γιάγκου, ὁ γυρισμὸς τῆς Θεώνης ἦταν εὐτυχία γιὰ ὅλους, θαύμαζε αὐτὸ τὸ κορίτσι, εὐχόταν ἡ μοίρα νὰ ἦταν καλὴ μαζί της στὴ μελλοντικὴ ζωή της. *Ἂν ζοῦσε κι ὁ Βασίλης...* ἐρχόταν τὸ ἀγκαθάκι νὰ τοῦ τσιμπήσει τὴν καρδιά, στὶς πιὸ εὐφρόσυνες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, δὲν δυσφοροῦσε γιαυτό, τοῦ ἔκανε καλὸ ἡ ἀναπόληση, κι ἂς φαινόταν ὀδυνηρή, τὴν ἐπιζητοῦσε, δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ πεθάνει ὁ Βασίλης μέσα του...

Τοὺς βρῆκε ὅλους στὸ σπίτι, τὶς γυναῖκες βέβαια, οἱ ἄντρες δὲν εἶχαν γυρίσει ἀκόμα, ἀπασχολημένες μὲ τὶς χριστουγεννιάτικες προετοιμασίες. Οἱ μυρουδιὲς τῶν παραδοσιακῶν φαγητῶν καὶ γλυκῶν ποὺ ἑτοίμαζαν εἶχαν πλημμυρίσει ὅλα τὰ δωμάτια, δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ κοιτάξει κανεὶς τὸ ἡμερολόγιο γιὰ νὰ καταλάβει ὅτι ἔρχονταν Χριστούγεννα. Αὐτὴ τὴ χρονιὰ θὰ γιόρταζαν ἐλεύθεροι, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια... Ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν τυραννία καὶ τὸ φόβο τῶν ληστῶν καὶ τῶν πρακτόρων τους, δὲν τολμοῦσαν νὰ κυκλοφοροῦν τὴ νύχτα στὴν πόλη, ἀκόμα καὶ τὴ μέρα σὲ ἀπόμερες συνοικίες, σκλαβιὰ δὲν ἦταν αὐτή, χειρότερη ἀκόμα κι ἀπὸ ἐκείνη, ὅταν οἱ Τοῦρκοι διαφέντευαν τὴν πόλη; Στὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι μαζί τους πάντα, ὅπως ἀπὸ χρόνια εἶχε καθιέρωθεῖ, καὶ οἱ οἰκογένειες τοῦ Γιάγκου, τῆς κόρης του Χριστίνας, τοῦ Θερειανοῦ, στὴν οὐσία ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη εὐρύτερη οἰκογένεια, τέτοιοι ἦταν οἱ δεσμοὶ ποὺ τοὺς ἔνωναν... Μαζί τους φέτος καὶ ἡ Θεώνη, ὅλοι εἶχαν κλάψει, μέρες ἀτέλειωτες γιὰ τὸ μαρτύριό της, κι ὅλοι μαζὶ θὰ γεύονταν τὴ χαρὰ τῆς παρουσίας της...

Ἡ Θεώνη! Αὐτὴ ἡ ἀντιπροσωπευτικότερη ἐκπροσώπηση τῆς ὀμορφιᾶς τῆς Σμύρνης (ψιθύριζαν τὸ ὄνομά της οἱ πρόσφυγες κι ἔλυωναν ἀπὸ νοσταλγία καὶ συγκίνηση, ἡ φρίκη καὶ ὁ πόνος ἀποτραβιόνταν παράμερα τώρα, καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια) στοὺς λίγους μῆνες ποὺ βρισκόταν στὰ Γιάννινα, κατόρθωσε νὰ προσαρμοστεῖ στὸ περιβάλλον καὶ νὰ ἐνταχθεῖ μὲ ἄνεση στὶς παραδόσεις καὶ τὰ πολιτισμικὰ πλαίσια τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας. Τὴ βοήθησαν πολὺ στὴν προσπάθειά της ἡ Φιλίτσα καὶ ὁ Νίκος. Μαζί τους γνώρισε τὴν πόλη, δὲν ἄφησε γωνιά της ἀνεξερεύνητη, ἀπ' αὐτοὺς μυήθηκε στὰ μυστικά της καὶ μὲ τὴ βοήθειά τους, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, μπῆκε στὸ νόημα τῆς ζωῆς τῆς γειτονιᾶς πρῶτα, τῆς συνοικίας ὕστερα, τοῦ εὐρύτερου χώρου ἀργότερα. Τὸν Αὔγουστο ἦρθε στὰ Γιάννινα ἕνα Σμυρνιώτικο ὡραῖο, ἀλλὰ μαραμένο λουλούδι, τὸ Δεκέμβριο φάνταζε σ' ὅσους τὴ γνώριζαν, σὰν μιὰ γνήσια ἀπόγονος τῶν παλιῶν ἀρχοντικῶν γιαννιώτικων σπιτιῶν. Ἀνθοῦσε τώρα στὸ περιβάλλον μιᾶς πόλης, φορτωμένης μὲ παράδοση ἀγώνων καὶ παιδείας, ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ διαμόρφωναν τὴ στάση ζωῆς τῶν κατοίκων της, ἐπηρέαζαν καὶ τὴ δική της φυσιογνωμία, τόσο στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ὅσο καὶ στὶς ἐσωτερικὲς διεργασίες, χωρίς, παρόλα αὐτά, νὰ χάσει τίποτα ἀπὸ τὴ δροσιὰ καὶ τὸ κάλλος τῆς γῆς τῆς Ἰωνίας. Ὅμως ἐδῶ στὰ Γιάννινα ἐπενεργοῦσε σοβαρὰ στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς της, ἕνα στοιχεῖο πρωταρχικῆς σημασίας, γιὰ τὰ ἄτομα καὶ τὶς ἐθνότητες: ἡ Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α. Αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τὴν ὁδηγοῦσε, τοὺς πρώτους μῆνες, ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Φιλίτσας, ἤθελε νὰ μείνει μόνη της, νὰ νοιώσει ὡς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς ὅλα, ὅσα χαρίζει στὸν ἄνθρωπο τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας, νὰ ἐξερευνήσει τὸν κόσμο μόνη της, ἤθελε ταυτόχρονα ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ ἀβάσταχτο βάρος τῶν ἀναμνήσεων τοῦ

παρελθόντος, νὰ λησμονήσει... Στὴν ἀρχὴ ὁ ἀγώνας ἦταν δύσκολος, τὰ φαντάσματα δὲν ἔφευγαν εὔκολα, γαντζώνονταν στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά, πλημμύριζαν τὴ συνείδηση καὶ τὴν τυραννοῦσαν, δὲν ξερριζώνονταν... Ἡ Θεώνη σιγὰ-σιγὰ τὸ πέτυχε, ἡ δοκιμασία ἦταν σκληρή, δὲν εἶχε ὁδηγήσει ἀκόμα σὲ ὁριστικὸ ἀποτέλεσμα. Ὅμως διαισθανόταν πὼς εἶχε κερδίσει τὴ μεγάλη μάχη, σὲ λίγο ὁ ἐχθρὸς θὰ εἶχε ὁλοκληρωτικὰ κατατροπωθεῖ. Στὴν προσπάθειά της ὑπῆρχαν καὶ ἐκδηλώσεις ποὺ οἱ ἄλλοι δυσκολεύονταν νὰ τὶς ἑρμηνεύσουν, προπαντὸς ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φωτεινή. Φοβοῦνταν πὼς ἦταν συνέπειες τῶν μαρτυρίων ποὺ δοκίμασε, τὰ ψυχολογικὰ τραύματα δύσκολα ἐπουλώνονται, εἶχε πικρὴ πεῖρα ἡ Φωτεινὴ ἀπὸ τὴ δική της περιπέτεια. Ἡ Θεώνη διαισθανόταν τὴν ἀνησυχία τους καὶ τοὺς καθησύχαζε: *—Δὲν ἔχω τίποτε* -τοὺς βεβαίωνε- *πέρασα τόσα μαρτύρια καὶ δὲν μοῦ σάλεψε τὸ μυαλό, θὰ δειλιάσω μπροστὰ σ' αὐτὲς τὶς δυσκολίες, ὄντας ἐλεύθερη; Μὴν ἀνησυχεῖτε...* Γλύκανε ἡ καρδιὰ τῶν γονιῶν ἀπὸ τὰ λόγια της, ὑποψίες φόβου ὅμως θὰ τοὺς τυραννοῦσαν γιὰ πολὺ ἀκόμα...

Μετὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ὁ Πέτρος πῆγε νὰ δεῖ τὸ Χατζῆ, ἐκεῖ στὴν ὁδὸ Σουλίου, ἀριθμὸς 47, ὅπου τὰ γραφεῖα καὶ τὰ τυπογραφεῖα τῆς ἐφημερίδας του. Τοῦ ἔκανε ἐντύπωση πὼς εἶχε νὰ γράψει κύριο ἄρθρο στὴν ἐφημερίδα του ἐδῶ καὶ δέκα μέρες. Μόνο ἕνα χρονογράφημα, τὴν *ἀγκλίτσα* δημοσίευσε ἐνδιάμεσα. Τὸν ἀντικαθιστοῦσε στὸ εἶδος αὐτὸ ὁ Παν. Φάντης, φοιτητής, εἶχε γυρίσει στὰ Γιάννινα γιὰ τὶς διακοπές. Ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἀπουσίας ἀπὸ τὴν ἐδημερίδα ὁ Χατζῆς, ἀλλὰ δὲν τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει. Περίεργος πάντως μαζὶ κι ἀνήσυχος ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ γραφείου του. Ὁ Χατζῆς ἦταν ἐκεῖ, στὴν πολυθρόνα του, καθόταν μαζεμένος χωρὶς νὰ γράφει, κάπνιζε μόνο καὶ σχεδίαζε πάνω σ' ἕνα χαρτὶ φιγοῦρες ἀλλόκοτες· ὁ Πέτρος δὲν ἔβγαλε νόημα, ὅταν ἀργότερα πῆρε τὸ χαρτὶ καὶ τὸ κοίταξε. Ὁ Χατζῆς τὸν καλοδέχτηκε, ὅπως πάντα, χωρὶς ἐνθουσιασμὸ ὅμως, χωρὶς τὴ ζωηράδα τῆς κουβέντας του, μὲ τὶς τόσες ἀποχρώσεις, σὲ καλὲς καὶ δύσκολες στιγμές. Τὰ λόγια ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ στόμα του ἦταν ἄχρωμα, ἔδειχναν μοιρολατρεία καὶ ἀδιαφορία γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα. *Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Χατζῆς ποὺ ἤξερα* συλλογίστηκε ὁ Πέτρος, *κάτι σοβαρὸ τὸν ἀπασχολεῖ, ἡ ὑγεία ἢ μήπως κάτι ἄλλο; —Εἶσαι καλὰ κὺρ Γιώργη* τὸν ρώτησε, διακόπτοντας τὴν ἄνευρη κουβέντα του. *—Πότε ἤμουν καλὰ γιὰ νἄμαι καὶ σήμερα; Ἂν ρωτᾶς γιὰ τὴν ὑγεία μου εἶναι σὲ κακὴ κατάσταση. Μπαίνουμε σὲ λίγες μέρες στὸ 1929, προαισθάνομαι πὼς θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος χρόνος τῆς ζωῆς μου... —Τὶ εἶν' αὐτὰ ποὺ λές;* φώναξε ὁ Πέτρος καὶ σηκώθηκε ὄρθιος ἀπὸ τὴν καρέκλα του. *Μοιρολάτρης ἐσὺ ποὺ δὲν δείλιασες οὔτε στὶς δυσκολότερες στιγμὲς τῆς ζωῆς σου; Καὶ πέρασες πολλά. Πῶς τώρα ἔρχεσαι καὶ ἐγκαταλείπεις τὸν ἑαυτό σου, ἕρμαιο προαισθημάτων ποὺ πλάθει ἡ φαντασία σου;.. —Δὲν εἶναι μόνο προαισθήματα,* τὸν διέκοψε ὁ Χατζῆς, *εἶναι βεβαιότητες ποὺ ἀπορρέουν*

ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐπιδείνωση τῆς ὑγείας μου. Βρίσκομαι σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ μοῦ ἐπιτρέπει τὴ συνέχιση τῆς ζωῆς, εἶμαι σίγουρος ὅμως πὼς μὲ τὴν παραμικρὴ ἀντιξοότητα θὰ κατρακυλήσω ἄσχημα... Σώπασε λίγο γιὰ νὰ συνεχίσει: *Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, δὲν εἶναι μόνο ἡ ἐπισφαλὴς ὑγεία μου... —Τὶ ἄλλο σὲ ἀπασχολεῖ; Τὶ μπορεῖ νὰ εἶναι σοβαρότερο ἀπὸ τὴν ὑγεία ἑνὸς ἀνθρώπου;... —Ἡ ἀπελπισία Πέτρο, ἡ ἀπογοήτευση καὶ ἡ κατάθλιψη ποὺ νοιώθεις ὅταν ἀντιλαμβάνεσαι πὼς ἔχουν καταρρεύσει ὅλα σου τὰ ὄνειρα, πὼς σὲ ἔχουν ἐγκαταλείψει ὅλοι κι ἔμεινες μόνος, πὼς οἱ ἀγῶνες δεκαετιῶν ἔμειναν χωρὶς ἀνταπόκριση, ἀδικαίωτοι...* Ἔπεσε πάλι σιωπή. *—Δὲν καταλαβαίνω αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς σου,* ψιθύρισε ὁ Πέτρος. *Τὶ εἶναι αὐτὸ ποὺ σὲ πίκρανε τόσο καὶ σ' ὁδήγησε στὴν ἀπελπισία; —Ὅσα σοῦ εἶπα, κυρίως ἡ συναίσθηση ὅτι ἔμεινα μόνος, ὅτι μ' ἐγκατέλειψαν ὅλοι, ἀκόμα καὶ οἱ δικοί μου ἄνθρωποι, οἱ ὁμοϊδεάτες μου, οἱ συναγωνιστὲς σὲ τόσους ἀγῶνες, κι ἀκόμα ἡ διαπίστωση πὼς περισσότερη κατανόηση βρίσκεις ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, παρὰ ἀπὸ τοὺς φίλους.* Τώρα ἡ φωνὴ τοῦ Χατζῆ ζωήρεψε, ἀπόκτησε παλμό, χρῶμα, ζωντάνεια. *—Εἶναι δυνατό,* φώναξε, *νὰ συνεχίζω ἕναν ἀγῶνα, χωρὶς κανένας νὰ στέκεται στὸ πλάϊ μου; Εἶναι δυνατό, πρόσθεσε, καὶ πετάχτηκε ὄρθιος,* ὑψώνοντας ἀκόμα περισσότερο τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, *νὰ πνίγομαι στὰ χρέη, γιατὶ κανένας δὲν θέλησε νὰ νοιαστεῖ γιαυτὴ τὴν ἀγωνιστικὴ ἔπαλξη ποὺ λέγεται «Ἤπειρος», εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτρέπω στὴν οἰκογένειά μου νὰ δυστυχεῖ; Τὶ ἄλλο ἔπρεπε νὰ γίνει γιὰ νὰ φτάσω στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τῆς ἀπόγνωσης;...* Σωριάστηκε στὴν καρέκλα, μὲ πρόσωπο κατάχλωμο. Ὁ Πέτρος αἰσθάνθηκε δέος ἀπὸ τὴν εἰκόνα ποὺ ἀντίκρυσε· γιὰ νὰ φτάσει σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ὁ Χατζῆς, τὰ πράγματα θὰ ἦταν πολὺ σοβαρά. *—Δὲν ὑπάρχει τάχα λύση γιὰ τὰ οἰκονομικά,* ἀναρωτήθηκε ὁ Πέτρος, *οὔτε ἐλπίδες γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ὑγείας του;* Δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχαν. Ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γιὰ τὸ Χατζῆ εἶχε ἀρχίσει. Ἡ ὑγεία του, κλονισμένη ἀπὸ καιρό, δέχτηκε τὸ τελειωτικὸ χτύπημα τὸ 1929, καὶ ἡ ἐφημερίδα του ἄλλαξε πολιτικὴ κατεύθυνση κι ἔγινε βενιζελικὴ ἀπὸ ἀντιβενιζελική, ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνονται ἐμφανῆ τὰ σημάδια τῆς ἀρρώστειας, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του, ἀπὸ ἕνα κυνηγετικὸ ταξίδι στὴ Δυτικὴ Μακεδονία (κατὰ τὴν ἀφήγηση τῆς κόρης του Φωτεινῆς Χατζῆ-Πανίδη). Πῶς νὰ μὴν πέσει σὲ ἔσχατη ἀπελπισία ὁ Χατζῆς, ὅταν ἐξουθενωμένος οἰκονομικὰ ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας του, ἀβοήθητος καὶ ἐγκαταλειμμένος ἀπ' ὅλους, ἔβλεπε, μὲ σπαραγμὸ ψυχῆς πὼς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ θυσιάσει τὴν ἰδεολογία του γιὰ νὰ ἐπιβιώσει; Τὴν ψυχικὴ κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν παραμονὲς πρωτοχρονιᾶς -ἐπιδεινώθηκε μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ νέου χρόνου καὶ τὸν ὁδήγησε στὴν ἰδεολογικὴ μετάσταση- μπορεῖ νὰ τὴν ἀνιχνεύσει κανεὶς σὲ κείμενα τῶν ἑπόμενων μηνῶν, μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσε νὰ ἐξηγήσει τοὺς λόγους ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ περάσει στὴν ἀντίπερα ὄχθη.

Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ συνειδητοποιοῦσε ὁ Πέτρος Κωστίδης μῆνες ἀργότερα, τώρα ποὺ κουβέντιαζε μαζί του, ἦταν σίγουρος ὅτι εἶχε ἀπέναντί του ἕνα ἀγαπητὸ φίλο του ἕτοιμο νὰ καταρρεύσει, ὄχι τόσο ἀπὸ τὴν ἐπισφαλῆ ὑγεία του, ὅσο ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ σπαραγμό, πρὸς τὰ ἔξω ἐκδηλωνόταν μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἔσχατης ἀπελπισίας. Οἱ διεργασίες γιὰ τὴ μελλοντικὴ θέση του ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ κατάσταση, εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ καιρό, παραμονὲς τοῦ νέου ἔτους βρισκόταν στὸ κορύφωμά τους, ὁ Χατζῆς ἦταν ἄνθρωπος πολὺ περήφανος, πρόβλεπε τὶς ἀντιδράσεις ποὺ θ' ἀκολουθοῦσαν μὲ τὴν πολιτική του μετάσταση, θ' ἄκουγε πολλά, θὰ ἔβλεπε τὸν κόσμο ποὺ ἐκπροσωποῦσε, ὄχι τὴν ἡγεσία του, τὸν ἁπλὸ λαὸ ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια τὴν ἐφημερίδα του σὰν εὐαγγέλιο, νὰ πικραίνεται, αὐτοὺς αἰσθανόταν πὼς πρόδιδε, ὄχι τοὺς ἄλλους, τοὺς μεγαλόσχημους, οἱ σκέψεις του προκαλοῦσαν τὸ σπαραγμὸ ψυχῆς καὶ ὁδηγοῦσαν στὴν κατάρρευσή του.

Ὁ Πέτρος, κατάλαβε πὼς ἡ ψυχολογικὴ κατάσταση τοῦ φίλου του, δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ ἄλλου εἴδους συζητήσεις. Σηκώθηκε, πῆγε ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ τραπεζιοῦ κι ἔσυρε τὸ Χατζῆ στὴν ἀγκαλιά του. *—Κουράγιο, κὺρ Γιώργη,* τοῦ ψιθύρισε, *μὴν τὸ βάζεις κάτω, εἶσαι δυνατός, θὰ πολεμήσεις, θὰ δρασκελίσεις τὰ ἐμπόδια ποὺ βρίσκονται στὸ δρόμο σου, δὲν θὰ εἶναι ἡ πρώτη φορά. Ὅλοι οἱ πραγματικοὶ φίλοι σου, περιμένουμε νὰ σὲ δοῦμε, ὄρθιο κι ἀλύγιστο, ὅπως σὲ ξέραμε. Μὴν κιοτέψεις. Δὲν ταιριάζουν σὲ σένα ἡ ὑποταγὴ καὶ ὁ συμβιβασμός...* Τὸν φίλησε, τοῦ ἔσφιξε τὰ χέρια καὶ τράβηξε πρὸς τὴν ἔξοδο. *—Καλὴ χρονιά,* τοῦ εὐχήθηκε μὲ σβησμένη φωνὴ ὁ Χατζῆς, τὸν ἄκουσε ὁ Πέτρος κι ἀνατρίχιασε... Ἦταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ ἄλλαζαν εὐχὲς πρωτοχρονιάτικα...

Ἡ κατάσταση τοῦ Χατζῆ ἐπηρέασε τὸν Πέτρο βαθύτατα. Ἔχασε τὸ κέφι του, ὁ Γιάγκος καὶ ἡ Φιλίτσα στὸ μαγαζὶ κατάλαβαν ἀμέσως ὅτι κάτι τοῦ συνέβαινε, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλοι στὸ σπίτι τὸ μεσημέρι, ὁ Δημήτρης μάλιστα ἀνησύχησε, φοβήθηκε μήπως ὑποτροπίασαν οἱ ἐνοχλήσεις στὴν καρδιά. *—Νὰ σ' ἐξετάσω πατέρα,* εἶπε μιὰ στιγμή, *ὄχι, ὄχι,* ἀντέτεινε σθεναρὰ ὁ Πέτρος, *δὲν ἔχω τίποτα, ἀπὸ ὑγεία εἶμαι καλά, μόνο...* Σταμάτησε. *—Μόνο τί;* πῆρε τὸ λόγο ἀπὸ τὸ στόμα του ἡ Λευκή. *Ὅ,τι κι ἂν ἔχεις, γιατὶ δὲν μᾶς τὸ λές, ν' ἀνακουφιστεῖς;* ἐπέμεινε ἡ γυναίκα του. Δὲν ἀπάντησε. Βουβὸς ἔμεινε καὶ στὸ μεσημεριάτικο τραπέζι. Κάποια στιγμὴ μόνο εἶπε: *—Ἂν μιλήσω θὰ γίνω χειρότερα, μὴ μὲ ξαναρωτᾶτε...* Δὲν ἐπέμειναν. Ὅμως ὅλες τὶς μέρες ἀκόμα καὶ κατὰ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῆς πρωτοχρονιᾶς, εἶχαν μαζευτεῖ πάλι ὅλοι ἐκεῖ, οἱ οἰκογένειες τοῦ Γιάγκου, τοῦ Θεολόγου, τῆς Χριστίνας, ὁ Πέτρος δὲν μπόρεσε νὰ ξαναβρεῖ τὸ κέφι του. Συμμετεῖχε σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις, δὲν χαλοῦσε τὸ χατήρι κανενός, γέλασε, ἔπαιξε καὶ χαρτιά, ἦταν ἔκδηλη ὅμως στὴ συμπεριφορά του ἡ ἀμηχανία, τὸν πρόδινε τὸ ὕφος, τὸ τεχνητὰ συχνὰ χαμόγελό του, ὅλα αὐτὰ ἦταν ἐπόμενο νὰ ἐπηρεάσουν καὶ τὴ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἀργά, μετὰ τὰ μεσά-

νυχτα, ἀφοῦ εἰπώθηκαν οἱ καθιερωμένες πρωτοχρονιάτικες εὐχές, ὁ Πέτρος ἀποτραβήχτηκε μὲ τὴ Λευκὴ στὸ δωμάτιό τους, οἱ ἄλλοι ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα νὰ χαρτοπαίζουν. Ἡ γυναίκα του τὸν παρακάλεσε καὶ πάλι νὰ τῆς φανερώσει τὸ μυστικὸ ποὺ ἔκρυβε, *μὴν ἐπιμένεις*, ἀπάντησε ὁ Πέτρος, *δὲν εἶναι οἱ μέρες αὐτὲς γιὰ πίκρες καὶ δάκρυα. Θὰ τὸ μάθεις ὅταν θάρθει ἡ ὥρα, δὲν θέλω νὰ σὲ κάνω ἀπὸ τώρα κοινωνὸ θλιβερῶν εἰδήσεων...* Ἡ Λευκὴ δὲν συνέχισε: Ὁ Πέτρος γιὰ ν' ἀλλάξει τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς μίλησε γιὰ τὴ Θεώνη, γιὰ τὴν ὀμορφιά, τὴ χάρη καὶ τὴ λάμψη ποὺ σκορποῦσε: *Μοιάζει μὲ λουλούδι ποὺ ἀνθίζει, ὕστερα ἀπὸ βαρυχειμωνιά... —Τὰ ἴδια σκεπτόμουν κι ἐγώ,* παρατήρησε ἡ Λευκή, *ποιὸ παλληκάρι τῆς πόλης μας, θάχει τὴν τύχη νὰ σμίξει μαζί της; —Εἶναι πολλά, τόσοι φοιτητὲς σπουδάζουν στὴν Ἀθήνα,θὰ γίνουν ἐπιστήμονες, κάποιον ἀπ' ὅλους θὰ διαλέξει ἡ Θεώνη... —Μὴν περιορίζεις τὶς ἐπιλογὲς τῆς καρδιᾶς της μόνο στοὺς ἐπιστήμονες. Εἶναι κι ἄλλοι ποὺ μποροῦν νὰ σταθοῦν ἄξια στὸ πλάϊ της. Ἡ καλὴ μοίρα της θὰ τὴ βοηθήσει. Ἡ μόνη εὐχὴ ποὺ μποροῦμε νὰ τῆς δώσουμε τώρα εἶναι ν' ἀπαλλαγεῖ ἐντελῶς ἀπ' ὅλα ὅσα τὴν τυραννοῦν... —Λὲς νὰ ὑποφέρει ἀκόμα;* ρώτησε ὁ Πέτρος. *—Οἱ γυναῖκες εἶναι καλλίτεροι ψυχολόγοι ἀπὸ τοὺς ἄντρες,* παρατήρησε ἡ Λευκή, *ἐγὼ διαισθάνομαι πὼς ἡ Θεώνη χρειάζεται καιρὸ ἀκόμα γιὰ νὰ ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τὶς μνῆμες τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ προγραμματίσει τὸ μέλλον της. Εὔχομαι αὐτὸ νὰ γίνει τὸ γρηγορότερο. Ὁ νέος χρόνος ἂς σταθεῖ γιαυτὴν εὐεργετικός, ὅσο κι αὐτὸς ποὺ ἀποχαιρετήσαμε... —Μακάρι γιὰ ὅλους μας τὸ 1929 νὰ εἶναι ἕνας καλὸς χρόνος, ὅλα τὰ σημάδια αὐτὸ δείχνουν, λίγο τῶχεις ποὺ ἀπαλλαχτήκαμε ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ληστῶν; Ἐλπίζω ὁ Βενιζέλος νὰ τὰ καταφέρει καὶ στὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα. Ἔχει διαίσθηση ὁ λαὸς ποὺ τὸν ψήφισε. Ἂς κοιμηθοῦμε τώρα καλή μου. Καληνύχτα Λευκὴ κι εὐτυχισμένος ὁ καινούριος χρόνος. —Καληνύχτα Πέτρο καὶ ρόνια πολλά,* ἀντευχήθηκε ἡ Λευκή, τὸν φίλησε κι ἔσβησε τὸ φῶς. Ἀπὸ τὸ σαλόνι ἀκούγονταν οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν ποὺ δοκίμαζαν τὴν τύχη τους. Ἄλλες χρονιὲς σταματοῦσαν γρήγορα, τὸ χαρτοπαίγνιο, τοὺς περίμενε τὸ πρωὶ ἡ Παναγία ἡ Ἀρχιμαντρειώτισσα κι ὁ Ἅη-Βασίλης... Τώρα ἡ ἐκκλησία γέμιζε ἀπὸ ἡλικιωμένους περισσότερο... Οἱ καλὲς παραδόσεις ἄρχισαν νὰ σβήνουν. Θἄταν γιὰ τὸ καλλίτερο ἢ τὸ χειρότερο;

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Ζ΄ ΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ Διαμάχες ὑπὸ τὴ σκιὰ τῶν Ρετζαίων	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ Ἡ πληγὴ τῆς Πέτρας αἱμορροεῖ...	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Ἡ οἰκουμενικὴ κλυδωνίζεται - Τὰ Γιάννινα σκανδαλολογοῦν	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Ἡ ληστεία ἀναζωπυρώνεται	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βενιζέλου καὶ οἱ ἐπιπτώσεις της	142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ Ἡ πρώτη δίκη γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Πέτρας	173
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ Ἀτέρμονες ἀνακρίσεις στὸ πλαίσιο τῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων	205
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ Ὁ Ἐσσὰτ πασὰς στὰ Γιάννινα	242
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ Ὁ Βενιζέλος ξαναγυρίζει στὴν πολιτικὴ	257
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ Ἡ αἰχμαλωσία Μελᾶ - Μυλωνᾶ καὶ οἱ ἐκλογὲς	291
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ Μετεκλογικά...	333

Οἱ φωτογραφίες παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα: Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, οἰκογ. Ι. Βαδαλούκα, Σαράντου Καργάκου, Ἀνθούλας Χρηστοβασίλη - Κατσίλα, Κων. Κατσαδήμα, Ἀγγέλου Κίτσου, Κων. Κίτσου, Κων. Κόκκα, Θεμ. Λέκκα, Ἠλ. Λεύκοβιτς, Ἀ. Μπουκουβάλα, Γεωργίου Μυλωνᾶ, Σπ. Στεφοπούλου, τοὺς ὁποίους καὶ εὐχαριστῶ θερμά.

Ἰδιαίτερες καὶ πάλι εὐχαριστίες ἐκφράζω: α) Στὴν κ. Λουκία Τζάλλα, διευθύντρια τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* β) Στὸν κ. Χρῆστο Πλάτωνα καὶ τὴν οἰκογένεια Ν. Τσιμογιάννη, γιὰ τὴν παραχώρηση πρὸς μελέτη τῶν τόμων τοῦ *Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος* καὶ τῆς *Ἀγροτικῆς ἠχοῦς* καὶ γ) Στὴν κ. Ἀγγελικὴ Βερτοδούλου - Καψάλη γιὰ τὴν παραχώρηση τῶν σκίτσων τοῦ πατέρα της Ἀποστόλου Βερτοδούλου.

Τυπογραφικές Εργασίες
Γ. Δούβαλης – Ε. Αποστόλου ο.ε
ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 41 (Στοά Καμπέρη) Τηλ. (0651) 27.845 – 20.544